

P. Virgilii
MARONIS
Opera
Quibus Selectissimas
adjunxit notas
Johan: Min: Ellius
Rotterodami apud Viduam
Arnoldi Leers.

Londini
Apud Johannem Gellibrand
Anno 1682

PUB. VIRGILII
MARONIS
OPERA,

Cum Annotationibus

JOHANNIS MIN-ELLII;

LONDINI;
Apud *Johannem Gellibrand*, Bibliopolam
Londinensem. MDCLXXXII.

Nobiliſſimis, Ampliſſimis, ac Prudentiſſimis,

V. V. D. D.

Conſulibus Illuſtris Reipublicæ

ROTERODAMENSIS.

D. D. JOHANNI VANDER MEYDE.

D. D. ADRIANO VROESEN.

D. D. WILHELMO VAN GOEREE.

D. D. ADRIANO BOON.

VEteri conſuetudine inſtitutoque majorum fit, Illuſtriſſimi Viri, ut, qui ſcripta ſua in apertum referunt, ea magnis & illuſtribus viris inſcripta & dicata emittant. Sic. Plinii Naturali Hiſtoriâ libri in Titi;

Plutarchi Apophthegmata in Trajani; Oppiani ἀλιευτικὰ in Antonini Imperatoris nomine jam olim apparuerunt. Atque ut hæc doctorum virorum monumenta Principum illorum ſplendore etiamnùm ornantur : ſic eorum nomen viciſſim horum lumine illuſtratur. Neque enim Muſæ ingratæ eſſe, aut beneficii immemores conſueverunt: ſed patronis ſuis & benè meritis gratiam cumulatè perſolvunt. Benè autem de illis merentur, non ſolùm qui ipſi res memoriâ dignas ſcriptis mandant; verùm etiam qui alios ad promovenda bonarum artium ſtudia præmiis & honoribus excitant. Quâ in re veſtra, Viri Ampliſſimi, fama ſic lucet, ut non, qui eam celebret, aſſentator; ſed qui non celebret, malevolus ſit exiſtimandus. Dedit hoc vobis natura, ut benignè facere omnibus velitis : fortuna, ut poſſitis : doctrina, ut ad eos juvandos & ornandos, qui ſe illis artibus, ſin quibus ipſi excellitis, dedidêre, ſtudium veſtrum libentiſſimè conferatis. Hæc in cæteris laudibus, quæ vobis tribuuntur, familiam ducit : nec immeritò : etenim ſi rectè à veteribus uſurpatum eſt, homines ad Deos

nullâ

nullâ re propiùs accedere, quàm benè merendo; certè, quò latiùs virtus hæc diffunditur, eò illuſtriorem majoremque illam & eſſe, & haberi, neceſſe eſt. Quis verò eſt, qui fructum ejus liberalitatis, quâ eruditi & ſtudioſi litterarum ſublevantur, non ad eos tantùm, quibus benigne fit, pertinere, ſed & inde latiùs ſerpere, atque adeò ad univerſum genus hominum manare, non intelligat? Ego quidem, etſi libenter agnoſco & fateor, ingenium in me admodum eſſe exiguum, naturâ tamen, quâ duce ad litterarum ſtudia acceſſi, incitor & impellor, ut, ſi quid in me eſt facultatis, quotidianis ſtudiis & vigiliis partum, id foras emanere, communique utilitati inſervire velim. Cujus rei cùm documenta ſuperioribus annis in Salluſtio, Valerio Maximo, Floro, & Terentio dediſſem: non potui, quin proferrem in publicum aliquid, quod obſervantiæ meæ in vos perpetuum eſſet monumentum, ſtudiumque illuſtrandæ Scholæ, in quâ jam annos aliquot deſudavi, teſtaretur. Viſum itaque non abs re me facturum, publicæque utilitati conſultum

ri, ſi Virgilium, Poëtarum facile principem, publici juris facerem, ac mediocre quoddam, & quod ſuâ prolixitate litterarum ſtudioſo tædioſum non foret, nec ſuâ brevitate eundem remoraretur, enchiridion concinnarem, quo ſtudioſorum animi ad excellentiſſimi illius Poëtæ lectionem incitarentur. Neque enim ſum neſcius, quàm multos antehac cùm verborum, tùm rerum difficultas, quantò plures majorum commentariorum prolixitas ab ejus lectione deterruerit, aut certè alienârit. Nunc verò, cùm, quod apud alios longe latéque extenſum erat, in eam brevitatem ſit contractum, quam diu optârunt, ſpero fore, ut non nihil publicis ſtudiorum rationibus compendii collatum dicatur. Sive enim ſubactum ingenium ejus, ſive judicium, ſeu variam ejus doctrinam, vel eloquentiam attendamus, divini ingenii hominem fuiſſe, confiteri neceſſe habemus: tùm, qui à diſertiſſimo Romuli nepotum, juvenis adhùc, SPES ALTERA ROMÆ fuit appellatus. Adeò ut Græci non magis habeant, quod gratulentur ſibi de Homero, quam Latini de

Vir-

Virgilio ſuo. Hic ergo & tantus Autor, notis illuſtratus, non alios ſibi patronos, quàm vos Nobiliſſ. & Ampliſſ. viros, quærebat. Multa id non tam ſuadere, quàm exigere videbantur. Cùm enim in urbe veſtrâ & natus & educatus fuerim, primaque ibi fundamenta ſtudiorum meorum jecerim, patrocinium etiam veſtrum & favorem in tantâ ſæculi invidiâ implorare, viſum mihi. Cùmque ſub præſidio veſtro hæc otia literaria nobis concedantur, æquum fuit ut eorum uſus ac fructus in rationes veſtras referretur, ſimulque hac animi mei ſignificatione gratitudinem ſaltem aliquam teſtarer. Tùm etiam non tantùm æquitas veſtra (quâ etiam exile munus non dedignamini, nec æſtimatione, ſed affectu donantis liberalitatem metiri conſueviſtis, verùm etiam inſignis illa in literas & literarum ſtudioſos φιλανθρωπία & humanitas credere jubent, fore, ut non diſpliceat vobis, quod placere imprimis opto. Quam ob cauſam, ſi potitus votis fuero, erit cur non parum mihi gratulandum exiſtimabo. Deum Opt. Max. comprecatus, ut vos quàm diutiſſimè

ſanos & incolumes ſervet, ad Reip. incolumitatem & Eccleſiæ ædificationem, & animarum veſtrarum ſalutem.

Veſter omni obſervantiâ & cultu devotus cliens.

J. MIN-EL.

VITA
P. VIRG. MARONIS.

AUCTORE
SEBASTIANO CORRADO.

VIRGILII *vitam multi, sed admodum negligenter, scripserunt. Quod à nemine hactenus animadversum miramur: quin dolemus interdum, Virgilium & Ciceronem linguæ Latinæ principes & in scribendo diligentissimos omnium, rerum suarum scriptores tam negligentes habuisse. Sed alias de Cicerone: nunc aliqua quæ de Virgilio paulo negligentiùs scripta sunt, ipsi nos paulo diligentius & accuratiùs considerabimus; deinde pauca quædam, quæ sunt à cæteris omissa, nos addemus.*

Vt igitur à Suida Οὐεργίλιος *Græcè, sic à multis Virgilius Latinè scribitur: quasi vero qui primus Virgilius est dictus, à Virgiliis stellis vel à vere sit appellatus. Etsi non desunt qui dictum à verendo suspicentur: & Virgilium scriptum in veterum monimentis se vidisse testantur: nec eis credunt qui nomen hoc à virga deductum putant, vel potius somniant. Certè Virgilii matrem nescio quid de virga somniasse scribunt. Et sanè non videtur iis esse credendum: cùm multo anteà Romæ Virgilii essent, ut in Ciceronis libris, & in veterum monimentis videre licet: & Servius Virgilium Poëtam natum Virgilio patre testetur: quod simile vero ex eo videri potest, quod tum mos esset ut filii (præsertim primo loco nati) non solùm nomina, sed etiam prænomina patrum-*

ſequerentur: ut M. Tullius Cicero, M. Tullii Ciceronis filius eſt appellatus. Pater autem Virgilius vel colonus deduci, vel civitate donatus, nomen alicujus Virgilii ſequi potuit. Pierius certè noſter, poſtquam quæ dici contra ſolent, levi brachio (quod ajunt) conjutavit, Virgilium ſcribendum eſſe facilè convincit, ſive ſit à virgâ, ſive à virendo (ut quidam putant) dictus. Nec enim deſunt qui mordicus illud teneant, à virgâ dictum: in quâ ſententiâ fuit Cæcilius Minutianus, Apulejus, & Calvus ille qui carnem hoc ſcripſit.

Et vates, cui virga dedit memorabile nomen.

Nos, qui non libenter in leviſſimis hiſce rebus verſari ſolemus, ſi modò credimus huic Poêtæ nomen hoc præter morem ob aliquam cauſam impoſitum, Antonio Thyleſio præceptori noſtro potius aſſentimur: qui putabat à virginali (ſic enim loquebatur) modeſtia & verecundia, Virgilium dictum fuiſſe. Hanc ego ſententiam eo libentius ſequor, quod Poëta (ut Auſonius, vitæ ſcriptor, & Servius affirmant) ex moribus etiam Græcè cognomen accepit. Nam Parthenias eſt appellatus. Hinc in libris manu ſcriptis penè omnibus, illa eſt inſcriptio P. PARTHENIATIS VIRGILII MARONIS LIBER.

Et ſanè quidem Virgilium, virum modeſtiſſimam fuiſſe, vel ipſius ſcripta demonſtrant: in quibus nihil omnino reperias, quod in virginum choro legi non poſſit. Nec eſt cur hoc loco quiſquam mihi vel Alexin vel Priapeia carmina velit objicere; cum jam ſatis conſtet, nec amplius ea carmina Virgilio tribui & de Alexide doctos hominus inter ſe diſſentire. Sunt enim qui Cæſaris cum puerum fuiſſe putent, quem Virgilius ita laudarit ut Cæſari gratificaretur: quod ſi verum eſt,

hic

hic jam Virgilius nullam culpam sustinet. Vitæ scriptor Alexandrum vocat, & credit, eum, cùm servus esset, ab Asinio Pollione Virgilio donatum fuisse: nec videt (quod omnes videre possunt) neque Alexandrum nomen esse servile: neque causam fuisse cur Virgilius eum quem jam donatum accepisset, & cogere posset, tam multis versibus obsecraret. Ille verò semper (ut opinor) anteà vocatus est Alexis: nec Cæsaris, aut Pollionis, sed Mæcenatis servus fuit: qui cùm pulcherrimus esset, ut eum Virgilius amaret, Mæcenas concessit, non eum donavit: ut Martialis libro octavo sic ad Flaccum scribens ostendit.

Jugera perdiderat miseræ vicina Cremonæ,
Flebat & abductas Tityrus æger oves:
Risit Tuscus eques. paupertatemque malignam
Reppulit, & celeri jussit abire fugâ:
Accipe divitias, & vatum maximus esto:
Tu licet & nostrum dixit Alexin ames.

Et dixit, Licet ames nostrum Alexin: non dixit, Licet habeas tuum. Cùm Virgilius igitur Alexin non haberet, eum tamen (quod licebat) amabat: non ille quidem turpiter, sed ut Alcibiadem Socrates, & Alexin suum Plato, & suum T. Pomponius Atticus: quos Cicero & Virgilius imitari voluerunt. Valeant igitur qui scribunt Virgilium & impudicum fuisse, & olim à fœminâ si Diis placet, ad mediam turrim pertractum, tamdiu suspensum fuisse, donec ab omnibus videretur. Est enim, cum sine autore dicatur, tam falsum, quàm quod Servius, vitæ scriptor, & Franciscus Petrarcha, literis etiam mandarunt: Ciceronem, cum versus quosdam ex ejus Bucolicis audisset, & eum etiam aliquando vidisset, medium car-

men

men illud, quod Æneidi postea Virgilius inseruit, MAGNÆ SPES ALTERA ROMÆ, *protulisse, quod fieri nullo modo potuit: cùm inter Ciceronis mortem, & tempus illud quo vel ipsi scribunt Virgilium Romam venisse, & Bucolica scripsisse, anni minimùm duodecim numerentur: tantum abest ut Cicero vel ejus carmina ex Bucolicis audire, vel ipsum videre potuerit. Quin in Bucolicis ipse Poëta Pollionem Consulem vocat: & is anno tertio post Ciceronis mortem Consul fuit. Quòd si quis id omninò verum esse contendat, illud agnoscat falsum necesse est, eum tùm demùm Romam venisse, cùm in agrorum divisione, quæ post Antonium & Cleopatram (C. Cæsare Octaviano tertium. & M. Valerio Messalâ, consulibus) victos, est facta, suos amisisset. Ego certè cum eo libentius sentiam, qui hoc falsum putet, præsertim cùm sibi non constent qui hoc scribunt. Nam quidam opinantur, eam divisionem post Philippensem victoriam, alii post Antonium in Epiro victum factam fuisse: alii utramque victoriam complectuntur.*

Quare res ipsa sic dubia relinquitur, ut nos quoque jam aliquid comminisci & dicere possimus; videri nobis eam divisionem significari, quam Decem viri (quorum unus fuit Cicero) post D. Brutum obsidione Mutinensi liberatum fecerunt: nam sic omnia quadrant: quòd fieri potuit ut Virgilius ea divisione suos agros amiserit: deinde Romam projectus, eos vel Pollionis (qui tunc aberat) literis, vel Octaviani (qui Romam redierat, certè tunc erat in Italiâ, & multum, quamvis esset juvenis, poterat) gratiâ recuperarit: atque, ut aliquam gratiam referret, Bu-

co-

colica scripserit : in quibus illud dixit, Hîc illum vidi juvenem. Accedit, quòd Virgilius tunc annum vigesimum octavum agebat, quo tempore Bucolica cœpit (at Servius refert) scribere. Ita Cicero versus aliquos ex Bucolicis audire, & ipsum etiam Virgilium videre potuerit; quamvis adhùc eà de re dubitemus: quòd Eusebius ante bellum civile, quod inter Cæsarem & Pompejum fuit, eum Romam venisse propè demonstret: & nos ita ratiocinari soleamus: Si Virgilius ante Ciceronis mortem Romam venit, agrum recuperavit, Bucolica scripsit, & ab ipso Cicerone tantoperè commendatus est: verisimile non est, eum postea sic ignotum fuisse, ut diu stabuli minister esset: sin post Ciceronis mortem venit, Cicero neque versus ex Bucolicis audire, neque ipsum videre potuit, præsertim cùm vitæ scriptor (quisquis ille fuit) affirmet, eum magistro stabuli servisse, & Octavianum, jam tum Augustum & principem fuisse: qui tamen neque princeps, neque Augustus (nisi multò post Ciceronis mortem) fuit appellatus. Quin si Cicero illum vidit, & commendavit, necesse est, ea quæ de pullo, de canibus, de panibus, & de Octaviani dubitatione scribunt, falsa judicare, & dicere, eos contraria scribere: ut illud est contrarium, Virgilium multo post Antonium ad Actium victum, pro recuperato agro Bucolica scripsisse: & eundem Octaviano ab Actiacâ victoriâ reverso Georgica recitasse: quasi verò Bucolica post Georgica scripserit. Respondeat fortasse quispiam, in vitâ scriptum esse, divisionem agrorum post Philippensem victoriam factam fuisse. Esto: pugnat quoque: nam fuit ea multo post Ciceronis mortem: ita ut nihil eorum, quæ de illa referunt, fieri potuerit. Certè

Ser-

Servius apertè dicit, Virgilium post agrum amissum Romam venisse: sed vita scriptor non tam dicit quàm significat, eum prius Romæ fuisse, & Augusti familiaritate suoque carmine fretum, Arrio Centurioni resistere voluisse.

Quàm porrò illud absurdum, Virgilium res Romanas inchoasse, & offensum materia, & nominum asperitate, ad Bucolica transiisse? nam quæ materia major, aut pulchrior, quam quæ res Romanas comprehendit? quæ nomina minus aspera, quàm Romana? Quin nec offensus est & de rebus Romanis tam multa in hisce libris scripsit, ut ita Servius dicat: In antiquis invenimus, opus hoc appellatum esse non Æneïdem, sed gesta populi Romani. *Idem Servio dicenti, Virgilium res Albanas jam cæptas omisisse, respondemus. Quid quòd vita scriptor ille refert fuisse qui existimarent eum, si diutiùs vixisset, quatuor & viginti libros usque ad Augusti tempora scripturum, atque alia quidem percursurum, Augusti verò gesta diligentissimè exsecuturum? Quæ quidem opinio, etsi (quod paulò post ostendemus) falsa fuit, vel potiùs ab illo scriptore ficta, ostendit tamen magis quod diximus, Virgilium nec materiâ quam vellet percurrere, nec asperitate nominum, quæ scribere cogitasset, offensum fuisse. Illa igitur opinio de viginti quatuor libris, & rebus Augusti, vel falsa vel ficta cognoscitur ita. Si de rebus Augusti, plura scripturus fuisset, tam multa de illo, libro primo, sexto, & octavo non dixisset sed integram sibi rem servasset. Quod verò ad viginti quatuor libros pertinet, Virgilius Homerum sic imitatus est ut illum brevitate & gravitate potissimùm superârit. Homerus enim* ἐν ἑξὶν ἀναπλάκτοις *in Ulysse viginti*

ginti quatuor libris, & τὸ πραγματικὸν in Achille totidem libris expressit: & in Hectoris morte rem terminavit, ne, si ulteriùs fuisset progressus, Achillis mortem satis ignobilem persequi cogeretur. Virgilius verò hæc omnia duodecim libris, & in uno homine complexus est, & in Turni morte terminavit, ne & ipse cogeretur ea, quæ de morte Æneæ non satis speciosa dicuntur, referre.

Diversa quoque de Virgilii morte scribunt. Periit (*inquit Servius*) Tarenti in Calabriæ civitate. Nam dum Metapontum cupit videre, valetudinem ex Solis ardore contraxit. *Vita verò scriptor ad hunc modum refert*: Cùm Megara, vicinum Athenis oppidum, visendi gratiâ peteret, languorem nactus est, quem non intermissa navigatio auxit ita, ut gravior indies tandem Brundusium adventârit: ubi diebus paucis obiit, X. Cal. Octob. *Illum tamen ego scriptorem libentiùs, quàm Servium sequor: quandoquidem Eusebius etiam illum Brundusii obiisse scribit, & ipse in epigrammate se à Calabris raptum testatur, in quibus Ptolemæus Brundusium reponit.*

Neque verò minus in eo, quod ad Æneida cremandam pertinet, dissentiunt: quod Servius affirmet, eum morientem incendi jussisse, sed Augustum, ne tantum opus periret, Tuccam & Varum emendare voluisse. Scriptor autem vitæ sic ait, Virgilius, cùm gravari morbo sese sentiret, scrinia sæpe & magnâ instantiâ petivit, crematurus Æneida: quibus negatis, testamento comburi jussit, ut rem inemendatam, imperfectamque: verùm Tucca & Varus monuerunt, id Augustum non permissurum. Tunc eidem Varo, ac simul Tuccæ, scripta sub eâ conditione le-

legavit, ne quid ederent quod à se editum non esset, & versus etiam imperfectos, siqui erant, relinquerent. Nec ita multò post idem confirmat, Varum & Tuccam Æneida post obitum, prout petiverat, jussu Cæsaris emendasse: atque etiam Cæsarem ipsum illa carmina scripsisse. Ergo-ne supremis potuit vox improba verbis tam dirum mandare nefas? *& qua sequuntur. Miror majores nostros non animadvertisse, hæc cùm absurda, tùm etiam inter se contraria esse. Quid enim tam absurdum, quàm dicere, vivo cuiquam sua scrinia negari? at dixerat, Æneida se crematurum. Faceret igitur ut Ovidius, nihil diceret, & ipse suis manibus cremaret, præsertim cùm Varus & Tucca monerent, Augustum, ut postea cremaretur, non permissurum: qui tamen, meo quidem judicio, vel ibi non aderant (cur enim illùc tam longè venissent?) vel, si aderant, nunquam eâ de re illum monuissent, ne sententiam mutaret, & ipsemet cremaret. Quid verò tam contrarium, quàm testamento Æneida comburi (quod tamen etiam Plinius & Macrobius affirmant) jussisse: & Varo ac Tuccæ legasse ut eam emendarent? nam si legavit ut emendarent, eam noluit comburi: nec opus fuit ut Cæsar illa Carmina scriberet: aut Varo & Tucca imperaret ut eam emendarent, quam jure legati & mandati emendare quasi tenebantur. At exstant Cornelii Galli & Sulpicii Carthaginensis carmina, quibus apparet, Virgilium, qua diximus, aboleri jussisse. Ea carmina Plinius, Gellius & Macrobius secuti videntur. sed ego quæro, quis iste sit Cornelius Gallus? is certè non est, quem Virgilius ita dilexit ut ejus laudes in fine libri quarti Georgicorum fuerit olim comple-*

plexus: si quidem ille multò ante Virgilium (quod Eusebius ostendit) obierat: nec, si tùm vixisset, ea scripsisset ad Augustum, quem sibi tantopere iratum sciebat. Verùm fuerit alter Gallus etiam doctissimus, & Sulpicius iste Carthaginensis inter optimos Poëtas sit numeratus: an ego propterea rem somnio persimilem non credam? Credam potius esse somnium Grammaticorum, qui tum, Cæsare consentiente, id totum finxerint, ut major autoritas huic operi pararetur. Hæc omnia majores nostri videre potuerunt, nec illud dissimulare quod idem scriptor affirmat, Virgilium adeo gloriæ contemptorem fuisse, ut, cùm quidam quosdam versus ipsius sibi adscriberent, eâque vere docti haberentur, non modò non ægrè tulerit, sed gratum etiam habuerit: cùm tamen idem dicat, eum æquo animo non tulisse quod Bacillus sive Bacillus sibi duos versus, quos ipse composuerat, adscripsisset.

Illud item est animadvertendum, an credi debeat, Virgilium Augusto consilium dedisse ut imperaret: cùm Dion ad Mæcenatem referat, nec ullus scriptor, quod ad hanc rem pertineat, de Virgilio meminerit, scripturus, si quid ille unquam omninò eâ de re dixisset. Quin ne videtur quidem dicere potuisset. Virgilius enim post amissum agrum, hoc est, aliquantò post Antonium victum, ut isti dicunt, Romam venit; at Octavianus post oppressum statim Antonium de Rep. reddendâ cogitavit, cùm princep. adhuc non posset appellari. Virgilius autem dicitur in ipsâ vitâ, cùm adhuc in stabulo serviret, illum & Augustum & principem nominasse. Nec mirum est, eum scriptorum (si modò illa sunt ab uno scriptore scripta, & non ex pluribus potius collecta) totiès errare,

ſcribere non dubitârit, die tertio Iduum Martiarum (ut ipſe loquitur) C. Cæſarem occiſum fuiſſe; cum ſcriptores omnes teſtentur, aclippi & tonſores etiam ſciant, Idibus Martiis interfectum. Illum tamen Servius hac in parte maluit, quàm reliquos ſcriptores, imitari. Quanquam non deſunt qui putent, eam vitam ab eodem Servio ſcriptam fuiſſe; quod verum eſſe non poteſt, cùm Servius aliter ſæpè ſentiat. Alii Donato malunt adſcribere. Id ego minùs credo, qui ciam, Donatum (quem Servius etiam nominet) virum doctiſſimum fuiſſe: eum verò qui hanc vitam ſcripſit, vel indoctiſſimum; qui neque Latinè loqui ſciret, & ea ſcriberet, quæ neque vera, neque veriſimilia videri poſſent. Quæ ſi velimus omnia colligere, ſimus multo, quàm par ſit, longiores. Quare potiùs ea, quæ ſunt ab eo relicta, paucis colligamus. Virgilium (*inquit Seneca*) illa felicitas ingenii in oratione ſolutâ reliquit; *vitæ tamen ſcriptor illum cauſam unam egiſſe, & Symmachus apud Macrobium, epiſtolas ſcripſiſſe teſtantur: ut mittamus, quod idem vitæ ſcriptor ait, quoſdam tradere Virgilium Æneida proſaicâ priùs oratione formatam digeſtamque in duodecim libros, particulatim componere inſtituiſſe. Non negamus ipſi tamen, eum faciendis carminibus feliciorem fuiſſe: quæ tamen, ille quam pauciſſime ſingulis diebus facsebat, ut Quintilianus & Gellius affirmant.*

Nullum præceptorem Virgilio legimus (*inquit Franciſcus Pertracha*) *malè: nam Macrobius autor eſt, eum Partheno Grammatico in literis uſum fuiſſe; Servius autem Sironem ejus doctorem in rebus Epicureis agnoſcit. Nec video, quem ſecutus autorem*

torem Franciſcus idem Petrarcha ſcripſerit, Marcellum, Octaviæ filium, à Virgilio reprehenſum, vel irriſum fuiſſe, quòd avibus delectaretur. Hunc Poëtam quanti fecerit Auguſtus, notum: quanti populus Romanus, hiſce verbis Cornelius Tacitus oſtendit. Populus Romanus, auditis in theatro verſibus Virgilii, ſurrexit univerſus, & forte præſentem ſpectantemque Virgilium veneratus eſt ſic quaſi Auguſtum. *Quem quidem honorem paucis tribui ſolitum Plutarchus oſtendit. Hunc Alexander Severus Imperator Platonem Poëtarum vocabat, ipſiuſque imaginem cum ſimulacro Ciceronis in ſecundo lario (ut loquitur Lampridius) habuit. Sic Homerus, & Virgilius Alexandrum, uterque ſuum, ſortiti videntur.*

Hujus opera Græci (quod Ovidio quoque, & præterea nemini, vel certè paucis contigiſſe videmus) in ſuam linguam converterunt. Huic tantum veteres tribuerunt, ut nullus penè bonus ſcriptor reperiatur, qui non illum (ſi fortè locus occurrat) commendet, & Poëtis omnibus anteponat. Ovidius certè, cùm ſemper, & ubicunque datur occaſio, Virgilium laudat, tum ex illius verſibus tragœdiam confeciſſe dicitur: ut Auſonius, Proba, Pomponius, & alii poſtea multi centones confecerunt. Silius Italicus diem Virgilii natalem quotannis celebrabat: quod & Jacobum Sanazarium ſuperioribus annis feciſſe ferunt. Natus eſt autem Idib. Octob. ut libro duodecimo Martialis oſtendit:

Majæ Mercurium creaſtis Idus:
Auguſtis redit Idibus Diana:
Octobres Maro conſecravit Idus:
Idus ſæpè colas, & has, & illas,
Qui magni celebras Maronis Idus.

Sta-

Statius ſuam Thebaïda monet, ut Æneida longè ſequatur, & ejus veſtigia ſemper adoret. Lucanus Virgilii elegantiam ut conatus eſt, ita quibuſdam videtur ſatis exprimere: doluit ipſe tamen ſibi multum ad Culicem reſtare. Quid multa? virùm planè divinum fuiſſe Virgilium licet credere, cùm, quæ ſcripſit, ea divinitùs ſcripſiſſe videatur: quippe cùm verſus illius veteribus oraculorum inſtar fuerint (*unde* Sortes Virgilianæ *dicantur*) *& ſatis conſtet, Secundianum, Veronenſem pictorem, & Marcellianum oratorem, homines à noſtrâ religione prorſus alienos, cùm verſus illos legiſſent:*

Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo,
Jam redit & virgo, redeunt Saturnia regna:
Jam nova progenies cælo demittitur alto,

(quibus Chriſtum ſignificari multi putant) protinus ad hanc ipſam noſtram religionem tranſiiſſe. Verùm nullus erit finis, ſi cuncta velim, quæ de Virgilio dici poſſent, perſequi. Quare nos illis, qui vitas ſcribunt, cætera quæ dici poſſent, relinquamus: & illud, quod Suetonius ait, referemus: Q. Cæcilium Epirotam Grammaticum, primum fuiſſe, qui Virgilii libros publicè ſit interpretatus.

TE-

TESTIMONIA
DE
VIRGILIO,
ET
EJUS SCRIPTIS.

OVIDII DE ÆNEIDE.

Tityrus & segetes, Æneïaque arma legentur,
Roma triumphati dum caput orbis erit.

EJUSDEM.

Et profugum Æneam altæ primordia Romæ,
Quo nullum Latio clarius extat opus.

EJUSDEM AD AUGUSTUM.

Et tamen ille tuæ felix Æneïdos auctor
Contulit in Tyrios arma virumque toros,
Nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
Quam non legitimo fœdere junctus amor.
Phyllidis hic idem, teneraque Amaryllidis ignes
Bucolicis juvenis luserat antè modis.

Ex STATIO, ubi Thebaidem suam alloquitur.

Vive precor: nec tu divinam Æneïda tenta,
Sed longe sequere, & vestigia semper adora.

Ex JUVENALE, Sat. XI.

Conditor Iliados cantabitur, atque Maronis
Altisoni dubiam facientia carmina palmam.

Ex AUSONIO.

Te præeunte, nepos, modulata Poëmata Flacci,
Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem.

ALCIMI de VIRGILIO & HOMERO.

Mœonio vati qui par aut proximus esset,
Consultus Pæan risit, & hæc cecinit:
Si potuit nasci quem tu sequereris, Homere,
Nascetur qui te possit, Homere, sequi.

Ex SILIO Lib. VIII.

Mantua Musarum domus, atque ad sydera cantu
Evecta Andino, & Smyrnæis æmula plectris.

VEL.

VELLEJUS. *lib.* 1. Princeps carminum Virgilius.

MARCELLINUS *lib.* 15. & 19. Excelsum, eminentissimum vatem, Poëtam præclarum nominat.

MACROBIUS *lib.* 1. *Somn. Scipion. cap.* 1. 2. & 7. Homericæ perfectionis per omnia imitator: nullius disciplinæ expers, & quem nullius disciplinæ error involvit.

IDEM *Saturn. lib.* 5. *cap.* 18. Fuit Virgilius ut scrupulosè & anxiè, ita dissimulanter & quasi clanculo doctus: ut multa transtulerit, quæ undè translata sint, difficile sit cognitu.

D. HIERONYMUS. Virgilius alter apud nos Homerus.

D. AUGUSTINUS. Virgilium pueri legant, ut Poëta magnus omniumque præclarissimus atque optimus, teneris imbibitus annis, non facilè oblivione posset aboleri.

LACTANTIUS. Latinorum Poëtarum primus Virgilius.

QUINTILIANUS *l.* 1. *c.* 14. Cætera admonitione magnâ egent: imprimis, ut teneræ mentes, tractaturæque altiùs quicquid rudibus & omnium ignaris insederit; non modò quæ diserta, sed magis quæ honesta sunt, discant. Ideóque optimè institutum est, ut ab Homero atque Virgilio lectio inciperet: quanquam ad intelligendas eorum virtutes, firmiore judicio opus esset.

TACITUS *in Dialog. de Orat.* Exercetur enim jam ab Oratore etiam Poëticus decor, non Actii aut Pacuvii veterno inquinatus: sed ex Horatii, & Virgilii, & Lucani sacrario prolatus.

P. VIRGILII MARONIS

*BUCOLICA.

†Egloga I. cui nomen TITYRUS.

ARGUMENTUM.

CUm Virgilius, cujus personam hic sustinet Tityrus pastor, agrum vicinum Cremonæ amisisset, Romam venit: ubi cùm sua eum carmina Mecœnati commendassent, Mecœnas autem Augusto, agrum recuperavit. Tityrum igitur felicem esse prædicat pastor Melibœus, (sub cujus nomine ceteri quoque pastores Mantuani intelliguntur) & suam contrà calamitatem deplorat, finibus suis à milite veterano pulsus. Ipse autem Tityrus se tanti beneficii autorem colere & semper culturum esse profitetur.

* Subintellige ἔπη a βουκόλος bubulcus: q.d. carmina pastoralia. *Bucolica* ergo dicta sunt à custodia boum.

† Ab ἀίδω & λείβω, quasi selectus pastorum de rebus caprinis sermo.

MELIBOEUS, TITYRUS.

ME. *TItyre, tu* 1 *patulæ* 2 *recubans sub tegmine* 3 *fagi,*
4 Sylvestrem tenui musam meditaris 5 *avena.*
Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arva:
Nos 6 *patriam fugimus: tu, Tityre,* 7 *lentus in* 8 *umbra.*
Formosam resonare doces 9 *Amaryllida silvas.* 5
TI. *O* 10 *Melibœe,* 11 Deus nobis 12 hæc otia fecit:

1 Latè patentis.
2 Otiosus & securus jacens.
3 Arboris tuæ glandiferæ.
4 Rusticum carmen musitans, exercens ludis.

5 Fistulâ. 6 Τὴν πατρίδα φεύγομεν, agris exuti patrium solum exilio mutamus, infrà vers. 65. Pathos à loco. Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 3.
7 Securè & otiosè recubans. Sic Æn. 12. *quorum* lenti *consedimus arvis.*
8 Fagi tuæ. 9 Nomen amicæ tuæ, vel carmen de amica tua formosâ compositum: *Alleg.* Romam, id est, sonitu per Echo repræsentare, id est canis, ut sylvæ resonent. 10 Ὦ μάκαρ τῶν βοῶν, id est, cui cura boum.
11 Octavius Cæs. qui mihi propter beneficentiam in reddendis agris, indulto ocio ac libertate, numinis instar est, eritque & post mortem, & dum vivit. Alii enim Imperatores post mortem referuntur in numerum Deorum: Augusto autem viventi divini honores habiti. Horat. Ep. 1. 1. 2. *Præsenti tibi maturos largimur honores Jurandasque tuum per numen ponimus aras.* 12 Hanc quietem & securitatem.

Namque erit ille mihi semper [1] *Deus:* [2] *illius aram*
Sæpè tener nostris ab ovilibus [3] *imbuet agnus.*
[4] *Ille meas* [5] *errare boves (ut cernis) & ipsum*
[6] *Ludere, quæ vellem,* [7] *calamo permisit agresti.* 10
ME. *Non equidem* [8] *invideo, miror magis: undiq; totis*
[9] *Usque adeò turbatur agris: en ipse capellas*
[10] *Protenùs æger* [11] *ago; hanc etiam* [12] *vix, Tityre, duco.*
Hic inter densas corylos [13] *modò namque* [14] *gemellos,*
[15] *Spem gregis, ah! silice in* [16] *nudâ connixa reliquit.* 15
Sæpe [17] *malum hoc nobis, si mens non* [18] *læva fuisset,*
[19] *De cœlo tactas memini prædicere quercus,*
Sæpè [20] *sinistra cava* [21] *prædixit ab ilice cornix.*
Sed tamen [22] *iste Deus qui sit,* [23] *da, Tityre, nobis.*

[1] *Deus* unde dictus sit, variæ hic hîc offerunt eruditorum sententiæ. Alii enim à *dando* deducunt, quod Deus *det* omnia, tanquam bonorum omnium fons. Alii à Græco Δέος, quod timorem significat, tanquam sit res aliqua, cui debeatur timor. Hinc illud Statii: *Primus in orbe Deos fecit timor.* Plerique à Græco vocabulo Θεὸς deducunt, quod quidam derivant vel à θεάομαι, id est, *video*, quod Deus omnia *videat*: vel à τίθημι, pro quo usitatius est τιθέω, *dispono*, quòd Deus omnia rite & suo quæque ordine *disponat*. Cæterum volent Latini scriptores vocem *Dei* etiam iis tribuere, qui in re aliqua eximiè multumque supra cæteros velut Dii quidam excellunt. Item qui nobis auxilio, præsidio ad salutem, libertatem, ad res denique magnas nobisque necessarias, singulari ac divino fuerunt: ita ut hic Tityro Augustus vocari *Deus* rectè possit ob magnitudinem collati in ipsum beneficii. Ter. Adelph. *Laudarier te audit libenter: facio te apud illum* Deum. [2] In honorem ejus ædificatam. [3] Sanguine suo respergit. [4] Vide Senecam de beneficiis. l. 4. c. 6. [5] Liberè vagari ac pasci. Ut Ecl. 2. *Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.* Horat. Ode. 2. Epod. *Aut in reducta valle mugientium Prospectat errantes greges.* [6] Versibus scribere. Sic Georg. 4. *Carmina, qui lusi pastorum.* Sciendum est, legem fuisse latam, ut nullus aliquid componeret, ni priùs ad ædiles accessisset, & scribendi veniam, cùm illi prius scriptoris vires perpendissent, moxque secundum ingenii capacitatem & doctrinam dabant componendi potestatem, impetrasset: deinde præerant recitandis, & recitata emptitabant. [7] Fistula sive cantilena rustica. Suprà vocavit *tenuem avenam.* [8] Prosperitati tuæ, in tantum, ut meritò admirari queam, tantum te otii agitare. [10] Longe hinc, vel prægredientes longe: quasi porrò tenus. Serv. à *Protinus*, id est, valde, & apponunt τοῦ *ager.* [11] Impello. [12] Non sine difficultate. [13] Paulò ante. [14] Binos fœtus uno partu. [15] Nempe marem & fœminam. [16] Sine foliis & virgultis. [17] Exilium hoc, fugam hanc. [18] Stulta & vesana, sibi adversa. [19] Fulmine afflatas. [20] Malum protendens. [21] Nobis sc. hoc malum [22] Qui sit tuus, cujus mentionem facis, Deus. [23] Dic. Ter. *Nunc, quamobrem has partes didicerim, paucis dabo*: uti *accipe* pro *audi*. Accipe *nunc Danaum insidias*, 2. Æn.

TI.

TI. 1 *Urbem, quam* 2 *dicunt Romam, Melibœe, putavi*
3 *Stultus ego* 4 *huic noſtræ ſimilem,* 5 *quò ſæpè ſolemus*
Paſtores ovium teneros depellere fœtus.
6 Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hœdos
Noram, ſic paavis componere magna ſolebam.
Verùm 7 *hæc tantùm alias inter caput* 8 *extulit urbes,*
9 Quantùm lenta ſolent inter viburna cupreſſi.
ME. 10 *Ecquæ tanta fuit Romam tibi cauſa videndi?*
TI. 11 *Libertas: quæ ſera, tamen reſpexit inertem,*
12 *Candidior poſtquam* 13 *tondenti barba cadebat:*
Reſpexit tamen, & 14 *longo poſt tempore venit:*
15 *Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.*
Namque (fatebor enim) 16 *dùm me Galatea tenebat,*
Nec ſpes libertatis erat, nec cura 17 *peculi.*
Quamvis multa meis 18 *exiret* 19 *victima* 20 *ſeptis,*
Pinguis & 21 *ingratæ premeretur caſeus urbi,*
Non unquam 22 *gravis ære domum mihi dextra redibat*
ME. 23 *Mirabar, quid mœſta Deos,* 24 *Amarylli,*
vocares,

1 Cùm potius cœlum dici mereatur. Inte rrogatus autem de Deo Tityrus, ruſtica ſimplicitate locum præſcribit, ac longo intervallo ad interrogata reſpondet. 2 Omnes ferè homines. 3 Ego ruſticus. 4 Urbi Mantuæ. 5 Ad quam agnos lacte depulſos agere venales ſolemus. 6 In tali proportione, in quâ Mantuam Romæ ſimilem putavi. 7 Roma. 8 Levavit. 9 Quantum cupreſſi ſolent extollere caput inter frutices ac flexibiles ac tenellos 10 Al. *Et quæ.* 11 Fuit cauſa. 12 Cùm Virgilius Bucolica ſcripſerit juvenis, π *Candidior* alii ad libertatem detorquènt: alii *lanuginem primam* intelligi volunt. Quoniam verò eum poſteà Melibœus ſenem bis vocat, Turnebus. l. 2. c. 26 ſentit poëtam (cum ſe fingat ſervum, libertatis deiderio Romam profectum) reſpexiſſe ad imaginem ſervorum, qui jam ætate grandiores, vel etiam peculio ſuo, non rarò libertatem conſecuti ſunt. Græci autem ſervos etiam ſenes appellabant παῖδας. 13 Eam abradenti, id eſt, tonſori, id eſt, poſtquam primam barbam mihi abradi feceram, cùm tamen eam libertatem junior impetrare potuiſſem. 14 Quàm barbam radere cœperam. 15 Ex quo Romam veni, relicta Mantua. 16 Dùm Mantuæ quidem agerem, non pauca ingenii mei ſpecimina edidi, cùm tamen nullo apud rudes meos municipes in pretio eſſet ars mea, deplorata jam omni honoris, quæ artes alit, ſpe, languore confecta Muſa tacuit, excidit mihi carminis ſtudium, & cura. 17 Lucri. 18 Agnus, aut vitulus dignus qui victima fieret pro victis hoſtibus. 20 Ovilibus. 21 Parum aut nihil mercedis pro ſumptu & laboribus pendenti. 22 Onuſta pecuniâ. 23 Apoſtrophe ad urbem Romam. Mirabar quiſnam is eſſet, cujus nomine Romani Auguſto ſupplicarent, ut ſui illi manerent agri, video jam fuiſſe Virgilium, cui omnes ordines ſummis ſtudiis favent. 24 Per hanc Roma intelligenda, quam mœſtam, abſente Tityro, Melibœus ait, quò amico gratificetur.

Cui pendêre ſua patereris in arbore poma:
Tityrus hinc aberat: ipſæ te, Tityre, pinus,
Ipſi te fontes, ipſa hæc arbuſta vocabant.

TI. 1 *Quid facerem? neque ſervitio me exire licebat,*
Nec tam 2 *præſentes* 3 *alibi cognoſcere* 4 *Divos.*
5 Hic illam vidi 5 *juvenem, Melibœe, 7 quotannis*
Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.
Hic mihi reſponſum primus dedit ille petenti: 45
8 *Paſcite, 9 ut antè, boves, pueri, ſubmittite tauros.*

ME. 11 *Fortunate ſenex, ergo tua rura* 12 *manebunt,*
Et tibi magna ſatis; 13 *quamvis lapis omnia nudus*
Limoſoque palus 14 *obducat paſcua junco.*
Non in ſueta 15 *graves* 16 *tentabunt papula* 17 *fœtas,* 50
Nec 18 *mala vicini pecoris* 18 *contagia lædent.*
Fortunate ſenex, 19 hic inter 20 *flumina nota.*
Et fontes 21 *ſacros* 22 *frigus captabis* 23 *opacum.*
24 Hinc tibi, quæ ſemper vicino ab limite 25 *ſepes.*
26 Hyblæis apibus 27 *florem depaſta ſalicti,*
Sæpè levi 28 *ſomnum ſuadebit inire ſuſurro.*

1 Apud Galateam ſeu Mantuam.
2 Propitios, faventes, ad opem ferendam paratos. Præſentia enim favorem & animum adjuvandi magis declarat.
3 Quam Romæ.
4 Heroas ac principes viros.
5 In urbe Româ.
6 Auguſtum, quo nullum numen præſentius, qui tanquam ex oraculo reſponſum dedit. Juvenem ſe vidiſſe ait: ea enim ætas fuit Auguſti, cùm rerum potitus eſt, anni undeviginti. 7 Cujus immortale beneficium ſingulis annis duodecim dies, id eſt, ſingulis menſibus unum diem ſacrificiis colo, id eſt, cujus præſentiſſimo potentiſſimoque numini ſingulis Kalendis rem facio divinam. 8 Poſſeſſiones veſtras recipite & Muſis vacate. 9 Ut paviſtis antè priuſquam agri veſtri ablati eſſent. 10 Jugo ad arandum. 11 O Tityre, fortunate ſenex future, ut ad tempus futurum, non ad ætatem Virgilii referatur. 12 In poſſeſſione tuâ. 13 Ut quæ à ſaxoſo monte ad Mintium ſe extendant, ut Ecloga 9. 14 Obſideat. 15 Gravidas, prægnantes. 16 Corrumpent. 17 Oves, quæ jam pepererunt, partu levatas. 18 Nociva & infectiva ſcabies. 19 In hoc loco, ne moleſtum ſit proficiſci, 20 Padum & Mincium. De hoc 3. Georg. *Tardis ubi flexibus errat Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.* 21 Nymphis Najadibus conſecratos. Omni enim fonti numen præeſſe credebatur propter perennem ſcaturiginem. 22 Refrigerium. 23 Sub denſis arboribus. 24 Ex unâ parte, ſc. à palude parvo ſeu dulci apum murmure. Commemorat Melibœus aurium oblectamenta, quibus, manente ſibi ruſculo ſuo, fruiturus ſit Tityrus ſecuriſſimè. 25 Ponens terminum inter te & proximum. 26 *Synecdoche. Hybla* autem mons erat Siciliæ, thymo ad mellificia clarus. 27 Habens florem multarum ſalicum depaſtum ab apibus optimum mel conficientibus, ut faciunt Hybleæ apes. 28 Horat. Od. 2. Epod. *Fonteſque lymphis obſtrepunt manantibus, Somnos quod invitet leves.*

1 *Hinc alt*ǽ *sub* 2 *rupe canet* 3 *frondator* 4 *ad auras*,
Nec tamen interea rauca, tua cura, 5 *palumbes:*
Nec 6 *gemere aëria ceſſabit turtur ab ulmo.*
TI. *Antè* 7 *leves ergo paſcentur in* 8 *æthere cervi,*
Et freta 9 *deſtituent* 10 *nudos in littore piſces:*
Antè, pererratis 11 *amborum finibus, exul*
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
12 *Quàm noſtro illius labatur pectore vultus.*
ME. 13 *At nos* 14 *hinc, alii* 15 *ſitientes* 16 *ibimus Afros;*
17 *Pars Scythiam, &* 18 *rapidum* 19 *Cretæ veniemus*
Oaxen,
Et 20 *penitus toto diviſos orbe Britannos.*
En unquam patrios longo poſt tempore 21 *fines,*
Pauperis & tuguri 22 *congeſtum cæſpite culmen,*
Poſt aliquot (mea 23 *regna) videns, mirabor* 24 *ariſtas?*
Impius hæc tam culta 25 *novali miles habebit?*
26 *Barbarus has ſegetes? en,* 27 *quò* 28 *diſcordia cives*
Perduxit 29 *miſeros! en queis conſevimus agros!*
30 *Inſere nunc, Melibœe, pyros,* 31 *pone ordine vites:*
32 *Ite meæ,* 33 *quondam felix pecus, ite capellæ:*

1 Ex alia parte.
2 In qua vites conſitæ ſunt.
3 Ruſticus mercenarius decerpens frondes.
4 Sublimi & alta voce.
5 Columbæ ſylveſtres.
6 Querulosè canere.
7 Veloces.
Quoad vixerit, ſe Auguſtum, ut de ſe quam optimè meritum, grata memoria proſecutu-

rum, & ante oculos nunquam non habiturum, congeſtis aliquot ἐκ τῶν ἀδυνάτων, pollicetur. 8 Summo aëre. 9 Derelinqueat. 10 Nunquam tegi ſolitos. 11 Ἀναστρόφως, id eſt, permutatis ſedibus Arar Parthiam, Tigris Germaniam alluet, vel Germani patriâ ejecti Parthiam incolent, Parthi Germaniam. E decoro autem inſcitiæ paſtoralis Gallicum fl. pro Germano poſitum, Armenium pro Parthico. 12 Quàm vultus illius munificentiſſimi juvenis Auguſti decidat à memoria noſtra. 13 Melibœus ſecuritati & otio Tityri exilium ſuum objicit. Pathos à loco Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 14 A patria noſtra. 15 Frequenti ſiti laborantes ob calorem. 16 Adibimus. 17 Alii. 18 Velociter currentem. 19 Cretæ regionis fluvium. 20 A continenti diviſos inſulares. 21 Limites, quibus ejectus ſum. 22 Compoſitum. 23 Meos agros, poſſeſſiones meas. Cic. *Id niſi*, in tuo regno eſſemus, *non tuliſſem*, id eſt, in tua villa. Melibœus ex affectu, quo plerumque agricolæ ſibi regum fortunas ſuperare videntur, cum illis proprio agello frui licet, procul negotiis, procul que diſcordibus armis, ſua regna vocat, pauperis tugurii culmen, agellumque ſuum: quæ ſibi ſatis magna, quibuſque ſe fortunatum putabat, cum ea retineret. Sicut de Tityro, ſua tutò poſſeſſuro, ait: *Fortunate ſenex*, &c. 24 Spicas, meſſes, annos. Metalepſis. 25 Innovata arva. 26 An miles alienigena habebit has ſegetes tam cultas? 27 Ad quem ſtatum, ad quam miſeriam. 28 Bellorum civilium. 29 Quorum coloni expelluntur. 30 Apoſtrophe & Epitrope ad ſe ſuoſque cives amara. Q. d. Agite Mantuani, arbores ſerite, agros colite, vites maritate & diſponite, ut alieni tandem, vobis ejectis, fructus percipiant. 31 Ut melius ſolem excipiant. 32 Diſcidite à me. 33 Quæ aliquando fuiſtis pecus diligenter curratum & paſtum.

1 Recubans.
2 Dumis plena.
3 Ut solebam.
4 Pastore vestro existente.
5 Florem illum succi plenum, unde mul zum lactis oves effundunt, à Cythiso insulâ dictum.

Non ego vos posthac viridi 1 projectus in antro,
2 Dumosa pendere procul de rupe videbo:
Carmina nulla 3 canam: non, me 4 pascente, capella
Florentem 5 cythisum, & salices 6 carpetis 7 amaras.
Tl. 8 Hic tamen hanc mecum poteris requiescere noctem
Fronde super viridi: sunt nobis 9 mitia poma, 81
Castaneæ 10 molles, & 11 pressi copia lactis.
Et jam summa procul villarum culmina 12 fumant,
13 Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.

6 Abrodetis. 7 Hominibus &c. sed vobis dulces. 8 In his tuguriis meis. 9 Matura & mollia. Horat. Od. 2. Epod. *Vel cùm decorum* mitibus *pomis caput Autumnus arvis extulit.* Eadem translatione utitur 1. Georg. *Mites uvæ, mitis vindemia.* 10 Maturæ ac recentes. 11 In caseum coacti, id est, copia casei est nobis. Ovid. Met. 8. *Lactis massa coacti.* 12 Propter adventum noctis. Sole enim occidente, fumi apparent crassiores, umbræ montium majores. 13 Id est, nocteseit. Sic Ecl. 2. *Et Sol crescentes decedens duplicat umbras.*

Ecloga II. cui nomen * ALEXIS.

* Mœcenatis fuisse puerum innuit Martialis l. 8. Ep. 56. Alii tamen Cornelium Gallum significari volunt. Alii Augustum. Apud Theocritum autem (quem sibi imitandum in Bucolicis proponit noster) Æpolus se ab Amaryllide spretum queritur. 3. Idyl. 1 Ovium. 2 Deperibat. Sic Horat. l. 4. Od. 9. *Non sola* (Helena) *comptos arsit adulteri crines.* Helleniss. hujusmodi verba Em. Alvarez appellat *Neutroactiva.* 3 Hominem, qui nobis singulari oblectamento est, & in quem propendere plurimum solemus, scriptores *delicias* nominant. Cic. Ep. l. 7. Deliciæ *verò tuæ Æsopus ejusmodi fuit.* Ad Att. l. 1. *Tulliola* deliciæ *nostræ.* 4 Patroni sui Alinii Pollionis. 5 Nec Corydon habebat, unde ejus potiundi spem haberet. 6 Tantummodò hanc spem habere videbatur, quòd inter densas, &c. 7 Habeates densa & umbrosa cacumina.

ARGUMENTUM.

COrydon pastor, Alexidis pueri amore captus, nihil eorum prætermittit, quæ ad puerilem animum demulcendum, mutuumque amorem conciliandum, possunt, pertinere: verum ubi se neque querelis, neque blanditiis, aut munusculis quidquam proficere intelligit, tandem ad se rediens, dementiamque suam agnoscens, ad intermissam rei familiaris curam sibi statuit revertendum: ut assueto labore infelicis sui amoris, qui fere ex otio nasci solet, tædium discutiat. Sub Corydone autem (si Donato credimus) Virgilium; sub Alexide Alexandrum intelligimus, Pollionis puerum: quem ab eo postea dono accepit.

FOrmosum 1 pastor Corydon 2 ardebat Alexin,
3 Delicias 4 Domini, 5 nec, quid speraret, habebat.
6 Tantùm inter 7 densas, umbrosa cacumina, fagos

Assi-

Assidùe veniebat: ibi hæc 1 *incondita solus*
Montibus & sylvis 2 *studio jactabat* 2 *inani.*
3 *O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas,*
4 *Nil nostri miserere: meri me* 5 *deniq;* 6 *cogis.*
7 *Nunc etiam pecudes* 8 *umbras & frigora captant;*
Nunc virides etiam occultant 9 *spineta* 10 *lacertos:*
11 *Thestylu & rapido fessis messoribus* 12 *æstu*
Allia serpillumque, herbas contundit olentes.
13 *At mecum raucis tua dùm vestigia* 14 *lustro,*
Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.
15 *Non-ne fuit* 16 *satiùs tristes Amaryllidis iras,*
Atq; 17 *superba pati* 17 *fastidia?* 18 *nonne Menalcam?*
Quamvis 19 *ille niger, quamvis* 20 *tu candidus esses.*
O formose puer, nimium ne 21 crede colori:
Alba 22 *ligustra* 23 *cadunt,* 24 *vaccinia nigra* 25 *leguntur.*
26 *Despectus tibi sum, nec, quis sim, quaeris, Alexi:*
27 *Quam dives pecoris nivei, quam lactis abundans.*

1 Iudigesta, temere effusa, abrupta, & inculta, quæ sequuntur, carmina.
2 Conatu stulto.
3 Ab hoc loco ad finem usque carmen amatorium ipsius Corydonis. Habet autem partes septem. 1. expostulationem. 2. sui accusationem. 3. sui commendationem. 4. invitationem. 5. munerum oblationem. 6. rursus sui reprehensionem. 7. commonitionem sui, & consolationem. 4 Nulla in re. Q. d. Non reddis ereptos mihi agros. 5 Ut uno verbo crudelitatem tuam explicem. 6 Al. *coges*. 7 Cùm cæteri omnes, pecudes, lacerti, messores refrigerium sùum & requiem nacti sunt adversùs meridiani solis rabiem: ego solus, nisi quando concinant cicadæ, dùm te inquies quærito, foris æstu, intus amore ardeo. 8 Frigus umbrarum. Sic Ecl. 1. *Frigus opacum*. 9 Spinarum copia & multitudo. 10 Serpentes. 11 Mulier rustica moretum apparat pransùris & interquiescentibus messoribus. 12 Solis. 13 Sed arbusta referunt cantilenam meam cum cicadis, assiduo cantu rauce scentibus, id est, referunt cantum meum & cicadarum. 14 Inquiro. 15 Quod Amaryllida propter Alexandrum reliquerit, sese arguit. 16 Meliùs. 17 Superbum contemptum. 18 Nonne fuit satius pati Menalcam, patrem nigrum & deformem? 19 Menalcas. 20 O Alexi. 21 Confide. Quam hîc mutationem formæ in deterius Corydon Alexidi, eandem Ligurino proponit Horat. l. 4. Od. 10. *Inserata tuæ cùm veniet pluma superbiæ*, &c. Sic Ovid. Trist. l. 3. El. 7. *Ista decens facies longis vitiabitur annis*, &c. 22 Ligustri fruticis flores, qui candidi. 23 In terram decidunt, quia inutilia sunt, nemine ea colligente. 24 Alii mora agrestia statuunt vaccinia, alii nigras violas & hyacinthos. 25 Colliguntur, quia utilia sunt. 26 Contemptus à te sum, nec inquiris, qualis sim. 27 Multis deinceps versibus Corydon suas opes laudat, quæque in Alexin paratus sit conferre præmia, omnia diligenter enumerat. Idem Galateæ facit Polyphemus apud Ovid. Met 13. *Sunt mihi pars montis vivo pendentia sasco Antra*. &c.

Mille mea Siculis 1 *errant in montibus* 2 *agnæ*:
Lac mihi non æstate 3 *novum*, 4 *non frigore defit*.
Canto, quæ solitus, si quando 5 *armenta vocabat*,
6 *Amphion Dircæus in* 7 *Actæo Aracyntho*.
Nec sum adeò 8 *informis*: 9 *nuper me in littore vidi*,
Cùm placidum ventis 10 *staret mare*: 11 *non ego Daphnim*,
Iudice te, metuam, si nunquam fallit imago.
O tantùm libeat mecum tibi sordida rura,
Atque humiles habitare casas, & 12 *figere cervos*,
Hædorumq; gregem viridi compellere 13 *hibisco*!
Mecum una in sylvis imitabere 14 *Pana canendo*.
Pan primus 15 *calamos cera conjungere plures*
Instituit: *Pan curat oves*, 16 *ovimq; magistros*.
Nec te 17 *pœniteat calamo* 18 *triviſſe labellum*.
19 *Hæc eadem ut sciret, quid non faciebat* 20 *Amyntas*?
21 *Est mihi* 22 *disparibus septem* 23 *compacta* 24 *cicutis*
Fistula, 25 *Damœtas dono mihi quam dedit olim*,
Et dixit moriens: *Te nunc habet ista* 26 *secundum*.
Dixit Damœtas: 27 *invidit stultus Amyntas*.
Prætereà duo, 28 *nec tutâ mihi valle reperti*

1 Pascuntur. 2 Oves fœmellæ. 3 Recens multum. 4 Nec hyeme deest. 5 Majora animalia, quibus armi eminent, ut sunt boves, tauri & vaccæ. 6 Filius Jovis & Antiopæ, arte musica insignis, utpote qui citharæ sono Thebana mœnia struxit. *Dircæus*, Thebanus, à *Dirce* fonte Bœotiæ. 7 Παραθαλασσίῳ, littorali promontorio prærupto, scopuloso, ab ἀκτὴ *littus*: ut 5. Æn. *At procul in sola secreta Troades acta*. Aracynthum autem agnoscimus Bœotiæ montem. 8 Sine forma, ut ob id repudiandus sim. 9 In aqua, tanquam speculo, contemplatus sum. Ex ruticorum more, qui speculo artificioso, vitreo aut crystallino uti non solent. 10 Immotum maneret. 11 Ego non timeam contendere cum Daphni, pastore Siculo, & filio Apollinis, de formositate. 12 Ἐλάφους βάλλειν, venari, venando transfigere. 13 Ad Hibiscum, malvam sylvestrem, pastum scil. 14 Deum pastorum. 15 Fistulas. 16 Pastores. 17 Parum videatur. Cic. 1. Offic. *Tamdiu autem velle debebis* (sc. audire Cratippum) *quoad te, quantum proficias, non pœnitebit*. 18 Frequenti inflatione fistulæ. χείλια πάσσειν, Theocr. 24 Idyl. *Dum labro calamos percurrit hiantes*. Lucret. 4. lib. 19 Ad quæ te invito, ut sc. sciret terere labellum frequenti calami inflatione. 20 Pastor ille Musicæ parum peritus. 21 Invitat Alexin Corydon ad munera accipienda, quæ illi parata habet. Ergo disparibus, id est, diversæ quantitatis & soni. 22 An quia ad internodia qua junguntur cera cannæ, quæ excipiunt superiores cannas? an quia junctæ ex septenis cannis ad alæ figuram, aliæ aliis longiores essent ad discrimina vocum, qualem videmus Organorum seriem? Tibul. 2. lib. 5. El. 23 Conjuncta. 24 Internodiis cicutæ, herbæ fistulosæ. 25 Pastor Musicæ peritus. 26 Possessorem sc. 27 Perdite eam amans fistulam. 28 Periculosa. Munus commendat à difficultate.

Capreoli, 1 *ſparſis etiam nunc pellibus albo,*
Bina die 2 *ſiccant ovis ubera: quos tibi ſervo.*
3 Iampridem à me illos 4 *abducere Theſtylis orat:*
5 Et faciet: quoniam 6 *ſordent tibi munera noſtra.*
7 Hùc ades, ô formoſe 8 *puer: tibi lilia plenis.*
Ecce, 9 ferunt Nymphæ 10 *calathis: tibi* 11 *candida*
12 *Naïs*
13 *Pallentes violas, & 1 ſumma papavera carpens,*
15 *Narciſſum, & florem* 16 *jungit* 17 *benè olentis anethi:*
18 *Tùm caſia, atque aliis intexens ſuavibus herbis,*
Mollia 19 luteola 20 pingit vaccinia caltha.
Ipſe ego 21 cana 22 legam 23 tenera lanugine mala,
Caſtaneaſq; nuces, mea quas Amaryllis 24 amabat.
Addam 25 cerea pruna: & 26 honos erit huic quoque
27 *pomo.*
Et vos, ô lauri, carpam, & te 28 proxima myrte:
29 Sic poſita quoniam ſuaves miſcetis odores.
30 Ruſticus es Corydon, nec munera curat Alexis:
31 Nec, ſi muneribus certes, concedat 32 Iolas.
Eheu! 33 quid voluimiſero mihi? 34 floribus 35 Auſtrum
Perditus, & 36 liquidis immiſi fontibus apros,
Quem fugis ah 37 demens? 38 habitarunt 39 Dii quoq;
ſylvas,
40 Dardaniuſq; 41 Paris, 42 Pallas, quas condidit 43 arces,

1 Habentes pelles ſparſas adhuc maculis albis.
2 Exugunt. Sic Horat. Od. 2. Epod. *Claudenſque textis uberibus latum pecus, Diſtenta ſiccet ubera.*
3 Jam a pluſculo tempore.
4 Ut abducat.
5 Et abducet.
6 Videntur tibi ſordida.
7 Rurſum Alexin pluribus modis allicere conatur Corydon, cum & Nymphæ ſibi obſequantur. 8 Alexi. 9 Adferunt. 10 Vaſculis vimineis. 11 Formoſa. 12 Nympha aquæ. 13 Λευκοΐα: *tinctus viola pallor amantium.* Horat. 14 Summitatem papaverum. 15 Florem illum, in quem Narciſſum puerum transformatum fabulantur Pœtæ. 16 In ſertum colligit. 17 Suaviter. 18 Inſuper. 19 Luteoli ſeu rufi coloris. 20 Diverſarum herbarum coloribus more pictoris componit. 21 Μῆλα χρυσόμηλα: vel cotonea, ſive cydonia. 22 Carpam. 23 Quibus adhæret tenera lanugo. 24 Cum à me amaretur. 25 Flava, cerei coloris, vel mollia. 26 Decor. 27 Bruno, corticem mollem habenti. 28 Quæ proxima lauro es. 29 Circum mala & poma. 30 Rerum imperitus, iners. Se ipſum ignaviæ arguit Corydon, cum animadvertat meliora Alexin ab altero accipere poſſe. 31 Nec Iolas, paſtor ille dives, & rivalis tuus, concedet te potiri optato, ſi contendas per munera Alexin allicere. 32 Auguſtum innui volunt, dictumque Iolam quaſi Iulum. 33 Niſi maximum malum, dum tales amores inceptarem. 34 Tranquillum ſtatum maximè turbulentum reddidi. 35 Hortis inimicum. *Pabenteſque roſa primùm moriuntur ab Auſtro.* Papin. 3. Sylv. 36 Claris. 37 Perverſæ mentis Alexi, qui ſylvas fugis? 38 Incoluerunt. 39 Pan, Apollo, Liber, Fauni, &c. 40 Trojanus. 41 Propter Hecubæ ſomnium expoſitus ſylvis. 42 Ἀθηνᾶς ἐφευρέτις inventrix. 43 Atheneas.

1 Pastoribus.
2 Epithetum ab oculorum lævitiâ, quæ summa in hac ferâ est.
3 Quâ libentissimè vescitur. Est autem similis locus apud Ovid. Met. 4. de animalibus se odio quodam prosequentibus : *Sic agna lupum, sic cerva leonem, Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ.* 4 Adveniente nocte, solis ardor remittitur, jugo solutis bobus adest quies : meus amor tamen non defervescit, non novit finem, non modum. 5 Et adversperascit. 6 Occidens 7 Finis. Ter. Eun. Act. 1. Sc 1. *Here, quæ res in se neque consilium, neque modum habet ullum, eam consilio regere non potes.* 8 Increpatio sui, cum adhoratione ad opus faciendum, potentissimum remedium amoris : qui *gignitur luxu, ocio nutritus, &c.* Senec. Hippol. 9 Invalit! 10 Ad dimidum resecta. 11 Plenam frondium : quam oportebat dudum frondibus nudatam, quo melius aprici maturescerent racemi. 12 Cur non. 13 Corbes, fiscellas, calathos, ad vinum ferendum, aut uvas decerptas Eid. 14 Εὑρήσεις τελέστεαν ἴσως καὶ κάλλιον ἄλλαν. Theocrit. 15 Alexin : quia *Successore nævo vincitur omnis amans.* 16 Cum fastu aspernatur.

Ipsa colat : 1 nobis placeant ante omnia sylvæ.
2 Torva leæna lupum sequitur, lupus ipse 3 capellam :
Florentem cythisum sequitur lasciva capella ;
Te Corydon, ô Alexi. Trahit sua quemq; voluptas. 65
Aspice, 4 aratra jugo referunt suspensa juvenci,
5 Et sol crescentes 6 decedens duplicat umbras :
Me tamen urit amor : Quis enim 7 modus adsit amori?
8 Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia 9 cepit!
10 Semiputata tibi 11 frondosa vitis in ulmo est. 70
12 Quin tu 13 aliquid saltem potiùs, quorum indiget usus
Viminibus, molliq; paras detexere junco?
14 Invenies 15 alium, si te hic 16 fastidit Alexis.

Ecloga III. cui nomen PALÆMON.

ARGUMENTUM.

MEnalcas & Damœtas, pastores, mutuis primùm inter se conviciis certant : mox, interveniente Palæmone judice, Amœbæi carminis lege disceptant : ubi neuter vincitur, sed uterque alteri, Palæmonis sententia, exæquantur.

MENALCAS, DAMOETAS, PALÆMON.

1 Ἐπὶ μοι, ὦ Κορύδων, τίνος αἱ βόες; ἦ ἐπὶ φιλώνδα. Οὐ, ἀλλ' Αἴγωνος βόσκιν δι' μοι αἰγὰς ἴδιους. Theocrit. 4. Eidyl. 2 Cujus est hic grex ovium? 3 Nonne est Melibœi, quod Melibœo surreptum est? 4 Credidit, commisit.

ME. 1 *Dic mihi Damœta, 2 Cujum pecus? 3 an Melibœi?*
DA. *Non, Verum Ægonis : nuper mihi 4 tradidit Ægon.*

ME. *Infelix ô semper* 1 *ovis pecus* : 2 *ipse* 3 *Neæram*
Dum 4 *fovet, ac ne me sibi præferat illa, veretur* ;
5 *Hic alienus oves custos bis* 6 *mulget in hora* :
Et 7 *succus pecori, & lac subducitur agnis.*
DA. 8 *Parcius* 9 *ista* 10 *viris tamen objicienda memento* ;
11 *Novimus & qui te,* 12 *transversa tuentibus hirci,*
Et quo, sed faciles Nympha 13 *risêre, sacello.*
ME. 14 *Tùm credo, cùm* 15 *me* 16 *arbustis vidêre Myconi*
Atque 17 *malâ vites incidere falce novellas.*
DA. 18 *Aut hic ad veteres fagos, cùm Daphnidis arcûs*
Fregisti & calamos : quæ tu, perverse Menalca,
Et cùm vidisti 19 *puero donata, dolebas* ;
Et, si non 20 *aliquâ nocuisses,* 21 *mortuus esses.*
ME. 22 *Quid domini facient, audent cum* 23 *talia* 24 *fures?*
25 *Non ego te vidi Damœtas, pessime, caprum*
26 *Excipere insidiis, multum latrante* 27 *Lycisca ?*

1 Oves, grex ovium.
2 Ægon Dominus.
3 Amicam nobis communem.
4 Dùm amores Neæræ sequitur assiduus, eamque molliter amplexatur. Metaphora ducta ab avibus, pullos alarum volumine fovent-ibus, aut ovis incubantibus : quæ vox plerumque à Poëtâ in re amatoria adhibetur. Æn. 4 *Hyemem inter se, quam lenga,* fovere. Item. Æn. 1. *oculis & pectore toto Hôrret, & interdum gremio* fovet. 5 Damœtas existens mercenarius. 6 Surripit domino imprudenti. 7 Naturalis humor clam subtrahitur matribus & lac agnis adhuc lactantibus. *Subducere*, est clam tollere. Mart. Subduxit *mappas quattuor Hermogenes*. Est etiam sursum vel in terram ducere : ut in Æneid. 1. *Quassatam ventis liceat* subducere *classem*. 8 Modestius. *Ego tamen vir sum,* inquit Vesp. Suet. 13. cap. cave cui maledicas viro, ne, si pergas, quæ vis dicere, ea, quæ non vis, audias. Respondet enim ad objecta Damœtas. 9 Turpia facinora. 10 Non effœminatis, qui ulciscí possemus. 11 Novi enim qui te (scin' quid velim?) inclinarint, ac stupraverint; & quid passus sis ipsis hircis advertentibus; quòd nisi ad ignoscendum benignas montium aut aquarum expertus fuisses Deas, violati sacelli protinus dedisses pœnas. Pathos per ἀποσιώπησιν : de quo Macrob. l. 4. c. 6. 12 In transversum, transversim. Hellenism. id est, non dignantibus te aspicere : aut angulis oculorum tuorum libidinosè se circumagitantibus. 13 Riserunt turpitudinem tuam. 14 Risisse Nymphas. Non diluit objecta, sed alia Damœtæ objicit, idque Ironicè sua persona. 15 Quod tamen ego non feci, sed tu. 16 Novellas arbores vicini nostri. 17 Ad usum malum applicata, qua tu male uteris. Sic. *inutile ferrum cingitur.* 18 Aut si tunc non riserunt, hic riserunt. 19 Daphnidi. 20 Ratione sc. 21 Sc. *invidiâ.* 22 Quid tandem fiet de nobis qui domini sumus, si modo, &c. *vel*, quod non ausurus est tuus herus Ægon, ubi servus ejus conductitius atque idem furax audeat talia? 23 Sc. *fingere & dicere.* 24 Furaces servi. Furta enim specialiter servorum sunt. Sic Plaut de servo: *Homo es trium litterarum*, id est, fur. 25 Plaut. Trucul. *Pluris est oculatus testis unus, quàm auriti decem. Qui audiunt, audita dicunt : qui vident planè sciunt.* 26 Furari. 27 Cane, ex lupo & cane nato.

Et cùm clamarem : Quo nunc se proripit 1 *ille?*
2 *Tityre*, 3 *coge pecus : tu post* 4 *carecta latebas.*
D. *An mihi cantando victus non* 5 *redderet ille,*
Quem mea carminibus meruisset fistula caprum?
Si nescu, 6 *meus* 7 *ille caper fuit : & mihi Damon*
Ipse 8 *fatebatur*, 9 *sed reddere posse negabat.*
ME. 10 *Cantando tu* 11 *illum? aut unquam tibi fistula cerâ*
12 *Iuncta fuit? non tu* 13 *in triviis*, 14 *indocte*, *solebas*
15 *Stridenti* 16 *miserum stipulâ* 17 *disperdere carmen?*
DA. 18 *Vis* 19 *ergo inter nos*, *quid* 20 *possit uterque*, 21 *vicissim*
Experiamur? Ego hanc vitulam (*ne fortè* 22 *recuses*
23 *Bis venit ad* 24 *mulctram* 25 *binos alit ubere fœtus*)
26 *Depono : tu dic*, 27 *mecum quo pignore certes.*
ME. 28 *De grege non ausim quicquam deponere tecum:*
Est mihi namq; domi pater, *est* 29 *injusta noverca :*
Bisq; die numerant 30 *ambo* 31 *pecus*, 32 *alter & hœdos.*
Verùm id, *quod multò tute ipse fatebere* 33 *majus*,
(34 *Insanire libet quoniam tibi*)
35 *pocula ponam*
Fagina, 36 *calatum* 37 *divini opus Alcimedontis.*

1 Fur. 2 Eho, pastor observa, ne quid tibi depereat de grege. 3 Compelle in unum. 4 Loca caricibus plena. 5 Reddere debebat. 6 Victoriæ meæ præmium. 7 Quem abstuli. 8 Quod eum lucratus eram. 9 Ne suo judicio superatus esse videatur. 10 Quasi verò tu indoctus & impertissimus illum viceris. Manalcas enim indignatus, quod Damœtas Damonem vicisse gloriaretur, dicit eum imperitum artis cantandi: ex quo datur Damœtæ occasio provocandi Menalcam ad certamen Musicum. 11 Damonem, virum peritissimum. 12 Compacta. 13 In locis vulgaribus, quò tres viæ ducunt. 14 Imperite cantandi 15 Dissone crepitanti, non dulcem jucundumve auribus sonum reddente. 16 A te imperito effusum, aut flebile. 17 Inaniter effundere. 18 Χρήσθω δ' ὡς ἐμοὶ ἀοιδᾷ καταχαίνων ἀοιδᾷ. Theocr. 8. Eidyll. 11. 19 Quia imperitus tibi videor. 20 In carmine. 21 Per vices canendo. 22 Quia dixi *vitulum*. 23 Manè & vesperi. 24 Vas, in quod mulgetur. 25 Singulis diebus duos fœtus suos. 26 In arbitrium certaminis à me pono. Veteres sponsionibus contendebant, & earum arbitros constituebant, apud quos pignora quoque deponebant. 27 Quid velis deponere, ut mecum certes. 28 Quia non meus est grex, sed Ægonis. Menalcas provocatus ad certamen Musicum, se quidem certare paratum ostendit, sed non habere quod deponat. 29 Sæva. 30 Tam pater, quam noverca. 31 Gregem ovium. 32 Alter eorum, scilicet noverca. 33 Quam vitulam. 34 Quoniam ἀμουσῳ musicum, asinus equum in campum provocare vis, & mecum certare, cui minimè comparandus es. 35 Deponam vasa potoria ex fago cœlata. 36 Exsculptum. 37 Præstantissimi artificis, & divino ingenio præditi.

1 Lentà 2 quibus tornò 3 faciliſuperaddita vitis,
4 Diffuſos hedera 5 veſtit 6 pallente 7 corymbos.
8 Inmedio duo ſigna: 9 Conon, & 10 quis fuit alter,
Deſcripſit 11 radio totum qui gentibus orbem,
Tempora quæ meſſor, quæ 12 curvus arator haberet?
13 Nec dum illu labra admovi, ſed 14 condita ſervo.
DA. *Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,*
Et 15 molli 16 circum eſt anſas amplexus acantho:
17 Orpheaq; in medio poſuit, ſylvaſq; 18 ſequentes.
Nec dum illis labra admovi, ſed condita ſervo.
19 Si ad 20 vitulam ſpectes, nihil eſt quod 21 pocula laudes.
ME. *22 Nunquam hodiè 21 effugies: veniam 23 quocunque vocaris:*
Audiat hæc tantum vel qui venit, ecce, 24 Palæmon.
Efficiam, poſthac ne quemquam 25 voce laceſſas.
DA. *Quin age, ſi 26 quid habes: in me mora non erit ulla,*
Nec quemquam fugio: tantum, vicine Palæmon,
Senſibus hæc imis 27 (res eſt non parva) 28 reponas.
PA. *29 Dicite: quandoquidem in molli conſedimus herba:*
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos:
Nunc frondent 30 ſylvæ, nunc formoſiſſimus annus.
Incipe Damœta, tu deinde ſequère Menalca.
31 Alternis dicetis: amant 32 alterna 33 Camœnæ,

1 Flexibilis.
2 In quibus poculis.
3 Molliter ſculpenti.
4 Hederæ corymbis & vitis pampinis inter ſe mutuò implicatis,
5 Amplectitur.
6 Albâ.
7 Fructus hederæ.
8 In medio poculorum duæ imagines exſculptæ ſunt.
9 Inſignis Mathematicus.
10 Quem excidiſſe vel ignotum eſſe, paſtori ex decoro tribuit Pœta: videtur fuiſſe Archimedes, aut Aratus, Eudoxus vel Hipparchus, vel Anaximander Mileſius, qui primus terræ mariſque circuitus deſcripſit. 11 Virga Geometrica. 12 Incurvatus, dùm arat. 13 Et non adhùc. 14 Recondita, tanquam rem pretioſiſſimam. 15 Flexibili. 16 Circumdedit anſas, quibus procula manu tenentur. 17 Orphei imaginem, & fabulam, ſatis notam. 18 Tam graphicè cælatas, ut ipſum ſequi viderentur. 19 Mittamus pocula laudare, & deponamus uterque vitulam. 20 Quam deponam. 21 Quantumvis artificioſa. 22 Artificioſè præ ſe fert fiduciam, quaſi verò Damœtas occaſionem effugiendi quæreret, & ob id pocula vituperaret, ut certamen evitet. 23 Elaboris, quò minùs tecum certem. 24 Ad quemcunque locum ſive judicem. 25 Dicacitatæ tuâ. 26 Artis. 27 Cùm de vitula agatur & gloria. 28 Recondas ad benè diſquirendum hanc litem noſtram. 29 Per artem eloquimini. 30 Arbores ſylvarum. 31 Μουσάων θ' αἱ ἄειδον ἀμειβόμεναι ὀπὶ καλῇ Homer. Il. a. 32 Carmina alternatim dicta. 33 Muſæ, quæ cantantibus præſunt.

DA.

Ἐκ Διὸς ἀρχώμεθα. Aratus.

DA. 1 *Ab Iove principium* 2 *Musa:* 3 Jovis omnia plena:

Ille 4 *colit terras, illi mea carmina cura.* 61

2 O Musæ sumamus principium ab Iove.

ME. *Et me Phœbus amat: Phœbo* 5 *sua semper apud me* 6 *Munera sunt, lauri, &* 7 *suave rubens hyacinthus.*

DA. 8 *Malo me Galatea petit, lasciva puella,*

Et fugit ad salices, & 9 *se cupit* 10 *antè videri.* 65

3 Nam omnia præsentiâ numinis sui juvat & conservat. Similis sententia est Æn. 6. *Principio cœlum ac terras, camposque liquentes, &c.* Lucan. *Iupiter est, quodcunque vides, quocunque moveris.*

ME. *At mihi sese offert ultrò, meus* 11 *ignis,* 12 *Amyntas.*

Notior ut non sit canibus jam 13 *Delia nostris.* (*tas*;

DA. *Parta meæ* 14 *Veneri sunt munera: namq; notavi*

Ipse locum, aëria quo 15 *congessêre* 16 *palumbes.*

ME. 17 *Quod potui* 18 *puero* 19 *silvestri ex arbore* 20 *lecta*

21 *Aurea mala decem misi: cras altera mittam.* 71

DA. *O quoties: & quæ nobis Galatea locuta est!*

22 *Partem aliquam venti* 23 *Divûm referatis ad aures.*

ME. 24 *Quid prodest, quod me ipse animo* 25 *non spernis, Amynta,*

Si, dùm tu sectaris apros, ego 26 *retia servo?* 75

4 Amat curat, habitat.

DA. 27 *Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iolas*

28 *Cùm faciam vitula pro frugibus,* 29 *ipse venito.*

ME. *Phyllida amo* 30 *ante alias: nam* 31 *me discedere flevit,*

Et, 32 *longum formose vale, vale, inquit, Iola.* 79

5 Propria.

DA. 33 *Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres,*

6 Quibus me donavit. 7 Suaviter. Helleniſm. 8 Ultro ad amoris commercia à Galatea allicior; id enim est Græcis μᾶλλον βάλλει. 9 Non sine grata quadam protervitate. 10 Antequam fugit, ut sequar. 11 Cujus amore ardeo. 12 Puer ille. 13 Diana venationis Dea, vel vetus amica mea. 14 Amicæ meæ. 15 Nidum suum simul gesserunt, posuêre. Nidamenta congesserc. Plaut. in Rudent. 16 Columbi sylvestres. 17 Quantum. 18 Amyntæ. 19 In sylva reperta. 20 Collecta. 21 Chrysomela, aurei coloris, *vel*, cydonia, citria. 22 Hæc ô venti internuntii ad Deos ferte; grata sc. iis futura. 23 Deorum. 24 Quid te juvant verba ut ut aurea: si ergo vel alius quispiam veri amoris usum fructum capiat? 25 Me complecteris & charum habes. Litotes. Sic Æn. *Munera nec sperno*, id est, mihi grata sunt. 26 Quòd in venatione minimum habes voluptatis. 27 Amicam meam. Alterius amicæ amores recensct Damœtas. 28 Cum Cereri, frugum Deæ, vitula cæsa pro frugibus sacrificia fecero, sacrificavero. 29 Quia tunc amicæ operam dare non potero. 30 Plus quam alias. 31 Quando ego discedebam. Helleniſm. 32 Per longum tempus. 33 Tristis res est, & incommoda iis, quæ sunt in stabulis Helleniſm. Quia Damœtas videt Menalcam paratum in amore narrando sequi transfert se ad contrarium amoris, sc. ad iram.

Arboribus venti: nobis Amaryllidis ira.
ME. *Dulce satis humor,* *depulsis arbutus hœdis,*
Lenta salix fœto pecori, mihi solus Amyntas.
DA. *Pollio amat nostram, quamvis sit rustica, Musam,*
Pierides vitulam lectori pascite vestro.
ME, *Pollio & ipse facit nova carmina: pascite taurum,*
Iam cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.
DA. *Quite, Pollio, amat, veniat, quo te quoq; gaudet:*
Mella fluant illi, ferat & rubus asper amomum.
ME. *Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi,*
Atq; idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.
DA. *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.*
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.
ME. *Parcite oves nimium procedere, non bene ripa*
Creditur: ipse aries etiam nunc vellera siccat.
DA. *Tityre pascentes à flumine rejice capellas:*
Ipse, ubi tempus erit, omnes in fonte lavabo.
ME. *Cogite oves pueri: si lac præceperit æstus,*
Ut nuper, frustrà pressabimus ubera palmis.

1 Nam rami dejiciuntur, at flores pereunt.
2 Irrigatio seu pluvia recens est res dulcis segetibus.
3 A lacte materno remotis, & jam ablactatis.
4 Virgultum arboris vitiferæ.
5 Flexibilis.
6 Prægnanti
7 Asinius Pollio, vir consularis: quo intercessore Virgilius agrum suum recuperaverat.
8 Tractet de rebus rusticanis. 9 Musæ filiæ Pieri: vel propter amœnitatem & solitudinem Pieri montis Thessaliæ. 10 Bucolicis vitula, epicis taurus, tragicis hircus proponebatur carminis præmium. 11 Pollioni. 12 Asinius Pollio tragœdiam & historias de bello civili scripsit teste Horat. 2. lib. 1. Od. 13 Admiranda, aut insolito artificio. 14 O Pierides. 15 Non quidem pusillum aut macrum, sed qui jam aggrediatur quemlibet cornu utroque. 16 Dum animosus ingreditur. 17 Veniat quoque ad eum statum, ad quem gaudet te venisse. Pervenerat autem ad Consulatum & triumphum victis Salonis, oppido Dalmatiæ. 18 Omnia feliciter cedant iis, qui Pollioni benè volunt. 19 Contrà qui malis & trivialibus delectatur poëtis, Bavio & Mævio, delectetur æquè rebus absurdis, ita ut jungat aratro seu currui vulpes, animalia illa astuta, & veloci pede currentia, ut difficillimum sit ea conjungere, mulgeatque hircos, qui nihil lactis, sed plurimum fœtoris habent. 20 Luat eam pœnam, ut cogatur pessima tua carmina amare. 21 Nora humili loco ad terram nascentia. 22 Venenosus. 23 Ne sinite, prohibete ac videte ne nimium procedant. 24 Margini fluviorum. 25 Arce. 26 Opportunitas. 27 Compellite in unum locum sub umbras. 28 Quia si fervens calor solis præripuerit ac consumpserit lac. 29 Sæpe comprimemus.

1 Rursum carpit Menalcam, qui se amoribus potitum dixit, docens ipsum & pecus ejus ob eos perire.

DA. 1 *Eheu, quam* 2 *pingui macer est mihi taurus in* 3 *arvo!*
Idem 4 *amor exitium est pecori,* 5 *pecorisq; magistro,* 101
ME. 6 *Hu certe neque amor causa est: 7 vix ossibus hærent:*
Nescio quis teneros 8 *oculus mihi* 9 *fascinat agnos.*
DA. 10 *Dic,* 11 *quibus in terris (&* 12 *eris mihi magnus* 13 *Apollo)*
11 *Tres pateat cœli spatium non amplius ulnas.* 105
ME. *Dic quibus in terris* 14 *inscripti nomina regum*
Nascantur flores, & 15 *Phyllida solus habeto.*
DA. 16 *Non nostrum inter vos tantas* 17 *componere lites.*
Et 18 *vitula tu dignus,* 19 *& hic; & quisquis amores*
Aut metuet 20 *dulces, aut experietur* 20 *amaros.* 100
21 *Claudite jam rivos pueri, sat prata biberunt.*

2 Pinguem facere solito.
3 Prato.
4 Cujus culpâ meas planè res omnes negligo.
5 Id est, mihi.

6 Meis ovibus, ut emacerentur. 7 Et tamen vix habent ossa cohærentia. 8 Urens, malus, invidus, βάσκανος, ut qui è corde infenso per oculos remittat spiritus veneficos radios. 9 Inficit. 10 Quia Menalcam respondere paratum videt, ne perpetuum esset carmen, proponit ænigma, quod indissolubile putat. 11 Sc. in omnibus puteis profundis, & caminis, quorum orificia sunt tantùm trium ulnarum. Vere dicit quod refert Criticus, respondisse Virgilium, se hanc Grammaticis crucem fixisse. Alius enim est clibanus aut puteus Syenes, qui totus illuminatur Solstitii æstivi die medio, vel, alius quispiam puteus. Aliis, Cælii Sepulchrum. Aliis fossa in urbis Romæ centro, qui Mundus dictus, tres tantum dies per annum patebat. 12 Reputaberis à me. 13 Cui reliqui Dii concesserunt, ut præter cæteros divinaret, id est, conjector peritus, qui ænigma solvat. 14 Habentes inscripta nomina regiorum puerorum, sicut in Hyacintho inscriptum videtur nomen pueri in ipsum versi, ex fab. Hyacinthi. 10. Met. Ovid. & fab. Ajacis. l. 13. Alii intelligi hoc volunt de nummis sub Augusto cusis à Floro Triumviro & flore vario inscriptis. 15 Quæ prius nobis amica communis. 16 Non sine utriusque laude neutrum pronunciat victorem Pakemon: Cùm tamen Menalcas difficiliores sustinuerit partes, quem oportuit ex lege Amœbæi vel prius distichon æquasse, vel etiam superasse. 17 Dirimere seu finire. 18 Præmio victoriæ. 19 Damætas quoque est dignus vitulâ. 20 Παυνικῶς. 21 Nolite amplius derivare aquas in prata. Allegorice, ut Camillus; *Claudite ostia virgines, lusimus satis.*

Eclogа IV. nomen POLLIO.

ARGUMENTUM.

ASinius Pollio, ductor Germanici exercitus, cùm post captas Salonas, Dalmatiæ civitatem, primò meruisset lauream, post etiam consulatum adeptus fuisset, eodem anno suscepit filium, quem à captâ civitate Salonium vocavit: cui nunc Virgilius Genethliacum dicit. Hæc Servius. Hùc autem detorquet, quæ Sybylla de futura aurei sæculi felicitate cecinerat. Obiter tamen & Pollionis patris & ipsius etiam Augusti laudes admiscet. Nam quod dicit, Pacatumque r. p. v.o. de Augusto quidam intelligunt, qui à C. Jul. Cæs. fuit adoptatus. Alii hoc quoque ad Salonium referunt, & intelligunt principium magni anni, quem cecinit Sibylla, procedere consulatu Pollionis, quo ille puer nascitur: ut magni menses sint magni anni menses.

Sicelides [1] *Musæ, paulò* [2] *majora canamus.*
[3] *Non omnes arbusta* [4] *juvant, humilesque myricæ.*
Si canimus [5] *sylvas,* [6] *sylva sint consule dignæ.*
[7] *Ultima Cumæi venit jam carminis ætas:*
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.
Iam redit & [8] *virgo, redeunt* [9] *Saturnia regna:*
Iam [10] *nova* [11] *progenies cœlo* [12] *demittitur alto.*
Tu modò nascenti puere, [13] *quo ferrea primùm*
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,

1 Siculæ aut Sicilienses, quæ Theocrito Siculo Bucolica carmina dictitatis. *Sicelides* est patronymicum fœmininum, à nominativo singulari *Sicelis, idos*, à nominè *Sicelia*: sic enim Græci dicunt, cùm Latini dicant, *Sicilia*, quæ est insula inter Italiam & Græciam; in quâ habitavit Theocritus, qui primus Græcè Bucolica scripsit, & quem Virgilius imitatus est. Undè *Sicelides Musæ*, sunt carmina Bucolica, quæ in Siciliâ primò sunt composita. 2 Altiora, quàm Bucolici carminis stylus exigat. 3 Non omnes delectantur legendo res merè pastorales, quales hactenus scripsimus. *Myricæ* sunt brevia virgulta, de quibus scopæ fiunt. 4 Delectant. Horat. l. 1. Od. 1 *Multos castra juvant, & lituo tuba Permistus sonitus.* 5 Carmina sylvestria seu pastoralia. 6 Bucolicum ut ut sit carmen, & ipsum tamen consule Pollione, qui *amat nostram, quamvis sit rustica, musam*, non indignum sit, & tale sit, quod honestè legi possit à consule. Alludit Poëta ad veterum Romanorum consuetudinem, apud quos cantum erat, ut Consules ipsi curam collium & sylvarum haberent, ne ullo modo ligna deficerent ad conficienda publica navigia. 7 Adimpletum est tempus Sibyllæ Cumanæ vaticiniis jam olim prædictum, quo siderum in ortum suum redeuntium confectis spaciis de novo incipiat magnus annus Platonicus, novusque ineat orbis ab ætate aureâ. 8 Astrea, quæ terras priùs reliquerat, Justitia. 9 Ætas aurea, seu aurea sæcula, qualia sub Saturno fuisse perhibentur. 10 Heroës: vel ipse Salonius. Quæ de Christo vaticinata est Sibylla, transfert Poëta ignarus ad filium Pollionis jam natum. 11 Generatio Deorum. 12 Deorsum mittitur. 13 Quo puero gens dura & immanis desinet esse ac primum exterminabitur, & gens, multis virtutibus prædita, orietur per totum mundum.

1 *Castra*

1 Perpetua virgo.
2 Diana, à juvando dicta, partus Dea.
Juno Lucina fer opem. Tèr. And.
3 Augustus.
4 Certè, omninò hoc ornamentum aurei sæculi initium capiet in consulatu tuo.
5 Menses magni anni, sc. Julius & Augustus, quorum tunc perpetuus erit

1 *Casta fave* 2 *Lucina : tuus jam regnat* 3 *Apollo.*
Teque 4 *adeò decus hoc ævi, te consule inibit*
Pollio, & incipient 5 *magni procedere menses.*
6 *Te duce, si qua* 7 *manent sceleris vestigia* 8 *nostri,*
9 *Irrita* 10 *perpetuâ* 11 *solvent formidine* 12 *terras.*
13 *Ille Deûm vitam accipiet,* 14 *Divisque videbit*
Permistos heroas, & ipse videbitur 15 *illis ;*
Pacatumque reget 16 *patriis virtutibus orbem.*
17 *At tibi prima puer* 18 *nullo munuscula* 18 *cultu*
19 *Errantes hederas passim cum* 20 *baccare tellus,*
Mistaque 21 *ridenti colocasia* 22 *fundet acantho.*
Ipsæ lacte domum referent 23 *distenta capellæ*
Ubera; 24 *nec magnos* 25 *metuent armenta leones,*
Ipsa tibi 26 *blandos fundent* 27 *cunabula flores :*
28 *Occidet & serpens, &* 29 *fallax herba* 30 *veneni*
Occidet : Assyrium 31 *vulgò nascetur amomum.*
32 *At simul heroum laudes, &* 33 *facta parentis*
Jam legere, & 34 *quæ sit poteris cognoscere virtus :*
35 *Molli paulatim flavescet campus arista,*
Incultisque rubens pendebit sentibus uva.
Et duræ quercus 36 *sudabunt* 37 *roscida mella.*

proventus. 6 De Salonio hæc ab aliis intelliguntur : ab aliis de Augusto. 7 Reliqua sunt. 8 Qui in ferreo sæculo nati sumus. 9 In nihilum redacta. 10 Ita ut nemo formidet ea aliquando reditura : quod verum fuit : nam post Actiacum bellum clausum est Jani templum, pace terra marique parta. 11 Liberabunt. 12 Terrigenas. 13 Qui nunc regnat, Apollo, id est, Augustus Cæsar transformabitur in Deum. 14 Iis, qui in Deorum numerum relati sunt. 15 Ab illis, seu inter illos. 16 Militaribus, quæ in Julio Cæsare, patre tuo adoptivo, & in patria tua Roma præcipuè sunt & fuerunt. 17 Ut mundi quasi ver & infantia nascenti puero conveniat. Jam vertit sermonem ad Salonium jam natum, Pollionis filium, laudans eum à bonis ejus gratia futuris. 18 Non colendo terram, sed sponte sua. 19 Per obliquum rebus, ad quas nascuntur, adhærentes. 20 Herba illa contra fascinum apta. 21 Semper florenti & amœno. 22 Germinando abundè tibi producet. 23 Extensa propter copiam lactis. 24 Vide Esaiæ c. 11. 25 Et armenta pascentur libere. 26 Molles in attactu. 27 Cunæ, in quibus reponuntur infantes. 28 Interibit. 29 Difficulter cognoscibilis. 30 Venenata. 31 Passim ita ut etiam vulgo ejus copia fiat. 32 At ubi ad ætatis tuæ ætatem adoleveris, Poëti, Historiæ, Philosophiæ initiandus : tum demùm ætas aurea virtutes longiùs ac latius exercebit. 33 Gesta parentis Pollionis. 34 Cum incipies imitari virtutem parentis. 35 Maturâ. 36 In morem sudoris effundent. 37 Flagrantia, antè floribus rore cœlesti aspersis.

1 *Rauca tam en ſuberunt priſca veſtigia fraudis,*
2 *Quæ tentare* 3 *Thet in ratibus, quæ cingere muris*
Oppida, quæ jubeant telluri 4 *infindere ſulcos.*
Alter erit tum 5 *Tiphys, & altera quæ vehat,* 6 *Argo*
7 *Delectos heroas : erunt etiam* 8 *altera bella :*
Atq; iterum 9 *ad Trojam magnus mittetur* 10 *Achilles.*
11 *Hinc ubi jam firmata virum te fecerit ætas,*
12 *Cedet & ipſe mari* 13 *vector, nec* 14 *nautica pinus*
15 *Mutabit merces : omnis feret omnia tellus.*
Non 16 *raſtros patietur humus, non vinea* 17 *falcem:*
Robuſtus quoque jam 18 *tauris juga ſolvet arator,*
Nec varios diſcet 19 *mentiri lana colores :*
Ipſe ſed in pratis aries jam 20 *ſuave rubenti*
21 *Murice, jam croceo mutabit vellera* 22 *luto :*
23 *Sponte ſua* 24 *ſandyx paſcentes veſtiet agnos.*
25 *Talia ſecla, ſuis dixerunt, currite, fuſis,*
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.

1 Tametſi & fruges, & vina & mella ſponte naſcentur tamen paucæ reliquiæ prioris ævi fallaciæ & vitii, ſcilicet ambitionis & avaritiæ, latebunt in quibuſdam.

2 Quæ veſtigia navigationem, urbium munitionem, agriculturam, militiam exerceant. 3 Per mare navibus navigare, id eſt, quæ impellent ob avaritiam navigare. 4 Findendo impingere foſſas aratro factas. 5 Fabricator & gubernator navis illius, quâ vecti aureum petebant vellus delecti Archivi. 6 Navis oblonga ſimilis Argo. *Argo* erat illa navis, quâ Iaſon cum multis proceribus navigavit in Colchos pro aureo vellere. 7 Sicut Argo vexit olim Argonautas, qui erant heroës, ſcilicet Herculem, Caſtorem, Pollucem, &c. 8 Æqualia Trojano bello. 9 Ad aliquod grave bellum, quale fuit Trojanum. 10 Aliquis vir forti ſimilis Achilli. *Achilles* filius fuit Pelei, regis Theſſaliæ, vir fortiſſimus, ſine quo non potuit Troja capi. Occidit Hectorem & multos Trojanos. Tandem per inſidias occiſus eſt à Paride in templo Apollinis. 11 Ex hoc tempore quo hæc fient, poſtquam Salonius in virum evaſerit: perfecta ætatis aureæ ἀκμὴ artibus & laboribus periodum addet, tanquam non neceſſariis, poſtquam omnis fert omnia tellus. 12 Diſcedet e mari, non ampliùs navigaturus. 13 *Vector* dicitur & qui vehit, & qui vehitur navi. Hic accipi poteſt utrovis modo. 14 Navis ex pinu facta & nautis ſervire ſolita. 15 Ad commutationem tranſvehet merces peregrinas. 16 Inſtrumenta dentata, quibus terra radatur. 17 Quâ putetur, id eſt, terra non fodietur, & vinea non putabitur. 18 Non amplius utetur tauris ad arationem. 19 Mendaciter repræſentare. 20 Cum ſuavitate odoris, aut ſuaviter: ut Eclog. 3. verſ. 63. 21 Purpurâ. 22 Croco lutei & ſubrubri coloris. 23 Sine tinctoris officio. 24 Color flammeus; ſed factitius, quam tamen Virgilius herbam eſſe exiſtimavit, inquit Plin. 35. l. 6. cap. 25 Tres illæ Deæ fatales (originem, medium, & exitum omnium rerum diſponentes, quarum prima Clotho colum geſtat, Lacheſis trahit, Atropos occat) conſentientes firmâ & irrevocabili poteſtate fatorum juſſerunt dicentes ſuis inſtrumentis, quibus filum circumfunditur, dumnent, ô fuſi, celeri curſu veſtro adducite tam aurea & tam fœlicia ſæcula. *Parcas* autem per Antiphraſin dictas volunt, quòd nemini parcant.

Aggredere

1 Divinos. *Aggredere, ô 1 magnos (aderit jam 2 tempus) honores,*
2 A Parcis constitutum. *Chara 3 Deûm soboles, magnum 4 Iovis incrementum.*
5 Aspice 6 convexo 7 nutantem pondere mundum, 50
Terrasque, 8 tractusque maris, cœlumque profundum:
3 Alumne Jovis, Διογενὲς, διοτρεφὲς. *Aspice, venturo lætentur 9 ut omnia 10 sæclo.*
O mihi tam longa maneat pars ultima vitæ,
11 Spiritus & quantum sat erit tua dicere facta:
4 Progeniei Jovis augmentum. *12 Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,* 55
Nec Linus: huic mater quamvis, atque huic pater
13 adsit:
5 Nutanti mundo succurrat tua virtus. *Orpheo Calliopea, Lino formosus Apollo.*
Pan Deus 14 Arcadiâ mecum si judice certet,
Pan etiam Arcadiâ dicat se judice 15 victum.
6 In humeros ejus devoluto. *Incipe 16 parve puer 17 risu cognoscere matrem:* 60
18 Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe parve puer: 19 qui non risêre, parentes,
7 Vacillantem pondere *Nec Deus hunc mensâ, Deâ nec dignata cubili est,*

malorum præsentium aut exultantem lætitia bonorum futurorum. 8 Regiones. 9 Quomodo. 10 De felicitate sæculi venturi, seu aurea. 11 Et utinam spiritus Poëticus sit mihi tantus, quantum satis erit ornatè persequi inclyta facinora tua. 12 Quæres si mihi erit, *non me, &c.* 13 Auxilio sit. 14 Musicæ peritâ, quæ tamen Deo suo faveret. *Pan Deus Arcadiæ.* 15 A me, tua facta canente, id est, tanta erit gestorum tuorum gloria, ut etiam ab humili Poëtâ descripta, omnem Poësin superent. 16 Saloni. 17 Non id vult, ut puer arrideat matri, sed ut cognoscat matrem ex ejus risu. Expeditior tamen videtur Jos. Scaligeri explicatio, quâ confirmat illud Catulli; *Torquatus, volo, parvulus Matris è gremio suo Porrigens teneras manus Dulce rideat ad patrem.* Manifestè, inquit, hortatur Virgil puerum ut ad matrem rideat: non contrà ut illi parentes: sic Plaut in Capt. *quasi muti silent, neque me rident.* 18 Risu tuo compensa fastidia, quæ tulit mater tua, jam decimo inchoante mense partum enixa: quæ abierint, si arriseris. 19 O parentes, facite ut rideat, quia nec Deus Genius dignatus est hunc eorum, qui non risêre, mensâ, nec Dea Juno cubili, id est, vitalis non fuit, quisquis alienus natus est risu. Vitalitatis qui ppe omen erat, si pueri ad parentes riderent. Al. *cui.*

Ecloga V. cui nomen DAPHNIS.

ARGUMENTUM.

MEnalcas & Mopsus pastores Daphnidis, pastoris Siculi, quem Mercurius genuit, Pan musicam docuit, mortem deflent: alterque ejus epitaphium, alter apotheosin canit. Sunt qui per Daphnim Cæsarem Dictatorem intelligi putent, paulo ante quam hæc scriberet poëta, tribus & viginti vulneribus in curiâ confossum. Alii Quintilium Varum accipiunt, in Germania cum tribus legionibus cæsum. Alii Flaccum Maronem intelligi malunt, Virgilii fratrem: de quo exstat pervulgatum quidem illud, sed incerti autoris, distichon.

Tristia fata tui dum fles in Daphnide Flacci
Docte Maro, fratrem Dii immortalibus æquas.

Salonium alii, cujus Genethliacon superiore Eclogâ decinit, nunc verò ejusdem fato functi Apotheosin canit: ad primum vero & undeviceſimum Theoc. Idyll. expressit hanc Eclogam noster.

MENALCAS, MOPSUS.

ME. *CUr non Mopse (* 1 *boni quoniam convenimus ambo,*
2 Tu calamos inflare leves, ego dicere versus)
Hic cor lis mixtas inter 3 *consedimus ulmos?*
MO. *Tu* 4 *major: tibi me est æquum parêre Menalca.*
Sive sub 5 *incertas Zephyris* 6 *motantibus umbras,*
Sive antro potius succedimus: aspice, ut antrum
7 Sylvestris raris 8 *sparsit labrusca racemis.*
ME. *Montibus in nostris solus* 9 *tibi certet Amyntas.*
MO. *Quid si* 10 *idem certet* 11 *Phœbum superare canendo?*
ME. *Ineipe, Mopse, prior, si quos aut* 12 *Phyllidis ignes,*
Aut 13 *Alconis habes laudes, aut jurgia* 14 *Codri.*
Incipe: pascentes servabit Tityrus hœdos.
MO. 15 *Imò hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi.*

1 Periti, & docti, ὁ-δόντες ἀμφω. Ἀμφουρ ἴσον δίδασκαλίῳ ἀμφω. ἀοίδον. Theocr. 8. Idyll.
2 Tu bonus ac peritus ad inflandum calamos graciles.
3 Locum ad sedendum cepimus, ut cantu nos oblectemus.
4 Ætate es provectior.
5 Instabiles.
6 Frequenter moventibus ramos arborum, ex quo fiunt incertæ umbræ.
7 Inculta.
8 Sparsim ornavit.
9 Tecum contendat de laude cantilenarum. Græca loquendi figura, μαχομαί σοι, quam & Catullus imitatus est *noli pugnare duobus*: & Virgilius noster 4. Æn. *Placido ne etiam pugnabis amori?*
10 Amyntas certet.
11 Musicorum principem.
12 Amores Phyllidis, id est, argumentum de amoribus, quales erant Phyllidis, reginæ Thraciæ, erga Demophoontem aut pastoritiæ alicujus fœminæ.
13 Cretensis sagittarii usque adeo periti, ut serpentem, Phalero filio implicitum, sagittâ confixerit, illæso filio.
14 Regis Athenienſium, *pro patria non timidi mori.* Hist. notat. Val. Max. l. 5. c. 6.
15 Imo ego faciam experimentum, an benè condita sint hæc carmina, &c.

Car-

Carmina descripsi, & modulans alterna notavi.
Experiar: tu deinde jubeto certet Amyntas. 15
ME. *Lenta salix quantum pallenti oliva,*
Puniceis humilis quantum saliunca rosetis:
Judicio nostro tantùm tibi cedit Amyntas.
MO. *Sed tu define plura, puer: succesimus antro*
Exstinctum Nymphæ crudeli funere Daphnim
Flebant: vos coryli testes, & flumina Nymphis,
Cum complexa sui corpus miserabile nati,
Atque Deos atque astra vocat crudelia mater.
Non ulli pastos illis egêre diebus 24
Frigida, Daphni, boves ad flumina: nulla neque amnem
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam,
Daphni, tuum poenos etiam ingemuisse leones
Interitum, montesque feri sylvæque loquuntur.
Daphnis & Armenias curru subjungere tigres
Instituit: Daphnis thiasos inducere Baccho, 30
Et foliis lentas intexere mollibus hastas,
Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus uvæ.

1 Modò fistulâ, modò voce componens ad certas mensuras notavi alternatim, ut ex varietate deprehenderetur concentus. 2 Flexibilis. 3 Ab oliva pallenti vincitur. 4 Rubicundus. 5 Non multum assurgens. 6 Fruticibus rosiferis. 7 Sc. *obloqui.* 8 Pervenimus sub antrum, ubi cantare delegisti. 9 Occisum vulnere crudeliter ab iis illato, quibus ipse pepercerat. Postquam Menalcas & Mopsus experiri ea carmina, quæ se descripsisse in cortice fagi prædixerat, quibus deflet necem Daphnidis. 10 Deæ fluminum, & Allegoricè matronæ Romanæ. 11 Allegoricè Cæsarem. Respice argumentum hujus Ecl. 12 Scitis, quam tristitiam Nymphæ inter Corylos & ad flumina exercuerint. 13 Lugentium est, ut & corpori inhæreant. Insigne exemplum patet 9. Æn. de Niso, qui super exanimem sese projecit amicum Euryalum. l. 10. Mezentius corpori Lausi exanimis inhæret. Et l. 11. Evander super Pallantis, filii sui, cadaver procumbit, atque hæret lachrymansque gemensque. De Thisbe, super corpus Pyrami ruente, Ovid. Met. 4. *Et laniata comas, amplexaque corpus amantis, Vulnera supplevit lachrymis, fletumque cruori Miscuit.* 14 Daphnidis. 15 Quibus permittentibus interfectus sit Daphnis. 16 Scilicet *armentarii.* 17 Quibus te Nymphæ matèrque flebant. 18 Compulerunt. 19 Refrigerativa. 20 Modice degustavit. 21 Vide Sueton. c. 81 Jul. Cæs. de equis pabulo abstinentibus à cæde Cæs. 22 Punicos leones, qui ferocissimi sunt, id est, ipsos sicarios, qui te trucidaverunt. 23 Allegorice proceres immites & conjurati. 24 Attestantur. 25 Hæc ad Jul. Cæs. referunt, quem Bacchi sacra ex Armeniâ Romam primum transtulisse volunt, sed non ego credulus illis: longo enim ante Cæs. scelerum hæc seminaria Romæ investigata à Coss. & vindicata refert Liv. 4. 9. 26 Subjugare ad currum. 27 Tigribus vehebatur Bacchus. 28 Ordinavit. 29 Saltationes, cœlestes Choros Orgia celebrantium vociferationem & saltu. θύειν ἀγεῖσθαι. 30 Thyrsos, hastulas pampinis ac hæderas foliis vestitas. 31 Vestire. 32 Recitat adhuc carmina sua de Daphnidis interitu Mopsus. 33 Ornamento.

Ut gregibus tauri, ſegetes ut pinguibus 1 *arvis?*
2 *Tu deous omne tuis:* 3 *poſtquam te fata tulerunt,*
Ipſa 4 *Pales agros atque ipſe reliquit Apollo.*
5 Grandia ſæpe quibus 6 mandavimus hordea 7 ſulcis.
8 Infelix lolium, & 9 ſteriles 10 dominantur avenæ.
Pro molli violâ, pro purpureo narciſſo
Carduus, & 11 ſpinis ſurgit paliurus acutis.
12 *Spargite humum foliis,* 13 *inducite fontibus umbras,*
Paſtores: mandat fieri ſibi talia Daphnis:
Et tumulum faeite, & tumulo ſuperaddite 14 *carmen.*
15 *Daphnis* 16 *ego in ſylvis, hinc uſque ad ſidera notus,*
17 *Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe.*
ME. 18 *Tale tuum carmen nobis,* 19 *divine poëta,*
20 *Quale ſopor feſſis in gramine, quale per æſtum*
Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere rivo,
21 *Nec calamis ſolum æquiparas, ſed voce Magiſtrum,*
Fortunate puer, tu nunc eris 22 *alter ab illo.*
Nos tamen hæc quocunque modo tibi noſtra viciſſim
Dicemus, Daphninque 23 *tuum* 24 *tollemus ad aſtra:*
Daphnin ad aſtra feremus: amavit nos quoque Daphnis.
MO. *An quicquam nobis* 25 *tali ſit munere* 26 *majus?*
Et 27 *puer ipſe fuit cantari dignus, & iſtâ*
Iampridem 28 *Stimichon laudavit carmina nobis.*
ME. 29 *Candidus inſuetum miratur limen Olympi,*

1 Agris aratis. 2 Ita, ô Daphni, es tu tuis amicis omne ornamentum, id eſt, Roma nis, quorum ditionem valde Cæſar auxit. 3 Quia poſtquam mors abſtulit nobis te. 4 Paſtorum Dea. 5 Magna, reſpectu avenæ. 6 Commiſimus. 7 In fiſſuris aratri. 8 Zizania infelicitatem colonis infe-

rena. 9 Ioannes. 10 Vi ſua oriuntur. 11 Habens ſpinas acutas. 12 E more funerum, in quibus ſpargebantur flores, tumulis inferebantur virentes arbores, fontibus injiciebantur corollæ. 13 Facite lumen circum fontes. 14 Inſcriptionem ac epitaphium ſequens ſe 15 Ἐπιτάφιον Daphnidis. 16 Ego, qui hic ſepelior, ſum Daphnis. 17 Boni populi optimus Imperator. 18 Tam ſuave Menalcas, ut minime invidus Poëta, laudat Mopſi junioris amici carmen, ut ipſum ad majora incenderet. 19 Mopſe. 20 Quàm ſuave. 21 Nec te æqualem facis Magiſtro Bucolici carminis, ſc. Theocrito, non ſolùm ſiſtulis tenuibus ex calamo factis, ſed etiam voce tuâ plurimum vales. 22 Secundus & proximus ab illo magiſtro Theocrito, atque adeò proxima laus in canendo Bucolico carmine debetur tibi. 23 Quem tantopere amas. 24 Extollemus & transferemus, id eſt, oſtendemus ipſum receptum eſſe in numerum Deorum. 25 Quali Daphnis meus feretur ad aſtra. 26 Præſtantius. 27 Cum adhuc eſſet, nedum modò in cœlum tranſlatus. 28 Paſtor quiſpiam cantandi peritus. 29 Bonus ac deificatus. Sequitur jam Apotheoſis ſeu Deificatio Daphnidis. Alluſum forte ad circulum lacteum; ubi Heroas ſuos poſt fata habitare opinabatur antiquitas.

1 Id est, exaltatus est supra nubes & sidera errantia.
2 In quibus Daphnis solitus est conversari.
3 Occupat.
4 Nymphas arboreas.
5 Dolosam captionem ob Daphnidis seu Cæsaris Apotheosin.
6 Cessationem à bellis & insidiis,
7 Polyptoton. *ipsi, ipsæ, ipsa*, ut Eclog. 1.
8 Extollunt præ gaudio.
9 Sylvosi.
10 Referunt ac canunt mihi.

1 *Sub pedibusque videt nubes & sidera Daphnis.*
Ergo alacres sylvas, & 2 cætera rura voluptas,
Panaque pastoresque 3 tenet, 4 Dryadasque puellas.
Nec lupus insidias pecori, nec retia cervis
Ulla 5 dolum meditantur: amat bonus 6 otia Daphnis.
7 Ipsi lætitia voces ad sidera 8 jactant
9 Intonsi montes: 7 ipsæ jam carmina rupes,
7 Ipsa 10 sonant arbusta, Deus, Deus 11 ille, Menalca.
Sis 12 bonus, ô felixque tuis: en quatuor aras:
Ecce duas tibi, Daphni, duoque altaria Phœbo.
13 Pocula bina novo spumantia lacte quotannis,
Craterasque duos statuam tibi 14 pinguis olivæ;
Et multo inprimis 15 hilarans convivia Baccho,
Ante focum, si frigus erit, si 16 messis, in umbrâ,
Vina novem fundam 17 calathis 18 Ariusia 19 nectar.
20 Cantabunt mihi Damœtas, & 21 Lyctius Ægon:
22 Saltantes satyros imitabitur Alphesibœus.
23 Hæc tibi semper erunt, 24 & cùm 25 solemnia vota
Reddemus Nymphis, & cùm 26 lustrabimus agros.
27 Dùm juga montis aper, fluviis dùm piscis amabit;
Dùmque thymo pascentur apes, dùm rore cicadæ,
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt,
Ut 28 Baccho, 29 Cererique, tibi sic vota quotannis
Agricolæ facient: 30 damnabis tu quoque votis.
MO. *Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona?*
31 Nam neque me 32 tantum venientis sibilus Austri.

11 Daphnis, quem extinctum credebam. 12 Propitius & beneficus tuis dedititiis. 13 Στασω δι κρητηρα μιγαλυκειο γαλακτος. Idyll. 5. tanquam Lari. 14 In quibus sit pingue oleum. 15 Lætificans. 16 Calor, qualis solet esse in messe. 17 Corbibus aut calicibus. 18 Αἰσιαία χώρα ager Chius inf. optimi vini feracissimæ. 19 Vinum Nectaris seu Deorum potus æmulum. 20 Ἀυλητιῦν δι μοι δύο ποιμένες. &c. Idyll. 7. 21 Cretensis. 22 Alphesibœus saltabit ad cantum Damœtæ & Ægonis ad morem satyrorum. 23 Sacrificia jam dicta cum cantu & saltatione. 24 Ubi pro frugibus faciemus hostiâ Ambarvali. 25 Quæ omnibus annis persolvere solemus. 26 Lustrando piabimus agros. 27 Quamdiu. 28 Deo vini. 29 Deæ frugum. 30 Tu etiam potens præsensque numen obligabis, obnoxiosque re ddes Agricolas ad vota persolvenda postquam præstiteris, pro quibus impetrandis voverint. 31 Ἀ'δει ὡ ποιμαν· τὸ τιον μηλον, ἢ τὸ κλαγξις τὴν ἀπὸ τῶς πίτρας κατα εἰσιται ὑψόθιν, ὕδωρ. Theocr. Idyll. 1. 32 Quantum tua carmina.

Nec 1 *percussa* 2 *juvant fluctu iam littora, nec quæ*
Saxosas inter decurrunt flumina valles.
ME. *Hac te nos, fragili donabimus* 3 *antè* 4 *cicutâ.*
Hæc nos, Formosum Corydon ardebat Alexin:
Hæc eadem 6 *docuit, Cujum pecus? an Melibœi?*
MO. *At tu sume* 7 *pedum (quod,* 8 *me cùm sæpè rogaret,*
9 *Non tulit* 10 *Antigenes: & erat tùm dignus amari,*
11 *Formosum* 12 *paribus nodis atque ære, Menalca.*

1 Resonantia. 2 Delectant. 3 Priusquam aliquid muneris in nos conferas. 4 Fistula ex cicuta compacta. 5 Secundam & tertiam Eclogam, suprà. 6 In ea modulati sumus. 7 Baculum pastoralem, quo pedes ovium à pastoribus comprehenduntur, dum eas ad se trahere volunt. 8 Quamvis peteret sæpè à me. 9 Non abstulit à me. 10 Pastorum. 11 Ornatum. 12 Pari distantia distinctis.

Ecloga VI. cui nomen SILENUS.

ARGUMENTUM.

SIlenum in hac Eclogâ inducit, ebrium quidem illum, ut Bacchi educatorem decebat, sèd tamen peritè secundum Epicureorum opinionem de rerum primordiis canentem, idque in gratiam Quintilii Vari, qui (teste Donato) unà cum Virgilio huic sectæ sub Solone Philosopho operam dedit. Ceterum, quoniam hæc Bucolici Carminis humilitati non satis conveniebant, statim ab initio veniam precatur: neque ita multum argumento illi immoratus, statim ad fabulas transit.

PRima 1 *Syracusio dignata est ludere versu*
Nostra, nec erubuit sylvas habitare Thalia.
Cùm 2 *canerem reges & prælia,* 3 *Cynthius aurem*
Vellit, & admonuit: Pastorem, Tityre, pingues
Pascere oportet oves: 4 *deductum dicere carmen.* 5
*Nunc ego (*5 *namque super tibi erunt, qui dicere laudes,*
Vare, tuas cupiant, & tristia 6 *condere bella)*
7 *Agrestem tenui meditabor arundine Musam.*

1 Theocritum, qui Syracusanus, Musa mea imitata, Bucolica canere non erubuit. 2 Scribere vellem Heroica carmina, quibus reges & eorum prælia decantari solent. 3 Apollo admonuit: auris verò Memoriæ dicata est, ut frons vel os Pudori, dextra Fidei, genua Misericordiæ, nasus Irrisioni, &c. atque hinc credo excitandi monendique aliquem ad res agendas mos. 4 Tenue, humile, quale est Bucolicum, Translatio à lanâ, quæ deducitur in tenuitatem. *Deductum*, ait Macrob. Sat. l. 6. c. 4. *pro tenui & subtili eleganter positum est.* 5 Nam suprà quam satis erunt tibi. 6 Perfectè describere. 7 Meditando canam agresti stylo rusticum carmen seu Bucolicum.

1 Imò juſſa ab Auguſto.
2 Noſtri aut Muſæ noſtræ.
3 Paſtoritiæ Eclogæ, Bucolica carmina.
4 Quam ea charta quæ in fronte aut titulo ſcripſit ſibi nomen Vari.
5 O Muſæ, perſeverate canere.
6 Fictitia Satyrorum nomina, ſub quibus latent Varius & Virgilius, Philoſophiæ Epicureæ

1 *Non injuſſa cano : ſi quis tamen hæc quoque, ſi quis*
Captus 2 *amore liget, te noſtræ, Vare,* 3 *myricæ,* 10
Te nemus omne canet : nec Phœbo gratior ulla eſt,
4 *Quàm ſibi quæ Vari præſcripſit pagina nomen.*
5 Pergite Pierides : 6 Chromis & Mnaſylus in antro
7 Silenum pueri 8 *ſomno vidêre jacentem,*
9 Inflatum heſterno venas, 10 *ut ſemper, Iaccho :* 15
11 Serta procul tantùm capiti delapſa jacebant,
Et 12 *gravis* 13 *attritâ pendebat cantharus ansâ.*
14 Agreſti (nam ſæpe 15 ſenex ſpe carminis ambos
16 Luſerat) injiciunt ipſis ex 17 *vincula ſertis,*
Addit ſe ſociam, 18 *timidiſque ſupervenit Ægle,* 20
Ægle Najadum pulcherrima : jamque 20 *videnti*
21 Sanguineis frontem moris, & tempora pingit.
22 Ille 23 *dolum ridens, Quò vincula nectitis ? inquit :*
Solvite me pueri : ſatis eſt potuiſſe 24 *videri.*
Carmina, quæ vultis, cognoſcite : 25 carmina vobis; 25
26 Huic aliud mercedis erit : Simul 27 *incipit ipſe.*
28 Tùm verò 29 in numerum 30 *Faunoſque ferasque*
videres
31 Ludere, tùm 32 *rigidas motare carmina quercus,*
Nec 33 *tantùm Phœbo gaudet* 24 *Parnaſſia rupes :*

Sileno operam dantes, 7 Nurritorum Bacchi 8 Prope ſomnum. 9 Habentem venas inflatas Baccho ſeu vino, quod pridiè ejus diei biberat. 10 Sc. ſolitum jacêre inflatum, 11 Coronæ ex pampinis jacebant longè ab ipſo tantum capiti ebrii & ſomno obruti delapſæ, alioqui illæſæ & non ruptæ. 12 Magnæ capacitatis. 13 Frequenti uſu aut potu. 14 Pueri eum adorti. 15 Silenus promiſerat eis ſæpe carmen, quod reddere recuſaverat. 16 Fefellerat. 17 Neque enim niſi vincti vaticinabantur, Silenus, Proteus, Faunus, cæterique ſemidei. 18 Pueris. 19 Nympharum aquarum. 20 Expergefacto, vigilanti. 21 Sanguinei coloris. 22 Silenus. 23 Quia per dolum, cùm dormiret, ipſum vinxerant. 24 Quod, invitis ipſis ſemideis, rarum & difficile; niſi deprehenſis. 25 Sc. *erunt*. 26 Venerea merces, ſtuprum Nympham ſeu puellam *Æglen* manet. 27 Carmen ſuum canere. 28 Recitat carmen ipſius Sileni. 29 Secundùm modum ſeu modulos carminis : quamvis *modus* proprie ad carmen, *numerus* ad ſaltationem pertineat. 30 Deos Sylveſtres. 31 Saltare. 32 Duras. 33 Quantum omnis mundus gaudet, dùm Silenus cantat 34 Quæ eſt in Parnaſſo monte.

Nec

Nec tantùm 1 *Rhodope miratur, & 1 Ismarus 2 Orphea.*
Namq; canebat, 3 uti magnum per 4 inane coacta
5 Semina terrarumque, 6 animæque, marisq; fuissent,
Et 7 liquidi simul ignis: ut 8 his exordia primis
Omnia, & ipse tener mundi 10 concreverit 11 orbis.
12 Tùm durare solum, discludere 13 Nerea ponto
Cœperit, & rerum paulatim sumere formas.
14 Iamq; novum ut 15 terræ stupeant lucescere 16 Solem,
Altiùs atq; 17 cadant 18 summotis nubibus imbres:
Incipiant sylvæ 19 cùm primùm surgere, cùmque
21 Rara per ignotos errent animalia montes
21 Hinc 21 lapides Pyrrhæ jactos, 23 Saturnia regna,
24 Caucaseaq; refert volucres, 25 furtumq; Promethei,
His adjungit 26 Hylam, 27 nauta quo fonte relictum
Clamassent: ut littus, Hyla, Hyla, omne 28 sonaret:
Et 29 fortunatam, si nunquam armenta fuissent,
30 Pasiphaën nivei 31 solatur amore juvenci,

1 Montes uterque Thraciæ
2 Qui sylvas & saxa post se dulcedine cantus sui traxit.
3 Quomodo.
4 Chaos, spatium corporum capax. Lucret. 1. *Magnum per inane soluta.*
5 Rerum primordia: elementa: sic Lucret. l. 1. *Ex igni, terra atque animæ*

protrescere, & imbri: licet Epicurus, Lucretii magister, ex atomorum concursione gigni omnia censuerit. 6 Aëris. 7 Elementaris & puri. 8 Seminibus atque elementis. 9 Principia & origines rerum. 10 Consolidatus sit. 11 Globus. 12 Deinde canebat, ut orbis mundi inceperit duram efficere terram. 13 Aquas fluviales ab aquis salsis & marinis. Nereus enim Ponti, vel ut alii, Oceani & Tethyos filius. 14 Et alia cœlestia corpora canit: Meteora, plantas, animalia, &c. 15 Genita in terris. 16 Recens ortum ac formatum. 17 In terras decidant. 18 Sublatis quia vapores trahuntur sursum, undè nubes fiunt. 19 Quo tempore. 20 Nondum per propagationem multiplicata. 21 Post dictam rerum genesin. Post Physicam narrationem, Poëticam ac fabulosam interserit. 22 Diluvium, & genus humanum reparatum. 23 Aurea sæcula, qualis erant tempore Saturni. 24 Aquilas, aut vultures exedentes jecur Promethei, Caucaso, Scythiæ monti, alligati, idque Jovis imperio, à quo ignem furto abstulerat. 25 Quia (ut diximus) ignem de cœlo furatus erat. Hor. Od. 3. l. 1. *Audax Iapeti genus Ignem fraude mala gentibus intulit. Post ignem, aetherea domo Subductum macies, & nova febrium Terris incubuit cohors: Semotique prius tarda necis via Lethi corripuit gradum.* 26 Fabulam de Hyla puero, ab Hercule dilecto, à Nymphis rapto, fonte submerso, & ab Hercule inclamato. 27 Argonautæ. 28 Per sonum Echo referret. 29 Quæ fortuna seu felix fuisset. 30 Reginam Cretensem, Minoïs conjugem, & Solis filiam. 31 Silenus tam graphicè canit, ut solari eam videatur de amore tauri candidissimi.

5 Virginis nomen συνεκδοχικῶς καταχρηστικῶς. iis tribuitur, quarum jam libata virginitas, ex autoritate Euripidis in Jove, Terentii in Hecyrâ, & noſtri. 2 Invaſit. 3 Prætidis ex Sthœnobœâ filiæ, quas à βεμανίᾳ seu παρθενοφρονίᾳ fanæ menti reſtituit Melampus. 4 Crediderunt quidem ſe vaccas eſſe. 5 Prætidum, quæ tres erant. 6 Ut tu.

Ah 1 *virgo infelix, quæ te dementia* 2 *cepit?*
3 *Prætides* 4 *implerunt falſis mugitibus agros:*
At non tam turpes pecudum tamen 5 *ulla* 6 *ſecuta eſt*
Concubitus: quamvis collo 7 *timuiſſet aratrum,* 50
Et ſæpe in 8 *levi quæſiſſet cornua fronte.*
Ah, 9 *virgo infelix, tu nunc in montibus* 10 *erras:*
11 *Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,*
Ilice ſub 12 *nigra* 13 *pallentes* 14 *ruminat herbas:* 54.
Aut 15 *aliquam in magno ſequitur grege:* 16 *claudite Nympha*
17 *Dictæa, Nymphæ* 18 *nemorum jam claudite* 19 *ſaltus*
Si 20 *qua fortè ferant oculis ſeſe obvia noſtris.*
21 *Errabunda bovis veſtigia: Forſitan illum*
Aut herba captum viridi, aut armenta ſecutum
Perducant aliquæ ſtabula ad 22 *Gortynia vacca.* 60
Tùm canit 23 *Heſperidum miratam* 23 *mala* 24 *puellam:*
Tùm 25 *Phaëtontiadas* 26 *muſco circumdat amaro*
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.
Tùm canit errantem 27 *Permeſſi ad flumina* 28 *Gallum,*
29 *Aonas in montes* 33 *ut duxerit una ſororum:* 65
Vtque 31 *viro* 32 *Phœbi chorus aſſurrexerit omnis:*
Vt 33 *Linus hæc* 34 *illi divino carmine paſtor,*
35 *Floribus atq; apio crines ornatus amaro,*
Dixerit; Hos tibi dant calamos (en 36 *accipe) Muſæ,*
37 *Aſcræo quos* 38 *antè ſeni: quibus* 35 *ille ſolebat* 70

7 Sc. *qualibet illarum trium.* 8 Æquali, in quâ nihil exſtabat, neque aſperum erat. 9 O Paſiphaë. 10 Erras. 11 Taurus ſc. quem quæris ejus amore capta. 12 Obſita. 13 Semicoctas in alvo. 14 Remandit. 15 Vaccam. 16 Verba ſunt Paſiphaës. 17 Cretenſes. *Dicte* mons Cretæ. 18 Qui ſunt in nemoribus. 19 In quibus feræ ſaliunt. 20 Aliqua via. 21 Errabundi bovis. 22 Cretenſia. *Gortyna* Cretæ oppidum. 23 Poma aurea, quæ Heſperides in horto Atlantis in Æthiopia cuſtodiebant Fab. Atalantæ, ab Hippomene curſu victæ, dùm 3. aurea mala ab illo projecta declinans tollit. Ovid. Met. 10. 24 Atalantam. 25 Phaëtontis ſorores cortice circumdatas & in alnos verſas canit, propter mœrorem ſubmerſi fratris. Met. 2. 26 Lanugine. 27 Fl. ex Helicone, monte Bœotiæ, profluens. 28 Cornelium Gallum Oratorem & Poëtam clarum 1 de quo infrà Eclog. 10. 29 Montes Bœotiæ. 30 Quomodo. 31 Gallo. 32 Muſæ in honorem aſſurrexerint. 33 Poëta eximius, Apollinis filius. 34 Varo. 35 Hederaceis. 36 O Vare. 37 Heſiodo oriundo Aſcra, vico Bœotiæ. 38 Prius, ſc. *dederant.* 39 Heſiodus.

Can-

Cantando rigidas 1 *deducere montibus ornos.*
2 *His tibi* 3 *Grynæi nemoris dicatur origo:*
Ne quis sit lucus, quo se 4 *plùs jactet Apollo.*
Quid loquar, 5 *aut Scyllam Nisi, aut quam fama secuta est,*
6 *Candida succinctam latrantibus* 7 *inguina* 8 *monstris*
9 *Dulichias* 10 *vexasse rates, &* 11 *gurgite in alto*
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis?
12 *Aut mutatos* 13 *Terei narraverit artus?*
Quas 14 *illi* 15 *Philomela* 16 *dapes, quæ dona pararit?*
Quo cursu deserta 17 *petiverit, & quibus* 18 *antè*
19 *Infelix sua* 20 *tecta supervolitaverit alis?*
Omnia, quæ Phœbo quondam 21 *meditante, beatus*
Audiit 22 *Eurotas, jussitq;* 23 *edisce lauros.*
24 *Ille canit:* 25 *pulsæ* 26 *referunt ad sidera valles:*
27 *Cogere donec oves* 28 *stabulis,* 29 *numerumque referre*
30 *Iussit, &* 31 *invito* 32 *processit vesper* 33 *Olympo.*

1 Deorsum ducere de montibus. 2 Per hos calamos. 3 In finibus Joniis Apollini consecrati juxta Clazomenas. 3 Quam de Grynæo nemore. 5 Aut ut Silenus narraverit fabulam de Scyllâ, Nisi, Megarensium regis, filia. 6 Propter fluctuum

spumam. 7 Partes pudendas. 8 Canibus. 9 Ulyssi, Dulichii insulæ ducis. 10 Molestando frequenter vexasse. Poeta videtur allusisse ad etymon Scyllæ. à σκύλλω, *vexo, infesto.* 11 Maris. 12 Aut quid loquar, ut Silenus narraverit mutatos, &c. 13 Fab. trita Ovid. Met. 6. 14 Tereo. 15 Soror Prognes, uxoris Terei. 16 Ex ipsius filio Iti decoctas. 17 Philomela aut Tereus. 18 Priusquam deserta peteret. 19 Tereus. 20 Regia. 1 Exercente musam suam. 22 Flu. Spartæ, juxta cujus ripas, lauris consitas, Apollo luxit Hyacinthum à se percussum disco. 23 Memoriæ mandare. 24 Silenus. 25 Verberatæ ex impulsu vocis Sileni. 26 Vocem aut cantum ejus. 27 Pueros, Chromyn & Mnasylum, compellere. 28 Ad ovilia. 29 Ovium, illis à parentibus aut heris commissum. 30 Silenus. 31 Ut qui plura audienti studio ægrè ferat vesperum properare. 32 Apparuit. 33 Cœlo.

Ecloga VII. cui nomen MELIBŒUS.

ARGUMENTUM.

SUmptum est Eclogæ hujus argumentum ex Bucoliastis Theocriti. Inducit autem hic Poëta Melibœum pastorem referentem certamen Corydonis & Thyrsidis, cui (dum caprum, qui à grege deërraverat, quæreret) fortè intervenerat, accersitus à Daphnide certaminis judice: quem secundum Corydonem pronunciasse innuit, cum ait ad finem Eclogæ: *Haeremini & victum frustra contendere Thyrsin.* Per Corydonem autem Virgilium intelligi volunt: per Thyrsin, Theocritum, aut alium quempiam.

CORYDON, THYRSIS.

1 Stridula, susurranti, ex leni vento crepitante: de quo Auson. *Est & arundineis modulatio musica ripis, Atque arguta suis loquitur coma pinea ventis, Incubuit foliis quoties levis Eurus acutis.*

2 Per hunc Augustus intelligi videtur.

Forte sub 1 argutâ consederat ilice 2 Daphnis:
3 Compulerantque greges Corydon & Thyrsis in unum:
Thyrsis oves; Corydon 4 distentas 5 lacte capellas:
Ambo florentes, ætatibus, 6 Arcades ambo,
Et cantare 7 pares, & respondere parati. 5
Hic mihi, dùm 8 teneras 9 defendo à frigore myrtos,
10 Vir gregis ipse caper deerraverat: atque ego Daphnin
Aspicio: ille ubi me contrà videt, Ociùs, inquit,
Hùc ades, ô Melibœe, caper tibi salvus & hœdi,
Et, si quid cessare potes, requiesce sub 11 umbra. 10
Hùc 12 ipsi potum venient per prata 13 juvenci:
Hic viridis tenera 14 prætexit arundine ripas
15 Mincius, èque 16 sacra resonant 17 examina quercu.

3 Coëgerant. 4 Habentes ubera distenta. 5 Εἰς ἕνα χώρον τὰν αἰγίλαν σύναγον. Theocr. Id. 6. 6 Musica adeò præstantes, & periti, ut Arcades putentur. *Musicam*, inquit Polybius *universis utilem esse constat, Arcadibus necessariam*: & noster Eclog. 10. *Soli cantare periti Arcades.* 7 Pari forma. 8 Recenter plantatas. 9 Integumento quodam munio. 10 Princeps. Τῶο αἰγῶν ἄνηρ. Catachresis, ut Hor. Od. 17. l. 1. *devia olentis uxores mariti.* 11 Ilicis. 12 Sponte suâ. 13 Juniores pecudes, ut capri aut boves. 14 Abscondit. 15 Fluvius juxta Mantuam, incidens in Padum. 16 Jovi, vel Nymphæ, Dryadi. 17 Convolatus apum.

Quid

Quid facerem? 1 neque ego Alcippen, nec Phyllida habebam,
2 Depulsos à lacte domi quæ clauderet agnos:
Et certamen erat, 3 Corydon cum Thyrside; magnum:
4 Posthabui tamen illorum mea 5 seria 6 ludo.
Alternis igitur contendere versibus ambo.
Cœpere: 7 alternos Musa meminisse volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis,
CO. *8 Nymphæ, 9 noster amor, 10 Libethrides, aut mihi carmen,*
Quale 11 meo Codro, concedite: (12 proxima Phœbi
Versibus ille facit) aut, si non 13 possumus omnes,
Hic 14 arguta 15 sacra pendebit fistula pinu.
TH. *Pastores hedera 16 crescentem ornate 17 Poëtam*
18 Arcades, invidia rumpantur ut ilia 19 Codro:
Aut, si 20 ultra placitum laudarit, 21 baccare frontem
Cingite ne vati noceat 22 mala lingua futuro.
CO. *23 Setosi caput hoc apri 24 tibi, Delia, parvus,*
Et 25 ramosa 26 Mycon 27 vivacis cornua cervi.
Si 18 proprium hoc fuerit, 29 lævi de marmore tota
Puniceo 30 stabis suras evincta 31 cothurno.
TH. *32 Sinum lactis, & 33 hæc te liba, 34 Priape, quotannis.*

1 Neque amicam aut uxorem, ut habuit uterque certantium, quæ clauderet, &c.
2 Remotos à lacte, id est, ablactatos. Sic Ecl. 3. *Dulce satis humor*, depulsis *arbutus hœdis*.
3 Corydon quippe certator erat: sic Æneid. 5. *nunc tertia palma Diores.* & in Culice: *Fama vetus nunquam meritura per ævum Curtius* 4 Minoris feci & postposui. 5 Capri desiderati investigationem. 6 Cantilenæ. 7 Versus suos alternatim canere Ecl. 3. *Amant alterna Camœna.* 8 Quaternis versibus contendunt, ut in Damœta binis. 9 Quæ estis peculiares deliciæ nostræ. 10 Libethram, fontem Bœotiæ, Musis sacrum frequentare solitæ. 11 Amico. 12 Quàm proximè accedentia. 13 Scitale *carmen facere.* 14 Sonora. 15 Tanquam effœtus & emeritus professionis meæ fistulam hanc suspendam in hac pinu Cybelæ, matri Deorum, consecrata. Nam qui ab arte gladiatoria, militari, aut alia discedebant, ejus instrumenta Diis suspendebant, sacrabantq; ipsius potissimùm artis præsidibus. 16 Nondum perfectum. 17 Me Thyrsin. 18 Qui *soli cantare periti.* 19 Quia videbit te à me superatum. 20 Ultrà quam ipse placeam aut merear; aut ultra quam ipsi placet, & eâ tantum mente, ut me fascino urat. 21 Herba illa, quæ valet contra fascinum. 22 Noeiva & fascinatoria. 23 Setis multis obsiti. 24 Tibi. Diana, venationis Dea, ex more & voto. 25 Multis ramis ornata. 26 Sc. *dedicat.* 27 Diu viventis. Τετραικοσώνε. v. Virg. epigr. de ætatibus animalium. 28 Peculiariter datum, perpetuum & firmum. ut solus tali carmine, aut tali venandi arte excellam te juvante. 29 Polito. 30 Erigêris in statua. 31 Alto calceamento genuum tenus ferè protenso. 32 Vas mulctrale, Græcè δίνος. 33 Ejusmodi placentas, 34 Hortorum Deus.

Exſpectare ſat eſt : cuſtos es 1 *pauperis horti.*
Nunc te marmoreum pro 2 *tempore fecimus; at tu*, 35
3 *Si fœtura gregem ſuppleverit, aureus eſto.*
CO. 4 *Nerine, Galathea, thymo mihi dulcior* 5 *Hy* .
Candidior 6 *cygnis, hedera formoſior alba:*
Cùm primùm paſti 7 *repetens præſepia tauri,*
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito. 40
TH. *Imò ego* 8 *Sardoïs videar tibi amarior herbis,*
9 *Horridior ruſco,* 10 *projectâ vilior alga,*
Si mihi non 11 *hæc lux toto jam longior anno eſt.*
Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.
CO. 12 *Muſcoſi fontes,* & 13 *ſomno mollior herba,* 45
Et quæ vos rara viridis tegit arbutus umbra.
14 *Solſtitium* 15 *pecori defendite : jam venit æſtas*
16 *Torrida; jam* 17 *læto* 18 *turgent in palmite gemmæ.*
TH. *Hic* 19 *focus,* & 20 *tædâ pingues; hic plurimus*
ignis.
Semper, & *aſſiduæ poſtes* 21 *fuligine nigri.* 50
Hic tantùm Boreæ curamus frigora, quantum
Aut 22 *numerum lupus, aut* 23 *torrentia flumina* 24 *ripas.*
CO. 25 *Stant* & *Iuniperi* & *caſtaneæ hirſutæ:*
Strata jacent paſſim 26 *ſua quæque ſub arbore poma:*
Omnia nunc 27 *rident: At, ſi formoſus Alexis* 55
Montibus his abeat. videas & flumina ſicca.
TH. *Aret ager:* 28 *vitio moriens* 29 *ſitit ærius herba:*
30 *Liber pampineas invidit collibus umbras:*

1. Atque adeo ſi plura poſſem, plura darem.
2. ſigeſtate hujus temporis.
3. Si tot agnos habuero, quot oves, eſto ex ſolo auro formatus.
4. Nerei filia.
5. Nato ad Hyblam, Siciliæ oppidum.
6. Oloribus.
7. Iterùm petent & adibunt,
8. Herbam quandam in Sardiniâ naſci ferunt apiaſtro ſimilem, quæ comeſâ nervos contrahat, labiaque in rictum diducat, ita ut quaſi ridentes moriantur. 9. Aſperior. 10. Abjectior juncis marinis à procellis ad littus appulſis. 11. Hæc dies, quâ Nerinen exſpecto. 12. Muſco tecti. 13. Ἁπαξ μαλακώτερον. Theocr. Idyl. 5. 14. Solis in Cancro ſummi æſtus. 15. A pecore, repellite, avertite. Horat. Od 27. l. 1. *Velox a tenumſcrè Lucretilem Mutat Lycæo Faunus & igneam* Defendit *æſtatem capellis Uſque meis, pluvioſque ventos.* Plaut. Rud. *Ut illas ſerves, vim* defendas. 16. Omnia torrens. 17. Viridi. 18. Inflantur, tument. 19. Locus ad ignem fovendum aptus. 20. Singula ligna picis plena. 21. Nigredine pinguis fumi. 22. Neque enim parcit numeratis, neque timet numerum. 23. Aquis abundantia, 24. Quod nihil eſt. 25. Plenæ ſunt. Ut 22. Æn. *jam pulvere cælum* Stare *vident.* Sic apud Hor. l. 1. Od. 9. *Vides, ut alta ſtet nive candidum Soracte?* 26. Propria ipſi arbori. 27. Lætitiam præ ſe ferunt. 28. Vitio. 29. Deſiccatur. 30. Bacchus per invidiam abſtulit collibus umbras pampinorum, quæ vitium frondes ſunt, id eſt, etiam vites frondibus propter aridi tatem ſpoliatæ ſunt.

Phyl-

Phyllidis adventu noſtræ nemus omne virebit,
1 Iupiter & lato deſcendet plurimus imbri. 60
CO. *Populus 2 Alcida gratiſſima, vitis Iaccho,*
Formoſæ myrtus Veneri, 3 ſua laurea Phœbo.
Phyllis amat corylos: illas dum 4 Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corylos, nec laurea Phœbi.
TH. *Fraxinus in ſylvis pulcherrima, pinus in hortis,* 65
Populus in fluviis, abies in montibus altis:
Sapiùs at ſi me, Lycida formoſe, reviſas,
Fraxinus in ſylvis 5 cedet tibi, pinus in hortis.
ME. *Hæc 6 memini, & victum 7 fruſtrà contendere Thyrſin:*
8 Ex illo Corydon, Corydon eſt tempore nobis.

1 Pluvia è mediâ regione aëris, quæ Jovi tribuitur, deſcendet abundantiſſima cum imbri omnia lætificante. Deſcendere Jovem in nubes, cùm tonaret, fulminaret, plueret, credebant veteres. 2 Herculi, ἀπὸ τῆς ἄλκης, id eſt, *à robore*, aut ab *Alcæo* avo ſic dicto. 3 Propria. 4 Quamdiu. 5 Vincetur. 6 Memoria mandavi. 6 Quia licet fateri nolebat, manifeſte tamen victus erat. 8 Poſt illud tempus Corydon eſt reputatus à me Corydon, id eſt, dulcis cantor, & victor nobilis ante omnes. Proverbium in eos, quos in aliquâ re victores admiramur.

Ecloga VIII. cui nomen PHARMACEUTRIA.

ARGUMENTUM.

DUæ ſunt Eclogæ hujus partes. In priore Damon Paſtor, Niſæ puellæ amore captus, cum illa ſibi Mopſum prætuliſſet, impatientia amoris in varias erumpit querelas. Poſterior pars penè tota ſumpta eſt ex Theocriti ejuſdem nominis Idyllio, in quo venefica quædam pharmacis & incantationibus animum viri, à quo ſpernebatur, ad ſui amorem conatur revocare.

DAMON, ALPHESIBOEUS.

PAſtorum 1 Muſam Damonis, & Alpheſibœi,
2 Immemor herbarum 3 quos eſt mirata juvenca
Certantes, quorum ſtupefactæ carmine lynces,

1 Cantilenam amorum quos cecinerunt. 2 Suæ Muſæ adſcribit Poëta, quicquid de Orpheo fingitur feras carmine detinuiſſe, rapidos fluminum curſus moratum eſſe, &c. 3 Paſtores.

1 Et flumina mutata in naturâ, quæ ſtare & quieſcere neſcit, quieſcendo retinuerunt ſive retardarunt ſuos curſus.

2 O Auguſte, faveas, ubicunque es. Qui jam in Illyrico bella geſſiſſe videtur.

3 Venetæ regionis fluvii.

4 Extremitatem.

5 Navigando prætervehēris. Sic 2. Æn.

1 *Et mutata ſuos requierunt flumina curſus :*
Damonis Muſam dicemus, & Alphesibœi.
2 *Tu mihi, ſeu magni ſuperas jam ſaxa* 3 *Timavi,*
Sive 4 *oram Illyrici* 5 *legis æquoris; en erit unquam*
Ille dies, mihi cùm liceat tua dicere facta ?
En erit, ut liceat totum mihi 6 *ferre per orbem*
Sola 7 *Sophocleo* 8 *tua carmina digna cothurno ?* 10
9 *A te principium, tibi deſinet : accipe juſſis*
Carmina cœpta tuis, atq; hanc ſine 10 *tempora circum*
11 *Inter* 12 *victrices* 13 *hederam tibi ſerpere* 14 *lauros.*
15 *Frigida vix cœlo noctis deceſſerat umbra,*
Cùm ros in tenerâ pecori gratiſſimus herbâ eſt : 15
16 *Incumbens* 17 *tereti* 18 *Damon ſic* 19 *cœpit olivæ.*
DA. 20 *Naſcere,* 21 *præq; diem veniens* 22 *age,* 20 *Lucifer,* 23 *almum :*
24 *Conjugis* 25 *indigno Niſæ deceptus amore*
Dùm queror, & divos, 26 *quanquam nil teſtibus illis*
Profeci, extremâ moriens tamen alloquor hora. 20
27 *Incipe* 28 *Mænalios mecum mea tibia verſus.*
29 *Mænalus* 30 *argutumq; nemus, pinoſq;* 31 *loquentes*
Semper habet ; ſemper paſtorum 32 *ille audit amores.*

Litoraque Epiri legimus. Et, *crebris* legimus *freta conſita terris.* 6 Efferre. 7 Grandi ac ſublimi carmine, æmulator Sophoclem Scriptorem tragœdiarum : Tragœdi autem grande locuturi nitebantur cothurnis, id eſt, calceamentis, ſublevato altius ſubere, ut heroas æquarent, & grandiores apparerent. 8 Quæ res à te geſtas tuaſque laudes canent : non quæ tu condidiſti. 9 Initium carminum noſtrorum erit à laude tuâ, & deſinet in laudem tuam. Ἐ'ν σοὶ ἀδὼ ὀνάξω. σὶ ὁ ἄρξομαι Homer. 9. Il. Sic Horatii. 1. Ep. 1. *Prima dicte mihi, ſumma dicende Camœna.* 10 Capitis tui. 11 Tenuem hanc Muſam meam comitari tuos triumphos. 12 Victoriæ & triumphi ſignificatrices. 13 Coronam, quæ Poëtis debetur. 14 Laureas coronas. 15 Vix erat diluculum. Circumlocutio temporis matutini. Nox frigida eſt propter abſentiam ſolis. Peracta invocatione, Poëta ad narrationem deſcendit. 16 Incumbendo fulciens ſe præ animi ægritudine. 17 Rotundæ. 18 Paſtor ille, cujus amica alteri nupſerat. 19 Queri & lamentari. 20 O ſtella matutina, orere. 21 Præveniens diem *Tmeſis.* 22 Impelle. 23 Omnia moderantem ac nutrientem. 24 Sponſæ : quam ſperabam quidem mihi conjugem futuram. 25 Ejus, quæ amari indigna erat. 26 Quanquam nihil mihi profuit invocaſſe illos teſtes fidei, mihi à Niſa datæ. 27 Sc. *dicere.* 28 Arcadicos ſeu Bucolicos, quales Arcades faciunt, qui *ſoli cantare periti*, à *Mænalo*, monte Arcadiæ. 29 Arcadiæ mons. 30 Sonorum, in eo canentium ſonitu crepitans. 31 Loquelas eorum referentes. 32 Mænalus.

Pa-

Panaque, 1 *qui primus calamos non paſſus* ? *inertes.*
Incipe Mænalios mecum mea tibia verſus.
3 *Mopſo Niſa* 4 *datur* : *quid non* 5 *ſperemus amantes* ?
Iungentur jam 6 *gryphes equis, ævoque ſequenti*
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Mopſe novas 7 *incide* 8 *faces* : *tibi ducitur uxor.*
Sparge marite 9 *nuces* : 10 *tibi deſerit* 11 *Heſperus Oetam.*
Incipe Mænalios mecum mea tibia verſus.
O 12 *digno conjuncta viro, dùm deſpicu omnes* ;
Dùmque tibi eſt odio mea fiſtula, dùmque 13 *capella,*
Hirſutumque ſupercilium, prolixaque barba :
Nec 14 *curare* 15 *Deùm credis mortalia quenquam.*
Incipe Mænalios mecum mea tibia verſus.
16 *Sepibus in noſtris parvam te* 17 *roſcida mala*
(*Dux ego* 18 *veſter eram*) *vidi cum matre legentem* :
19 *Alter ab undecimo tùm me jam* 20 *ceperat annus* ;
Iam fragiles poteram à terra contingere ramos.
21 *Vt vidi* ! *ut perii* ! *ut me malus abſtulit error* !
Incipe Mænalios mecum mea tibia verſus.
Nunc ſcis, quid ſit amor : 22 *duris en cotibus* 23 *illum*
14 *Iſmarus, aut* 24 *Rhodope, aut* 25 *extremi Garamantes,*
Nec 26 *noſtri generis puerum, nec ſanguinis* 27 *edunt.*

1 *Pan primus calamos &c.* Eclog. 2.
2 Simplices & ſine arte factos
3 Indignatur ſc. iniquas conjugum formas mitti ſub juga ahenea.
4 Nuptum.
5 Timeamus.
6 Aves illæ aduncis naribus, & leonibus in poſteriore parte perquam ſimiles & equis infeſtiſſimi.
7 Inſpica formam, ut ignem concipiant.

2. Georg. *ferroque faces inſpicat acuto.* 8 Nuptiales, quæ à pueris ſ. præferebantur, dum uxor domum duceretur. 9 Miſſilia nuptiarum ſolennia: boni ominis, juglandes ſc. Plin. 15 l. c. 22. Ne exaudiatur nova nupta corrupta, vel ut valedicat puerilibus luſibus & concubinis maritus. Catull. in Epithalamio. 10 Tibi ſc. in tuam gratiam appetit nox: quam, ut & diem, proſpicere Oetam, montem Theſſaliæ, atque è montibus Orientalibus advenire volunt Poëtæ, Ironicè. 11 Stella veſpertina. 12 Sc. *te*, id eſt, qualem digna es habere, cum turpis & effœminatus ſit. 13 Divitiæ meæ. 14 Aſpicere, & ita non punire perjuria. 15 Deorum. 16 Docet, quomodo ejus amore primum captus ſit. 17 Rore perfuſa. 18 Matris & filia. 19 Secundus, id eſt, decimus tertius. 20 Acceperat. 21 Ἀ ἆ, ὡς ἐμάνην Id 2 & 3. 22 Uſitatum eſt, ut, quorum immanem crudelitatem execramur, eos è rupibus efferisve animantibus natos dicamus. In. 4. Æn. Dido ſic Æneam alloquitur. *Nec tibi Diva parens, generis nec Dardanus autor perfide, ſed duris genuit te cautibus horrens Caucaſus, Hyrcanaque admorunt ubera Tigres.* 23 Amorem. 24 Montes Thraciæ aſperrimi. 25 Remotiſſimi à nobis, utpote ultra Gætulos. 26 Humani generis, id eſt, nihil habentem humanitatis. 27 Generant.

1 Medeam.
2 Nisi enim crudelis fuisses non potuisset te amor ad tantum facinus induxisse, ut filios occideres.
3 Medea, quæ facinus commisit
4 Cupido
5 Qui te, ô Medea, ad hoc induxit.
6 Optat omnia contra naturam immutari per impatientiam amoris sibi exitium destinans.

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.
Sævus amor docuit, natorum sanguine 1 matrem
Commaculare manus: 2 crudelis tu quoque mater:
Crudelis 3 mater magis, an 4 puer improbus ille?
Improbus ille 5 puer: crudelis tu quoque mater. 50
Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.
6 Nunc & oves ultrò fugiat lupus: 7 aurea duræ
8 Mala ferant quercus: narcisso floreat 9 alnus:
Pinguia corticibus 10 sudent electra 11 myrica:
Certent & 12 cycnis ululæ: sit 13 Tityrus Orpheus, 55
Orpheus in 14 silvis, inter 15 Delphinas 16 Arion.
Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.
17 Omnia vel medium fiant mare: 18 vivite silvæ:
19 Præceps 20 aerii 21 specula de montis in undas
19 Deferar: extremum hoc munus morienti 22 habeto.
Desine Mænalios, jam desine tibia versus. 61
23 Hæc Damon: vos, quæ 24 responderit Alphesibœus,
Dicite Pierides: non omnia possumus omnes.
AL. *25 Effer 26 aquam, & molli cinge hæc altaria 27 vittâ*
28 Verbenasque adole pingues, & 29 mascula thura: 65
30 Conjugis ut magicis sanos 31 avertere sacris
32 Experiar sensus: nihil hic, nisi carmina desunt.

7 Aurei coloris. *Omnia tura præpostera egibus errent*, postquam *Mopso Nisa datur.* 8 Quæ in tenerrima arbore nascuntur. 9 Arbor amaro cortice. 10 Sudando emittant. 11 Humillimi frutices. 12 Quibus moribundis præcipue est suavissimus cantus. 13 Pastoralis & rudis cantor sit optimus Musicus. 14 Quas ad se traxisse fingitur. 15 Pisces illos marinos, inter quos modulatus dicitur tam suaviter, ut eum salvum in dorso suo ad littus perveherent. 16 Citharœdus nobilis notusque ex Agellio 16. l. 19 c. Plin. 9. l. 8. & aliis. 17 Me moriente mergantur omnia. 18 Valete, æternum valete. 19 Præcipitabor. 20 In aëre exaltati. 21 De alta rupe, unde speculari liceat. 22 O Nisa. 23 Sc. *carmina cecinit.* 24 Contra cecinerit. 25 O Amarylli. Vide Argumentum Eclogæ. 26 Lustralem, ad magica sacra aptam. 27 Sertis ex herbis aut floribus. 28 Sacras herbas incende & ure, oleo, ut incendi possint, perfusas. 29 Thus, quod ex rotunditate guttæ pendet, masculum vocatur: cum tamen alias non vocetur mas, ubi non sit fœmina. Plin. 12. l. 14. c. 30 Mariti mei Daphnidis. 31 Ab usu rationis. 32 Experiendo coner.

Ducite

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim,
1 Carmina vel cœlo possunt 2 deducere Lunam;
Carminibus 3 Circe socios 4 mutavit Ulyssis:
5 Frigidus in patria 6 cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe donum, mea carmina, ducite Daphnim.
7 Terna 8 tibi hæc primum triplici diversa colore
Licia circumdo; terque hæc altaria circum
9 Effigiem duco: 10 Numero Deus impare gaudet.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
11 Necte tribus nodis ternos, Amarylli, 12 colores:
13 Necte, Amarylli, modò, &, 13 Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim:
14 Limus ut hic durescit, & hæc ut 15 cera liquescit
16 Uno eodemque igni: sic nostro 17 Daphnis amore.
Sparge 18 molam, & 19 fragiles incende 20 bitumine lauros.
21 Daphnis me malus urit: ego hanc 22 in Daphnide laurum,
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Talis amor Daphnim, 23 qualis cùm fessa 24 juvencum
Per nemora, atque alios quærendo 25 bucula lucos

1 Incantamenta. 2 Deos sua ducere de cœlo in terram. 3 Venefica illa celeberrima, Solis filia. 4 In varias feras. 5 Nocens, ac veneni, quod frigidum est, plenus, frigus timoremque inducens. 6 Per incantamenta, dùm incantatur. 7 Tangit modum, quo sacra magica hæc peregerat. 8 O Daphni. 9 Daphnidis imaginem ad

vivum effictam traho. 10 Quia Deus amat numerum ternarium. Olim numerus ternarius in sacris adhibebatur, quia perfectissimus, utpote in quo numero est principium, medium & finis. Ex opinione Pythagoreorum. τὸ πᾶν, καὶ τὰ πάντα τοῖς τρισὶν ὥρισται, &c. Aristot. 1. de cœlo. 11 Liga. Epanalepsis Polyptoto permutata. Licia discoloria necti nodis jubet ad ligandum in amoribus Daphnidem. 12 Qui sunt in liciis, id est, tria licia trium colorum. 13 Conciliandi amoris. 14 Effigies ex limo efformata durescit Metonymia materiæ: ut mox in *cera*. Duas imagines, è cera unam, è limo alteram ad ignem statuit. 15 Imago ccrea fit liquida per unum & eundem ignis calorem. 16 Synecphonesis sive Synizezis est, qualis etiam 12. Æn. Uno eodemque *tulit* partu. Durescat in amore sui, & liquescat in amore mulieris urbanæ. 18 Sacrificium ex sale & farre confectum 19 Crepitantes in igne, desiccatas, 20 Sc. *illitas*. 21 Daphnis votis meis repugnans effecit ut amore ardeam. 22 Super effigiem Daphnidis. 23 Sc. *amor tenet buculum*. 24 Taurum. 25 Juvenis vacca.

1 Juxta, Propè.
2 Prosternitur, amplius stare aut currere nequiens.
3 Gramine.
4 Amore afflicta, languens.
5 Serò & tardè adventanti, aut aliquantulùm progressæ, id est, serà nocte domum redire.
6 Medendi, succurrendi ejus amori. Hellenismus.
7 Vestes suas, quas exuit. Æneid. 4. *Arma viri* exuviasque

1 *Propter aquæ rivum viridi* 2 *procumbit in* 3 *herba*
4 *Perdita, nec* 5 *sera meminit decedere nocti:*
Talis amor teneat, nec sit mihi cura 6 *mederi.*
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has olim 1 *exuvias mihi* 8 *perfidus ille reliquit.* 91
9 *Pignora chara sui: quæ nunc ego* 13 *limine in ipso*
11 *Terra, tibi* 12 *mando: debent hæc pignora* 13 *Daphnim*
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has herbas, atq; hæc 14 *Ponto mihi* 15 *lecta venena* 95
Ipse dedit 16 *Mœris: nascuntur* 17 *plurima* 14 *Ponto.*
18 *His ego sæpè* 19 *lupum fieri, & se* 20 *condere sylvis*
Mœris, sæpè animas 21 *imis* 22 *excire sepulchris,*
Atque 23 *satas* 24 *alio vidi* 25 *traducere* 2 *messes.*
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
26 *Fer cineres, Amarylli, foras, 27 rivoq; fluenti,* 101
Transq; caput 28 *jace: ne respexeris: 29 his ego Daphnim*
Aggrediar: nihil ille Deos, nil 30 *carmina curat:*
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim
Aspice, 31 corripuit 32 tremulis altaria flammis 105
Sponte sua dum 33 *ferre moror, cinis ipse: 34 bonum sit.*

omnes, lectumque jugalem, Quo perii, superimponas. 8 Infidelis Daphnis. 9 Monumenta chara, ut me sui reditus admoneant. 10 Ingressu domus meæ. 11 Apostrophe. 12 Committo. 13 Sc. *mihi restituere, reducere.* 14 Virosâ, venenorum feraci regione Asiæ, cui olim Mitridates imperavit, de quo Martialis. *Perfecit toto Mithridates sæpè veneno, Toxica ne posse t sæva nocere sibi.* 15 Collecta in Ponto. Simplex pro composito. 16 Artis magicæ peritissimus. 17 Venena. 18 Virtute honorum venenorum. 19 Ex homine in lupum mutari. 20 Abscondere in sylvis. 21 Profundis. 22 Evocare. 23 Seminatas fruges. *Cantus vicinis fruges traducit ab agris.* Tibul. 1. l. 8. El. 24 In alium agrum. 25 Transferae. 26 Efferebrua & purgamenta lustrationis & incantationis post tergum abjiciebant in aquas, quæ respicere nefas. 27 In fluvium. 28 Projice eos. 29 Sacris amatoriis & magicis. 30 Incantationes. 31 Latior illuxit ignis, felix πυρομαντίας omen, inquit ancilla, vel ipsa maga. 32 Scintillantibus ac micantibus. 33 Efferre cineres differo. 34 Precor, ut sit bonum omen, signum, Fausti ominis formula.

1 *Nescio*

1 *Nescio quid certè est: &* 2 *Hylax in limine* 3 *latrat.* 4 *Credimus? an, qui amant,* 5 *ipsi sibi somnia fingunt?* 6 *Parcite, ab urbe* 7 *venit, jam parcite carmina, Daphnis.*

1 Nescio quid sit, certe est aliquid magnum. 2 Canis noster, ab ὑλάω, *latro.* 3 Ubi infoderat exuvias Daphnidis, & per quod venire debeat. 4 An credam ipsum Daphnin ab urbe domum venire? 5 Quæ cupiunt, in somnis vident? Unde Publius Syrus: *Amans, quod suspicatur, vigilans somniat.* Ter Andr. *Num ille somniat ea, quæ vigilans volvit?* 6 O carmina mea desistite, cessate jam. 7 Redit domum.

Ecloga IX. cui nomen MOERIS.

ARGUMENTUM.

POst Philippensem victoriam, cùm in distributione agrorum, qui Triumviorum jussu trans Padum dividebantur, sua quoque prædia Virgilius amisisset, Romam profectus, cùm favore ingenii, tum præsertim adjuvante Pollione, Transpadanæ regionis præfecto, possessiones suas recepit. Verum ægre id ferente Arrio, cui forte Virgilii fundus in portionem cesserat, parum abfuit, quin ab irato milite interficeretur. Denuò itaque Romam profecturus præcipit procuratori, ut Arrio usque ad reditum suum, quam minimo posset detrimento suo, obsequeretur. Is igitur ex patroni sui præcepto Mantuam proficiscitur, hædorum aliquod munusculum Arrio oblaturus. Mœrin subsequitur Lycidas pastor, itineris ejus causam inquirens, ibi nactus occasionem Mœris temporum illorem calamitatem deflet. Deinde una Mantuam euntes itineris tædium variis sublevant cantisenis.

LYCIDAS, MOERIS.

QUò te, 1 *Mœri,* 2 *pedes?* 3 *an* (*quò via ducit*) *in* 4 *urbem?*

MOE. *O Lycida,* 5 *vivi pervenimus,* 6 *advena nostri* (*Quod nunquam veriti sumus*) *ut* 7 *possessor agelli Diceret:* 8 *Hæc mea sunt, veteres migrate coloni.*

1 Per Mœrin, Virgilii villicum intellige. 2 Sc. *ferunt, ducunt,* id est, quò proficiscèris, quò tendis; Theocr. 13. Id. ἀπώδω ἄγων. 3 Sc. *illàc ducunt te.* Ellipsis verbi. Mantuam. 5 Diu vivendo ad id infortunium. 6 Externus, peregrinus: miles Arrius. Pathos præter spem. Vide Macrob, Sat. l. 4. c. 6. 7 Ut culta hæc novalia barbarus miles invaderet, priori & vero domino expulso. 8 Arva vel rura, & omnia quæ hic sunt, Formula vindicandi possessiones.

Nunc

1 Violenter extrusi.

Nunc 1 *victi, tristes (*2 *quoniam* sors omnia versat) 5
Hos 3 *illi (*4 *quod nec benè vertat) 5 mittimus hædos.*

2 Cùm fortuna omnia mutet, ac nulla hic certa sit possessio, nec firma rerum conditio. Ter. Eun.

LY. *Certè equidem audieram:* 6 *qua* 7 *subducere colles*
Incipiunt, 8 *molliq; jugum demittere clivo.*
Usq; ad 9 *aquam, & veteris jam* 10 *fracta cacumina fagi,*
11 *Omnia carminibus vestrũ servasse* 12 *Menalcam.* 10
MOE. 13 *Audieras, &* 14 *fama fuit: sed carmina tantum*

Omnium rerum vicissitudo est. Sal. Cat.

Nostra 15 *valent, Lycida, tela inter* 16 *Martia, quantum*
17 *Chaonias* 18 *dicunt,* 19 *aquilâ veniente, columbas.*

Sed profecto fortuna in omni re dominatur. Terent.

Quòd nisi me 21 *quacunq;* 22 *novas incidere lites*
Antè 23 *sinistra cavâ monuisset ab* 24 *ilice cornix.* 15
25 *Nec tuus hic Mœris, nec viveret ipse Menalcas.*
LY. 26 *Heu cadit in quenquam* 27 *tantum scelus!* 26 *heu tua nobis*

3 Advenæ illi Arrio, qui nos migrare fecit, agrosque nostros occupavit.

Penè simul 28 *tecum* 29 *solatia rapta, Menalca!*
30 *Quis caneret* 31 *Nymphas?* 30 *quis humum florentibus herbis.*

4 Imprecandi formula. Quæ res sit ei exitio. Litotes. 5 Dono. 6 Ab eâ parte, quâ, &c. 7 Descendere in planos campos, humiliores fieri. 8 Et deorsum mittere seu relinquere summitatem suam facili descensu. 9 Minicium fl. 10 Fractam summitatem. 11 Loca, sc. ut arva & pascua, Virgilium herum tuum compositione carminum ab occupatione militum immunia reddidisse. 12 Virgilium herum tuum. 13 Menalcam, id est, Virgilium ea omnia servasse. 14 Homines dicebant rem ita se habere. 15 Possunt efficere tantum. Metaphora a re nummariâ. 16 Bellica & militaria arma. Synecdoche speciei pro genere. 17 Epiroticas, id est, quaslibet. Synecdoche speciei. *Chaonia* est Epiri pars. 18 Historiarum aut augurii periti. 19 Dum aquila involat in eas, quod nihil est. 20 Sc. *valere.* 21 Sc. *ratione* possem, ut omnem occasionem cum centurione Arrio litigandi præciderem, id est, removerem. 22 Rusticis insuetas. 23 A sinistra parte, à qua ratum facit augurium, volans. Auspicia sinistra erant Romanis fausta, sed Græcis reliquisque Barbaris dextra erant meliora. 24 In qua sedebat. 25 Neque ego, neque dominus meus Virgilius. 26 Potest-ne quis esse tam scelleratus! Anaphora. 27 Ut te & Virgilium vita extinctum eat. 28 Si tu fuisses interfectus. 29 Carmina solatiosa, quæ solatium adferre solent, fuissent adempta. 30 Quis, si tu raptus esses, caneret Galateam, Amaryllida, &c. Anaphora per interrogationem instituta. 31 Aquarum Deas.

1 *Spar-*

1 *Spargeret? aut viridi* 2 *fontes induceret umbrâ* 20
3 *Vel quæ* 4 *sublegi tacitus tibi carmina nuper,*
Cùm 5 *te ad delicias* 5 *ferres* 6 *Amaryllida nostras?*
Tityre, 7 *dùm redeo (brevis est via) pasce capellas:*
Et 8 *potum pastas age, Tityre, & inter agendum*
9 *Occurrare capro (*10 *cornu ferit ille) caveto.* 25
MOE. 11 *Imò hæc, quæ* 12 *Varo necdùm perfecta canebat,*
*Vare tuum nomen (*13 *superet modò Mantua nobis.*
14 *Mantua væ* 15 *miseræ nimiùm vicina Cremonæ)*
16 *Cantantes* 17 *sublime ferent ad sydera* 16 *cycni.*
LY. 18 *Sic tua* 19 *Cyrneas fugiant* 20 *examina* 19 *taxos:*
Sic 21 *cytiso pastæ* 22 *distentent ubera vaccæ.*
Incipe si 23 *quid habes, & me fecere Poetam*
24 *Pierides: sunt & mihi carmina: me quoque dicunt*
25 *Vatem pastores; sed* 26 *non ego credulus illis.*
Nam neque adhùc 27 *Varo videor, nec dicere* 28 *Cinnâ*
29 *Digne, sed* 30 *argutos inter strepere* 31 *anser* 30 *olores.*
MOE. 22 *id quidem ago, & tacitus, Lycida, mecum*
ipse 33 *voluto,*

1 Caneret; sparsam. 2 Hypallage est: umbra enim fontibus inducitur, id est, fontibus umbras inducétas caneret? 3 Vel quis componerer talia carmina, qualia, &c. 4 Surripui tacitè, secretò, latenter. Antimeria. 5 Proficiscereris, ires. 6 Romam.

7 Donec. 8 Impelle capellas, postquam pastæ sunt ad aquas, ut potent. 9 Ne occurses. Hellenismus. 10 Cornibus. 11 Imò potius dic, quis caneret hæc carmina, quæ Menalcas canebat, id est, composuerat Varo, quamvis nondum perfecta essent. 12 In honorem Vari: de quo in Ecloga 6. *Te nostra, Vare myricæ, &c.* Dummodò Mantua superstet ac reddatur veteribus ejus possessoribus. 14 Ah Mantua. Cum enim militibus Octavii assignatus ager Cremonensium, qui adversis partibus favissent, in divisionem non satis esset; Mantuani quoque agri pars donata est. Vide Argumentum. Pathos per exclamationem. Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 15 Ob amissos agros. 16 Poetæ. 17 In altum, ut cygni volant. 18 Sic precor, ut, &c. Obtestantis particula. Sic prospere cedant mellificia, abundet lac. Sic Ecl. 10. v. 4. 19 Quaslibet arbores venenatas. *Cirnus* est insula in mari Mediterraneo, alio nomine dicta *Corsica*, in quâ plurimæ taxi apibus noxiæ. 20 Fœturæ apum tuarum. 21 Frutice succoso & dulci. 22 Impleant lacte usque ad distentionem sua ubera. 24 Aliquid quod canas, id est, si quid carminis ad manum habes. 24 Musæ in Piero monte degentes. 25 Sc. *esse*. 26 Sc. *sum*, id est, non habeo illis fidem. 27 Oratore egregio. 28 Poëta eximio. 29 Quæ comparentur optimis illis Poetis. 30 Canoros cygnos, id est, suavissimos Poetas. 31 Ut, tanquam anser, id ist, Poeta malus. Non inepta modestia Poetæ comparatio: allusum tamen ad Anserem ignobilem Poetam, qui scripsit Antonii gena. Certe ego conor incipere. 33 Agito, repeto.

1 An possim in memoriam mih revocare carmen quod incipere paro.
2 Et est dignum, quod noscatur: nobilissima enim est cantilena. Litotes.
3 Veni in terram.
4 Nympha Marina.
5 Quæ voluptas in mari esse potest? q. d. nulla. Interrogatio negandi vim habens.

1 *Si valeam meminisse* 2 *neque est ignobile carmen.*
3 *Huc ades ô* 4 *Galatea:* 5 *quis est nam* 5 *ludus in undis?*
6 *Hic ver* 7 *purpureum:* 8 *varios hic* 9 *flumina circum*
10 *Fundit humus flores: hic candida populus* 11 *antro*
Imminet, & 12 *lenta* 13 *texunt umbracula vites.* 42
Hùc ades: 14 *insani feriant* 15 *sine littora fluctus.*
LY. 16 *Quid? quæ te* 17 *purâ* 18 *solum sub nocte canentem.*
Audieram? 19 *Numeros memini, si verba tenerem* 45
MOE. *Daphni, quid antiquos* 20 *signorum* 21 *suspicis ortus;*
Ecce 22 *Dionæi processit Cæsaris astrum;*
23 *Astrum, quo* 25 *segetes gauderent frugibus, &* 24 *quo*
25 *Duceret* 27 *apricis in collibus* 28 *uva* 26 *colorem,*
29 *Insere,* 30 *Daphni, pyros:* 31 *carpent tua poma* 32 *nepotes.*
33 *Omnia* 34 *fert ætas,* 35 *animum quoque: sæpe ego longos*
Cantando puerum memini me 36 *condere* 37 *Soles.* 52
Nunc 3 8 *oblita mihi tot carmina: vox quoque* 39 *Mœrin*
Iam 40 *fugit ipsa:* 41 *lupi* 42 *Mœrin vidère priores.*

6 In tenris est. 7 Purpureis floribus ornatum. 8 Varii coloris & odoris. 9 Circum flumina. Anastrophe. 10 Metaphora à rebus liquidis. 11 Impendet, id est, in antrum declinat. 12 Flexibiles. 13 Contextu suo efficiunt umbras. 14 Furentes, aut magni & vehementes. Sic 2. Æn. *Quid tantum* insano *juvat indulgere labori?* Metaphora ab hominibus mente captis. 15 Permitte, i. *ut.* Asyndeton. 16 Cur verò ista carmina non canis? 17 Serena. 18 Cum solus esses. 19 Modos cantus, νόμους. rhythmum versuum, si versus tenerem. 20 Siderum. 21 Sursum inspicis, cum sit novus ortus admirandus. 22 Stella julii Cæsaris, *Dione*, Veneris matre, & Julo, Veneris nepote, oriundi, eluxit, apparuit. 23 Anadiplosis. 24 Sc. *oriente.* 25 Herbæ fatæ impleantur granis frugum propter maturitatem: id autem fit in Julio. 26 Attraheret colorem purpureum, id est, matureseeret. 27 Soli oppositis & calidis. 28 Seu botrus. 29 Planta arbores. Synecdoche speciei pro genere. 30 Apostrophe. 31 Decerpent. 32 Posteri tui. 33 Longæ vitas vitæ aufert, adimit secum omnia juventutis vel corporis bona. 34 Enallage simpl. pro comp. 35 Memoriam quoque, & animi vires, nedum corporalia. 36 Consumpsisse. Enallage temporis, 37 Dies æstivos Metonymia efficientis pro effecto. 39 Oblivionia me tradita sunt, exciderunt mihi præ senio. Enallage generis deponentis pro passivo. 39 Me. 40 Deficit ac deserit. 41 Ex opinione noxii luporum visus: qui homini, quem priores viderint, vocem ad tempus adimunt Plin. l. 8. c. 22. Theocr. 14. Id Οὐ φθιγξῇ λύκον ἄδις. 42 Obmutui, uti solent, quos lupi priores viderunt, Metonymia antecedentis pro consequente.

Sed

Sed tamen iſta ſatis referet tibi ſæpè 1 *Menalcas.*
LY. 2 *Cauſando noſtros* 3 *in longum* 4 *ducis amores:*
5 *Et nunc* 6 *omne tibi ſtratum* 7 *ſilet æquor, & omnes*
(*Aſpice*) 8 *ventoſi ceciderunt murmuris aura.*
9 *Hinc* 10 *adèo media eſt nobis via: namq; ſepulchrum*
Incipit apparère 11 *Bianoris: hic, ubi denſas*
Agricolæ 12 *ſtringunt frondes, hic, Mœri, canamus:*
Hic 13 *hœdos* 14 *depone: tamen* 15 *veniemus in urbem.*
Aut ſi, 16 *nox pluviam ne colligat* 17 *antè, veremur.*
Cantantes licet 18 *uſq; (*19 *minùs via ladet) eamus.*
Cantantes ut eamus, 20 *ego hoc te* 21 *faſce levabo.*
MOE. *Deſine* 22 *plura,* 23 *puer: &, quod nunc* 24 *inſtat,* 25 *agamus:*
Carmina tùm meliùs, cùm 26 *venerit* 27 *ipſe, canemus.*

1 Ipſe Virgilius referet tibi ſatis ea, quæ deſideras carmina.
2 Cauſas prætexendo, tergiverſando, & excuſando incendis magis intendiſque deſiderium meum tui audiendi.
3 Sc. *tempus.* 4 Differs carmina, quæ ſummoperè amo. Metonymia ſubjecti pro adjuncto. 5 Invitat ab opportunitate. 6 Omnis locus æquus, ſive in mari, ſive in terrâ, ſedatus & æquatus, tranquillus eſt in gratiam tuam, quo commodiùs canere poſſis. Metaphora à ventis. 7 Quia nullus eſt ventus. 8 Sonorij, id eſt, ventoſæ procellæ ſedatæ ſunt. 9 Nos eundo abſolvimus medium itineris, cum ſimus in media via. 10 Omnino. 11 Quis & Ocnus dictus eſt, & Mantuam à ſe conditam à nomine matris ſuæ fatidicæ Mantûs dixit. 12 Abſtrahunt, amputant ramos arborum luxuriantes. 13 Onus, donum Arrio miſſum. 14 De humeris. 15 Tempori ac ſatis tempeſtive. 16 Ne circa noctem pluat. 17 Priuſquam pervenimus in urbem. 18 Semper, aſſiduè. 19 Via offendet & defatigabit nos minùs, quàm ſi triſtes incederemus: comes enim facundus pro vehiculo eſt. 20 Ego portabo hœdos tuos. 21 Onere hœdorum tuorum, quos portas. 22 Sc. *expetere à me.* 23 Lycida. 24 Imminet & urget nos, ut noſtrorum agrorum poſſeſſori hœdos iſtos mittamus veniæ gratiâ. 25 Sc. *id.* 26 Ab urbe Româ, ut agros recipiat. 27 Menalcas, Virgilius, autor carminum noſtrorum: alii Auguſtum intelligunt.

Ecloga X. cui nomen GALLUS.

ARGUMENTUM.

COrnelius Gallus eximius poëta fuit, primusque Ægypti præfectus, qui cum Cythereiden meretricem, Volumnii libertam, quam poëta hic Lycoridem vocat, perditè adamaret, neque illa mutuo amori responderet, sed, ipso spreto, Antonium in Galliam secuta esset, ægerrimè repulsam tulisse creditur. Eum itaque hac Ecloga consolatur Virgilius, sed ita, ut à pastoralibus personis rusticisque comparationibus non recedat. Totum autem fere hoc Argumentum sumptum est ex Thyrside Theocriti, ubi similem Daphnidis amorem exsequitur.

1 Ultimum hoc carmen, quia non plura bucolica carmina conficere statui.

EXtremum hunc, 2 *Arethusa*, *mihi* 3 *concede laborem.*
Pauca 4 *meo Gallo, sed quæ legat ipsa* 5 *Lycoris,*
Carmina sunt dicenda: neget 6 *quis carmina Gallo?*
7 *Sic* 8 *tibi, cùm* 9 *fluvios subter labêre Sicanos,*

2 Nympha fonis Siculi.

10 *Doris* 11 *amara* 12 *suam non intermisceat undam,*
Incipe, 13 *sollicitos* 14 *Galli dicamus amores:*

3 Permitte.

Dùm tenera 15 *attondent* 16 *simæ* 17 *virgulta capellæ.*
Non canimus surdis: 18 *respondent omnia sylva.*

4 Amico meo.

19 *Quæ* 20 *nemora, aut* 19 *qui vos saltus habuêre puellæ*

5 Amica ejus Cytheris.

21 *Najades,* 22 *indigno cùm Gallus amore periret?* 10
Nam neq; Parnassi vobis 23 *juga, nam neq;* 24 *Pindi,*

6 Q. d. nemo, cum sit Poëta eximius. 7 Sic, ex Elide, fugiens Alphæum fluvium, in Siciliam per occultas subter mare vias fluas pura, intemerata, nec mari permista. v. 3. Æn. sub fine 8 Aquis dulcibus. 9 Flues sub mari Siculo. 10 Nerei conjux, filia Oceani, Nympharum mater quam pro aqua marina posuit, sive ipso mari, per Metonym, subjecti possess. 11 Salsa. 12 Marinam, & ita amaram undam. 13 Sollicitudinis plenos. sollicitudinem adducentes. Metonymia effecti pro efficiente. Hinc Ovid. 1 Ep. *Res est solliciti plena timoris amor.* 14 Quos Gallus in Lycorin confert. 15 Carpunt. Græce κείρουσι. 16 Nasum incurvum habentes. 17 Frutices. 18 Per echo & resonantiam vocis reddunt omnia nostra verba. 19 Polyptoton. 20 In quibus nemoribus aut saltibus fuistis? Inter *nemora* & *saltus* hanc differentiam esse volunt: ut *nemus* dicatur sylva non ita densa: in qua pecora pasci possunt, à Græco verbo νέμω id est, *pasco*; *saltus* verò sylva densior, quæ à feris non nisi saliendo transiri potest. 21 Nymphæ fontium, à πάω, *fluo*. Apostrophe. 22 Tali viro, sc. cum meliori amore dignus esset. 23 Tithorea & Hyampeus, duo vertices Parnassi montis in Bœotia, Musis & Apollini sacri. 24 Montis Thessaliæ etiam Musis sacri.

Vlla 1 *moram fecêre, neque Aonia* 2 *Aganippe.*
3 *Illum etiam* 4 *lauri,* 3 *illum etiam* 5 *flevêre* 6 *myricæ:*
7 *Pinifer illum etiam* 8 *sola sub rupe* 9 *jacentem*
10 *Mænalus, & gelidi* 11 *fleverunt saxa* 12 *Lycæi.* 15
Stant 13 *& oves* 14 *circum,* 15 *nostri nec pœnitet illas:*
16 *Nec te pœniteat pecoris,* 17 *divine Poëta.*
Et formosus oves 18 *ad flumina pavit* 19 *Adonis:*
Venit & 20 *Opilio:* 21 *tardi venêre bubulci:*
22 *Vvidus* 23 *hyberna venit de glande Menalcas.* 20
24 *Omnes, undè amor* 25 *iste, rogant:* 26 *tibi venit* 27 *Apollo;*
Galle, quid 28 *insanis? inquit:* 29 *tua cura Lycoris.*
Perq; 30 *nives* 31 *aliũ, perq;* 32 *horrida castra secuta est.*
Venit & 33 *agresti capitis* 34 *Sylvanus* 33 *honore,*
Florentes 35 *ferulas, &* 36 *grandia lilia* 37 *quassans.* 25
Pan Deus Arcadiæ 38 *venit, quem vidimus* 39 *ipsi*
40 *Sanguineis ebuli* 41 *bacciis, minioq;* 42 *rubentem.*
Et, quis erit 43 *modus? inquit, amor non* 44 *talia curat.*
45 *Nec lacrymis crudelis* 46 *amor,* 45 *nec gramina* 47 *rivis,*
45 *Nec* 48 *cythisо saturantur apes, nec* 49 *fronde capella.* 30

1 Detinuerunt vos.
2 Fons Bœotiæ, quæ & Aonia, propè Heliconem, Musis sacrum, quem Poëtæ fabulantur factum ex unguld Pegasi equi alati: undè & Græcis *Hippocrene* dicitur, quasi τὸ ἵππου κρήνη id est, *equi fons.*
3 Gallum.
4 Arbores sacræ Apollini Musarum

præsidi. 5 Defleverunt. Simplex pro compos. 6 Id est, summi quique & infimi. 7 Pinus proferens. 8 Deserta, non habitata. Ter. Andr. *Venit alicundè meditatus ex solo loco.* Idem Phorm. *Nonne hoc publicitus scelus hinc deportarier in* solas *terras?* 9 Quod desperantis amatoris est. 10 Arcadiæ mons. 11 Deplorarunt. 12 Montis Arcadiæ. 13 Etiam. 14 In circuitu, ubi Gallus amore languens decubabat. 15 Pastorum amantium, id est, neque tui, neque mei: tui nempe, amores tuos flentis: mei amores tuos canentis. 15 Nec pudeat te pastoralia tractare. 17 Excellens. 18 Juxta. 19 Puer ille formosus plurimùm à Venere dilectus. Ab exemplo. 20 Ovium pastor. 21 Stulti. 22 Madidus. 23 De glandium collectione, quæ fit hiberno tempore. 24 Rustici. 25 Tantus te Gallum invaserit. 26 Ad te consolandum. 27 Musarum præses. 28 Amore correptus furis? 29 Quæ cor tuum urit, quæ tantoperè tibi curæ est. 30 Alpium. 31 Virum, sc. M. Antonium in Galliam, ut in Argumento. 32 Terribilia. 33 Ornatu sylvestri, id est, corona frondea, qua caput cinctus veniebat Sylvanus. Sic Horat folia sive frondes arborum, *sylvarum honorem* appellavit. Od. 2. Epod. 34 Deus sylvarum & agrorum. 35 Frutices. 36 Pro modulo capitis. 37 Subinde concutiens. 38 Ad Gallum. 39 Nos pastores. 40 Sanguinei coloris. 41 Acinis. 42 Habentem faciem oblitam. 43 Finis amoris tui. 44 Qualia tu facis, id est, non mitigatur lachrymis miserè amantium. 45 Anaphora. 46 Sc. *saturantur.* 47 Irrigatione. 48 Flore Cytisi. 49 Frondibus Cytisi. Synecdoche numeri singularis pro plurali.

Triſtiu at 1 *ille tamen*, 2 *Cantabitis*, *Arcades*, *inquit*,
3 *Montibus hac veſtris*: 4 *ſoli* 5 *cantare periti*
Arcades: ô *mihi* 6 *tùm quàm molliter* 6 *oſſa quieſcant*,
8 *Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores*.
Atque utinam ex vobis unus, *veſtrique fuiſſem* 35
Aut 9 *cuſtos gregis*, *aut matura* 10 *vinitor uva*.
Certè, *ſive mihi* 11 *Phyllis*, *ſive eſſet* 11 *Amyntas*,
Seu quicunq; 12 *furor* (13 *quid tùm*, *ſi fuſcus Amyntas*?
Et 14 *nigræ violæ ſunt*, *&* 15 *vaccinia* 14 *nigra*)
Mecum inter ſalices 16 *lenta ſub vite jaceret*: 40
17 *Serta mihi Phyllis* 18 *legeret*, *cantaret Amyntas*.
19 *Hic* 20 *gelidi fontes* 19 *hic* 21 *mollia prata*, 22 *Lycori*:
19 *Hic nemus*: 19 *hic ipſo tecum* 23 *conſumerer ævo*.
Nunc 24 *inſanus amor duri* 25 *me* 26 *Martis in* 27 *armis*,
28 *Tela inter media*, *atq*; 29 *adverſos detinet* 30 *hoſtes*. 45
Tu procul 31 *è patria* (32 *nec ſit mihi credere tantum*)
33 *Alpinas*, *ah dura*, *nives*, *& frigora* 34 *Rheni*
Me ſine ſola vides: 35 *ah*, *te ne frigora lædant*:
35 *Ah*, *tibi ne teneras glacies* 36 *ſecet aſpera* 37 *plantas*.

1 Gallus. 2 Hæc mea mala. 3 Sc. *in*. 4 Suprà, Eclogâ 7. 5 Cantandi. Hellenismus. 6 Ubi mos tuus fuero. 7 Superſtitioſæ antiquitati in votis erat terra levis, ut molliter oſſa cubarent. Unde in ſepulchris olim ſcribebatur, S. T. T. L. id eſt, *Sit tibi terra levis*. Ovid. in Dione:

Et patris Anchiſæ molliter oſſa cubent. Mart. *Sit tibi terra levis*, *mollique tegaris arena*. 8 Si vos carmen de meis amoribus olim cecineritis. Metonymia ſubjecti pro adjuncto. 9 Paſtor pecudum. Urbes deteſtatur, ubi meretrices ſunt perfidæ & exitioſæ. 10 Vindemiator, ut ſc. non incideret in talem amorem. 11 Amica, aut amaſius. 12 Amor vehemens, cura, deliciæ: furoris enim amor omnis plenus eſt: id eſt, ſive quiſpiam alius eſſet mihi cauſa amoris. 13 Prolepſis. 14 Flores violarum nigri. 15 Eclog. 2. *vaccinia nigra leguntur*. 16 Flexibili. 17 Flores, è quibus fierent ſerta. 18 Colligeret. ſimplex pro compoſito. 19 Anaphora. 20 Refrigerativi. 21 Herboſa. 22 Apoſtrophe ad amicam. 23 Conſumi & mori velim toto tempore vitæ meæ. 24 Vehemens, homines reddens inſanos. Meton. effecti pro efficiente. 25 Gallum. 26 Belli. Metonym. efficientis pro effecto. 27 Que longe abhorrent à mollibus pratis. 8 Quæ longe diſcrepant à glandibus fortibus. 29 Nobis inimicos. 30 Qui diſcrepant à nemore amœno. 31 A patriâ. 32 Utinam non credam tantam duritiam de te. 33 Quæ ſunt in Alpibus, montibus Italiam à Gallia & Germania dividentibus. 34 Fluvii Galliam à Germaniâ dirimentis. 35 Sc. *cave*. Anaphora. 36 Dilaceret, vulneret. 36 Pedes. Pars pro toto.

1 *Ibo*,

1 *Ibo, &, 2 Chalcidico quæ ſunt 3 mihi condita verſu,*
Carmina 4 paſtoris Siculi 5 modulabor avenâ.
6 Certum eſt in ſylvis, inter 7 ſpelæa ferarum
8 Malle pati, teneriſque meos 9 incidere 10 amores
11 Arboribus: 12 creſcent 13 illæ, 14 creſcetis amores.
15 Interea 16 miſtis luſtrabo 17 Mænala 16 Nymphis 55
Aut 18 acres venabor apros: non me ulla vetabunt
Frigora 19 Parthenios canibus 20 circumdare ſaltus.
Iam mihi per 21 rupes videor, 22 lucoſque ſonantes
Ire: libet 23 Partho 24 torquere 25 Cydonia 23 cornu
Spicula; tanquam 26 hæc ſit noſtri medicina 27 furoris.
Aut 28 Deus ille 29 malis hominum miteſcere diſcat. 61
30 Iam neque 31 Hamadryades rursùs, nec carmina nobis
Ipſa placent: ipſæ rursùs 32 concedite ſylvæ.
Non 33 illum noſtri poſſunt mutare 34 labores:
35 Nec ſi 36 frigoribus mediis 37 Hebrumque 38 bibamus,

1 Statuit ſibi ſolatium & remedium quærere à carmine, ſylvarum luſtratione & venatu. 2 Gallus latinè reddiderat Euphorionis Chalcidenſis carmina. 3 A me compoſita ſtylo Poëtæ Euphorionis Chalcidenſis. 4 Theocriti Poëtæ Siculi. 5 Canam fiſtulâ. Metonymia materiæ. 6 Omninò decrevi. 7 Speluncas ſeu latibula. 8 Hanc miſeriam, quam inſtali amore perſiſtere. 9 Solebant veteres in corticibus arborum nomina deliciarum ſuarum notare. Sic Oenone apud Ovid. ad Paridem. *Inciſæ ſervant à te mea nomina fagi, &c.* 10 Carmen de meis amoribus. Metonym. ſubjecti pro adjuncto. 11 Arborum corticibus. 12 *Et quantùm trunci, tantùm meo nomina creſcant: Creſcite & in titulos ſurgite ritè meos.* Ovid. Epiſt. Oen. 13 Arbores. 14 Polyptoton. 15 Dùm amores creſcent. 16 Mixtus inter Nymphas. 17 Arcadiæ montem. 18 Veloces, feroces. Horat. Od. 2. Epod. *Aut trudit* acres *hinc, multa cane Apros in obſtantes plagas.* 19 Arcadios, à monte *Parthenio*, quem luſtrant παρθένοι virgines Dianæ comites. 20 Obſidere. 21 Montes ſaxoſos. 22 Nemora reſonantia, id eſt, in Arcadia. 23 Arcu Parthico, in cujus extremis angulis cornu eſt. Primitivum pro derivativo. 24 Jaculari. 25 Cretenſia: Cydon eſt è nobilibus Cretæ urbibus. 26 Venatio & ferarum ſectandarum defatigatio. 27 Inſani amoris. 28 Amoris Cupido. 29 Cruciatibus, miſeriis hominum. 30 Æger animus mutat conſilia. 31 Nymphæ ſeu Deæ ſylvarum, αἱ τῆς δρυὸς, natæ & denatæ. 32 Simul cedite, valete cum Nymphis & feris veſtris. 33 Deum Cupidinem, vel amorem. 34 Mala mea. 35 Nec ille amor poteſt mutari, etiamſi, &c. 36 Mediâ hyeme, quando frigora ſolent eſſe intenſiſſima. Meton. effecti. 37 Aquam ex Hebro Thraciæ fluvio. Totum pro parte. 38 Bibam. Synecd. num. plur.

1 *Si-*

1 Thracias 2 Ingrediar. 3 Aquam generantis, 4 Flaccescens. 5 Cortex arboris desiccatur præ calore. 6 Ducam ad nova pabula, pascam. 7 Tempore solstitii

1 *Sithoniasque nives hyemis* 2 *subeamus* 3 *aquosæ:*
Nec si, cùm 4 *moriens altâ* 5 *liber aret in ulmo,*
Æthiopum 6 *versemus oves* 7 *sub sidere Cancri,*
Omnia vincit 8 amor: *&* nos 9 *cedamus* 8 *amori.*
Hæc sat erit, Divæ, 11 *vestrum cecinisse poëtam,* 10
Dùm sedet, & gracili 12 *fiscellam* 13 *texit hibisco,*
Pierides: vos 14 *hæc facietis* 15 *maxima* 16 *Gallo,*
Gallo, cujus amor tantum mihi crescit in 17 *horas,*
Quantum 18 *vere novo viridis* 19 *se subjicit alnus,*
Surgamus: solet esse 20 *gravis cantantibus umbra:* 75
21 *Iuniperi* 20 *gravis umbra: nocent & frugibus umbræ.*
22 *Ite domum saturæ,* 23 *venit Hesperus, ite* 24 *capellæ.*

æstivi, quando sol est in cœlesti signo Zodiaci, quod Cancer dicitur. 8 Polyptoton. 9 Locum demus. 10 O Musæ. 11 Me vatem vestrum, Virgilium lusisse, dum de tenui argumento gracile carmen conficit. 12 Vas vimineum. 13 Componit. 14 Mea carmina. 15 Acceptissima. 16 Anadiplosis. 17 Singulas. 18 In principio veris. 19 Se erigit. 20 Molesta. 21 *Arboribus primùm certis gravis umbra tributa est, Usque adeò capitis faciant ut sæpè dolores, &c.* Lucret. 6 l. 22 Ad stabula vestra. 23 Advesperascit, id est, jam opus ad finem perduximus. Significat ergo his verbis crepusculum, quod Ovid. 4. Met. his tribus versibus circumlocutus est: *Jamque dies exactus erat, tempusque subibat, Quod tu nec tenebras, nec possis dicere lucem, Sed dum luce tamen dubia confinia noctis.* 14 Apostrophe & Anaphora.

P. VIRGILII MAROMIS

GEORGICORUM

LIBER I.

ARGUMENTUM.

PRopoſitio operis. Invocatio Numinum. Aratio. Ejus præcognita; arandi tempora; ſoli natura & diſcrimina; novalis prærogativa. Sementis. Peſtes Satorum. Agriculturæ origo. Inſtrumenta ruſtica. Operum ruſticorum tempora: quæ à cœli & ſiderum cognitione pendent. Tempeſtatum prognoſtica, à Sole & Luna. Prodigia quæ Jul. Cæſ. cædem ſecuta, præſagierunt civile bellum contra Brutum & Caſſium.

AD C. MÆCENATEM.

*I QUid faciat 1 lætas ſegetes: 2 quo ſidere terram
3 Vertere, Mæcenas, II. ulmiſque adjungere vites
Conveniat: III. quæ cura boum, 4. quis cultus habendo
Sit pecori: IV. atque apibus quanta experientia 5 parcis.
6 Hinc canere incipiam. 7 Vos ô clariſſima mundi

* Pulchra & plena Georgicorum & laborum & librorum propoſitio & diviſio: ut argumentum ſit libri 1.

I. *Agriculturæ rationes & tempora.* II. *Arborum plantatio atque inſitio.* III. *Pecoris cura.* IV. *Apum & mellificii ratio.* 1 Terras, aut herbas ſatorum ſeminum: tunc enim ſegetem uberrimam ferunt; & ex ubertate oritur lætitia. 2 In cujus ſideris ortu & occaſu, quo tempore obſervato: ex ſideribus enim tempora colliguntur. 3 Arando. 4 Quæ cura ac diligentia adhibenda ſit pecori ovillo, caprillo & equino. 5 Frugi: quia mella cuſtodiunt, & inventis abſtinent, & nihil ſine ordine conficiunt. 6 Deinceps. 7 Poſt propoſitionem rerum deſcribendarum invocat Poeta diverſa numina.

1 Sol & Luna, anni duces: *quorum motu tempora observantur à serentibus ac condentibus*, inquit Varro.

1 Lumina, 2 labentem cœlo quæ 3 ducitis annum:
5 Liber, & 5 alma Ceres, vestro si munere tellus
6 Chaoniam pingui glandem mutavit 7 aristâ,
Poculaque inventis 8 Acheloïa miscuit uvis:
Et vos, agrestum 10 præsentia numina 11 Fauni. 10
12 Ferte simul, 11 Faunique 12 pedem, 11 Dryadesque
13 puellæ:
14 Munera vestra cano. 15 Tuque ô, cui 16 prima frementem
Fudit equum magno tellus percussa tridenti,
Neptune: & 17 cultor nemorum, cui 18 pinguia Cææ
Ter centum 19 nivei 20 tondent dumeta juvenci, 15
21 Ipse nemus linquens patrium, saltusque Licæi.
Pan ovium custos, tua 22 si tibi Mænala curæ,
Adsis O Tegeæe favens: oleæque Minerva
Inventrix: 23 uncique 24 pucr monstrator aratri,
Et teneram 25 ab radice ferens Sylvane cupressum: 20
Diique, Deæque omnes, studium quibus arva tueri,
Quique novas alitis 26 nonnullo semine fruges,

2 Currentem, vel citò transcuntum.

3 Vicissim traducitis.

4 Inventores vini & frugum: vestro siquidem beneficio & invento gens humana è glandium

& aquæ usu ad mitiorem frumenti & vini victum traducta est. 5 Altrix noltra. 6 Epiroticam, qua homines, in sylva Chaonia crescente, ante inventum frumentum vescebantur. κατ' ἐξοχήν & Synecdochice pro omni glande: uti &... 7 Fruge maturâ, id est, frumento. 8... *Acheloia poculæ*, pro qualibet aquâ, respectu tamen habito ad hunc flu ium, qui primus omnium tetra erupisse dicitur. 9 Agros colentium seu rusticorum. 10 Propitia & in terris degentia. 11 Bacchi comites, numina rustica, rerum sylvestrium præsides ad 2. l. 12 Adeste, convenite in auxilium meum. 13 Nymphæ arborum. 14 Inventa vestra, glandes & frondes quibus pascuntur pecora. 15 Neptune, cujus tridente percussa terra in certamine cum Pallade super Athenarum nomine, produxit equum. 16 Generaliter, quæ Deorum parens fuerit cum cœlo: vel quæ prima emerserit ante omnia elementa: vel speciali respectu ad Atticam, contentionis Nept. cum Pallade locum, quæ primam se & antiquissimam terram gentemque prædicat. 17 Aristæe, pecorum in Ceâ insi. in mari Ægæo præses, ubi & reparasse apes diceris. ad l. 4. 18 Oves pingues reddentia. 19 Candidi. 20 Pascendo abrodunt loca dumis & spinis referta. 21 Pan præses pastorum, relicta Arcadia, in quâ Lycæus & Menalus montes. Tegea oppidum, adsis. 22 Tametsi. 23 Incurvi, & uncum in stivâ habentis. 24 Triptoleme, qui à Cerere edoctus in Atticâ primùm, mox per orbem agri colendi rationes sparsit. Alii Osyrim Ægyptium intelligunt. 25 Integram cupressum, radicitus evulsam. Nota ex fab. Cypariss. 26 Quodam nativo alimento.

Quique

Quique 1 *ſatis* 2 *largum cœlo demittitis imbrem.*
3 *Tuq; adeò,* 4 *quem mox quæ ſint habitura Deorum*
Concilia, incertum eſt: urbis ne inviſere, Cæſar,
I. *Terrarumque* 5 *velis curam, & te maximus orbis*
Authorem frugum, 6 *tempeſtatumque potentem*
Accipiat, cingens 7 *materna tempora myrto:*
II. *An Deus immenſi venias maris, ac tua nautæ*
Numina ſola colant: tibi ſerviat 8 *ultima Thule,*
Teque ſibi generum 9 *Tethys* 10 *emat omnibus undis:*
III. *An ne novum* 11 *tardus ſidus te menſibus addas,*
12 *Quà locus Erigonen inter,* 13 *Chelaſque ſequentes*
14 *Panditur: ipſe tibi jam brachia contrahit ardens*
Scorpius, & cœli 15 *juſta plus parte* 16 *relinquit.*
17 *Quicquid eris (*IV. *nam te nec ſperent* 18 *Tartara regem,*
Nec tibi regnandi veniat 19 *tam dira cupido:*
20 *Quamvis Elyſios miretur Græcia campos,*
Nec 21 *repetita* 22 *ſequi curet* 2. *Proſerpina matrem*)
24 *Da facilem curſum, atque* 25 *audacibus* 26 *annue cœptis;*

1 Ad utilitatem ſatorum ſeu ſegetum.
2 Fœcunditatem largientem.
3 Auguſte Cæſar, adſis.
4 Cujus ferò tandem hinc ad Deos migrantis, in arbitrio eſt in quorum numero velis eſſe Deorum.
I. *terreſtrium.*
II. *marinorum.*
III. *cæleſtium, aut*
IV. *Inferorum:* quem

tamen rejicit Poëta. 5 Sc. *aſſumere*, id eſt, an velis coli in urbibus ab his, qui eas inhabitant, tanquam eorum protector. 6 Tempeſtatum aut temporum potentiam habentem. 7 Veneri ſacrâ, è cujus ſtirpe Octavius Auguſtus enim originem habuit ab Julo, qui fuit filius Æneæ: cujus mater Venus. 8 Ultima Romanis tùm nota, nec vera tamen, id eſt, extremi hominum. 9 Magna maris Dea. 10 Accipiat, comparet dote undarum omnium, quarum Deus efficieris. Ad Romanam conſuetudinem uxoris capiendi alludit. Tribus modis uxor habebatur, uſu, farre, & coëmptione. 11 Æſtivis: propter longiſſimos dies & horas civiles. 12 Inter Virginem, & Scorpium plus æquo ſibi in Zodiaco occupantem, vacare ait Auguſto locum: in libra ſc. ſub quo ſigno natus eſt, & ad cujus juſtitiam imperavit. 13 Brochia ſcorpii magnitudine ſui corporis locum duorum ſignorum occupantis. 14 Aperitur. 15 Plus tibi tribuit partis, quam ſibi relinquat ut vix habeat, ubi maneat ipſe Scorpius. 16 Ut novum ſydus recipiat. 17 Quodcunque numen eris, ſive terræ, ſive maris, ſive cœli. Concluſio eſt. 18 Inferorum loca. Rejectam vult inferni regni optionem, utcunque inferni Elyſium à Græcis efferatur laudibus, & à Proſerpinâ ſupero cœlo prælatum fuerit. 19 Ut inferis dominari velis. 20 Quantum velit, admirando efferat beatorum loca. 21 A matre Cæſare. 22 Nolit redire ad ſuperos. 23 Jovis & Cereris filia. 24 Aſpira mihi, fer mihi opem, cùm in cœlo es, ô Cæſar. Tranſlatio eſt ab equis, vel à navigatione tracta. Facilem enim curſum habent nautæ, cùm aura aſpirat. 25 Quia primus Latinorum Virgilius agriculturam carmine ſcripſit. 26 Fave annuendo.

Ignaroſque 1 viæ mecum miſeratus 2 agreſtes
3 Ingredere, & votis 4 jam nunc aſſueſce 5 vocari.
6 Vere novo, gelidus 7 canis cum montibus humor.
8 Liquitur, & Zephyro 9 putris ſe gleba 10 reſolvit,
11 Depreſſo incipiat 12 jam tum 13 mihi taurus 11 aratro 45
14 Ingemere, & ſulco attritus 15 ſplendeſcere 16 vomer.
Illa 17 ſeges demùm votis reſpondet avari
Agricolæ, 18 bis quæ ſolem, bis frigora ſenſit:
19 Illius immenſa ruperunt 20 horrea meſſes.
21 At priùs, 22 ignotum 23 ferro quàm 24 ſcindimus
25 æquor. 50
26 Ventos, & 27 varium cœli prædiſcere morem
Cura ſit; ac 28 patrios cultuſq; 29 habituſq; locorum;
Et quid quæque ferat regio, & quid quæque 30 recuſet.
Hic ſegetes: illic 31 veniunt feliciùs uvæ:
Arborei fœtus alibi, atque 32 injuſſa vireſcunt 55
Gramina, non-ne vides, croceos ut 33 Tmolus odores,

1 Rationis & conſuetudinis colendi. 2 Agricolas. 3 Accede, adſis ut numen. 4 Vivus, dùm adhùc in terris es: viventi enim divini honores habiti. Horat. *Præſenti tibi maturos largimur honores. Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras.*

5 Invocari à nobis. 6 Initio veris: cujus ſigna ponit nives ſolutas & glebas putreſcentes ſpiritu genitabilis Favonii. Hic incipit Poeta docere agriculturam, & primò quo tempore terra proſcindenda ſit. 7 Nive adhuc in vertice tectis. 8 Liquefcit, diſſolvitur. 9 Humefacta ac mollificata. 10 Aperit, diſſolvitur. 11 Deorsùm in terram profundè impreſſo vomere. 12 Eo tempore, in vere, id eſt, primo vere. 13 Cuivis aranti. 14 Balatum edere, propter laborem. 15 Splendens fieri: attritus enim frequenti aratione rubiginem amittit 16 Ferrum aratri, quod vomit terram. 17 Satio frugum conſentit tandem deſideriis coloni cupidi. 18 Novalis ager, qui alternis ceſſat, & vacante anno proſciſſus hyberno pateat imbri, æſtivo calori; ſequenti deinde anno ſatus utrumque itidem patitur. 19 Agricolæ avari. 20 Loca, in quibus triticum ponitur. *Rumpi horrea* videntur, quando magnâ frugum copiâ diſtenduntur. 21 Præcognita agricolæ ac prædiſcenda. 22 De quo nullum adhùc fecimus periculum. 23 Sc. *aratri*, id eſt, vomere. 24 Aramus. 25 Campum, agrum planum, ab *æquitate* dictum. 26 Qui venti pluviam, qui ſerenitatem allaturi ſint, id eſt, ſub quo vento ſit bona aratio. 27 Varios motus ſtellarum, variam aeris influentiam ante intelligere. 28 Qui quorum libet patriæ ſeu loco nativo conveniant. 29 Et naturas & qualitates regionum 30 Sc. *ferre*, id eſt, non ferat, non gignat. 31 Fœcundiùs & uberius naſcuntur. 32 Αὐτοφυῶς, ſponte ſuâ, nullo ſerente, aut cogente. 33 Mons Lydiæ, vitibus & croco nobilis.

India

India mittit ebur, 1 *molles ſua thura* 1 *Sabæi* ?
At 2 *Chalybes nudi ferrum*, 3 *viroſaque* 4 *Pontus*
3 *Caſtorea*, 5 *Eliadum* 5 *palmas Epiros equarum* ?
6 *Continuò has leges, æternaque fœdera certis* 60
Impoſuit natura locis, quo tempore primùm
7 *Deucalion* 8 *vacuum* 9 *lapides jactavit in orbem* :
10 *Vndè* 11 *homines nati* 12 *durum genus. Ergo age*, *terræ*
13 *Pingue ſolum primis extemplò à* 14 *menſibus anni*
Fortes invertant tauri, glebaſque 15 *jacentes* 65
16 *Pulverulenta coquat* 17 *maturus Solibus æſtas.*
18 *At, ſi non fuerit tellus fœcunda, ſub ipſum*
19 *Arcturum tenui ſat erit* 20 *ſuſpendere ſulco* :
21 *Illic*, 22 *officiant* 23 *lætis de frugibus herbæ* ;
24 *Hic, ſterilem exiguus ne deſerat humor* 25 *arenam*. 70
26 *Alternis* 27 *idem* 28 *tonſas* 29 *ceſſare* 28 *novales*,
Et 30 *ſegnem patiêre* 31 *ſitu dureſcere campum.*
Aut ibi 32 *flava Ceres* 33 *mutato ſidere farra*,

1 Arabiæ felicis populi, cujus Saba metropolis eſt, propter rerum copiam vitâ delicati. 2 Aſiæ Minoris ad Pontum populi : *circumpotici*, unde *nudi*, ut 8 Æn. & *nudus membra Pyracmon*. 3 Medicamenta ex teſticulis Caſtoris

virus, id eſt, veneum quoddam habentia. 4 Inſula. 5 Epirus producit equas palmis, & victoriis nobiles in certaminibus Olympicis juxta Elidem Achajæ urbem. 6 Quos habitus & ingenia alia aliisterris indidit rerum omnium parens natura ab ipſo Deucalionis diluvio & ipſa mundi origine. 7 Theſſaliæ rex, Promethei filius, maritus Pyrrhæ. 8 Vaſtatum, diluvio aquis & hominibus carentem, quare de mundi reſtitutione Deucalion (qui ſolus cum Pyrrhâ ſupererat, Themidis oraculum adiit: quæ reſpondit, ut oſſa Magnæ Matris poſt tergum jacerent. 9 Poſt tergum jactos 10 E quibus lapidibus. 11 Ex Deucalionis jactu mares, ex Pyrrhæ verò fœminæ. 12 *Undè genus durum ſumus, experienſque laborum; Et documenta damus, qua ſimus origine nati.* Ovid. Met. 1. 13 Pinguis ager primo vere altiùs proſcindatur, glebæque inverſæ exponantur ſolibus æſtivis, quò tollantur herbæ noxiæ. 14 Januario & Februario. 15 Graves. 16 Plena pulveribus, ex magnâ ſiccitate. 17 Valde fervidis, feſtinis. 18 Macer leviter vomere ſtringatur ſub autumno ne intereat penitùs humor, qui exiguus erat in terra arenoſa. 19 Qui oritur Coſmice 12. die Septembris: quo tempore ſatio fit. 20 Suſpenſam tenere terram, id eſt, non arabitur, donec ſeminandum erit, niſi tenui ſulco. 21 In pingui agro ſeu ſolo. 22 Noceant. 23 Bene provenientibus & fortilibus. 24 In terra minùs fœcundâ & macra. 25 Terram, quæ eſt arenæ perſimilis. 26 Ovid. l. 1. de Pont. El. 5. *Quæ nunquam vacuo ſolita eſt ceſſare novali, Fructibus aſſiduis laſſa ſeneſcit humus.* 27 Qui ſuo tempore terram utramque aralti, 28 Meſſas terras de novo ſatis. *Hoc novale*, aut *hæc novalis* dicitur ager, qui alternis annis ſeritur. 29 Ab onere ferendi. 30 Infœcundum, ſterilem. 31 Lanugine obduci & durum fieri, ut vires recipiat. 32 Quæ flaveſcunt, dum matura ſunt. 33 Alia anni tempeſtate. Si admittatur lectio *mutato ſemine*, liquidum erit.

Vndè priùs 1 latum 2 ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenues 3 fœtus 4 vicia, 5 triſtiſque lupini
Suſtuleris fragiles calamos, 6 ſylvamq; ſonantem.
7 Vrit enim lini campum 8 ſeges, urit avena,
Vrunt 9 Lethæo perfuſa papavera ſomno.
10 Sed tamen alterna facilis labor: 11 arida tantùm
Ne ſaturare 12 fimo pingui pudeat ſola, ne-ve
Effœtos cinerem 13 immundum jactare per agros,
14 Sic quoque 15 mutatis 16 requieſcunt fœtibus arva,
17 Nec nulla 18 interea eſt 19 inarata 20 gratia terra.
Sæpè etiam ſteriles incendere 21 profuit agros,
Atque 22 levem ſtipulam 23 crepitantibus 24 urere flammis:
I. Sive 25 indè 26 occultas vires, & 27 pabula terræ
Pinguia concipiant: II. ſive 28 illis omne per ignem
29 Excoquitur vitium, atq; 30 exſudat inutilis humor:
III. Seu plures calor ille vias, & 31 cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat 32 qua ſuccus in herbas:
IV. Seu 33 durat magis, & 34 venas aſtringit hiantes;
Ne 35 tenues pluviæ, 36 rapidi-ve potentia ſolis

1 Fertile & pingue. 2 Tunica aut theca legumi-num concutiente pondere ſuo ipſum legumen, id eſt, ſi videris produxiſſe denſum & amplum legumen, poteris tempore ſuo inſerere farra. 3 Proventus. 4 Ejus leguminis de genere lentis. 5 Amari antè maturitatem: elluſum ad etymon lupini ἀπὸ τῆς λύπης. 6 Sc. lupinorum virgulta. 7 A refacit, conſumit exſiccat. 8 Stipula. 9 Papavera ſomnum & oblivionem conciliantia, nec rarò lethum. *Lethæ* autem fl. eſt Poëticus rerum oblivionem τὴν λήθην inducens: ut 6. Æneid. *Lethæo*, id eſt, obliviſo. 10 Id eſt, poſtquam annum ceſſaverit, poteris, unde linum ſuſtuleris, etiam farra ſerere. 11 Exhauſta terra & effœta renovetur, fiatque fœcundior, aut ſtercoratione: idque fimo aut cinere, qui ſolvit & calefacit: aut ſtipularum in arvo incenſione: quin & ipſarum glebarum. 12 Stercore. 13 Limoſum & pinguem. 14 Stercorando. 15 Si non idem genus frumenti aut leguminis ſeratur continuè. 16 Non pingueſcunt. 17 Nonnulla & maxima. 18 Dum ceſſat. 19 Non aratæ. 20 Relatio beneficii: quia ſe pinguem facit ad futuros proventus. 21 Utile fuit. 22 Deſiccatam. 23 Quia ſtipula, quando comburitur, dat crepitum. 24 Adeoque terræ crematæ quatuor de cauſis remedia ſunt & fructus. Ignis quippe vi I. *Frigida macies ſublevatur.* II. *Vligo exſudatur.* III. *Laxantur meatus ad ſuccum & genitalem aërem admittendum.* IV. *Adſtringuntur ad arcendas pluvias nimias, calorem & frigus.* 25 Ab illa combuſtione, illis flammis. 26 Quæ ignorantur à nobis. 27 Nutrimenta. 28 Terris. 29 Coquendo expellitur & conſumitur. 30 Evaneſcis. 31 Occultos reſolvit meatus. 32 Sc. *parte*, id eſt, per quæ ſpiramenta. 33 Sc. *ignis.* 34 Rimas condenſat apertas. 35 Subtiles & penetrabiles. 36 Attrahentis ad ſe cuncta.

Acrior,

Aerior, aut Boreæ 1 *penetrabile frigus* 2 *adurat.*
3 Multum 4 *adeò, raſtris glebas qui frangit* 5 *inertes.*
Vimineaſque 6 *trahit crates, juvat arva: neq; illum* 95
Flava Ceres alto nequicquam ſpectat 7 *Olympo:*
Et 8 *qui,* 9 *proſciſſo quæ* 10 *ſuſcitat* 11 *æquore* 12 *terga,*
Rurſus in 13 *obliquum verſo* 14 *perrumpit aratro,*
15 Exercetq; 16 frequens tellurem, 17 atq; imperat arvis
18 Humida ſolſtitia, atque hyemes optate ſerenas, 100
Agricolæ: 19 hiberno lætiſſima pulvere farra,
20 Lætus ager: nullo tantum ſe 21 *Myſia* 22 *cultu*
Iactat, & ipſa ſuas mirantur 23 *Gargara meſſes.*
24 Quid dicam, jacto qui ſemine 25 cominus arva 104
Inſequitur, 26 cumuloſque 27 ruit malè pinguis arenæ?
Deinde 28 ſatis 29 fluvium inducit, 30 rivoſq; ſequentes?
Et, cum 31 exuſtus ager 32 morientibus 33 æſtuat herbis,
Ecce 34 ſupercilio 35 clivoſi tramitis undam
36 Elicit: 37 illa 38 cadens 39 raucũ per 40 lævia murmur
Saxa ciet, 41 ſcatebriſque arentia temperat arva. 110
42 Quid, qui 43 ne gravidis procumbat culmus ariſtis,
44 Luxuriem ſegetum tenerâ 45 depaſcit in herbâ,

1 Facilè penetrans. Sic Lucr. *penetrabile frigus & manabile.* 2 Cum frigus calorem plantis innatum extinguat, humoreq; evocato, ut inareſcant, faciat, idem præſtat quod ignis; adeoque adurere dicatur. 3 Docet alios colendæ terræ modos, agrumque heri fertilem diligentia agricolæ. 4 Valdè. 5 Inutiles, infœcundas, & quaſi ſine arte aliquid producendi. 6 Super glebas. 7 Sc. *illum.* 8 Cœlo. 9 Prius ſciſſo & ſulcato. 10 Surſum prius levat. 11 Campo plano. 12 Superficiem, glebas inverſas. 13 In tranſverſum. 14 Proſcindit. 15 Neque fruſtrà ſpectat illum, qui exercet, &c Sic Hor. 2. Epod. *Paterna rura bobus* exercet *ſuis.* 16 Frequenter arando. 17 Et ſic audientes faciat. 18 Æſtiva, ſc. æſtates humidas, hiemes ſerenas. 19 Quia farra ſunt fertiliſſima ſerenitate hiberna, qua pulvis per ſiccitatem producitur. 20 Ferax hiberno pulvere. 21 Regio eſt Helleſponti, nominata à Myſis qui è Thracia illuc migraverunt: quæ ſubdita fuit Telepho: & poſte Teuthranti. 22 Proventu frugum, quantum ſc. ſerenitate hibernâ. 23 Oppidum ad radicem Idæ montis in Myſia, ut una eademque ſit regio. Macrob. 5 l. Sat. c. 20. 24 Quid dicam de illo, id eſt, quantum ille profit arvis Proſequitur intentum, *quid faciat lætus ſegetes.* 25 De prope, & ſtatim quaſi conſertis manibus. 26 Et diſſipat, comminuit, invertit, eruit glebas arenæ non pinguis ſeu ſterilis. Nam terra ſterilis eſt ſimilis arenæ. 27 Sic Georg. 2 *& ruit aram Ad cœlum picea craſſus caligine nubem.* 28 Segetibus. 29 Ad irrigandos agros. 30 Et aquas defluentes in agrum. 31 Nimio colore. 32 Languentibus præ nimiâ ſiccitate. 33 Nimium caleſcit, fervet. 34 Jugo, cacumine, ſummitate, Metaphora ab homine. 35 Multos ſilvos habentis. 36 Educit. 37 Aqua. 38 Defluens. 39 Infractum. 40 Attrita ſeu polita. 41 Ebullitionibus. 42 Quid de illo dicam, quantum juvet arva, &c. 43 Ne in frondem luxuriet ſata, ubertatem nimiam pecore immiſſo depaſcit, detondetque. 44 Abundantiam pinguium culmorum. 45 Paſcendo pecora abſunt.

Cùm primùm ſulcos 1 *aquarat ſata?* 2 *quique paludis*
Collectum humorem 3 *bibulâ* 4 *deducit arena?*
Præſertim 5 *incertis ſi menſibus amnis abundans* 115
6 *Exit, &* 7 *obducto latè tenet omnia limo,*
8 *Undè cavæ tepido* 9 *ſudant humore* 10 *lacunæ,*
11 *Nec tamen (hæc cùm ſint hominumque boumque labores*
12 *Verſando terram* 13 *experti) nihil* 14 *improbus anſer,*
15 *Strymoniaque grues, & amaris* 16 *intyba fibris* 120
17 *Officiunt, aut* 18 *umbra nocet.* 19 *Pater ipſe colendi*
Haud facilem eſſe 20 *viam voluit, primuſque per artem*
21 *Movit agros,* curis 22 acuens mortalia corda:
Nec 23 *torpore gravi paſſus* 24 *ſua regna* 25 *æterno,*
26 *Ante Iovem nulli* 27 *ſubigebant arva coloni:* 125
Nec ſignare quidem, aut partiri 28 *limite campum*
Fas erat: 29 *in medium quærebant: ipſaque tellus*
Omnia liberiùs, nullo 30 *poſcente, ferebat.*
31 *Ille* 32 *malum* 33 *virus ſerpentibus addidit* 34 *atris,*
35 *Prædarique lupos juſſit,* 36 *pontumque moveri;* 130
Mellaque decuſſit 37 *foliis,* 38 *ignemque removit;*

1 Cooperiunt per æqualem altitudinem.
2 Qui ſulco ducto exſiccat arva, cavetque uliginem ſatis noxiam.
3 Multum aquæ bibente propter ſiccam terram.
4 Diminuit, aufert.
5 Si quâ inundatione, per menſes vernos & autumnales, quorum tempeſtates haud ita certæ ſunt, nunc pluviоſæ, nunc ſudæ, limo obducantur arva. 6 Se ſuprà ripas & limites ſuos late effundit. Ovid. 1. Met. bellè hoc, *Exſpatiata ruunt per apertos flumina campos.* 7 Superducto. 8 A quo limo. 9 Diſtillant. 10 Foſſæ ſeu receptacula aquarum: id eſt, in quæ ſe aqua colligit. 11 Poſtquam adocuit diligentiam agricolis in colendo agro ſervandam, ſubjungit miſera eorum fata. 12 Arando & colendo. 13 Talia pericula ſupradicta. 14 Avidus, inſatiabilis, nocens. Plin 10. l. 59. c. 15 Circa Strymonem, Thraciæ fluvium, verſari ſolitæ. 16 Cichorea, cujus rădix amara eſt. 17 Nocent. 18 *Nocent & frugibus umbræ.* ult. Eclog. 19 Jupiter. 20 Modum & rationem. 21 Aravit. 22 Accendens, excitans. 23 Pigreſcere. 24 Homines ſui temporis. 25 Inerti ocio, tanquam ſegni lethargo. 26 Sub aureo Saturni ævo, priuſquam ea Jupiter ſubegiſſet. Digreditur nunc in ſæculi Saturnii, ſive aureæ ætatis deſcriptionem, quam opponit illi, quâ Jupiter rerum potitus fuit. Semina tum primum longis Cerealia ſulcis obruta eſſe, & juvencos jugo preſſos ingemuiſſe canit Ovidius, poſtquam, Saturno in tartara miſſo, ſub Jove mundus eſſe cœpit. 27 Arabant agros. 28 Termino ad dirimendos agros Ovid. 1. Met. *Communemque prius, ceu lumina, ſolis, & auræ, Cautus humum longo ſignavit limite meſſor.* 29 In commune quærebant victum. 30 Imperante & urgente. Ovid. 1. Met. *alimentaque debita dives Poſcebatur humus.* 31 Jupiter argenteum auſpicatus ſeculum. 32 Eſt enim in numero ambiguorum: uti φάρμακον, *valetudo*, &c 33 Venenum: ut homines, invenirent artes, quæ caverent à venenis. 34 Nocivis. 35 Ut lupi prædarentur pecora, præſertim ovilla. 36 Mare per navigationem agitari. 37 Frondibus arborum. 38 Abſtulit ignem mortalibus. Κρύψαι τὸν πῦρ. Heſiod.

Et passim 1 *rivis currentia vina repressit*,
Ut varias 2 *usus meditando* 3 *extunderet artes*
Paulatim, & 4 *sulcis frumenti quaereret herbam*,
Et silicis venis 5 *abstrusum* 6 *excuderet ignem*. 135
7 *Tunc* 8 *alnos* 9 *primùm fluvii sensêre* 8 *cavatas*:
Navita tùm stellas numeros, & nomina fecit,
10 *Pleiadas*, 11 *Hyadas*, 12 *claramque Lycaonis*
13 *Arctον*.
Tùm laqueis captare feras, & 14 *fallere visco* 140
Inventum, & magnos 15 *canibus circumdare saltus*.
Atque alius latum 16 *funda* 17 *jam verberat amnem*
18 *Alta petens*; 19 *pelago*q; *alius trahit humida* 20 *lina*.
21 *Tùm ferri rigor, atque* 22 *arguta lamina serra*.
(*Nam* 23 *primi cuneis scindebant* 24 *fissile lignum*)
Tùm variæ 25 *venêre artes*. 26 Labor omnia vincit 145
27 Improbus, & 28 duris urgens in rebus 29 egestas.
30 *Prima Ceres* 31 *ferro mortales* 32 *vertere terram*
33 *Instituit*; 34 *cùm jam glandes atque arbuta* 35 *sacra*
36 *Deficerent sylvæ, & victum Dodona* 37 *negaret*.

1 Per rivos fluentia.
2 Consuetudo atque experientia.
3 Signate: quasi fabricaret artes, Agricultu-ram, Nauticam, Astronomiam, Venationem, Piscationem, Fer-rariam.
4 In sulcis, id est, per arationem.
5 Latentem.
6 Cudendo & concutiendo

eliceret. 7 Ovid. 1. Met. *quæque diu stetêrant in montibus altis Fluctibus ignotis insultavêre carinæ*. Docet varia inventa per egestatem. 8 Navigia ex alnis cavatis. 9 I ostquam Jupiter rerum penuriam induxerat. 10 Septem stellas conglomeratas in dorso Tauri. 11 Septam stellas in fronte Tauri. 12 Quia stellas habet 21. aut illustrem, & multis versibus memoratam. 13 Helicen, ursam majorem. Ex Lycaonis filiâ Calisto, Jovis pellice, sidus relatum in Septentrionem. Fab. nota ex Ovidio & Mythologis. 14 Sc. *aves*. 15 Venaticis. 16 Interea, dum venationi studet. 17 Retis genere, quod ἀμφίβληστρον. 18 Profunda, ubi majores sunt pisces. 19 E mari. 20 Retia è lino. 21 Deinde modus indurandi ferrum est inventus. 22 Stridulæ, sonoræ, dum quid eâ secatur. 23 Sc. *mortales*. 24 Quod facile findatur. 25 Excogitatæ sunt. 26 Durum necessitatis telum artes excudit. *Omnia conando docilis solertia vincit*. Manil. l. 1. Ἀπειρα μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει. Αὐτὰρ τὸ μόχθοιο δοσίκτισεν. Theocr. 27 Requietis impatiens, vehemens. Πονηροπόνος, etiam in pericula & mala impellens: vel continuus, insatiabilis. 28 Quas durum est pati: vel, *duris*, id est, adversis, incommodis, infortunatis. Æn. 1. Res dura, *& regni novitas me talia cogunt Moliri*. Sic *dura servitus, dura conditio*, &c. 29 Penoria. 30 Redit ad institutum suum, ut agriculturæ autorem significet, dicens Cererem eum invenisse. *Prima Ceres unco glebam dimovit aratro, Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris*. Ovid. 5. Met. 31 Quibuscunque instrumentis ex ferro factis. 32 Vertendo colere. 33 Docuit. 34 Cum arbutei fœtus & glandes, quibus abundat nemus Dodonæum in Epiro, jam deficerent, quo tantum cibo primo mortales vescebantur. 35 Jovi consecratæ. 36 Deessent. 37 Sc. *mortalibus*.

1 Mox & pestes aliæ segetes novis vitiis, agricolas novis laboribus vexabant.
2 A Jove, qui agros colendi haud faciem esse viam voluit.
3 Perniciosa.
4 Sc. frumenti, quod prius lætius veniebat.
5 Ederet, consumeret: ab edo, es, est.

1 *Mox & frumentis labor* 2 *additus: ut* 3 *mala* 4 *culmos*
5 *Esset rubigo,* 6 *segnisq;* 7 *horreret in arvis*
Carduus: 8 *intereunt segetes:* 9 *subit aspera sylva,*
Lappaque, tribulique, interque 10 *nitentia culta*
11 *Infelix lolium, &* 12 *steriles dominantur avenæ.*
Quòd nisi & 1 *assiduis terram insectabere rastis,* 155
Et 14 *sonitu terrebis aves, &* 15 *ruris opaci*
16 *Falce premes umbras,* 17 *votisq; vocaveris imbrem;*
Heu, magnum 18 *alterius frustra spectabis* 19 *acervum,*
20 Concussaq; 21 *famem in sylvis* 22 *solabere quercu.*
23 *Dicendum, & quæ sint* 24 *duris agrestibus* 25 *arma.*
Quis sine, nec potuêre seri, nec 26 *surgere messes.* 161
Vomis, & 27 *inflexi* 28 *primum* 29 *grave robur aratri,*
30 *Tardaq;* 31 *Eleusinæ matris* 32 *volventia* 33 *plaustra.*
34 *Tribulaq;* 35 *trahesque, &* 36 *iniquo pondere rastri:*
37 *Virgea* 38 *præterea Celei, vilisque supellex,* 165
Arbuteæ crates, & 39 *mystica vannus Iacchi:*

Sic 4. Æn. est *mollis flamma medullas.* 6 Infœcundus, & nihil boni adferens. 7 Horridus staret propter spinas, quas habet. 8 Sata suffocantur, postquam is horrere cœpit. 9 Subsequitur, succedit multitudo herbarum, satorum incrementum impediens. 10 Pulcherrimas segetes. 11 Zizanium infelicitatem pariens. Idem versus habetur, Eclog. 5. 12 Sterilem terram facientes. 13 Assidue eradicaveris herbas nocivas. 14 Arcus aut vocis; aut tinnitu aliquo. Πόσον ὀρνίθησσι τιθηὶς Hesiod. 15 Arboribus circumsepti. 16 Cultro incurvo excindes, coërcebis, amputando ramos arborum segetibus incumbentes. 17 Diis factis. 18 Vicini tui, qui, eam diligentiam adhibuit. 19 Frumenti. 20 Agitata ad habendam glandem. 21 Farris inops, glande famen inertem expiabis. 22 Mitigabis. 23 Postquam docuit, quomodo & qua diligentia terra sit colenda, docet quibus armis seu instrumentis. 24 Labore induratis & malo assuetis agricolis in agro degentibus. 25 Instrumenta. Enumerat autem ad arationem quatuor, ad messem totidem. 26 Crescere in altum fruges. 27 Incurvi. 28 Sc *est.* 29 Ponderosum lignum. 30 Tarde. 31 Cereris, ab *Eleusi*, urbe Atticæ, ubi Ceres, à Celeo rege hospitio excepta, filium ejus Triptolemum agriculturam docuit. 32 Sc. *se*, aut volubilia. 33 Vehicula, sc. *sunt rusticis necessaria.* 34 Instrumenta triturandi. 35 Trahæ, id est, instrumenta, quæ trahuntur sine rotis. 36 Grandi aut inæquali, quia secundum terræ qualitatem dentes & pondus habent. 37 Vasa ex arbuto, vimine, virgis, sc. crates, vanni, &c. quorum texturam & usum Celeus à Cerere accepit. 38 Sc. *est rusticis habenda.* 39 Ad purgandam quidem frugem: sed quorum usus in mysticis Bacchi sacris solennis & frequens.

1 Omnia quæ 2 multò antè 3 memor provisa 4 repones
Si te 5 digna 6 manet 7 divini gloria ruris.
8 Contin uò in sylvis magnâ vi 9 flexa domatur
In burim, & curvi formam accipit ulmus aratri. 170
10 Huic 11 à stirpe pedes 12 temo protentus in octo,
13 Binæ aures, 14 duplici aptantur dentalia dorso,
15 Cæditur & tilia 16 antè 17 jugo levis, altaque fagus,
18 Stivaque, quæ 19 currus à tergo 20 torqueat imos,
Et suspensa 21 focis 22 exploret robora fumus. 175
Possum multa 23 tibi 24 veterum præcepta referre,
Ni refugis, 25 tenuesque piget cognoscere curas.
26 Area 27 cùm primis ingenti 28 æquanda 29 cylindro,
Et 30 vertenda manu, & 31 cretâ solidanda tenaci:
Ne 32 subeant herbæ, neu 33 pulvere victa fatiscat. 180
Tum variæ 34 illudunt pestes: sæpè exiguus mus
Sub terris posuitque domos, atque horrea fecit:
Aut 35 oculis capti fodêre cubilia talpæ.
Inventusque 36 cavis bufo, & quæ plurima terræ 184
Monstra ferunt: populatque ingentem 37 farris acervum
38 Curculio, atque inopi metuens formica senectæ.
39 Contemplator item, cum se 40 nux 41 plurima 42 sylvis

1 Sc. instrumenta. 2 Quam utaris. 3 Indigentiæ præteritæ. 4 Condes, locabis in repositorio suo. 5 Præstans. 6 Exspectat aut delectat. 7 Beati, quod Dii aliquando coluêre: aut fertilis. 8 Statim. 9 Iucurvatur in buris, id est, incurvamenti aratri usum. 10 Buri. 11 Ab ultima parte. 12 Lignum oblongum, ad quod rotæ connectuntur, extensum ad longitudinem octo pedum. 13 Duo ferra aut ligna, in morem aurium utrimque affixa, ut latiorum sulcum faciant. 14 Et ligna, in quibus vomer infigitur, duplici angulo, cum sint quadrangularia, applicantur huic aratro. 15 Amputatur. 16 Priusquam opus sit eâ uti. 17 Ad jugum, id est, ut ex eâ fiat jugum. 18 Manicula, quâ tenetur aratrum, à *stando* dicta. 19 Quia prius apud Antiquos subjiciebantur rotæ aratris. 20 Torquendo dirigat. 21 Juxta fumarium. 22 Siccet. 23 Auditori. 24 Qui de agricultura scripserunt. 25 Vilium rerum. 26 Ubi frumenta terantur. Super omnia, præcipuè. 28 Complananda 29 Lapide terete & volubile. 30 Tractanda ac subigenda. versanda. 31 Argillâ firmanda, 32 Succedant seu suboriant: 33 Siccitate oblita aut debilitata affatim hiscat & aperiatur rimis. 34 Nocent, decipiunt ipsum agricolam varia monstra pestifera, quæ messes prædantur. 35 Organa habentes, sed non usum. Talpis quippe oculorum effigies inest, si quis prætentam derrahat membranulam. Plin. l. 1. c. 37. & Aristot. 3. de Anim. cap. 1. 38 In cavernis terræ. 37 Frumenti: posuit enim speciem pro genere. 38 Vermis, frumenti rapax. 39 O agricola. Interserit breve prognosticon, quo futuræ messis ubertatem prædiscere possumus. 40 Amygdalus. 41 Longissima. 42 In sylvis florebit.

1 Si tunc fructus amygdalini abundant.
2 Pari mensura seu superabundanter.
3 Tanta erit frugum copia, ut tritura ipsa ad totius ætatis calorem produci possit.
4 Abundantia inutili.
5 Abundat.
6 Non pingues, id est, plus habentes paleæ, quam grani.

Induet in florem, & ramos curvabit olentes:
1 *Si superant fœtus, 2 pariter frumenta sequentur,*
3 *Magnaque cum magno veniet tritura calore.* 190
At si 4 luxuria foliorum 5 exuberat umbra,
6 Nequicquam pingues paleæ teret area culmos.
7 Semina vidi equidem multos 8 medicare 9 serentes,
Et 10 nitro 11 prius, & nigra perfundere 12 amurca.
13 Grandior ut fœtus siliquis 14 fallacibus esset, 195
15 Et quamvis igni exiguo properata maderent.
Vidi 16 lecta diu, & multo 17 spectata labore,
18 Degenerare tamen; ni 19 vis humana quotannis
20 Maxima quæque manu 21 legeret: 22 Sic omnia fatis
In pejus ruere, 23 ac retrò sublapsa referri! 200
24 Non aliter, quàm qui 25 adverso 26 vix flumine
27 lembum
Remigiis 28 subigit: si brachia fortè 29 remisit,
Atque illum in 30 præceps 31 prono rapit alveus amne.
32 Prætereà tam sunt 33 Arcturi sidera 34 nobis, 204
35 Hœdorumque dies servandi, & lucidus 36 Anguis:
Quàm quibus in patriam ventosa per æquora vectis
37 Pontus, & ostriferi 38 fauces tentantur Abydi.

7 Fabarum. Docet hic Poëta, quo pacto fruges validiores fiant. 8 Medicamento juvare. 9 Seminatores. 10 Sale. 11 Quàm ferantur. 12 Fece olei. 13 Grandius granum. 14 Alias fallacibus futuris. 15 Quamvis igni lento macerata concoqueretur proventum. 16 Semina electa. 17 Probata. 18 Minora & deteriora fieri. 19 Prudentia. 20 Sc. *semina.* 21 Eligeret. 22 Sic vidi aut solent omnia decidere in deterius naturali quadam malignitate. *Damnosa quid non imminuit dies? Ætas parentum &c.* Horat. 3. lib. Od 6. natura pessum ruente. 23 Et, quæ ceciderunt, decrescere & pejorescere. 24 *Sic cùm gravatam navita adversâ ratem Propellit undâ, cedit in vanum labor, Et victa prono puppis anfertur vado.* Senec. Hip. 25 Contra fluxum ac impetum fluminis. 26 Cum labore ac difficultate summa. 27 Scapham seu naviculam piscatoriam. 28 Sursum agit & impellit. 29 Retraxit à remigando. 30 Profundum & locum periculosum. 31 Defluenti. 32 Ostendit Poëta non solum terrarum & seminum diligentem curam agricolis necessariam, sed & astrorum observationem. 33 Stellæ lucidæ, primæ magnitudinis inter crura Bootæ. 34 Qui rem rusticam & agrariam tractamus. 35 Stellarum duarum obscurarum in sinistrâ Erichtonii parte, sub capra stella primæ magnitudinis. 36 Qui insinuatus circum volvitur duas Arctos. 37 Euxinus, sese à Mæotide palude ad Bosphorum Thracium extendens. 38 Introitus. Hellespontus interfluens Sestum & Abydon ostreis nobilem.

Libra

1 *Libra* 2 *die, ſomnique pares ubi fecerit horas,*
Et medium luci atque 3 *umbris jam dividet orbem:*
Exercete 4 *viri tauros, ſerite hordea campis,*
Uſque ſub extremum 5 *brumæ* 6 *intractabilis imbrem.*
Nec non & lini ſegetem, & 7 *Cereale papaver*
Tempus humo tegere, & jamdudùm 8 *incumbere aratris,*
Dùm ſicca tellure licet, dùm nubila 9 *pendent.*
10 *Vere fabis ſatio: tunc te quoque,* 11 *Medica,* 12 *putres*
13 *Accipiunt ſulci, &* 14 *milio venit* 15 *annua cura:*
16 *Candidus* 17 *auratis* 18 *aperit cùm cornibus annum*
Taurus, & 19 *adverſo cedens Canis* 20 *occidit* 21 *aſtro.*
22 *At ſi* 23 *triticeam in meſſem, robuſtaque farra*
24 *Exercebis humum, ſoliſque* 25 *inſtabis* 26 *ariſtis:*
Antè tibi 27 *Eoæ* 28 *Atlantides* 29 *abſcondantur,*
30 *Gnoſiaque ardentis* 31 *decedat* 32 *ſtella Coronæ,*
33 *Debita quàm ſulcis* 34 *committas ſemina, quàmque*
35 *Invitæ properes* 36 *anni ſpem credere terræ.*
Multi ante occaſum 37 *Majæ* 38 *cœpere: ſed illos*

1 Æquinoctio autumnali Lucanus eâdem ſententiâ de æquinoctio autumnali: *Tempus eras, quo Libra pares examinat horas, Non uno plus æqua die, noctique rependit Lux minor hybernæ verni ſolatia damni.*

2 Antiquo more dictum pro *die.* 3 Noctibus. 4 O fortes agricolæ. 5 Breviſſimæ tempeſtatis dierum ac lucis. 6 Propter gelu: quia tunc non aratur. 7 Candidum, quod Cereri, id eſt, pani conficiendo admiſcetur. 8 Operam dare arationi. 9 Suſpenſa ſunt in aëre minantia pluviam imminentem, id eſt, priuſquam pluat. 10 Tempus opportunum ſationi eſt fabis tempore verno. 11 Herba equos paſcens, à Media, ubi abundat, nomen habens. 12 Reſoluti per hyemale frigus & Favonii ſpiramenta ac ſtercorationem. 13 Id eſt, tu tunc quoque ſereris tempeſtivè. 14 Legumini illi, modicis, ſed plurimis granis fertili. 15 Quæ ſingulis annis innovari vult, cum Medica unicâ ſemente duret annos 10. 16 Cùm Sol Taurum ingreſſus, Aprili medio, annum aperit. 17 Quæ aurata habere fingitur propter fulgorem potiſſimùm. 18 Reſolvit ſolum, quotannis tunc reſolvi ſolitum. 19 Cujus averſus eſt inceſſus. 20 Heliacè. à xv. Cal. ad ipſas Calendas Majas, & oppoſitè. 21 Tauro. 22 Docet nunc, quo tempore frumentum ſeras. 23 Ut indè triticum metas. 24 Coles & arabis. 25 Inſtanter incumbes. 26 Triticeis & farreis metendis, id eſt, ſi non petis legumina, ſed frumenta. 27 Orientalis aut matutinæ. 28 Pleiades ſeu Virgiliæ, ex Pleione & Atlante genitæ, id eſt, ſeptem ſtellæ nominibus Atlantidum inſignitæ. 29 Occidant, ita ut non ampliùs eas videas. id eſt, die 28. Octobris. 30 Corona Ariadnes filiæ Minois, regis Cretæ cujus Gnoſos oppidum. 31 Recedat à Sole, id eſt, oriatur Heliace medio Octobri. 32 Luciditſima, præ cæteris: nam *ſtella vincitur una Circulus in medio radians*, &c. Manil. lib. 1. 33 Antequam ſeras. 34 Credas, tanquam depoſitum Tib. l 1. El. 7. *Primus inexpertæ* commiſit *ſemina terræ.* 35 Coactæ imperiis agricolarum; non ſponte ſuâ: aut adhuc naturaliter refugienti. 36 Meſſis, id eſt, ſemen. 37 Pleiadum, quarum Maja eſt una. 38 Sc. *ſerere.*

Ex-

Exspectata seges 1 *vanis* 2 *eluſit avenis,*
Si verò viciamque seres, vilemque faſelum.
Nec 3 *Peluſiaca curam aſpernabere lentis*
4 *Haud obſcura* 5 *cadens mittit tibi ſigna Bootes.*
Incipe, & ad 6 *medias ſementem extende* 6 *pruinas.*
7 *Idcircò certis dimenſum partibus orbem* 231
Per 8 *duodena regit mundi Sol* 9 *aureus* 8 *aſtra.*
10 *Quinque* 11 *tenent cœlum* 12 *Zonæ: quarum* 13 *una*
14 *coruſco*
Semper ſole rubens, & torrida ſemper ab 15 *igni:*
Quam circum extremæ dextrâ, lævaque 19 *trahuntur*
17 *Cærulea glacie* 18 *concretæ atq; imbribus* 19 *atris.* 236
20 *Has inter,* 21 *mediamque,* 22 *duæ* 23 *mortalibus ægris*
Munere conceſſæ Divûm: & via 24 *ſecta* 25 *per ambas,*
26 *Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.*
27 *Mundus ut ad Scythiam,* 28 *Rhipheaſque arduus*
28 *arces*
29 *Conſurgit,* 30 *premitur Libyæ devexus in Auſtros.*

1 Parùm grani aut nihil habentibus. 2 Decepit. 3 Quæ in Peluſio in Ægypto, uno è ſeptem oſtiis Nili, præcipua & plurima naſcitur. 4 Clara indicia ſationis faciendæ dabit. 5 Coſmicè occidens. Nam quarto Non. Octobr. Auriga occidit mane. Colum. 11. lib. 2. c. 6 Ad mediam hiemem. 17 Ut diſcernamus tempora. Quia Poëta oſtendit agricolis ſiderum quorundam ortus & occaſus obſervandos, docet ſphæram celeſtem in 12. ſigna diviſam, & terram in 5. Zonas. Lege Ovid. Met. 1. & Tibul. l. 4. 8 Signa Zodiaci; quæ Sol curſu ſuo emenſus, anni tempeſtates variat. Signa hæc *Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Piſces.* 9 Splendidus. 10 Dividitur cœlum, ut & terra ſubjacens, in quinque circulos ſeu partes, quas Zonas vocant. Media inter Tropicos Sole verticali calet, inde *Torrida*, id eſt, aduſta, dicta. Duæ hinc inde extremæ polo alterutri ſubjiciuntur; hæc, dextra, *Arctica*, glacie torpet; illa, ſiniſtra, *Antarctica*, imbribus madet. Inter mediam utraque ex parte & extremas illas jacent duæ aliæ temperatæ & habitabiles. *Neque enim mediam duaſque extremas habitari credebant Veteres.* 11 Circumcingunt, occupant. 12 Circuli, cœlum terramque veluti cingula quædam cingentes. Ζωνὴ enim Latine eſt circulus: eſtque ſpatium terræ interpoſitum inter duos Tropicos, vel inter alterutrum Tropicorum, & vicinum circulum Polarem vel alterutrum circulorum Polarium, & proximum punctum Polarem. 13 Sc. media. 14 Rutilante. 15 Cœleſti, quem ex directo ſupra ſe habet: quare à Græcis διακεκαυμένη dicitur. 16 Extenduntur, ducuntur. 17 Marini coloris. 18 Congelatæ. In fine regionis Septentrionalis perpetua eſt glacies. 19 Denſis & nebuloſis, Æſtate in Scythia multum pluit. 20 Extremas. 21 Sc. torridam. 22 Sc *aliæ Zonæ.* Explanat hos verſus Macrob. in Som. Scip. l. 2. c. 8. 23 Miſeris & laboriosis hominibus: Δειλοῖσι βροτοῖσι. 24 Facta, divisa. 25 Inter ambas, ab utroque Tropico per Æquatorem ſignat obliquam Solis orbitam per Zodiacum. 26 Per quam viam Zodiacus ſe circumageret 27 Orbis cœleſtis. 28 Sublimitates montium Riphæorum, qui ſunt in Scythia, Septentrionem verſus. 29 Elevatur. 30 Ita premitur declivis in Auſtralem regionem Libyam verſus.

1 *Hic*

1 *Hic vertex nobis ſemper* 2 *ſublimis: at* 3 *illum*
4 *Sub pedibus* 5 *Styx atra videt*, 6 *maneſq; profundi.*
Maximus 7 *hic flexu* 8 *ſinuoſo elabitur* 9 *anguis*
Circum, perq; duas in 10 *morem fluminis* 11 *Arctos*,
12 *Arctos Oceani* 13 *metuentes* 14 *æquore tingi.*
15 *Illic (ut perhibent) aut* 16 *intempeſta ſilet nox*
Semper, & 17 *obtenta denſantur nocte tenebræ:*
Aut 18 *redit à nobis Aurora, diemque reducit.*
Noſque ubi primus equis 19 *oriens afflavit* 20 *anhelis,*
21 *Illic ſera rubens accendit lumina Veſper.*
22 *Hinc* 23 *tempeſtates* 24 *dubio prædiſcere cælo*
Poſſumus: hinc 25 *meſſiſq; diem*, 26 *tempuſq; ſerendi:*
Et quando 27 *infidum remis* 28 *impellere marmor*
Conveniant: quando 29 *armatas* 30 *deducere claſſes*,
Aut 31 *tempeſtivam ſylvis* 32 *evertere pinum.*
Nec fruſtrà ſignorum 33 *obitus ſpeculamur, & ortus,*
Temporibuſque parem 34 *diverſis quattuor annum.*
35 *Frigidus agricolam ſi quando* 36 *continet imber,*

1 Scythicus ſeu Septentrionalis vertex ſeu polus Arcticus. 2 Nobis Septentrionalibus elevatur polus Arcticus, quantum ſub Horizonte noſtro premitur Antarcticus ad Ἀντιχθόνας: quorum ſedem ignara vetuſtas manibus & Tartaro

deſignavit. 3 Auſtralem verticem ſeu Polum Antarcticum. 4 Sc. *noſtris*, id eſt, apparet Antipodibus noſtris. 5 Palus infernalis. 6 Dii inferi. 7 In Septentrione apud polum Arcticum. 8 Annuloſo. 9 Draco. 10 Similitudinem. 11 Urſas, majorem & minorem. 12 Anadiploſis. 13 Caventes tingi, ut quæ nunquam tinguntur, quia vicinæ polo elevato. Nota eſt Junonis imprecatio, *Ne puro tingatur in æquore pellex.* Ovid. 2. Met. Sic, *penna metuente ſolvi.* Hor. 2. l. 2. Ode quæ nunquam ſolveretur. 14 Planitie ſeu æqualitate mergi. 15 Ibi autem in polo Meridiano apud Antipodas aut perpetua caligat nox, aut ſi quam habent lucem, à nobis ad illos per vices demeat, ita ut illorum veſperum noſtra excipiat aurora. 16 Nulli rei faciendæ opportuna. 17 Longâ. 18 Sc. *illuc.* 19 Sc *Sol.* 20 Anhelantium in aſcenſu arduæ, *quæ vix manè recentes Enituntur equi.* 21 In meridie apud Antipodas. 22 Ex aſtrorum obſervatione. 23 Qualitates futuras temporum, pluvias & ſerenitatem. 24 Exiſtente incerto, & nondum indicante, quæ futura ſit tempeſtas, quia ſerenitatem ſæpè dubia ſequitur tempeſtas. 25 Meſſis tempus, quæ prior eſt in intentione. Al. *menſiſque dies.* 26 Quod prius eſt in executione. 27 Nulli ſervans fidem, id eſt, periculoſum. 28 Diverberare mare, quod *marmor* appellatur propter albas ſpumas. 29 Inſtructas velis, remis, rudentibus. Sic 4. Æn. *Armari claſſem, curſumque parari.* 30 A littore. 31 Tempeſtivè cædendamine ligna termites exedant. 32 Incidere. 33 Occaſus. 34 Ex quatuor diverſis temporibus conſtantem, vere, æſtate, autumno, hyemè. 35 Cum frigore cadens. 36 Domi, ne poſſit exire ad agricultu-ram.

+ *Iravad legu convenat*

1 Malta.

1 Plurima, quæ alias occupato agricolæ per serenum fuerant properanda, jam per ocium pluviale maturè conficere licebit. Vide Agel. 10. l. 11. c. & Macrob. 7. l. 8. c.

1 *Multa, forent quæ* 2 *mox cœlo properanda sereno,*
Maturare datur: durum 3 *procudit arator* 261
Vomeris 4 *obtusi* 5 *dentem;* 6 *cavat arbore lintres;*
Aut 7 *pecori signum, aut* 8 *numeros impressit* 9 *acervis.*

2 Paulò post.

Exacuunt alii 10 *vallos, furcasque* 11 *bicornes,*
Atque 12 *Amerina parans* 13 *lenta* 14 *retinacula viti.*
Nunc facilis 15 *Rubeâ texatur* 16 *fiscina virga:* 266
Nunc 17 *torrete igni fruges, nunc* 18 *frangite saxo.*
Quippe etiam festis quædam exercere diebus,
Fas & jura sinunt: rivos 20 *deducere nulla*
Religio vetuit: segeti 21 *prætendere sepem:* 270
Insidias avibus moliri: incendere vepres:
Balantumque gregem fluvio 24 *mersare* 25 *salubri.*

3 Acuit.

Sæpe 26 *oleo tardi* 27 *costas agitator asselli*
Vilibus aut onerat pomis, 28 *lapidemque* 29 *revertens*
Incusum, aut atrâ massam 30 *picis urbe reportat.* 275
Ipsa dies alios 31 *alio dedit ordine Luna*
Felices 32 *operum:* 33 *quintam fuge:* 34 *pallidus Orcus,*
Eumenidesque satæ: tùm partu terra 35 *nefando*
Cœumque 36 *Iapetumque* 37 *creat, sævumque* 37 *Typhœa,*
Et 38 *conjuratos cœlum* 39 *rescindere* 40 *fratres.* 280

4 Hebetis ex opera longa.

5 Partem anteriorem, quæ mordet ut dens, cui infigitur.

6 Arbores cavabit in scapsias.

7 Ovium.

8 Modiorum, ut proventus rationem facere possit. 9 Frumenti in horreis reconditi. 10 Palos seu stipites & sudes, pedamenta futura vitium & arborum: infrà l. 2. *Quadrifidasque sudes & acuto robore vallos.* 11 Bina cornua habentes. 12 Ex Ameria Umbriæ opp. saligna vimina. 13 Flexibili. 14 Ligamina. 15 A Rubis Italiæ opp. vel è rubo frutice vitibus apto. 16 Vas vimineum, quo res feruntur, cujus diminutivum est *fiscella.* 17 Desiccate. 18 Molite. 19 Fas ad Deos & religionem spectat, jura ad homines. 20 Festis diebus rivos amnium aut fontium detergere licet, novos fodere non licet. Macrob. 3, l. c. 3 21 Opponere munimentum contra bestias. 22 Capere aves, quæ segetes depopulantur. 23 Oves. 24 Ut curetur scabies: non ut purgetur lana. ibid. 25 Salutem & incolumitatem afferenti. 26 Quod venum fert. 27 Dorsum. 28 Molarem, cudendo asperatum, quo utuntur in molendis frugibus. 29 Ex urbe. 30 Cujus maximus agricolis usus ad vasa condienda, picanda, &c. 31 Diverso. 32 In operibus perficiendis. 33 Sc. *lunam.* 34 Quia umbrarum Deus Pluto, ab *urgendo* dictus, quasi *urgens*; & furiæ infernales, Alecto. Tisiphone & Megæra natæ sunt tunc luna quintâ. 35 Detestando, pernicioso. 36 Gigantes Γιγαντες, *magnum manibus rescindere cælum Conjurator.* 6. Æn. 37 Procreavit. 38 Qui conjuraverant. 39 Scindendo disrumpere. 40 Terræ filios, γηγενας, in genere, *vel*, Oethum & Ephialtum.

Tur

Ter ſunt conati imponere 1 *Pelio* 2 *Oſſam,*
Scilicet, atque 3 *Oſſæ* 4 *frondoſum* 5 *involvere* 6 *Olympum:*
Ter 7 *pater* 8 *extructos* 9 *disjecit fulmine montes.*
10 *Septima poſt decimam felix, & ponere vites,*
Et 11 *prenſos domitare boves, &* 12 *licia telæ*
Addere: nona 13 *fugæ melior, contraria furtis.*
14 *Multa adeò gelidâ melius ſe nocte* 15 *dedere,*
Aut cum Sole 16 *novo terras irrorat* 17 *Eous.*
Nocte leves ſtipulæ melius, nocte arida prata
18 *Tondentur: nocti* 19 *lentus non* 20 *deſiit humor.*
Et 21 *quidam ſeros hyberni ad luminis ignes*
22 *Pervigilat, ferroque faces* 23 *inſpicat acuto.*
24 *Interea longum cantu ſolata laborem,*
25 *Arguto conjux* 26 *percurrit* 25 *pectine telas.*
Aut dulcis muſti 27 *Vulcano decoquit humorem,*
Et 28 *foliis undam tepidi deſpumat aheni.*
29 *At rubicunda* 30 *Ceres medio ſuccidituř æſtu,*
Et medio 31 *toſtas æſtu terit* 32 *area fruges,*
33 *Nudus ara, ſere nudus; hyems* 34 *ignava colono.*
35 *Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur,*
36 *Mutuaque inter ſe læti convivia curant.*
37 *Invitat genialis hyems, curaſque reſolvit:*
38 *Ceu preſſæ cum jam portum tetigêre carinæ.*

1 Theſſalicos montes.
2 Alium montem non longè diſtantem.
3 Pelio jam impoſitæ.
4 Umbroſum, quia arboribus conſitum.
5 Volvendo ſuperingerere.
6 Montem in confinibus Theſſaliæ.
7 Jupiter.
8 Ut cœlum pertingerent.
9 Proſtravit.
10 Sc. *luna*, id eſt, decima ſeptima eſt opportuna ſimul ad ponendas vites, &c. 11 Captos. 12 Fila, id eſt, telam ordire. 13 Fugſentibus è captivitate, bello, ab hoſte, &c. benè cedens; non ita furibus, qui tùm deprehendi obſervati ſunt. 14 Docebit jam, etiam nocturno tempore quædam peragenda eſſe. 15 Exhibuerint ſe operanti. 16 Jam recens orto. 17 Solis equus. Synecd. vel, Lucifer diei prænuncius. 18 Metuntur, ſecantur. 19 Lente decidens. 20 Abſumitur. 21 Vindemiator. 22 Totam noctem vigilat. 23 In formam ſpicarum faculas cultro incidit acuitque. 24 Dum maritus inſpicat faces. 25 Subtili inſtrumento ad pectenda ſtamina. 26 Texturam exercet. 27 Igni purgat, & abſumit. 28 Ramo pampinoſo. 29 Docebit jam, quæ calorem & ſerenitatem poſtulent. 30 Cereales fruges medio die & æſtu metendæ, torrendæ atque in areâ terendæ. 31 Deſiccatas calore ſolis. 32 Locus ad trituram frugum. 33 Tempore, quo à pluviâ nudus eſſe poſſis. Γυμνὸν σπείρειν γυμνὸν δὲ βοωτᾶν, Γυμνὸν δ' ἀμᾶσθαι præcipit Heſiodus ſc. ante hybernum frigus, quo torpet agricola. 34 Inutilis. 35 Per mediam verò hyemem, fruatur partis à convivationibus & Genio liberè indulgeat. 36 Reciproca, nunc hic, nunc ibi. 37 Hyems voluptuoſa & genio indulgere cohortans allicit agricolas ad lætius vivendum. 38 Non ſecùs ac nautæ, ubi portum appulerint, naves preciosâ onuſtas merce læti coronant. Quod & à portu ſolventibus factitatum probat idem hic verſus repetitus 4. l. Æn.

Γυμ-

Puppibus & læti nautæ imposuêre 1 *coronas.* 304
2 *Sed tamen &* 3 *quernas glandes tunc* 4 *stringere tempus,*
Et lauri baccas, oleamque, 5 *cruentaque myrta.*
Tunc gruibus 6 *pedicas, & retia ponere cervis,*
7 *Auritosque* 8 *sequi lepores: tum* 9 *figere damas.*
Stuppea 10 *torquentem* 11 *Balearis* 12 *verbera funda,* 309
Cum nix alta jacet, 13 *glaciem cum flumina* 13 *trudunt.*
14 *Quid tempestates autumni, &* 15 *sidera dicam?*
Atque ubi jam 16 *breviorque dies, &* 17 *mollior æstas,*
Quæ 18 *vigilanda viris? vel cum* 19 *ruit imbriferum ver:*
20 *Spicea jam campis cum messis* 21 *inhorruit, & cum*
Frumenta in viridi stipulâ 22 *lactentia turgent?* 315
Sæpè ego, cum 23 *flavis messorem induceret arvis*
Agricola, & fragili jam 24 *stringeret hordea culmo,*
Omnia ventorum concurrere prælia vidi:
Quæ 26 *gravidam latè segetem ab radicibus imis*
27 *Sublimè expulsam eruerent:* 28 *ita turbine nigro* 320
29 *Ferret* 30 *hyems culmumque levem, stipulasque volantes.*

1 Tanquam figua, quod argè potaturi sint, quia id facturi *crateras magnos stannt, & vina coronant.*
2 Quin & hiems ipsâ sua habet opera, studia, & præmia, dum stringendis baccis glandique, aucupio & venatioi intenti sunt agricolæ.
3 In quercubus crescentes.
4 Decerpere, colligere. 5 Matura, rubra. 6 Laqueos pedum, Horat. Od. 2. *Aut trudit acres hinc, & hinc multâ cane Apros in obstantes plagas: Aut amite levi rara tendit retia, Turdis edacibus dolos; Pavidumque leporem, & advenam laqueo gruem, Jucunda captat præmia.* 7 Quibus magnæ sunt aures pro modulo corporum. 8 Venari. 9 Transfigere & jaculari. 10 Complicantem. 11 Hispanicæ, id est, qua Baleares in extremis Hispanicæ oris plurimum valent. *Baleares* enim insulæ duæ sunt in mari Mediterraneo, quarum incolæ fundatores erant peritissimi: ut quibus id unum ab infantia studium. 12 Flagella. 13 Cùm flumina glaciei crustas supernatantes impellunt ac protrudunt. 14 Postquam docuit Poëta agricolæ nullo tempore cessandum esse, subtiliter infert causam ejus rei, quia nullo tempore res agraria tuta est: quolibet enim tempore tempestates oriri possunt. 15 Tempestatem tunc concitantia. 16 Quam in autumno. 17 Minor seu remissior calor. 18 Observanda agricolis. 19 Præceps cadit in agro ver assiduis imbribus madens. 20 In spicas formata. 21 Rigida & aspera facta est. 22 Lacte plena, & dulcia ac mollia adhuc tumescunt, id est, in fine veris & in principio æstatis. 23 Aristis maturis flavescentibus, id est, cum jam instaret tempus messis, quo minimè sperantur venti, & maximè obsunt, quia grana excutiunt. 24 Secaret. 25 Habentia culmum fragilem. 26 Oneratam & plenam granis. 27 In altum exstirpant aut exstirpare possent. 28 Et vidi, quod ita, &c. 29 Adveheret. 30 Tempestas hæc autumnalis, procella.

Sæpè

Sæpè etiam immenſum cœlo 1 *venit agmen aquarum,*
Et 2 *fœdam* 3 *glomerant tempeſtatem imbribus atris*
Collectæ ex 4 *alto nubes:* 5 *ruit arduus æther,*
Et pluvia ingenti ſata 6 *læta,* 7 *boumq; labores*
Diluit: implentur foſſæ, & 8 *cava flumina creſcunt*
9 *Cum ſonitu,* 10 *fervetque fretis ſpirantibus æquor.*
Ipſe 11 *pater, media nimborum in* 12 *nocte,* 13 *coruſca*
Fulmina 14 *molitur dextra:* 15 *quo maxima* 15 *motu*
Terra tremit: 16 *fugêre feræ, & mortalia corda*
Per gentes 17 *humilis ſtravit pavor: ille* 18 *flagranti*
Aut 19 *Athon, aut* 20 *Rhodopen, aut alta* 21 *Ceraunia*
telo
Dejicit: 22 *ingeminant Auſtri, &* 23 *denſiſſimus imber.*
24 *Nunc nemora ingenti vento, nunc littora* 25 *plangunt,*
26 *Hoc metuens,* 27 *cœli menſes, &* 28 *adoro ſerva:*
29 *Frigida Saturni ſeſe* 30 *quo ſtella receptet:*
Quos 31 *ignis cœli* 31 *Cyllenius erret in* 32 *orbes.*
Imprimis venerare Deos, *atque annua magna.*
Sacra 33 *refer Cereri, lætis* 34 *operatus in herbis,*
35 *Extremæ ſub caſum hyemis, jam vere ſereno.*
Tunc agni pingues, & tunc 36 *molliſſima vina,*
Tunc 37 *ſomni dulces denſæque in montibus umbræ.*
38 *Cuncta tibi* 39 *Cererem pubes* 40 *agreſtis adoret,*
Cui tu lacte 41 *favos,* 42 *& miti dilue Baccho,*

1 Deſcendit aut decidit impetus, copia aquarum. 2 Nociam. 3 In globi aut glomeris formam præcipitant. 4 Aëre, vel potiùs mari. 5 Superior aër in nubem collectus præceps cadit. 6 Pinguia; 7 Et quæ labore boum & fertilitate terræ jam parata erant madefacit. 8 Quia ſiccitate exhauſta, 9 Aquarum

præcipitantur defluentium. 10 Et mare ſit fervidum (unde *fretum* dictum volunt, cum *fervet* æquor) fluctibus ferventibus procellas excitantibus. 11 Jupiter. 12 Obſcuritate. 13 Coruſcante. 14 Cum mole & pondere excitat. 15 Quo impetu fulminis & tonitru maxima terræ pars tremit. 16 In ſpeluncas ſuas. 17 Humiles efficiens 18 Ardenti. 19 Al. *Athon*, montem Macedoniæ. 20 Montem Thraciæ. 21 Montes altiſſimos Epiri. 22 Sc. *ſe*, id eſt, fiunt majores & multiplicantur. 23 Copioſus. 24 Aliquando. 25 Rauco fragore reſonant. 26 Ne talis tempeſtas te imparatum obruat. 27 Duodecim ſigna cœli. 28 Influentias ſyderum. 29 Ab effectu. 30 In quam partem cœli. 31 Stella Mercurii, nati in Cyllene, monte Arcadiæ. Quia metuenda eſt tempeſtas nociva, nec opibus humanis repelli poteſt, imploranda docet Deorum auxilia. 32 Circulos & ſphæras. 33 Iterum offer. 34 Sacris re divina facta; lacte, melle, vino. *Operari* enim ſæpius pro ſacrificare uſurpatur. Tibull. 2. El. 5 *Tunc* operata Dei *proles diſcumbit in herba.* Hor. Od. 14. l. 3. *Unico gaudens mulier marito Prodeat juſtis* operata *Divis.* 35 In fine hyemis, & in principio veris. 36 Dulciſſima & ſuaviſſima. 37 Quia minor ſollicitudo eſt agricolis. 38 Pulchra deſcriptio ritus ſacri Ambarvalis pro frugibus facti. 39 Deam frugum. 40 Ruſtica. 41 Mella. 42 Et Baccho ſuavi, id eſt, muſto miſce.

Terque

1 Eximia aut pinguis.
2 Porca, eaque gravida.
Cujus causam exponit Ovid. 1. Fast.
Prima Ceres avidæ gavisa est sanguine porcæ. Ulta suas meritâ cæde nocentis opes. Nam fata vere novo teneris lactentia succis Eruta fetigerâ comperit ore suis.

Terque novas circum 1 felix eat 2 hostia fruges: 345
Omnis quam 3 Chorus, & socii comitentur 4 ovantes,
Et 5 Cererem clamore 6 vocent in 7 tecta : neque antè
8 Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quàm Cereri, 9 tortâ 10 redimitus tempora 11 quercu,
Det 12 motus incompositos, & 13 carmina dicat. 350
14 Atque hæc ut certis possimus discere signis,
15 Æstusque, pluviasque, & 16 agentes frigora ventos:
17 Ipse pater statuit, quid 18 menstrua Luna moneret:
19 Quo signo caderent Austri: 20 quod sæpè videntes
Agricolæ, propiùs stabulis armenta tenerent. 355
21 Continuò, 22 ventis surgentibus, aut 23 freta ponti
Incipiunt 23 agitata I. tumescere, II. & 24 aridus altis
Montibus audiri fragor; aut III. resonantia longè
Littora 25 miscerì; & IV. nemorum 26 increbrescere murmur.
27 Iam sibi tùm curvis 28 malè temperat 29 unda carinis,
V. Cùm medio celeres revolant ex 30 aquore 31 mergi,

3 Multitudo pubescentium aut canentium. 4 Læti & hilares. 5 Ipsas fruges. 6 Carmine orent, ut salva domum veniat messis & abunda. 7 Horrea sua. 8 Cultrum messorium, qui incurvus est. 9 Convoluta in morem coronæ aut serti. 10 Habens tempora capitis sui redimita. 11 In memoriam glandis, qua vescebantur mortales ante Cereris beneficium. 12 Rudes & sine arte saltationes. 13 Hymnos cantet de laude Cereris. 14 Postquam docuit Poëta tempestatem metuendam, & sacrificiis avertendam, docet certis signis noscitandam. 15 Vehementes calores. 16 Impellentes. 17 Ipse Deus statuit tempestatum prognostica, ex novæ Lunæ facie, singulis mensibus, nec minus —. 18 Mensium constitutrix, aut quæ singulis mensibus suum perficit signum. 19.— Exortu & obitu signorum & siderum, quæ vel tollere vel ponere ventos solent. Hic autem *caderent* significat ruerent, incumberent ad ciendas tempestates, potius quàm cessarent, ponerentque, quo sensu sæpius usurpatur. 20 Signum. 21 Neque astra observata solum, sed & usus & experientia. I. *Tumor maris dabit certa prognostica.* II. *Fragor è montibus.* III. *Mugitus fluctuum à littore.* IV. *Murmur nemorum.* V. *Mergorum ad littora frequens volatus.* VI. *Fulicarum in terra lusus.* VII. *Ardearum subvolatus.* VIII. *Tractus stellarum cadere visarum.* IX. *Palæ & frondium volatus.* X. *Plumarum in aquis lusus.* 22 Dum venti surrecturi sunt. 23 Undæ maris commotæ. 24 Qualis est in aridis frondibus. 25 Perturbari. 26 Crebrum fieri. 27 Docet alia tempestatum prognostica. 28 Non parcit sibi, nec abstinet se. 29 Maris. 30 Ubi futuram noscunt tempestatem. 31 Aves, à *mergendo* dictæ.

1 Cla-

Clamoremq; ferunt ad littora; cumq; VI. *2 marina*
In 3 *ficco ludunt fulica;* VII. *notaſque paludes*
Deſerit, atque altam ſupra volat ardea nubem.
VIII. *Sæpè etiam ſtellas, vento impendente, videbis*
4 *Præcipites cœlo* 5 *labi, noctiſque per umbras* 366
Flammarum longos à tergo albeſcere 6 *tractus:*
IX. *Sæpè* 7 *levem paleam, & frondes* 8 *volitare caducas:*
X. *Aut ſumma nantes in aqua* 9 *colludere plumas.*
10I. *At Boreæ de parte* 11 *trucis cùm fulminat, & cùm*
10II. *E uriq; Zephyriq; tonat domus; omnia plenis* 371
Rura 12 *natant foſſis atque omnis navita* 13 *ponto*
Humida vela legit: nunquam 14 *imprudentibus imber*
Obfuit, III. *aut* 15 *illum* 16 *ſurgentem vallibus imis*
17 *Aëria fugêre grues;* IV. *aut* 18 *bucula cœlum* 375
Suſpiciens, 19 *patulis captavit naribus* 20 *auras;*
21 V. *Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo,*
VI. *Et* 22 *veterem in limo rana cecinêre querelam.*
VII. *Sæpiùs &* 23 *tectis penetralibus extulit* 24 *ova*
25 *Auguſtum formica terens* 25 *iter:* VIII. *&* 26 *bibit ingens*
27 *Arcus,* IX. *& è paſtu decedens agmine magno* 381
Corvorum 28 *increpuit* 29 *denſis* 30 *exercitus alis.*
X. 31 *Iam varias* 32 *pelagi volucres, & quæ* 33 *Aſia circùm*

1 Et cum clamore volant.
2 *Marina*, id eſt, in mari verſari ſolitæ.
3 Arenâ littoris.
4 *De cœlo ſtella ſereno, &c. ſi non cecidit, potuit cecidiſſe videri.* Ovid. 2. Met.
5 Ferri: nam non cadunt, ſed videntur cadere.
6 Diſcurſus ſtellarum.
7 Deſiccatam.
8 Per aëra ferri.
9 In morem ludentium agitare ſe nunc huc, nunc illuc, occulta vi ventorum. 10 A prognoſticis ventorum tranſit ad prognoſtica pluviarum, quæ numerat duodecim. I. II. III. &c. infra, *nunquam te craſtina fallet Hora, nec inſidiis*, &c. 11 Terribilis, id eſt, ſeptentrionali regione. 12 Aquis obruuntur & inundantur. 13 Ex pluvia, quæ ſubſecuta eſt, madefacta vela colligit. 14 Tam multa, tam certa & manifeſta ſunt pluviæ, & tempeſtatum prognoſtica, ut neminem non clarè & abundè præmonitum, ut neminem niſi improvidum deprehendant. 15 Imbrem. 16 Orientem aut venturum. 17 In altum ſe tollentes. 18 Juvenca. 19 Multum patentibus. 20 Spiritum, ventum. 21 Canora. 22 Alluſum aut ad fab. Æſopi de ranis conqueſtis de Jove, qui iconiam iis in regem dederat: aut ad Lyciorum, à Latonâ in ranas mutatorum, querelam. 6. Met. Ovid. 23 Cavernulis arcanis. 24 Verita ne madefiant. 25 Anguſtam viam. 26 Hoc ex opinione & errore vulgi recepto, haurire ſe, Irim aquam cornibus ſuis & eâ nutriri; cum illa fiat ex reflexu radiorum ſolis ad nubem reſolutam, Soliq; in aſpectu noſtro oppoſitam. 27 Sc. cœleſtis, id eſt, Iris. 28 Crepitum & ſtridorum fecit. 29 Conjunctis. 30 Grex. 31 Imminente pluviâ, quam arcûs pluvialis collegerat. 32 In mari verſari ſolitas. 33 Aſiana prata, quæ adjacent Aſiæ paludi.

Dul-

Dulcibus in ſtagnis 1 *rimantur prata* 2 *Cayſtri*,
Certatim largos humeris infundere 3 *rores*, 385
Nunc caput 4 *objectare fretis, nunc currere in undas*,
Et 5 *ſtudio* 6 *incaſſum videas* 7 *geſtire lavandi*:
XI. *Tùm cornix plena pluviam vocat* 9 *improba voce*,
Et 10 *ſola in ſicca ſecum* 11 *ſpatiatur arena*. 389
XII. 12 *Nec* 13 *nocturna quidem* 14 *carpentes* 13 *penſa puellæ*
12 *Neſcivere hyemem*; 15 *teſta cùm ardente viderent*
16 *Scintillare oleum*, & *putres concreſcere* 17 *fungos*.
18 *Nec minùs* 19 *ex imbri* 20 *Soles*, & 21 *aperta ſerena*
22 *Proſpicere*, & *certis poteris cognoſcere ſignis*.
I. *Nam neque* 23 *tùm ſtellis* 24 *acies* 25 *obtuſa videtur*,
II. *Nec* 26 *fratris radiis* 27 *obnoxia ſurgere Luna*, 396
III. *Tenuia nec* 28 *lana per cœlum vellera ferri*.
IV. *Non tepidum ad Solem pennas in littore* 29 *pandunt*
30 *Dilectæ Thetidi Halcyones*: V. *non ore* 31 *ſolutos*
Immundi meminêre ſues jactare 32 *maniplos*: 400
VI. *At nebulæ magis ima petunt*, *campoque recumbunt*:
VII. *Solis & occaſum* 33 *ſervans*, *de culmine ſummo*
34 *Nequicquam ſeros exercet* 35 *noctua cantus*:
VIII. *Apparet liquido ſublimis in aëre* 36 *Niſus*, 404
IX. *Et pro* 37 *purpureo* 38 *pœnas dat* 39 *Scylla capillo*.

* Paſcuntur.
1 Fluvii in Mœonia.
2 Aſperſiones aquarum.
3 Immergere mari ferventi.
4 Cupiditate.
5 Fruſtra. Neque enim admittunt aquam plumæ cygneæ.
6 Geſticulatione quadam ludere, & deſiderium ſuum indicare.
7 Sc. *ſe*.
8 Inſatiabilis.
9 Sine aliarum avium comitatu.
10 Deambulat.
11 Et benè ſciverunt futuram tempeſtatem pluvialem, ab ὕω, *pluo*. 12 Lanam quam noctu carpunt. 13 Deducentes. 14 Lucernâ fictili, lampade teſtacea. 15 Scintillas quaſi injecta aqua emittere. 16 Excrementa circa funem ſeu ellychnium candelæ & lampadis, ſive fungorum figuras ex fuligine. 17 Poſtquam docuit varia ſigna futuræ tempeſtatis, docet ſigna futuræ ſerenitatis novem. I, II, III, &c. 18 Poſt imbrem, poſt pluvias. 19 Apparitionem ſolis & ſerenitatem. 20 Loca cœli & aëris nullis nubibus cooperta. 21 Prævidere. 22 Quando futurum eſt ſerenum. 23 Aſpectus. 24 Tenebroſus, ſed purus & clarus. 25 Phœbi ſeu Solis. Latonæ quippe è Jove liberi. 26 Cui obnoxia eſt, quia ab eo illuminatur. 27 Neque tenues nubeculæ tanquam vellera lanæ. 28 Explicant. 29 Quibus nidificantibus & fœtum excludentibus Dii maris tranquillum præſtant mare: unde *H. Icedonia* dicta. 30 Diſſipatos. 31 Faſciculos ſtramentorum. 32 Obſervans. 33 Non. 34 Avis noctu volare ſolita canit. 35 Avis illa, in quam Niſus. Megarenſium rex, converſus fingitur, in ſummo puro aëre volitat. Fab. Niſi & Scyllæ nota eſt ex Virgilii Ciri, & Ovid. 8. Met. 36 Quem pater conſecratum habebat. 37 Filia Niſi.

1 *Quacunque* 2 *illa* 3 *levem* 4 *fugiens* 5 *ſecat æthera pennis.*
Ecce inimicus atrox magno 6 *ſtridore per* 7 *auras*
Inſequitur Niſus: quæ ſe 8 *fert Niſus ad auras.*
Illa 9 *levem fugiens raptim ſecat æthera pennis.*
Tùm 10 *liquidas corvi* 11 *preſſo ter gutture voces,*
Aut quater ingeminant: & ſæpe 12 *cubilibus altis,*
Neſcio quâ præter ſolitum dulcedine læti
Inter ſe foliis ſtrepitant: 13 *juvat, imbribus* 14 *actis,*
15 *Progeniem parvam, dulceſque reviſere nidos.*
16 *Haud equidem credo, quia ſit* 17 *divinitùs* 18 *illis*
19 *Ingenium, aut rerum* 20 fato prudentia 21 major.
Verùm ubi tempeſtas, & cæli 23 *mobilis humor*
24 *Mutavere vias, &* 25 *Iupiter humidus Auſtris*
Denſat, erant quæ 26 *rara modò & quæ denſa* 27 *relaxat;*
Vertuntur 28 *ſpecies animorum, & pectora* 29 *motus*
30 *Nunc alios,* 31 *alios, dùm* 32 *nubila ventus* 33 *agebat,*
Concipiunt: 34 *hinc ille avium* 35 *concentus in agris,*
Et lætæ pecudes, & 36 *ovantes gutture corvi.*
37 *Si verò Solem ad* 38 *rapidum, Lunaſque* 39 *ſequentes*
Ordine reſpicies, nunquam te 40 *craſtina fallet*
41 *Hora, neque* 41 *inſidiis noctis capiêre ſerenæ.*

1 Sc. *parte.* 2 Scylla. 3 Purum. 4 Patrem Niſum. 5 Dividit, id eſt, volat per aërem. 6 Alarum plauſu. 7 Aërem. 8 Aperte volat. 9 Celerem patrem Niſum. 10 Canoras, claras, ut facile ſerenitatis indicium agnoſcas. Horat. Od. 29. l. 1. *præcipe lugubres Cantus Melpomene, cui* liquidam *pater Vocem cum cithara dedit.* 11 Rauco. 12 Nidis, qui ſunt in arboribus aut rupibus. 13 Delectat eos. 14 Fugatis. 15 Pullos. 16 Neque iſta brutis alitibuſque præſagia à prudentia, ſed à naturali aëreæ affectionis ſubinde mutatæ ſenſu. 17 A Divina providentia infuſa. 18 Jam dictis beſtiis. 19 Uſurpatur etiam vox *ingenii* in rebus inanimatis. Sic Virg. 2. Georg. *Qui locus arvorum ingeniis.* 20 Voluntate Deorum. 21 Quam hominibus. 22 Aeris. 23 Mutabilis. 24 Abierunt & altò ſe receperunt. 25 Aer. Sic. 2. Georg. *Et jam matur is metuendus* Iuppiter *uvis.* Horat. Od. 1. l. 1. *manet ſub* Jove *frigido Venator teneræ conjugis immemor.* 26 Paulò ante. 27 Aperit. 28 Qualitates & naturæ in brutis. 29 Affectus. 30 Tempore ſerenitatis futuræ 31 Et alios concipiebant. 32 Nubes tempeſtiferas. 33 Impellebat. 34 Ex hac animorum cum tempeſtate immutatione. 35 Melodia aut ſymphonia naſcitur. 36 Lætæ crocitantes. 37 Docet certiſſima ſigna ex Solis & Lunæ obſervatione haberi. 38 Velocem. 39 Futuras, aut ſuccedentes ordine naturali. 40 Dies poſtridianus. 41 Quæ pluvio exitu claudunt noctem initio ſerenam.

1 Nova, renascens.
I. *Pallida luna pluit,*
II. *Rubicunda fiat,*
III. *Alba serenat.*
2 Nimbosum.
3 Habuerit post novilunium.
4 Nautis pelagum frequentantibus.
5 Qualis in virginibus esse solet.
6 Forinsecus expresserit.
7 Futuro.
8 Pulchra luna.
9 Die quarto post novilunium: qui certissimus est reliqui

1 *Luna revertentes cùm primum colligit ignes,*
I. *Si* 2 *nigrum obscuro* 3 *comprenderit aëra cornu:*
Maximus agricolis, 4 pelagoque parabitur imber.
II. *At si* 5 *virgineum* 6 *suffuderit ore ruborem;*
Ventus erit; 7 vento semper rubet 8 *aurea Phœbe.*
Sin 9 *ortu in quarto (namque is certissimus author)*
III. 10 *Pura,* 11 *nec obtusis per cœlum cornibus* 12 *ibit;*
Totus & ille dies, & qui nascentur 13 *ab illo,*
14 *Exactum ad mensem, pluviâ ventisque carebunt:*
Votaque 15 *servati* 16 *solvent in littore nautæ*
17 *Glauco, &* 18 *Panopeæ, &* 19 *Inoo Melicertæ.*
20 *Sol quoque & exoriens, & cum* 21 *se condet in undas,*
22 *Signa dabit: Solem certissima signa sequentur,*
Et quæ manè 23 *refert, & quæ* 24 *surgentibus astris.*
I *Ille ubi* 25 *nascentem* 26 *maculis variaverit* 25 *ortum,*
II. *Conditus in nubem,* III. *medioque refugerit orbe;*
Suspecti tibi sint imbres: namque 27 *urget ab alto*
Arboribusque, 28 satisque Notus, pecorique 29 *sinister.*
30 *Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese*
31 *Diversi erumpent radii, aut ubi pallida surget*
32 *Tithoni* 33 *croceum linquens Aurora cubile:*
Heu, 34 *male tum* 35 *mites* 36 *defendet* 37 *pampinus uvas:*
Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.
38 *Hoc etiam,* 39 *emenso cum jam decedet Olympo,*
Profuerit meminisse magis: nam sæpè videmus

mensis index, quod tamen negant autores alii. 10 Clara, sine circulo densi aeris. 11 Nec obscuris, sed acutis. 12 Decurret. 13 Post illum quarti ortus. 14 Usque ad finem mensis. 15 A submersione. 16 Diis marinis. 17 E piscatore facto Deo maris, herba degustata. 18 Met. Ovid. 19 Doridis filiæ, Nymphæ maris. 20 Palæmoni, Portumno filio Inus & Athamantis. Ov. Met. 4. 20 Novissimo loco signa, quæ à sole deprehenduntur, recitat. 21 Occidet. 22 Tempestatis. 23 Repræsentat. 24 Superveniente nocte. I. *Sol oriens, maculosus* II. *Nubilus,* aut III. *Ex parte occultatus, pluviæ præsagium habet.* 25 Primum & matutinum: oritur enim usque ad meridiem. 26 Offuscatione non integrâ, quæ facit ut sol minus sit illustris. 27 Impellit ab aere. 28 Segetibus. 29 Inimicus & nocivus. 30 Aut si in ortu sub nube latens in diversas partes spargat radios, aut si Aurora ante ortum solem palleat, grandinem time, usque adeò vites verberantem, ut nec tectis parcat. 31 Discolores. 32 Mariti sui, qui fuit frater Laomedontis. 33 Crocei & rubicundi coloris. 34 Non. 35 Teneras aut maturas. 36 A grandine. 37 Frons vitium. 38 Quod de sole oriente dictum est. 39 Decurso, confecto diei spatio, ubi occidet Sol.

1 *Ipsius*

[1] *Ipſius in vultu varios* [2] *errare colores :*
[3] *Cæruleus pluviam denunciat :* [4] *igneus* [5] *Euros :*
Sin maculæ incipient rutilo immiſcerier igni,
Omnia tunc pariter vento, [6] *nimbiſque videbis*
Fervere : non [7] *illâ quiſquam me nocte per* [8] *altum*
Ire, neque à terrâ moneat [9] *convellere funem.*
At ſi, cùm referetque diem, [10] *condetque relatum,*
Lucidus orbis erit : fruſtra terrebere nimbis,
Et [11] *claro ſilvas cernes Aquilone* [12] *moveri.*
[13] *Denique, quid Veſper* [14] *ſerus vehat, undè* [15] *ſerenas*
Ventus agat nubes, quid [16] *cogitet humidus Auſter,*
Sol tibi ſigna dabit : [17] Solem quis dicere falſum
Audeat? [18] *ille etiam* [19] *cæcos inſtare tumultus*
Sæpè monet, fraudemque, & [20] *operta tumeſcere bella.*
[21] *Ille etiam* [22] *exſtincto miſeratus Cæſare Romam,*
Cùm [23] *caput obſcurâ nitidum* [24] *ferrugine texit,*
[25] *Impiaque æternam timuerunt ſæcula* [26] *noctem.*

1 Solis.
2 Spargi & mutari.
3 Sc. *color ſolis*, id eſt, marinus.
4 Color rutilus.
5 Ventos orientales.
6 Pluviosis nubibus.
7 Qua talia ſigna apparuerunt.
8 Mare.
9 Diſſolvere retinacula navium, quibus terræ alligantur naves.
10 Finiet diem ad nos reductum, id eſt, ſi in ortu & occaſu illuſtris erit globus ſolaris.
11 Detergente nubes, ſerenitatem inducente.
12 Agitari.
13 Concludit omnia ex ſole meliùs cognoſci, quam ex aſtris minoribus.
14 Tardus veſper adferat ſeu indicet nobis. Lucret. l. 3. *Poſteraque in dubio eſt fortunam quam* velit *ætas.* Horat. Od. 29. l. 3. *Quod fugiens ſemel hora* vexit.
15 Aridas, ſiccas. Serenitas enim ſicca eſt.
16 Congreget aut portendat.
17 Quis autem mortalium tam perditæ eſt audaciæ, ut Solem, mundi oculum, vanitatis arguat, & non veraciter omnia indicantem, falſa eſſe, quæ ſol ſigna indicat teſtem atque inſpectorem omnium naturalia ementitum eſſe ſigna; quando & in prodigiosis veru ediderit præſagia? ille enim deficiens prædixit bella civilia, &c.
18 Sol.
19 Ignotos, priuſquam oriantur.
20 Latentia bella creſcere, inſurgere.
21 Commoda occaſione ad prodigia, quæ Julii Cæſaris cædem antecesserunt, deſcendit: enumerat autem unum & viginti, nec omittit calamitates, que ex civilibus bellis provenerunt. Exſtinctus eſt in Senatu, confoſſus vulneribus tribus & viginti, è quibus tantum duo lethalia ſunt judicata.
22 A conjuratis multis vulneribus in Senatu interfecto.
23 Vultum ſuum.
24 Colore ferri, id eſt, defectu, eclipſi: pulſatus luxit.
25 In quibus tam bonus princeps tam crudeliter occiſus erat.
26 Rerum omnium exitum, mundi diſſolutionem. Quanquam teſtentur autores, Solis globum per totum illum annum palluiſſe,

1 Quo Cæsar occisus fuerat. Prodigia hæc, aliaque habes apud Plutarchum in vita Cæsaris, Appianum in bellis civilibus, Ovidium 15. Met. Lucanum l. 1. &c. 2 Propter terræ motum. 3 Aquæ maris propter tempestatem. 4 Horribilia portendentes.

1 *Tempore quanquam illo* 2 *tellus quoque, &* 3 *æquora Ponti,*
4 *Obscœnique canes,* 5 *importunæque volucres* 470
Signa dabant. Quoties 6 *Cyclopum* 7 *effervere in agros*
Vidimus 8 *undantem* 9 *ruptis fornacibus* 10 *Ætnam,*
Flammarumque globos, 11 *liquefactaq; volvere saxa?*
12 *Armorum sonitum toto* 13 *Germania cœlo*
Audiit: 14 *insolitis tremuerunt motibus* 15 *Alpes.* 475
Vox quoque per 16 *lucos* 17 *vulgo exaudita silentes*
Ingens; & 18 *simulacra modis pallentia miris*
Visa 19 *sub obscurum noctis:* 20 *pecudesque locutæ*
Infandum: 21 *sistunt amnes, terræque* 22 *dehiscunt:*
Et mœstum 23 *illacrimat templis* 24 *ebur, æraque sudant.* 480
25 *Proluit* 26 *insano* 27 *contorquens* 28 *vertice sylvas*
29 *Fluviorũ* 30 *rex* 31 *Eridanus,* 32 *campoſq; per omnes*
Cum stabulis armenta 33 *tulit: nec tempore eodem*
34 *Tristibus aut extis* 35 *fibræ apparere* 36 *minaces,*

5 Non suo tempore volantes. 6 In fines Siculos, ubi Cyclopes è familia Polyphemi, & officina Vulcani. 7 In morem superundantis aquæ fervorem extendere usque ad agros. &c. 8 Ebullientem ac eructantem ignem. 9 Apertis officinis Cyclopum. 10 Montem Siciliæ, perpetuas flammas evomentem. 11 In calcem ac cinerem ferè resoluta eructare, emittere. 12 Ovidius de hoc portento 15. Met. *Arma ferunt inter nigras crepitantia nubes, Terribilesque tubas auditaque cornua cœlo Præmonuisse nefas.* Tale prodigium legitur fuisse Cimbrico bello. 13 Populus Germaniæ. 14 Novis, nunquam antea factis, vel solito majoribus. 15 Montes altissimi inter Italiam & Galliam. 16 Sylvas Diis sacras. 17 A vulgo, aut passim. 18 Umbræ. Ovid. *umbraque Silentum Erravisse ferunt.* 19 Paulò ante tenebras noctis. 20 Boves sæpè in prodigiis locuti fuerunt. Lege Val. Max. l. 1. c. 6. de Prodigiis. Plin. l. 8. c. 45. 21 Sc. *se*, aut *cursum suum*: undè inundatio facta est miranda ipsius Tiberis. Lege Horatium. Od. 2. 22 Magnum hiatum faciunt propter terræ motum. 23 Madet, sudat. 24 Eburnea Deorum simulachra, & ærea. Ovid. *Mille locis lacrymavit ebur.* 25 Inundavit, proluendo evertit. 26 Valde magno & violento. 27 Inundans. 28 Gyro aquarum. 29 Italiæ. 30 Quod solus est inter 40 & octo signa cœlestia constitutus. 31 Padus. 32 Vicinos. 33 Vexit. 34 Rem tristem indicantibus. Ovid. *Victima nulla litat, -magnosque inflare tumultus Fibra monet, cæsumque caput reperitur in extis.* 35 Extremitates aut venæ extorum. 36 Malum seu mortem Cæsaris portendentes.

Aut puteis 1 *manare cruor ceſſavit, & altè*
Per noctem reſonare lupis ululantibus urbes.
2 *Non* 3 *aliàs cœlo ceciderunt plura ſereno*
Fulgura : nec 4 *diri toties arsere* 5 *cometæ.*
6 *Ergo* 7 *inter ſeſe* 8 *paribus* 9 *concurrere telis*
Romanas acies 10 *iterùm videre* 11 *Philippi.*
12 *Nec fuit indignum ſuperis, his ſanguine* 13 *noſtro*
14 *Emathiam, & latos* 15 *Æmi pingueſcere campos.*
Scilicet & tempus veniet, cùm 16 *finibus illis*
Agricola, 17 *incurvo terram molitus aratro,*
Exeſa inveniet 18 *ſcabrâ rubigine pila :*
Aut gravibus raſtris galeas pulſabit 19 *inanes,*
20 *Grandiaque* 21 *effoſſis mirabitur oſſa ſepulchris.*
22 *Dii Patrii,* 23 *Indigetes, & Romule,* 24 *Veſtaque mater,*
Quæ 25 *Thuſcum Tiberim, & Romana palatia ſervas,*
26 *Hunc ſaltem everſo juvenem* 27 *ſuccurrere ſæclo,*
Ne prohibete : ſatis 28 *jam pridem ſanguine noſtro*
29 *Laomedonteæ luimus perjuria Trojæ.*

1 Diffluere.
2 Quod infausti est ominis: *per purum tonantes Egit equos volucremque currum.* Horat. 1. lib. 34. Ode.
3 Alio tempore.
4 Rem diram, ut Cæsaris interitum significantes.
5 Stellæ crinitæ: quæ ex nimio ardore Solis generantur.

6 Quæ omnia prodigia prædixerunt & alia futura bella civilia, Octavii, &c. & Antonii contra Brutum & Cassium. 7 Intestino ac civili bello. 8 *Infestis obvia signis Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.* Lucan. 1. lib. 9 Pugnare armis. 10 Quia semel ante mortem Cæsaris, cùm ipse cum Pompejo Magno dimicaret, & semel post mortem ejus, cùm Augustus cum Cassio & Bruto, ejus occisoribus, pugnaret. 11 Campi Thessaliæ. Excusandus est noster, qui Pharsalum Thessaliæ, ubi depugnatum est inter Cæsarem & Pompejum, confundit cum Philippis Macedoniæ, ubi Octavius & Antonius ulturi percussores Cæsaris devicerunt Brutum & Cassium. 12 Et ita dignum duxerunt superi. 13 Romano. 14 Macedoniam. 15 Montis Thraciæ. 16 Campis Philippicis. 17 Arans terram. 18 Asperâ. 19 Consumptis capitibus, cum quibus sepultæ erant. 20 Magnorum & nobilium virorum. 21 Fodiendo apertis. 22 Romani Imperii Præsides, Tutelares Dii, Jupiter Capitoline, Mars pater, Phrygii penates. Expositis malis, quæ Sol futura indicavit post Cæsaris necem, precatur Deos patrios, ut saltem Augustum in Reip. salutem atque Romani imperii conservationem diutius vivere sinant. 23 Indigenæ, indè nati, & in Deos relati, Æneas, Quirine. 24 Cujus æterni ignis religione æternum constat imperium. 25 Per Heturiam ex Apenninis montibus fluentem. 26 Augustum. 27 Opitulari. 28 A pluscullis annis. 29 Luimus perjuria Laomedontis regris Trojæ, qui Apollinem & Neptunum pactâ condendorum Trojæ mœniorum mercede fraudavit.

Iampridem 1 *nobis cœli te regia, Cæsar,*
2 Invidet, atq; 3 hominum queritur 4 curare 3 triumphos.
5 Quippe 6 ubi fas versum atque nefas : 7 tot bella
per orbem; 505
Tam multa scelerum 8 facies; non ullus 9 aratro
Dignus honos; 10 squallent 11 abductis arva colonis;
Et curva 12 rigidum falces 13 conflantur in ensem.
14 Hinc movet 15 Euphrates, illinc 16 Germania bellum
Vicina ruptis inter se legibus urbes 510
17 Arma ferunt : 18 sævit toto Mars 19 impius orbe:
Vt cùm 20 carceribus sese effudère 21 quadriga.
22 Addunt se in spatia : & 23 frustra 24 retinacula
tendens
25 Fertur equis auriga, 26 neq; 27 audit currus habenas.

1 *Nostris vitiis iniquum* invidet, indignata te *hic potius amare triumphos.* Hor. 2. Od. 1. 1.

2 Molestè promittit.

3 Cum sis dignus cœlestibus.

4 Sc. *te.*

5 Ita scelere permista sunt jura divina & humana omnia, adeoque per armorum fremitum silent pacis jura: *multos inarata per annos Hesperia est, desuntque manus poscentibus arvis.* Luc.

6 Apud mortales. 7 Sc. *geruntur.* 8 Species. 9 Agriculturæ debitus.

10 Squalida fiunt ac situ vincuntur. 11 Ab aratro in bellum civile.

12 Durum. 13 Flatu follium fabrorum convertuntur. 14 Nec longinqua tantum hinc indè moventur bella, sed & à vicinis. 15 Accola Euphratis, fluvii Mesopotamiæ, id est, Parthi. 16 Germani, Rheni accola. 17 Bella gerunt intestina. 18 Quinimò per orbem totum longe lateque grassatur furor Martius. Mortales omnes *in facinus jurasse putes:* præcipites adeò in scelesta ruunt arma : non secus ac feroces equi carceribus emissi; quibus ubi jam cursu in spaciis incaluêre animi, effrenes se proripiunt, non habenis coërcendi, non sufflamine remorandi. 19 Ad impia bella, ut sunt intestina, instigans. 20 Repagulis seu septis, quibus à cursu, donec signum daretur, arcebantur. 21 Quaterni equi currum trahere soliti. 22 In ipso spatio currendi sumunt vires. 23 Quia impar viribus eorum. 24 Habenas ad se contrahens & tensas tenens. 25 Violenter protrahitur ab equis suis. 26 Et equi currum trahentes contemnunt retinacula, quibus haberi & contineri debeant. 27 *Equi auris in ore est.* Horat.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICORUM LIBER II.

ARGUMENTUM.

ARborum procreandarum ratio, eaque vel Naturalis; sponte, semine & radice: artificialis, avulsione, insitione, propagatione, transpositione, surculo, insitione, & inoculatione. Species arborum; steriles & fructificæ. Quibus quæ sola conveniant. Italia aliis terris prælata. Terræ qualitas ut discerni possit. Vites & earum cura. Et Olearum laus rusticæ cum aliis collatæ.

1 HActenùs arvorum cultus, & 2 sydera cœli:
3 Nunc 4 te, Bacche, canam: nec non 5 sylvestria tecum
5 Virgulta, & 6 prolem 7 tardè crescentis olivæ.
Hùc 8 pater ô 9 Lenæe (tuis 10 hic omnia plena
11 Muneribus: tibi 12 pampineo 13 gravidus autumno
Floret ager: spumat 14 plenis vindemia 15 labris).
Hùc pater ô Lenæe veni, nudataque musto
16 Tinge novo mecum 17 direptis crura 18 cothurnis,
19 Principio arboribus varia est natura creandis;

1 Ad hunc usque locum sc. *cecini*. Transitio. Postquam enim in primo libro ostendit Poëta *Quid faciat lætas segetes*, quo *sydere terram Vertere conveniat*: nunc docturus *ulmis adjungere vites*, facit continuationem sequentium cum præcedentibus. 2 Occasus & ortus syderum in cœlo existentium, & qualem quæque tempestatem excitent. 3 Deinceps in hoc secundo libro Propositio. 4 Tua, Bacche, munera, id est, vites; quarum tamen alii Alpheo, Ofridi alii Thebanis inventionem ferunt acceptam. 5 Arbores in sylvis nasci solitas, quibus maritantur vites: nec non alias. 6 Oleam. 7 Hesiodus negavit oleæ sororem, fructum ex eâ percepisse. Plin. 15. l. 1. c. 8 Nomen divinitatis hic est, ut Æn. 8 *Da* pater *augurium*. 9 Torcularia præfecte, id est, Bacche, à λήνος, *lacus*, torcular: ad quod invitat Bacchum cothurnis exutum calcandis in lacu uvis, hoc est, mihi adsis, O Bacche, de muneribus tuis dicturo, eâdem benignitate, quâ faves vitisatoribus. 10 In hoc opere. 11 Ut vites & earum arbores sunt tua dona. 12 Pampinis, id est, vitium frondibus aut foliis decorato. 13 Onustus. 14 Musti recens pressi. 15 Vasis, quæ vinum è torculari excipiunt, cupis, lacubus. 16 Calca mecum uvas. 17 Raptim depositis. 18 Altis illis calceamentis, quæ etiam suras ambiunt. 19 Incipit declarare materiam. *Prima pars libri continet rationem procreandi arbores, idque vel Naturâ, vel Arte.*

3 Natura profert arbores tribus modis.
I. *Sponte.*
II. *Semine.*
III. *Radice.*
2 Per artem aut laborem.
3 Ripas fluminum.
4 Occupant.
5 Tenerum.
6 Flexibiles.
7 Cærulei ac virîdis coloris.
8 Ab interiore parte cauent
9 Quædam
Namque aliæ, nullis hominum 2 cogentibus, ipſa
I. *Sponte ſuâ veniunt, campoſque, & 3 flumina late*
Curva 4 tenent: ut molle 5 ſiler, 6 lentæque geniſtæ,
Populus, & 7 glaucâ 8 canentia fronde ſalicta.
II. 9 *Pars autem poſito 10 ſurgunt de ſemine: ut altæ*
Caſtaneæ, 11 nemorumque Iovi quæ 12 maxima frondet
Æſculus, atque habitæ Grajis 13 oracula quercus.
III. *Pullulat ab radice aliis 14 denſiſſima ſylva:*
Vt ceraſis, ulmiſque: etiam 15 Parnaſſia laurus
Parva ſub ingenti 16 matris ſe 17 ſubiicit umbrâ.
Hos natura 18 modos 19 primùm dedit: 20 his genus omne
21 Sylvarum, fruticumque viret, nemorumque ſacrorum. 11
22 Sunt alii, quos ipſe 23 viâ ſibi repperit uſus.
I. *Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum*
Depoſuit ſulcis: II. *hic 24 ſtirpes obruit arvo.*
25 Quadrifidaſque ſudes, & acuto 26 robore 27 vallos,
III. *Sylvarumque aliæ preſſos 28 propaginis arcus*
Exſpectant, & 29 viva ſuâ 30 plantaria terrâ.
IV. *Nil radicis egent 31 aliæ: ſummumque 32 putator*
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
V. *Quin & 33 caudicibus ſectis (mirabile dictu)*

arbores. 10 Exoriuntur, proveniunt. 11 Inter nemora Jovi ſacra. 12 Maximis aut uberrimis floribus. 13 Dodonæam ſylvam fabulati ſunt Græci, reddidiſſe reſponſa per columbas duas ſeu virgines, vel lebetes, unam autem quercum vocalem fuiſſe, undè carina Argus facta. Et ipſa erat fatidica. 14 Maxima congeries arborum novellarum. 15 Quæ multa naſcitur in Parnaſſo Phocidos monte. 16 Majoris laurus, è cujus rade pullulat. 17 Succreſcit, attollit ſe: ut Ecl. 10. *ſe ſubjicit alvus.* 18 Tres modos arborum creandarum. 19 Priuſquam ars inventa eſſet, quæ naturam imitatur. 20 Modis dictis. 21 Magnarum arborum. 22 Ars autem, cura, caſus etiam & uſus adiavenit alios modos ſerendi arbores: præcipuè verò ſex ſunt. I. II. III. &c. I. *Avulſio ſtolonum cum fimbriis à ſtirpe, hos ſcrobibus mandat.* II. *Ubi ſtirpes ipſa, vel talea ſudeſve ab illâ parte, quâ inſiguntur terræ, tranſverſim ſiſſæ, aut ettam valli ſpicati inſodiuntur.* III. *Propagatio cum rami arcuati & circumflexi in ſcrobem depreſſi radicem agant.* IV. *Surculi, ramuli ve abſciſſi ſatio.* V. *Ubi ex caudice olivæ quaſi intermortuo, ſecto tamen & inſoſſo novo pullulaſcit planta.* V. *Inſitio: ubi citra damnum ſtirpi immittitur ſurculus è feliciore arbore & fructus mollioris ſic, &c.* 23 Ratione & exercitatione. 24 Truncos craſſos cum radicibus ſepelivit & cooperuit terrâ, qualis eſt in arvo. 25 Perticas in quatuor partes ſiſſas. 26 Trunco. 27 Palos & ſtipites. 28 Vitis. 29 Virentia. 30 Plantas cum radicibus. 31 Arbores. 32 Amputator. 33 Truncis inſitis.

1 Truditur è ſicco radix 2 oleagina ligno :
VI. Et ſæpè alterius ramos 3 impunè videmus
4 Vertere in alterius, 5 mutatamque inſita mala
Ferre pyrum, & prunis 6 lapidoſa 7 rubeſcere corna.
8 Quare agite, ô, 9 proprios 9 generatim diſcite 10 cultus 35
Agricolæ, fructuſque feros mollite colendo :
Neu 11 ſegnes jaceant terræ: 12 juvat Iſmara 13 Baccho
Conſerere, atque oleâ magnum veſtire 14 Taburnum.
15 Tuque ades, inceptumque unà decurre laborem
O 16 decus, ô 17 famæ meritò pars maxima noſtræ, 40
Mæcenas, 18 pelagoque volans da 19 vela patenti.
Non ego 20 cuncta meis amplecti verſibus opto.
21 Non, mihi 22 ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
23 Ferrea vox : ades, & primi 24 lege littoris 25 oram.
26 In manibus terræ; 27 non 28 hic te carmine 29 ficto,
Atque per ambages, & longa 30 exorſa tenebo.
31 Sponte ſuâ quæ ſe 32 tollunt in luminis 33 auras,
Infæcunda quidem, ſed 34 læta, & fortia ſurgunt :
35 Quippe ſolo naturæ ſubeſt : tamen hæc quoque ſi quis
36 Inſerat aut ſcrobibus mandet mutata 37 ſubactis, 50

1 Pullulat uberrim.
2 Oleæ arboris.
3 Sine damno.
4 Mutare ſe.
5 Propert. l. 4. El. 2. *Inſitor hic ſolvit pomoſa vota coronâ. Cùm pyrus invito ſtipite mala tulit.*
6 Oſſibus plena.
7 Rubicunda ferre pruna.
8 Quamobrem quia ſua eſt cuique natura, &

naturæ ſequitur ſemina quæque ſuæ. 9 Per omnia genera arborum. 10 Arborum. 11 Inutiles, nihil bonorum fructuum ferentes. 12 Delectat agricolam. Cura & induſtria etiam naturam evincent : ita ut vel montes Thracii vites ferant, inculti Samnitum colles oleas. 13 Vitibus. 14 Apuliæ montem. 15 Etiam tu, non ſolùm Auguſtus. Invocet enim auxilium Mæcenatis. Q. d. Tuque Mæcenas præſens benigna aura adſpira velis meis, navicule meæque in altum materiæ tam arduæ & immenſæ mare provehi per ſe timet. Neque enim tanto operi ſuffecero; *Non, ſi mihi linguæ centum ſint, oraque centum, Ferrea vox.* -- 16 Sic Hor. Od. 1. I. 1. *Mæcenas atavis edite regibus, O & præſidium & dulce decus meum.* 17 In quem meritò meorum operum gloria redundat. 18 -- Proinde da veniam legenti littus, nec procul à terrâ portu-ve ipſo diſcedere audenti. 19 Favorem. 20 Omnia ad arbores pertinentia. 21 Non optarem amplecti cuncta : ametſi, &c. 22 Sic Ovid. Met. 8. *Non, mihi ſi centum Deus ora ſonantia linguis, Ingeniumque capax totumque Helicona dediſſet, Triſtia perſequerer miſerarum vota ſororum.* Ita Poëtæ τὸ ἀδύνατον exprimere ſolent. 23 Firmiſſima. 24 Naviga. 25 Extremitatem, id eſt, in principio hujus voluminis tuo mihi ingenio ac ſtudio fave. 26 Lege oram in ſinu & complexu terræ, id eſt, non profundam rerum naturalium ſcrutationem, ſed facilem & apertam trademus. 27 Omittam itaque ambages & longa exordia, *& ſumma ſequar faſtigia rerum.* 28 In hâc materiâ. 29 Figmentis Poëticis ornato. 30 Exordia. 31 *Redit Poëta ad naturam & culturam trium generum, quæ ſuprà meminerat, naturalium arborum & primò earum quæ ſponte naſcuntur.* 32 Eriguntur. 33 Aëras. 34 Pulchra. 35 His quippe terra mater, ac naturalis vis producendi occultæ ineſt terræ. 36 Per inſitionem in alium truncum transferat. 47 Apertis.

Exuerint ſylveſtrem [1] *animum ; cultuque frequenti*
In quaſcunque voces artes , haud tarda ſequentur.
[2] *Nec non &* [3] *ſterilis , quæ ſtirpibus exit ab imis,*
[4] *Hoc faciet ,* [5] *vacuos ſi ſit* [6] *digeſta per agros,*
[7] *Nunc altæ frondes, & rami matris opacant .* 55
Creſcentique adimunt fœtus , [8] *uruntque ſerentem.*
[9] *Iam, quæ ſeminibus jactis ſe ſuſtulit arbos ,*
Tarda venit , [10] *ſeris factura* [10] *nepotibus umbram.*
Pomaque [11] *degenerant ſuccos oblita priores ,*
Et turpes avibus prædam fert [12] *uva racemos.* 60
Scilicet [13] omnibus eſt labor impendendus, & omnes
[14] *Cogendæ in ſulcum, ac multa* [15] *mercede* [16] *domandæ.*
[17] *Sed truncis oleæ melius ,* [18] *propagine vites ,*
[19] *Reſpondent ; ſolido* [20] *Paphiæ de robore myrtus ,*
Plantis & duræ coryli naſcuntur , & ingens 65
Fraxinus , [21] *Herculeæque arbos umbroſa coronæ ,*
[22] *Chaoniique patris* [23] *glandes : etiam ardua palma*
Naſcitur , & [24] *caſus abies* [25] *viſura marinos .*
Inſeritur verò ex [26] *fœtu nucis arbutus horrida :*
Et ſteriles [27] *platani malos geſſere* [28] *valentes ,* 70
Caſtaneæ [29] *fagos , ornuſque* [30] *incanuit albo*
Flore pyri ; glandemque ſues fregêre ſub ulmis.

1 Naturam.
2 Secundò, quæ ex radice matris pullulat.
3 Arbor infœcunda.
4 Exulet ſylveſtrem animum, & cultu mitescet, & ſequetur in quaſcunque voces artes.
5 Soli expoſitos, id eſt, ſi liberum campum & aëra habeat.
6 Poſita & plantata.
7 Quamdiu ſuccreſcunt.

8 Et enecant opprimuntque ferre parantem & flores emittentem. 9 Tertia ſpecies naturalium arborum ; quæ ex ſemine. 10 Arbuſculis diu poſt eam venientibus, id eſt, diù eſt, antequam largos fructus habeat, & diutius, antequam alias arbores aut ex fructu aut ex radice ſuâ creèt, quibus umbram faciat. 11 Mobilitatem virtutemque ſuam amittunt, ac minora & deteriora fiunt. 12 Vitis neglecta. 13 Arboribus, quæ ſponte, radice, & ſemine. 14 Componendæ in ordinem intervallo ſignato per vomerem. 15 Opera, ſumptu. Conſequens pro antecedente. Al. *ac mutatâ ſede domanda.* 16 A ſeritate eximendæ. 17 Ex iis autem arboribus, quas arte, & uſu natas dixi, aliæ aliis modis naſcuntur melius : oleæ ex truncis. vitespropagine, &c. 18 Per palmitem propagantem. 19 Votis noſtris. 20 Veneri Paphiæ ſacræ & dedicatæ. 21 Populus, è cujus frondibus Hercules ſibi coronam conſeruit. Herculi enim ſacra eſt alba populus, ut qua coronatus deſcendat ad fineros. Unde in Bucol. *Populus Alcidæ gratiſſima.* 22 Jovis, cui Dodonæum nemus ſacrum. 23 Juglandes. 24 Pericula & naufragia in mari. 25 Navis futura, ut quæ malis & antennis propter levitatem aptæ arbuto congluitnari. 26 Fructu, id eſt, nux poteſt per inſitionem 27 Arbores illæ à *latitudine* foliorum dictæ. 28 Utiles & fertiles. 29 Arbores glandiferas in uſum porcorum. 30 Albicavit.

Nec

Nec 1 *modus inſerere, atq; oculos imponere, ſimplex*
2 *Nam* 3 *qua ſe medio* 4 *trudunt de cortice* \ *gemma*,
Et tenues rumpunt 6 *tunicas, anguſtius in ipſo*
Fit nodo 7 *ſinus:* 8 *hùc aliena ex arbore germen*
9 *Includunt,* 10 *udoque docent* 11 *inoleſcere* 12 *libro.*
13 *Aut rurſum* 14 *enodes trunci reſecantur, & altè*
Finditur in 15 *ſolidum cuneis* 16 *via; deinde* 17 *feraces*
Planta immittuntur: 18 *nec longum tempus, & ingens*
19 *Exiit ad cœlum ramis* 20 *felicibus arbor,*
Miraturque 21 *novas frondes, &* 22 *non ſua poma.*
23 *Præterea* 24 *genus* 25 *haud unum, nec* 26 *ſortibus ulmis,*
Nec ſalici, lotoque, nec 27 *Idæis cypariſſis.*
Nec 28 *pingues unam in* 2 *faciem naſcuntur olivæ:*
30 *Orchites, &* 31 *radii, & amara* 32 *pauſia bacca,*
33 *Pomaque, &* 34 *Alcinoï ſylvæ: nec* 35 *ſurculus idem*
36 *Cruſtumiis,* 37 *Syriiſq; pyris,* 38 *gravibuſq;*
volemis,
40 *Non eadem arboribus pendet* 41 *vindemia* 42 *noſtris,*
Quam 43 *Methymnæo carpit de palmite* 44 *Lesbos.*
Sunt 45 *Thaſiæ vites, ſunt &* 46 *Mareotides albæ:*

1 Nec una tantum ratio eſt inferendi atque inoculandi.
2 Inoculandi ratio.
3 Sc. *parte*
4 Germina, è quibus frondes & fructus exeunt.
5 Edunt.
6 Cortices interiores.
7 Oculus.
8 In hunc ſinum ſeu oculum.
9 Inſitores.
10 Humorem & ſuccum intrinſecus habente.
11 Germen inſitum incorporari ſeu concreſcere. 12 Interiore cortice. 13 Inſitionis ratio ex ſtirpe refecta ſiſſaque. 14 Nullum nodum habentes. 15 Robur & lignum ipſum. 16 Rima. 17 Feliciores ſurculi inferuntur. 18 Sc. *elapſum eſt.* 19 Exorta eſt. 20 Fertilibus. Horat. Od. 2. Epod. *inutileſque falce ramos amputans*, Feliciores *inſerit.* 21 Arboris inſitæ. 22 Sed adoptiva per inſitionem. 23 *Secunda pars libri: de ſpeciebus arborum,* 3. *olearum totidem, pyrorum* 15. *Uvarum quarum Plin.* 15 *c.* 15. *numerat.* 35. 24 Inferendarum arborum. 25 Sed diverſum. 26 Diu durantibus. 27 In Idâ plurimùm naſcentibus. Cupreſſis enim nobilis eſt Ida Cretica. 28 Propter oleum. 29 Speciem aut formam. 30 Baccæ olivæ pingues multum olei habentes. 31 Olivæ longæ. 32 Oliva carnoſa. 33 Quo nomine includuntur pyra & alii omnes fructus, 34 Quales colùit Alcinous, rex. Phæacum, id eſt, arbores pomiferæ non naſcuntur in unam faciem. 35 Germen. 36 Pyris: à Cruſtumio opp. Italiæ. 37 Tarentinis, è Syria tranſlatis. 38 Quæ volam ſeu interiorem partem manus implent. 39 Sc *pyris.* 40 Vites quoque diverſæ ſunt. 41 Vitis vindemianda. 42 Italicis. 43 Vindemiator Lesbius. 44 Juxta Methymnam urbem in Lesbo inſ. vino nobiliſſimo laudatam crescente. 45 Hùc ex Thaſo inſ. Ægæi maris tranſlatæ. 46 Ex Mareotide Ægypti palude tranſlatæ.

Pinguibus 1 *hæ terris habiles, 2 levioribus 3 illæ:*
Et passo 4 Psythia utilior, tenuisq; 5 Lageos,
Tentatura 6 pedes olim, vinctuaque linguam:
7 Purpureæ, 8 preciaque; & quo te carmina dicam 95
9 Rhetica? nec 10 cellis 11 ideò contende 10 Falernis,
Sunt etiam 12 Amineæ vites, firmissima vina:
13 Tmolus & assurgit quibus, & rex ipse Phanæus,
14 Argitisque minor; 15 cui non certaverit 16 ulla, 99
Aut 17 tantùm fluere, aut totidem 18 durare per annos.
Non ego te, 19 mensis & 19 Diis 20 accepta secundis,
21 Transierim, 22 Rhodia, & 23 tumidis, 24 Bumaste racemis.

I. *Sed neque quàm multa species, nec nomina quæ sint,*
Est numerus: neque enim numero comprendere refert:
Quem qui scire velit, Libyci velit 25 æquoris idem 105
Discere, quàm multæ Zephyro 26 turbentur arenæ:
Aut, 27 ubi 28 navigiis violentior incidit Eurus,
Nosse, quot 29 Ionii veniant ad littora fluctus.
II. *Nec verò 30 terræ ferre omnes omnia possunt.*
Fluminibus salices, crassisque paludibus alni 110
Nascuntur; steriles saxosis montibus orni:

1 Mareoticæ vites. 2 Tenuibus, & non fertilibus. 3 Thasiæ. 4 Græcula vitis aliis utilior ad passum conficiendum, vinum sc. ex uvis ad Solem passis & passis. 5 A colore leporario. ut & aliæ uvæ. 6 Vacillare factura olim pedes poti, & impeditura & ligatura linguam ejus, qui illud vinum immodice biberit. Ter. in Eun. *Neque pes, neque mens satis sanum officium facit.* 7 A colore itidem. 8 Præter ceteras coctæ ac maturæ. 9 Quo vino delectatus est Augustus, Suet. c. 77. hæret itaque Poëta in laude ejus: præfert tamen Falernum. 10 Vinariis sc. in quibus sunt vina Falerna, à *Falerno*, monte Campaniæ. 11 Quia laudandæ es. 12 Ab *Aminea* regione sic dicta: ubi nunc Falernum est. Macrob. Sat. l. 2. c. 16. 13 Quibus cedunt tauquam melioribus (ut Eclog. 6. *Utque viro Phœbi chorus assurrexerit omnis*) vites Tmoli, Lydiæ montis, & ipsæ principatum obtinentes vites Phanæi, qui promontorium est Chii insulæ. 14 Ab Agris traducta primum: vel à candore ἀργὸς, id est, *argentea.* 15 Cum qua. 16 Sc. *alia uva.* 17 In fluxu tanto, id est, in reddendo tanto vino. 18 In durando. 19 Uvæ pensiles secundarum mensarum τραγήματα, è Rhodo tradita vina in sacris Deorum: vel propinata in honorem in secundis mensis. 20 Grata. 21 Silentio præterierim. 22 Sc. *uva* aut *vitis.* 23 Tumentibus instar mammarum bovis. 24 Uva dicta à bovis mamma. I. *Adeò infinita sunt vitium genera. Hyperbolice.* II. *Tertia libri pars. Quæ loca conveniant naturali sympathia quibus arboribus. Deinde quæ arbores sint peculiares quibusdam regionibus.* III. *Domitum cum cultoribus habitantibus extremas partes orbis terrarum: in gratiam Augusti dictum.* 25 Littoris, ubi sunt solitudines arenariæ. 26 Impellantur concitentur. 27 Cùm. 28 In navigia. 29 Sc. *maris.* 30 Ovid. *Nec tellus eadem gignit omnia, vitibus illa Convenit, hæc illis, his bene farra virent.*

Littora

Littora 1 *myrtetis lætissima : denique* 2 *apertos*
3 *Bacchus amat colles : Aquilonem*, *& frigora* 4 *taxi.*
Aspice & extremis III. *domitum cultoribus orbem*,
5 *Eoasq; domos Arabum*, 6 *pictosque* 7 *Gelonos*, 115
8 *Divisæ arboribus patriæ : sola India nigrum*
Fert ebenum : 9 *solis est thurea virga Sabæis*,
Quid tibi odorato referam 10 *sudantia ligno*
Balsamaque; *& baccas semper frondentis* 11 *acanthi ?*
Quid nemora Æthiopum molli 12 *canentia lana ?* 120
13 *Velleraque* 14 *ut* 15 *foliis depectant tenuia Seres ?*
Aut 16 *quos Oceano propior* 17 *gerit India* 16 *lucos*,
Extremi sinus orbis ? 18 *ubi æra vincere summum*
19 *Arboris haud ulla jactu potuêre sagittæ*,
Et 20 *gens illa* 21 *quidem sumptis non tarda* 22 *pharetris.*
23 *Media fert* 24 *tristes succos*, 25 *tardumque saporem*
26 *Felicis mali* : 27 *quo non* 28 *præsentius ullum*,
29 *Pocula si quando sævæ* 30 *infecêre noverca*,
Miscueruntque 31 *herbas*, *&* 32 *non innoxia verba*,
Auxilium venit, *ac membris* 33 *agit* 34 *atra venena.*
Ipsa ingens 35 *arbos*, 36 *faciemque simillima lauro* :
Et, *si non* 37 *alium late* 38 *jactaret odorem*,

1 Myrtis, Locum pro arboribus posuit.
2 Apricos & soli expositos.
3 Vitis.
4 Arbores, è quarum succo antiqui faciebant toxicum.
5 Orientales.
6 Stigmatis inustos : *Membra quæ qui ferro gaudet pinxisse Gelonus.* Claudian. in Rufinum.
7 Scythiæ populos.

8 Sc. *sunt*. Q. d. Proprias & peculiares habent arbores suas certæ regiones. 9 Thuriferam arborem soli habent Sabæi Arabiæ felicis populi. 10 Arbores Indicas balsamum sudantes. 11 Acanthion, arbor spinea, foliis araneosa lanugine obductis, è qua collecta vestes bombycinis similes fiunt in Oriente Plin. 24. l. 12. c. 12 Albescentia, 13 Lanæ. 14 Quomodo. 15 De frondibus arborum pectinibus decerpant. 16 Quas arbores laniferas. 17 Producit. 18 In qua parte Indiæ sunt arbores altissimæ, adeò ut superent jactum sagittarum, quæ sunt emissæ ab arcu. 19 Ad quem arbores pertingunt. 20 Gens illa Indica utut sagittis mittendis strenua. De arboribus Plin. l. 7. c. 2. 21 Certe. 22 Ad sagittandum. 23 Habet & Mediæ regio, à *Medo*, Medeæ filio, denominata, arborem suam virtute atque usu mirabilem. Ex notis autem citrea esse creditur, quæ & Medica dicitur. Alibi jam olim nascitur. 24 Malum acerbi succi Hypallage. 25 Diutius immorantem gustanti propter acerbitatem. 26 Salubris. 27 Malo Medico. 28 Salubrius & citius aut melius adjuvans. 29 Privignorum. 30 Veneno. 31 Noxias herbas, id est, toxica. 32 Noxia verba, magica, & fascinatoria. 33 Expellit. 34 Nigra : ab effectu : quia veneno necati sunt nigri, ut Juvenalis ait. 35 Medica, quæ hoc pomum fert. 36 Et habens effigiem corporis simillimam lauro. 37 Quam laurus. 38 A se emitteret.

+ apricos dicit funestos
Lucret. lib.
finibus ab fugitur. Aqui
conis & fugiens anfitrum

Laurus 1 *erat: folia haud ullis* 2 *labentia ventis?*
Flos 3 *apprima tenax: animas, & olentia Medi*
Ora fovent illo, & 5 *ſenibus medicantur anhelis.* 135
6 *Sed neq; Medorum* 7 *ſilvæ* 8 *ditiſſima terra,*
Nec pulcher 6 *Ganges, atq;* 10 *auro turbidus* 11 *Hermus*
12 *Laudibus Italiæ certent: non* 13 *Bactra, neq;* 14 *Indi,*
Totaque thuriferis 15 *Panchaia pinguis arenis.*
Hæc 17 *loca non tauri* 18 *ſpirantes naribus ignem* 140
19 *Invertêre,* 20 *ſatis* 21 *immanis dentibus* 21 *Hydri:*
Nec galeis, denſiſq; virûm 22 *ſeges horruit haſtis:*
Sed 23 *gravidæ fruges, &* 24 *Bacchi Maſſicus humor*
25 *Implevêre:* 26 *tenent oleæque, armentaque* 27 *lætæ.*
28 *Hinc* 29 *bellator equus campo ſeſe* 30 *arduus infert;*
Hinc alibi, 31 *Clitumne,* 32 *greges, &* 33 *maxima*
34 *taurus* 145
Victima, ſepè tuo perfuſi flumine 35 *ſacro*

1 Eſſet, eſſe videretur.
2 Decidentia.
3 Helleniſmus: τὰ πρῶτα. *apprimè*, id eſt, valde.
4 Gravem anhelitum & graveolentiam Medi illo flore ſedant.
5 Spiritus anguſtia laborantibus, ſuſpirioſis. δυσπνόοις καὶ ἀσθμαίνουσι.

6 Occaſione ſumpta digreditur in Italiæ laudes quam aliis omnibus, terris præfert, tùm propter mala, quibus caret, ſerpentes, venena, &c. tum propter bona, quibus uberrimè affluit, eminetque: uber ſoli, fruges, vinum, oleum, armenta, greges, æris temperiem, atque indè fœcunditatem & proventus ampliſſimos, urbes, ædificia, flumina, maria, lacus, metallorum fodinas, populos, viros denique bello claros. atque in his præcipue Auguſtum. Lege Flor. l. 1. c. 16. & Propert. El. 21. l. 3.
7 Pomiferæ. 8 Patiendo tales arbores. 9 Indiæ fluvius. 10 Turbulentus aureis arenis immixtis. 11 Mœoniæ fluvius. 12 Cùm Italia ſint conferendæ. 13 Bactrianæ regio, quæ eſt in Perſia h. *Cotaſam.* 14 Regiones Indiæ certent laudibus Italiæ propter fertilitatem & numerum populorum. 15 Arabiæ Felicis pars, thuris & aromatum feraciſſima; unde addit *arenis.* 16 Multo minus Italiæ conferri poterunt Colchi aurei velleris, flammiferorum taurorum, ſerpentigenarum fabulâ famoſi. 17 Italiæ. 18 Efflantes. 19 Sicut in Colchide civitate Scythiæ. 20 Seminatis. 21 Feri ſerpentis aquatici cuſtodientis aureum vellus. Vide Ovid. Met. 7. Per hoc præponit Italiam Colchidi: ubi Jaſon ſevit dentes ſerpentinos; undè nati homines armati, qui inter ſe dimicarunt. 22 Satio horrida crevit, id eſt, nunquam armati exiluerunt ex terra Italia. 23 Fœcundæ & grandes. 24 Humor vini campanus, à monte Campaniæ Italicæ denominatus. 25 Hæc loca Italiæ, id eſt, in agris Italis proveniunt fruges fertiles. 26 Occupant hæc loca. 27 Pinguia, id eſt, optimi boves proveniunt in Italia ad arandum. 28 Ex his locis Italiæ. 29 Æn. 3. *bello armantur equi.* 30 Altus cum magno hinnitu. 31 Flumen in Faliſcis, cujus aqua pota boves candidos facit. 32 Equorum aut juvencorum. 33 Quæ Jovi triumphante offertur. 34 Albus. 35 Jovi, qui hinc & Clitumnus dictus: licet omnes fluvii ſacri habentur,

† Sed neq; Medorum, ſilvæ ditiſſima, terra & Ro-
Aſſyrius, tura & Sabæi
ferentur

Romanos ad 1 *templa deum* 2 *duxêre* 3 *triumphos.*
4 Hic ver assiduum, atq; 5 alicnis mensibus æstas;
6 Bis gravidæ pecudes, 7 bis pomis utilis arbos.
At 8 rabidæ tigres 9 absunt, & sæva 10 leonum
Semina; 11 nec miseros fallunt aconita 12 legentes:
13 Nec rapit 14 immensos orbes per humum, neq; 15 tanto
Squammeus in 16 spiram tractu se colligit anguis.
Adde tot egregias urbes. 17 operumq; laborem.
Tot 18 congesta manu præruptis oppida saxis,
Fluminaque antiquos 19 subter labentia muros.
An mare, quod 20 supra memorem, quodq; alluit 21 infra?
22 An-ne lacus tantos? te, 23 Lari maxime, teque
Fluctibus & fremitu assurgens, 24 Benace, 25 marino?
An memorem 26 portus, 27 Lucrinoq; 28 addita claustra?
Atque 29 indignatum magnis stridoribus æquor?
30 Iulia quâ 31 Ponto longè sonat 32 unda 33 refuso?
34 Tyrrhenusque fretis immittitur 34 æstus Avernis?
35 Hæc eadem argenti 36 rivos, æriscque metalla
Ostendit 37 venis, atque auro plurima fluxit.

1 Capitolium, templum Jovis Capitolini.
2 Præibant in sacris & triumphis victimæ coronatæ, ducebantque pompam.
3 Triumphantes Romanos.
4 In Italia est temperies maxima, quia nusquam est intensissimum frigus.
5 Non Italis ut alibi: sed etiam per autumnum ipsamque hyemem. 6 Ut in agro Consentino. Plin. 16. li. 27 cap. 7 Arbores bis ferunt quotannis poma, biferæ sunt. 8 Immanes, veloces, ut sunt in Armenia. 9 Ab Italia. 10 Neque leones hic nati, ut Africa. 11 Neque enim hic nascuntur venenatæ herbæ, ut sunt in Ponto. Aconitum fingunt ex Cerebri spuma genitum in ακόνιτος. Alii ab Acone portu ponti. 12 Colligentes. 13 Dicit in Italia non esse magnos serpentes, qui devorant animalia. 14 Maximos sinus & angulos. 15 Quanto, in Africa. aut Ægypto, vel alibi. 16 Annulos. 17 Et laboriosa ac laborata opera. 18 Accumulata. 19 Cingentia, vel alluentia, aut etiam interfluentia, forte aquæ ductus. 20 Quod alluit Italiam ad partem superiorem Orientem versus ad Venetias, id est, Superum mare, Adriaticum. h. Venetum. *Golfo di Venetia.* 21 Aparte inferiore Occidentem versus, id est, Inferum mare, Tyrrhenum. 22 Sc. *memorem potius.* 23 Lacus in Gallia Cisalpina propè Comum. *Lago di Como.* 24 Lacus Italiæ. 25 Instar & in formam maris. 26 Ante omnes Julium portum à Julio inceptum, ab Augusto perfectum, ubi mare Tyrrhenum à Lucrino molibus seclusum. Hor. epist. ad Pisones: *sive receptus terra Neptunus classes Aquilonibus arcet.* 27 Sc. *lacus.* 28 Additos à Julio Cæsare obices, 29 Se excludi, arcerique. 30 Portum Julium apud Bajas, immisso in Lucrinum & Avernum lacum mari, effecit, Sueton. in Augusto. 31 Mari. 32 A Julio Cesare occlusa. 33 Iterum infuso ruptis obstaculis. 34 Fervor aut accessus maris Tyrrheni. 35 Italia. Nunc laudat Italiam a venis & viris. 36 Venas. 37 In venis terræ.

Hæc genus acre virûm, 1 Marsos, 2 pubemque Sabellam,
Assuetumque 3 malo 4 Ligurem, 5 Volscosque 6 verutos
7 Extulit: hèc 8 Decios, 8 Marios, magnosque 8 Camillos,
9 Scipiadas duros bello, & te, maxime 10 Cæsar, 170
Qui nunc extremis Asiæ jam victor in 11 oris
12 Imbellem 13 avertis Romanis arcibus Indum.
14 Salve magna parens frugum, 15 Saturnia tellus,
Magna virûm: 16 tibi res antiquæ laudis & artis
Ingredior, sanctos ausus recludere 17 fontes: 175
18 Ascræumque cano Romana per oppida 18 carmen.
19 Nunc locus arvorum 20 ingeniis, quæ robora cuique.
21 Quis color, & quæ sit rebus natura 22 ferendis.
23 Difficiles primùm terra, collesque 24 maligni,
Tenuis ubi 25 argilla, & 26 dumosis 27 calculus arvis, 180
28 Palladiâ gaudent sylvâ 29 vivacis olivæ.

1 Italiæ populos. 2 Juventutem Samnitum. Samnites à Sabinis originem trahunt. 3 Labori & rerum inopiæ, propter militiam. 4 Populum inferioris Italiæ. 5 Italiæ populos. 6 Gladiis punctim cædentibus, verum instar, usos. 7 Genuit, ad gloriam deduxit. 8 Imperatores, qui se pro legionibus devoverunt, patriæ assertores, & belli fulmina. 9 Scipiones, Majorem Africanum ac Minorem, fortes & invincibiles ad bellum. 10 Auguste. 11 Regionibus. 12 Effœminatum, delicatum ac luxuriosum. 13 Imminentes Latio Parthos aliosque Asiæ pop. tuis legionibus impares armis coërces. 14 Apostrophe ad Italiam. 15 *Quondam regnata Saturno.* Æn. 8. Saturnus enim in Italia regnavit, quo tempore aureum seculum fuisse ajunt. 16 In tuum honorem laudatas olim Rei Rusticæ artes canere aggredior, Hesiodi Ascræi præceptis insistens. 17 Musarum. 18 Georgicum, quale Hesiodus Ascræus primus scripsit. *Ascra* vicus est Bœotiæ, in quo creditur natus Hesiodus, qui scripsit ἔργα καὶ ἡμέρας, id est, *opera & dies*: quo libro aliqua præcepta de agricultura tradit. 19 Quarta libri hujus pars distinguit naturas, vires, qualitates, notas, indicia terræ: quæ sc. conveniat. I. *arbori*, *quæ*, II. *vitibus*, III. *pascuis*, IV. *& frugibus*. 20 Sc. *describendis*. 21 Quæ qualitas, quæ ex colore & sapore cognoscitur. 22 Producendis. 23 Pæne steriles. 24 Ad frugum productionem. Ut *benignus*, liberalis: ita *malignus* sordidus sæpe, & qui nulli est usui aut adjumento, omnibusque se difficilem præbet. Ter. Hecyr. *Sed ut sit, potest quam huic alienum ab se videt*, Maligna *multo*, *& procax facta ilico est*. Hinc ducta similitudine *colles malignos* vocavit, quorum solum minime ferax & fœcundum, quique ad colendum non sunt satis idoneus. 25 Terra cretacea. 26 Spinosis & vepribus plenus. 27 Lapillus. 28 Quam Pallas invenit, id est, ubi terra ad fruges inutilis videtur, aptissima est ferendis oleis. 29 *Tarde crescentis* supra, & diu durantis, quia non amittit folia.

1 *In-*

1 *Indicio est* 2 *tractu surgens* 3 *oleaster* 2 *eodem*
Plurimus, & 4 *strati* 5 *baccis sylvestribus agri.*
II. *Ac* 6 *quæ pinguis* 7 *humus, dulcique* 8 *uligine læta,*
9 *Quique frequens herbis*, & *fertilis* 10 *ubere campus,*
11 *Qualem sæpè cavâ montis convalle solemus* 186
12 *Dispicere*: 13 *hùc summis* 14 *liquuntur rupibus amnes*,
15 *Felicemq;* 16 *trahunt limum*; 17 *quique editus Austro*,
Et 18 *silicem curvis* 19 *invisam pascit aratris*:
20 *Hic tibi* 21 *prævalidas olim*, *multoque fluentes* 190
22 *Sufficiet* 23 *Baccho vites*; 24 *hic fertiles uvæ*,
25 *Hic* 26 *laticis*, *qualem pateris libamus* & *auro*,
Inflavit cum 27 *pinguis ebur Tyrrhenus* 28 *ad aras*,
Lancibus & *pandis fumantia* 29 *reddimus exta.* 194
III. *Sin armenta* 30 *magis* 31 *studium*, *vitulasq;* 32 *tueri*,
Aut 33 *fœtus ovium*, *aut* 34 *urentes* 35 *culta capellas*
Saltus, & 36 *Saturi petito longinqua* 37 *Tarenti*,
Et qualem 38 *infelix amisit Mantua campum*,
Pascentem 39 *niveos herboso* 40 *flumine cygnos*,

1 Natura hoc indicante: cum hujusmodi solo nascantur sponte oleæ.
2 In eâdem regione cœli.
3 Olea sylvestria.
4 Conspersi & oppleti.
5 Olivis, quæ ab oleastris decidere rent.
6 Sc. *erit*.
7 Verbum ponitur infra, *Sufficiet Baccho vites*.
8 Naturali humore. 9 Qui multas herbas sponte producit. 10 Ubertate, fœcunditate sua naturali. De Italiâ Æn. 1. *Terra antiqua*, *potens armis atque* ubere *glebæ*. 11 Statum terræ. 12 Deorsum inspicientes videre. 13 Ad hunc campum. 14 Dulciter defluunt, ac destillant. Sic. l. 1. *Vere novo gelidus canis cùm montibus humor Liquitur*: 15 Fertilem. 16 Ad hunc campum. 17 Et hic campus, qui est expositus in altiore loco vento meridionali. 18 Herbam illam. 19 Molestam: quia radices ejus obsunt aratris. 20 Campus. 21 Præ cæteris validas. 22 Abundè subministrabit. 23 Vino. 24 Sc. *campus est*, id est, benè fert uvam. 25 Quæ fluant precioso vino dignoque quod offeramus auris pateris in Deorum sacris, ubi pinguis minister ex Etruria tibiis canit eburneis, & exta aris superponuntur patulis lancibus. 26 Liquoris in uva latentis, id est, vini. 27 Pinguis apparet, dum inflat, quia maxillæ inflantibus tubas maximè inflantur. 28 Juxta. 29 Offerimus. 30 Quàm vineam. 31 Sc. *est tibi*, id est, studes & optas. 32 A fame. 33 Agnos. Sic Ecl 1. *quò sæpè solemus Pastores* ovium *teneros depellere* fœtus. 34 Morsu suo: quia quicquid mordetur, arefit, *Morsus capræ*, *arbori exitialis*, &c. Plin. 8. l. 50. c. 35 Vineas, arbusta, aut segetem. 36 Quod est juxta Saturam paludem, vel *saturi*, id est, quod saturas reddit pecudes. 37 Qualia sunt pascua circa Tarentum, aut Mantuam. 38 Quia citra culpam agros & prata cum Cremonensibus amisit. Unde Ecl. 9. exclamat: *Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ*. 39 Candidos. 40 Mincio.

1 Non 2 liquidi gregibus fontes, non gramina 3 desunt:
Et quantum longa 4 carpent 5 armenta 6 diebus, 201
7 Exigua 8 tantùm 9 gelidus ros nocte 10 reponet.
IV. Nigra fere, & 11 presso pinguis sub vomere terra,
Et cui 12 putre solum (13 namq; 14 hoc imitamur arando)
Optima frumentis: non ullo ex 15 aquore cernes 205
Plura domum 16 tardis decedere 17 plaustra juvencis:
18 Aut unde 19 iratus 20 sylvam devexit arator,
Et nemora 21 evertit multos 22 ignava per annos,
23 Antiquasque domos avium cum stirpibus imis
Eruit: illa 24 altum nidis petière relictis: 210
At 25 rudis enituit impulso vomere campus.
Nam jejuna quidem 26 clivosi 27 glarea ruris
Vix 28 humiles apibus 29 casias, roremque ministrat:
Et 30 tophus scaber, & nigris 31 exesa chelydris
Creta, 32 negant alios aquè serpentibus agros 215
Dulcem ferre cibum, & curvas præbere latebras.
33 Quæ tenuem 34 exhalat 35 nebulam 35 fumosque
36 volucres;
Et 37 bibit humorem, & cùm vult, 38 ex se ipsa remittit;
Quæque suo viridi semper se gramine vestit;
Nec scabie, & 39 salsâ lædit rubigine 40 ferrum: 220
Illa tibi 41 latis intexit vitibus ulmos;
Illa ferax oleæ est; illam experiere colendo

1 Sc. & *ubi*. 2 Puri, sine pestilentia. 3 Imò abundant. 4 Abrodent. 5 Ut boves, vaccæ, tauri, equi, &c. 6 Æstivis. 7 Brevi. 8 Herbarum. 9 Frigore matutinali concretus. 10 Restituet, regenerabit. 11 Profundius immisso. 12 Resolubile, & non compactum. 13 Neque enim aliud est *colere*, quam resolvere & fermentare. Colum. 2. lib. 2. 14 Efficere terram putrem. 15 Campo æquo & plano. 16 Pondere & onere frugum. 17 Messe onusta, ut gemant boves, crepent horrea. 18 Illud etiam solum bonum est, quòd è sylvestri in culturam domatur. 19 Sterilitate arborum. 20 Cunctas arbores. 21 Radicitus ernit. 22 Infrugifera. 23 Arbores excelsas. 24 Aëra. 25 Sterilis & incultus, nunc cultura nitescit. 26 Qualis est in rure clivoso. 27 Glareosa, id est, lapillis immixta, terra est sicca, & proinde sterilis, vix casiam educat apibus, vix rorem marinum. 28 Humi nascentes. 29 Herbas odoriferas, quibus apes vescuntur. 30 Tophacea terra aspera. 31 Cretacea consumpta serpentibus nocivis. 32 Id est, talis terra est aptissima latebris & escis serpentum, non frugibus ferendi. 33 Humida vero terra, irrigua, herbosa, dulcis, erit omni usui apta, oleis, vitibus, pascuis, frugibus. 34 Exspirat, emittit. 35 Humoris indices. 36 Facile evanescentes. 37 Attrahit. 38 Per se, nullo adjuvante. 39 Ex falsedine nascenti. 40 Aratri. 41 Fœcundis & aspectu jucundis.

Et

Et [1] *facilem pecori, & patientem vomeris* [2] *unci.*
Talem [3] *dives arat* [4] *Capua, & vicina* [5] *Veſevo*
Ora jugo, & vacuis Clanius non aquus [6] *Acerris.* 225
Nunc, quo [7] *quamq; modo poſſis cognoſcere, dicam.*
I. *Rara ſit, an* [8] *ſupra morem ſit denſa, requiras:*
(*Altera frumentis quoniam favet,* [9] *altera* [10] *Baccho.*
II *Denſa magis* [11] *Cereri, rariſſima quæque* [12] *Lyæo)*
Antè locum [13] *capies oculis, alteque jubebis* 230
[14] *In ſolido* [15] *puteum* [16] *demitti, omnemque repones*
Rurſus [17] *humum, &* [18] *pedibus ſummas aquabis arenas:*
Si [19] *deerunt; rarum,* [20] *pecorique & vitibus almis*
Aptius uber erit: ſin in ſua poſſe [21] *negabunt*
Ire [22] *loca, &* [23] *ſcrobibus* [24] *ſuperabit terra repletis;*
[25] *Spiſſus ager: glebas* [26] *cunctantes, craſſaque* [27] *terga*
[28] *Exſpecta, & validis terram proſcinde juvencis.*
III. *Salſa autem tellus, & quæ perhibetur amara,*
Frugibus infelix (ea [29] *nec manſueſcit arando,*
[30] *Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervat)* 240
Tale dabit [31] *ſpecimen: tu ſpiſſo vimine* [32] *qualos*
Colaque prælorum fumoſis dirige [33] *tectis.*
[34] *Huc* [35] *ager ille malus, dulceſque à fontibus undæ*
Ad plenum [36] *calcentur: aqua* [37] *eluctabitur omnis*

1 Benignam, bonam, utpote herbiferam, pecoribus & arationi.
2 Incurvi.
3 Sc. *agrum.*
4 Fertilitate agrorum.
5 Campaniæ metropolis.
6 Campaniæ montibus crebris incendiis infami. Cluver. 4. l. 5. c.
7 Regio.
8 Camp. item opida, Clanii fl. inundationibus infeſtato & incolis exhauſto; proinde *vacuos*: quia propter inundationem incolæ fugiebant. 9 Docet quibus modis explorandæ ſint terræ qualitates ac diſcernendæ utrum ſit I. *rara, an,* II. *denſa.* III. *ſalſa.* IV. *pinguis*, V. *humida.* VI. *gravis*, VII. *levis*, VIII. *nigra*, IX. *frigida.* 10 Quamlibet terram. 11 Supra modum & menſuram, id eſt, immodice. 12 Requirere autem potes, quia altera, ſc. denſa, &c. 13 Sc. rara. 14 Vino aut vitibus. 15 Frumento. 16 Baccho, id eſt, vino aut vitibus. 17 Locum aliquem luſtrabis eligeſque. 18 Ubi terra ſolida maxime eſt, non cava. 19 Serobem. 20 Deorſum mitti. 21 Egeſtam è puteo. 22 Calcibus premes terram ingeſtam. 23 Arenæ ſc. ita ut foſſam replere nequeant. 24 Paſcuis & arboribus, quibus pecus veſcitur. 25 Arenoſa. 26 Foſſam ſuam, unde paulò ante effoſſæ erant. 27 Si ſcrobs terram egeſtam recipere non poſſit. 28 Superexſtabit. 29 Pro certo habe terram illam eſſe gravem, ſolidam & denſam. 30 Quæ te morari poſſent. 31 Terram ab aratro projectam. 32 A tali agro poſt arationem. 33 Non ponit falſam amaritudinem dulciſque fit. 34 Quin & vites & poma in eâ degenerant. 35 Experimentum. 36 Sume vimineos corbes & vaſa viminea: quæ vinum è prælis, id eſt, lignis, quibus uvæ premuntur, recipiunt. 37 Ubi reponebantur ab injuriâ pluviæ ſecura. 38 In hæc vaſa viminea. 39 Terra ex agro quem explorare vis. 40 Fontana, aqua dulci impleantur, donec plena fuerint. 41 Viam ſibi faciet, tranſibitque cum morâ velut luctando.

Scilicet,

Scilicet, & grandes ibunt per [1] *viminaguttæ.* 245
At sapor [2] *indicium faciet manifestus, & ora*
Tristia [3] *tentantum sensu torquebit amaror.*
IV. *Pinguis item quæ sit tellus, hoc denique pacto*
Discimus: [4] *haud unquam manibus jactata* [5] *fatiscit,*
Sed picis in morem ad digitos [4] *lentescit habendo* 250
V. *Humida* [6] *majores herbas alit, ipsaque* [7] *justo*
Lætior: ah! [8] *nimium ne sit mihi fertilis* [9] *illa,*
Neu se prævalidam [10] *primis ostendat* [10] *aristis.*
VI. *Quæ gravis est, ipso tacitam se pondere* [11] *prodit:*
VII. *Quæq; levis:* VIII. *promptum est oculis prædiscere nigram,* 255
[12] *Et quisquis color:* IX. *at* [13] *sceleratum* [14] *exquirere frigus*
Difficile est: [15] *picea tantùm taxique nocentes*
Interdùm, aut hederæ [16] *pandunt vestigia nigræ.*
[17] *His animadversis.* I. *terram multò antè memento*
[18] *Excoquere, &* [19] *magnos scrobibus concidere montes;* 261
Antè [20] *supinatas Aquiloni ostendere glebas.*
Quàm [21] *lætum* [22] *infodias vitis genus: optima* [23] *putri*
[24] *Arva solo:* [25] *id venti curant, gelidæque pruinæ,*
Et [26] *labefacta* [27] *movens robustus* [28] *jugera fossor.*

1 Caniſtri 2 Sc. *ſui* an dulcis, an vero falſus atque amarus ſit. 3 Guſtantium per ſenſum aquam. 4 Non eſt friabilis, ſed viſcoſa & lenta ſit & digitis inhæret, dùm habetur & tractatur. 5 Diſſolvitur & aperitur. 6 Quam arida. 7 Quam juſtum eſt, & quàm oportet vegetior & fertilior eſt. 8 Non probo nimiùm fertilem, aut luxuriantem, & quæ fallacibus ſpem eludit ariſtis. 9 Humida. 10 Cum primum exſurgent ſpicæ. 11 Manifeſtat. 12 Et quicunque eſt terræ color. 13 Pernicioſum frugibus, plantis exitiale. 14 Exquiſitè noſſe. 15 Non rarò tamen frigoris indicia ſunt taxi, piceæ, & hederæ nigræ ibi natæ. 16 Manifeſtant & palam faciunt indicia frigoris. 17 De terrarum naturâ. Quinta pars libri, de vitibus: ubi traditur I. *paſtinatio*, II. *tranſlatio è ſeminario*, III. *ſatio*, IV. *defenſio*, V. *vitium electio*, VI. *putatio*, VII. *ſtercoratio*. VIII. *repaſtinatio*, IX. *pedatio*, X. *pampinatio ſeu frondatio*, XI. *eaque repetita ablaqueatio*: *hortatio ad diligentiam.* 18 Calore & frigore. 19 Ejcrobibus effoſſas glebas aggeſtaſque invertere, ſoli, ventis & pruinæ exponere, ut excoquantur & putreſcant, priuſquam viviradices ſolo committas. 20 Quâ parte terram ſpectabant in cœlum verſas. 21 Fertile, & lætitiam tibi allaturum. 22 Plantes. 23 Putrefacto & reſoluto. 24 Sc. *ſunt.* 25 Ut ſolum putrefiat. 26 Effoſſa & ſubacta. 27 Ut macerentur, fodiens, paſtinans. 28 Terram, quantum par boum ſingulis diebus arare poteſt.

II. *At* 1 *si quos haud ulla viros vigilantia fugit,*
Antè 2 *locum similem exquirunt, ubi prima paretur*
Arboribus 3 *seges, &* 4 *quo mox* 5 *digesta feratur,*
6 Mutata ignorent subitò ne 7 *semina* 8 *matrem.*
Quinetiam cœli regionem in 9 *cortice* 10 *signant:*
Vt, quo 11 *quæque modo steterit, quâ parte calores*
12 *Australes tulerit, quæ terga obverterit* 13 *Axi,*
14 *Restituant:* adeo in 15 teneris consuescere 16 multum est!

III. *Collibus, an plano melius sit ponere vites,*
Quærere prius: 17 *si pinguis agros* 18 *metabere campi.*
Densa sere: 19 *in denso non segnior ubere Bacchus.*
17 *Sin tumulis* 20 *acclive* 21 *solum, colleque* 22 *supinos,*
Indulge ordinibus: nec sciùs omnis in 23 *unguem*
Arboribus 24 *positis* 25 *secto* 26 *via limite* 27 *quadret.*
28 *Vt sæpè ingenti bello cùm longa cohortes*
29 *Explicuit legio, & campo stetit* 30 *agmen aperto,*
31 *Directæque acies, ac late* 32 *fluctuat omnis*
33 *Ære* 34 *renidenti tellus,* 35 *nec dùm horrida miscent*
Prælia, sed 36 *dubius mediis Mars errat in armis:*
Omnia sint paribus 37 *numeris dimensa viarum:*

1 Diligentes vinitores videant, ut—— 2 —Solam parent ad usum seminarii, ejusdem naturæ & situs cum — 3 Satio, seminarium, 4 — Vineto in quod transferendæ sint viviradices, — 5 Ordinata, postquam adolevit. 6 — Ne degenerent, aut tabescant. 7 Plantæ, viviradices. 8 Vinetum, quo transferuntur novellæ ex nutrice seminario. 9 Arboris transferendæ. 10 Rubricâ notant quas cœli partes in seminario spectaverint, easdem & in vineto retineant. 11 Arbor aut viti. 12 Meridiem. 13 Septentrionali. 14 Eo modo & ab eâ parte eam terræ restituant. 15 Quia prima quæque tenaciùs hærent, atqte consuetudo est altera natura. 16 Utile est. 17 In plano solo densius ordinabis vites, in acclivi, & collino rariùs. 18 Parabis aut eliges, sicut qui castra metantur, locum capiunt. 19 Vitis respondet ubertati terræ. 20 Assurgens paulò. 21 In quo seras vineam sc. *metabere.* 22 Da operam, ut in ordines dirigantur. 23 Perfecte, accurate. Horat. *ad unguem factus homo.* Metaph. à marmorariis, qui junctûras unguibus probant: *ut per lævem severos Effundat junctura ungues.* Pers. 1. Sat. 24 Dispositis. 25 Diviso in lineas directas & quadrangulares. 26 Situs arborum. 27 In formam quadrangularem dirigatur. 28 Similitudo illustris. 29 Ordinavit. 30 Multudo, quæ à duce in prœlium jam jam agi potest. 31 Ordinatæ. 32 Κυμαίνει, undanti mari similis movetur, micat: est enim veluti in fluctibus, propter milites. 33 Armis æreis telisque vibratis. Lucret. 2. l. *Aëre renidescit tellus.* 34 Splendenti. 35 Prælio nondùm commisso. 36 Incertus, an eos ad prælia accendet, an ad concordiam rediget, id est, sic construuntur, in ordine vites, ut solent ante prælium instrui exercitus, qui, ignotato, mox manus conserunt. 37 Spatiis, ut fit idem intervallum.

1 *Non animum modò uti paſcat proſpectus* 2 *inanem;*
Sed quia 3 *non aliter* 4 *vires dabit* 5 *omnibus* 4 *æquas*
Terra, neque 6 *in vacuum poterunt ſe extendere rami*
Forſitan. & ſcrobibus 7 *quæ ſint faſtigia, quæras.*
Auſim vel 8 *tenui vitem committere ſulco:*
Altiùs ac penitùs terræ defigitur arbos, 290
Æſculus imprimis 9 *quæ quantùm* 10 *vertice* 11 *ad auras*
Ætherias, tantùm radice in 12 *Tartara tendit.*
13 *Ergo non* 14 *hyemes illam, non* 15 *flabra, neq; imbres*
Convellunt: immota manet, multoſque per annos
Multa virûm 16 *volvens durando ſæcula vincit.* 295
17 *Tùm fortes latè ramos, & brachia tendens*
Hùc illùc, media ipſa ingentem ſuſtinet 18 *umbram.*
IV *Neve tibi* 19 *ad ſolem vergant vineta cadentem:*
Nave inter vites 20 *corylum ſere:* V. 21 *neve flagella*
Summa pete, aut ſummas defringe ex arbore plantas;
(Tantus amor terræ:) VI. *neu ferro læde* 22 *retuſo* 300
Semina: 23 *neve oleæ ſylveſtres inſere truncos.*
Nam ſæpè 24 *incautis paſtoribus excidit ignis,*
Qui furtim pingui primùm ſub 25 *cortice tectus*
26 *Robora comprendit,* 27 *frondeſq; elapſus in altas* 305
Ingentem cœlo ſonitum dedit: 28 *indè ſecutus*
Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,
Et totum involvit flammis 29 *nemus, &* 30 *ruit atram*
Ad cœlum 31 *picea craſſus* 31 *caligine* 32 *nubem:*

3 Neque hoc in ſpeciem tantum ut delectet; ſed in utilitatem, ut ex æquo alimentum ſingulis ſuppetat.
2 Seſe rebus inutilibus oblectantem.
4 Niſi per hanc diſpoſitionem.
3 Æqualia nutrimenta.
5 Arboribus & vitibus.
6 In aërem.
7 Quæ debeat eſſe altitudo ac profunditas, id eſt, quam profunde ſcrobes effodi debeant. 8 Scrobi non ita altæ & profundæ atque requirunt arbores: æſculus maximè. 9 Habentur iidem verſus 4 Æn. 10 Summitate & cacumine. 11 Cœlum verſus. 12 Infernæ. 13 Quia tam firmiter radicata eſt. 14 Tempeſtates. 15 Venti. 16 Tranſigens. 17 Deinde, poſtquam ſic radicata eſt. 18 Ramorum ſuorum. IV. *Defenſio.* 19 Ad occidentem inclinent vites. 20 Avellanam ſeta, cujus radices vitibus nocent. V. *Vitiumelectio.* 21 Neque malleolos aut taleas terræ depangendas ſume ex ſummâ vitis parte, ſed ex ima, ut quæ terram alimento ejus aſſuetæ deſiderent. VI. *Putatio.* 22 Hebeti, non acuto; quo obtritæ potius quàm amputatæ rubiginem contrahunt. 23 Neque oleaſtros internaſci patere, quorum cortex pinguis facilè ignem paſtorum incuria, *vel nimis admotum, vel jam ſub luce relictum* apprehendat, incendioque vinetum longè latè que correptum diſpereat. 24 Non rectè caventibus nec proſpicientibus. 25 Oleæ. 26 Truncum. 27 Oleæ. 28 Poſt combuſtionem frondium. 29 Olivetum. 30 Ruere facit, emittit, projicit. 31 Fuligine qualem pix generat. 32 Fumi & flammæ.

Præſertim ſi 1 *tempeſtas* 2 *à vertice ſylvis*
Incumbuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc ubi, non à ſtirpe valent, cæſaque reverti
Poſſunt, atque ima ſimiles revireſcere terra:
Infelix 6 *ſuperat foliis oleaſter amaris.*
Nec tibi jam prudens quiſquam perſuadeat author,
Tellurem Borea rigidam ſpirante movere.
Rura gelu 9 *tùm* 10 *claudit hyems: nec ſemine jacto*
Concretam patitur radicem affigere terræ.
Optima 11 *vinetis ſatio eſt cùm vere* 12 *rubenti*
13 *Candida* 14 *venit avis, longis inviſa* 15 *colubris.*
Prima vel autumni 16 *ſub frigora, cùm* 17 *rapidus Sol*
Nondùm hyemem contingit equis, 18 *jam præterit æſtas.*
19 *Ver* 20 *adeo frondi nemorum, ver utile ſylvis:*
Vere 21 *tument terræ, &* 22 *genitalia ſemina poſcunt.*
23 *Tùm pater omnipotens fœcundis imbribus Æther* 25
Conjugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit magno commiſtus 24 *corpore fœtus.*
25 *Avia tùm reſonant* 25 *avibus virgulta canoris,*
Et 6 *Venerem* 27 *certis repetunt armenta diebus.*
Parturit 28 *almus ager, Zephyriq; tepentibus auris*
29 *Laxant arva ſinus: ſuperat tener* 30 *omnibus humor,*
Inque 31 *novos ſoles audet ſe gramina tuto*

1 Venterum: A'πὸ μέρους τὸ ὅλον.
2 Ab ipſis cacuminibus.
3 Inflans.
4 Ejuſmodi incendium ſi quando acciderit, à ſtirpe & radice pereunt vites aut oleæ; ſuperſtites repullulant oleaſtri.
5 Sterilis.
6 Supereſt.
7 Docet, quo vento flante fodiendæ aut arandæ ſint terræ.
8 Hiberno tempore fodere, &

vites ſerere. 9 Cum Boreas flat. 10 Aſtringit. 11 Vitibus, 12 φοινικαυγέως: florum purpurâ omnibuſque coloribus picturato. 13 Ciconia, quæ advenit menſe Martio. 14 Ex paludibus, quæ ſunt inter Ægyptum & Æthiopiam, ad nos. 15 Quibus paſcitur. 16 Paulò ante. 17 Præcipitans dies contractiores, aut celeriter ſemper currens. 18 Sc. *ſunt.* 19 Deſcriptio verni temporis, quod laudat. Cum hac autem deſcriptione veris Ovidianam confer ex Faſt. 1. *Omnia tunc florent, tunc eſt nova temporis ætas* &c. & Hor. Od. 4. l. 1. *Solvitur acris hyems grata vice veris & Favoni* &c. 20 Valde. 21 Gravidæ ſunt, propter humorem cœleſtem, non ſecus ac virgines adultæ tument pectore & mammis, maturæ ſcil viro. 22 Quibus conceptis generent. 23 Tum Jupiter, hoc eſt aër aureo imbre deſcendens in gremium Veſtæ, id eſt, Terræ. impræegnat fœcundatque conjugem. 24 Totius terræ. 25 In quibus nulla eſt via, id eſt, ſylveſtria. Paronomaſia. 26 Rem naturalem ad propagandam prolem. 27 Statis anni temporibus. 28 Quo alimur: ab *alendo.* 29 Arva aperiunt & diſſolvunt gremium ſeminum. 30 Viventibus. 31 Tum primum à ſe viſos, vel cum novo anno quaſi novos: nam *tunc eſt nova temporis ætas.* Ovid. 1. Faſt.

Credere:

1 Frondes vitium. *Credere: nec metuit ſurgentes* 1 *pampinus* 2 *Auſtros,*
2 Quia humidi ſunt. *Aut actum cœlo magnis Aquilonibus imbrem:*
3 Emittit oculos. *Sed trudit* 3 *gemmas, & frondes* 4 *explicat omnes.*
4 Pandit. *Illuxiſſe dies,* 6 *alium-ve habuiſſe* 7 *tenorem*
5 Et ſanè crediderim mundi conditi natalem incidiſſe in vernum tempus. *Crediderim; ver illud erat, ver magnus* 8 *agebat*
Orbis, & hybernis 9 *parcebant flatibus Euri:*
Cùm primùm lucem pecudes hauſêre, virûmque 340
10 *Ferrea progenies duris caput extulit arvis.*
Immiſſæque feræ ſylvis, & ſidera cœlo.
Cui opinioni adſtipulantur plurimi graviſſimæ autoritatis viri. 11 *Nec res hunc* 12 *tenerâ poſſent perferre laborem,*
Si non tanta 13 *quies iret frigúſque caloremque*
Inter, & exciperet cœli 14 *indulgentia terras.* 345
VII. 15 *Quod ſupereſt quæcunque* 16 *premes* 17 *virgulta per agros,*
Sparge ſimo pingui, & multa 18 *memor occule terra:*
Quamvis & Autumnale naſcentis mundi initium tuentur patroni nec pauci nec levis fidei. *Aut lapidem* 19 *bibulum, aut* 20 *ſqualentes infode conchas.*
21 *Inter enim labentur aquæ tenuiſque* 22 *ſubibit* 349
Halitus, atq; 23 animos tollent ſata: 24 *jamq; reperti,*
Qui ſaxo ſuper, atque ingentis pondere teſta
25 *Urgerent:* 26 *hoc effuſos munimen ad imbres:*
27 *Hoc, ubi* 28 *hiulca ſiti findit Canis aſtifer arva.*
6 Quàm vernum. VIII. 29 *Seminibus poſitis, ſupereſt* 30 *deducere terram*
7 Dictum, continuationem. *Sapiùs ad* 31 *capita, & duros* 32 *jactare bidentes:* 355
Aut 33 *preſſo exercere ſolum ſub vomere, & ipſa*

8 Ducebat, circumagebat. 9 Abſtinebant. 10 Γένος ἀνδρήϊον: humanum genus in dura natum, & quaſi terra editum. 11 Neceſſe enim fuit in cœli clementia frigoris & caloris miſtam temperiem mundo recens nato indulgeret. 12 Recens natæ. 13 Tranquillitas & temperies aëris intercederet. 14 Benigna influentia & clementia aëris. VII. *Stercoratio.* 15 Redit ad inſtitutum ſuum, docens quo pacto terræ vitibus ferendis aptandæ ſint. 16 Preſſa plantabis, infodies. 17 Plantaria. malleolos depictos, viviradices. 18 Præcepti mei. 19 Arenarium, per quem meant aqua & aër. 20 Sordidas. 21 Conchas. 22 Clanculum intrabit. 23 Vigorem ſuum erigent, recreabuntur. 24 Sunt etiam, qui ſaxis & teſtis operiunt, vites, verſus imbres & æſtum Caniculæ. 25 Premerent. 26 Saxum aut teſtam ſuperponere eſt protectio contra mbres nimis impetuoſos. 27 Sc. *etiam munimen eſt contra æſtum.* 28 Hiantia ſiccitate. VIII. *Repaſtinatio.* 29 Plantis, viviradicibus jam ſatis. 30 Deorsùm ducere. 31 Radices, eſt enim arbos homo inverſus. 32 Superinjicere ligones, id eſt, ligonibus effodere. 33 Altiùs immiſſo. Periphraſis arationis.

1 *Flectere*

1 Flectere luctantes inter vineta juvencos.
IX. *Tùm 2 leves 3 calamos, & rasa 4 hastilia virga,*
Fraxineasque aptare sudes, furcasque bicornes:
5 Viribus 6 eniti quarum, & contemnere ventos
Assuescant, summasque sequi 7 tabulata per ulmos.
X. *Ac, dùm prima novis adolescit frondibus ætas,*
Parcendum: 8 teneris & dùm 9 se 10 latus ad auras
Palmes agit, laxis per 11 purum immissus habenis,
12 Ipsa 13 acies falcis nondùm tentanda, sed 14 uncis
Carpendæ manibus frondes, interque 15 legendæ.
Indè ubi jam validis amplexæ 16 stirpibus ulmos
Exierint: tunc stringe 17 comas, tunc brachia tonde:
18 Antè reformidant 19 ferrum: tunc deniqi 20 dura
Exerce 20 imperia, & ramos 21 compesce fluentes.
IV. *Texendæ 22 sepes etiam, & pecus omne 23 tenendùm est:*
Præcipuè dùm frons tenera, 24 imprudensque laborum:
25 Cui, 26 super indignas hyemes, solemq; 27 potentem,
Sylvestres 28 uri assiduè, capreæque 29 sequaces
30 Illudunt: 31 pascuntur oves, 32 avidæq; juvencæ.
Frigora nec tantùm cana 33 concreta pruinâ,
Aut 34 gravis incumbens scopulis arentibus 35 æstas,

1 Cum moderatione ducere, id est, arare interstitia, & invertere. IX. *Pedatio.* 2 Decorticatos. 3 Adminicula ex arundine, calamis, & virgis lævigatis admovere, sudes item & furcas, quibus innixæ vites novellæ discant populos, & ulmos, quibus maritandæ sunt. scandere; unde ventos sustineant, & hinc indè spargant multa tabulata racemis onusta. 4 Perticas. 5 Sustentaculis. 6 Cum quodam annixu erigi. 7 Cacumina ipsa & vitium casulas. X. *Pampinatio, seu secundario.* 8 Sc. frondibus vitium, id est. pampinis. 9 Sic Lucret 5.1. *Arboribusque datum est, variis exinde per auras Crescendi magnum immissis certamen habenis.* 10 Vegetus crescit. 11 Liquidum aërem. 12 Surculus viris novellæ annuculus hortet falcem ac proinde nondum putandæ sunt vites ferro ipsius falcis. 13 Acumen. 14 Incurvatis. 15 Tollendæ non temere, sed cum delectu. 16 Virgulis solidioribus. 17 Folia & pampinos resecca. 18 Priusquam emiserint frondes. 19 Falcis. 20 Falcem & ferrum nam durus imperator est, qui in capita suorum animadvertit. 21 Luxuriem falce preme. IV. *Defensio & munitio.* 22 Munitiones ex virgultis, more cratium complicatis, vineas tepientes. 23 Continendum, arcendum à vineis, dum surculi teneri sunt. 24 Ignara incommodorum, cujusmodi sunt venti, grandines, morsus, &c. 25 Frondi. 26 Plus quam iniquæ hiemes, aut Sol æstivus. 27 In æstu 28 *Uri* sunt boves sylvestres, Herciniæ sylvæ proprii de quibus Cæsar l. 6. de Bel. Gal. Vulgus tamen bubalos vocat uros: legendum itaque monent vel in telligendum *tauri*, qui Italo cœio notiores. 29 Celeres, fugaces. 30 Per ludum nocent, 31 Vineas. 32 Cibi. 33 Constricta. 34 Vehemens, calore penetrans. 35 Æstatis calor.

Quan-

1 Vitibus aut frondibus.
2 Caprearum præcipuè.
3 Venenati morsus.
4 Mordicùs abrosa.
5 Neque aliam ob causam immolatur caper in ludis Liberalibus, quàm quod vites rodat : à quibus ludis Bacchi theatrales ac scenici ludi, tragœdia maxime

Quantum illi 1 *nocuêre* 2 *greges*, 3 *durique venenum*
Dentis, & 4 *admorsâ signata in stirpe cicatrix.*
5 *Non aliam ob* 6 *culpam Baccho caper omnibus aris* 380
Cæditur, & *veteres ineunt* 7 *proscenia ludi :*
8 *Præmiaque ingentes pagos*, & 9 *compita circum*
10 *Thesëïda posuêre : atque inter pocula læti*
11 *Mollibus in pratis* 12 *unctos saliêre per utres :*
13 *Nec non Ausonii, Trojâ gens mista, coloni* 385
Versibus incomptis ludunt, 14 *risuque soluto*,
15 *Oraque corticibus sumunt* 15 *horrenda* 16 *cavatis ;*
Et te, Bacche, vocant per 17 *carmina læta, tibique*
18 *Oscilla ex altâ suspendunt mollia pinu*,
19 *Hinc omnis largo* 20 *pubescit vinea* 21 *fœtu :* 390
22 *Complentur vallesque cavæ, saltusque profundi*,
Et quocunque 23 *Deus circum caput egit* 24 *honestum.*
Ergo 25 *ritè suum Baccho dicemus* 26 *honorem*
Carminibus 27 *patriis*, 28 *lanceque* & 29 *liba feremus*
Et 30 *ductus cornu stabit* 31 *sacer hircus ad aram.* 395

originem traxêre. Apud Ovid. habes de immolatione istâ, ejusque origine Fast. l. 1. *Sus dederat pœnas*, &c. 6 Quia vites rodit. Unde Ovid. 1. Fast, *Rode caper vitem, tamen hinc cùm stabis ad aram, In tua quod spargi cornua possit, erit.* Vide & 15 Met. 7 Vestibula, pulpita, locum aute scenam, scenam ipsam. 8 Athenienses in memoriam pagorumsi, in quibus dispersi victitabant, priusquam à Theseo in urbem redacti sunt, veteres hosce ludos Libero patri per pagos & compita celebrabant, præmio, propositoſc. hirco iis, qui agillime saltassent uno pede per utres ex hirc ina pelle inflatos undoque. Hor. *Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.* 9 Loca, quò plures viæ competunt, id est, conveniunt, id est, trivia. 10 Athenienses à Theseo in urbem collecti. 11 Herbosis. 12 Pingues lubricos. 13 Atque hinc ad Italos, à Trojana colonia oriundos, fluxêre etiam in honorem Liberi patris, quos celebrant inconditis versibus & risu, larvis ex corticibus cavatis personati. 14 Cachinno. 15 Personas, larvas, per quarum medium sonant verba. 16 Ut faciei applicemur factis foraminibus pro oculis, naribus, & ore. 17 Hymnos. 18 Imagunculas, quæ vertibularum coagmentis formatæ & pensiles varias rerum ſpecies simulabant. Macrob. l 1. c. 7. Sat. humana esse simulachra vult, refertque instituti originem ad Herculem. Alii suspendicula esse autumant, quibus se invicem per transversum, in aëre ludentes levabant aut premebant : quas jactationes Latini cernuationes, Græci ἀἰώρας dicebant. 19 Et tamen ab hoc cultu Bacchi, utcumque rudi, Dei læta præsentia vini rerumque abundantiam suppeditabat. 20 Crescit, floret. 21 Proventu. 22 Largo fœtu vinearum. 23 Bacchus 24 Pulchrum. 25 Secundùm debitum morem. 29 Hymnum. 27 Res manis. 28 Vasa sacrificiis apta. 29 Placentas ex lacte, farre, melle, oleo. 30 Verbum rituale. 31 Conveniens sacrificio.

Pinguiaque in verubus terrebimus exta 1 *colurnis.*
Est etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui nunquam 2 *exhausti satis est : namque omne quotannis*
3 *Terque quaterque* 4 *solum* 5 *scindendum : glebaque versis*
6 *Æternum* 7 *frangenda bidentibus : XI. omne* 8 *levandum* 400
Fronde nemus : 9 redit agricolis labor actus in orbem,
Atque 10 *in se sua per vestigia volvitur annus.*
Et jam olim, 11 *seras* 12 *posuit cum vinea frondes,*
Frigidus & sylvis Aquilo decussit 13 *honorem :*
Iam tum 14 *acer curas venientem* 15 *extendit in annũ*
Rusticus : & curvo 16 *Saturni dente* 17 *relictam* 406
Persequitur vitem attondens : 18 *fingitque putando.*
Primus humum fodito, primus 19 *deducta cremato*
20 *Sarmenta, &* 21 *valles primus* 22 *sub tecta referto*
23 *Postremus metito:* 24 *bis vitibus ingruit umbra* 410
25 *Bis* 26 *segetem densis* 27 *obducunt sentibus herbæ.*
28 *Durus* 29 *uterque labor.* Laudaro ingentia rura.
Exiguum colito. *Nec non etiam* 30 *aspera* 31 *rusci*
Vimina per silvam, & rapis fluvialis 30 *arundo*
32 *Caditur, incultique* 33 *exercet cura* 34 *salicti.* 415

1 Ex corylo factis: nam à *corylo* fit *colurnus.*
Quia & corylus Baccho vitibusque infesta.
2 Laboris, id est, semper debemus laborare.
3 Frequenter.
4 Continens vites.
5 Sulcandum & fodiendum.
6 Perpetuo, assiduè.
7 Id est, occandum est.
XI. *Iterandapampina-*

rio & ablaqueatio curanda. 8 Depampinanda est omnis vinea, ut borri folem excipiant. 9 Toto anni curriculo agricola debet esse in labore 10 A vere per æstatem, autumnum & hyemem fit semper reditio in ver. Indè annus Græcis *περιος*. Latinis ab *Am*, id est, circum, dictus. 11 Quas serò & tardè deponit. 12 Exacto planè Autumno. 13 Frondes: decus arborum: namque *turpis sine frondibus arbor.* 14 Strenuus. 15 Dilatat, id est, incipit curare, quæ anno sequenti peragenda sunt. 16 Falce vinitoria, quali Saturnus usus dicitur, ablaqueat, hoc est, recidit minorum gentium radiculas, quò fœliciùs crescant majores, quas tamen putando fingit. 17 Cujus culturam paululùm intermiserat. 18 Componit resecando superflua, & coaptando utilia. 19 A vineâ domum. 20 Amputamenta, id est, superfluos & resectos palmites. 21 Sedamenta, in usura venturi anni. 22 Ne putrescant pluviâ. 23 Matura fit vindemia, ut racemi legantur benè cocti. 24 Et quia bis excrescunt pampini; bis succrescunt herbæ; bis pampinandum, bis runcandum & sarriendum. 25 Vere & autumno. 26 Novellas vitium plantas. 27 Cooperiunt spinis. 28 Est molestus. 29 Qui est in amovendis pampinis & sentibus. 30 Ligamina vitibus futura. 31 Fruticis sponte nascentis, de genere veprium. 32 Amputatur à rusticis. 33 Cultorem vitium. 34 Salicum.

1 Et tamen laboribus quasi defuncto jamque defosso, post vites alligatas, putatas, & usque ad extremos earum ordines omnem laborem devoratum & devictum, novus ingruit; denuò tellus sollicitanda, pulvis & lapis omnis movendus, aëris intemperies usque metuenda, & pluvia.

1 *Iam vincta vites: jam falcem arbusta reponunt:*
Iam 2 *canit extremos* 3 *effœtus vinitor* 4 *antes:*
5 *Sollicitanda tamen tellus,* 6 *pulvisque movendus,*
Et jam maturis metuendus 7 *Iuppiter uvis.*
8 *Contrà* 9 *non ulla est oleis cultura: neque illa*
Procurvam expectant falcem, astrosque tenaces,
10 *Cum semel hæserunt arvis,* 11 *auraque tulerunt.*
12 *Ipsa satis tellus, cum* 13 *dente recluditur unco,*
Sufficit humorem, & gravidas, 14 *cum vomere, fruges*
15 *Hoc pinguem, &* 16 *placitam paci* 17 *nutritor olivæ.*
18 *Poma quoque,* 19 *ut primùm truncos sensêre valentes*
Et vires habuêre suas, ad sydera raptum
Vi propriâ 20 *nituntur, opisq; haud* 21 *indiga nostræ.*
Nec minus interea 22 *fœtu* 23 *nemus omne* 24 *gravescit,*
Sanguineisque inculta rubent aviaria baccis:
25 *Tondentur cythisi:* 26 *tædas sylva alta ministrat:*
27 *Pascuntur que ignes nocturni & lumina fundunt.*
28 *Et dubitant homines* 29 *serere, atque* 30 *impendere curam?*
Quid 31 *majora sequar? salices,* 32 *humileſq; genistæ,*
Aut illæ pecori 33 *frondem, aut pastoribus umbram*
34 *Sufficiunt, sepemque satis, & pabula* 35 *melli:*

2 Canendo laudat. 3 Lassus & virium expers. 4 Ordines anteriores vinearum. 5 Rastris. 6 Ut uvæ eo obducantur, priusquam maturæ sint. 7 Aër, tempestas cœli seu aëris. 8 *Sexta libri pars tractat, sed levi brachio, de oleis, malis arboribus aliis, nec non fruticibus.* 9 Si cum vitium cultura conferentur: alias curam desiderant. 10 Ubi radicem egerint, & stirpem extulerint. 11 Impetus ventorum. 12 Tellus simplici vomere inversa sufficienter facit & ministrat humorem, qui satis sit ad oleas. 13 Ligone aperitur. 14 Sc. recluditur. 15 Hac ratione. 16 Pacis symbolum. Idcirco & insigne. φιλόφρων. 17 Nutrito Deponens seu Medium verbum. 18 Pomiferæ arbores. 19 Postquam creverunt. 20 Eriguntur. 21 Indigentia. 22 Fructibus, ut castaneis, nucibus, malis, cerasis, &c. 23 Sylvestres arbores, avium domicilia etiam cultura destituta proferunt arbuteos fœtus & *baccis dumeta rubent.* 24 Gravidum fit. 25 A capellis, apibus, jumentis. 26 Larices & piceas, unde succus fluit in usum lumen, & ipsæ faces conficiuntur. 27 Nutriuntur injectis tædis. 28 Epiphonema interrogatorie, nempe Æn. 6. *Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?* 29 Hujusmodi arbores, ut tædas, & cæteras tam utiles. 30 Ut conserventur. 31 Res in quibus major est utilitas. 32 Brevis statura. 33 Pabulum frondeum. 34 Subministrant. 35 Mellificantibus apibus.

Et

Et juvat 1 *undantem buxo spectare* 2 *Cytorum*,
3 *Narvciaque picis lucos : juvat arva videre.*
4 *Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ.*
Ipsa 5 *Caucaseo steriles in vertice* 6 *sylvæ.* 440
Quas 7 *animosi Euri, assidue franguntque,* 8 *feruntque,*
9 *Dant alios alia* 10 *fœtus : dant utile lignum*
Navigiis pinos, 11 *domibus* 12 *cedrosque cupressosque.*
13 *Hinc* 14 *radios* 15 *trivêre rotis, hunc* 16 *tympana plaustris*
Agricolæ, & 17 *pandas ratibus posuêre* 17 *carinas.* 445
18 *Viminibus salices fœcundæ : frondibus ulmi :*
At 19 *myrtus validis hastilibus : &* 20 *bona bello*
Cornus. 21 *Ituræos taxi torquentur in arcus.*
22 *Nec tilia* 23 *leves, aut torno* 24 *rasile buxum.*
Non 25 *formam accipiunt, ferroque tavantur acuto.* 450
Nec non & 26 *torrentem undam levis innatat* 27 *alnus*
27 *Missa Pado : nec non & apes* 28 *examina condunt,*
Corticibusque cavis, 29 *vitiosaque iticis* 30 *alveo,*
31 *Quid memorandum æque* 32 *Baccheia dona tulerunt ?*
Bacchus & ad culpam 33 *causas dedit : ille* 34 *furentes*
35 *Centauros letho domuit, Rhœtumque Pholumque,*

1 Ventorum flabris impulsam: sic *fluctuo*, *fluito*, *natanto*, usurpantur: vel *undantem*. id est, abundantem.
2 Paphilgoniæ nationem.
3 Arbores feraces picis, qualis plurima est in Nariciâ, Ulyssis patriâ: ubi plurimæ sunt piceæ arbores.
4 Cum hæc loca inculta sint.

5 Caucasus mons Scythiam Asiaticam disterminat ab Albania. 6 Arbores. 7 Valide spirantes, ab ἄνεμος ventus. 8 Impellunt. 9 Diversæ arbores dant diversas utilitates & fructus, quæque suos. 10 Sc non in fructum, in usum tamen. 11 Construendis. 12 Nam & templum Hierosolymitanum ex cedro fuit exstructum. 13 Ex his sylvis: neque enim è cedris cupressivis fiunt radii. 14 Ligna, quæ sunt inter axem & circumferentiam: qui *radii* dicti, quod, ut radii à globo Solis, ita hi ab axe deducantur. 15 Torno composuêre ad rotas construendas. 16 Vehiculorum tecta ad instar tympani testudinata. 17 Incurvas trabes infimas. 18 Ex quibus varia intexuntur vasa, agricolis necessaria, ut corbes, &c. 19 Mascula. Fœmina enim hastis inutilis. 20 Utilis est ad bellum: quia ex ea hastilia fiunt, & alia tela. 21 Quales habent Ituræi, Syriæ populi, arcu pugnaces, ut & Parthi. 22 Etiam. 23 Planæ. 24 Quod facile radi potest. 25 Vasorum aut instrumentorum nobis utilium. 26 Præcipitanter fluentem. 27 Alluſum ad sorores Phaëtontis mutatas in alnos prope Eridanum seu Padum. 28 Fœtus suos. 29 Ævo confectæ, exesæ, cavæ. 30 Cavernâ. 31 Quid tales vites, quin imò in libidinem & rixas furiant: testis *Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero Debellata* quam pugnam in Pirithoi nuptiis, lege 12. l. Met. Ovid. 32 A Baccho inventæ vites. 33 Occasionem. 34 Ebrietate. 35 Thessaliæ populos, Ixionis & nubis filios, media parte homines, media equos.

Et 1 *magno Hylaum* 2 *Lapithis cratêre minantem.*
3 O fortunatos nimiùm, ſua ſi 4 bona norint,
Agricolas: *quibus ipſa* 5 *procul diſcordibus armis,*
Fundit 6 *humo* 7 *facilem victum* 8 *juſtiſſima tellus.*
9 *Si non ingentem* 10 *foribus domus* 11 *alta* 10 *ſuperbis*
12 *Mane ſalutantum totis vomit ædibus* 13 *undam,* 462
Nec varios 14 *inhiant* 15 *pulchrâ* 16 *teſtudine poſtes,*
17 *Illuſaſque* 18 *auro veſtes,* 19 *Ephyreïaque æra,*
Alba nec 20 *Aſſyrio* 21 *fucatur lana veneno,* 465
Nec caſiâ liquidi corrumpitur uſus olivi:
22 *At ſecura quies, & neſcia* 23 *fallere vita,*
Dives opum variarum: at 24 *latis otia fundis,*
Speluncæ, 25 *vivique lacus? at* 26 *frigida* 27 *Tempe,*

1 Caſaei. 2 Populis vicinis, quibus ſæpe cum Centauris certamen erat. 3 *Septima, eaque ultima libri hujus pars occurrit in laudes vitæ ruſticæ.* Hinc Cic. Orat. pro Sex. Roſcio: *Ut non omnem frugem neque arborem in omni agro reperire poſſis; ſic non omne facinus in omni vita naſcitur. In urbe luxuries creatur: ex luxurie exiſtat avaritia neceſſe eſt: ex avaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. Vita autem hæc ruſtica, quam tu agreſtem vocas, parſimoniæ, diligentiæ, juſtitiæ magiſtra eſt.* Cum hoc conſentit Lucret. l. 1. *Divitiæ grandes homini ſunt vivere parcè Æquo animo, neque enim eſt unquam penuria parvi,* &c. Et Claudium l. 1. in Ruffinum: *Fabricius pauco ſpernebat munera &c.* 4 Commoda, quæ ex agricultura percipiunt. Lege Cic. in Cat. Maj. Horat. Od. 2. l. Ep. 5 Longè à civilibus bellis. Accommodatè his &c. ſequentibus Tibul. l. 1. El. 1. *Divitias alius fulvo ſibi congerat auro,* &c. 6 In humo. 7 Facile acquiſibilem. 8 Quæ juſtiſſime reſpondet agricolarum votis, quæ accepit largo cum fœnore reddens. 9 Tametſi. Confert eum urbanâ, quam elevat, imitatus Lucretium. l. 2. *Si non aurea ſunt,* &c. mox. *At tamen inter ſe,* &c. 10 Habens magnificas fores, in quibus variæ ſculpturæ conſpici ſolent. 11 Qualis eſt in urbibus, cùm ruſticorum ſit *humiles habitare caſas.* 12 Clientum *Ave matutinum* portantium importunam turbam cum faſtidio emittat. 13 Undatim prorumpentem. 14 Cum hiatu ferinæ ſe concupiſcere indicant. 15 Aurea & eburnea. 16 Teſtudinum Indicarum putaminibus in lamminas ſectis diſtinctos ac gemmantes. 17 Auro ad illuſionem intexto aut perfuſo variegatas, Phrygionum opera & luſu fabularum pictis. Adverte, *vomit, illuſæ, fucatur, corrumpitur.* 18 Filis auratis. 19 Corinthia, varia mixtione ex incendio urbis Corinthi comperta. 20 Purpura, cujus inventio Aſſyriis accepta fertur. 21 Tingitur, coloratur. 22 Fucatum tamen hunc civium ſplendorem compenſant ruſticæ vitæ ſecuritas, ſimplicitas, rerum copia, amœna loca, nativæ voluptates, frugalitas, religio, Dii præſentiores, è quibus Juſtitiæ numen diutius cum ruſticis moratum eſt. 23 Fallendi. 24 Voluptates latis agris, id eſt, loca amœna. 25 Fluentes. 26 Propter aquas & umbras. 27 Loca amœna & temperata, qualia ſunt Tempe in Theſſalia. De his Ovid. Met. 1. *Eſt nemus Æmoniæ, præruptâ quod undique claudit Sylva, vocant Tempe, per quæ Penëus ab imo Effuſus Pindo ſpumoſis volvitur undis,* &c.

Mu-

Mugituſque boum, 1 *molliſque ſub arbore ſomni* 470
2 *Non abſunt: illic ſaltus ac* 4 *luſtra ferarum,*
Et patiens operum, parvoque aſſueta juventus:
Sacra Deum, ſanctique patres: extrema per 5 *illos*
6 *Juſtitia,* 7 *excedens terris, veſtigia fecit.*
8 *Me vero* 9 *primùm dulces ante omnia* 10 *Muſæ,* 475
11 *Quarum ſacra fero ingenti* 12 *perculſus amore,*
Accipiant; 13 *cœlique vias &* 14 *ſidera* 14 *monſtrent;*
15 *Defectus Solis varios, Lunæque labores:*
16 *Vndè* 17 *tremor terris:* 18 *quâ vi maria alta* 19 *tumeſcant*
20 *Obicibus rupeis, rurſuſque in ſe ipſa* 21 *reſidant:* 480
22 *Quid tantum* 23 *Oceano properent ſe tingere Soles*
Hyberni; vel quæ 24 *tardis mora* 25 *noctibus obſtet.*

1 Jucundi. A quietis dulcedine, Horat. *Liber jacere modo ſub antiqua ilice, Modo in tenaci gramine. Labuntur altis interim ripis aquæ, Queruntur in ſilvis aves, Fonteſque lymphis obſtrepunt manantibus, Somnos quod invitet leves.* 2 A rure. 3 Ruri. 4 Latibula: per quæ venationes intelligit. 5 Sanctos patres ruri degentes. 6 Virgo Aſtræa. 7 Derelinquens terras ob hominum ſcelera, & in cœlum faceſſens. Hoc teſtatur Catullus in carmine de nuptiis Pelei & Tethidis his verſibus: *Præſentes namque antè domos inviſere caſtas Cœlicolæ, nondum ſpreta pietate ſolebant, &c.* Eadem fermè Ovid. Met 1. *Victa jacet pietas: & virgo cæde madentes Ultima cœlestum terras Aſtræa reliquit.* 8 Duo optat, ſc. eſſe Philoſophum, ut cognoſceret rerum cauſas, quo nihil eſt præclarius; aut ruſticum & agricolam. 9 Primo & præcipuo loco. 10 Rerum divinarum contemplationes. Confer. Od. 1. l. 1. Horat. cum his. 11 Quarum myſtam me & ſacerdotem profiteor. Horat. Od. 1 l. 3. *carmina non priùs audiat Muſarum ſacerdos Virginibus puerisque canto.* 12 Affectus. 13 Doceantque cœleſtium orbium motus, ſiderum ortus & obitus. 14 Doceant me. Pollicetur & Propertius ſe, ubi militiam illam miſeram Veneris deſeruerit, hujuſcemodi ſtudio operam daturum, dicens: *Tum mihi naturæ libeat perdiſcere mores, &c.* Vide l. 3. El. 4. 15 Eclipſis ſeu imminutionis luminis Solis, quæ contingit ob interpoſitionem Lunæ inter Solem & noſtrum ſum, ac Lunæ, quæ contingit ob interpoſitionem terræ, inter Solem & Lunam, è diametro oppoſitæ, rationes. 16 Motus terræ. 17 Sc. *accidat*, id eſt, unde terræ motus exiſtant, ſc. ex conflictu & impulſu ſpirituum & ventorum, cavitatibus terræ incluſorum, ex obſtructis meatibus & poris vi erumpere pugnantium. Luc. 5. de terræ motu: *Denique ſub pedibus tellus cùm tota vacillat, Concuſſæque cadunt urbes, dubiaque minantur, Terra ſuperne tremit, magnis concuſſa ruinis.* 18 Reciproci maris æſtus cauſas. 19 Extollantur: cujus cauſam nonnulli ad Lunam referunt, cujus ibi aquas imperium eſt, & terris proximas: nam pro ejus ortu vel occaſu & progreſſu ad circulum meridianum mare fluere ac refluere ſtatuunt. 20 Obſtaculis, ut littoribus. 21 Deſcendant, ut locum capiant. 22 Cur dies hiberni breviores, æſtivi longiores. 23 Magno mari, terram ambienti. 24 Tarde venientibus. 25 Æſtivis.

2 Quæ naturæ mysteria, si per ingenii tarditatem & cordis, à frigido cruſſoque ſanguine hebetati, aſſequi & noſſe non datur; ſecundo loco rura ruſtica & flumina amo, veneroque.

3 Exiſtens ſine gloriâ.

30 *ſoles! o tunicata quies! ô nemus! fontes, &c.* Martial. 10. l. 51. Epigr.

1 *Sin, has ne poſſim naturæ accedere partes.*
Frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis;
Rura mihi, & rigui placeant in vallibus amnes: 485
Flumina amem, ſylvaſq; 2 inglorius: 3 ô, ubi 4 campi,
5 Sperchiuſque, & virginibus 6 bacchata Lacænis
Taygeta! ô, qui me gelidis in vallibus 7 Hæmi
8 Siſtat, & ingenti ramorum protegat umbra!
9 Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas, 490
Atque metus omnes, & 10 inexorabile fatum
Subjecit pedibus, 11 ſtrepitumque Acherontis 12 avari.
13 Fortunatus & ille, Deos qui novit agreſtes
14 Panaque, 15 Sylvanumque ſenem, 16 Nymphaſque ſorores.
17 Illum non populi 18 faſces, non 19 purpura 20 regum 495
21 Flexit, & infidos 22 agitans diſcordia 23 fratres,
24 Aut 25 conjurato deſcendens 26 Dacus ab Iſtro:
27 Non res Romanæ, 28 perituraque regna: neque ille
Aut doluit mi ſeris inopem, aut invidit habenti.
Quos ramis fructus, quos ipſa 29 volentia rura 500

4 Amœni ſunt. 5 Theſſaliæ fl. 6 Lacedæmoniarum bacchantium Orgiis celebrata Taygeta, mons Laconiæ. Sic. Æn. 3. *Bacchatamque jugis Naxon* 7 Montis Thraciæ. 8 Conſtituat. 9 Felix utique eſt ſapiens, qui cum rerum cauſas ſciat, quæ vera eſt ſcientia, fatum infra ſe videt, non ipſam mortem timet. 10 Inevitabile, id eſt, qui ipſam mortem non timet. 11 Animarum omnium, illuc tendentium tumultum. Unde Æn. 6. de hac eadem re dicit: *Æneas (mirat enim motuſque tumultu) Dic, ait, ô virgo, quid vult concurſus ad amnem? Quid-ve petunt animæ?* 12 Quia omnia accipit, & nihil dat. 13 Sed & felix ruſticus, qui Deorum conſortio ac cultu lætus, tutus & ſecurus agit. 14 Deum paſtorum. 15 Deum ſylvarum. 16 Oreadas, Dryadas, Najadas, Napæas. 17 Animum illius, *Deos qui novit agreſtes*, quique parvo contentus eſt. 18 Honores & magiſtratus Rom. quibus præferebantur faſces virgarum cum ſecuri à lictoribus. Hor. Ep. 16. l. 1. *Ut ſi detuleris faſces indigno.* 19 Regnandi lubido & ſplendor. 20 Sc. *indumentum.* 21 Movit, attraxit ad ſe. 22 Vexans. 23 Ut Eteocles & Polynices, Romulus & Remus. 24 Securum quid meditentur hoſtes, quid rebelles ſocii. Daci autem in bella profecturi, Iſtrum jurabant, ſe nolle re infecta redire. 25 Ab accolis Iſtri, ut Dacis, Getis, Germanis in Romanos conſpirantibus, id eſt, timor illorum non flexit illum. 26 Populus à Germanis Danubio divius. 27 Non ſolicitum de Imperio rebuſque Romanis, ſtent-ne, cadant-ne. 28 A Romanis ſubigenda & ad Romanum imperium transferenda flexerunt illum. 29 Non cocta.

S ponte tulêre suâ, carpsit: nec 1 *ferrea jura,*
2 *Insanumque* 3 *forum, aut populi* 4 *tabularia vidit.*
5 Sollicitant I. *alii remis* 6 *freta* 7 *cæca,* II. 8 *ruuntque;*
In ferrum, 9 *penetrant* III. *aulas, & limina regum.*
IV. 10 *Hic* 11 *petit excidiis urbem miseroſq; 12 Penates,*
Ut 13 *gemma bibat, &* 14 *Sarrano* 15 *dormiat oſtro.*
V. 16 *Condit opes alius,* 17 *deſoſſoque* 18 *incubat auro.*
VI. *Hic ſtupet* 19 *attonitus* 22 *Roſtris:* VII. *hunc* 21 *plauſus* 22 *hiantem* 508
Per 23 *cuneos* (24 *geminatur enim plebiſque Patrumque*)
25 *Corripuit:* VIII *gaudent* 26 *perfuſi ſanguine fratrum,*
27 *Exſilioque domos, & dulcia limina mutant,*

1 Dura, inviolata.
2 Litibus tremens.
3 Judicia.
4 Tabulæ, id eſt, locum, in quo judicia ferri ſolent.
4 Loca Romæ in atrio Libertatis, ubi aſſervabantur tabulæ, id eſt, ſcripta publica & literæ de prædiis, vectigalibus, portoriis, &c.
5 Neque Ruſtica hæc vita urbanam tantum ſuperat, aut Philoſophicam æquat: ſed & alia omnia vitæ inſtituta & conditiones longe antecellit: quæ vel I. *nautæ atque mercatores ineunt*, vel II. *milites*. III. *aulici*. IV. *patriæ libertatis oppreſſores*, V. *avari Euelionas*, VI. *oratores & patroni*. VII. *munerarii*. VIII. *qui arma capeſſunt civilia*. 6 Hor. Sat. 1. 1. *Impiger extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.* 7 Occulta: momento enim verruntur: cum tranquilla eſſe videantur. Virg. Cæcis *erramus in undis*. 8 Præcipites ruunt in arma. 9 Inſinuant ſe principibus, ut intimi fiant Horat. Od. 2. Epod. *Forumque vitat, & ſuperba civium Potentiorum limina.* 10 Alius. 11 Adoritur. 12 Deos domeſticos aut domos. 13 Gemmato poculo, *gemmas ad pocula tranſfert.* Juv. l. 5. Sat. Propert. l. 3. El. 4. *Nec tamen inviſo pectus mihi carpitur Auro Nec bibit e* gemma *divite noſtra ſitis.* 14 Tyrio, à purpura piſce, cui *Sar* nomen, dicta *Sarrha*, inde Tyrus. 15 Ut habeat lectum coopertum purpura Tyria, aut tapetis purpureis. 16 Abſcondit. 17 Quod priùs inſoſſum, ut nunc conſpiciat, defodit. 18 Incubando involvit ſe in aurum. *Divitiis ſoli incubuere reperti.* 6. Æn. non auſi uti ac frui iis. 19 Acclamationibus convaſatis ſupra mortalitatem ſe efferri opinatus. 20 Magiſtratibus pro Roſtri gerendis. Erant enim *Roſtra* locus ante Curiam, unde edicta publica, & ad populum verba fiebant, naviumi, ab Antiſtibus captarum, roſtris adornatum. In Roſtris Magiſtratus ſedentes jus dicebant, & ibidem leges ferebantur, & conciones habebantur. 21 *Famaque petitur. Multa dare in vulgus: totus populariibus auris Impelli, plauſuque ſui gaudere theatri* Lucan. de Pomp. l. 1. 22 Honoris cupidum. 23 Graduum ordines in theatro. 24 Quia ſæpè redditur plauſus plebis & patrum. 25 Totum ad ſe rapuit. 26 *Sanguine civili rem conflant, divitiiſque Conduplicant, avidi cædem cæde accumulantes. Crudeles gaudent in triſti funere fratres.* Lucr. 3. l. Adeoque pars victa cogitur, *patriæ fines & dulcia* linquere *arva.* ut Eclog. 1. & 9. *At nos hinc alii ſitientes ibimus Afros, Pars Scythiam.* 27 Pro dulcibus domibus exulantes ultro, ut ſcelerati voti compotes fiant.

Atque 1 *alio patriam quærunt* 1 *ſub ſole jacentem:*
2 *Agricola* 3 *incurvo terram dimovit aratro.*
Hinc 4 *anni labor, hinc patriam parvoſque* 5 *nepotes*
Suſtinet: hinc armenta boum, 6 *meritoſque juvencos.* 515
Nec requies, quin aut pomis 7 *exuberet annus,*
Aut fœtu pecorum, aut 8 *Cerealis mergite culmi.*
Proventuque oneret ſulcos, 10 *atque horrea vincat.*
Venit hyems, teritur 11 *Sicyonia bacca* 12 *trapetis:*
Glande ſues 13 *læti redeunt, dant* 14 *arbuta ſylvæ:* 520
Et varios ponis fœtus 15 *autumnus, & alte*
Mitis in 16 *apricis coquitur vindemia ſaxis.*
Interea pendent dulces circum 17 *oſcula nati:*
Caſta 18 *pudicitiam ſervat* 19 *domus, ubera vaccæ*
20 *Lactea demittunt, pinguiſque in gramine læto* 525
Inter ſe adverſis luctantur cornibus hœdi.
21 *Ipſe dies agitat feſtos,* 22 *fuſuſque per herbam,*
23 *Ignis ubi in medio, & ſociis craterâ* 24 *coronant.*
Te 25 *libans,* 26 *Lenæe, vocat: pecoriſque* 27 *magiſtris*
28 *Velocis jaculi certamina ponit in ulmo:* 530
Corporaque 29 *agreſti undanti pradura* 29 *palæſtrâ.*

1 Sub alia regione aut climate. Horat. Od. 16. l. 2. *Quid terras* alio calentes Sole *mutamus?*

2 Docet agricolam non ociosum esse, sed longè lætioribus exercitationibus frui.

3 Aravit & coluit terram.

4 Ex agricolæ labore, *quis redeat actus in orbem anni*, pro ventus annus, sibi, suis, patriæ alimentum. 5 Liberorum suorum liberos sustentat, educat. 6 Boves aratorios, qui meruerunt ex fructu, quem pepererunt labore suo, sustentari. 7 Valde uber aut fœcundus fit. 8 Manipulis calami frumentacei à Cerere inventis. 9 Frugibus abunde provenientibus. 10 Tot sint fruges, ut nulla sit spes in horrea posse ingeri, sed in agro reponi debeant. 11 Oliva, quæ optima & abunde nascitur in Sycione civit. Laconiæ. 12 Molis, prælis olearijs. 13 Pingues. 14 Fructus arborum. 15 Is enim *pomifer* ac *vinifer* dicitur. 16 Vinum matureſcit in amphoris igni aut Soli expoſitis. 17 Al. *ubera* sc. matrum. 18 Uxoris. 19 Familia. 20 Lactis plena. 21 Agricolæ. 22 Proſtratus ac recubans. 23 Ad ſacrificium cremandum. 24 Florea corollâ aut ſerto: ut 3. Æn. *magnum crateræ coronat Induit*: vel vino implent, quod inſtar coronæ labra poculi contingit. Κρατῆρας ἐστεφάνωσε ποτοῖο Homer. Iliad. a. 25 Sacrificans. 26 Bacche, ut ſupra 4. v. hujus libri. 27 Paſtoribus, opilionibus, operum ſociis. 28 Ponit certamina ſagittarum, id eſt, ſignum, quod ſagittis certatim dejiciant in alta quavis arbore: ut 5. l. Æn. aut palæſtræ; proponitque præmia. 29 Luctatione agreſtium.

1 *Hanc olim veteres* 2 *vitam coluêre* 3 *Sabini :*
Hanc 4 *Remus*, *&* 5 *frater : 6 ſic fortis* 7 *Hetruria crevit*,
Scilicet & rerum facta eſt 8 *pulcherrima Roma*,
9 *Septemq; una ſibi* 10 *muro circumdedit* 9 *arces.*
11 *Ante etiam ſceptrum Dictæi regis*, *&* 12 *antè*
Impia quàm caſis gens eſt 13 *epulata* 14 *juvencis ;*
15 *Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.*
Nec dùm etiam 16 *audierant inflari* 17 *claſſica ; nec-dùm*
Impoſitos duris crepitare incudibus enſes.
18 *Sed nos* 19 *immenſum ſpatiis confecimus æquor :*
Et jam tempus 20 *equûm* 20 *fumantia ſolvere colla.*

1 Vitæ ruſticæ laudationem firmat teſtimoniis humanis & divinis
2 Ruſticanam.
3 Qui Tatienſes, Italiæ populi.
4 Romani, qui Rhamnenſes.
5 Romulus.
6 Per agriculturam. 7 Hetruſci, qui Luceres. 8 Caput orbis. 9 Montes, Capitolinum, Aventinum, Cœlium, Exquilinum, Viminalem, Quirinalem, Palatinum. 10 Sc. *uno*, id eſt, unis mœnibus. 11 Ante Jovis regnum, qui educatus fuerat in Dicte, monte Cretæ. Ante argenteam ætatem. 12 Antequam carne veſcerentur mortales, ſponte natis terræ fructibus contenti, nec parcerent ipſis bobus ruſtici operis ſociis, Cereris miniſtris. 13 Epulum publicum conſtituit. 14 Quod impium videtur, cùm ſint ſocii laboris. 15 Etiam optimus, aurea ſæcula inſtituens, qui aureâ ætate regnavit in Latio, agriculturamque ibidem edocuit : de quo ſic Poëta noſter Æn. 8 *ab ætherea venit Saturnus ab oris, Arma Jovis fugiens*, &c. 16 Homines. 17 Signa bellica, ut tubas, lituos, & cornua, id eſt, nondum erant bella. Ovid. Met. 1. *Non tuba directi, non aris cornua flexi, Non galeæ, non enſis erat, ſine militis uſu Mollia ſecuræ peragebant otia gentes.* 18 Priorem librum clauſurus Poëta, à Martis equis, non audientibus habenas, in abruptum rapiebatur ; hic autem Pacis Ruſticæ equis, diurnum opus emeritis, &, curſu confecto, labore defatigatis ſolvuntur colla fumantia. 19 Abſolvimus immenſam materiam, magnamque operam in re ruſticâ navavimus. 20 Ex diuturno labore. 21 A jugo eximendi, id eſt, jam faciendus eſt finis materiæ peractæ.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICORUM LIBER III.

ARGUMENTUM.

VOvet Augusto templum Honoris & Monimentum Æternitatis. Equorum cura, & Boum. Taurorum pugna. Equarum amor. Tractatio ovium & caprarum, Præcepta de lanâ, de lacte. De canibus alendis, fugandis serpentibus. Pecorum morbis. Hinc occasio sumpta describendæ pestis, quæ grassata est per Alpinas & Venetas regiones.

1 Uti prioribus libris Cererem frugum, & Bacchum vini parentes, sic quoque, dona tua, id est, pabula, cum laude tuâ

TE quoque, magna 1 Pales, 2 & te 3 memorande canemus
Pastor ab Amphryso: 4 vos Sylvæ, amnesq; 5 Lycæi.
6 Cætera, quæ vacuas 7 tenuissent 8 carmina mentes.
Omnia jam vulgata quis aut 9 Eurysthea 10 durum,
Aut 11 illaudati nescit 12 Busiridis 13 aras?
Cui non 14 dictus 15 Hylas 16 puer, & Latonia 17 Delos?
18 Hippodameque, humeroque 19 Pelops 20 insignis 21 eburno,

carmine describemus, ô Pales, nemorum & pabuli Dea: in cujus honorem Romani Palilia instituerunt, ne pabuli angustia premerentur. 2 Et te Apollo, qui propter Amphrysum fl. pavisti pecus Admeti regis Thessaliæ. 3 Nominande & memoriâ digne. 4 Sc. *canemus*, id est, in hoc libro pascua & pecora, id est, rem pastoralem pertractabimus. 5 Montis Arcadiæ pecorosæ, Mercurio & Pani familiares. 6 Namque fabulosa illa, quæ malè feriatas & securas aures delinire poterant, omitto tanquam trita, pervulgata, ac vilia. 7 Res carmine describendæ. 8 Occupare potuissent. 9 Mycenatum, Lacedæmoniorumque regem. 10 Imperiis; ut qui, Junone dictante, Herculem ad duodecim labores seu certamina impulerit. 11 Qui nihil unquam laude dignum dixerit aut fecerit, quo se à vituperio redimeret: ne profesto quidem die nominandus, vide Agell. l. 2. c. 6. Quem Horatius encomium ab infamiâ non vindicarit. 12 Regis Ægypti. Quis, inquit Poëta, nescit has fabulas? si quis nesciat, Mythologos per me adeat. 13 In quibus hospites immolavit: sed cum in Hercule frustrà tentasset, ab eo interfectus est. 14 Carmine narratus. 15 De quo suprà 6. Eclog. 16 Herculi dilectus, & à Nymphis raptus. 17 Insula Ægei maris, in quâ Latona enixa est Apollinem & Dianam. 18 Oenomai, Pisarum & Elidis regis, filia: dicta quasi *equorum domitrix*, aut *bellicosa*: cujus nuptias curru & fraude Myrtili meruit Pelops. 19 Filius Tantali, à quo *Peloponnesus* dicta est. 20 Clarus. 21 Restituto pro carneo, quem Ceres esu abstinuerat.

1 *Aeer equis? tentanda via eſt, quâ me quoque poſſim*
2 *Tollere humo, 3 victorque virûm 5 volitare per ora.*
5 Primus ego in patriam mecum (modò vita ſuperſit)
Aonio rediens deducam vertice Muſas:
Primus 6 Idumæas referam tibi, Mantua, 6 palmas,
7 Et viridi in campo templum de marmore ponam
8 Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus 9 errat
10 Mincius, & tenerâ 11 prætexit arundine ripas. 12
In medio mihi Cæſar erit, templumque 13 tenebit.
14 Illi victor ego, & Tyrio conſpectus in oſtro,
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, 15 Alpheum linquens, lucoſq; 16 Molorchi
17 Curſibus, & 18 crudo 19 decernet Græcia 18 caſtu. 20
Ipſe caput tonſæ foliis ornatus 20 olivæ
Dona 21 feram: 22 jam nunc 23 ſolemnes ducere pompas
Ad delubra juvat, 24 cæſoſque videre juvencos:

1 Strenuus equis id eſt domitor equorum Oenomai quibus Hippodamiam vicit. 2 Erigere à re humili Hor. Od 1. l. 3. de virtute: *Cætus vulgares, & udam Spernit humum fugiente pennâ.* 3 Voti compos: Græcorum victor: namque ego primus, &c. 4 Ennius. *Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu Faxit: cur? volito vivus per ora virûm.* 5 Primus ego ex Latinis, inito cum Græcis Poëtis certamine. referam Muſas Muſarumque præmia victoriæ inſignia, palmas ex Helicone Mantuam. è Græciâ in Italiam. 6 Gloriam & laudem, qualem habent palmis coronati, quarum Idumeæ præſtantiſſimæ habentur, id eſt, primus ego merebor nobili palmâ coronarus in patriam meam redire. 7 Et victoriæ monimentum erigam, poſtamque Honoris templum atque Æternitatis ex marmore, Auguſto Cæſari conſecratum. 8 Propè, juxta Eclog. 8. Propter *aquæ rivum viridi procumbis in herba.* Ovid. Propter *humum volitat.* Ter. Adelph. *Hic* propter *hunc aſſiſte.* 9 Circumfluit non recto tramite, erranti ſimilis. 10 Fluvius apud Mantuam in Padum incidens. 11 Cooperit & munit. 12 Stabit itaque in medio templi Auguſti ſimulacrum, Tutelaris ſc. Dei. 13 Tuebitur, ſervabit. 14 Victor ego purpura conſpicuus, in agro Mantuano inſtituam in honorem Cæſaris Circenſes ludos, ex more Romano 25 miſſuum per factiones 4. h. e. 100. quadrigarum veteri inſtituto, ad ripam fluminis. 15 Omiſſis in poſterùm Olympicis propè Alpheum fl. Elidos & Nemeais, ubi Molorchus excepit Herculem hoſpitio, hùc ad Mantuanos ſolennes confluet cuncta pubes Græcorum noſtros hoſce ludos cæſtibus & palæſtrâ celebratura. 16 A Molorcho denominati. 17 Equorum. 18 Munimine manuum, quo pugiles ſe invicem cædunt, ex corio crudo & plumbi pleno. 19 Certabit. 20 Victoris in Olympiacis præmii. 21 Offeram Auguſto, templi ipſius præſidi. 22 Ante conſtitutum templum 23 Sacrificia & ludos, quales in ſolemnibus ſacrificiis duci conſuevêre, per imaginationem ducere ad templa, in quibus ſunt Deorum ſacra, delectat. 24 Mactatos propter ſacrificia.

1 Umbraculum ad ludos scenicos exhibendos. exstructum. 2 Quo pacto 3 Ἱστοριογραφία, versatilis scena hinc inde discedens. 4 A loco priore. 5 In aulæis. 6 Sic acupicti, & aulæis intexti videantur

Vel 1 scena 2 ut 3 versis 4 discedat frondibus, utque
Purpurea 5 intexti tollant aulæa Britanni. 25
In 7 foribus pugnam ex auro, solidoque 8 elephanto
9 Gangaridum faciam, victoriisque arma 10 Quirini.
Atq; hic 11 undantem 12 bello, 13 magnumq; fluentem
14 Nilum, ac 15 navali 16 surgentes ære columnas.
17 Addam urbes Asiæ 18 domitas, pulsumque 19 Niphatem, 30
Fidentemque 20 fuga Parthum, versisque sagittis:
Et duo rapta 21 manu 22 diverso ex hoste 23 tropæa,
24 Bisque triumphatas utroque ab littore 25 gentes.
26 Stabunt & Parii lapides, 27 spirantia signa,
28 Assaraci proles, 29 demissaque 30 ab Iove gentis 35
Nomina, Trosque 31 parens, & 32 Trojæ Cynthius auctor.
33 Invidia 34 infelix 35 Furias, amnemque 36 severum

ferre velamenta parietum aularum ex purpureo filo contexta. 7 Sc. *templi*, id est, in vestibulis. 8 Ebore. 9 ex spe & voto Poëtæ hoc potiùs, quam ex victoria parta, aut pugnâ commissâ cum Gangaridis populis Indiæ ultra Gangem. 10 Augusti: ex historia: tractatum in Senatu, *an Augustus, condito Imperio, Romulus* vocaretur. Florus & Sueton. August. 7. cap. 11 Ex Ægypto cum classe & exercitu minantes Imperio ruinam Antonium & Cleopatram ab Augusto devictos. 12 Rebus bellicis ut armis & navibus: Antonius enim & Cleopatra duxere armatas naves quingentas in Augustum. 13 Valdè: habet enim septem ostia. 14 Ægyptii fluvium. 15 Columnas ex ære, rostris victarum navium detracto, conflatas & erectas. 16 Editiores. 17 In sculpturâ. 18 Ab Augusto. 19 Armeniæ fluvii accolas domitos. 20 Fuga simulata *mittentem post terga sagittas*. De quibus lege Just. l. 41. 21 Cæsaris victoris. 22 Tam orientali, quam occidentali. 23 Spolia. *Tropæum* autem propriè est *conversio*: qui enim dux hostem in fugam converterat, Tropæum merebatur: qui autem plena victoria consequeretur triumphum, sæpè ardor, cui hostium spolia affigebantur, Tropæum dicebatur. Vide Æn. 11. 24 Bis in triumphum actas, & de quibus bis triumphatum est, sub Cæsare, & sub Augusto. 25 Dalmatas & Cantabros. Sueton. Florus. Messala Corv. 26 Stabunt & ad ornatum templi in foribus ex marmore candido, quod in Paro insula plurimum nascitur, ad vivum expressæ effigies Jovis, Dardani, Erichtonii Troïs, Assaraci, Capys, Anchisæ, Æneæ, Jüli, undè gens Julia. 27 Quasi spiritum habeant, spirare visa. 28 Principis Trojani, undè Julius & Augustus originem traxerunt. 29 Deductæ. 30 Per Dardanum & Electram. 31 Assaraci. 32 Apollo, qui cum Neptuno condidit Trojam *vel*, cujus oraculo monitus Ilius condidit Ilium. 33 Infra hæc stabit invidia non ausa hiscere, utpote metuens ultrices Furias, pœnas Cocyti, rotæ Ixionis, saxi Sisyphii. 34 Quia sese plus, quàm invisum cruciat: unde Horat. *Invidus alterius macrescit rebus optimis*. Vide Ovid. Met. 2. 35 Megæram, Tisiphonem & Alecto, 36 Implacabilem.

1 Cocyti.

1 *Cocyti metuet*, 2 *tortosque Ixionis angues*,
Immanemque rotam, & 3 *non exsuperabile* 4 *saxum*.
5 *Intereà* 6 *Dryadum sylvas saltusque sequentur*
7 *Intactos*, *tua*, *Mæcenas*, 8 *haud mollia jussa*.
Te sine nil altum mens inchoat: 9 *en age* 10 *segnes*
Rumpe moras: 11 *vocat ingenti clamore* 12 *Cithæron*,
Taygetique 13 *canes*, *domitrixque* 14 *Epidaurus equorum*,
Et vox 15 *assensu nemorum* 16 *ingeminata remugit*.
17 *Mox tamen* 18 *ardentes* 19 *accingar dicere pugnas*
20 *Cæsaris*, & *nomen famâ tot* 21 *ferre per annos*,
22 *Tithoni primâ quot abest ab origine Cæsar*.
23 *Seu quis Olympiacæ* 24 *mitratus præmia palmæ*
25 *Pascit equos*; *seu quis fortes ad aratra juvencos*;
Corpora præcipuè matrum legat: 26 *optima torvæ*
Forma bovis, *cui* 27 *turpe caput*, *cui* 28 *plurima cervix*,
Et crurum tenùs à mento 29 *palearia pendent*.
Tùm longo nullus lateri 30 *modus*: *omnia magna*:

1 Fluvii infernalis à perpetuo luctu denominati. 2 Quibus Ixion est religatus ad rotam, postquam illicitos Junonis petivit amplexus. De hoc supplicio refert Tibullus quoque l. 2. *Illic Junonem tentare Ixionis ausi Versantur celeri noxia membra rotâ.*

3 Quod exsuperare non valet summum montis cacumen: de cui vide Ovid. Met. 10. & Æn. 6. Q. d. Quisque huc operi invideritob Cæsaris laudes, æterna sibi supplicia timere debet. 4 Sisyphi sc. 5 Dùm Augusto templum de marmore ponam. Redit ad institutum suum, quod est Georgica describere. 6 Nymphæ hæ quercuum, arborum, ut supra id est, rem agrestem. 7 Argumentum à Poëtâ nemine hactenùs tractatum. 8 Non parvipendenda, sed ardua. 9 Adhortatio sui. 10 Quæ segnes efficiunt, inutiles. 11 Nos ad se describendum. 12 Mons Bœotiæ piscuis nobilis: ut & Bacchantium clamore. 13 Montis Lacoinæ, quæ canibus strenuis clara. 14 Illyrii civitas equis clara. 15 Quia nemora resonando vi citur idem velle. 16 Duplicata resonat. 17 Paulò post, facto hoc opere. 18 Ardore factas. 19 Disponar carminibus meis laudare: quod reverà fecit: nam Æn. 8. descripsit in clypeo Æneæ pugnam & Actiacum bellum, quod gessit Augustus cum Antonio. 20 Augusti. 21 Extollere. 22 Filii Laomedontis & fratris Priami cujus prima origo fuit à Dardano & Electrâ, id est, quot anni sunt à te usque ad mundi principium. Tithoni longævitas nota est ex Auroræ voto, & fabulis. 23 *Secunda libri pars.* Si quem juvet equos alere alipedes ad cursum & certamina in Olympicis aliisve ludis, sive strenuos ad laborem & arandem marres in utroque genere, equas sc. & vaccas accuratè eligat ad generationem. Horat. Od. 1. l. *Sunt, quos curriculo pulverem Olympicum Collegisse juvat, metaque fervidis Evitata rotis, palmaque nobilis Terrarum dominos evehit ad Deos.* 24 Cum admiratione affectans. 25 Alit. 26 *Vaccæ optimæ signa.* 27 Magnum & deforme. 28 Crassa & longa. 29 Pelles dependentes sub collo. 30 Mensura proportionabilis cæteris membris.

Pes-

Pes etiam, & 1 camuris 2 hirtæ sub cornibus aures.
Nec mihi displiceat maculis 3 insignis, & 4 albo:
Aut 5 juga detrectans: interdumque 6 aspera cornu,
Et 7 faciem tauro propior, quæque 8 ardua tota,
Et gradiens 9 ima 10 verrit vestigia caudâ.
Ætas 11 Lucinam, justosque pati 12 Hymenæos
Desinit ante decem, post quatuor incipit annos:
Cætera nec 13 fœturæ habilis, nec fortis aratris.
Interea, 15 superat gregibus dùm lætus juventus,
Solve mares, mitte in Venerem 16 pecuaria 17 primus:
Atque aliam ex aliâ generando 18 suffice prolem.
19 Optima quæque dies miseris mortalibus ævi
20 Prima fugit: 21 subeunt morbi, 22 tristisque senectus,
Et labor, & duræ 23 rapit inclementia mortis.
Semper 24 erunt, quarum 25 mutari corpora malis,
Semper 26 enim 27 reficere: ac ne post 28 amissa requiras,
29 Anteveni, & sobolem 30 armento 31 sortire quotannis.
32 Nec non & pecori est idem delectus equino.
Tu modò, 33 quos in spem statuis submittere 34 gentis,

1 Curvis. 2 Hirsutæ, pilosæ. 3 Notata. 4 Albo colore immixtis. 5 Nolens præ torvitate subire arastrum. 6 Perens & minitans. 7 Facie, aut secundum faciem, id est, habent faciem similiorem tauro quam vaccæ, id est, masculo quam fœmellæ. 8 Alta, procera, 9 Usque ad terram demissa. 10 Purgat, delet, sicut scopis verritur atrium, id est, cauda fit longa. 11 Patrum. Dea partus pro partu ponitur. 12 Admissiones, coïtus. *Catachrestice*: à Deo nuptiarum. Hymenæos: ὑμὴν membranula virginitatis claustrum. 13 Reliqua ætas, id est, antè quartum annum & post decimum. 14 Genituræ, propagationi. 15 Dùm superstat ætas fœturæ habilis, admissuræ vacent, quò perpetuetur soboles, & conservetur species. 16 Pecora. 17 Cùm primùm congruerit. 18 Submittra, substitue. 19 Et quia influxu omnia sunt, avolatque ætas vegeta, subitque ætatis lex in fundo: mutandi subinde & mares & fœminæ effœtæ vegetioribus, ne intereat aut degeneret soboles. 20 Unde Ovid. de Arte: *Cito pede labitur ætas, Nec bona tam sequitur, quàm bona prima fuit.* Et Juv. Sat. 9. *festinat enim decurrere velox Flosculus angustæ, miseræque brevissima vitæ Portio; dùm bibimus, dùm serta, unguenta, puellas Poscimus, obrepit non intellecta senectus.* 21 Subsequuntur. 22 Ter. Phorm. *Ipsa senectus morbus est.* Horat. *Multa seniem circumveniunt incommoda.* 23 Delet & exstinguit. 24 Mares, & præcipuè vaccæ. 25 In melius. 26 Itaque. 27 Sufficere, ut succedatur à novis. Metaph. à foro & Judiciis: aut reforma in melius. 28 Genus bonorum armentorum degenerando ad interitum intendisse. 29 Præveni. 30 Reficiendo. 31 Eligere. 32 Eadem quoque diligentia adhibenda est circa equos, ut *corpora præcipuè matrum legat*; item, ut quotannis soboles armento eligitur. 33 Admissarium & equam, id est, qui admittantur ad generationem. 34 Generis & gregis equini.

Præcipuum 1 *jam indè à teneris impende* 2 *laborem.*
3 *Continuò pecoris generosi pullus in arvis*
Altiùs ingreditur, & 4 *mollia crura* 5 *reponit.*
Primus & 6 *ire viam, & fluvios tentare* 7 *minaces*
Audet, & 8 *ignoto sese committere ponti:*
Nec vanos horret 9 *strepitus: illi* 10 *ardua cervix,*
11 *Argutumq; caput,* 12 *brevis alvus, obesaq; terga,*
13 *Luxuriatque toro animosum pectus:* 14 *honesti*
Spadices, glaucique: color deterrimus albis,
15 *Et gilvo: tùm si qua sonum procul arma dedêre,*
Stare 16 *loco nescit,* 17 *micat auribus, & tremit artus,*
18 *Collectumque* 19 *premens* 20 *volvit sub naribus*
21 *ignem.*
Densa 22 *juba, & dextro jactata* 23 *recumbit in armo.*
Aut duplex 24 *agitur per lumbos spina,* 25 *cavatque*
Tellurem, & 26 *solido graviter sonat ungula* 26 *cornu.*
Talis 27 *Amyclæi domitus* 28 *Pollucis habenis*
Cyllarus, &, quorum Graji 29 *meminêre Poëtæ,*
Martis 30 *equi* 31 *bijuges, & magni* 32 *currus Achillis.*
33 *Talis & ipse jubam cervice effudit equinâ*
Conjugis adventu 34 *pernix* 35 *Saturnus, & altum*
Pelion hinnitu 36 *fugiens implevit* 37 *acuto.*

1 Jam indè à pullo: ut à generosis parentibus descendat.
2 Diligentiam & curam illis equis.
3 Mox ut natus est. Tradit jam equi nobilis generosique signa.
4 Facili motu, & agili.
5 Iterum ponit, reducit alterno crurum explicatu.
6 Insolitam & periculosam.
7 Turbidos & tumidos.
8 Per quem priùs iter non fecerat. 9 Ut arborum vento concussarum, & similium. 10 Excelsa, sublata, erecta. 11 Exiguum, breve. 12 Substricta. 13 Abundat pulpis. 14 Pulchri, & qui merentur honorem sunt pulli aut equi rubri cum splendore, & cærulei, subvirides cum nigro commixto. 15 Et qui in alvo gilvas, id est, subcroceas habent maculas. 16 Uno eodemque. 17 Arrigit & rursùm deprimit aures, & habet membra trementia ex animorum vehementia 18 Inspirando. 19 Al. *fremens.* 20 Elatis naribus proflabit animosos spiritus. 21 Calidum flatum atque anhelitum. 22 Juba colli est illi. 23 Quiescis, reponitur. 24 Deducitur. 25 Ingrediens ejicit. 26 Habens cornu solidum & integrum, non fissum. 27 Apud Amyclas, Laconiæ urbem, orti. 28 Æquè domitoris equorum ac Castoris, quorum utrique interviit Cyllarus: non secus ac Castor & Pollux Castores dicti sunt. 29 Mentionem fecerunt. 30 Dimos & Phobos. 31 Bini jugum trahentes in curru Martis. 32 Equi trahentes currum strenui Achillis, Xanthus, Balius, Pedasus. 33 Effectus equus. 34 Celeriter currens, quia equus. 35 Saturnus Phyliram compressit, interventu uxoris Opis, se in equum convertit, fugitque in Polion Thessaliæ montem. 36 A facie conjugis. 37 In signum ferocis animi prolato.

1 Bellatorem equum & admissariam, licet optimum. 2 Deficitur à viribus. 3 Continè domi, & segrega ab equabus, ne coëat, 4 Est segnis ad coitum. 5 Martis; non Veneris, de quâ jam antè. 6 Inutilem & minùs gratum. 7 Concertamina equorum. 8 Quandoque, aliquando. 9 Sc. *crepat*: quia cùm ipsum combustibile non sit capax vehementis caloris, nec habeat vim resistendi, citò exstinguitur & languet ignis. 10 Exeandescit in vanum, quia non potest rebellare. 11 Animositatem equi admissarii. 12 Deinde notabis. 13 Ad quas eas destines. 14 Qualem prolem parentes ejus progenuerint olim. 15 Quæ gloriæ cupido eos incenderit, an victores exsultaverint, victi doluerint. 16 Victoriæ. 17 Exspatiatur in descriptionem curulis certaminis. 18 Certamine curuli, in quo præcipites currunt. 19 Equi simul rapuêre. 20 Et cùm quadrigæ protrahuntur, quasi ruant, fusim emissi carceribus, id est, repagulis seu locis, ubi priùs arcebantur. 21 Carceribus. 22 Attentæ sunt ad victoriam. 23 Aurigarum aut spectantium. 24 Salientia de spe victoriæ. 25 Sollicitans invadit, ferit. 26 Juvenes aurigæ. 27 Scuticâ, flagello ex chordis intortis. 28 Inclinato capite, quasi protrahant equos, habenas laxant. 29 Præceps fertur, ut volare videatur, vehementi tractu equorum. 30 Ex subito motu. 31 Sublimiter. 32 Capacem, ac si vacuus sit. 33 *Nec mora, nec requies inter datur ulla.* Lucret. 4. l. 34 Est aurigis & equis. 35 Nubes seu globus in morem nubis ex arena flava collectus erigitur, à pedibus animosorum equorum excitatus. 36 Ipsi equi humefiunt. 37 Proprii sudoris. 38 Et anhelitu sequentium equorum. 39 Epiphonema. 40 Cupiditas. 41 Equis.

1 *Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam segnior annis* 95
2 *Deficit*, 3 *abde domo, nec turpi ignosce senecta.*
4 *Frigidus in Venerem senior, frustraque* 5 *laborem*
6 *Ingratum trahit: & si quando ad* 7 *prælia ventum est*,
Vt 8 *quondam in stipulis magnus sine viribus* 9 *ignis*,
10 *Incassum furit. Ergo* 11 *animosi, æquumq; notabis* 100
Præcipuè: 12 *hinc alias* 13 *artes*, 14 *prolemq; parentum:*
15 *Et quis cuique dolor victo; qua gloria* 16 *palmæ.*
17 *Non-ne vides, cùm* 18 *præcipiti certamine campum*
19 *Corripuêre*, 20 *ruuntq; effusi* 21 *carcere currus:* 104
Cùm spes 22 *arrecta* 23 *juvenum*, 24 *exultantiaque*
25 *haurit*
Corda pavor 26 *pulsans:* 27 *illi instant* 28 *verbere torto*,
Et 29 *proni dant lora*; 30 *volat vi* 31 *fervidus axis*:
Iamque humiles, jamque elati 32 *sublime* 33 *videntur*
Aëra per 33 *vacuum ferri, atque assurgere in auras.*
34 *Nec mora, nec* 35 *requies: at fulvæ* 36 *nimbus arenæ*
Tollitur: 37 *humescunt spumis*, 38 *flatuque sequentum.* 111
39 *Tantus* 40 *amor laudum, tantæ* 41 *est victoria curæ!*

1 Pri-

1 Primus 2 Erichtonius currus, & quattuor ausus
Iungere equos, 3 rapidisque rotis insistere victor.
Frena 4 Pelethronii Lapithæ, 5 gyrosque 6 dedêre
Impositi 7 dorso: atque 8 equitem docuêre sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare 9 superbos.
10 Æquus 11 uterq, labor: 12 aque juvenemq; magistri
Exquirent, calidumque animis & 13 cursibus acrem;
Quamvis sæpè 14 fugâ versos 15 ille 14 egerit hostes,
Et patriam 16 Epirum referat, fortesque 17 Mycenas,
18 Neptunique ipsâ deducat origine gentem.
19 His animadversis, 20 instant sub 21 tempus, & omnes
Impendunt curas 22 denso 23 distendere pingui,
Quem legêre ducem, & pecori dixêre maritum:
24 Florentesq; 25 secant herbas, 26 fluviosque ministrant,
27 Farraque; ne blando nequeant superesse labori,
Invalidique patrum 28 referant jejunia nati.
29 Ipsâ autem macie tenuant armenta 30 volentes:
Atque ubi concubitus primos jam nota voluptas
31 Sollicitat, frondesque negant, & fontibus arcent.
Sæpe etiam 32 cursu quatiunt, & Sole fatigant,
33 Cùm græviter 34 tonsis 35 gemit area frugibus, & cùm

1 Docet, qui primi fuerint equorum domitores.
2 Vulcani & Tellutis filius: qui primus di. citur quadrigis usus, ut decentiùs celaret pedes suos anguineos Plin. l. 7. Ovid. 2. Met. Alii aliis hoc inventum deferunt.
3 Raptim procurrentibus.
4 Centauri Pelethronium montem

Thessaliæ incolentes. 5 Modùm ducendi equos in gyros. 6 Equis. 7 Equino. 8 Equum, inquit Agell. l. 10. cap. 5. & alii. Sic victor, qui vehitur: potest tamen ipse eques intelligi. Lapithæ docuêre equitem in armis insultare solo, & fingere equi gyrantis glomeratos gressus. 9 Superbi animi indices. 10 Utilis est. 11 Docendi equum insultus & ingressus. 12 Equitones & magistri equum quærunt annis, animis & cursu acrem; quibus munus nisi claret, frustra cluet in bello victor, frustrà patriam præ se ferat aut parentes. 13 Ut sciat gressus glomerare superbos. 14 Fugaverit. 15 Nobilis equus. 16 Supra Georg. 1. *Eliadum palmæ Epirus equarum.* 17 *Aptum dicet equis Argos, ditesque Mycenas.* Horat. 18 Descendatque ab ipso equo, quem Neptuni percussa tridente tellus edidit. 19 His annis & animis in equo annotatis. 20 Magistri armentorum diligenter curant. 21 Admissuræ. 22 Taurus ille, quem patrem maritumque gregis designavêre, elegêre, saginent probè, ut Veneri sufficiat prolemque similem gignat. 23 Implere. 24 Al. *Pubentes.* 25 Abscindunt ei. 26 Aquam fluvialem quâ pingues fiant. 27 Frumenta pinguia. 28 Pulli repræsentent macilentiam. 29 Equas aut vaccas jejunio macerant magistri armentorum, cursu, sole; labore areæ lassandæ, quò melius concipiant. 30 De industriâ. 31 Quærit. 32 Ad cursum impellunt. 33 Die medio. 34 Intercisis. 35 More gementium premitur.

= Totius tironis

1 Sur-

1 *Surgentem ad Zephyrum palea* 2 *jactantur* 3 *inanes*,
4 *Hoc faciunt, nimio ne* 5 *luxu obtusior usus* 135
Sit genitali 6 *arvo, &* 7 *sulcos oblimet inertes?*
Sed 8 *rapiat sitiens* 9 *Venerē, interiusque* 10 *recondat.*
Ursùs cura patrum 11 *cadere, & succedere* 12 *matrū*
Incipit, 13 *exactis gravidæ cum* 13 *mensibus* 14 *errant.*
15 *Non illas gravibus quisquam juga ducere plaustris.*
Non saltu superare viam sit passus, 16 *& acri* 141
Carpere prata fuga, fluvioque innare 17 *rapaces.*
Saltibus in 18 *vacuis pascant, & plana* 19 *secundum*
Flumina: 20 *muscus ubi, & viridissima gramine ripa.*
Speluncæque 21 *tegant, &* 22 *saxea procubet umbra.* 145
23 *Est lucos Silari* 24 *circa, ilicibusque virentem*
Pluribus Alburnum 25 *volitans: cui nomen* 26 *Asilo*
Romanum est, 27 *œstron Graji vertēre vocantes:*
28 *Asper,* 29 *acerba* 30 *sonans, quo tota exterrita* 31 *sylvis*
Diffugiunt armenta: & 32 *furit mugitibus æther* 150
Concussus, sylvæque, & 33 *sicci ripa* 34 *Tanagri.*
35 *Hoc quondam monstro horribilis exercuit iras*
Inachia Iuno 36 *pestem meditata juvencæ.* (*stat*)
37 *Hunc quoq; (nam* 38 *mediis fervoribus acrior* 39 *in-*
Arcebis gravido pecori, armentaque pasces 155
40 *Sole* 41 *recens ortos, aut* 40 *noctem ducentibus astris.*
Post partum cura in vitulos traducitur omnis:

1 Mollius flantem.
2 Ad purgationem frugum.
3 Sine tritico. 4 Magistri extenuant fic armenta.
5 Obesitate & pinguedine.
6 Utero, naturalibus Honesta Metaphora.
7 Receptacula seminum bebetata claudat & quasi nemo repleat.
8 Matrix.
9 Equarum semen.
10 Claudat meatus.
11 Deficere.
12 Equarum. 13 Mensibus aliquot à conceptu, ubi jam prægnantes vicinæ sunt partui. 14 Pascuntur. 15 Laborum immunes, ne abortiant, libere vagentur pernemora. 16 Et cursu veloci, fugienti simili, carptim transire prata. 17 Omnia immissa secum rapientes. 18 Apertis. 19 Propè. 20 Lanugo viridior. 21 Protegant equas à sole. 22 Umbra à saxis derivata longè extendatur, ut in eâ gravidæ recubent. 23 In Lucaniâ, ubi Silarus flumen & Alburnus mons, est insectum quoddam, Latinè Asilus, Græce τέρων dictus, qui miseris modis vexat armenta. 24 Propè. 25 Volitans vermis. 26 Hellenismus. 27 Quia furorem, quem œstron vocant, animalibus, quæ persequitur, inducit. 28 Aculeo aut morsu. 29 Acerbè: Nomen pro Adverbio. Hellenismus. 30 Volatu. 31 Per sylvas. 32 Furorem taurorum & boum resonat. 33 In æstate. 34 Fl. Lucaniæ. 35 Hujusmodi œstro ulta est Juno pellicem Io Inachi filiam, à Jove in vaccam mutatam, ut lateret uxorem: quo œstro agitata se in mare præcipitavit. Ovid. Met. 1. 36 Furorem exercens & inferens. 37 Volitantem, id est, œstrum aut Asilum. 38 Sub medio æstu solis, qui ferè est paulò post meridiem. 39 Volitans. 40 Manè aut vesperi. 41 Recenter.

1 Continuóque notas & nomina gentis inurunt :
Et quos aut pecori malint 2 submittere habendo,
Aut aris servare sacris, aut scindere terram,
Et campum 3 horrentem fractis invertere glebis.
Cætera pascuntur virides 4 armenta per herbas.
5 Tu, quos ad 6 studium, atq; usum formabis 7 agrestem.
Iam vitulos hortare; 8 vtamque idsiste domandi,
Dùm 9 faciles animi 10 juvenum, dùm 11 mobilis ætas.
Ac primùm 12 laxos 13 tenui de vimine circlos
Cervici subnecte : dehinc, ubi 14 libera colla
Servitio assuêrint, ipsis 15 è torquibus aptos
Iunge 16 pares, & coge 17 gradum conferre juvencos :
Atque illu jam sæpè rotæ ducantur 18 inanes
Per terram, & 19 summo vestigia pulvere signent.
Post valido 20 nitens sub pondere 21 faginus axis
22 Instrepat, & 23 junctos temo trahat 24 aureus orbes.
Interea 25 pubi indomitæ non gramina tantùm,
Nec 26 vescas salicum frondes ulvamq; 27 palustrem;
Sed frumenta manu carpes sata : nec tibi 28 fœta
29 More patrum 30 nivea implebunt 31 mulctralia vaccæ :
Sed 32 tota in dulces consument ubera natos.
33 Sin ad bella magis 34 studium, 35 turmasq; feroces.

1 Signum notis domini, generis, patriæ, & cui destinentur muneri, soboli propagandæ, sacrificiis, aut agriculturæ.
2 Supermittere.
3 Asperum & herbosum.
4 Vaccæ juniores, ut suprà ;
Ipsa autem macie tenuans
armenta, id est, vaccas.
5 Ratio dominandi juvencorum à teneris, & gradatim.
6 Exercitum. 7 Agrorum colendorum. 8 Et rationem institue. 9 Flexibiles & dociles sunt ad faciendum, quod volumus. 10 Juvencorum. 11 Apta gubernari, mollis & non dura. 12 Solutos, non prementes. 13 Circulos seu torques vimineos. 14 Domita & ultrò se submittentia. 15 Aptatos ex ipsis circulis, id est, ex eo, quòd pares circulos perpetti sunt. 16 Juvencos consentientes ac pariter trahentes, æqualium virium. 17 Simul & conjunctim incedere. 18 Non onustæ. 19 Discant celeriùs incedere. 20 Laborans. 21 E fago factus. 22 Strepitum validum faciat. 23 Rotas sibi annexas. 24 Ære muniti ac fortis. 25 Juvencis vitulis adhùc domandis. 26 Edules seu minutas : sunt enim esca juvencorum. Sic infrà 4. Georg. *vescumque papaver.* 27 Quæ in paludibus nascitur. 28 Quæ jam pepererunt. 29 Sicut patribus, id est, majoribus nostris solebant, qui lactis studiosi erant. 30 A candore lactis. 31 Vasa, in quæ mulgetur, id est, non naulgebis matres. 32 Totum lac uberum suorum expendent in dulces vitulos ad aratra destinatos. 33 Docuit, quæ cura sit circa boves generandos, educandos, domandos habenda, jam ad equos transit. 34 Cura. 35 Equestres ad bellum.

1 Aut in certamine Olympico curru contendere, quâ Alpheus-aluit Pisam, oppidum Elidos regionis, ubi sacer est Jovi lucus.

2 Celerrimè decurrentes.

3 Gestus, qui animos bellantum indicant.

4 Virorum animosè bellantium.

5 Pati cornuum & lituorum stridorem, quibus equites accendi solent, nec non strepitum gementium rotarum.

1 *Aut Alphea rotis prælabi flumina Tisa,*
Et Iovis in luco currus agitare 2 volantes:
Primus equi labor est, 3 animas atque arma videre
4 Bellantum, 5 lituosque pati, tractuque gementem
Ferre rotam, & 6 stabulo frenos audire sonantes. 184
Tùm magis atque magis 7 blandis gaudere magistri
Laudibus, & 8 plausæ sonitum cervicis amare.
Atque hæc jam primo depulsus ab ubere matris,
9 Audiat: inque vicem det mollibus ora capistris
Invalidus, 10 etiamque tremens, etiam inscius avi.
At, tribus exactis, ubi quarta accesserit 11 æstas, 190
12 Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
13 Compositis, 14 sinuetque alterna volumina crurum,
Sitque laboranti similis: tùm cursibus auras
Provocet, ac per 15 aperta volans, ceu liber habenis,
15 Æquora 16 vix summâ vestigia ponat arena. 195
Qualis 17 Hyperboreis Aquilo cùm 18 densus 17 ab oris
19 Incubuit, Scythiæque 20 hyemes, atque 21 arida
22 differt
Nubila: tùm segetes altæ, campique 23 natantes
Lenibus 24 horrescunt flabris, 25 summaque sonorem
Dant 25 sylvæ, longique 26 urgent ad littora fluctus: 200
27 Ille volat, simul arva fuga, simul æquora 28 verrens,
29 Hîc vel ad 30 Elei metas, & maxima 30 campi
Sudabit spatia, & spumas 31 aget ore cruentas,
Belgica vel 32 molli melius 33 feret 34 esseda collo.

6 In stabulo. 7 Sentire blandimenta & popysmata à manu magistri equorum. 8 Molliter palpatæ. 9 Pullus. 10 Dùm annis tener & operum rudis vinci laborat. 11 Annus. Al. *ætas.* 12 Carptim statim efficere gressum in morem gyri. 13 Arte factis & decentibus. 14 Alterna glomeret volutetque crura. 15 Campos amplos & patentes. 16 Discat esse velox 17 A regionibus Scythicis, super quas flat Boreas. 18 Nubilosus & pluviosus. 19 Cœpit flare. 20 Tempestates. 21 Sine pluviis. 22 Dispergit, dissipat, & in diversas regiones fert. Lucret 1. lib. *Et nubila differt.* 23 Undantes, fluctuantes, crispantes segetes. 24 Contremiscunt. 25 Summitates arborum. 26 Impellunt se. 27 Ventus Aquilo. 28 Æquans & quasi scopis purgans. 29 Equus sc. qui sicut Aquilo supervolat. 30 Currendi terminos, id est, curuli certamine, quod in Elide, Peloponnesi urbe, fit: & est species pro genere. 31 Excutiet. 32 Domito, non rebelli. 33 Trahet, id est, vel erit equus cursor, vel vectarius. 34 Vehicula & currus Belgis in usu ad viam, & olim ad prælia. *Essedum* propriè est genus currus Gallici.

Tùm demùm craſſa magnum 1 *farragine corpus* 205
Creſcere jam domitis ſinito: namq; 2 *ante domandum*
Ingentes tollent animos: 3 *prenſique* 4 *negabunt*
Verbera lenta pati, & duris parêre 6 *lupatis,*
Sed non ulla magis vires induſtria firmat, 209
Quàm Venerem, & 8 *cæci ſtimulos avertere amoris,*
Sive boum, ſive eſt cui gratior uſus equorum.
Atq; ideò tauros 9 *procul, atque in* 10 *ſola* 11 *relegant*
Paſcua, poſt montem 12 *oppoſitum, & trans flumina*
13 *lata:*
Aut 14 *intus clauſos* 15 *ſatura ad præſepia ſervant,* 214
Carpit enim 16 vires paulatim, 17 uritque videndo
18 Fœmina: *nec nemorum patitur* 19 *meminiſſe, nec herbæ.*
Dulcibus 20 *illa quidem illecebris, & ſæpe ſuperbos*
Cornibus inter ſe 21 *ſubigit decernere* 22 *amantes.*
23 *Paſcitur in magna ſylva formoſa juvenca:*
24 *Illi* 25 *alternantes multâ vi prælia miſcent,* 220
26 *Vulneribus crebris:* 27 *lavit ater corpora ſanguis:*
28 *Verſaquè in* 29 *obnixos urgentur cornua vaſto*
Cum gemitu: 30 *reboant ſylvæq; & magnus* 31 *Olympus.*
Nec mos bellantes unà ſtabulare: ſed 32 *alter*
33 *Victus abit, longéque ignotis* 34 *exulat oris,* 225

1 Nutrimento ex farre facto.
2 Priuſquam domiti fuérint.
3 Quondo capiuntur ad domandum.
4 Nolent
5 Flagella mollia.
6 Frænis aſperrimis, inſtar lupinorum dentium ſerratis. Ovid. *Et placide duros accipit ore lupos.*
7 Neque tamen ſagina farrea tantùm valet ad incrementa

boum & equorum, firmandaſque ipſorum vires; quantùm continere à Venere, in longinqua paſcua mares ablegatos. 8 Latentis aut excæcantis homines. 9 A vaccis. 10 A vaccis vacua. 11 Ablegant, removent magiſtri pecorum. 12 Non tam tranſitus prohibendi gratia, quam ut amatarum fœminarum deſiderium æquius ferant, habeantque ardoris refrigerium ab interfluentibus aquis. 13 Ne poſſint tranare. 14 In ſtabulis. 15 Plena, & ipſos ſaturantia. 16 Maſculorum. 17 Incendit marium animos dum videtur. Gerundium paſſivæ ſignificationis: ſicut in Bucol. Cantando *rumpitur anguis.* 18 Vacca & quævis alia. 19 Maſculum ſc. 20 Fœmella, ut vacca. 21 Cogit decertare, pugnare. 22 Tauros: quorum pugnam deſcripturus eſt. 23 Secura (ſc. amorum. 24 Tauri amantes *Illi inter ſeſe multa vi vulnera miſcent, Cornuaque obnixi*, &c. 12. Æn. 25 Alternatim vim inferentes. 26 Se crebo vulnerando. 27 Lavat, inficit corpora taurorum. 28 Obverſa in alterutrum. 29 Inobnitentes obluctantes tauros imprimuntur. 30 Boatum referunt & mugitum per ſonum Echo. 31 Cœlum. 32 Taurorum. 33 Lucanus hac comparatione utitur lib. 2. Statius 2. Thebaid, & Silius 16. 34 Extra ſolum ſuum vitam agit.

1 Multum, valde, Cic. Ep. fam. l. 6. Multa *Deos veneratus.* Idem: *Non multa petens.* Et hic l. 4. Multa *reluctanti*

1 Multâ gemens ignominiam, 2 plagasque 3 superbi
Victoris, tùm quos amisit inultus 4 amores,
5 Et stabula aspectans regnis excessit 6 avitis,
Ergo omni curâ vires exercet, & inter
Dura jacet 7 pernox 8 instrato saxa cubili. 230
Frondibus 9 hirsutis, & carice pastus acutâ:
Et 10 tentat sese, atque 11 irasci in cornua discit
Arboris obnixus trunco, ventosque lacessit
Ictibus, & 12 sparsâ ad pugnam 13 proludit arenâ.
Post, ubi collectum robur, viresque receptæ, 235
14 Signa movet, 15 præcepsque 16 oblitum fertur in hostem:
17 Fluctus ut in medio cœpit cùm albescere Ponto,
Longius ex altoque 18 sinum trahit: 19 utque volutus
Ad 20 terras, 21 immane sonat per saxa, 22 nec ipso
Monte minor procumbit: at 23 ima 24 exæstuat unda
25 Vorticibus, 26 nigramque altè 27 subjectat arenam, 241
28 Omne 29 adeò genus in terris hominumque ferarumque,
Et 30 genus æquoreum, pecudes, 31 pictæque volucres
32 In furias, ignemque 33 ruunt: 34 amor omnibus idem,
Tempore 35 non alio catulorum oblita leæna 245
Sævior erravit 36 campis: nec funera 37 vulgò
Tam multa 38 informes ursi, 39 stragemque dedêre

2 Vulnera.
3 Elati propter victoriam: qua *geminat victoria vires.*
4 Amicam juvencam.
5 Et respiciens pascua, in quibus dudum imperaverat vaccis.
6 In quibus majores sui domanati sunt.
7 Obstinatus, ut se asperitate reficiat, & pernoctans. 8 Non strato, nudo & aspero. 9 Spinosis. 10 Expertitur. 11 Iratus experitur cornuum vires in arboris trunco, tanquam ad palum exerceat se. 12 Pedibus. Unde in Bucol. ait: *jam cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.* 13 Facit præludium & exordium ad pugnam. 14 Redit ad hostem nuper victorem, renovat prælium, debellat, profligat. Tractum à re militari, ubi sunt vexilla. 15 Impetuosus. 16 Negligenter propter partam victoriam agentem. 17 Æn. 11. *Qualis ubi alterno procurrens,* &c. 18 Curvaturam, volubilitatem aquæ, id est, ut fluctus excitatur in medio mari, leniter paulatimque per aquas depellitur. 19 Et postquam. 20 Scopulos. 21 Immaniter. 22 Et stat æqualis ipsi scopulo, cui impellitur fluctus. 23 E fundo maris. 24 Ebullit. 25 Gyris & scaturiginibus. 26 Quia humidam aut terræ profundè permixtam. 27 Sursum jactat. 28 *Hæc regna tenet puer immitis, Spicula cujus sentit in imis Cærulus undis grex Nereidum, Flammamque nequit relevare mari, mox amat insani bellua Ponti.* Senec. Hipp. 29 Certe, omnino. 30 Pisces. 31 Pulchræ, versicolores. 32 In furialis amoris ardorem. 33 Præcipites currunt. 34 Omnia hæc amant, aut eodem modo sævus & vehemens est. 35 Quàm quo furit libidine amatque. 36 Per campos. 37 Passim. 38 Turpes, immanes. 39 Prostrationem cadaverum.

Per ſylvas: tùm 1 *ſævus aper, tùm* 2 *peſſima tigris:*
Heu 3 *male tùm Lybiæ* 4 *ſolus erratur in agris!* 246
Non-ne vides, ut tota 5 *tremor* 6 *pertentet equorum*
Corpora, ſi tantùm 7 *notas* 8 *odor attulit* 7 *auras?*
Ac neq; eos jam frena virûm, nec verbera ſæva.
Non ſcopuli, rupeſq; cavæ, atq; 9 objecta retardant
Flumina, correptoſq; unda 10 *torquentia* 11 *montes.*
12 *Ipſe ruit, denteſq; Sabellicus* 13 *exacuit ſus,* 256
Et pede 14 *pronus humum terram; fricat* 15 *arbore coſtas,*
Atq; hinc atq; illinc humeros ad vulnera 16 *durat.*
Quid 17 *juvenis, magnum cui verſat in oſſibus* 18 *ignem*
Durus amor? nempé abruptis turbata procellis 259
18 *Cæca nocte natat ſerus* 20 *freta:* 21 *quem ſuper ingens*
22 *Porta tonat cæli, & ſcopulis illiſa* 23 *reclamant*
Æquora: nec miſeri poſſunt revocare parentes,
Nec moritura ſuper crudeli funere 24 *virgo.*
Quid Lynces Bacchi 25 *varia, & genus acre luporum,*
Atq; canum? quid quæ 26 *imbelles dant prælia cervi?*
Scilicet ante 27 *omnes furor eſt inſignis equarum:* 266
Et 28 *mentem Venus ipſa dedit: quo tempore* 29 *Glauci*
Potniades 30 *malis membra abjumpſere quadrigæ.*
31 *Illas ducit amor* 32 *tran. Gargara, tranſq;* 33 *ſonantem*

1 Tempore amorum.
2 Immaniſſima.
3 Periculosè.
4 Deſertis.
5 Impetus extiillatione venereâ, dùm erumpere laborat, trepidans.
6 Afficiat.
7 Flatum & ſpiritum equis.
8 Equarum. Nota eſt hiſtoria equi Darii.
9 Interpoſita.
10 Volventia.
11 Ingenter lapides & ſcopulos.

12 Ipſe porcus, qui plurimus eſt in Sabinis, præceps fertur tempore amorum, id eſt, aper qui libet. Species pro genere. 13 Inter ſe atterendo, non ad ſaxa aut arbores, ut alii volunt. 14 Effodit. 15 Ad arborem. 16 Loricat ſe luto, induratque ad prælium. Ariſt. 6. Hiſt. Anim. c. 12. Plin. l. 8. c. 52. 17 Leander egit? ex Muſæo, Ovidio in Ep. Heroid. 18 Amoris. 19 Obſeurâ: quod & Leander ipſe apud Ovidium ad Heronem ſuam ſcribens ait: *Nox erat incipiens (nam que eſt meminiſſe voluptas) Cum ſoribus patriis egredie. bar amans Nec mora depoſito pariter cum veſte timore, Jactabam liquido brâchiæ lenta mari.* 20 Helleſpontum. 21 Juvenem. 22 Aër. 23 Magnum ſonitum contrà mittunt. 24 Hero, quæ decreverat jam tum mori. Ovid. *Sitibi non parcis, dilectæ parce puellæ: Quæ nunquam niſi te ſoſpite, ſoſpes eriit.* 25 Maculoſæ, quæ Bacchi currum trahere finguntur. 26 *Si conjugio timuêre ſuo, poſſunt timidi prælia cervi.* &c. Sen. Hipp. 27 Alios amores. 28 Talem impetum amoris. 29 A Glauco educatæ. Glaucus, filius Siſyphi, ſprevit ſacra Veneris: irata Dea equas ipſius ſtimulis ſuis furiavit, ita ut Glaucum diſcerperent juxta Potniam, Bœotiæ urbem, non procul à Dirce. 30 Maxillis & dentibus membra Glauci dilaceraverunt, 31 Fert & impellit equas. 32 Trans montes & flumina. *Aſcanius* ſl. Myſiæ. 33 Impetu aquarum.

+ *proruliyit*

Aſca-

1 Ascanius est fluvius Mysiæ.
2 Equæ transcendunt.
3 Calidis igni amoris.
4 Equæ libidinis furiis exstimulantur circa vernum Æquinoctium.
5 Sedandæ æstuantis libidinis desiderio, ascendunt in montes, conversæ ad Zephyrum, illius excipiunt auras, hinc concipiunt fœtum quidem arborivum, qui

1 *Ascanium*: 2 *superant montes, & flumina tramant.*
Continuoque, 3 *avidis ubi subdita flamma medullis*,
(4 *Vere magis, quia Vere calor redit ossibus*) *illæ* 272
5 *Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis*,
Exceptantque leves auras: & *sæpe sine* 6 *ullis*
Conjugiis vento gravidæ (*mirabile dictu*) 275
Saxa per & scopulos, & 7 *depressas convalles*
Diffugiunt; non, *Eure*, *tuos*, *neque Solis ad ortus*:
In Boream: 8 *Caurumque: aut unde* 9 *nigerrimus Auster*
Nascitur, & 10 *pluvio contristat frigore cœlum.* 279
11 *Hinc demum*, 12 *Hippomanes*, *vero quod nomine dicunt*
Pastores, *lentum distillat ab* 13 *inguine virus*: (
Hippomanes, *quod sæpe* 14 *malæ* 15 *legêre novercæ*,
*Miscuerunt*que *herbas*, & 16 *non innoxia verba*.
17 *Sed fugit interea*, 18 fugit irreparabile tempus,
Singula dum capti circumvectamur 19 *amore*. 285
20 *Hoc satis armentis*: 21 *superat pars altera* 22 *curæ*,
23 *Lanigeros* 24 *agitare greges*, 25 *hirtasque capellas*.
Hic 26 *labor*; *hinc laudem fortes sperate coloni*.
27 *Nec sum animi dubius*, *verbis* 28 *ea vincere* 29 [illegible]
Quàm sit, & *angustis hunc addere rebus honorem*.

distillat ab inguine, viro sus, diciturque Hippomanes. De alio Hippomane *carunculæ nascentis ejus de fronte revulsæ*, infra l. 4. Æn. 6 Ullo masculorum fœmine aut commixtione. 7 Humiles. 8 Ventum flantem ab occasu solstitiali. 9 Caligino sissimus. 10 Ex pluviâ aut cum pluviâ nato, id est, grandine. 11 Ex hoc furore libidinis. 12 Quia ἵππος *equus* est & *equa*, & μανία *furor*. 13 Pudibundis equæ. 14 Ardentes amore privignorum, ut Phædra, & aliæ venefícæ: suprà 2. Georg. 15 Collegerunt. 16 Noxias. 17 Castigat studium suum singulis nimis immoratum; transitque ad *curam ovium & caprarum, quæ est tertia libri hujus pars*. 18 De veloci cursu temporis Ovid. 3. de Arte. *Ludite eunt anni more fluentis aquæ Nec quæ præteriit, rursum revocabitur unda, Nec quæ præteriit, hora redire potest*. 19 Suscepti operis. 20 Sc. dictum est de majoribus animalibus, ut bobus & equis. 21 Superest 22 Negoti suscepti. 23 Ut oves. 24 Sc. *verbis*, id est, describere. 25 Setosas aut pilosas. 26 Labor vester nascitur in tuendis minoribus animalibus: *vel* labor meus in ornanda re tam humili; unde & laus major: ut l. 4 Georg. *In tenui labor, at tenuis non gloria*. 27 Compone cum Lucretio, quem imitatur. *Nec me animus fallit, quàm sint obscura: sed acri percussit thyrso laudes spes magna*, &c. l. 1. 28 Eas res extollere. 29 Difficile.

1 *Sed*

1 *Sed me* 2 *Parnaſi* 3 *deſerta per ardua dulcis* 291
Raptat 4 *amor : juvat ire* 5 *jugis, qua nulla* 6 *priorum*
Caſtaliam 7 *molli* 8 *divertitur* 9 *orbita clivo.*
Nunc veneranda Pales, 10 *magno nunc ore ſonandum.*
Incipiens, 11 *ſtabulis edico in mollibus :* 12 *herbam* 295
Carpere oves, dum mox 13 *frondoſa reducitur æſtas :*
Et multa duram ſtipula, filicumque 14 *manipli*
Sternere 15 *ſubter humum : glacies ne frigida ladat*
16 *Molle pecus,* 17 *febremq; ferat,* 18 *turpeſq; podagras.*
19 *Poſt hinc digreſſus, jubeo frondentia capris* 300
20 *Arbuta ſufficere, & fluvios præbere recentes ;*
Et ſtabula 21 *a ventis hyberno opponere Soli*
Ad medium converſa diem : cum frigidus olim
Jam 22 *cadit,* 23 *extremoque irrorat Aquarius anno.*
24 *Hæc quoque non cura nobis leviore ſtuenda;* 305
Nec minor 25 *uſus erit :* 26 *quamvis* 27 *Mileſia magno*
Vellera 28 *mutentur* 29 *Tyrios incocta rubores.*
30 *Denſior* 31 *hinc ſoboles : hinc largi copia lactis :*
Quam magis 32 *exhauſto ſpumaverit* 33 *ubere* 34 *mul-*
ctra,

1 *Me vero primum dulces ante omnia Muſæ Quarum ſacra fero ingenti perculſus amore,* &c. ſupra 2. Georg. 2 Montis illius in Phocide, Muſis conſecrati. 3 *Avia Pieridum peragro loca, nullius antè Trita ſolo,* &c. Lucret. l. 1. & 4. 4 Suſcepit negotii aut gloriæ ſpectatæ.

5 Per juga Parnaſſi montis eâ parte, &c. 6 Veterum Poëtarum. 7 Facili adſcenſu. Eſt enim fons Caſtalius ad ima Parnaſſi montis in Phocide. 8 Traducit ad Caſtalium fontem. 9 Semita. 10 Nunc decet ſonare carmine res parvas extollente. 11 Non educendæ oves paſtum per hyemem; ſed continendæ domi ad uſque ver frondoſum in ſtabulis mollibus, ſtipula & filice ſtratis. 12 Fœnum, frondem populeam, ulmeam, foliaque ficulnea, paleam, furfur. Varro. l. 2. c. 2. Cato. 5. c. 13 Frondibus plena. 14 Faſciculis. 15 Oves. 61 Debile, tenerum. 17 Scabiem inferat. 18 Pedum ægritudines tumidos eos facientes. 19 Poſteà ab ovium præceptione digreſſus. 20 Frondes arbutorum nec non recentem indies aquam abundè ſubminiſtrare. 21 Ita ad Meridiem ſita, ut ſpectent tamen Orientem. 22 Occidit. 23 *Ubi in verſum contriſtat Aquarius annum*. 6. Januario : loquitur enim ſecundum opinionem illorum, qui annum à Martio incipiebant; hoc enim pacto Aquarius & Piſces in extremo anno eſſe videntur. 24 Caprilia æquè ac ovilia curanda erunt. 25 Utilitas. 26 Quamvis velleta, quæ ferunt oves juxta Miletum, in ſummo pretio ſint. 27 Miletus urbs Ioniæ, principe lana nobilis. 28 Permutatione mercium, commercio. 29 Tyria incocta purpura. 30 Quam ex ovibus, quæ ferè ſingulos pariunt. 31 A capris, quæ binos fere pariunt. 32 Emulcto. 33 Quæ ubera quò magis preſſa & emulſa, eò magis lacte manant. 34 Vas mulctrale, in quod mulgetur.

1 Valdè cano : ut 6. Æn. ſub finem, de Numâ. 2 Cinyphis fl. Africæ, ubi inſignes hirci. Synecdoche ſpeciei pro genere. Cinyphii paſtores tondent menta & barbas hircis: vel Paſtores tondent barbas Cinyphii hirci, id eſt hircorum : *ſondent* pro *tondentur* poni vult interpretum vulgus, id eſt, habent barbas tonſas.

Læta magis preſſis manabunt flumina mammis. 310
Nec minus interea barbas, 1 incanaque menta
2 Cinyphii tondent hirci, 3 ſetaſque comantes
4 Uſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.
5 Paſcuntur verò ſylvas, & 6 ſumma 7 Lycæi,
8 Horrenteſque rubos, & 9 amantes ardua dumos. 315
Atque ipſæ 10 memores redeunt in tecta, ſuoſque
Ducunt, & 11 gravido 12 ſuperant vix ubere limen.
13 Ergo omni 14 ſtudio glaciem, ventoſque 15 nivales,
Quò minus eſt illis curæ mortalis egeſtas,
16 Averte: victumq; 17 feres, & 18 virgea 19 lætus 320
18 Pabula; nec tota claudes 20 fœnilia bruma.
At verò 21 Zephyris cum læta 22 vocantibus 23 æſtas
In ſaltus 24 utrumque gregem, atque in paſcua mittes:
25 Luciferi primo cum ſidere, 26 frigida rura 323
Carpamus: 17 dum manè novũ, dum gramina 18 canent,
Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba eſt.
Indè, ubi 29 quarta 30 ſitim cœli collegerit hora,
Et cantu querulæ 31 rumpent arbuſta cicadæ,
At puteos, aut 32 alta greges ad ſtagna jubeto 330
Currentem 34 iligni potare canalibus undam:
35 Æſtibus at mediis umbroſam exquirere vallem,

3 Pilos, villos. 4 Ut fiant integumenta contra pluviam. 5 Capræ & hirci. 6 Verticem & ſummitatem. 7 Montium, uti Lyceus mons eſt Arcadiæ. Synec. ſpec. pro genere. 8 Vepres aſperos. 9 Spinas appetentes ardua loca, id eſt, capræ non carpunt prata, quorum fœnum pretioſum ſit, ſed frondes. 10 Memores caprilium ſuorum, & nemine reducente domum redeunt tempeſtivè. hædoſque una ducunt, cùm oves ſultum pecus & obliviosum cuſtode indigeant. 11 Lacte diſtento & onuſto. 12 Super tranſire poſſunt. 13 Quò minùs ſibi conſulere, ſuique curam gerere valent, ut parent, quæ mortalis egeſtas deſiderat, eò magis tu proſpice neceſſaria, quæ defendant eas alantque. 14 Diligentia. 15 Qui cum nivibus decidunt. 16 Ab eis. 17 In ſtabula. 18 Virgarum frondes. 19 Libens. 20 Loca, in quibus fœnum reponitur. 21 Ubi novam æſtatem hæver evocarint Zephyri. 22 Invitantibus te & gregem. 23 Sc. *eſt*, aut *advenit*. 24 Ovium & caprarum. 25 Cùm primùm apparet ſidus ſtellæ lucem ferentis, id eſt, primo mane. 26 Nocturno tempore. 27 Quamdiu matutinum tempus eſt novum. 28 Pruina. 29 Poſt ortum ſolis. 30 Siccitatem & æſtum aëris, id eſt cum animalia ſitient. 31 Παθ. ὑπερβολικὸν, ut, *rupta lictore columna, & fregit ſubſellia verſu.* 32 Profunda. 33 Defluentem. 34 Ex ilice factis. 35 Caloribus.

Si-

Sicubi magna 1 *Iovis* 2 *antiquo robore quercus*
Ingentes tendat ramos, aut ſicubi 3 *nigrum*
Ilicibus 4 *crebris* 5 *ſacrâ nemus* 6 *accubet* 5 *umbrâ.*
Tùm tenues dare rurſùs aquas, & paſcere rurſùs
Solu ad occaſum; cùm frigidus aëra Veſper
7 *Temperat, & ſaltus reficit jam* 8 *roſcida Luna,*
9 *Littoraq; halcyonem reſonant, & Acanthida dumi.*
10 *Quid tibi paſtores Libya, quid paſcua verſu*
11 *Proſequar, & raris habitata* 12 *mapalia tectis?*
Sæpè diem, noctemque, & totum ex ordine menſem
13 *Paſcitur,* 14 *itque pecus longa in deſerta ſine ullis*
15 *Hoſpitiis: tantum campi jacet: omnia ſecum*
16 *Armentarius Afer agit, tectumque, &* 17 *Laremque,*
18 *Armaque,* 19 *Amyclæumque canem,* 20 *Creſſamque pharetram.*
21 *Non ſecùs,* 22 *ac* 23 *patriis* 24 *acer* 25 *Romanus in armis,*
26 *Injuſto ſub faſce viam cùm carpit, &* 27 *hoſti*
28 *Ante exſpectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.*
29 *At* 30 *non, qua Scythia* 31 *gentes,* 32 *Mæotica; unda.*
Turbidus & 33 *torquens flaventes* 34 *Iſter arenas:*
35 *Quaque redit medium Rhodope porrecta ſub axem,*

1 Sacra Jovi quercus.
2 Ex trunco longævo.
3 Caliginoſum.
4 Densè poſitis
5 Umbra tali, qualis ſolet eſſe in lucis ſacris.
6 Vicinum jaceat.
7 Ab æſtu.
8 Roriſua demittens vaporem humidum.
9 Veſperi die inclinante, ubi littora reſonant cantu halcyonum, qui non altum ſubjecta fuerat.

avium, quæ in mari in ſumma tranquillitate nidificare ſolent, dumi caduelium. 10 Alia Afris paſtoribus pecora paſcendi ratio, ut quibus locis ſubindè mutantibus, *Nulla domus plauſtris habitant, migrare per arva Mota atque errantes circumvectare penates.* 11 Deſcribam. 12 Caſas ſeu humilia domicilia. 13 In Libya. 14 Paſcendo errat. 15 Stabulis, vel ovillis, vel caprillis. 16 Cuſtos armenti Libycus impellit ac ducit. 17 Rem familiarem. 18 Adversùs leones & lupos. 19 Laconicum, Spartanum. *Amycla*, urbs Laconiæ. Laconici canes laudantur. Hic *Amycleus canis* pro quovis cane & venatico accipitur. *Synecdoche.* 20 Cretenſem. Synecdochicè. Cretes ſagittis nobiles. 21 Paſtoris Libyci & Romani militis comparatio. 22 Quàm. 23 Martiis. 24 Strenuus, bellicoſus. Miles omnia ſecum agit. 26 Iniquo & gravi onere. Ex Rom. enim diſciplinâ, milites in expeditionibus bajulabant cibaria, annonam quandoque menſtruam, & ſi quid opus eſſet ad munienda caſtra, gladium, ſcutum, galeam & arma cætera. 27 Obvius, vel contra hoſtem. 28 Antequam exſpectetur. Ovid. 8. Met. *Ante exſpectatum portus tenuere petitos.* 29 Alia & longè diverſa paſcendi ratio Scythis, & qui armenta per totum annum in ſtabulis clauſa continent. 30 Sic it pecus longa in deſerta ſine ullis hoſpitiis, ſicut in Africa, in eâ parte mundi, qua &c. 31 Sc. *ſunt.* 32 Palus Mæotis. 33 Volvens. 34 Danubius. 35 Quâ Rhodope, mons aut rupes Thraciæ, porrecta ad Septentrionem Hæmo, à quo anteà divulſus erat, conjungitur. *Threiciam Rhodopen habet angulus unus & Hemum*, Ovid. 6 Met.

Illic clausa tenent stabulis armenta; neque ullæ
Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes:
Sed jacet aggeribus niveis informis, & alto
Terra gelu latè, septemque assurgit in ulnas:
Semper hyems, semper spirantes frigora Cauri.
Tùm Sol pallentes haud unquam discutit umbras:
Nec cùm invectus equis altum petit æthera, nec cùm
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.
Concrescunt subitæ currenti in flumine crustæ,
Undaque jam tergo ferratos sustinet orbes;
Puppibus illa priùs patulis, nunc hospita plaustris:
Æraque dissiliunt vulgò, vestesque rigescunt
Indutæ: cæduntque securibus humida vina:
Et totæ solidam in glaciem vertêre lacunæ:
Stiriaque impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non sociùs aëre ningit:
Intereunt pecudes: stant circumfusa pruinis
Corpora magna boum: confertoque agmine cervi
Torpent mole novâ, & summis, vix cornibus exstant.
Hos, non immissis canibus, non cassibus ullis,
Punicea-ve agitant pavidos formidine pennæ:
Sed fruſtrà oppositum trudentes pectore montem,
Cominus obtruncant ferro, graviterque, rudentes

1 In Scythiâ. 2 Aggestis cumulis nivium. 3 Rudis, sine formâ aut ornatu. 4 Crescit. 5 Efflantes, aut flando producentes. 6 Pallorem inducentes: quia interdiu non est caligo mera, sed pallida lux ex nive & nube productâ. 7 Neque tùm discutit umbras. 8 In hemisphærium nostrum. 9 Oritur. 10 Præcipitanter currentem. 11 A repercussu radiorum Solis occidentis. 12 Lavit, id est, cum occidit. 13 Ister, fluminaque alia, ut & mare, durantur glacie. *Quaque rates ierant, pedibus nunc itur, Perque novos pontes Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.* 14 Fragmenta glaciei. 15 In superficie suâ. 16 Rotas plaustrorum ferro armatas. 17 Transmeabilis. 18 Ærea instrumenta frigore rumpuntur passim. 19 Indurescunt congelatæ. 20 Quibus homines induti sunt. 21 *Nudaque consistunt formam servantia testa Vina, nec hausta meri, sed data fruſta bibunt.* Ovid. Trist. 3. l. & Pont. lib. 3. 22 Ut unus sit globus glaciei. 23 Se, id est, versæ sunt. 24 Aquæ collectiones. 25 Glacies ex destillationibus nasi aut halitus. 26 Concreta. 27 Scythico. 28 Moriuntur frigore & inedia. 29 Rigescunt. 30 Quia agminatim pasci volunt cervi. 31 Constringuntur frigore. 32 Nivium & glaciei. 33 Eminent & extra nives apparent. 34 Retibus. 35 Venantur & persequuntur Scythæ. 36 Lineâ plumis versicoloribus, iisdemque ustulatis, intertexta, quæ visu & odore territos cervos in veras plagas obstantes impellat. 37 Sed fruſtrà conatos cervos nivium montem aut nivis cumulum oppositum trudere, venatores ipsi cominus conficiunt. 38 Cervos. 39 Catachresticè translatum, ab asinis.

Cadunt, & magno lati clamore reportant.
1 Ipſi in defeſſis ſpecubus, ſecura ſub alta
Otia agunt terra: congeſtaque robora, totaſque
Advolvère focis ulmos, ignique dedère.
2 Hinc noctem ludo 3 ducunt: & 4 pocula lati
5 Fermento, atq; acidu 6 imitantur 4 vitea ſorbi.
7 Talu Hyperboreo ſeptem ſubjecta trioni
Gens effrana virûm Rhiphæo tondſtur Euro:
Et 8 pecudum fulvu velantur corpora 8 ſetis.
9 Si tibi 10 lanicium curæ; primùm 11 aſpera ſylva,
12 Lappaque, tribuliq; 13 abſint: fuge pabula 14 lata:
Continuóque greges 15 villu 16 lege mollibus albos.
17 Illum autem, (quamvis aries ſit candidus ipſe)
Nigra ſubeſt udo tantùm ewi lingua palato,
18 Rejice: ne maculu 19 infuſ; et vellera 20 pullis
21 Naſcentum: 22 plenoq; alium circumſpice campo.
23 Munere 24 ſic 3 niveo lana (ſi credere dignum eſt)
25 Pan, Deus Arcadiæ, captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans: 26 nec tu aſpernata vocantem.
Aut cui 27 lactu amor, cythiſum, 28 lotoſq; frequentes
Ipſe manu, ſalſaſque ferat 29 præſepibus herbas.
30 Hinc & 1 amant fluvios magu, & magis ubera
32 tendunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte 33 ſaporem.
Multi jam 34 excretos 35 prohibent à matribus hædos,

1 Scythæ. 2 In hujuſmodi ſpecubus. 3 Tranſigunt. 4 Potum, quem vitis profert, id eſt, vina. 5 Potum ex hordeo fermentant, ſorbiſque condiunt, ut vinum ſapiat. 6 Similitudinem vini habentia conficiunt. 7 Atque hæc eſt vitæ ratio genti efferæ, quæ habitat terras ſubditas Septentrionali axi, vapulatque Euro à Riphæis montibus, ſi qui ſunt, ſiante. 8 Rhenonibus, & inverſis pecudum ferarumque pellibus. 9 *Quarta libri pars* docet, quomodo paſtores plurimam albamque lanam habere poſſint. 10 Exercitium lanarum. 11 Spinoſa. 12 Quæ omnia lanam hamis velut inuncatam vellicant. 13 A paſcuis ovium. 14 Pinguia aut pingues facientia. 15 Velleribus lanarum. 16 Elige. 17 Quin & aries ipſe rejiciendus ab admiſſura, cujus ſub lingua vena ſit nigra; namque concolores erunt agni Varro 8. lib. 2. c. Colum. 18 Repelle. 19 Fuſca faciat & denigret. 20 Subnigris. 21 Agnorum. 22 Et circumſpiciendo delige alium arietem ex pleno grege in campo exiſtente. 23 Ariete lanigero valde candido. 24 Per hoc, quod ſuberat macula nigra. 25 Adſerit hanc fabulam Pani, abdicatam Endymioni, ex Nicandro Macrobius l. 5. Sat. c. 22. ut qui menſes a Lunâ collegerit, uti Endymion periodos. 26 Etiam ſecuta es. 27 Habendi eſt. 28 Frondes loti frequenter adhibitas. 29 Ad præſepia. 30 Ex ſale aut ſalſis herbis. 31 Oves frequentius potant, undè plus lactis habent. 32 Diſtendunt. 33 Quia lac eſt ſapidius. 34 Majuſculos & validiores, ut trimeſtres 35 Arcent, id eſt, ablactant eos.

1 Extrema labra.
2 Ferro, ut clavis, munitis, undè hœdi fugere volentes matrem lædant.
3 In caseum cogunt.
4 Ingruentibus.
5 Occidente.
6 Lac illud, lactitinia venalia in vasculis vimineis, ferunt ad oppida.
7 Ut vendat.
8 Modico aut conservativo.
9 Respergunt lac pressum.
10 In hiemem.
11 Pastori.
12 Minima.

1 *Primaque* 2 *ferratis præfigunt* 1 *ora capistris.*
Quod surgente die mulsêre, horisque diurnis,
Nocte 3 *premunt: quodjam* 4 *tenebris, & sole* 5 *cadente,*
Sub lucem exportant 6 *calathis* (7 *adit oppida pastor*)
Aut 8 *parco sale* 9 *contingunt*, 10 *hyemique reponunt.*
Nec 11 *tibi cura canum fuerit* 12 *postrema: sed una*
Veloces 13 *Spartæ catulos*, 14 *acremq;* (*Molossum*
Pasce 15 *sero pingui: nunquam custodibus illis*
16 *Nocturnum stabulis furem, incursusque luporum,*
Aut impacatos 17 *à tergo horrebis* 18 *Iberos.*
Sæpè etiam cursu timidos agitabis 19 *onagros:*
Et canibus leporem, canibus venabere damas:
Sæpè 20 *volutabris pulsos sylvestribus apros*
Latratu 21 *turbabis* 22 *agens: monteſque per altos*
Ingentem clamore 23 *premes ad retia cervum.*
Disce & odoratam stabulis accendere 24 *cedrum,*
24 *Galbaneoq;* 25 *agitare* 26 *graves nidore chelidros.*
Sæpe sub immotis præsepibus aut 27 *mala tactu*
Vipera delituit, 28 *cœlumque exterrita fugit:*
Aut tecto assuetus coluber succedere, & umbræ,
Pestis acerba boum, pecorique aspergere virus,
29 *Fovit humum: cape saxa manu, cape* 30 *robora pastor:*
31 *Tollentemq; minas, & sibila colla tumentem*
32 *Dejice: jamque fuga timidum caput abdidit altè,*
Cum medii 33 *nexus, extremaque* 34 *agmina cauda*

13 Laudantur passim Lacones & Epirotici canes. Hîc ad custodiam & venationem. 14 Strenuum ad venatum & custodiam pecoris. 15 Liquore à caseo aut lacte defluente, quo pingues fiunt canes. 16 Noctu ad orientem. 17 Per insidias gregem insequentes cum horrore expavebis. 18 Hispanos, bellicosos, adeoque prædones & abigeos. 19 Sylvestres asinos, quorum pulli in deliciis. Mart. 13. l. 94. Epig. 20 E locis cœnosis, quibus gaudet amica luto sus. 21 Urgebis, ne infestent segetem aut pecua tuum. Vox venatica. 22 Persequens. 24 Compelles. 24 Cujus suffitu & odore arceantur chelydri. Viperæ latitantes, & colubri lactis sitis aut vini dolia frequentantes. 25 Profligare. 26 Molestos. 27 Nociva dum tangitur. 28 Acrem. 29 Condita est sub terrâ, quàm amplexus est. 30 Sudem aut ligna dura. 31 Erigentem caput iratum. 32 Ocyde viperam. 33 Collectiones in angulos. 34 Orbes, nexus.

1 *Solvuntur*, 2 *tardoſque trahit* 3 *ſinus ultimus orbes.*
Eſt etiam ille 4 *malus* 5 *Calabris in ſaltibus* 6 *anguis*,
Squamea 7 *convolvens ſublato pectore terga*, 426
Atque notis longam 8 *maculoſus grandibus alvum*:
Qui, dum amnes ulli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent udo terræ, ac pluvialibus Auſtris, 429
9 *Stagna celit*: *ripiſque habitans hic piſcibus atram*
10 *Improbus ingluviem*, *ranaſque* 11 *loquacibus explet*.
Poſtquam 12 *exuſta palus*, *terræque ardore dehiſcunt*,
Exilit in ſiccum: *& flammantia lumina torquens*
13 *Savit agris*, 14 *aſperque ſiti*, *atque* 15 *exterritus æſtu*
Ne mihi tum molles ſub dio carpere ſomnos, 435
Neu dorſo nemoris libeat jacuiſſe per herbas:
16 *Cum*, 17 *poſitis novus exuvitis*, *nitiduſq*: 18 *juventa*
Volvitur, *aut catulos tectis*, *aut ova relinquens*,
Arduus 19 *ad ſolem*, *& linguis* 20 *micat ore bifidis*.
22 *Morborum quoq*; *te* 23 *cauſas*, *& ſigna docebo*, 440
Turpis oves 24 *tentat ſcabies*, *I. ubi frigidus imber*
Altius 25 *ad vivum perſedit*, *& II.* 26 *horrida* 27 *cano*
28 *Bruma gelu*: *vel III. cum* 29 *tonſis illotus adhæſit*.
Sudor, *& IV.* 30 *hirſuti* 31 *ſecuerunt* 32 *corpora vepres*.
33 *Dulcibus idcirco pluviis pecus omne* 34 *magiſtri* 445
Perfundunt: *udiſque aries in gurgite villis*
Merſatur, 35 *miſſuſque* 36 *ſecundo defluit amni*.
Aut tonſũ 37 *triſti* 38 *contingunt* 39 *corpus* 40 *amurca*,
Et ſpumas miſcent 41 *argenti ac ſulphura vivo*,
42 *Idæaſque pices*, *& pingues* 43 *unguine ceras*. 450

1 Cùm caput abditur, & media membra diſſolvuntur ab extremis, & explicando ſe membra ſua fingit ſerpens mortuum.
2 Ira ut non videatur ſe ampliùs moturus.
3 Angulus.
4 Nocivus.
5 Calabriæ regionis Italiæ.
6 Cherſydrus, aquas & terras infectans.
Natrix.
7 Complicans.
8 Deſluunt per ſuntes.
9 Aquas ſtantes habitat & frequentat. 10 Audax & vorax. 11 Coaxantibus. 12 Exhauſta calore ſolis. 13 Sævitiam ſuam exercet. 14 Irritatus. 15 Al. exercitus. 16 De Pyrrho eadem. 2. l. Æn. Lucret. 4. l. *Cum lubrico ſerpens Exuit in ſpinis veſtem.* l. 2. 17 Innovatus vetere pelle depoſita. 18 Pelle nova, qualem habuit in juventâ. 19 Soli expoſitus. 20 Per vices ſine ordine movetur. 21 In tres ſulcos fiſſis, id eſt, nunc exerit, nunc inſerit linguas, ſicut micantes nunc erigunt, nunc deprimunt digitos. 22 *Quarta libri pars, de morbis pecorum.* 23 Quatuor *I. II. III. IV.* 24 Moleſtat atque inficit. 25 Uſque ad interiora. 26 Horrere ſeu frigere facientes. 27 Albicante. 28 Hyems. 29 Oſſibus. 30 Dentati. 31 Dilaceraverunt. 32 Ovium. 33 Remedia morbi & ſcabiei docet. 34 Paſtores. 35 Aries mittus in fluvium. 36 Deſcendente. 37 Amarâ, aut dolorem adferente. 38 Molliter inungunt & fricant. 39 Ovis. 40 Fæcibus olei. 41 Vivi. 42 Ida mons Phrygiæ pinubus nobilis, è quibus fluit pix liquida, *tarra*, & reſina. 43 Viſcoſitate.

1 Cepam marinam. 2 Album. 3 Nigrum veratrum. & Non tamen efficacius aut præsentius aliud remedium, quam exulceratæ partis resciſſio: *Ulcus enim viveſcet & inveteraſcet alendo.* Lucret. 4. Reſecare & aperire, 5 Creſcit. 6 Ulcera ovium. 7 Et ipſe otioſus deſidens, neque manū admovans remedium cœlitus ignavus precibis expoſcit,

[1] *Scyllamque,* [2] *helleboroſque graves, nigrūq; bitumen.*
[3] *Non tamen ulla magis præſens fortuna laborum eſt.*
Quàm ſi quis ferro potuit [4] *reſcindere ſummum*
Ulceris os: alitur vitium, [5] vivitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad [6] *vulnera paſtor* 455
Abnegat, [7] *& meliora Deos ſedet omnia poſcens.*
Quinetiam ima dolor balantum lapſus ad oſſa
[8] *Cum* [9] *furit, atq; artus* [10] *depaſcitur* [11] *arida febris:*
Profuit incenſos æſtus [12] *avertere, & inter*
Ima [13] *ferire pedis* [14] *ſalientem ſanguine venam:* 460
[15] *Biſaltæ quo more ſolent,* [16] *acerque* [17] *Geloni,*
Cum fugit in Rhodopen, atque in deſerta Getarum,
Et lac concretum cum ſanguine potat equino.
[18] *Quam* I. *procul aut molli ſuccedere ſæpius umbra*
Videris, II. *aut ſummas carpentem ignavius herbas,*
III. [19] *Extremamq; ſequi,* IV. *aut medio procumbere campo* 466.
Paſcentem, V. *&* [20] *ſera ſolam decedere nocti:*
Continuè [21] *ferro culpam compoſce prius quàm*
Dira [22] *per incautum ſerpant contagia vulgus.* 469.
Non tam creber, agens [23] *hyemem, ruit* [23] *æquore turbo,*
Quàm multa pecudum [24] *peſtes: nec ſingula morbi*
Corpora corripiunt: ſed totā [25] *æſtiva repente,*
[26] *Spemq; gregemq; ſimul, cunctamq; ab origine gentem*
[27] *Tum* [28] *ſciat* [29] *aërias Alpes, &* [30] *Norica* [31] *ſiquis*

exſpectatque. *Fruſtrà enim, ſi te iguaviæ tradideris, votis muliebribus auxilia Deorum implores.* Saluſt. 8 Ad febrim ovium mittatur ſanguis è vena in talo aut inter ungula. 9 Sævit. 10 Abſumit. 11 Lenta tabe conſumens oſſa. 12 Expellere. 13 Percutiendo aperire. 14 Scatentem. 15 Accolæ Ponti Euxini. 16 Strenuus ad prælia. 17 Geloni. Sarmatæ, Gete pop. Scythiæ prædabundi, in itinere aut fugâ, deprehenſi fame aut ſiti, ſanguinem è cruribus equinis emiſſum equarum lacte miſtum (ſunt enim ἱππομολγοὶ) bibunt. 18 Signa pecudis febricitantis quinque, I II. III. IV. V. 19 Ovem ultimam. 20 Tardè adventanti. 21 Cultro aut cauterio culpam contagii futuri ejus pecudis reſeca. 22 Diffunduntur per multitudinem ovium tuarum neſcientium cavere ſecreta nocumenta. 23 Tempeſtatem aut grandinem in mari. 24 Sc. *ſunt.* 25 Greges in æſtivis. Metonym. loci pro locato: æſtate autem potiſſimum febre corripiuntur oves. 26 Gregis, id eſt, agnos ſimul & oves. 27 Cùm hæc peſtis inciperet. 28 Quòd morbi non ſingula, ſed univerſa ſæpè corripiunt corpora. 29 Altiſſimas. 30 Illyrica. 31 Si quis ſc. *vidiſſet* tum Alpes, &c.

Ca-

Caſtella 1 *in tumulis, & Lapidis arva Timavi.* 475
Nunc quoque 3 *pòſt tantò videat deſertaque regna*
Paſtorum, & longè ſaltus lateque vacantes.
Hic quondam 5 *morbo cœli miſeranda coorta eſt*
6 *Tempeſtas, totoque* 7 *autumni* 8 *incanduit æſtus;*
Et genus omne 9 *neci pecudum* 9 *dedit, omne ferarum;*
Corrupitque lacus; infecit pabula tabo. 481
Nec via mortis erat ſimplex: ſed ubi 10 *ignea venis*
Omnibus acta ſitis, miſeros 11 *abduxerat artus,*
Rursus abundabat 12 *fluidus* 13 *liquor, omniaq; in ſe*
Oſſa 14 *minutatim morbo collapſa* 15 *trahebat.* 485
16 *Sæpe* 17 *in honore Deûm medio ſtans* I. *hoſtia ad aram,*
Lanea dum 18 *nivea circundatur* 19 *infula* 18 *vitta,*
Inter 20 *cunctantes cecidit moribunda* 21 *miniſtros:*
Aut ſi 22 *quam ferro mactaverat* 23 *ante ſacerdos,*
24 *Inde neq; ſ* 25 *impoſitis ardent altaria* 26 *fibris,* 490
Nec reſponſa poteſt 27 *conſultus reddere* 28 *vates:*
Ac vix ſuppoſiti 29 *tinguntur ſanguine cultri,*
Summaque 30 *jejuna ſanie* 31 *infuſcatur arena.*
II. *Hinc* 32 *lætis vituli* 33 *vulgo moriuntur in herbis,*
Et 34 *dulces animas* 35 *plena ad præſepia reddunt.* 495
III. *Hinc* 36 *canibus* 37 *blandis* 38 *rabies venit, &*
IV. 39 *quatit ægros*

1 In colliculis ſita.
2 Fluvii in Lapidiâ, Venetiæ regione.
3 Tam longo tempore pòſt, ut pecus inſtaurari potuiſſet.
4 In his dictis regionibus.
5 Corrupto & infecto aëre.
6 Peſtilentialis.
7 Qualis ſolet eſſe in autumno.
8 Peſtis efferbuit.
9 Necavit.
10 Ardentiſſima.
11 A naturali ſitu, id eſt, contraxerat membra miſerorum animalium Al. *adduxerat.* 12 Superfluus. 13 Humor corruptus, cacochymia. 14 Per minutas particulas. 15 Ex corruptione aëris ſanguis & ſuccus bonus deſiccabatur. 16 Graſſata lues invaſit, I. *Hoſtias*, II. *Vitulos*. III. *Canes*, IV. *Sues*, V. *Equos*, VI. *Boves*, VII. *Feras*. VIII. *Piſces*, IX. *Serpentes*, X. *Aves*. 17 Pecus mactanda ſtans, id eſt, parata ut in Deorum honorem mactetur. 18 Candidiſſimo velamine capitis. 19 Hoſtiæ coronabantur infulis, quæ faſciæ erant inſtar diadematum, a quibus utrimque dependebant vittæ 20 Segnius ferientes. 21 Popas, qui victimam cedunt Ovid. 2. Faſt. *Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter, Hoſtia cælitibus quo feriente cadit.* 22 Aliquam hoſtiam. 23 Quam ipsâ peſte caderet. 24 Ex tali hoſtiâ. 25 Ad cremandum. 26 Extorum, id eſt, exta illa corruptiſſima nolebant incendi. 27 Conſilium interrogatus. 28 Extiſpex, cujus erat, conſultis extis, futura prædicere, nihil hic præſagire poteſt, corruptis tabo extis. 29 Imbuuntur: quia totus lentâ tabe abſumptus fuerat. 30 Macilenta & modica. 31 Fit fuſca. 32 Pinguibus 33 Paſſim. 34 Dulcem vitam. 35 Pabulorum. 36 Sagacibus ſc. & odoris prima infectio. 37 Domino ſuo blandiri ſolitis. 38 Quæ propria canum. 39 Tremere facit.

Tussi; 1 *anhela sues, ac faucibus* 2 *angit* 3 *obesis.*
Labitur infelix 4 *studiorum, atq*; *immemor* 5 *herba.*
V. 6 *Victor equus: fonte*sque *avertitur, & pede terram*
8 *Crebra feri: demissæ*; 9 *aures*, 10 *incertus ibidem* 500
Sudor, & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & 11 ad tactum tractanti dura resistit.
Hæc ante 12 *extitium primis* 13 *dant signa diebus.*
Sin in processu cœpit 14 *crudescere morbus,*
Tum verò ardentes 15 *oculi, atque attractus ab alto* 505
Spiritus, interdum gemitu 16 *gravis:* 17 *imaque longo*
Ilia singultu 18 *tendunt: 19 it naribus* 20 *ater*
Sanguis, & 21 obsessas fauces premit 22 *aspera lingua.*
Profuit 23 *inserto* 24 *latices infundere* 25 *cornu*
Lenæos: ea visa salus morientibus 26 *una.* 510
Mox erat 27 *hoc ipsum exitio: 28 Furiisque refecti*
Ardebant: Ipsique suos jam morte sub 29 *agra*
(30 *Dii meliora piis, 31 erroremque hostibus illum*)
32 *Discisso nudis laniabant dentibus artus.*
VI. *Ecce autem duro* 33 *fumans sub vomere taurus* 515
Concidit, & mistum spumis vomit ore cruorem,
Extremosque 34 *ciet gemitus: 35 it tristis arator,*
Mœrentem 36 *abjungens* 37 *fraterna morte* 38 *juvencum.*
Atque opere in medio defixa relinquit aratra. 519
39 *Non umbra alborum nemorum, non mollia possunt*
Prata 40 *movere animum, non qui per saxa volutus*
Purior electro campum petit amnis: at ima
41 *Solvuntur latera, atq*; *oculos* 42 *stupor urget* 43
inertes,

1 Anhelitu trahens.
2 Strangulat.
3 Sic inflatis, ut pingues putentur.
4 Certaminum.
5 Pabuli: ut Eclog. 8. *Immemor herbarum quos est mirata juvenca Certantes*, Musam sc. sive cantum pastorum Damonis & Alphesiboei.
V. *Equus.*
6 Vincere solitus in curuli certamine.
7 Avertatur & refugit.
8 Crebrò.
Hellenismus.
9 Equi languentis.
10 Cujus causa latet.
11 Dum quis attingit eam. 12 Mortem. 13 Equi morituri. 14 Ingravescere ac sævior fieri. Sic. *Dejecta* crudescit *pugna Camillâ.* 15 Sc. *fiunt.* 16 Molestus. 17 Interiora. 18 Tentantur. 19 Defluit. 20 Corruptus. 21 Clausas & obstructas. 22 Ex nimiâ siccitate rigens. 23 Ori immisso. 24 Vinum autem, quod in mali hujus remedium adhiberi solitum est, in tantum non profuit, ut etiam obfuerit in furiam acti sequi, ut ipsi se suis dentibus laniarent. 25 Infundibulo. 26 Sola. 27 Vinum infundere, quod saluti esse putabatur. 28 Et equi recreati per furorem, qui vires adferre videtur, incendebantur majoribus furiis. 29 Ægros faciente. 30 Mittant, concedant. Abominandi formula. 31 Furorem illum, quem tum equi perpessi sunt. 32 Dilaniatos. VI *Boves.* 33 Cùm fumaret & impensè laboraret. 34 Excitat. 35 Abit. 36 Separans & a jugo dissolvens. 37 Consortis, jugalis tauri interitu, quo, quasi fratre, in labore usus fuerat. 38 Alterum. 39 Nulla juvant remedia, nusquam patet suffugium; levamen nullum. 40 In sui desiderium allicere. 41 Lassescunt ejus latera. 42 Hebetudo obsidet. 43 Immobiles, aut parùm videntes præ stupore.

Ad terramque fluit. 1 *devexo pondere cervix.*
2 *Quid labor, aut benefacta* 3 *juvani? quid vomere terras*
Invertisse graves? 4 *atqui non* 5 *Massica Bacchi* 526
Munera, non 6 *illis epulæ nocuêre* 7 *repôstæ:*
Frondibus & victu pascuntur 8 *simplicis herbæ.*
Pocula sunt fontes liquidi, atque 9 *exercita cursu*
Flumina: nec somnos 10 *abrumpit cura salubres,* 530
11 *Tempore non alio, dicunt, regionibus illis*
Quæsitas ad sacra boves, Junonis, & 12 *uris*
Imparibus ductos alta ad 13 *donaria currus.*
14 *Ergo agre rastris terram* 15 *rimantur, & ipsis*
16 *Unguibus infodiunt fruges: montesque per altos* 535
17 *Contenta cervice trahunt stridentia plaustra.*
VII. *Non* 18 *lupus insidias* 19 *explorat ovilia circum,*
Nec gregibus 20 *nocturnus* 21 *obambulat: acrior illum*
22 *Cura domat: timidi damæ, cervique fugaces*
Nunc interq; 23 *canes, & circum tecta vagantur.* 540
VIII. *Iam maris immensi prolem, & genus omne* 24 *natantum*
Littore in extremo, ceu 25 *naufraga corpora, fluctus*
26 *Proluit:* 27 *insolitæ fugiunt in flumina Phocæ.*
IX. 28 *Interit & curvis frustrà defensa latebris*
Vipera, & attoniti squamis 29 *adstantibus* 30 *hydri.* 545
X. *Ipsis est aër avibus* 31 *non æquus, & illa*

1 Pondere corporis aut capitis devoluto. 2 Neque iis operæ in terra colenda impone gratia ulla aut respectus. 3 Profunt. 4 Atqui non à temulentia aut crapula ex vino & epulis hic morbus tauris, quibus simplex victus herbæ & potus fluentis aquæ nedum ab insomni curâ. 5 Vina in Massico Campaniæ monte, crescere solita, quæ fortia sunt. Horat. l. 1. Od. 1. *Est, qui nec veteris pocula Massici, Nec partem solido demere de die Spernit.* 6 Juvencis aratoriis. 7 Sæpiùs appositæ. 8 Propter epularum varietatem. 9 Purificata repentino fluxu. 10 Sicut hominibus solet. 11 Jam quidem, sicubi alias, necesse erat, in locum taurorum, qui interierant jungere uros, qui ad Junonis templum ferrent sacra. Alluſum volunt ad Argivam sacerdotem, quam, desideratis jumentis, filii Cleobis & Biton ad fanum sub curru juncti traxerunt. Cic. Tusc. quæst. 1 Val. Max. l. 5. c. 4. 12 Bobus sylvestribus indomitis, & ob id imparitèr trahentibus: de quibus Cæs. l. 6. Bel. Gal. 13 Sacraria seu repositoria rerum, quæ Diis donantur. 14 Quia deerant boves aratorii. 15 Sulcant agricolæ. 16 Manibus: 17 Contracta propter pressuram. Quin & ipsi homines aratra junctim trahebant. VII. *Feras.* 18 Nunc docet ferarum miserabilem luem, 19 Explorando facit. *Triste lupus stabilis.* Ecl. 3. 20 Tempore nocturno. 21 Insidiaturus. 22 Instantis mortis. 23 Innoxios, ut quos sua etiam cura domat. VIII. *Pisces.* 24 Piscium. 25 Post naufragium ad littora projecta. 26 Impulsu provolvit in littus. 27 Vituli marini insolitæ magnitudinis aut rarò visi. IX. *Serpentes.* 28 Pestilentiâ. 29 Horrentibus & asperis atque erectis ex morbo. 30 Serpentes aquatici. X. *Aves.* 31 Iniquus & pestilens ac pernitiosus: ut suprà, *Non æquus Acerris.*

2. Præcipitanter in terram decidentes.
2 Nec ratio remedii communis certa dabatur, &c. Lucret. 6. l.
3 Quicquam ad rem facit.
4 Succumbit medicina malis, Manil. mali moles potentior arte est.
5 Victi sunt a morbo, & succubuerunt. Undè Ovid. l. 1. de Ponto: Non est in medico semper relevetur ut æger. Interdùm docta plus valet arte malum.

[1] *Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.*
[2] *Prætereà, nec jam mutari pabula* [3] *refert,*
[4] *Quæsiteque nocent artes:* [5] *cessêre* [6] *magistri.*
[7] *Phyllirides Chiron,* [8] *Amythaoniusque Melampus.*
[9] *Sævit &* [10] *in lucem Stygiis emissa tenebris* 551
[11] *Pallida* [12] *Tisiphone morbos agit* [13] *ante,* [14] *metumq;*
Inque dies [15] *avidum surgens caput altius effert.*
Balatu [16] *pecorum & crebris* [17] *mugitibus amnes,*
Arentesque sonant ripæ, collesque [18] *supini.* 555
Iamq; catervatim [19] *dat* [20] *stragem, atq;* [21] *aggerat ipsis*
In stabulis turpi [22] *dilapsa cadavera* [23] *tabo:*
[24] *Donec humo* [25] *tegere, ac foveis abscondere* [26] *discunt.*
Nam neque erat [27] *coriis usus: nec viscera quisquam*
Aut undis [28] *abolere potest, aut* [29] *vincere flammâ.* 560
Nec tondere [30] *quidem morbo,* [31] *illuvieque perusa*
Vellera, [32] *nec telas possunt attingere putres.*
Verum etiam [33] *invisos si quis* [34] *tentârat amictus,*
Ardentes [35] *papulæ, atq;* [36] *immundus* [37] *olentia sudor*
Membra [38] *sequebatur:* [39] *nec longo deinde morantí* 565
Tempore, [40] *contactos artus* [41] *sacer ignis edebat.*

6 Medici optimi eorumque inventa, cujusmodi tuêre. 7 Chiron Saturni & Phyllirae. 8 Melampus filius Amythaonis. Hos autem duos per Synecdochen pro quibuslibet præstantissimis medicis ponit. 9 Et quis modus? ubi furiæ ab inferis emissæ, longè latéque luem illam spargant, morbos metumque indies augeant. 10 Ad regionem nostram. 11 Ab effectu. 12 Furia infernalis. 13 Se. 14 Mortem, quæ ex vel cum metu conspicitur. 15 Cupidum cædis & sanguinis. 16 Ovium. 17 Taurorum morientium. 18 Editioribus. 19 Tisiphone, aut ipsa pestis. 20 Cumulum morientium. 21 Accumulat. 22 Quę occiderant. 23 Sanguine corrupto. 24 Tandem inventum altis fossis sepelire animalia peste absumpta; quorum vellera, coria ac viscera nulli erant usui, imò tangentibus exitialia. 25 Cadavera. 26 Homines. 27 Pellibus, è quibus coria parantur. 28 Purgare. 29 Excoquere igni. 30 Saltem. 31 Et sanie & corruptione. 32 Nec pastores per laborem pervenire ad hoc possunt, ut ex iis habeant tela etiam putres. 33 Quos natura invidit & negavit mortalibus. 34 Conatus fuerat facere. 35 Pustulæ, exanthemata aut carbunculi. 36 Corruptus. 37 Graviter. 38 Inficiebat. 39 Et paulo post. 40 Ab illis amictibus, id est, qui talibus vestiebantur, etiam inficiebantur. 41 Execrabilis & pestilentialis ignis, id est, Erysipelas aut pestis absumebat.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICORUM

LIBER IV.

ARGUMENTUM.

MEllarii ſedes ut deſignanda. Alveorum materies & fabrica. Apum ſeditiones & pugnæ. Breviter de cultura horti, laudata Tarentini cujuſdam ſenis induſtria. Apum Reſpublica, cœtus, victus, patria, leges, fœdera pacis ac belli, laboris, & quietis. Providentia. Præſagia tempeſtatum. Genus, ætas, cultus in reges. Ingenium, ſolertia, & quaſi rationis ſcintillæ. Mellatio, cujus duo tempora. Ver, & Autumnus. Apum morbi & remedia. Exſtinctarum reſtauratio ex putrefacto juvenco. Quæ refertur inventa Ariſtæo, cujus hiſtoriæ adjicitur Orphei fabula. Epilogus operis.

1 PRotinùs 2 *aërii mellis* 3 *cœleſtia dona*
Exſequar: 4 *hanc etiam, Mæcenas, aſpice partem.*
6 *Admiranda tibi* 7 *levium ſpectacula rerum,*
Magnanimoſque 8 *duces, totiuſque ex ordine* 9 *gentis*
Mores, & ſtudia, & 10 *populos, & prælia dicam.*
In 11 tenui labor, at tenuis non gloria: 12 *ſi quem*
Numina læva ſinunt, 13 *auditque vocatus Apollo.*
Principio, ſedes apibus, 14 *ſtatioque petenda,*
15 *Quo neque ſit ventis aditus (nam* 16 *pabula venti*

1 Statim vel deinceps in exſecutione cœpti operis perſcribam dona beneficio cœli aut in aëre collecta mellis, quod rore & floribus in aëre colligitur. 2 Μέλι δι' ὅπισθεν ἀκροτελεύτιον. Ariſt. Hiſt. Anim. l. 5. cap. 22. & Plin. l. 11 c. 12. *Venit hoc ex aere & maximè ſiderum exortu &c. ille eſt cœli ſudor ſive quædam ſiderum ſaliva, ſive purgantis ſe aeris ſuccus, &c.* 3 Munera Deorum. 4 Sicut reliquas aſpexiſti: quia ſtatim in principio primi libri Mæcenatem nuncupavit. 5 Agriculturæ ſc. de apibus. 6 Attentionem petit, dicturus de admiranda apum natura, politia, præliis, &c. 7 Utpote apum. 8 Apum reges, qui animas in vulnere linquunt. 9 Generis apum inſtituta & labores. 10 Progeniem apum. 11 Levi materiâ. 12 Si numina adverſa aut gloriæ humanæ inimica ſinunt aliquem glorioſè dicere. 13 Et ſi Apollo, qui Poëtis benevolus eſt, cœptis meis aſpirat. 14 Metaph. à caſtris, & navibus. Locus apiario deſtinatus, habitatio deligenda. 15 Ad quam ſedem & ſtationem non ſpirent venti. 16 Thymum mella.

Fer-

Ferre 1 *domum prohibent*) *neq; oves, hœdiq;* 2 *petulci*
Floribus insultent, aut 3 *errans bucula campo*
4 *Decutiat rorem, & 5 surgentes atterat herbas.*
Absint & 6 picti squallentia terga lacerti
7 Pinguibus à stabulis, 8 Meropesque, aliæque volucres,
Et manibus 9 Progne pectus signata 10 cruentis. 15
Omnia nam late vastant, 11 ipsasque volantes
Ore ferunt, 12 dulcem 13 nidis immitibus escam.
At 14 liquidi fontes, & stagna 15 virentia musco
17 Adsint, & 18 tenuis fugiens per gramina rivus,
Palmaque 19 vestibulum, aut ingens 20 oleaster obumbret: 20
Vt cum 21 prima novi 22 ducent 23 examina reges
Vere suo, ludetque favis 24 emissa 25 juventus,
Vicina 26 invitet decedere ripa calori,
27 Obviaque hospitiis teneat frondentibus arbos.
28 In medium, 29 seu stabit iners, seu profluet humor: 25
30 Transversas salices, & grandia conjice saxa:
31 Fontibus ut crebris possint 32 consistere, & alas
33 Pandere ad æstivum Solem, si forte 34 morantes
Sparserit, 35 aut 36 præceps 37 Neptuno immerserit Eurus.
38 Hæc circum 39 casia virides, & olentia late 30

1 Ad alvearia impediunt. 2 Petulantes & lasciui. 3 Pascens juvenca aut junior bos per campum. 4 Dejiciat. 5 Crescentes herbas, è quibus pabula atque favos colligerent apes. 6 Habentes terga picta, id est, maculis distincta. 7 Ab alvearibus melle plenis. 8 Aves apibus inimicæ.

Arist. & Plin. paros addunt. 9 Hirundo, in quam progne versa putatur. 10 Sanguinolentis sanguine filii Ityi, quem patri epulandum dederat. Hinc Ovid. 6. Met. *neq; adhuc de pectore cædis Excessere notæ, signataque sanguine pluma est.* 11 Apes. 12 Mellificam sc. 13 In quibus pulli sunt ex rapina pascendi. 14 Noxia prius amoverat, utilia jam adesse monet. 15 Puris. 16 In quibus crescit lanugo viridis. 17 Ad alvearia. 18 Exilis. 19 Locum fornicatum, in quo locantur alvearia. 20 Olea sylvestris. 21 Primos fœtus apum. 22 Tanquam novam coloniam. 23 Primores apum regali more viventes. 24 Educta. 25 Apiculæ, fœtus novus juniorum apum. 26 Alliciat à calore ad aquas. 27 Et palma aut oleaster objectus decedere volentibus immoretur sedibus frondentibus, id est, ut propter amœnitatem riparum alliciantur exire alvearijs, sed propter amœnitatem arboris redeant, nec sedes murent. 28 Ejus aquæ. 29 Sive stagnabit, sive fluet aqua. 30 In transversum. 31 Lignis aut lapidibus injectis, quibus, ut homines, pontibus utantur. 32 Requiescere. 33 Explicare. 34 Apes tardius redeuntes ex pascuis dispersit. 35 Aut aquis immerserit violenti. 36 Præcipitanter flans. 37 Metonymia. 38 Stabula apum. 39 *Lavendula* floreat.

Sero-

Serpylla, & 1 graviter ſpirantis copia thymbræ
Floreat, 2 irriguumque bibant 3 violaria fontem.
4 Ipſa autem, ſeu 5 corticibus tibi ſuta cavatis,
Seu 6 lento fuerint alvearia vimine texta.
7 Anguſtos habeant aditus: nam 8 frigore mella
9 Cogit hyems, eademque calor liquefacta 10 remittit,
11 Vtraque vis apibus pariter metuenda: neque illæ
Nequicquam in 12 tectis certatim tenuia cerâ
13 Spiramenta linunt, 14 fucoque & 15 floribus 16 oras
Explent, 17 collectumque 18 hæc ipſa ad munera glu-
ten,
Et viſco, & Phrygia ſervant 19 pice lentius Idæa.
Sæpe etiam effoſſis (ſi vera eſt fama) 20 latebris,
Sub terrâ fodêre 21 Larem: penituſque repertæ
22 Pumicibuſque cavis, 23 exeſæque arboris antro.
Tu tamen & 24 levi 25 rimoſa 26 cubilia 24 limo
Vnge, fovens 27 circum, & raras ſuperinjice frondes.
Neu propius 28 tectis 29 taxum ſine, 30 ne-ve rubentes
Vre foco cancros, 31 altæ neu 32 crede paludi:
Aut ubi odor cœni gravis, aut ubi concava 33 pulſu
Saxa ſonant, viciſque 34 offenſa reſultat 35 imago
Quod ſupereſt, ubi pullam hyemem Sol aureus egit
36 Sub terras, cœlumque æſtivâ luce reclusit:
Illæ continuò ſaltus, ſylvaſque 37 peragrant,
Purpureoſque 38 metunt flores, 39 & flumina libant
Summa leves: 40 hinc 41 neſcio qua dulcedine lætæ

1 Potenter fragrantis. 2 Irrigantem, id eſt, habeant etiam herbas odoriferas in confinio ad paſtum & mellificium. 3 Loca, in quibus magna violarum copia eſt. 4 Alvei conficiendi ratio, & materia ejus. 5 Subere. 6 Flexibili. 7 Foramina tantilla, ut vix unius apis capacia ſint. 8 Quod per latos aditus intraret.

9 Conſtringit & contrahit. 10 Defluere facit. 11 Coloris & frigoris: ille reſolvit: hoc cogit. 12 Alvearibus ſuis. 13 Rimas, per quas ventus intret, obſtruunt. 14 Glutine ex fuco marino frutice, quo veſtes tinguntur. 15 Florum lacrymis. 16 Extremas fiſſuras opplent. 17 Ex floribus & herbis. 18 Ad obſtruendas rimas. 19 Quæ colligitur ex arboribus piceis, in Ida, Phrygiæ monte, abundantibus. 20 Cavernis. 21 Foramen. 22 Saxis cavernoſis. 23 A carie aut vetuſtate. 24 Alvearia. 25 Hiantia & rimas habentia. 26 Seu luto & ſimo bubulo molli. 27 In circuitu. 28 Alvearium. 29 Arborem mella depravantem *Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos.* Ecl. 9. 30 Gravis & tetri odoris quælibet prohibeantur, ſicuti cancri nidor cum eſt ignibus aduſtus, aut odor paluſtris cœni, nec minus cavæ rupes, aut valles argutæ, quas Græci ἠχοὺς vocant. 31 Profundæ. 32 Committe apes. 33 Ex impulſu aquarum. 34 Repercuſſa. 35 Echo referens eandem vocem, quam acceperat. 36 Ad Antipodas. 37 Pervolant. 38 Exſugunt. 39 Et veloces deguſtant fluminum ſummitatem. 40 Poſt novi veris flores libatos. 41 Immenſâ, ineffabili.

1 Examinis ſpem prolemque in favis.
2 Formant novos favos.
3 Componunt. Al. *figunt*. Metaph. ut & *excudunt*.
4 Alvearibus.
5 Remigio alarum, id eſt, volare.
6 Serenam, claram.
7 Examen apum glomeratim & agminatim volantium & ludentium in formam nubis.
8 Duci.
9 Obſervaeas.
10 Arbores bene frondentes.
11 Ad hanc rem.

1 *Progeniem, nidoſque fovent: hinc arte recentes*
2 *Excudent ceras, & mella tenacia* 3 *fingunt.*
Hinc, ubi jam emiſſum 4 *caveis ad ſidera cœli*
5 *Narè per æſtatem* 6 *liquidam ſuſpexeris* 7 *agmen,*
Obſcuramque 8 *trahi vento mirabere* 7 *nubem,* 60
9 *Contemplator, aquas dulces, &* 10 *frondea ſemper*
10 *Tecta petunt: sic huc tu juſſos aſperge* 12 *ſapores,*
Trita Meliphylla, & Cerintha 13 *ignobile gramen,*
14 *Tinnitusque cie, &* 15 *Matris quate cymbala circum.*
Ipſa conſident 16 *medicatis ſedibus, ipſa* 65
Intima more ſuo ſeſe in 17 *cunabula condent.*
Sin autem ad pugnam exierint (18 *nam ſæpè duobus*
19 *Regibus inceſſit mango diſcordia* 20 *motu*)
Continuòque animos 21 *vulgi, & trepidantia bello*
Corda licet 22 *longè præſciſcere: namque* 23 *morantes* 70
Martius ille æris rauci canor 24 *increpat, & vox*
25 *Auditur,* 26 *fractos ſonitus imitata tubarum.*
Tum 27 *trepidaq; inter ſe* 28 *coëunt, penniſq; coruſcant,*
29 *Spiculaq; exacuunt roſtris,* 30 *aptantque lacertos:*
Et circa regem, atque ipſa ad 31 *prætoria denſa* 75
32 *Miſcentur, magniſque* 33 *vocant clamoribus hoſtem.*
Ergo ubi 34 *ver nactæ* 34 *ſudum, campoſque patentes,*
Erumpunt portis, concurritur; æthere in alto
Fit 35 *ſonitus; magnum miſtæ* 36 *glomerantur in orbem,*
Præcipiteſque cadunt: non 37 *denſior aëre grando,* 80

12 Succos florum apibus gratorum. 13 Ubique obvium naſcens, vile. 14 Pelvium ſeu æris, cujus delectatione captæ vel metu territæ ſe in alveos condunt. 15 Cybeles, Matris Deûm; cujus in ſacris Galli pulſant cymbala & tympana. 16 Dictis herbis illitis. 17 Alvearia. 18 Sæpè enim intra idem alvearium (quandoque & è diverſis) oritur ſeditio, diſcediturque in partes duorum regum, de imperio contendentium Ariſt. 9. l. Hiſt. 40. cap. 19 Apum. 20 Tumultu. 21 Reliquarum apum, quæ reſpectu regum *vulgus*, id eſt, vilis populus ſunt. 22 Triduo ante eruptionem mellarius præſciſcere poterit ex veſpertinis apum bombis ad modum claſſicorum reſonantibus. 23 Intra alvearia ſua. 24 Carpit. 25 Inter apes. 26 Raucitate canentis. 27 Timultuantes arma parant, ſeque ad pugnam expediunt. 28 Congrediuntur. 29 Aculeos ſuos. 30 Ad inſultus faciendos. 31 Tabernacula Imperatoris utriuſque: alluſum ad caſtra Rom. 32 Summa cura cuſtodiunt regem. 33 Provocant. 34 Diem ſerenum & aërem purum. 35 Pugnantium. 36 Convolvuntur. 37 Quam apes.

Nec

Nec de concussa [1] *tantùm pluit ilice glandis.*
[2] *Ipsi per medias acies, insignibus alis.*
Ingentes animos angusto in pectore versant:
Vsque adeò [3] *obnixi non cedere, dum* [4] *gravis aut hos,*
Aut hos, versa fuga victor [5] *dare terga coëgit.* 84
[6] *Hi motus animorum, atque hæc* [7] *certamina tanta,*
Pulveris exigui jactu compressa [6] *quiescent.*
Verum, ubi [8] *ductores acie revocaveris ambos,*
Deterior qui visus, eum, ne [9] *prodigus obsit,*
[10] *Dede neci: melior* [11] *vacuâ sine regnet in aulâ,* 90
[12] *Alter erit maculis* [13] *auro squallentibus ardens:*
(Nam duo sunt [14] *genera) hic melior, insignis &* [15] *ore,*
Et [16] *rutilis clarus squammis:* [17] *Ille* [18] *horridus alter*
Desidiâ, [19] *latamque trahens* [20] *inglorius alvum.*
Vt binæ regum [21] *facies, ita corpora* [22] *gentis:* 95
Namque aliæ [23] *turpes horrent, ceu pulvere ab alto*
Cum venit, & [24] *arentem siccâ spuit ore viator*
[25] *Aridus:* [26] *eluceat alia, & fulgore coruscant,*
[27] *Ardentes auro, & paribus* [28] *lita corpora* [29] *guttis.*
Hæc potior soboles: [30] *hinc cœli* [31] *tempore certo* 100
Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quantum
Et [32] *liquida, & durum Bacchi domitura saporem.*
At cum incerta volant, [33] *cœloque examina* [34] *ludunt,*
Contemnuntq; favos, & [35] *frigida* [36] *tecta relinquunt:*
Instabiles animos ludo prohibebis [37] *inani.* 105
Nec magnus prohibere labor: tu regibus alas
Eripe: non [38] *illis quisquam cunctantibus* [39] *altum*

1 Quantum apium cadit ex tali conflictu.
2 Reges.
3 Obnitentes.
4 Molestus & graviter urgens.
5 Fugere.
6 Hæc duorum examinum discordantium pugna sedabitur.
7 Apum.
8 Principes, id est, reges, à pugna reduxeris domum per jactum pulveris.
9 Mella absumens.
10 Occide,
11 Altero rege.
12 Melior.
13 Fulgentibus more squammarum in piscibus

colore fulvo. 14 Regum. 15 Facie. 16 Micantibus in morem auri. 17 Deterior ille, μείων & πλησιάζων. Arist. 9. l. Hist. Anim. 40. c. 18 Incultus. 19 Obesam & oblongam. 20 Sine gloria. 21 Formæ. 22 Vulgi, id est, reliquarum apum. 23 Deterioris notæ apes sunt pulveri, sputo concreto, concolores. 24 Pulverem cum saliva concretum. 25 Deficcatione & siti. 26 Melioris notæ apes splendent. 27 Resplendentes fulgore auri. 28 Illita ac distincta. 29 Maculis quali guttatim sparsis. 30 Ex hac sobole. 31 Statoanni tempore, *vel* Cœli temperie. 32 Puta, & quæ admisceas austero vino ad mitigandam asperitatem. *Tam benè Thesis Massica vina favis.* Martial. 4. l. 13. Ep. 33 In aëre. 34 Per ludum & otium glomerata, gyros & choreas ducentia. 35 Non opere, ut prius, ferventia. 36 Alvearia sua. 37 Tunc enim non mellificandi gratia exeunt. 38 Regibus domi manentibus. 39 Subvolate ludibunde per aëra.

Ire iter, aut [1] *castris audebit vellere signa.*
[2] *Invitent croceis* [3] *halantes floribus horti,*
Et [4] *custos furum atque avium, cum falce saligna* 110
[5] *Hellespontiaci* [6] *servet tutela Priapi.*
Ipse [7] *thymum,* [8] *pinosque* [9] *ferens de montibus altis,*
Tecta serat late circum, cui [10] *talia cura:*
Ipse labore manum duro terat: ipse feraces
Figat humo plantas, et [12] *amicos irriget imbres.* 115
Atque equidem, extremo ni jam sub fine [13] *laborum*
[14] *Vela traham, & terris festinem advertere proram:*
Forsitan & pingues hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem; biferique [15] *rosaria* [16] *Pæsti;*
Quoque modo [17] *potis gauderent intyba rivis,* 120
Et virides apio [18] *ripas tortusque per herbam*
Cresceret in ventrem cucumis; nec [20] *sera comantem*
Narcissum, aut [22] *flexi tacuissem vimen acanthi,*
Pallentesque hederas, & [21] *amantes littora myrtos.*
Namque sub [23] *Oebaliæ memini me turribus altis,* 125
Qua [24] *niger* [25] *humectat* [26] *flaventia* [27] *culta* [28] *Galesus,*
[29] *Corycium vidisse senem: cui pauca* [30] *relicti*
Jugera ruris erant; nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori [31] *opportuna seges, nec* [32] *commoda Baccho.*
Hic [33] *rarum tamen in dumis olus, albaque circum* 130

1 Aut in bellum prodire. Metaph. à militari disciplinâ.
2 Alliciant & attrahant apes ad se.
3 Spirantes.
4 Deus inde ego furum ovium-que Maxima formido. Hor. 1. 1. Sat. 8.
5 Nati in urbe Lampsaco propè Hellespontum.
6 Hortos.
7 Herbam apibus gratissimam, ad mella conficienda.
8 Ad ceram conficiendam. 9 Ad Alvearia. 10 Mella & cera. 11 Affigat. 12 Salubres superfundat imbres. 13 Georgicorum. 14 Metaph. à nautis, qui portum subituri, vela colligunt. 15 Rosarum copiam. 16 Oppidi maritimi Lucaniæ, bis in anno rosas ferentis. 17 Imbibitis. 18 Fluviorum *vel* hortorum pulvini & areæ. 19 Acciperet latum ventrem. 20 Sero seu tarde comas spargentem florentemque. Hellenismus: ut *Torva tuentem*: *Acerba fremens*: *Multa gemens*, &c. 21 Flexilis: 22 Feliciter nascentes in littoribus. 23 Tarenti, ab Oebaliis conditi duce Phalanto. Oebalus autem rex fuit Laconiæ unde Lacones *Oebalii* dicti. 24 Cæruleus aut profundus. Al. *piger*, id est, lente fluens. 25 Irrigat. 26 Segete. 27 Arva. 28 Calabriæ fluvius. 29 *Corycus* est urbs, mons, antrum Ciliciæ. Erit itaque *Corycius* Cibix, vel è remigum numero, quorum opera contra ipsos Cilicas piratas usus fuerat Pompejus: *vel* miles Pompejanus, post Cilicas devictos emeritus & agro donatus. 30 Præteriti in divisione & contempti, utpote inutilis: ut in seq. Alii exp. hæreditarii, à parte fc. relicti. ut *Res non parta labore, sed relicta*. Martial. 10. l. 47, Ep. voluntque Poëtam respicere ad duos fratres Vejanios, quibus à patre relictam esse parvam villam refert Varro, l. 3. R. R. c. 16. Quid si *relictum rus* sit quo pulsus prior dominus cesserit veterano militi, cui assignabatur in divisione. *Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arva*. Eclog. 1. & 9. 31 Accommodata & grata. 32 Idonea vitibus. 33 Plantatile.

Lilia,

Lilia, 1 *verbenasque premens*, 3 *vescumq; papaver*,
4 Regum æquabat opes 5 animis: *seraq*; 6 *revertens*
Nocte domum, dapibus mensas onerabat 7 *inemptis.*
8 *Primus vere rosam, atque autumno carpere poma:*
Et cùm tristis hyems 9 *etiam nunc frigore saxa* 135
Rumperet, & glacie cursus 10 *frenaret aquarum*;
Ille 11 *comam mollis jam tùm* 12 *tondebat acanthi*,
Æstatem 13 *increpitans seram, Zephyrosque morantes.*
Ergo apibus 14 *fœtis* 15 *idem, atque examine multo*
Primus abundare, & 16 *spumantia* 17 *cogere pressis* 140
Mella favis: illi 18 *tilia, atque uberrima* 18 *pinus:*
19 *Quotque in flore novo pomis se fertilis arbos*
20 *Induerat, totidem autumno* 21 *matura tenebat.*
Ille etiam 22 *seras in* 23 *versum distulit ulmos*,
24 *Eduramq; pyrum, & spinis jam pruna ferentes*, 145
Jamq; 25 *ministrantem platanum potantibus* 25 *umbram.*
Verum hæc ipse equidem 26 *spatiis* 27 *exclusus* 28 *iniquis*,
Prætereo, atque aliis post commemoranda relinquo.
Nunc age, naturas, apibus quas Jupiter ipse
Addidit, 28 *expediam: 29 pro quâ mercede canoros* 150
30 *Curetum sonitus, crepitantiaque æra secutæ*,
31 *Dictæo* 32 *cæli regem pavêre sub antro.*

1 Herbas, quibus in sacris uti solebant.
2 Serens: *vel* falce metens.
3 Cereale, quo vesci posset.
1 Georg.
4 Ditissimorum.
5 Quia re ipsâ non potuit.
6 Ex illo agro sterili.
7 Sibi in horto suo natis, nullo pretio comparatis. Horat. Od. 2 Ep. de rustica vitâ. *Et herna dulci vina.*
gremens dolio, dapes inemptas *apparat.*

8 Fructu perenni dives & felix. Verno, æstivo, autumnali, hyberno. 9 Ipso puncto temporis. 10 Constringeret. 11 Summitatem. 12 Metebat. 13 Voto & voce, ut cujus studium æstas sera & Zephyri veris comites nondum spirantes morarentur. 14 Enixis partum. 15 Senex Corycius. 16 Ex pressura. 17 Constipare. 18 Ad gluten & favos. 19 Nec ullus Vernus flos destituebat eum autumnali fructu. 20 Ornaverat & vestiverat, id est, quod flores produxerat arbor. 21 Sc. *poma.* 22 Antiquas. 23 In ordinem & quicuncem transtulit & disposuit. Quid si dicamus, inversas ulmos incurvabat, pedamenta futura vitibus. 24 Robustam aut valdè duram. 25 Hospitalem convivantibus. 26 Temporis atque instituti mei angustis spatiis. 27 Ab hujusmodi rerum executione. 28 Aperiam. 29 Quid mercedis accepturæ. 30 Curetes. Cretæ incolæ sacrique fratres, Opi parturienti, Saturnumque filios ex pacto cum Titane vocantem fallere cupienti suppetias laturi, æris crepitaculis nati infantis Jovis vagitum celarunt, cymbalorum sonitum secutæ apes melle nutrierunt Jovem in antro Cretensi. In cujus officii mercedem tulêre à Jove singularem naturam, politiam & mores: Sobolis, patriæ, cibi in medium quæsiti communionem, Rempublicam, quasi Platonicam. 31 *Dicte*, mons Cretæ. 32 Jovem.

1 Apes ex cunctis animalibus.
2 Ad communem fortem pertinentia: sunt enim communia.
3 Alvearis.
4 In commune parta condunt.
5 Antiquè, pro *victui* sc. habendo. Ita, *contubitu indulgent.*
6 Partiti inter se opera, juvenes negotiantur foras, seniores intùs.
7 Alveariorum.
8 Illius

1 *Sola communes natos, 2 consortia tecta*
3 *Urbis habent, magnisque agitant sub legibus avum:*
Et patriam sola, & certos novêre penates:
Venturaque hyemis memores, æstate laborem
Experiuntur, & 4 in medium quæsita reponunt,
Namque alia 5 victu invigilant, & 6 fœdere pacto
Exercentur agris: pars intra septa 7 domorum
8 Narcissi lacrymam, & lentum de cortice gluten,
Prima favis ponunt fundamina; deinde tenaces
Suspendunt ceras: alia 9 spem gentis adultos
10 Educunt fœtus: alia purissima mella
11 Stipant, & 12 liquido distendunt nectare cellas.
13 Sunt, quibus ad portas cecidit 14 custodia 15 sorti,
Inque vicem 16 speculantur aquas, & nubila cœli:
Aut 17 onera accipiunt venientum, aut 18 agmine facto
19 Ignavum 20 fucos pecus 21 à præsepibus arcent.
22 Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti 23 lentis 24 Cyclopes fulmina massis
Cùm 25 properant, alii 26 taurinis follibus 27 auras
Accipiunt, redduntque: alii stridentia 28 tingunt
29 Æra 30 lacu; 31 gemit impositis incudibus 32 Ætna:
33 Illi inter sese magnâ vi brachia tollunt
34 In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum:

floris, in quem puer flens conversus fingitur, rorem. 9 In quibus est spes de conservando grege. 10 Incubant, fovent, excludunt fœtus. 11 Condensant. 12 Melle puro favos replent. 13 Aliæ. 14 Excubitus. 15 Sortitò, sorte electis. 16 Pluviæ & tempestatum præsagæ. Infra: *Nec vêrò à stabulis*, &c. 17 Seniores apes excipiunt gerulas juniores, eaque exonerant melle aut cera: repetuntur versus isti Æneid. 1. 18 Manu conserta, facto quodam impetu. 19 Nullius laboris, nihil agens, & aliena sumens. 20 Sine aculeo majores apibus, non mellificantes, sed tamen melle vescentes. 21 Ab alvearibus suis abigunt, prohibent. 22 Cum fervore fit. 23 Mitigatis. 24 Populi Siciliæ, unum oculum habere reperti. De his l. 8. Æn. ubi & quinque versus seqq. repetuntur. 25 Properè excudunt, fabricant. 26 Corio taurino munitis. 27 Flatus & reflatus. 28 Ita tingunt, ut strideant. 29 Ferrum Synecd. 30 Aqua, in qua ferrum candens immergitur. 31 Resonat quasi gemitum referens. 32 Mons ignivomus Siciliæ, Vulcani & Cyclopum officina. Al. *antrum*, ut 8. libr. Æn. 33 Cyclopes. 34 Secundum ordinem, ita ut ex alternis ictibus numerus & concentus mulcus audiatur: ex quo Pythagoras Symphoniam observasse dicitur.

Non aliter (ſi 1 parva licet 2 componere 3 magnis)
4 Cecropias innatus apes amor urget 5 habendi,
6 Munere 7 quamque ſuo : 8 grandavis 9 oppida cura,
Et munire favos, & 10 Dædala 11 fingere tecta.
At feſſæ 12 multa referunt ſe 12 nocte 13 minores, 180
14 Crura thymo plenæ: 15 paſcuntur & arbuta paſſim:
Et 16 glaucas ſalices, caſiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, & 17 ferrugineos hyacinthos.
18 Omnibus una quies operum, labor omnibus 19 unus.
Manè 20 ruunt portis : nuſquam mora : rurſus eaſdem
Veſper ubi è paſtu tandem decedere campis 186
Admonuit, tùm tecta 21 petunt, tum corpora 22 curant.
Fit 23 ſonitus, 24 muſſantque oras, & limina circum.
Poſt, ubi jam 25 thalamis ſe compoſuêre, ſiletur
26 In noctem, feſſoſque ſopor 27 ſuus occupat artes. 190
Nec verò à 28 ſtabulis pluvia 29 impendente recedunt
Longius, aut 30 credunt cœlo, adventantibus Euris :
Sed circum 31 tuta ſub mœnibus urbis 32 aquantur,
Excurſuſque breves 33 tentant; & ſæpè 34 lapillos,
Vt 35 cymba inſtabiles fluctu 36 jactante 37 ſaburram,
Tollunt; his ſeſe per inania 38 nubila librant. 196
Illum adò placuiſſe apibus mirabere morem,
Quòd nec 39 concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In 40 Venerem ſolvunt, aut fœtus 41 nixibus edunt :
Verum ipſa foliis 42 natos, & ſuavibus herbis

1 Quanta ſunt apes.
2 Comparare.
3 Quanti ſunt Cyclopes.
4 Atticas, καθ' ἐξοχήν: optimo enim melle celebratur Hymettus mons Atticus, thymi ferax.
5 Mellis.
6 Officio, quod ei ſorti cecidit.
7 Quamlibet apum.
8 Provectioribus apibus.
9 Alvearia.
10 Artificioſa, Δαίδαλα: unde ingenioſo architecto nomen. Lucret. de Venere :

Tibi ſuavis Dædala *tellus ſubmittit flores*, id eſt, artificioſa. 11 Componere. 12 Cùm jam plurima pars noctis tranſacta ſit. 13 Juniores. 14 Habentes crura onuſta melle ex thymo collecto. 15 Apes depabulantur. 16 Virides. 17 Nigri coloris. 18 Omnes ſimul quieſcunt. 19 Eodem tempore. 20 Celeriter excurrunt. 21 Repetunt. 22 Reficiunt cibo & quiete. 23 Bombus. 24 Murmurant. 25 Cellis. 26 Uſque ad tempus matutinum. 27 Qui ipſis convenit : ſic ſupra *Vere ſuo*, & *More ſuo*. 28 Alvearii ſuis. Prædivinant ventos imbreſque, continentque ſe tectis Plin. 29 Imminente. 30 Confidunt ſereno aëri. 31 Tutantis eas à pluviâ & vento. 32 Potantur. 33 Cum anxietate faciunt. 34 Quibus contra impetum ventorum ferantur. 35 Naviculæ vento agitabiles, inanes, ſine pondere, id eſt, minima navigia. 36 Hùc illùc impellente eam. 37 Arenam & gravem terram. 38 Aëra æquis alis firmant. 39 Concubitui incumbunt. Archaïcè. Sic ſupra : *victu invigilant*. 40 Luxuriam & coïtum. 41 Partubus. 42 Semen natorum, undè noſcantur & incubando formentur apes.

Ore 1 *legunt : ipſæ regem, parvoſque* 2 *Quirites* 200
Sfficiunt, aulaſque, & cerea regna 3 *refigunt.*
Sæpè etiam, duris errando in 4 *cotibus, alas*
Attrivêre, ultroque 5 *animam ſub jaſce dedêre.*
7 *Tantus amor florum, & generandi gloria mellis!*
Ergo ipſas quamvis 8 *anguſti terminus ævi* 205
9 *Excipiat, (neq; enim* 10 *plus ſeptima* 11 *ducitur æſtas)*
At genus 12 *immortale manet, multoſque per annos*
Stat 12 *fortuna* 13 *domus,* 14 *& avi numerantur avorum*
Præterea 15 *regem non ſic* 15 *Ægyptus, & ingens* 209
17 *Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus* 18 *Hydaſpes*
Obſervant : rege incolumi 19 *mens omnibus una eſt :*
20 *Amiſſo, rupêre fidem;* 21 *conſtructaque mella*
Diripuêre 22 *ipſæ, &* 23 *crates ſolvêre favorum.*
24 *Ille operum* 25 *cuſtos : illum admirantur, & omnes*
Circumſtant 26 *fremitu denſo, ſtipantq;* 27 *frequentes;*
Et ſæpè attollunt humeris, & corpora bello 216
28 *Objectant,* 29 *pulchramq; petunt per vulnera mortem.*
30 *His quidam ſignis, atque hæc exempla ſecuti,*
Eſſe apibus 31 *partem divinæ mentis, &* 32 *hauſtus*
Æthereos dixêre : 33 *Deum namq; ire per omnes* 220

1 Colligunt. 2 Cives (quales erant Quirites, id eſt, Romani ſub Quirino, id eſt, Romulo, qui ſibi regem conſtituerunt) ſufficienter procreant. 3 Accuratè atque iterata opera figunt. Al. *refingunt*, 4 Saxis & rupibus. 5 Vitam perdiderunt. 6 Onere nimio mellis & pabuli, quod adferunt. Sic Ecl. 9.

Cantantes, ut eamus, ego hoc te faſce levabo. 7 Ut moriantur. Epiphonema ſimile 2. Georg. *Tantus amor terræ!* Et 3. *Tantus amor laudum!* 8 Brevis. 9 Comprehendat. 10 Pluſquam. 11 Degitur apibus. 12 Succeſſione familiæ & ſtemmatis, ad quod alluſum. 13 Familiæ apum. 14 *Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.* 3 Æn. 15 Nulla uſquam gens, non Ægyptii, non Lydi, non niſi Parthi & Medi majori veneratione colunt regem ſuum, quam apes. 16 Propter Ptolomæos. 17 Ubi regnavit Crœſus. 18 Fl. alluens Mediam, ſeque in Indum exonerans. 19 Vivendi, rempublicam augendi, & regi obſequendi. 20 Rege. 21 Sub rege. 22 Quæ collegerant. 23 Contextus. 24 Rex. 25 Præſes, qui operum labores æquis partibus dividat, aut ſortitò. 26 Murmure. 27 Cum magna multitudine. 28 Pro rege. 29 Gloriosam. 30 Quibus apum ſtudiis & ingeniis animadverſis adducti quidam Philoſophi, non ſolertiam tantum apibus, ſed & rationem & divinæ particulam mentis aſſignarunt. 31 Sic Horat. *divinæ particulam auræ*, dixit. 32 Spiritus divinos. 33 Deum quippe vim ſuam in elementa omnia transfundere: hinc animalia, quæ ex elementis conſtant, ſpiritu illius, alia magis aut minus, imbui ac inſtari: vide 6. Æn. *Principio cœlum*, &c.

Terraſque,

Terrasque, tractusque maris, cælumque profundum:
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque sibi tenues nascentem [1] *arcessere* [2] *vitas.*
Scilicet [3] *huc reddi deinde, ac* [4] *resoluta referri*
Omnia: nec [3] *morti esse locum; sed viva volare*
[5] *Sideris in numerum, atque alto succedere cælo.*
[6] *Siquando* [7] *sedem* [8] *angustam, servataque mella*
[9] *Thesauris relines; prius haustus* [10] *sparsus aquarum*
[11] *Ore fove,* [12] *fumosq; manu prætende* [13] *sequaces*
[14] *Bis gravidos cogunt fœtus:* [15] *duo tempora* [16] *messis:*
[17] *Taygete* [18] *simul os terris ostendit honestum*
Pleias, & [19] *Oceani spretos pede, repulit amnes:*
[22] *Aut* [21] *eadem sidus fugiens ubi piscis aquosi,*
Tristior hybernas cœlo descendit in undas,
Illis ira modum supra est: [22] *læsaque venenum*
[23] *Morsibus inspirant, &* [24] *spicula cæca relinquunt,*
[25] *Affixa in venis, animasque in vulnere ponunt,*
[26] *Sin duram metues hyemem, parcesque* [27] *futuro,*
[28] *Contusosque* [29] *animos, & res miserabere* [30] *fractas.*
At [31] *suffire thymo, cerasque* [32] *recidere inanes*
Quis dubitet? [4] *nam sæpe favos ignotus adedit*

1 Attrahere. 2 Spiritus. 3 In Deum & principia sua. Ex opinione Pythagorica nullum animal penitus perire: interire quidem & dissoluto animali migrare animam ex alio in aliud, puram tandem ad suum astrum redire. 4 Per animæ à corpore separationem.

5 Inter sydera. 6 Præcepta mellationis, ejusque Vernæ & Autumnalis. 7 Alvearium. 8 Cum melle repleta fuerit. Al. *augustam.* 9 Eximes è recluso alvearibus. 10 *Spargens* in alveos atque apes. Aquam ore haustam sparge in modum imbris pluviæque. 11 Contine haustus aquarum. 12 Qui vel cogant apes in priorem partem alvearii, vel abigant. 13 Persecutores apum: quia fumo apes fugantur. 14 In vere & autumno apes mella ponderosa & abundantia congregant. 15 Ver & autumnus. 16 Colligendi mellis. 17 Ortu Pleiadum, quarum Taygete una est. Synecdochicè mense Majo. 18 Simulac. 19 Oriens sc. & mare navigationi aperiens. 20 Aut occasu Pleiadum; quo tempore Pisces oriuntur. 21 Taygete. 22 Ab apibus inimicis. 23 Aculeis. 24 Aculeos breves & exiles, qui latere possunt. 25 Aculeos penitùs infixos venis inimicarum, & vulnere relictos cum parte intestini, undè ipsas mors consequitur. 26 Quod si duram metuens hyemem, benignè agere voles cum apibus, ne animum despondeant: ne pigeat tamen alveos aperire, favos à vernibus, fucis, stellionibus corruptos aut inanes eximere, suffumigatione reficere apes, & purgare alvearia à blattis tineis, &c. 27 Quo in futuro opus erit. 28 Labefactos, confractos timore famis. 29 Apum. 30 Afflabo. 31 Subfumigare, ut exindè inimica illis animalia fugiant. 32 Resecare.

1 Lacerta ſtellatis maculis.
2 Lucem fugientibus, noctu volantibus.
3 Sunt conſtructa in alvearibus.
4 Tineis.
5 Laboris expers, nihil adferens utilitatis.
6 Alieno labore, utpote apum, parta.
7 Veſpa.
8 Cui & virbus & armis impar eſt apis.
9 Vermis omnia exedentis.
10 Ob procaciam & æmulationem in arte texendi à Minervâ in araneam verſa Arachne puella Lydia. Ovid. 6. Met. 11 Retia, telas. 12 Evacuatæ ab animalibus nocivis. 13 Fœtus. 14 Cellas, favos, loca, per quæ inferunt mella ſua, ſicut nautæ per foros inferunt merces. 15 Favos conficient. 16 Languentium apum morbis, quorum ſtatuit ſigna ſex, remedia præſcribit novem. 17 Miſerias. 18 Cum hominibus communes. 19 Attulit. 20 Lethali. 21 Certis. 22 Rugoſa. 23 Mortuarum efferunt cadavera 24 Celebrant. 25 Morboſæ. 26 Præterea. 27 Triſtior. 28 Per longos tractus, ut languidi ſolent, qui ſuſpiria ex imo pectore trahunt. 29 Natura ſua, ut qui à gelo polo Antarctico ſpiret: accidentali tamen & adventitio calore dum ad nos per torridam Zonam permeat, fervidus. Macr. l. 2. in Somn. Scipionis c. 5. 30 Quando. 31 Longè reſonans murmur facit. 32 Commotum reſonat. 33 Vehemens. 34 Remedia IX. 35 Fiſtulis ex arundine factis. 36 In alvearia. 37 Qualia illæ ſibi comparare ſolent. 38 Contuſam gallam.

1 *Stellio*, 2 *lucifugis* 3 *congeſta cubilia* 4 *blattis*,
5 *Immuniſque ſedens* 6 *aliena ad pabula* 7 *fucus*,
Aut aſper crabro 8 *imparibus ſe immiſcuit* 8 *armis*,
Aut dirum 9 *tineæ genus, aut* 10 *inviſa Minervæ* 245
In foribus laxos ſuſpendit aranea 11 *caſſes*.
Quò magis 12 *exhauſtæ fuerint, hoc acrius omnes*
Incumbent 13 *generis lapſi ſarcire ruinas*,
Complebuntq; 14 *foros, & floribus* 15 *horrea texent*. 250
16 *Si verò* (*quoniam* 17 *caſus apibus quoque* 18 *noſtros*
Vita 19 *tulit*) 20 *triſti languebunt corpora morbo*:
Quod jam 21 *non dubiis poteris cognoſcere ſignis*.
Continuò eſt ægris I. *alius color*; II. 22 *horrida vultum*
Deformat macies; III. *tum* 23 *corpora luce carentum*
Exportant tectis, & triſtia funera 24 *ducunt*. 256
IV. *Aut* 25 *illæ pedibus connexæ ad limina pendent*:
V. *Aut intus clauſis cunctantur in ædibus omnes*,
Ignavæque fame, & contracto frigore pigræ.
VI. 26 *Tum ſonus auditur* 27 *gravior*, 28 *tractimq; ſuſurrant*: 260
29 *Frigidus ut* 30 *quondam ſylvis* 31 *immurmurat Auſter*
Vt mare 32 *ſollicitum ſtridet refluentibus undis*, (*ſter*,
Æſtuat ut clauſis 33 *rapidus fernicibus ignis*,
34 *Hic jam* I. *Galbaneos ſuadebo incendere odores*,
II. *Mellaq;* 35 *arundineis* 36 *inferre* 35 *canalibus, ultrò*
Hortantem, & feſſas ad pabula 37 *nota vocantem*. 266
III. *Proderit &* 38 *tunſum gallæ admiſcere ſaporem*.

IV. 1 *Aren-*

IV. [1] *Arentesque rosas*, V. *aut igni pinguia multo*
[2] *Defruta* VI. *vel* [3] *Pythia passos de vite racemos*,
4 *Cecropiumque* VII. *thymum*, *&* VIII. *grave olentia*
[5] *centaurea*.
IX. *Est etiam flos in pratis, cui nomen* [6] *Amello*
Fecere agricolæ; [7] *facilis quærentibus herba*:
Namque [8] *imo ingentem tollit de cespite sylvam*:
[9] *Aureus ipse, sed in foliis, quæ plurima circum*
Funduntur, viola sublucet purpura nigræ.
Sæpè Deûm nexis ornatæ [10] *torquibus aræ*:
[11] *Asper in ore sapor*: [12] *tonsis in vallibus illum*
Pastores, *&* [13] *curva* [14] *legunt prope flumina* [15] *Mellæ*.
Huius [16] *odorato radices incoque* [16] *Baccho*,
[17] *Tabulaque in foribus plenis oppone canistris*.
[18] *Sed, si quem* [19] *proles subitò* [20] *defecerit omnis*,
Nec, genus unde novæ stirpis [21] *revocetur*, [22] *habebit*:
Tempus & Arcadii [23] [24] *memoranda inventa magistri*
[25] *Pandere, quoque modo* [26] *cæsis jam sæpè juvencis*
[27] *Insincerus apes* [28] *tulerit cruor*: *altiùs omnem*
Expediam, prima repetens ab origine famam.
Nam qua [29] *Pellæi gens* [30] *fortunata Canopi*
Accolit [31] *effuso* [32] *stagnantem flumine* [33] *Nilum*,
Et [34] *circùm pictis vehitur sua rura* [35] *phaselis*,

1 Deficcatas in sole. 2 Musta ad dimidias decocta. 3 Uvam passam, quæ est ex vite Pythia. Suprà l. 2. Et *passo Pythia utilior*: quem locum vide. 4 Atticum: ut quod optimum. 5 Herbas calidas & siccas. 9 Amellum florem eundem cum Astere Attico, bubonio, esse autumant Herbarii prudentiores. 7 Facilè reperibilis. 8 Multos caules fundit, erigit à radice. 9 Ipse flos est aurei coloris. 10 Corollis ex hoc flore ornantur aræ. 11 Austerus. 12 Falce messis, & non sylvosis. 13 Per littora curva defluentia. 14 Colligunt. 15 In Gallia nobilis est hujus nominis fluvius, aliique cognomines alibi. Poëtæ tamen notior Mela Italus, quem finistra ripa receptum Ollius fl. in Padum defert; videturque hinc nomen inditum flori Amello. Cluv. l. 1. ult. cap. 16 Vino forti & odorem magnum exhalante. 17 Nutrimenta ex tali decoctione. 18 Inventum restaurationis apum extinctarum è bovis cæsi putrefactione, refertur acceptum Aristæo. 19 Progenies apum. 20 Aliquem destituerit. 21 Ab interitu. 22 Aliquas apes. 23 Aristæi regis Arcadii; qui inveniisse fertur mellis & olei usum, apum amissarum reparationem, lactis coagulum. Justin. 14. l. Vide hanc eandem fab. apud Ovid. 1. Fastorum. 24 Memoratu digna. 25 Manifestare. 26 Verbere & fustibus, citra effusum sanguinem. 27 Corruptus & putridus. 28 Protulerit, produxerit. 29 Propter Alexandriam ab Alexandro, Pellæ in Macedoniâ nato, conditam in vicino Canopi int. undè ostio illi nomen. 30 Felix divitiis & ubertate soli, quam præstat Nilus exundans. 31 In agros. 32 Inundantem & in campos effluentem. 33 Ægypti fluvium. Lege Tibul. l. 1. El. 6. 34 Stagnante Nilo. 35 Scaphis.

1 Lacerta ſtellatis maculis.
2 Lucem fugientibus, noctu volantibus.
3 Sunt conſtructa in alvearibus.
4 Tineis.
5 Laboris expers, nihil adferens utilitatis.
6 Alieno labore, utpote apum, parta.
7 Veſpa.
8 Cui & virbus & armis impar eſt apis.
9 Vermis omnia exedentis.
10 Ob procaciam & æmulationem in arte texendi à Minervâ in araneam verſa Arachne puella Lydia. Ovid. 6. Met. 11 Retia, telas. 12 Evacuatæ ab animalibus nocivis. 13 Fœtus. 14 Cellas, favos, loca, per quæ inferunt mella ſua, ſicut nautæ per fores inferunt merces. 15 Favos conficient. 16 Languentium apum morbis, quorum ſtatuit ſigna ſex, remedia præſcribit novem. 17 Miſerias. 18 Cum hominibus communes. 19 Attulit. 20 Lethali. 21 Certis. 22 Rugoſa. 23 Mortuarum efferunt cadavera 24 Celebrant. 25 Morboſæ. 26 Prætereâ. 27 Triſtior. 28 Per longos tractus, ut languidi ſolent, qui ſuſpiria ex imo pectore trahunt. 29 Natura ſua, ut qui à gelio polo Antarctico ſpiret: accidentali tamen & adventitio calore dum ad nos per torridam Zonam permeat, tervidus. Macr. l. 2. in Somn. Scipionis c. 5. 30 Quando. 31 Longè reſonans murmur facit. 32 Commotum reſonat. 33 Vehemens. 34 Remedia IX. 35 Fiſtulis ex arundine factis. 36 In alveoria. 37 Qualia illæ ſibi comparare ſolent. 38 Contuſam gallam.

1 *Stellio*, 2 *lucifugis* 3 *congeſta cubilia* 4 *blattis*,
5 *Immuniſque ſedens* 6 *aliena ad pabula* 7 *fucus*,
Aut aſper crabro 8 *imparibus ſe immiſcuit* 8 *armis*,
Aut dirum 9 *tineæ genus*, *aut* 10 *inviſa Minervæ* 245
In foribus laxos ſuſpendit aranea 11 *caſſes*.
Quò magis 12 *exhauſta fuerint*, *hoc acrius omnes*
Incumbent 13 *generis lapſi ſarcire ruinas*,
Complebuntq; 14 *foros*, *& floribus* 15 *horrea texent*. 250
16 *Si verò* (*quoniam* 17 *caſus apibus quoque* 18 *noſtros*
Vita 19 *tulit*) 20 *triſti languebunt corpora morbo*:
Quod jam 21 *non dubiis poteris cognoſcere ſignis*.
Continuò eſt ægris I. *alius color*; II. 22 *horrida vultum*
Deformat macies; III. *tum* 23 *corpora luce carentum*
Exportant tectis, *& triſtia funera* 24 *ducunt*. 256
IV. *Aut* 25 *illæ pedibus connexæ ad limina pendent*:
V. *Aut intus clauſis cunctantur in ædibus omnes*,
Ignavæque fame, *& contracto frigore pigræ*.
VI. 26 *Tum ſonus auditur* 27 *gravior*, 28 *tractimq*; *ſuſurrant*: 260
29 *Frigidus ut* 30 *quondam ſylvis* 31 *immurmurat Auſter*
Ut mare 32 *ſollcitum ſtridet refluentibus undis*, *Æſtet*,
Æſtuat ut clauſis 33 *rapidus fernicibus ignis*,
34 *Hic jam* I. *Galbaneos ſuadebo incendere odores*,
II. *Mellaq*; 35 *arundineis* 36 *inferre* 35 *canalibus*, *ultrò*
Hortantem, *& feſſas ad pabula* 37 *nota vocantem*. 266
III. *Proderit &* 38 *tunſum gallæ admiſcere ſaporem*.

IV. 1 *Aren-*

IV. [1] *Arentesque rosas*, V. *aut igni pinguia multo*
[2] *Defruta* VI. *vel* [3] *Pythia passos de vite racemos*,
[4] *Cecropiumque* VII. *thymum*, *&* VIII. *grave olentia*
[5] *centaurea*.
IX. *Est etiam flos in pratis, cui nomen* [6] *Amello*
Fecère agricolæ; [7] *facilis quærentibus herba*:
Namque [8] *imo ingentem tollit de cespite sylvam*:
[9] *Aureus ipse, sed in foliis, quæ plurima circum*
Funduntur, viola sublucet purpura nigræ.
Sæpè Deûm nexis ornatæ [10] *torquibus aræ*:
[11] *Asper in ore sapor*: [12] *tonsis in vallibus illum*
Pastores, *&* [13] *curva* [14] *legunt prope flumina* [15] *Mellæ*.
Hujus [16] *odorato radices incoque* [16] *Baccho*,
[17] *Pabulaque in foribus plenis oppone canistris*.
[18] *Sed, si quem* [19] *proles subitò* [20] *defecerit omnis*,
Nec, genus unde novæ stirpis [21] *revocetur*, [22] *habebit*:
Tempus & [23] *Arcadii* [24] *memoranda inventa magistri*
[25] *Pandere, quoque modo* [26] *cæsis jam sæpè juvencis*
[27] *Insincerus apes* [28] *tulerit cruor*: *altiùs omnem*
Expediam, prima repetens ab origine famam.
Nam qua [29] *Pellæi gens* [30] *fortunata Canopi*
Accolit [31] *effuso* [32] *stagnantem flumine* [33] *Nilum*,
Et [34] *circùm pictis vehitur sua rura* [35] *phaselis*,

1 Deficcatas in sole. 2 Musta ad dimidias decocta. 3 Uvam passam, quæ est ex vite Pythia. Suprà l. 2. *Et passo Pythia utilior*: quem locum vide. 4 Atticum: ut quod optimum. 5 Herbas calidas & siccas. 9 Amellum florem eundem cum Astere Attico, bubonio, esse autumant Herbarii proceres. 7 Facilè reperibilis. 8 Multos caules fundit, erigit à radice. 9 Ipse flos est aurei coloris. 10 Corollis ex hoc flore ornantur aræ. 11 Austerus. 12 Falce messis, & non sylvosis. 13 Per littora curva defluentia. 14 Colligunt. 15 In Gallia nobilis est hujus nominis fluvius, aliique cognomines alibi. Poëtæ tamen notior Mela Italus, quem finistra ripa receptum Ollius fl. in Padum defert; videturque hinc nomen inditum flori Amello. Cluv. 1. l. ult. cap. 16 Vino forti & odorem magnum exhalante. 17 Nutrimenta ex tali decoctione. 18 Inventum restaurationis apum exstinctarum è bovis cæsi putrefactione, refertur acceptum Aristæo. 19 Progenies apum. 20 Aliquem destituerit. 21 Ab interitu. 22 Aliquas apes. 23 Aristæi regis Arcadii: qui inveniisse fertur mellis & olei usum, apum amissarum reparationem, lactis coagulum. Justin. 14. l. Vide hanc eandem fab. apud Ovid. 1. Fastorum. 24 Memoratu digna. 25 Manifestare. 26 Verbere & fustibus, citra effusum sanguinem. 27 Corruptus & putridus. 28 Protulerit, produxerit. 29 Propter Alexandriam ab Alexandro, Pellæ in Macedoniâ nato, conditam in vicina Canopi ini. undè æstio illi nomen. 30 Felix divitiis & ubertate soli, quam præstat Nilus exundans. 31 In agros. 32 Inundantem & in campos effluentem. 33 Ægypti fluvium. Lege Tibul. l. 1. El. 6. 34 Stagnante Nilo. 35 Scaphis.

1 Quâque Nilus urget vicina loca Perfidis, id est, in Perſiâ.
2 Cujus in modum pharetras & ſagittis in ùm vertit
3 Segetem aut herbis.
4 Nigro limo.
5 Deſluens.
6 Oſtia, quibus intrat mare.
7 Nigris Æthiopibus, an ſtigmate, quod ſibi horori ducebant, inuitis?
8 Nilus defluens, deductus.
9 Conſtituit, ponit.
10 Faciendi novas apes.

1 *Quâque* 2 *pharetratæ vicinia Perſidis urget*, 290
Et 3 *viridem Ægyptum* 4 *nigrâ fœcundat* 4 *arenâ*,
Et diverſa 5 *ruens ſeptem diſcurrit in* 6 *ora*,
Vſque 7 *coloratis* 8 *amnis devexus ab Indis*:
Omnis in hac certam regio 9 *jacit* 10 *arte* 11 *ſalutem*.
12 *Exiguus primum, atq;* 13 *ipſos contractus ad uſus* 295
14 *Eligitur locus*; *hunc anguſtique* 15 *imbrice tecti*,
Parietibuſque 16 *premunt arctis*, *& quatuor addunt*,
Quatuor à 17 *ventis* 18 *obliqua luce feneſtras*.
Tum vitulus 19 *bima curvans jam cornua fronte*
Quæritur: *huic geminæ nares & spiritus oris* 300
21 *Multa reluctanti* 22 *obſtruitur*: 23 *plagiſq*; *per-*
empto,
24 *Tuſa per* 25 *integram* 26 *ſolvuntur viſcera pellem*.
Sic poſitum in 27 *clauſo linquunt*, *&* 28 *ramea* 29 *coſtis*
Subjiciunt fragmenta, *thymum*, *caſiaſq*; 30 *recentes*.
Hoc geritur, 31 *Zephyris primum impellentibus undas*:
32 *Ante* 33 *novis rubeant quàm prata coloribus*, 34 *ante*
Garrula quàm 34 *tignis nidum ſuſpendat* 35 *hirundo*.
Interea teneris tepefactus in oſſibus 36 *humor*
37 *Æſtuat*, *& viſcenda modis animalia miris*,
38 *Trunca pedum primò*, *mox & ſtridentia pennis* 310
Miſcentur, *tenuemque magis*, *magis* 39 *aëra carpunt*,
Donec, *ut æſtivis effuſus nubibus* 40 *imber*.
41 *Erupêre*, *aut ut* 42 *nervo pulſante* 43 *ſagittæ*,
Prima 44 *leves ineunt ſi quando prælia Parthi*.

11 Reparandarum apum. 12 Auguſtus, quantum capit cadaver bovis. 13 Ad hanc ipſam utilitatem, ut in eo bos putreſcat, conſtrictus. 14 Ab his, qui apes reparare volunt. 15 Tegulis imbres capientibus. 16 Obſtringunt, anguſtant. 17 Cardinalibus. 18 Ex obliquo infuſâ. 19 Biennì, deorum annorum, id eſt, ipſe vitulus biennis. 20 Anheliius. 21 Multùm, valdè. Helleniſm. 22 Clauditur, ne poſſit exhalare. 23 Fuſtibus, verberibus. 24 Contuſa. 25 Solidam, ne ſuccus aut ſanguis exnutriatur. 26 Laxantur, corrumpuntur. 27 Occluſo loco. 28 Ramorum. 29 Vituli ſc. ne pellis putreſcat. 30 Recenter captus. 31 In principio veris. 32 Anadiplo is eſt. 33 Novorum florum. 34 Ad laquearia & trabes domorum. 35 Veris nuncia. 36 Vituli. 37 Effervet, calefcit. 38 Predibus carentia: undè *apes* quaſi ἄπους, quidam dictas volunt. 39 Auram vitalem inſpirant. 40 Erumpit. 41 Vi evolavêre ex corio vitulino. 42 Arcu, nervis manito, impellente. 43 Emittuntur. 44 Fugæ confidentes.

Qui

Quis Deus hanc, Musa, quis nobis 1 *extudit* 2 *artem?*
Vnde novo ingressus hominum experientia cepit?
Pastor 4 *Aristaeus, fugiens Peneia* 5 *Tempe,*
Amissis (ut fama) apibus, morboque, fameque,
Tristis ad 6 *extremi sacrum caput adstitit* 7 *amnis,*
Multa 8 *querens; atque hac affatus* 9 *voce* 10 *parentem:*
Mater 11 *Cyrene, mater, quae gurgitis hujus*
Ima tenes; quid me praeclara stirpe Deorum
(Si modo, quem perhibes, pater est 13 *Thymbraeus Apollo)*
Invisum 14 *fatis genuisti? aut quo tibi nostri*
Pulsus amor? quid me 15 *coelum sperare jubebas?*
En etiam hunc ipsum 16 *vita mortalis honorem,*
Quem mihi 17 *vix frugum, & pecudum custodia* 18 *sollers*
Omnia tentanti 19 *extuderat, te matre,* 20 *relinquo.*
Quin age, 21 *& ipsa manu* 22 *felices erue* 23 *sylvas:*
Fer 24 *flabulis inimicum ignem, atque interfice messes:*
Vre sata, & validam in vites 25 *molire bipennem,*
Tanta meae si te cepere tedia laudis.
At mater 27 *sonitum thalamo sub fluminis alti*
Sensit: 28 *eam circum* 29 *Milesia vellera Nymphae*
Carpebant, 30 *hyali saturo fucata colore:*
31 *Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque,*
Caesariem effusae nitidam per candida colla:
Nesaee, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
Cydippe, & 2 *flava* 32 *Lycorias (altera virgo;*
Altera tum primos 33 *Lucinae experta labores)*

1 Invenit.
2 Reparandarum apum ex vitulo putrefacto.
3 Quo autore habuit experimentum hoc primos aditus?
4 Apollinis & Cyrenes Nymphae filius. Lege Ovid. 1. Fast.
5 Locum amoenum Thessaliae, quem medium interluit Peneus.
6 Summi.
7 Peneï fl.
8 Multum, valde.
9 Oratione.
10 Matrem.
11 Nympha Peneï fl.
12 Profunda.
13 A *Thymbra*, Troados oppido, ubi colebatur. Dii enim cognomenta à locis, in quibus colluntur, saepè accipiunt. 14 Diis. 15 Quod reciperer in Deorum numerum. 16 Quem inter mortales merui. 17 Summâ cum difficultate. 18 Diligens. 19 Paraverat. 20 Amitto. 21 Permissio acerba & invidiosa, *clademque autore levabis*. 22 Fertiles arbores. 23 Quo pecus inficiatur; aut nocentem, quo ttabula comburantur. 24 Emori cura segetem maturam, unde messis fieret. 25 Cum molimine infer, id est, abole omnia, quae habeo. 26 Ut permittas meis laboribus parta interimi. 27 Lamentationis Aristaei confusum; neque enim primum animadvertit neque agnovit vocem. 28 Cyrenem. 29 Purissima, è Mileto. 3. Georg. supra. 30 Vitro multoties tincta: unde coeruleus color. 31 Nympharum nomina. 32 Flava crines. 33 Partus, quibus praeest Lucina, id est, quae iuvel pepererat.

1 Oceani filiæ.
2 Maculosis himuleis, quæ *Nebrides* dicuntur.
3 Depositis.
4 In cursu, dum Alphæum fugit.
5 Nympha Sicelis, Ecl. 9.
6 Quibus in venando usa fuerat.
7 De Venere uxore custodiendâ.
Fab. Martis in Veneris amplexibus deprehensi, traductique à Vulcano, Odyss. Hom. 8. Ovid. Met. 4.

Clioque, & Beroe soror, 1 Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, 2 pictis incinctæ pellibus ambæ,
Atque Ephyre, atque Opis, atque Asia, Deïopeja,
Et tandem 3 positis 4 velox 5 Arethusa 6 sagittis.
Inter quas 7 curam Clymene narrabat 8 inanem 345
Vulcani, Martisque 9 dolos, & dulcia 10 furta,
Atque 11 Chao densos Divûm numerabat amores.
Carmine quo 12 capta, dùm 13 fusis mollia pensa
Devolvunt; iterum maternas impulit aures
Luctus Aristæi; 14 vitreisque sedilibus omnes 350
Obstupuêre: sed ante alias Arethusa sorores
Prospiciens, summâ 15 flavum caput extulit unda.
16 Et procul: O gemitu non frustra exterrita tanto,
Cyrene soror: ipse tibi, 17 tua maxima cura
Tristis Aristæus, Penei 18 genitoris ad undam 355
Stat lacrymans, & te 19 crudelem 20 nomine dicit.
21 Huic percussa nova mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos: 22 fas illi limina Divûm
Tangere, ait: simul 23 alta jubet 24 discedere latè
Flumina, qua juvenis 25 gressus inferret: at illum 360
Curvata in montis 26 faciem circumstetit 27 unda,
Accepitque sinu vasto misitque sub amnem.
Iamque domum mirans genitricis, & humida regna,
Speluncisque 28 lacus clausos, lucosque 29 sonantes,
Ibat, & ingenti motu stupefactus aquarum, 365

8 Frustrà susceptam. 9 Furtivos amores cum Venere. 10 Adulteria: sive quia furtim & clam perpetrantur (quomodo fures occultè & plerumque noctu furatum veniunt) sive quia genera quædam furti sunt, cùm sibi homines vel pudicitiam, vel castitatem, animis antea per blandimenta captis, surripiunt. Ovid. Met. 4. furta *tori* furtique locum *monstravit*. Notabilis est locus Æn. 4 *Nec jam furtivum Dido meditatur amorem, Conjugium vocat, hoc prætexit nomine culpam.* 11 Crebros Deorum amores ab orbe usque condito. 12 Nymphæ. 13 Dum telas texunt. 14 Vitrei coloris in quibus sedebant in aquis. 15 Flavis capillis decoratum. 16 Sc. cum vidisset Aristæum. 17 Qui tibi maximæ curæ est. Æn. 1. Venus de Ascanio nepote, *mea maxima cura.* 18 Patris tui, & avi sui. 19 Quia non animadvertebat lachrymas filii. 20 Nominatim: quia dicebat, *mater, Cyrene, Cyrene.* 21 Arethusæ talia nuntianti. 22 Quia filius est Deorum. 23 Profunda. 24 Locum dare. 25 Ingrederetur. 26 Similitudinem, formam. 27 Fluminis. 28 Fontium & fluviorum origines & receptacula. 29 Vento.

Omnia ſub magna latentia flumina terrâ
Spectabat, 2 diverſa loci, 2 Phaſimque 3 Lycumque,
Et 4 caput, unde 5 altus primum ſe 6 erumpit 7 Enipeus;
8 Vndè pater 9 Tiberinus, & unde 9 Aniena fluenta,
10 Saxoſumque ſonans 11 Hypanis, 12 Myſuſque Caicus,
Et gemina auratus 13 taurino cornua vultu
14 Eridanus: quo non alius per pingnia 15 culta
In mare 16 purpureum violentior influit amnis.
Poſtquam eſt in 17 thalami 18 pendentia pumice tecta
19 Perventum, & nati fletus cognovit inanes
Cyrene: 20 manibus liquidos dant ordine fontes
21 Germanæ, 22 tonſiſque ferunt mantilia 22 villis.
23 Pars epulis onerant menſas, & plena 24 reponunt
Pocula: 25 Panchæis 26 adoleſcunt ignibus aræ,
Et mater, Cape 27 Maonii 28 carcheſia Bacchi,
29 Ocerno 30 libemus, ait; ſimul ipſa precatur
Oceaumque 31 patrem rerum, Nymphaſque ſorores,
Centum 32 quæ ſilvas, centum 34 quæ flumina 33 ſervant.
35 Ter liquido ardentem perfudit nectare 36 Veſtam;
37 Ter flamma ad ſummum tecti 38 ſubjecta reluxit.
39 Omine quo 40 firmans animum, ſic ineipit ipſa:
Eſt in 41 Carpathio Neptuni gurgite vates

1 Diſtincta.
2 Ischorum fl.
3 Lyciæſl.
4 Spectabat ortum, originem. Ovid. I. 1. Triſt. *In caput alta ſuum labentur ab æquore retrò Flumina.*
5 Profundus.
6 Extulit.
7 Theſſaliæ fl.
8 Habeat ortum.
9 Tiberis & Anio Italiæ ſt.
10 Saxoſe, id eſt, ut ſonant flumina inter ſaxa decurrentia.
11 Scythiæ. fl.

12 Myſiæ fl. 13 *Tauriformes* dicti fluvii, à mugitu & rapido curſu *cornuti*, a geminis ripis, vel alveis, in quos ſe dividunt; unde Acheloo Herculeſ alterum cornu avulſiſſe fingitur, qui fluvium in unum alveum redegerit. 14 Fl. Italiæ Padus in Adriaticum ſe exonerans. 15 Rnra. 16 Cujus unda remis pulſa purpuraſcit. Cic. 2. Acad. quæſt. ἁλὰ πορφυροῦται Hom. 17 Cyrenes. 18 Fornicata, columnis fulta. 19 Ab Ariſtæo & comitibus. 20 Sc. *lavandis*. 21 Sororcs. 22 Quorum villi erant tonſi. 23 Quædam ex is ſacrificium parant & convivium. 24 Iterum ponunt, poſtquam ex auſta erant. 25 Arabicis, ut volunt: qui Panchajam urbem Arabiæ felicis ſtatuunt: ego fictitium nomen puto ex πᾶν, *omne* & χαίω, *uro*, 26 Incenduntur. 27 Vini dii: optimi Strab. l 13. 28 Pocula: de quorum formâ, Macrob. Sat. 5. l. 21. c. 29 Deo maris. 30 Sacrificemus. 31 Ex Thaletis & veterum philoſophorum opinione, qui omnia ex aquis generari aſſerebant. 32 Ut ſunt Dryades. 33 Ut ſunt Najades. 34 Habitant. 35 Ter: quia *numero Deus impare gaudet*, vinum libavit infuditque in ignem. 36 Ignem. Ovid. 6. Faſt. *Nec tu aliud Veſtam, quàm viam intellige flammam, Nataque de flamma corpora nulla vides.* Al. *vidi*. 37 Ter emicuit boni ominis flamma. 38 Surſum jacta & exiliens. 39 Indicio propitii numinis. 40 Corroborans. 41 Carpathio mari: à *Carpatho* inſ. maris Mediterranei:

1 Caerulei Proteus: magnum qui piscibus aequor,
Et juncto bipedum curru 2 metitur 3 equorum.
Hic nunc 4 Emathiæ portus, patriamque revisit
5 Pallenen: 6 hunc & Nympha veneramur, & ipse
Grandævus 7 Nereus: novit namque omnia vates, 391
8 Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno 9 visum est, 10 immania cujus
10 Armenta, & 11 turpes pascit sub 12 gurgite 13 phocas.
14 Hic tibi: nate, 15 prius vinclis capiendus, ut omnem
16 Expediat morbi 17 causam, 18 eventusque secundet. 397
Nam sine 19 vi non ulla dabit præcepta, 20 neque illum
Orando flectes: vim duram, & vincula capto
21 Tende: 22 doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipsa ego te, 23 medios cùm Sol accenderit æstus, 401
24 Cum sitiunt herbæ, & pecori jam 25 gravior umbra est,
26 In secreta senis ducam, 27 quo fessus ab undis
Se recipit: facilè ut 28 somno aggrediare jacentem.
Verum, ubi correptum manibus, vinclisque tenebis, 405
29 Tum varia 30 illudent 31 species, atque 32 ora ferarum:
Fiet enim subitò sus horridus: 33 atraque tigris,
Squamoso-que draco, & fulva cervice leæna:
Aut acrem flammæ sonitum dabit, atque ita vinclis
34 Excidet: aut in aquas 35 tenues 36 dilapsus 37 abibit.
Sed, quanto ille magis formas se vertet in omnes, 411
Tanto, nate, magis 38 contende tenacia vincla:
Donec talis erit 39 mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret cum lumina somno.

1 Maritus. 2 Tranat, vehitur. 3 Marinorum ſc. tantum in anteriori parte, in quâ equis ſimiles ſunt, pedes habentium, in poſteriori ſimiles piſcibus pedes. 4 Theſſaliæ. 5 Pininſulam Macedoniæ. 6 Proteum. 7 Et ipſe vates, Deus aquarum, Oceani & Tethyos filius. 8 Ὁ'ς γ'ὠ-δη τά τ' ἐόντ'α, τά τ' ἐσόμενα, πρό τ' ἐόντα, Hom. Il. 4. 9 Placuit. 10 Cete, balænas, monſtra natantia. 11 Immanes. 12 Carpathio. 13 Vitulos marinos. 14 Vates ſeu Proteus. 15 Quàm quicquam ab eo petas. 16 Expedite dicat. 17 Culpam, quæ cauſa interitus apum, & remedium. 18 Remedia. 19 Violentia catenarum. 20 Eadem de Sileno, Ecl. 6. 21 Injice. 22 Illuſiones ejus fruſtra inceptæ fruſtrabuntur tandem circum hæc vincula. 23 In meridie. 24 Cum herbæ deſiccantur calore: quin nobis ſitim generat. 25 Quam herba. 26 In arcanos thalamos Protei. 27 Ad quæ. 28 Sc. oppreſſum. 29 De Proteo Rege Ægypti, vide Mythologos, quibus eſt bellator, variis galearum formis terribilis, ſophiſta aliis, vafer, hiſtrio, præſtigiator, &c. 30 Spumat aper, fluit unda, fremit leo, ſibilat anguis. 34 Decipient te. 31 Imagines. 32 Formæ. 33 Aſpera, ſæva. 34 Elabetur. 35 Tranſparentes. 36 E vinculis. 37 Commutabit ſe in aquam. 38 Conſtringe. 39 Reducto in priſtinam figuram.

Hæc [1] *ait, &* [2] *liquidum ambrosiæ* 3 *diffudit odorem,*
Quo totum 4 *nati corpus* [5] *perdux it: at* [6] *illi* 416
Dulcis [7] *compositis spiravit crinibus* [8] *aura,*
Atq; [9] *habilis* [10] *membris venit vigor.* [11] *Est specus ingens*
[12] *Exesi latere in montis:* [13] *quò plurima vento*
Cogitur, inq; sinus scindit sese unda [14] *reductos,* 420
[15] *Deprensis olim* [16] *statio* [17] *tutissima nautis.*
[18] *Intus se vasti Proteus tegit* [19] *obice saxi.*
Hic [20] *juvenē in latebris aversum* [21] *à lumine* [22] *Nympha*
Collocat: ipsa procul nebulis [23] *obscura recessit.*
Iam rapidus [24] *torrens* [25] *sitientes* [26] *Sirius Indos* 425
Ardebat cœlo, & medium Sol igneus orbem
[27] *Hauserat:* [28] *arebant herbæ, &* [29] *cava flumina* [30] *siccis*
[31] *Faucibus* [32] *ad limum* [33] *radii tepefacta coquebant:*
Cum Proteus consueta petens è fluctibus antra
Ibat: eum [34] *vasti* [35] *circum* [36] *gens humida ponti*
Exultans, [37] *rorem latè dispergit* [38] *amarum.* 430
Sternunt se somno diversæ in littore phocæ.
[39] *Ipse (velut stabuli* [39] *custos in montibus olim,*
Vesper ubi è pastu vitulos ad [40] *tecta reducit,*
[41] *Auditique lupos* [42] *acuunt balatibus agni)* 435
Consedit scopulo [43] *medius* [44] *numerumq; recenset.*
[46] *Cujus Aristæo quoniam est oblata* [47] *facultas,*
Vix defessa senem [48] *passus* [49] *componere membra,*
Cum clamore [50] *ruit magno,* [51] *manicisq;* [52] *jacentem*

1 Cyrene mater Aristæi.
2 Fluentem.
3 Quò gravior visu, & vegetior esset ad luctam.
4 Filii Aristæi.
5 Imbuit.
6 Aristæo.
7 Benè concinnatis.
8 Odor aut ventus.
9 Agilitans.
10 Aristæi.
11 Deteribit antrum Protei.
12 Vetustate aut impetu aquarum.
13 Ad quod specus.
14 Refluos.
15 Tempestate aliquando in mari deprehensis, id est, periclitantibus in mari.
16 Locus, ubi ad tempus stant naves.
17 A periculo ventorum.
18 In medio antro.
19 Oppositione ingentis lapidis.
20 Aristæum.
21 Ab eâ parte, qua saxum objectum erat lumini.
22 Cyrene.
23 Tecta.
24 Inurens.
25 Arentes à Sole propinquo.
26 Stella in ore Canis, cujus ortu intenuus est æstor.
27 Expleverat, id est, jam transactus erat meridies, quo Sol est in medio cœli.
28 Desiccabantur.
29 Profunda, exhaustis aquis cava apparentia.
30 Aqua destitutis.
31 *Æn.* 10 *Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris,* &c.
32 Usque ad fundum.
33 Solares.
34 Amplè.
35 Sc. *eum.*
36 Genus æquoreum, phocæ, pisces.
37 Aquam marinam, quæ amara est.
38 Proteus.
39 Recenset numerum pecorum.
40 Stabula.
41 A lupis.
42 Acriori fame irritant.
43 Inter pecora sua.
44 Pecorum.
45 Enumerat.
46 Protei.
47 Facilitas capiendi & opportunitas.
48 Aristæus.
49 Ut dormiret.
50 In eum.
51 Manum vinculis. Sic *Æn. Ipse ultro primus* manicas *atque arcta levari Vincla jubet Priamus.*
52 Protea.

Occupat: 1 *ille ſuæ contrà non immemor* 2 *artis*, 440
Omnia transformat ſeſe in 3 *miracula rerum*,
Ignemque, horribilemque feram, fluviumque 4 *liquentem.*
Verùm, ubi nulla 5 *fugam reperit* 6 *fallacia, victus*
7 *In ſeſe redit, atque hominis tandem ore locutus*:
8 *Nam quis te, juvenum confidentiſſime, noſtras* 445
Juſſit adire domos? quid-ve hinc peſis? inquit: *at ille*;
Scis, Proteu, 9 ſcis ipſe, 10 neque eſt te fallere cuiquam,
Sed tu deſine 11 *velle*: *Deûm præcepta ſecuti*
Venimus huc, 12 lapſis quæſitum 13 oracula rebus.
Tantum effatus: *ad* 14 *hæc* 15 *vates vi denique multa,*
16 *Ardentes oculos intorſit lumine* 17 *glauco*, 451
Et graviter 16 *frendens, ſic* 8 *fatis ora reſolvit.*
Non te 19 *nullius exercent numinis iræ*:
20 *Magna lues commiſſa*: *tibi* 21 *hæc* 22 *miſerabilis Orpheus*
Haud quaquam ob meritum pœnas (ni fata reſiſtant)
Suſcitat, *&* 23 *rapta graviter pro* 24 *coniuge ſævit.* 456
Illa quidem, dùm te fugeret per flumina 25 *præceps,*
Immanem ante pedes 26 *hydrum, moritura* 24 *puella*
Servantem ripas, alta non vidit in herba.
At 27 *chorus æqualis Dryadum* 28 *clamore ſupremos*
Implerunt montes: *flerunt* 29 *Rhodopeiæ arces*, 461
Altaque 29 *Pangæa*, *&* 30 *Rheſi* 31 *Mavortia tellus,*
Atque 32 *Getæ, atque* 33 *Hebrus, atque* 34 *Actius Orithyia.*

1 Proteus.
2 Qua elabi ſolebat.
3 Formas mirandas.
4 Fluidum.
5 Fugiendi facultatem.
6 Deceptio Protei.
7 In veram imaginem hominis.
8 Indignanter: aut pro *quiſnam* ſumitur.
9 Quid petam, cùm ſis vates.
10 Οὐκ ἀξιοῖ: non licet cuiquam te fallere. Tu ergo deſiſte velle fallere alios. Helleniſmus. Horat. *Quod verſu dicere* non eſt, id eſt, dici non poteſt.

11 Fallere me tot monſtris. Ecl. 5. *Sed tu deſine plura puer.* 12 Peractis. 13 Deorum conſilia & reſponſa. 14 Verba Ariſtæi, quia audierat Deos id velle. 15 Proteus. 16 Ita. 17 Cæruleo. 18 Dicendis, id eſt, incepit effari oracula Divum. 19 Non humilis, ſed magni. 20 Delictum magnum ulta eſt lues magna, ad internecionem uſque tuarum apum. *Aliàs.* Tu lues magna commiſſa. 21 Quod apes amiſeris. 22 Dignus miſeratione, propter luctum uxori. 23 Ab inferis, poſtquam ipſe retroſpexerat. 24 Eurydice juvencula conjux Orphei. 25 Præcipitanter, ſine conſideratione. 26 Serpentem aquatilem. 27 Nymphæ populares, connutritiæ. 28 Ob mortem Eurydices. 29 Montes Thraciæ 30 Quam poſteà Rheſus rex habitavit. 31 Cui Mars præſidet, bello ſtrenua. Sic Æn. 1. *Terra procul vaſtis colitur Mavortia campis, Thraces arant.* 32 Poſteà Tartari dicti. 33 Fl. Thraciæ. 34 Nympha Attica ſeu Athenienſis, filia Erichthonii, quam rapuit Boreas.

1 *Ipſe cava ſolans* 2 *agrum* 3 *teſtudine amorem*;
Te, dulcis conjux, te 4 *ſolo in littore ſecum,*
Te 5 *veniente die, te* 6 *decedente canebat.*
7 *Tænarias etiam fauces,* 8 *alta oſtia Ditis,*
Et caligantem 9 *nigra formidine lucum*
Ingreſſus, 10 *manesque adiit*, 11 *regemque tremendum*,
Neſciaq; humanis precibus 12 *manſuescere corda*,
At 13 *cantu commota* 14 *Erebi de ſedibus imis*
Vmbræ ibant 15 *tenues*, *ſimulacraque* 16 *luce carentum*,
17 *Quàm multa in ſylvis avium ſe millia condunt*
Veſper ubi, aut hybernus 18 *agit de montibus imber*:
19 *Matres atque viri, defunctaque corpora vitâ*
Magnanimûm 20 *Heroum, pueri, innuptæque puellæ,*
Impoſitique 21 *rogis juvenes ante ora parentum*:
Quos circum limus niger, & deformis arundo
22 *Cocyti*, 23 *tardaque palus* 24 *inamabilis unda*
25 *Alligat*, *&* 26 *novies* 27 *Styx interfuſa* 28 *coërcet.*
Quin ipſæ 29 *ſtupuêre domus, atque* 31 *intima lethi*
32 *Tartara, cæruleoſque* 33 *implexæ crinibus angues*
34 *Eumenides*; 35 *tenuitque inhians tria* 36 *Cerberus ora*;
Atque 37 *Ixionei* 38 *cantu rota conſtitit* 37 *orbis.*

1 Orpheus. 2 Miſere aegrum propter mortem uxoris. 3 Lyra. 4 Ubi ipſe ſolus erat. 5 Oriente. 6 Occidente ſole. Horat. Od. 9. l. 2 *Tu ſemper urges flebilibus modis Myrten ademptum nec tibi veſpero Surgente decedunt amores, Nec rapidum fugiente Solem.* 7 Quin & auſus infernos adire, per Tænarum, Laconiæ promontorium: qua deſcenſus patère ad inferos perhibetur. Vide Sen. Her. Fur. Act. 3. & Ovid. Met. 10. 8 Profunda. 9 Formidoloſa. 10 Animas apud inferos manentes. 11 Plutonem. 12 Flecti, moveri. Idem Horat. Od. 14. l. 2 *Non ſi tricenis, quotquot eunt dies Amice places illacrymabilem Plutona tauris, qui ter amplum Geryonem, Tityumque triſti Compeſcit unda.* 13 Orphei. 14 Caliginis infernalis. 15 *Leves populi, ſimulachraque functa ſepulchro.* Ovid. 10. Met. 16 Vita. 17 Ibant tam multa, *quàm multa*, &c. 18 Impellit illas in ſylvas. 19 Fœminæ. Tres iſti verſus repetuntur 6. Æn. 20 Principium virorum. 21 Ignibus incenſis. 22 Paludis infernalis. 23 Quæ immoratur. 24 Irremeabilis, per quam nemo nare poteſt, vel, per languorem non navigabilis. Al. *inamabilis*; & hic cum ſequ. repetitur 6. Æn. 25 Detinet. 26 Per novem circulos. 27 Palus triſtitiæ infernalis. 28 Conſtringit ne exeant. 29 Ob cantum Orphei. 30 Infernales. 31 Profundiſſima. 32 Tenebrarum loca. 33 Involutæ, implicitæ. Al. *imexæ*: Al. *impexæ*. 34 Furiæ infernales, per Antiphraſin ſic dictæ, quòd *inmites* atque *implacabiles* ſint: ἐυμενὴς enim *mitem* ac *propitium* ſignificat. 35 A latratu. 36 Canis ille infernalis triceps. 37 Quem apud inferos volvit Ixion. 38 Al. *ventо*.

1 Docet Proteus, quomodo Orpheus, *Threiciâ fretus citharâ, fidibusque canoris*, conjugem eduxerit ex inferorum carcere, & eam iterum amiserit.

Iamque 2 pedem referens, casus evaserat omnes,
4 Redditaq; Eurydice superas veniebat ad auras, 486
5 Ponè 6 sequens, (namque hanc dederat 7 Proserpina
8 legem)
Cùm subita incautum dementia 9 cepit amantem:
(10 Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere manes)
Restitit, Eurydicen; suam jam 11 luce sub ipsa, 490
Immemor, heu! victusque animo respexit: ibi omnis
12 Effusus labor, atque 13 immitis rupta tyranni
Fœdera: terque 14 fragor stagnis auditus 15 Averni.
Illa, quis & me, inquit, miseram, & te perdidit, Orpheu?
Quis tantus furor? en iterùm crudelia retrò 495
Fata vocant, conditque 16 natantia lumina somnus.
Iamque vale: 17 feror ingenti circumdata 18 nocte,
Invalidasque tibi tendens, heu! 19 non tua, 20 palmas,
Dixit: & ex oculis subito, ceu fumus, in auras
21 Commixtus tenues fugit 22 diversa: neq; 23 illum 500
24 Prensantem nequicquam 25 umbras, & multa volentem
Dicere, praterea vidit: nec 26 portitor Orci
Amplius 27 objectam passus transire paludem.
Quid faceret? quò se 28 rapta bis conjuge ferret?
Quo fletu manes, qua 29 numina voce moveret? 505
30 Illa quidem Stygia nabat jam 31 frigida 32 cymba.
Septem illum totos perhibent 33 ex ordine vatres

2. Rediens Orpheus ab inferis ad superos.
3 Difficultates: quia & canem placaverat, & cum Plutone & Proserpinâ, Plutonis conjuge, pactus fuerat.
4 Orpheo.
5 Post eum.
6 Maritum.
7 Inferorum regina, Cereris filia, quam Pluto rapuerat. 8 Ut post maritum rediret, nec Orpheus respiceret. 9 Invasit. 10 Condonanda certè: quia non per malitiam, sed per vim amoris legem transgressus est. 11 Exitum prope confecutus. 12 Perditus est. 13 Inexorabilis Plutonis. 14 Vocum acclamantium quia gaudebant manes Eurydicen redire, ut iterum Orphea audirent. 15 Infernalibus. Avernus, Campaniæ palus, introitus ad inferos. 16 Oculos languide fluitantes mors condit. 17 Auferor abs te. 18 Caligine, id est, morte. 19 Non amplius in potestate tuâ. 20 Manus. 21 Aëri. 22 In diversas partes aëris. 23 Orphea. 24 Frequenter prendere conantem. 25 Conjugem, quæ jam in umbras diffusa erat. 26 Charon. Sic Æn. 6. Portitor *has horrentis aquas, & flumina servat Terribili squalore Charon.* 27 Interpositam. 28 Bis erepta: semel à serpente, & semel ab inferis. 29 Supera. 30 Eurydice. 31 Mortua. 32 Qua traducebatur per Stygem paludem. 33 Continuos, integros, sine intermissione.

Eury-

Rupe sub [1] *aëreâ, deserti ad* [2] *Strymonis undam*
Flevisse, & gelidis [3] *hæc evolvisse sub antris,*
Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus.
[4] *Qualis populea mœrens Philomela sub umbra*
Amissos queritur fœtus, quos durus arator
Observans nido [5] *implumes detraxit: at* [6] *illa*
Flet [7] *noctem* [8] *ramoque sedens* [9] *miserabile carmen*
[10] *Integrat, & mœstis late loca questibus implet.*
[11] *Nulla Venus, nullique animum flexêre Hymenæi.*
Solus [12] *Hyperboreas glacies,* [13] *Tanaimque* [14] *nivalem,*
Arvaque [15] *Riphæis nunquam* [16] *viduata pruinis*
[17] *Lustrabat, raptam Eurydicen, atque* [18] *irrita Ditis*
[19] *Dona querens:* [20] *spretæ* [21] *Ciconum quo* [22] *munere matres*
Inter sacra Deum, [23] *nocturnaque* [24] *Orgia Bacchi*
Discerptum [25] *latos* [26] *juvenem sparsêre per agros.*
Tum quoque [27] *marmorea* [28] *caput à cervice revulsum,*
[29] *Gurgite cùm medio portans* [30] *Oeagrius Hebrus*
Volveret; Eurydicen vox ipsa, & [31] *frigida lingua,*
Ah miseram Eurydicen, anima fugiente vocabat:
Eurydicen toto [32] *referebant flumine ripæ.*
[33] *Hæc Proteus: & se* [34] *jactu dedit æquor in altum;*
Quaque [35] *dedit, spumantem undam sub* [36] *vertice torsit.*

1 Alta.
2 Fl. Thraciæ.
3 Que passus fuerat animo & cithara percutrisse.
4 Perhibent flevisse talem, *qualis* &c.
5 Nondùm pennatos, antequam volare possent.
6 Philomela.
7 Totum.
8 Undè nidus ablatus est.
9 Flebile.
10 Ex integro canit.
11 Nullus amor, nullæ placuêre nuptiæ. Hymenæus, nuptiarum Deus: *Ipsa membranula*, virginitatis claustrum. Ovid. *omnemque refugerat Orpheus feminea l enem: seu quod malè cesserat illi, Sive fidem dederat: multas tamen ardor habebat Jungere se vati: multæ doluêre repulsâ.* 12 Quæ terè sunt circa montes Hyperboreos, supersuos Boreas flat. 13 Scythiæ fl. qui in Mœotin paludem influit, Asiamque ab Europâ dividit. 14 Nivibus rectum. 15 In Riphæis montibus existentibus. 16 Privata, id est, ubi semper sunt nives & pruinæ. 17 Circumibat. 18 per respectionem. 19 Quæ donaverat ut in lucem rediret. 20 A Threiciis mulieribus, quarum amores & nuptias spreverat Orpheus, Bacchanalia celebrantibus discerptus est. 21 Thraciæ pop. 22 Nuptiis & amore. 23 Nocte coli soliti. 24 Sacra, festa, ab ὄργω: à quibus arcentur profani, non initiati. 25 Latè. 26 Orphea. 27 Candida, pulchra. 28 Orphei. 29 Flumine Hebri. 30 *Oagrus*, fl. Thraciæ, à quo Hebrus nascitur: pater, ut volunt, Orphei. 31 Moribunda. 32 Resonabant. 33 Sc. *dixit*. 34 Impetu magno. 35 Se in altum. 36 Capitis.

1 At Cyrene non in altum se dedit, relicto filio; sed miti affamine illum solata est.

2 Aristæum.

3 Quæ te tristem reddunt.

4 Quam Proteus dixit.

5 Ex hac causa.

6 Quæ cum illâ, dum viveret, ludere & choreas ducere solebant.

7 Tuis.

8 Sacrificia.

9 Prætende, offer.

10 A Nymphis & Eurydice.

11 Citò exorabiles & mites.

[1] *At non Cyrene: namque ultrò affata* [2] *timentem*
Natæ, lreet [3] *tristes animo deponere curas.* 531
[4] *Hæc omnis morbi causa:* [5] *hinc miserabile Nympha,*
[6] *Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,*
Exitium misêre [7] *apibus. tu* [8] *munera supplex*
[9] *Tende,* [10] *petens pacem, &* [11] *faciles venerare* [12] *Napæos:*
Namq; dabunt veniam [13] *votis, iraſq;* [14] *remittent.* 536
Sed, modus orandi quis ſit, prius ordine dicam.
Quattuor [15] *eximios præſtanti corpore tauros,*
Qui tibi nunc viridis [16] *depaſcunt* [17] *ſumma* [18] *Lycæi,*
[19] *Delige, &* [20] *intacta totidem cervice juvencas.* 540
Quattuor [21] *his aras alta ad delubra Dearum*
Conſtituo, & [22] *ſacrum* [23] *jugulis demitte cruorem,*
Corporaque ipſa boum frondoſo dejice luco.
Poſt, [24] *ubi nona ſuos aurora oſtenderit ortus,*
[25] *Inferias Orphei* [26] *Lethæa papavera mittes,* 545
Et [27] *nigram mactabis ovem,* [28] *lucumque reviſes,*
[29] *Placatam Eurydicen vitula venerabere cæſa.*
[30] *Haud mora, continuo matris præcepta* [31] *faceſſit;*
Ad delubra venit; [32] *monſtratas* [33] *excitat aras:*
Quattuor eximios præſtanti corpore tauros 550
[34] *Ducit, & intacta totidem cervice juvencas.*
Poſt, ubi nona ſuos aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumque revisit,
[35] *Hic vero ſubitum, ac dictu mirabile* [36] *monſtrum*
[37] *Adſpiciunt:* [38] *liquefacta boum per viſcera, toto* 555

12 Nemorosarum vallium seu clivorum Nymphas, à νάπη. 13 Propter preces tuas. 14 Deponent. 15 Nomen rituale, qui electa cervice eximantur è grege aut armento ad sacrificium. Macrob. Sat. 3. c. 5. 16 Carpunt. 17 Summitatem. 18 Montis Arcadiæ, ubi regnabat Aristæus. Synecdoche. 19 De multis elige. 20 Indomita, id est, injuges juvencas. 21 Taurisi. 22 Deabus. 23 Ex anteriore parte colli extrahe, id est, jugula tauros. 24 Postquam aurora nona diêi illuxerit, id est, nono post die. 25 Sacrificia, quæ manibus apud inferos competunt. 26 Quæ Orpheo injuriæ oblivionem inducant: λήθη. 27 Nigræ hostiæ inferis mactantur. 28 Ubi boves derelicti erunt. 29 Quam tibi polliceor sic placendam. 30 Sc. fit, id est, statim. 31 Factum it Aristæus. 32 A matre imperatas. 33 Erigit. 34 Ad eas aras. 35 In hoc loco & tempore, sc. nono die. 36 Quia apparuerunt apes. 37 Aristæus, & qui aderant. 38 Resoluta & putrefacta.

1 *Stridere apes utero, & ruptis* 2 *effervere* 3 *coſtis*,
Immenſaſque 4 *trahi* 5 *nubes, jamque arbore ſumma*
Confluere, & 6 *lentis* 7 *uvam demittere ramis.*
8 *Hæc* 9 *ſuper arvorum cultu,* 10 *pecorumque*
11 *canebam*,
12 *Et ſuper arboribus*: 13 *Cæſar dum magnus ad*
14 *altum*
15 *Fulminat* 16 *Euphratem bello, victorque* 17 *volentes*
Per populos dat jura, viamque 18 *affectat Olympo.*
19 *Illo Virgilium me* 19 *tempore dulcis alebat*
21 *Parthenope, ſtudiis florentem* 22 *ignobilis otî*:
Carmina 23 *qui luſi paſtorum,* 24 *audaxque* 25 *juventa,*
26 *Tityre, te* 27 *patulæ, cecidi,* 28 *ſub tegmine* 29 *fagi.*

1 Bombire.
2 Ferveuter evolare.
3 Putridarum boum.
4 Contrahi.
5 Examina apum, nubium inſtar volitantium.
6 Pondere vibrantibus.
7 In botrorum uvæ formam conglobatas de ramo pendêre. Βοτρυδὸν. Hom. 2. Iliad.
8 Epilogus totius operis Georgici. 9 De cultu agrorum : ut in primo libro. 10 Sub hoc nomine & apes includit, ut tertium & quartum libb. comprehendat. 11 Ego Virgilius. 12 Ut in ſecundo.
13 Auguſtus. 14 Profundum. 15 Ardenter, fulminis inſtar, aut fulminantis Jovis bellum gerit. Undè accerimi pugnatores *belli fulmina* nuncupantur. 16 Et Meſopotamiæ : innuit autem Parthos. Namque hi rerum, à Cæſare geſtarum, fama perterriti, ultrò redditis per legatos, quæ Craſſo ademerant, inſignibus Romanis, pacem petebant & impetrabant.
17 Ultrò ſe legibus ejus ſubmittentes. 18 Sibi ad immortalitatem & cœlum ſternit viam. 19 Quod Cæſar ad Euphratem fulminabat & in Oriente contra Parthos erat. 20 Amœna, propter illecebras Campanorum, quæ fregerunt conſtantiam Hannibalis. 21 Campaniæ civitas, à Sirenum unâ, ibi ſepultâ nomen ſortita : quæ à Cumanis everſa, & ab iiſdem poſteà, oraculo monitis, reſtaurata. *Neapolis* dicta eſt, ideſt, *civitas nova*.
22 Modeſtè de ſe ; vel non ita clara ſtudia, ſi cum Auguſti bellicis ſtudiis conferantur. 23 Virgilius ſcripſi Bucolica. 24 Et qui audax juvenili ætate, quæ audacior eſſe ſolet. 25 Bucolica ſcripſit natus annos 28. 26 Synecdoche, pro ecloga illa, vel Bucolicis : ut Ecl. 5. *Hæc nos Formoſum Corydon ardebat Alexin*, &c. 27 Late patentis. 28 Recubantem. 29 Arboris tuæ glandiferæ.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER I.

ARGUMENTUM.

TRojâ captâ, Æneas, Anchisæ & Veneris filius, vir singulâri pietate, parique fortitudine præditus, cùm erroris sui anno septimo per mare Tyrrhenum à Siciliâ in Italiam navigat, immissâ ab Æolo, rege ventorum, (rogatu Junonis) gravissimâ tempestate ad Libycum littus appellitur: egressusque in terram, septem ingenti magnitudine cervos sagittis prosternit, singulosque in singulas naves (tot enim ex discessâ classe collegerat) æqualiter distribuit: socios quoque deinde, longis jam erroribus fatigatos, spe futuræ quietis ad tolerandum quod reliquum erat laboris, hortatur. Interea Venus Æneæ sui Trojanorumque causam apud Jovem agit, omniumque calamitatum illarum causam Junoni imputat, Jupiter contrà, referatâ fatorum serie, spe felicis posteritatis, potentiæque Romanorum, illi dolorem consolatur. Cujus oratione confirmata Venus, Æneæ suo, locorum ignaro, & explorandæ regionis causâ huc illuc oberranti, sese obviam præbet: navesque dispersas salvas esse nuncians, ostendit, quo non procul illinc abesse Carthaginem, quam tunc in iis locis condebat Dido. Æneas itaque matris beneficio cavâ nube cinctus, unà cum Achate Carthaginem ingreditur: ubi & socios salvos reperit, & à Didone benignè excipitur. Venus tamen, quod neque Junonio hospitio, neque muliebri inconstantiæ satis fideret, sopito in Italiæ lucis Ascanio, pro eo Cupidinem substituit, qui inter amplexus & oscula latenter reginæ amorem inspirat Æneæ.

I *Lle ego*, [1] *qui quondam gracili modulatus avena*
Carmen; & [2] *egressus sylvis*, *vicina coëgi*,
Ut [3] *quamvis avido* + *parerent arva colono*;
Gratum opus agricolis: *at nunc horrentia Martis* 4

1 Qui juvenis anno octavo & vigesimo, tenui stilo scripsi Bucolica, & scriptis post Bucolica Georgicis, feci, ut, si arva exercentur eâ, quâ præcepi, arte, votis agricolæ, quantumvis avido, respondere cogerentur; nunc carmine Heroico describo arma, qualia Mars tractat, aut belli horrorem incutientia, &c. 2 Et perfectis, Bucolicis seu pastoritiis illis carminibus, in quibus multa sylvarum mentio, quæ niam pastores plurimùm in sylvis versantur. 3 Quantumvis admodùm. Cat. Quamvis, *sordida res & invenusta est.* 4 Efficerent quantum ipse cuperet & optaret, ejus sese imperio audientia quodammodo ostenderent.

1 Arma 2 virumque cano, 3 Trojæ qui 4 primus ab 5 oris
6 Italiam, 7 fato profugus, 8 Lavinaque venit
Littora: multùm ille & 9 terris jactatus, & 10 alto,
11 Vi superûm, 12 sævæ 13 memorem Junonis ob iram.
Multa quoque & 14 bello passus, dùm conderet 15 urbem,
Inferretq; 16 Deos 17 Latio: genus 18 undè Latinum,
19 Albanique patres, 20 atque altæ mœnia Romæ.
21 Musa, mihi 22 causas memora; quo numine 23 læso,
Quid-ve 24 dolens regina Deûm, tot 25 volvere casus

1 Errores Æneæ & virtutes 6. prioribus libris, bella in Italia 6. posterioribus, καθ' ἐξοχὴν πρώτιστον. 2 Æneam, qui Romani Imperii autor & conditor

esse debuerit, vel meruerit, qui terræ marique jactatus, multa adversa tolerando transmiserit, qui Junonis inimicitias superaverit. 3 Civitatis in Phrygia. 4 Antenor quidem prior, & ipse à Trojâ advenit, sed in fines tunc Italiæ, non ipsum Latium Lavinidmque *Antenor potuit mediâ*, &c. infrà: vel, *primus*, id est, princeps, primarius: ut l. 8. Primus *ab æthereo venit Saturnus Olympo*: cùm tamen eò prior Janus in Italiam venerit. 5 Regionibus, extremis partibus. 6 Ellipsis præpositionis *ad* vel *in*. 7 Deorum præordinatione, quæ inevitabilis est, actus, non fugâ aut crimine. 8 Ἑκὼν ἀέκοντι. Neque enim ante adventum Æneæ dictum erat Lavinium. 9 In terris, ut in Thracia, Cretâ, Siciliâ, Africâ, & tandem in Italia. 10 Mari profundo. Illud autem usurpabimus, cùm significabimus aliquem plusculum regionum lustrasse. 11 Deorum superorum (imò etiam inferorum propter Furiam in 7.) violentia & machinationibus, quos Juno, Trojanis irata, ad nocendum illis suâ autoritate induxit. 12 Immitis, quæ persequeretur innocentem. 13 Implacabilem, pertinacem, permanentem. 14 In Italia gesto. 15 Lavinium, l. 12. *urbique dabit Lavinia nomen*. Cùm enim nunciaretur Latino, bellanti contra Rutulos, occupasse oram maritimam peregrinos, exercitum contra eos movit: sed noctu monitus in somnis, ut in amicitiam reciperet; ubi illuxit, fœdus ictum est, & Æneas filios dedit obsides, oppidum vocatum est Lavinium. 16 Parrios, ex Troja. l. 6. vide infra, *Victosque penates*. 17 In Latium. Sic alibi: *It clamor* cœlo, id est, ad cœlum. 18 A quo Ænea, sub pacis iniquæ (contra jus victoriæ; quæ victis nomen imponit) fœdere & precibus Junonis l. 1. indultum est, ut continuaretur imperium sub nomine Latino l. 5. *Prisos docuit celebrare Latinos; Albani docuêre suos, nunc maxima parrò Accepit Roma*. Nam utramque gentem Aboriginum & Trojanorum Latinos appellavit. Ergo *unde*, id est, à quo Ænea. Sic Ter. Eun. act. 1. Sc. 2. *Mercator hoc addebat, è prædonibus, unde emerat, se audisse, abreptam è Sunio*. 19 Principes & Reges, qui in Alba civitate (ab *alba* sue denominata) regnarunt, & Romuli ac Remi multorumque aliorum Romanorum patres fuerunt: quos hoc ordine recensèt Livius: Ascanius, Sylvius, Alba, Capetus, Capys, Tiberinus, Agrippa, Romulus Sylvius, Aventinus, Phocas, Amulius. Vide quæ nos ad Sal. p. 22. 20 Quia, qui ea exstruxerunt, ab Ænea originem traxerunt. 21 Calliope, Heroïci carminis præses. *Invocatio*. 22 Cur multum ille & terris jactatus & alto. 23 Offenso ab Ænea. 24 Ægrè ferens Juno. 25 Tractare, incidere in tot calamitates, quas tamen ille adeò sapienter ac fortiter tulit, ut eas voluisse videatur.

Insignem pietate virum, tot adire labores
1 *Impulerit : 2* tantæ-ne animis cœlestibus iræ? 15
Vrbs 3 antiqua fuit (4 Tyrii tenuêre coloni)
Carthago, 5 Italiam contrà, 6 Tiberinaque longè
Ostia, dives opum, 7 studiisque asperrima belli :
Quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
8 Posthabita coluisse Samo : 9 hic illius arma, 20
Hic currus fuit : 10 hoc regnum Dea gentibus esse,
11 Si qua fata sinant, 12 jam tùm tenditque, fovetque:
Progeniem sed enim Trojano à sanguine duci
13 Audierat, 14 Tyrias olim quæ verteret arces.
15 Hinc populum 16 latè regem, belloque superbum 25
Venturum excidio Libyæ : 17 sic volvere Parcas.
18 Id metuens, 19 veterisque memor 20 Saturnia belli,
21 Prima quod ad Trojam pro charis gesserat 22 Argis.
Necdum etiam causæ irarum, sævique dolores
Exciderant 23 animo : 24 manet 5 alta 26 mente
27 repostum 30
28 Iudicium Paridis, 29 spretæque injuria formæ,
Et 30 genus 31 invisum, & 32 rapti 33 Ganymedis
34 honores.
His accensa super, jactatos æquore toto
Troas, relliquias Danaûm, atque 35 immitis Achilli,
Arcebat longè Latio, 36 multosque per annos 35
Errabant acti fatis maria omnia circùm.

1 Coegerit.
2 Ut etiam in insignem pietate virum odia exerceant.
3 Condita à Tyriis, sub Didone profugis, An. Mundi 3058. pòst Æneam annis 286.
4 Quam advenæ cultores à Tyro profecti possederunt.
5 In Africâ è regione Italiæ.
6 Et multo tractu contra ostia, per quæ Tiberis in mare defluit.
7 Studiosa & cupida bellorum.

8 Etiam patriæ Samo Carthaginem prætulisse. 9 Hunc locum imitatus est Ovid. Fast. 6. *Paniteat, quòd non fovi Carthaginis arces: Cùm mea sint illo carrus & arma loco.* 10 Hanc urbem. 11 Si qua ratione fata sinant. 12 A primordiis urbis prætendit animos & adjuvat ope. 13 Ab Jove: non enim omnes Dii futura cognoscunt. 14 Quæ Carthaginem aliquando eversura esset. 15 Ex hac Trojanorum progenie. 16 Longè latéque imperantem victoremque. 17 Ita esse in fatis. 18 Excidium Carthaginis per Trojanos imminere. 19 Jam diu gesti. 20 Juno Saturni filia. 21 Primò, priùs. 22 Quia illic colebatur. 23 Junonis. 24 Ubi significabimus veteris memoriam injuriæ nondum esse obliteratam, accommodabimus illud. 25 Profunda. 26 Junonis. 27 Repositum & reservatum. 28 Quo prælata fuit Junoni & Palladi Venus in certamine formæ: sunt qui referant *injuriam* ad fab. Antigones, filiæ Laomedontis, quæ cum Junone contendebat de pulchritudine. Ovid. 6. Met. 29 A Paride, qui Venerem formosissimam judicavit. 30 Trojanos invisos propter autorem Dardanum, Jovis ex Electra filium: referri malo ad Heben, filiam Junonis, remotam à ministerio pocillandi, admisso Ganymede. 31 Junoni. 32 Ab aquila, vel à Jove. 33 Troïs filii, & Laomedontis fratris. 34 Quia ministrabat pocula Diis. 35 Sævi, qui in Troïum & Hectora sæviit. 36 Septem.

[1] *Tantæ* [2] *molis erat Romanam* [3] *condere gentem!*
[4] *Vix è conspectu Siculæ telluris in altum*
Vela dabant [5] *læti, &* [7] *spumas salis ære ruebant:*
Cum Iuno [7] *æternum servans sub pectore* [8] *vulnus,*
Hæc secum: [9] *Me-ne* [10] *incepto desistere victam?*
Nec posse Italia Teucrum avertere [11] *regem?*
[12] *Quippe vetor fatis. Pallas-ne exurere classem,*
Argivûm, atque ipsos potuit submergere Ponto,
[13] *Vnius ob* [14] *noxam, &* [15] *furias Ajacis* [16] *Oilei?*
[17] *Ipsa Iovis* [18] *rapidum jaculata è nubibus ignem,*
I. [19] *Disjecitque rates,* [20] *evertitque æquora ventis*
[21] *Illum* [22] *exspirantem* II. *transfixo pectore* [22] *flammas*
Turbine III. [23] *corripuit, scopuloque* IV. [24] *infixit acuto.*
Ast ego, quæ Divûm [25] *incedo regina,* [26] *Iovisque*
Et soror, & conjux, una cum [27] *gente* [28] *tot annos*
Bella gero; [29] *& quisquam numen Iunonis adoret*
[30] *Præterea? aut supplex aris imponat* [31] *honorem?*
[32] *Talia flammato secum Dea corde* [33] *volutans,*
[34] *Nimborum in patriam, loca* [35] *fœta furentibus*
Austris,

1 Epiphonema. Sic 3. Æn. *Tantam evi longinqua valet mutare vetustas!* 2 Difficultatis. 3. Constituere Romanos rerum dominos. 4 Ostensi irarum causis, docet, quomodo Juno in Trojanos sævierit. 5 Æneas sc. cum sociis: quòd in discessu lætius acceptus fuerant ab Aceste Siculorum rege: qui etiam abeuntibus vina dederat. Unde infrà dicitur: *Vina, bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes. Littore Trinacrio dederatque abeuntibus heros, Dividit;* vel etiam *labi* vicinitate Italiæ. 6 Spumans mare rostri navium ære armatis secabant, proruebant tùm, *cùm*, &c. 7 Implacabilem iram: quomodo. l. 5. dixit. *Junonis gravis ira, & inexsaturabile pectus.* 8 Odii, vindictæ. 9 Nunquid æquum est *me* quæ *Divûm incedo regina*, &c. Abruptum indignantis exordium. 10 Inceperat enim genus Trojanum extinguere. 11 Æneam. 12 Ironicè. 13 Solius. 14 Cassandram sc. ab Ajace Oilei f. in æde Palladis stupratam. 15 Furiosos amores. 16 Filii: fuit enim & Telamonius Aj. x. 17 Habet & Pallas, id est, summa regio aëris, suum fulmen, sed Iovi acceptum. Servius hic 4. genera adducit. I. *Disjiciens.* II. *Transfigens.* III. *Corripiens.* IV. *infigens.* 18 Velocem. 19 Dispersit simul naves. 20 Ab imo sursùm vertit. 21 Ajacem. 22 Animam efflantem. 23 Celeriter rapuit. 24 Illisit. 25 Cum dignitate ambulo: ut infrà: *Regina ad templum, formâ pulcherrima Dido* Incessit. Ad Majestatem ergo & incessus gravitatem refert: inde πρέπον βαδίζει: ut & Propert l. 2. El. 2. *& incedit vel Jove digna soror.* 26 Quare Juno dicatur *soror & conjux Jovis*, vide Macrob. in som. Scip. l. 1. c. 17. *Est autem Jupiter cœlum Juno aër: & dicitur soror, quia iisdem seminibus, quibus cœlum, aer est procreatus: conjux, quia aer subjectus est cœlo.* 27 Trojanâ. 28 Minimùm septendecim. 29 Hunc locum imitatus est Ovid. l. 3. El. *Et quisquam pia thura focis imponere curet? Et* 2. Met *Est verò cur quis Junonem lædere nolit. Offensamque tremat, quæ prosum sola nocendo?* 30 Posteà vel propterea. 31 Diis debitum. 32 Tales injurias. 33 Agitans & versans 34 Æolias insulas, Liparen, Hieran, Strongylen, quæ regia Æoli, Didimen, &c. 35 Plena, fœcunda.

Æo-

Æoliam venit: hic, 1 vasto 2 rex Æolus antro
3 Luctantes ventos, tempestatesque sonoras
Imperio 4 premit, ac vinclis, & carcere frenat.
Illi 5 indignantes magno cum murmure, 6 montis 59
Circum claustra fremunt: celsâ 7 sedet 8 Æolus 9 arce
10 Sceptra tenens, mollitque 11 animos, & 12 temperat iras.
13 Ni faciat; maria, ac terras, 14 cœlumque profundum.
Quippe 15 ferant rapidi secum, 16 verrantque per auras.
Sed 17 pater omnipotens speluncis 18 abdidit 19 atris,
20 Hoc metuens: 21 molemque & montes insuper altos 65
Imposuit: 22 regemque 23 dedit, qui fœdere certo
Et 24 premere, & 25 laxas sciret dare jussus 26 habenas.
Ad quem 27 tum Juno 28 supplex his vocibus usa est:
Æole (namque tibi Divûm 28 pater, atque hominum rex
Et 29 mulcere dedit fluctus, & 30 tollere 31 ventos) 70
32 Gens inimica 33 mihi Tyrrhenum navigat æquor,
34 Ilium in Italiam portans, 35 victosque 36 penates.
Incute vim 37 ventis, submersasque 38 obrue puppes:
Aut 39 age diversas, & disjice 40 corpora ponto.
Sunt mihi 41 bis septem præstanti corpore Nymphæ 75
42 Quarum quæ formâ pulcherrima, Deïopeiam.
Connubio 43 jungam 44 stabili, 45 propriamque; 46 dicabo.
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos

1 Amplo. 2 Ventorum. 3 Erumpere nitentes. 4 Regit. 5 Indignè ferentes se claudi & vinciri. 6 Circum claustra montis. 7 Quia imperat. 8 Æolus qui Vulcaniis insf. imperitavit. 9 In solio suo. 10 Insignia regalia. 11 Audaciam ventorum. Propriè *animos*. 12 Georg. *animosi Euri*.

12 Moderatur. 13 Nisi Æolus temperet iras ventorum. 14 Aërem. 15 Propellant. 16 Trahant. 17 Jupiter. 18 Occlusit ventos. 19 Caliginosis. 20 Quod omnia secum traherent. 21 Molem montium. Hendiadys. Ut alibi: Pateris *libamus* & auro. 22 Æolum. 23 Ventis. 24 Arctius constringere ventos. 25 Liberam eruptionem. Metaphora ab equis, qui laxis habenis excurrunt. 26 Ubi ad eum venerat. 27 Supplici similis. 28 Jupiter. 29 Sedare. 30 Excitare. 31 Al. *vento*. 32 Non nominat Æneam ne diceret Æolus, non possum aliquid moliri adversus nepotem Jovis, qui mihi imperium dedit. 33 Reginæ, sorori Jovis & conjugi. 34 Reliquias rerum Ilienssium, aut novam Trojam. 35 Adeoque nec sibi tuendis aut vindicandis sufficientes. 36 Alii Apollinem & Neptunum penates esse putant Trojæ conditores: Alii Jovem, Junonem, Minervam, aëris præsides, per quos penitus spiramus, per quos habemus corpus, per quos rationem animi possidemus. 37 Tuis. 38 Obvolve aquis & arenis. 39 Impelle in di ersa loca. 40 Hominum, *vel* navium. 41 Quatuordecim. 42 Sc. *unam*. 43 Nuptiarum sc. præses, *cui vincla jugalia curæ*. 44 Firmo & indissolubili. 45 Peculiarem & perpetuam: propria *hæc si dona fuissent*. Æn. 6 *Propria* enim dicuntur, in quibus nemò alius quippiam juris habet, & quæ perpetuam domino afferant possessionem. 46 Sacrabo.

1 *Exigat, & pulchra faciat te prole* 2 *parentem.*
Æolus hæc contra: 3 *Tuus, ô regina, quid optes*
Explorare labor: 4 *mihi juſſa* 5 *capeſſere fas eſt.*
Tu mihi quodcumq; 6 hoc regni, 7 tu ſceptra, Iovemq;
Concilias, tu das epulis accumbere Divûm.
8 *Nimborumque facis, tempeſtatumque potentem.* 84
Hæc ubi 9 *dicta, cavum converſa* 10 *cuſpide montem*
11 *Impulit* 12 *in latus: ac venti, velut* 13 *agmine facto,*
14 *Qua data porta, ruunt, & terras turbine perflant.*
15 *Incubuêre mari, 16 totumque à ſedibus imis*
Unà Euruſque 17 Notuſque ruunt, 18 creberq; procellis
19 *Africus; & 20 vaſtos volvunt ad littora fluctus* 90
21 *Inſequitur clamorq; virûm, 22 ſtridorque rudentum.*
Eripiunt ſubitò nubes cælumque 23 diemque
24 *Teucrorum ex oculis: 25 ponto nox incubat atra.*
26 *Intonuêre poli: & crebris micat 27 ignibus 28 æther.*
29 *Præſentemque 30 viris 31 intentant 32 omnia mortem.*
33 *Extemplò Æneæ 34 ſolvuntur frigore membra.* 96
35 *Ingemit, & 36 duplices tendens ad ſidera palmas,*
Talia voce refert: 37 *O 38 terque, quaterque beati,*
Queis ante ora patrum, Trojæ ſub mœnibus altis

1 Ad extremum uſque vitæ agat. Ter. Hec. *Illique exopto, utreliquam vitam* xigat *Cum eo viro, me quiſ ſit, fortunatior.*
2 Nubem ſc. fœtam aëris, & ventis gignendis materiam, aptam.
3 Tuum officium e inquirere & deliberare, quid velis.
4 Cum innuet juvenis faciendum ſibi, quod mandavit natu major quiſpiam, non inelegantur profert illud.
5 Suſcipere.
6 Ventis quippe Æolus præſtatur materies ab aëre moto.
7 Tu confers inſignia regalia. 8 Me jovi concilias. 9 c. *fuerunt*, aut *dedit*. 10 Scepro regali. 11 Fregit & aperuit. 12 Unde oblique ruunt venti, πλάγιον.
13 Impetu, vel multitudine. 14 Quâ exitus eſt datus, id eſt, quacunque permittebatur exilire, erumpunt. 15 Occupaverunt mare. 16 Sc. *mari.*
17 Boreæ non memuit, quòd ſerenitatem inducat. 18 Crebras procellas excitare ſolitus. 19 Zephyrus: mox enim *Eurumſi Zephyrumque vocat.* & Hom. 5. Odyſſ. Εὖρός τε. Νότος τ' ἔπιπτε, Ζέφυρός τε δυσκής.
20 Ingentes. 21 Impetum ventorum. 22 Fragor funium, quibus vela malis alligabantur. 23 Claritatem diurnam. 24 Trojanorum à Teucro oriundorum. 25 Caligo, qualis noctu eſſe ſolet, occupat mare. Synecdoche. 26 Cardines cœli vel aër multum ac vehementer tonuerunt. 27 Fulguribus. 28 Aër ſuperior. 29 Inſtantem. 30 Trojanis. 31 Minantur. 32 Elementa. 33 Illicò & ſubito. 34 Calore, quo continentur membra, deficiente, rigent extrema, ſolvuntur, tremunt. 35 In animo gemit *Non timuit lethum, genus at miſerabile lethi* Heros. Cum enim animam crediderit antiquitas eſſe igneam, naturæ ejus maxime contrarium ducebat, in aquis exſtingui. Vide Ovid El. 2. I. 1. Triſt. *Non lethum timeo*, &c. 36 Complicatas & compreſſas. 37 Non ex ſuperſtitioſa numeri obſervatione, ut vult Macrob. 1. 1. in Som. Scip. c. 6. ſed Homerum imitatus Τρὶς μακάριοι Δαναοὶ, καὶ τετράκις. Odyſſ. 6. 38 Perfectè, Tib. *O ſelitem illum* terque quaterque *diem* Horat. *Felices* ter & amplius, *Quos irrupta tenet copula.*

Con-

Contigit 1 *oppetere O* 2 *Danaûm fortiſſime gentis* 100
3 *Tydide, mene* 4 *Iliacis* 5 *occumbere campis*
6. *Non potuiſſe?* 7 *tuâque* 8 *animam hanc effundere dextra?* (*gens*
9 *Savus* 10 *ubi* 11 *Æacida telo* 12 *jacet Hector, ubi* 13 *in-*
Sarpedon, ubi tot 14 *Simois* 15 *correpta ſub undis* 104
Scuta 16 *virûm galeaſque &* 17 *fortia corpora volvit.*
Talia 18 *jactanti, ſtridens Aquilone procella*
Velum 19 *adverſa ferit, fluctuſque ad ſidera tollit.*
20 *Franguntur remi; tum* 21 *prora avertit, & undis*
Dat latus: inſequitur 22 *cumulo* 23 *præruptûs aqua mons.* 109.
24 *Hi ſummo in fluctu pendent: his unda* 25 *dehiſcens*
Terram inter fluctus aperit: 26 furit æſtus arenis.
27 *Tres Notus abreptas in ſaxa* 28 *latentia* 29 *torquet,*
(30 *Saxa vocant Itali mediis quæ in fluctibus* 31 *Aras*)
32 *Dorſum immane* 33 *mari ſummo: tres Eurus ab alto*
In 34 *brevia, &* 35 *Syrtes* 36 *urget (miſerable viſu)* 115
Illiditque 37 *vadis, atque* 38 *aggere cingit* 38 *arena.*

1 Necari, mori. 2 Græcorum, Beli filius, Ægypto pulſus à fratre. Argos navigavit, ubi pulſo Sthenelo, regnavit: Græcos ex ſuo nomine dixit Danaos. 3 Diomede, Tydii filii & Argiæ. 4 Trojanis. 5 Obire mortem. 6 Sc. *itane decuit?* 7 A Diomede ictu ſaxi fuſus propè interierat, niſi à matre ſubtractus fuiſſet. Il. 8. & 5. Neptuno hoc intimante. 8 Sanguinem meum. 9 Terribilis. 10 In quibus. 11 Achillis, nepotis Æaci. Æacus enim fuit pater Pelei, Peleus Achilles: patronymi cum ergo ab avo. 12 Proſtratus. 13 Jovis fil. procerus, fortis. Il. 16. rex Lyciæ. 14 Fluvius Trojanus. 15 Simul rapta cum corporibus. 16 Fortium. 17 Fortium virorum, qui occiſi, cum armis ab hoſtibus in Simoenta projecti ſunt. 18 Dum Æneas fruſtra effutiret, effunderet, quippe quibus nihil proficeret. Sic Æn. 2 *Talia* jactabam, *& furiatâ mente ferebar.* Ecl. *ibi hæc incondita ſolus Montibus & ſylvis ſtudio* jactabat *inani.* Undè liquet, in voca *jactare* fruſtrationis ſignificationem eſſe. Redit ad tempeſtatem, quam ſeparatim deſcribit. 19 Ex oppoſito veniens. Italiam enim petentibus contrarius eſt Aquilo. 20 A ſcopulis. 21 Averrit ſe, aut avertitur prior pars navis adverſo cedens Aquiloni, datque carinam undis. Altitudine. 23. Globus aquarum vi ventorum ab aliis aquis interciſus. 24 Aliqui eorum. 25 Magnum hiatum faciens. 26 Ebullitio aquarum concitatur inſtar furentis inter arenas. 27 Naves. 28 Occulta & ὑφαλα, *vel*, in hac tempeſtate non apparentia. 22 Impellit. 30 Quæ ſaxa in mediis fluctibus Itali vocant *Aras*, quæ in modum dorſi exiſtant in ſummo mari. 31 Scopulos quoſdam inter Africam & Sardiniam, ad quos primo bello Punico fœdus ictum eſt inter Romanos & Carthaginenſes. Nonnulli *Philenarum aras* intelligunt, & inter duas Syrtes *Leptis* eſt: ut tradit Sal. in Jug. 32 Valde magnum eminentem ſcopulum velut dorſum. 33 In mari. 34 Brevitatem aquæ, vada. 35 Duæ ſunt Syrtes in ſinu Africo, trahentes ad ſe cum æſtu arenas & naves, à συρω, traho. 36 Impellit. 37 Brevibus illis. 38 Cumulo arenæ concitatæ.

1 *Vnam*,

1 *Vnam, quæ Lycios, fidumque vehebat Orontem,*
2 *Ipsius ante oculos, ingens* 3 *à vertice* 4 *Pontus*
In puppim ferit: 5 *excutitur,* 6 *pronusque* 7 *magister*
Volvitur in caput: ast 8 *illam ter fluctus ibidem*
Torquet agens circum, & 9 *rapidus vorat æquore*
10 *vertex.*
Apparent rari nantes in gurgite vasto,
11 *Arma virum, tabulæque;* & 12 *Troïa gaza per*
Iam validam Ilionei navem, jam fortis Achatæ,
Et qua vectus, Abas, & qua 14 *grandævus Alethes,*
Vicit 15 *hyems:* 16 *laxis laterum compagibus* 17 *omnes*
Accipiunt 18 *inimicum* 19 *imbrem, rimisque* 20 *patescunt.*
21 *Interea magno* 22 *miscere* 23 *murmure Pontum,*
Emissamque 24 *hyemem sensit Neptunus, & imis*
25 *Stagna refusa vadis: graviter commotus, & alto*
Prospiciens, summa placidum caput extulit unda.
26 *Disjectam Æneæ toto videt æquore classem,*
Fluctibus oppressos Troas, 27 *cœlique ruina.*
Nec latuêre doli 28 *fratrem Iunonis, & iræ.*
29 *Eurum ad se, Zephyrumque vocat; dehinc talia fatur:*
30 *Tanta ne vos generis tenuit fiducia vestri?*
Iam cœlum terramque meo sine 31 *numine venti,*
32 *Miscere & tantas audetis tollere moles?*
34 *Quos ego:* 35 *sed motos præstat* 36 *componere fluctus.*
37 *Post mihi non simili pœnas* 39 *commissa luetis:*
40 *Maturate fugam, regique hæc dicite vestro:*

1 Navem, sc. septimam. 2 Æneæ. 3 Desuper. Odyss. 1. Δι᾽ ἄρα μιν ἐπόντ᾽ ἄελλαι μιγάδος κύμα κατ᾽ ἄκρης. 4 A qua Synecdoche. 5 E navi. 6 Præceps. 7 Leucaspis. l. 6. 8 Navem Leucaspis. 9 Omnia secum rapiens. 10 Contorta aqua. 11 Remi, hastæ, scuta, tabulæ, vestes, tapetes, &c. 12 Super quas sedebant, aut quibus navis tecta erat.

13 Trojanæ divitiæ & vestes. 14 Senex. 15 Tempestas, χειμών. 16 Dissolutis junctûris laterum navigiorum. 17 Naves. 18 Incommodum & molestum, ita ut per rimas aqua influeret. 19 Neptuni imbrem, id est, aquam marinam. 20 Hiant. 21 Dùm venti ita sæviebant, & naves disjiciebant. 22 Turbari. 23 Sonoritate. 24 Tempestatem nimbosam. 25 Stantes aquas emissas ex imo vado. 26 Dispersam. 27 Imbre, fulgure, tonitru, quod è cœlo irruerat. 28 Neptunum. 29 Ventos inter se contrarios. 30 Ut hæc audeatis? Sic Claud. *Tanta ne devinctos tenuit fiducia Mauros?* 31 Nutu aut voluntate. 32 Turbare. 33 Tantos fluctus excitare? 34 Ἀποσιώπησις. Quos ego punirem & ulciscerer, si quidem vacaret: sed motos, &c. 35 Quoties inter se dissidentes conabimur ad concordiam reducere, conveniet illud. 36 Sedare. 37 Hoc versiculo præceptor aliquis innuet, se gravius animadversurum in discipulos, si semel admissam culpam iteraverint. 38 Quâ nunc afficimini, id est, non tam levi, quæ in verbis minacibus consistit, sed acriore. 39 Crimina vestra contra Trojanos. 40 Celeriter remeate.

1 Communi, quâ cuique Deorum munus suum contigit; vel illâ, qua divisum est mundi imperium inter tres fratres, Jovem, Neptunum, Plutonem: ita quidem ut Jovi cœlum, Neptuno maria, Plutoni infera obvenerint. Unde illud: *Jupiter astra, fretum Neptunus, Tartara Pluto, Regna paterna tenent tres tria, quisque suum.*

Non illi imperium pelagi, sævumque tridentem,
Sed mihi 1 sorte datum: tenet ille 2 immania saxa,
Vestras, Eure, domos: illa se 3 jactet in 4 aula
Æolus, & clauso ventorum carcere regnet. 145
Sic ait; & 5 dicto citiùs 6 tumida æquora placat,
7 Collectasque fugat nubes, 8 Solemque reducit.
9 Cymothoë simul, & Triton annixus, acuto
Detrudunt naves scopulo: 10 levat ipse tridenti,
Et vastas aperit Syrtes, & 11 temperat æquor, 150
Atq; 12 rotis 13 summas levibus 14 perlabitur undas.
15 Ac veluti magno in populo cùm 16 sæpè coorta est
Seditio, 17 sævitque animis ignobile vulgus,
Jamq; faces & saxa 18 volant: 1 furor arma ministrat.
Tùm pietate gravem, ac meritis, si forte virum quem
20 Conspexêre, silent, 21 arrectisq; auribus adstant: 156
22 Ille regit dictis 23 animos & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi 24 cecidit fragor, æquora postquam
25 Prospiciens 26 genitor, cœloq; invectus 27 aperto
Flectit 28 equos, 29 curruque volans dat lora secundo.
30 Defessi Æneadæ, 31 quæ proxima littora, cursu 161
Contendunt petere, & Libyæ 32 vertuntur ad 33 oras.
Est in secessu longo locus: 34 insula 35 portum
Efficit 36 objectu laterum; 37 quibus omnis 38 ab alto

2 Valde ampla. 3 Glorietur. 4 Regia saxorum. Ironice. 5 Citius quam dici posset. 6 Procellosa. 7 Aventis. 8 Solis adspectum. 9 Proprie: fluxu enim celeri undarum κυμάτων & æstu fluctus ῥέοντος expediuntur quæ hæserant naves. 10 Frigit naves. 11 Temperatum & tranquillum reddit. 12 Curru vehitur Neptunus, quem Delphines ferunt. 13 Summitatem undarum. 14 Molliter percurrit. 15 Tempestati motum populi comparat. 16 Quod sæpe fieri solet. 17 Sævitiam suam ostendit animositatibus. Hoc versu innuemus, declinandam esse concitantem plebem, quæ ob imperitiam & perturbationem potius rapi solet, quàm ratione duci. 18 Præcipitanter jaciuntur. 19 Significat iratum hominem, quod primum obvium est, id sibi pro armis capere. 20 Populi. 21 Ad audiendum. 22 Vir gravis. 23 Vulgi. 24 Sedatus est crepitus. 25 Procul inspiciens. 26 Neptunus: quem *patrem* vocat veneration is causa. 27 Sereno. 28 Marinos ἵππους *equos*. 29 Et celerrime percurrens secundo flumine remittit equis habenas. 30 Trojani, ab Æneâ denominati defatigati ex longâ contra ventos & procellas reluctatione. 31 Sc. *erant*. 32 Ab Italiâ. 33 Extremas regiones. 34 Quæ illic interjacet: & deest *quem*. 35 In ostio recedentis sinus objecta maris portum facit. 36 Oppositione, id est, quia uo latera habet opportune opposita 37 Lateribus. 38 A profunda seu medio maris separatur.

Fra

Frangitur: 1 *inq; ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.*
2 *Hinc atque hinc vaſtæ rupes, geminiqne* 3 *minantur*
In cœlum ſcopuli; quorum ſub 4 *vertice latè*
Æquora tuta ſilent: 5 *tùm ſylvis* 6 *ſcena coruſcis*
Deſuper, 7 *horrentiq;* 8 *atrum nemus imminet umbrâ.*
Fronte ſub 9 *adverſa ſcopulis pendentibus antrum:*
10 *Intus aquæ dulces,* 11 *vivoque ſedilia ſaxo,*
Nympharum domus: hic feſſas 12 *non vincula naves*
Ulla tenent, unco non alligat anchora morſu.
13 *Huc ſeptem Æneas collectis navibus* 14 *omni*
Ex numero ſubit: ac magnæ telluris amore,
Egreſſi, 15 *optatæ potiuntur Troës arenæ.*
Et 16 *ſale tabentes artus in litore* 17 *ponunt.*
Ac 18 *primum* 19 *ſilicis ſcintillam* 20 *excudit Achates,*
Suſcepitque ignem 21 *foliis, atque* 22 *arida circum*
22 *Nutrimenta dedit, rapuitq; in fomite flammam,*
Tum 23 *Cererem corruptam undis, Cerealiaque arma*
24 *Expediunt ſeſſi* 25 *rerum: frugeſque receptas*
Et 26 *torrere parant* 27 *flammis, &* 28 *frangere ſaxo.*
Æneas 29 *ſcopulum* 30 *interea conſcendit, & omnem*
Proſpectum late 31 *pelago petit, Anthea ſi quem*
Iactatum vento videat, Phrygiaſque 32 *biremes,*
Aut Capyn, aut 33 *celſis in puppibus* 34 *arma Caici,*
Navem in conſpectu nullam, tres littore cervos
35 *Proſpicit* 36 *errantes: hos tota* 37 *armenta ſequuntur*

1 Et impetus aquarum dividit ſe in angulos littorum reflexibiles, quia non progrediuntur aquæ propter latera: aut *reductos*, id eſt, flexuoſos, incurvos. Horat. *Aut in* reducta *valle mugientium Proſpicat errantes greges.* 2 Ab utraque parte. 3 Minas & eminentias ſuas extendunt. Hyperbole. 4 Summitate. 5 Sylvæ deſuper obumbrant ſinum, ad modum ſcenæ, quæ inumbrat theatrum: *exiè*, id eſt, *umbra*. 6 Inumbratio ſimilis ſcenæ veterum. 7 Contrementi leni agitatione ventorum. 8 Quod frondibus fit denſum. 9 Oppoſita. 10 In medio ſcopulorum. 11 Naturali: ut, Vivo *prætervehor oſtia ſaxo*. 12 Uſque adeò tranquillus erat portus. 13 Ad hunc portum. 14 Ex viginti. 15 Quam in tanto periculo optaverant. Si quos perveniſſe videbimus, quo magno deſiderio profecti ſunt, applicabimus illud. 16 Salſa aqua madefactos. 17 Reponunt. 18 Ubi primum in terram deſcenderat. 19 Particulam ignis quæ erat in ſilice id eſt, ignem. 20 Elicit. 21 Siccis. 22 Sicca combuſtibilia. 23 Fruges aqua marina corruptas, & inſtrumenta neceſſaria frugibus prius torrendis ſiccandiſque, dein terendis. 24 Expedite efferunt. 25 Adverſitate. 26 Deſiccare. 17 Ab Achate exceptis. 28 Pinſere aut molere. 29 Undè, velut ex ſpecula, longe proſpicere poſſit. 30 Dum Æneadæ fruges parabant. 31 In pelago dirigit. 32 Naves, quæ duorum remigum ordine impellantur. 33 Nam pars ea navis eſt altior. 34 Inſignia Caici, vel navis ἀπὸ τοῦ μέρους in puppi, ut l. 10. *aurata fulgebat Apolline puppis*. 35 Æneas. 36 Libere paſcentes. 37 Cervorum reliquorum.

A tergo, & longum per valles pascitur [1] *agmen.* 190
Constitit [2] *hic, arcumsiue manu, & celeresque sagittas*
Corripuit, [4] *fidus quæ tela gerebat Achates:*
Ductoresque ipsos primum, capita alta ferentes,
Cornibus [5] *arboreis sternit; tum* [6] *vulgus, & omnem*
[7] *Miscet* [8] *egens telis nemora inter frondea turbam,*
Nec prius [9] *absistit, quàm septem ingentia* [10] *victor*
[11] *Corpora* [12] *fundat humi, &* [13] *numerum cum* [14] *na-*
vibus [15] *æquet.*
Hinc [16] *portum petit, & socios* [17] *partitur in omnes.*
Vina, bonus quæ deindè [19] *cadis onerarat* [20] *Acestes,*
Littore [21] *Trinacrio, dederatq; abeuntibus* [22] *heros,* 200
Dividit, & dictis [23] *mœrentia* [24] *pectora* [25] *mulcet.*
O socii, (neque enim ignari sumus [26] *ant malorum)*
O passi [27] *graviora: dabit Deus* [28] *his quoq; finem.*
Vos & [30] *Scyllæam* [31] *rabiem,* [32] *penitusq;* [33] *sonantes*
[34] *Accestis scopulos: vos &* [35] *Cyclopea saxa* 205
Experti: revocate [36] *animos,* [37] *mœstumque timorem*
[38] *Mittite:* [39] forsan & [40] hæc [41] olim meminisse
[42] juvabit.
Per varios casus, per tot [43] *discrimina rerum*
Tendimus in Latium, sedes ubi [44] *fata quietas*
Ostendunt: illic fas regna [46] *resurgere Trojæ.* 210
[47] Durate, & vosmet rebus servate secundis
Talia voce [48] *refert, curisque ingentibus æger*

1 Cervorum.
2 Ubi vidit cervos.
3 Quas celeriter emittere poterat.
4 Qui nusquam Æneam reliquit.
5 Ramosis. Ecloga 7 *Et ramosa Micon vivacis cornua cervi.*
6. Cervorum.
7 Mixtim persequitur aut confundit.
8 Persequens eam.
9 A persecutione.
10 Voti compos.
11 Cervorum.
12 Prostraverit per humum. 13 Cervorum prostratorum. 14 Quas septem collectas suprà vidimus.
15 Æqualem fecerit. 16 Ubi socii erant. 17 Distribuit cervos.
18 Beneficus. 19 In vasis vinariis. 20 Res Siciliæ: de quo plura. Æn. 5.
21 Sicilienſis: propter tria ἄκρα, id est, *promontoria*, sc. Lilybæum, Pachynum, & Pelorum. 22 Princeps magnificus, vir fortis. 23 Occasum consociorum.
24 Sociorum. 25 Solatur. 26 Præteritorum, & quæ antehac passi sumus.
27 Mala. 28 Malis minùs gravibus. 29 Exitum & terminum.
30 Quæ inter Scyllam & Charybdin est in mari Siculo. 31 Quantum ad canes. 32 Valdè. 33 *Scyllam & cæruleis canibus resonantia saxa.* 3. Æn. 34 Appropinquastis, non adiistis. 5. Æn. 35 A Cyclopibus in Sicilia obtesa. 36 Quibus graviora tulistis, ut & hæc feratis.
37 Qui vos mœstos facit. 38 Deponite. 39 Hoc significat, jucundissimam esse præteritorum malorum recordationem. 40 Præsentia mala. 41 Ubi omnibus periculis defuncti erimus. 42 Delectabit & jucundum erit. 45 Pericula. 44 Deorum præordinationes & voluntates. 45 In Latio. 46 Reparari & renasci. 47 Perseverate in his tolerandis. 48 Æneas.

1 Spem 2 vultu simulat, 3 premit 4 altum corde dolorem.
5 Illi se prædâ accingunt: dapibusque futuris:
Tergora diripiunt 6 costis, & 7 viscera nudant.
Pars in 8 frusta secant, verubusque 9 trementia figunt,
Littore 10 ahena 11 locant alii, flammasque 12 ministrant.
Tùm 13 victu revocant vires; 14 fusique per herbam,
Implentur veteris 15 Bacchi, 16 pinguisque 17 ferinæ.
Postquam 18 exempta fames epulis, 19 mensæque remotæ.
Amissos longo socios sermone requirunt:
Spemque metumque inter dubii, seu 20 vivere credant,
Sive 21 extrema pati, nec jam 22 exaudire 23 vocatos.
Præcipue pius Æneas, nunc 24 acris 25 Orontis,
Nunc Amyci casum 26 gemit, & crudelia secum
27 Fata Lyci, sortemque 28 Gyan, sortemque 28 Cloanthum.
Et jam 29 finis erat: 30 cùm Iuppiter 31 æthere summo
32 Despiciens mare 33 velivolum, terrasque 34 jacentes,
Littoraque, & 35 latos populos, sic 36 vertice cœli
Constitit, & Libyæ 37 defixit lumina regni.
Atque illum 38 tales 39 jactantem pectore curas,
40 Tristior, & lachrymis oculos 41 suffusa nitentes,

1 Melioris eventus, aut *spem*, id est, lætitiam. 2 Dispositione faciei, quâ voluntas prodi solet, fingit & præ se fert. 3 Occultat. 4 Profundum. 5 Socii Æneæ parant se ad præsidam parandam. 6 Cervorum ab Æneâ occisorum. 7 Carnes interiores ad epulas: utrumque enim significat viscera, & carnes & exta. 8 Particulas. 9 Adhuc palpitantia frusta. 10 Sc. *vasa*, id est, lebetes ex ære factos. 11 Non ad lavandas solùm, sed & ad elixandas carnes, quæ etiam veteribus in usu. 12 Subjiciunt. 13 Cibo reparant. Lucret. *Præterea capitur cibus, ut suffulciat artus & vires recreet.* 14 Prostrati. 15 Vini. Metonymia. Macrob. Sat. l. 5. c. 2. 16 Quia septem jugentia corpora fuderat humi. 17 Sc. *carnis*, id est, carnis cervinæ. 18 Fugata. 19 Quadræ aut lances, cibis onustæ, sublatæ erant. 20 Quod sperabant. 21 Mortem; quod mutuebant. 22 Cùm mortui sint. 23 A sociis ad tumulos. Ex more, ut, quos amiserant peregre desiderabantque, inclamarent ter, ut habet Hom. Odyss. 9. Πρίν τινα τ' ἀειλῶν ἑταίρων τρὶς ἕκαστον αὖθις. *Reliquum clamassem, ut littus Hyla, Hyla, omne sonaret.* 24 Strenuus. 25 Qui cum Leucaspe submersus erat. 26 Animo suo: quia spem vultu simulat. 27 Mortem. 28 Casus eorum: qui tamen non erant submersi, ut patebit, 5. Æn. ubi navium directores erunt. 29 Sermonis longi, quo socios amissos requisiverant, & dicit. 30 Scitè miscentur consilia Deorum. 31 Ubi sunt stellæ. 32 Deorsùm aspiciens. Lucret. *Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere Edita doctrina sapientum templa serena.* Despicere *unde queas alios, passimque videre Errantes.* 33 In quo vela volant. 34 Humiles. 35 Latè habitantes. 36 In circulo Lacteo: illic est domus Jovis, & circulus ille est vertex cœli. Hom. ἀπὸ κρατὸς, κορυφῆς γὰρ Οὐλύμποιο. 37 Deorsum injecit oculos ad regna. 38 Humanarum rerum. 39 Versantem. 40 Valdè tristis. 41 Parùm superfusos.

Alloquitur Venus, O qui 1 *res hominumque Deûmque*
Æternis regis imperiis, & fulmine terres,
Quid 2 *meus Æneas* 3 *in te* 4 *committere tantùm?* 235
Quid Troës potuêre? quibus tot funera passis
Cunctus 5 *ob Italiam terrarum clauditur* 6 *orbis?*
Certè 7 *hinc Romanos olim,* 8 *volventibus annis,*
9 *Hinc fore ductores,* 10 *revocato à sanguine* 11 *Teucri,*
12 *Qui mare, qui terras omni* 13 *ditione tenerent,* 240
Pollicitus: quæ te, genitor, sententia 14 *vertit?*
15 *Hoc equidem* 16 *occasum Trojæ, tristesque ruinas*
17 *Solabar c fatis contraria fata* 18 *rependens.*
Nunc 19 *eadem fortuna viros tot casibus actos* 244
Insequitur: quem 20 *das finem, Rex magne, laborum?*
21 *Antenor potuit,* 22 *mediis elapsus Achivis,*
23 *Illyricos penetrare sinus, atque intima* 24 *tutus*
Regna Liburnorum, & 25 *fontem superare* 25 *Timavi:*
Vndè per 26 *ora novem* 27 *vasto cum murmure* 28 *montis*

1 Res Deorum & hominum regis nutu ac imperio, & fulmine, eoque præsagiente, terrente, puniente. 2 Filius, & tuus nepos. 3 Contra. 4 Peccare & commereri tantum scelus. 5 Ne Italiam appellant. 6 Quia nusquam consistere à Iunone permittuntur. 7 Ex Æneâ & Trojanis. 8 Sc. *se*, aut revolutis: περιπλομένοις infrà, *volventibus mensibus orbis*. Lucret. 5. lo *per cælum Solis volventia lustra*. 9 Ex hoc Æneâ, aut ex his Trojanis. 10 Iterùm in Italiam vocato: nam Dardanus ex Italiâ oriundus erat. 11 Dardani. 12 Romani. 13 Possessate possiderent: ut, pace bello & legibus. 14 A proposito abduxit? 15 Hac pollicitatione, quòd Romani futuri erant è sanguine Trojano. 16 Excidium. 17 Pro solatio tolerabam. 18 Compensans, id est, modestè tolerans fata, quæ erant de excidio Trojæ, ob fata de institutione Romæ. Translatio est à pecuniis, quæ olim *pendebantur*, id est, per libram ponderatæ solvebantur. Apud Ovid. Sappho: *Si mihi difficilis formam natura negavit, ingenio formæ damna rependo meæ*. 19 Adversa. 20 Dare vis. 21 Proditor Trojæ cum Æneâ, *ut quidam; Alii*. pacis & reddendæ Helenæ autores Argumentum à Minori. Antenor, homo ignobilis, & nulla tecum sanguinis communione conjunctus hostium gladios evadere, in remotas terras salvus pervenire, periculosa loca superare, urbem condere, vitam in pace finire potuit: nos, genus tuum, & quibus cœlum promisisti, perpetuis jactamur infortuniis. 22 E medio Græcorum inimicorum subtiliter liberatus. 23 Illyricæ oræ angustias penitùs intrare. 24 Ab insidiis hostium & odiis Junonis. 25 Timavum, fluvium Venetiæ. Servius annotat, Poëtas rem unius sermonis circumlocutionibus dicere; ut pro *Trojâ* dicant *urbem Trojæ*: sic paulò post, *Urbem Patavi*, id est, Patavium. 26 Non oltia, per quæ fluit Timavus in mare; sed fontes, qui inter Aquileiam & Tergestè serumpunt ex antris saxei collis: septimum his adjiciunt in palude ortum: ut verò conficiatur numerus novenus nostri autoris, adsciscendi duo, ex lacu Rubri Saxi unus: è fl. S. Antonii alter. 27 Timavus per cuniculos quosdam ab adfluxu maris patitur incrementum; ita ut lenis dulcisque in reflexu: ubi tamen mare æstu suo intumuit, ingenti fragore ac mugitu saxei montis, per complura illa spaciosa ora prorumpit & arva mundat. 28 Vicini.

1 *It mare* 2 *proruptum, & 3 pelago premit arva sonanti.*
Hic tamen 4 ille 5 urbem Patavi, sedesq; locavit 251
Teucrorum, & genti 6 nomen dedit, 7 armaque fixit
Troia: nunc placidâ 8 compôstus pace quiescit.
Nos, tua progenies, cœli quibus 9 annuis arcem,
10 Navibus (11 infandùm) amissis, 12 unius ob iram 255
Prodimur, atque 13 Italis longè disjungimur 13 oris.
Hic pietatis honos? 14 sic nos in 15 sceptra reponis?
16 Illi subridens hominum 17 sator atque Deorum,
Vultu, quo cœlum, tempestatesque serenat,
Oscula 18 libavit nato: dehinc talia fatur: 260
Parce 19 metu, 20 Cytherea; manent 21 immota 22 tuorum
Fata tibi: cernes 23 urbem, & 24 promissa 25 Lavini
Mœnia, 26 sublimemque feres ad sidera cœli
Magnanimum Æneam: neque me sententia vertit.
27 Hic (tibi fabor enim, quando hæc te 28 cura 29 remordet,
Longiùs & 30 volvens fatorum arcana 31 movebo) 266
32 Bellum ingens geret 33 Italia, populosque 34 feroces
35 Contundet, 36 moresque 37 viru, & 38 mœnia ponet,

1 Profluit. 2 Effusum, fluens multa aqua. 3 Concutit arva vicina abundantia aquarum, quasi pelagus, id est, mare constituentium, cum sonitu erumpenti. 4 Antenor. 5 Patavium. 6 Primum Antenoridas vocavit, postea, ab augurio *Patavium*. 7 Ut victor &

compos voti, qui rerum fortiter ac feliciter gestarum monumenta erigunt, arma figunt: Æn. 3. *Ære cavo clypeum magni gestamen Abantis Postibus adversis figo, & rem carmine signo.* 8 Compositus, id est, sepultus. 9 Nutu concedis sublimitatem. 10 Non erat tamen nisi una amissa. 11 Quæ res indigna, ut dicatur, est. 12 Junonis. 13 Extremis regionibus Italiæ. 14 Per exilium. 15 Regna amissa restitutis? Uti licebit hoc versu, quoties nocebunt nobis, de quibus ipsi aliquando bene sumus meriti. 16 Veneri, modice arridens. 17 Productor atque genitor, sc. Jupiter. 18 Leviter tangendo præbuit. *Oscula* olunt esse religiosi officii; *suavia & basia* voluntatis. 19 Metui, id est, abstine à timore. 20 Venus, a *Cytherio* insula sic dicta, in quam illa primum concha marina dicitur advecta. 21 Immutata, sicut erant prius constituta. 22 Trojanorum, ut Æneæ filii tui, & Ascanii, cæterorumque. 23 Romam, promissam à fatis. 24 A fatis. 25 Primum in Latio è Trojanis conditum Lavinium. *Urbique dabit Lavinia nomen* 12. Æn. 26 Excelsum & glorioſum. De Apotheosi Æneæ Ovid. 14. Met. *Jamque Deos omnes*, &c. 27 Æneas. Longa hæc Rom. historiæ series, vel nota est, vel petenda ex Livio, Diodoro, Varrone, Plutar. Dionysio. 28 De Æneâ, & ejus futuro regno. 29 Sollicitat. 30 Revolvens & repetens. 31 Excitabo, aut moneo, id est, dicam tibi, quid fata de Æneâ constituerint. 32 In quo victus Latinus, Lavinium Æneæ desponde t: nec multò pòst Turno inferente bellum, Latinus occubuit, Æneâ regnante. 33 In Italia. 34 Acres. 35 Pessum dabit. 36 Leges & instituta. 37 Iis quibus ob virtutem parcet. 38 Urbes novas. Ὕστερον πρότερον: ante enim urbs, pòst jura conduntur.

Tertia dùm 1 *Latio regnantem* 2 *viderit æstas*,
Ternaque transierint Rutulis 3 *hyberna subactis.*
At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
Additur, (Ilus erat, 4 *dùm res stetit Ilia regno)*
Triginta 5 *magnos* 6 *volvendis mensibus* 7 *orbes*
8 *Imperio explebit, regnumque à sede Lavini*
Transferet,& 9 longam multa 10 *vi muniet* 11 *Albam.*
12 *Hic jam tercentum* 13 *totos regnabitur annos*
Gente sub 14 *Hectorea: donec* 15 *regina sacerdos,*
Marte 16 *gravis, 17 geminam* 18 *partu dabit Ilia*
prolem.
19 *Indè* 20 *lupæ* 21 *fulvo* 22 *nutricis* 21 *tegmine lætus*
23 *Romulus* 24 *excipiet gentem,&* 25 *Mavortia condet*
Mœnia, Romanosque suo de nomine 26 *dicet.*
27 *His ego nec* 28 *metas rerum, nec* 29 *tempora pono:*
Imperium sine fine dedi: 30 *quin* 31 *aspera Iuno,*
Quæ mare nunc, terrasque 32 *metu, cœlumque fatigat,*
33 *Consilia* 34 *in melius referet, mecumq; fovebit*
Romanos 35 *rerum dominos, gentemque* 36 *togatam.*
37 *Sic placitum: veniet* 38 *lustris labentibus ætas,*

1 In Italiâ. 2 Sc. *illum.* 3 Sc. *tempora*, sive tres anni, id est, post triennium transferetur in cœlum. 4 Dum regnum Trojanum stetit in dignitate & majestate regali, incolume fuit. Sic 2. Æn. *Postquam* res *Asiæ*, &c. 5 Solares: quorum singuli constant 12. mensibus volvendis. 6 Volubilibus. 7 Annos. 8 Regnando. 9 A situ. 10 Potestate. 11 Latii urbem, à Lavinio distantem 12. milliaria, à Roma totidem: quæ *Alba* a porca *alba* dicta est. 12 Albæ. 13 Integros. 14 Trojana bellicosa, uti erat Hector, Æneæ affinis. 15 Ilia, Numitoris, Albani regis, filia ex Marte gravida, sacerdos Vestalis. Vide quæ nos ad Florum p. 6. 7. & 8. 16 Prægnans & gravida ex Marte effecta Ecl. 1. *Non insueta* graves *tentabunt pabula fœtus.* 17 Romulum & Remum. 18 Sc. *uno.* 19 Post partum Iliæ. 20 Feræ, vel Laurentiæ, Faustuli uxoris, quæ Lupa; vel, quia expositorum infantium nutrices dictæ *lupæ.* 21 Pelle lupæ. In memoriam nutricis, vel, quia ipse venator. 22 Sc. *suæ*, à qua primum nutritus erat. 23 Alter è gemellis. 24 Extra pericula capiet. 25 Romana, quæ se Martem jactent habere autorem: vel *Mavortia*, id est, bellica, quæque vim hostilem facilè sustinere poterunt. Quanquam de civibus magis loquitur Poëta, qui revera fuerunt Mavortii, id est, bellicosi, & victores omnium gentium. 26 Nuncupabit. 27 Romanis. 28 Certum imperii terminum constituo. 29 Certum annorum spatium, quibus eas possideant, sicut Albanis jam terminum statui. 30 Quinetiam. 31 Sæva, implacabilis. 32 Romæ: quæ ventura olim est excidio suæ Carthagini: supra. 33 Conciliatam Romanis secundo bello Punico refert ex Ennio Servius. Vide Horat. l. 3. Od. 3. 34 In meliorem sententiam: quia tandem placabitur. 35 Omnium. 36 Romanam, quæ in togis, tempore pacis, versari solet. Aliæ gentes erant tunicatæ, palliatæ, braccatæ. 37 Sc. *est Diis.* 38 Successu temporum, quæ lustris computabuntur. Lustrum alii quatuor annorum statuunt; alii, exacto quadriennio ineuntis quinti, ut sit idem cum Olympiade.

Cùm

Cùm 1 *domus Aſſaraci* 2 *Phthiam*, 3 *claraſq;* 4 *Mycenas*
5 *Servitio premet, ac victis dominabitur* 6 *Argis.*
Naſcetur 7 *pulchra Trojanus origine* 8 *Cæſar*, 290
9 *Imperium* 10 *Oceano, famam qui* 11 *terminet aſtris,*
12 *Iulius, à magno* 13 *demiſſum nomen* 14 *Iulo.*
15 *Hunc tu olim cœlo* 16 *ſpoliis Orientis onuſtum*
17 *Accipies ſecura:* 18 *vocabitur* 19 *hic quoq;* 0 *votis.*
21 *Aſpera* 22 *tùm* 23 *poſitis mitescent ſæcula bellis,* 295
24 *Cana fides, &* 25 *Veſta*, 26 *Remo cum fratre*
27 *Quirinus*
28 *Iura dabunt: diræ* 29 *ferro, & compagibus* 30 *arctis*
Claudentur 31 *belli portæ.* 32 *Furor* 33 *impius* 34 *intùs*
35 *Sæva ſedens ſuper arma, & centum vinctus ahenis*

1 Romana gens. Fuit autem Aſſaracus Troïs filius, frater Ili, ex quo Aſſ. Capys, qui Anchiſen, Æneæ patrem, genuit: præcipuè autem Mummium intelligit, qui & Corinthum delevit, & bonam Græciæ partem Romano imperio ſubjecit. 2 Achillis patriam, everſoris Trojæ. 3 Tanta prole. 4 Peloponneſi urbem, à Perſeo, Jovis & Danaës filio, conditam, Agamemnonis patriam. 5 Subjugabit. 6 Græcis. *Argos* Peloponneſi urbs: imperium Diomedis fuit. 7 Propter Venerem, à quæ Cæſares originem ducebant. 8 C. Julius Cæſar, qui in Curiâ à Caſſio & Bruto, aliiſque Pompejanis occiſus eſt. 9 Romanis. *Imperium ſuum ultra Solis vias, & ipſum Oceani limites propagavit.* Minutius de Româ: ſi de Auguſto intelligere libet, referas ad ſomnium Acciæ, quæ ſomniavit ſe concepiſſe ex Apolline, viſceraque ſua in cœlum tolli, & per omnem terram extendi. 10 Orbe terrarum, quem Oceanus ambit. 11 Claudat cœlo. 12 Cæſar. 13 Deductum. 14 Aſcanio. 15 De apotheoſi Julii Cæſaris. Ovid. 15. Met. *Vix ea fatus erat*, &c. 16 Ex bello Pharſalico & Pontico: devictis regibus, qui auxilia tulerunt Pompejo. 17 Cœtum Deorum. 18 Invocabitur. Eclog. 5. *Damnabis tu quoque votis.* Meruit quippe poſt mortem aram, faſtigium, flaminem. 19 Julius Cæſar, nedùm Æneas. 20 Ad vota ſuſcipienda. 21 Dura & triſtia propter bella. 22 Deindè, poſtquam in cœlum receptus fuerit Julius, regnante jam Auguſto. 23 Depoſitis, ſedatis. 24 Firma, ſincera & pura, qualis ſolet eſſe in canis, id eſt, bonis hominibus. Nam canitie multâ reſperſi homines minùs ſunt fraudulenti. 25 Caſta religio. 26 Tali pace & concordiâ, qualis debet eſſe inter fratres. 27 Virtus bellica ad propulſandam & non inferendam injuriam. *Quirinus* dictus eſt Romulus vel à *Quiri* ſeu *Curi*, id eſt, *haſta*, quòd haſta aſſiduè uteretur: ſive à *Curibus*, opulentiſſima Sabinorum urbe. Vide Ovid. 2. Faſt. 28 Leges & inſtituta, id eſt, Juſtitia, ut rectè vivatur, religio ut ſanctè & caſtè, pax atque concordia inter omnes, & virtus bellica contra injuria provocantes jura dabunt. 29 Ferreis repagulis. 30 Arctè compingentibus. 31 Id eſt, templi Jani portæ, quæ apertæ bellum, clauſæ pacem ſignificabant. Hinc Janus *Patulcius*, hinc *Cluſius* cognominabatur. Vide Macrob. Sat. l. 1. c. 9. & quæ nos ad Florum p. 18. & 19. 32 Bellicus. 33 Impietatem procreans, ut templorum profanationem, ſtupra, homicidia, rapinas, & id genus alia. 34 In ipſo Jani templo concluſus. 35 Bellica.

1 Post tergum nodus, fremet 2 horridus ore cruento. 300
Hæc 3 ait: & 4 Majæ genitum demisit ab alto,
Vt terræ, utque novæ pateant Carthaginis arces
5 Hospitio Teucris: ne 6 fati nescia Dido
Finibus arceret: volat 7 ille per aëra 8 magnum
9 Remigio alarum, ac Libyæ citus adstitit 10 oris. 305
Et jam 11 jussa facit: 12 ponuntque ferocia 13 Pœni
Corda, volente 14 Deo: in primis regina 15 quietum
16 Accipit 17 in Teucros animum, 18 mentemque benignam.
At pius Æneas per noctem plurima 19 volvens,
Vt primùm lux 20 alma data est, 22 exire, locosque 310
Explorare 23 novos, quas vento accesserit oras,
Qui 24 teneant (nam inculta videt) homines-ne, feræ-ne,
25 Quærere constituit, sociisque 26 exacta referre.
27 Classem in 28 convexo nemorum, sub rupe cavata,
Arboribus clausam circùm, atque 29 horrentibus umbris
Occultat: ipse 30 uno graditur comitatus Achate, 316
Bina manu lato 31 crispans hastilia ferro.
Cui mater media sese tulit 32 obvia sylva,
Virginis os, habitumque gerens, & virginis 32 arma
33 Spartana: vel qualis equos 34 Threissa fatigat 320
35 Harpalice, 36 volucremque 37 fuga prævertitur
38 Hebrum.
Namque humeris 39 de more 40 habilem suspenderat arcum

1 *Belli imaginem* (inquit P in. l. 35. c. 10. *restrictis à tergo manibus ab Apelle picta Augustus in foro suo dicavit.*
2 Ægrè ferens tamdiu includi.
3 Jupiter.
4 Mercurium, Majæ filium, deorsum mittit ab alto cœlo.
5 In hospitium.
6 Quæ nescivit fatale esse, Æneam regna Troiana reparaturum aliquando, limitibus regni sui Trojanos prohiberet. 7 Mercurius. 8 Respectu terræ: centuplo enim major est. 9 Fretus auxilio, ut naves ferantur in aquis, remigio alarum: habebat enim in pedibus talaria. 10 Extremis regionibus, sc. in ea parte, in quâ Carthago erat. 11 Mandata Jovis, id est, conciliat Teucris animos Pœnorum. 12 Deponunt. 13 Carthaginenses. 14 Jove aut Mercurio. 15 Pacatum. 16 Ab inspiratione Mercurii. 17 Erga. 18 Affectionem elementem, & propensam ad beneficia conferenda. 19 Reputans. 20 Cunctos alens. 21 Id est, tempore matutino. 22 Ad exeundum. 23 Quos recenter acceserint. 24 Possideant eas oras. 25 Inquirere. 26 Exquisita, explorata, vel exactè. 27 Sc. septem suas naves, quæ reliquæ erant. *Huc septem Æneas*, &c. 28 Concavo loco, quasi ex nemore facto: nam sylvis scena coruscis desuper imminebat, ut supra. 29 Horrorem propter solitudinem inducentibus. 30 Solo. 31 Vibrans jacula. 32 Instrumenta venatoria. 33 Virginis Spartanæ, ex instituto Lycurgi, venationibus, cursu, luctâ, palæstra exercebantur. 35 Ex Thracia. 35 Quæ Getas equites pernicissimo assecuta cursu patrem ab iis captum in libertatem asseruit. 36 Velocem. 37 Celeri cursu transit. 38 Fl. Thraciæ. 39 Venanti um, præsertim Tyriorum. 40 Viribus suis aptum.

1. *Venatrix, dederatque* 2 *comas* 3 *diffundere ventis:*
Nuda genu 4 *nodoq;* 5 *sinus* 6 *collecta fluentes.* 324
Ac prior: Heus, inquit, juvenes, monstrate, mearum
Vidistis si quam 7 *hic errantem fortè sororum,*
8 *Succinctam pharetrâ, &* 9 *maculosæ tegmine lyncis,*
Aut 10 *spumantis apri cursum clamore* 11 *prementem.*
Sic Venus: at Veneris 12 *contrà sic* 13 *filius orsus:*
Nulla tuarum audita 14 *mihi, neq; visa sororum.* 330
O 15 *quam te* 16 *memorẽ virgo! namq; haud tibi vultus*
17 *Mortalis, nec vox hominem* 18 *sonat: ô* 19 *Dea certè.*
An 20 *Phœbi soror, an Nympharum* 21 *sanguinis una?*
Sit 22 *felix, nostrumq; leves* 23 *quæcunq;* 24 *laborem,*
Et 25 *quo sub cælo* 26 *laudẽ, quibus orbis in* 27 *oris.* 335
Iactemur, doceas: ignari hominumque locorumque
Erramus, vento huc, vastis & 28 *fluctibus acti.*
29 *Multa tibi ante aras nostrâ* 30 *cadet hostia dextrâ.*
Tum Venus: Haud equidem tali me 31 *dignor* 32 *honore:*
Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram,
33 *Purpureoque altè suras vincire* 34 *cothurno.*
35 *Punica regna vides, Tyrios, & Agenoris urbem:*
36 *Sed fines Libyci,* 37 *genus* 38 *intractabile bello.*
39 *Imperium* 40 *Dido Tyriâ regit urbe profecta,*
41 *Germanum fugiens:* 42 *longa est* 43 *injuria, longæ* 345

1 Existens tanquam venatrix. 2 *Incomptum Lacænæ More comam religata nodum.* Horat. 3 Dispergere. 4 In nodum. 5 Vestis suæ. 6 Succincta, quò expeditior esset ad cursum. 7 Discurrentem, vagantem, & feras investigantem in hac sylva. 8 Instructam theca sagitarum. 9 Variis maculis ornatæ lyncis à se interfectæ pelle induram. 10 Spumam emittentis ex ira. 11 Retinentem. 12 Vicissim. 13 Æneas. 14 A me. Sic. 3. Georg. Cui *non dictus Hylas?* Ovid. O mihi *post nullos nunquam memorande sodales.* Cic. *Intellectum est enim* mihi *paulo antè.* 15 Qualem an Deam, an hominem. 16 Compellem. 17 Qualis mortali competit. 18 Repræsentat. 19 Conclusio Syllogismi Disjunctivi: *Aut homo, aut Dea es: Non es homo: Ergo Dea.* 20 Diana, quæ venatrix est. Quod ab arcu, pharetra & habitu conjicere licet. 21 De sanguine 22 Propitia, auxiliatrix. 23 Sc. *es.* 24 Indagendæ regionis hujus. 25 Sub quo climare, sub qua cœli parte. 26 Post tot naufragia & errores nostros. 27 Regionibus. 28 Procellis. 29 Numini tuo grati debitam solvemus hostiam. 30 Mactabitur. 31 Dignam censeo aut facio. 32 Sacrificii: neque enim Dea sum, sed virgo Tyria, cui mos est gestare pharetram. 33 Purpurei coloris. 34 Altissimo calceamento. 35 Terræ hujus, quæ Lybia est, partem hanc incolunt Pœni ex Tyro urbe Phœniciæ, cui olim imperavit Agenor, hùc advecti ab Elisa, seu Didone. 36 Sed extremitates hujus regiónis sunt Libycæ, id est, à Libycis populis habitatæ. 37 Sc. *populi.* 38 Durum, quod à nullo tractari debat per bellum. *Studiis asperrima belli*: suprà. 39 Hujus regionis. 40 Elisa quæ descendit & migravit ab urbe Tyro. 41 Pygmalionem. Adi. l. 12. Justini. 42 Longo sermone recitanda. 43 Quæ ei illata est.

Ambages; ſed ſumma ſequar 1 *faſtigia rerum.*
Hunc conjux Sichæus erat, ditiſſimus agri
Phœnicum, & magno 4 *miſeræ dilectus amore:*
Cui 6 *pater* 7 *intactam dederat, primuſq;* 8 *jugarat*
Ominibus: 10 *ſed regna Tyri germanus habebat* 350
Pygmalion, 11 *ſcelere ante alios immanior omnes,*
Quos inter 13 *medius venit furor:* 14 *illæ Sichæum*
Impius ante 15 *aras* 2 *atque auri cæcus amore,*
Clam 16 *ferro incautum* 17 *ſuperat,* 18 *ſecurus amorum*
Germanæ, 19 *factumq; diu celavit,* & 20 *agram,* 354
Multa malus ſimulans, 22 *vana ſpe* 23 *luſit* 24 *amantem.*
Ipſa ſed in ſomnis 25 *inhumati* 26 *venit imago*
Conjugis, ora modis attollens pallida miris:
Crudeles aras, 29 *trajectaque pectora ferro* 359
Nudavit, 30 *cæcumq;* 31 *domus ſcelus* 32 *omne retexit,*
Tum 33 *celerare fugam, patriaque excedere ſuadet,*
Auxiliumque viæ, veteres 35 *tellure recludit*
Theſauros, 36 *ignotum argenti pondus & auri.*
His commota fugam Dido, 38 *ſociosque parabat:*
Conveniunt, quibus aut odium 40 *crudele tyranni.*

1 Capita, primordia rerum geſtarum, cur & quomodo fugerit.
2 Didoni.
3 Inter Phœnices.
4 A miſerâ amante Didone.
5 Sichæo.
6 Belus.
7 Virginem inviolatam in matrimonium dederat. Horat. Od. 7. l. 1. *Sunt, quibus unum opus eſt,* intactæ *Palladis urbem Carmine perpetuo celebrare.*
8 Conjugaverat. Significat Poëta, Didonem Sichæo commiſſam uxorem, quæ antea cum nemine corpus commiſcuiſſet.
9 Auſpiciis, quæ cum omni negotio, tùm nuptiis maximè adhibita. Val. Max. l. 3.
10 Populus enim Pygmalioni, admodum puero, regnum tradiderat.
11 Ipſos etiam furioſos ſcelere ſuperat.
12 Anaſtrophe.
13 Qui per furorem mediantem inter ſe fuerunt ſævi.
14 Pygmalion.
15 Herculis, cujus erat ſacerdos.
16 Sicâ.
17 Occîdit.
18 Nihil reſpiciens, non curans, aut miſeratus ſororem, quæ miſerè amabat Sichæum.
19 Patricidium, cædem Sichæi.
20 Animo, ſc. id eſt, triſtem.
21 Multas cauſas de abſentia aut reditu Sichæi iniquus & aſtutus fingens: nam perſualerat Didoni maritum vivere, ſed foris eſſe.
22 Qui dicebat eum propediem affore.
23 Ludificatus eſt, decepit.
24 Didonem.
25 Nondùm ſepulti. Solebant veteres, tùm maxime alicujus vindicare vellent, eum inſepultum relinquere: nam tum centum annos cogebantur errare, ut patet ex l. 6.
26 Apparuit.
27 Sichæi occiſi.
28 Per ſe quidem pias: ſed ante quas crudeliter interfectus eſt Sichæus.
29 Transfixa.
30 Hactenus ceſatum & occultum
31 Sc. *ejus*, id eſt, quod domo ejus patratum erat.
32 Totum revelavit id eſt, ſignis quibuſdam ſignificavit Didoni, quomodo à fratre ejus Pygmalione ante aras occiſus eſſet.
33 Celeriter facere.
34 Viaticum.
35 E terra, cui theſauros crediderat Sichæus, aperire docet.
36 Quod Dido ignoraverat illic eſſe.
37 Oſtentis.
38 Comites, qui etiam tyrannum fugere volebant.
39 Socii.
40 In crudelem tyrannum: non enim crudele, ſed juſtum eſt odium in tyrannos; fiunt autem tyranni ſuis odioſi, dùm metui, quàm diligi, malunt.

Aut metus acer erat: naves, quas forte 1 *parata,*
2 *Corripiunt, onerantque auro:* 3 *portantur* 4 *avari*
Pygmalionis opes 5 *pelago:* 6 *dux fœmina facti.*
7 *Devenêre locos, ubi nunc ingentia cernes*
Mœnia, 8 *surgentemq; novæ Carthaginis arcem:*
Mercatique solum, 9 *facti de nomine Byrsam,*
10 *Taurino quantum possent circumdare* 10 *tergo.*
11 *Sed vos qui tandem? quibus aut venistis ab oris?*
Quòve 12 *tenetis iter?* 13 *Quærenti talibus* 14 *ille*
Suspirans, imoque trahens à pectore vocem:
O Dea, si 15 *prima repetens* 15 *ab origine* 16 *pergam,*
Et 17 *vacet* 18 *annales nostrorum audire laborum,*
19 *Antè diem clauso* 20 *componet vesper Olympo.*
Nos Troja 21 *antiqua (*22 *si vestras forte per aures*
Trojæ nomen iit,) diversa per æquora vectos,
23 *Forte sua Libycis tempestas appulit oris.*
Sum 24 *pius Æneas, raptos qui* 25 *ex hoste* 26 *Penates*
Classe veho mecum, 27 *fama super æthera notus,*
Italiam quæro 28 *patriam, &* 29 *genus ab Iove summo.*
30 *Bis denis* 31 *Phrygium conscendi navibus* 31 *æquor.*
32 *Matre Dea monstrante viam, data fata secutus:*

1 Ut Dido posset ad Pygmalionem migrare: ut inter eos convenerat: migrare autem sine navibus commodè non poterat, quod magnam supellectilem haberet. Lege Just. l. 18. 2 Simul rapiunt. 3 Transvehuntur. 4 Quas avarus Pygmalion jam suas putabat, sed frustra: Dido enim abstulit. 5 Per pelagus. 6 Dido est ductrix & princeps facti tam insignis; quia pulchrum est ulcisci avarum & scelestum hominem. 7 Illi navibus aurum vehentes, venerunt ad ea loca. 8 Erigentem se, nondum perfectam. 9 A facto denominatum corium. Appulsa enim ad Libyam Dido, cum ab Hiarba pelleretur, petiit callidè, ut venderet tantum terræ, quantum posset corium bovis tegere. Quod cum ille permisisset, corium in tenuissimas corrigias dissectum tetendit, occupavitque stadia viginti duo. 10 Corio tergi à tauro detracto. 11 Sc. *dicite.* 12 Tenditis? 13 Veneri. 14 Æneas respondit. 15 A rapto Helenæ. 16 Peragam contextum historiæ, quam interrogas. 17 Otium tibi sit. 18 Relationem, enumerationem, qualis esse solet in annalibus. *Annales* propriè fuerunt tabulæ in quas singulorum annorum res gestæ referebantur à Pontifice Maximo. 3. l. 2. c. Sat. Macrob. 19 Priusquam peregero sermonem inceptum. 20 Claudet & finiet, id est, dies me deficiat. Sic Ecl. 3. *Non nostrum inter vos tantas componere lites.* 21 Nobili, inclyta. 22 Si quid forte de Troja unquam audivistis. 23 Casu suo, vi sua. 24 Merito. Pius enim fuit in Deos, in patrem, in filium, in uxorem, quos ex incendio rapuit. 25 E manu Græcorum. 26 Deos domesticos. 27 Hujus pietatis. 28 E Corytho enim, urbe Etruriæ, ortus est Dardanus gentis nostræ author, & ipse ex Jove natus. Al. *Italiam quæro: patriam & genus ab Jove summo*, id est, accipio, id est, Jovis conterraneus & consanguineus sum. 29 Cunabula gentilium meorum, qui à Jove deducta sunt. 30 Viginti. 31 Hellespontum. 32 Venere.

1 Naves ex illis viginti.
2 De corpore & de facie: nosum enim de dixit de nomine.
3 Ad quam tendere parabam.
4 A qua profugus fato veneram.
5 Quod tu charus sis Diis. Liptote figura per contrarium significans. Sic infra: *non ignara mali, miseris succurrere disco*, id est, in malis probe exercitata.

Vix 1 *septem convulsa undis, Euroque supersunt:*
Ipse 2 *ignotus, egens, Libya deserta peragro,*
3 *Europa, atque* 4 *Asia pulsus. Nec plura querentem*
Passa Venus, medio sic interfata dolore est: 390
Quisquis es, (5 *haud credo, invisus cœlestibus, auras*
Vitales carpis, 6 Tyriam qui adveneris urbem)
Perge modo, atque 7 hinc te 8 reginæ ad limina perfer.
Namque tibi 9 reduces socios, 10 classemque relatam
Nuncio, & 11 in tutum 12 versis Aquilonibus 13 actam:
Ni frustrà 14 augurium 15 vani docuêre 16 parentes. 396
Aspice 17 bis senos lætantes 18 agmine cygnos,
Ætherea quos 19 lapsa plaga 20 Iovis ales 21 aperto
Turbabat cœlo: nunc terras ordine longo
Aut 22 capere, aut 23 captas jam despectare videntur.
24 Ut reduces illi ludunt stridentibus alis, 401
Et 26 cœtu cinxêre 27 polum, 28 cantusque dedêre:
Haud aliter 29 puppesque tuæ, 30 pubesque tuorum
Aut portum tenet, aut 31 pleno subit 32 ostia velo.
Perge modo, & 33 qua te ducit via, dirige gressum.
34 Dixit: & 35 avertens 36 roseâ cervice refulsit, 406
37 Ambrosiaque coma divinum vertice odorem

6 Quòd adveneris Carthaginem. 7 Ab hac sylvâ. 8 Didonis. 9 Salvos & incolumes, & qui periculà jam evaserint: ut paulò infrà: *Ut reduces illi ludunt stridentibus alis.* Ratio, quare non debeat reverti, sed rectà pergere. 10 Duodecim navium, quam amissam censes, receptam ex periculis. 11 In locum ubi tuta sit. 12 Ponentibus, vel conversis: namque superà, stridens Aquilone procella velum adversa percusserat. 13 Impulsam. 14 Artem augurandi. 15 Mendaces. Sal. *Mauri* vanum *genus.* 16 Sc. *mei.* 17 Auspicata omnia & apta: numerus, volatus, cantus avium. Tot enim naves fuerant, quas amissas Æneas verebatur, cùm salvæ essent. 18 Convolatu agminatim procedente, cùm priùs turmatim dispersi avolarent. 19 Quæ descendit aëriâ regione. 20 Aquila, Jovis pinnata satelles: cum relatione ad Aquilonem. Ideò ales Jovis, quia fulmine non tangitur: *vel*, quod ei adversum gigantes fulmina ministrarit. Undè Horatius *ministram fulminis* appellat. 21 Sereno. 22 Eligere ad confidendum. 23 Electas terras frequenter aspicere. 24 Quemadmodùm Cygni illi reversi à persecutione aquilæ lætitiam suam indicant. 25 Ex alitis enim volatu capiebantur auguria. 26 Convolatu. 27 Cœlum. 28 In signum lætitiæ. 29 Naves. 30 Juventus suorum amicorum, quos credis periisse in aquâ. 31 Extenso. 32 Ingressum portus. 33 Sequere viam, quæ te ducet in urbem. 34 Venus. 35 Sc. *se*, & discedens. 36 Pulchrâ aspectu, qualis est rosa. Horat. Od. 23. l. 1. *Cinn tu, Lydia, Thelephi Cervicem* roseam, *cerea Telephi Laudas brachia.* 37 Ambrosia illius, vel immortales. *Ambrosia* est Deorum cibus.

1 *Spiravêre: pedes* 2 *vestis defluxit ad imos:*
Et vera 3 *incessu patuit Dea.* 4 *Ille ubi matrem*
Agnovit, tali fugientem est 5 *voce secutus.*
Quod natum toties crudelis 6 *tu quoque* 7 *falsis*
Ludis imaginibus? cur 8 *dextræ jungere dextram*
Non datur, ac 9 *veras audire, & reddere voces?*
Talibus 10 *incusat, gressumque ad* 11 *mœnia tendit.*
At Venus obscuro 12 *gradientes* 13 *aëre* 14 *sepsit:*
Et multo nebulæ 15 *circum Dea* 15 *fudit* 16 *amictu:*
Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset,
17 *Moliri-ve moram, aut veniendi* 18 *poscere causas.*
19 *Ipsa* 20 *Paphum* 21 *sublimis abit,* 22 *sedesque revisit.*
23 *Læta suas: ubi templum illi,* 24 *centumque* 25 *Sabæo*
26 *Thure calent aræ,* 27 *sertisque recentibus halant.*
28 *Corripuêre* 29 *viam* 30 *interea, qua semita* 31 *monstrat.*
Iamque ascendebant collem, qui 32 *plurimus urbi*
Imminet, 33 *adversasque aspectat* 34 *desuper arces.*
Miratur 35 *molem Æneas* 36 *magalia* 37 *quondam:* 42 5
Miratur portas, 38 *strepitumque,* & 39 *strata viarum*
40 *Instant ardentes Tyrii:* 41 *pars* 42 *ducere muros,*

1 Emiserunt.
2 Succincta prius, *nodoque sinu collecta fluentes*, ut supra.
3 Deorum quippe incessus est continuus, & æqualis, non dimotis pedibus, neque transpositis: iuptâ: *Ast ego, quæ Divûm incedo regina.*
4 Æneas.
5 Sermone: nam pedibus non potuit eam assequi.
6 Non secùs atque Juno, cæteraque numina adversa. Emphasin habet.
7 Fictitiis illudis speciebus ac formis?
8 Conventu mutuoque frui colloquio? Mos antiquus erat, jungere dextram, & amplecti, & osculari, quoties inviecem occurrebatur.
9 Non sub aliena persona occultatas, id est, matris & filii; ut à matre & filio.
10 Æneas matrem.
11 Carthaginenses.
12 Æneam cum Achate.
13 Nebula. Odyss. 7 & 13. Ulysses à Minerva tegitur nebula.
14 Circumdedit.
15 Sc. *eos.* Tmesis.
16 Tegmento.
17 Facere, id est, cum molestia detinere eos.
18 Exquirere.
19 Venus.
20 Cypri urbem.
21 Sublata, divino incessu.
22 Ubi præcipuè colitur.
23 Quod incolumem vidit filium.
24 Multæ. Numerus finitus pro infinito.
25 Quod in Saba nascitur: nam *solis est thurea virga Sabæis.*
26 Thure & floribus tantùm sacra Veneri fiebant, non hostiarum sanguine.
27 Et recentibus floribus, id est, vernis contextæ pirant & fragrant.
28 Æneas & Achates officium celeriter eundi arripuerunt.
29 Iter suum monstratum.
30 Dùm Venus Paphum abiret.
31 Indicat eundum esse.
32 Longissimus, altus 3. miliaria aut pro plurima parte in urbem tendit aut vergit: ut, *cui plurima cervix*, id est, longissima.
33 Ex adverso sitas.
34 Ab alto, supernè.
35 Magnitudinem novæ urbis.
36 Humiles casas. Aliorum *variis habitata magalia tectis.* Georg. 3 l. 37 Aliquando, sc. ante adventum Didonis.
38 Ingredientium.
39 Vias lapidibus constratas. Eodem modo 2 Æn. *spacia locorum*, pro locis opacis.
40 Instanter incumbunt: operi festinantes.
41 Instar.
42 Producere & extendere contra insultus hostium.

1 Molirique arcem, & manibus 2 ſubvolvere ſaxa:
Pars 3 optare locum tecto, & 4 concludere 5 ſulco, 429
6 Iura, magiſtratuſque 7 legunt, 8 ſanctumque ſenatum.
His portus alii 9 effodiunt: hic alta 10 theatris
Fundamenta 11 locant alii; 12 immaneſq; columnas
Rupibus excidunt, 13 ſcenis decora alta futuris,
14 Qualis 15 apes 16 æſtate nova per 17 florea rura
18 Exercet ſub ſole labor, cum 19 gentis adultos 435
Educunt fœtus; aut cum 20 liquentia mella
21 Stipant, & 22 dulci diſtendunt nectare cellas;
Aut onera accipiunt 23 venientum; aut agmine facto,
Ignavum 24 fucos 25 pecus à præſentibus 26 arcent. 436
27 Fervet opus, redolentque 28 thymo 29 fragrantia mella.
30 O fortunati, quorum jam mœnia ſurgunt,
Æneas ait, & 31 faſtigia ſuſpicit urbis.
32 Infert ſe 33 ſeptus nebulo (mirabile dictu)
Per medios, miſcetq; viris, neque cernitur 34 ulli.
35 Lucus in urbe fuit media, 36 latiſſimus umbra: 445
Quò primum jactati undis, & 37 turbine 38 Pœni
Effodêre loco ſignum, quod 39 regia Iuno

1 Cum molimine extraere, *vel*, eos cœpiſſe ædificare: ut apud Ter. Heaut. *Dùm moliuntur, dùm comuntur*, annus eſt. id eſt, dùm conantur ſeſe ornare, antequam finem faciant.
2 Surſùm volvere.
3 Eligere locum ad tectum exſtruendum. Al. *aptare*.
4 Ambitum urbis.
5 Foſſa, in quâ fundamenta jacerentur. 6 Forum & locum juri dicundo, curiam Sanctiſſimo ſenatus ordini & magiſtratibus. 7 Eligunt. 8 Inviolabilem. 9 Effodiendo aptant. 10 Pro ludis & ſpectaculis exhibendis. 11 Jaciunt. 12 Valdè magnas. 13 Alta ornamenta ad exſtruendas ſcenas in amphitheatro. 14 Tales inſtant, *qualis labor*, &c. 15 Labores hoſce apum, de iis verſus propè eoſdem, & quæ nos ibi; vide 3. Georg. 16 In fine veris aut in principio æſtatis, *ubi quiſam hyemem Sol aureus egit Sub terras cælumque æſtivâ luce reclusit*, ut eſt in 4 Georg. Sic. *Vere novo*. 1. Georg. 17 Florida. 18 Fatigat. 19 Generis ſui, id eſt, quando examina è fœtura ſua educunt. 20 Pura, ſine ſordibus. 21 Condenſant. 22 Puriſſimo melle implent cavernas favorum. 23 Apum. 24 Apes degeneres, era brone minores. 25 *Pecus*, inquit Iſidor. 12. l. *dictimus, quicquid humanâ linguâ & effigiaretur*. Vide quæ nos ad Sal. p. 3. & 4. 26 Depellunt. 27 Tùm operatio apum cum fervore fit: cujus contrarium eſt *friget*. 28 Undè collecta ſunt, 29 Odorifera. 30 Sc. *ſunt*. Epiphonema. 31 Sublimitatem urbis Carthaginis miratur vel ſurſùm aſpicit. 32 Æneas. 33 Circumdatus. 34 Ab ullo. 35 Adjicietur mox templum, nullum enim veteribus templum erat ſine loco, ut majorem religionem loci horror incuteret. 36 Amœniſſimus: ut *Lætas ſegetes*. 1. Georg. 37 Ventiſc. 38 Populi Punici. 39 Quia regina Deorum.

1 Men-

1 *Monſtrarat*, 2 *caput acris equi*: 3 *ſic nam* 4 *fore bello*
Egregiam, & facilem 5 *victu per ſæcula gentem.*
6 *Hic templum* 7 *Iunoni ingens* 8 *Sidonia Dido*
Condebat, donis opulentum, & 9 *numine Diva.*
Ærea cui 10 *gradibus ſurgebant limina, nexaque*
11 *Ære trabes*: 12 *foribus cardo* 13 *ſtridebat ahenis.*
Hoc primùm in luco nova res oblata 14 *timorem*
15 *Leniit*: *hic primùm Æneas ſperare ſalutem*
Auſus, & 16 *afflictis* 17 *meliùs confidere rebus.*
Namq; 18 *ſub ingenti* 19 *luſtrat dùm ſingula* 20 *templo,*
Reginam opperiens; 21 *dùm quæ fortuna ſit* 22 *urbi,*
Artificumque manus 23 *inter ſe, operumque labores*
Miratur; videt 24 *Iliacas* 25 *ex ordine pugnas,*
Bellaque jam fama totum vulgata per orbem:
26 *Atridas, Priamumq; & ſævũ* 27 *ambobus Achillem*
Conſtitit, & lacrymans: *Quis jam locus* (*inquit*) *Achate,*
Quæ regio in terris noſtri non plena laboris?
Eu 28 *Priamus*: *ſunt* 29 *hic etiam* 30 *ſua præmia* 31 *laudi*
32 *Sunt lacrymæ rerum, &* 33 *mentem* 34 *mortalia*
tangunt.

1 Promonſtrederat.
2 Idem refert Juſtinus l. 18. & ipſa Carthago olim *Caccabe* dicta, quod lingua Punica ſignificat *caput equinum*.
Equi conſpectum belli omen habere, etiam l. 3. oſtendit: ubi Anchiſes cùm in Italia, tum primum conſpecta, equos paſcentes videſſet, exclamat: *Bellum, terra hoſpita portas, Bello armantur equi.* Illud ergo equi caput repertum, bellicoſam potentemque fore Carthaginem ſignificavit. Ejuſmodi auſpicia priſcis in condendis urbibus curioſe obſervata, præter alia exemplo eſt Roma apud Liv. l. 3 Per tale portentum. 4 Sc. *ſignum erat*. 5 Victoriis ad vincendum, ſignificatione activa ajunt. Sed coacta, & quæ exemplo caret. *Alii* facili & parabili contentam victu, ut Senec. 90. epiſt. *Sapiens* facilis victu *fuit*. 6 Ubi inventum eſt caput acris equi. 7 In honorem Junonis. 8 A Sidone urbe Tyri, oriunda. 9 Simulacro Junonis. 10 Per gradus in altum exſtruebantur. 11 Clavis æris. 12 Valvis. 13 Crepitabat. 14 Æneæ ſc. qui non tam ſibi, quàm ſuis, timuit. 15 Mitigavit. 16 Adverſis. 17 Ubi vidit belli Trojani picturam. 18 In. 19 Circumſpicit. 20 Junonis. 21 Dum miratur, quæ in magnifico templo pingebantur, Didonis fugam, equi caput, eorum ſectum, varios urbis caſus. 22 Sc. *novæ*, id eſt, Carthagini. 23 Certo ordine operantium. 24 Quæ apud Ilium geſtæ erant. 25 Quo geſtæ erant. 26 Atrei filios, Agamemnonem & Menelaum. 27 Agamemnoni, quem voluit occidere, & Priamo propter cadaver Hectoris. 28 Priami fama, aut hic in ſuâ dignitate depictus. 29 Apud fines Libycos, genus intractabile bello, & ubi feri habitant populi. 30 Iuſta. 31 Virtuti, & patriæ fortiter atque cum laude propugnatæ. Conſequens pro antecedente. 32 Hic etiam rerum noſtrarum triſtium miſeratio, ut quæ cuivis accidere poſſunt. 33 Carthaginenſium, qui hæc pinxerant. 34 Adverſa, quæ mortalibus accidunt.

1 Depone timorem, quem de ferocitae Pœnorum habes. Ad se loquitur.
2 Adfert.
3 Quæ de Priami laude est.
4 Incolumitatem: quia hic miserabuntur tui.
5 Recreat, fovet. Sic 2. Georg. loquens de dispositione vitium: *Omnia sint paribus numeris dimensa viarum.*

1 *Solve metus*: 2 *feret hac aliquam tibi* 3 *fama* 4 *salutem.*
Sic ait, atque animum pictura 5 *pascit* 6 *inani,*
7 *Multa gemens, largoq; humectat* 8 *flumine* 9 *vultum.*
Namque videbat, 10 *uti bellantes* 11 *Pergama circum,* 470
Hac fugerent Graji, 12 *premeret Trojana juventus:*
Hac 13 *Phryges:* 14 *instaret curru* 15 *cristatus Achilles.*
Nec procul 16 *hinc* 17 *Rhœsi* 18 *niveis tentoria* 18 *velis*
Agnoscit lacrymans: 19 *primo quae* 20 *prodita* 19 *somno*
21 *Tydides multa* 22 *vastabat* 23 *cæde cruentus:* 475
24 *Ardentesq;* 25 *avertit equos in* 26 *castra priùs, quàm*
Pabula gustassent Trojæ, 27 *Xanthumque bibissent.*
28 *Parte alia* 29 *fugiens amissis* 30 *Troilus armis.*
Infelix 31 *puer, atque* 32 *impar congressus* 33 *Achilli,*
34 *Fertur equis, curruq;* 35 *haret resupinus* 36 *inani,* 480
37 *Lora tenens tamen: huic cervixque, comaq; trahuntur*
Per terram, & 38 *versa pulvis inscribitur* 39 *hasta.*

Non animum modò *uti* pascat *prospectus inanem*, &c. 6 Quæ non res, sed similitudines rerum exhibet. 7 Multum, valdè. 8 Lachrymarum ic. more fluminis decurrentium. 9 Faciem suam. 10 Quomodo. 11 Mœnia Trojana. 12 Insequeretur fugientes: *impressionem* enim *facere*, est urgere cedentes. 13 Fugerent. 14 Instanter persequeretur Trojanos fugientes. 15 Cristas in galeâ ferens, 16 Ab hoc loco, ubi Priamus cum Atridis & Achille depictus erat. 17 Regis Thracum, qui Trojanis auxilio venit, cum hac oraculi conditione, invictam fore urbem, si equi ipsius intra urbem pabulum gustassent, atque è Xantho fl. bibissent. Clausis autem portis, cùm extra urbem castra posuisset, à Diomede & Ulysse, speculatum missis, idque à Dolone rescisc entibus, cæsus est cum suis, avectique equi in castra Græcorum Il. 10. 18 Quæ fecerat ex albis velis. 19 Primâ parte noctis. 20 A Dolone speculatore Trojano proditiosè indicata. 21 Diomedes Tydei filius. 22 Prosternebat. 23 Nam præter Rhœsum, eorum regem, 12. viros interemit. 24 Veloces, aut indignantes, à Domino averti. 25 Violenter abegit, abduxit. 26 Græcorum. 27 Fluvium illum, qui Trojam perfluit. 28 Picturæ. 29 Fugere volens accepto jam vulnere. 30 Priami & Hecubæ filius. 31 Pathos ab ætate sive puericia Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 32 Cùm esset imbecillior & inermis. Refert tamen Dares Phrygius Troïum ita vulneratum Achillem, ut aliquos dies pugna abstinere cogeretur. 33 Cum Achille. 34 Trahitur, avehitur. 35 Pendet erecto pectore, quasi retrorsum cæsurus. 36 Sine rectore: nam corpus hærebat, & ipse fere exciderat. 37 Habenas ex corio factas. 38 Sulcatur & scalpitur hasta inversa, & per terram tracta. 39 Quâ trajectus erat.

1 *Interea ad templum* 2 *non æquæ Palladis ibant*
Crinibus 3 *Iliades* 4 *passis*, 5 *peplumque ferebant*,
Suppliciter tristes, *& tunsa pectora palmis*.
7 *Diva solo fixos oculos aversa tenebat*.
8 *Ter circum* 9 *Iliacos raptaverat* 10 *Hectora muros*,
11 *Exanimumque auro* 12 *corpus* 13 *vendebat Achilles*.
Tum vero ingentem gemitum 14 *dat pectore ab imo*
15 *Vt* 16 *spolia*, *ut* 17 *currus*, *utque ipsum corpus* 18 *amici*,
19 *Tendentemque manus Priamum conspexit inermes*,
Se quoque 20 *principibus* 21 *permixtum* 22 *agnovit Achivis*,
23 *Eoasque acies*, *&* 24 *nigri Memnonis arma*.
25 *Ducit* 26 *Amazonidum lunatis agmina* 27 *peltis*
28 *Penthesilea* 29 *furens*, *mediisque* 30 *in millibus* 31 *ardet*,
32 *Aurea subnectens* 33 *exerta* 32 *cingula mamma* 496
Bellatrix, *audetque* 34 *viris concurrere virgo*.
35 *Hæc dum* 36 *Dardanio Æneæ* 37 *miranda videntur*,
Dum stupet, 38 *obtutuque hæret defixus in uno*:
Regina ad templum forma pulcherrima Dido 500
39 *Incessit*, *magna juvenum* 40 *stipante* 41 *caterva*

1 Dùm ita Troilus vincireturr. 2 Infensæ Trojanis, quorum tamen erat n men tutelare. 3 Mulieres Trojanæ, ut Hecuba regina, Polyxena, Cassandra, & reliquæ nobilissimæ Trojanæ. fœminæ. 4 Sparsis. in luctu & supplicationibus: à *pando*. 5 Pallam pictam, à Thœne Antenoris uxore, Palladi dicatam. 6 Habentes pectora percussa, ut Deam movrent. 7 Dea Pallas aversata donum pepli, dispiciebat terram, nec respexit supplicantes Iliades. 8 Il. 13. 9 Trojanos. 10 Corpus Hectoris. 11 Demortuum. 12 Hectoris. 13 Patri Priamo supplici. Il. 24. 14. Æneas. 15 Postquam. 16 Aut quibus Hector paulò ante alios spoliaverat, aut quibus Hector spoliabatur ab Achille. Vide Dict. Cret. l. 3. 17 Hectoris. 18 Hectoris affinis: duxerat enim sororem ejus Creusam. 19. Dum aurum pro corpore Hectoris daret. 20 Quibuscum congredi solebat. Unde Æn. 2. *Vadimus immisti Danais*. 21 Implicitum. 22 Æneas. 23 Orientales, id est, ab India sub Memnone Hy., id est, Auroræ filio, profectas. Dict. Cret. l. 4. 24 Indi: *& Mauro obscurior Indus*. Juv. 25 In aliâ parte picturæ. 26 Illarum mulierum, quibus dextra mamilla, ut in pugnâ expeditiores essent, inurebatur: unde *Amazones* dictæ sunt, à μάζος, *mamma*. 27 Cetris, scutis semiplenam lunam referentibus. 28 Regina Amazonum, post Orithyam regno potita, teste Just. l. 2 quæ cum Trojanis auxilium ferret, ab Achille interfecta est. Vide Herod. l. 4. Just. l. 2. Curt. l. 6. 29 Bellandi cupiditate & rabie. 30 Græcorum. 31 Ardenter irruit, 32 Aureum balteum. 33 Sinistræ nudatæ: namque dextra adurebatur μάζος, quò expeditiores essent arcubus hastisque in bello tractandis, ut diximus. 34 Cum viris congredi. 35 Quæ depicta erant. 36 Trojano. 37 Admiratione digna. 38 Adspectu. 39 Cum gravitate quadam venit. Sic supra: *Ast ego*, *quæ Divum* incedo *regina*, &c. 40 Condensè comitante. 41 Cœtu.

Qualis in 1 *Eurotæ ripis, aut per juga* 2 *Cynthi*
Exercet 3 *Diana* 4 *choros: quam* 5 *mille secuta*
Hinc atq; hinc glomerantur 7 *Oreades: illa* 8 *pharetram*
Fert humero, gradienſq; 9 *Deas ſupereminet omnes:*
Talis erat Dido, 13 *talem ſe læta ferebat*
Per medios 14 *inſtans operi,* 15 *regniſque futuris.*
Tum 16 *foribus Divæ, media teſtudine templi.*
Septa armis, 18 *ſolioq;* 19 *alte ſubnixa reſedit.* 510
Jura 20 *dabat, legeſque viris, operumque laborem*
Partibus 21 *æquabat juſtis,* 22 *aut ſorte trahebat.*
Cum ſubitò Æneas 23 *concurſu accedere magno*
Anthea, Sergeſtumque videt, fortemque Cloanthum,
Teucrorumq; alios; 25 *acer quos æquore turbo* 515
Diſpulerat, penituſque alias advexerat 27 *oras.*
Obſtupuit ſimul 28 *ipſe, ſimul* 29 *perculſus Achates:*
Lætitiaque 31 *metuque avidi conjungere dextras*
Ardebant: ſed res 33 *animos,* 34 *incognita* 35 *turbat.*
Diſſimulant, & nube cava 37 *ſpeculantur amicti,* 520
Quæ fortuna 39 *viris: claſſem quo littore* 40 *linquant:*
Quid veniant: 41 *cunctis nam* 42 *lecti navibus ibant,*
Orantes 43 *veniam, &* 44 *templum clamore petebant.*

1 Laconiæ fl.
2 Deli inſ. montis, ubi nata, & unde *Cynthia* dicta eſt.
3 Venatricum Dea.
4 Chorcas.
5 Numerus finitus pro infinito.
6 Utrimque in morem glomeris circumeunt.
7 Nymphæ montium, ab ὄρος, *mons.*
8 Sagittarum thecam.
9 Nymphas reliquas.
10 Matris gratulatæ ſibi filiæ formam: *pulchra gaudet Latona Diana.* Juv. Sat. 10. 11 Intimum. 12 Vehementer tentant, afficiunt. 13 Longe ſupereminentem. 14 Urgens operarios. 15 Regiis domibus. 16 In veſtibulis templi Iunonis. 17 Circumdata armis ſatellitum. ſtantium circum ipſam. 18 In ſede regia. 19 Ut ab omnibus conſpici poſſet. 20 Conſtituebat. 21 Æqualiter dividebat. 22 Aut labores inæquales faciebat eos per ſortem partes laborum acceptare, ne cui injuria ſit. 23 Pœnorum. 24 Altos Trojanos. 25 Caliginoſus. 26 In diverſas partes pepulerat, disjecerat, ſegregarat. 27 Regiones. 28 Ænea. 29 Attonitus. 30 Propter eorum ſalutem. 31 Propter Pœnorum concurſum. 32 Ardenter & vehementer cupiebant. 33 Æneæ & Achatis. 34 Quia neſciebant, quid ſibi ille concurſus vellet. 35 Impedit, ita ut, quamvis cupiant, non audeant tamen conjungere dextras. 36 Simulant ſe non vidiſſe ſocios. 37 Quaſi è ſpecula proſpiciunt. 38 Utrùm proſpera an adverſa, 39 Sic concurrentibus. 40 Liquiſſent. 41 Ætiologia eſt, quare ſpecularentur, quid venirent: quoniam videbant eos ex ſingulis navibus tanquam legatos venire. 42 Delecti. 43 Subtrahendi reficiendique naves, armandi eas inſtruendique, *vel* petentes pacem, gratiamque reginæ, contra incendium, quod parabant Tyrii in naves Trojanas. 44 Iunonis ſc. à Didone conſtructum.

Poſt-

Postquam [1] *introgressi*, [2] *coram data copia fandi*,
[3] *Maximus Ilioneus* [4] *placido sic pectore* [5] *cœpit*: 525
[6] *O regina, novam cui condere Iuppiter urbem*,
[7] *Iustitiâque dedit gentes frænare superbas*:
[8] *Troës te* [9] *miseri, ventis* [10] *maria omnia vecti*,
Oramus: *prohibe* [11] *infandos à* [12] *navibus* [13] *ignes*:
Parce [14] *pio generi, &* [15] *propiùs* [16] *res aspice nostras*.
[17] *Non nos aut* [18] *ferro Libycos* [19] *populare* [20] *penates*
Venimus, aut [21] *raptas ad* [22] *littora vertere prædas*:
Non ea [23] *vis animo, nec tanta superbia victis*.
[24] *Est locus, Hesperiam Graji* [25] *cognomine dicunt*,
Terra [27] *antiqua, potens armis, atq*; [28] *ubere glebæ*: 535
[29] *Oenotris* [30] *coluêre viri*: *nunc fama*, [31] *minores*
Italiam dixisse, ducis de nomine, gentem:
[32] *Hùc cursus fuit*.
Cum [33] *subitò assurgens fluctu nimbosus* [34] *Orion* 539
In [35] *vada cæca tulit*, [36] *penitusq; procacibus Austris*,
Perque undas, [37] *superante salo, perq*; [38] *invia saxa*
Dispulit; *hùc pauci vestris adavimus oris*.

1 Trojani illi, Antheus, Sergestus, Cloanthus & reliqui introgressi sunt ad Didonem.
2 In præsentia regiæ loquendi facultas concessa est.
3 Orator inter eos.
4 Humili, placato, non timido.
5 Sc. *orare*.
6 Oratio Ilionei ad Didonem: in qua benevolentiam captat à laude. 7 Infrænes Numidas accolas subiugare & imperio jusso præmere. 8 Narratio. 9 Atque ita dicit, quorum miserearis. 10 Per maria omnia: *maria omnia circum*: suprà. 11 Detestabiles. 12 Nostris. 13 Quibus naves nostras incendere putant tui Tyrii. 14 Trojano, & hoc propter Æneam. 15 Cum majori attentione, viciniùs & amicius: nam qui vicini sunt, magis favere & prodesse possunt. 16 Respice & defende nos. 17 Antiphorâ confutat, quæ à Didone objici poterant. 18 Vi armorum. 19 Populari, per Enallagen: & *venimus populari*. Hellenismus, id est, populatum. 20 Ædes sacras & profanas, quibus sui penates patrii & domestici. 21 Ut piratæ solent, quos semper *recentes Convellere juvat prædas & vivere rapto*. l. 7. 22 E quibus in naves avehantur. 23 Δύναμις, potestas, violentia. 24 Verùm ut scias, quò profecti simus: *est locus*, &c. Hi quatuor versus repetuntur 3. Æn. 25 Sc. *quem*. 26 Per cognomentum ab Hespero, Atlantis fratre, qui à fratre pulsus, Italiam tenuit. 27 Vetus & nobilis, quæ diu regnavit: nam à Saturno & Jano fuit habitata. 28 Fœcunditate terræ pinguis. Vide 2. Georg. de laudibus Italiæ. 29 Omnes illi, quibus Oenotrus rex imperavit. 30 Hanc terram. 31 Posteros, descendentes, genusque ducentes ab Oenotrio denominasse Italiam & gentem Italicam de nomine ducis Itali. 32 Ad hanc regionem Italiam navigatio nostra instituta fuit. Abrupto hoc versu cursum abruptum significat. 33 Ex improviso nobis oborto. 34 Sidus Orionis nautis infestum, ortu suo & occasu tempestates ciens: oritur autem 6. Kal. Jul. 35 Syrtes, quæ videri non poterant. 36 Omninò pertinacibus & perseverantibus. 37 Mari se erigente. Al. *spumante*. 38 Inter quæ nulli patet via.

Quod

Quod genus hoc hominum? quæve hunc tam barbara 1 *morem*
Permittit patria? 2 hospitio prohibemur arenæ;
Bella cient, 3 primaque vetant consistere; terrâ. 545
Si genus humanum, & mortalia 4 temnitis arma,
5 At sperate Deos memores fandi, atque nefandi.
Rex erat Æneas nobis, quo justior alter
Nec pietate fuit, nec 6 bello major, & armis.
Quem si fata virum servant, 7 si vescitur aura 550
Æthereâ, nec adhuc crudelibus 8 occubat umbris:
9 Non metus; officio nec te certasse priorem
Pœniteat: 10 sunt & Siculis regionibus 11 urbes,
Armaque, 12 Trojanoque à sanguine clarus Acestes.
Quassatam ventis liceat 13 subducere classem, 555
14 Et sylvis aptare trabes, & 15 stringere remos.
Si datur 16 Italiam, sociis, & rege recepto:
Tendere, ut Italiam læti, 17 Latiumque petamus.
Sin 18 absumpta salus, & te, 19 pater optime Teucrûm,
Pontus habet Libyæ, 20 nec spes jam restat Iüli: 560
At 21 freta Siciniæ saltem, sedesque 22 paratas,
23 Unde huc advecti, 24 regemque petamus Acestem.
Talibus 25 Ilioneus: cunctis simul 26 ore fremebant
27 Dardanidæ.

1 Naufragos persequendi. 2 Non permittimur in arena, quæ omnibus communis esse debet, modicum hospitari. 3 Proximâ mari, id est, littore, quod jure gentium omnibus patere debet. 4 Contemnitis. 5 Certò scitote atque exspectate Deos remuneratores justi fore atque injusti. Undè Horat. *Rarò antecedentem scelestum deseruit pede pœna claudo.* 6 Rebus bellicis, ut conv filio & prudentia. 7 Tautologia. 8 Iacet obvolutus. 9 Non metus sit tibi, neque te pœniteat ultro benè de illo meruisse. 10 Præoccupatio ad id quod à Didone objici potuisset: Si rex veller perire; quis gratiam referet, aut vim repellet? Idcircò dicit Ilioneus, in Sicilia Trojanos esse, qui gratiam referant. 11 Cives & auxilia; vel, homines apti ad arma. Al. *arva.* 12 Rex Siciliæ, Egestâ, Trojani Hippotæ filia & Crimiso fl. oriundus. 13 In littus seu terram trahere. *Deducere* autem est, in mare mittere: ut, Deducunt *naves socii.* 14 Legere trabes. & navibus aptare. 15 Ligna è sylvis incidere. ex quibus fiant remi: ut l. 4. 16 In Italiam. 17 Regionem, in quâ Saturnus latuit. 18 Ablata. 19 Æneæ, qui ob paternum in tuos amorem pavris nomen mereris. 20 Si etiam Julus extinctus est, cui regnum debebatur. 21 Maria Siciliæ. 22 Ab Acestæ. 23 Ex qua Sicania huc in Lybiam vecti sumus. 24 Siciliæ. 25 Oravit & dixit. 26 Assentiebantur fremitu oris, non concussione armorum, pro more militari; vel, assentiebantur quidem, sed tamen ostendebant se ægre ferre injurias sibi illatas. 27 Trojano à Dardano oriundi. Rursùm abrumpit sermonem, ut vel dolorem, vel iram Trojanorum exprimat.

1 *Tum breviter Dido, vultum* 2 *demissa, profatur:* 565
3 *Solvite cordo metum, Teucri;* 4 *secludite curas.*
5 *Res dura, & regni novitas me* 7 *talia cogunt*
8 *Moliri, & late* 10 *fines custode tueri.*
Quis genus Æneadum; quis 11 *Trojæ nesciat urbem?*
12 *Virtutesque, virosq; & ingentia nomina bello?* 570
Non 14 *obtusa adeò gestamus pectora Pœni;*
15 *Nec* 16 *tam* 17 *aversus equos Tyria sol jungit ab urbe.*
Seu vos 18 *Hesperiam magnam,* 19 *Saturniaque arva,*
Sive 20 *Erycis fines, regemque optatis Acestem:*
21 *Auxilio tutos* 22 *dimittam, opibusq; juvabo.* 575
Vultis & his 23 *mecum pariter considere regnis?*
24 *Urbem quam* 25 *statuo,* 26 *vestra est:* 27 *subducite naves:*
28 *Tros, Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.*
Atque utinam 29 *rex ipse,* 30 *Noto compulsus* 31 *eodem,*
Afforet Æneas! equidem per littora 32 *certos* 580
Dimittam, & Libyæ 33 *lustrare extrema jubebo,*
Si quibus 34 *ejectus sylvis, aut* 35 *urbibus errat.*

1 Deindè, postquam Ilioneus peroravérat. Sequitur jam placida Didonis responsio.
2 Habens vultum deorsùm missum, propter verecundiam muliebrem: nam in 4. postquam solvit pudorem, hùc illuc solvit oculos.
4 Amovete, deponite.

4 Excludite sollicitudines dè salvandis navibus. 5 Sc. fratris Pygmalionis odium & avaritia. 6 Quæ plerumque multas patitur difficultates. 7 Qualia conquesti estis vobis fieri. 8 Cum molimine facere. 9 Adversùs Pygmalionem, Hiarbam, accolas. 10 Limites regni mei. 11 Ut suprà, *urbem Patavi*. 12 Virtutes virorum: ut suprà, *molemque & mœnia*. Hendiadys. 13 Tam diuturni. 14 Hebetia, crassa ingenia, ut, quæ omnibus manifestissima sunt, ignoremus. 15 Qui regiones à Sole remotiores incolunt, stupidi sunt & barbari. Arist. 1 Polit. 16 Nec tamen in ea remotissima orbis parte, ut non sint nobis nota gesta Trojanorum. 17 Longè remotus. 18 Italiam; quæ *magna Hesperia* dicitur, ad differentiam Hispaniæ. 19 In quibus Saturnus regnavit id est, Latium. Respondet Dido ad illud, quod suprà Ilioneus dixit, *Italiam læti Latiumque petamus*. 20 Siciliam: cujus rex Eryx, Veneris & Butæ filius l. 5. 21 Nostro. 22 Abeundi potestatem dabo. Sal. *Deinde ei pollicitus operam suam, domum* dimittit. *Dimitto* propriè est, in diversa mitto. Hinc *dimissoriæ literæ* vocatæ, quod per eas causa ad eum, qui appellatus est, mittitur. 23 Æquè atque ego confido. 24 Al. *Urbem quam statuo?* vestra est: hoc senio: vultis urbem quam statuo? vestra est. 25 Ædifico. 26 Usu & habitatione, id est, in eâ vobis habitare concedo, verùm non regnare. 27 In terram trahite. 28 Trojanos eodem modo, quo Tyrios, regam. 29 Vester. 30 Vento. Synecd. namque ab aquilone hùc compulsi erant. 31 Quo vos estis advecti. 32 Fideles, qui hoc unum agant, ut Æneam inveniant. Cic. *Quotiès mihi certorum hominum potestas erit*. 33 Indagare, circumire. 34 Mari. 35 Vicinis.

Hic

His animum arrecti 1 *dictis, & fortis Achates;*
Et pater Æneas, 2 jamdudum erumpere nubem
Ardebant: 3 prior Æneam compellat Achates.
Nate Deâ, quæ nunc animo sententia 4 surgit?
Omnia tuta vides, 5 classem sociosque 6 receptos.
7 Unus 8 abest, medio in fluctu quem vidimus ipsi
Submersum: dictis respondent cætera 9 matris.
Vix ea 10 fatus erat, cum circumfusa repente
11 Scindit se nubes, & 12 in æthera purgat apertum.
13 Restitit Æneas, claraque in luce refulsit;
14 Os humerosque Deo similis: namque ipsa decoram
15 Cæsariem nato 16 genitrix, lumenque juventæ
17 Purpureum, & 18 lætos oculis 19 afflarat 20 honores.
21 Quale 22 manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
Argentum, 23 Pariusve lapis 24 circumdatur auro.
Tum 25 sic reginam alloquitur, cunctisque repente
26 Improvisus ait: 27 Coram, quem quæritis, adsum
Troïus Æneas, 28 Libycis ereptus ab undis.
29 O 30 sola 31 infandos Troja miserata labores!
Quæ nos, 32 relliquias Danaûm, terræque marisque
Omnibus exhaustos jam 33 casibus, omnium egenos,
Urbe, 34 domo 35 socias; 36 grates persolvere dignas.

1 Didonis.
2 Jam & paulò ante, cum socios vidisset, & Didonem loquentem audiisset, rupta nube exire ex ea ardenter cupiebant.
3 Quam Æneas loqueretur.
4 Oritur, id est, quid nobis nunc faciendum censes?
5 Receptam.
6 Ex periculo in loc. cum tutum
7 Orontes: supra, *Unam quæ Lycios, fidumque vehebat Orontem, Ipsum antè oculos, ingens à vertice Pontus in puppim ferit*, &c. 8 Desideratur. 9 Dixerat enim Venus: *Namque tibi reductes socios, classemque relatam Nuntio, & in tutum versis Aquilonibus actam.* 10 Achates. 11 Dividit: cum prius nube tecti fuissent Æneas & Achates. 12 Evanescit in clarum ac purum aera. 13 Absumpta nube. 14 Secundum vultum & humeros. Synedoche. 15 Comam. 16 Venus. 17 Roseum niveo mistum, quale in juventa esse solet. 18 Claros & nitidos, lætificantes oculos. 19 Sic ornarat ei oculorum venustatem, ut honor quidam additus videretur, & ipso oculi honore digni viderentur. Sic & *honos* frondis & pomi dicitur. 20 Ornatus. 21 Afflarat tale decus, *quale*, &c. *Quale per artem Inclusum buxo, aut Oricia Terebintho Lucet ebur*, l. 10. 22 Artificis. 23 Marmor in int. Paro natum. 34 Inauratur & obducitur auro, quod flavum est. 25 In antedicto decore, sc. *Os humerosque Deo similis.* 26 A nemine prævisus. 27 In conspectu vestro. 28 Maris Libyci. 29 Dido sc. 30 Exterorum: namqu exceperat errantes Anius Helenus: sed hi propinquitate conjuncti & amicitia. 31 Miserias Trojanorum tam magnas, ut enuntiari non possint. 32 Qui relicti sumus à Græcis. 33 Adversitatibus. 34 Asyndeton. 35 Socios facis, id est, & publico, & privato dignaris hospitio. 36 Referre gratias æquales meritis tuis non est nostræ facultatis, vel non possumus, ut velimus.

Non opis est nostræ Dido ; nec quiquid ubique est
Gentis Dardaniæ, magnum quæ sparsa per orbem.
Di itibi, si qua pios respectant numina, si quid
Vsquam justitiæ est, & mens sibi conscia recti :
Præmia digna ferant : quæ te tam læta tulerunt
Sæcula ? qui tanti talem genuêre parentes ?
In freta dum fluvii current ; dum montibus umbræ
Lustrabunt convexa ; polus dum sidera pascet ;
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt;
Quæ me cunque vocant terræ. Sic fatus, amicum
Ilionea petit dextra, levaque Seresthum.
Post alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Opstupuit primò aspectu Sidonia Dido,
Casu deinde viri tanto, & sic ore locuta est :
Quis te, nate Deâ, per tanta pericula casus
Insequitur ? quæ vis immanibus applicat oris ?
Tu ne ille Æneas, quem Dardanio Anchisæ
Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam ?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire
Finibus expulsum patriis, nova regna petentem
Auxilio Beli : genitor tum Belus opimam

1 Etiamsi omnes Trojani adessemus, non possemus referre dignas his tuis beneficiis gratias, quantò minus igitur nos, qui tam pauci sumus.
2 Præsertim post Trojæ excidium. Sic Helenus tenuit Epirum, Antenor Venetiam : alii Sardiniam, &c.
3 *Naufragis & advenis benefacimus* inquit Seneca 1. 1. de Benef. *illi discedunt debitores, debitores nobis Deos delegant, precanturque, ut illi præsentem gratiam referant.* 4 Si qua numina, quæ justitiam respiciunt, & rectas mortalium actiones mentesque advertant. 5 Protulerunt. 6 Quamdiu. 7 Quamdiu umbræ circumibunt convexa, id est, latera & ambitus montium. 8 Ex opinione vet. philosophorum, qui putabant astra ali humoribus marinis, fluvialibus, terrenis. 9 Sustinebit, id est, quandiu cœlorum & elementorum permanebit natura. 10 In memoriâ. 11 Ubicumque fuero. 12 Tmesis. 13 Qui tam facundè Æneam commendaverat, & rebus Trojanis consuluerat. 14 Tangit, apprehendit. 15 Sequitur honorifica Didonis responsio. 16 Primum. 17 Ex Sidone profecta. 18 Æneæ, cui Venus divinos afflarat honores. 19 Pleonasmus : vel, quia prius obstupendo multa secum locuta fuerat mente & animo. 20 Barbaris, scelesta fide, feris moribus, rapto viventibus : quorum injurias, etiam nos novos incolas, cogit res dura amoliri, *& latè fines custode tueri.* 21 A Dardano orto. 22 Scamandri fluvii. 23 Præoccupatio, quomodo sciat genus Æneæ. 24 Telamonis filium ex Hesione, Laomedontis filia : qui quoniam à Trojano bello fratris Ajacis mortem non ultus rediit, a patre non exceptus, Salamine exul, Sidona venit, & cum patre meo Belo Cyprum inf. vastavit, ibique novam Salamina condidit : inde mihi nota omnia de Græcis & Trojanis. 25 Salamine urbe. 26 A patre Telamone irato, quòd sine fratre Ajace contra suum mandatum domum rediisset. 27 Patris mei. 28 Pinguem, divitem.

Vastabat 1 *Cyprum, & victor ditione tenebat.*
Tempore jam ex illo 2 *casus mihi cognitus urbis*
Trojana, nomenque tuum, regesque 3 *Pelasgi.*
4 *Ipse* 5 *hostis Teucros insigni laude* 6 *ferebat,*
Seq; ortum 7 *antiqua Teucrorum à stirpe volebat.* 630
Quare agite, 8 *tectis juvenes succedite nostris.*
Me quoque per multos 9 *similis fortuna* 10 *labores*
Jactatam, hac demùm voluit consistere 11 *terra.*
Non ignara mali, miseris succurrere disco.
12 *Sic memorat: simul Æneam in regia ducit* 635
Tecta: simul 13 *Divûm templis indicit honorem.*
Nec minùs interèa 14 *sociis ad littora mittit*
Viginti tauros, magnorum 15 *horrentia* 16 *centum*
Terga suum, pingues 17 *centum cum matribus agnos:*
18 *Munera, lætitiamque Dei.* 640
At domus 19 *interior,* 20 *regali splendida* 20 *luxu,*
Instruitur, 21 *mediisque parant* 22 *convivia tectis.*
23 *Arte laborata* 24 *vestes, ostroque superbo:*
Ingens 25 *argentum mensis, cælataque in* 23 *auro*
Fortia facta 26 *patrum,* 27 *series longissima* 28 *rerum,*
Per tot ducta viros antiqua ab origine 29 *gentis.* 646
30 *Æneas (neque enim* 31 *patrius* 32 *consistere* 33 *mentem*
Passus amor (rapidùs ad, 34 *naves* 35 *præmittit Achatem;*

1 Insulam Veneri sacram.
2 Excidium, ruina.
3 Græci, ut Diomedes, aliique, quibuscum congressus Æneas.
4 Teucer.
5 Ex parte patris.
6 Efferebat, extollebat.
7 Non tantum ab Hesione regis Laomedontis filiâ, sed à Teucro, qui in Troade cum Dardano genero regnavit: unde Trojani *Teueri* dicti.

8 Intrate tecta nostra. 9 Adversa: cum & ipsa domo sim profecta, & per mare, terram quærens, erraverim 10 Ærumnas. 11 Africa, in qua urbem condo. 12 Dido loquitur hoc modo. Post orationem Didonis, docet magnificentiam ejus in Trojanos, & apparatum convivii, Æneæ & sociis exhibiti 13 Jubet ob lætum adventum & salutem Trojanorum diem festum agere & supplicationes fieri. 14 Æneæ. 15 Sues. Quorum terga setis horrebant aut aspera sale. 16 Hecatomben intelligit, quam qui navigarunt, vel navigaturi erant, faciebant. 17 Oves centum & agnos totidem. 18 Bacchi læta munera, vinum, quod cor hominis lætificat: ut infra. *Adsit lætitia Bacchus dator.* 19 Ad magnificentiam convivii facit receſſus penitior. 20 Abundanti ornatu regiam majestatem decente. 21 In interiore parte domus. 22 Ministri Tyrii. 23 Vasis aureis. 24 Aulæa, stragulaque purpurea artificiosè facta extenduntur. 25 Scyphi & alia vasa argentea, aureaque à cælatura & vetustate pretiosa exponuntur mensis: ut in quibus origo, incrementa & res gestæ regum Assyriorum insculpta fuerint. 26 Majorum, à Belo primo usque ad Belum, Didonis patrem. 27 Sc. & 28 Gestarum. 29 Sc. *exponuntur mensis.* 30 Jam Ascanii mentionem facit Poëta. 31 Paternus. Patnos ab affectu paterno. 32 Quiescere & tranquillum esse. 33 Æneæ. 34 Quas in littore reliquerat. 35 Mittit, antequam Dido sociis ad littora misit, viginti tauros.

Ascanio

Aſcanio 1 *ferat hæc, ipſumque ad* 2 *mœnia ducat.*
3 *Omnis in Aſcanio* 4 *chari ſtat cura parentis.* 650
5 *Munera præterea Iliacis erepta ruinis*
Ferre jubet: 6 *pallam ſignis auroque rigentem,*
Et 7 *circumtextum croceo velamen acantho,*
Ornatus 8 *Argivæ Helenæ, quos illa* 9 *Mycenis,*
10 *Pergama cùm peteret,* 11 *inconceſſoſque Hy-* 655
menæos
Extulerat, matris Ledæ mirabile 12 *donum.*
Præterea 13 *ſceptrum, Ilione quod geſſerat* 14 *olim,*
15 *Maxima natarum Priami, colloque monile*
16 *Baccatum; &* 17 *duplicem gemmis auroq; coronam.*
Hæc 18 *celerans,* 19 *iter ad naves* 19 *tendebat Achates.*
At 20 *Cytherea* 21 *novas* 22 *artes, nova pectore* 23 *verſat.*
Conſilia: ut, 24 *faciem mutatus & ora Cupido,* 662
25 *Pro dulci Aſcanio veniat; doniſque* 26 *furentem*
26 *Incendat reginam, atque* 27 *oſſibus implicet ignem.*
28 *Quippe domum* 29 *timet* 30 *ambiguam, Tyrioſque* 665
31 *bilingues.*
32 *Vrit* 33 *atrox Iuno, &* 34 *ſub* 35 *nocte* 36 *cura*
37 *recurſat.*

1 Referat, nunciet, quæ dicta ac facta ſint.
2 Carthaginenſia.
3 Sc. *nam.*
4 A filio redamati. Securus de omnibus effectus Æneis, de ſolo jam vivendo filio cogitabat.
5 Pretioſam ſupellectilem, undè munera faciat, quæ Didoni donet, ut eam quoque re aliquâ lætiorem faciat.

6 Chlamydem muliebrem ſignis aureis intertextis vix plicabilem. Hendyadys. 7 Cycladem, cujus oræ prætexebantur aureo opere acanthum herbam referente. 8 Græcæ, Lacedæmoniæ. Sic Hom. Ἀργείης Ἑλένης. 9 Lacedæmone, unde raptam eſſe conſtat Helenam. 10 Trojam, cujus muros Pergama vocant. 11 Paridis adulteri, ſeu raptoris, thalamos matrimoniales: quia Menelao nupſerat. *Hymenæus* Deus nuptiarum eſt. 12 Quod Leda fecerat, Helenæque aliquando dono dederat. 13 Regalem virgam jubet ferre. 14 Cùm Troja vigeret: vel, antequam nupſiſſet Polymneſtori. 15 Major natu. 16 Margaritis ornatum. *Baccæ* ſunt majores margaritæ, quòd baccarum ſimilitudinem referant. 17 Coronam auream duplici gemmarum ordine diſtinctam. 18 Celeriter peragens. 19 Pergebat. 20 Venus. 21 Quales pro Æneâ nondum exercuerat. 22 Τέχνας, dolos, qui tamen filio prodeſſent. 23 Agitat. 24 Secundum faciem & ora in ſimilitudinem Aſcanii. 25 Loco Aſcanii, qui Æneæ dulcis eſt. 26 In furorem amoris impellat incendatque. 27 Medullis Didonis innuet amoris ignem: ut infrà l. 4. *cæco carpitur igni.* Item: *Eſt mollis flamma medullas.* 28 Quia certè Ætiologia eſt, quare Venus cupiat Æneæ amori capi Didonem. 29 Ne ab infeſtæ Junonis odio incitati leves Tyrii res novas moliantur. 30 Cujus fides ambigua & ſuſpecta eſt. & de quâ jure dubites, Græcisne an Trojanis faveat? quia *varium & mutabile ſemper Fœmina* l. 4. 31 Perfidos, fallaces, aliud clauſum in pectore, aliud promptum in lingua habentes. Unde Proverbium; *Punica fides.* 32 Incendit curis, ſollicitam facit Venerem, ne in eâ urbe in quâ ipſa colitur Æneæ noceatur. 33 In Trojanos ſæva. 34 Paulò ante. 35 Nox enim ſolitaria & curarum parens. 36 Veneris. 37 Redit celeriter in animum Veneris.

Ergo

Ergo hîc 1 *aligerum dictus affatur* 2 *Amorem:*
Nate 3 *meæ vires, mea magna potentia ſolus,*
Nate 4 *patris ſummi qui tela* 5 *Typhoëa* 6 *temnis;*
Ad te confugio, & ſupplex 7 *tua numina poſco.* 670
Frater 8 *ut Æneas pelago tuus omnia circum*
Littora jactetur, odiis Iunonis iniquæ,
9 *Nota tibi, &* 10 *noſtro doluiſti ſæpè dolore.*
Hunc 11 *Phœniſſa* 12 *tenet Dido,* 13 *blandiſq; moratur*
Vocibus: & vereor, 14 *quò ſe* 15 *Iunonia vertant* 675
Hoſpitia: 16 *haud tanto ceſſabit cardine rerum.*
Quocirca capere 17 *ante* 18 *dolu, & cingere* 19 *flamma*
Reginam 20 *meditor: ne* 21 *qua ſe numine mutet;*
Sed magno Æneæ 22 *mecum teneatur amore.*
23 *Qua facere id* 24 *poſſis, noſtram nunc accipe*
25 *mentem.*
26 *Regius,* 27 *accitu chari genitoris, ad urbem* 681
28 *Sidoniam* 29 *puer ire parat, mea* 29 *maxima cura,*
30 *Dona ferens pelago, & flammis reſtantia Troja.*
31 *Hunc ego* 32 *ſopitum ſomno ſuper alta* 33 *Cythera,*
Aut ſuper 34 *Idalium* 35 *ſacrata ſede* 36 *recondam:*
685
37 *Ne qua ſcire dolos,* 38 *mediuſ-ve occurrere poſſit.*
Tu faciem 39 *illius noctem non amplius unam*

1 Alas gerentem & velocem: quia nihil amante levius, nihil mutabilius invenitur. Lege Propert. l. 2. El. 12.
2 Cupidinem.
3 Quia fine amore Venerea voluptas commodè exerceri non poteſt.
4 Jovis fulmina.
5 Quibus Iupiter Typhoeum gigantem confecit.
6 Non times.
7 Divinam tuam potentiam. 8 Quomodo. 9 Sc. *res eſt*, id eſt, tu noſti. 10 Condoluiſti nobis & propter nos. 11 Ex Phœnicia profecta. 12 Hoſpitio accepit. 13 Quibus parum fidei adhibendum eſt. 14 In quem exitum. 15 Carthaginenſia, in quibus Iuno colitur. 16 Non omiſſura eſt hanc occaſionem, cujus in articulo & momento totius negotii ſui quaſi cardo vertitur. 17 Priuſquam Iunonis inſtinctu Æneæ perniciem machinetur. 18 Arte Cupidinea. 19 Igne amoris. 20 Animo concipio. 21 Iunonio, aut alio quovis numine ſententiam mutet Dido. 22 Ut ego teneor, id eſt, indiſſolubili amore amet Æneam. 23 Quâ ratione. 24 Quod me velle dixi. 25 Sententiam, conceptum, conſilium. 26 Aſcanius, regis Æneæ filius, cui regnum Heſperiæ debetur. 27 Advocatu & citatione. 28 Carthaginem, à Sidonis & Tyriis conditam. 29 Spes nepotum, quibus debetur fato imperium Italiæ, Romæ, orbis. 30 Adferens ſecum dona, quæ reliqua ſunt poſt jacturam factam in pelago & poſt incendium Trojæ *Iliacis erepta ruinis*, ſc. pallam, cycladem, ſceptrum, monile, & coronam. 31 Aſcanium, puerum regium. 32 Immerſum ſomno profundo. 33 Inſulam contrà Spartam, in quâ Veneri templum à Phœnicibus conditum eſt. 34 Montem Cypri, Veneri ſacrum: unde Venus *Idalia* dicta eſt. 35 Ubi mihi ſacrificatur. 36 Abſcondam. 37 Ne aliqua ratione puer Aſcanius agnoſcere poſſit fraudem noſtram. 38 Interventu ſuo importunus, & peragendo negotio moleſtus. 39 Pueri Aſcanii.

1 *Fall*

1 Falle dolo, & 2 notos 3 pueri puer indue vultus :
Vt, cùm te gremio accipiet 4 latissima Dido,
5 Regales inter mensas, 6 laticemque Lyæum,
Cùm dabit amplexus, atque oscula dulcia 7 figet,
Occultum inspires 8 ignem, fallasque 9 veneno.
Paret 10 Amor dictis charæ genetricis, & 11 alas
12 Exuit, & gressu gaudens incedit 13 Iuli.
At Venus Ascanio 14 placidam per membra quietem
15 Irrigat, & fortem gremio Dea tollit in altos
16 Idalia lucos; ubi mollis amaracus 17 illum
Floribus, & 18 dulci aspirans complectitur umbra.
Iamque 19 ibat 20 dicto parens, & dona Cupido
Regia 21 portabat Tyriis, duce lætus Achate.
Cùm 22 venit, 23 aulaia jam se Regina 23 superbis
24 Aurea composuit 25 sponda, 26 mediamq; locavit.
27 Iam pater Æneas, & jam Trojana juventus
28 Conveniunt, 29 stratoque super discumbitur 29 ostro.
Dant famuli manibus 30 lymphas, 31 Cereremque canistris
Expediunt, 32 tonsisque ferunt 33 mantilia 32 villis.
34 Quinquaginta intùs famula, quibus ordine longo
Cura 35 penum struere, & 36 flammis adolere penates.

1 Fallendo assume, & falso repræsenta, teque illi assimila.
2 Tibi, vel Trojanis.
3 Ascanii.
4 Propter dona & pulchritudinem pueri.
5 Regali luxu splendidas.
6 Liquorum Bacceicum, id est, inter vina : ubi amor facile solet conciliari. *Latex* proprie est humor aquæ, quod intra terræ venas *lateat*. 7 Firmiter imprimet. 8 Amoris. 9 Incendio amoris, quod per venas, ut venenum, diffluat. 10 Cupido, Deus amoris. 11 Fingitur enim Cupido alatus : undè supra *Aliger* dictus est. 12 Deposuit. 13 Quo Julus ingredi solet. 14 Lenem, non vehementem. 15 Infundit, irrigato scilicet à fumo & vaporibus cerebro, quibus resolutis obstruuntur nervi & meatus sensorii, impeditur que spirituum animalium fluxus. 16 Sylvæ. 17 Ascanium. 18 Suaviter fragranti. 19 Carthaginem versus Cupido. 20 Matris Veneris aut Æneæ. 21 Portanda curabat. 22 Ascanius cum muneribus. 23 In magnificis & pretiosis tapetis, quæ vel parietibus appensa, vel sub cameris extensa erant, ad defendendum pulverem. Horat. Sat. 8. l. 2. 24 Ipsa auratis vestibus ornata : vel, sponda aurea per Synæresin : quod magis placet. 25 Triclinio. 26 Qui locus in lecti discubitorii & triclinii ratione honestissimus : apud Numidas, inquit Sallustius, præcipue. Ergo Æneas in summo loco, ut in imo Ascanius falsus, quem *gremio fovet, inscia Dido, Insideat quantus miseræ Deus.* 27 Describit convivum apparatumque Didonis splendidissimum. 28 In triclinium ad convivium Didonis. 29 Lectis ostro seu purpurâ stratis. 30 Aquas puras ad lavandas manus. 31 Et expeditè ministrant accipiendo è canistris panem. 32 Quibus villi erant tonsi, ut promptius tergerent. 33 Quibus manus tergerentur. 34 Multæ. 35 Victualia disponere, ordinare: unde *Structors* dicuntur, qui fercula componunt. 36 Ædes flammis & thuris odore illustrare ac suffire.

Centum 1 *alia, totidemque pares ætate miniſtri,*
2 Qui dapibus menſas onerent, & pocula 3 ponant. 710
Nec non & Tyrii per limina 4 læta 5 frequentes
Convenêre, 6 toris juſſi diſcumbere pictis.
7 Mirantur dona Æneæ, mirantur 8 Iulum,
9 Flagranteſque Dei vultus, 10 ſimulataque verba,
11 Pallamque, & pictum 12 croceo velamen 12 Acantho.
Præcipuè infelix, 13 peſti devota futuræ, 716
14 Expleri mentem nequit, 15 ardeſcitque tuendo
16 Phœniſſa, & 17 puero pariter, doniſq; 18 movetur.
19 Ille, ubi complexu Æneæ, colloque pependit,
Et magnum 20 falſi 21 implevit genitoris amorem 720
22 Reginam petit: hæc oculis, hæc pectore toto
23 Hæret, & interdùm gremio fovet, inſcia Dido,
24 Inſideat quantus 25 miſera 26 Deus: at memor ille
27 Matris Acidaliæ, paulatim 28 abolere Sichæum
Incipit, & 29 vivo 30 tentat prævertere amore 725
31 Iampridem reſides animos, 32 deſuetaque corda.
33 Poſtquam 34 prima quies epulis, 35 menſaq; remota,
Crateras magnos 36 ſtatuunt, & vina 37 coronant.

1 Famulæ erant.
2 Ideò ut.
3 Diſponant, apponant: veteribus enim non in manus dabantur pocula, ſed menſis apponebantur.
4 Lætitiam indicantia.
5 Multi numero
6 In lectis.
7 Tyrii.
8 Cupidinem, quem putabant eſſe Julum.
9 Ardentes, amorem conciliantes etiam in Cupidine diſſimulante Deum & ſimulante puerum. 10 Quia videbantur ab Aſcanio dici, cùm tamen Cupido loqueretur. 11 Indumentum muliebre Didoni datum. 12 Aureo opere Acanthum herbam referente. 13 Amori exitiali & peſtifero deſtinata, qui medullas ejus exedit, & ad mortem eam impulit. 14 Habere mentem ſatiatam. 15 Amore incenditur. 16 Phœnicum regis filia. Dido. 17 Quem puerum eſſe putabat. 18 Ad amandum excitatur. 19 Cupido, in formâ Aſcanii pueri. 20 Qui & ipſe putabat hunc eſſe Aſcanium ſuum. 21 Plenis indiciis ſignificavit. Cic. explevit *deſideriis exſpectationem.* 22 Aggreditur; accedit ad Didonem. 23 Puerum contemplans & Æneam. 24 In ſinu ſedeat, vel inſidias faciat. 25 Didoni. 26 Amoris. 27 Mandati ſibi negotii à matre Venere, quæ *Acidalia* dicta ab *Acidalio* fonte Bœotiæ, Veneri & Gratiis ſacro. 28 Delere memoriam ac amorem in Sichæum priorem maritum: ut poſteà Æneæ amorem ſupponat. 29 Redivivo & vehementi, aut vivi hominis. 30 Conatur præoccupare, Junonem præveniendo. 31 Jam à pluſculo tempore, ſc. à morte Sichæi jacentes & nullo amore excitatos. 32 Ab officio amoris, id eſt, incipit amovere amorem defuncti, & inſerere amorem Æneæ viventis. 33 Inter primam & ſecundam menſam vacat libationibus, hilaritati, Muſicæ. 34 Facta erat. 35 Fercula prioris menſæ: namque in mensâ manente ſtatuuntur crateres, & facta libatio. 36 Magna pocula vinaria convivæ ante ſe conſtituunt. 37 Corolla florea ſertoque cingunt: aut mero ὑπερβαλεῖα ad labrum uſq; pocula implent: vide quæ ad calcem 2. Georg. *Socii cratera coronant.* 3. Æn. *Anchiſes magnum cratera corona Induit.*

1 *Fit*

1 Fit ſtrepitus tectis, 2 vocemq; per ampla volutant
Atria: dependent 3 lychni laquearibus aureis 730
Incenſi, & 4 noctem flammis 5 funalia vincunt.
6 Hic regina 7 gravem gemmis, auroque poposcit,
Implevitq; 8 mero 9 pateram; 10 quam Belus, & omnes
A Belo ſolidi: tum 11 facta ſilentia 12 tectis.
13 Iuppiter (14 hoſpitibus nam te dare 15 jura 16 loquuntur)
Hunc 17 lætum Tyriiſq; diem, 18 Trojâq; profectis 736
Eſſe 19 velis, noſtroſq; 20 hujus meminiſſe 21 minores!
Adſit 22 lætitiæ Bacchus dator, & 23 bona luno!
Et vos ô cœtum Tyrii celebrate 24 faventes!
25 Dixit, & in menſâ 26 laticum 27 libavit honorem,
28 Primaq; libato 29 ſummo tenus attigit ore, 741
Tum 30 Bitiæ 31 dedit 32 increpitans: ille 33 impiger hauſit
34 Spumantem pateram, & 35 pleno ſe 36 proluit auro.
37 Poſt alii proceres: cithara 38 crinitus 39 Iopas
40 Perſonat aurata, docuit quæ maximus Atlas. 745
Hic canit I. *errantem Lunam*, II. *Soliſque labores:*

1 Vehemens ſonitus pedum fit ab his, qui miniſtrando curſitabant, & vina adferebant.
2 Lætitiæ.
3 Lucernæ ardentes aut lampades.
4 Tenebræ noctis.
5 Funes cerati & incenſi.
6 Hoc tempore, quo ſic omnes genio indulgebant.
7 Pateram ex auro gravem, gemmis diſtinctam, vetuſtate nobilem. 8 Puro vino. 9 Vas potorium patulum. 10 Quam Belus Priſcus, & ab illo omnes reges Phœniciæ, deſcendentes uſque ad patrem Didonis, qui etiam *Belus* dictus eſt, ſolebant implere in libationibus. 11 Quod omnes linguis favebant, ut in ſacris mos eſt. 12 In quibus anteà fiebat ſtrepitus maximus. 13 Dido libans precatur Jovem Xenium, id eſt, hoſpitalitatis Deum, Junonem Carthaginis præſidem, Bacchum lætitiæ datorem. 14 Recipientibus & receptis hoſpitio. 15 Hoſpitalitatis ſc. quæ violare nefas erat 16 Omnes homines. 17 Hilarem & proſperum. 18 Trojanis. 19 Precamur ut velis. 20 Dici. 21 Poſteros. 22 Vini, quod cor hominis lætificat. 23 Beniana. 24 Cum favore linguarum & ludorum. 25 Dido. 26 Vinum, quod principatum inter latices omnes obtinet. 27 Obtulit. 28 Et cum libaſſet, quod relictum erat, prima ore leviter tetigit. 29 Modeſtè & verecunde. 30 Sacerdoti primo. *ut alii*, magiſtro equitum. 31 Pateram. 32 Moram arguens: ille ergo *impiger hauſit*. 33 Ebibit celer. 34 Ex vino infuſo: & ita plenam cum Dido vix eam attigiſſet. 35 Vino ex aurea patera plena, quæ gravis erat auro & gemmis. 36 Vino conſperſit: vel pateram auream ſuper faciem ſuam invertit. 37 Poſteà alii principes civitatis ebiberunt pateram. 38 Habens longos crines. Ex more citharædor m, qui Apollinem præſidem ſuum crinitum æmulari antur. 39 Afrorum rex. 40 Muſicâ utebantur olim Græci & Romani in conviviis. Canit ergo ab Atlante, ſummo Philoſopho & aſtronomiæ pertitiſſimo, edoctus carmen phyſicum. I. *Luna curſus varios ſecundum latitudinem & altitudinem.* II. *Solis curſus, aſcenſus & deſcenſus, undè longiores aſtate dies, hyeme breviores.* III. *Rerum ortus & interitus, hominum, caterorum que animalium.* IV. *Cauſas meteororum.* V. *Cœli ſiderumque motus, ſitus, ortus, obitus.*

1 Primùm processerit: originem sc. ducentium, si fabulæ respiciantur, à Prometheo, aut à Deucalione & Pyrrhâ.

III. *Undè hominum* 1 *genus, & pecudes;* IV. *undè imber, & 2 ignes;*

2 Fulgura & fulmina.

V. 3 *Arcturum*, 4 *pluviasque* 5 *Hyadas*, 6 *geminosque Triones:*

7 *Quid tantùm* 8 *Oceano properent se tingere* 9 *Soles*

3 Sidus illud pluvias excitans, Booten & Arctophylaca. Is fuit Arcas, Jovis filius ex Callisto.

10 *Hyberni: vel* 11 *quæ* 12 *tardis mora* 13 *noctibus obstet.*

14 *Ingeminant plausum Tyrii*, 15 *Troësque sequuntur.* 751

Nec non & vario 16 *noctem sermone* 17 *trahebat*

18 *Infelix Dido*, 19 *longumque* 20 *bibebat amorem:*

Multa 21 *super Priamo rogitans*, 22 *super Hectore* 23 *multa:*

Nunc, quibus Auroræ 24 *venisset* 25 *filius armis:* 755

26 *Nunc*, 27 *quales Diomedis* 28 *equi: nunc*, 29 *quantus Achilles.*

Imò age, & 30 *à primâ dic, hospes, origine nobis*

31 *Insidias, inquit*, 32 *Danaûm*, 33 *casusque tuorum*,

34 *Erroresque tuos:* 35 *nam te jam* 36 *septima* 37 *portat*

4 Pluviosas: unde & Græcè ὑάδες dictæ, ἀπὸ τοῦ ὕειν, id est, *pluere.*

Omnibus errantem terris & fluctibus, 38 *æstas.* 760

5 Stellas sin effigie Tauri. 6 Et boves plaustra trahentes duos qui in Septentrione sunt. 7 Cur Sol hyeme tam citò occidat eoque dies breviores sint. 8 Magno mari, totum orbem circumfluente, in quod mergi videntur sidera. 9 Quamvis unicus sit Sol, quod tamen quotidiè oriatur tanquam plures sint, *Soles* dixit. 10 Hiberno tempore splendentes. 11 Cur æstate dies longiores sint. 12 Tardè venientibus, cùm dies longiores sint: aut tardè decedentibus, si de noctibus hibernis loquitur. 13 Æstivis aut hibernis. 14 Multiplicant applausum & vocem lætantium. 15 Post Tyrios plaudunt quoque Trojani. 16 Quam flammis funalia vincebant. 17 Protrahebat. 18 Propter futuram infelicitatem. 19 Tractim, sensimque, *vel* alte fixum, mansurumque, & duraturum, donec ipsa viveret. 20 Imbibebat. 21 De. Sic l. 10. *Multa* super *Lauso rogitat.* 22 De facinoribus Hectoris. 23 Epanalepsis est. 24 Trojam. 25 Memnon, quem Tithonus, Laomedontis frater, ex Aurora suscepit. 26 Aliquando rogitans. 27 Ardentes sc. 28 Quos à Rhœso abstulit, *prius, quam Pabula gustassent Trojæ, Xanthumque bibissent.* 29 Quam strenuus fuerit in bello. 30 A raptu Helenæ, vel, insidiarum. 31 Argumentum secundi libri. 32 Græcorum. 33 Excidium. 34 Argumentum tertii libri. 35 Ætiologia est, cur errores suos narrare debeat. 36 Septimus annus inchoatus: namque sub fine ejusdem, Iris sub persona Beroës impellens Troadas ad incendium navium, in Sicilia, ait l. 5. *Septima post Trojæ excidium jam vertitur æstas.* Hoc verò Dido vel ex Æneâ, vel ex aliquo sociorum cognoverat. 37 Adducit nobis. 38 Annus, Synecdoche.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS LIBER II.

ARGUMENTUM.

DIdonis voluntati morem gerens Æneas, Excidii Trojani seriem narrat; ea est hujusmodi. Græci decimo belli Trojani anno, attritis jam viribus, virtutique diffidentes, ad dolum confugiunt: nocteque eâ, quæ urbis incendium antecessit, fugam simulantes, circa Tenedum latitant, relicto in agro Trojano equo ligneo tantæ magnitudinis, ut portis urbis recipi non posset: ejus utero lectissimum quemque procerum includunt. Trojani partim fraude Sinonis impulsi, partim Laocoontis supplicio territi, diruta muri parte, equum in arce statuunt. Nocte intempesta Græci à Tenedo profecti, per eam muri ruinam, qua equus erat introductus, urbem invadunt. Simon reserato equi utero armatos emittit: omnia ferro flammisque fœdantur. Æneas interim ab Hectore in somnis admonetur, ut sibi fugâ consulat, Deosque patrios incendio eripiat. Ille tamen honestam mortem turpi fugæ præferens, frustrà in arma ruit: satis feliciter primus impetus succedit Trojanis, donec Chorœbi consilium secuti, sumptis Græcorum armis, suorum telis obruuntur. Interea Priami regia oppugnatur, Priamusque ipse à Pyrrha Achilli filio interficitur. Æneas itaque frustrà tentatis omnibus, cum jam nihil spei reliquum esset, sacra Anchisæ patri committit, eoque in humeros suos sublato, assumptisque Ascanio filio Creusâque uxore, fugam arripit. Græci à tergo insequuntur. In eo tumultu Creusam uxorem amittit: cujus quærendæ causa, per totam urbem oberranti, obvia fit uxoris umbra, virumque mortis suæ certiorem facit: ipse ad socios revertitur, quò jam magnus virorum mulierumque numerus confluxerat, ejus auspicium, quocunque terrarum abducere vellet, sequi paratus.

1 *Conticuêre omnes*, 2 *intentique ora tenebant.* 3 *Indè* 4 *toro pater Æneas sic* 6 *orsus* 4 *ab alto:* 7 *Infandum, regina, jubes renovare dolorem; Trojanas* 8 *ut opes, &* 9 *lamentabile regnum*

1 Simul tacuerunt tam Tyrii, quàm Trojani. Opportune post strepitum & citharæ crepitum indicat silentium factum. 2 Ora in eum defixa cum silentio attendebant: & tum Hypallage est, pro *intenta ora* habebant: vel, *intenti*, id est, avidi ad audiendum res novas. 3 Deinde, silentio facto. 4 A summo lecti loco, in quo discubuit Æneas, ut in medio Dido, in imo Ascanius. l. priore. v. *mediamque locavit*. 5 Ab honore & principau. 6 Loqui cœpit. 7 Ineffabilem. Sic l. 1. *O solæ* infandos *Troja miserata labores.* 8 Quomodo. 9 Lamentatione dignum.

1 Everterint Græci
2 Et jubes renovare *miserrima, quæ*, &c.
3 Ut narraturo & fides & autoritas concilietur, promittit se non audita, sed comperta, & visa commemoraturum.

1 *Eruerint Danai; quæq; ipse* 2 *miserrima* 3 *vidi,* 5
Et quorum pars magna fui. Quis talia fando
4 *Myrmidonum*, 5 *Dolopum-ve*, *aut* 6 *dur*[a] 7 *miles*
8 *Ulyssis*
9 *Temperet à lacrymis? & jam* 10 *nox humida cœlo*
11 *Præcipitat, suadentq;* 12 *cadentia sidera* 13 *somnos.*
Sed si 14 *tantus amor casus* 15 *cognoscere nostros,* 10
Et breviter Trojæ 16 *supremum audire* 16 *laborem:*
(*Quanquã animus meminisse horret, luctuq;* 17 *refugit*)
18 *Incipiam.* 19 *Fracti bello*, 20 *fatisque repulsi*
21 *Ductores Danaûm*, 22 *tot jam* 23 *labentibus annis,*
24 *Instar montis* 25 *equum* 26 *divina Palladis arte* 15

4 Duriſſimorum hominum, quales ſunt Myrmidones, populi Theſſaliæ, & milites immitis Achillis: à rege Theſſalorum *Myrmidone* ſic dicti: v. l. à formicis. Vide Ovid. 7 Met. 5 Militum Pyrrhi, Achillis filii truculentiſſimi, quippe qui Priamum & liberos ejus interemit. 6 Crudelis. 7 Milites. Synecdoche. 8 Secundæ formæ declin. Nominativo tetraſyllabo Ulyſſeus, Ulyſſei, contracte Ulyſſi. 9 Abſtinere poſſit. Amplificatio à Majori. Hoſtis non temperet à lachrymis, quantò minus civis. 10 Ab importuno. 11 Sc. *ſe*, aut præcipitatur, aut præceps ruit cœlo, aut in exitum tendit. Ovid. Triſt. l. 1. El. 3. *Famque moræ ſpatium nox* præcipitata *negabat.* 12 Ad occaſum vergentia, exacta jam media nocte, & appropinquante aurora. 13 *Sc. inire.* 14 Tantum deſiderium eſt tibi. 15 Cognoſcendi. 16 Excidium. 17 Recuſavit, & hoc pro recuſat. Enallage temporis, præteritum pro præſenti. 18 Sc. *dicere.* 19 Labefactati. 20 Et quia perficere non poterant, quæ facta oportuit ante Trojæ excidium: quæ fata, ſecundùm Servium, tria fuerunt, vita Troili, Palladii conſervatio, & Laomedon is ſepulchrum, integrum quod in Scæa porta fuit. 21 Principes belli, & qui cæteris præficiebantur. *Tot jam volventibus annis, Ductores, Danaum delecti prima virorum.* Lucret. 1. 22 Decem. 23 Celeriter tranſactis. 24 In magnitudinem montis, id eſt, tam magnum, ut mole ſuâ montem æquipararet. 25 Machinam ſubruendis muris: vel portam, cujus inſigne equus, quâ ab Antenore aperta immiſſi Græci: vel equitatus Græcorum, à quo victi Trojani: vel mons Hippius, unde ex inſidiis adorti exercitum Trojanum, in urbem irruerint Græci: vel claſſis, quâ advecti. Plaut. in Rudente, *Nempe equo ligneo per vias cærulas eſtis advectæ.* Vel denique monſtrum aliquod arietis aut machinæ bellicæ. quam ab enormi magnitudine, particula ἵππος intendit; quaſi ἱππομηχανὴν. Hujus porro equi fabricatorem Epeum, Panope filium, fuiſſe ajunt, ex Palladis conſilio: quæ Trojanis irata, cum ſpem omnem Græci potiundæ urbis Trojanæ abjeciſſent, hoc inventum Epeo ſuggeſſit, eique exercitus primores incluſit, ſc. Menelaum, Ulyſſem, Diomedem, Theriandrum, Sthelenum, Athamantem, Thoantem, Machaonem, Pyrrhum. Celebratur hic equus *Dureus* ſeu *Durateus*, ſcriptoribus, ſed nominatim ab Homero Odyſſ. 8. & Lucret 1. de Nat. rer. Adjectivum Græcum eſt. Illi enim, quæ nos *ligna*, appellant δούρατα; indè *Dureus* ſeu *Durateus*, id eſt, *ligneus*. 26. Maximo artificio Palladis.

Ædifi-

Ædificant, 1 *sectaque intexunt abjete* 2 *costas.*
3 *Votum pro reditu simulant: ea fama* 4 *vagatur.*
5 *Hùc delecta virûm* 6 *sortiti corpora* 7 *furtim*
Includunt 8 *cæco* 9 *lateri, penitùsque* 10 *cavernas*
Ingentes, uterumque 11 *armato milite complent.*
Est in 12 *conspectu* 13 *Tenedos, notissima famâ*
Insula; 14 *dives opum, Priami dùm regna* 15 *manebant:*
Nunc tantùm 16 *sinus, &* 17 *statio malefida carinis.*
18 *Hùc se provecti* 19 *deserto in littore* 20 *condunt:*
Nos abiisse rati, & vento petiisse 21 *Mycenas.*
Ergo omnis 22 *longo solvit se Teucria luctu:*
23 *Panduntur portæ: 24 juvat ire; &* 25 *Dorica castra,*
Desertosque videre locos: littusque relictum.
26 *Hic* 27 *Dolopum manus, hic sævus* 28 *tendebat Achilles:*
29 *Classibus hic locus, hic* [illegible]*o acies certare solebant.*
31 *Pars stupet innuptæ donum exitiale Minervæ,*
Et molem mirantur equi: primusque 32 *Thymœtes*
33 *Duci intra muros hortatur, &* 34 *arce locari:*
Sive 35 *dolo, seu jam* 36 *Trojæ sic fata* 37 *ferebant.*

1 Fissà. 2 Equi. 3 Simulant equum habere rationem voti pro felici navigatione in Græciam, cum inscriptione, *Danai Minervæ dono dant.* Hyginus fab. 108. *Stipant graves Equi recessus Danai, & in voto latent.* Petronius: & mox. *Ibat juventus rapta, dum Trojam capit.*

4 Per urbem, id est, vulgò dicunt illum equum Palladi votum. 5 Ad hoc munus. 6 Postquam mississent fortes. 7 Per insidias, clanculùm. 8 Tenebroso: ita ut in eo nihil videatur. 9 Equi. 10 Latebras. 11 Multis militibus armatis. Singularis pro plurali. 12 Trojæ; id est, è regione, ex opposito, contra Trojam. 13 Significat locum, in quo abditus latuit Græcorum exercitus, cum Trojam insidiis adorerentur. 14 Divitiarum plena. 15 Stabant. 16 Angulus maris. 17 Receptaculum, ubi ad tempus naves stant, non satis tutum navibus: propter fundum vadosum, vel piratas, qui se illic abscondunt. 18 In hanc insulam per speciem fugæ ductores Danaûm vecti per naves. 19 Tenedi sc. quæ cultoribus vidua, Achilli in prædam concessa erat. 20 Abscondunt. 21 Græciam Synecdoche. 22 Tristitia decennali se Troja liberat. 23 Aperiuntur, quæ tempore belli clausæ erant. 24 Plurimi delectantur egredi. 25 Quæ Græci illic reliquerant. *Doris* autem Græciæ regio est, media inter Thessaliam & Æoliam. 26 Docet Æneas quid viderint Trojani, jam portis egressi. 27 Exercitus sociorum Pyrrhi. Verba sunt Trojanorum visentium castra relicta ab hostibus. 28 Tentoria habebat; castrametatus fuerat. 29 Manipulis seu ordinibus equitum in classes distributorum, id est, hic exercebantur equites. 30 Præliantium. 31 Pars Trojanorum egressorum cum stupore aspicit equum tam magnum, quem ad exitium Trojæ simulabant Græci se velle dare Minervæ perpetuæ virgini quæ nunquam nupsit. 32 Vir Trojanus. 33 Equum. 34 Summo templo Palladis. 35 In ultionem sc. crudelitatis Priami, qui Thymœtis uxorem cum infante interficiendos curaverat. 36 Quæ erant de excidio Trojæ. 37 Constituebant sic, ut id hortaretur in perniciem suam.

1 Unus Trojanorum principum: cui hoc nominis inditum ab avo Æneæ paterno.
2 In pelagus præcipitare, id est, submergere.
3 De dolo.
4 Perforare.
5 Alvi equinæ.
6 Penitus experiri.
7 Dividitur.
8 Instabile.
9 Eo tempore coram omnibus, quo censerent in arce locandum

At 1 *Capys, & quorum melior sententia menti,*
Aut 2 *pelago, Danaûm insidias,* 3 *suspectaque dona*
Præcipitare jubent, subjectisque urere flammis;
Aut 4 *terebrare cavas* 5 *uteri, &* 6 *tentare latebras.*
7 Scinditur 8 incertum studia in contraria vulgus.
Primus 9 *ibi ante omnes, magnâ comitante* 10 *caterva,*
11 *Laocoon* 12 *ardens summa decurrit ab* 13 *arce:* 41
Et 14 *procul: ô miseri, qua tanta* 15 *insania, cives?*
Creditis 16 *avectos hostes? aut ulla putatis*
Dona carere dolis Danaûm? 17 *sic notus* 18 *Ulysses?*
Aut hoc inclusi 19 *ligno occultantur Achivi:*
Aue hæc 20 *in nostros fabricata est machina mures,*
21 *Inspectura domos,* 22 *venturaque* 23 *desuper urbi:*
Aut aliquis 24 *latet* 25 *error: equo ne* 26 *credite Teucri.*
27 *Quicquid id est, timeo Danaos,* 28 *&* 29 *dona ferentes.*
Sic 30 *fatus, validis ingentem viribus hastam* 50
In latus, inque 31 *feri curvam compagibus alvum*
Contorsit: stetit 32 *illa tremens, uteroque* 33 *recusso,*
Insonuêre cava, 34 *gemitumque dedêre cavernæ.*
Et, si fata Deûm, si 35 *mens non* 36 *læva fuisset,*

esse. 10 Populi. 11 Vates & sacerdos Apollinis. 12 Zelo patriæ defendendæ, aut ira. 13 Ἀκροπόλει cui præses Pallas: infrà, *summasque petunt Tritonidis arces.* 2. Ecl. *Pallas, quas condidit arces, Ipsa colos.* 14 A longe, & in curlu exclamavit: *ô miseri,* &c. 15 Sc. *est vobis?* Insanorum enim est contra se sentire. 16 Recessisse. 17 Tam male, ut audeatis dona ejus, ruptis muris vestris, immittere in arcem? 18 Qui mendici habitu Trojam ingressus est ad explorandum ejus situm & statum, tum etiam ad surripiendum Palladium. 19 Ligneo equo. 20 In perniciem atque evertionem nostrorum murorum. 21 Ut perspiciat per eos, qui in ea latent, domos nostras. 22 Quæ defensores mœnium desuper urbi ventura opprimat. 23 Utpote mœnibus ipsis altior. 24 In hoc equo. 25 Dolus alius. 26 Confidite. 27 Sive equus, sive donum censeri debeat. Epiphonema. 28 Tum quoque, cum dona se offerre simulant. 29 Ἐχθρῶν δ' ἄδωρα, δῶρα κοὐκ ὀνήσιμα. Sophocl. Ajax. 30 Laocoon. 31 Equi quadrupedis: ab eo, quod toto corpore *feratur.* Al. *ferâ.* 32 Hasta vacillans. 33 Ab armatis, qui intus concutiebant, postquam uterus foris concussus fuerat. 34 Sonitum. 35 Sc. ejus, qui sonitum perceperat. 36 Inimica Trojanis, pessima pro optimis sequens, si non fuisset abrepta in deteriora consilia, sed sibi constitisset. Nam *mens læva* in eos proverbii vice usurpatur, qui pessima pro optimis & sectantur & diligunt: optima rursum ut pessima repudiantes. Vide quæ nos ad Flor. *lp.* 101.

1 *Impulerat* 2 *: ferro* 3 *Argolicas fœdare latebras:* 55 4 *Trojaque nunc* 5 *stares, Priamique arx alta maneres.*
6 *Ecce, manus* 7 *juvenem* 8 *interea post terga* 9 *revinctum,*
Pastores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidæ: qui se 10 *ignotum* 11 *venientibus ultrò,*
12 *Hoc ipsum ut* 13 *strueret, Trojamque* 14 *aperiret Achivis,*
Obtulerat: fidens animi, atque 15 *in utrumque paratus,*
Seu 17 *versare dolos, seu certæ occumbere morti,*
Undique 18 *visendi studio Trojana juventus*
19 *Circumfusa ruit, certantque illudere capto.*
21 *Accipe nunc Danaûm insidias,* 22 *& crimine ab uno*
Disce 23 *omnes.* 66
Namque, ut 25 *conspectu in medio* 26 *turbatus, inermis*
Constitit, atque 27 *oculis* 28 *Phrygia agmina circumspexit:*
Heu! quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt
29 *Accipere? aut quid jam misero mihi denique restat?*
30 *Cui neque apud Danaos usquam locus: insuper ipsi* 71
31 *Dardanidæ infensi* 32 *pœnas cum sanguine poscunt.*
Quo 33 *gemitu* 34 *conversi* 35 *animi, compressus & omnis*

1 Illa impulisset Laocoonta. Enallage modi. 2 Hastæ. 3 Dilacerare (jam audito armorum sono) latebras, in quibus Græci latitabant. 4 Apostrophe ad Trojam. 5 Floreres, non diruta esses, si hoc feciſſet Laocoon. Sicut enim urbes, cum dirutæ sunt, dicuntur *jacère* & *cadere*; ut apud Ovid. Ep. 1. *Troja jacet ceriè:*

ita cum ædificantur, aut florent, dicuntur *stare* aut *surgere*; ut l. 1. Surgentemque *novæ Carthaginis arcem.* 6 Attentionis vim habet: atque usurpatur à Poëta, quoties singulare quiddam est dicturus. 7 Sinonem. 8 Dum proceres sic dubitarent, an equus inducendus esset. 9 Habentem manus iterùm atque iterùm vinctas, ne forte elaberetur. 10 Quem non noverant esse Græcum. 11 Ad se capiendum. 12 Ut caperetur: vel, has ipsas insidias. 13 Sumpta est Metaphora à cæmentariis & fabris. 14 Per immissionem equi. 15 Habens animum confidentem. 16 Ad utramque fortunam instructus. 17 Versute exercere seu exequi. 18 Videndi eum cupiditate. 19 Dispersa celeriter accurrit. 20 Juvenes Trojani certatim contendunt. 21 Audi, intellige. 22 Et ex hoc scelere, vel ex uno scelesto conjecturam facias universæ gentis Græcorum. A Minori argumentatur. Q. d. Si tantum dolis efficere potuit unus Sinon; quid multos vel plurimos Græcos facere existimabis? 23 Sc. *insidias.* 24 Postquam. 25 Priami & cæterorum principum. 26 Quasi turbatus & attonitus. 27 Pleonasmus. 28 Multitudinem Trojanorum agminatim circumstantium. 29 Immergere & devorare. 30 Mihi misero. 31 Trojani, apud quos spem meam reposueram. 32 Tormenta & mortem. 33 Sinonis. 34 Ad commiserationem sunt. Respicit ad illud suprà. *Certantque illudere capto.* 35 Trojanorum.

1 Illuſo.
2 Nos proceres damus animum ut fertur.
3 Quo genere ortus ſit.
4 Adferat.
5 Cùm captus fit
6 Quam ſimulabat ſe deponere.
7 Poſt aliquam moram.
8 Sive pro m, ſive contra me.
9 Græca: quod primum contra me eſt.
10 Scire & credere te velim.

1 *Impetus:* 2 *hortamur fari,* 3 *quo ſanguine cretus*
Quid-ve 4 *ferat, memoret; quæ ſit fiducia* 5 *capto.* 75
Ille hæc, 6 *depoſitâ* 7 *tandem formidine, fatur.*
Cuncta equidem tibi, Rex, fuerint 8 *quæcunq; ſi fatebor*
Vera, inquit: neque me 9 *Argolicâ de gente negabo.*
10 *Hoc primum; 11 nec, ſi miſerum fortuna Sinonem*
12 *Finxit, vanum etiam mendacemq; 13 improba finget.*
Fando 14 *aliquid ſi forte tuas pervenit ad aures* 81
15 *Belidæ nomen* 16 *Palamedis, & 17 inclyta famâ*
Gloria: 18 *quem 19 falsâ ſub proditione* 20 *Pelaſgi*
21 *Inſontem,* 22 *infando indicio, quia bella vetabat,*
23 *Demiſere neci; nunc* 24 *caſſum lumine lugent.* 85
Illi me comitem, & 25 conſanguinitate propinquum,
Pauper in 26 *arma pater primis* 27 *hac miſit ab annis.*
28 *Dum ſtabat regno incolumis,* 29 *regnumq; vigebat*
30 *Conſiliis: & 31 nos aliquod 32 nomenq; decuſque*
Geſsimus: 33 *invidiâ poſtquam* 34 *pellacis Ulyſſi* 90
(35 *Haud ignota loquor*) 36 *ſuperis* 37 *conceſſit ab oris:*
38 *Afflictus vitam in tenebris, luctuque trahebam,*
Et 39 *caſum inſontis mecum indignabar amici.*

11 Mirus artifex viam ſibi ad inſidias ſtruit, qui, ubi ſe veracem profitetur maxime, tum mentiatur maxime; ſed dolis ita conſarcinatis, ut falſis vera miſceat, hæc illis fidem faciant. 12 Fecit. 13 Quæ bonis mala, & malis bona retribuit. 14 De aliquâ re. Al. *aliquod.* 15 A Belo orti, de genere Beli Belus enim Danai pater fuit & Ægypti: unde Danai 50 filiæ *Belides* dictæ ſunt. Ex quarum unâ Amymone, Neptunus genuit Nauplium Palamedis patrem. 16 Hic fertur Trojano bello quatuor litteras invenisſe, ſc. Θ, Ξ, Χ, Φ. 17 Excellens ac illuſtris. 18 Cujus prudentiæ cum invideret Ulyſſes, detectus ab illo inſaniæ ſimulatæ, atque in frumentatione illi inferior, ſtruxit Palamedi inſidias, accuſavit proditionis, prolatis literis adulterinis, & auro, quod in illius tentorio abſcondi curaverat, effoſſo: unde à Græcis Palamedes ſaxis eſt obrutus. Vide Ovid. 13. Met. 19 Sub falſo crimine proditionis. 20 Græci. 21 Cùm innocens eſſet. 22 Teſtimonio proditionis ejus deteſtando. 23 Lapidibus obruerunt. 24 Privatum vita, id eſt, mortuum: quod falsò narrat Sinon. 25 Falſum: namque Ulyſſis erat propinquus, filius Æſimi, fratris Anticleæ, quæ Ulyſſis mater. 26 Gerenda. 27 Ad hanc civitatem. 28 Dum Palamedes unus ex regibus erat. Palamedi enim delatum eſt ſubinde ſummum imperium, Agamemnoni abrogatum. 29 Græcorum. 30 Prudentiſſimorum virorum. 31 Græca juventus. 32 Quod jam amiſimus. Pathos à fortuna. Vide Macrob. Sat. l. 4 c. 2. 33 Affectus movet à cauſa, quòd nullo ſuo merito Palamedes neci deditus fuerit, ſed mera invidia Ulyſſis. 34 Quoſlibet in perniciem allicientis. 35 Liptote. 36 Interfectus eſt. 37 Ad inferos. 38 Caſis amici. 39 Mortem Palamedis innocentis tacitus in animo meo ægre ferebam.

Nec tacui 1 *demens: & me,* 2 *fors si qua* 3 *tulisset,*
Si 4 *patrios unquam remeassem* 5 *victor ad Agros,* 95
6 *Promissi ultorem, &* 7 *verbu odia aspera movi.*
Hinc mihi prima mali 8 *labes: hinc semper Vlysses*
9 *Criminibus terrere novis: hinc spargere voces*
In vulgum 10 *ambiguas, & quærere* 11 *conscius* 12 *arma.*
Nec requievit enim, 13 *donec* 14 *Calchante* 15 *ministro.*
Sed quid ego 16 *hæc autem nequicquam* 17 *ingrata*
18 *revolvo?* 101
Quid-ve 19 *moror? si omnes* 20 *uno ordine habetis*
Achivos,
Idque audire sat est: jamdudùm sumite pœnas.
22 *Hoc Ithacus velit, &* 23 *magno mercentur Atridæ.*
Tùm verò 24 *ardemus scitari, &* 25 *quærere causas,* 105
Ignaris celerum tantorum, artisque 26 *Pelasgæ.*
27 *Prosequitur pavitans, &* 28 *ficto pectore fatur.*
Sæpè fugam Danai Troja cupiêre relictâ
29 *Moliri, & longo fessi* 30 *discedere bello.*
Fecissentque utinam! sæpè illos 31 *aspera Ponti* 110
Intercluserit hyems, & terruit 32 *Auster* 33 *euntes.*
Præcipuè cùm jam hic trabibus contextus 34 *acernis*
35 *Staret equus,* 36 *toto sonuerunt* 36 *æthere* 37 *nimbi.*
38 *Suspensi* 39 *Eurypylum scitatum oracula Phœbi*

1 Postea factus demens ex dolore.
2 Fortuna.
3 Attulisset occasionem.
5 Quæ mihi patria est.
5 Voti compos.
6 Minatus sum me ultorem fore.
7 Concitavi mihi Ulyssis odium.
8 Occasio provenit.
9 Criminationibus.
10 Periculosas, capitales, dubias: quia non audebat manifestè mortem minari.

11 Mali facti. 12 Sua, id est, artes dolosque, quibus me quoquè è medio tolleret. 13 Sc. *me destinavit ara.* Aposiopesis: de qua Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 14 Vate & augure præstante illimo, Thestoris filio, qui cum Græcorum ducibus ad Trojam venerat. 15 Illi ad hoc, quod, volebat, obsequente. 16 Infortunia mea. 17 Nullam mihi gratiam, nullam veniam à vobis impetratura. 18 Commemoro. 19 Differo mortem meam. 20 Si ex æquo Græcos omnes hostili odio prosequimini; jam satis audivistis; quod ultra dicturus eram in rem vestram, non valebit ad gratiam: proinde oportuit jampridem de me sumpsisse pœnas: pergratum hoc erit Ulyssi Ithacensi, qui Ithacæ regnavit, & Atridis. 21 Æquali affectione. 22 Ut sumatis de me pœnas. 23 Magno pretio emant. 24 Ardenter cupimus. 25 Ob quas Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ mortem ejus. 26 Græcanicæ, cujus est mentiri & fallere. 26 Sinon prosequitur sermonem suum pavitanti similis. 28 Simulato. 29 Attentare. 30 Troja. 31 Incommoda & procellosa maris tempestas coercuit ab ingressu maris. 32 Species pro genere. 33 Ire incipientes aut volentes. 34 Ex acere arbore assumptis. 35 Erectus esset. 36 Per totum aëra. 37 Tempestates caligine, tonitru, fulgure mistæ, quæ religionem objecerunt & navigandi metum. 38 Nos dubii & soliciti. 39 Filium Astyoches, quæ soror Priami, vatem Herculis celebrem.

Mittimus: isq; 1 adytis hæc 2 tristia dicta reportat. 115
3 Sanguine 4 placastis ventos, & 5 virgine 6 cæsa,
Cùm primùm 7 Iliacas Danai venistis ad oras:
8 Sanguine quærendi reditus, 9 animaq; 10 litandum
Argolica. Vulgi quæ 11 vox ut venit ad aures,
Obstupuêre 12 animi, 13 gelidusq; per 14 ima cucurrit 120
Ossa tremor; 15 cui fata parent, quem poscat Apollo.
16 Hîc 17 Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
18 Protrahit in medios: 19 quæ sint ea 20 numina Divûm
Flagitat: & mihi jam multi crudele 21 canebant
Artificis scelus, & 22 taciti 23 ventura videbant. 125
24 Bis quinos silet 25 ille dies, 26 tectusq; recusat
Prodere voce sua quenquam, aut opponere morti.
Vix tandem magnum 1 haci 27 clamoribus actus,
28 Compositò rumpit vocem, & 29 me destinat ara.
Assensere 30 omnes: & quæ 31 sibi quisq; timebat, 130
Vnius in 32 miseri exitium 33 conversa 34 tulêre.
Iamq; dies 35 infanda aderat: mihi 36 sacra 37 parari
Et 38 salsæ fruges, & circum tempora 39 vittæ.
Eripui (fateor) letho me, & vincula rupi,

1 Locis templi fecretioribus, quæ nemini, præterquam sacerdoti, ingredi licebat: ex α priv. & δύω, id est, *ingredior.*
2 Oracula horrenda omnibus Græcis.
3 Effusione sanguinis Iphigeniæ.
4 Sedastis.
5 Iphigenia, Agamemnonis filia, quam sibi immolandam poscebat Diana, indignata Agamemnoni ob cervam sibi sacram ab illo in Aulide cæsam, ventosque negarat. Cujus tamen Dea miserta, cervam illius loco summisit. 6 Occisâ, aut simulatione quadam occisâ loco ejus cerva, ut diximus. 7 Ad Trojam, aut in Aulidem, Bœotiæ portum. 8 Græci hominis immolatione. 9 Duo, inquit Macrob. 3. l. 5. c. sunt hostiarum genera: unum, quo, per exta voluntas Dei disquiritur; alterum, in quo sola anima Deo sacratur. 10 Sacrificio facto numen placandum. 11 Sententia oraculi. 12 Vulgi. 13 Timore frigefactus. 14 Interiora. 15 Verebantur enim, cui fata mortem destinent. 16 Hoc tempore. 17 Ithacensis Ulysses. 18 Invitum atque adeò resistentem. 19 Et rogat, quid aut quem sibi Dii per talia oracula immolari poscant. 20 Oracula. 21 Prædicebant mihi mortem ex factione artificis Ulyssis. 22 Tacentis. 23 Quæ evenirent. 24 Decem. 25 Calchas. 26 Domi suæ abditus, tenuit indicare sua voce quenquam, aut destinare ad cædem. 27 Flagitationibus impulsus. 28 Pactus, coactusque ab Ulysse, non oraculi jussu, erumpit in vocem: & dictum est per contrarium: rumpitur enim silentium, non vox: ut, *Quid me alta silentia cogis* Rumpere? *Vocem* verò *rumpere*, est tacere. 29 Adjudicat me sacrificio faciendo Dianæ: cujus capite secundus ventus in patriam soluturis redimeretur. 30 Græci. 31 In se posse converti. 32 Mei Sinonis, qui miser sum. Pathos à sua persona. 33 Sc. *esse*. 34 Libenter passi sunt. 35 Detestanda: qua immolandus eram ante aras. 36 Præparatoria ad sacrificium. 37 Sc. *cæperunt*: aut parabantur. Infra: *Nos pavidi* trepidare *metu*. 38 Mola, ex farina & sale facta, qua victimæ frons, cultri, & foci spargebantur. 39 Falciæ, sive ornamenta capitis, quibus victimæ obnubebantur.

1 *Limoſoq; lacu per noctem 2 obſcurus in 3 ulva* 135
Delitui, dùm vela darent, ſi fortè dediſſent.
Nec mihi jam 4 patriam antiquam ſpes ulla videndi,
Nec dulces 5 natos, exoptatumque parentem:
Quos 6 illi 7 fors ad pœnas 8 ob noſtra repoſcent 139
Effugia, & culpam 9 hanc 10 miſerorum morte 11 pia-
bunt.
12 *Quod 13 te per ſuperos, & conſcia 14 numina 15 veri,*
16 *Per, ſi qua eſt, quæ reſtat adhùc mortalibus uſquam*
17 *Intemerata fides, oro: miſerere 18 laborum*
Tantorum, miſerere animi 19 non digna ferentis. 144
20 *His lachrymis vitam damus, & miſereſcimus* 21 *ultro.*
Ipſe 22 *viro primus* 23 *manicas, atque* 24 *artâ* 25 *levari*
Vincla jubet Priamus, dictiſque ita fatur amicis:
Quiſquis es, amiſſos 26 *hinc jam obliviſcere Grajos:*
27 *Noſter eris, mihiq; hæc* 28 *ediſſere* 29 *vera roganti.*
30 *Quo* 31 *molem hanc immanis equi* 32 *ſtatuêre?*
33 *quis author?* 150
Quid-ve 34 *petunt? quæ* 35 *relligio? aut quæ* 36 *ma-*
china belli?
37 *Dixerat.* 38 *Ille dolis* 39 *inſtructus, & arte* 40 *Pelaſga,*
Suſtulit exutas vinclis ad ſidera palmas.
Vos 41 *æterni ignes, &* 42 *non violabile veſtrum*
Teſtor numen, ait: vos 43 *ara, enſeſq;* 44 *nefandi,* 155
Quos fugi; 45 vittaque Deûm, quas hoſtia geſſi:
46 *Fas mihi* 47 *Grajorum* 48 *ſacrata reſolvere jura*

Inlacu cœnoſo.
2 Per obſcuram noctem.
3 Herbâ paluſtri.
4 Ætoliam charam aut priſtinam.
5 Liberos.
6 Infenſi Danai.
7 Fortè.
8 Qua ego effugi.
9 Meam.
10 Innocentium liberorum.
11 Purgabunt.
12 Propter quod. Peroratio affectuum plena.
13 O Rex.
14 Deos.
15 Veritatis.
16 Per fidem inviolatam te oro. Anaphora.

17 Inviolata. 18 Calamitatum tantarum. 19 Indigna patientis: quia non ſum dignus ſacrificari. 20 Hujuſmodi ſic ſimulatis. Oſtendit, quomodo Sinon in gratiam receptus ſit, utque interrogatus ſit à Priamo de equi cauſa. 21 Non ſponte (jam enim rogati erant) ſed inſuper. 22 Ei, qui viriliter locutus fuerat. 23 Ligaturas manuum. 24 Arctè ligat. 25 Diſſolvi. 26 Ex hoc tempore. 27 Civis noſter, juris noſtri: alluſum ad verba Imperatoris Rom. transfugam in fidem ſuam recipientis, teſte Livio. 28 Eloquere. 29 Veraciter, aut dic ea vera. 30 Quare, ad quem finem. 31 Ingentem magnitudinem. 32 Græci conſtruxerunt. 33 Epeus ex conſilio Palladis eum fabricavit. 34 Per eum. 35 Religionis, an belli cauſâ factus eſt? 37 Priamus. 38 Sinon. 39 Inſtitutus atque armatus. 40 Fraudulentâ. Pelaſgis ſeu Græcis propriâ. 41 Veſtales. Alii *ſidera* intelligunt, ad quæ ſuſpiciens palmas ſuſtulit. 42 Obteſtor veſtram poteſtatem divinam, quam violare nefas eſt. 43 Ad quas mactandus eram. 44 Quibus nefariè debebam mactari. 45 Vittæque, quas Diis devota hoſtia geſſi: nam vittatus fugit. 46 Ego obteſtor, quòd fas eſt mihi. 47 Ejurare & revelare Græcos & ſacramenta eorum, quibus obligor. 48 Juramenta.

Fas

Fas, odisse 1 *viros, atque omnia* 2 *ferre sub auras,*
Si qua 3 *tegunt : 4 teneor patria, nec legibus ullis.*
Tu modò 5 *promissis maneas, 6 servataq; serves*
Troja fidem : si vera 7 *feram, si* 8 *magna rependam.*
Omnis spes Danaûm, & cœpti fiducia belli
Palladis auxiliis semper 9 *stetit : 10 impius ex quo*
11 Tydides, sed enim, scelerumque inventor Ulysses,
12 Fatale 13 aggressi sacrato 14 avellere templo
15 Palladium, cæsis summa custodibus 16 arcu.
Corripuêre 17 sacram effigiem, manibusque 18 cruentis
19 Virgineas ausi 20 Diva contingere vittas.
21 Ex illo 22 fluere, ac 23 retrò sublapsa referri
Spes Danaûm: fractæ 24 vires, 25 aversa Dea mens.
26 Nec dubiis ea 27 signa dedit 28 Tritonia monstris.
29 Vix positum 30 castris simulachrum: 31 arsêre 32 coruscæ
Luminibus 33 flammæ arrectis : salsusq; per 34 artus
Sudor iit : terque ipsa 35 solo (mirabile dictu)
36 Emicuit, 37 parmamque ferens, hastamque 38 trementem.
39 Extemplò tentanda fuga canit æquora 40 Calchas :
Nec posse Argolicis 41 exscindi Pergama 42 telis,
43 Omina ni repetant Argis, 44 numenque reducant,
Quod pelago, & curvis secum 45 advexêre carinis.

1 Qui mihi mortem paraverunt.
2 Patefacere.
3 Tegunt; vel, Si qua Graji tecta & secreta habent: ob ea, quæ latent in equo.
4 Propter cædem, quam volebant mihi inferre mei.
5 Non recedas à promissâ mihi salute.
6 Ab excidio, per ea, quæ dicturus sum.
7 Adferam aut dicam. 8 Beneficia sc. detegendo arcana Græcorum. 9 Reposita est. 10 Sed enim ex quo tempore impius Tydides, &c. 11 Diomedes Tydei filius. 12 De quo in fatis erat Trojam non posse capi, dum illud haberet. 13 Attentantes. 14 Avertere. 15 Simulacrum Palladis, movens oculos, atque hastam, quam manu gestabat: quod Diomedes & Ulysses cuniculis, vel (ut alii dicunt) cloacis ascenderunt in arcem, & occisis custodibus simulacrum sustulerunt. 16 In quâ templum hoc erat. 17 Palladium. 18 Sanguinolentis, propter Palamedem iplius astuto consilio interfectum. 19 Palladis ἀεὶ παρθένου, μισονύμφου. 20 Quas Diva in capite gerebat. 21 Post illud tempus. 22 Dilabi cœpit. 23 Id est, nullam habuit prosperitatem. 24 Danaum. 25 Et favor Palladis est aversus à Danais. 26 Imò certis & manifestis. 27 Indignationis & aversionis suæ. 28 Pallas seu Minerva: à *Tritone*, Africæ palude, apud quam, regnante Ogygio, virginali primum habitu apparuit. 29 Simulac positum fuit. 30 Græcorum. 31 Ardoris indicia emisêre. 32 Micantes. 33 Oculorum Divæ. 34 Simulacri. 35 Per terram. 36 Exiliit. 37 Breve scutum. 38 Quassatam ab irata & minante Dea. 39 Illicò fugiendum esse Græcis per mare vaticinatur. 40 Augur. 41 Dirumpi. 42 Armis Græcis. 43 Auspicia nisi de novo petant Argis: quia sub prioribus illis infeliciter cessit bellum. 44 Et Palladium in Græciam asportatum reducant in locum suum. Aliis placet, exp. & numen læsum reconcilient; quo favente navigarent. 45 Al. *Avexêre.*

Et

Et nunc, quòd 1 *patrias vento petière* 1 *Mycenas*, 180
2 *Arma, Deosque parant comites, pelagoque remenso*
3 *Improviſi* 4 *aderunt: it* 1 *digerit omina Calchas.*
Hanc pro Palladio 6 *moniti,* 5 *ro numine læſo,*
7 *Effigiem ſtatuère*, 8 *nefas quæ triſte* 9 *piaret.* 184
Hanc tamen immenſam Calchas attollere molem
Roboribus textis 10 *cœloque educere juſſit;*
Ne recipi 11 *portis, aut duci in mœnia poſſet,*
12 *Neu populum antiqua ſub relligione tueri.*
13 *Nam ſi veſtra manus violaſſet* 14 *dona Minervæ,*
15 *Tùm magnum exitium* (*quod Dii prius* 16 *omen* 190
in 17 *ipſum*
Convertant) *Priami imperio, Phrygibuſque futurum.*
Sin manibus veſtris veſtram aſcendiſſet in urbem,
Vltro 19 *Aſiam magno* 20 *Pelopeja ad mœnia bello*
Venturam, & noſtræa fata manere 21 *nepotes.*
Talibus inſidiis, perjurique arte Sinonis 195
Credita 22 *res;* 23 *captique dolis, lachrymiſq;* 24 *coactus;*
25 *Quo neque Tydides, nec* 26 *Lariſſæus Achilles,*
Non 27 *anni domuere decem, non mille carina.*
28 *Hic* 29 *aliud majus* 30 *miſeris, multóſque* 31 *tremendum*
Objicitur 32 *magis, atque* 33 *improvida pectora*
34 *turbat*,

1 Græciam patriam ſuam. Synecd. Id falſum eſt: quia adhuc in Tenedo latebant: ſed dixerat Æneas, *Nos abiiſſe rati, & vento petiiſſe Mycenas.*
2 Id ideò faciunt, quia *arma*, &c.
3 Quod vere nimis accidit.
4 Redibunt.
5 Interpretatur numinis commotionem & portenta.
6 Oraculo Apollinis vel moniti à Pallade:

vel, à Calchante. 7 Molem equi lignei erexerunt. 8 Diomedis & Ulyſſis ſacrilegium & profanationem Palladii: unde triſtes effecti ſunt. 9 Purgaret. 10 In cœlum uſque. 11 Per portas. 12 Nec Trojanos ſub priore religione, aut favore tueri poſſet. 13 Hoc dicit, ne læderent equum: quia plerique ſuadebant comburi. 14 Equum. 15 Sc. *cecinit.* 16 Excidii. 17 Calchantem hujus conſilii auctorem. 18 Effigies equi. 19 Aſiaticos, id eſt, Trojanos. Metonymia. 20 Græcas urbes bello tentaturam; à Pelope Tantali filio, qui nomen indidit Peloponneſo. 21 Nepotes. 22 De inducendo equo. 23 Et hi ſunt capti fraude. 24 Vi expreſſis à Sinone, non ſponte fluentibus. Sic Ter. Eun. Act. v. Sc. 1 *Hæc verba me hercule una falſa lacrumula, & am oculos terendo miſerè vix vi expreſſerit, Reſtinguet.* 25 Nos Trojanos non domuit Græcorum virtus, ſed doli. Huic loco affinis eſt Ovidianus ex epiſtola Deïaniræ: *Quem non mille feræ, quem non Semeleius hoſtis, Non potuit Juno vincere, vicit amor.* 26 Theſſalus. *Lariſſa* Theſſaliæ opp. cujus in vicinia fuit Phthia Achillis patria. 27 Decennale bellum, quo à Græcis preſſi fuerant. 28 Hoc tempore, id eſt, paulò poſt. 29 Portentum. 30 Trojanis. 31 Cum tremore & timore excipiendum. 32 Quàm illud prius. 33 Contra Deorum inſidias. 34 Commovet.

1 Erat quidem Apollinis ſacerdos; ſed quia alius certus Neptuni ſacris derat, ille idem ſorte ductus Neptuno. 2 Anniverſario ſacrificio religioſas. 3 Mactando ſacrificabat. 4 Uno tempore nati. 5 Venientes. 6 Per mare tranquillum. 7 Habentes annulos valdè magnos. 8 Se toto conamine ingerunt mari.

Laocoon, 1 *ductus Neptuno ſorte ſacerdos*, 201
2 *Solemnes taurum ingentem* 3 *mactabat ad aras.*
Ecce autem 4 *gemini* 5 *à Tenedo* 6 *tranquilla per alta*
(Horreſco referens) 7 *immenſis orbibus angues*
8 *Incumbunt pelago, pariterque ad* 9 *littora tendunt:*
Pectora quorum inter fluctus arrecta, 10 *juba que* 205
Sanguinea exſuperant undas: 11 *pars cætera* 12 *pontum*
Pone legit, 13 *ſinuatque immenſa* 14 *volumine terga.*
Fit 15 *ſonitus ſpumante* 16 *ſalo: jamque arva tenebant;*
Ardenteſque oculos 17 *ſuffecti ſanguine, & igne*, 210
18 *Sibila lambebant linguis* 19 *vibrantibus ora.*
20 *Diffugimus viſu exſangues: illi* 21 *agmine certo*
22 *Laocoonta* 23 *petunt: & primùm parva duorum*
Corpora 24 *natorum ſerpens amplexus uterque*
25 *Implicat, & miſeros morſu* 26 *depaſcitur*
27 *artus.* 215
Pòſt 28 *ipſum auxilio* 29 *ſubeuntem, ac* 30 *tela ferentẽ*
31 *Corripiunt*, 32 *ſpiriſque ligant ingentibus: & jam*
33 *Bis medium amplexi*, 33 *bis collo ſquamea*
34 *circùm*
Terga dati, 35 *ſuperant capite, & cervicibus* 36 *altis.*
Ille ſimul manibus 37 *tendit divellere* 38 *nodos*, 220
(Perfuſus 39 *ſanie* 40 *vittas, atroque veneno)*
Clamores ſimul horrendos ad 41 *ſidera tollit:*
42 *Qualis mugitus, fugit cùm* 43 *ſaucius aram*
Taurus, & 44 *incertam excuſſit cervice ſecurim.*
At gemini 45 *lapſu* 46 *delubra ad ſumma dracones* 225

9 Ubi Neptuno, Deo maris, ſacrificabatur. 10 Criſtæ ſanguinei coloris excedunt aquas, ita ut extra undas eminerent. 11 Anguium. 12 Mare à tergo molliter tranat. 13 Et in finus ſeu annulos colligit. 14 Involutione. 15 Aquarum ſc. ex celeri annatatu anguium. 16 Mari. 17 Infecti ſanguineo & igneo colore. 18 Sibilantia. 19 Micantibus, mobilibus: nullum enim animal tam celeriter linguam movet, ut triplicem habere videatur, cùm una ſit. 20 Nos id videntes, in diverſas partes fugimus morientes ſolo aſpectu. 21 Tractu, lapſu, impetu deliberato: ut, *Lenis fluit* agmine *Tibris*. 22 Sacerdotem. 23 Hoſtiliter aggrediuntur. 24 Laocoontis. 25 Involvit ea. 26 Paſcendo abſumit. 27 Eorum, ſc. filiorum Laocoontis. 28 Laocoonta. 29 Natis. 30 Quibus angues feriat aut depellat. 31 Invadunt. 32 Annulis. 33 Anaphora. 34 Per circuitum. 35 Supereminent. 36 In altum erectis. 37 Conatur. 38 Spiras. 39 Corrupto ſanguine. 40 Quia ſacerdos. 41 Cœlum. 42 Clamores tales, quales mugitus taurus tollit, &c. 43 Vulneratus. 44 Dubiè incuſſam, nec, quam volebat, partem ferientem, ideóque certam tauro mortem non adferentem. 45 Celeri motu. 46 Templum Palladis, in arce Trojana.

Effu-

Effugiunt, 1 *sævaque petunt* 2 *Tritonidis arcem*:
Sub pedibusque 3 *Deæ*, 4 *clypeique sub* 5 *orbe teguntur.*
Tùm verò tremefacta novus per pectora cunctis
6 *Insinuat pavor*: & 7 *scelus expendisse merentem*
Laocoonta ferunt, 8 *sacrum qui* 9 *cuspide robur* 230
10 *Laserit*, & 11 *tergo* 12 *sceleratam* 13 *intorserit hastam.*
Ducendum 14 *ad sedes simulacrum*, 15 *orandaq*; 16 *Divæ*
Numina, 17 *conclamant.*
Dividimus 18 *muros*, & 19 *mœnia pandimus urbis.*
20 *Accingunt omnes operi*, 21 *pedibusq*; *rotarum* 235
22 *Subjiciunt lapsus*, & 23 *stuppea vincula* 24 *collo*
25 *Intendunt*: *scandit* 26 *fatalis machina* 27 *muros*,
28 *Fœta armis*: *circùm pueri*, *innuptaque puella*
29 *Sacra canunt*, 30 *funemq*; *manu contingere gaudent.*
Illa 31 *subit*, 32 *mediaq*; 33 *minans illabitur urbi.* 240
O patria, *ô Divûm domus Ilium*, & 34 *inclyta bello*
Mœnia Dardanidûm quater ipso in 35 *limine* 36 *portæ*
37 *Substitit*, *atque utero sonitum quater arma dedêre.*
38 *Instamus tamen* 39 *immemores*, *cæcique furore*,
Et 40 *monstrum* 41 *infelix sacrata* 42 *sistimus arce.*
43 *Tunc etiam* 44 *fatis aperit* 45 *Cassandra futuris*

1 Ulcisci tis munus suum à Laocoonte læsum. 2 Palladis, à Tritone, Africæ palude, sic dictæ. Vide suprà. 3 Palladis. 4 Quem tenet. 5 Umbone. 6 Implicat se, in sinum immittitur. 7 Impietatem commissam in vulnerando equo persolvisse. 8 Deæ destinatum. 9 Hasta. 10 Violare voluerit. 11 In tergum equi. 12 Quâ ipse sceleſtus abusus est. 13 Impulerit. 14 Ad templum Palladis. 15 Supplicationibus placanda. 16 Palladis. 17 Concordes atque uno ore clamant. 18 Superpositos Scææ portæ: *murum* autem ambitum, *mœnia* munimen esse volunt 19 Transitum per urbis mœnia facimus. 20 Præparant se ad opus, id est, ad equum introducendum. 21 Equi. 22 Rotulas, per quas facile labatur, id est, molliter promoveatur, substernunt. 23 Funes ex stupa contortos. 24 Equi. 25 Alligant sc. ad protrahendum. 26 Exitiales. 27 Trojanos. 28 Gravida seu impleta armatis viris. Sic l. 1. *Loca fœta furentibus Austris*. Respicit autem hic ad illud: *Uterumque armato milite complent*. 29 Hymnos Deæ sacratos. 30 Quo fatalis machina trahebatur. 31 Paulatim infertur. 32 In mediam urbem. 33 Nutans, ex motu caput concutiens, & ita quasi exitium urbi extremum pollicens. Juvenalis 3. Sat de plaustris pinum vehentibus, *nutant alte populoque minantur*. 34 Gloriosa & nobilia virtute bellica. Quia Trojani totam Mysiam superârant. 35 Primo ingressu. 36 Scææ, in qua erat sepulchrum Laomedontis. 37 Equus. 38 Instanter laboramus introducere equum. 39 Fraudis Græcorum. 40 Ob prodigiosæ magnitudinis molem. 41 Infelicitatem & exitium nobis adferens. 42 Constituimus. 43 Cùm sæpe prius idem feciſſet. 44 Loquendo sc. de fatis futuris, id est de excidio Trojano. 45 Priami filia & vates. Cui vaticinii munus dederat Apollo virginitatis libamen pactus: qua fraudatus fidem illi vera dicenti sustulit.

Ora, 1 *Dei jussu, non unquam credita Teucris.*
Nos 2 *delubra Deûm miseri, quibus ultimus esset*
Ille dies, 3 *festâ velamus* 4 *fronde per urbem.*
Vertitur 6 *interea cœlum*, & 7 *ruit Oceano nox*, 250
8 *Involvens* 9 *umbra magna terramque, polumque,*
10 *Myrmidonumque dolos*: 11 *fusi per mœnia Teucri*
Conticuêre: 12 *sopor* 13 *fessos complectitur artus.*
Et jam 14 *Argiva Phalanx* 15 *instructu navibus* 16 *ibat*
A 17 *Tenedo*, 18 *tacitæ per* 19 *amica silentia Lunæ*, 255
20 *Littora nota petens*: 21 *flammas cùm* 22 *regia puppis*
Extulerat, 23 *fatisque Deûm defensus iniquis*,
Inclusos 24 *utero Danaos*, & 25 *pinea* 26 *furtim*
Laxat claustra Sinon. Illos 27 *patefactus* 28 *ad auras*
Reddit equus: *latiq; cavo se* 29 *robore* 30 *promunt* 260
31 *Tisandrus*, 32 *Sthenelusq; duces*, & *dirus* 33 *Ulysses*,
34 *Demissum* 35 *lapsi per funem*, *Athamasque* 36 *Thoasque*,

1 Apollinis. 2 Templa. 3 In dicto festo, id est, diem festum agimus. 4 Lauro & myrto. 5 Occidente Sole. Post introductum equum docet excidium Trojæ. 6 Dum omnes lætum diem agerent. 7 Præcipitatur à mari Oceano. Noctis adventientis descriptio. 8 Occultans. 9 Caligine. 10 Græcorum. Synecd. 11 Prostrati & recubantes passim. 12 Profundus somnus. 13 Ex labore introducendi equi. 14 Argivorum acies constans 8000. peditibus. Macedones *phalangem* vocant peditum stabile agmen, ubi vir viro, arma armis conserta sunt. 15 More militari. 16 Veniebat ad opprimendum Trojam somno vinoque sepultam. 17 Insula illa, in qua occultabantur. 18 Minime tùm quidem lucentis, ut Græcorum insidiæ latere magis possent. Solventibus enim à Tenedo & Trojam apellentibus nondùm exorta erat luna, mox urbe capta lucebat. Elegans translatio ab auribus ad oculos: Nam ut silentio nil auditur: ita in tenebris nihil cernitur. An, lunam silentem pro nocte intempesta intelligi placet, quia tunc omnia tacent? 19 Grata. 20 In quibus decennium stationem & castra habuerat. 21 Faces, signum solutarum è Tenedo navium, & advenientium sociarum copiarum. Pro more navigationis nocturna, ubi puppis regia, *den Admiral*, præfert facem sociæ classi, ut sequatur ducem. An Sinoni datum intelligemus solutarum navium signum, uti opportune laxaret claustra equi? Sinon certe facem extulisse fertur: nec non Helena 6. Æn. 22 In qua rex erat. 23 Voluntatibus & prædestinationibus Deorum infestis Trojanis. 24 Equi. 25 Ex pinu facta. 26 Secretò aperit. 27 Apertus. 28 In lucem edit, tanquam creditum seu depositum. Horat. Od. 3. l. 1. *Navis, quæ tibi creditum Debes Virgilium, finibus Atticis* Reddas *incolumem, precor.* Vel reddit in auras tanquam mater fœtum sive partum. Sic terra cum fœnore dicitur reddere creditum sibi semen. 29 Equo ligneo seu roboreo. Metonymia. 30 Proferunt. 31 Polynicis & Argiæ filius. 32 Capanei & Evadnes filius. 33 Laërtæ filius & Anticleæ. 34 Deorsum missum. Hinc conjicere licet altitudinem equi. 35 Descendentes. 36 Ætolorum dux.

1 Pelidesque 2 Neoptolemus, 3 primusque Machaon,
Et 4 Menelaus, & ipse 5 doli fabricator. 6 Epeus:
Invadunt 7 urbem, somno, vinoque 7 sepultam. 265
Cæduntur 8 vigiles; portisque patentibus omnes
9 Accipiunt socios, atque agmina 10 conscia jungunt.
11 Tempus erat, quo prima 12 quies mortalibus
13 ægris
Incipit, & 14 dono Divûm gratissima 15 serpit:
16 In somnis ecce ante oculos mœstissimus Hector 270
Visus adesse mihi, largosque effundere fletus.
17 Raptatus bigis, 18 ut quondam, 19 aterque cruento
Pulvere, 20 perque pedes trajectus lora tumentes.
Hei mihi, 21 qualis erat! quantùm mutatus 22 ab illo
Hectore, qui redit 23 exuvias indutus Achillis, 275
24 Vel Danaûm Phrygios jaculatus puppibus ignes!
25 Squallentem barbam, & concretos sanguine crines,
Vulneraque illa gerens, quæ 26 circum plurima muros
Accepit 27 patrios: 28 ultrò flens ipse videbar 279
29 Compellare virum, & 30 mœstas 31 expromere voces.

1 Pelei nepos, Achillis filius, ſc. Pyrrhus. Patronymicum ab avo.

2 *Novus miles* dictus, quod admodum adoleſcentulus primum tyrocinium in bello Trojano poſuit.

3 Princeps: vel *primus* arte medica. Machaon enim & Podalyrius, Æſculapii filii, propter peritiam medicæ artis ad hoc bellum vocati ſunt. 4 Atrei filius, frater Agamemnonis, propter quem bella gerebantur. 5 Equi doloſi opifex. 6 Panopei filius, Æaci pronepos. 7 Trojanos gravatos, obrutos. 8 Ab officio, non ab opere; quia non vigilantes, ſed vigilare debentes. 9 Reliquas Græcorum copias, è Tenedo profectas, in urbem accipiunt. 10 Quæ ventura eſſe certò ſciebant, ſocia, armis, inſignibus & teſſeris ſibi invicem nota, e Tenedo profecta. 11 Cum urbem invaderent Græci. Deſcribit primam noctis partem, quam *Concubium* appellant. Docet autem Æneas, quomodo ab Hectore excitatus ſit; & ad fugam faciendam admonitus. 12 Quieta dormitio. 13 Imbecillibus; vel, diurno labore defeſſis. Georg. 1. *duæ mortalibus ægris Manere conceſſæ divum.* 14 Beneficio. 15 Molliter per membra diffunditur. 16 Dum dormirem. 17 Frequenter tractus circum mœnia Trojana alligatus currus Achillis. Supra l. 1. *Ter circùm Iliacas raptaverat Hectora muros.* 18 Ut paulò ante raptus fuerat. 19 Perfuſus pulvere intermixto atro cruore. 20 Habens lora trajecta per pedes inflatos propter lora. 21 Hector tunc. 22 A ſpecie illius Hectoris. 23 Quas occiſo à ſe Patroclo, armis Achillis induto, detraxerat. *Exuvia*, ab *exuendo* dictæ, ſunt ſpolia hoſtibus detracta: quæ ſi dux duci detrahat, *opima* dicuntur, quod fecit Hector. Vide quæ nos ad Flor. p. 130. Eodem nomine & animalium cæterorum tegmina dicuntur: ut 2. Georg. *Cùm poſitis novus* exuviis. 24 Vel cum jaculatus eſt ignes Trojanos in naves Græcorum, præcipue Proteſilai, qui primus in littus Phrygium deſcendit, & interfectus eſt ab Hectore, ejuſque navis incenſa. 25 Immundam. 26 Cum clauſis portis ſalus extra urbem cum Græcis confligeret. 27 Patriæ ſuæ Trojæ. 28 Priuſquam me alloqueretur. 29 Alloqui. 30 Mœſtitiæ indices. 31 Proferre.

O lux

1 Trojæ. 2 Regionibus. 3 Diu desiderate. 4 Viro forti. 5 Ille Hector nihil respondit mihi intempestive hæc roganti: neque enim vocabat. 6 Urbem. Synecd. 7 Præceps cadit. 8 Mœnia Trojana. 9 Humano auxilio. 10 Potuissent. 11 Hac meâ dextra. Sed Æn. 11. *Hectoris Æneæque manu victoria Grajùm Hæsit.* 12 Tuæ fidei. 13 Deos domesticos. Penates qui fuerint, vide supra l. 1. ad illud: *victosque Penates.* 14 Rerum per fata tibi promissarum adjutores. 15 Urbem, te Lavinium, quod, parta quiete & pace in Italia, conditurus erat 16 Post septem annorum errorem, & post atrox bellum cum Italicis hostibus gestum. 17 Mari. Synecd. 18 Hector. 19 Fascias, velamina, pepla Deorum. 20 Cujus nomine ignis cultus & ἀσβεστος in ædibus servatus, quæ religio à Persis, quibus ignis pro Deo tanquam solis symbolum ad Græcos, inde ad Romanos fluxit. *Nec tu aliud Vestam quam vivam intellige flammam.* Ovid. 6. Fast. De Vestâ igniſque inexstincti ratione, vide quæ nos ad Sal. p. 60. 61. & 62. & Val. Max. p. 4. Flor. p. 19. Rom. Antiquit. l. 3. c. 19. 21 Perpetuo conservandum, inexstinctum In æde Deæ Vestæ ignis æternus servabatur: cui semper una ex virginibus Vestalibus diligentissima custos adhibebatur: quæ vigilando servaret, ne aliquo casu exstingueretur ignis. Qui si fortè per negligentiam fuisset exstinctus, nequaquam alio ex igni reparare fas erat; sed accensa per fomites ex sole flammâ, purus & cœlestis ignis eliciebatur. 22 Sacrariis sine aditu & accessu. 23 Penitus intrabilibus à sacerdote summo. 24 Confunduntur & perturbantur. 25 Longè posita est in secreto, id est, longe abfuit. 26 Clariùs audiri incipiunt, increbrescunt. 27 Increpat auribus meis horribilis armorum concussio. 28 Culmina.

O lux Dardaniæ, spes ô fidissima Teucrûm,
Quæ tanta tenuere moræ? quibus, Hector, ab oris,
Exspectate venis? ut te post multa tuorum
Funera, post varios hominumque urbisque labores
Defessi aspicimus? quæ causa indigna serenos 285
Fœdavit vultus? aut cur hæc vulnera cerno?
Ille nihil; nec me quærentem vana moratur:
Sed graviter gemitus imo de pectore ducens,
Heu fuge, nate Deâ, teque his, ait, eripe flammis!
Hostis habet muros: ruit alto à culmine Troja. 290
Sat patriæ, Priamoque datum: si Pergama dextrâ
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra, suosque tibi commendat Troja Penates;
Hos cape fatorum comites: his mœnia quære,
Magna, pererrato statues quæ denique ponto. 295
Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.
Diverso interea miscentur mœnia luctu:
Et magis atque magis (quanquam secreta parentis
Anchisæ domus, arboribusque obtecta recessit) 300
Clarescunt sonitus, armorumque ingruit horror.
Excutior somno, & summi fastigia tecti

Ascen-

Aſcenſu ſupero atque 1 *arrectis auribus aſto.*
2 *In* 3 *ſegetem veluti cum flamma furentibus Auſtris*
Incidit, aut 4 *rapidus* 5 *montano flumine torrens*
Sternit agros, ſternit ſata 6 *læta,* 7 *boumque labores,*
8 *Præcipiteſque trahit ſylvas: ſtupet* 9 *inſcius alto*
Accipiens ſonitum 10 *ſaxi de vertice paſtor.*
Tum verò 11 *manifeſta fides, Danaûmque* 12 *pateſcunt*
Inſidiæ: jam 13 *Deiphobi dedit* 14 *ampla ruinam,* 310
15 *Vulcano* 16 *ſuperante, domus:* 17 *jam* 18 *proximus ardet*
Ucalegon: 19 *Sigæa igni freta* 20 *lata relucent.*
Exoritur clamorque virûm, clangorque tubarum.
Arma amens capio, nec ſat rationis in armis: 314
Sed, 21 *glomerare manum bello, & concurrere in*
22 *arcem*
23 *Cum ſociis* 24 *ardent animi: furor, iraque mentem*
25 *Præcipitant, pulchrumque mori* 26 *ſuccurrit*
27 *in armis.*
Ecce autem telis Panthus elapſus Achivûm,
Panthus 28 *Otriades,* 29 *arcis Phœbique ſacerdos,* 319
Sacra manu, 30 *victoſque Deos; parvumque nepotem*
Ipſe trahit, curſuque 31 *amens ad limina tendit.*
Quo res ſumma 32 *loco,* 33 *Panthu?* 34 *quam*
prendimus arcem?
Vix ea fatus eram, gemitu cum talia 35 *reddit:*

1 Ad auſcultandum. *Arrigere* enim *aures* dicuntur, qui avide auſcultant, aut exſpectant, quid dicendum ſit. Ducta Metaphora ab animantibus, quorum pleriſque mos eſt, ſiquando quid emicat, *aures ſurrigere*, id quod cervis peculiare eſt. Ter. *Arrige aures, Pamphile.* Contrarium hujus uſurpat Horat. l. 1. Satyr. *Demitte auriculas, ut iniquæ ſortis aſellus.* Vide quæ nos ad Ter. p. 88. 2 Et accipio ſonitum, veluti cum, &c. 3 Maturam ſc. 4 Omnia ſecum rapiens. 5 De monte defluente. 6 Fertilia, & agricolam ob ſpem amplæ meſſis lætificantia. 7 Fructus multi cultus & laboris. 8 Præcipitanter cum impetu detractas. 9 Neſcius unde talis ſonus generetur. 10 Rupis aut ſcopuli. 11 Fidelitas Græcorum, quæ nulla eſt, id eſt, perfidia Græcorum eſt manifeſta: vel, manifeſta veritas patuit. 12 Pateſiunt. 13 Filii Priami, cui poſt Paridis mortem nupſit Helena: de quo plura 6. Æn. 14 Magnifica. 15 Igni. Metonym. 16 Vincente eam. 17 Cùm domus Deiphobi cecidiſſet. 18 Proxima illi domus Ucalegonis ardet. Ponit pro domo hominem. Metonym. 19 Mare Helleſponticum ſub Sigæo promontorio. 20 Late, propter magnitudinem incendii. 21 Conſerere manum ad bellum. 22 Ubi res ſacræ erant. 23 Quos illuc concurrere videbat. 24 Vehementer deſiderant. Metaphora. 25 Præcipitanter obruunt. Q. d. Non eſt mirum, me arma cepiſſe ſine ratione: nam furor, &c. 26 In mentem venit. 27 In ipſa pugna & bellico actu. 28 Otrei filius, ad diſtinctionem alterius, qui Euphorbi f. 29 Phœbi, ſumma etiam arce culti: vel, templi Palladis, quod erat in arce. 30 Qui cùm non tranſiiſſent evocati ad victores, comitabantur victos. 31 Sine mente & attonitus. 32 Statu. 33 Vocativus Græcus contractus. 34 Siquidem Minervæ arx, unde tu fugis, ab hoſte ſit occupata. 35 Reſpondit Panthus.

1 Rogas, Ænea, quo loco sit *res summa?* nullo: venit ultima aut noviſſima dies regni Trojani & exitium irremediabile & inevitabile.

Quis fons, quis torrens, inquit Macrob. l. 5. c. 1. *quod mare tot fluctibus, quot his verbis inundavit?*

Non ultrà ſumus, & miſerum eſt fuiſſe.

1 *Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus*
Dardaniæ: 2 fuimus Troës: fuit Ilium, & ingens 325
Gloria Teucrorum: 3 ferus 4 omnia Iupiter Argos
Tranſtulit: incensâ 5 Danai dominantur in urbe.
Arduus armatos 6 mediis in mœnibus adſtans
7 Fundit equus, 8 victorq; Simon incendia 9 miſcet
Inſultans: portis alii 10 bipatentibus adſunt, 330
11 Millia quot magnis nunquam venêre Mycenis.
Obſedêre alii telis 12 anguſta viarum
13 Oppoſiti: ſtat 14 ferri acies mucrone coruſco
15 Stricta, parata 16 neci: vix primi prælia tentant
Portarum vigiles, & 17 cæco Marte reſiſtunt. 335
Talibus 18 Otriadæ dictis, & 19 numine Divûm.
In flammas, & in arma 20 feror: quò triſtis 21 Erinnys,
Quò fremitus vocat, & ſublatus ad æthera clamor,
Addunt ſe ſocios Ripheus, & maximus 22 armis 339
Iphitus, oblati 23 per Lunam, Hypaniſque, Dymaſque,
Et lateri 24 agglomerant noſtro: juvenisq; 25 Chorœbus
26 Mygdonides; illis qui ad Trojam forte 27 diebus
Venerat, 28 inſano 29 Caſſandræ incenſus amore:

2 Perditas ac deploratas Trojanorum res indicat. Ἦμαρ Τρῳῆς. Hic loquendi modus in proverbium abiit, ubi periiſſe quempiam ſignificamus. 3 Sævus in Trojanos. 4 Fortunam, opes, imperium à nobis ad Græcos victores. 5 Græci, qui à Danao, Ægypti fratre, *Danai* appellati ſunt. 6 Ubi fuerat arx. 7 Abunde emittit. Perſiſtit in Metaphora uteri armatis gravidi, & jam parientis. 8 Voti compos 9 Mixtim facit ſine diſcrimine. 10 Utrimque parentibus, ſeu januæ portæ, quæ binis foribus diſcluditur. 11 Tot millia aliorum adſint, quot unquam, &c. 12 Anguſtias viarum, id eſt, angiportus. Sic, *Strata viarum* 13 Illis, qui ad defenſionem ſorte occurrere tentarent. 14 Ferrata acies. Hendiadys. 15 Evaginata, nudata, id eſt, ſtrictis gladiis. 16 Ad necandum. 17 Confuſo in tenebris, nocturno prælio ſeu pugna. Metonym. 18 Panthi Otrei filii. 19 Furore iràque divinitus immiſſo. 20 Trahor. 21 Impatientia animi me ad vindicandam patriam trahit. Alioqui *Erinnys* eſt una Furiarum infernalium: ita dicta, ἀπὸ τῦ ἔρεθειν τὸν νόν, id eſt, *à corrumpenda mente.* 22 Al. *annis*: quia infra. *Iphitus ævo Jam gravior.* 23 Occupata enim jam urbe, una oriebatur, quæ, Græcis e Tenedo caſtra moventibus, nondum exorta, ſilebat, ut ſupra cecinit: *Tacita per amica ſilentia Luna.* 24 Sc. *ſe*, id eſt, aſſociantur. 25 Hic Chorœbus proverbio locum fecit, *Stultior Chorœbo.* Tam ſtultus enim fuiſſe dicitur, ut maris undas numerare conatus ſit; ſed cum non potuiſſet ultra quinque proſequi, ſtupidus deinde ſemper habitus eſt. 26 Mygdonis filius. 27 Paulò ante. 28 Valde magno. 29 Filiæ Priami, & vatis, ut ſupra diximus.

Et 1 *gener auxilium Priamo, Phrygibusq; ferebat:*
Infelix, 2 *qui non sponsæ; præcepta* 4 *furentis*
5 Audierat.
Quos ubi 6 *confertos audere in prælia vidi,*
Incipio 7 *super his. Iuvenes,* 8 *fortissima frustrà*
Pectora (si vobis 9 *audentem* 10 *extrema cupido est*
Certa sequi: quæ sit rebus fortuna, videtis.
11 Excesserè omnes, 12 *adytis arisque relictis,*
Dii, 13 *quibus imperium hoc steterat) succurritis urbi*
Incensæ: 14 *moriamur, & in media arma ruamus.*
Una salus victis, 15 nullam sperare salutem.
16 *Sic animis juvenum furor additus.* 17 *Indè* 18 *lupi ceu*
Raptores 19 *atra in nebula, quos* 20 *improba* 21 *ventris*
22 Exegit 23 *cæcos* 21 *rabies,* 24 *catulique relicti.*
Faucibus exspectant 25 *siccis;* 26 *per tela, per hostes*
Vadimus 27 *haud dubiam in mortem, mediaq; tenemus*
Vrbis iter: nox 28 *atra* 29 *cava circumvolat umbra.*
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
30 *Explicet? aut possit* 31 *lachrymis æquare labores?*
Vrbs 32 *antiqua ruit,* 33 *multos dominata per annos,*
Plurima perque vias sternuntur 34 *inertia* 35 *passim*
Corpora, perque domos, & relligiosa Deorum
Limina: nec soli pœnas dant sanguine Teucri:

1 Tanquam gener esset.
2 Quod, utpote qui.
3 Cassandræ.
4 Vaticinantis, adeòque præcipientis ut in patriam rediret, eò quod Troja periturа esset.
5 Obediendo perfecerat.
6 Agglomeratos, instructos.
7 Insuper his verbis sequentibus.
8 Fortissima pectora, frustrà contenditis succurrere ubi jam ineensæ. 9 Sc. *me.* 10 Summa pericula mortis. 11 Dii Tutelares, si non elicio carmine evocari ad hostes transierint, certè urbe in hostium potestatem redactâ, jam excesserе. Vide Macrob. l. 3 Sat. c. 9. 12 Sacrariis arcanis. 13 Qui autores & conservatores imperii nostri fuerant. 14 Irruamus in hostes armatos morituri. Hyst. prot. 15 Si ut desperantes de salute, & certi de morte, audacissimè irruamus in hostes. Apud Justinium legimus, Locrenses, cum Crotonienſibus pugnantes, nulla alia causa vicisse, quam quòd anteà ob suorum paucitatem desperassent. 16 Per talem cohortationem meam. 17 Deindè nos vadimus, &c. 18 Sicut lupi vadunt prædatores. 19 Obscurâ. 20 Inducens ad dira facinora. 21 Fames. 22 Extra latebras suas expulit ad prædam. 23 Excæcatos, vel cujuscunque periculi securos. 24 Sc. *& quos.* 25 Sitibundis aut esurientibus. 26 Per tela hostilia. Hendiadys. 27 Certam. 28 Tenebrosa. 29 Obscura. Omne enim concavum est obscurum. 30 Explicare posset. 31 Lacrymas æquare laboribus, id est, miseriis illius noctis. 32 Nobilis. 33 Quæ regnavit per bis mille & quingentos annos. 34 Inertium, nullam virtutem bellicam habentium, ut fœnum, fœminarum. 35 Quasi per singulos passus.

1 *Quon-*

1 Quondam etiam victis redit in 2 præcordia virtus,
3 *Victoresque cadunt Danai: crudelis ubique*
Luctus, ubique pavor, & 4 plurima mortis 5 imago.
Primus se Danaûm, magna comitante 6 caterva, 370
Androgeos offert nobis, 7 socia agmina 8 credens,
Inscius, atque ultrò verbis 9 compellat amicis:
10 Festinate viri: nam quæ tam 11 sera moratur
Segnities? alii 12 rapiunt incensa, 13 feruntque 374
14 Pergama: vos celsis nunc primùm à navibus 15 itis?
16 Dixit: & 17 extemplò (neque enim responsa dabantur
18 Fida satis) sensit medios 19 delapsus in 20 hostes.
Obstupuit, retroque pedem cum voce repressit.
Improvisum 21 aspris veluti qui 22 sentibus anguem
Pressit 23 humi nitens, trepiduque repentè 24 refugit 380
Attollentem iras, & cærula colla tumentem:
25 Haud secùs Androgeos 26 visu tremefactus 27 abibat,
28 Irruimus, densis & 29 circum fundimur 30 armis:
Ignaroque loci passim, & formidine captos
Sternimus: 31 aspirat primo fortuna 32 labori. 385
Atque hic exultans successu, animisque Choræbus;
O socii, qua prima, inquit, fortuna salutis
Monstrat iter, quaque ostendit se 33 dextra sequamur,
Mutemus clypeos, 34 Danaûmque 35 insignia nobis; 389
Aptemus: dolus, an virtus, quis 36 in hoste requirat?
37 Arma dabunt 38 ipsi: sic fatus, deinde 39 comantem

1 Aliquando, interdùm, id est, vicissim vincunt & vincuntur Trojani. Horat. Od. 10. l. 2. *non si male nunc, & olim sic erit*: quondam *cithara tacentem Suscitat Musam, neque semper arcum Tendit Apollo.*

2 Corda, quæ fortitudinis sedes. *Præcordia* sunt membranæ, quæ extra separant ab inferiore vi cerum parte: ita dicta, quòd cordi *præsideantur.*

3 Qui erant de exercitu victorum. 4 *Mille simul lethi facies* Sil. 4. 5 Variamortis genera significat. 6 Agmine Græcorum. 7 Sociorum. 8 Sc. *agmina nostra esse* 9 Alloquitur. 10 Diripere urbem. 11 Tarda. 12 Diripiunt. 13 Asportant. 14 Trojam: Trojanas opes ab incendio ereptas. 15 Venitis. 16 Androgeos. 17 Illico. 18 Quibus confidere posset. 19 Hellenismus, delapsum. 20 Trojanos. 21 Asperis. Syncope. 22 In sentibus seu spinis. 23 Per terram pedem figens sive incedens. 24 Anguem. 25 Applicatio similitudinis. 26 Dùm nos videret hostes. 27 Abire parabat. 28 Incurrimus in Androgeum. 29 Circumcingimur. 30 Catervæ eum comitantis. 31 Favet: undè & favor *a ra* dicitur; ut illud: Gaudent popularibus auris. Ovid. 1. Met. *Dii cœptis* Aspirate *meis*. 32 Nostro. 33 Virtus nostra bellica. 34 Græcorum jam interfectorum. 35 Clypeis insculpta: subjicitur enim, *Clypeique insigne decorum.* 36 In facto quod fit contra hostem. 37 Contra ic. 38 Græci. 39 Crista seu comas habentem.

An-

Androgei galeam, 1 *clypeique insigne* 2 *decorum*
Induitur, laterique 3 *Argivum accommodat ensem.*
4 *Hoc Ripheus, hoc ipse Dymas, omnisque juventus*
Lata facit: 5 *spoliis se quisque* 5 *recentibus armat.* 395
6 *Vadimus immisti Danais*, 7 *haud numine nostro*,
Multaque per 8 *cæcam congressi prælia noctem*
9 *Conserimus; multos Danaûm demittimus* 10 *Orco.*
Diffugiunt alii ad naves, & littora cursu
11 *Fida petunt: pars ingentem formidine turpi* 400
Scandunt 12 *rursus equum, &* 13 *nota conduntur in alvo.*
Heu, nihil invitis fas quenquam fidere Divis!
Ecce, trahebatur 14 *passis* 15 *Priameia virgo*
Crinibus 16 *à templo Cassandra*, 17 *adytisque Minervæ.*
Ad cœlum 18 *tendens ardentia lumina* 19 *frustra*; 405
20 *Lumina: nam teneras* 21 *arcebant vincula* 22 *palmas.*
Non 23 *tulit hanc* 24 *speciem furiata mente* 25 *Chorœbus;*
Et sese medium injecit 26 *moriturus in* 27 *agmen.*
28 *Consequimur cuncti, &* 29 *densis incurrimus* 19
armis:
Hîc primum ex alto 30 *delubri culmine telis* 410
31 *Nostrorum obruimur, oriturque miserrima cædes*
Armorum 32 *facie, &* 33 *Grajarum errore* 33 *jubarûm.*

1 Id est clypeum induitur.
2 Ornamentum, signum. Pugnantes ferunt signa, ut cognoscantur. In clypeis Græcorum, erat Neptunus: in Trojanorum scutis, Minerva.
3 Græcum.
4 Accommodat sibi arma Græcorum.
5 Armis, quibus recenter hostem spoliaverat.
6 *Se quoque princi-*

pibus permistum agnovit Achivis. l. 1. 7 Alienis Auspiciis, Græcorum, Icquorum in armis pro Græcis habiti: vel, adverso, non favente nutu seu voluntate Deorum: quia non ferebamus Minervam, nostrum numen, in clypeis. 8 Tenebrosam. 9 Conserendo manus. 10 Neci, ad infernum. *Orcus* inferorum est fluvius, à Styge palude defluens: ab ὁρκῶ, quod est *juramentum*. Nam Dii per illum fluvium & per Stygem paludem jurare solebant. 11 Sc. *sibi*, id est, in quibus plus, quàm in armis, confidebant. 12 Denuò. 13 In quâ prius fuerant occulti. 14 Diffusis, sparsis per collum: à *pando*, *pandi*. 15 Cassandra Priami filia. 16 Quò supplex confugerat in summo discrimine Cassandra, Chorœbo desponsata, Ilio capto ab Ajace Oilei vitiata, in prædæ divisione Agamemnoni cessit: cum ipso à Clytemnestra in convivio trucidata. 17 Penitioribus locis. 18 Extendens oculos micantes ob iram. 19 Quia Dii non miserebantur ejus. 20 Anaphora. 21 Continebant, stringebant ne extenderentur. 22 Manus. 23 Perpessus est. 24 Virginis tam miserabiliter tractatæ. 25 Procus ut sponsus ejus. 26 Certus mori. 27 Cœtum hostium. 28 Chorœbum. 29 In densa arma hostium. 30 Templi, unde trahebatur virgo. 31 Amicorum, id est, Con-Trojanorum. 32 Simulata specie armorum Græcorum, quibus induti eramus. 33 Cristarum, quæ in clypeis Græcorum erant. *Jubæ* sunt proprie Iconum, equorum & similium à collo dependentes crines.

Tûm Danai gemitu, atque [1] *ereptæ virginis ira,*
Vndique collecti [2] *invadunt: acerrimus* [3] *Ajax,*
Et [4] *gemini Atridæ, & Dolopumq; exercitus omnis.*
[6] *Adversi rupto* [7] *ceu* [8] *quondam* [9] *turbine venti*
Confligunt, Zephyrusque, Notusque, & lætus [10] *Eois*
Eurus [11] *equis: strident silvæ; sævitque* [12] *tridenti*
Spumeus, atque imo [13] *Nereus* [14] *ciet æquora fundo.*
Illi etiam, si quos obscura nocte per umbram
[15] *Fudimus insidiis, totaque agitavimus urbe,*
Apparent: primi clypeos, [16] *mentitaque tela*
Agnoscunt, atque ora [17] *sono discordia* [18] *signant.*
[19] *Ilicet obruimur* [20] *numero: primusque Chorœbus*
Penelei dextra, [21] *Divæ* [22] *armipotentis ad aram,*
Procumbit: cadit & Ripheus, justissimus [23] *unus,*
Qui fuit in Teucris, & [24] *servantissimus æqui.*
Diis [25] *aliter visum: pereunt Hypanisque, Dymasque,*
Confixi à sociis; nec te tua plurima, Panthu,
Labentem pietas, [26] *nec Apollinis infula texit.*
[27] *Iliaci cineres, & flamma* [28] *extrema meorum,*
Testor, in occasu vestro, nec tela, nec ullas
Vitavisse [29] *vices Danaûm: &* [30] *si fata fuissent,*
Vt caderem, [31] *meruisse manu:* [32] *divellimur indè*
Iphitus, & Pelias [33] *mecum: quorum* [34] *Iphitus*
[35] *ævo*
Iam gravior, Pelias [36] *& vulnere tardus* [37] *Ulyssi.*

1 Quam Chorœbus eripuerat.
2 Nos.
3 Oilei f. namque Telamonius ante excidium Trojanum sibi necem consciverat.
4 Duo Atrei filii, Agamenon & Menelaus. Quorum dux erat Pyrrhus.
6 Ex adverso conciratis.
7 Veluti.
8 Aliquando: ut, Quondam *etiam vitiis redit in præcordia virtus.*
9 Globo ventorum
10 Orientalibus: nam ab ortu spirat. 11 Quibus advehi fingitur. 12 Ponitur pro Neptuno; Deus maris pro Deo maris: namque Neptuni proprius est tridens. 13 Concitat aquas maris. 14 Qui erant cum Androgeo. 15 Disjunximus. 16 Simulata, quæ nos Græcos esse mentiebantur. 17 Linguæ Græcæ. 18 Notant. 19 Præcipuè illic, confestim. 20 Multitudine ingruentium. 21 Palladis. 22 In cujus manu bella sunt & victoriæ. 23 Solus: vel, unus justissimorum. 24 Observantissimus æquitatis aut justitiæ. 25 Quia visum, ut morereturr, & sic superiores fiant scelerati & pereant immeriti: & est indignatio. Nam Ripheus erat dignus vita propter æquitatem. 26 Neque te protexit religio ratio-ve habita est sacerdotii, cujus insigne infula Apollinis, quam gerebas. Velamentum sc. capitis sacerdotalis, vittas habens laneas, albas coccineis intextas, utrimque dependentes. 27 Trojani. 28 Quæ extremo loco meos abrumpisti. 29 Pugnas aut ictus, aut paterer vulnera & cædem à Danais, non segnius atque ipse iis inferebam. 30 Si Deorum voluntas ita ordinasset & voluisset, ut occiderer. 31 Pugnasse, id est, tantam stragem dedisse manu meâ, ut Dii visi essent mihi paria fecisse, & percuti me quoque jussissent. 32 Ex ea pugna seu ab eo loco inviti separamur. 33 sc. *divelluntur.* 34 Sc. *erat* Epanodos seu Regressio. 35 Ætate gravior, id est, senior. 36 Etiam vulnere, non senectute. 37 Ab Ulysse illato.

Pro-

Protinus ad 1 *ſedes Priami* 2 *clamore* 3 *vocati.*
4 Hic verò ingentem 5 *pugnam, 6 ceu cætera nuſquam*
Bella forent, nulli totâ morerentur in urbe: 439
Sic 7 *Martem indomitum, Danaoſque ad tecta ruentes*
Cernimus, 8 *obſeſſumque* 9 *acta teſtudine* 10 *limen.*
11 Hærent parietibus ſcalæ, 12 poſteſque ſub ipſos
Nituntur gradibus, clypeoſque 13 *ad tela ſiniſtris*
Protecti 14 *objiciunt; 15 prenſant faſtigia dextris.*
Dardanidæ contrà, 16 *turres, ac* 17 *tecta domorum* 445
Culmina convellunt (his ſe, quando 18 *ultima cernunt,*
19 Extrema jam in morte parant defendere telis)
*20 Auratas*q; *trabes, veterum* 21 *decora alta parentum*
22 Devolvunt: alii ſtrictis 23 *mucronibus imas*
24 Obſedêre fores; 25 has ſervant agmine 26 denſo.
27 Inſtaurati 28 *animi* 29 *regis ſuccurrere tectis,*
30 Auxilioque levare 31 *viros,* 32 *vimq; addere victis.*
33 Limen erat, 34 cæcaque fores, & pervius uſus
35 Tectorum 36 *inter ſe Priami, poſteſque* 37 *relicti*
A tergo: 38 *infelix qua ſe, cùm* 39 *regna manebant,* 455
Sæpius 40 *Andromache ferre* 41 *incomitata ſolebat*
Ad 32 *ſoceros, &* 43 *avo puerum* 44 *Aſtyanacta*
45 trahebat.

1 Regiam.
2 Expugnantium defendentiumque arcem.
3 Sc. *ſumus.*
4 In hac regiâ Priami.
5 Sc. *cernimus.*
6 Veluti in nulla alia urbis parte pugnaretur à cæteris, quam in regia Priami.
7 Impetum belli ab indomitis fieri.
8 A Græcis.
9 Protectione ſive connexione ex ſcutis contra tela & lapides facta in morem teſtudinis. *Teſtudo* enim dicebatur congregata militum multitudo confertis ſcutis tecta adverſus impetum lapidum, aliorumque telorum deſuper incidentium.
10 Fores aut portam regiæ. Synecdoche.
11 Affixæ ſunt.
12 Tendentes ab inferiore parte ad ipſos poſtes.
13 Contra.
14 Græci.
15 Et prendere frequenter tentant ſummitatem murorum.
16 Materiam turrium.
17 Summitates domorum tectas tegulis abſtrahunt.
18 Excidium.
19 Quam proximè imminente.
20 Auro obductas.
21 Ornamenta ſuperba majorum & priſcorum regum Trojanorum.
22 Deorſum volvunt in hoſtes aſcendentes.
23 Enſibus acutis.
24 Ne, ruptis illis, irruerent Danai.
25 Imas fores.
26 Densè conſtructo adverſus irrupturos.
27 In ſtatum priſtinum reducti ſunt.
28 Noſtri.
29 Ad ſuccurrendum tectis regiæ aut aulæ Priami.
30 Noſtro.
31 Viriliter reſiſtentes.
32 Vires.
33 Introitus per poſteriores fores.
34 Secretæ & paucis notæ, aut ab hoſtibus non viſæ.
35 Domorum.
36 Ut ab alterâ in alteram tranſire liceret.
37 Erant ſegregati à regia & domicilio ipſius regis.
38 Propter mortem Hectoris.
39 Priami.
40 Uxor Hectoris.
41 Sine ullis pediſſequis.
42 Priamum & Hecubam, ſocerum & ſocrum Andromaches.
43 Ad avum ejus Priamum.
44 Filium ſuum & Hectoris, 9. urbis principem, ἀπὸ τοῦ ἀνάσσειν: dictum & Scamandrium, ab aliis Neſum. Tradunt ſcriptores hunc à Græcis, capta Troja, è muro, aut e turri præcipitem datum fuiſſe.
45 Trahendo ducebat.

1 Per hunc parvum aditum è mediis hostibus pervenio.
2 Tecti.
3 Nihil profuturâ, cum arx defendi nequiret.
4 Loco alto, undè quis præceps dari posset.
5 Fere usque ad altra. Hyperbole est.
6 Sc. erant.
7 Zeugma.
8 Instrumentis ferreis.
9 Ab eâ parte, quâ summæ connexiones tabularum invalidiores & faciliores ad labendum erant.
10 Simul divellimus junctûris, quæ in alto erant.
11 In hostes.
12 Dissoluta.
13 Danai subintrant locum & munus oppressorum.
14 Zeugma.
15 Dùm sic alii subirent.
16 Introitum regiæ.
17 Achillis fil. ex Deidamia, Lycomedis filia.
18 Fulgore armorum æreorum.
19 Sc. exultat.
20. Ad lucem & solem egressus.
21 Pernitiosis seu venenatis herbis.
22 Inflatum veneno.
23 Hyems.
24 Et qui nunc innovatus vetere pelle depositâ.
25. Pelle novâ, qualem habuit in juventâ.
26 Complicat.
27 Erecto.
28 Erectus.
29 In tres sulcos filis, id est, linguâ, quæ ob celerem motum triplex videtur, id est, nunc exserit, nunc inserit linguam, sicut micantes nunc erigunt, nunc deprimunt digitos.
30 Per vices sine ordine movetur.
31 Auriga.
32 Juventus, quæ ex Scyro insulâ cum Pyrrho venerat: erat enim Pyrrhus filius Deidamiæ, filiæ Lycomedis, regis Scyriæ: in cujus domo inter puellas latuit Achilles.
33 Summitatem rectorum.
34 Securi utrimque habente aciem.
35 Ab angulo, ubi est quasi cor januæ, dimovet.
36. Fortiz.
37 Perforavit.

1 *Evado ad summi fastigia* 2 *culminis*; *undè*
Tela manu miseri jactabant 3 *irrita Teucri.* 459
Turrim in 4 *præcipiti stantem, summisque* 5 *sub astra*
Eductam tectis, undè omnis Troja videri,
Et Danaûm 6 *solitæ naves, & Achaica castra,*
Aggressi 7 *ferro circùm,* 8 *qua summa labantes*
Iuncturas tabulata dabant, 9 *convellimus altis* 454
Sedibus, 10 *impulimusque: ea* 11 *lapsa repentè* 12 *ruinam*
Cum sonitu trahit, & Danaûm super agmina latè
Incidit: at 13 *alii subeunt: nec* 14 *saxa, nec ullum*
Telorum 15 *interea cessat genus.*
16 *Vestibulum ante ipsum, primoque in limine* 17 *Pyrrhus*
Exultat telis, & 18 *luce coruscus* 18 *ahena.* 470
19 *Qualis* 20 *ubi in lucem coluber, 21 mala gramina pastus,*
Frigida sub terra 22 *tumidum quem* 23 *bruma tegebat,*
24 *Nunc positis novus exuviis, nitidusque* 25 *juventa,*
Lubrica 26 *convolvit* 27 *sublato pectore terga,* 474
28 *Arduus ad solem, &* 29 *linguis* 30 *micat ore* 29 *trisulcis.*
Vnà ingens Periphas, & 31 *equorum agitator Achillis,*
Armiger Automedon, unà omnis 32 *Scyria pubes*
Succedunt tecto, & flammas ad 33 *culmina jactant.*
Ipse inter primos correpta dura 34 *bipenni*
Limina perrumpit, postesque 35 *à cardine vellit* 480
Æratos: jamque excisa trabe, 36 *firma* 37 *cavavit*

Re-

Robora & ingentem lato dedit ore 1 *feneſtram.*
2 *Apparet* 3 *domus intus, & atria longa* 4 *pateſcunt:*
Apparent Priami, & veterum 5 *penetralia* 6 *regum;*
7 *Armatoſque vident ſtantes in limine primo.* 485
At 8 *domus interior gemitu, miſeroque* 9 *tumultu*
Miſcetur: penitùſque 10 *cavæ* 11 *plangoribus* 12 *ædes*
Fœmineis 12 *ululant: ferit* 13 *aurea ſidera clamor.*
Tùm pavidæ tectis matres ingentibus 14 *errant.*
Amplexæque 15 *tenent* 16 *poſtes, atque oſcula figunt,* 490
Inſtat 17 *vi patria Pyrrhus: nec clauſtra, nec ipſi*
Cuſtodes 18 *ſufferre valent: labat* 19 *ariete crebro*
Ianua, & emoti procumbunt 20 *cardine poſtes.*
Fit 21 *via vi:* 22 *rumpunt aditus, primoſque,* 23 *trucidant*
Immiſſi Danai, & latè loca 24 *milite complent.* 495
Non 25 *ſic, aggeribus ruptis, cùm ſpumeus amnis*
26 *Exiit, oppoſitaque evicit* 27 *gurgite* 28 *moles,*
Fertur in arva furens 29 *cumulo, campoſque per omnes*
Cum ſtabulis armenta trahit: vidi ipſe furentem
Cæde 30 *Neoptolemum, geminoſque in limine* 31 *Atridas:*
Vide 32 *Hecubam,* 33 *centumque nurus, Priamumque*
34 *per aras* 501
35 *Sanguine* 36 *fœdantem,* 37 *quos ipſe ſacraverat,*
ignes,
Quinquaginta 38 *illi* 39 *thalami, ſpes tanta nepotum,*

1 Aperturam in medio forium in ſimilitudinem feneſtræ habentium latum hiatum.
2 Conſpicitur.
3 Regia.
4 Patere incipiunt hoſtibus.
5 Domorum ſecreta.
6 Trojanorum.
7 Defenſores regiæ. quos mox *cuſtodes* vocat.
8 Ubi fœminæ & infantes erant.
9 Strepitu, perturbatione.

10 Camerata tecta. 11 Immoderato fletu cum corporis agitatione. 12 Lugubrem vocem edunt. 13 Pulchra micantia ſydera. Hyperbolica locutio. 14 Diſcurrunt. 15 Eos. 16. Quos religione ſacros & ſibi familiares, extremo amplexu, oſculo & vale dicto ſalutant. 17 Inſolentia paterna, qua pater ejus Achilles in tali ſucceſſu inſtare ſolebat: ut, *Pyrrhus Achilleides animoſus imagine patris.* 18 Vim ejus ſuſtinere poſſunt. 19. Trabe ingenti ferro præmunitâ, cornutâ fronte in morem arietis (quæ à multitudine retrò acta ad majorem impetum, deinde emiſſa propellebatur ad quaſſanda, labefactanda, diruendaque mœnia) frequenter impulſa. 20 Ex loco, in quo fixi erant. 21 Tranſitus invitis Trojanis. 22 Rumpendo obſtacula faciunt acceſſus. 23 Quos primos offendunt obſtantes. 24 Militibus, id eſt, agminatim irrumpunt. 25 Tam violenter, ut Græci ferebantur in aulam Priami. 26 Alveum ſuum. 27 Impetu aquarum. 28 Aggeres. 29 Impetu multo aquarum. 30 Pyrrhum novum militem obvios quoſque trncidantem. 31 Agamemnonem & Menelaum. 32 Priami uxorem. 33 Quinquaginta filiorum uxores, natas totidem vel *centum*, id eſt, plurimas: ut ſit numerus finitus pro infinito. 34 Super aras, quæ miſeris in periculis aſyli ſeu confugii erant locus. 35 Sacrificiorum. 36 Imbuentem, cruentantem. 37 Quos ipſe pervigiles ſacraverat in aræ Jovis Herceii. 38 Indamnum illius. 39 Cubicula, ubi nurus cum maritis cubabant.

1 Phrygio seu Asiatico: sed Græcis cæteræ omnes gentes habitæ barbaræ.
2 Barbarorum illis affixis.
3 Superbè extructi.
4 Occupant ab eâ parte.
5 Desit.
6 Recitat jam exitum Priami.
7 Troja.
8 A Græcis.
9 Excidium.
10 A sedibus suis avulsa.
11 In mediis ædibus.
12 Propter senectutem.
13 Quo frustra unus usurus erat.

1 *Barbarico* pastes *auro*, 2 *spoliisque* 3 *superbi*
Procubuêre: 4 *tenent Danai*, *quâ* 5 *defecit ignis*, 505
6 *Forsitan*, & *Priami fuerint quæ fata*, *requiras*.
7 *Urbis ubi* 8 *captæ* 9 *casum*, 10 *convulsaque vidit*
Limina tectorum, & 11 *medium in penetralibus hostem*:
Arma diu senior desueta trementibus 12 *ævo* 509
Circumdat nequicquam humeris, & 13 *inutile ferrum*
Cingitur, *ac densos fertur moriturus in hostes*.
Ædibus in mediis, 14 *nudoque sub ætheris axe*
Ingens ara fuit, 15 *juxtaque veterrima laurus*
16 *Incumbens aræ*, *atque umbrâ complexa* 17 *Penates*. 514
18 *Hîc Hecuba*, & *natæ* 19 *nequicquam altaria*
20 *circum*,
21 *Præcipites* 22 *atrâ ceu tempestate* 23 *columbæ*,
24 *Condensæ*, & 25 *Divûm amplexæ simulacra tenebant*.
Ipsum autem sumptis Priamum juvenilibus armis
26 *Ut vidit*: *Quæ mens tam* 27 *dira*, *miserrime conjux*,
Impulit 28 *his* 29 *cingi* 28 *telis*? *aut quò ruis*? *inquit*.
Non 30 *tali auxilio*, *nec defensoribus* 31 *istis* 521
32 *Tempus eget*: 33 *non si ipse* 34 *meus nunc adforet*
Hector.
35 *Hùc tandem concede*; 36 *has ara tuebitur omnes*;
Aut moriêre simul: *sic* 37 *ore effata*, *recepit*
Ad sese, & 38 *sacrâ* 39 *longævum in sede locavit*. 525
Ecce autem elapsus 40 *Pyrrhi de cæde Polites*,
Unus natorum Priami, 41 *per tela*, *per hostes*,
Porticibus longis fugit, & 42 *vacua atria* 43 *lustrat*

14 Sub dio. 15 Propè. 16 Inflexa supra aram. 17 Deos domesticos. 18 Ad hanc aram, tanquam ad asylum, confugerat Hecuba cum natis, nuribus, &c. 19 Sed frustra: namque hinc per vim & scelus abstractæ. 20 Anastrophe. 21 Festinæ propter tempestatem. 22 Nimbosâ. 23 Convolant. 24 Compressæ, turmatim collectæ. 25 Deorum Penatium: tutas se fore ratæ ab hostili injuria loci sacri religione. 26 Postquam vidit Hecuba. 27 Furiata. 28 Juvenilibus & tibi inutilibus armis. 29 Sc. te. 30 Quale tu adferre potes. 31 Inutilibus ac decrepitis, cujusmodi tu es, sed longe præstantioribus. 32 Status rerum præsentium. 33 Egeret sc. tali auxilio, quale is præstare posset, cùm serum sit. 34 Filius. 35 Ad me. 36 Quæ miseris in periculis asylum seu confugii erat locus: quo qui confugissent, immunitatem impunitatemque consequebantur, qui aras amplexi fuissent. Vide quæ nos ad Ter. pag. 272. 37 Pleonasmus. 38 Sacrata, in qua summus Pontifex sedere solebat. 39 Priamum senem. 40 Quam Pyrrhus faciebat in alios, & in hunc facere parabat. 41 Per tela hostilia. Hendyadys. 42 In quibus jam nullus remanserat, ad quem se reciperet. 43 Circumspicit.

Sæ-

Saucius: illum ardens [1] *in feſto* [2] *vulnere Pyrrhus*
Inſequitur: [3] *jam jamq; manu tenet, & premit haſta.*
[4] *Vt tandem ante oculos* [5] *evaſit, &* [6] *ora parentum,*
Concidit, ac multo [7] *vitam cum* [8] *ſanguine fudit.*
[9] *Hic Priamus, quamquam in* [10] *media jam morte tenetur,*
Non tamen [11] *abſtinuit, nec* [12] *voci, iraque pepercit,*
Attibi pro ſcelere, exclamat, pro talibus auſis,
Dii (ſi qua eſt cœlo pietas, quæ talia [13] *curet)*
Perſolvant grates dignas, & præmia reddant
Debita; qui nati [14] *coram me cernere lethum*
Feciſti, & patrios [15] *fœdaſti* [16] *funere vultus.*
At non ille, [17] *ſatum quo te mentiris, Achilles*
Talis [18] *in* [19] *hoſte fuit Priamo: ſed* [20] *jura,* [21] *fidemque*
Supplicis [22] *erubuit, corpuſque* [23] *exſanguie ſepulchro*
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remiſit.
Sic fatus [24] *ſenior, telumque* [25] *imbelle ſine ictu*
Conjecit: [26] *rauco quod protinus* [27] *ære repulſum,*
Et [28] *ſummo clypei* [29] *nequicquam* [28] *umbone pependit.*
Cui [30] *Pyrrhus;* [31] *Referes ergo* [32] *hæc, & nuncius ibis*
[33] *Pelidæ genitori, illi mea* [34] *triſtia facta,*
[35] *Degeneremq; Neoptolemum narrare memento.*
[36] *Nunc morere. Hæc* [37] *dicens,* [38] *altaria ad ipſa*
[39] *trementem*
[40] *Traxit, & in multo lapſantem ſanguine* [41] *nati,*
[42] *Implicuitque comam læva, dextraque* [43] *coruſcum*

1 Vim illaturo, hoſtili.
2 Telo, quo vulnus faceret.
3 Et in proximo eſt ut teneat.
4 Poſtquam.
5 Cum difficultate fugâ venit.
6 In conſpectum Priami & Hecubæ.
7 Mortuus eſt.
8 Repicit ad illorum opinionem, qui animæ ſedem in ſanguine eſſe putant.
9 Hoc tempore. Docet finem vitæ Priami.
10 Manifeſtam & certam mortem ante oculos videt. 11 A convitiis. 12 Contumelioſæ. 13 Vindicet. 14 In conſpectu meo. 15 Contaminaſti. 16 Nati. 17 Progenitum: quia ejus mores non obtines. 18 In me, utcunque hoſte: ſuppliciter venienti pro Hectoris cadavere redimendo jus fidemque ſervavit. Hom. Il. ult. 19 Pro *hoſtem*. 20 Ne hoſtis ab hoſte violarer. 21 Fidem pacis ad redimendum datæ. 22 Cum rubore excepit. 23 Mortuum. 24 Priamus. 25 Imbecille, invalidum, ſine viribus ad ictum, & vulnus. 26 Parum ſonante, eò quod ſine viribus impulſum eſſet. 27 Clypeo æreo. 28 In ſummâ curvatura ſeu media clypei parte leviter infixum eſt, id eſt, non penetravit totum clypeum. 29 Nihil aut leviter penetrans, neque vulnus faciens. 30 Reſpondit. 31 Sarcaſmus. 32 Facinora mea. 33 Achilli, Pelei filio, patri meo. 34 Turpia, triſtitiam illi allatura. 35 Ab ejus virtute & generoſitate degenerantem. 36 Ut ſc. nuntius eas. 37 Pyrrhus. 38 Quæ à Priamo conſtructa erant in honorem Deorum. 39 Senectute. 40 Priamum. 41 Filii Politæ. 42 Et involvit ſiniſtram manum comâ Priami. 43 Reſulgentem.

Extulit, *ac* 1 *lateri capulo tenus abdidit enſem*,
Hæc 2 *finis Priami fatorum*: 3 *hic exitus illum* 554
Sorte tulit, *Trojam incenſam*, *& prolapſa* 4 *videntem*
5 Pergama, 6 *tot quondam populis*, *terriſq*; 7 *ſuperbum*
8 *Regnatorem Aſiæ*: 9 *jacet ingens littore truncus*,
10 *Avulſumq*; *humeris caput*, *&* 11 *ſine nomine corpus*.
At me tum primùm 12 *ſævus circumſtitit horror*.
Obſtupui: 13 *ſubiit chari* 14 *genitoris imago*, 560
15 *Vt* 16 *regem* 17 *æquævum* 18 *crudeli vulnere vidi*
Vitam 19 *exhalantem*: *ſubiit* 20 *deſerta* 21 *Creuſa*,
Et direpta domus, *&* 22 *parvi caſus* 23 *Iuli*.
Reſpicio, *&*, *quæ ſit me circum* 24 *copia*, *luſtro*.
25 *Deſerùêre* 26 *omnes defeſſi*, *&* 27 *corpora ſaltu* 565
Ad terram miſêre, *aut* 28 *ignibus* 29 *ægra dedêre*.
30 *Iamque adeò* 31 *ſuper* 32 *unus eram*; *cum limina*
Veſtæ,
Servantem, *& tacitam ſecreta in ſede latentem*.
33 *Tyndarida aſpicio*: *dant* 34 *clara incendia lucem*
35 *Erranti*, *paſſimq*; *oculos per cuncta ferenti*. 570
Illa ſibi infeſtos everſa ob 36 *Pergama Teucros*,
Et pœnas 37 *Danaûm*, *&* 38 *deſerti* 39 *conjugis iras*
Permetuens, *Troja & patria communis* 40 *Erynnis*,

1 In latere Priami uſque ad manubrium, quo capitur.
2 Exitus erat.
3 Hujuſmodi & tam infelicem exitum ille fortitus eſt.
4 Priamum ſc.
5 Arces. Trojanas.
6 Parbos à fortunæ mutatione. Vide Macrob. l. 4. Sat. c. 3.
7 Nobilem, clarum.
8 Imperaverat enim Phrygiæ & Mygdoniæ.
Synecd.
9 Qui jacet. Alluſum à Poëta volunt ad hiſt. Pompeji, à Ptolomæi ſatellitibus cæſi: cujus truncus, capite abſciſſo, in littore jacuit. Negant enim Priamo ablatum caput aut in littore cecidiſſe. Alii à Pyrrho raptatum Priamum ferunt ad tumulum Achillis in Sigæo, ibique prope littus cæſum. Alii Trojam in littore condiram.
10 Amputatum.
11 Non agnoſcendum, ablato capite: vel, ſine honore ſepulturæ & inſcriptione nominis, ignobile.
12 Sævus.
13 Quia in mentem venit mihi.
14 Patris Anchiſæ.
15 Poſtquam.
16 Priamum.
17 Patri meo Anchiſæ coævum.
18 Violenter.
19 Efflantem.
20 Relicta domi.
21 Uxor Æneæ; filia Priami.
22 Pathos à puerili ætate, ut notat Macrob. l. 4 c. 3.
23 Aſcanii, qui Aſtyanacti coævus erat.
24 Militum ſc. quantus numerus armatorum, an ſufficere poſſet ad reſiſtendum hoſtibus. *Copia* numero ſingulari rarò pro exercitu accipitur.
25 Me.
26 Socii.
27 Præcipitaverunt ſe.
28 Præcipitaverunt ſe in ignes.
29 Saucia.
30 Verſus 31 qui ſequuntur, non admittunt quidam, ut qui Deiphobo caſum ſuum referenti l. 6. Æn. non ſonent, ideòque amotos à Tuccâ, Varoque, tanquam adulterini irrepſerint.
31 Supereram. Timeis.
32 Solus.
33 Helenam Jovis & Ledæ, Tyndari uxore, filiam.
34 Penetralia clarificantia.
35 Per diverſa loca mihi vaganti.
36 Mœnia Trojana.
37 Quas Græci ab ea exigere poſſent.
38 Cùm Paridem ſequeretur.
39 Mariti Menelai.
40 Furibundi hujus belli fax.

Abdi-

Abdiderat ſeſe, atque 1 *aris* 2 *inviſa ſedebat.*
Exarſere 3 *ignes animo:* 4 *ſubit ira, cadentem*
Ulciſci patriam, & 5 *ſceleratas ſumere pœnas.*
6 *Scilicet* 7 *hæc* 8 *Spartam incolumis, 9 patriaſq; Mycenas*
Aſpiciet? 10 partoque ibit 11 regina triumpho?
12 *Conjugiumque, domumque, 13 patres, natoſq; videbit,*
14 *Iliadum turba, & Phrygiis comitata miniſtris?*
15 *Occiderit ferro Priamus? Troja arſerit igni?*
Dardanium toties 16 ſudarit ſanguine littus?
17 *Non ita:* 18 *namque, etſi nullum 19 memorabile nomen*
20 *Fœminea in pœna eſt, nec habet 21 victoria laudem;*
22 *Exſtinxiſſe nefas tamen, & ſumpſiſſe 23 merentis*
Laudabor pœnas; 24 *animumque expleſſe 25 juvabit*
Ultricis flammæ, & 26 cineres ſatiaſſe meorum.
Talia 27 jactabam, & furiata mente 28 ferebar:
Cum mihi ſe, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, & puras per noctem in luce refulſit
Alma 29 parens, confeſſa Deam, qualiſque videri
30 *Cœlicolis, & quanta ſolet:* 31 *dextraque prehenſum*
Continuit: 32 *roſeoque hæc inſuper addidit ore.*
33 *Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?*
Quid furis? aut quò nam 34 *noſtri tibi cura receſſit?*
Non 35 *prius aſpicies, ubi feſſum ætate parentem*
Liqueris Anchiſen? 36 *ſuperet conjux ne Creuſa,*

1 Juxta aras Veſtæ, ad quas confugerat.
2 Non viſa, ſed occulta.
3 Incendia iratum.
4 Inceſſit mihi.
5 De ſceleratâ Helena; vel, ſceleris pœnis.
6 Æstuans apud ſe deliberatio Æneæ Helenam ſtomachantis.
7 Quæ caput & origo mali eſt.
9 Menelai conjugis ſui patriam.
10 Acquiſito de Trojanis.
11 Tanquam regina. 12 Conjugem ſuum. 13 Parentes, aut proceres. 14 Virginum Trojanarum. 15 Poſtquam occiſus ſit ente ferreo. 16 Irriguum ſit. Hæ interrogationes indignitatem rei exaggerant in deliberatione. 17 Sc. *fiet*: atque ita negat talem triumphi ſpeciem Helenam in patriam reportaturam. 18 Tacitæ cuidam objectioni occurrit. 19 Memoria dignum. 20 Quam de fœmina ſumam. 21 In fœminam. 22 Et quamquam nefas eſt exſtinxiſſe eam. 23 Meritas, vel, de ea quæ benè meruit. 24 Animum vindictæ cupidine inflammatum. 25 Delectabit. 26 Umbras civium occiſorum & manes hac hoſtia, his inferiis placaſſe: quos in ſepulchris habitare perſuaſum erat, & hoſtiarum ſanguine ſatiari. Vide quæ nos ad Flor. p. 230. 27 Inaniter dicebam. 28 Concitabar. 29 Venus. 30 A cœleſtibus cœlum habitantibus: nam majores eſſe credebant habitu corporis Deos, quàm homines. 31 Per dextram meam, qua Helenæ iſtum minabar. 32 Fragranti & pulchro in morem roſæ. Sic Æn. 1. roſea *cervice refulſit*. 33 Oratio Veneris, qua filium hortatur, ut pietatis potius, quam iræ aut vindictæ, rationem habeat. 34 Quam de nobis habere debet. Georg. 4. Ariſtæus ad matrem: *aut quò tibi noſtri Pulſus amor?* 35 Priùs. 36 Superſit in vita.

Aſcaniuſque puer? 1 *quos omnes undique Grajæ*
Circum 2 *errant acies: &, ni mea cura* 3 *reſiſtat,*
Iam flammæ 4 *tulerint, 5 inimicus &* 6 *hauſerit enſis,*
Non tibi 7 *Tyndaridis* 8 *facies* 9 *inviſa Lacænæ,* 601
19 Culpatus-ve Paris; verùm 11 inclementia Divum
Has evertit opes, 12 ſternitque à 13 culmine Trojam.
14 Aſpice (namque omnem, quæ nunc 15 obducta tuenti
Mortales 16 hebetat viſus tibi, & humida circum 605
Caligat, 17 nubem eripiam: tu ne qua 18 parentis
Juſſa time, neu 19 præceptis parére recuſa)
Hic 20 ubi diſjectas moles, avulſaque 21 ſaxis
Saxa vides, 22 miſtoque 23 undantem pulvere fumum,
24 Neptunus muros, magnoque 25 emota trident 610
26 Fundamenta 27 quatit, totamque à 28 ſedibus urbem
Eruit; hic 29 Juno 30 Scæas 31 ſæviſſima portas
32 Prima tenet, 33 ſociamque furens à navibus agmen
34 Ferro accincta vocat.
35 Iam ſummas arces 36 Tritonia (reſpice) Pallas 615
37 Inſedit, 38 nimbo effulgens, & 39 Gorgone ſævâ.
Ipſe 40 Pater Danais animos, viresque 41 ſecundas

1. Anchiſen, Creüſam & Aſcanium.
2. Divagantur.
3. Reſtitiſſet.
4. Abſtuliſſent & abſumpſiſſent omnes eos.
5. Ab inimicis illatus.
6. Occidiſſet eos.
7. Helenæ Lacænicæ ſeu Spartanæ.
8. Pulchritudo faciei.
9. Odioſa tibi, eò quod ob eam Trojam everſam putes. 10 Qui dicitur in culpa eſſe, criminoſus. 11 Sævitia Deorum. Cauſam Trojani excidii ab Helena in Deos transfert. 12 Proſternit. 13 Imperii. 14 Q. d. Videre potes, an vera dicam. 15 Superducta tibi intueri volenti. 16 Obtundit. 17 Perturbationem. 18 Meæ, quæ parens ſum. 19 Parentis tui: quæ ſunt. *Eripe nate, fugam finemque impone labori.* 20 Poſtquam. 21 Murorum. 22 Admixto ei. Amplificat murorum ruinam a ſignis conſequentibus: nam ex ponderum lateritiorum ruinâ pulvis ceu fumus in aërem furgit. 23 Ad undarum ſpeciem in nubem ſe erigentem. 24 Et ubi vides, quod Neptunus, &c. Neptunus & Appollo fabrificavêre mœnia Trojana: cùm Laomedon denegaſſet mercedem; Dii ob id irati fuerunt Trojanis. 25 E loco ſuo mota ſceptro ſuo tres dentes habenti. Cenſebant enim Neptunum tridente ſuo non ſolùm mare, ſed terram etiam movere & labefactare. 26 Murorum & ædificiorum. 27 Concutit. 28 Fundamentis ſuis. 29 Junoni portas tribuit, urquæ regnis præſideat. . . . 30 Ad Scæum promontorium vergentes. 31 In Trojam. 32 Tanquam princeps expugnationis. 33 Ut priori aſſocietur. 34 Armis ferreis. 35 —Palladi arces, ut quæ ipſius inventum & cura. *Pallas, quas condidit arces Ipſa colat.* Et in arce Trojana præcipuus hujus Deæ cultus & Palladium, memor utraque judicii Paridis. 36 A *Tritone* palude Africæ ſic dicta. 37 Occupavit. 38 Nube divina circumradiante. 39 Ægide ſeu ſcuto, in quo caput Medusæ erat. v. l. 8. Æn. *ipſamque in pectore Divæ Gorgona.* 40 Jupiter. 41 Fauſtas & efficaces.

1 *Sufficit:* 2 *ipse* 3 *Deos in Dardana ſuſcitat arma.*
4 *Eripe, nate, fugam, finemque impone labori:*
Nuſquam abero, & tutum patrio te 5 *limine* 6 *ſiſtam.*
7 *Dixerat;* & 8 *ſpiſſis noctis ſe condidit umbris.* 621
9 *Apparent* 10 *diræ facies, inimicaque Troja*
Numina magna Deûm.
Tum verò omne mihi viſum 11 *conſidere in ignes*
Ilium, & ex 12 *imo verti* 13 *Neptunia Troja.* 625
14 *Ac veluti ſummis antiquam in montibus ornum*
Cùm ferro acciſam, crebriſque bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim: illa 15 *uſque* 16 *minatur,*
Et tremefacta 17 *comam concuſſo vertice* 18 *nutat:*
19 *Vulneribus donec paulatim evicta,* 20 *ſupremum* 630
Congemuit, traxitque jugis avulſa 21 *ruinam.*
Deſcendo, ac ducente 22 *Deo, flammam* 23 *inter &* 24 *hoſtes*
25 *Expedior: dant tela locum, flammæq,* 26 *recedunt.*
Aſt ubi jam 27 *patriæ* 28 *perventum ad limina* 29 *ſedis,*
Antiquaſq; domos; genitor, quem 30 *tollere in altos* 635
Optabam 31 *primum montes, primumq;* 32 *petebam,*
Abnegat exciſa 33 *vitam producere Troja,*
Exiliumque pati. Vos ô quibus 34 *integer ævi*
Sanguis, ait, 35 *ſolidæque* 36 *ſuo ſtant robore vires,*
37 *Vos agitate fugam.*

1 Abundè ſubminiſtrat.
2 Emphaſin habet: q.d. Jupiter ipſe, qui omnibus æquus eſſe ſolet, favet Græcis: fuge ergo.
3 Neptunum, Junonem & Palladem.
4 Ubi ergo hæc omnia vides, fac, cape celeriter fugam. Horat. Od. 29. l. 3. *Eripe te moræ.*
5 Domo. Synecd.
6 Stare faciam, ducam.
7 Venus.
8 Denſis.
9 Mihi diſcedente fulgore

matris. 10 Terribiles & infeſtæ facies Junonis, Palladis, Neptuni, Jovis. 11 Reſolvi in carbones ignitos. 12 Sc. *fundo*, id eſt, funditus everti. 13 A Neptuno & Apolline condita aut muris cincta. 14 Sic Græci, faventibus Diis, everterunt Trojam, ut ruſtici ornum. 15 Continuò. 16 Ruinam. 17 Ramos. Metaphora ab animali ad non animal. 18 Vacillat. 19 Crebris ictibus ferri. 20 Supremum gemitum dedit. 21 Aliarum arborum. 22 Venere, numine Veneris, quæ mas & femina perhibetur, à Cypriis barbata culta, ſed veſte muliebri, cum ſceptro ac ſtatura viri: quin & ſexûs utriuſque eſſe genetis autumant. Vide Macrob. 3. Sat. 8. c. 23 Anaſtrophe. 24 Inter flamma hoſtiles. Hendyadys. 25 Expeditus ingredior: vel, impeditus extrahor. Metaphora ab animalibus, quæ, pedibus laqueo impeditis, difficulter ſe evolvunt. 26 A me. 27 Patris mei Anchiſæ. 28 Eſt à me & matre. 29 Habitationis. 30 Exportare. 31 Præcipuum, vel ante filium & uxorem. 32 Appetebam. 33 Diutius victurum. 34 Non minutus. Juvenes intelligit; quia non eſt integer ſanguis in ſenibus: in quibus ille per ætatem minuitur: undè ille tremor. Sic. l. 9. *Atque* integer ævi *Aſcanius.* Horat. Od. 12. l. 1. *integer vitæ.* 35 Plenæ, firmæ. 36 Proprio & conveniente, ſine alterius auxilio, quo eget Anchiſes. 37 Qui juvenes estis, cogitate de fugâ.

Me si cœlicolæ voluissent ducere vitam,
Has mihi servassent 1 sedes: 2 satis una superque
Vidimus excidia, & captæ 3 superavimus urbi.
Sic ô, 4 sic 5 positum affati discedite corpus. 645
Ipse 6 manu mortem inveniam: 7 miserebitur hostis,
8 Exuviasque petet: 9 facilis jactura sepulchri est.
10 Iampridem invisus Divis, & inutilis annos
11 Demoror; ex quo 12 me Divum pater, atq; hominum
13 rex,
Fulminis 14 afflavit 15 ventis, & 16 contigit 17 igni.
18 Talia perstabat memorans, 19 fixusq; manebat. 650
Nos contrà 20 effusi lachrymis, conjuxq; Creusa,
Ascaniusq; omnisque 21 domus, ne 22 vertere secum
Cuncta pater, fatoque 23 urgenti incumbere vellet.
24 Abnegat, inceptoque, & 25 sedibus hæret in iisdem.
Rursus in arma 26 feror, mortemq; miserrimus
opto. 655
Nam quod consilium, aut quæ jam fortuna dabatur?
Me ne 27 efferre pedem, genitor, te posse relicto
Speraſti? 28 tantumque nefas patrio excidit ore?
Si nihil ex tanta superis placet urbe relinqui,
Et 29 sedet hoc animo, perituræque addere Trojæ 660
Teque, tuosque 30 juvat: 31 patet isti janua letho:
32 Iamque aderit multo Priami de 33 sanguine
Pyrrhus,

1 Habitationem. 2 Satis superque est, quod Trojam ab Hercule, sub Laomedonte semel excisam vidimus expugnatæ urbi superstites. 3 Superstites fuimus. Sic I. 3. *Quid quer Ascanius*, superat ne, & *vescitur aurâ Ætherea?* 4 Cum tali animo & zelo. 5 Situm fuis sedibus, id est, me pro mortuo & conclamato hic relinquite; ex more, ter Vale dicto. Æn. 11. *Æternumque vale.* 6 Mea, id est, sic irruam in hostes, ut me interficiant. 7 Senectutis meæ. & occidet me. 8 Spoliabit me. 9 Pro nihilo reputabo, si fuero insepultus. *Nec tumulum curo, sepelit natura relictos.* Mœcenas, *capit omnia tellus. Quæ genuit, cœlo tegitur, qui non habet urnam.* Lucan. 10 Jam à plusculo tempore. 11 Detineo & extendo. 12 De Veneris concubitu gloriantem. 13 Jupiter. 14 Leviter tetigit. 15 Halitu, id est, levi contacto. 16 Non tamen prostravit. 17 Fulminis. 18 Talibus dictis perseverabat in moriendi consilio. 19 Obstinatus. 20 Effusi in lachrymas: vel effusis lachrymis. 21 Familia. Metonym. Cic. *Tota* domus *te salutat.* 22 Evertere, destruere. 23 Ipsum ad præsentem mortem impellenti. 24 Constantissimè negat precibus nostris acquiescere. 25 Firmis sententiis. 26 Trahor & excitor. 27 Nedùm fugere. 28 Tam iniquum de pietate meâ judicium, ut velim te deserere cædi expositum; aut ut tu velis nos hic morantes unà perire. 29 Si hoc (nihil relinqui) firmiter decretum est tibi, stat sententia. 30 Delectat. 31 Aditus & modus patet ad istud tam ignobile, quod tamen affectas, mortis genus. 32 Statim revertetur à cæde Priami. 33 Sanguinis effusione.

1 *Natum ante ora patris*, 2 *patrem qui obtruncat ad aras*,
Hoc erat, *alma parens*, *quò me per tela*, *per ignes*
Eripis? *ut mediis* 3 *hostem in* 4 *penetralibus*, *utque* 665
*Ascaniumque patrem*q; *meum*, *juxtàque Creûsam*,
Alterum in alterius mactatos sanguine cernam?
Arma, *viri*, 5 *ferte arma*: 6 *vocat lux ultima victos*.
Reddite me 7 *Danais*, *sinite instaurata revisam*
Prælia: *nunquam omnes hodiè moriemur inulti*. 670
8 *Hic ferro accingor rursus*, *clypeoque sinistram*
Insertabam 9 *aptans*, *meque extra tecta ferebam*.
10 *Ecce autem complexa* 11 *pedes in limine* 12 *conjux*
Hærebat, *parvumq*; 13 *patri tendebat Iülum*: 674
14 *Si* 15 *periturus abis*, *& nos rape in* 16 *omnia tecum*:
Sin aliquam 17 *experiens sumptis* 18 *spem ponis in armis*,
19 *Hanc primum tutare domum*: 20 *cui parvus Iülus*,
Cui pater, *& conjux* 21 *quondam tua dicta*, 22 *relinquor*?
Talia 23 *vociferans*, *gemitu* 24 *tectum omne replebat*:
Cum subitum, *dictuque* 25 *oritur mirabile* 26 *monstrum*.
Namq; 27 *manus inter*, *mœstorumq*; *ora parentum*. 681
Ecce 28 *levis summo de vertice visus Iüli*
Fundere 29 *lumen* 30 *apex*, 31 *tactuq*; 32 *innoxia* 33 *molli*.
33 *Lambere flamma comas*, *& circum* 34 *tempora* 35 *pasci*.

1 Politen in conspectu patris Priami: suprà, *Qui nati coram me cernere letho Fecisti.* 2 Priamum. 3 Qui jam aderit. 4 Domus paternæ. 5 Adferte in hostes. 6 Ultimum tempus vitæ expetit ad mortem nos victos. 7 Græcis, quibus me mater eripuit. 8 Hoc tempore armo & instruo me ad certamen subeundum. 9 Eam lo-

ris clypei. 10 Ita Andromache Il. 6 Hectorem, ad bellum prodeuntem, remorari domique continere laborat. Ἀλλ' ἐπὶ καὶπον ἴχεσθαι. 11 Meos. 12 Creûsa. 13 Mihi patri porrigebat. 14 Et clamavit, *si*, &c. 15 Eo animo, ut pereas. 16 Pericula, id est, in mortem. Ejusdem generis est affectus Halcyonas apud Ovid. 11. Mer. *Quod tua si flecti precibus sententia nullis Chare potest conjux, nimiumque es certus eundi, Me quoque tolle simul: certè jactabimur undâ.* Imo etiam uxoris ipsius Ovidii l. 1. Trist. El. *Tùm verò conjux humeris abeuntis inhærens*, &c. 17 Peritus armorum. 18 Salutis. 19 Nostram domum. 20 Domui. 21 Dum mecum vivere constituisti. 22 A te. 23 Creûsa. 24 Totam domum. 25 Ostentatur. 26 Prodigium. 27 Dùm mater filium patri porrigeret. 28 Ignis lambens à capite diffusus regni præsagium agnoscit Anchises augurii non imperitus, cæteris timentibus. Allusum volunt ad hist. Servii Tulli: cujus pueri admodùm capiti arsit in domo Tarquinii Prisci. 1. Liv. de Laviniâ l. 7. 29 Radios quosdam ignis. 30 Globulus in summitate pilei. Vide quæ nos ad Val. Max. p. 4. 31 Molliter tangens. 32 Non nocens puero. 33 Leviter tangere. 34 Capiti Iüli. 35 Nutriri, crescere.

Nos pavidi [1] *trepidare metu,* [2] *crinemq; flagrantem*
Excutere,& [3] *ſanctos reſtinguere* [4] *fontibus ignes.* 685
At pater Anchiſes oculos ad ſidera [5] *lætus*
Extulit, & [6] *cœlo palmas cum* [7] *voce tetendit.*
Iuppiter omnipotens, precibus ſi flecteris ullis,
[8] *Aſpice nos,* [9] *hoc tantum,& ſi pietate meremur,* 690
Da deinde auxilium, pater, atq; hæc [10] *omnia firma.*
Vix ea fatus erat [11] *ſenior:* [12] *ſubitoque fragore*
Intonuit [13] *lævum; & de cœlo lapſa per umbras*
[14] *Stella* [15] *facem ducens multa cum luce* [16] *cucurrit.*
Illam ſumma ſuper labentem culmina [17] *tecti* 695
Cernimus [18] *Idæa claram ſe condere ſylvâ,*
Signantemque [19] *vias: tum longo* [20] *limite* [21] *ſulcus*
Dat lucem,& latè circum loca [22] *ſulphure fumant.*
Hic verò [23] *victus genitor ſe tollit ad auras,*
Affaturque Deos, & [24] *ſanctum ſidus adorat.* 700
[25] *Iam jam nulla mora* [26] *eſt, ſequor, &, qua ducitis, adſum,*
Dii patrii ſervate [27] *domum, ſervate* [28] *nepotem:*
[29] *Veſtrum hoc augurium, veſtroque in* [30] *numine Troja eſt.*
[31] *Credo equidem, nec, nate,* [32] *tibi comes ire recuſo.*

1 Trepidabamus. Enallage modi.
2 Ignem capiti inhærentem.
3 Quos poſteà ſanctos eſſe didicimus, inviolabiles, cœlitùs profectos.
4 Aquis mundis.
3 Ex tali portento. Nam intelligebat omen, quod à Diis datum erat.
6 Ad cœlum: ut alibi, *it clamor* cœlo.
7 Oratione ſequenti.
8 Eſto nobis propitius. Intuentes enim Dii juvant & favent. 9 Tam magnum bonum quod nobis porrenditur. 10 Porrenta confirma. Mos fuit auguribus, petere à Jove confirmari, quæ viſa erant; non enim unum vidiſſe ſatis eſt, niſi confirmetur. 11 Anchiſes. 12 Jupiter confirmat augurium ab alio ſigno auſpicato, id eſt, omine ſecuto, quod erat tonitru lævum. 13 Læva pars: quod boni eſt omnis. Quæ enim nobis læva, à Diis dextra proveniunt. Vel, quia auſpicia captantibus & Meridiem ſervantibus, læva augurio ſunt ab Oriente, quæ melior cœli pars. Vide Macrob. l. 3. c. 1. Cic. l. 2. de Divin. 14 Et hæc etiam proſpera, firmat omen, ſignatque viam fugæ, ducto claro lucis tractu ab Anchiſæ domo ad Antandrum ſub Idâ. 15 Periphraſis Cometæ, quæ lucidam caudam poſt ſe trahit, & tandem labitur. 16 Celeriter tracta eſt per cœlum. 17 Domus noſtræ. 18 Idæ ſylvæ Trojanæ, ubi erat Æneæ domus. 19 Per quas nobis fugiendum erat. 20 Metaphora ab agrorum cardinibus, in quibus propriè limites ſunt, qui agros dividunt. 21 Oblongus tractus. 22 Odore ſulphureo, qui mortem Anchiſæ portendebat. Sulphureæ materiæ fuiſſe fulmina, faces & alios ignes divinos opinabantur veteres, atque hinc θεῖον ſulphuri nomen. 23 Revocatus ab inſtituto Deorum portentis ſive firmato augurio. 24 A Diis miſſum, aut bonæ rei ſignificativum. 25 Et inquit, *jam jam*, &. 26 In me. 27 Familiam, genus. 28 Aſcanium. 29 A vobis provectum. 30 Protectione, poteſtate. 31 A propoſito meo. 32 Tecum.

Dixerat

Dixerat 1 *ille: & jam per mœnia* 2 *clarior* 3 *ignis* 705
Auditur, propiùsque 4 *æstus incendia volvunt.*
5 *Ergo age, chare pater, cervici* 6 *imponere nostræ:*
Ipse subibo humeris, nec me labor iste gravabit:
7 *Quo res cunq; cadent, unum & commune periclum,*
Una salus 8 *ambobus erit: mihi parvus Iulus* 710
Sit comes, & 9 *longè* 10 *servet vestigia conjux.*
Vos famuli, quæ dicam, animis advertite vestris.
Est 11 *urbe egressis* 12 *tumulus, templumque vetustum*
13 *Desertæ Cereris,* 14 *juxtàque antiqua* 15 *cupressus,*
Religione 16 *patrum multos* 17 *servata per annos:* 715
Hanc 18 *ex diverso* 19 *sedem veniemus in unam.*
Tu, genitor, cape 20 *sacra manu, patriosque Penates:*
21 *Me bello è tanto digressum, & cæde recenti,*
Attrectare nefas, donec me 22 *flumine vivo*
Abluero. 720
Hæc fatus, amictum 23 *latos humeros,* 24 *subjectaque colla*
Veste 25 *super, fulvique insternor* 26 *pelle leonis,*
27 *Succedoque oneri:* 28 *dextræ se parvus Iulus*
Implicuit, sequiturq; 29 *patrem non passibus æquis.*
30 *Ponè subit conjux,* 31 *ferimur per* 32 *opaca locorum:*
Et, me quem dudùm non ulla injecta movebant 726

1 Pater Anchises.
2 Quia vicinior erat.
3 Crepitus ab igne procedens.
4 Calores ex incendiis provenientes.
5 Quia jam cessisti, & ignis propinquat.
6 Sine ut imponaris.
7 Quocunque, id est, in quamcunque partem aut eventum.
Tmesis.
8 Nobis.
9 E longinquo, procul sequatur: ne

ab hoste advertamur multi simul. 10 Observet. 11 Offenditur ab iis, qui egressi sunt Troja. 12 Colliculus quidam. 13 Vel, quia Cereris fana in recessibus semper fundata, ad memoriam derelictæ Cereris & orbatæ filia rapta: vel, quia arvorum Dea, extra urbem posita: vel quia cultus jam desuetus per decennalem obsessionem. 14 Hunc tumulum & hoc templum. 15 Quæ arbor Diti sacra, & funebre signum ad domos funestas, maxime nobilium apud Romanos, juxta aras & templa conseri solita. 16 Majorum nostrorum. 17 Observata & venerata. 18 Ex diversis partibus sive itineribus. 19 Locum. 20 Quæ Æneæ Panthus occulta erat ante cædem factam per eum. 21 A cæde, aut etiam funere venientibus nefas sacra adire, nisi fluviali aqua priùs lotis ac purificatis. 22 Aqua semper fluenti. Vide Macrob. Sat. l. 3. c. 1. 23 Lati humeri insternuntur mihi. 24 Quæ patri subjeci. Propert. l. 4. El. 1. *Cum pater in nati tremulus cervice pependit, Et verita est humeros urere flamma pios.* Vide Ovid. 13. Met. 25 Desuper. 26 Tractum est illud ab antiquis Heroibus, qui decoris & horroris gratia ad terrorem incutiendum ferarum pellibus, ac præcipue leonum, tegi solebant. 27 Et suspicio patrem in humeros, super vestem & pellem illam. 28 Meæ. 29 Inæqualibus, quia longe brevioribus, sed pluribus: alioqui patrem dimisisset. 30 A tergo sequitur. 31 Trahimur impetu horroris. 32 Opacitatem: ut, *clausa domorum, strata viarum*, &c.

Tela, neque adverſo 1 *glomerati ex agmine Graji;*
Nunc omnes terrent auræ, ſonus 2 *excitat omnis*
3 *Suſpenſum, & pariter; comitiq;* 5 *oneriq;* 6 *timentem.*
Jamque propinquabam portis, omnemq; 7 *videbar* 730
Evaſiſſe 6 *viam: ſubitò cum creber ad aures*
Viſus adeſſe pedum 7 *ſonitus;* 8 *genitorq;* 9 *per umbram*
Proſpiciens, Nate, exclamat, fuge nate, 9 *propinquant:*
10 *Ardentes clypeos, atq; æra* 11 *micantia cerno.* 734
Hic mihi neſcio, quod trepido 12 *malè numen amicum*
13 *Confuſam eripuit* 13 *mentem: namque* 14 *avia curſu*
Dum ſequor, & notæ excedo regione viarum,
Heu! miſero conjux 15 *fato ne erepta Creüſa*
16 *Subſtitit, erravit-ne* 17 *via, ſeu laſſa* 18 *reſedit,*
Incertum: nec poſt 19 *oculis eſt reddita noſtris.* 740
Nec prius amiſſam 20 *reſpexi* 21 *animumq;* 22 *reflexi,*
Quàm 23 *tumulum antiquæ Cereris,* 24 *ſedemque ſacratam*
Venimus: hìc 25 *demùm, collectis* 26 *omnibus,* 27 *una*
Defuit, & 28 *comites, natumque virumque fefellit.*
Quem non 29 *incuſavi* 30 *amens hominumq;, Deorumq;?*
Aut quid in everſa vidi 31 *crudelius urbe?* 746
Aſcanium, Anchiſenque patrem, Teucroſque Penates,
Commendo ſociis, & curva valle recondo.
Ipſe urbem repeto, & cingor fulgentibus armis.

1 In formam glomeris circum me collecti.
Ducta Metaphora à glomere, in quo fila in globi ſpeciem ſunt collecta.
2 Ad fugam: vel ad horrorem.
3 Dubium, perplexum. Metaphora.
4 Julo.
5 Patri.
6 Periculoſam.
7 Strepitus.
8 Anchiſes territus pavenſque videtur ſibi per imaginationis umbram videre,

quæ non ſunt: certè, quæ cœco, utpote fulminis à Fato ventis, conſpici nequaquam poſſent. 9 Hoſtes appropinquant. 10 Ferreos candefactoſque. 11 Reſplendentia. Quidam hæc Æneæ verba eſſe volunt. 12 Quis Deus non ſatis favorabilis, iratus, inimicus. Ut ſupra; *Et ſtatis male fida carinis.* Genium malum intelligit. Priſci arbitrabantur, ſingulis binos genios aſſignatos: quorum alter ſalutem, alter perniciem moliretur. Quos ſecuti Theologi, hominibus, recens natis, Angelum bonum & malum aſſignant. 13 Attonitum, amentem animum. 14 Loca inacceſſa, ubi non erat via, ſaltem trita. 15 Voluntate Deorum. 16 Manſit ſtans. 17 Per viam ſibi incognitam. 18 Remanſit ſedens. 19 Niſi in umbris. Tantum enim umbram ejus vidit. 20 Retroſpiciendo percepi. 21 A numine malè amico. 22 Ab inſtituto currendi ad tumulum, ut patrem M filium ſalvem. 23 Ad collículum. 24 Templum. 25 Tandem: quia ex diverſo convenerant. 26 Aliis. 27 Illa ſola. 28 Spem feſellit comitum, &c. quia, ſi adfuiſſet, omnes ſimul aufugiſſemus. 29 Criminatus ſum. 30 Factus ſine mente, propter impatientiam amiſſæ conjugis 31 Triſtius Catul. *Quid faciant hoſtes capta crudelius urbe?* 32 Vel ob circumjectos montes, vel, ob vicina littora, quæ curva dicuntur. 33 Hyſteron proteron, pro Cingor armis, atque urbem repeto. 34 Quæſitum conjugem amiſſam.

1 *Stat* 2 *casus renovare omnes, omnemq; reverti* 750
Per Trojam, & rursus caput objectare periclis.
Principio muros, 3 *obscuraque limina portæ,*
4 *Qua gressum extuleram, repeto; &* 5 *vestigia retrò*
Observata sequor per noctem, & 6 *lumine lustro.*
Horror ubiq; 7 *animos, simul ipsa silentia terrent.* 755
Inde 8 *domum, si fortè pedem, si fortè* 9 *tulisset,*
Me refero: 10 *irruerant Danai, &* 11 *tectum omne tenebant.*
12 *Ilicet ignis* 13 *edax summa ad* 14 *fastigia vento*
Volvitur; 15 *exsuperant flammæ;* 16 *furit æstus ad auras.*
Procedo ad 17 *Priami* 18 *sedes, arcemq;* 19 *reviso* 760
Et jam 20 *porticibus* 21 *vacuis, Junonis,* 22 *Asylo,*
23 *Custodes* 24 *lecti* 25 *Phœnix, & dirus Ulysses,*
Prædam asservabant: 26 *huc undique Troïa* 27 *gaza*
Incensis erepta 28 *adytis,* 29 *mensæque Deorum,*
30 *Crateresque auro solidi,* 31 *captivaq;* 32 *vestis* 765
33 *Congeritur:* 34 *pueri & pavida longo ordine matres*
Stant circùm,
Ausus quin etiam 35 *voces jactare per* 36 *umbram,*
Implevi clamore vias; mœstusque Creüsam

1 Placet & decretum est mihi, velutque fixum in animo & immotum.
2 Quos prius obieram.
3 Per noctem occulta, nec omnibus nota. Al. *obsessaque limina portæ.*
4 Per quam egressus fueram.
5 Meos.
6 Mea, id est, viam remetior.
7 Oculis, non face, nec intendii lumine circumspicio. 8 Meam. 9 Rediisset domum Creüsa. 10 Et cùm eò venissem, *irruerant*, &c. 11 Totam meam domum occupabant. 12 Illicò, statim: sumptum à judiciis. 13 Consumens. 14 Culmina domus. 15 Evincunt domum. 16 Fragor vehementer crepitat & exilit ad auras. 17 Patris Creüsæ. 18 Regiam. 19 Quia prius eam viserat. 20 Sc. *in.* 21 Amplis. 22 Loco immunitatem concedenti, à quo neminem ad supplicium abstrahere licebat, qui erat in tutela Junonis. Dictum *Asylum* ἀπὸ τῦ συλάω, id est, *spolio, prædor*: vel. ἀπὸ τῦ σύρω, id est *traho*: quod fugienti illuc spolia non detrahebantur. Est autem *a*, particula privativa: undè *Asylum* est locus à quo nemo extrahi aut rapi possit. In sacris litteris *urbes perfugii* dicuntur Asyla, quæ Deus ipse constituit certis quibusdam casibus, atque iis, qui delicta non voluntaria commiserant. Vide Deut. 4: 41, 42. 23 Prædarum. 24 Electi. 25 Amyntoris filius. 26 In hanc porticum & asylum Junonis. 27 Vox Persica quæ regiam pecuniam, thesaurum & divitias propriè significat. 28 Locis templi secretioribus, & sacratis, quæ nulli, præterquam summo sacerdoti, adire olim licebat. 29 Explicat, quæ Gaza dixerit. 30 Pocula sacrificatoria, facta ex solido auro. 31 Captivorum. 32 Vestes & ornamenta simulachrorum. 33 In commune præda postea dividenda, Zeugma. 34 Captivi abducendi. 35 Clamare. 36 Tenebras.

Neqnicquam ingeminans, [1] *iterumq; iterumq; vocavit.*
[2] *Quærenti, & tectis urbis sine* [3] *fine furenti*
[4] *Infelix simulacrum, atque ipsius umbra Creusæ*
Visa mihi ante oculos, & [5] *nota major imago.*
Obstupui, capiti [6] *steterunt* [7] *comæ, & vox faucibus* [8] *hæsit.*
Tùm sic [9] *affari, & curas his demere dictis:*
Quid tantum [10] *insano* [11] *juvat indulgere labori,*
O dulcis [12] *conjux? non hæc sine* [13] *numine Divûm*
Eveniunt; nec te hinc [14] *comitem asportare Creûsam*
Fas: haud ille sinet [15] *superi regnator Olympi.*
Longa tibi [16] *exilia, &* [17] *vastum maris æquor arandum.*
Ad terram [18] *Hesperiam venies ubi* [19] *Lydius, arva*
Inter [20] *opima virûm, leni fluit* [21] *agmine* [22] *Tibris.*
Illic [24] *res lætæ, regnumque, &* [25] *regia conjux*
Parta tibi: lacrymas [26] *dilecta* [27] *pelle Creûsæ.*
Non ego [29] *Myrmidonum sedes,* [30] *Dolopum-ve superbas*
Aspiciam, aut Grajis servitum matribus ibo
[32] *Dardanis, & divæ Veneris nurus;*

1 Alludit ad ritus funebres priscorum: undè, Nequicquam ait se inclamasse uxorem, de quâ jam conclamatum esse crederet.
2 Quærenti eam.
3 Modo, aut mensurâ.
4 Infeliciter mihi ereptum.
5 Imago ejus erat major, quam ea esset, quam noram, id est erat major, quàm ea ipsa, cujus imago erat.
6 Stupore adeò lapsus est in quantitate syllabæ, cui corripiendæ Grammatici Systolen adhibent.
7 Capilli.
8 Adhæsit, id est, non potui loqui. Ter. in Eun. *Lingua hæret metu.*
9 Creûsa aut imago ejus visa est, cœpit.
10 Magno & inutili, vehementi. Sic Ecl. 9 Insani *feriant sine littora fluctus.* Suprà de Chorœbo, insano *Cassandræ incensus amore.*
11 Delectat te indulgenter operam dare.
12 Marite.
13 Nutu & voluntate Deorum.
14 Sociam itineris tui vi & clam portari.
15 Jovis periphrasis.
16 Sc. *restant.*
17 Amplum mare navigandum est. Metaphora ab agris.
18 Italicam.
19 Thuscus. Namque Lydi, Tyrrheno duce, in hac Italiæ parte confederant: *ubi Lydia quondam Gens bello præclara, jugis insedit Hetruscis,* l. 8. & 10.
20 Pinguia, fertilia.
21 Fluxu, impetu aquarum.
22 Tyberis. Syncope. Albula initio dictus: verùm quod in trajectu ejus, Tiberius, Albanorem rex, submersus sit, Tiberis nomen sortitus est: labitur ex Apennino monte.
23 Ad Tiberim in Italiâ.
24 Consolatur à spe commodorum & suavium rerum.
25 Lavinia Latini regis filia.
26 Quas effundis super me Creûsa tibi dilecta.
27 Depelle igitur.
28 Neque enim in manus hostium Græcorum veni inter captivas abducenda.
29 Thessalorum illorum.
30 Sociorum Pyrrhi. Has duas nationes pro Græciâ posuit. Vide suprà.
31 At contra Hecuba *modò regia conjux, Regia dicta parens, Asiæ florentis imago,* se Penelopæ servitum ituram conqueritur apud Ovid. 13. Met. *modo maxima rerum,* &c.
32 Ego Dardani neptis, & ab illo inclyto viro, Jovis filio, oriunda. Pathos à conditione.

3 Sed

1 *Sed me magna Deûm genitrix* 2 *his detinet oris.*
Iamque vale, & 3 nati ſerva communis amorem.
Hæc ubi dicta 4 dedit, 5 lacrymantem & multa volentem
Dicere, deſeruit, 6 tenuesque receſſit in auras.
7 Ter conatus 8 ibi 9 collo dare brachia 10 circùm;
Ter 11 fruſtra comprenſa 12 manus effugit imago,
13 Par levibus ventis, 14 volucriq; ſimillima 14 somno.
15 Sic demùm 16 ſocios, conſumpta nocte, reviſo.
Atque 17 hîc ingentem comitum 18 affluxiſſe novorum
Invenio admirans 19 numerum, 20 matresque, virosque,
Collectam 21 exilio pubem, miſerabile vulgus.
Vndique convenere, animis opibuſque 22 parati,
In quaſcunque velim 23 pelago deducere terras.
24 Iamque 25 jugis ſumma 26 ſurgebat Lucifer 27 Idæ,
28 Ducebatque diem: Danaique obſeſſa tenebant
Limina portarum: nec ſpes 29 opis ulla dabatur.
30 Ceſſi, & 31 ſublato 32 montem genitore petivi.

1 De Creüſâ memoriæ proditum eſt, à Deûm matre & Venere Græcis præreptam eſſe, & vindicatam in libertatem. Alii putant, Virgilium hic innuere, Creüſam eſſe mortuam, & ſepultam tellure detineri, Terram, communem omnium parentem

Matrem Deûm vocans. 2 In his regionibus. 3 Juli Aſcanii. 4 Creüſa. 5 Me. 6 Vix palpabiles. 7 Τρὶς μὲν ἐφορμήθην, ἶσόν τί μοι θυμὸς ἀνώγει Τρὶς δὲ μοι ἐν χερσὶν σκιὴ ἔκιεν, ἢ πτερὸν ἔπλων. Odyſſ. ιι. 8 Eo tempore, quo aufugerat. 9 Ejus. 10 Per circuitum complectendo ea. 11 Quia contineri nequibat. 12 Meas. 13 Similis 14 Citò avolanti phantaſmati. 15 Id eſt, certior factus, quia conjugem amiſſam recuperare non poteram. 16 Quos in monte Ida dereliquerat in valle reconditos. 17 Ubi meos reliqueram. 18 In morem fluctuum adveniſſe. 19 Si Dareti Phrygio credimus, 3400. 20 Matronas. 21 Ad exilium mecum obeundum. 22 Sc. *ſequi.* 23 Per pelagus. 24 Auroræ deſcriptio. 25 Super verticem Soli & ſtellæ Poëtis, ex opinione & ſenſu vulgi dicuntur montes proſpicere & ex pelago oriri. 26 Oriebatur ſtella matutina lucem ferens. 27 Montis ſylvoſi in Phrygiâ. 28 Ferebat: quia ſolem præcedens nuntiat eſſe diem. 29 Servandæ aut recuperandæ urbis. 30 Locum dedi fatis, per Laocoontis exitium, per diligentiam matris, quæ mihi Deos potius, quam Græcos, inimicos oſtendit, per incendium ex filii mei vertice, per hortationem patris, & religioſas voces uxoris. 31 Humeris meis. 32 Idam.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER III.

ARGUMENTUM.

EVersa Troja, Æneas, collectis suorum reliquiis, quæ cædi flammisque supererant, parataque apud Antandrum viginti navium classe, primum in Thraciam defertur: ubi cum futuræ urbis fundamenta poneret, territus Polydori, à Polymnestore cæsi, prodigiis, Delum petit. Consultoque ibi Apollinis oraculo, cum antiquam gentis suæ matrem, hoc est, primam originis suæ terram repetendam didicisset, falsa Anchisæ patris interpretatione adductus, Cretam contendit. Verum cùm ibi quoque, positis jam mœnibus, gravissima peste exagitaretur, in somnis monitus à Diis penatibus, relicta Creta Italiam petit. Ibi subitò oborta tempestate primum ad Strophades insulas adpulsus, ab Harpyis infestatur: mox Actium delatus, in honorem Apollinis ludos celebrat. Inde Corcyram prætervectus, Epirum tenet: quæ id temporis Heleno Priami filio parebat, cui post Pyrrhi cædem Andromache in conjugium cesserat. Helenus Æneam hospitio excipit, omnique humanitatis genere complectitur, imminentiumque terra marique periculorum certiorem facit. Æneas, relicta Epiro, Tarentum, primumque Italiæ oram prætervectus, ad eam Siciliæ partem, quæ Ætnæ monti adjacet, appellitur. Ibi Achemenidem ab Ulysse in Cyclopis antro desertum, supplicem recipit, edoctusque ab eo de Cyclopum feritate, indè anchoras solvit: memorque præceptorum Heleni, vitatis Charybdis & Scyllæ periculis, Siciliæ littora longo circuitu circumvectus, tandem Drepanum advehitur, ubi Anchises tum senio, tùm longæ navigationis jactatione fatigatus fatis concedit. Indè Italiam petiturus, immissâ ab Æolo subita tempestate, in Africam ejicitur; quam partem libro primo exsequitur.

POstquam 1 *res Asiæ, Priamiq evertere* 2 *gentem* 3 *Immeritam,* 4 *visum superis,* 5 *ceciditque* 6 *superbum*

1 Imperium Trojanum, florentissimum in Phrygia minore, quæ in Asia, *Columen eversus occidit Pollentis Asiæ.* Sen. Tro. 2 Progeniem & domum. 3 Invidiole in Deos & fata causam excidii rejicit. 4 Placuit. Sic loquebantur veteres in rebus parum secundis. Lib. 2. *Diis aliter visum.* 5 In cineres corruit. 6 Magnificè & superbe extructum, nobile.

1 *Ilium,*

1 *Ilium*, & *omnis* 2 *humo fumat* 3 *Neptunia Troja*: *Diversa* 4 *exilia*, & 5 *desertas* 6 *quærere terras*
7 *Auguriis* 6 *agimur Divûm*: 8 *classemq*; *sub ipsa* 9 *Antandro*, & 10 *Phrygia*; 11 *molimur montibus Idæ*, *Incerti quo fata* 12 *ferant*, *ubi* 13 *sistere detur*;
14 *Contrahimusque* 15 *viros*: *vix* 16 *prima inceperat* 16 *æstas*,
Et pater Anchises dare 17 *fatis vela jubebat*.
Littora tùm 18 *patriæ lacrymans*, *portusq*; *relinquo*, 10
19 *Et* 20 *campos*, *ubi Troja fuit*: *feror* 21 *exul in* 22 *altum*
Cum sociis, *natoque*, 23 *Penatibus*, & 24 *magnis Diis*.
25 *Terra* 26 *procul* 27 *vastis* 28 *colitur* 29 *Mavortia campis*,
30 *Thraces arant*, 31 *acri quondam* 32 *regnata* 33 *Lycurgo*:
Hospitium antiquum 34 *Troja*, 35 *sociique*; *Penates*, 15

1 Præcipuum oppidum in Troja.
2 De terrâ adhuc fumat. Nam cùm excidium, cædes, & incendium citò desierint, fumus diutius perseveravit.
3 A Neptuno mœnibus cincta & fabricata. Ovid. 11. Met.
4 In quibus exules

degamus. 5 Ab incolis desertas, adeoque vacuas *vel*, à Dardano quondam derelictas, Italas scilicet Thraciam, Siciliam, Cretam, &c. 6 Ad quærendum impellimur. Græcismus ἀγόμεθα ζητεῖν. 7 Imperiis, fatis, oraculis, prodigiis Deorum: ut, quæ per crinem flagrantem Juli, & per stellam, quæ facem ducebat, portendebantur; item per monita Hectoris & Creusæ. l. 2. 8 Collectionem navium. 9 Oppido ad radicem montis, in quo Paris inter Deas judicarat; montes autem Idæ numerant 4. Phalacran, Lecton, Pergamon, Gargaron. 10 Quia etiam Ida in Creta est, sed classem parabat inter Antandrum & Idam montem. 11 Cum mole & difficultate paramus. 12 Avehant nos. 13 Subducere classem, & finire errores. 14 Congregamus. 15 Quorum in 1. meminit, Ilioneum, Cloanthum, Sergestum, Gyan, Leucaspin, Achaten, atque alios. 16 Verna temperies. Ab opportuna anni parte. 17 Secundum fata & arbitrium Deorum, aut ut fata indicabant. 18 Pathos à loco. 19 *Ecce*, inquit Macrob. l. 5. c. 1. *paucissimis verbis maximam civitatem hausit & absorpsit: non reliquit illi nec ruinam*; quam tamen dilataverat. l. 2 *Venit summa dies*, &c. 20 Arabiles sc. quia jam ignis omnia exederat. 21 Pathos à statu & conditione. 22 Mare. 23 De penatibus l. 1. & alibi. 24 Diis majorum gentium, qui publicè celebrantur, & quorum maximum imperium ac numen erat: qui sunt Jupiter, Neptunus, Apollo, &c. Enniano distichо inclusi. Vide Macrob. l. 3. c. 4. 25 Thracia sc. quam describit ab habitatoribus, militari laude, priscis gentis regibus & regni usu. Docet quomodo coactus sit diversa quærere exilia. 26 A Trojâ. 27 In valdè amplis campis. 28 Subigitur ab agricolis. 29 Bellicosa: undè Marti patria assignatur. 30 Quam terram Thraces assiduo labore exercent. 31 Severo, bellicoso, strenuo: vites enim omnes succidi jussit, exosus Thracum ebrietatem. 32 Gubernata. 33 Thracum rege. Non ergo intelligit hic Lycurgum, sanctissimum illum Lacedæmoniensem legislatorem, sed Dryantis filium. 34 Trojanorum, qui jure hospitalitatis olim à Thracibus accipiebantur, & eos vicissim accipiebant. 35 Confœderati & amici.

Dùm

Dùm fortuna 1 fuit: *feror* 2 *hùc &* 3 *littore curvo* 4 *Mœnia prima* 5 *loco, fatis ingreſſus* 6 *iniquis*; *Æneadaſque meo* 7 *nomine* 8 *fingo*. 9 *Sacra* 10 *Dionæ matri, Diviſque*, 11 *ferebam* 12 *Auſpicibus cœptorum operum, ſuperoq;* 14 *nitentem* 15 *Cœlicolum* 16 *regi mactabam in littore* 17 *taurum*. 21 18 *Fortè fuit* 19 *juxta* 20 *tumulus*, 21 *quo cornea ſummi Virgulta, &* 22 *denſis haſtilibus horrida* 23 *myrtus*. 24 *Acceſſi, viridemque ab humo convellere* * *ſylvam Conatus: ramis* 25 *tegerem ut frondentibus aras*: 25 26 *Horrendum & dictu video mirabile* 27 *monſtrum*. *Nam, quæ prima* 28 *ſolo ruptis radicibus* * *arbos Vellitur*, 29 *huic* 30 *atro* 31 *liquuntur ſanguine gutta*, *Et terram* 32 *tabo maculant: mihi* 33 *frigidus horror Membra* 34 *quatit*, 35 *gelidúſq;* 36 *coit formidine* 37 *ſanguis*. 30 *Rurſus &* 38 *alterius* 39 *lentum convellere* * *vimen*

1 Sc. *proſpera*, id eſt, dùm fortunati fuimus. 2 In hanc terram, id eſt, Thraciam. 3 Sc. *in*. 4 Æni oppidi. 5 Statuo. 6 Non faventibus. 7 Fuit appellata hæc urbs ab Æneæ nomine Ænos, & populi Æneadæ. 8 Voco populos illius civitatis Æneadas. 9 Sacrificia. 10 Veneri, matri meæ, Dionis ex Jove filiæ, quæ una Nympharum Tethyos & Oceani fuiſſe dicitur. 11 Offerebam. 12 Auxiliatoribus, aut faventibus, inchoatis operibus. Hinc *auſpicari*, eſt bonis auſpiciis feliciterque inchoare: ducta Metaphora ab auſpicijs. 13 Cœleſti, ſupremo. 14 Nitidum, utpote pinguem & ſaginatum: *vel*, candidum, ex religione, quia Diis ſuperis candidæ offerebantur victimæ, Diis inferis nigræ. 15 Cœlicolarum. Syncope. 16 Ioui. 17 Sacrificium non litans, itaque ſecutum *Horrendum dictu, & viſu miſerabile monſtrum*. Nam Jovi nuſquam, ſed vel Appollini, aut Neptuno, aut Marti, taurus ſacrificabatur. Committitur ergo res non ignorantia, ſed ut monſtro locum faceret ſecuturo; ut docet Macrob. l. 3. c. 19. Alii tamen taurum ritè Jovi immolari tradunt. 18 Commemorat occaſionem inſecuti prodigii. 19 Prope eum locum. 20 Et collis & ſepulchrum. 21 In quo tumulo ſummo, id eſt, in cujus vertice erat virgarum pullulantium denſitas corni arboris. 22 Denſitate virgultorum, undè facile haſtilia fierent, inculta & aſpera. 23 *At myrtus validis haſtilibus, & bona bello Cornus*, 2. Georg. 24 Tumulum. * Frondes, frutices virgarum, ſeu denſa illa haſtilia virentia. 25 A cauſa finali. Solenne enim priſcis erat, aras frondibus veſtire ac ornare. 26 Maximè admirandum, & ſtupendum. 27 Nam, cum ramos evelleret, effluxit ſanguis, quod monſtri ſimile erat. 28 Terra, in qua ſuſtentabatur. 29 Arbori. 30 Atri ſanguinis. 31 Defluunt. 32 Sanguine atro & corrupto contaminant. Lucret. l. 3. *Et terram conſpergere tabo*. 33 Me frigidum faciens. Metonym. 34 Concutit & tremere facit. 35 Quaſi congelatus. 36 Concreſcit & conſtringitur præ timore. 37 Meus. 38 Arboris. 39 Molle & flexibile.

1 *Inſequor, & cauſas penitus* 2 *tentare* 3 *latentes:*
Ater & 4 alterius ſequitur de cortice ſanguis.
Multa 5 movens animo, 6 Nymphas venerabor agreſtes,
7 *Gradivumq; patrem,* 8 *Geticis qui præſidet arvis;*
9 *Ritè ſecundarent viſus,* 10 *omenque levarent.* 36
11 *Tertia ſed poſtquam majore * haſtilia* 12 *nixu*
Aggredior, genibuſque 13 *adverſæ obluctor arenæ:*
(Eloquar, an ſileam?) gemitus 14 *lacrymabilis imo*
15 *Auditur tumulo, & vox* 16 *reddita fertur ad aures.*
17 *Quid miſerum, Æneа, laceras? jam parce ſepulto:*
18 *Parce piis ſcelerare manus: non me tibi Troja*
19 *Extremum* 20 *tulit, haud cruor hic de ſtipite* 21 *manat.*
Heu fuge 22 *crudeles terras, fuge littus* 23 *avarum!*
Nam 24 *Polydorus ego: hic* 25 *confixum* 26 *ferrea* 28 *texit*
Telorum 28 *ſeges, &* 29 *jaculis increvit acutis.* 46
Tùm verò 30 *ancipiti mentem formidine preſſus*
31 *Obſtupui,* 32 *ſteteruntq; comæ, & vox faucibus* 33 *hæſit.*
34 *Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno*
35 *Infelix Priamus* 36 *furtim mandârat alendum* 50

1 Inſequenter conor.
2 Tentando ſcrutari.
3 Mihi ignotas.
4 Virgulti.
5 Agitans.
6 Hamadryades, arborum præſides & inquilinas nativas: veritus ne fortè ipſarum ſanguinem elicuiſſem.
7 Martem Thraciæ præſidem & Deum, bellicoſum. Aliis placet à *gradiendo* dictum eſſe, quòd ſc. *gradatim* in bellum vadatur. Nec verò deſunt, qui ἀπὸ τῆς κραδάιτου, id eſt, *à vibrando* deducant: quòd haſtæ in bello *vibrentur*, torqueanturque. 8 Thraciæ arvis, cujus partem olim tenuerunt Getæ. 9 Ut proſperas facerent viſiones & prodigium illud. Liv. l. 1. *Hoc velut domeſtico exterritus viſu.* 10 Portentum illud leve ac bonum facerent. 11 Docet; quomodo agnoverit Polydorum illic ſepultum; poſtquam à Polymneſtore occiſus fuerat. * Tertium virgultum. 12 Conatu evellendi. 13 Incumbo terræ, quæ in littore arenoſo eſſe ſolet, mihi oppoſitæ. 14 Quaſi à lachrymante editus. 15 A me. 16 Data, facto jam tranſitu. 17 Loquitur umbra Polydori. 18 Cave polluere manus tuas inſontes. 19 Sed civem propinquum, affinem. 20 Produxit, educavit. 21 Diſtillat. 22 In quibus impium facinus commiſſum eſt. 23 In quo avarus rex imperium tenet. 24 Filius Priami, quem noſti eſſe creditum Polymneſtori. 25 Confoſſum. 26 Jacula cornea myrteaque ferre armata, quæ è ſepulchro enata conſtituunt hoc virgultum. Alluſumque voluut ad haſtam à Romulo ex Aventino in palatium jactam, quæ, radice actâ, in arborem excrevit. 27 Sepelivit & occultavit. 28 Multitudo, copia. 29 Reviruit in haſtilia illa acuta, quæ avellis. 30 Me ancipitam & dubium, quid facerem reddente. 31 Idem habetur verſus ſub fine ſec. lib. 32 Obriguerunt capilli. 33 Adhæſit. Ter. Eun. *Lingua hæret metu.* 34 Digreditur à cœptâ narratione, per occaſionem prodigii oſtentati, in hiſtoriam Polydori. Adi Euripidem Hecubam, & Ovid. 13. Met. & Dictyn Cret. 35 Propter caſum, qui poſt evenit. 36 Secreto, ne res hoſtibus innoteſceret, & puer ad cædem depoſceretur.

Thre-

1 Thraciæ regi Polymneſtori: cui Ilione, maxima natarum Priami, nupſerat. 2 In ſem reſtaurandi regni Troj. quod ipſe Priamus in ſe redempto expertus fuerat. *Conſilium ſapiens, ſceleris niſi præmia magnas Adieciſſet opes.* 13 Met. Ovid. 3 Potentiis Trojæ, id eſt, cum incepiſſet

1 *Threicio regi: 2 cùm jam diſſideret 3 armis*
Dardaniæ, cingique urbem obſidione videret.
4 Ille, 5 ut opes fractæ Teucrûm, & fortuna 6 receſſit,
7 Res Agamemnonias, 8 victriciaque arma ſecutus,
9 Fas omne abrumpit, 10 Polydorum obtruncat, & 11 auro
Vi potitur. 12 Quid non mortalia pectora cogis
Auri 13 ſacra fames? 14 *poſtquam pavor oſſa reliquit,*
Delectos populi ad 15 proceres, 16 primumq; parentem,
17 Monſtra Deûm 18 refero, &, 19 quæ ſit ſententia, poſco.
Omnibus 20 idem 21 animus, 22 ſcelerata 23 excedere terra;
Linquere 24 pollutum hoſpitium, & dare 25 claſſibus Auſtros. 61
Ergo 26 inſtauramus Polydoro funus, & ingens
27 Aggeritur tumulo tellus: 28 ſtant manibus aræ
Cæruleis mœſtæ 29 vittis, 30 atraque cupreſſo;
Et 31 circum 32 Iliades crinem 33 de more ſoluta. 65
34 Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
Sanguinis & 35 ſacris 36 pateras; 37 animamque 38 ſepulchro

deſperare de ſalute Trojanorum & Trojæ. 4 Polymneſtor. 5 Poſtquam. 6 Ab eis. 7 Partes Agamemnonis, imperatoris exercitus Græcorum. 8 Victorum Græcorum. 9 Jus hoſpitale & ſocia fœdera violat. 10 Caput Polydori amputat. 11 Dopoſito cum Polydoro. 12 Ad quid, id eſt, ad omne nefas. Epiphonema per interrogationem prolatum, ut augeatur indignatio. Sal. Cat. *Namque avaritia fidem, probitatem, cæteraſque bonas artes ſubvertit; pro his ſuperbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere edocuit*: Vide Horat. Od. 16. l. 3. 13 Exſecranda cupido. Virg. ſacras *depellere tedas.* 14 Redit a digreſſione ad omiſſam narrationem. 15 Primores & principes. 16 Et præcipue. 17 Portenta. 18 In conſultationem porto, propono. 19 Quid faciendum ſentiatis. 20 Uniformis. 21 Erat. 22 Scelere tanto pollutâ. 23 Ut excederemus. 24 Violatum tali cæde. 25 Claſſes ventis. Hypallage. 26 Ab integro facimus errantibus Polydori manibus ſepulchrum, aut officium funebre, quod prætermiſſum erat. 27 Magna moles terræ accumulatur & apportatur ad tumulum exſtruendum. 28 Poſitæ, erectæ ſunt Diis inferis. 29 Sertis. 30 Triſti, funebri, & ob id ingrata: quare pro fenebri ſigno ante domos funeſtas poni conſuevit. 31 In circuitu. 32 Mulieres Trojanæ ſtant habentes crinem paſſum & ſparſum per colla. 33 Patriæ, aut exequiarum. 34 Inferimus in tumulum pocula in morem navium, id eſt, cymbarum facta, abunde repleta lacte recens mulſo. *Cymbia* autem diminutivè dicta ſunt à *cymbâ* quod navigii genus eſt. Vide Macrob. Sat. l. 5. c. 21. 35 Ex ſacrificio collecti. 36 Pocula patentia orificio amplo. 37 Polydori. 38 Conſepelimus.

Con-

Condimus, & magnâ 1 *ſupremum voce ciemus.*
2 *Inde. ubi prima* 3 *fides pelago,* 4 *placataq; vemi*
Dant maria, & 5 *lenis* 6 *crepitans vocat* 7 *Auſter in*
altum; 70
8 *Deducunt ſocii naves, & littora complent:*
9 *Provehimur portu,* 10 *terraque, urbeſque recedunt.*
Sacra mari, colitur medio gratiſſima 11 *tellus*
12 *Nereidum matri, & Neptuno* 13 *Ægæo:*
Quam 14 *pius* 15 *Arcitenens, oras & littora circum* 75
16 *Errantem, &* 17 *Mycone celſa* 18 *Gyaroque* 19 *revinxit:*
20 *Immotamq; coli dedit, &* 21 *contemnere ventos.*
22 *Hùc feror, hæc feſſos tuto placidiſſima portu*
Accipit: 23 *egreſſi veneramur* 24 *Apollinis* 25 *urbem.*
Rex 26 *Anius, rex idem hominum, Phœbiq; ſacerdos.*
27 *Vittis & ſacrâ* 28 *redimitus tempora* 29 *lauro,* 81
30 *Occurrit, veterem Anchiſen* 31 *agnoſcit* 32 *amicum.*
Iungimus 33 *hoſpitio dextras, &* 34 *tecta ſubimus.*
35 *Templa Dei* 36 *ſaxo venerabos ſtructa veluſto:*

1 Ultimum Valeter conclamamus
2 Deinde, poſtquam officium funebre peregimus.
3 Confidendi ratio eſt facta pelago id eſt, ubi primùm ſatis potuimus confidere pelago, & citra periculum vela dare.
4 Tranquilla.
5 Leniter flans. 6 Cum crepitu ad navigandum hortatur. 7 Quilibet ventus. 8 Deorſum ducunt à littore, quo eas ſubduxerant. Hujus enim contrarium eſt, *ſubducere*; ut l. 1. *Urbem quam ſtatuo, veſtra eſt*, ſubducite *puppes*. 9 Forrò avehimur. 10 Videntur navigantibus recedere, cùm ipſi recedant. Oculus quippe nos quieſcere judicans, motu conſpecto quaſi ſemet retractans, terram retrò tendere opinatur. 11 Delos inſedicta priùs Ortygia. 12 Doridi. 13 Æges urbs erat Eubœæ, ubi templum Neptuni Ægæi: unde & nomen mari Ægæo: quod tamen alii à ſcopulo Αἰγαι referente dictum autumant: alii à fluctibus protervis & αἴσσω more inſultantibus. 14 In matrem, quam ulta eſt Pythone interempto, & in patriam Delon, quàm priùs fluctuantem vado alligavit ac fixit. 15 Apollo, κλυτότοξος, ἀργυρότοξος. Vide Macrob l. 6. c. 5. 16 Vagantem & fluctuantem. 17 Insulâ, quæ Ovid. 7. Met. *humilis*, ſed in qua mons celſus Dimaſtus. 18 Inſulâ in mari Ægæo: in qua mures ferrum arroduni. 19 Colligavit. 20 Eam immobilem & quietam, vadoque fixam habitari. 21 Nihil curare ventos, undè priùs agitabatur. 22 In hanc terram Delon, nunc ita firmam ac ſtabilem, ut nullis tempeſtatibus ſede ſua dimoveri poſſit. 23 Navibus. 24 Qui eam firmavit. 25 Delon. 26 Filius Apollinis ex Stachyli filia, quem regno & ſacerdotio Deli pater honoravit. Quin & olim apud varias gentes ipſi Reges atque imperatores, iidem Sacerdotes erant & Pontifices. 27 Quia ſacerdos. 28 Cinctus. 29 Quia rex. 30 Nobis. 31 Iterum novit. *Agnoſco* enim & *cognoſco* ita a pleriſque diſtinguuntur, ut *agnoſcere* dicamur olim notos: *cognoſcere*, priùs incognitos. 32 Suum. 33 Hoſpitalitatis jure. 34 Regia ſc. id eſt, regiam ipſam intramus. 35 Templum Apollinis. 36 Ubi templum Delphicum, aliaque in Græciâ incendiis, prædonibus, ac terræ motibus diruta eſſent, Delium intactum ſemper manebat eodem ſaxo, Macrob. 3. l. 6. c. Sat.

1 Et dico sc. ostende nobis habitationem nobis debitam & perpetuam, in quâ permanere possimus. 2 Apollo, cui templum fuerat cujusque in Thymbræo campo prope Trojam. 3 Nobis. 4 Propagationem generis. 5 Perdaraturam. 6 Nos, qui sumus secunda mœnia, id est, tutamina Trojæ. 7 Crudelis. 8 Apollo. 9 Oraculum, aut aliud evidens signum, quo certi simus, quò eundum sit. 10 Illabendo significa, ita ut & credere & intelligere valeamus. 11 Docet, quod subsecutum sit oraculum, &c. 12 Templi. 13 Apollinis, id est, quæ in tutela ejus est, eò quòd Daphne puella, ab eo adamata, in laurum conversa fingitur. 14 Secretioribus penetralibus; quæ adire non licet, apertis. 15 Locus secretior, corio Pythonis rectus, undè responsa edebantur. 16 Humiliati. 17 Ut ab adytis perfectè vocem acciperemus. 18 Audimus vocem dicentem. 19 A Dardano oriundi, quæ & ipse ortum habuit ex Italia: quam vel hinc innuere voluit Oraculum ab illis repetendam. 20 Variis laboribus exerciti, fortes. 21 Italia. 22 Læta fœcunditate. 23 Redeuntes. 24 Terram patriam, id est, Italiam: sed non intellexerunt hoc Trojani. Alludum simul ad historiam Bruti & Tarquiniorum Liv. 1. qui cùm oraculum Delphici Apollinis peterent, responsum est, ejus imperium fore, qui primus matrem reversus oscularetur. Quod solus Brutus agnoscens, de navi egressus, simulans casum, osculatus est terram: undè & potitus imperio est. 25 Ovid. 13. Met. super eadem re: *Cumque die surgunt, adeuntque oracula Phœbi. Qui petere antiquam matrem, cognataque jussit Littora.* 26 In Italia. 27 Æneæ posteri. 28 Orbi terrarum: imperium Romanum innuit. 29 Καὶ παῖδες παίδων, καὶ τὰ μετόπισθε γένωνται. Iliad. 20. 30 Omnes in infinitum succedentes. 31 Trojani. 32 Ad quæ. 33. Apollo.

1 *Da propriam*, 2 *Thymbræe*, *domum*; *da munia* 3 *fessis*, 85
Et 4 *genus, &* 5 *mansuram urbem: serva* 6 *altera Troja*
Pergama, reliquias Danaûm, atq; 7 *immitis Achilli.*
Quem sequimur? quòve ire jubes? ubi ponere sedes?
Da, pater, 8 *augurium, atque animis* 10 *illabere nostris.*
11 *Vix ea fatus eram; tremere omnia visa repentè,* 90
12 *Liminaque, laurusque* 14 *Dei; totusque moveri*
Mons circum, & mugire 14 *adytis* 15 *cortina* 14 *reclusis,*
16 *Submissi petimus* 17 *terram, &* 18 *vox fertur ad aures:*
19 *Dardanidæ* 20 *duri, quæ vos à stirpe parentum*
Prima tulit 21 *tellus; eadem vos* 22 *ubere læto* 95
Accipiet 23 *reduces:* 24 *antiquam exquirite* 25 *matrem.*
26 *Hic* 27 *domus Æneæ* 28 *cunctis dominabitur* 28 *oris,*
29 *Et nati natorum, &* 30 *qui nascentur ab illis.*
Hæc Phœbus: mistoque ingens exorta tumultu
Lætitia, & 31 *cuncti, quæ sint ea mœnia, quærunt,* 100
32 *Quò* 33 *Phœbus voce errantes, jubeatque reverti.*

Tum

Tùm 1 *genitor* 2 *veterum volvens monumenta virorum.*
Audite, ô proceres, ait, & 3 spes discite vestras.
Creta 4 *Iovis magni* 5 *medio jacet insula* 5 *ponto,*
Mons 6 *Idæus ubi, &* 7 *gentis cunabula nostræ:* 105
8 *Centum urbes* 9 *habitant magnas,* 10 *uberrima regna.*
11 *Maximus unde pater (si* 12 *rite audita recordor)*
Teucrus 13 *Rhœteas* 14 *primùm est advectus ad oras,*
15 *Optavitque locum* 16 *regno: nondùm* 17 *Ilium, & arces*
18 *Pergameæ* 19 *steterant: habitabant vallibus imis.*
21 *Hinc mater* 22 *cultrix Cybele, Corybantiaq; æra,* 111
Idæumque nemus: hinc fida silentia 23 *sacris,*
24 *Et junctì currum dominæ subiêre leones.*
Ergo agite, &, Divûm ducunt quâ jussa, 25 *sequamur.*
26 *Placemus ventos, &* 27 *Gnosia regna petamus:* 115
Nec longo 28 *distant* 29 *cursu: (*30 *modò Iuppiter adsit)*
31 *Tertia lux classem Cretæis sistet in oris.*

1 Anchises.
2 Animo agitans testimonia, quæ nos admonere possent majorum nostrorum, unde originem traximus.
Monumenta dicta videntur à *monendo* & esse ea omnia, quæcunque vel defuncti causa ædificatur, vel ad memoriam alicujus, ut nos illius admoneant, ut sepulchra, statuæ, libri, & similia. 3 Uadè requiem vicinam sperare potestis. 4 In qua magnus Jupiter natus dicitur. 5 In mari Mediterraneo. 6 A quo is, quem in Phrygia fuisse legimus, nomen accepit. 7 Primæ origines nostri generis *Cunabula* proprie lecticuli sunt, in quibus infantes ponuntur. Hinc per Metaphoram pro primordiis & origine alicujus sumitur, ut hoc loco. 8 ἑκατόμπολις Cretam. Ariadne Theseo apud Ovid. *Non ego te, Crete, centum digesta per urbes Aspiciam, puero cognita terra Iovi.* 9 Cretenses. 10 Fertilissima. Referuntur ad illa oraculi: *eadem vos ubere læto Accipiet reduces.* 11 De qua insula primus autor generis nostri. 12 Ut decet. 13 Phrygias, a *Rhœteo*, Trojæ promontorio. 14 Primus. Fallitur autem in ea re Anchises, quia ante Teucrum venerat Dardanus. 15 Elegit Teucer: ut l. 1. *Pars optare locum tecto.* 16. Ad regiam exstruendam. 17 Oppidum præcipuum Trojæ. 18 Trojanæ. 19 Erectæ erant. 20 Incolæ. 21 Ex hac insula vel, à Teucro inductus cultus matris Deorum Cybeles; cymbala, quæ à Corybantibus pulsantur, & quibus Jovis nascentis vagitus celabatur; Idæ nomen & religio; silentium in sacris; Dea *Turrigeræque urbes bijugique ad frena leones*: ut 10. l. *Æn.* 22 Exornatrix regionis nostræ. 23 Cœptæ sunt sacrificiis aut rebus sacris agendis, quæ nefas erat notificare. 24 Ex imitatione hujus gentis tractus est mos, ut currus Cybeles à leonibus traheretur. Alludit ad fabulum Hippomenis & Atalantæ, quos Cybele in leones vertit, currumque suum subire coëgit: de qua Ovid. Met 10. 25 Navigemus in Cretam. 26 Propitios nobis reddamus Deos ventorum sacrificio facto. 27 Cretam: cujus urbes insignes Gortyne, Cydon, Cnossus. Synecd. 28 A Delo. 29 Spatio. 30 Dummodo cœlum, aura, & venti nobis auxilio sint & faveant. 31 Tertius dies.

1 Docet sacrificio peracto in Cretam profectos, & illuc pestilentia rursùs pulsos.
2 Anchises.
3 Diis debitos.
4 Ad aras.
5 His enim duobus tantùm, & Marti, tauro sacrum fiebat.
6 Quia infaustus est Deus.
7 Tempestati, pro Deo consecratæ à Romanis.

1 *Sic* 2 *fatus*, 3 *meritos* 4 *aris mactavit honores*?
Taurum 5 *Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo*,
6 *Nigram* 7 *Hyemi pecudem*; 8 *Zephyris felicibus albam*.
Fama 9 *volat*, 10 *pulsum regnis* 11 *cessisse paternis* 120
12 *Idomenea ducem*, 13 *desertaq; littora Cretæ*,
Hoste vocare 14 *domos, sedesque* 15 *adstare* 16 *relictas*.
Linquimus 17 *Ortygiæ portus*, 18 *pelagoq; volamus*,
19 *Bacchatamq; jugis* 20 *Naxon*, 21 *viridemq; Donysam*, 125
Olearon, 23 *niveamq; Paron*, 24 *sparsasq; per* 25 *æquor*
26 *Cycladas*, *&* 27 *crebris* 28 *legimus freta consita* 27 *terris*.
29 *Nauticus exoritur* 30 *vario certamine* 29 *clamor*:
Hortantur socii, Cretam 31 *proavosque petamus*.
Prosequitur 32 *surgens à puppi ventus* 33 *euntes*, 130
Et 34 *tandem* 35 *antiquis* 36 *Curetum* 37 *allabimur oris*.
Ergo avidus muros optatæ 38 *molior urbis*,
39 *Pergameamq; voco*, *&* 39 *lætam* 40 *cognomine gentem*
Hortor 41 *amare focos, arcemque attollere tectis*.

Cicero 3. de Naturâ Deorum, 8 Species pro genere. 9 Velociter circumfertur. 10 Regno à suis pulsum, quod à Trojâ redeunti sibi filium gratulatum progressum immolare parabat: ex voto, oblaturum se quod primum occurreret. 11 Excessisse. 12 Deucalionis filium. 13 A duce. 14 Cretenses. 15 Patatas esse. 16 A duce profugo. 17 Beli, ita appellatæ ab ea Ortygia, quæ in Ætolia est. Alii à coturnicibus, quæ ὄρτυγες & ibi frequentes. 18 Et celerrimè navigamus per pelagus. 19 Bacchi Orgiis celebratam; ut 2. Georg *Virginibus* bacchata *Lacænis Taygeta*. Al. *Baccatam*, id est, vitibus consitam. 20 In montibus. 21 Insulam. 22 A pabulo, quo abundat: vel, à marmore viridi insignem maris Ægæi insulam. 23 Niveo marmore nobilem. 24 Undè & σποράδες dictæ hæ insulæ: & *freta hæc terris consita*. Præferunt alii lectionem *concita*, id est, æstu scil. crebro & reciprocis undis commota. 25 Ægæum. 26 Insulas in circuitu in morem Cycladis vestis, & circa Delon in orbem sitas. 27 Insulis toto mari sparsis, & quasi disseminatis. 28 Præternavigamus, prætervehimur. 29 Nautarum hortantium se invicem, κέλευσμα. 30 Quia cùm secundo uterentur vento, certatim incumbebant velociori navigatione. 31 Majores nostros. 32 Flans à posteriori parte navis, & ita à tergo. 33 Nos proficiscentes. 34 Post longa desiderio vel, post bidui navigationem. 35 Undè antiquam originem traximus. 36 Populorum in Cretâ, qui primi cultores ejus fuerunt. 37 Infra: *Ignarique viæ Cyclopum allabimur oris*. 38 Cum more exstruo. 39 Urbem sc. Pergamum inter Cretæ urbes agoscunt Geographi vet. 40 Urbis. 41 Sacrificia celebrare: vel domos privatas exstruere, & arcem juxtà in editiore loco ad defensionem; vel, tecta arci imponere, per Hypallagen.

Iamque

Iamque ferè ſicco 1 *ſubducta* 2 *littore puppes,*
3 *Connubiis, arviſque novis operata juventus:*
4 *Iura, domoſque* 5 *dabam: 6 ſubitò cum tabida*
7 *membris,*
Corrupto 8 *cœli tractu,* 9 *miſerandaque* 10 *venit*
Arboribuſque, ſatiſque 11 *lues, &* 12 *lethifer annus.*
Linquebant dulces 13 *animas, aut,* 14 *ægra* 15 *trahebant*
Corpora: 15 tum 17 *ſteriles* 18 *exurere* 19 *Sirius agros:*
Arebant herbæ, & victum ſeges 20 *agra negabat.*
Rurſus ad oraclum 21 *Ortygiæ,* 22 *Phœbumq;* 23 *remenſo*
Hortatur pater ire mari, 24 *veniamque precari:*
Quem feſſis finem rebus 25 *ferat; unde laborum*
26 *Tentare auxilium jubeat; quò vertere* 27 *curſus.*
28 *Nox erat, & terris animalia ſomnus* 29 *habebat:*
Effigies ſacræ Divûm, 30 *Phrygiique Penates,*
Quos mecum à Troja, mediiſque ex ignibus urbis
Extuleram, viſi ante 31 *oculos adſtare* 32 *jacentis*
In ſomnis, 33 *multo manifeſti lumine, qua* 34 *ſe*
Plena per 35 *inſertas* 34 *fundebat Luna feneſtras.*
Tùm ſic 36 *affari, & curas his demere dictis.*
Quod tibi 37 *delato Ortygiam dicturus Apollo eſt,*
Hic canit, & tua nos en ultrò ad limina mittit.
Nos te, 38 *Dardania incenſa,* 39 *tuaque arma ſecuti;*

1 Erant
2 In littus.
3 Conjugia contrahere, agros ſignare & colere cœpêre juvenes: ſed non niſi auſpiciis ſumptis & peractis ſacrificiis. Vel, juventus erat ferè operata, id eſt, ſacrificia fecerat propter conjugia, & arva jam primum ab eis arata, Virg. 1. Georg. *Sacra refer Cereri, lætis* operaturs *in herbis:* 4 Civitatis. 5 Eis. 6 Occaſio ad cognitionem erroris circa interpretationem oraculi Deliaci. Deſcribit autem peſtem à cauſis ſuis. 7 Hominum. 8 Aëris regione, aut climate. 9 Miſerandos nos faciens. 10 Exortus eſt. 11 Peſtis: redi ad 3. Georg. ſub fine libri. 12. Vortens per peſtem adferens. 13 Vitam ſuam, id eſt, moriebantur. 14 Illa infirma. 15 Eas animas, id eſt, anhelitum, id eſt, affiabantur peſte. 16 Inſuper. 17 Quos exurendo ſteriles effecit. 18 Exurebat. Enallage modi. 19 Stella in ore Canis: cujus exortu intolerabilis calor in terrâ ſentitur. *Jam rapidus torrens ſitientes Sirius, Indos Ardebat,* &c. 4. Georg. 20 Et ipſa lue tacta, propter peccatum Anchiſæ, oraculi perperam interpretati de Creta, non de Italia. 21 Deli, in quo Apollo oracula edebat. Vide ſuprà. 22 Ad Apollinem. 23 Renavigato. 24 Hanc gratiam, ut dicat, *Quem feſſis,* &c. 25 Conſtituat. 26 Attentando obtinere. 27 Navigationis noſtræ. 28 Sic l. 4 *Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem Corpora.* Docet, quomodo Dii Penates, cohortati ſint in Italiam proficiſci. 29 Occupabat. 30 De eis lib. 1. & 2. ſuprà. 31 Meos. 32 Cubantis mei. 33 Mihi viſibiliter apparentes. 34 Lumen ſuum infundebat, inſpergebat. 35 Quæ ædibus interpoſitæ erant. 36 Affari & alloqui viſi ſunt, ac certiores facere, quonam flectendum ſit iter. 37 Poſtquam delatus fueris in Delon. 38 Trojâ. 39 Tum protectionem, tuum imperium ſecuti ſumus.

Nos 1 *tumidum* 2 *ſub te* 3 *permenſi claſſibus æquor*,
Idem venturos 4 *tollemus in aſtra* 5 *nepotes*,
Imperiumq; 6 *urbi dabimus: tu* 7 *mœnia* 8 *magnis*
Magna para, longumque fugæ ne 9 *linq*; *laborem.* 160
Mutandæ 10 *ſedes: non hæc tibi* 12 *littora ſuaſit*
Delius, aut 13 *Cretæ juſſit conſidere, Apollo.*
14 *Eſt locus* (*Heſperiam Graji cognomine dicunt*)
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ:
Oenotrii coluêre viri: nunc fama, minores 165
Italiam dixiſſe, ducis de nomine, gentem.
15 *Hæ nobis* 16 *propriæ ſedes:* 17 *hinc* 18 *Dardanus ortus,*
18 *Iaſiuſq*; *pater: genus à* 19 *quo principe* 20 *noſtrum.*
Surge age, & hæc lætus longævo dicta 21 *parenti*
22 *Haud dubitanda refer. Coritum; terraſque require* 170
24 *Auſonias: Dictæa negat tibi Iupiter arva.*
Talibus 26 *attonitus viſis, ac* 27 *voce Deorum*
(28 *Nec ſopor illud erat, ſed coram agnoſcere* 29 *vultus,*
30 *Velatasq*; *comas, præſentiaque ora videbar*)
Tùm, 1 *gelidus toto manabat corpore* 31 *ſudor.* 175
32 *Corripio è* 33 *ſtratis corpus, tendoque* 34 *Supinas*
Ad cœlum cum 35 *voce manus, &* 36 *munera libo*
37 *Intemerata* 38 *focis: perfecto lætus* 39 *honore*

1 Præſumſum.
2 Sub ductu tuo.
3 Perfectè menſi ſumus, id eſt, pernavigavimus.
4 Extollemus.
5 Poſteros tuos.
6 Romæ.
7 Romæ &c. ſeptem montes comprehendentis.
8 Nepotibus, poſteris.
9 Relinque.
10 Habitationes, id eſt, diſcedendum eſt è Creta.
11 Confirmat ab

autoritate oraculi Deliaci: quod perperam interpretatus fuit Anchiſes. 12 Habitanda. 13 In Cretâ. 14 Topographia Italiæ, à nominis ratione, incolarum antiquitate, rei militaris gloria, ubertate ſoli, & à majoribus, qui inde Phrygiam primi coloniam deduxêre. Habentur quatuor hi verſus l. 1. ex ore Helenæ. 15 Heſperia, aut Italia. 16 Perpetuæ. 17 Ex his regionibus Italiæ. 18 Iaſius & Dardanus filii Coriti, regis Hetruriæ, de hæreditate patris defunĉti decertarunt. Siculus, Hiſpaniæ rex, Atlantis filius, litteris Iaſii accitus fratres pacavit. Dardanus poſtea Iaſium fratrem per ſcelus interceptum peremit. Quod parricidium ulturus avunculus Siculus, Dardanum Hetruriâ expulit. Ille primum in Samothraciam, inde in Aſiam delatus. Ilium condidit: ab illo Erichthonius, Tros, Ilus, Laomedon, Priamus. 19 Quorum priore & principe viro Dardano. 20 Trojanum. 21 Anchiſæ. 22 Certiſſima & veriſſima. 23 Hetruriæ opp. à Corito rege conditum: unde Dardanus venit. 24 Italas, ab Auſone Ulyſſis & Calypſûs filio. 25 Cretenſia. *Dicte* mons Cretæ: hinc *Dictæus*, id eſt, Cretenſis. 26 Stupefactus viſionibus. Eſt autem *Viſum*, cum res uſuvenit eodem modo, quo apparuit. 27 Reſponſo. 28 Nec videbam illud per inſomnia. 29 Penatium Deorum. 30 Vittis. 31 Qui ſtuporem indicabat. 32 Celeriter rapio. 33 Lectis. 34 Surſum erectas. 35 Precefequenti. 36 Thus & vinum offero. 37 Ritè perfecta. 39 Aris Deorum Penatium. 39 Honorifico ſacrificio.

Anchiſen facio 1 *certum*, 2 *remq; ordine pando.* 179
3 *Agnovit* 5 *prolem ambiguam*, 5 *geminoſq; parentes*,
Seque 6 *novo veterum deceptum errore* 7 *locorum.*
8 *Tum memorat: Nate* 9 *Iliacis exercite fatis*,
Sola mihi tales 10 *caſus* 11 *Caſſandra canebat.*
Nunc 12 *repeto hæc generi portendere debita noſtro*,
Et ſæpe Heſperiam, *ſæpe Italia regna* 13 *vocare.* 185
Sed quis ad 14 *Heſperiæ venturos littora Teucros*
Crederet? 15 *aut quem* 16 *tum vates Caſſandra* 17 *moveret?*
18 *Cedamus Phœbo*, *& moniti* 19 *meliora ſequamur.*
Sic 20 *ait: & manifti* 21 *dictis paremus* 22 *ovantes.*
Hanc 23 *quoq; deſerimus* 24 *ſedem*, *pauciſque* 25 *relictis*,
Vela 26 *damus*, *vaſtumq; cava trabe currimus æquor.*
Poſtquam 28 *altum tenuêre rates*, *nec jam amplius ulla*
Apparent terræ, *cœlum undique*, *& undique pontus*:
Tum mihi cæruleus ſupra caput adſtitit 29 *imber*,
30 *Noctem*, *hyememque ferens*, *&* 31 *inhorruit unda tenebris.* 195
32 *Continuò venti volvunt mare*, 33 *magnaq; ſurgunt*
Æquora: *diſperſi jactamur* 34 *gurgite vaſto.*
35 *Involvêre diem nimbi*, *&* 36 *nox humida cœlum*

1 Certiorem, Gradus pro gradu. 2 Aperio omnia, quo ordine dicta & facta ſint. 3 Pater Anchiſes agnovit ſtatim errorem ſuum, ex geminis originis autoribus, Dardano mutlò aute, ex Italia, Teucro longo poſt tempore in Phrygiam ex Creta profecto. 4 Ortum Trojanam duplicem: vel, incertam, quo parente Dardano-ne an Teucro, dicatur orta. 5 Duos: Dardanum ſc. & Teucrum. 6 Inſolito. 7 Cretæ & Italiæ. 8 Deinde eloquitur. 9 Fatigate, exercitate totum decennium proximum fatis Trojanis debitis. 10 Eventus miſeros, ut diu erraremus Italiam quærentes 11 Priami filia & vates. 12 Memoria ſc. id eſt, memini fata denuntiaſſe & ſignis prædixiſſe, hæc eventura noſtro generi. 13 Exoptare. 14 Italiæ. 15 Vaticiniorum fide ſublata, *Dei juſſu non unquam credita Teucris*: ſupra Æn. 2. 16 Cum obſidione urbs noſtra premeretur. 17 Incitaret ad credendum. 18 Pareamus monitis Phœbeis, quæ Italiam ſignificant. 19 Quam hic nacti ſumus, undè dirâ peſte propellimur. 20 Anchiſes. 21 Monitis ejus. 22 Lætitiâ exultantes. 23 Ut priùs Thraciam deſeruiſſemus. 24 Civitatem in Creta jam extructam. 25 Qui Pergamum, novam à ſe conditam urbem, incolerent. Al. *relictis*, id eſt, peſtilentia abſumptis. 26 Ventis. 27 Navi incurrimus. 28 Profundum mare, uti eſt in medio. 29 Nubes denſa. 30 Caliginem & tempeſtatem pluviosam, qualis hyberno tempore eſſe ſolet. 31 Facta eſt horrida. 32 Aſſiduo motu. 33 Integræ convolutiones aquarum oriuntur. 34 Mari amplo. Sic 1. Æn. *Apparent rari nantes in* gurgite vaſto. 35 Nubes pluviosæ implicuerunt claritatem diurnam. 36 Nubes pluviosa aſpectum cœli oculis noſtris eripuit.

Abſtulit : 1 *ingeminant abruptis nubibus* 2 *ignes.*
3 *Excutimur curſu, & 4 cæcis erramus in undis.*
Ipſe diem, noctemque 5 negat diſcernere 6 cœlo,
Nec meminiſſe via mediâ 7 Palinurus in unda.
Tres adeò 8 *incertos cæca caligine 9 ſoles*
Erramus 10 *pelago* 11 *totidem ſine* 12 *ſidere noctes.*
Quarto terra die primùm ſe 13 *attollere tandem*
Viſa, 14 aperire procul montes, ac volvere fumum.
Vela cadunt, remis 15 *inſurgimus : haud mora, nauta*
Adnixi torquent ſpumas, & 16 cærula verrunt.
17 *Servatum ex undis* 18 *Strophadum me littora primùm*
Accipiunt. Strophades 19 *Grajo ſtant nomine dictæ*
20 *Inſulæ in Ionio magno : quas* 21 *dira Celæno,*
22 *Harpyiæque colunt aliæ : 23 Phineïa poſtquam*
24 *Clauſa domus, 15 menſaſque metu liquêre priores.*
26 *Triſtius haud* 27 *illo monſtrum, nec ſævior ulla*
Peſtis, & ira Deûm 28 *Stygiis ſeſe extulit undis.*
29 *Virginei* 30 *volucrum vultus, fœdiſſima ventris*
31 *Proluvies,* 32 *uncaque manus, & pallida ſemper*
Ora 33 *fame.*
34 *Hùc ubi* 35 *delati portus intravimus : ecce*

1 Se, id eſt, ingeminantur, multiplicantur fulgura, crepant tonitrua.
2 Coruſcationes & fulmina.
3 A propoſito itinere avertimur.
4 Tenebroſis, in quibus nulla patebat certa via.
5 &c. *poſſe.*
6 Per inſpectionem cœli.
7 Gubernator regiæ navis peritiſſimus : de quo vide l. 5.
8 Dubios, an dies an nox eſſet. 9 Dies. 10 In mari. 11 Etiam tres. 12 Apparitione cujuſvis ſideris. 13 Nam terra videtur exſurgere, cum littoribus appropinquamus. 14 Oſtendere. 15 Innitimur, ut ad terram appellamur. 16 Maria cærulei coloris invertunt remis ſuis. Metaphora à ſcopis ducta ad remos. 17 A ſubmerſione & præſenti periculo naufragii liberatum. De nautis & oleaſtro l. 12. Servati ex undis *ubi figere dona ſolebant.* 18 ἀπὸ τ στροφῆς, id eſt, *à reverſione* : quod Calais & Zethus, Boreæ filii alati, hùc uſque Harpyias perſecuti, *revertebantur* in Arcadiam, ab Iride moniti, ne ulterius Jovis canes perſequerentur : cum prius *Plotæ* dictæ fuiſſent hæ inſulæ. 19 Vocabulo Græco nam στροφὴ eſt *reverſio*, ut diximis. 20 Duæ. 21 Execrabilis. 22 Monſtra volucria & rapacia, unde & nomen habent (nam ἁρπάζω eſt *rapio*) tria A ſello, id eſt, ἓλειν ἄλλο *alienum tollens*, Ocypete : id eſt, *citiùs auferens* : Celæno : Celænum Græci *nigrum* vocant. *Harpyias malas*, pro nequiſſimis mulieribus uſurpaſſe videtur Apulejus. 23 Phineus, rex Arcadiæ, liberos ex priore, ſuâſu Harpalices ſuperinduct e iis novercæ excæcavit. Hanc impietatem Dii ulti & ipſum oculis privârunt, miſſis inſuper his monſtris, quæ cibos ejus fœdarent. 24 Harpyis, per Zetum & Calaïm, Boreæ filios. 25 Regis Phinei, quas prius polluerant. 26 Execrabilius. 27 Harpyis. 28 Infernalis lacus. 29 Sunt ſc. quales virgines habent. 30 Harpyiarum. 31 Sordis effuſio. 32 Ungues curvi, Græci κατωψώνυχες. 33 Voracitate. 34 In has Harpyiarum inſulas. Docet, quomodo ab Harpyis infeſtati fuerint. 35 Neceſſitate ſc. nam ſponte venimus, non deſerimur, niſi neceſſitate.

1 *Læta boum* 2 *passim campis armenta videmus*, 220
3 *Caprigenumq*; *pecus*, *nullo custode*, *per* 4 *herbam*.
5 *Irruimus* 6 *ferro*, *& Divos*, *ipsumque vocamus*
7 *In prædam partemq*; *Iovem*: *tunc littore curvo*
Exstruimusque 8 *toros*, *dapibusq*; *epulamur opimis*.
At subitò 9 *horrifico lapsu de montibus adsunt* 225
Harpyiæ, *& magnis quatiunt clangoribus alas*:
10 *Diripiuntque* 11 *dapes*, *contactuque omnia fœdant*
Immundo: *tùm* 12 *vox tetrum dirainter odorem*.
Rursum in 13 *secessu longo*, *sub rupe cavata*,
Arboribus clausi circùm, *atq*; *horrentibus umbris*, 230
Instruimus mensas, *arisq*; 14 *reponimus ignem*.
Rursum ex 15 *diverso cœli*, 16 *cæcisque latebris*,
17 *Turba* 18 *sonans prædam* 19 *pedibus circumvolat uncis*,
Polluit ore dapes: *sociis tunc arma capessant*
Edico, *& dira bellum* 20 *cum gente gerendum*. 235
Haud secùs, *ac jussi*, 21 *faciunt*: 22 *tectosq*; *per herbam*
Disponunt enses, *& scuta* 23 *latentia* 24 *condunt*.
Ergo ubi 25 *delapsæ sonitum per curva dedêre*
Littora, 26 *dat signum* 27 *specula* 28 *Misenus ab alta*
29 *Ære cavo*: 30 *invadunt socii*, *&* 31 *nova prælia tentant*,
32 *Obscœnas* 33 *pelagi ferro* 34 *fœdare volucres*.
Sed neque vim plumis ullam, *nec vulnera tergo*
Accipiunt, *celerique fuga* 35 *sub sidera lapsæ*,
36 *Semesam prædam*, *&* 37 *vestigia fœda relinquunt*.
38 *Vna in præcelsa consedit rupe* 39 *Celæno*, 245

1 Pinguis, vel, per Hypallag. Nos læti. 2 Pasci ubique. 3 Caprorum & caprarum. 4 Pascua. 5 In armenta & gregem. 6 Telis ferreis. 7 In prædationem & participationem prædæ. Moris enim erat Romanis, ad prædam exituris, Jovi prædatori partem vovere. 8 Lectos discubitorios ex herbis intortis: qui in unoquoque toro tres erant adcapiendum cibum

parati. 9 Horrificè labentes. 10 In diversum trahentes rapiunt. 11 Nostras. 12 Sc. *auditur*. 13 Loco secreto. 14 Iterum ponimus, id est, iterum sacrificamus Jovi, quem in partem prædæ invocaveramus. 15 Tractu: vel, diversis partibus aëris. 16 Obscuris occultis. 17 Harpyiarum. 18 Volans, clangens. 19 Unguibus. 20 Cum crudeli animantium genere. 21 Socii. 22 Tegunt & disponunt, ut ex inopinato eas ita adoriantur. 23 Quæ occultando latere faciebant. 24 Abscondunt. 25 Harpyiæ deorsum lapsæ de rupe. 26 Incundi prælii, id est, classicum canit. 27 A loco editiore, unde speculabatur opportunitatem invadendi. 28 Tubicen: *quo non præstantior alter Ære ciere viros*, *Martemque accendere cantu*. 6. 29 Lituo, tubâ. 30 Harpyias. 31 Insolita: vel, quia rarum est pugnare cum Harpyis; vel, quia vulnerari non poterant. 32 Adversâ portendentes. 33 Circa pelagus versari solitas. Ideò Terræ & Ponti, ut alii, Neptuni filias: inde mox, *regno patrio*, id est, Neptunio, insula sc. 34 Trucidare, dilacerare. 35 in sublime. 36 Semivoratam. 37 Indicia unguium suorum. 38 Harpyiarum. 39 Nomine.

1 Infelix vates, 2 rupitque hanc pectore vocem :
3 Bellum etiam 4 pro cade boum, ſtratiſq; juvencis,
5 Laomedontiadæ, 6 bellum ne inferre paratis?
Et 7 patrio 8 inſontes Harpyias pellere regno?
9 Accipite ergo animis, atq; hæc mea figite dicta, 250
Quæ Phœbo 10 pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
Prædixit, vobis * Furiarum ego 11 maxima 12 pando.
13 Italiam curſu petitis, ventiſque 14 vocatis,
15 Ibitis Italiam, 16 portuſque intrare licebit.
Sed non antè 17 datam cingetis mœnibus urbem, 255
Quàm vos 18 dira fames, noſtræq; injuria 19 cædis,
20 Ambeſas 21 ſubigat 22 malis abſumere menſas.
23 Dixit, & in ſylvam pennis ablata 24 refugit.
At ſociis ſubita gelidus formidine ſanguis 259
25 Diriguit: 26 cecidêre animi, nec jam amplius armis,
Sed votis precibuſque jubent expoſcere 27 pacem,
* Sive 28 Deæ, ſeu ſint * diræ, obſcœnaque volucres.
At pater Anchiſes, 29 paſſis de littore palmis,
Numina magna vocat, 30 meritoſque indicit honores, 265
Dii prohibete 31 minas! Dii 32 talem avertite 32 caſum:
Et placidi ſervate 33 pios! Tùm litore funem

1 Nuntia infelicitatis: ut Homer. μάντις κακῶν.
2 Violenter expreſſit, id eſt, locuta eſt hoc modo.
3 Exordium abruptum, & cum ſtomacho enunciatum, continens expoſtulatoriam de injuria & damno acceptis.
4 Quia occidiſtis boves noſtros, & quia proſtraviſtis invencos noſtros.

5 Trojani, à perfido rege Laomedonte denominati: & inſtituti, qui Deos, Apollinem & Neptunum, fraudavit mercede ſuâ. 6 Repetitio emphatica Q. d. ubi veniam precari debebatis, & damnum reponere, injuriam majorem infertis. 7 Patris noſtri Neptuni. 8 Quæ vobis, priuſquam boves auferretis, nihil nocuimus. 9 Intelligite hæc mea dicta & intellecta memoriæ mandate. 10 Jupiter. * Eaſdem enim Harpyias & Furias eſſe volunt: apud inferos ſc: Furias & Canes; apud Superos, Diras & Aves; in medio, Harpyias. 11 A ſuâ autoritate. 12 Manifeſto, declaro. 13 Vaticinium Harpyiæ. 14 Invocatis in auxilium veſtrum. 15 Perventetis quidem in Italiam. 16 Italicos. 17 Conceſſam vobis à Diis. 18 Dirum Harpyiæ Celænûs vaticinium: cui etiam eventus reſpondit. l. 7. *Heus etiam menſas conſumimus, inquit Iulus.* 19 In boves & juvencos noſtros iſtatæ. 20 Circumneſas, circumroſas. 21 Compellat, cogat. Sic l. 6 *Caſtigatque, auditque dolos*, ſubigitque *fateri*. 22 Mandibulis ac dentibus devorare quadras ſive orbiculos panicios, è quibus cibum ſumebant, quique carnibus ſubjiciebantur. 23 Cæleno. 24 Avolavit, ne placari poſſet à Trojanis. 25 Congelatus eſt. Sic ſuprà: *Gelidúſque coit formidine ſanguis.* 26 Animi ſocionum labefacti ſunt. Propert. cecidit *ſpiritus ille tuus.* 27 Veniam. 28 Quæcumque eſſent, quæ futura præſciebant & prædicebant. 29 Extenſis manibus. 30 Sacrificia congruentia, aut quæ mereantur expiationem, ſolenni ritu denuntiat. 31 Quæ minatur dira Celæno. 32 Tam diram famem. 33 Religioſos Trojanos.

Diripere, 1 *excussosque jubet* 2 *laxare rudentes.*
3 *Tendunt vela Noti*: 4 *fugimus spumantibus undis*,
Quâ cursum ventusque, *gubernatorque vocabant.*
*Iam*5 *medio apparet fluctu*6 *nemorosa*7 *Zacynthos*, 270
Dulichiumque, *Sameque*, *&* 8 *Neritos ardua saxis.*
9 *Effugimus scopulos Ithacæ*, 10 *Laërtia regna*,
Et terram 11 *altricem* 12 *sævi* 13 *execramur Vlyssis.*
Mox & 14 *Leucatæ* 15 *nimbosa cacumina montis*,
Et 16 *formidatus nautis* 17 *aperitur Apollo*, 275
18 *Hunc petimus fessi*, *& parvæ succedimus* 19 *urbi*:
20 *Anchora de prorâ jacitur*; *stant* 21 *littore puppes.*
Ergo 22 *insperata tandem tellure potiti*,
23 *Lustramurque Iovi*, *votisque incendimus* 24 *aras*,
25 *Actiaque* 26 *Iliacis celebramus littora ludis.* 280
Exercent 27 *patrias*, *oleo* 28 *labente*, 29 *palæstras*
Nudati socii: 30 *juvat evasisse tot urbes*
Argolicas, *medioque fugam tenuisse per* 31 *hostes.*
32 *Interea* 33 *magnum Sol circumvolvitur* 34 *annum.*

1 Extenso
2 Explicatis ventis funes velorum & antennarum.
3 Extendunt.
4 Celeriter avehimur.
5 Sc. è.
6 Sylvosa.
7 Græciæ insula.
8 Mons Ithacæ: à quo Ulysses *Neritius* est dictus.
9 Celeriter transimus.
10 In quibus regnabat Laërtes pater Ulyssis.

Scopulos autem per irrisionem *Regna* vocat. 11 Nutricem, alumnam. 12 Trojæ domitoris: ut cujus fraude maximè urbs Troja deleta fuit. 13 Detestamur. 14 Montis Epiri, à petris λευκὰς, id est, *coloris albi*, dicti. 15 Summitates, in quibus jugiter sunt nubes & venti. 16 Propter scopulos naufragos evitatum promontorium, in quo templum Apollinis. 17 Ostenditur, procul apparet. 18 Apollinem, id est, templum Apollinis. 19 Actio: apud quod cum Antonio & Cleopatrâ Augustus felici prælio congressus est. 20 Ferramentum utrimque uncum, quod in vadum immissum funibus naves retinet: ne, tempestate ingruente, loco moveantur. Gr. ἄγκυρα. 21 Sc. *in*. 22 Qua non sperabamus potiri. 23 Jovi sacrificando peccatum nostrum expiamus, ob piaculum in ejus canes Harpyias commissum: vel etiam, læti gratias acturi, quod Græcas evasissemus urbes & hostes: alludit simul ad lustrum Rom. quia ludi isti quinquennales. 24 Templi Apollinis in Actiaco littore. 25 Ludos Actiacos ab Augusto Cæs. institutos in littore juxta Actium, Ambracii sinus promontorium, ob victoriam ibi de Cleopatra & Antonio relatam. 26 Trojanis: lucta sc. palæstra, id que nudi & uncti. 27 Quales in patria exercere solebant. 28 Defluente: ungebantur enim oleo, priusquam palæstram inirent. 29 *Palæstra* proprie locus est, in quo adolescentes luctatores nudi & oleo perfusi quondam luctabantur: πάλη enim *lucta* est: à qua hæc vox ad reliqua exercitia est translata. 30 Delectat eos, Publici gaudii rationem reddit, quod sc. per medias hostium urbes huc usque penetrassent. 31 Græcos. 32 Dum ludis intenti erant socii. 33 Per circulum ac orbem anni Solaris, qui est 12 mensium. Addidit ergo *Magnum*, ne Lunaris annus, qui est 30. dierum, intelligeretur. Vid. Macrob. de Som. Scip. l. 2. c. 11.

Et 1 *glacialis hyems Aquilonibus* 2 *asperat undas.* 285
3 *Ære cavo clypeum, magni gestamen* 4 *Abantis,*
Postibus 5 *adversis* 6 *figo, & rem carmine signo:*
8 *Æneas hæc* 9 *de Danais* 10 *victoribus arma.*
Linquere tùm portus jubeo, & considere 11 *transtris.*
12 *Certatim socii* 13 *feriunt mare, & æquora* 14 *verrunt.*
Protinus 15 *aërias* 16 *Phæacum abscondimus arces,* 291
Littoraque Epiri 17 *legimus,* 18 *portuque subimus*
Chaonio, & celsam 19 *Buthroti ascendimus urbem,*
20 *Hic incredibilis rerum fama* 21 *occupat aures,*
22 *Priamiden Helenum* 23 *Grajas regnare per urbes,* 295
Conjugio 24 *Æacida Pyrrhi, & sceptrisque potitum.*
Et 26 *patrio Andromachen iterùm* 27 *cessisse marito,*
Obstupui; miroque incensum pectus 28 *amore*
Compellare virum, & casus cognoscere tantos.
Progredior portu, classes, 30 *& littora linquens.* 300
31 *Solennes* 32 *tùm forte dapes, &* 33 *tristia dona,*
Ante urbem in luco 34 *falsi Simoëntis ad undam*
35 *Libabat,* 6 *cineri Andromache* 37 *manesque vocabat*
Hectoreum 38 *ad tumulum: viridi quem* 39 *cespite*
40 *inanem,*

1 Glaciem congelans.
2 Exasperat: ideò ventus ad navigandum suadebat.
3 Qui erat ex ære cavo.
4 Græci alicujus cum Androgeo ab Æneæ victi & spoliati: namque de Abante Trojano mentio rursus, l. 10.
5 Contra nos positis.
6 Affigo, sc. *abiturus.*
7 Titulo unius versus.
8 Sc. *consecravit.*
9 Sc. *detracta.*
10 Qui se victores gloriantur.
11 In tabulis navium, in quibus remiges sedere solent, quæ propriè *Transtra* aut *Juga* dicuntur.
12 Cum certamine.
13 Remis verberant, ut naves propellant.
14 Invertunt remis suis. Metaphora à scopis ductâ ad remos, ut suprà diximus.
15 Valde altas, quæ adhæ sunt in montibus exstructæ.
16 Corcyram insulam inter Epirum & Calabriam, ubi Alcinous, rex Phæacum, qui Ulyssem hospitio susceperat, regnabat) è conspectu amittimus
17 Preternavigamus.
18 Et intramus regionem illam per portum Chaonium.
19 Id est, Buthrotum.
20 In hoc portu.
21 Increpuit auribus nostris.
22 Priami filium.
23 Sortitam partem Epiri, ut cui post cædem Pyrrhi cesserit uxor ejus Andromache cum regno.
24 Pronepotis Æaci: Æacus enim genuit Peleum; Peleus Achillem; Achilles Pyrrhum.
25 Imperio, quod per sceptrum significatur.
26 Trojano, sc. Heleno qui erat de patria prioris mariti Hectoris fratris Heleni.
27 Jure concessam.
28 Desiderio & affectu alloquendi Helenum.
29 Rerum eventus.
30 Ad littora appulsas.
31 Legitima & anniversaria sacrificia.
32 Cum advenirem.
33 Funebria, & ad luctum pertinentia.
34 Repræsentati hîc in Epiro ab Heleno, & nuncupati ad memoriam Trojani illius fl.
35 Sacrificabat, ad placandum forte.
36 Hectoris.
37 Umbras Hectoris.
38 Juxta.
39 Sc. *ex.*
40 Sine cadavere. Cenotaphium intelligit, qualia erigi solent iis, quorum corpora haberi non poterant, nempe omni sepulturæ honore destituti, Stygiam paludem transnare non possent.

Et 1 *geminas*, 2 *causam lachrymis*, 3 *sacra verat aras.*
Vt me conspexit venientem, & Troïa circum
Arma 4 *amens vidit, magnis exterrita* 5 *monstris*
6 *Diriguit visu in medio; calor ossa reliquit:*
7 *Labitur, & longo* 8 *vix tandem* 9 *tempore fatur.*
10 *Vera-ne te* 11 *facies? 12 verus mihi nuncius* 13 *affers,*
Nate 14 *Dea? vivis-ne? aut, si lux* 15 *alma* 16 *recessit,*
17 *Hector ubi est? dixit; lachrymasq; effudit, & omnem*
Implevit 8 *clamore locum.* 19 *Vix pauca* 20 *furenti*
21 *Subjicio, & 22 raris turbatus vocibus hisce:*
Vivo equidem, vitamque 23 *extrema per omnia duco:*
No dubita; nam 24 *vera vides.*
Heu, quis te casus 25 *dejectam conjuge* 26 *tanto*
Excipit? aut quæ 27 *digna satis fortuna revisit?*
28 *Hectoris, Andromache, 29 Pyrrhin connubia servas?*
30 *De ecit vultum, & demissa voce locuta est:*
31 *O felix una ante* 32 *alias* 33 *Priameïa virgo,*
34 *Hostilem ad tumulum Troja sub mœnibus altis*
35 *Iussa mori! 36 quæ* 37 *sortitus non pertulit ullos,*

1 Unum Hectori marito, & alteram Astyanacti filio, Ut Ecl. 5. *Ecce duo tibi, Daphni, duoque altaria Phœbo*: binis se honorabant Deos & heroas. 2 Defensa causam parentationis: quia duo charissima pignora amiserat. 3 Cum sacrificatione exstruxerat.

occursum Æneæ inopinatum. 5 Viso miro & inexspectato. Monstri enim simile erat, Trojanos, & præcipue Æneam *in Epirum descendurum*. 6 Obstupuit. 7 Animi deliquio concidit. 8 Cum difficultate. 9 Sc. *post*. 10 In hac parte habetur sermo Andromaches ad Æneam adventantem, & Æneæ ad illam. 11 Species adfert te. 12 Non simulatus. 13 Præsentas. 14 Venere. 15 Quæ alit viventes 16 A te, id est, si mortuus es, & non verus nuntius tui es, sed umbra ab inferis descendens. 17 Maritus meus, cui hæc sacrificia libo. 18 Ejulatu. 19 Cum difficultate. 20 Affectu & dolore consternatæ, impatienterque dolenti Andromachæ. 21 Adjicio. 22 Et attonitus commiseratione in Andromachen (quam lachrymantem vidi) aperio & loquor verbis per intervalla prolatis, aut paucis. 23 In extremis miseriis & periculis 7 annorum sursum deorsum aditis 24 Verum & vivum hominem non simulato corpore. 25 Privatam. 26 Quantus erat Hector. 27 Meritis tuis, cum iterum sis patrio conjuncta marito Heleno. 28 Sc. *uxor*. 29 An perseveras in conjugio ejus, cujus pater Hectorem occidit? Q. d. indignissimum est. 30 Pudibunda, sive præ pudore. 31 O felix est. Collatione malorum Polyxenæ, suam calamitatem exaggerat Andromache. Macrob. Sat. l. 4 c. 6. 32 Virgines. 33 Polyxena Priami filia, à Pyrrho ad placandos manes patris Achillis, ob amorem ejus in Apollinis templo à Paride occisi, mactata ad tumulum Achillis. Immolationem Polyxenæ describit Ovid. 13. & Catul. de nupt. 34 Achilles hostis. Hoc cum suo exilio comparat. 35 A Pyrrho. Quod minus acerbum est, quam mori non posse, cum velis. 36 Quæ sortitione ceffit nemini Græcorum, ut ego, quæ primò Hectori, deinde Pyrrho, & rursus Heleno, & reliquæ Trojanæ primariæ. 37 Sortitiones.

Nec victoris 1 *heri tetigit captiva* 2 *cubile.*
Nos, 3 *patriâ incensa, diversa per æquora vecta* 325
Stirpis Achillea fastus, 6 *juvenemque superbum*,
Servitio enixa tulimus: 7 *qui* 8 *deinde secutus*
9 *Ledæam Hermionem*, 10 *Lacedæmonioſq; hymenæos*,
11 *Me famulam*, 12 *famuloq; Heleno transmisit habendam.*
Aſt 13 *illum*, *ereptæ magno inflammatus amore* 330
14 *Conjugis*, *&* 15 *scelerum furiis* 16 *agitatus* 17 *Orestes*,
18 *Excipit incautum*, 19 *patriasque obtruncat ad aras.*
Morte 20 *Neoptolemi*, *regnorum reddita* 21 *cessit*
Pars 22 *Heleno*: 23 *qui Chaonios cognomine campos*,
Chaoniamq; omnem, *Trojano à* 24 *Chaone* 25 *dixit*, 335
26 *Pergamaq*; 27 *Iliacamque* 28 *jugis hanc addidit arcem.*
Sed tibi qui cursum venti, *quæ fata dedêre*? (*cem.*
Aut quis 29 *te ignarum nostris Deus appulit oris*?
Quid puer 30 *Ascanius*? 31 *superat-ne & vescitur aura*?
32 *Quem tibi jam Troja.* 340
Ecquaja jam 33 *puero est amissa cura* 34 *parentis*?

1 Domini alicujus. 2 Thalamum. 3 Ego. 4 Troja igni cremata. 5 Pyrrhi superbiam. 6 Pyrrhum sc. cujus pater Achilles præter alios Hectorem & Troïlum: filius, patre crudelior, Politem, adeoque ipsum Priamum, filiamque Polyxenam trucidarit: hujus ego factum tuli, inquit. 7 Quæ peperi Pyrrho in servitute filium Molossum. 8 Postquam me fortitus erat. Transitio, quæ exponit, quomodo à Pyrrhi servitio fuerit liberata. 9 Ledæ neptem, filiam Helenæ, & Menelai, à quo desponsata sibi fuerat, repetit Pyrrhus: & ipse ab Oreste, dum sacris operaretur, cæsus. 10 Nuptias Hermiones Laconicæ, id est, infelices, quales erant Clytemnestræ & Helenæ. 11 Ut captiva nuberem captivo. 12 Paronomasia. 13 Pyrrhum. 14 Hermiones: quia ereripuit Hermionem Oresti. 15 Ob interfectam à se matrem Clytemnestram, quod cum Ægistho, qui patrem occiderat, adulterium commisisset. 16 Vexatus, impulsus. 17 Filius Agamemnonis & Clytemnestræ. 18 Adoritur sibi non præcaventem. 19 Sibi patrique fatales, Achilles enim à Paride ad aram Apollinis Thymbræi extra Trojam, Neoptolemus Delphis ad aram item Apollinis ab Oreste interfectus. Vel, *patrias*, id est, Achilleas: quas Achilli patri suo exstruxerat. 20 Pyrrho. 21 Jure obvênit: quia genuerat filium, qui post mortem patris moriens, matri reliquit portionem regni. 22 Marito meo. 23 Helenus. 24 Fratre suo, id est, Helenî: qui, ita poscente oraculo, devoverat se ut servarentur socii Heleni: grassante læva inter eos peste. 25 Denominavit. 26 Repræsentata & delineata ad formam antiquæ Trojæ. 27 Quam Ilium appellavit. 28 Montibus. Pars pro toto. 29 Ignorantem quod hic essemus. 30 Sc. *agit*. 31 An supereſt, supervivit, superstes est? 32 Ἀποσιώπησις sensu & versu imperfectis, supplent alii. *Quem tibi jam Trojâ peperit fumante Creusa.* 33 Alcanio. 34 Trojæ patriæ, quæ communis omnium est parens: non Creusæ, quia ejus mortem Andromache scire non poterat, ut quidam volunt.

Le-

Ecquid in 1 *antiquam virtutem, animoſque viriles,*
Et pater Æneas, & 2 avunculus excitat Hector?
3 Talia 4 fundebat lachrymans, 5 longoſque ciebat
6 Incaſſum fletus: cùm ſeſe à mœnibus 7 heros
Priamides 8 multis Helenus comitantibus offert;
Agnoſcitque ſuos, latuſque ad mœnia ducit,
Et 9 multùm lachrymas verba inter ſingula fundit.
10 Procedo, & 11 parvam Trojam, 12 ſimulataq; magnis
Pergama, & 13 arentem 14 Xanthi 15 cognomine rivum
Agnoſco, Scææque 16 amplector limina portæ.
Nec non & 17 Teucri, 18 ſocia ſimul urbe fruuntur:
19 Illos porticibus 20 rex 21 accipiebat in amplis;
22 Aulaïi in medio 23 libabant pocula 24 Bacchi,
Impoſitis 25 auro dapibus, paterasque tenebant.
Jamque 26 dies, alterque dies proceſſit, & 27 aura
Vela vocant, 28 tumidoq; inflatur 29 carbaſus 30 Auſtro.
His 31 vatem aggredior dictis, ac talia 32 quæſo:
33 Trojugena, 34 interpres 35 Divûm, qui 36 numina Phœbi,

1 Majorum ſuorum.
2 Frater matris Q. d. An-ne aliquod paternæ virtutis ſpecimen in eo elucet? An ne avunculum ſuum Hectorem aliquando eſt præſtiturus?
3 Tales querelas.
4 Andromache.
5 Diu duraturos excitabat.
6 Fruſtrà.
7 Heroïca virtute præditus, rex & vates; qui, interfecto

Pyrho, Chaonia potitus erat. 8 Quod in 1. dixit, *magna ſtipante caterva.* 9 Abunde. 10 Progredior ad urbem. 11 Ad repræſentationem magnæ & veteris Trojæ: ut ſuprà, *falſi Simoentis*, ubi Pergama, Xanthus, Scæa porta. 12 Efficta ad ſimilitudinem magnorum mœnia Trojana parva: condiderat enim aliam Trojam Helenus. 13 Sine aquis. Sic & Horat. Epod. 13 & Lucano 7. l. *parvus & ſicco ſerpebat pulvere Xanthus.* 14 Fluvii Trojam interfluentis. 15 Cui cognomen erat. 16 Veneror in memoriam portæ illius Trojanæ, quæ ad *σκαιὰς* lævam ſita, vel ad Scæum promontorium, & exſtructa ad ſimilitudinem illius. 17 Socii mei. 18 Socialiter in urbem Buthrorum recipiuntur, ubi cives noſtri imperabant. 19 Teucros. 20 Helenus, qui in partem regni pervenerat. 21 Convivio excepit. q. cœna adventitia. Sic Ter. Eun. Accipit *bono melius nemo, neque prolixius.* 22 Aulæ ſeu regiæ. Diæreſis, more veterum. Lucretio perfamiliaris. Diphthongus Græca ai quæ eſt. 23 More ſacrificantium abſumebant apud Helenum. 24 Vini. Metonym. 25 Eſcariis aureis. 26 Unus, 27 Venti ſecundi leniter ſpirantes invitant nos ad vela paranda & navigandum. Alibi contra, *vocat jam carbaſus Auſtros.* 28 Ab effectu. 29 Velum ex carbaſo. 30 Vento. Species pro genere. 31 Helenum regem, qui & vates erat. 32 Precor. 33 O in Troja genite, Trojane. 34 *θεοπροπῶν* vaticinandi perite ex afflatu numinis, aſtrologia, & augurio. 35 Voluntatis Deorum. 36 Divinitatem.

Qui

Qui 1 *tripodas*, 2 *Clariique lauros*, *qui* 3 *sidera sentis*;
Et 4 *volucrum linguas*, *&* 5 *præpetis omina pennæ*,
Fare age (*namq*; 6 *omnem cursum mihi prospera dixit*
7 *Religio*, *& cuncti suasêre* 8 *numine Divi*
Italiam petere, *& terras tentare* 9 *repostas*.
Sola 10 *novum dictuque nefas Harpyia Celæno*
11 *Prodigium canit*, *&* 12 *tristes denunciat* 13 *iras*,
14 *Obscœnamque famem*) *qua prima pericula vito*,
15 *Quid-ve sequens tantos possim superare labores*.
16 *Hic Helenus*, *casis primùm* 17 *de more juvencis*,
18 *Exorat pacem Divûm*, *vittasque* 19 *resolvit*
Sacrati 20 *capitis*, *meque* 21 *ad tua limina*, 22 *Phœbe*,
Ipse 23 *manu multo* 24 *suspensum numine ducit*;
Atque hæc deinde canit 25 *divino ex ore* 26 *sacerdos*:
Nate Dea (*nam te* 27 *majoribus* 28 *ire per altum*
27 *Auspiciis manifesta* 29 *fides*: *sic* 30 *fata Deûm Rex*
Sortitur, *volvitque* 31 *vices*: 32 *hic vertitur ordo*)

1 Revelationem factam apud tripodas Apollinis, id est, mensas in templo Apollinis Delphici, sive suggesti genus, quod conscendebat Pythia ἀτρμα δαμοίνιον hauriturì, quo temulenta, ut & δαφνηφάγος, lauro comesa, responsum dedit. v. 2 Apollinis, (cui sacra Clarosiæ vel ut alii, urbs Colophoniorum) oracula sub lauro fieri solita. Vide Plin. l. 15, c. 13. 3 Indicium astrorum. 4 Oscines & præpetes observans: ex cantu sc. & volatu avium divinans. 5 Auguria ex avium volatu afferre potes: nam aves, ex quarum cantu omnia prædicuntur, *Oscines* dicuntur. 6 Hypallage: omnis religio mihi dixit cursum prosperum. 7 Pia & religiosa gens, ut Cassandra, Creüsa, Hector. 8 Potestate divina. Apollinis spiritum intelligit, cujus afflatu omnia norunt vates. 9 Remotas, longè positas. 10 Inauditum mihi. 11 Supra, hoc libro. 12 Incommodas nobis. 13 Deorum sc. ob injurias sibi illatas. Nuntiaverat enim Celeno fore edendas mensas, & ferendam famem. 14 Indecoram: vel, quæ homines ad obscœna compellit. 15 Age eloquere, quomodo possim evitare famem & reliqua pericula ac difficultates, quas Celæno mihi prædixit. 16 Hoc tempore. 17 Sacrificantium sc. ad obtinendum divinandi beneficium. 18 Orando impetrat reconciliationem aut favorem Deorum. *Exorare* propriè, est orando impetrare id, quod petimus. 19 Laxat, ut demissæ pendeant: ritu sacro. Nam hoc significabant animo cui is soluto se ad nomen accedere. 20 Sui sc. qui sacerdos & vates erat. 21 Adingressum templum tui. 22 Apostrophe ad Apollinem. 23 Sue. 24 Religiose anxium, sollicitum & attentum de futuris. 25 Apollinis, id est, ut ab Apolline acceperat. 26 Helenus. 27 Majoribus satis, quàm quæ auspiciis egeant Jovis. 28 Navigare. 29 Persuasio est. 30 Res fataliter id est, Deorum providentia futuras Jupiter ordinat, disponit, per sortes indicat. Allusit enim ad sortes Apollinis, cujus est sacerdos. 31 Rerum. 32 Hæc ordinatio agitur.

suprà, *mugire adytis cortina reclusis*. 2 Apollinis, (cui sacra Clarosiæ vel ut alii, urbs Colophoniorum) oracula sub lauro fieri solita. Vide Plin. l. 15, c. 13. 3 Indicium astrorum. 4 Oscines & præpetes observans: ex cantu sc. & volatu avium divinans. 5 Auguria ex avium volatu afferre potes: nam aves, ex quarum cantu omnia prædicuntur, *Oscines* dicuntur. 6 Hypallage: omnis religio mihi dixit cursum prosperum. 7 Pia & religiosa gens, ut Cassandra, Creüsa, Hector. 8 Potestate divina. Apollinis spiritum intelligit, cujus afflatu omnia norunt vates. 9 Remotas, longè positas. 10 Inauditum mihi. 11 Supra, hoc libro. 12 Incommodas nobis. 13 Deorum sc. ob injurias sibi illatas. Nuntiaverat enim Celeno fore edendas mensas, & ferendam famem. 14 Indecoram: vel, quæ homines ad obscœna compellit. 15 Age eloquere, quomodo possim evitare famem & reliqua pericula ac difficultates, quas Celæno mihi prædixit. 16 Hoc tempore. 17 Sacrificantium sc. ad obtinendum divinandi beneficium. 18 Orando impetrat reconciliationem aut favorem Deorum. *Exorare* propriè, est orando impetrare id, quod petimus. 19 Laxat, ut demissæ pendeant: ritu sacro. Nam hoc significabant animo cui is soluto se ad nomen accedere. 20 Sui sc. qui sacerdos & vates erat. 21 Adingressum templum tui. 22 Apostrophe ad Apollinem. 23 Sue. 24 Religiose anxium, sollicitum & attentum de futuris. 25 Apollinis, id est, ut ab Apolline acceperat. 26 Helenus. 27 Majoribus satis, quàm quæ auspiciis egeant Jovis. 28 Navigare. 29 Persuasio est. 30 Res fataliter id est, Deorum providentia futuras Jupiter ordinat, disponit, per sortes indicat. Allusit enim ad sortes Apollinis, cujus est sacerdos. 31 Rerum. 32 Hæc ordinatio agitur.

Pauca tibi è [1] *multis, quo tutior* [2] *hospita* [3] *lustres*
Æquora, & [4] *Ausonio possis* [5] *considere portu,*
[6] *Expediam dictis: prohibent nam* [7] *cetera* [8] *Parcæ*
Scire [9] *Helenum, farique vetat* [10] *Saturnia Iuno.* 380
[11] *Principio Italiam, quam tu jam* [12] *rere propinquam,*
[13] *Vicinosque,* [14] *ignare, paras* [15] *invadere* [16] *portus,*
[17] *Longa procul* [18] *longis via* [19] *dividit* [20] *invia*
[18] *terris:*
[21] *Antè &* [22] *Trinacria* [23] *lentandus remus in undâ,*
Et [24] *salis Ausonii* [25] *lustrandum navibus* [25] *æquor,* 385
[26] *Infernique lacus,* [27] *Æaæque* [28] *insula* [29] *Circes,*
Quam tutâ possis [30] *urbem* [31] *componere terra.*
[32] *Signa tibi dicam: ut* [33] *condita mente teneto.*
[34] *Cum tibi* [35] *sollicito,* [36] *secreti ad* [37] *flumina undam,*
Littoreis ingens inventa sub ilicibus [38] *sus* 390
[39] *Triginta* [40] *capitum fœtus enixa jacebit*
[41] *Alba,* [42] *solo recubans, albi circum* [43] *ubera* [44] *nati;*
[45] *Is locus urbis erit; requies ea certa* [46] *laborum.*
Nec tu [47] *mensarum morsus horresce futuros:* 394
Fata [48] viam invenient, [49] *aderitque* [50] *vocatus Apollo*

1 Quæ mihi dicta sunt.
2 Externa; vel, ut alii vicina.
3 Circumnaviges.
4 Italico.
5 Sedem capere.
6 Expediam dicam.
7 Ut quæ de morte Anchisæ, & etiam ipsius Æneæ postea evenerant.
8 Tres illæ Deæ fatales, originem, medium & exitum omnium rerum disponentes. De his vide Ecl. 4.
9 Sc. *me.* Tertia persona pro prima.
10 Saturni filia.
11 Vaticinium Heleni.
12 Reris, id est, arbitraris.
13 E proximo: quia vicini sunt.
14 Rerum futurarum.
15 Intrare, Metaphora à re militari.
16 Sc. *quos.*
17 Non situ loci, sed fatis negantibus: nam ex Epiro in Italiam brevis est transitus.
18 Per longas terras, in quas prius appellêris.
19 Ab ingressu tuo.
20 Immeabilis, superatu difficilis.
21 Prius.
22 Freto Siculo: à tribus promontoriis Siciliæ, Lilybæo, Pachyno, eloro. De his Ovid. 23. Met.
23 Lenta navigatione flectendus, id est, in Siculo mari navigandum est.
24 Maris Italici: infra, hoc eod. lib.
25 Circumnavigandæ æqua unda.
26 Avernus, per quem ad inferos descendit Æneas l. 6.
27 Ab Æa, urbe Colchorum, dictæ.
28 Hanc insulam prætervavigantem fingit Æneam l. 7.
29 Solis & Persês Nymphæ filiæ. Hæc venefica fuit.
30 Lavinium.
31 Condere.
32 Terræ tutæ, in quâ urbem condas.
33 Ea secreta.
34 Adi l. 8. sub initio, ubi idem habetur vaticinium.
35 Sollicitè indaganti in quam terram deveneris.
36 Ad quod secretus advenies.
37 Tyberis.
38 Porca.
39 Quo prodigio regnaturum triginta annis Ascanium, significabatur.
40 Suillorum, porcellorum.
41 Qui color Albam prænotat ab Ascanio condendam.
42 In terrâ.
43 Matris.
44 Suilli, porcelli sc. *jacebunt.*
45 In quo hæc invenies, erit locus urbis condendæ in terra tuta.
46 Postquam non restabunt labores navigandi, sed tamen bellandi.
47 Quibus te fames ambesas subigat malis absumere mensas (ut Celæno dixit) licet futuri sint. Prodigii hujus exitum habes l. 7.
48 Rationem aut medium sedandi eam famem.
49 Auxilio erit, favebit.
50 In auxilium.

1 Ostendentis est. Hanc Italiæ partem, quæ è regione nobis adversa sc. Calabriam, Apuliam: Lucaniam, &c. *Magnam* quondam *Græciam* dictam, quod magnus ille Pythagoras inibi philosophatus fuerit: declina.

2 Extremam regionem.

1 *Has autem terras, Italique hanc littoris* 2 *oram,*
Proxima quæ 3 *nostri perfunditur æquoris* 4 *æstu,*
Effuge: cuncta 5 *malis habitantur* 6 *mœnia Grajis.*
7 *Hic & Narycii posuerunt mœnia Locri,*
8 *Et Salentinos obsedit milite campos* 400
Lyctius Idomeneus: 9 hic illa ducis Meliboei
Parva Philoctetæ 10 *subnixa Petilia muro.*
11 *Quin, ubi* 12 *transmissæ steterint trans æquora*
classes,
Et 13 *positis aris jam vota in littore* 14 *solves;*
15 *Purpureo* 16 *velare comas adopertus* 15 *amicta,* 405
Ne qua inter sanctos 17 *ignes* 18 *in honore Deorum*
Hostilis facies occurrat, & 19 *omina turbet.*
Hunc 20 *socii morem* 21 *sacrorum, hunc ipse teneto,*
Ast ubi 24 *digressum Siculæ te admoverit oræ* 410
Ventus, & 25 *angusti rarescent claustra Pelori:*
26 *Læva tibi tellus, &* 27 *longo læva petantur*
Æquora 27 *circuitu: 28 dextrum fuge littus, &*
29 *undas.*
30 *Hæc loca, vi quondã, &* 31 *vasta convulsa* 32 *ruina,*

3 Adriatici. 4 Fervore. 5 Hostibus nostris, adeóque fidei malæ. 6 Hæ urbes. 7 Hic Græci, à Narycio urbe Attica profecti, socii Ajacis Oilei, condidêre urbem Locros in hac proxima ora Italica. 8 Idomeneus, è Lyctô, Cretæ opp. pulsus, consedit in Salentinis. 9 Philoctetes ex Meliboea, Thessaliæ urbe, condidit Petiliam. 10 Cincta. 11 Quinimò, aut insuper. 12 Appulsæ fuerint ad littus Italicum aut Calabrum. 13 Extructis. 14 Ut hostium oppida & concursus omni studio evitentur. 15 Phrygio more, ut mox, & orto ab Æneâ, qui in littore Laurenti dùm sacra faceret velato capite, non agnitus est ab Ulysse, qui ibi fortè appulerat. Alii referunt ad Diomedem sacris intervenientem. Sed &, arceri à sacris profanos, solenne erat, ne mysteria non initiati funestarent: undè vela vitis, foribus: fenestris prætensa, & despectio è fenestris interdicta. Macrob. Sat. lib 1. cap. 6. 16 Fac ut veleris (est enim Imperativus passivus) comas, id est, ut habeas comas velatas, id est, operto capite sacri operare. 17 Quibus sacrificium cremari debeat. 18 In ipso sacrificio, id est, inter sacrificandem. 19 Sacrificii ordinem rhmpat. 20 Tui tenento. 21 Sacrificandi velato capite. 22 Casta sive religiosa observatione. 23 Nepotes tui. 24 E littore Italico, ubi magnâ Græcia est. 25 Modici & quasi clausi introitus Pelori (promontorii Siciliæ a *Pelori*, gubernatore Annibalis denominati) arcti minùs & minus videbuntur. 26 Quæ ad sinistram manum jacet. 27 Faciendo longum circuitum, id est, circumnaviges. 28 Italicum. 29 Dextras Siciliæ. 30 Hujus partis Siciliæ. Digressio in descriptionem Scyllæ & Charybdis. 31 Fuit quodam Italia Siciliæ conjuncta: posteà ruina & tempestate separata & avulsa. Vide quæ nos ad Flor. p. 83. & Sil. l. 14. Ovid. Met. 35. Claud. de raptu Proserp. l. 1. 32 Terrarum, quarum fundum jam aquæ exciderant.

(Tan-

(Tantum [1] ævi longinqua valet mutare vetuſtas!) 1 Temporis. Multorum enim locorum ſitus & facies longorum temporum vetuſtate mutantur. Epiphonema ſive Acclamatio. Sic Georg. 2. *Adeò à teneris aſſuescere multum eſt!* Et Georg. 3. *Tantus amor florum, & generandi gloria meſſis!*

[2] *Diſſiluiſſe ferunt:* [3] *cum protenus utraq; tellus* 416
Una foret, venit [4] *medio vi* [5] *Pontus, &* [6] *undis*
[7] *Heſperium Siculo latus abſcidit, arvaque & urbes*
Littore [8] *diductas* [9] *anguſto interluit æſtu.*
[10] *Dextrum* [11] *Scylla latus,* [12] *lævum* [13] *implacata Charybdis*
[14] *Obſidet, atque* [15] *imo barathri ter gurgite vaſtos*
Sorbet in abruptum fluctus, rurſusque [16] *ſub auras*
Erigit [17] *alternos, &* [18] *ſidera verberat unda.*
At Scyllam [19] *cæcis* [20] *cohibet ſpelunca latebris*
Ora [21] *exſertantem, & naves in ſaxa* [22] *trahentem.* 425
[23] *Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo*
[24] *Pube tenus: poſtrema,* [25] *immani corpore* [26] *Piſtrix,*
[27] *Delphinum caudas utero commiſſa luporum.*
Præſtat [28] *Trinacrii* [29] *metas luſtrare Pachyni*
[30] *Ceſſantem, longos & circumflectere curſus,* 430

2 In diverſas partes quaſi per ſaltum diviſas eſſe violentia aquarum dicunt, illi, qui de ſitu orbis locuti ſunt. 3 Cùm continuatim una eſſet terra, id eſt continens, Italia & Sicilia. 4 In modium: ut, *It clamor* cœlo. Terræ motu avulſum refert Strabo, undè è Rhegio nomen. 5 Impetus maris. 6 Vi undarum. 7 Italicum à Siculienſi avulſit, abrupit. 8 Separatas littore, id eſt, quia nunc diverſum habent littus. 9 Modico freto. 10 Verſus Italiam. 11 Periculum illud maris Siculi, in quod mulier voraciſſima, quid boves Herculis fertur rapuiſſe, fingitur verſa: ideò dicitura Jove fulmine icta, & in maria præcipitata, & in tale monſtrum converſa, omnia devorans & abſorbens. Vide Ovid. Met. 4. 12 Voraciſſima. Al. *impacata.* 13 Verſus Siciliam. 14 Occupat, tenet in perniciem prætereuntium. Metaphora à re militari. 15 Profundo gyro profundiſſimæ voraginis ſæpe valde amplos fluctus Charybdis ſorbet in voracitam abruptatem. 16 In aëra. 17 Fluctus alternatim nunc in barathrum abſorptos, & nunc in aëra ejectos. 18 Ad cœlum uſque videtur attingere. 19 Obſcuris & quæ videri non poſſunt. 20 Continet. 21 Aperiente. 22 Ingurgitatione aquarum. 23 Suprema diſpoſitio corporis Scyllæ eſt facies, id eſt mulier ſuperne, deſinit in piſcem, balænam vel Delphinas, ſub utero latrantibus monſtris, lupis ceu canibus ſuccincta: ut 6. Ecl. Moralem hujus figmenti rationem vide apud Cæſ. antiq. lect. l. 14. c. 3. 24 Inguinibus. 25 Turpi. Similis eſt piſci marino longiſſimo, atque anguſto corpore, caudis luporum. Ab hujus ſimilitudine navis oblonga dicitur, *Piſtrix.* 27 Commiſſas habens, id eſt, adaptatas vel junctas caudas Delphinum utero luporum: qui vorax eſt, aut quia canes in utero habere fingitur, propter undarum ſonitum quem ſcopuli latratui perſimilem edunt. 28 Promontorii Siculi. 29 Oram & terminos circumnavigare. 30 Non properantem, morantem: vel, cum via, & temporis diſpendio potius circumvectum, quàm ſemel, &c.

Quam ſemel [1] *informem vaſto vidiſſe ſub antro*
Scyllam, & [2] *cæruleis canibus reſonantia ſaxa.*
Præterea (ſi qua eſt [3] *Heleno* [4] *prudentia,* [5] *vati*
Si qua fides, animum ſi [6] *veris implet Apollo)* 434
[7] *Unum illud tibi, nate Dea, præq;* [8] *omnibus unum*
Prædicam, & repetens iterumq; iterumque [9] *monebo.*
Iunonis magnæ primum prece [10] *numen adora:*
Iunoni [11] *cane vota libens, dominamque potentem*
[12] *Supplicibus* [13] *ſupera donis:* [14] *ſic denique* [15] *victor*
Trinacria fines Italos mittêre relicta. 440
[16] *Huc ubi* [17] *delatus* [18] *Cumæam acceſſeris urbem,*
[19] *Divinoſque lacus, &* [20] *Averna ſonantia* [21] *ſilvis,*
[22] *Inſanam vatem aſpicies: quæ rupe ſub* [23] *ima*
[24] *Fata canit,* [25] *foliiſque* [26] *notas, &* [27] *nomina*
mandat.
Quæcumque in foliis deſcripſit carmina virgo, 445
Digerit in [28] *numerum, atque* [29] *antro ſeclusa* [30] *relinquit.*
[31] *Illa* [32] *manent immota* [33] *locis, neque ab* [34] *ordine*
[35] *cedunt.*
Verum [36] *eadem* [37] *verſo tenui cum* [37] *cardine ventus*
Impulit, & teneras turbavit [38] *janua* [39] *frondes,*
Nunquam deinde cavo volitantia [40] *prendere ſaxo* 450
Nec [41] *revocare ſitus, aut* [42] *jungere carmina* [43] *curat:*
[44] *Inconſulti* [45] *abeunt,* [46] *ſedemque odêre Sibyllæ.*

1 Turpem. 2 Marinis, quos Scylla in ventre geſtare propterea fingitur, quod fluctus illi colliſi, quaſi latratum edant. 3 Mihi, in quantum Heleno. Tertia perſona pro prima. 4 De rebus futuris. 5 In quantum vati. 6 Reſponſis, aut ſententiis. 7 Præcipuum. 8 Aliis. 9 Te illud unum præ omnibus. 10 Poteſtatem divinam. 11 Pronuncia. 12 Suppliciter & ſubmiſſo animo votis. 13 Sacrificiis expugnatam concilia, & coge tibi eſſe benevolam. 14 Per talia vota & dona. 15 Voti compos. 16 In hos fines Italos. 17 Vi tempeſtatis. 18 Cumas, quæ ſunt in littore Italico lib. 6. 19 Apollini conſecratos & Sybillæ lacus Lucrinum & Avernum. 20 Declinatur *hic Avernus*, in ſingulari; & *hæc Averna, orum*, in plurali. 21 Per ſylvas. 22 Fatidicam, afflatam numine & furore divino, ut lib. 6. unam e Sibyllis Delphoben ſc. quæ *Cumana* dicitur. 23 Profunda. 24 Rerum eventa fataliter præviſa. 25 In foliis palmarum ſcribi fata à Sibylla ſolita, ſcribit Varro, & Æn. l. 6. 25 Literas. 27 Res notis deſcriptas. 28 Seriem & ordinem. 29 Per antrum ſeclusa à carminibus, quæ foris relinquit. 30 Ea ante antrum. 31 Folia, aut carmina. 32 Foris. 33 A locis, in quibus in numerum degeſta ſunt. 34 Suo ſc. in quo collocata deſeruntur. 35 Recedunt. 36 Carmina, in foliis ſiccis deſcripta. 37 Aperta janua vertendo cardinem. 38 Aperta, admittens ventum, id eſt, ventus per januam ingreſſus. 39 Palmarum ſc. jam aridas, in quibus Sibylla ſcripſit. 40 Colligere in rupem ſeu antrum, quod eſt ex ſaxo cavato. 41 Reparare poſitiones foliorum, in quibus carmina per ordinem deſcripta erant. 42 Per ordinem connectere. 43 Sibylla. 44 Oraculi reſponſo non accepto. 45 Conſultores. 46 Antrum.

Hic

Hic tibi, 1 *ne qua moræ fuerint dispendia tanti,*
(Quamvis 2 *increpitent sodii, & vi* 3 *cursus in altum*
Vela vocet, possitque 4 *sinus implere secundos:)*
5 Quin adeas vatem, precibusque 6 *oracula poscas:*
7 Ipsa canat, vocemque 8 *volens atque ora resolvat.*
9 Illa tibi Italiæ populos, venturaque bella,
Et quo quemque modo 10 *fugiasque ferasque laborem,*
11 Expediet, 12 *cursusque dabit venerata secundos.*
Hæc sunt, quæ nostrâ liceat te voce moneri.
Vade age, & 13 *ingentem factis* 14 *fer ad æthera Trojam.*
15 Quæ postquam 16 *vates sic ore effatus* 17 *amico est,*
Dona dehinc auro gravia, 18 *sectoque elephanto,*
Imperat ad naves ferri, 19 *stipatque carinis*
Ingens argentum, 20 *Dodonæosque lebetas,*
Loricam 21 *consertam* 22 *hamis, auroque trilicem.*
Et 23 *conum* 24 *insignis galeæ, cristasque;* 25 *comantes,*
26 Arma Neoptolemi: sunt & 27 *sua dona parenti.*
28 Addit equos, additque 29 *duces.*
30 Remigium supplet; 31 *socios simul instruit* 32 *armis.*
Interea 33 *classem velis aptare jubebat*

1 Ne aliqua jactura temporis, quam feceris morando, reputetur à te tanti momenti.
2 Obmurmurent, quod illic morari velis, ubi periculum sit.
3 Prospera navigatio.
4 Medium velorum, ventorum flatu curvatorum, prosperum ventis implere, id est, licet prosperrima sit navigatio, & socii omnes optent procedere.
5 Tamen ne omittas, quin adeas Sibyllam.
6 Responsa Deorum.
7 Et quin poscas, ut ipsa vates prædicat futura, non autem scribat in palmarum foliis, quæ vento abripi possint. Ideò l. 6. ait Æneas: *Foliis tantùm ne carmina manda: Ipsa canas oro.*
8 Libenter loquatur.
9 Prædictio ista Sibyllæ his verbibus concepta est. l. 6. *O tandem magnis pelagi defuncte periclis: Sed terra graviora manent: in regna Latini Dardanidæ venient.*
10 Declines & toleres pericula. Polysyndeton est.
11 Promptè & expeditè declarabit, docebit.
12 Rationem navigandi in fatalem Italiæ partem commonstrabit.
13 Quæ per te ingens instaurabitur, quoniam ex eâ olim Roma orietur.
14 Ad cœlos usque extolle.
15 Responsa. Recitat jam dona, quæ ab Heleno acceperat.
16 Helenus.
17 Favorabile.
18 Dente elephanti sive ebore polito. Synecdoche.
19 Condensat, cumulat.
20 Ollas æreas ex ære Dodonæo, quod vaticiniis æquè celebratur ac quercus Dodonæa.
21 Consertam hamis aureis, iisque triplici serie connexis, seu tribus liciis constantibus.
22 Circulis ferreis, quibus fit lorica. *Hami* propriè sunt unci, quibus pisces capi solent.
23 Curvaturam, quæ est in summitate galeæ, cui crista imponitur.
24 Excellentis.
25 Quæ in morem comarum à cono dependebant: sunt enim *cristæ* ornamenta galearum.
26 Existentia arma Pyrrhi, qui ea moriens Heleno reliquerat.
27 Anchisæ data.
28 Helenus ad dicta dona.
29 Bellique futuri? an navigationis? an fortè equisones?
30 Remiges deficientes addit, eò quod in Cretâ multos amiserat, & nonnullos reliquerat.
31 Itineris mei.
32 Nauticis armamentis.
33 Classem instruere & disponere ad navigandum.

Anchi-

Anchiſes, fieret vento mora ne qua 1 ferenti.
2 Quem 3 Phœbi interpres 4 multo compellat honore:
Conjugio Anchiſa Veneris 5 dignate 6 ſuperbo,
7 Cura Deûm, 8 bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce 9 tibi Auſoniæ tellus: 10 hanc arripe velis:
11 Et tamen hanc 12 pelago præterlabare neceſſe eſt;
Auſoniæ pars illa procul, quam 13 pandit Apollo.
Vade (ait) ô felix 14 nati pietate: quid 15 ultrà
Provehor? & fando 16 ſurgentes demoror 17 Auſtros?
18 Nec minus Andromache, digreſſu mœſta ſupremo,
Fert 19 picturatas 20 auri ſubtegmine veſtes,
Et 21 Phrygiam Aſcanio clamydem: 22 nec cedit honori,
23 Texilibuſque onerat donis, ac talia 24 fatur:
Accipe 25 & hæc, manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint, puer, & longum 26 Andromaches teſtentur amorem
Conjugis 27 Hectoreæ: cape dona extrema 28 tuorum.
O mihi ſola 29 mei 30 ſuper Aſtyanactis 31 imago!
32 Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat;
Et nunc 33 æquali tecum pubeſceret ævo.
34 Hos 35 ego digrediens 36 lachrymis affabar 36 obortis.

4 Secundo, ſtanti. 2 Anchiſen. 3 Oraculorum Phœbi, id eſt, Helenus. 4 Valde honorifice alloquitur 5 Qui dignus es habitus. 6 Nobili, magnifico. 7 Qui Diis es curæ. 8 Primo: cùm ab Hercule Ilium eſſet expugnatum, Priamus, Anchiſes, & alii nonnulli, ſereto elapſi ſunt.

Secundo ſub Priamo, cum captâ à Græcis Trojâ, ſalvus filii humeris in pacarum evaſit. 9 In conſpectu tuo eſt. 10 Appelle in Italiam. 11 Quanvis hæc Italiæ pars vicinior ſit, neceſſe tamen eſt eam relinquere. 12 Per pelagus. 13 Aperit vobis petendam. 14 Propter pietatem filii tui. 15 Ulteriùs, quàm conſtitueram, ſermonem proſequor, protraho. 16 Spirare incipientes. 17 Ventos. 18 Nihilominus, quamvis multa dederit Halenus. Recitat etiam dona, quæ Andromache deſcendentibus contulit, & verba ultro citroque habita. 19 Quibus intertextæ variæ rerum & animantium picturæ inerant. 20 Aureo ſubtegmine. *Subtegmen* enim filum eſt ſub ſtamine: *ſtamen* vero in telâ filum firmum eſt; at *ſubtegmen* ultro citroque tranſmittitur. 21 Acu pictum: proprie opus & inventum Phrygum. 22 Neque enim Andromache in honore munerum cedit Heleno, id eſt, tam pretioſa dona dedit Aſcanio, ut Helenus Æneæ. Liberalitatem Andromaches intelligit. 23 Contextis. 24 Ad Aſcanium. 25 Etiam hæc munera, quæ admoneant te, & memoriem faciant operum manu mea factorum. 26 Meum. 27 Hectoris avunculi tui. 28 Neceſſariorum. Q. d. poſthac non offendes plures ex genere & patria tua. 29 Filii. 30 Superſtes, qui ſuperes. 31 Quia ſimilis es meo Aſtyanacti. Pathos ab imagine: de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 5. 32. Ut tu facis. 33 Ejuſdem eſſet ætatis, cujus tu es. Pathos à collatione ætatis utriuſque. 34 Helenum & Andromachen. 35 Æneas. 36 Lachrymans inter loquendum.

Vivite felices, quibus est 1 *fortuna peracta*
Iam sua! nos alia ex aliis in 3 *fata vocamur.*
Vobis parta quies, nullum maris æquor arandum,
Arva neque Ausoniæ, 5 *semper cedentia retrò,*
Quærenda: 6 *effigiem* 7 *Xanthi,* 8 *Trojamq; videtis,*
Quam vestræ fecêre manus: 9 *melioribus opto*
Auspiciis, & quæ fuerit minus 10 *obvia Grajis.*
Si 11 *quando* 12 *Tybrim, vicinaque Tybridis arva*
Intrâro, gentique meæ 13 *data mœnia cernam,*
14 *Cognatasque urbes* 15 *olim, populosque* 16 *propinquos,*
17 *Epiro Hesperiâ, quibus idem Dardanus auctor,*
Atque 18 *idem casus: unam faciemus utramque*
Trojam 19 *animis:* 20 *maneat nostros* 21 *ea cura nepotes.*
22 *Provehimur pelago* 23 *vicina* 24 *Ceraunia juxta:*
25 *Unde iter Italiam, cursusque brevissimus* 26 *undis.*
Sol 27 *ruit interea, & montes* 28 *umbrantur opaci.*
Sternimur optatæ gremio telluris 29 *ad undam,*
Sortiti remos; passimque in littore sicco
Corpora 30 *curamus:* 31 *fessos sopor* 32 *irrigat artus.*
Nec dum orbem medium nox horis 33 *acta subibat:*

1 Adversa.
2 Propria.
3 Fatalia incommoda.
4 Sulcandum navibus. Metaphora à terra ad mare. Sic Ovid. 1. Trist. El. 2. *Non ego divitias avidus sine fine parandi, Latum mutandis mercibus æquor aro.*
5 Quia cùm propè fuerimus. adhùc longo circuitu sunt quæ renda.

It aliam sequemur fugientem lib. 5. 6 Supra, *simulatæque magnis Pergama, & arentem Xanthi cognomine rivum.* 7 Fluvii Trojani. 8 Fictitiam, sc. de illa magna quondam denominatum. 9 Meliori successu & auspicato incepto facta fit, quàm prior Troja manibus Deorum facta prædicatur. 10 Obstans Græcis: vel, Græcorum injuriæ expositæ, ita ut ab eis non eruatur. 11. Aliquando. 12. Fluvium Italiæ, Romam interfluentem. 13 Fatis concessa. 14 Hanc in Epiro vestram, & in Italia nostram inter se propinquas, sc. quæ mari Hadriatico, seu Jonio tantum dirimantur. 15 Tempore futuro. 16 Affines. 17 Ex Epiro & Italia. 18 Eadem fortuna: quia propter excidium Trojæ ambæ à profugis habitatæ, ut nos. 19 Fœdere & concordi voluntate, id est, referemus in diversis locis, quod in uno non possumus, Trojam patriam nostram eversam. 20 Et si id nos perficere non poterimus, sollicitudo ejus rei faciende exspectet posteros à nobis & à nostris descensuros. 21 Fœderum & amicitiæ; de qua re lege Dionysium Halicarnassæum, l. 1. Contraria huic imprecatio Didonis l. 4. 22 Porrò vehimur à Buthroto per pelagus. 23 Nobis descendentibus à Buthroto. 24 Acroceraunia, promontoria Epiri, è regione Italiæ à fulmine, quò crebro feriuntur, dicta. 25 A quibus iter in Italiam est brevissimum. 26 Per undas. 27 Occidit. 28 Sublato è nostro hemisphærio sole obscurantur. 29 Juxta undam, id est, exponitur terræ ad ostium undarum disponentes & sorte obtinentes remos, ut ad signum Palinuri quisque navalibus instructus adesset. 31 Ut ad laborem posteà alacriores & expeditiores essemus. 31 Id est, dormimus. 32 A naturali somni causa. 33 Transacta conscendebat, id est, nondum erat medium noctis.

1 Haud ſegnis 2 ſtrato ſurgit Palinurus, & omnes
3 Explorat ventos, atque auribus 4 aëra captat:
Sidera 5 cuncta notat 6 tacito labentia cœlo, 515
7 Arcturum, 8 pluviasq; Hyadas, 9 geminoſq; Triones,
10 Armatumque auro circumſpicit Oriona.
Poſtquam cuncta 11 videt cœlo 12 conſtare ſereno,
Dat clarum è puppi 13 ſignum: 14 nos 15 caſtra movemus, 519
16 Tentamuſque viam, & 17 velorum pandimus alas.
Iamque rubeſcebat ſtellis aurora 18 fugatis,
Cùm procul 19 obſcuros 20 colles, 21 humilemq; videmus
Italiam. 22 Italiam primus 23 conclamat Achates:
Italiam læto ſocii clamore ſalutant.
Tùm pater Anchiſes magnum 24 cratera 25 coronâ 525
Induit, implevitque mero, Diveſque 26 vocavit
Stans 27 celſâ in puppi:
Dii 28 maris, & terræ, tempeſtatumque 29 potentes,
Ferte viam 30 vento facilem, & 31 ſpirate ſecundi.
32 Crebreſcunt optatæ auræ, portuſq; 33 pateſcit 530

1 Non ignavus, ſed strenuus.
2 Toro.
3 Inquirit.
4 Si usquam audiret murmur aëris, quod futuram tempestatem indicet.
5 Nautis observanda.
6 Nocturnos; per quod tacetur, quieto: vel (ut alii) quo signa Australia & Septentrionalia sunt conspicua, quæ, lucente lunâ, maximè obscurantur. 7 Stellam primæ magnitudinis, inter cruraBoetæ. Sidus Septentrionale, quod nautæ solent observare. 8 Septem stellas in fronte Tauri, quæ ortu suo & occasu pluvias creant, ἀπὸ τῶν ὑετῶν. 9 Utramque ursam, quarum majorem, plaustrum sc. trahunt triones boves. 10 Sidus Australe stellis 32. conspicuum, stellato ense fulgens. 11 Palinurus. 12 Consentire ex statu suo. Vocula hæc serenitatis perseverantiam iudicat. 13 Tubæ; aut etiam vigiliis tedam aut facem incensam. Translata similitudo est à re militari, in quâ ad pugnam milites classico excitantur: quod hac ratione fecisse dici potest Virg. quod hunc Trojanis mutandum esse locum, & ulteriùs esse navigandum sciret. 14 Nos, qui eramus in littore, more militum colligimus farcinulas, & discedimus illinc, ubi stationem habueramus. 15 Nautica, id est, classem. 16 An fluxus opportunus esset, id est, navigamus. Hysteron proteron. 17 Antennas intendimus. 18 A splendore solis absconditis. 19 Nondùm Solis radiis adumbratos: vel, propter intercapedinem, & longinquitatem. 20 Italiæ, 21 Humilem apparentem: aqua enim terrâ altior est. 22 Repetitio, desiderium fatalis terræ indicans. 23 Simul clamat. 24 Vas vinarium. 25 Ex pampinis. Id quod lætitiæ argumentum erat. 26 Invocavit. Simplex pro compositio. 27 In summa parte navis juxta gubernaculum. 28 *Maris*, quod navigo; *terræ*, quam peto; *tempestatum*, quas timemus. 29 Qui habetis potentiam. 30 Aspiratione venti. 31 Spirantes facite, ventos secundos. 32 Lenes venti desiderati crebri fiunt. 33 Patent.

Iam

Jam propior, 1 *templumq; apparet* 2 *in arce Minervæ.*
Vela 3 *legunt ſociis, & proras ad littora torquent.*
4 Portus ab 5 *Eoo fluctu curvatur in* 6 *arcum:*
7 Objecta 8 *ſalſa ſpumant* 9 *aſpergine* 10 *cautes:*
11 Ipſe latet: gemino demittunt 12 *brachia muro*
13 Turriti ſcopuli, 14 *refugitque à littore templum.*
*Quattuor hic (*15 *primum omen) equos in gramine vidi*
16 Tondentes campum latè, 17 *candore nivali.*
Et pater Anchiſes: 18 *Bellum, ô terra* 19 *hoſpita,* 20 *portas:*
21 Bello armantur equi: bellum 22 *hæc armenta minantur.*
Sed 23 *tamen iidem* 24 *olim* 25 *curru ſuccedere ſueti*
26 Quadrupedes, & fræna 27 *jugo* 28 *concordia ferre.*
Spes eſt pacis, ait: 29 *tum numina ſancta precamur*
Palladis 30 *armiſonæ, quæ* 31 *prima accepit* 32 *ovantes.*
33 Et capita ante aras Phrygio velamur amictu;
Præceptiſque Heleni, dederat quæ 34 *maxima,* 35 *ritè*

1 In Japygiæ promontorio Salentino Minervæ eminebat arx, hodie *Caſtro*. Sub illo portus Veneris.
2 Extra-ctum.
3 Colligunt.
4 Topographia portus Salentini.
5 Orienta-il ſeu ab Oriente impingens te a fronte, enim ſpectat or-

tum. 6 Sinum, receſſum, ſcopulos utrimque defendentes portum deſcriptum: vide l. 1. Æn. 7 Oppoſitæ fluctibus. 8 Aquâ maris, quæ aſpergitur ex impetu, quæ ſpumas creat. 9 Saxa prædura, quæ & cotes dicuntur. 10 Portus occulitur procul intuentibus. 11 In morem duplicis muri utrimque exſtructi 12 Colles à jugis ſuis, quibus portum complectuntur. 13 Inſtar turrium ſaxa eminentia. 14 Non videtur. 15 Pro primo omine rerum futurarum in Italia. 16 Depaſcentes gramen, latè paſcentes per campum. 17 Undé convinci poterat, bellum non portendere: nam alba & candida omnia, auſpicata creduntur: perinde in atra, infœlicia. Itaque candor in omen potiùs victoriæ capiendus erat, ſi omninò bellum minabantur. 18 Belli præſagium interpretatur equum, ad bella natum: ut in l. 1. de Carthagine, in cujus fundamentis reperiebatur *caput acris equi*. Et in contentione Neptuni cum Minervâ de Athenis: quoniam verò quatuor, iique candidi, & curru ſuccedere frœnaque ferre ſueti, in omen pacis convertit, agriculturæ ſc. certaminibus, triumphis aptos. 19 Quæ nos hoſpitio excipis aut excipies. 20 Adfers. 21 Ad bellum. 22 Hi equi denunciant aut portendunt. 23 Quamvis bello armentur. Correctio interpretationis, ab uſu diverſa. 24 Aliquando, finito bello. 25 Sub currum. 26 Equi. 27 Sub jugo aut conjugati. 28 Ipſi concordes. 29 Poſtquam ſic locutus eſt. 30 Arma concutere ſolitæ, bellorum præſidis, in cujus tutela erat locus. 31 Ante cætera numina, quia ad templum ejus appulſi ſumus. 32 Lætos: levium bellorum aut non juſtorum victores urbem ingrediebantur ovantes, equo uno victi, vel etiam peditis, & ovem mactabant, ut triumphantes taurum. 33 Ex præcepto Heleni ſupra, *Purpureo velare comas*, &c. vide rationem ibid. 34 Præcipua. 35 Ex more, & ut decet.

1 Argivorum protectrici, & ab Argivis illis cultæ. 2 Immediamus sacrificamus 3 Cornua 4 velatarum 5 obvertimus antennarum: 6 Grajugenûmq; domos, 7 suspectaq; linquimus arva. 8 sinus 9 Herculei, si vera est fama, Tarenti fida fuit: 10 Cernitur: attollit se 11 diva Lacinia 12 contrà, idæst, sacrificamus 13 Cauloniſq; arces, & 14 navifragum 15 Scylacæum. Monuerat 16 Trinacria cernitur Ætna. anteà Helenus, ut 17 Et 18 genitum ingentem pelagi, 19 pulsataq; saxa protinùs, 20 fractaſq; ad littora 21 voces: transmisso æquore. 22 Exultantq; 23 vada, atq; 24 æstu miscentur arenæ. cum vota Diis, cursus sui auspicibus, in littore 25 pater Anchiſes: Nimirum hæc illa Charybdis: 26 saxa horrenda canebat. 27 Eripite, ô socii, 28 pariterq; insurgite remis. 29 Haud minus, ac jussi, faciunt: primusque 30 rudentem persoluturus esset, certis quibusdam cæremoniis sacra 31 Lævam 32 cuncta cohors 33 remis, ventiſq; petivit. 34 gurgite, & 35 iidem Tollimur in cœlum curvato

velato capite faceret, ne hostium interventu ea turbarentur, & ut eam religionem posteritati suæ commendaret. 3 Metaphora ab animali ad non animal. Velis indytarum. 5 In pelagus, ut rursum mutaremus. 6 Ab Heleno moniti ut partem illam Italiæ, quæ à Græcis, ibi colonis, Magnæ Græciæ nomen fortita est, vitaremus: supra. 7 Propter inhabitantes hostes. 8 Angulus. 9 Neque enim planè stare vult Aristotelis fide, qui in libro περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων scribit Tarentum ab Hercule conditum, ac Herculeam dictum: alii à Tarâ, Herculis comite. 10 A nobis. 11 Junonis Laciniæ templum in promontorio cognomine juxta Crotonem. 12 Ex adverſo. 13 Post Sagram Cauloni extat, prius Aulonia. Strab. 6 l. 14 Periculosum, juxta quod sæpè fit naufragium, cùm sint illic scopuli. 15 Promontorium in Brutiis. 16 Siculienſis, à tribus promontoriis, ut supra. 17 Nimirum hæc Scylla est. 18 Crepitum: quod in Scyllæ ventre canes, lupos, vitulos marinos habitare, & horrendum sonare, fabulentur Poëtæ. 19 Ab impetu aquarum. Epexegesis: explicat enim, quis sit ille gemitus. 20 Collisas & reverberatas. 21 Aquarum sc. 22---- Nimirum, hæc illa Charybdis 23 Aquæ, per quas vadere licet, cùm sint minùs profundæ, sed magis periculosæ, frequenter exiliunt & eriguntur. 24 Fervore aquarum commotarum. 25 Exclamat. 26 Scyllæ. 27 Vos his periculis. 28 Pari ictu. 29 Stridentem, multum sonantem inter saxa, dum scindit fluctus. Metaph. à ruditu asinorum. 30 Ad sinistram jacentes ad Charybdin. 31 Partem. 32 Tota alia classis. 33 Toto conatu. 34 Globo aquarum. 35 Qui paulò antè in cœlum sublati eramus.

1 *Subductâ ad* 2 *manes imos descendimus undâ.* 565
* *Ter scopuli* 3 *clamorem inter cava saxa dedêre:*
Ter spumam 4 *elisam, &* 5 *rorantia vidimus astra.*
6 *Intereà* 7 *fessos* 8 *ventus cum sole reliquit:*
Ignarique viæ 9 *Cyclopum allabimur oris.*
10 *Portus ab accessu ventorum* 11 *immotus, & ingens*
12 *Ipse;* 13 *sed* 14 *horrificis* 15 *juxta tonat* 16 *Ætna* 570
ruinis:
Interdùmq; 17 *atram* 18 *prorumpit* 19 *ad æthera nubem,*
20 *Turbine fumantem piceo, &* 21 *candente favillâ;*
22 *Attollitque globos flammarum, & sidera* 23 *lambit.*
Interdùm scopulos, 24 *avulsaq;* 25 *viscera montis* 575
Erigit 26 *eructans,* 27 *liquefactaq; saxa* 28 *sub auras*
Cum 29 *gemitu glomerat, fundoque* 30 *exæstuat imo.*
Fama est, 31 *Enceladi semustum* 32 *fulmine corpus*
33 *Urgeri mole hac, ingentemq;* 34 *insuper Ætnam*
Impositam, ruptis flammam 35 *exspirare* 36 *caminis:*
Et, 37 *fessam quoties* 38 *motat* 39 *latus,* 40 *intremere* 580
omnem

1 Aquæ remotæ & abstractæ navibus nostris: cùm enim hîc deprimitur, illic erigitur. 2 Ad inferos profundos. * Rupes saxosæ. 3 Vehementem fragorem. 4 Vi expressam. 5 Aspergine irrorata, aquis sparsa. 6 Docet, quomodo in Cyclopas incideris.

7 Remigando. 8 Ventus cecidit, cadente simul Sole. 9 Ad regiones gigantum illorum, unum oculum in fronte habentium. 10 Ad quem accessimus, sc. *est.* 11 Quietus, nec turbatus 12 Portus sc. 13 Horrendis, horrorem incutientibus. 14 Prope ipsum portum sonat. 15 De Ætnâ, monte Siciliæ flammivomo, post Philosophos, Geographos, vide Macrob. c. 17. l. 1. Saturn. calumniantem Virgilium parum feliciter æmulatum esse Pindari Ætnam descriptione Pythiorum Vide & Justin. l. 4. Ovid Met. 15. 16 Eructationibus flammarum & lapidum semustorum. 17 Quia fumosam. 18 Eructat, evomit, projicit. 19 Ad summum aëra. 20 Impetu fumi exuperantis, qualis de pice exusta procreatur. 21 Modica flamma resplendente inter fumum. 22 Et erigit. 23 Tremulo motu, ad instar vibratæ linguæ, flammis suis ascendit & molliter attingit. 24 A cæteris, quibus cohærebant. 25 Saxa è visceribus montis, tanquam ejus partes: nam & *esse terra* dicuntur. 26 Ejiciens quasi ex stomacho, ut faciunt eructantes. 27 Resoluta vi sulphuris & ignis. 28 Sursùm in auras 29 Vehementi crepitu in morem glomeris circumvertendo rotat. 30 Æstum exhalat. 31 Fil. Titanis & Terræ, qui cum cœlo bellum cum aliis gigantibus intulit, à Jove fulminatus, atq; Ætnæ subjectus est. Quod tamen nonnulli de Typhoëo narrant. Placet autem Poëtæ à verâ causâ, visceribus, sc. sulphureis, à vento per cavernosam terram accensis, discedere ad fabulas. 32 Quo Jupiter in gigantes usus est. 33 Opprimi hoc immenso pondere montis. 34 Postquam illic sepultus erat vivus. 35 Evaporare & quasi exhalare. 36 Fornacibus, fumariis. 37 Crepitu vehementi. 38 Movet. Al. *mutas.* 39 Super quod recubuerit. 40 Intrinsecùs & multùm tremere.

1 Motu. 2 Siciliam 3 Ab inferiore parte occulere ac cooperire fumus quem tunc emittit. 4 Redit ad omissam narrationem. Occidente Sole hùc appulerant, & noctem insequentem metu in sylvis lacuerant. 5 Tam vehementem. 6 Intelligimus. 7 Stellæ quarum lumen per objectas nubes adimitur. 8 Splendore æthereis, à sideribus illato. Syncope. Vide Macrob. l. 6. c. 4.

1 *Murmure* 2 *Trinacriam, & cœlum* 3 *subtexere fumo,*
4 *Noctem illam tecti in sylvis immania monstra*
Perferimus: nec, qua 5 *sonitum det causa,* 6 *videmus.*
Nam neque erant 7 *astrorum ignes, nec lucidus* 8 *æthrâ*
Siderea plus: obscuro sed 9 *nubila* 10 *cœlo,* 586
Et lunam in 11 *nimbo nox* 12 *intempesta tenebat.*
13 *Postera jamque dies primo surgebat* 14 *Eoo,*
15 *Humentemq;* 16 *aurora* 17 *polo dimoverat* 18 *umbram:*
Cùm subitò è sylvis, macie 19 *confecta* 20 *suprema,* 590
Ignoti 21 *nova forma* 22 *viri, miserandaque cultu*
Procedit, supplexque manus 23 *ad littora tendit.*
24 *Respicimus:* 25 *dira illuvies,* 26 *immissaque barba,*
27 *Consertum tegmen spinis: at* 28 *cætera Grajus,*
Et 29 *quondam* 30 *patriis ad Trojam missus in armis.*
Isque ubi Dardanios habitus, & Troja vidit 596
Arma procul; paulùm 31 *aspectu conterritus* 32 *hæsit,*
33 *Continuitq; gradum: mox sese* 34 *ad littora* 35 *præceps*
Cum fletu precibusque tulit: 36 *Per sidera* 37 *testor,*
Per superos, atque hoc cœli 38 *spirabile lumen,* 600
Tollite me Teucri, quascunque 39 *abducite terras*
Hoc 40 *fat erit:* 41 *scio me* 42 *Danais è classibus unum:*
Et 43 *bello Iliacos fateor* 44 *petiisse penates.*
Pro 45 *quo, si* 46 *sceleris tanta est injuria nostris,* 604

9 Sc. *erant.* 10 Aëre. 11 Nube circumvolutâ in morem nimbi. 12 Obscura, ad nullum opus tempestiva, utpote media. 13 Postridiè, quàm accessimus, oriens. 14 Oriente. 15 Humidam. 16 Tempestas matutina. 17 A cœlo 18. Noctem: nam nox est umbra terræ. 19 Exhaustis. 20 Suprà quam ferre nequeat. 21 Quasi larva hominis, aut λυκάνθρωπος, v. Ovid. Met. 15. 22 Græci. 23 Ad nos, qui eramus in littore. 24 Eum, aut eam. 25 Et videmus, quod erat illi immunditiæ immanis. Pathos ab habitu. 26 Promissa, seu in pectus demissa, prolixa. 27 Indumentum, quo tegebatur, erat illigatum & densum spinis. 28 Per, vel, quoad cætera, κατὰ τ' ἄλλα Hellenismus Horat. Ep. 10. l. 1. *Hæc tibi dictabam post fanum put re Vacunæ, Excepto quod non simul esses*, cætera *lætus*, id est, quod ad cætera attiner. 29 Dudum aliquando. 30 Paternis. 31 Hostium. 32 Fixit gradum, aut dubitabit. 33 Et substitit. 34 Ad nos, qui eramus in littore. 35 Velox, & non salutis sperans. 36 Exordium orationis petitoriæ abruptum. 37 Obtestor. Simplex pro compósito. 38 Aërem, cujus beneficio in æquo spiramus. 39 Sc. *me in.* 40 Beneficii loco abundè, effugisse Cyclopas. 41 Fateor. 42 Ex equitum ordinibus Græcis. 43 Jure belli. 44 Appetisse aut invasisse res Trojanas. 45 Facto aut bello. 46 Quam scelere nostro in vos commisimus.

1 *Spargite me in fluctus, vastoque immergite* 2 *Ponto.*
Si pereo, manibus 3 *hominum periisse* 4 *juvabit.*
5 *Dixerat, &* 6 *genua* 7 *amplexus,* 8 *genibusque volutans*
Hærebat. Qui sit, fari, quo sanguine 9 *cretus,*
Hortamur: qua deinde 10 *agitet fortuna, fateri.*
Ipse pater 11 *dextram Anchisæ,* 12 *haud multa moratus,*
Dat juveni, atque 13 *animum* 14 *præsenti pignore firmat.*
15 *Ille hæc.* 16 *deposita tandem formidine. fatur:*
Sum patria ex Ithacâ, comes 17 *infelicis Ulissi,*
Nomine Achamenides, Trojam genitore Adamasto
18 *Paupere (*19 *mansisset sutinam fortuna!) profectus.*
20 *Hic me, dum* 21 *trepidi* 22 *crudelia limina linquunt,*
23 *Immemores socii* 24 *vasto* 25 *Cyclopis in antro*
Deseruêre: 26 *domus sanie, dapibusque cruentis.*
Intus opaca, ingens: 27 *ipse arduus, altaque* 28 *pulsat*
*Sidera (*29 *Dii talem terris avertite* 30 *pestem)*
31 *Nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli:*
Visceribus 32 *miserorum, &* 33 *sanguine vescitur atro.*
Vidi egomet, duo de numero cum corpora nostro,
34 *Prensa manu magnâ, medio* 35 *resupinus in antro*

1 Præcipitem me date in mare. 2 Mari. 3 Et non monstrorum, nec dira fame. 4 Delectabit me. 5 Achæmenides. 6 Noſtra. Misericordiæ veteres affingunt genua, ut & mentum; pudoris; sagacitati naſum; judicio aurem; sacrui supercilium; virtuti & fidei dextram. 7 Pathos a geſtu.

8 Voluntas ſe genibus ſuis, quibus incumbebat repens; vel, volutans adhærebat genibus noſtris. 9 Procreatus ſit. 10 Impellat cum ad talia facienda. 11 In ſignum auxilii & benevolentiæ. 12 Non multum. Nomen plurale loco adverbii. 13 Ejus. 14 Præſentato pignore fidei, & dextræ. 15 Confirmat. 16 Achæmenides. 17 Poſtquam dextram præbuerat Anchiſes. 18 Vobis in riſi, nec ſuis minus: quantum ad ſe ipſum, miſertimi, diutino ſe errore jactati per ſeptem annos. 19 *Pauper in arma pater primis me miſit ab annis.* Sinon. 2. l. 20 Atque utinam propria quieſſem pelle, infra fortunam meam utcunque pauperculam turus, potiùs quam, &c. 21 In hac inſulâ. Explicat breviter, quo caſu in hanc inſulam delatus ſit. 22 Feſtini præ timore, ne à Cyclope, ob ſtrepitum ad naves & mare trepidè fugientium ſtationem petente, occuparentur. 23 Crudelis Polephemi. 24 Mei. 25 Ingenti. 26 Polyphemi. 27 Cujus domus eſt intus corrupto occiſorum ſanguine, & carnibus humanis mactatis ſeu cruore aſperſis intùs fœda. 28 Cyclops Polyphemus. 29 Vertice ſuo, id eſt, Polyphemus tam procerus eſt, ut cœlum vertice ferire. Hyperbole. 30 Pathos per exclamationem. Vide Macrob. l. 4. c. 6. 31 Tam truculentum aſpectum hominis, aut tantam perniciem. 32 Cujus aſpectum nemo ferat, nedum colloquium: quia tam terribilis eſt. 33 Hominum. 34 Sanie. 35 Comprehenſa. 36 Proſtratus.

1 Al. exſpersa, id est, madefacta.
2 Inundarentur.
3 Sanguine.
4 Dentibus frangeret.
5 Resilirent.
6 Ejus.
7 Impunè fieri.
8 Salutis, vel versutiæ & industriæ suæ, id est, nec sibi, nec suis defuit ubi opus fuit, sed præsentibus consiliis valuit.
9 Ithacensis Ulysses.
10 In tanto periculo. Nam hoc demum sapere, est in periculo sapere.

Frangeret ad ſaxum, ſanieq; 1 aſperſa 2 natarent 625
Limina: vidi atro cùm membra fluentia 3 tabo
3 Manderet, & tepidi 5 tremerent ſub 6 dentibus artus.
Haud impunè quidem: nec 7 talia paſſus Ulyſſes.
Oblituſ-ve 8 ſui eſt 9 Ithacus 10 diſcrimine tanto.
Nam 11 ſimul expletus dapibus, 12 vinoq; ſepultus, 630
Cervicem inflexam 13 poſuit, jacuitque per antrum
Immenſam ſaniem eructans, ac 14 fruſtra cruento
15 Per ſomnum commiſta mero: nos magna precati
Numina ſortitique 16 vices, una undique circum
Fundimur, & 17 telo 18 lumen terebramus acuto 635
Ingens, quod torvâ 19 ſolum ſub fronte 20 latebat,
21 Argolici clypei, aut 22 Phœbea lampadis inſtar:
Et tandem 23 læti ſociorum ulciſcimur 24 umbras,
25 Sed fugite, ô miſeri, 27 fugite, atq; ab littore 28 funem
Rumpite. 640
29 Nam qualis, quantuſq; cavo Polyphemus in antro
30 Lanigeras claudit 30 pecudes, atq; 31 ubera 32 preſſat;
33 Centum alii curva hæc habitant ad littora 34 vulgò
35 Infandi Cyclopes, & 36 altis montibus 37 errant,
38 Tertia jam Lunæ ſe cornua lumine complent 645
39 Cùm vitam in ſylvis, inter 40 deſerta ferarum
41 Luſtra domoſque traho, vaſtoſque ab 42 rupe Cyclopas
43 Proſpicio, ſonitumq; pedum, 44 vocemq; tremiſco.

11 Simulac Polyphemus, &c. 12 Ut ſuprà l. 5. *Invadunt urbem, ſomno* vinoque ſepultam. 13 Reclinavit. 14 Fragmenta carnis. 15 Inter dormiendum. 16 Officia viciſſim occupandi membra ejus. 17 Sude oleagineâ præuſtâ. 18 Oculum unum perforamus & effodimus. 19 Solum. 20 Dormienti Cyclopi clauſum erat. 21 Græci, qui totum corpus circumtegunt. 22 Solis, vel Lunæ, quanti nobis apparent: nam Sol *Phœbus* dicitur, & Luna *Phœbe*. 23 De ſucceſſu. 24 Manes ſociorum noſtrorum, quos ipſe occiderat & devoraverat. 25 Oratio ex abrupto turbida, timentis & fugam cum feſtinatione ſuadentis, interveniente ab improviſo ipſo Polyphemo. 26 Futuri. 27 Pathos à repetitione verbi. 28 Retinacula ferro abrumpite. Vim celeritatemque oſtendit. 29 Cauſa, ob quam debeant ſine mora rudentes abrumpere. 30 Oves ſuas. 31 Ovium. 32 Mulget. 33 Tales & tanti *centum alii*, &c. Numerum finitum pro infinito poſuit. 34 Faſſim. 35 Deteſtandi. 36 In his alcis ſcopulis. 37 Vagantur. 38 Jam eſt tertium plenilunium, aut tertius menſis. 39 Ex quo, poſtquam. 40 Ab hominibus. 41 Latibula & ſpecus. 42 De quâ deſcendunt, quâ errant: uti mox de Polyphemo: *ſurumo cùm monte videmus Ipſum inter pecudes vaſta ſe mole moventem.* 43 Procul obſervo. 44 Eorum.

Victum

Victum 1 *infelicem*, 2 *baccas*, 3 *lapidoſaque corna* 649
4 *Dant* 5 *rami*, & 6 *vulſis* 7 *poſcunt radicibus herbæ.*
Omnia 8 *colluſtrans*, *hanc primum ad littora claſſem*
Conſpexi venientem: *huic me*, 9 *quæcunque fuiſſet.*
10 *Addixi*: *ſatis* 11 *eſt* 12 *gentem effugiſſe nefandam.*
Vos 13 *animam hanc* 14 *potius quocunq*; *abſumite* 15 *letho.*
Vix ea 16 *fatus erat*, 17 *ſummo cum monte videmus* 655
Ipſum inter 18 *pecudes vaſtâ ſe* 19 *mole moventem*
Paſtorem Polyphemum, & *littora* 20 *nota petentem*:
Monſtrum horrendum, 21 *informe*, *ingens*, *cui lumen*
22 *ademptum*;
23 *Trunca manum* 24 *pinus regit*, & 25 *veſtigia firmat*: 660
Lanigeræ 26 *comitantur oves*: 27 *ea ſola voluptas*:
28 *Solamenque mali* 29 *de collo fiſtula pendet.*
30 *Poſtquam* 31 *altos* 32 *tetigit fluctus*, & *ad æquora*
venit,
33 *Luminis effoſſi fluidum* 34 *lavit inde cruorem.*
35 *Dentibus infrendens gemitu*, *graduturq*; *per æquor*
Jam medium; *nec dum fluctus* 36 *latera ardua tinxit.*
Nas procul 37 *inde fugã* 38 *trepidi* 39 *celerare*, 40 *recepto*
Supplice, 41 *ſic merito*; *tacitique incidere* 42 *funem*:
43 *Verrimus* & 44 *proni* 45 *certantibus æquora remis.*

1 Miſerabilem. 2 Agreſtium arborum fructus. 3 Magnos lapides, ſeu magna oſſa continentia. 4 Mihi. 5 Arborum & dumorum. 6 Evulſis. 7 Me. 8 Circumſpiciens. 9 Sive amica, ſive inimica. 20 Adjudicavi, & in poteſtatem ejus deſtinavi. 11 Mihi. 12 Cyclopum. 13 Vitam. 14 Quam ut talium monſtrorum dentibus conficiar. 15 Genere mortis. 16 Achæmenides. 17 In ſummo ſcopulo. 18 Oves ſuas. 19 Magnitudine corporis ſui attollentem. 20 Quæ ſæpè petiverat antequam excæcatus eſſet. 21 Sine forma humano corpori debitâ. 22 Sc. *erat*. 23 Amputatam. 24 Hinc immanem corporis vaſtitatem conjicere licet. 25 Ne vacillet aut labatur jam cæcus. 26 Paſtorem ſuum. 27 Ea ſola, quam ex ovibus habet, eſt voluptas Polyphemi. 28 Solatium incommodi amiſſi viſus. 29 Deorſum pendet. 30 Poſtquam undas littoreas emenſus in altum planumque mare venit; *quàm magnus Orion*, *Cum pedes incedit medii per maxima Nerei Stagna*, *viam ſcindens*, *humero ſuperemînet undas*. lib. 10. 31 Profundos. 32 Pinu ſua. Hyſteron proteron. 33 Qui quotidie fluebat de oculo effoſſo. 34 Deinde ablui. 35 Quòd falſedinis acrimoniam in vulnere ſentiret. 36 Ejus. 37 Ab eo loco, ubi ipſum vidimus. 38 Feſtini: ut, *Accepit* trepidos, & *Niſum dicere juſſit*. 39 Celerabamus. 40 In navem noſtram Achæmenide, qui genua amplexus nobis ſupplicaverat. 41 Merito de nobis, ut id faceremus: quia fortè in Cyclopas incidiſſemus, niſi nos præcavere præmoniſſet. 42 Navis retinacula. 43 Invertimus remis, id eſt, remigamus. Metaphora à ſcopis ad remos, & ſolido pavimento ad mare. Suprà: *Certatim ſocii ferunt mare*, & *æquora* verrunt. 44 Incumbentes remis. Quo verbo ſtudium & conatum ſummum ſociorum coarguit. 45 Certatim ferientibus.

1 Polyphemus advertit ex ictibus & percussione remorum, frugientium strepitum, 2 Fluctuum remis agitatorum: supra. 3 Manus intendendi, & anxiâ quadam avidi care manus in navis injiciendi easque tenendi facultas. Sic & *affectare viam ad aliquid* dicimus. Ter. Phorm. *His gladiatorio animo* ad me affectant viam. 4 Sc. *est*, id est, nec potest æquis viribus aut gradibus consequi fluctus maris Ionii. 5 Emittit & effert. 6 Mare. 7 Multùm tremuêre. 8 Reboavit. 9 Siciliæ mons. 10 Fornacibus. 11 Excitarum illo clamore. 12 Ad littus. 13 Extra ictum enim, & periculum se expedierant Troes: & longinqui nocere non poterant. 14 Minaci. 15 Siculos Cyclopas, juxta Ætnam genitos: alludit simul ad αἰτναῖος, immanes. 16 Ad cælum usque Hyperbole. 17 Cetum. Appositio. 18 Existentes tales, *quales quercus* erant, &c. 19 Sublimes se in aërem extollentes. 20 Ferentes multos cornos. 21 Simul stetierant. 22 Quercus enim sacra Jovi; cupressus Dianæ infernæ. 23 Vehemens urget nos. 24 In quacunque re funes velorum raptim colligere, &c, quocunque venti vocarent, cursum intendere. 25 Etiam iis, qui nos à puppi secuti urgebant inter Sicilia m atque Italiam: sed memores præceptorum Heleni, quæ monebant, ne tenderemus cursum cum vitæ discrimine per angustum fretum inter Scyllam & Charybdim, retrorsum vela dare contendebamus, Cùm subitò mutatus numinis benignitate ventus non in Austrum revectos Siciliam circumvehi impulit. 26 E contrario. 27 Sc. *vitare*. 38 Scyllæ & Charybdis. 29 Cum parvâ differentiâ & distantia mortis. 30 Ne teneant medium cursum: vel, Nisi possint tenere medium cursum. 31 Vela, ex linteis confecta, obvertere in Calabriam, aut sinum Tarentinum, Horat Od. 16 Epod. *Neu conversa domum pigeat* dare lintea. 32 Non est hîc monstrantis particula, sed attentionem ad rem novam & insperatam captantis. 33 A freto Siculo quod peranguſtum est, inter Pelorum, 34 Promontorii Siciliæ Septentrionem versus.

1 *Sensit, & ad sonitum* 2 *vocis vestigia torsit.*
Verùm, ubi nulla datur 3 *dextram affectare potestas,*
Nec 4 *potis Jonios fluctus aquare sequendo.* 671
Clamorem immensum 5 *tollit, quo* 6 *Pontus & omnes*
7 *Intremuêre undæ, penitusque exterrita tellus*
Italiæ, curvisque 8 *immugiit* 9 *Ætna* 10 *cavernis.*
At genus è sylvis Cyclopum, & montibus altis 675
11 *Excitum ruit ad portus, & littora complent.*
Cernimus 12 *astantes,* 13 *nequicquam lumine* 14 *torvo,*
15 *Ætnæas fratres,* 16 *cœlo capita alta ferentes;*
17 *Concilium horrendum:* 18 *quales tùm vertice celso*
19 *Aëria quercus, aut* 20 *cornifera cypariſſi* 680
21 *Constiterant,* 32 *sylva alta Jovis, lucus ve Diana.*
Præcipites metus 23 *acer agit,* 24 *quocunque rudentes*
Excutere, & ventis intendere vela 25 *secundis.*
26 *Contrà jussa* 27 *monent Heleni, Scyllam, atque Charybdin,*
Inter 28 *utramque viam,* 29 *lethi discrimine parvo,* 985
30 *Ni teneant cursus; certum est dare* 31 *lintea retrò.*
32 *Ecce autem Barius* 33 *angustâ à sede* 34 *Pelori*

1 *Missus adest:* 2 *vivo prater vehor ostia saxo*
3 *Pantagiæ,* 4 *Megarosq; sinus,* 5 *Tapsumq; jacentem.*
Talia monstrabat 6 *relegens errata retrorsum*
Littora Achæmenides, comes infelicis Ulyssi,
7 *Sicanio prætenta sinu jacet insula,* 8 *contra*
9 *Plemmyrium undosum;* 10 *nomen dixere priores*
11 *Ortygiam. Alpheum fama est* 12 *huc* 13 *Elidis amnem*
Occultas egisse vias subter mare: qui nunc
14 *Ore,* 15 *Arethusa, tuo siculis* 16 *confunditur undis.*
Numina magna 17 *loci* 18 *jussi veneramur: & indè*
19 *Exsupero* 20 *prapingue solum* 21 *stagnantis* 22 *Helori.*
23 *Hinc altas* 24 *cautes,* 25 *projectaque saxa* 26 *Pachyni*
27 *Radimus: &* 28 *fatis nunquam concessa* 29 *moveril.*
30 *Apparet* 31 *Camarina procul, campiq;* 32 *Geloï,*
33 *Immanisque Gela fluvii cognomine dicta.*
34 *Arduus indè* 35 *Agragas ostentat maxima longè*

1 Favore numinum quæ suprà togavèrat Anchises: *Ferte viam vento facilem, & spirate secundi.* 2 Quæ sunt ex saxo natura, non humanâ cpe-rà sic parata. Sic 1. vivoque *sedilia saxo,* 3 Flumina is Siciliæ, 4 Juxta Megaram Siciliæ oppidum. 5 Insulam, decem stadia, à Sicilià distantem, humilem. 6 Renavigans retrorsum littora, per quæ errarat prius cùm Ulysse. 7 Siculo. 8 Ex opposito, & regione. 9 Promontorum juxta Syracusas; ἀπὸτῦ πλημμύρω, id est, *inundo.* 10 Cujus nomen veteres cosmographi appellaverunt Ortygiam, quòd in eâ primæ visæ sunt coturnices: ὄρτυγας enim Græci *coturnices* vocant. 11 Insulam, quam pons Syracusis connectit: hic fons Arethusa, ex quo ferunt per subterraneos cuniculos emergere Alpheum flumen Elidis. 12 In hunc locum. 13 Qui ab Elide nascitur. 14 Ostro. 15 Apostrophe. Arethusa fons à Nymphâ quadam venatrice nomen habet, quæ cùm fortè lassa in Alpheo flumine se lavaret, ab eo fuit adamata: quæ, cùm amatorem fugeret, in Sicilia transformata est in fontem sui nominis. Alpheus autem per occultos terræ meatus eam consecutus est, donec illi Sicilia miseretur. 16 Commiscetur. 17 Illius. 18 A patre. 19 Prætervehor. 20 Præter cætera pingue. 21 Inundantis & superfusi ad instar Nili: cujus inundatio terram pinguem facit: aut lentè fluentis, quasi stagnum sit. 22 Amnis, sic dicti ab *Helore* rege, qui eum ponte junxit & pervium fecit. 23 Sc. *proreCti.* 24 Rupes. 25 Abjecta, porrò jactata in mare, & extantia. Vide Macrob. Sat. l. 6 c. 4. 26 Pachynum promontorium Siciliæ Austrum spectans. 27 Remigando præternavigamus, leviter conticigimus. 28 Volentibus. 29 Exsiccari: quia cùm exsiccaretur, accolæ ab hostibus deleti sunt. 30 Conspitur. 31 Camarinâ urbs supra paludem cognominem, è cujus terræ exhalatione cùm ortâ esset pestilentia, consultus à civibus Apollo, an siccanda esset, respondit, Μὴ κίνει Καμάρι̃ναν: illi autem, contempto oracolo, exsiccarunt, undè fedata pestilentia. sed per eam ingressi hostes urbem ceperunt. 32 Gelæ civitati vicini agri. 33 Urbs magna à fluvio cognomine dicta. 34 Sublimis. 35 Siciliæ mons.

Mœnia, magnanimum quondam generator Equorum?

Et vada 4 dura 5 lego saxis 6 Lilybeia cacis.
Accepit: hîc pelagi tot tempestatibus actus,
Amitto Anchisen: hîc me, pater optime, 9 fessum
Deseris, heu, tantis nequicquam erepte periclis!
Hos mihi prædixit luctus, non dira 11 Celæno.
Hic labor 13 extremus, longarum hac meta viarum.
Sic 16 pater Æneas, 17 intentis omnibus, 18 unus
Fata renarrabat Divûm, cursusque docebat,
Conticuit 21 tandem, factoq; 22 hîc fine 23 quievit.

Mœnia, magnanimum quondam generator Equorum?

1 Apostrophe. 2 Prætereo 3 Sylvestrium palmarum fertilis, & apii, undè nomen. 4 Propter saxa non apparentia, sed aquis abstrusa. 5 Prætervigo. 6 Lilybæum, tertium Siciliæ promontorium, sub quo vada latentibus saxis periculum nautis facessunt. 7 Urbis ad radicem montis Erycis à falce Saturni ibi projecta: vel, Cereris ibi à Vulcano acceptâ: δρέπανον enim falx est. 8 De qua lætari nequeam, non læta, tristis, amisso hîc patre. 9 Tot navigationum malis. 10 Religiosa, & monita horrorem incutientia. 11 Harpyja. 12 Epilogus narrationis Æneæ brevis, quo in compendium cursum suum contrahit, quem copiosè hactenùs prosecutus est. 13 Ultimus apud Drepanum erat 14 Ex hac regione Siciliæ. Undè in 1. dictum est; *Vix è conspectu Siculæ telluris*, &c. 15 Ad regiones Libycas. 16 Vir venerabilis. 17 Omnibus aliis attendentibus. 18 Solus loquens. 19 Voluntates Deorum de excidio narrabat Trojæ, & suos errores & navigationes. 20 Æneas. 21 Post prolixam narrationem. 22 In hoc dicto de morte Anchisæ, & de profectione ex Siciliâ in Carthaginem. 23 Et animo & ore.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Dido amore Æneæ insaniens, animi sui morbum sorori aperit, ejusque consilium secuta, ad nuptias animum adjicit. Juno quoque, ut Æneam facilius ab Italiâ averteret, agit cum Venere; ut ejus bonâ cum veniâ liceat Æneæ Elisam uxorem ducere: quòque id commodius fieri possit, se opportunitatem oblaturam ostendit. Postridiè Æneas, & Dido venatum proficiscuntur. Ibi omnibus jam prædæ intentis, Juno subitam immittit tempestatem. Comites alius alio diffugiunt, Æneas & Dido in idem antrum conveniunt, ibiq; infaustis ominibus conjunguntur. Interim Jupiter Iarbæ, Gerulorum regis, (qui advenam sibi præferri iniquo animo ferebat,) precibus fatigatus, Mercurium mittit ad Æneam, jubetque, ut, relictâ Africâ, in Italiam naviget. Ille Jovis imperio morem gerens, quæcunque ad navigationem erant necessaria, clam per socios parari jubet. Cæterùm Dido, ubi clasem instaurari sensit, suspicata id, quod res erat, graviter cum ipso expostulat, precibusque, & lachrymis tùm per seipsam, tùm per sororem, eum ab incepto revocare conatur. Æneas iterùm in somnis à Mercurio admonitus, intempesta nocte anchoras solvit. Illa doloris impatiens, in ædificatissimo ædium parte, simulatione sacrorum ingentem pyram exstruit, ablegatâque Barce, Sichæi nutrice, ne quid destinatæ morti impedimenti afferret, necem sibi conscisci:

1 AT 2 *regina gravi* 3 *jamdudum* 4 *saucia curâ*,
5 *Vulnus alit venis*, & 6 *cæco carpitur igni*.
Multa 7 *viri* * I. *virtus* 8 *animo*, *multusq*; 9 *recursat*
II. *Gentis honos*: *hærent* 10 *infixi pectore* III. *vultus*,
IV. *Verbaq*;: *nec placidam membris dat* 11 *cura quietem*.

1 Transitionis particula indicat Poëta, se novam narrationem ordiri earum rerum, quæ, narrante Æneâ jamque absolvente, acciderint. 2 Dido. 3 Ex eo tempore, quo Æneas narrare cœpit, vel hospitio susceptus est, & Cupido loco Ascanii. *Jamdudum* enim de longiori temporis spatio propriè dicitur. 4 Vulnerata amore. 5 Amoris. 6 Accenditur igni amoris, qui excæcat. Ovid. *Quoque magis tegitur, tantò magis æstuat ignis.* 7 Æneæ. * Causarum amoris enumeratio: namque Didonem interea moverat Æneæ. I. *ordine virtus.* II. *Trojanæ gentis nobilitas.* III. *flagrans oris venustas.* IV. *facundia prudens.* V. *genus divinum: tacito itaque & ad tempus celato amore jamdudum accensa æstuare jam, atque in flammas ire cœpit.* 8 Didonis. 9 Frequenter revolvitur, obversatur. 10 Fixi in pectore. 11 Sollicitudo amoris: quia *Res est solliciti plena timoris amor.* Ovid. 1, Ep. Her.

1 Sequens dies luce solari terras illustrabat, illuminabat: unam enim noctem consumpserat Æneas narrando calamitates. Declarat porrò Poëta, quomodo Dido vim amoris sui Annæ sorori detexerit.

1 *Postera Phœbeâ lustrabat lampade terras,* 6
Humentemque aurora polo 2 *dimoverat* 3 *umbram*;
Cum sic 4 *unanimem alloquitur* 5 *malè sana* 6 *sororem:*
Anna soror, quæ me 7 *suspensam* 8 *insomnia* 9 *terrent!* 10
Quis novus hic nostris succesſit sedibus hospes! 10
Quem III. *sese* IV. *ore ferens!* *quam* I. *forti pectore* 11
& armis 12
Credo equidem (nec 13 *vana fides)* V. 14 *genus esse*
Deorum.
15 Degeneres animos timor arguit: *heu, quibus* 16 *ille*
jactatus 17 *fatis! que bella* 18 *exhausta canebat!*
Si mihi non animo fixum, immotumque sederet, 19 15
Ne cui me vinclo vellem sociare 20 *jugali,*
Postquam primus 21 *amor deceptam* 22 *morte fefellit;*
Si non 23 *pertæsum* 24 *thalami,* 25 *tedæque fuisset:*

2 Priùs. 3 Noctis. 4 Unius animi & voluntatis in conjugium illiciendi Æneam. 5 Non sana, amore furens Rationem enim amentia quædam amor excæcat. 6. Annam: quæ cùm salubriter consulere debebat, ceu oleo igni addito, vehementiùs etiam accendit plus satis suâ sponte: furentem. 7 Dubiam, anxiam, adeoque incertam, quid sim factura. Translatio à corpore ad animum. 8 Phantasmata, visa nocturna. *Insomnia* propriè sunt, quæ in somnis videmus: 9 Turbant per reliquam noctem, quæ à fine narrationis, Æneæ superfuit ad auroram. 10 Qualis hospes, qui mihi usque hûc incognitus fuit, recensq; intervenit (sicut *vetus hospes* dicitur, cui multum temporis assuevimus) hûc ad regnum nostrum dicitur. Dicimus autem. *Succedo tibi*, & *succedo in locum tuum.* 11 Al. sic exponunt: Qualem gerens aut extollens seipsum, dùm labores & errores suos narraret, oratione! Sed melius ad formæ decus hoc refertur: undè in 1. dixit: *Obstupuit primo aspectu Sidonia Dido, Casu deinde viri tanto*, &c. 12 Fortibus. 13 Est falsa. 14 Ipsum esse de genere Deorum ex virtute Æneæ generis divinitatem colligit. Nam (ut ait Horat.) *Fortes creantur fortibus & bonis.* 15 Quia timor demonstrat ac convincit animos aliorum esse degeneres, id est, à nobili prosapia meticulositate degenerare. Sic Horat. Od. 13. l. 1. *Humor & in genas furtim labitur*, arguens, *Quam lentis penitus macerer ignibus.* 16 Tam nobilis hospes noster. 17 Infortunijs, fatalibus laboribus, Diis ita volentibus. 18 Gesta à se enuntiabat, id est, gravissima. 19 Propositio deliberationis, votum ne irritum faciat, an non. 20 Matrimoniali, id est. si non constituissem, quod nunquam alteri nuberem. 21 Conjux Sichæus. 1. lib Æn. 22 Prioris conjugis Sichæi, à Pygmalione interempti. 23 Est à *Pertædet*. 24 Nuptiarum & conjugiis quibus sternitur lectus genialis in aulâ, & præferuntur quinque faces è reda arbore de laricum genere. 25 Faeis nuptialis, quæ ante nubentes fertur, id est, si non omninò afficerer tædio matrimonii & secundarum nuptiarum, & ita constituerim non amplius nubere.

Hujus

Huic uni forsan 1 *potui succumbere culpæ.*
Anna (fatebor enim) 2 *miseri post fata Sichæi*
Conjugis, & sparsos 3 *fraterna cæde penates,*
4 *Solus hic inflexit sensus, animumque* 5 *labantem*
6 *Impulit: agnosco veteris vestigia* 7 *flammæ.*
Sed mihi vel tellus optem prius 8 *ima dehiscat,*
Vel 9 *pater omnipotens* 10 *adigat me fulmine ad umbras,*
11 *Pallentes umbras* 12 *Erebi, noctemque profundam:*
Ante, pudor, quàm te violo, aut tua 14 *jura resolvo.*
15 *Ille meos, primus qui me sibi* 16 *junxit, amores*
Abstulit; ille 17 *habeat secum, servetque sepulchro.*
Sic 18 *effata,* 19 *sinum lacrymis implevit* 20 *obortis.*
Anna 21 *refert:* 22 *O luce magis dilecta* 23 *sorori,*
24 *Sola ne perpetuâ mœrens* 25 *carpêre juventâ?*
Nec 26 *dulces natos, Veneris nec præmia noris?*
27 *Id* 28 *cinerem, aut manes credis curare sepultos?*
29 *Esto:* 30 *agram nulli quondam* 31 *flexêre* 32 *mariti,*
33 *Non Lybia, non antè Tyro despectus* 34 *Iarbas,*

1 Potuerè me victam dedere secundis nuptiis, Digamiæ: quarum nomen etiam apud Ethnicos infame erat. Vide Cœl. l. 28. c. 22. 2 Post mortem indignissimam Sichæi mariti mei miseri: quòd propter opes conditas sub terrâ 3 Pygmalione, fratre Didonis.

esset interfectus. 3 A fratre meo Pygmalione coniugi meo illatâ. 4 Hospes noster Æneas movit meum animum, & de proposito suo abduxit. 5 A firmo proposito labi incipientem, paulatim decidentem. 6 In amorem sui: vel, paulatim labefecit. 7 Amoris, quem erga Sichæum habui. 8 Profunda aperiat se mihi ad absorbendum me. 9 Jupiter. 10 Impellat. 11 Pallidos & pallidas facientes. 12 Loci obscurissimi in inferno. 13 Caliginem infernalem. 14 Vincla jugalia. 15 Sichæus. 16 Conjugio. 17 Eos. 18 Elocuta Dido. 19 Gremium: non sinum oculorum tantùm, ut volunt quidam. 20 Subitò ortis. 21 Respondet ad objecta contra novas nuptias. 22 O soror Dido, quæ mihi vita mea charior es. 23 Mihi, quæ tua soror sum. Enallage personæ. 24 Solitaria, sine consortis solatio & sobole. 25 Consumeris, quasi mœrore totam juventam transigens. 26 Quàm dulces sint liberi his, qui procreant eos, nec voluptatem libidinosam? Ex Sichæo nullos sustulit liberos. 27 Ut carpare perpetua juventa. Q. d. mortuos maritos non curare, an uxores iterum nubant. 28 Conjugis Sichæi defuncti. 29 Permittatur ita esse. Concesso. 30 Mœrore. Ob mortem enim Sichæi recentiorem, quæ adhuc ob oculos versabatur, à nemine ut nuberet, induci potuit. 31 Moverunt. 32 Libyæ proceres, qui voluerunt esse mariti. 33 Esto: non moverint te ulli mariti, sed ne Iarbas quidem invisus Libycis, & multò antè Tyriis populis. 34 Rex Mauritanorum: qui cum Elisæ per legatos ambiret nuptias, non sine belli, si recusaret, minis: illa trimestris patii impetrata mora, ut priores mariti manes placarets in pyram, quam eo prætextu exstruxerat, se conjecit, maluitque ardere, quem nubere. Historiam lege apud Justinum lib. 18. contra cujus veritatem obtinuit Virgilii figmentum de Æneâ.

1 Principes. 2 Africana 3 Victoriosa, & sæpè triumphare solita, id est, ponamus, quòd principes Africani te non flexerint. 4 Amori grato resistere poteris? Q. d. Contempsisti eos, qui tibi displicebant, an nunc pugnabis cum amore placito?

1 *Ductoresq; alii, quos* 2 *Africa terra* 3 *triumphis*
Dives alit: 4 *placito ne etiam pugnabis* 5 *amori?*
6 *Nec venit in mentem, quorum* 7 *consederis arvis?*
8 *Hinc* 9 *Getulæ urbes*, 10 *genus insuperabile bello*, 40
Et Numidæ 11 *infræni* 12 *cinguntur* 13 *inhospita Syrtis:*
14 *Hinc* 15 *deserta siti regio, lateque furentes*
16 *Barcæi: quid bella* 17 *Tyro surgentia dicam,*
18 *Germanique minas?*
Diis equidem 19 *auspicibus, reor, & Junone* 20 *secundâ,*
21 *Huc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.* 46
22 *Quam tu urbem, soror, hanc cernes! qua* 23 *surgere regna*
Conjugio tali! Teucrum comitantibus armis, 24
25 *Punica se quantis* 26 *attollet gloria rebus!*
Tu modo posce Deos 27 *veniam,* 28 *sacrisque litatis* 50
29 *Indulge hospitio, causasque* 30 *innecte* 31 *morandi,*

5 Cum amore. Catul. *Nolî pugnare* duobus. 6 An non consideras? 7 Locum habitandi cepesis. A necessario. Q. d. Versaris inter nationes barbaras, bellicosas & opibus pollentes tu, fœmina, fratris & amicorum præsidiis destituta, nec est cujus implores auxilium: proinde censeo nubendum esse, ut habeas, qui te, cives, urbem, & regnum, consilio armisque tueatur. 8 Ex unâ parte urbis nostræ. Ratio, quare nubere debeat Carthaginem à Meridie Getulia & deserta Libyæ, ab Ortu Syrtis major, ab Occasu Numidia sive Mauritania, à Septentrione mare, cingebant. 9 Getulorum, qui sunt Africæ populi. Augendi timoris gratiâ *Urbes* vocat, quæ tantummodò mapalia sunt, in quibus Getuli habitant. 10 Hominum. 11 Qui equos non fræno regunt, sed virga tantum. Gens immen fera, nec legibus, nec imperio parens. Æn. 1. *cui condere Jupiter urbem, Justitiaque dedit gentes frenare superbas.* 12 Nos sc. ab occasu. 13 Importuosa & inaccessa, propter vada & reciprocos æstus, & accolas Nasamona naufragiis & raptu victitantes. Duæ autem sunt Syrtes. 14 Ex alia parte, sc. ad Austrum. 15 Libya deserta, propter aquatum penuriam (quæ intolerabilem sitim procreat) neque fluvios habens, neque pluviam. 16 Gens Africæ bellicosa. 17 Contra Tyriani urbem seu Carthaginem. 18 Pygmalionis, vindicaturi fugam suorum & thesauros obductos l. 1. 10 Faventibus, propitiis. 20 Prospera: utpote, *Cui vincla jugalia curæ:* infrà. 21 Ad nos. 22 Qualem, quantam, id est, clarissimam. A consequentibus. 23 Oriri. 24 Ex talis herois conjugio. 25 Populorum punicorum. 26 Eriget. 27 Hanc gratiam perjurii, ut ignoscant tibi, quod cineri Sicheio fidem non serves. Undè posteà: *Non cineri servata fides.* 28 Diis placatis per sacrificia. 29 Da operam, ut detineas cum hospitio. 30 Æneæ, 31 Manendi apud te

1 *Dùm pelago deſævit hyems, & aquoſus* 2 *Orion,*
3 *Quaſſataque rates, &* 4 *non tractabile cœlum.*
Hu dictis 5 *incenſum* 6 *animum* 7 *inflammavit amore,*
8 *Spemq́ dedit* 9 *dubiæ menti, ſolvitq́;* 10 *pudorem.* 55
11 *Principio* 12 *delubra* 13 *adeunt,* 14 *pacemq́; per aras*
Exquirunt: 16 *mactant lectas de more bidentes*
17 *Legiferæ Cereri,* 18 *Phœboque, patriq́ue* 19 *Lyæo;*
20 *Junoni ante omnes, cui vincla* 11 *jugalia curæ.*
Ipſa tenens dextrâ 22 *pateram pulcherrima Dido,* 60
23 *Candentis* 24 *vaccæ media inter cornua* 25 *fundit:*
26 *Aut ante* 27 *ora Deûm* 28 *pingues* 29 *ſpatiatur ad aras*
30 *Inſtauratq́ue diem donis,* 31 *pecudumque* 32 *reclusis*
33 *Pectoribus* 34 *inhians,* 35 *ſpirantia conſulit exta.*
36 *Heu vatum* 37 *ignara mentes! quid* 38 *vota* 39 *furentem,*
Quid 40 *delubra juvant?* 41 *eſt* 42 *mollis* 43 *flamma*
44 *medullas* 66

1 Quoad uſque tempeſtas hyberna ſævitiam ſuam fi- nierit.
2 Sidus navigan- tibus infe- ſtum, ortu & occaſu tempeſta- tes, aquas, & nimbos excitans.
3 Et quam- diu naves ſunt lace- ratæ, & nondum refectæ.
4 Aſperum & durum

ad navigandum. 5 Amore. 6 Didonis. 7 Annæ. 8 Nubendi ſecundò. 9 Ancipiti, incertæ, quidnam agere deberet. 10 Quo arcebatur à ſecundis nuptiis. 11 Ante omnia. 12 Templa, in quibus erant Deorum ſimulachra. Veteres enim ut nihil niſi auſpicatò inceptabant; ſic in contrahendo matrimonio extra conſulere iis mos erat, nûm felix futurum eſſet conjugium. 13 Arubæ. 14 Veniam, gratiam, favoremque Deorum, ut eorum pace facere liceret, quod omnino facere ſtabat ſententia. 15 Ad aras diligenter per exta hoſtiarum Deorum voluntatem explorant, obſervantque, quid illa portendant. 16 Occidunt ad ſacrificandum oves eximias de more ſacrificantium, *Bidentes* autem nonnulli appellant omnes beſtias bimas, nedûm oves ſolas. 17 Θεσμοφόρῳ, quæ frugibus inventis, unà leges, urbes, civilem vitam, conjugia ſanxit. 14 Ut auſpicia mitteret bona, quo nuptiis felicibus prævia. 19 Lætitiæ libertatiſque datori. 1. Æn. 20 Pronubæ & nuptiarum præſidi. 21 Matrimonialia. 22 Poculum orificio amplo & patenti. 23 Candidi coloris: quod ipſum lætum, & auſpicatum omen futurarum nuptiarum eſſe voluit. 24 Cùm alias Apollini taurus cædatur. 25 Effundit. 26 Dùm non fundit. 27 Simulacra & ſtatuas Deorum. 28 Victimarum ſanguine perfuſas, in quibus poſtea victimæ concremabantur. 29 Late deambulat. Fuit ergo area delubro adjuncta. Vide Macrob. Sat. l. 3. c. 4. 30 De novo celebrat. Quia & anteà ſacrificârat. 31 Mactatarum. 32 Apertis. 33 Diaſtole in cæſura. 34 Avidè intenta, tùm ad explorandam numinis voluntatem in extis, tùm ad extiſpicum reſponſa. 35 Exhalantia, & adhùc palpitantia conſilium expetit. Unde dicitur victima *conſultatoria* apud Macrob. l. 3. c. 5. 36 Exclamatio in vanitatem vatum, & haruſpicum inſcitiam. 37 Virium amoris. 38 Quæ fecit Diis. 39 Inſanientem amore. 40 Deorum templa, quæ adierat. 41 Edit, conſumit: ab *adeo, es, eſt.* 42 Al. *molles.* Catull. Epigr. 42: *Iynis* mollibus *ardet in medullis.* 43 Amoris. 44 Didonis.

1 *Ia-*

1 Dùm sacrificaret. 2 Occultum, & quod vatibus tacitum habuit. 3 Innovatur, id est, perditè amas. 4 Amoris so i. sagittis Cupidineis illatum. 5 Ab amore. 6 Comparatione illustrat

1 *Intereà,* & 2 *tacitum* 3 *vivit sub pectore* 4 *vulnus,*
5 *Uritur infelix Dido, totâque vagatur*
Urbe furens: 6 *qualis* 7 *conjectâ* 8 *cervaſagittâ,*
Quam procul 9 *incautam, nemorâ inter* 10 *Creſia, fixit*
Paſtor 11 *agens telis,* 12 *liquitq;* 13 *volatile ferrum* 71
14 *Neſcius:* 15 *illa fugâ ſylvas,* 16 *ſaltuſq; peragrat*
17 *Dictæos;* 18 *hæret lateri lethalis arundo.*
19 *Nunc media Æneam ſecum per* 20 *mœnia ducit,*
21 *Sidoniaſq;* 22 *oſtentat opes, urbemque paratam.* 75
Incipit effari, 23 *mediâque in voce reſiſtit.*
Nunc 24 *eadem,* 25 *labente die, convivia quærit:*
26 *Iliacoſque iterùm* 27 *demens audire* 28 *labores*
29 *Expoſcit,* 30 *pendetque iterùm narrantis ab ore.*
Poſt, ubi 30 *digreſſi,* 31 *lumenq;* 32 *obſcura viciſſim* 80
Luna 33 *premit, ſuadentq;* 34 *cadentia ſidera* 35 *ſomnos,*

rem, ita ut paſtori Æneam, cervæ Didonem, amòri telum, nemori Cretenſi urbem Carthaginem, per quam regina vagatur, comparet. 7 In eam. 8 Vagatur. 9 Non cavantem. 10 Cretenſiâ. Cretenſes enim ſemper præſtantiſſimi fuerunt ſagittarii: quibus ex arundine ſagittæ conficiebantur. 11 Perſequens eam. 12 In ipſâ cervâ fugiente. 13 Ad volandum aptum. 14 Latens cervam, dùm percuſſit: vel Activè: Neſcius à ſe percuſſam cervam, adeoque non inſequens Ovid. 5. Met. *Quam ſi venabula Taurus corpore fixa gerat, facilique refugerit auctor.* 15 Cerva percuſſa, 16 Denſiores ſylvas: quæ ob arborum ipſiſſitudinem difficulter perviæ ſunt: ac in quibus luſtra ſua habent feræ. 17 *Dictys* mons Cretæ, quæ celebris peritia ſagittandi, cervis & Dictamno. 18 Sagitta arundinea mortifera inhæret lateri cervæ. 19 Aliquando. Affectus miſere amantis, & artes, quibus Æneam contineri, remorari, ambire ſtudet. 20 Carthaginis. 21 Quas à Sidone fugiens minas fratris Pygmalionis, hùc ſecum avexerat: vel, Punicas opes, id eſt, ipſam urbem jam regiâ magnificentiâ exſtructum. 22 Ad oſtentationem demonſtrat. 23 Nondùm dato ad integrum reſponſo Æneæ. Πάθη amantium. Horat. Od. 1. l. 4. *Cur ſacunda parum decora Inter verba cadit digna ſilentio?* 24 Conſimilem cœnam: & qualem fecerat Æneæ & cæteris Trojanis in primo adventu. 25 Occidente. 26 Quos Trojani paſſi ſunt in excidio Trojæ. 27 Quæ velle eadem, quæ noverat: audire. 28 Non tam rerum narrandarum cauſa, quàm ut Æneæ conſpectu fruens, voluptatem ex eo caperet. 29 Enm narrantem diligenter attenteque iterùm audire vult & intueri: nam *oculi ſunt in amore duces.* Amantis habitum egregiè exprimit, quæ dicentis verba intuendo excipit. Sic Ovid. in Ep. Pen. *Narrantis conjux pendet ab ore viri.* 30 A coris, in quibus quiſque accubuerat: vel ex convivio. 31 Diurnum. 32 Id eſt, nox: nam nihil tam contrarium eſt lunæ, quàm obſcuritas: vel, *obſcura* reſpectu Solis. Indicat noctem profundam, quâ ſigna alia occidere, alia rurſum exoriri videntur. 33 Imminuit. 34 Occidentia: exacta jam media nocte, & appropinquante aurora. 35 Sc. *imre.*

1 *Sola*

Sola domo 2 *mœret* 3 *vacuâ*, 4 *stratisque relictis*
Incubat: illum absens absentem auditq; 5 *videtque:*
Aut gremio Ascanium, 6 *genitoris imagine capta,*
Detinet, 7 *infandum si* 8 *fallere possit amorem.*
9 *Non* 10 *cœpta* 11 *assurgunt* 12 *turres: non arma juventus*
Exercet, portus-ve aut 13 *propugnacula bello*
Tuta parant: pendent opera 14 *interrupta*, 15 *minaq;*
Murorum ingentes, 16 *aquataque machina cœlo.*
17 *Quam simul ac tali* 18 *persensit* 19 *peste teneri*
20 *Chara Iovis conjux*, 21 *nec famam obstare furori;*
Talibus aggreditur Venerem 22 *Saturnia dictis:*
23 *Egregiam verò laudem, & spolia* 24 *ampla* 25 *refertis*
Tuque 26 *puerque tuus! magnum*, & 27 *memorabile nomen*,
28 *Una dolo Diruim si fœmina victa* 29 *duorum est!*
Nec me adeò 30 *fallit*, 31 *veritam te mœnia nostra*,
32 *Suspectas habuisse domos Carthaginis altæ.*
Sed quis erit 33 *modus? aut* 34 *quò nunc* 35 *certamine tanto?*

1 Sine eo, quem amabat: nam regina sola esse non poterat.
2 Contristatur.
3 Amato.
4 Lectis deserti ab Æneâ.
5 Per imaginationem. Ut suprà: *Hærent infixi pectore vultus*, *Verbaque*, &c. Ira quoque Ovid, epist. ejusdem Didonis ad Æneam: *Æneæque oculis semper vigilantibus hæret*, *Æneamque animo noxque diesque refert.* Undè non ineleganter dictum est, amantium animos ibi magis esse, ubi amant, quàm ubi animant. 6 Æneæ, cujus simulacrum in pueri vultu elucebat. 7 Ineffabilem. 8 Eludere & extinguere fatiando se amplexu honesto Ascanii, loco patris. 9 A consequentibus. Amor enim negligentes, & ad officia segniores facit. 10 Extolli. 11 Extolluntur amplius, exædificantur. Metaphora ab animato ad non animatum. 12 In muris. 13 Munimentâ ad futurum bellum propulsandum. 14 Suspensa manent. 15 Ab operantium priùs fervore. 16 Eminentia sive partes eminentes, id est, pinnæ murorum, undè propugnatore hostium impetus arcent, προβλῆτες 17 Machina ædificii aut turris concepta ut erigiatur ad cœlum usque. Hyperbole. 18 Didonem. Transit, inrermissa narratione, ad consilia Deorum; quorum auspiciis uterque alteri jugitur. 19 Perfectè sensit. 20 Amoris. 21 Irretitam esse. 22 Juno. 23 Adversa fama, æquè ac amore, laborare. 24 Juno, Saturni filia. 25 Ironia amaritudinis plena. 26 Opima. 27 Reportatis. 28 Filius ac minister tuus Cupido, pro Ascanio suppositus, 29 Dignum quod in peapetua sit memoria. 30 Emphatice omnia. 31 Tuo & Cupidinis. 32 Latet, λανθάνει. Ter. *Num me* fefellit *hoc ceid struere?* Cic. *Multa nos* fefellerunt. 33 Ut l. 1. v. 675. *Et vereor, quo se junonia vertant Hospitia.* 34 De infidiis, id est, sinistram de Carthagine existimationem concepisse. 35 Finis. 36 Quare. 37 Sc. *opus est*, aut *contendimus?*

1 Cur non 2 Nuptias certo fœdere constitutas. 3 Nam ardet incendio amoris. Metaphora. 4 Venenum amoris ad medullas usque. Ut, *Est mollis flamma medullas.* 5 Communibus auspiciis. 6 Carthaginensem. 7 Præsidiis & potestatibus. 8 Invidiose & virulenter, quasi in servitium

Quin potius pacem æternam, pactosq; Hymenæos
Exercemus? habes, totâ quod mente petisti: 100
Ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem
Communem hunc ergo populum, paribusq; regamus
Auspiciis: liceat Phrygio servire marito,
Dotalesque tuæ Tyrios permittere dextræ.
Illi (sensit enim simulatâ mente locutam, 105
Quò regnum Italiæ Lybicas averteret oras)
Sic contrà est ingressa Venus. Quis talia demens
Abnuat: aut tecum malit contendere bello?
Si modò quod memoras factum fortuna sequatur.
Sed fatis incerta feror, si Iuppiter unam 110
Esse velit Tyriis urbem, Trojâque profectis,
Miscerive probet populus, aut fœdera jungi,
Tu conjux, tibi fas animum tentare precando.
Perge, sequar. Tum sic excepit regia Iuno: 114
Mecũ erit iste labor: nunc quâ ratione, quod instat,
Confieri possit, paucis (adverte) docebo.
Venatum Æneas, unaque miserrima Dido,
In nemus ire parant, 119 *ubi primos crastinus ortus*
Extulerit Titan, radiisq; retexerit orbem,

turpe cum suis cessura sit, quæ Æneæ Phrygio nupserit. Cum respectu simul ad Rom. nuptios, quæ per coëmptionem fiebant: ad 1. Georg. *te quæ sibi generum Tethys emat omnibus undis.* 9 Ut molli, effœminato, & parem viro. 10 Didonem sc. 11 Nomine dotis in potestatem Æneæ filii tui venientes. 12 Tyrios. 13 Poresati, fidei connubio. Metaphora. 14 Illo tempore. 15 Quâ amicitiam simulabat: cùm utilitati suæ inhiaret. 16 In Carthaginem. 17 Ad hunc modum illi vicissim invidiose respondit Venus. 18 Fœdera æternæ pacis. 19 Renuat, reprobet? 20 Emphaticè quæ regia Junonis filia, soror, uxor. 21 Dummodò id, quod factum est, possit sortiri fœlicem effectum. 22 Tangit tria, fortunam, id est, casum, fatum, voluntatem Deorum. 23 De fatis dubia: id est, nescio an fata id velint, quod nos volumus. 24 Utrum, an. 25 Trojani. 26 In unius populi corpus coalescere. 27 Tyrios & Trojanos. 28 Inter eos. 29 Jovis es. 30 Jovis. 31 Ad Jovem. 32 Extra id quod Venus prætendit, in aliud propositum cepit sermonem. 33 Regis summi conjux, id est, Divùm regina. 34 Ine labor Jovis animum explorandi, quem mecum obire vis, assumetur me, quæ eum sola obibo. 35 Instanter agendum est. 36 Simul fieri. 37 A circumstantiis rei facilitatem ostendit. 38 Perditè amore saucia. 39 Ut primùm Sol ortus fuerit. 40 Qui cras oriturus est. 41 Sol. 42 Splendore & luce sua, qua omnia illustrat, tenebrasque dispellit. Est autem propriè *radius* lignum teres, quo mensuræ raduntur æquanturque. 43 Aperuerit globum terræ umbrâ noctis priùs tectum.

1 *His* 2 *ego nigrantem commistâ grandine nimbum,*
3 *Dùm trepidant alæ,* 4 *saltusq;* 5 *indagine cingunt,*
Desuper infundam, & tonitru 6 *cœlum omne ciebo.*
7 *Diffugient comites, &* 8 *nocte tegentur opacâ.*
9 *Speluccam Dido,* 10 *dux & Trojanus eandem* 124
Devenient: adero,& 12 *tuas i mihi* 13 *certa voluntas,*
14 *Connubio* 15 *jungam stabili,* 16 *propriamq;* 3 *dicabo.*
Hic 17 *Hymenæus erit. Non* 18 *adversata* 19 *petenti,*
20 *Annuit, atque* 21 *dolis risit* 22 *Cytherea repertis.*
23 *Oceanum* 24 *interea surgens Aurora reliquit:*
25 *It portis,* 26 *jubare exorto,* 27 *delecta juventus:* 130
Retia 28 *rara,* 29 *plagæ,* 30 *lato venabula ferro,*
31 *Massylique* 32 *ruunt equites,&* 330 *odora canum* 34 *vis.*
Reginam, thalamo 35 *cunctantem, ad* 36 *limina* 37 *primi*
Pœnorum expectant: ostroque 38 *insignis & auro*

1 In hos venantes Exponit. consilium suum, quid venantibus sit immissura.

2 Ritè ac jure, ut quæ aëri præsit, ut Jupiter cœlo, Nepetunus mari, Pluto inferis.

3 Dùm equites sive comites à latere, in morem

alarum expositi ad insidias ferarum, festinant hùc illùc discurrentes, ut, cum clamore feras in obstantes plagas impellant. *Ala* autem dictæ sunt equitum turmæ, à similitudine *alarum*: quia circum legionis dextrâ lævâque disponuntur perinde ut in avium corporibus, quibus illæ proteguntur, volatuique incumbunt. 4 Loca, in quibus feræ salire solent. 5 Serie plagarum, formidinibus vicissim interpositis, ad retinendas vel terrendas feras. *Indago* enim proprie est venatorium rete, seu series plagarum, quibus saltus stabulaque ferarum cinguntur à venatoribus. Vel, in venatu propriè indagines sunt canes ab investigandis inquirendisque feris atque adeò indagandis earum lustris denominationem habentes. Vide quæ nos ad Flor. p. 148.
6 Totum aërem concitabo. 7 In diversa loca fugient. 8 Caligine tempestuosa, ita ut reginam, quò se receperit, non videant. 9 *Sc. ad.* 10 Æneas. 11 Affectione conjugali eos conciliatura. 12 Sic etiam tum subsequatur officium. 13 Exploratum. 14 Hùnc eundem verum repete, r. Æn. 15 Eos. 16 Perpetuam conjugem. 17 Matrimonii modus, conjugium, quod totâ mente perimus. 18 Obstans. 19 Junoni. 20 Assentit ei. 21 Propter dolos repertos à Junone, vel compertos, id est, animadversos. 22 Venus. 23 Ex opinione vulgi maritimi, cui sidera è mari emergere videntur: cum relatione item ad fabulosum Auroræ & Oceani conjugium. 24 Dùm Juno & Venus talia consultarent. 25 Exit è portis. 26 Lucifero: vel etiam, Sole. 27 Juvenes delecti ad venationem. 28 Minùs densa, in quæ compulsæ feræ capiuntur. 29 Nomini generali subjecta est species per appositionem: nam plagæ sunt retia rariora. 30 Et instrumenta venatoria habentia latum ferrum, ut sunt cuspides. 31 Ex Massyliâ regione, juxta Mauritaniam, Numidiæ parte, equites expediti. 32 Confuse exequitant & exeunt. 33 Naris sagacis canes. 34 Multitudo. 35 Immorantem. Nam *dùm moliuntur, dùm comuntur, annus est.* Ter. in Heaut 36 Regiæ. 37 Principes Tyriorum. 38 Purpura ornatus & phaleris auratis.

1 Præsto est. 1 *Stat* 2 *sonipes, ac fræna ferox spumantia mandit.* 135
2 Equos, à calceamentis ferreis, quibus sonum edit ingrediens. 3 *Tandem* 4 *progrediitur magnâ* 5 *stipante* 6 *catervâ*
7 *Sidoniam* 8 *pictо* 9 *chlamydem circumdata* 10 *limbo*,
11 *Cui* 12 *pharetra* 13 *ex auro. crines* 14 *nodantur in aurũ*,
Aurea purpuream subnectit 15 *fibula vestem.*
Nec non & Phrygii 16 *comites, &* 17 *lætus Iulus* 140
Incedunt: ipse ante alios pulcherrimus omnes
3 Post longam exspectationem. 4 Regina. 5 Densè comitante. Sic. l. 1. *Infert se* 18 *socium Æneas, atque* 13 *agmina* 20 *jungit.*
21 *Qualis, ubi* 22 *hybernam* 33 *Lyciam,* 24 *Xanthiq; fluenta*
Deserit, ac 25 *Delum maternam invisit Apollo,*
Instauratque 26 *choros: mistiq;* 27 *altaria circum* 145
28 *Cretesque,* 29 *Dryopesque* 30 *fremunt,* 31 *pictique*
32 *Agathyrsi:*
Regina ad templum formâ pulcherrima Didо incessit, magnâ juvenum stipante *caterva.* 33 *Ipse jugis Cynthi graditur, mollique* 34 *fluentem*
35 *Fronde* 36 *premit crinem* 37 *fingens, atque* 38 *implicat* 39 *auro:*
Tela sonant humeris: haud 41 *illo* 42 *segnior ibat* 40
Æneas: tantum egregio decus enitet 43 *ore* 150
Postquam altos ventum in montes, atq; 44 *invia lustra,*

6 Satellitum & comitum. 7 Pyriam. 8 Cujus fascia, extremitatem ambiens, erat picta. 9 Pallium non minùs viatorium ac venatorium, quàm militare. 10 *Limbus* proprie est extrema rei ora: hîc ad vestis extremitatem refertur. 11 Reginæ Didoni Describit reginam à venatricis habitu. 12 Prominet, pendet. 13 Al. *ex humero* 14 Colliguntur in modum reticuli ex auro. 15 Acus, qua vestes subnectuntur. 16 Comitantes Æneam & reginam? 17 More puerorum. 18 Ad venandum. 19 Comites, comitatum. 20 Agminibus Didonis. 21 Existens talis, *qualis.* &c. 22 Ubi hyberno tempore commoratur. 23 Asiæ provinciam: in quâ Xanthus fl. 24 Fluvii tepidi in Lycia. 25 Insinatalem Apollinis, Latonæ sacram. 26 Sacris propemodùm omnibus adhibiti chori: maximè Apollinis: qui & ipse ὀρχηστὴς summus: hujus altaria circumgens omnis. Cretes saltandi peritissimi, Dryopes Parnassi accolæ, Agathyrsi Scythiæ pop. qui se pingunt, ut de Gelonis dictum 2. Georg. falrant: idque à sinistris dextrorsùm, Solis in Zodiaco cursum signantur, & à dextris sinistrorsum cœli cursum notantes. 27 Apollinis. 28 Cretenses. Diastole in cæsura: 29 Populi juxta Parnassum montem, in Apollinis turela. 30 Hymnos luos canrantes modulantur. 31 Auro ornati. 32 Scythiæ populi. 33 Apollo sc. spatiatur telis pharetraque conspicuus per juga Cynthi, montis Deli insulæ: undè *Cynthius* dicitur. 34 Vento expositum. 35 Lauri. 36 Colligat. 37 Componens. 38 Crinem. 39 Reticulo aureo. 40 Apollinis: quia pharetratus Apollo. 41 Apollinis. 42 Vegetus æquè & alacer, ac pulcher, tamque oris decore insignis. 43 Æneæ, quantum in ore Apollinis. 44 Ferarum latibula nullas vias habentia, sine viis,

Ecce fera 1 *ſaxi* 2 *dejecta vertice capræ*
Decurrêre jugis: aliâ de parte 3 *patentes.*
4 *Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cervi*
5 *Pulverulenta* 6 *fugâ glomerant, montesq; relinquunt.*
At puer 7 *Aſcanius mediis in vallibus acri* 156
Gaudet equo; jamq; 8 *hos* 9 *curſu, jam præterit illos,*
10 *Spumantemq;* 11 *dari pecora inter* 12 *inertia* 13 *votis*
Optat aprum, aut 14 *fulvum deſcendere* 15 *monte* 16 *leonem,*
17 *Interea magno* 18 *miſceri* 19 *murmure cœlum* 160
Incipit: inſequitur commiſtâ grandine nimbus.
Et Tyrii comites paſſim, & Trojana juventus,
20 *Dardaniuſque nepos Veneris, diverſa per agros*
21 *Tecta metu petiêre:* 22 *ruunt de montibus* 23 *amnes.*
24 *Speluncam Dido,* 25 *dux & Trojanus eandem.* 165
Deveniunt: 26 I *prima & Tellus, &* 27 *pronuba Iuno*
Dant 28 *ſignum: II. fuſere ignes, & III. conſcius* 29 *æther*
30 *Connubii, ſummoq; IV. ululârunt* 31 *vertice Nymphæ,*
Ille dies primus lethi, primuſque 32 *malorum*
Cauſa 33 *fuit. Neq; enim* 34 *ſpecie,* 35 *fama vè movetur,*
Nec jam 36 *furtivum Dido* 37 *mediatur amorem:*
38 *Conjugium vocat, hoc* 39 *prætexit* 40 *nomine* 41 *culpam*
42 *Extemplò Libya magnas* 43 *it fama per urbes.*

1 Montis ſcopuloſi, quæ capreis ſive rupicapris ſedes.
2 Deorſum compulſæ à canibus.
3 Amplos.
4 Tranſeunt celeriter currentes. Vide Macrob. Sat. l. 6, c. 4.
5 Pulveris plena.
6 Propter fugam in formam glomeris colligunt
7 Venus] Aſc. jam patri redditus, Veneris mandatis à ſuppoſititio illo peractis:

utpote Didone ſatis inflammata. 8 Cervos. 9 Equi. 10 Ex fuga & ita. 11 Offerri ſibi. 12 Imbellia, capras, cervos, & quæ repugnare neſciant: quibus omnis ſpes in fuga conſiſtit. Ut, *Sternuntur* inertia *paſſim Corpora*, 13 Multis deſideriis. 14 Fulvi coloris. 15 De monte. 16 Ut eum aggrediatur. 17 Dùm ſic venationi intenti eſſent. 18 Turbari. 19 Tonitru, tempeſtate ingruente. 20 Aſcanius. 21 Latibula ferarum, cavas arbores, antra, rupes prominentes. 22 Precipites defluunt. 23 Aquæ, imbres. 24 In vel ad ſpeluncam. 25. Æneas. 26 Malè ominata omnia. I. *Pro auſpiciis, Terræ motus & ſurda tonitrua*: II. *Profacibus nuptialibus, fulgura* III. *Pro auſpicibus, aër ſolus conſcius*: IV. *Pro puellis, quæ antè thalamos veſpere ad mediam noctem concinerent, ejulârunt Nymphæ, ut in iis nuptiis, quas mors ſecutura eſſet: fuerint ne illa Orcades & Ngpeæ, aut, ut alii volunt, Diræ.* 27 Dea matrimonii. 28 Prodigia infelicis conjugii. 29 Aër. 30 Infelicis. 31 Montium. 32 Necis, quia ſe ipſam poſt multos dolores interemit. 33 Didoni. 34 Decore præſentis ſtatus ſui. 35. Quæindè divulgetur. 36 Occultum. 37 Exercet. 38 Quod tamen non erat. 39 Velavit. 40 Conjugii. 41 Illegitimi ſtupri. 42 Illicò. 43 Divulgatur, ſc. veniſſe Æneam, & conjugium eum Didone celebraſſe.

1 Imitamen hujus descriptionis habes apud Ovi. 12 Met. quem adhibe hujus quasi expositorem 2 Sc. *malum est.* 3 Crescit. 4 Quin quantò ad plures pervenit, tantò major & potentior est. 5 Quia nemo audet rem ignotam confidenter divulgare. 6 A principio. 7 Paulò post: 8 Erigit.

1 *Fama, malum, quo non* 2 *aliud velocius ullum*
Mobilitate 3 *viget, virésq́ acquirit* 4 *eundo:* 175
5 *Parva metu* 6 *primò,* 7 *mox sese* 8 *attollit in auras,*
Ingrediturque 9 *solo, &* 10 *caput inter nubila condit.*
11 *Illam Terra* 12 *parens, irâ irritata* 13 *Deorum,*
14 *Extremam (ut* 15 *perhibent)* 16 *Cœo, Enceladoq́ sorore*
Progenuit, pedibus celerem, & 17 *pernicibus alis,* 180
Monstrum horrendum, ingens! cui, quot sunt corpore pluma,
Tot vigiles oculi 18 *subter, (mirabile dictu)*
Tot linguæ, 19 *totidem ora sonant, tot* 20 *subrigit* 21 *aures,*
22 *Nocte* 23 *volat* 24 *cœli medio,* 25 *terræq́ per umbram,*
26 *Stridens,* 27 *nec dulci declinat lumina somno.* 185
28 *Luce sedet* 29 *custos, aut summi culmine* 30 *tecti,*
31 *Turribus aut altis, & magnas territat urbes:*
32 *Tam ficti pravi q́ tenax,* 33 *quàm nuncia* 34 *veri.*
35 *Hæc tum multiplici populos sermone replebat*
36 *Gaudens, & pariter facta, atq́* 37 *infecta* 38 *canebat*
36 *Venisse Æneam, Trojano à sanguine* 40 *cretum,* 191
Cui se pulchra viro 41 *dignetur jungere Dido:*
Nunc hyemem inter se 24 *luxu,* 43 *quàm longa, fovere,*
44 *Regnorum immemores, turpique cupidine captos,*

9 Super terram. 10 Quia autor rumorum ferè incertus est: vel, quia in immensum crescit. 11 A parentibus, quòs obscuros fuisse & humiles coarguit. 12 Gigantum. 13 Qui Gigantes occiderant. 14 Extremo loco, & ira pessimam, amoturam à factibus suis crimen cœli affectati, & ulturam Deos, furia eorum & delicta divulgando: vel, quod Gigantes cœlum expugnare aggressi primi famam & nomina celebria ex impiis facinoribus apud posteros quæsivêre. 15 Ajunt. 16 Gigantibus. 17 Celeribus, velocibus. 18 In occulto: & ita omnia citò videt, & celerrimè defert. 19 Quot sunt in corpore plumæ. 20 Erigit, arrigit. 21 Ad audiendum. 22 A circumstantia loci ac temporis. 23 Fama. 24 Inter cœlum & terram media. 25 Noctis tenebras. 26 Propter velocem impetum. 27 *Nec* unquam dormit. 28 Interdiu. 29 Speculatrix. 30 Privatarum ædium. 31 Regum aulis. 32 Ovid. 9. Met. *cùm fama loquax pervenit ad aures Ddanire tuas, quæ veris addere falsa Gaudet, & è minimo sua per mendacia crescit.* 33 Perseverans assertrix. 34 Illius quod verum est. 35 Fama. 36 Novitate rerum. 37 Non facta, id est, & vera & falsa. 38 De Didone & Æneâ. 39 Carthaginem. Verum illud erat. 40 Progenitum. 41 Quasi superior inferiori. 42 Genio indulgere, luxui dare. 43 Quam longa est, id est, eo tam hyemem. Neque tamen hyemen Carthagini insumebat. Hæc fama tam ficti pravique tenax, quam nuncia veri: namque dicit Iris l. 7. *Septima post Troja excidium jam vertitur ætas* Vide. 44 Æneam & Didonem immemores, hunc Italici, illam Africani. Verum hoc: nam utrique regni sui oblitus luxui & voluptati vacabat.

Hæc passim 1 *Dea fœda virûm* 2 *diffundit in ora.* 195
Protinùs ad 3 *regem cursus* 4 *detorquet* 5 *Iarbam,*
6 *Intenditq;* 7 *animum* 8 *dictis, atq;* 9 *aggerat iras.*
10 *Hic* 11 *Ammone satus,* 12 *rapta Garamantide*
Nympha,
Templa 13 *Jovi* 14 *centum, latis* 15 *immania* 16 *regnis,*
Centum 17 *aras* 18 *posuit,* 19 *vigilemq; sacraverat ignem.*
20 *Excubias Divûm aternas,* 21 *pecudumq; cruore* 201
22 *Pingue solum, &* 23 *variis florentia limina fertis.*
24 *Isque amens animi, &* 25 *rumore* 26 *accensus amaro*
Dicitur ante 26 *aras,* 27 *media inter numina Divûm,*
28 *Multa* 29 *Jovem* 30 *manibus* 31 *supplex orasse supinis.*
32 *Juppiter omni potens, cui nunc* 33 *Maurusia, pictis*
Gens 34 *epulata toris,* 35 *Lenæum libat honorem.* 207
36 *Aspicis hæc? an te genitor, cum fulmina* 37 *torques,*
Nequicquam horremus? caciq; in nubibus ignes
Terrificant animos, & 35 *inania murmura miscent?*
40 *Fœmina, quæ nostris* 41 *errans in* 42 *finibus,* 43 *urbem*

1 Fama execrabilis. 2 Promulgat per ora. 3 Libyæ. 4 Fama vi decorquet. 5 Jovis filium, ex Garamantide Nympha. 6 Ira. 7 Ejus. 8 Relationibus rerum novarum & ipsi dispicentium. 9 Accumulat. 10 Iarbas. 11 Jovis Ammonis, in arenoſa regione Cyrenaïca culti ſub forma arietis, & Nymphæ ex genere vel patre Garamante, filius. 12 A Jove ſtuprata. 13 Ammoni, patri ſuo 14 Finitus numerus pro infinito. 15 Ingentia, immenſa. 16 In regnis ſuis. 17 Singulas cum Arietis ſtatua: unde *Ammon* dictus Jupiter. 18 Conſtituit, conſecravit. 19 Vigilia ſumma ἀσβεστον, id eſt, inextinguibilem, ſive ne extinguatur, obſervandum: qualis Romæ erat ignis æternus Veſtæ conſecratus. 20 Vigilias in honorem Divorum. 21 Hoſtiarum mactatarum ſanguine. 22 Imbutum. 23 Limina veſtibulorum habentia ſerta variorum florum. 24 Iarbas impos mentis, ut amator. 25 Ira perturbatus. 26 Quas conſtituerat. 27 Diis teſtibus & præſentibus. 28 Multùm, aut multis res. 29 Patrem ſuum. 30 Converſis ad cœlum palmis. 31 Exprobrans potiùs & expoſtulans indignabundè. 32 Precatio Iarbæ incuſatoria, quâ expoſtulat cum patre ſuo, quod acceptam à Didone injuriam ferat; advenam ab eâ receptum, ſe excluſum, qui Jovi religioſè pariter ac lautè ſacrificat. 33 Mauritana. 34 Epulis ſaturata toris triclinii, id eſt, lectis diſcubitoriis. 35 Vinum offert, *Lenæus* Bacchi nomen, à ληνὸς *torcular* & *lacus*: ubi exprimuntur uvæ. 36 Curas hæc? 37 Vi impellis. 38 Fulmina ſine viribus, fortuita, & errore in hunc atque in illum decidentia, quæ ſunt in nubibus: vel, quod ex nubium in aëre mutua colliſione fieri credantur. Ut enim cæcus non percipit lumen: ita quam vis facinoroſi & impii affiati fulgur non ſentiunt, neque tonitruum crepitu perterrefiunt. 39 Non timenda, omni vi carentia tonitrua, id eſt, nunquid non timendus eſt? Sic videtur, quia impios non punis. 40 Nam femina invidiam quærit à ſexu. 41 Profuga ſedem quærens. A modo. 42 Exterminis regni noſtri oris. A loco. 43 Cujus ſolum parvo à me emit,

1 Vili paratam. 2 Extremamaram regni colendam 3 Pomætii ad menſuram corii bubuli, id eſt, ut tantùm acciperet terræ, quantum corio bubuli circumdaret. 4 Per contemptum rejecit. 5 Contemptim & Ironicè: ut non maritum, ſed dominum,

1 *Exiguam pretio poſuit: lui* 2 *tittus arandum*, *Cuique* 3 *ſoli leges dedimus, connubia noſtra* 4 *Reppulit, ac* 5 *dominum Æneam in* 6 *regna recepit. Et nunc ille* 7 *Paris, cum* 8 *ſemiviro comitatu,* 215 9 *Mœoniâ* 10 *mentum mitrâ, crinemque* 11 *madentem* 12 *Subnixus,* 13 *rapto* 14 *potitur: nos* 15 *munera templis* 16 *Quippe tuis ferimus famamq; fovemus* 17 *inanem.* 18 *Talibus* 19 *orantem dictis,* 20 *arasque tenentem* 21 *Audiit* 20 *omnipotens, oculoſq; ad* 21 *mœnia* 22 *torſit* 222 *Regia, &* 23 *oblitos famæ melioris amantes.* *Tunc ſic Mercurium alloquitur, ac talia mandat.* 24 *Vade age,* 25 *nate, voca* 26 *Zephyros, & labere* 27 *pennis* 28 *Dardaniumq; ducem* (29 *Tyriâ Carthagine qui nunc* 30 *Expectat,* 31 *ſatiſq; datas non reſpicit* 32 *urbe*) 225 *Alloquere, &* 33 *celeres* 34 *defer mea* 35 *dicta per auras.* *Non* 36 *illum nobis* 37 *genitrix pulcherrima* 38 *talem* *Promiſit, Grajûmq;* 39 *ideò* 40 *bis* 41 *vindicat armis:* *Sed foret qui* 43 *gravidâ imperiis,* 44 *belloq; frementi*

imperioſè dominaturum, cui ſit per omnem vitam ſervitura, ſibi adjunxiſſe intelligat. Juno ſuprà, *Phrygio ſervire marito.* 6 Sua ſc. à nobis conceſſa. 7 Paridi ſimilis adulter Æneas. Invidiam quærit à perſona. 8 Molli, corpore quidem viris, animo & cultu fœminis, ſpadonibus. Gallis: quibus exſecta ſunt gentialia. 9 Lydio pileo, ſeu habitu Phrygio in capite. viris parum decoro habitu. 10 Caput Synecdoche. 11 Unguentis deliburum & nitidum. 12 Fultus ac ſuſtentatus. 13 Conjugio, id eſt, rapta Didone, ut Paris Helena. 14 Enallage conjugationis: ut l. 3. *Polydorum obruncat, & auro Vi* potitur. Et Ovid. *poteremur* pro *potiremur* dixit. 15 Oblationes ad tua templa ferimus. Indignantis verba. 16 Quia certè 17 Non ſortientem effectum. 18 Iarbam. 19 Ex more precantium & jurantium. Sacrificantes enim oranteſque litare non poterant, niſi manibus aras tenerent: undè *Aras*, tanquam *Anſas*, dictas voluit Varro. Vide Macrob. l. 3. Sat. c. 2. 20 Jupiter. 21 Carthaginenſia. 22. Flexit. 23. Ad amantes immemores regni ſui; Æneam regni, quò vocabatur; & Didonem regni, quod exſtruere cœperat: vel *fama*, id eſt, pudiciæ. 24 Mandatum Jovis, ut Mercurius, Carthaginem profectus, indè Æneam faceſſere jubeat. 25 O fili: genuit enim Mercurium ex Meja. 26 Qui vehant te Mercurium Carthaginem. 27 Alarum ruarum. Talaria intelligit, quæ Mercurio peculiaria ſunt. 28 Æneam. 29 A Tyris exſtructa. 30 Moratur, & terit tempus. 31 Deorum voluntate & præordinatione ei conceſſas. 32 Italicas. 33 Quas celeriter, pertranſeas. 34 Deorſùm fer. 35 Mandata. 36 Sc. *fore.* 37 Mater ejus Venus. 38 Voluptari deditum. 39 Ad eum finem, ut mulieri inſerviat. 40 Diomede, ipſa Iliad. 5. Iterùm ab Achille, per Neptunum. Iliad. 20 & Æn. 5. 41 Vindicavit, liberavit & liberum ſervavit. Enallage temporis. 42 Sed promiſit eum futurum eſſe talem. 43 Quæ aliquando multa pareret imperia. 44 Bellicoſos Italos. Metonym.

Italiam regeret, genus alto à sanguine Teucri 230
1 *Proderet, ac totum sub* 2 *leges mitteret orbem.*
3 *Si nulla* 4 *accendit* 5 *tantarum gloria* 5 *rerum,*
Nec 8 *super ipsa suâ* 7 *molitur laude laborem:*
Ascanio-ne 8 *pater Romanas invidet* 9 *arces?* 234
Quid 10 *struit? aut quâ spe* 11 *inimica in gente moratur?*
Nec prolem 12 *Ausoniam, &* 13 *Lavinta respicit arva?*
Naviget: hæc 14 *summa est, ut* 15 *hic nostri nuncius esto.*
16 *Dixerat.* 17 *Ille* 18 *patris magni parêre parabat*
Imperio, & primùm 19 *pedibus* 20 *talaria nectit*
21 *Aurea, quæ* 22 *sublimem alis,* 23 *sive æquora supra,* 240
Seu terram, rapido 24 *pariter cum flamine* 25 *portant.*
Tum 26 *virgam capit: hac* 27 *animas ille evocat* 28 *Orco*
Pallentes; alias sub tristia Tartara mittit:
29 *Dat somnos, adimitq; & lumina* 30 *morte* 31 *resignat.*
Illâ 32 *fretus* 33 *agit ventos, &* 43 *turbida* 35 *tranat* 245
Nubila: jamq; volans 36 *apicem, & latera ardua cernit*
37 *Atlantis duri,* 38 *cœlum qui* 39 *vertice fulcit:*

1 Propagaret, extenderet: proferret: vel, factis ostendere, se genus à Teucro ducere. 2 nihil ab eo degenerans. 3 Legibus. 4 A persecutione Æneæ & filii. 5 Ardenter eum incitat. 6 Quantæ tibi promissæ sunt fore ut stirps tua imperet orbi.

7 Cùm molimine tentat. 8 Cùm sit pater Ascanii. Emphaticè: qui naturali amore in filium parùm ducatur. 9 Quæ olim ab Ascanii progenie extruentur. Hæc in laudem Julii Cæsaris dicuntur, qui se ab Ascanio originem traxisse gloriari solebat. 10 In Carthagine sc. 11 Quæ olim adversus ejus posteritatem crudelissimum odium sit exercitatura. 12 Quæ in Italiâ oritura esset. 13 Quæ illi in agro Laurenti subjicienturi: vel, ex futura Latini regis affinitate ad se devolvenda. 14 Mandatorum meorum, id est, omnia mandata mea in hac re. 16 Iupiter. 17 Mercurius. 11 Iovis, πατρὸς μεγάλε. 19 Suis. 20 Indumenta ad talos usque defluentia, & quibus annectuntur; sive calceamenta cum alis. Cic. At. l 14. proverbiali allegoriâ dixit, *Talaria inducere*, id est, fugam adornare: & quasi velle quopiam avolare. 21 Fulgentia more auri. 22 Supra limum, id est, terram exaltatam per alas illis annexas. 25 Velit ferri. 25 Venio raptim volanti, sive celeritate ventis pari, 25 Eum. 26 Caduceum, κηρύκιον: quod ab Apolline pro lyrâ à se inventa acceperat. 27 Umbras defunctorum. Πομπαῖος sc. Ψυχαγωγὸς νεκρόπομπος. 28 Ab inferno. 29 Hac virga. 30 Clausa. 31 Aperit. Alludit ad veterum Romanorum morem, à quibus oculi mortuorum in rogo aperiebantur, qui in morte domi clausi fuerant: quod munus Mercurio assignat. 32 Adjutus. 33 Impelit. 34 Etiam commota. 35 Transvolat. 36 Verticem, summitatem. 37 Mauritaniæ montis saxosi; cui, quia ex viro in montem, subito Medusæ capite conspecto, mutatus est, attribuit Poëta promiscuè quæ sunt utriusque, saxa, pinus, flumina, nec non verticem, barbam, mentum latera, &c Met. vide 4 Ovid. 38 Montis vertex nubes superans aciem oculorum fugit, adeòque ab accolis vocantur Cœli columna. Allusum simul ad ipsum Atlanta regem Mauritaniæ Astronomiæ peritissimum, cœlique motus docentem. 39 Summitate capitis sui sustinet.

1 Anaphora rei magnitudini convenies. 2 Obscuris 3 In quo multæ pinus crescunt. 4 Juga ejus. 5 Insuper 6 Sc. se. id est, præcipitanter feruntur, cadunt, oriuntur. 7 Atlantis, nive canescentis. 8 Stiriis. 9 Aspera. 10 In monte Atlante. 11 Æquatis, non motis, leni volatu. 12 Conans descendere. Volandi periphrasis. 13 Mercurius, in Cylleno, monte Arcadiæ, nutritus. 14 Requievit. 15 Præcipitanter descendens. 16 Maris Libyci, juxta Carthaginem. 17 Mergo, nullos sectanti quidem pisces, sed supra aquas volanti tantum. 18 Piscibus refertos ob imam concavitatem. 19 Eodem modo Applicatio. 20 Anastrophe. 21 Volando dividebat, id est superabat simul ventos, & globos arenæ elatos. 22 Atlante patre Majæ, quæ mater Mercurii, educati in Cylleno, monte Arcadiæ. Undè I. 8 *Vobis Mercurius pater est, quem candida Maja Cyllenes gelido conceptum vertice fudit.* 23 Descendens. 24 Mercurius. 25 Cum. 26 Pedibus aligeris, quibus talaria cum alis innexa erant. 27 Mercurius. 28 Humiles Pœnorum domos, villas. 29 A studio, quo occupatum Æneam offendit. 30 Carthaginis. 31 Radians, & quasi stellis ornatus. 32 Viridi & lucenti. 33 Capulus seu vaginæ frons, interprete Juvenale 5. Satyr. 34 Purpura Tyria. Epitheton a loco, undè nobilissima purpura advehitur: undè & *Tyriæ* vestes dicuntur. *Murex* piscis est è concharum genere, cujus in faucibus succus est, quo tingitur pupura. 35 Resplendebat illi. Metaphora à similitudine coloris purpurei. 36 χλαῖνα, chlamys, seu vestis crassa arcendo frigori adhibita, ut & auguralis amictus. 37 Laus Iænæ à persona donantis & artificis. 38 In fila dissecto. 39 Statim vit vidit Æneam, quasi infesto animo & feroci spiritu eum aggreditur. 40 Qui autor Romani imperii esse debes. Emphaticè 41 Uxori nimiùm deditus ac serviens: γυναικοκρατούμενος. Horat Od. 2. I. 1. de Tiberi: *Iliadum se nimiùm querenti Jactat ultorem, vagus & sinistrâ Labitur ripâ Jove non probante* uxorius *amnis.* 42 Pathos ab exclamatione.

1 *Atlantis, cinctum assiduè cui nubibus* 2 *atris*
3 *Piniferum caput, & vento pulsatur, & imbri:*
Nix 4 *humeros infusa tegit:* 5 *tum flumina mento* 250
6 *Præcipitant* 7 *senis, &* 8 *glacie riget* 9 *horrida barba.*
10 *Hic primùm* 11 *paribus* 12 *nitens* 13 *Cyllenius alis*
14 *Constitit: hinc toto* 15 *præceps se corpore ad* 16 *undas*
Misit; 15 *avi similis, quæ circum littora, circùm*
18 *Piscosos scopulos, humilis volat æquora juxta.* 255
19 *Haud aliter terras* 20 *inter, cœlumque volabat,*
Littus arenosum Libyæ, ventosque 21 *secabat,*
22 *Materno* 23 *veniens ab avo* 24 *Cyllenia proles.*
25 *Vi primùm* 26 *alatis* 27 *tetigit* 28 *magalia* 26 *plantis.*
Æneam 29 *fundantem arces, ac* 30 *tecta novantem* 260
Conspicit: atque illi 31 *stellatus jaspide* 31 *fulvâ*
33 *Ensis erat,* 34 *Tyrioq;* 35 *ardebat* 34 *murice,* 36 *lanæ*
Demissa ex humeris: 37 *dives quæ munera Dido*
Fecerat, & 38 *tenui telas discreverat auro.*
Continuò invadit: 40 *Tu nunc Carthaginis* 265 *altæ*
Fundamenta locas, pulchramque 41 *uxorius urbem*
Exstruis? 42 *heu regni, rerumque oblite tuarum!*

Ipſe Deûm 1 *tibi me claro* 2 *demittit Olympo*
3 *Regnator, cœlum & terras qui* 4 *numine torquet:*
Ipſe hæc 5 *ferre jubet* 6 *celeres mandata per auras.* 270
Quid ſtruis? aut 7 *quâ ſpe Libycis* 8 *teris otia terris?*
Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe tuâ moliris laude laborem,
Aſcanium 9 *ſurgentem, & ſpes* 10 *hæredis Iuli*
11 *Reſpice, cui regnum Italiæ, Romanaque tellus*
Debentur, Tali Cyllenius 12 *ore locutus,*
Mortales 13 *viſus* 14 *medio ſermone reliquit.*
Et verò Æneas 16 *adſpectu obmutuit* 17 *amens,* 279
18 *Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus* 19 *hæſit.*
20 *Ardet abire* 21 *fugâ,* 22 *dulceſque relinquere terras,*
Attonitus 23 *tanto monitu, imperioque* 24 *Deorum.*
25 *Heu quid agat? quo nunc reginam* 26 *ambire* 27 *furentem.*
Audeat 28 *affatu? quæ* 29 *prima exordia ſumat?*
Atque animum 30 *nunc huc* 31 *celerem, nunc dividit* 30 *illuc,* 285
In parteſque 32 *rapit varias, perque* 33 *omnia verſat.*
Hæc 34 *alternanti* 35 *potior ſententia viſa eſt:*
16 *Mneſthea, Sergeſtumq; vocat, fortemq; Cloanthum:*

1 Ad te Narratio mandatorum,
2 Deorſum mittit de cœlo.
3 Jupiter.
4 Nutu & poteſtate implet & ſuſtinet.
5 Me.
6 Quas celeriter per tranſvimus juſſu ejus: vel, me celerem tibi hæc nuntiare jubet Hypallage.
6 A cauſa finali, ut ibi temere hærere non videatur.
8 Conſumis tempora, quibus otio

vacas. 9 Creſcentem. Ab honeſto. Eſt enim ſecundum Deum, maxima pietas parentum, liberorum ſalutem incolumitatemque ſedulo curare, eoſque ſtudioſè promovere. 10 Quas concipere potes de Jülo, qui tibi hæres eſt. 11 Attende. 12 Oratione. 13 Æneæ ſc. cui ſe videndum exhibuerat. 14 Nullo reſponſo dato: vel, non expectato Æneæ reſponſo. 15 Ventum: quod Dii nil aliud quàm ſpiritus & venti eſſe credantur. 16 Mercurii. 17 Conſternatus & attonitus. 18 Riguerunt. *Steteruntque comæ, & vox faucibus hæſit.* Æn. 2. & 3. 19 Conglutinata eſt, ita ut metu deficeret, & ſic Æneas penitus rauceſceret. 20 Ardenter, vehementer cupit. Metaphora 21 Secreta profectione, fugæ ſimili. 22 Quibus Didonem dulcem invenerat. 23 Cauſa impulſiva, Deorum mandatum. 24 Jovis & Mercurii. 25 Exclamatio Poetæ ad commiſerationem concitandam. 26 Aggredi & verbis ſive blandiriis circumvenire. 27 Impatientia amoris. 28 Allocutionis modo. 29 Ad inſinuandam neceſſariam profectionem ſuam. 30 Aliquando in hanc ſententiam, aliquando in illam 31 Celeriter fluctuantem. 32 Trahit eum. 33 Conſilia. 34 Variè agitanti, reciproco inter amorem Didonis & Jovis juſſa æſtu: vel, alternatim nunc hanc, nunc illam ſententiam approbanti, quâ potiſſimum excuſaret ſuum abitum, quandoquidem omnino ſequi voluntatem Jovis ſtabat ſententia. 35 Melior cæteris. 36 Nobiles viros Trojanos.

1 Ut naves instruant annis navalibus, & reficerent tempestatibus fractas, ut inde expediræ sint ad navigandum.

2 Dissimulantes fugam, ne quid regina suspicetur.

3 In unum Compellant, colligant & convocent.

1 *Classem aptent* 2 *taciti, socios ad littora* 3 *cogant,*
4 *Arma parent, & quæ sit rebus causa* 5 *novandis,* 290
6 *Dissimulent*: 7 *sese* 8 *interea* (9 *quando optima Dido*
10 *Nesciat, &* 11 *tantos* 12 *rumpi non speret amores*)
Tentaturum 13 *aditus, & quæ* 14 *mollissima fandi*
Tempora, 15 *quis rebus dexter modus*: 16 *ocius* 17 *omnes*
18 *Imperio* 19 *læti parent, ac* 20 *jussa facessunt.* 295
At regina 21 *dolos* (*quis fallere possit amantem?*)
22 *Præsensit*, 23 *motusque excepit prima futuros.*
24 *Omnia tuta timens*: 25 *eadem impia fama* 26 *furenti*
Detulit, 27 *armari classem*, 28 *cursumque parari,*
29 *Sævit inops animi, totamq́;* 30 *incensa per urbem* 300
31 *Bacchatur: qualis* 32 *commotis excita sacris*
33 *Thyas, ubi* 34 *audito* 35 *stimulant* 38 *trieterica Baccho*
37 *Orgia,* 38 *nocturnusq́;* 39 *vocat* 40 *clamore* 42 *Cithæron,*

Sic in Bucol. *Tityre coge pecus.* 4 Defensiva, adversùs Pœnos, si opus sit: *vel etiam* navalia, quibus ea me ur classis: ut infrà. 5 De novo monendis mutandis. 6 Quasi nesciant, cur naves reficere cogantur, principis imperiùm exequentes. 7 Et dicebat *sese*, &c. 8 Dum classis aptaretur, 9 Quandoquidem. 10 Quod abire velit. 11 Quantos jam expertat. 12 Dissolvi non formidet. 13 Accessus. 14 Maximè opportuna loquendi ad eam de abitu suo. 15 Et quis modus sic conveniens & aptus rebus prospere gerendis. 16 Citò. 17 Socii. 18 Æneæ. 19 Ob discessum ex Africa in terram saralem. 20 Quæ insserat factum eunt exsequunturque. 21 Dolosam, occultam ac prudenter dissimulatam profectionem. 22 Priusquam parati essent doli, sensit. 23 Turbas ac futuras expostulationes, cùm Æneas decrevisset opportunum tempus observare, ad excusandum discessum necessarium, quem occulte moliretur. 24 Omnia, etiam quæ tuta sunt, timens: vel *timens*, id est, sperans: ut ex contrario *sperare* pro timere ponitur. 25 Quæ & Iarbæ dudùm nunciaverat amores Æneæ & Didonis: vel, (ut Poëtæ verbis utar) *Venisse Ænean, Cui se pulchra viro dignetur jungere Dido.* 26 Ad Didonem amore furentem. 27 Classem Æneæ armis, id est, instrumentis omnibus, tam bellicis, quam aliis, instrui. 28 Festinam navigationem. 29 Illa impotens rationis furit acerbe. 30 Furore se id est, commora agitatque. Metaphora. 31 More Bacchantium decurrit, furit: ducta ergo Metaphora à ritu Bacchatum orgia Bacchi celebrantium. 32 Excita a sacris Bacchi, id est, Bacchanalibus cum motu fieri cœptis. 33 Mænas, Bacchi ministra vel sacerdos: à Θύω, id est, *furoris impetu ferar.* 34 Percepto adventare. 35 Incitant eam. 36 Bacchanalia, sive festa Bacchi triennalia, id est, tertio quoque anno celebrata, in memoriam victoriæ Indicæ triennali Bacchi expeditione partæ. Τριέτηρις enim triennium notet. 37 Sacra, festa Bacchi, à quibus arcentur profani, non initiati: ab ὄργω id est, *arceo.* 38 In quo exercentur festa tempore nocturno. 39 Reboatione aut resonantia. 40 Mons Bœotiæ Nyctelius, id est, nocturnis Bacchi Orgiis resonans. 2. Georg. *Virginibus bacchata Lacænis Taygeta.*

1 Tandem his Æneam 2 compellat 3 vocibus ultrò :
4 Dissimulare 5 etiam sperasti, 6 perfide, 7 tantum
Posse nefas? 8 tacitusq; meâ decedere terrâ?
Nec te 9 noster amor, nec te 10 data dextera quondam,
Nec 11 moritura tenet crudeli 12 funere Dido?
13 Quinetiam 14 hyberno moliris sidere classem,
Et 15 mediis properas 16 Aquilonibus ire per 17 altũ,
18 Crudelis. 19 Quid, si non arva aliena, domosque
Ignotas peteres? & Troja antiqua maneret?
Troja per 20 undosum peteretur classibus æquor?
21 Me ne fugis? per ego 22 has lachrymas, 23 dextramque tuam, te,
(24 Quando 25 aliud mihi jam misera nihil ipsa reliqui)
Per connubia nostra, per 26 inceptos hymenæos,
Si benè quid de te merui, 27 fuit aut tibi quicquam
Dulce meum : miserere 28 domus labentis, & istam
Oro, si quis adhuc precibus 29 locus, 30 exue mentem.
Te propter Libycæ gentes. 31 Nomadumq; tyranni
32 Odêre : 33 infensi Tyrii : te propter eundem
Exstinctus pudor, 34 &, quâ solâ sidera adibam.

1 Post longam cogitationem, cùm nec iram diutius continere, nec rei indignitatem concoquere posset. 2 Alloquitur. 3 Verbis. 4 Per dissimulationem celare. 5 Qui conjugii fidem jam violare mediteris. 6 Abruptum expostulationis orationis exordium, vehementer concitatæ Didoni mirificè conveniens. In perfidia, dissimulatione, ingratitudine exprobranda insistit maximè. 7 Quantum est amantem & benè meritam sic deserere. Emphasis. 8 Secretus. 9 Pathos a commiseratione. 10 Promissa fides. 11 Si discesseris. 12 Morte, quam ipsa mihi conscisam doloris impatientia victa. 13 Insuper classem cum difficultate paras ad navigandum tempestuosis ac pluviis signis, temporeque intempestivo. 14 Per anni cœlique inclementiam & mare tempestuosum : veteribus autem post Kal. Novembris intempestiva habita est navigatio. Solvisse ramen ex Africâ Æneam sub finem æstatis, ex sequentibus constat, rediisseque in Siciliam ante hyemem. 15 In summo vigore existentibus, aut tùm flantibus. 16 Qui navigantibus ex Africa in Italiam contrarii. 17 Mare. 18 Immitis in te ipsum odio mei. 19 Quid dicere posiem *si*, &c. Argumentum à Majori. Troia, patria, non erat tibi per tempestatem repetendo : Ergò multa minùs ignota regio : cùm enim hæc arva tibi nota sint, ignora petes? 20 Undis & procellis plenum. 21 Q. d. id non merita sum. 22 Quas effundo. 23 Fidem, quam mihi dedisti. 24 Quandoquidem. 25 Præter fidem datam de futuro. 26 Quos novitate etiamdùm dulces esse par erat. 27 Aut si quidquam consuetudinis meæ fuit tibi delectabile. 28 Familiæ meæ, si me deseris, perituræ. 29 Reliquus est. 30 Depone animum me deserendi. 31 Et reges superbi, sc. Iarbas, Ductoresque alii, Numidarum, populorum Libyæ. 32 Quia te conjugem assumpsi. 33 Civium meorum alienati a me animi. 34 Et qua longè latè que clara eram pudicitiæ fama, omni unguento suavior, omni gemma pretiosior.

1 Jam jam moriturum. *Fama prior : cui me* 1 *moribundam deseris, hospes ?* 2 *Hoc solum nomen quoniam* 3 *de conjuge restat* 324
2 Hæc sola appellatio hospitis : cum fugâ mediteris, id quod hospitum est, non maritorum : quibus indissolubilis individuaque vitæ consuetudo cum uxoribus esse debeat. *Quid moror ?* 5 *an mea Pygmalion dum mœnia frater* 6 *Destruat ? aut* 7 *captam ducat* 8 *Getulus Iarbas ?* *Saltem, si qua* 9 *mihi de te suscepta fuisset* *Ante fugam* 10 *soboles : si quis* 11 *mihi parvulus aulâ* *Luderet Æneas, qui te tantùm* 12 *ore referret,* *Non equidem omninò* 13 *capta, aut* 14 *deserta viderer.* 15 *Dixerat.* 16 *Ille Iovis monitis* 17 *immota tenebat* 331 *Lumina, &* 18 *obnixus curam sub corde premebat.* *Tandem pauca refert.* 19 *Ego te, quæ plurima fando* *Enumerare* 20 *vales, nunquam, regina, negabo* 21 *Promeritam, nec me meminisse* 22 *pigebit* 23 *Elissæ.* 335 24 *Dum memor ipse mei,* 25 *dum spiritus* 26 *hoc reget artus,* 27 *Pro re pauca loquar :* 28 *nec ego hanc abscondere furto* *Speravi, ne finge, fugam : nec* 29 *conjugis unquam* *Prætendi* 30 *tædas, aut hac in* 31 *fœdera veni.* 2 De te, qũ conjux quidem es sed negas. 4 Cur differo mortem? quid cessso manum mihi inferre ? 5 Se *moror.* 6 Ulturus fugam. 7 Ulturus sprerum à me illius mearum nuptiarum ambitum. 8 Ferus Gætulorum rex. 9 A me. 10 Filius : cujus aspectu fallere possem tui desiderium 11 In solatium meum. 12 Effigie oris tui repræsentaret. 13 Decepta. 14 Quia haberem filium, qui te repræsentaret, 15 Dido. 16 Æneas. 17 Oculos immotos, ita ut non flecterentur in Didonem ad respiciendum eam misericorditer. 18 Obstinatus, obfirmato animo resistens affectioni suæ. 19 Diluit hac oratione exprobationes, abitum transfert in fata 20 Potes. 21 Quin promerueris. 22 Gravabit, pudori erit. 23 Tui qui proprio nomine Elisa diceris. 24 Donec. 25 Tantisper dùm vivam. 26 Mens. 27 Prout negotium exigit. 28 Nec clam adornavi fugam, id est, abitum seu profectionem, nec fieri id posse sperabam. 29 Conjugii. 30 Faces nuptiales. Signum pro re signata, id est, ego nunquam te duxi conjugem. 31 Matrimonialia. 32 Excusatio, quâ per translationem omnem culpam in fata & Deos rejicit. 33 Meo arbitrio. 34 Ad libitum meum. 35 Finire. 36 Patriæ meæ ruinas restaurarem & exstruerem. 37 Præcipuè & ante omnia. 38 Reædificata. 39 Post casum restituta priori dignitati : sicut *redivivæ*, quæ post interitum redeunt. 40 Mœnia Trojana ædificassem.

1 *Sed nunc Italiam magnam* 2 *Grynæus Apollo.* 345
Italiam 3 *Lycia juſſêre* 4 *capeſſere ſortes.*
5 Hic amor, hæc patria eſt: 6 ſi te Carthaginis 7 arces,
8 Phœniſſam, Libycaque aſpectus 9 detinet urbis,
Quæ tandem, Auſoniâ Teucros 10 conſidere terrâ,
11 Invidia eſt? 12 & nos fas 13 extera quærere regna.
Me patris Anchiſæ, quoties humentibus umbris 351
Nox 14 operit terras, quoties aſtra 15 ignea 16 ſurgunt,
Admonet in ſomnis, & 17 turbida terret imago.
Me 18 puer Aſcanius, 19 capitiſque injuria chari,
Quem 20 regno Heſperiæ 21 fraude, & 22 fatalibus arvis
23 Nunc etiam 24 interpres Divûm 25 Iove miſſus ab ipſo
(Teſtor 26 utrumq; caput) 25 celeres mandata per auras 2
Detulit: 28 ipſe 29 Deum 30 manifeſto in lumine vidi
Intrantem muros, 31 vocemq; his auribus 32 hauſi.
33 Deſine, meq; tuis 34 incendere, teq; querelis: 360
Italiam non 35 ſponte ſequor,
Talia dicentem 36 jamdudum 37 averſa tuetur,
38 Hùc illùc volvens oculos, 39 totumq; pererrat
40 Luminibus tacitis, & ſic 41 accenſa profatur. 364

1 A monitis Divorum, & primum quidem oraculorum, neceſſitatem fugæ excuſat: ut, vel ibi hærere vel patriam excisam repetere, ſui arbitrii non ſit.

2 In Grynæo nemore, de quo dictum Ecl. 6. oracula reddens. Sunt qui Grynæi Apollinis oraculum in Delo

ſtatuunt: undè reſponſum accepit Æneas lib. 3. Æn. 3. Oracula Apollinis qualia apud Lyciam. 4 Captum ire. 5 Quem mihi fata dedêre. 6 Scilicet. A ſimili. 7 Sc. *detinent.* 8 Cum ſis de Phœnicia nec in patria tua. 9 Immoratur delectando te. 10 Si Teucri ſedes capiunt in Italia: quandoquidem fatis promittitur. 11 Cauſa invidiæ. 12 Non ſolum te. Applicatio: Nos coacti oraculis Italiam petimus; tu ſponte relicta patria in Africam trajiceris. 13 Externa. 14 Tegit. 15 Naturæ lucidæ, vel igneæ: vel *ignea*, id eſt, ardentia. 16 Oriuntur. 17 Commota & irata. 18 Ratio habita Aſcanii etiam admonet ac movet me in Italiam proficiſci. Neceſſitas à pietate ſuâ erga filium. 19 Injuria, quam dilecto meo filio infero, terret me. 20 Ei debito. 21 Per fraudem privo. 22 Fataliter ac prædeſtinatione Deorum ipſi attributis. 23 A recentibus ad ſe Deorum mandatis. 24 Mercurius nuntius Deorum. Alludit enim ad Græci cognominis Etymon, quo Ἑρμῆς Mercuius dicitur, ἀπὸ τῦ ἑρμηνεύειν, id eſt *interpretari, renuntiare*, 25 Non ab inferiore numine. 26 Meum & Aſcanii: qui 9. lib. *Per caput hoc juro, per quod pater ante ſolebat.* 27 Quas celeriter tranſvolavit: vel, ipſe celer mandata ad me attulit Hypallage. 28 Emphatice, ne videatur alterius teſtimonio niti. 29 Mercurium. 30 Viſibili lumine. Pleonaſmus. 31 Ejus. 32 Audivi, accepi. Pleonaſmus. 33 Epilogus petitione conſtans & neceſſitatis iteratione. Cognoviſti juſtas diſceſſus mei cauſas, de fine ergo, ò Dido, &c. 34 Exagitare. 35 Sed juſſu Deorum. 36 Ab eo tempore, quo talia intelligere cœpit. 37 Rectâ intueri dedignata aut non ſuſtinens: vel irata. 38 In diverſas partes. 39 Totum Æneam perluſtrat & ſine ordine percurrit. 40 Oculis ægris, cum indignatione & faſtidio, ipſa tacita: vel, *tacitis*, id eſt, nondum animum ſignificantibus. 41 Ita exagitata.

1 Dea Venus. *Nec tibi* 1 *Diva parens, 2 generis nec Dardanus auctor,*
2 Tui. 3 *Perfide: sed duris genuit te 4 cautibus horrens* 366
3 Quod conjugii fidem violare velis. 5 *Caucasus, 4 Hyrcan æque admôrunt ubera tigres.*
4 Rupibus aper, Q d. Dicas te filium Veneris; sed falsum est: *Nam 7 quid dissimulo? aut quæ me ad majora reservo?*
8 *Num fletu ingemuit nostro? num 9 lumina flexit?*
Num lachrymas 10 victus dedit? aut miseratus 11 amantem est? 370
12 *Quæ quibus anteferam? 13 jam jam nec maxima*
14 *Iuno,*
haberes enim aliquid mariris, & esses in affectus. *Nec 15 Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.*
16 *Nusquam tuta fides! 17 ejectum 18 littore, 29 egentē*
Excepi, & regni demens in parte locavi:
18 *Amissam 20 classem, socios à morte reduxi.* 375
consideratione tractabilis. *Heu 21 furiis incensa feror! 22 nunc 23 augur Apollo,*
Nunc Lyciæ sortes, nunc & Iove missus ab ipso
Eadem Dido apud Ovid. 24 *Interpres Divûm fert 25 horrida jussa per auras,*
26 *Scilicet 27 is superis labor est:* 28 *ea cura 26 quietos*

epist. ad Æneam: *Te lapis, & montes, innataque rupibus altis Robora, te sæva progenuere fera. Aut mare, quale vides agitari nunc quoque ventis: Quo tamen adversis fluctibus ire paras.* Similiter apud Ovid. Met. 8 detestatur Scylla, Misi, Megarensium regis, filia, Minoem, regem Cretensium, se contempta discedentem: *Hanc quoque* (Cretam) *si prohibes, & nos ingrate relinquis, Non genitrix Europa tibi est, sed inhospita Syrtis,* &c. Porrò non inscite torquebitur illud in eum, qui in genio est adeò duro atque inexorabili, ut neque precibus, neque misericordia molliri queat. 5 Mons Indiam à Scythiâ dividens. Promethei supplicio notissimus. 6 Arabichæ. Vide Macrob. l. 5. c. 11. 7 Propter quid dissimulanter loquor? 8 Confirmatio ab antecedentibus signis. 9 Oculos. 10 Commiseratione. 11 Me. 12 Quid primum querar? Deorum-ne neglectum, qui hæc impunita finunt? an hominis injuriam, qui hoc commisit? Servius exp. Quid priùs, quid posteriùs dicam? 13 Q. d. Obtestor Junonem & Jovem, ut ista aliquando æquis ac justis oculis aspiciant, & ingratitudinem, acceptamque injuriam sua æquitate ulciscantur. 14 Quæ urbis meæ, ut & conjugii præses. 15 Jupiter filius Saturni, aspectu noxius. 16 Non est tutum quenquam in fidem recipere, aut de quoquam benè mereri. 17 Eum Æneam. 18 Lib. 1. Æn. cùm hospitio prohiberetur arenæ classis quassa. 19 Vi tempestatis naufragum à mari appulsum suscepi. 20 Renovari jussi classem fractam & quasi quassatam ac vim Tyriorum prohibui, periculique securo reddidi. 21 Injuriæ. dignitas mentem tollit de cardine, rationem luxat, in furias me agit. 22 Et nunc prætexis Apollinis oracula Jovisque mandata. Reperit autem Ironica Mimesi ipsa Æneæ verba. 32 Augurii peritus. 24 Mercurius. 25 Terrifica. 26 Elevatio Ironica, ex Epicurcis placitis, negantibus Deum curare mortalia. *Namque Deos didici securum agere ævum: Nec si quid miri faciat natura, Deos id Triste: ex alto cæli demittere tecto,* &c. Hor. 5. Sat. 1. l. 27 Id superi curant. 28 De advocando Æneâ. 29 Deos sc. humana non curantes.

Solli-

Sollicitat: neque te teneo, neq; dicta 1 *refello.*
2 *I, sequere Italiam ventis: pete regna per* 3 *undas.*
Spero equidem 4 *mediis, si quid* 5 *pia numina possunt,*
Supplicia 6 *hausurum* 4 *scopulis, &* 7 *nomine Dido*
Sæpè vocaturum: 8 *sequar atris ignibus absens:*
Et cùm 9 *frigida mors* 10 *animâ seduxerit artus.*
Omnibus 11 *umbra locis* 12 *adero:* 13 *dabis, improbe, pœnas.*
14 *Audiam, & hæc* 15 *manes veniet mihi fama sub imos.*
His 16 *medium dictis sermonem abrumpit, & auras*
17 *Ægra fugit, seque ex* 18 *oculis avertit, & aufert,*
Linquens multa 19 *metu* 20 *cunctantem, & multa parantem*
Dicere: 21 *suscipiunt famulæ, collapsaq;* 22 *membra*
23 *Marmoreo referunt thalamo,* 24 *stratisq; reponunt.*
At pius Æneas (quamquam 25 *lenire dolentem*
Solando cupit, & 24 *dictis* 27 *avertere* 28 *curas.* 394
29 *Multa gemens, magnoq; animum labefactus amore,*
30 *Iussa tamen* 31 *Divûm exequitur,* 32 *classemq; revisit.*
33 *Tum verò Teucri* 34 *incumbunt, & littore celsas*
Deducunt toto naves: natat 35 *uncta* 34 *carina:*
37 *Frondentesque ferunt remos, &* 38 *robora sylvis*
Infabricata, 39 *fugæ studio.*

1 Refutos. inficias eo.
2 Ironicè concessim. quâ id, quod minimè vult videtur permittere Maris. Arguit incertæ esse ejus regna, cùm id, quod quæritur nondùm sit nostri juris.
4 Qui sint inter Africam & Italiam tibi occurituri, equibus nulla sit enavigandi spes.
5 Quæ pios respiciunt.
6 Perfidiæ pœnas te daturum.

luiturum. Ovid. 2. Amor. eleg. 10. *Æquora perjuro naufragus ore bibat.* 7 Expresso. 8 Ego occidam me, & persequar te ignibus infestis mortua. 9 Me frigidam factura. 10 Ab anima segregaverit. 11 Inter umbras deputata. 12 Ad te persequendum. Ex opinione veterum: infestari vivos ab umbris eorum, quibus injustæ necis fuerint causæ. 13 Et tu improbande propter perfidiam punieris. 14 Te mihi pœnas didisse. 15 Ad inferos mihi perferentur tuæ calamitates. Respicit ad infelicem ejus exitum in bello contrà Rutulos, quo in Numicio flumine mersus dicitur. 16 Quia non expectat responsionem: vel, cùm Æneas multa dicere pararet. 17 Præ ire impotentia miseræ delinquit anima. 18 Æneæ. 19 Didonis. 20 Æneam cum mora cogitantem. 21 Eam. Didonis. 23 In marmoreum thalamum reportant. 24 Lectis tapetibus instratis. 25 Mitigare tristem Didonem. 26 Verbis consolatoriis. 27 A Didone. 28 Ægritudinem animi. 29 Multum. Nomen participium verbio. 30 Amorem religione, dolorem ratione vincis. 31 Deorum, Jovis, Mercurii & Apollinis. 32 Quam instaurari jusserat. 33 Ob regis præsentiam. 34 Classi parand. 35 Navis pice & resina obducta, ad excludendas remis undas. 36 Navis. Synecdoche. 37 Lingua frondentia in remorum usum ad naves portant. 38 Truncos arborum robustos pro malis navium è sylvis indolatos, non operatos. 39 Præ studio ut citius fugerent.

1 Quilibet cernat Trojanos habitatio-nem mutantes, & farcinulas colligentes, Secundam perſonam pro tertia poſuit. Sic Ter. *Fidelom haud ferme mulieri* invenias *virum.*

2 I'præcipitanter exeuntes, fugientes ne ſc. à Pœnis opprimerentur. Metaphora.

3 Animalcula illa parva. 4 Frumenti aliorumque granorum cumulum. 5 Populantur. Euallage generis. A re militari ducta Metaphora. 6 Induſtriam ac prudentiam formicarum innuit, quæ æſtate ſibi provident de alimentis, ne hyeme egeant. 7 In rectum id eſt, in cavernas ſuas Metaphoricè. 8 Sc. *tunc.* 9 Formicarum. Hæret in Metaphora à re militari. 10 Farris. 11 Formicæ. 12 Semita, quæ callo pedum induruit, via arcta, quaſi dimidia via. 13 Formicarum. 14 Impellunt, cum ferre nequeant. 15 Obnitentes. 19 Impellunt. 17 Mores tardantium, aut morantes. 18 Operationes & labore formicarum omnis brevis via fit fervida: *ſic* ſc. *ſervet omnis ſemita opere* Teucrorum migrantium, & farcinulas deferentium. 19 Pathos per Apoſtrophen, quâ torquet Poëta orationem ad Didonem, dicens: Qualis animus ſive affectus erat tunc tibi, ô Dido, cùm videres talia, qualia à Teucris & ab Æneâ fiebant? Q. d. miſerrimus. 20 Ferventer frequentari à Teucris. 21 Ex ſpecula, quæ erat in arce tua. Mos regum fuit in arcibus habitare, quæ vim arcerent. 22 Turbari, confundi. 23 Tuos. Emphaſis eſt, qua admirabilem animi dolorem ex aſpectu amplificat; nam *oculi* (ut Cic. l. 6. fam. Ep. 1.) *augmys dolorem, qui ea, quæ cæteri audiunt, intueri cogantur, nec avertere à miſero cogitationem ſinunt.* 24 Epiphonema. 25 Ad quid: vel Ellipſis eſt verbi *Moriri*, aut ſimilis. 26 Deſcendere. 27 Dido. 28 Subjicere. 29 Intentam, undè fecerit periculum, an poſſit Æneam vincere. Paſſive. 30 Suaſorii generis oratio, qua à ſorore petit, ut legationem ſuam ad Æneam obeat. 31 Properationem fieri. Impersonale eſt. 32 Trojani. 33 Demiſſa antennis vela expectant ventos ſecundos. Nonnullis placet Hypallage: auræ vocant carbaſa, id eſt, naves, Synecdochicè. 34 In ſignum lætæ profectionis. Cum enim diſcedebant è portu, in quo hyematum erat, ſecundo flante vento, coronam navi imponebant. Redi ad ea, quæ ſuper hoc eodem verſu adnotantur, I. Georg.

1 Quilibet cernat Trojanos habitationem mutantes, & farcinulas colligentes, Secundam perſonam pro tertia poſuit. Sic Ter. *Fidelom haud ferme mulieri* invenias *virum.*

Migrantes cernas, totâque ex urbe ruentes.
Ac veluti ingentem formicæ farris acervum
Cùm populant, hyemis memores, tectoq; reponunt,
It nigrum campis agmen, prædamq; per herbas
Conveſtant calle anguſto: pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris: pars agmina cogunt,
Caſtigantque moras: opere omnis ſemita fervet.
Quis tibi nunc, Dido, cernenti talia ſenſus?
Quos-ve dabas gemitus? cùm littora fervere latè
Proſpiceres arce ex ſummâ, totumq; videres
Miſceri ante oculos tantis clamoribus æquor?
Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?
Ire iterùm in lachrymas, iterùm tentare precando
Cogitur, & ſupplex animos ſubmittere amori.
Ne quid inexpertum fruſtrà moritura, relinquat.
Anna, vides toto properari littore circùm:
Undiq; convenêre: vocat jam carbaſus auras,
Puppibus & lati nauta impoſuêre coronas.

2 I'præcipitanter exeuntes, fugientes ne ſc. à Pœnis opprimerentur. Metaphora.

3 Animalcula illa parva. 4 Frumenti aliorumque granorum cumulum. 5 Populantur. Euallage generis. A re militari ducta Metaphora. 6 Induſtriam ac prudentiam formicarum innuit, quæ æſtate ſibi provident de alimentis, ne hyeme egeant. 7 In rectum id eſt, in cavernas ſuas Metaphoricè. 8 Sc. *tunc.* 9 Formicarum. Hæret in Metaphora à re militari. 10 Farris. 11 Formicæ. 12 Semita, quæ callo pedum induruit, via arcta, quaſi dimidia via. 13 Formicarum. 14 Impellunt, cum ferre nequeant. 15 Obnitentes. 19 Impellunt. 17 Mores tardantium, aut morantes. 18 Operationes & labore formicarum omnis brevis via fit fervida: *ſic* ſc. *ſervet omnis ſemita opere* Teucrorum migrantium, & farcinulas deferentium. 19 Pathos per Apoſtrophen, quâ torquet Poëta orationem ad Didonem, dicens: Qualis animus ſive affectus erat tunc tibi, ô Dido, cùm videres talia, qualia à Teucris & ab Æneâ fiebant? Q. d. miſerrimus. 20 Ferventer frequentari à Teucris. 21 Ex ſpecula, quæ erat in arce tua. Mos regum fuit in arcibus habitare, quæ vim arcerent. 22 Turbari, confundi. 23 Tuos. Emphaſis eſt, qua admirabilem animi dolorem ex aſpectu amplificat; nam *oculi* (ut Cic. l. 6. fam. Ep. 1.) *augmys dolorem, qui ea, quæ cæteri audiunt, intueri cogantur, nec avertere à miſero cogitationem ſinunt.* 24 Epiphonema. 25 Ad quid: vel Ellipſis eſt verbi *Moriri*, aut ſimilis. 26 Deſcendere. 27 Dido. 28 Subjicere. 29 Intentam, undè fecerit periculum, an poſſit Æneam vincere. Paſſive. 30 Suaſorii generis oratio, qua à ſorore petit, ut legationem ſuam ad Æneam obeat. 31 Properationem fieri. Impersonale eſt. 32 Trojani. 33 Demiſſa antennis vela expectant ventos ſecundos. Nonnullis placet Hypallage: auræ vocant carbaſa, id eſt, naves, Synecdochicè. 34 In ſignum lætæ profectionis. Cum enim diſcedebant è portu, in quo hyematum erat, ſecundo flante vento, coronam navi imponebant. Redi ad ea, quæ ſuper hoc eodem verſu adnotantur, I. Georg.

Hunc ego si 1 *potui tantum* 2 *sperare dolorem,*
Et perferre, soror, potero. Miseræ hoc tamen 3 *unum*
4 Exsequere, Anna, mihi: solam nam 5 *perfidus ille*
Te 4 *colere,* 7 *arcanos etiam tibi credere sensus:*
Sola viri 8 *molles aditus, &* 9 *tempora noras.*
I, soror, atq; 10 *hostem supplex affare superbum*
11 Non ego cum Danais Trojanam 12 *exscindere gentem*
13 Aulide juravi, 14 *classem-ve ad Pergama misi;*
Nec 15 *patris Anchisæ cineres* 16 *manes-ve* 17 *revelli*
Cur mea dicta negat 18 *duras dimittere in aures?*
Quò ruit? extremum hoc miseræ det 19 *munus amanti:*
Exspectet 20 *facilemq; fugam, ventosq; ferentes.*
Non jam conjugium 21 *antiquum, quod* 22 *prodidit* 23 *oro,*
Nec 24 *pulchro ut Latio careat,* 25 *regnumq; relinquat:*
26 Tempus inane peto, requiem, 27 *spatiumque furori,*
28 Dum mea me 29 *victam doceat* 30 *fortuna* 31 *dolere.*
Extremam hanc oro 32 *veniam (miserere sororis)*

1 Enallage modi. Qd. Facile hanc animiæ: gritudinem perculisem si paulò ante eum tam præcipitanter abiturum fuisse præsciissem: sed ne tam perdite quidem eum unquam amassem. 2 Timere hanc tantam animi ægritudinem quam

haberem de profectione Æneæ, id est, si vera fuissem tantum mali ex amore oriturum, facile amorem tuliſſem: nec autem spe decepta, perfetre nequeo. 3 Quod dictura sum. 4 Effice. Quod per se non potuit, per sororem tentat: sed frustra. 5 Æneas. 6 Colebat A facili argumentum. 7 Et revelabat tibi etiam consilia secreta. 8 Opportunos ac faciles modos adeundi viri. *Mollissima fandi tempora* supra. 9 Opportunitatem, qua facilè ad eum parebat aditus. 10 Æneam vel, quod Didone invita & repugnante naviget: vel, cujus amor me hostiliter necat: vel *hostem*, id est, hospitem, ut supra! *cui me moribundam deseris* hospes? *Hoc solum nomen quoniam de conjuge restat.* Cic. 1. Offic. *Hospes apud majores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum vocamus.* 11 Et dic ei: Neque enim ego illi rea sum hostilitatis, neque impietatis. *Aversio.* 12 Delere. 13 In Aulide, portu in Bœotia, classe & conjuratione principum Græcorum de Helena repetenda, claro. 14 Neque naves auxiliares nisi ad mœnia Trojana defenda. 15 Ejus 16 Varro ait, Diomedem è Sicilia abstuliſſe ossa Anchisæ; ob hoc multa perpessum, & coactum restituisse cum Palladio. 17 Post sepulturam evelli. 18 Inexorabiles. 19 Beneficium. 20 Mitius discedendi tempus & ventos secundos, opportune flantes. 21 Carum. 22 Violavit. 23 Orando deposco. 24 Præ quo cætera omnia illi sordent: quodque tam pulchrum illi videtur, ut omnia illi postponat. 25 A fatis promissum. 26 Dilationem sine alio effectu. *Nullus enim dolor est, quem non longinquitas temporis minuat, atque mollitat.* 27 Quo desæviat amoris mei impetus, atque ex furore transeat temporis beneficio in dolorem. Eadem Dido apud Ovid. in Ep. *Dum fleta mescunt, & amor dum temperat usum: Fortiter ediscam tristia posse pati.* 28 Donec. 29 A spe & voto rejectam. 30 Adversa. 31 Moderate se. 32 Gratiam beneficium: ut protrahat discessum suum donec discam dolere: cujus: cumulo priorum additi, memoriam & gratiam mors sola mihi auferet.

1 Coplosè auctam tibi, dùm moriar. *Quam mihi cùm dederis,* 1 *cumulatam morte reliquam.* 436
2 Orationem faciebat Dido. *Talibus* 2 *orabat, talesque miserrima* 3 *fletus*
3 Verba cum fletu. 4 *Fertque, refertque* 5 *soror:* 4 *sed nullis ille movetur*
4 Ad Æneam. *Fletibus, aut voces* 7 *ullas tractabilis audit.*
5 Anna. 8 *Fata obstant,* 9 *placidasq; viri* 10 *Deus obstruit aures.*
6 In hominem planè saxei capitis, atque inexorabilem hoc dici potest 7 A natura, id est, nullas preces inexorabilis, & propè adamantinus admittit. *Ac veluti* 11 *annosam* 12 *valido cùm robore quercum*
Alpini 14 *Boreæ,* 15 *nunc hinc, nunc flatibus illinc*
Eruere inter se certant; 16 *it stridor, & altè*
12 *Consternunt terram,* 18 *concussò stipite,* 19 *frondes:*
20 *Ipsa* 21 *hæret scopulis,* 22 *& quantum* 23 *vertice*
24 *ad auras* 445
Æthereas, tantùm radice in Tartara tendit.
25 *Haud secùs assiduis* 28 *hinc atq; hinc vocibus* 27 *heros*
28 *Tunditur, &* 29 *magno præsentit pectore* 30 *curas:*
Mens 31 *immota manet, lachrymæ* 32 *volvuntur inanes.*
33 *Tùm verò infelix* 34 *fatis exterrita Dido.* 450
35 *Mortem orat: tædet cœli* 36 *convexa tueri.*
Quò magis 37 *incœptum peragat,* 38 *lucemq; relinquat,*

8 Æneæ duritiem in fata rejicit. 9 Benignas. 10 Præceptum Dei, à quo per Mercurium Carthagine faceſſere juſſus erat, ſc. Jupiter ipſe. 11 Multorum annorum, veterem: quòd quercus inter arbores prodigioſæ vivacitatis ſit; quippe quæ centum aut amplius annos creſcat. 12 Habentem truncum potentem. 13 Tranſalpini, ex Alpibus in Italiam ſpirantes. Alpes autem cum Hyperboreis & Riphæis confundunt veteres. Comparatio autem ſumitur ex Iliad. 6. & 12. 14 Venti Septentrionales. 15 Aliquando ab hac parte. 16 Strepitus ventorum in frondibus diffunditur. Metaphora à cardinibus ad horrendum ventorum Septentrionalium latratum ducta amplificat ſummam vim ventorum. 17 Coperiunt. 18 Vi ventorum agitato trunco. 19 Quîa cadunt. 20 Annoſa quercus. 21 Adhæret ſaxis prominentibus, inter quæ radices egit. 22 Hos duos verſus habes etiam 2. Georg. 23 Cacumine ſuo. 24 Ad cœlum. 25 Non aliter, quam illa quercus concutitur. Applicatio ſimilitudinis ſuperioris. 26 Utrimque expoſtulationibus Didonis & Annæ precibus. 27 Æneas heroica virtute præditus. 28 Concutitur. 29 Magnanimo & conſtanti 30 Sollicitudines amoris & commiſerationis. 31 A firmo propoſito Deo obediendi. 32 Præcipitantur ſruſtra: quio nihil apud Æneam obtinebant. 33 Sed tùm maxime, ubi vidit Æneam in ſententia perſeverare. 34 Portentis mortem portendentibus: vel, quod fatali neceſſitate ex Africâ Æneâs traheretur. 35 Malorum remedium. 36 Τὸ κυρτὸν καὶ τὸ κοῖλον convexum, & cavum, exterius & interius Poëtæ confundunt. 37 Conſilium, quod apud animum ſuum propoſuerat. 38 Vitalem ſc. id eſt, vitam: quia cœlum aſpicimus vivendi deſiderio.

1. *Vidit,*

1 *Vidit*, 2 *thuricremis cùm* 3 *dona imponeret aris*,
(Horrendum dictu) 4 *latices nigrescere* 4 *sacros*,
5 *Fusaque in* 4 *obscœnum se vertere vina cruorem*.
Hoc visum nulli, *non ipse effata* 7 *sorori*.
8 *Prætereà*, *fuit in* 9 *tectis de marmore* 10 *templum*
11 *Conjugis antiqui*, *miro quod honore* 12 *colebat*,
13 *Velleribus niveis &* 14 *festâ fronde revinctum*.
15 *Hinc exaudiri voces*, *&* 16 *verba* 37 *vocantis*
Visa viri, *nox cùm terras obscura* 18 *teneret*:
Solaque 19 *culminibus* 20 *ferali carmine* 21 *bubo*
Sæpè queri, *&*, 22 *longas in fletum ducere voces*.
23 *Multaque prætereà* 24 *vatum prædicta priorum*
Terribili monitu 25 *horrificant*: 26 *agit ipse furentem*
In somnis 27 *ferus Æneas*: *semperque relinqui*
28 *Sola sibi*, *semper* 29 *longam incomitata videtur*
Ire 30 *viam*, *&* 31 *Tyros desertâ quærere terrâ*,
32 *Eumenidum veluti demens videt agmina* 33 *Pentheus*,
Et 34 *solem geminum*, *& duplices se ostendere Thebas*:

1 Primus futuræ mortis præsagium, quod in sacris liquor effusus in atrum cruorem mutatus apparuerit.
2 Thus incensum crementibus. Vide Macrob. l. 6. c. 5.
3 Libamina sacrificia, quibus parentabatur mortuis.
4 Vina sacrificio adhibita.

5 Effusa super sacrificium. 6 Mali ominis, terrum, immundum. 7 Omnium consiliorum alioqui participi. 8 Præter hoc portentum contigit aliud futuræ mortis præsagium, se. insomnia seu phantasmata, quæ sibi audire videreque visa fuit. 9 Regia Didonis. 10 Delubrum, ædicula sacra, quam nos hodiè *Sacellum* vocamus, eadem sepulchrum Sichæi. 11 Mariti prioris & chari Sichæi. 12 Ante Æneæ adventum. 13 Tæniis, vittis, fasciis laneis, coronis, ramis, frondibus cinctum, ornatum: lana autem ramo circumvoluta στέμμα dicitur. Fuit autem mores, ut nubentes puellæ, priusquam ingrederentur domum mariti, postes laneis vittis obnuberent & ornarent. 14 Ad festivitatem pertinentibus, divinis ramis frondibusque, ut si numen coleret. 15 Ex hoc templo. 16 *Ipse sono tenui dixit*, *Elissa veni*, Ovid. Epist Didonis. 17 Didonem 18 Occuparet. 19 In sublimitatibus templi. Tertium præsagium. 20 Mortifero, aut feram mortem indicante. 21 Avis illa lucifuga. 22 Diuturnas. 23 Quartum omen. 24 Qui in principio dehortati sunt eam à talibus nuptiis sed frustrà. Respicit illud: *Heu vatum ignaræ mentes! quid vota furentem*, *Quid delubra juvant?* 25 Horrorem faciunt. 26 Quintum omen. 27 Qui ferus Didoni videbatur. 28 Quæ solitudo principibus, qui satellitio & comitatu stipari solent, abominanda; & in somniis mali ominis. 29 Sextum omen. 30 Ad inferos sc. *unde negant redire quenquam*. 31 Comites suos. 32 Furiarum, Megæræ, Alectus, & Tisiphones. 33 Thebanorum rex, Echionis filius, in furias actus ob contemptum Bacchum, & à Bacchis discerptus. 34 Ὦ ῥᾶν μοὶ δύο μὲν ἡλίους ὁρᾶν, δισσὰς δὲ Θήβας, Euripid. Bacchæ.

1 *Au-*

1 Aut velut icum Oreſtes, Agamemnonis & Clytemneſtræ filius, fugit, &c. 2 In theatris ac ſcenis paſſim actus à ſæpe exhibitus in Tragœdiis, vel in prætoriis & judiciis agitatus. Conſtat enim, Oreſtem Areopagitarum judicioſubm. ſ-

1 *Aut Agamemnonius* 2 *ſcenis agitatus Oreſtes,*
3 *Armatam* 4 *facibus* 5 *matrem,&* 6 *ſerpentibus atris*
Cum fugit; 7 *ultriceſque* 8 *ſedent* 9 *in limine* 10 *Diræ.*
Ergo ubi 11 *concepit* 11 *furias,* 13 *evicta dolore,*
Decrevitque mori: tempus ſecum ipſa, modumq́; 475
14 *Exigit,&* 17 *mœſtam dictis aggreſſa* 16 *ſororem,*
17 *Conſilium vultu* 18 *tegit,* 19 *ac ſpem fronte ſerenat,*
Inveni, germana, 20 *viam,* (21 *gratare ſorori*)
Quæ mihi reddat 22 *eum, vel* 23 *eo me ſolvat amantem.*
24 *Oceani finem juxta,* 25 *ſolemque cadentem.* 480
26 *Vltimus Æthiopum locus eſt, ubi maximus* 27 *Atlas*
26 *Axem humero* 29 *torquet, ſtellis ardentibus* 30 *aptum*
31 *Hinc mihi Maſſylæ gentis monſtrata ſacerdos,*
32 *Heſperidum templi cuſtos, epulaſque draconi*
Quæ dabat,& 33 *ſacros ſervabat in arbore ramos,* 485
34 *Spargens humida mella,* 35 *ſoporiferumq́; papaver.*
36 *Hæc ſe* 37 *carminibus promittit* 38 *ſolvere mentes.*

ſum, tandem ab iiſdem abſolutum fuiſſe omnium fere ſententia. 3 Inſtructa. 4 Furiarum. 5 Clytemn eſtram quam cum Ægiſtho adultero propter necem patris Agamemnonis occiderat. 6 Talis enim illa viſa eſt in ſomnis: undè furore correptus eſt. 7 Necis maternæ. 8 In Æſchili Tragœdiâ, cui nomen Fumenides, Delphis in templo Apollinis à Furiis, in limine præſtolantibus eum, obſeſſus, egredi non auſus eſt, & contendere ad Minervæ templum, ubi erat expiandus. 9 Templi Apollinis. 10 Furiæ. 11 Dido. 12 Furias. 13 Superata. 14 Exactè diſquirit. 15 Quia Æneam reconciliare nequibat. 16 Annam. 17 Decretum ſuum. 11 Occulit. 19 Et fronte ſerena præ ſe fert ſpem remedii aut ſalutis. Sic 1. Æn. *Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.* 30 Modum & rationem. 21 Gratulare. 22 Qui caput mali noſtri eſt. 23 Ab eo 24 Topographia populorum & montium Africæ occidentalium, quibus alluit Oceanus, ubi horti ſunt Heſperidum. 25 Occidentem. 26 Remotiſſimus in Æthiopia. 27 Mons Africæ: ſuprà hoc I. 28 Septentrionalem polum. 29 Suſtinet, regit; ut ſuprà: *Cœlum & terras, qui numine* torquet. 33 Ἀπὸ τοῦ μένειν, ἀμέμνων diſtinctum, conſperſum ſtellis reſplendentibus. 31 Ab hoc loco id eſt, ab hujus loci incolis. Exponit conſilium ſuum, quo pacto magicis artibus poſſit Æneam vel invirum retinere, vel amoris peſte liberari. 32 Quod in hortis filiarum Heſperidum fratter Atlantis eſt: cuſtodiebant autem aurea poma in horto prope Lixum opp. Mauritaniæ, cui cuſtodiæ aderat una vigil draco, priuſquam ab Hercule occiſus erat, quem cibavit hec ſacerdos. 33 Veneri. 34 In cibo quem dabat draconi, vel, porrigens, præbens. 35 Soporem gignens: quod erat mulcendæ truculentiæ accommodatum, & mitigandæ naturæ feræ. 36 Sacerdos Poëta nihil ipſe teſſerit: verùm ex perſona Magæ artem ſuam prædicantis Operatur autem magia vel per motum localem; vel per cauſas naturales applicando activa paſſivis; vel ſenſibus illudendo: amores an valeat ſolvere aut impedire, an curſum naturæ mutare, procellas excitare, animas mortuorum evocare, vide Apuleium, Agrippam, &c. 37 Magicis ſc. id eſt, incantationibus, 38 Amore poſſe liberare.

Quas

Quas velit: aſt 1 *aliis* 2 *duras immittere* 2 *curas:*
3 *Siſtere aquam* 4 *fluviis. & vertere ſidera* 5 *retrò:*
6 *Nocturnoſque ciet manes:* 7 *mugire videbis*
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos.
Teſtor, chara, Deos & te, germana, tuumque
Dulce caput, magicas 8 *invitam* 9 *accingier* 10 *artes.*
Tu 11 *ſecreta* 12 *pyram* 13 *tecto interiore* 14 *ſub auras*
Erige, & 15 *arma viri,* 16 *thalamo quæ fixa reliquit*
17 *Impius,* 18 *exuviaſque omnes, lectumq́;* 19 *jugalem,*
Quo perii, ſuperimponas: 20 *abolere* 21 *nefandi*
Cuncta viri 22 *monumenta jubet.* 23 *monſtratq́;* 24 *ſacerdos,*
Hæc effata, ſilet: 25 *pallor ſimul occupat* 26 *ora.*
Non 27 *tamen Anna novis* 28 *prætexere funera* 29 *ſacris*
Germanam credit, nec 30 *tantos* 31 *mente furores*
31 *Concipit,* 32 *aut* 33 *graviora timet,* 34 *quam mortem* 35 *Sichæi.*
Ergo 36 *juſſa parat.*
At regina. 37 *pyrâ* 38 *penetrali in ſede* 39 *ſub auras*
37 *Erectâ ingenti,* 40 *tedis, atque* 41 *ilice ſecta,*

1 Mentibus.
2 Vehementem amorem
3 Facere ſtare.
4 In fluviis.
5 Retrorsùm.
6 Et excitat umbras defunctorum, tempore nocturno.
7 Quaſi ſonitum taurinum edere, Remota Metaphora à tauris ad brutam tellurem.
8 Conatam improbitate Æneæ. 9 Accingi, id eſt, parari Paragoge. 10 Ad artes magicas. 11 Nemini revellatura. 12 Struem lignorum, ut fiat rogus. 13 Interegiam noſtram. 14 Sub dio, cœlo aperto; *penetrale in ſede*: infrà: vel, in altum: quaſi ſacrificium eſſet facturà. 15 Enſem Æneæ, cujus jam nomen quaſi ingratum horret. 16 Noſtro. 17 Æneam intelligit, qui epitheto *Pius* vocabatur 18 Veſtes, quas exuit, aut quas ab eo habemus. 19 Matrimonialem, in quo pudorem amiſi, id eſt, imponas ſuper pyram, quicquid reliqueris, aut tetigerit ſpeciali uſu. 20 Igne penitùs delere. 21 Perfidi. 22 Quæ memoriam faciant & admoneant virl. 23 Ex arte ſua. 24 Maſſyla. 25 Metus præcipuè atque iræ argumentum, & conſcientiæ crimini alicui obnoxiæ. 26 Vultum, faciem, pars pro toto. 27 Quamvis ſigna impatientis amoris daret. 28 Prætextu ſacrorum diſſimulare: vel per Hypallagen prætexere, id eſt, prætendere ſacrum hoc funeri, quod intendebat, id eſt, non credebat Didonem velle ſe interimere 29 Sacrificiis magicis. 30 Quanti in Didone erant. 31 Intelligere poteſt. 32 Sc. *mens.* 33 Sc. *mala.* 34 Quam quæ contigerant morte Sichæi. 35 Prioris conjugis. Q. d. Vidit ſororem multùm dolore morte Sichæi: credebat nunc, propter diſceſſum Æneæ ſimilem pati dolorem, nec Æneam amatorem plus amare, quàm Sichæum conjugem; ſed in morte viri ſe non occidit. 36 Parat peragere, quæ Dido juſſerat, id eſt, pyram exſtruit, & exuvias Æneæ adfert. 37 Rogo, id eſt, ſtrue lignorum in formam ignis, ut incendatur, exſtructa. 38 In penitiori ædium loco, quem paulo ante *interius tectum* vocavit. 39 Sub dio. 40 Ex tedis. 41 Robore ſiſſo. Nam ſiſſa ligna facillimè; teretia & integra difficulter ignem concipiunt.

1 Intenditque locum sertis, & 2 fronde coronat
3 Funerea: 4 super 5 exuvias, ensemque relictum,
6 Effigiemque 7 toro locat 8 haud ignara futuri.
Stant 9 aræ circùm, & crines effusa sacerdos
10 Tercentum tonat ore Deos, 11 Erebumq; 12 Chaosq;
13 Tergeminamque 14 Hecaten, 15 tria virginis ora
Dianæ 511
16 Sparserat & 17 latices simulatos fontis Averni,
18 Falcibus & 19 messæ ad lunam 20 quæruntur ahenis
21 Pubentes herbæ, nigri cum 22 lacte veneni:
Quæritur & 23 nascentis equi de fronte 24 revulsus, 515
Et 25 matri 26 præreptus 27 amor.
28 Ipsa 29 molâ, 30 manibusque piis altaria juxta,
31 Unum 32 exuta pedem vinclis, in veste 33 recinctâ

1 Intenditque] Sertis, id est, funereis. Sic Ecl. 8. & Hor. Sat. 8. l. 1. 2 Fronde] Cypressi, quæ funerea est arbor, aut verbenis, quæ in saeris nocturnis solent adhiberi tanquam funereæ. 3 Ad funus aptâ. 4 Insuper. 5 Vestes Æneæ, quas exuerat. 6 Effigiem Æneæ ceram incendio devotam. Vide Ecl. 8. & Hor. Sat. 8. l. 1. 7 Lecto conjugali. 8 Certa mori, ac reservato ramen sibi consilio moriendi, ut ut specie hac sacrorum velato, 9 Ut funebri luctu fieri consuevit. 10 Trecenta, id est, infinita Deorum nomina horrificè vocat, citat: quod in his Cocytiis sacris fieri solet. Al. *Tercentum* ad verbum, *tonat*, referunt. 11 Infernos tenebrarum incolas. 12 Spiritus aëreos. Chaos quidem vasta illa vorago & molis indigesta primæ materiæ: sed tamen, Aristophani in avibus, est aër. 13 Tres potestates habentem. Nam Luna est in cœlo: Diana in sylvis, ubi venatrix est: Proserpina, in inferno. Vide Cæl. Phod. l. 20. 14 Proserpinam, à *centum* potestatibus dictam: vel, quod centum victimis placaretur ex instituto Menelai: vel, quòd inhumatos C. annos errare faciat. 15 Tres effigies aut personas: quod sc. triplex sit Dianæ vicissitudo: cùm surgit in tornua, & falcata dicitur; cumque dividua est, & cum plena est. 16 Sacerdes. 17 Aquas lacus ad introitum inferm pro veris habitas. Nam vera aqua Averni lacus (qui Plutoni sacer est, ac per quem ad inferos descen us esse credebatur) haberi non poterat: quare ficta supponenda erat, cujus aspersione uteretur. 18 Ex horum sacrorum ritu omnia. Herbæ ad Lunæ observationem, cujus spumantis saliva efficaciores creditæ, falcibus ahenis, utpote purioribus, quàm ferreis, præcidebantur; eæque pubescentes & succo venenoso tumentes. 19 Defectæ secundùm opportunitatem Lunæ. 20 Ab iis, quibus id muneris ad magicum sacrificium injunctum erat. 21 Pubescentes, teneræ, succi adhuc plenæ. 22 Succo nigro, qui exprimitur ex illis herbis. 23 Recens nati. 24 Sc. *statim*, priusquam lambente matre absumeretur. 25 Equæ. 26 Priusquam absumere posset. 27 Hippomanes, caruncula in fronte recens nati pulli: quam si quis præripuerit equi matri, illa non admittit fœtum ad ubera. Hanc in philtris efficacem esse ferunt. Vide Corn. Agr. l. 1. de occultâ Phil. c. 43. igni vero mandata abolere amorem creditur. 28 Dido. A personâ veneficæ transit ad Didonem, & ejus superstitionem, ac cerimonias sacrificaturæ. 29 Farre sive hordeo salsa à mistio. 30 Quibus molam offerebat. 31 In Stygiis his Nudipedalibus sinistrum pedem nudabant. 32 Nudata & soluta. 33 Dissoluta, ac non ligatâ. In sacris enim nihil esse ligatum decet, præcipuè quæ amori fovendo sunt.

Te-

1 *Teſtatur moritura Deos, & conſcia fati*
Sidera: tum, 3 ſi quod 4 non æquo fœdere amantes 520
Cura numen habet, 5 juſtumque, memorque, precatur,
6 Nox erat, & 7 placidum carpebant 8 feſſa ſoporem
9 Corpora per terras: 10 ſylvæque & ſæva quierant
Æquora: cùm 11 medio volvuntur ſidera lapſu, 524
12 Cùm tacet omnis ager, pecudes, 13 pictæq; volucres,
14 Quæ q; latè 15 liquidos, 16 quæq; aſpera dumis
Rura 17 tenent, 18 ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, & 19 corda 20 oblita laborum.
At non infelix 21 animi 22 Phœniſſa, nec unquam
23 Solvitur in ſomnos, oculis-ve aut pectore 24 noctem
Accipit: 25 ingeminant cura, rurs ùſq; 26 reſurgens 531
Sævit amor, magnoque irarum 27 fluctuat æſtu.
Sic 28 adeò inſiſtit, ſecumque ita corde 29 volutat:
30 En, quid agam? 31 rurſus-ne procos irriſa priores
Experiar? 32 Nomadumq; petam 33 connubia ſupplex,
Quos ego ſum toties jam dedignata 34 maritos?
Iliacas igitur claſſes atque 35 ultima Teucrûm (tos,
35 Juſſa ſequar? 36 quia ne 37 auxilio 38 juvat antè leva-
Et benè apud memores veteris ſtat gratia facti? 539

1 Certa moriDeos teſtes perjurii ac perfidiæ invocat, vindices olim ſceleris & acceptæ injuriæ.
2 Mortis ſuæ violentæ.
3 Si aliquod numen, id eſt, aliquis Deus curat, &c.
4 Non pari amore ſibi mutuo reſpondentes.
5 Ut illud ſit juſtum & memor, id eſt, pre-

cor illud quidem, ut perjurii memor eſſe velit, ac juſtè id ipſum ulciſci. 6 Perelegans Chronographia, quæ reginæ ægritudinem amplificat. 7 Quielebant. 8 Labore diurno. 9 Animalium. 10 Omnia quæ in ſylvis & in mari degunt, quieverant. Metonymia. 11 Medium eſt noctis. 12 Cùm omnia animalia, quæ in agris aut ſtabulis ſunt, quieſcunt. 13 Variis coloribus ornatæ. 14 Et quæcunque volucres, id eſt, piſces. 15 Aquoſos. 16 Feræ. 17 Occupant & habitant. 18 Huſmodi pecudes recubantes nocte quietâ mitigabant curas per ſomnum. 19 Earum. 20 Erant. 21 Animo, id eſt, quæ animum ſuum infelicem fecerat. 22 Dido, quæ erat de Phœniciâ. 23 Dormit. 24 Requiem nocturnam. 25 Se. *vel*, ingeminantur, id eſt, multiplicantur. Enallage generis. 26 Creſcens rerum præteritarum memoriâ. 27 Agitatur. In eum, qui ſecum ſtomachatur. 28 Tandem inſtituit ſermonem. 29 Agitat. 30 Pathos, ab addubitatione, quam Græci ἀπόρησιν vocant: de quâ Macrob. Sat. l. 4. c. 6. Conſtat autem hæc tota oratio ex deliberationibus & dialogiſmis. 31 Rejecta ne & relicta ab Æneâ, referam me viciſſim ad Hiarbam Ductoreſque alios, quos procos priùs aſpernata ſum? 32 Afrorum. 33 A rei indignitate. 34 Sc. *mihi acceptare?* 35 Abitum à Jove imperatum. An? reſponſa & imperita ultima, id eſt, ero igitur ancilla & contemptui omnibus Trojanis, coacta etiam ultimis eorum mandatis parêre? 36 An quod ita gratos eos & auxilii memores experta ſim? *honice.* 37 Quia juverim Teucros auxilio. 38 Delectat.

1 *Quis*

1 Quis per mitter me sequi Trojanos? 2 Pone ut velim. 3 Navibus suis. Synecdoche. Sunt enim rates propriè trabes inter se connexæ, quibus olim navigabatur. 4 Trojanæ: invidiosè à Lacedonte, quem superbiæ, perfidiæ, & perjurio referunt:

Quis me autem? 2 fac velle) sinet? 3 ratibusque superbis.
Irrisam accipiet? nescis heu perdita, nec dum
4 Laomedonteæ sentis perjuria gentis?
Quid tum? 5 sola fuga 6 nautas comitabor 7 ovantes?
An Tyriis, 8 omnique manu stipata meorum
9 Insequar? & quos 10 Sidonia 11 vix urbe revelli,
Rursus 12 agam pelago? & ventis dare vela jubebo?
13 Quin morere, ut merita es, 14 ferro; 15 averte dolorem
16 Tu 17 lachrymis evicta meis, tu prima 18 furentem
His 19 germana malis oneras, atque objicis 20 hosti.
21 Non licuit 22 thalami expertem sine 23 crimine vitam
Degere, more feræ? 24 tales nec tangere 25 curas?
26 Non servata fides. cineri promissa 27 Sichæi.
28 Tantos illa suo 29 rumpebat pectore 30 questus.
Æneas celsa in puppi, 31 jam certus eundi,
32 Carpebat somnos, 33 rebus jam 34 rite paratis. 555
35 Huic se 36 forma Dei vultu redeuntis 37 eodem

is autem Neptunum & Apollinem pacta de condendis Trojæ mœnibus mercede fraudavit: & Herculi: filiæ suæ liberatori, fidem non servavit. Q. d. Si Deos fefellerunt Trojani, & te fallent. 5 Emphatica omnia. 6 Trojanos intelligit, quos per contemptum ira vocat. 7 Lætos: quasi de me reportata victoria triumphantes. *Ovatio* autem propriè est minor triumphus, qui de hoste non admodum gravi agitur, uno equo, vel interdum etiam pedibus urbem ingrediente triumphante. Al. *euntes*. 8 Et omni satellitio & copiis meorum densè circumdata. 9 Al. *insirrat*, sc. *in navis?* 10 A Phœnicia. 11 Cum difficultate: quia timore, aut odio l'ygmalionis. 12 Sc. *eos*. 13 Potius moriaris. Concludit deliberationem. 14 Morte ferro illata. 15 Ab animo. 16 Transfert omnem totius rei culpam in sororem, quæ & impulrix fuerit ad furtivas nuptias. 17 Nam dictum est in principio hujus l. 4 *Sic effata, sinum lachrimis implevit obortis.* 18 Me insano incensam amore. 19 O soror Anna. 23 Crudeli viro Æneæ, & qui me ludibrio habuit, toro fideque violatis: vel *hosti*, id est, hospiti, peregrino, ut suprà, & mox *advenæ*. 21 Nonne licuit me vivere more ferarum quæ conjugium non curant? 22 Conjugii. 23 Læsione pudoris. 24 Quales nunc per illicitos amores sustineo more belluarum ferarum quæ propter feritatem conjugium vitant. 25 Amores. 26 Sc. *est*. 27 Conjugis; quia cum sepeliretur, juravit Dido, se nunquam alteri nupturam. 28 Epiphonema. 29 Exprimebat. 30 Querelas. 31 Qui decreverat omninò abire. 32 Dormiebat Suprà: *Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem Corpora*. 33 Ad navigationem necessariis. 34 Decenter. 35 Æneæ. 36 Imago Mercurii, id est, Deus Mercurius in forma assumpta rediens. 37 Quo prius se obtulerat & apparuerat Carthagine.)

Obtu-

Obtulit in ſomnis, rurſùſque ita viſa monere eſt.
1 *Omnia* 2 *Mercurio ſimilis, vocemque coloremque,*
Et crines flavos, & membra 3 *decora juventæ.* 559
Nate Deâ, potes hoc ſub 4 *caſu* 5 *ducere ſomnos?*
Nec, qua 6 *circumſtent te deinde pericula, cernis*
Demens? nec 7 *Zephyros audis ſpirare* 8 *ſecundos?*
9 *Illa dolos, dirumque* 10 *nefas in pectore verſat,*
Certa mori, varioque irarum fluctuat 11 *æſtu.* 564
Non fugis 12 *hinc* 13 *præceps, dum* 14 *præcipitare poteſtas*
Iam mare turbari 15 *trabibus, ſævaſque videbis*
Collucere 16 *faces, jam* 17 *ſer vere littora* 18 *flammis:*
19 *Si te his attigerit terris aurora morantem,*
Eja age, rumpe 20 *moras:* 21 varium, & mutabile ſemper
Fœmina: ſic 22 *fatus, nocti ſe immiſcuit* 23 *atræ.* 570
24 *Tùm verò Æneas* 25 *ſubitis exterritus umbris,*
26 *Corripit è ſomno corpus, ſocioſque* 27 *fatigat.*
28 *Præcipites vigilate viri, & conſidite* 29 *tranſtris,*
30 *Solvite vela* 31 *citi.* 31 *Deus æthere miſſus ab alto,*
33 *Feſtinare fugam,* 34 *tortoſq; incidere* 35 *funes* 575
Ecce iterum 36 *ſtimulat: ſequimur te,* 37 *ſancte Deorum*

1. Per ſecundum omnia, id eſt, minibus corporis partibus.
2 Prius viſo.
3 Convenientia juventutis.
4 Periculo, in quo verſaris.
5 Dormire?
6 Obſidebant. Objurgatio à neceſſario
7 Ventos. Synecd
8 Proſperos.
9 Dido
10 Scelus. quia vult ſe interficere: quo

comperto. Tyrii in te irruant. 11 Fervore & incendio. 12 A littore Carthaginis. 13 Celer, feſtinus. 14 Præcipitanter abeundi. 15 Navibus. Metonymia. Silius. l. 13 Mercurium fingit à Jove mitti ad Annibalem apud Carthaginem novam in ſomnis, *Turpe duci totam ſomno conſumere noctem, O rector Libyæ: vigili ſtant bella magiſtro. Jam maria effuſas cernes turbare carinas, Et Latium toto pubem volitare profundo, Dum lentus cæpti terra cunctaris liberâ.* 16 Ad naves tuas comburendas, aut inſequendum te. 17 Fervida heri Metaphora. Sic l 8. Fervere *Leucaten, auroque* effulgere *flactus.* 18 Facularum. 19 Si ad craſtinam uſque auroram hic manſeris. 20 Cauſas morandi. 21 Res varia, & inconſtans. 22 Mercurius. 23 Caliginoſæ. 24 Monitu præſentis periculi. 25 Subito apparentibus. 26 Violenter rapit. 27 Urget, excitat ſurgere facit. 28 Præcipitanter ſurgentes evigilate. 29 Super tranſitus navium, ubi ſedent remiges. 30 Diſſolvite & pandite. 31 Feſtini, celeres. 32 Mercurius. 33 Feſtinanter agere profectionem noſtram. 34 Implicitos. Elegans epitheton. 35 Rudentes. 36 Impellit, hortatur nos. Metaphora. 37 Quidam diſtinguunt poſt *ſancte*, ut ſit ſententia: O ſancte, quicunque Deorum es: Alii malunt Poſitivum pro Superlativo poſitum eſſe.

1 Formula ex religione veterum, ne Deum alium pro alio nominarent. Agel. l. 2. c. 28.
2 Mandatis tuis.
3 Ut antè parueràt paratis omnibus ad fugam: sic nunc celeri fugâ secundò pareret.
4 Læti Metaphora ab iis, quibus minor rium.
phus, quæ Ovatio licitur, concessus erat cuntur.

1 *Quiſquis es*, 2 *imperioque* 3 *iterùm paremus* 4 *ovantes.*
5 *Adſis ô placidusque juves*, & 6 *ſidera cœlo*
Dextra 7 *feras! Dixit*, *vaginâque* 8 *eripit enſem*
9 *Fulmineum*, *ſtrictoque ferit retinacula ferro.* 580
11 *Idem* 12 *omnes ſimul ardet* 13 *habet*: 14 *rapiuntque*,
15 *ruuntque*,
16 *Littora deſeruêre*: *latet ſub* 17 *claſsibus æquor*:
18 *Annixi torquent ſpumas*, & *cærula verrunt.*
Et jam 19 *prima* 20 *novo ſpargebat lumine terras*
21 *Tithoni* 22 *croceum linquens Aurora cubile.* 585
Regina 23 *è ſpeculis*, *ut primùm* 24 *albeſcere lucem*
Vidit, & 25 *æquatis claſſem* 26 *procedere velis*,
Littoraque, & *vacuos ſenſit ſine remige portus*:
27 *Terque*, *quaterque manu pectus* 28 *percuſſa* 29 *decorum*,
Flaventeſque 30 *abſciſſa comas*: 31 *Proh*, *Iupiter*, *ibit* 590
Hic, (*ait*) & *noſtris* 32 *illuſerit advena regnis?*
Non arma 33 *expedient? totâque* 34 *ex urbe* 35 *ſequentur?*
Diripientque 35 *ratesque* 36 *alii* 37 *navalibus?* 38 *ite*,
39 *Ferte citi flammas*, *date* 40 *vela*, *impellite remos.* 594

5 Auxilio ſis, faveas: Dii enim, quibus adſunt, favere dicuntur. 6 Ventos & navigationem proſperam ex ſiderum ortu vel occaſu. 7 Adferas profectioni. 8 Violenter extrahit. 9 Inſtar fulminis ſplendentem, radiantem, ferientem. 10 Et incidit, reſcindit nauticos funes, quibus naves retinebantur ad littora ligatæ, gladio evaginato & nudato. 11 Uniformis. 12 Trojanos. 13 Ihvadit. 14 Quæ erant adhùc in littore. 15 Et præcipites currunt. 16 Trepidationi & Brachyologiæ concinunt dactyli accumulati 17 Simul diſcedentibus. 18 Et annitentes torquendo aquas excitant ſpumas, & maria cærulei coloris gubernaculis navium verrunt. 19 Recens orta. 20 Illius diei. 21 Mariti ſui, regis in Oriente. Suprà: *Oceanum interea ſurgens Aurora reliquit*: alluſum ad fabuloſum Tithoni & Auroræ conjugium. 22 Crocei coloris. 23 Ex altis fenestris unde ſpeculari licebat. 24 Albam fieri. Hyperlatet: non enim albeſcit lux, ſed luce albeſcunt omnia. 25 Æqualiter pleno vento diſtentis, ſine motu aliquo. 26 Provehi. 27 Frequenter. 28 Ubi percuſſerat. 29 Pulchrum. 30 Doloris impatientiâ comas vellens. 31 Oratio affectuum varitate vehemens nunc conciata, mox ſedata, furore, imprecationibus, varicinniis ex interrupto miſta. 32 Ei conceſſum fuerit illudere cùm ſit advena. 33 Expeditè capient Tyrii ſive Carthagineuſes, ut injuriam, reginæ ſuæ illatam, ulciſcantur? 34 Eos. 35 Naves Trojanorum. 36 Aliqui ex iis. 37 E ſtationibus navium, ubi naves parantur & ſiunt. 38 O Trojani, 39 Et vos inferte in naves Trojanorum. 40 Al. *tela.*

1 *Quid loquor? 2 aut ubi sum? quæ 3 mentem insania 4 mutat!*
Infelix Dido, nunc te fata 4 impia tangunt.
5 Tum decuit, cum 6 sceptra dabas: 7 en 8 dextræ fidesque,
Quem secum 9 patrios ajunt portare 10 Penates,
11 Quem subiisse humeris 12 confectum ætate parentem.
13 Non potui 14 abreptum 15 divellere 16 corpus? & undi impia.
18 Spargere? non socios? non ipsum 19 absumere ferro
20 Ascanium? 21 patriisq; epulandum apponere mensis?
22 Verum 23 anceps pugnæ fuerat fortuna: 24 fuisset,
25 Quem metui moritura? 26 faces in 27 castra 28 tuliſſem
29 Implêſſemque 30 foros flammis: 31 natumque, patremque,
Cum genere extinxêm: memet 32 super ipsa dediſſem.
33 Sol, qui 34 terrarum 35 flammis opera omnia 36 lustras;
Tuque 37 hærum interpres curarum, & 38 conscia Iuno;
39 Nocturniſque Hecate triviis ululata per urbes,
Et 40 Dira 41 ultrices, & Dii 42 morientis Elisæ;

1 Abſentibus ſc.
2 Q. d. ſola ſum
3 Tuam.
4 Mala: vel, illius impii Æneæ. Al. *facta impia.*
5 Talia loqui, aut naves incendiſſe.
6 Partem regni. Dixerat enim, *Pultis & hic mecum patriter conſidere regnis?*
7 Amara Ironia.
8 Virtus & fidelitas viri illius, quem dicunt, &c. 9 A patria Troja avectos. 10 Deos domeſticos. Hinc appellatur *pius Æneas*, quòd tulerit humeris patrem & Penates: improbat hoc. 11 Quem aiunt ſubeundo portaſſe. 12 Conſumptum ferè ſenio partem Anchiſen. 13 Alluſum ad fabulas Penthei, Abſyrti, Ityos, Orphei, Baccharum, Atrei & Thyeſtæ: de quibus conſulendi Mythologi. 14 Ab aliis. 15 In diverſas partes vellere. 16 Æneæ. 17 Per undas: vel, in undis. 18 Ipſum Æneam. 19 Interficere. 20 Qui caput omnis mali eſt. 21 Quod Progne feciſſe dicitur, offerens Tereo Ityn filium. 22 Prolepſis, ſive præoccupatio ejus, quod alioqui objici poterat. 23 Alea pugna fuiſſet dubia, quia fortè Trojani nos viciſſent. 24 Conceſſio, ex deſperatione, animoque vindicabundo. 25 Quem oportebat me metuere, quæ decreveram mori? 26 Tædas, incendium. Metonymia. 27 Navalia, claſſem eorum: ut. *Nos* caſtra *movemus*: vel ſimpliciter *caſtra*. 28 Inferre potuiſſem. 29 Et impleviſſem. Syncope. 33 Navium tabulata, per quæ diſcurritur. 31 Aſcanium & Æneam cum totâ progenie extinxiſſem. 32 Extinctos. 33 Imprecatio, quæ Æneam poſteritatemque ejus execratur. 34 Quæ ſunt in terris. 35 Radiis tuis, qui flammæ inſtar circumgyrando cuncta penetrant. 36 Purgas & circumis. 37 Mediatrix & conciliatrix hujuſmodi matrimonialium, aut mearum ſollicitudinum: quia nuptura ſacrificaverat *Junoni ante omnes, cui vincla jugalia curæ.* 38 Conciliatrix, & *pronuba Juno, & conſcius æther Connubii*: ſuprà h. lib. 39 Et ô Proſerpina cum ululatu à matre Cerere quæſita in triviis per urbes varias nocturnis temporibus. 40 Furiæ. 41 Scelerum. 42 In quorum poteſtatem ego Eliſa Dido ventura ſum per mortem.

1 Intelligere & attendite ad has preces & imprecationes meas,
2 Adverti te numen vestrum ultrum perfidos hosce, prout meretur. Advertite, id est, avertite numen inimicum à malis, quod mali merentur habere infestum, in Trojanos.
3 Imprecationes.
4 Italiæ.
5 Detestabile, & indignum quod nominetur, sc. Aneam.
6 Id fieri.
7 Et hæc extrema definitio fatorum confirmata, immutabilis est, & immota manere debet, ut termini agrorum immoti manent.
8 Saltem.
9 Rutulorum & Latinorum.
10 Et exul, & exclusus limitibus regni sibi concessi. Evenit hoc statim post Trojanorum in Italiam appulsum: nam cum prædas ex agris agerent Latinus, Aboriginesque, ad arcendum ad venerum vim, concurrebant. Deinde & affinitate cum Latino convinctus, à Turno bello petitus fuit, ob desponsatam sibi, sed Æneæ traditam, Laviniam.
11 Quod evenit, ubi, relictis cum Julo castris, Evandrum Æneas adiit auxilium petiturus, indè Tarchonia.
8 Æn.
12 Miserandam mortem: vidit autem Pallantis, Evandri filii, indignam mortem, aliorumque. Legimus enim Aborigines, Latinosque, ob Æneam à Turno bello petitos, tantis animis utrimque commissos, ut neutra acies ex bello læta abiret, etsi Trojani Latinique, amisso rege Latino, victores extiterint.
13 Quæ votis ejus iniqua sit; cum non victor, sed victus per eam videatur: quia linguam & nomen amittet.
14 Non fruatur regno, nec vita. Quod sic evenit: Æneas enim pugnans cum Mezentio, Hetrucorum rege, superveniente nocte, nusquam apparuit. Alii putant in Deos relatum: alii, submersum in Numico fluvio, Æneas post hoc prælium non amplius visus est.
15 Vitæ terminum.
16 Nam Ninumico fluvio submersus dicitur: sublatusque deinde, atque vi in vada projectus, medio corpore nudus jacuisse, reliquo aquis tecto: sic, ut effectum sortita credatur Didonis hæc imprecatio dita.
17 Insepultus, humo non tectus.
18 Ut hæc dicta eveniant.
19 Clausula imprecationis, quam suo se sanguine confirmaturam ait.
20 Obsignatam meo sanguine.
21 Carthaginenses, Tyro profecti.
22 Æneæ posteritatem, sc. Romanos, continuis vexate bellis.
23 Fatigate.
24 Mihi mortuæ.
25 Inferias, parentalia, obsequia.
26 Trojanis & Carthaginensibus: nunquam enim inter eos pax fuit.
27 In futurum. Et certe fuit huic genti postea hoc quasi peculiare, nulla servare fœdera aut pacta. Quod satis probant Adagia, *Punica fides*, *Punica religio*,

1 *Accipite hæc,* 2 *meritumque malis advertite numen*
Et nostras audite 3 *preces: si tangere* 4 *portus*
5 *Infandum caput, ac terris adnare necesse est:*
Et, si fata Iovis 6 *poscunt,* 7 *hic terminus hæret:*
8 *At bello* 9 *audacis populi vexatus & armis,* 615
10 *Finibus extorris,* 11 *complexu avulsus Iuli,*
Auxilium imploret, videatque 12 *indigna suorum*
12 *Funera: nec, cùm se sub leges pacis* 13 *iniquæ*
Tradiderit, regno, aut 14 *optatâ luce fruatur:* 619
Sed cadat ante 15 *diem,* 16 *mediaque* 17 *inhumatus arenâ,*
18 *Hæc precor: hanc* 19 *vocem extremam* 20 *cum sanguine fundo.*
Tum vos, 21 *Tyrii,* 22 *stirpem, & genus omne futurum*
23 *Exercete odiis,* 24 *cinerique hæc mittite nostro*
25 *Munera: nullus amor* 26 *populis, nec fœdera* 27 *sunto.*

1 *Exoriare* 2 *aliquis nostris ex ossibus ultor.* 625
Qui face 3 *Dardanios*, 4 *ferroque sequare* 5 *colonos:*
6 *Nunc, olim, quocunque dabunt se tempore* 7 *vires.*
8 *Littora* 9 *litoribus* 10 *contraria*, *fluctibus* 11 *unda*,
12 *Imprecor, arma* 13 *armis:* 14 *pugnent* 15 *ipsi quenepotes* 629

Hæc 15 *ait, & partes animum* 16 *versabat in omnes,*
17 *Invisam quærens quam primùm abrumpere lucem.*
Tum breviter 18 *Barcen nutricem* 19 *affata* 20 *Sichæi,*
(Namq; 21 suam 22 *patriâ antiquâ cinis ater habebat)*
Annam, chara mihi nutrix, huc 23 *siste sororem:* 634
Dic, 24 *corpus properet fluviali* 25 *spargere* 6 *lymphâ,*
Et pecudes secum, & 27 *monstrata piacula ducat:*
28 *Sic veniat: tuque ipsa* 29 *piâ tege* 30 *tempora vitta.*
31 *Sacra* 32 *Iovi Stygio, quæ rité incepta paravi,*
Perficere 33 *est animus,* 34 *finemque imponere curis,*
Dardanijq; 35 rogum capitis permittere flammæ. 640
Sic 36 *ait:* 37 *illa gradum* 38 *studio celerabat* 38 *anili.*
At 39 *trepida, & cœptis immanibus effera Dido.*
43 *Sanguineam volvens aciem,* 41 *maculisq; trementes*

1 Nascaris
2 Annibalem innuit, cujus bello etiam intra Italiæ viscera res Romanorum gravitur fuit arrosa.
3 A Dardaniâ in Italiam appulsos.
4 Crudelissimo bello, quo omnia igni & sanguine contaminantur, perfequaris.
5 Non indigenas.
6 Ab hac

hora. Præsens futurumque tempus conjunxit. 7 Facultates bellandi. 8 Carthaginienſia. 9 Italicis ſive Romanis. 10 Inimica. 11 Sc. *contrarias.* 12 Per imprecationem opto. 13 Inter ſe. 14 Ipſi quoque poſteri. 15 Dido. 16 Frequenter vertebat, ut meditabundi, quærendi alicujus conſilii cauſa, facere ſolent. Suprà: *Atque animam non hîc celerem, nunc dividis illùc, In partesque rapit varias, perque omnia verſat.* 17 Odio habitam. 18 Anum. 19 Sc. *eſt.* 20 Maritæ. 21 Ipſius Didonis nutricem. 22 In patria Sidonia chara aut priore cinis funeſtus aut aduſtus occupabat, id eſt. Didonis nutrix Sidone mortua & ſepulta erat. 23 Adduc, & conſtitue. 24 Suum. 25 Irrigare. Diis inferis ſacrificantes aſpergebantur aqua; ſuperis abluebantur. 26 Aqua. 27 Sacrificia expiatoria quibus placentur manes, indicata per ſacerdotem Maſſylæ gentis, abducat. 28 Levi aquæ fluvialis aſperſione cum ſe, tum me purgatura, & expiatoria quibus placentur manes, indicata per ſacerdotem Maſſylæ gentis, abducat. 28 Levi aquæ fluvialis aſperſione cum ſe, tum me purgatura, & expiatoriis ſacrificiis inſtructa. 29 Religioſa. 30 Capitis tui. 31 Sacrificia, quæ magna indicarat expiando & ſolvendo amori accommoda. 32 Plutoni. 33 Propoſui, conſtitui. 34 Et hoc ſacrificio auferre amorum curas: quod non intellexit anus; credebat enim Didonem remedium intelligere, cum mortem intelligeret. 35 Pyram ac ſtruem lignorum, in qua Æneæ imago, enſis & exuviæ ſunt, incendere. 36 Dido. 37 Barce, nutrix Sichæi, celeriter, abibat. 38 Teſtudineo conatu, qui anni congruebat. Congruet hoc incunctantius aliquid agentem. Tot mandata, tot moræ hoc ſpectant, ut Didoni ſpacium ſit peragendi quod deſtinarat. 39 Feſtina ad mortem, metuens ne ſororis interventu conſilium præpediatur. 40 Sanguineos oculos. 41 Diverſis coloribus commotas.

Inter-

1 Suprà: *pyram tecto interiore erexerat & penetralia in sede.* 2 Violenter intrat. Æneas moriendi studium vehementiamque notat. 3 Ubi erant arma, exuviæ, & effigies Æneæ. 4 E vagina eripit gladium ab Æneâ sibi relictum.

Interfusa genas, & pallida morte futurâ,
1 Interiora domus 2 irrumpit limina, & altos 645
Conscendit furibunda 3 rogos, 4 ensemque recludit
Dardanium, 5 non hos quæsitum munus in usus.
6 Hic postquam Iliacas vestes, 7 notumque cubile
Conspexit: paulùm lachrymis & 8 mente morata,
9 Incubuitque toro, dixitq; 10 novissima verba: 650
11 Dulces exuviæ, dùm fata Deusque 12 sinebant,
Accipite 13 hanc animam, meq; his 14 exolvite curis.
15 Vixi, &, 16 quem dederat cursum fortuna, peregi:
Et nunc 17 magna mei sub terras ibit 18 imago.
19 Urbem præclaram statui: mea mœnia vidi: 655
Ulta 20 virum, 21 pœnas inimico à fratre recepi.
23 Felix, heu nimiùm felix, si littora 14 tantum
Nunquam Dardaniæ 25 tetigissent nostra 26 carina!
Dixit: & os impressa toro, 27 Moriemur inultæ?
28 Sed moriamur, ait: 29 sic? sic juvat ire sub umbras.

5 Non relictum & comparatum ab Æneâ, quò sibi mortem conscisceret Dido. Alludit autem ad Ajacis ensem, quem ab Hectore duo acceperat, quo postea se interfecit. 6 Super rogo. 7 Lectum matrimonialem, super quem ab Æneâ cognita fuerat. 8 Ratione impedita. 9 Simul incubuit. 10 Ultima. 11 O vestes, quas vir dulcis exuerat. Pathos, ex sermone ad inanimata converso. 12 Permittebant vos esse dulces. 13 Hunc sanguinem, quem in vos effundam. 14 Liberate his sollicitudinibus, cruciatibus ac doloribus. 15 Sc. *Hactenus.* 16 Non quem indulget Natura annorum 120. non quem Fatum, annorum 90 spacium: sed quem fortuitus casus, quia diutiùs potuissem vivere. Infrà, *Sed misera ante diem, subitoque accensa furore.* 17 An quia corporis angustiis exuta, latius se jam extendit aërea? an ex terrore eorum, quibus objectæ umbræ angustæ & usitatis majores videbantur? De Creûsa 2. l. *Et notâ major imago.* 18 Animæ idolum, vel umbra ibit ad inferos, *esse Acherusia templa, Quò neque permânent animæ, neque corpora nostra, Sed quædam simulachra modis pallentia miris.* Lucret lib. 1. Ex Ennio. 1. Annal Verùm de tribus animæ vehiculis, æthereo sc. corpusculo, id est, spiritu; animæ umbrâ; & animæ idolo, lege quæ Cæl. lib. 17. cap. 16. 19 Præclara sua opera commemorat, quibus se consoletur. Ipsa in epist. apud Ovid. *Urbem constituî, lateque patientia fixi Mœnia, finitimis invidiosa locis.* 22 Sichæum, à Pygmalione fratre trucidatum. 21 Cives subducti. utque *asportabantur avari Pygmalionis opes*, quarum causa Sichæum interfecerat. 1. Æn. Nulla enim avari pœna gravior, quàm amittere pecuniam, cujus causa scelus commiserat. 22 Cepi. *Jupiter omnipotens utinam nec tempore primo Gnosia Cecropiis tetigissent littora puppes.* 26 Naves. Synecdoche. 27 Vide Macrob. l. 4. Sat. c. 2. 28 Licet inultæ. 29 Etiamsi multa moriar. Hæc accipienda, ut pectori ense admoto, ea dixisse videatur.

Hanc

1 *Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto*
Dardanus, & noſtra ſecum ferat 2 omina mortis.
Dixerat: atque illam media inter 3 talia 4 ferro
Collapſam aſpiciunt 5 comites, enſemque cruore
Spumantẽ. 6 ſparſaſq; manus: 7 it clamor ad alta 665
Atria: concuſſam 8 bacchatur fama per urbem.
Lamentis, gemituque, & 9 fœmineo ululatu
Tecta 10 fremunt; reſonat magnis plangoribus 11 æther.
12 Non aliter, quàm ſi immiſſis 13 ruat hoſtibus
14 omnis
Carthago, aut antiqua Tyros, flammaq; furentes 670
15 Culmina perque hominum volvantur, perq; Deorum
16 Audiit 17 exanimis, 18 trepidoq; exterrita 19 curſu,
Unguibus ora 20 ſoror 21 fœdans, & pectora pugnis,
22 Per medios ruit, ac 23 morientem 24 nomine clamat.
25 Hoc illud, germana, fuit? 26 me fraude petebas? 675
27 Hoc 27 rogus iſte mihi, hoc ignes, araque parabant?
29 Quid primùm deſerta querar? 30 comitem-ne ſo-
rorem
Spreviſti 31 moriens? 32 eadem me ad fata vocâſſes:
Idem 33 ambas 34 ferro dolor, atque eadem hora
35 tuliſſet. 679
36 His etiam 37 ſtruxi manibus, 38 patrioq; 39 vocavi
Voce Deos, ſic te ut 40 poſitâ, 41 crudelis abeſſem?

1 Videat hunc rogum, in quo comburar, Æneas ſævus ab alto mari. Sic. l. 12. *Ille oculis poſtquam ſævi monumenta doloris Exuviaſque hauſit.*

2 Infelicitatem, quam meruit, compellendo nos ad mortem.

3 Sic *verba*,

4 In ferrum, id eſt, in gladium.

5 Satellites aut miniſtræ.

6 Cruoret vel, *ſparſas*, id eſt, morienti-

um more rejectas, morte ſolutas. 7 Ejulatus & planctus extenditur. 8 Hore bacchantium diſcurrit. 9 Fœminis proprio. 10 Metaphora Hyperbolica, ab animali ad non animal. 11 Aër. 12 Non minor fuit luctus, animorumque perturbatio ex unius Didonis morte, quam ſi aut Carthago, aut Tyrus hoſtium manibus capta exciſaque fuiſſet. 13 Evertatur. 14 Tota. 15 Per tecta domorum & templorum. 16 Clamorem. 17 Exanimata metu. 18 præ timore feſtino. 19 Concurſu populi. 20 Anna. 21 Dilacerans. 22 Per concurrentes populos. 23 Ad morientem clamorem dirigit. 24 Ut nomine citata rediret, ſi quid mentis aut vitalis ſpiritus interclusum ſupereſſet. 25 Quod ſignificaſti te velle facere ſacrificium? Ter. *At, at, hoc illud eſt.* 26 An adoriebaris me fallaciâ, ut ſc. rogum ſacrorum prætextu, in quo tu perires, exſtruerem? 27 Hanc tem. ſc. necem tuam triſtem. 28 Quem tu juſſiſti me exſtruere. 29 Pathos, ab addubitatione: de quo Macrob. Sat. l. c. 6 30 Me ſororem tuam ſociam mortis. 31 Cùm mori velles. 32 Ad ſimile genus mortis, ad eandem mortem me vocare debuiſſes. 33 Nos. 34 Enſe. 35 Abſtuliſſet me tecum, quæ non debebam tibi ſuperſtes eſſe. 36 Meis. 37 Roges. 38 Saturnum & Junonem. 39 Invocavi. 40 Quaſi ad mortem compoſitæ vox funebris: vel, in tali furore verſante. 41 Crudeli ſimilis.

1 Extinxisti Syncope. Al. Extinxisse, consilio meo.
2 Quæ peritura sim.
3 Senarum Carthaginensem.
4 Quæ imperfecta deseretur, aut ab hostibus invadetur.
5 Aquam.
6 Sororis meæ.
7 Ut abluam.
8 Spiritus vitalis.

1 *Extinxti te ; 2 meque soror , populumque , 3 patresque*
Sidonios , 4 urbemque tuam : 5 date , 6 vulnera lymphis
7 *Abluam, & extremus si quis super 8 halitus 9 errat,*
10 *Ore legam. Sic fata,* 11 *gradus evaserat altos.* 685
12 *Semianimemque sinu germanam amplexa 13 fovebat*
Cum gemitu, atque 14 atros siccabat 15 veste 16 cruores,
17 *Illa 18 graves oculos conata 19 attollere, rursus*
20 *Deficit : 21 infixum stridet sub pectore vulnus.*
22 *Ter sese attollens, cubitoq; 23 innixa, 24 levavit:* 690
Ter revoluta 25 toro est, oculisque 26 errantibus alto
Quæsivit 27 cœlo lucem, 28 ingemuitque 29 reperta.
Tum 30 Iuno 31 omnipotens, longum miserata 32 dolorem,
33 *Difficilesq; 34 abitus, 35 Irim 36 demisit Olympo,*
37 *Quæ luctantem animam , 38 nexosque resolveret artus.* 695

9 Supererrat in toto corpore. 10 Ore admoto excipiam & colligam contrahamque ad sedem vitæ. More veterum , apud quos parcus , proximus , cognatus , aut amicus intimus exspirantem deosculatus , extremum halitum & fugientem ore animam excepit. 11 Per quos ad fastigium pyræ ascendebatur : hæc autem in conum surgebat , pro dignitate personæ celsior , aut humilior. 12 Semimortuam. 13 Eam. 14 Concretos. 15 Lineâ. 16 Effusos. 17 Dido. Hypotyposis morientis Didonis. 18 Morte gravatos. 19 Levare. 20 In conatu suo. 21 Quia vulnus, quod sub pectore sibi intulerat, crudescit, aut, respirante ipsa stridorem facit. 22 Servius existimat , hic ad tria bella Punica alludi , quod ter rebellarint Carthaginenses , & ter etiam devicti sint. 23 Incumbens. 24 Ter levavit se. 25 Per torum. 26 Vagis & trementibus. 27 In alto cœlo claritatem , id est , appetiit adhùc videre lumen cœli. 28 Vel , quia vitam dudùm pertæsa etiamdum odit : vel , quia amissæ jam pœniret : ut lib. 6. *qui sibi lethum Insontes peperere manu , lucemque perosi , Projecêre animas quam vellens æthere in alto Nunc & pauperiem , & duros perferre Labores.* 29 Lucem id est , postquam lucem oculis reperit , quam retinere non potuit , cum veller. Al. *repertam* , id est, reperisse. 30 Supera & pronuba. 31 Quòd aëri, quo vivimus, præsidere fingatur. 32 Laborem moriendi. 33 Quia non natura , non ferro , sed casu perierat. 34 Al. *obitus.* 35 Thaumantis filiam, quam Poëtæ Junonis, id est, aëris, nunciam appellant : propterea quòd Arcus cœlestis , qui per hanc significatur , pluvias denuncier. Cujus causa est radius solaris cavæ nubi immissus , qui repulsa acie in solem refrangitur. Plato Irim ἀπὸ τῆς ἔριδος dictam putat , quod sc. Deorum internuncia sit , & serè ad discordiam serendam mittatur. 36 De cœlo missit. 37 Ideòvit. 38 Et compages corporis nexas è corpore Didonis , revelleret.

Nam

Nam, 1 *quia* nec *fato*, *meritâ* nec *morte* peribat,
Sed miſera 3 *ante diem*, *ſubitoque* 4 *accenſa* 5 *furore*:
6 *Nondum illi flavum* 7 *Proſerpina vertice crinem*
Abſtulerat, 8 *Stygioque caput damnaverat Orco*.
Ergo Iris, 9 *croceis per* 10 *cœlum* 11 *roſcida pennis*. 700
12 *Mille trahens varios* 13 *adverſo ſole colores*,
14 *Devolat*, *& ſupra* 15 *caput aſtitit*: 16 *hunc ego* 17 *Diti*
Sacrum 18 *juſſa* 19 *fero*, 20 *teque* 21 *iſto corpore ſolvo*.
Sic 22 *ait*, *& dextrâ* 23 *crinem ſecat*: *omnis &* 24 *unà*
25 *Dilapſus* 26 *calor*, 27 *atq*; 28 *in ventos vita re-*
ceſſit. 705

1 Quia nec fatalem adimpleſſet vitæ periodum (ſiprà ad verſum *Vixit*, &. *quem dederat curſum fortuna*, *peregit*) nec ſcelus aliquod admiſiſſet morte adactâ dignum, ſed furore amoris impulſa. 2 Naturali, ut quidam volunt: ita ut præcedentis expoſitio ſit. Vide Cœl. Rhod. l. 21. c. 4. Gell. l. 13. c. 1. 3 A Diis conſtitutum, ordinatum, quem fatalem vocant, quemque violentâ morte occupavit. 4 Sc. *peribat*, aut *perit*. 5 Amoris. 6 Ex ſuperſtitione veterum, quibus perſuaſum, eos, qui morti eſſent proximi, à Proſerpinâ primùm tonderi, & his quaſi primitiis Orco auſpicari. *A* ritu ſacrificiorum ſumptum, ubi victimis abſciſſæ capitis feræ in ignem projiciebantur. 7 Dea inferorum, Cereris filia, Plutonis ſive Ditis uxor. 8 Et nondùm morti deſtinaverat, Proſerpina, tanquam judex, cùm tempus moriendi venit, mortis nos damnat. 9 Crocei coloris. Rite omnia, & ex ratione Phyſicâ. Eſt enim Iris, arcus apparen varicolor à lumine Solis oppoſiti refracto in nube aquoſa, concava, & in pluviam reſolvi parata. 10 Aerem. 11 Quaſi rore eam nubibus procreata. 12 In numeros. Numerus finitus pro infinito. 13 Oppoſito. 14 Deorùm volat. 15 Didonis ſc. propter crinem, quem ibi ablatur aeſt. Sic l. 5. *Olli cæruleus* ſupra caput aſtitit *imber*. 16 Crinem flavum. 17 Plutoni in ſacrificium aut conſecratum. 18 *A* Junone. 19 Aufero. 20 O anima. 21 In quo hactenus clauſa fuiſti. 22 Iris. 23 Capillos Didonis reſecat. 24 Pariter. 25 Sc. *eſt*. 26 Vitalis ſive vitæ. Anima enim recedente, corpus friget. 27 Et anima vitalis efflata eſt ab exſpirante Didone. Perelegans exſtat Epigramma in mortem Didonis: *Infelix Dido*, *nulli bene nupta maritо*, *Hoc perunte fugis*, *hoc fugiente peris*. 28 Ex opinione eorum, qui animam aërem eſſe dicunt, adeoque evaneſcere.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER IV.

ARGUMENTUM.

ÆNeas, relictâ Carthagine, in Italiam navigans, vi tempestatis in Siciliam defertur; ubi, ab Aceste benignè exceptus, manibus Anchisæ patris, quem superiori anno, eodem die, apud Drepanum sepeliverat, anniversarium sacrum facit, ludosque apud tumulum ejus instituit: suaque victoribus præmia decernit. Navali certamine vincit Cloanthus. Euryalus, Nisi dolo, cursu superat. Entellus senex Daretem juveniliter se jactantem æstu vincit. Sagittandi peritia superat Eurytion, prima tamen præmia, ætatis dignitatisque habita ratione, Acestæ decernuntur, cujus sagitta in aërem emissa subitò exarserat. Ascanius in honorem Anchisæ avi, cum primæ nobilitatis pueris, equestres ludos pugnamque imaginariam exhibet. Interea Trojanæ mulieres, hortatu Iridis, longæque navigationis tædio, ignem in classem conjiciunt, quatuorque naves exurunt; cæteræ, subita à Jove immissâ pluvia, incendio sunt ereptæ. Nocte sequenti Anchises Æneæ filio in somnis apparens. Jovis verbis admonet, ut Nauræ consilium sequutus, mulieres, imbellesque senes in Siciliâ relinquat: ipse cum juventutis robore, integræque ætatis flore in Italiam naviget: Sibyllæque imprimis antrum adeat: illius enim ductu se in campos Elysios esse venturum, ubi & posteritatis suæ seriem omniumque instantium bellorum discat eventum. Monitis itaque paternis morem gerens, Æneas oppidum in Siciliâ condit, nomine Acestam; eò & matrum & senum bello inutilium coloniam transcribit: ipse cum exercitus robore Italiam petit. Interim Neptunus Veneris precibus exoratus, naviganti Æneæ mare tutum præstat. Palinurus in tanta securitate somno succumbens, unà cum gubernaculo in mare excutitur: ejusque vicem suppler Æneas.

1 DUm Dido se interemit, & civitas in luctu est, & funus reginæ curatur, exsequiæque parantur. Æneas in alto mari in Siciliam navigabat. 2 Maris sc. quod inter Africam & Siciliam erat. 3 Sua. 4 Indubitabiliter pergens navigansque in fatalem terram: à qua multis magnisque tempestatibus septem ferè annos fuerat exclusus. 5 Caliginosos, ingruente à Septentrione procella. 6 Illo vento nubes adferente, fluctusque excitante. 7 Navigabat. 8 Ad mœnia Carthaginensia. 9 Eorum more, qui dulcem aliquem locum reliquerunt, quem nunquam amplius sint revisuri.

1 INterea, 2 *medium* Æneas *jam* 3 *classe tenebat*
4 *Certus* 2 *iter*, *fluctusque* 5 *atros* 6 *Aquilone*
7 *secabat*; 8 *Mœnia* 9 *respiciens, quæ jam infelicis Elissæ*

1 Cd.

Channel

1 *Cellucent* 2 *flammis : quæ tantum accenderit ignem*,
Causa 3 *latet : 4 duri magno sed amore dolores*
Polluto notumque, 5 *furentes quid fœmina possit*,
6 *Triste per* 7 *augurium Teucrorum pectora ducunt*.
8 *Ut pelagus tenuêre rates, nec jam amplius ulla*
9 *Occurrit tellus*, 10 *maria undique, & undiq; cœlum*:
11 *Olli* 12 *cæruleus supra caput astitit imber*,
13 *Noctem, hyememque ferens : &* 14 *inhorruit unda tenebris*.
15 *Ipse* 16 *gubernator* 17 *duppi Palinurus ab altâ :*
Heu! 18 *quia nam tanti* 19 *cinxerunt æthera* 20 *nimbi?*
Quid-ve, 21 *Pater Neptune*, 22 *paras? sic deinde* 23 *locutus*,
24 *Colligere arma jubet*, 25 *validisq; incumbere remis*.
26 *Obliquatque sinus in ventum, ac talia fatur*.
Magnanime Æneа. 27 *non*, 28 *si mihi Iuppiter* 29 *author*
30 *Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cœlo*,

1 Ex omni parte lucent.
2 Funebribus sc. id est, incendio rogi, in quo Didonis corpus crematur.
3 Ignorabat Æneas & socii, undè tantus ignis in urbe Carthaginense lucere: sed cum apud se considerarent, quàm indignè regina Æneæ fugam tulerit, & quàm perditè eum adamarit, scirentque muliebrem sexum esse fragilem, facili conjectura id, quòd erat, opinabantur, nempe Didonem sibi mortem concitasse. 4 Sed notum est Æneæ, quid duri amores, magno amore violato, possint. 5 Per impatientiam amoris. 6 Et pectora Teucrorum existimant ita esse per infelicem conjecturam, id est, Æneas sciebat quidem, & Teucri cæteri animo ducebant, latebat tamen causa, quia nesciebant Didonem tam impatienter amasse. Alii sic construunt: Sed duri dolores, magno amore polluto notumque quid furens fœmina possit, ducunt pectora Teucrorum per triste augurium *ignis*. 7 Conjecturam, sinistri quippiam accidisse vitæ aut rebus Didoni. 8 Postquam naves conscenderant altum mare. *Postquam altum tenuere rates*, eosdem ferè versus quatuor v. l. 3. 9 Visui nautarum. 10 Sed maria occurrunt, id est, nihil terræ videre possunt. 11 Illi tunc. 12 Cærulei coloris, aut ex marinis aquis collectus. 13 Tenebras & tempestatem adferens. 14 Valdè horrida facta est, horrorem navigantibus incussit obscuritate nimbi. 15 Emphasis. 16 Sc. *loquitur*. 17 Qui locus gubernatoris est, clavum tenentis. 18 Cur. Lege Erythræum in Indice asserentem hanc lectionem contra alterum *quidnam* vel *quinam*. Sic. l. 10. *Cœlicolæ magni*, quia nam *sententia vobis Versa retrò?* 19 Obsederunt cœlum, ita ut videri jam vix possit. 20 Nubes atræ, undè pluviæ oriuntur. 21 Maris, id est, summe rector aquarum. 22 Prætendis his nimbis? 23 Palinurus. 24 Contrahere arma navigatoria, id est, vela, funes, rudentes, σπλα: non, omninò deponere: sequitur enim *Obliquatque sinus in ventum*. 25 Valide ipsis remis. 26 Velorum sc. id est, vela obliqua tendit. 27 Desperationis plena oratio, qua significat tali aëris constitutione se in Italiam pervenire non posse. 28 Tametsi. 29 Nostræ navigationis. 30 Polliceatur mihi. 31 Hac dispositiones aëris stante.

1 Transverse, in transversum, hinc atque hinc Enallage partium orationis. Carthaginenses enim solventes, æquatis velis & vento secundo processerant: ventus autem mutatus, transversum ab Occasu jam fremit.

Mutati 1 *transcoersa fremunt, &* 2 *vespere ab* 3 *atro*
Consurgunt venti, atque 4 *in nubem cogiter aër,*
5 *Nec nos obniti contrà, neque tendere tantum*
Sufficimus: 6 *superat quoniam* 7 *fortuna,* 8 *sequamur:*
Quoque 9 *vocat, vertamus iter: nec littora* 10 *longè*
11 *Fida reor* 12 *fraterna* 13 *Erycis, portusq;* 14 *Sicanos:*
Si 15 *modò* 16 *ritè memor* 17 *servata remetior* 18 *astra.*
Tum pius 19 *Æneas: Equidem* 20 *sic poscere ventos*
Iamdudum, & fruſtrà cerno te tendere 21 *contrà.*
Flecte 22 *viam velis: an sit mihi gratior ulla,*
Quoque magis 23 *fessas optem dimittere naves,*
24 *Quam quæ* 25 *Dardanium* 26 *tellus mihi servat*
27 *Aceſten,*
Et patris Anchiſæ 28 *gremo complectitur oſſa?*
29 *Hæc ubi dicta, petunt* 30 *portus, & vela* 31 *secundi*
32 *Intendunt Zephyri; fertur* 33 *cita* 34 *gurgite claſſis,*
Et 35 *tandem lati* 36 *nota advertuntur arenæ.*

a Ab ea regione, in quam tendimus; id est, ab Occidente, qui nobis contrarius est. 3 Ac proindè turbulento & tempestuoso. 4 Aer extenuatus in sublime fertur, concretus in nubem contrahitur & condensatur. Cic. 2. de Nat. Deorum. 5 Non valemus, non satis sumus obniti remis, neque tendere velis adversus ventos & insurgentem procellam tantùm, quantùm nos venti repellunt. Unde infert necessariò superantis fortunæ arbitrio navem esse permittendam. 6 Vincit conatus nostros. 7 Fortuna & repentina tempestas. 8 Sponte sc. quo trahemur coacti: neque enim cum fortunâ pugnandum. 9 Nos fortuna sc. 10 Ab his locis. 11 Propter Acestis affinitatem. 12 Fratris sui. 13 Qui Veneris & Butæ filius; cui in regno Siciliæ successit Acestes. 14 Siculienses. 15 Solummodo. 16 Ut decet solertem gubernatorem. 17 Ante tempestatem observatur. 18 Ad quorum observationem navigatur. 19 Inquit. 20 Ut in Sicilia propter occidentem ventum redeamus. Consilium Palinuri approbat. Æneas tribus de causis, quæ claræ sunt, 21 Ventos, id est, cum adverso vento obluctari. 22 Maris sc. dando vela, quæ venti impellunt, id est, navigia obliquatis velis in Siciliam. 23 Nos fessos, aut socios. Metonymia. 24 Sc. *est.* 25 Troja oriundum. 26 Sicilia. 27 Amicum & affinem: filium Egestæ, Hipporis Trojani filiæ, ex Crinisо Siciliæ fl. 28 Sc. *situ*, id est, sepulchro. 29 Postquam hæc dicta sunt à Palinuro & Ænea. 30 Sicanos. 31 Insequentes, & à tergo utiliter flantes, & jam à puppe adspirantes divertentibus in Siciliam. 32 Inflant occidentales venti, Euro oppositi. 33 Velox. 34 Mari profundo, id est, fluxu etiam secundante. 35 Post magna desideria: quis tot nimbos instare viderant. 36 Ad notam arenam, id est, ad littus Siculense, quod notum erat: nam superiori anno in Sicilia patrem Anchisen sepelierat Æneas.

1 *At procul* 2 *excelso miratus vertice* 3 *montis*
4 *Adventum*, 5 *sociasque rates*, 6 *occurrit* 7 *Aceſtes*,
8 *Horridus in jaculis*, & *pelle* 10 *Libyſtidis urſæ*:
11 *Troïa Criniſo conceptam flumine* 11 *mater*
12 *Quem genuit*: 13 *veterum non immemor ille parentum*
Gratatur reduces, & 14 *gazâ laetus* 14 *agreſti*
Excipit, *at* 15 *feſſos* 16 *opibus ſolatur* 17 *amicis*,
Poſtera cum 18 *primo ſtellas oriente* 19 *fugarat*
Clara dies, 20 *ſocios in cœtum littore ab omni*
Advocat Æneas, 21 *tumulique ex aggere fatur*:
Dardanidæ magni, 22 *genus alto à ſanguine Divûm*,
23 *Annuus exactis completur menſibus orbis*,
24 *Ex quo reliquias*, 25 *divinique oſſa* 26 *parentis*
27 *Condidimus terrâ*, 28 *mœſtaſque ſacravimus aras*,
Iamque 29 *dies* (*ni* 30 *fallor*) *adeſt*, *quem ſemper*
31 *acerbum*.

1 Sterlit viam ad congreſſum Aceſtis & Æneæ: quorum illum venantem per occaſionem inducit: unde ab habitu venationis decore eum circumſcribit.
2 De excelſo vertice.
3 Promontorii Erepani, quo appulliſſe Æneam ſcribit Dionyſius.
4 Æneæ.
5 Et navos ſociorum, id eſt, Trojanorum.
6 Illis.
7 Rex Siciliæ.
8 Admirandus, aut terribilis propter jacula, quæ gerebat.
9 Solebant antiqui heroës ferarum pellibus, præcipueque leonum aut urſorum, delectari, iiſdemque amicti, ut apparerent horribiliores. Sic legimes l. 2. ſuprà, Æneam, cùm patrem efferre decreviſſet, primùm ſe leonis pelle inſtraviſſe. Quin & Gen. 3. legimus, hujuſmodi tunicas, ex pellibus factas, protoplaſtis primùm datas, in uſum neceſſarium. Poſteà in delitiis, tum claris viris, tùm venatoribus, eſſe cœperunt pelles.
10 Libycæ: quòd urſis aliiſque feris abundaret Libya. *Lybiſtis*, Patronymicum eſt.
11 Trojana, id eſt, Egeſta: quæ poſita à patre in naviculâ fuit: ut feretur, quò ſors impelleret: in Siciliam ergo delata, Criniſo regi nupſit, qui amni nomen dedit: & ex eo peperit Aceſtem.
12 Aceſtem.
13 Aceſtes memor ſe à Trojanis oriundum; aut memor eum eſſe Trojanorum motem, ut hoſpitales ſint, gratulatur eos incolumes reductos eſſe ad ſe, atque hilari vultus eos ad convivium accipit. Sic l. 4. *Iuveni*, *germana*, *viam*, gratare *ſoreri*.
14 Opibus ex agro collectis, apparatu tenui & planè ruſtico.
15 Ex reluctations contra ventos.
16 Al. *dapibus*.
17 Quæ amicis gratæ ſunt.
18 In primo ortu ſolis.
19 Effecerat claritate ſuâ, ut abiiſſe viderentur: quæ tamen ſemper fixæ ſunt.
20 Militari more ſocios ſuos in concionem vocat, ut pronuntiaret, quibus ſtudiis aliquot dies eſſent tranſigendi.
21 Colliculi, aut ſepulchri Anchiſæ.
22 Oriundum à Dardano Jovis & Electræ filio.
23 Annua revolutio ſolis perficitur. Anni periphraſis, quia ex duodecim menſibus, in orbem revolutis, conſtat.
24 Poſtquam.
25 In Deorum numerum aſſumpti, Diis chari.
26 Anchiſæ.
27 Anchiſen alii in Sicilia obiiſſe ſerunt, alii in Athomonte: undè oſſa & cineres in Siciliam delatos.
28 Nos mœſti, ob cariſſimi patris interitum, illi, ceu Deo aras conſecravimus, ad quas ſacrificemus nunc.
29 Anniverſarius.
30 Ob confuſionem anni, quæ erat apud majores.
31 Ob amiſſi patris memoriam. Pietatis enim liberorum eſt, parentum mortem luctu proſequi.

1 Anniversaria memoria, quòd iu numerum Deorum relatus sit. 2 Diem. 3 In Getulicis. Libycis Syrtibus, id est, maximis periculis maris, qualia sunt apud Syrtas, sic ab attracta in cumulum arena dictas. Amplificatio à Majori, ducta à loci circumstantia.

Semper 1 *honoratum (sic Dii voluistis) habebo:* 50
2 *Hunc ego,* 3 *Getulis* 4 *agerem si Syrtibus exul,*
5 *Argolico-ve mari* 6 *deprensus, & urbe* 7 *Mycenæ:*
* *Annua vota tamen,* 8 *solenneſque ordine* * *pompas*
* *Exequerer,* 9 *ſtrueremque* * *ſuis* 10 *altaria* * *donis.*
Nunc 11 *ultrò* 12 *ad cineres ipſius & oſſa parentis* 55
(13 *Haud equidè ſine mente, reor, ſine numine Divum*)
Adſumus, & portus 14 *delati intramus* 15 *amicos,*
16 *Ergo agite, & cuncti* 17 *lætum celebremus* 18 *honorem:*
19 *Poſcamus* 20 *ventos, atq; hæc* 21 *mea ſacra quotannis*
Urbe velit 22 *poſitâ templis* 23 *ſibi* 24 *ferre* 25 *dicatis.* 60
Bina boum vobis Trojâ generatus Aceſtes
Dat numero capita 25 *in naves: adhibete Penates*
26 *Et patrios* 27 *epulis,* 28 *& quos* 29 *colit* 30 *hoſpes Aceſtes*
31 *Prætereà,* 32 *ſi nona diem mortalibus almum*
Aurora extulerit, radiiſque retexerit orbem, 65
Prima 34 *cita Teucris ponam* 35 *certamina claſſis:*

4 Ducerem & viverem. 5 Jonio. 6 Ab ipſa tempeſtate occupatus. 7 Emphaticè, ubi regnavit Agamemnon ipſe. Et *Mycenæ* in Singulari poſuit pro Mycenarum. Al. *Mycenis*, id est, etiamſi inter medios hoſtes eſſem, illum tamen diem feſtum, vel invitis hoſtibus, haberem. * Anniverſaria Signatè omnia ad *funera & exſequias*. 8 Pompas funebres quæ ſingulis annis exhiberi ſolent. Declarat enim, quæ vocet *Annua vota*. *Pompas* Græci *miſſiones* exponunt, ἀπὸ τῦ πομπεύειν, *mitto*. Latini autem hac voce ſignificant omnem ſolennem apparatum ad oſtentationem & triumphi ſpeciem. Undè *ludorum*, *ſpectaculorum*, *ſacrificiorum*, *ſolemnes pompæ* dicuntur, ἀπὸ τῦ πομπεύειν, id est, *triumphare*. 9 Inſtrueremque propriis donis, id est, ſacrificarem, & mactarem ad ejus altaria hoſtias, ut Divo. 10 Virorum honoratorum Manes geminis aris conſecrabat antiquitas. 11 Præter conſilium noſtrum, cum iter eſſet in Italiam. 12 juxta. 13 Cum animo & intentione, & voluntate Deorum ut ſc. anniverſarium ſacrum, patri faceremus. 14 Impulſu ventorum. 15 Amicorum. 16 Epilogus conſtans exhortatione ad ſacra concelebranda. 17 Nos læti, cum lætitiâ: vel, quo lætatur Anchiſes in Deos relatus, à quo, jam Deo . . . . . 18 Exequias. 19 . . . . Poſcamus navigationem proſperam in Italiam, ubi urbe conſtitutâ & templis dicatis anniverſario honore numen illius colamus. 20 Opportunos. 21 Quæ nunc inſtitutam. 22 In Siciliâ condita. 23 In honorem ſuum conſecratis. 24 Nos & noſtros poſteros. 25 In ſingulas naves, id est, ſingulis navibus duos boves ſua liberalitate donat. 26 Simul quos aveximus à patria noſtra, id est, Trojanos. 27 Epulo ſolenni. 28 Et Siculos. 29 Peculiariter. 30 Noſter. 31 Præter epulum datum. 32 Cùm primùm ſeptimus dies illuxerit nobis, & terenitatem oſtenderit. Cum reſpectu ad Rom. ritus: apud quos defunctos per ſeptem dies aſſervabatur domi poſitus, octavo cremabatur, nono reliquiæ ſepeliebantur. Hinc Novendiales feriæ, epulæ, ludi. 33 Et quatuor. 34 Velocioris ac cito impellendæ navis: ut, quæ primam metam contigit, victrix ſit. 35 Expreſſa hæc certamina ex Hom. Il. 23.

4 Qui-

1 *Quisquè pedum cursu valet, & qui* 2 *viribus audax;*
3 *Seu* 4 *crudo fidit pugnam committere* 4 *cæstu;*
Aut 5 *jaculo incedit* 6 *melior,* 7 *levibus-ve sagittis:*
Cuncti adsint, 8 *meritæq; exspectent præmia palmæ.* 70
9 *Ore* 10 *favete omnes, &* 11 *cingite tempora* 12 *ramis,*
Sic satus, velat 13 *maternâ* 14 *tempora myrto.*
15 *Hoc* 16 *Helymus facit, hoc* 17 *avi maturus Acestes,*
Hoc puer Ascanius: 18 *sequitur* 19 *quos cætera pubes.*
20 *Ille è* 21 *concilio multis cum* 22 *millibus ibat* 75
Ad 23 *tumulum, magnâ medius* 24 *comitante catervâ.*
Hic 25 *duo* 26 *ritè* 27 *mero* 28 *libans* 29 *carchesia* 27 *Baccho*
30 *Fundit humi,* 31 *duo lacte novo, duo* 32 *sanguine sacro:*
Purpureosque 33 *jacit* 34 *flores, ac talia fatur.*
Salve, sanctè parens, 35 *iterum salvete, recepti* 80
36 *Nequicquam* 37 *cineres,* 38 *animæque* 39 *umbra-*
que paternæ.

1 Et potiam certamina eli, qui valet, &c.
2 Confidit viribus suis: & hoc ad cæstus certamen refertur.
3 Se *eligendo*
4 Clavæ genere, sive armatura manuum, à *cædendo* dicta, ex crudis seu duris boum tergoribus, pilas plumbeas insutas habente, confecta. *Cestus*, sine diphthongo, zonam illam virgineam, quam maritus prima nocte dissolvere solet, apud veteres significat.
5 Ex arcu emisso. 6 Præstantior. 7 id est, institutum quadruplicia certamina; sc. navium, pedum, cæstuum & arcuum. 8 Quam meruerint. 9 Sacro silentio hoc agite & tacitè ostendite favorem, taciti precamini: nec minus sacerdotis præeuntis preces conceptis verbis iterati. Ovid. 15. Met. *Verba sacerdotis referunt geminata, piumque Æneada præstans & mente & voce favorem.*
10 Tacendi periphrasis. Propert. *Quisquis ades, linguâ vir mulierque fave.*
11 Coronate capita frondibus aut corollis ex arborum ramis contextis. Ex more celebrantium ludos, festa & sacra. 12 Funebribus, id est, myrteis.
13 Veneri, matri suæ sacra. 14 Se. *sua*, 15 Etiam velat sua tempora myrto. 16 Anchisæ filius nothus, qui cum Acestæ rege in Siciliam missus est comes Panopes. 17 Senex, 18 Imitatur, idem faciens. 19 Duces.
20 Princeps Æneas. 21 Cœtu. 22 Hominum. 23 Anchisæ.
24 Eum. 25 Duæ enim positæ fuerant aræ: supra. 26 Secundùm ritum sacrificii. 27 In quibus erat purum vinum, non dilutum. 28 Sacrificans. 29 Pocula anfata, & ad formam carchesii, quæ summa pars mali: 30 Effundit in humum. 31 Carchesia sc. plena lacte recens mulso: quo cœlestis animæ puritas significatur. 32 Victimarum mactatarum: quo homo aliquando mortalis fuisse significatur. 33 Projicit in tumulum. 34 Rosas, qui Veneris flores; aut etiam alios. 35 Quos jam secundo revisimus & salutamus. Nisi respicere videatur ad cineres Anchisæ à Diomede ablatos, quos ab oraculo monitus postea restituit. 36 Rationem hujus vocis reddent duo seq. versus. 37 Nonnulli pro ossibus aut corpore accipiunt.
38 Ex opinione Platonicorum duas animas statuentium, rationalem & sensitivam: vel etiam quatuor secundùm alios, vegetativam, vitalem, sensualem, intellectualem Cæl. l. 15. cap. 21. Vel, in quibus conjunctâ aliquando fuit anima paterna, & umbra, quibus associata fuit umbra paterna: & ita genitivi sunt singulares, id est, cineres, qui fuistis aliquando receptacula animæ & umbræ paternæ. 39 Animas Heroum in aëre habitare, umbras in sepulchris degere, idola ad inferos descendere credebat antiquitas.

1 Pathos ætiologia exornat.
2 Mihi.
3 A fatis nobis promissa.
4 Qui defluit per Ausoniam
5 Quem septem jam annos per maria & terras summo studio quæsitum nondum invenire potuit.
6 Æneas.
7 A penitioribus sepulchri locis: ex a prie. & ἔνω id est

1 *Non* 2 *licuit fines Italos*, 3 *fataliaque arva.*
Nec tecum 4 *Ausonium, quicunque est*, 5 *quærere Tibrim.*
6 *Dixerat hæc:* 7 *adytis cùm* 8 *lubricus anguis* 9 *ab imis*
Septem ingens gyros, 10 *septena volumina traxit.* 85
Amplexus 11 *placidè tumulum,* 12 *lapsúsq; per* 13 *aras:*
14 *Cæruleæ* 15 *cui terga* 14 *notæ, maculosus &* 16 *auro*
17 *Squamã incendebat fulgor:* 18 *ceu* 19 *nubibus* 20 *arcus*
21 *Mille trahit varios* 22 *adverso sole colores.*
Obstupuit 23 *visu Æneas:* 24 *ille* 25 *agmine longo* 90
Tandem inter pateras, & 26 *lævia pocula, serpens,*
27 *Libavitque* 28 *dapes, rursúsque* 29 *innoxius* 30 *imo*
Successit tumulo, & 31 *depasta altaria liquit.*
Hoc magis inceptos 32 *genitori instaurat honores.*
33 *Incertus,* 34 *genium-ne loci, famulum-ne parentis* 95
Esse putet: 35 *cædit quinas* 36 *de more bidentes,*
Totque sues, totidem 37 *nigrantes terga juvencos:*
Vinaque fundebat 38 *pateris, animamque* 39 *vocabat*
Anchisæ 40 *magni, manesque* 41 *Acherontæ remissos.*

ingredior: q. d. ἀ δύτον, id est, inaccessibilem locum. Undè pro secretiori loco templi, ad quem nulli erat aditus, præterquam sacerdoti, accipiunt. 8 Facilè elabens. 9 Serpens exivit è tumulo Anchisæ, quod fausti auspicarique ominis fuisse arbitrantur. Sæpè è sepulchris erupere serpentes: ut è tumulo Murrhi apud Sil. l. 2. Ovidius, ex opinione Pythagoræ, cedere videtur, serpentes nasci è spinæ humanæ medullâ putrefactâ. 10 Septem convolutiones, colligendo se in annulos suos. 11 Sine feritate, leniter. 12 Sc. *est*. 13 Anchisæ jam exstructas. 14 Maculæ cæruleï coloris. 15 Angui. 16 Similis fulgori auri. 17 Squamas ejus resplendere faciebat, &c. 11 Veluti. De Iride, vide quæ ad lib. 4. sub finem. 19 In nubibus. 20 Cœlestis sc. qui & Iris dicitur. 21 Innumeros. Numerus finitus pro infinito. 22 Opposito. 23 Cùm id videret. 24 Anguis. 25 Impetu, tractu, & volumine membrorum. Sic l. 2. *illi* agmine *certo Laocoonta petunt*. 26 Polita. 27 Et simul le viter gustavit. Sic. l. 1. *laticum* libavit *luxurem*. 28 Anchisæ oblatas. 29 Nulli nocens. 30 In imum tumulum irrepsit. 31 Et reliquit dapes, quas in altaribus depastus erat seu absumpserat ignis; vel, quas ipse serpens depastus sit. 32 Patri suo Anchisæ sacrificia augmentat, renovat, id est, ab integro sacrificare incipit. 33 Causa ab integro sacra instaurandi. 34 Deum Topicum, sive Deum genetationis loci illius, seu an esset Deus loco illi præsidens, an Anchisæ specialiter in famulum addictus, quem regionibus, urbibus, locis omnibus Genium assignabat veterum superstitio. 35 Mactat quinque oves. 36 Sacrificantium. 37 Juniores boves habentes terga nigra. 38 Per pateras. 39 Ad sepulchra sc. ut propitia favensque præsentem benevolentiam & vota acciperet: vel, *vocabat*, id est, invocabat animam tanquam in Deos relatam. 40 In Deorum numerum assumpti. 41 Ab inferis reversos: id credebant propter visum serpentem: serpens bonum est omen.

Nos

Nec non & ſocii, 1 *quæ cuique eſt copia,* 2 *lati* 100
Dona 3 *ferunt,* 4 *onerantq; aras, mactantq;* 5 *juvencos,*
Ordine 6 *ahena locant alii.* 7 *fuſique per herbam*
Subjiciunt veribus 8 *prunas, &* 9 *viſcera* 10 *torrent.*
Expectata dies aderat, nonamque ſerenâ 11
Auroram 12 *Phaëtontis equi jam luce vehebant,* 105
Famaque 14 *finitimos &* 15 *clari nomen Aceſtæ* 13
Exierat: læto complêrant littora 17 *cœtu:* 16
Viſuri Æneadas; pars & 19 *certare parati.* 18
Munera 21 *principio ante* 22 *oculos,* 23 *circoq; locantur* 20
In medio: 25 *ſacri* 26 *tripodes,* 27 *viridiſq; coronæ,* 24
Et 28 *palma,* 29 *pretium victoribus, armaq; &* 30 *oſtro*

1 Secundum facultatem, quæ cuique erat. 2 Lætitiæ affecti, alacres & lubentes. 3 Munera adferunt. 4 Sacrificiis. 5 Partim in altaribus pro victimis concremandos, partim in epulis ſervandos. 6 Vaſa ſeu ollas æreas, quas Græci χύτρας vocant, ad aquam calefaciendam, & abluendas carnes. 7 Proſtrati. 8 Carbones ardentes. 9 Juvencorum. 10 Aſſant. 11 Deſiderata dies à Trojanis, avidis laudis & certaminis, id eſt, nona dies aderat. Perfectis ritè ſacris, tranſit Virgilius ad deſcriptionem temporis matutini ac diei, in quem certamina pronuntiata erant. 12 Quos Phaëton aliquando gubernaverat, cùm eſſet auriga Solis patris ſui. Vide Ovid. Met. 2. Q. d. equi Solis vehebant jam cum ſerenitate nonum diem præcedentem. 13 Trojanorum, aut certaminis. 14 Populos in confinibus habitantes. 15 Celebris, inclyti. 16 Excitaverat & evocaverat. 17 Conventu. 18 Ut videant Trojanos, Æneæ ſocios. 19 Ad certandum Græca locutio. 20 Præmia, quæ ſc. virtutem excitare poſſent. 21 Primò priuſquam certaretur. 22 Cretaruorum. 23 Alludit ad Romanorum morem, qui ſuos circos ludis deſtinatos habebant. 24 Ut ab omnibus videri poſſent. 25 Digni qui conſecrentur. Reſpiçit ad Delphicum tripodem, in quem Phœbus vatiei natura deſcendebat. 26 *Tripodes* menſæ aut vaſa erant utplurimùm alienea, anſata, & tribus innixa pedibus, alii ἀμφιφορῆται, ad aquam ea'efaciendam λουτροχόοι, balneatores: alii ἆπυροι, ad miſcendum vinũ. Hi in certaminibus proponebantur *præmia ſortium*, id eſt, victorum. Hor. 4. l. Od. 8. Hom. 23. Il. Erant & dona principium. Il. 9. Agamemnon Achilli promittit ſeptem tripodas. De tripode Pythis, vide quæ 3. l. diximus ad, *Quæ tripodas Clatii lauros.* 27 Pulchro. In ludis, quos inſtituit Hercules, data fuit corona ex oleaſtro: hic ex lauro. 28 Rami è palmâ locantur in medio circo. *Palma* initio diu commune omnium ſacrorum certaminum præmium erat, cum poſtea ſinguli ludi peculiares arbores & herbas, quibus victores coronarentur, ſibi delegerint. Hæc antè laurum peculiariter Phœbo conſecrata fuit, & victoriæ in certaminibus verùm ſymbolum habitum, unde *palma* ſæpius pro victoriâ ſumitur. Quod ideò inſtitutum conſtat, quoniam natura hujus ligni eſt, ut urgentibus prementibuſque non cedat. Namque ſi ſuper palmæ arboris lignum magna pondera imponantur, & adeò onerentur ligno, ut magnitudo oneris ſuſtineri non poſſit, non deorſum palma cedit, ut cæteræ arbores, ſed adverſus pondus ſurgit, & ſurſum nititur, recurvaturque ut pondus rejiciat. Vide quæ nos ad Ter. Eun. p. 180. 29 Ut ſint præmium: per Appoſitionem, 30 Purpura, id eſt, veſtes purpureæ.

Perfusa vestes, argenti aurique 1 *talenta,*
Et tuba 2 *commissos medio* 3 *canit* 4 *aggere ludos.*
Prima 6 *pares* 7 *ineunt* 8 *gravibus certamina remis,*
Quattuor ex omni delectæ classe 9 *carinæ.* 115
10 *Velocem* 11 *Mnestheus* 12 *agit acri remige* 13 *Pristin:*
14 *Mox Italus* 15 *Mnestheus,* 16 *genus à quo nomine*
Memmi:
Ingentemque 17 *Gyas ingenti* 18 *mole* 19 *Chimaeram,*
20 *Urbis opus: 21 triplici pubes quam Dardana versu*
Impellunt: 21 terno consurgunt ordine remi: 120
22 *Sergestusque,* 23 *domus tenet à quo* 23 *Sergia nomen,*
24 *Centauro invehitur magnâ: 25 Scyllâq; 26 Cloanthus*
Cæruleâ: genus unde tibi, Romane 27 *Cluenti.*
28 *Est* 29 *procul in pelago* 30 *saxum,* 31 *spumantia contra*
Littora: quod 32 *tumidis* 33 *sumersum* 34 *tunditur olim*

1 Certa pondera. Al. *talenta.* 2 Inceptos, vel committendos, aut injuncto, ut peragerentur. 3 Cantu indicat. 4 Ex, de aggere, id est, editio 11 loco, ut clangor ejus longius & melius audiatur.

5 Primum certamen, quod navale erat. Enallage numeri. 6 Utcunque mole aut pondere inter se impares, instruebantur tamen remis, ut essent pares. 7 Incipiunt. 8 Validis. 9 Naves. 10 Velociter actam. 11 Unus Æneæ comitum, qui ab Assaraco rege originem duxit. 12 Impellit. 13 Navem illam à formâ, qua referebat marinam belluam ceu balenam, quæ *Patrix* dicitur aut *Pistrix*. Vel ab insigni navis, ut in cæteris hisce, & l. 10. Tritone, Tigristide, Apolline, &c. 14 Mox futurus habitator Italiæ, & progenitor Italorum. 15 Repetitio ejusdem personæ, ut Memmiorum familia, quæ nobilissima fuit, antiquitate & origine à Poëta donaretur. 16 A quo nomine deducta est familia & progenies reorum, qui dicuntur Memmii. 17 Sc. *agit*. Hic fuit vir Trojanus nobilis, quem secunda navis ducem facit. 18 Motu. 19 Navem illam prodigiosæ vastitatis: quale est etiam monstrum Chimæra, undè denominationem accepit, tribus capitibus terribilis, leonis, capræ & draconis. Lucret. *Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra.* 20 Instar urbis, id est, tam magnam, ut urbem putates. 21 Triplici ordine aut impulsu, quo æquora verrunt, id est, ipsa erat triremis. Triremem enim describere videtur per Ἀνυχρονισμὸν. Namque Corinthi diu post excidium Trojæ primam triremem invenit Aminocles. 22 Tertius dux cum Centauro sua. 23 Familia Sergiorum nomen traxit. Hinc L. Sergius Catilina, hinc Serg. Galba Romam. Imper. reliquique Sergiæ gentis viri orti fuerunt. 24 Sc. *navis* à *Centauri* effigie, quam in puppi depictam habebat. Sic Ter. *eas se non negas transtuliisse in* Eunuchum suam, refert ad *fabulam*. 25 Sc. *navi*. 26 Quartus dux. 27 Undè Cicero orationem habuit pro A. Cluentio. 28 Scopuli discriptio à situ, & habitu vario, & mergorum usu. 29 A littore. 30 Scopulus, interdum è fluctibus exstans, nonnunquam sub aqua cum navigantium periculo latens. 31 Ex opposito littorum spumantium. 32 Inflatis 33 Obrutum percutitur subindè, interdum. Horat. l. 1. Sat. 1. Sat. *Ut pueris olim dant crustula blandi Doctores.* 34. Horat. Od. 17. Epod. *Non saxa nudis surdiora navitis Neptunus alto* tundit *hyberni fatu.*

Flu-

Fluctibus, 1 *hyberni* 2 *condunt ubi ſidera* 3 *Cori:*
4 Tranquillo ſilet, 5 *immotâque attollitur undâ*
Campus,& 6 apricis 7 *ſtatiæ gratiſſima mergis.* 10
8 *Hic viridem Æneas frondenti ex* 9 *ilice* 10 *metam*
Conſtituit, ſignum nautis, 11 *pater:* 12 *unde reverti* 1303
13 *Scirent, & longos ubi circumflectere curſus.*
14 *Tum* 15 *loca* 16 *ſorte legunt: ipſique in puppibus auro*
17 *Ductores longè effulgent,* 18 *oſtroque* 19 *decori*
Cætera 20 *populeâ velatur fronde* 21 *juventus,*
22 *Nudatoſq; humeros* 23 *oleo* 24 *perfuſa niteſcit.* 135
25 *Conſidunt tranſtris,* 26 *intentaque brachia remis*
Intenti expectant 27 *ſignum:* 38 *exultantiq;* 19 *haurit*
Corda 30 *pavor pulſans,* 31 *laudumq; arrecta cupido.*
32 *Indè ubi clara dedit* 33 *ſonitum tuba,* 34 *finibus*
omnes 139
(Haud mora) proſiluêre ſuis: ferit æthera 35 *clamor*
Nauticus: 36 *adductis* 37 *ſpumant freta aversa* 38 *lacertis,*
39 *Inſindunt pariter* 40 *ſulcos: totumque* 41 *dehiſcit*
42 *Convulſum remis,* 43 *roſtriſq;* 44 *ſtridentibus, æquor.*

1 Hyberno tempore ſtantes.
2 Abſcondunt nubibus.
3 Venti, Species pro genere. *Cornu* autem ventus eſt ab occaſu ſolſtitiali ſpirans [*Zephyro* Græci vocant) à quo proximè ab æquinoctiali flat Favonius.
4 Cum tranquillitas eſt, cùm mare tranquillum eſt. 5 Quando unda non movetur, ſed tranquillitas eſt, ita exſtat, ut procul conſpiciatur latitudo ſcopuli. 6 Apricantibus, id eſt ſoli ſe explicantibus, poſtquam ſeſe immerſerint. 7 Locus, in quo ſtare & requieſcere poſſunt aves aquaticæ: à *mergendo* dictæ. Metaphora petita à tranquillo loco, ubi naves conſiſtere ſolent in tuto. 8 In hoc campo, aut ſaxo. 9 Quercu. 10 Terminum & finem navigationis. 11 Princeps totius exercitus. 12 A quo ſigno. A cauſa finali erectæ illicis. 13 Duces certantes. 14 Deinde. 15 Undè exiliant. 16 Diſpertiuntur. 17 Domini navium, duces certaminis, & qui pro præmio contendebant. 18 Purpurâ. 19 Sc. *ſunt.* 20 Corollis populeis veſtitur, quòd ſc. victoria in hoc certamine magnis laboribus remigantium præcipuè parienda ſit. 21 Remigatura. 22 Ut ſic expeditiores ad remigandum eſſent. 23 Contra aquam & ſudorem. oleum enim membra recreat, firmatque contra algores. Solent & pugiles luctaturi oleo perfundi, ut firmiores redderentur. 24 Uncta. 25 Remiges ſimul locum capiunt in jugis, ſive tabulis, in quibus remigatur. 26 Habentes brachia intenta, & inſtatione parata. remiges intenti expectant ſignum. Vel ſic, Brachia eorum ſunt intenta remis, & intenti, &c. 27 Quo dato exilirent. 28 Novitate rei, & ſpe victoriæ. 29 Ferit timore ignominiæ. 30 Metus. ne ſc. in extremis ſint, pulſans corda eorum palpitantia, & inter ſpem metumque luctantia. 31 Aviditas obtinendæ victoriæ eſt attenta. 32 Deinde. 33 Signum ineundi certaminis, quod dat ſonando. 34 Carceribus, limitibus, id eſt, loco unde excurſus fiebat. 35 Κέλευσμα. 36 Tentis. 47 Ex impetu præcipiti. 38 Brachiis remigum. 39 Remiges fidendo incidunt, vel valdè findunt. 40 Aquarum fiſſuras ſulcis ſimiles. 41 Aperit ſe. 42 Simul evulſum. Metaphora. 43 Al. *roſtriſque tridentibus:* propter antiquarum navium roſtra triſida. 44 Roſtris navium ſtridorem facientibus.

1 Hæcum Homericis Iliad. 1. 3. comparat Macrob. lib. 5. Sat. cap 9. Vido & extremos versus lib. 1. Georg. 2 Tum veloces existentes, festinantes, ut naves prædictæ. 3 In curruli certamine bijngo, id est, dûm, ut celerius agantur, binis jugis concluditur circum simul rapuerunt. 4 Carceribus, id est, locis, ubi, priusquam emittantur equi cupiuri, arcentur. 5 Currus tracti, aut equi currum trahentes. 6 Tam vehementer. 7 In campum ex carceribus. 8 Laxa, effuse, fluitantia collis. 12. l. *manibusque* undantes *flectit habenas*. Metaphora. 9 Equorum sc. id est, equis jugalibus. 10 Et non pendent sic inclinati ad verbera, ut sc. remiges incumbunt remis. Elegans aurige, flagello equos urgentis ad cursum effusum, hypotyposis. 11 Deinde, postquam signum est datum. 12 Studiosis acclamationibus fautorum. 13 Tota sylva vicina Echo significat, ut & sequenti versu. 14 Acclamantium. 15 Inter montes. 16 Frequenter evolvunt, magno sono reddunt. 17 Ictu votum. 18 Reboant, aut resultare videntur propter vehementem clamorem, quem resilire faciunt. 19 Alias naves. 20 Et celer ter percurrit per primas undas. 21 Inter turbæ strepitum & favencium hinc inde clamores. 22 Navis Gyæ, sc. Chimæra. Notandum est hic, Poëtam modò ipsos duces, modò pro ducibus navium nomina usurpare. 23 Remigandi peritior; vel remis instructior. 24 Mole & magnitudine. 25 Navis ex pinu facta, sc. Scylla. Materia pro materiato. 26 Moratur ipsum. 27 Gyan & Cloanthum. 28 Æquali distantiâ, interstitio, intervallo, inter se contendentes, utra esset prior. 29 Mnesthei navis. 30 Navis Sergesti. 31 Contendunt. 32 A prioribus occupatum. 33 Aliquando. 34 Præit: quia Centaurum post se relinquit. Al. *habet*. sc. priorem locum. 35 Prittin superatam. 36 Rostris, aut prois. Metaphora. 37 Findunt aquas marinas, id est, per mare navigant. Metaphora. *Sulcare* enim, est sulcos facere, & terram proscindere aratro. 38 Saxo, ubi Æneas metam constituerat. 39 Terminum navigationis. 40 Sæpè. 41 Primus, & ad tempus victor. 42 Gubernatorem navis Chimæræ. 43 Vehementi.

1 *Non* 2 *tam præcipites, bijugo certamine campum*
Corripuêre; ruuntque effusi 4 *carcere* 5 *currus:* 145
Nec 6 *sic* 7 *immissis aurigæ* 8 *undantia lora*
Concussêre 9 *jugis, pronique* 10 *in verbera pendent.*
11 *Tum plausu, fremituque virûm,* 12 *studiisque faventum*
Consonat 13 *omne nemûs,* 14 *vocemque* 15 *inclusa* 16 *volutant*
Littora: 17 *pulsati colles clamore* 18 *resultant.* 150
Effugit ante 19 *alios,* 20 *primusque elabitur undis*
21 *Turbam inter fremitumque* 22 *Gyas: quem deinde*
Cloanthus.
Consequitur, 23 *melior remis; sed* 24 *pondere* 25 *pinus*
Tarda 26 *tenet: post* 27 *hos* 28 *æquo discrimine* 29 *Pristis,*
30 *Centauruque; locum* 31 *tendunt superare* 32 *priorem* 155
Et 33 *nunc Pristis* 34 *abit, nunc* 35 *victam præterit ingens*
Centaurus: nunc unà amba, junctique feruntur
36 *Frontibus, & longa* 37 *sulcant vada salsa carina.*
Iamque propinquabant 38 *scopulo,* 39 *metamque* 40 *tenebant,*
Cùm 41 *princeps, medioque Gyas in gurgite victor,* 160
42 *Rectorem navis compellat* 43 *voce Menœten:*

Qui

Quò tantùm 1 *mihi dexter abis? 2 hùc dirige cursum:*
3 Littùs ama, & 4 lævas stringat sine palmula cautes:
5 Altum alii teneant. 6 Dixit: sed 7 caca Menœtes
Saxa timens, 8 proram pelagi 9 detorquet ad undas.
Quò 10 diversus abis? 11 iterum, pete saxa, Menœte:
Cum clamore Gyas 12 revocabat: & ecce Cloanthum
13 Respicit 14 instantem tergo, & 15 propiora tenentem
16 Ille inter 17 navemq; Gyæ, scopulosq; 18 sonantes,
19 Radit iter lævum interior, 20 subitusq; priorem
Præterit, & 21 metis tenet æquora 22 tuta relictis.
Tùm verò exarsit 23 juveni dolor 24 ossibus ingens,
25 Nec lacrymis caruêre genæ, 26 segnemq; Menœten,
Oblitus 26 decorisque sui, 27 sociúmque salutis.
In mare præcipitem puppi 28 deturbat ab altâ.
29 Ipse 30 gubernaculo rector subit, ipse 31 magister:
32 Hortaturq; viros, 33 clavumq; ad 34 littora 35 torquet.
36 At gravis 37 ut fundo vix tandem redditus imo est
Iam senior, madidâque fluens in veste Menœtes;
Summa 38 petit scopuli, siccâque in rupe resedit
Illum & 39 labentem Teucri, & risêre 40 natantem;

1 Ii damnum meum in] dextrum tendens. 2 In hanc partem, ubi ego sum. Digito commonstrat quò rorqueri navem velit Gyas. 3 Sequere, pete, tene saxum, in quo meta est. 4 Permittet ut extremæ remorum partes, formam protensæ palmæ habentes, leviter radant ac

contingant scopulos, quos vitavit Menœtes, in sinistrâ exstantes. 5 Alii gubernatores timidi profundum mare petant, cum victoriæ periculo. 6 Gyas. 7 Procurrentia & sub aquis latentia. 8 Anteriorem partem navis. 9 Dirigit ad profundum, cum viæ dispendio. 10 Ab eâ parte, in quam tendere volo. 11 Sc. *dico tibi*. 12 Iterùm vocabat: vèl, abducebat à scopulo, saxorum latentium metu exorbitantem Menœten à procursu. 13 Gyas. 14 Urgentem, & proximè à tergo hærentem. 15 Proxima loca. 16 Clointhus. 17 Chimeram. 18 Concussione aquarum. 19 Molliter contingendo cautes pertransit iter sinistrum, à quo Menœtes diverterat. 20 Subitò eum, qui prior fuerat, sc. Gyan anteverterit. 21 Prætervectus scopulos, undè deberent reverti: & quia nondùm revessus erat, nondùm victor erat licet metas primus contigisset. 22 Profunda, non periculosa per saxa latentia. 23 Gyæ. 24 Ad medullas usque. 25 Ei simul lachrymavit. 26 Honestatis suæ: nàm iratus erat. 27 Sociorum, suorum, quorum salus hic & alibi periculum subitura erat amisso gubernatore. 28 Cum turba dejicit. 29 Gyas. 30 Ad gubernaculum, fugiens officio gubernatoris, quem deturbaverat. 31 Existens princeps & gubernator. 32 Ad remigandum totis viribus. 33 Gubernaculum. 34 Metam, sive scopulum, quem vitaverat Menœtes. 35 Dirigit. 36 Suspendit parumper narrationem; & per occasionem Menœtæ fortunam refert. 37 Postquam è fundo emerserat. 38 Conscendit: erat enim propè scopulum quem vitaverat. 39 Quia sciebant eum penitum esse, nec submergi posse. 40 Ad scopulum.

1 Aquas marinas.
2 Jam frequenter vomentem è pectore.
3 Hoc loco, aut ex hoc eventu. Omissis præcurrentibus, ad reliquos duos transit, qui proximè sequebantur.
4 Lætificans.
5 Quia gubernatorem amiserat.
6 Quàm Mnestheus
7 Ubi meta erat constituta
8 Nec tamen Sergestus præcedebat Mnestheum rotâ navi-

Et 1 *salsos rident* 2 *removentem pectore fluctus.*
3 *Hic* 4 *læta extremis spes est accensa duobus,*
Sergesto, Mneſteoque, Gyan ſuperare 5 *morantem.*
Sergeſtus 6 *capit* 6 *ante locum,* 7 *ſcopuloq; propinquat.*
8 *Nec totâ tamen ille prior præeunte carina:*
9 *Parte prior,* 10 *partem* 11 *noſtro præmit æmula Triſtis.*
At media ſocios 12 *incendens nave per ipſos,*
Hortatur Mneſtheus: 13 *Nunc nunc inſurgite remis,*
14 *Hectorei ſocii, Trojæ quos* 15 *ſorte ſuprema*
Delegi 16 *comites: nunc* 17 *illas* 18 *promite vires,*
Nunc animos; quibus in 19 *Getulis* 20 *Syrtibus uſi,*
21 *Jönioque mari,* 22 *Maleæque* 23 *ſequacibus undis.*
Non jam 24 *prima peto* 25 *Mneſtheus, neq; vincere certo:*
*(*26 *Quanquam ô) ſed ſuperent,* 27 *quibus hoc, Neptune, dediſti.*
28 *Extremos* 29 *pudeat rediiſſe:* 30 *hoc vincite cives,*
Et prohibete 30 *nefas.* 31 *Olli certamine ſummo*
32 *Procumbunt:* 33 *vaſtis tremit ictibus* 34 *aurea puppis,*
Subtrahiturque 35 *ſolum.* 36 *Tum* 37 *creber* 38 *anhelitus artus,*
40 *Aridaq; ora quatit: ſudor fluit undiq;* 41 *rivis.*

9 Sed prior erat tantummodo parte navis, suæ, id est prorâ. 10 Centauri sc. quæ navis erat Sergesti. 11 Anteriore parte suâ, id est, prora ferrata urget insecutrix & ad vincendum æmula navis Mnesthei. 12 Ingrediens. 13 Maximè nunc. 14 Fortissimi, qualis Hector erat; aut Hectoris quondam comites. 15 In excidio Trojæ. 16 Hujus profectionis. 17 Empharice. 18 Proferte 19 Getulis sive Lybicis. 20 *Ivbrevia & Syrtes urgebantur.* l. 1. 21 Juxta Charibdin, cùm navigarent: cujus *proni verrebant certamibus aquora remis,* l. 3.

22 Μαλέα vel Μαλεία Laconiæ est promontorium, cujus cautes in mare procurrunt per V. M. passuum. 23 Persecutricibus, ac retrahentibus naturas in periculum inevitabiles, undè se expedire non possint. 24 Primas partes seu victoriam ac præmium habere. 25 Quamvis Mnestheus sim, qui primas partes obtinere soleo. 26 Ἀποσιώπησις modesta. Utinam victoria mihi jam contingeret. 27 Qui non tua virtute, sed tuo numine freti, nunc superant. 28 A turpi deterret suos. *Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui est.* Horat. 29 Sc. *vos saltem.* 30 Hoc dedecus, ne extremi redeatis. 31 Illi. 32 Toto pectore remis incumbunt. 33 Amplissimis. 34 Rostro æreo armata: vel, firma, fortis. 35 Impulsu remorum. 36 Τὸ ὑποκείμενον; nam *solum* est, quod iis subjicitur, quæ aliquid sustinent, & rei cuipiam, ceu fundamentum, subjiciuntur. Sic navibus mare, solum est; stellis cœlum. *Astra tenent cœleste solum,* Ovid. 1. Met. 37 Insuper. 38 Crebrò emissus, propter laborem remigandi. 39 Remigum. 40 Siccæ, sti exhausta. 41 Tanquam perrivos, in molem rivorum.

Attulit

Attulit ipſe 1 viris optatum 2 caſus 3 honorem
Namque furens 4 animis, dum 5 proram ad 6 ſaxa
7 ſuburget
8 Interior, 9 ſpatioque ſubit Sergeſtus iniquo;
Infelix ſaxis in 10 procurrentibus haſit.
11 Concuſſæ 12 cautes, & acuto in 13 murice remi
14 Obnixi crepuere, 15 illiſaque prora 16 pependit.
17 Conſurgunt nautæ, & magno clamore 18 morantur:
19 Ferratoſque ſudes, & acuta cuſpide 20 contos
Expediunt, 21 fractoſque 22 legunt in gurgite remos.
At 23 latus Mneſtheus ſucceſſuq; 24 acrior ipſo, 25
Agmine remorum celeri, veniſque 26 vocatis,
27 Prona petit maria, & pelago 28 decurrit 29 aperto.
30 Qualis 31 ſpelunca ſubito commota columba,
32 Cui 33 domus, & 34 dulces latebroſo in 35 pumice 36 nidi
37 Fertur in arva volans, 38 plauſumq; exterrita pennis
Dat tecto ingentem: 39 mox aëre 40 lapſa 41 quieto
42 Radit iter liquidum, 43 celeres neq; commovet alas.

1 Viriliter remiganti bus Mneſtheo Cloanthoque. 2 Eventus occaſio ipſa. 3 Sc. ut extremi non eſſent. 4 Animo. 5 Dùm inter ſaxum & navem Sergeſtus tranſire contendit, quò brevioris curſus compendio ſaxum circumflecteret: ſuprà Gyas Idem voluit.

6 A Menœte virata. 7 Ab interiore urpet. 8 Sinifterior; vel, qui brevioris ad metam ſpatio tendebat. 9 Agitur in ſpatium ſcopuloſum, & non ſatis magnum pro captu Centauri. 10 Prominentibus, in mare è ſcopulo opinione longius porrectis ac latentibus. Parvum ſpatium erat inter littus & navem Mneſthei: Priſtin Sergeſtus conatus eſt ſummis remigum viribus anteire, & ſaxis illidit navem. 11 Sunt à remis. 12 Saxa latentia. 13 Saxo, aſpero & cuto, cochleam marinam referente. 14 Illiſi remi verberando ſtagorem dederunt atque in partes diſſilierunt. 15 Partim læſa 16 Hæſit in latentibus ſaxis, ſeu libramento pendens. 17 Simul contendunt, navem ſuſpenſam amovere conantes. 18 Retro agunt. 19 Perticas ferro munitas, quibus naves detrudere ſolent. 20 Baculos oblongos (quibus profunditatem explorate ſolent) expediè injiciunt. 21 Ad ſcopulum. 22 Colligunt. 23 Quod per infortunium Sergeſti eum præteriret. 24 Sc. *effectus*. 25 Impulſu, actu; vel multitudine remorum. 26 Optatis. 27 Deſilua & vicina littoribus, ac proinde expeditiora jam Mneſtheo, & à meta tanquam à monte deſcendenti; transvolat maria. 28 Deorſum currit. 29 Patenti, ubi nulli ſcopuli, nullæ cautes erant. 30 Qualiter. Comparatione à columbæ natura, volatuſque ratione ſumpta, amplificat primùm poſt ſucceſſum ſuperati Sergeſti velocitatem: deinde æquabilem curſum ad prætervehendos Gyan & Cloanthum. 31 De caverna ſua deturbata. 32 Columbæ. 33 Columbaria. 34 Propter pullos. 35 Rupe foraminoſa inſtar pumicis: vel pumicea rupe. Species pro genere. 36 Sc. *ſunt*. 37 E ſpelunca. 38 Exterrita clamore aut ſtrepitu aliquo dat ingentem ſonitum aliis ſuis: vel, *exterrita tecto*, id eſt, evolans ex tecto propter terrorem. 39 Paulo poſt. 40 Devolans 41 Non concitato; vel, tuto, ſecuro, & à periculis libero. 42 Molliter ſecat, purum, ſerenum & clarum aërem. 43 Sed æquatis & immotis alis deſcendit.

Sic

1 Volat. 2 Quæ fuerat ultima trium navium de victoriâ certantium: nam Sergestus adhuc in cautibus luctabatur. 3 Iterùm navigare fractis remis. 4 Saxis sub aquæ superficie ita latentibus, ut navigantibus non sint conspicua. 5 Neque enim ullus in medio mari aderat, qui vellet in ipso certaminis periculo ei auxiliari. 6 Tenui præsidio nitentis: nam magnæ artis est fractis remis navigare aut tendere quo velis. 7 Quæ maxima erat. 8 Navem Gyæ ductoris. 9 Et Chimæra occupatur à Mnestheo ac Pistri. 10 Gubernatore Menœte, quem paulò antè e puppi præcipitem dederat. Nihil autem stabile, quod duce caret. 11 Restat vincendus juxta terminum. 12 Insequitur, aggreditur, Mnestheus. 13 Stimulat. Si 4c. *se*: vel, *ingeminas*, id est, ingeminatur, multiplicatur. Enallage generis. 15 Spectatorum in littore collectorum. 16 Spectantes. 17 Mnestheum. 18 Exstimulant studiosis cohortationibus ac favore. 19 Aër sublimis. 20 Cloanthi socii, qui jam victoriam prope manu tenebant. 21 Quod sibi jam proprium ac certum fecerant victoriâ partâ. 22 Acquisitum. 23 Indigne ferunt, quòd victoriam, jam fere partam sibi præripi patiantur. Vel sic: Socii Cloanthi, illo successu, quem adhùc habuerant, adeoque victoriâ ipsa, quam certò sperare poterant, plane se indignos judicant, nisi teneant, & tueantur partum honorum. 24 Ex pacto vitam cum laude mutare, id est, malunt amittere vitam, quàm laudem, & dare vitam pro laude conservandâ, L. 12. Turnis ad Latinum: *lethumque sinas pro laude* pacisci. 25 Mnesthei socios sequentes. 26 Fovet & accendit. 27 Cloanthum se, superare. *Plus incipit habere posse, qui plus habet*, Seneca epist. 119. 28 Quia persuaserunt sibi posse 29 Et forte intrassent unà portum reversi ad carceres, æquatis rostris, ad æqua præmia, nisi divinam implorasset opem Cloanthus. 30 Æquali vicinitate & tempore in portum reductis. 31 Proris. 32 Manus conjunctas in pontum. 33 Dii maris.

1 Volat. *Sic* 1 *Mnestheus, sic ipsa fugâ secat* 2 *ultima Pristis*
2 Quæ fuerat ultima trium navium de victoriâ certantium: nam Sergestus adhuc in cautibus luctabatur. *Æquora: sic illam fert impetus ipse volantem,*
Et primum in scopulo 3 *luctantem deserit alto* 220
Sergestum: 4 brevibusque vadis, 5 frustràque vocantem
Auxilia, & 6 fractis discentem currere remis,
Indè Gyan, ipsamque 7 *ingenti mole* 8 *Chimæram*
Consequitur: 9 cedit. quoniam spoliata magistro est.
Solus jamque ipso 11 *superest in fine Cloanthus:* 225
Quem 12 *petit, & summis adnixus viribus* 13 *urget.*
Tum verò 14 *ingeminat* 15 *clamor;* 16 *cunctique* 17 *sequentem*
Instigant studiis: resonat clamoribus 19 *æther,*
Hi 21 *proprium decus, &* 22 *partum* 23 *indignantur honorem,*
Ni teneant: vitamque volunt pro laude 24 *pacisci* 230
Hos successus 26 *alit:* 27 *possunt,* 28 *quia posse videntur*
Et fors 30 *æquatis capissent præmia* 31 *rostris,*
Ni 32 *palmas ponto tendens utrasque Cloanthus,*
Fudissetque preces. Divosque in vota vocâsset, 234
Dii, quibus imperium pelagi, quorum æquora curro,

3 Iterùm navigare fractis remis. 4 Saxis sub aquæ superficie ita latentibus, ut navigantibus non sint conspicua. 5 Neque enim ullus in medio mari aderat, qui vellet in ipso certaminis periculo ei auxiliari. 6 Tenui præsidio nitentis: nam magnæ artis est fractis remis navigare aut tendere quo velis. 7 Quæ maxima erat. 8 Navem Gyæ ductoris. 9 Et Chimæra occupatur à Mnestheo ac Pistri. 10 Gubernatore Menœte, quem paulò antè e puppi præcipitem dederat. Nihil autem stabile, quod duce caret. 11 Restat vincendus juxta terminum. 12 Insequitur, aggreditur, Mnestheus. 13 Stimulat. Si 4c. *se*: vel, *ingeminas*, id est, ingeminatur, multiplicatur. Enallage generis. 15 Spectatorum in littore collectorum. 16 Spectantes. 17 Mnestheum. 18 Exstimulant studiosis cohortationibus ac favore. 19 Aër sublimis. 20 Cloanthi socii, qui jam victoriam prope manu tenebant. 21 Quod sibi jam proprium ac certum fecerant victoriâ partâ. 22 Acquisitum. 23 Indigne ferunt, quòd victoriam, jam fere partam sibi præripi patiantur. Vel sic: Socii Cloanthi, illo successu, quem adhùc habuerant, adeoque victoriâ ipsa, quam certò sperare poterant, plane se indignos judicant, nisi teneant, & tueantur partum honorum. 24 Ex pacto vitam cum laude mutare, id est, malunt amittere vitam, quàm laudem, & dare vitam pro laude conservandâ, L. 12. Turnis ad Latinum: *lethumque sinas pro laude* pacisci. 25 Mnesthei socios sequentes. 26 Fovet & accendit. 27 Cloanthum se, superare. *Plus incipit habere posse, qui plus habet*, Seneca epist. 119. 28 Quia persuaserunt sibi posse 29 Et forte intrassent unà portum reversi ad carceres, æquatis rostris, ad æqua præmia, nisi divinam implorasset opem Cloanthus. 30 Æquali vicinitate & tempore in portum reductis. 31 Proris. 32 Manus conjunctas in pontum. 33 Dii maris.

Vobis

Vobis latus ego hoc 1 *candentem in littore taurum*
Conſtituam ante aras, 2 *voti reus*: 3 *extaque ſalſos*
4 *Porriciam* 5 *in fluctus*, *& vina* 6 *liquentia fundam*.
7 *Dixit*: *eumque imis ſubfluctibus audiit omnis*
8 *Nereidum*, 9 *Phorciq*; 10 *chorus*, 11 *Panopeaq*; *virgo*:
Et 12 *pater ipſe manu magna* 13 *Portunus* 14 *euntem*
Impulit: 15 *illa Noto citius*, *volucrique ſagittâ*,
Ad terram fugit, *&* 16 *portu ſe condidit alto*.
Tum 17 *ſatus Anchiſiâ*, *cunctis ex* 18 *more vocatis*,
Victorem 19 *magna præconis voce* 20 *Cloanthum*
21 *Declarat*, *viridique advelat* 22 *tempora* 23 *lauro*:
Muneraque in naves 24 *ternos* 25 *aptare juvencos*,
Vinaque & 26 *argenti* 27 *magnum dat* 28 *ferre talentum*.
Ipſis præcipuos 29 *ductoribus addit* 30 *honores*.
31 *Victori* 32 *chlamydem* 33 *auratam*, *quam plurima circùm*
Purpura Maandro duplici 34 *Melibœa cucurrit*:

1 Candidum, victorialem alias, Neptuno immolandus erat niger taurus. 2 Debitor voti, obnoxius voto perſolvendo: undè vota ſolventes dicimus abſolutos. *Votivus* eſt, qui, ſuſcepto ſub conditione voto, ſe numini obligat, *damnatus*, qui ſuſcepta non ſolvit. 3 Tauri. 4 Porrigam. *Porricere*, verbum eſt ſacrificantibus ſolenne, ut annorat Macrob. Sat. l. 3. c. 2. 5 Diis ſc. marinis, ut aliis Diis in arâ, menſâ, foco, aut terra. 6 Fluida & pura. 7 Cloanthus finivit preces. 8 Nympharum marinarum filiarum Nerei & Doridis numero L. 9 Phorci (qui Neptuni & Theſeæ filius Deuſque marinus) chorus: hoc eſt Nymphæ marinæ. 10 Cœtus & multitudo Nympharum, quibus Phorcus præeſt. 11 Una filiarum Nerei. 12 Præcipuè in eâ re reverendus. 13 Idem, Melicerta, & Palæmon, portuum præſes: filius fuit Inus & Athamantis. 14 Navem. 15 Navis Cloanthi Scyllæ. 16 Penitus intravit portum uſque ad littus. 17 Genitus Anchiſâ, id eſt, Æneas. 18 Sacrorum certaminum. Præcones ludorum gymnicorum coronas impoſuerunt victoribus, eorumque nomina magna voce pronuntiarunt. Cic. l. 5. epiſt. 12. 19 Clarâ, quæ ab omnibus exaudiri poterit. 20 Ad Scyllam Tyrrhenorum piratarum navim, cujus celeritatem memorat Palæphatus, reſpexiſſe Poëtam volunt. 21 Pronuntiat. 22 Caput ejus. Pars pro toto. 23 In ſignum victoriæ. 24 Non ſingulis navibus ternos, ſed ſingulos tribus, quæ redierant: ſive tres in ſingulas naves. 25 Advectare. 26 Hinc autumant legendum fuiſſe ſuprà 1 *argenti aurique talentum*. 27 Talentum majus Atticum fuit octingentorum coronoterum, noſtræ monetæ 250. l. minus autem ſexcentorum. 28 Ferendum. id eſt, auferendùm, accipiendum. Horat. Od. 8. l. 4. *neque tu peſſima munerum* Ferres. Ep. 17. l. 1. *Coram rege ſuo de paupertate tacentes*, *Plus poſcente ferent*. 29 Cloantho, Mneſtheo, Gyæ & Sergeſto. 30 Munera honoraria ampliſſima, ac honorificentiſſima: cætera enim erant communia omnibus remigibus. 31 Cloantho, ſc. *addidit*. 32 Indumentum Imperatorium & militare, cujus oras gemina prætexta purpurea ſinuoſo, & in ſe remeanti flexu, ad inſtar Mæandri Cariæ fl. cinxit. 33 Aureo filo intextam. 34 Theſſalica: ab inſulâ, vel urbe Theſſalicæ cognomine, purpurâ celebri.

1 Et in qua chlamyde Ganymedis imago intexta, &c. 2 Ganymedes, Troïs, regis Trojanorum, filius, quem dûm in Ida monte venaretur, rapuit aquila ales Jovis arma. 3 Sc. in. 4 Venatorio. 5 Insequitur in venatione. 6 Hypotyposis pueri à cursu fatigati. 7 Puerum. 8 Celeriter volans. 9 Raptim in sublime vexit. Ter. Sublimem *hunc intrò rape, quantum potes.* 10 Aquila, cela, id est fulmina gerens: quia altissimè volat, & solis radios visu non formidat. Homerus autem canit eum à Diis ipsis raptum ad pocillandum. 11 Seniores pædagogi, qui ad custodiam pueri venatum exierant. 12 Manus. 13 Frustra extendunt, quia jussu Jovis raptus erat Ganymedes, ut esset pincerna Deorum, rejectâ Hebe, Junonis filia. 14 Quia aquilam insequi non potuerunt canes, nisi solo latratu, quem ingeminaverunt. Ipse quidem latratus in pictura non fuit auditus, sed canum simulacra ita erant effigiata, ut latrantibus essent similia. 15 Docet, quæ cæteris præmia data sint. 16 Post primum, id est, post Cloanthum. 17 Subtilibus & politis annulis sive circulis ferreis contextam. 18 Mnesthæo. 19 Et tribus liciis & triplici ordine nexam, quæ licia aut qui hami erant ex auro. 20 Tunicam armaturæ, quæ olim ex loris fiebat. 21 Hosti Græco ad Illum pugnanti. 22 Æneas. 23 Raptim profluentem. 24 Fluvium. 25 Ante Trojam. 26 Græcorum imitatione vocalem longam, alia sequente, corripuit. Quemadmodum & l. 3. supra, *Insula Ionio in magno*, diphthongum finalem, sequente finali, corripuit. 27 Ut habeat, sive habendam illam loricam, δ' ἔσσυτο χαλκὸν ἔχειν, Græcorum more. 28 Mnesthei. 29 Ad ornamentum, & ad munimen, cum in armis foret. 30 Cum difficultate. 31 Loricam. 32 Demolei, aut Æneæ. 33 Densè, variè complicatam. 34 Simul nitentes. 35 Sc. *illam.* 36 In diversum fugientes, sine ductore errantes. 37 Æneas dat pro tertio dono ollas duas æreas. 38 Fortibus viris in præmia dari solitos, quos itaque & tripodas esse existimant nonnulli. 39 Vasa in formam cymbæ nauticæ, cælata & sculpturis ornata, elaborata.

1 Extexitque puer frondos regius Idæ
Veloces jaculo cervos, cursuque fatigat,
Acer, anhelanti similis: quem præpes ab Idâ
Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.
Longævi palmas nequicquam ad sidera tendunt
Custodes, sævitque canum latratus in auras.
At, qui deinde locum tenuit virtute secundum,
Lævibus hunc hamis consertam auroque trilicem
Loricam (quam Demoleo detraxerat ipse superbo
Victor, apud rapidum Simoënta sub Ilio alto)
Donat habere viro, decus & tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus, Sagarisque ferebant
Multiplicem, connixi humeris: indutus at olim
Demolens, cursu palantes Troas agebat,
Tertia dona facit, geminos ex ære lebetes,
Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis.

Claudian. Præ. 3 l. &c. Raptum ipsum Ganymedis breviter exponit Ovid. Met. 10 *Rex superum Phrygii quondam Ganymedis amore Arsit*, &c.

Jam-

Iamque 1 *adeò donati* 2 *omnes*, 3 *opibusque superbi*,
Puniceis ibant 4 *evincti tempora* 5 *taniis*:
6 *Cum* 7 *savo è scopulo multâ* 8 *vix* 9 *arte revulsus*,
10 *Amissis remis, atq;* 11 *ordine debilis uno*, 271
Irrisam sine honore 12 *ratem Sergestus* 13 *agebat*.
14 *Qualis* 15 *sæpè via deprensus* 16 *in aggere serpens*,
17 *Ærea* 18 *quem* 19 *obliquum rota transiit*, 20 *aut*
21 *gravis ictu*
22 *Seminecem liquit* 23 *saxo, lacerumq; viator*. 275
Nequicquam longos 24 *fugiens dat* 25 *corpore* 26 *tortus*,
27 *Parte ferox, ardensque oculis, &* 28 *sibila colla*
Arduus 29 *attollens*; 30 *pars* 31 *vulnere* 32 *clauda*
33 *retentat*,
34 *Nexantem nodis, seq; in* 35 *sua membra plicantem*.
36 *Tali remigio* 37 *navis se* 38 *tarda* 39 *movebat*. 280
Vela 40 *facit* 41 *tamen, &* 42 *plenis subit* 43 *ostia velis*.
Sergestum Æneas 44 *promisso munere donat*,
Servatam ob navem lætus, 45 *sociosque reductos*.
46 *Olli* 47 *serva datur* 48 *operum* 49 *haud ignora Minervæ*
50 *Cressa genus*, 51 *Pholoë, geminiq; sub* 52 *ubere* 53 *nati*.

1 Omnino præmiis affecti.
2 Qui in certamine vicerant
3 Datis.
4 Habentes capita circumdata 1 quod signum erat victoriæ.
5 Vittis aut sertis coronarum. *Tænia* proprie sunt extremæ partes vittarum, quæ ab infulis vel coronis undantes pendent.
6 Transitio ad Sergestum in tamine ultimum. 7 Magno & aspero. 8 Difficulter. 9 Virtute. 10 Pro parte. 11 Remigum: quia uno è tribus ordinibus spoliatus fuerat. 12 Navem Centaurum. 13 Tardè impellebat. Ter. *Quid tu, quò hinc te agis?* 14 Comparatio à serpentis, rotarum ictu fractimatura. 15 Quod sæpè fit. 16 In tumulo & editiore mediæ viæ loco, per quem vehicula aguntur. 17 Æneo vel ferreo armata cautho. 18 Serpentem. 19 Per obliquum: eum non servaret rectum cursum. 20 Sc. *quem*. 21 Infestus propter ictum. 22 Semimortuum. 23 Per saxum, quo ictum dederat. 24 Serpens deprensus fugere tentans. 25 Contrahendo & extendendo corpus. 26 Volutiones, torsiones. 27 Illæsa, id est, priore: nam lingua & capite veneno armatus est. 28 Sibilantia. 29 Erigens. 30 Posterior pars saucia. 31 Illæso sc. 32 Claudicans. Metaphora ab animantibus, quæ pedibus utuntur. 33 Impedit eum à fuga aut insultu. 34 Suos annulos. 36 Quasi volutione moverur serpens vulneratus. Est autem applicatio similitudinis hujus. Q. d. Simili ratione, lentius propter remos fractos agebatur. 37 Sergesti. 38 Tardata: quia collisa & spoliata parte remorum. 39 Per remiges suos. 40 Expandit, ut ocius moveretur. 41 Quam quam confractione tardaretur. 42 Quia remis egebat. 43 Portum: *ostia* proprie sunt fluminum. 44 Uti jusserat eos *merita expectare præmia palmæ*, ita victis solatia non neganda duxit, ut infrà, Dareti. 45 Ejus sc. 46 Illi Sergesto. 47 Ancilla. 48 Lanificii, telæ, texturæ: quæ Minerva invenit, & quibus Arachnen vicit. 49 Perita. 50 Cretensis genere & natione. 51 Nomine sc. 52 Ejus. 53 Dantur Sergesto: habebat enim hîc serva duos filios.

1 Dimisso, omisso.
Hoc pius Æneas 1 *misso certamine, tendit*
Simplex pro compositio.
2 *Gramineum in campũ, quem* 3 *collibus undiq; curvis*
Cingebant sylvæ 5 *mediâque in valle* 4 *theatri*
2 Gramineum, ut aptum, propter soli æqualitatem
Circus erat: 6 *quò se multis cum* 7 *millibus* 8 *heros*
9 *Conseſſu* 10 *medium tulit,* 11 *extructoq; reſedit.* 290
12 *Hic, qui fortè velint rapido contendere curſu,*
Invitat 13 *pretiis* 14 *animos, & præmia* 15 *ponit.*
Undique conveniunt Teucri miſtique 16 *Sicani:*
certaiurus curſu.
17 *Niſus, & Euryalus* 18 *primi.*
3 Quæ erant in collibus.
Eurialus formâ 19 *inſignis,* 20 *viridique juventâ.* 295
21 *Niſius amore* 22 *pio* 23 *puerũ* 24 *quos deinde* 25 *ſecutus*
4 Spectaculi.
26 *Regius egregiâ Priami de ſtirpe Diores.*
5 Locus aptus curſui: circumquem in coronæ formam ſederent ſpectatores, ut in Circenſibus ſolent.
27 *Hunc Salius, ſimul & Patron:* 28 *quorum alter*
Acarnan,
29 *Alter ab Areadiâ,* 30 *Tegea de ſanguine gentis.*
31 *Tum duo* 39 *Trinacrii juvenes, Helymus, Panopeſq;*
33 *Aſſueti* 34 *ſylvis, comites ſenioris Aceſtæ,* 301
35 *Multi præterea, quos fama obſcura* 36 *recondit,*
Æneas 37 *quibus in mediis ſic* 38 *deinde locutus:*
39 *Accipite hac animis, lætaſque advertite mentes.*
Forma ſparii Romani
Nemo ex hoc numero mihi non 40 *donatus abibit.* 305
Circa 41 *Gnoſia* 42 *bina dabo* 43 *lævato* 44 *lucida ferro.*

erat oblonga: in circuitu ſpectacula erant, in quibus equites & patres ſpectabant: in ſummo *Circi* Carceres erant, undè equi junĉti curribus proſiliebant. 6 Ad quem circum aut campum. 7 Ipſum ſtipantibus. 8 Æneas. 9 In conſeſſu id eſt, loco ad conſidendum apto, vel concilio hominum in uno loco ſedentium. 10 Qui locus in conſeſſu regum ac principum eſt. 11 Paulò antè. 12 In hoc circo inter nobiles Trojanos ſedens Æneas. 13 Præmiis 14 Eorum. 15 Conſtituit illis. 16 Siculi. 17 Trojani: quorum res geſtæ deſcribuntur l. 9. 11 Sc. *conveniunt.* 19 Decoratus. 20 Adhuc florente. 21 Sc. *inſignis* aut *conveniit.* 22 Caſſo & honeſto, Attico & Lacedæmonio, inquit Plutarchus lib. de educat. Non Thebano aut Cretenſi. 23 Euryali. 24 Quos duos, Euryalum ſc. & Niſum. 25 Sc. *eſt.* 26 De regali proſapia. 27 Diorem ſecuti ſunt. 28 Quorum duorum prior Salius erat de Acarnania, id eſt. Epirota. *Acarnania* enim pars Epiri eſt. 29 Erat. 30 Arcadiæ oppidi: cujus incolæ aliquando Spartanos prælio vicerunt, & ad unum omnes occiderunt. 31 Poſteà ſecuti ſunt. 32 Sicilienſes. *Trinacria* enim, ut ſuprà diximus, Sicilia dicebatur, à tribus ſuis promontoriis. 33 Venatores & nobiles. 34 Venatori. 35 Alii convenêre. 36 Occulit, & innominatos tenet. 37 Inter quos medius Æneas, vel in quorum medio. 38 Poſt quam convenerant. 39 Intelligite, id eſt, advertite animos ad ea quæ dicturus ſum. 40 Aliquo dono auctus. 41 Cretenſia ſpecies pro genere. *Gnoſſus* enim civitas Cretæ, quæ ſagittariis clara, & Minois regia fuit. 42 Singulis duo optimi pariter ac nobiliſſimi generis haſtilia, ſive tela miſſilia 43 Lævigato, nitido, ac candefacto. 44 Reſplendentia.

Spicula, 1 *calatamq; argento* 2 *ferre* 3 *bipennem.*
Omnibus hic erit 4 *unus honos: 5 tres* 6 *præmia* 5 *primi*
Accipient, flavaque 7 *caput nectentur* 8 *olivâ.*
Primus equum 9 *phaleris insignem victor habeto:* 310
Alter 10 *Amazoniam pharetram plenamque sagittis*
11 *Threïciis; late quam circùm amplectitur* 12 *auro*
13 *Balteus, & terati* 14 *subnectit* 15 *fibula* 16 *gemmâ,*
Tertius 17 *Argolicâ hac galeâ* 18 *contentus abito.* 314
Hæc ubi 19 *dicta, 20 locum* 21 *capiunt: 22 signoq; repente*
23 *Corripiunt spatio audito, 24 limenque relinquunt*
25 *Effusi,* 26 *nimbo similes, simul* 27 *ultima signant.*
Primus abit, longèque ante omnia 28 *corpora Nisus*
Emicat, & ventis, & 29 *fulminis* 30 *ocyor alis.*
Proximus 31 *huic,* 32 *longo* 33 *sed proximus* 32 *vallo,*
Insequitur Salius: 34 *spatio post deinde relicto,* 321
35 *Tertius* 36 *Eurÿalus.*
Eurÿalumq; Helymus sequitur: quo deinde 37 *sub ipso*
Ecce vŏlat, 38 *calcemque terit jam* 39 *calce Diores.*

1 Insculpram. 2 Reportandam à me. 3 Securim ancipitem, manubrio & argento calato idstructam. 4 Æqualis. Q. d. Singuli, sive in prïisſive in poſtremis sint, duo spicula; unamq; securim. seu bipennem accipient. 5 Victores sc. qui primi ad metam percurrerint. 6 Merita. 7 Habebunt caput nexum. 8 Alludit ad Olympia, in quibus victor oleâ coronabatur, quia olea neque cariem sentit, neque vetustatem, volentes eos significare pugiles, aut cursu certaturos indefessum ac constantem animum habere debere. 9 Ornamentis equinis insigniter ornatum. 10 Thecam sagittariam, quali utuntur Amazones, quæ habiles ad arcum sunt, & celeres ad cursum: *vel*, superstitem ex spoliis Amazonum, quæ populabundæ Phrygiam invaserant, vel etiam exiis, quæ auxilio Priamo venerant, duce Penthesilea. 11 Thraciis. 12 Ex lato auro. 13 Cingulum militare. 14 Subnexam tenet. 15 Ornamentum cinguli ad vestem subligandam. 16 Lapillo pollucido, aut unione, *Gemma* quoque est oculus vitis, quem primò emittit. Virg. *Turgent in palmite* geminæ. 17 A Græcis fortè, in fugam versis, ablata. 18 Innuit tertiũ præmium secundo & primo vilius esse. 19 Sunt ab Ænea. 20 Carceres, lineam, aut locum, undè cursus initium sit. 21 Cursores. 22 Ad profiliendum: hoc enim signum dabatur, ne priùs excurrerent. 23 Raptim transeunt, invadunt. Georg. 1. de equis. *Addum se in spatia* 24 Carceres: quibus profiliebant, lineam, aut signum creta factum. 25 Effundentes sc. Elegans Metaphora, qua admirabilem cursus celeritatem velocitatemque indicat. 26 Ventis pluviosis, qui, *Quæ data porta ruunt.* Hyperbole. 37 Metam oculis directè Intuentur ac designant aviditate vincendi, ut ad eam directo tramite, & ita breviore spatio percurrant. 28 Reliqua sc. 29 Quibus fulmen videtur deferri. Ab avium similitudine, quarum in volatu sita est pernicitas. 30 Velocior. 31 Niso. 32 Longa distantia. 33 Sc. *tamen*: quia nemo erat propior, licet ipse non esset propè. 34 Intervallo. 35 In ordine. 36 Sequitur. 37 Post quem ipsum, 38 postremam partem pedis ejus. 39 Pede suo.

Inclusum

1 Helymi. *Incumbens* 1 *humeru:* 2 *ſpatia & ſi plura* 3 *ſuperſint,* 325
2 Quod ſi plus ſpatii ad metam ſuper tuiſſet, id eſt, niſi Helymus tramitem directum occupaſſet Diores Helymum in curſu jam æquum & ambiguum, præverſus, à tergo reliquiſſet. 3 Ergo haud procul à meta aberant. 4 Diores. 5 Quam Helymus.
Tranſeat 4 *elapſus* 5 *prior,* 6 *ambiguumq́;* 7 *relinquat.*
Iamque fere ſpatio extremo, feſſique 7 *ſub ipſum*
Finem adventabant; lævi cum 8 *ſanguine Niſus*
Labitur infelix: 9 *cæſis* 10 *ut fortè juvencis* 329
11 *Fuſus humum, virideſq́;* 11 *ſuper madefecerat herbas.*
Hic 12 *juvenis, jam victor, ovans veſtigia preſſo*
Haud tenuit 13 *titubata ſolo, ſed pronus in ipſo*
Concidit, 14 *immundoque ſimo,* 14 *ſacroque cruore,*
Non 15 *tamen* 16 *Euryali, non* 17 *illo oblitus* 28 *amorum:*
Nam ſeſe 19 *apposuit Salio, per* 20 *lubrica ſurgens:* 335
21 *Ille autem* 22 *ſpiſſa* 23 *jacuit revolutus arenâ.*
24 *Emicat Euryalus, &* 25 *munere victor* 26 *amici*
27 *Prima tenet,* 28 *plauſuq́;* 29 *volat, fremituq́;* 29 *ſecundo.*
Poſt Helymus ſubit, & nunc 30 *tertia palma Diores.*
Hic 31 *totum caveæ conſeſſum ingentis, & ora* 340
33 *Prima* 34 *patrum magnis Salius* 35 *clamoribus implet,*
36 *Ereptumque* 37 *dolo reddi ſibi poſcit honorem.*
38 *Tutatur favor Euryalum,* 39 *lachrymæ que decora,*

6 Incertum victoriæ. 7 Paulùm circa ipſam metam conſtitutam. 8 Hoſtiarum, quæ, pro more, ante Agonalia ſive certamina cædebantur: ut Iliad 23, 9 A Cloantho, aut ab aliis curſoribus. 10 Sècundùm quod. 11 Erat fulus ſuper humum. Tmeſis ergo hic eſt: q. d. *ſuper fuſus.* 12 Niſus. 13 Titubantia, vacillantia; tredidantia. Enallage generis. 14 Quui erat ejectus ex extis. 15 Licet lapſus eſſet. 16 Amici ſui. 17 Niſus. 18 Ergà Euryalum. Nam cùm cecidit Niſus, oppoſuit ſe Salio ut Euryalus haberet palmam. 19 Niſus. Sic apud Homerum Pallada favore ſuperat Ulyſſes. 20 Pingui perfuſa, & labifacientia. 21 Salus, qui proximus Niſo hæſerat in excurſu. 22 Sanguine vitulino concreta. 33 Dolo Niſi. 34 Profiliit prioribus jacentibus. Namque beneficio Niſi prolapſi, qui pedem Salio objecerat, primus ad metam procurrit. 35 Beneficio

26 Niſi. 27 Spatia, aut loca: τὰ πρῶτα. 21 Favore ſpectatorum. 29 Favorabili. 20 Tertiùm victor, tertiæ palmæ aſſecutor. *Et certamen erat Chorydon cum Thyrſide magnum.* 31 Ex hoc facto. 32 Omnes ſpectatores conſidentes in ingenti circo cavo: quia in medio ejus currebatur. *Cavea* propriè eſt locus in theatro, velis opertus, ex quo populus ludos ſpectabat. 33 Primùm, præcipue. 34 Æneæ & procerum Trojanorum ſpectantium. Alludit ad Romanorum Senatum, in quo *Patres* vocabantur centum illi Senatores, quos Romulus ad Reip. curam elegerat. 35 Quia ab illis expectavit potiùs ſubſidium, quàm à junioribus, ſciens quod tueretur favor Eurialum. 36 Sibi. 37 Niſi ſc. qui ſe ei currenti oppoſuerat 38. Favor ſortius juventutis protegit caſtam Euryali. 39 Quas emiſerat timore, quod tanto & tam inſperato honore fraudaretur.

Gratior

Gratior & pulchro 1 *veniens in corpore* 2 *virtus.*
Adjuvat, & magna proclamat voce Diores,
Qui subiit palmæ, fruſtràque ad præmia venit
Ultima. ſi primi Salio reddantur honores,
Tum pater Æneas, Veſtra, inquit, munera vobis
Certa manent, 12 *pueri, &* 13 *palmam movet* 14 *or-*
dine nemo.
Me liceat 15 *caſum miſereri* 16 *inſontis amici.*
Sic fatus, 17 *tergum* 18 *Getuli* 17 *immane leonis*
Dat Salio, 19 *villis onerosum, atq; unguibus aureis.*
Hîc Niſus, 22 *Si tanta, inquit, ſunt præmia victis,*
Et te lapſorum miſeret: qua munera 23 *Niſo*
Digna dabis? primam merui qui 24 *laude coronam:*
Ni me, qua Salium, 25 *fortuna inimica* 26 *tuliſſet,*
Et ſimul his dictis faciem 27 *oſtentabat, & udo*
28 *Turpia membra* 29 *fimo.* 30 *Riſit pater optimus illi:*
Et clypeum 31 *efferri juſſit,* 32 *Didymaonis* 33 *artes,*
Neptuni ſacro 35 *Danais de poſte reſixum.*
Hoc 35 *juvenem egregium præſtanti munere donat.*
Poſt, ubi 36 *confecti curſus, & dona* 37 *peregit:*

1 Proveniens, crescens. 2 Et ſc. præmium affert. 3 Juvat Diores cauſam Euryali 1 excludendus ſe, à tribus primis præmiis, ſi modo Salio ſtet primus locus. 4 Pro eo clamat. 5 Diores. 6 In locum proximum victoriæ venit, ſi Euryalo primus locus con-

tingat. 7 Neque enim tùm tertius, ſed quartus fuiſſet victor: & nil, niſi bipennem cum duobus ſpiculis, habuiſſes. 8 Venerit, aut veniſſet. 9 Quarta. 10 Quia tunc ſecundi redderentur Euryalo, & tertii Helymo. 11 Indubitata. 12 O Juvenes. Eâdem ratione juvenes patres appellant *ſenes*. 13 Victoriam. Metonymia ſigni pro re ſignificata. 14 Sc *ſito*, id eſt, conſtituto. 15 Infortunium ex lapſu miſericordia proſequi. 16 Salii, qui citra culpam ſuam dolo Niſi lapſus eſt, atque ita ultimus ad metam pervenit. 17 Corium tergi, id eſt, tergus ſive pellem ingentem & horrendam. 18 Getulici. 19 Denſitate pilorum, & floccis, quales in jubis leonum videmus, valde grave, quod oneri erat, & grababat portantem. 20 Habens ungues aureos. 21 Poſt hoc factum. 22 A Minori ad Majus: Si Salio, qui in ſecundo curſu adhûc circa metam, priuſquam fraude niſi prolaberetur, proximas partes à primo tantum tenebat, tam luculentum præmium detur: quantum Niſo debetur, qui primus emicuiſſet ad metam, niſi fortunæ iniquitate per lubricum in terram corruiſſet? 23 Id eſt, mihi: loquitur enim de ſe. 24 Laudis, tut laudabili virtute in curſu, licet caſu amiſerim. Conſequens pro antecedente. 25 Infortunium. 26 Abſtuliſſet in præmio. 27 Frequentur oſtendebat, ut Æneæ ſimul affectus erga ſe conciraret: alioqui *oſtentare* inſolenter & arroganter oſtendere ſignificat. 28 Obſcœna. 29 Limo. 30 Æneas arriſit illi. 31 Ex armamentario in medium proferri. 32 Ab artifice munus laudat. 33 Opus artificioſum. 34 A Danais, templa in Trojano excidio profanantibus, derractum, diſſolutum, ſublatum & ab Heleno donatum Æneæ. 35 Niſum, qui alioqui in curſu primas tenuiſſet. 36 Conſummati ſunt. 37 Diſtribuit Æneas. Eſt autem Ellipſis, *ſc*, ſic, *dicit*.

1 Præstant promptus est, id est. si cui insit prompta animi alacritas.
Nunc, si cui virtus animusq; in pectore 1 *præsens,*
Adsit, & 2 *evinctis* 3 *attollat brachia* 4 *palmis.*
Sic ait, & 5 *geminum* 6 *pugnæ proponit* 5 *honorem:*
7 *Victori velatum* 8 *auro* 9 *vittisq; juvencum;* 366
Ensem, atque insignem galeam, 10 *solatia* 11 *victo.*

2 Extra manicas vinctis cæstibus.
Nec 12 *mora: continuo* 13 *vastis cum viribus* 14 *effert*
Ora Dares, 15 *magnoque virûm se murmure tollit:*
16 *Solus qui* 17 *Paridem* 18 *solitus contendere* 19 *contra:*

3 Erigat. 4 Manibus Synecdoche.
Idemque 20 *ad tumulum, quo* 21 *maximus* 22 *occubat*
Hector, 371

5 Duo diversa præmia honorifica, quorum unum victori, alterum victo cedat.
23 *Victorem* 24 *Buten* 25 *immani corpore (*26 *qui se*
27 *Bebrycià veniens* 28 *Amyci de gente* 29 *ferebat)*
30 *Perculit, & fulvâ* 31 *moribundum extendit* 32 *arenâ.*
33 *Talis* 34 *prima Dares caput* 35 *altum* 34 *in præliatellis*
Ostenditq; humeros latos, 36 *alternaq;* 37 *jactat* 376
Brachia 38 *protendens, & verberat* 39 *ictibus auras.*

6 Cestuum pugna erat è pugillatus genere, ubi pugnis res agebatur, sed armatis tanquam si qui chirothecis è corio bubulo iisque ferro & plumbo affixo gravibus, quæ loris alligabantur brachiis & cubitis, ne exciderent, armati inter se decertarent. 7 Sc. *proponit.* 8 Auratis cornibus. 9 Sc. *rosaceis*, id est, sertis caput cingentibus. 10 Quæ habeat pro solatio. 11 Sc. *proponit.* 12 Sc. *sit.* 13 Ingentibus. 14 Synecdochicè, id est, se extollit. 15 Et magna admiratione & stupore Trojanorum & Siculorum spectantium erigit atque effert se. 16 A signis invicti roboris, & exercitati ingenii in pugillatu, quòd cum Paride, & strenuo pugile olim se committi consueverit. 17 Qui, utcunque propter Helenam raptam imputetur illi mollities, erat tamen strenuus & fortis: namque expositus propter Hecubæ somnium in sylvis (somniaverat enim facem se, qua postea Troja combureretur, in utero gestare) & inter pastores educatus pugillatu claruit, adeoque in solemnibus Ludis cum Hectore cæstuum pugnâ certans, à fratre agnitus est. 18 Sc. *erat.* 19 Anastrophe. 20 In ludis funebribus, ad Sigæum, ubi conditus erat Hector. Non solùm enim Priamus Hectori filio justa persolvit in Sigæo, sed etiam ludos in ejusdem honorem ad sepulchrum illius instituit: quibus Dares Buten vicit. 21 Bellatorum. 22 Sepultus jacet: vel *occubat*, id est, occubuit. Enallage temporis. 23 Aliorum. 24 Filium Amyci, qui Neptuni filius, rex Bebryciorum, à Polluce victus cæsusque, pugil tamen strenuus, ut & Butes fil. 25 Ingenti. 26 Butes. 27 De gente Bithinianâ ortus. 28 Bithiniæ regis. 29 Extollebat, prædicabat. Erat enim filius Amyci: ex quo posteà Eryx in Sicilia procreatus. 30 Percussit. 31 Buten seminecem, morienti similem, vel morti proximum. 32 In qua certabant. 33 Talis famâ celebratus, tali gloria elatus, quòd sc. Paridis Antagonista fuerit, & Buten exercitatissimum pugilem superavit. 34 Primus præliaturus 35 Altum. 36 Vicissim, nunc hoc, nunc illud. 37 Sc. *ea.* 38 Longe extendens, ventilans. 39 Inanibus sc. ad ostentationem, & ut cæteris terrorem incuteret.

Quaritur 1 *huic* 2 *alius: nec quisquam ex agmine tanto*
Audet 3 *adire virum, manibusq; inducere* 4 *cæstus.*
Ergo 5 *alacris, cunctesq; putans* 6 *excedere* 7 *pugnâ,*
8 *Æneæ stetit ante pedes: nec plura* 9 *moratus.* 381
Tum lavâ taurum cornu tenet, atque ita fatur:
Nate 10 *Deâ, si nemo audet se* 11 *credere pugnæ,*
12 *Qua finis standi?* 13 *quò me decet* 13 *usq;* 14 *teneri?*
15 *Ducera dona jube Cuncti simul* 16 *ore fremebant* 385
Dardanidæ, reddique 17 *viro* 18 *promissa jubebant.*
19 *Hic* 20 *gravis* 21 *Entellum dictis* 22 *castigat Acestes,*
Proximus 23 *ut* 24 *viridante* 25 *toro consederat* 26 *herbæ:*
Entelle, 27 *heroum quondam fortissime* 28 *frustrà,*
Tanta-ne 29 *tam patiens nullo* 30 *certamine* 31 *tolli* 390
32 *Dona sines? ubi nunc nobis* 33 *Deus ille magister*
34 *Nequicquam memoratus* 35 *Eryx? ubi* 36 *fama per omnem*
37 *Trinacriam? &* 38 *spolia illa tuis* 39 *pendentia tectis?*
40 *Ille sub hæc:* 41 *Non laudis amor, nec gloria* 42 *cessit*
Pulsa metu: sed 43 *enim gelidus* 44 *tardante senecta*

1 Contra hunc.
2 Alter compugil.
qui secum certet.
3 Congredi cum Dareta.
4 Armaturas, quibus illum exdat.
5 Lætus & exultans.
6 Se superare arte & virtute pugilum, sive omnes pugnam detrectare ratus.
7 Al. *pulmâ.*
8 Ingens fastus ex hoc innuitur, nimium sc. elatus, neminem sibi antagonistam constitui, ac ob id ferocior. 9 Expectans, sive non amplius moratus. 10 Venere. 11 Committere pugnæ, id est, mecum in arenam descendere. 12 Quis modus est standi, id est, quamdiu aut cur hîc stamus otiosi? 13 Quousque Tmesis. 14 Morari. 15 Abducere taurum. 16 Magno clamore Daretis verbis applaudebant. Metaphora. 17 Dareti, qui cum nemo congredi auderet. 18 Præmia, quasi debita. 19 Ex hoc Daretis dicto. 20 Magnæ autoritatis vir, ob majestatem regiam. 21 Pugilem præstantem, sed seniorem 22 Graviter objurgat. 23 Secundùm quod. 24 Virescent. 25 In toro 26 Aggesto ex herbis. 27 Commemoratione pristinæ virtutis Entellum ad certamen adhortatur. 28 Si tam patiens sinas præmia hæc abire, & si nunc certemen detrectes inire cum ferociente illo juvente, tantoperè se præ omnibus efferente. 29 Pusillanimus. 30 Commisso. 31 Auferri, abduci. 32 Præmia. 33 Heros, divinas laudes in pugillatu consecutus. 34 Frustrà nominatus & clarus, si nulla ejus in discipulis relicta est peritia? 35 Filius Butæ, modò dicti, & Veneris (aliis, Lycastes) frater Æneæ, rex Siciliæ, magister Entelli. 36 Memorata sc. A nominis celebritate & signis veterum victoriarum exhortatio. 37 Siciliam: à tribus promontoriis. 38 Et ubi sunt illa spolia, &c. 39 Ex more & honore athletarum, qui liminibus suis spolia: devictis antagonistis detracta, suspendebant, ut se ipsi celebrarent, & alios item ad virtutem excitarent. 40 Entellus respondit post hæc. 41 Removet à se suspicionem ignaviæ & metus: transfertque detrectationis causam in senilis ætatis tarditatem. 42 E pectore meo. 43 Certè. 44 Tardum faciente.

1Id eſt virgor pigreſcit propter ſenectutem. Metaphora a terro ad ſanguinem. 2Onem fœturam ent xæ, id eſt, quæ nullam vim retinuerunt. 3 Improbandus Dares, propter jactantiam. 4 Confidens. 5 Emphatice audaceem fortemque ſe fuiſſe indicat.

Sanguis hebet, frigentque 2 effœta in corpore vires.
Si mihi, quæ quondam fuerat, quáque 3 improbus iſte
Exultat 4 fidens, ſi nunc foret 5 illa juventa:
Haud equidem 6 pretio inductus, 7 pulchroq; juvenco
8 Veniſſem: nec dona moror. Sit deinde locutus, 400
In medium 9 geminos immani pondere 9 caſtus
Projècit: quibus 10 acer 11 Eryx impræſia 12 ſuetus
Ferre manum, duroque 14 intendere brachia tergo.
15 Obſtupuêre 16 animi: tantorum ingentia ſeptem
17 Terga boum, plumbo inſuto, ferroq; 18 rigebant. 405
19 Ante omnes 20 ſtupet ipſe Dares, 21 longèque recuſat:
Magnanimuſque 22 Anchiſiades, & pondus, & ipſa
Hùc illùc 25 vinclorum immenſa volumina 24 verſat.
Tùm 25 ſenior, talès referebat pectore voces:
26 Quid, ſi quid cæſtus, 27 ipſius & Herculis arma, 410
28 Vidiſſet, 29 triſtemq; 30 hoc ipſo in littore 31 pugnam?
Hæc 32 germanus Eryx, quondam 33 tuus 34 arma
gerebat:
Sanguine 35 cernis adhùc, ſparſoq; infecta 36 cerebro,
37 His magnum 38 Alciden contra 39 ſtetit: his ego
ſuetus,

6 Non præmio, ſed gloriâ. 7 Quantumvis pulchro. 8 In certamen. 9 Binas & æqualis magnitudinis armaturas manuum. 10 Strenuus. 11 Filius Veneris. A perſonæ dignitate cæſtuum præſtantiam arguit. 13 Aſſuetus, ſolitus erat. 13 Conferre. Simplex pro compoſito. 14 Innectere ſeu ligare brachia cæſtuum loris ſive zonis è tergore boum. 15 Cum ſtupore admirati ſunt pondus cæſtuum. 16 Spectantium. 17 Tergora. 18 Rigida ſtabant. 19 Præcipuè. 20 Cum ſtupore miratur hujuſmodi cæſtus Erycis. 21 Et valdè negat ſe tam gravibus cæſtibus pugnaturum eſſe. 22 Anchiſæ filius Æneas. 23 Cæſtuum lora, faſcias, quibus brachia & manus vincirentur. 24 Frequenter vertit & jactat. 25 Entellus, ſenex miles. 26 Sc. *diceret.* 27 Emphaticè à Minori ad Majus: q. d. Hi cæſtus vobis graves & magni videntur: ſed nihil ad Herculis cæſtus, quibus ille Erycem vicit & occidit. 28 Tùm demùm fuiſſet, quod obſtupeſceret Dares, reliquique. 29 Cruentam, in quâ Eryx occiſus eſt. 30 Quæ hîc inter Herculem & Erycem commiſſa eſt. 31 Boum ex Hiſpania ab Hercule actorum unas ex Rhegio Italiæ in Siciliam tranavit: repetebat Hercules; Erycem abnegantem cæſtuum pugnâ interfecit. 32 Ὁμομήτριος, Butæ fil. ex Venere, vel Lycaſte potius, nobili ſcorto, quæ ob formam eximiam *Venus* dicta. 33 Apoſtrophe ad Æneam, cujus frater erat Eryx. 34 Cæſtus. 35 Hæc arma. 36 Erycis ab Hercule occiſi. 37 Cæſtibus ſc. quos recuſat Dares. 38 Herculem, ab Alcæo avo, Amphytrionis patre. 39 Eryx. 40 Ego ſolitus ſum his cæſtibus pugnare tunc.

Dum

Dum 1 *melior vires sanguis dabat*; 2 *amula necdum*
Temporibus 3 *geminis* 4 *canebat sparsa senectus.* 416
Sed si 5 *nostra Dares hac Trojus arma recusat,*
Idque pio 6 *sedet Æneæ*; 7 *probat* 8 *author Acestes:*
9 *Æquemus pugnas: ego Erycis tibi* 10 *terga remitto:*
Solve metus, & tu 12 *Trojanos* 13 *exue cæstus.* 420
Hæc 14 *fatus,* 15 *duplicem ex humeris rejecit* 15 *amictum.*
Et magnos membrorum artus, magna ossa, 16 *lacertosque;*
17 *Exuit, atque ingens mediâ* 18 *consistit* 19 *arenâ.*
Tum 20 *satus* 21 *Anchisa cæstus* 22 *pater* 23 *extulit* 24 *æquos.*
Et 25 *paribus* 26 *palmas* 27 *amborum* 28 *inexuit armis.* 424
Consistit 29 *in digitos* 30 *extemplo arrectus uterque,*
31 *Brachiaque ad superas* 32 *interritus extulit auras.*
33 *Abducêre retro longè capita* 34 *ardua ictu:*
Immiscentque 35 *manus manibus, pugnamque* 37 *lacessunt.*
38 *Ille pedum melior* 39 *motu, fretusque juventâ:* 428
40 *Hic membris, & mole valens: sed tarda* 41 *trementi*
Genua 43 *labant.* 44 *vastos quatit* 45 *æger anhelitus artus:*
Multa 46 *viri* 47 *nequicquam inter se* 48 *vulnera jactant:*

1 Fortior. Periphrasis est virilis & robusta ætatis, quâ nervi & robur adhùc vigebant.
2 Ætati virili invidens, viresque eius protrudens, viribus pristinis inimica, contraria.
3 Ambobus.
4 Canescebat, canabat. Periphrasis senii.
5 Nostrania, id est Siculicus arma.

6 Placet, Æn. 2. *Et* sedet *hoc animo.* Æn. 4. *Si mihi vos animo fixum, immotaque* sedere. 7 Et approbat. 8 Hujus certaminis, qui instigavit. 9 Æquales faciamus cæstus, seu instrumenta pugnandi & paribus armis pugnemus. 10 Quibus Eryx contra Herculem steterat, id est, Erycis cæstibus & jure meo cedo, tu tuos, ego meos; æquos induemus. 11 Tergora boum, plumbo & ferro insuto. 12 Quibus vos Trojani assueti estis. 13 Abjice, depone. 14 Locutus Emellus. 15 Abollam; quæ duplex vestis est, ut chlamys. 16 Hypermeter versus. 17 Denudavit. 18 Firmiter stat. 19 Sc. *in.* 20 Procreatus. 21 Et Venere. 22 Æneas 23 In medium tulit. 24 Æqualis ponderis. 25 Conformibus, æqualibus. 26 Manus & brachia adnectebantur cæstus. 27 Dareis & Entelli. 28 Vinxit cæstibus. 29 Sc. *pedum*, quod tantò facilius & forsius percutit adversarium, quantò fuerit corporis proceritate sublimior. 30 Illicò. 31 Ventilat uterque, præluditque. 32 Utrumque non territus. 33 Ambo. 34 Erecta & sublimia. 35 χεῖρες χείρας. 36 Futuram. 36 Irritant, provocant lentius; sicut tauri immiscendo cornua cornibus. 38 Dares lacessit pugnam. Addit enim obiter personarum descriptiones: Daretis ab agilitate & moru corporis, ætateque juvenili: Entelli verò, à vastitate corporis robusti & senectæ. 39 Agilitate in occursu recursuque. 40 Entellus lacessit pugnam. 41 Membrorum mole præstans. 42 So. *senio.* 43 Titubant, labanti similia. 44 Magnos. 45 Molestè oditus. 46 Viriliter concertantes 47 Frustra; quia neuter prosterni, nec vinci potuit. 48 Ictus.

1 Vulnera id est multos ictus. Anaphora 2 Per latus brachiis detectum. 3 Alios post alios ictus ingerunt. 4 Vagatur, incerte percutiendo. 5 Ictu. 6 Maxillæ 7 Conatu sive agitatione membrorum. 8 Corporis declinatione ictus eludit: & ab ictus linea se subducit: adeoque exit. 9 Ictus cæstus Dareis, longè venientes, quia gravius lædunt. 10 Solummodò. 11 Prospicientibus. Curam attentissimam in avertendis declinandisque actibus innuit. 12 Vitat, declinat, effugit. 13 Dares. 14 Sicutis. 15 Magnis machinis. 16 In mortibus sita. 17 Circumsidet, obsidet. 18 In armis. 19 Circumvagatur artificiosè. 20 Oppugnationibus. 21 Frustratus à primo conatu, operamque ludens Dares. 22 Insurgens (ut desuper incurrat) attollit dextram, ictum graviorem minatus. 23 Dares, qui Entelli gestus notat. 24 Desuper. 25 Locum dedit dextræ, ita ut non pertingeretur. 26 Quia nihil obstaculi invenit. Proverbiali forma significat Entellum aberrare à corpore Daretis. 27 A nemine alio impulsus. 28 Corpore valde magno. 29 Aliquando. 30 Vetustate, carie & annis exesa atque excavata, annosa. 31 Nemorosò Arcadiæ monte: in quo Hercules aprum prodigiosæ magnitudinis, omnia circumcirca vastantem, interfecit; qui & inde *Erymanthius aper* dictus fuit Species pro genere, ut & in *Idâ*. 32 Phrygiæ monte: ut & Cretæ alibi cognomine. 33 A radice evulsa. 34 Studiosis, favoribus & commiseratione Entelli. 35 Sicilienses juventus. 36 Diffunditur. 37 Ad cælum usque Hyperbolice. 38 Æqualis ævi. 39 Casum ejus deplorans. 40 Idque ex æqua pugillatus lege, ut casu collapsu, elevetur: alioqui casui non virtuti cesserit victoria. 41 Vir magnanimus & Heroïca virtute præditus Entellus.

1 Vulnera id est multos ictus, Anaphora
2 Per latus brachiis detectum,
3 Alios post alios ictus ingerunt.
4 Vagatur, incerte percutiendo.
5 Ictu.
6 Maxillæ
7 Conatu sive agitatione membrorum.
8 Corporis declinatione ictus eludit: & ab ictus linea se subducit: adeoque exit.
9 Ictus cæstus Dareis, longè venientes, quia gravius lædunt.
10 Solummodò.
11 Prospicientibus. Curam attentissimam in avertendis declinandisque actibus innuit.
12 Vitat, declinat, effugit.
13 Dares.
14 Sicutis.
15 Magnis machinis.
16 In mortibus sita.
17 Circumsidet, obsidet.
18 In armis.
19 Circumvagatur artificiosè.
20 Oppugnationibus.
21 Frustratus à primo conatu, operamque ludens Dares.
22 Insurgens (ut desuper incurrat) attollit dextram, ictum graviorem minatus.
23 Dares, qui Entelli gestus notat.
24 Desuper.
25 Locum dedit dextræ, ita ut non pertingeretur.
26 Quia nihil obstaculi invenit. Proverbiali forma significat Entellum aberrare à corpore Daretis.
27 A nemine alio impulsus.
28 Corpore valde magno.
29 Aliquando.
30 Vetustate, carie & annis exesa atque excavata, annosa.
31 Nemorosò Arcadiæ monte: in quo Hercules aprum prodigiosæ magnitudinis, omnia circumcirca vastantem, interfecit; qui & inde *Erymanthius aper* dictus fuit Species pro genere, ut & in *Idâ*.
32 Phrygiæ monte: ut & Cretæ alibi cognomine.
33 A radice evulsa.
34 Studiosis, favoribus & commiseratione Entelli.
35 Sicilienses juventus.
36 Diffunditur.
37 Ad cælum usque Hyperbolice.
38 Æqualis ævi.
39 Casum ejus deplorans.
40 Idque ex æqua pugillatus lege, ut casu collapsu, elevetur: alioqui casui non virtuti cesserit victoria.
41 Vir magnanimus & Heroïca virtute præditus Entellus.

Vulnera 1 *Multa* 2 *cavo latent* 3 *ingeminant. & pectore vastos*
Dant sonitus, 4 *erratq; aures, & tempora circùm* 435
Crebra manus: duro crepitant sub 5 *vulnere* 6 *mala.*
Stat gravis Entellus, 7 *nisuque immotus eodem,*
8 *Corpore* 9 *tela* 10 *modò atque oculis* 11 *vigilantibus*
12 *erit.*
13 *Ille,* 14 *velut celsam oppugnat qui* 15 *molibus urbem,*
Aut 16 *montana* 17 *sedet circùm castella* 18 *sub armis.*
Nunc hos, nunc illos aditus, omnemq; rotat 19 *per errat* 441
Arte locum, & variis 20 *assultibus* 21 *irritus urget.*
22 *Ostendit extram insurgens Entellus, & altè*
Extulit: 23 *ille ictum venientem* 24 *à vertice velox*
Prævidit, celerique elapsus corpore 25 *cessit.* 445
Entellus vires 26 *in ventum effudit:* & 27 *ultrò*
Ipse gravis, graviterque ad terram 28 *pondere vasto*
Concidit: ut 29 *quondam* 30 *cava concidit, aut* 31 *Erymantho,*
Aut 32 *Idâ in magnâ* 33 *radicibus eruta pinus.*
Consurgunt 34 *studiis Teucri, &* 35 *Trinacria pubes:* 450
It clamor 37 *cœlo: primusq; accurrit Acestes,*
38 *Æquævumque ab humo* 39 *miserans* 40 *attollit*
amicum.
At non tardatus casus neque territus 41 *heros,*

Acrior ad pugnam redit, & vim ſuſcitat ira.
Tum pudor incendit vires, & conſcia virtus:
Præcipitemq; Daren ardens agit æquore toto,
Nunc dextrâ ingeminans ictus, nunc ille ſiniſtrâ,
Nec mora, nec requies: quã multa grandine nimbi
Culminibus crepitant: ſic denſis ictibus heros
Creber utraque manu pulſat, verſatq; Dareta.
Tum pater Æneas procedere longius iras,
Et ſævire animis Entellum haud paſſus acerbis:
Sed ſiſtit pugnæ, ſeſſumque Dareta
Eripuit, mulcens dictis, ac talia fatur:
Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, converſaque numina ſentis?
Cede Deo: dixitque & prælia dirimit.
Aſt illum ſidi æquales, genua agra trahentem.
Iactantemq; utroq; caput, craſſumq; cruorem
Ore ejectantem, miſtoſq; in ſanguine dentes,
Ducunt ad naves: galeamque, enſemque vocati
Accipiunt: palmam Entello, taurumq; relinquunt.
Hic victor, ſuperans animis, tauroque ſuperbus,

1 Quàm prius fuerat.
2 Robur. Unde Peripatetici iram *fortitudinis cotem* eſſe dixerunt.
3 Auger.
4 Quam ſibi ineſſe nõdum ſciebat enim ſe contra Dareta ſtare poſſe.
5 Præcipitanter fugientem.
6 Irâ excandescens.
7 Per totam platitiem.
8 Quem juventa ſuperbum

fecerat? ille, qui pedum melior fuerat motu, ſic cedebat Entello, ut inſequentis ſenis ictus vitare non poſſet. 9 Fit in Entello. 10 In Darete, aut in utroque. 11 Nubes grandinoſæ per tecta crepitum edunt, dùm grando decidit. 12 Tam. 13 Entellus. 14 Crebrò. 15 Cùm neuter pugilum in arenam deſcenderit injuriam internecina pugna ulturus; ſed laude & præmio invitatus: munerario licet prælium dirimere, atque alterutrum ſubtrahere. 16 Ad gravius malum. 17 Entelli. 18 Eſſ. 19 Dato ſigno. 20 Curſu & ictibus cæſtuum. 21 Mitigans & conſolans verbis conſolatoriis. Tuum. 23 Invaſit? 24 An non advertis ab illo ſtare vires [uſquam mortales, pugnæ fortunam & Deos? cede itaque tempori, fortunæ, Deo. Mulcet Dareta Æneas, in Deos mutatos, converſaque numina iniquum quaſi pugnæ exitum conferens, ut l. 2. Æneam Venus t *Verùm inclementia Divum has evertit opes.* 25 Quàm humanas, aut Entelli. 26 Da locum numini, quod nunc in Entello eſt. 27 Sermone ſuo dirupit. 28 Dareta. 29 Doævi ejus. 30 Saucia & defatigata. 31 Præ dolore. 32 In utramque partem, modò in dextram, modò in ſiniſtram, mortuo ſimilis: ἐτέρως. 33 Spiſſum, concretum. 34 Evomentem. 35 Extra conſpectum populi. 36 Ab Æneâ, ad recipienda ſolatia victor? Neque enim per verecundiam Daretis victi ſponte erant poſtulanti. Macrob. 4. Sat. 1. c. & tamen luculentiore munere auctus eſt victus quam victor, quippe ſibi virtus pulcherrima merces, ſibi vel indotatæ pretium. 37 Victoriam. Commune omnium certaminum præmium, utcunque nulla mentio ejus priùs facta ſit. 38 Alluſum ad Rommorem, immolandi bovis poſt certamina. 39 Entellus exultans ſpiritus ferocia, ex victoria

10 Æneas. 2 Observatio senum decreto, quibus res suas gestas prædicare conceditur. Unde Horatius de senibus sic canit: *Difficilis, querulus, laudator temporis acti Se puero, censor, castigatorque minorum.* 3 Amplificatio Majoris à Minori. 4 Cognoscite, quòd Dareta occidere potuissem, si voluissem. 5 Æneæ beneficio jam cædi subtractum. 6 Entellus. 7 Ex adverso stantis. 8 Juvencus. 9 Præmium victori. Per appositionem. 10 Plumbo oppletos. 12 Librando incussit, quasi collimans ne ictus falleret, sed certus foret. 12 Juvenci. 13 Cæstum. Enallage numeri. 14 Entellus ingens. 15 Fractis ossibus, illisit cæstum in cerebrum. Hypallage. 16 Illidendo in trusit cæstum. 17 Mortuus. 18 Super humum. 19 Entellus. 20 Super cæsum Eryci taurum. 21 Verba dedicativa. 21 Taurum, gratiorem Eryci magistro meo & Heroi hostiam futuram, quàm si humanum libarem sanguinem. Alluſum simul ad succidaneam. ficubi prior non litaret hostia. 23 Bovis. 24 Loco mortis. 25 Quia suffecisti vires, ut Dareta occidere potuissem. 26 Ad possem Herculis. 27 Sepono colloco. Gladiatores, nec non artifices alii, si ætate graves, vulneribus invalidi, consilio artem improbantes victoriis saturi, aut alia de causâ valedicerent arti suæ, tanquam emeriti & rude donati, artis suæ instrumenta Deo alicui, ad templi parietem suspensa, consociabant. 28 Statim, peracto cæstuali certamine. 29 Celeriter emittenda. 30 Eos. 31 Contendere. 32 Magnâ suorum multitudine. 33 Velocem. 34 Per foramen, quod erat in summitate mali. 35 Ad quam columbam dirigant sagittam. 36 Ad sortes faciendas, ut scirent quo ordine sagittas emittant. 37 Deorum in fundum ejus jactam. 38 Ex ære facta. 39 Singulorum. 40 Positæ in galea sortes erant, cum nominibus sagittariorum. 41 Subsequenti aut favorabili. 42 De genere Hyrtaci. 43 Excundo fit. 44 Hippocoonta, 45 Paulò antè. 46 Sors aut locus Mneithei exsilit è galea. 47 Duorum.

1 *Nate Deâ, vosq; hæc, inquit,* 2 *cognoscite, Teucri,*
Et mihi quæ 3 *fuerint juvenili in corpore vires,* 475
4 *Et quâ servetis* 5 *revocatum à morte Dareta.*
6 *Dixit: &* 7 *adversi contra stetit ora juvenci,*
Qui 9 *donum astabat pugnæ:* 12 *duroſq; reductâ*
11 *Libravit dextrâ media inter* 12 *cornua,* 13 *cæstus,*
14 *Arduus,* 15 *effractoq; sub* 16 *illisit in ossa cerebro.* 480
Sternitur, 17 *exanimisq; tremens procumbit* 18 *humi bos.*
19 *Ille* 20 *super tales effudit pectore* 21 *voces:*
22 *Hanc tibi, Eryx, meliorem* 23 *animam* 24 *pro morte*
52 *Daretis*
Persolvo: 28 *hic victor cæstus, artemq;* 27 *repono.*
28 *Protinus Æneas* 29 *celeri certare sagittâ* 485
30 *Invitat;* 31 *qui fortè velint, & præmia ponit:*
32 *Ingentique manu malum de nave Serestı*
Erigit, & 33 *velucrem* 34 *trajecto infune columbam,*
35 *Quò tendant ferrum, malo suspendit ab alto.*
36 *Convenêre viri,* 37 *dejectam q;* 38 *æreа* 39 *sortem* 490
Accepit 40 *galea: & primus clamore* 41 *secundo*
42 *Hyrtacidæ ante omnes* 43 *exit locus Hippocoontis.*
44 *Quem* 45 *modò navali* 46 *Mneſtheus certamine*
47 *victor*

Conſequitur 3 *viridi Mneſtheus evinctus* 1 *oliva.*
Tertius 2 *Eurytion, tuus ô* 3 *clariſſime frater*
4 *Pandare: 5 qui 6 quondam juſſus 7 confundere*
8 *fœdus,*
In medios 9 telum torſiſti primus Achivos.
10 Extremus, 11 galeaque ima 12 ſubſedit 10 Aceſtes,
Auſus & 13 ipſe manu juvenum tentare 14 laborem,
15 Tùm validis 16 flexos 17 incurvant viribus arcus
18 Pro ſe quiſq; 19 viri, & 20 depromunt tela 21 pharetris
22 Primaq; per cœlum, 23 nervo ſtridente, ſagitta
24 Hyrtacidæ juvenis 25 volucres 26 diverberat auras:
Et venit, 27 adverſique infigitur arbore mali.
28 Intremuit 29 malus, timuitq; 30 exterrita pennis
31 Ales, & ingenti ſonuerunt 32 omnia 33 plauſu.
34 Poſt acer Mneſtheus 35 adducto conſtitit arcu,
36 Alta 37 petens, pariter ſq; oculos telumq; 38 tetendit.
Aſt ipſam 39 miſerandus 40 avem contingere 41 ferro
Non valuit: nodos & 42 vincula linea rupit,
Queis 43 innexa pedem malo pendebat ab alto.
44 Illa 45 Notos, atque atra volans in nubila fugit.
Tùm 46 rapidus jamdudum arcu 47 contenta parato

1 Olea, ſuperæ victoriæ ſigno. 2 Conſequitur. 3 Trojanorum. Nam ob virtutem pro Deo habitus eſt. 4 Fuit hic Lycaonis filius, qui emiſſa ſagitta vulneravit Menelaum congreſſum Paridi. 5 Quijuſſu Minervæ in certamine Menelai & Paridis ſagitta miſſa fœdera

certaminis diſturbaſti. Iliad. 4. 7 Aliquando, in primo aggreſſu Græcorum. 7 Violare. 8 Ictum ſc. inter Græcos & Trojanos. 9 Sagittam. 10 Sors Aceſtæ regis ultimò exiuna. 11 In infima parte galeæ, in quam ſortes conjecerant. 12 In fundo adhæſit. Neque enim neceſſe erat ſortem Aceſtis educi, qui ultimus erat. 13 Quamvis eſſet ſenior. 14 Exercitium laborioſum, id eſt, certamen ſagittariorum, quod ſolis juvenibus relinqui oportet. 15 Poſt quam ſortiti erant loca. 16 Incurvos flectunt. Hyppallage, flectendo incurvant: vel *flexos*, id eſt flexibiles. 17 Intendunt. 18 Pro virili ſua. 19 Ad virtutem & vim, non ad ſexum reſpicit. 20 Eximunt. 21 Thecis ſuis. 22 Ordine certamen ſagittis avem petentium aggreditur. 23 Arcu nervato, id eſt, nervis munito. 24 Hippocoontis. 25 Velociter cedentes. 26 Fruſtrà emittitur: cùm nec funem, nec columbam tangeret, quamvis malo infixa fuerit. 27 Oppoſiti, & ex adverſo erecti. 28 Ab effectu violentiam jactus arguit. 29 Arbor, quæ in navi velum ferre ſolet. 30 Terrorem ſignificans concuſſione alarum. 31 Columba. 32 Loca. 33 Clamore populi, putantis columbam eſſe percuſſam. 34 Poſtea, id eſt, ſecundo loco. 35 Hypotypoſis collimantis ſagittam ſuam in columbam. 36 Locum columbæ. 37 Oculis & telo. 38 Direxit. 39 Miſeratione dignus, quod à propoſita meta aberraret, & victoria careret. 40 Columbam. 41 Teli. 42 Funem, cui alligata erat avis. 43 Habens pedem innexum. 44 Avis diſſoluta. 45 Inventos. 46 Celer. 47 Tenens tela parata in arcu contento, id eſt, intento ad ejaculandum. Hypallage.

1 Pandarum, qui in vivis peritissimus sagittandi, 2 Liciis pro Heroë colebatur: hujus ita qui divinam quasi opem invocat.

Tela tenens, 1 fratrem Eurytion 2 in vota vocavit:
Iam 3 vacuo lætam cælo 4 speculatus, & alis 515
Plaudentem nigra figit sub nube columbam:
Decidit 5 exanimis, 6 vitamque reliquit in astris
7 Aëriis, 8 fixamque refert delapsa sagittam.
9 Amissâ solus 10 palmâ 11 superabat Acestes,
Qui tamen 12 ætheream telum contorsit in auras, 520
Ostentans artem pariter, 13 arcumque sonantem,
14 Hic 15 oculis 16 subitò 17 objicitur, magnoque futurum
18 Augurio 19 monstrum: docuit post 20 exitus 21 ingens:

2 Ad suscipienda vota.

22 Seraque 23 terrifici cecinerunt omnia vates.
Namq; volans 24 liquidis in nubibus arsit 25 arundo, 525

3 In aperto & parenti aëre.

Signavitq 26 viam 27 flammis, tenuesq; 28 recessit
Consumpta in ventos; 29 cœlo 30 ceu sæpè refixa

4 Postquâ conspexerat.

Transcurrunt, 31 crinemque volantia sidera ducunt.
32 Attonitis hæsêre animis, superosque 33 precati

5 Mortua & sine animâ.

34 Trinacrii Teucriq; viri: 35 nec 36 maximus omen 530
37 Abnuit Æneas; sed 38 lætum amplexus Acestem

6 Cùm stellis aves ritè immolentur, laudat Macrobius Sat. l. 3. c. 8. Poëtæ scientiam & iudicium, qui volucrem in stellis animam reliquisse dixerit. 7 Altis. 8 In se, id est, in corpore suo. 9 Quia Eurytion eam meruerat. 10 Victoria Signum victoriæ pro signato Metonym. 11 Supererat, quæ nondùm sagittaverat. Cic. *Deque eo, quod ipsis* superat, *aliis gratificare volunt.* 12 Sublimes. 13 Per artificiosam emissionem teli, in quo summa sagittandi ars consistit. 14 Tùm. 15 Spectantium. 16 Repentè ortum. 17 Ex occasione conjecti teli in vacuas auras, transit ac objecti prodigii narrationem. 18 Prodigio. 19 Portentum insolitum, aliquid futurum monstrans. Est enim *monstrum* à *monstrando* dictum, quod sc. aliquid ante eventurum *monstret* ac denuntiet ac omne id, quod contra rerum naturam fit, aut nascitur, significat. 20 Classis incensa, quod postea ex hac sagittâ accensa significari, serò intellexerunt agnoverunt que vates. 21 Ingentis rei: quando naves per Irim, à Junone missam, incensæ sunt. 22 Sero credita, vel futura ac posteà eventura. 23 Terrorem incutientes. 24 In liquido aëre. 25 Sagitta Acestis arundinea. Materia pro materiato, Solebant enim ex arundine præstantissimæ sagittæ fieri. 26 Qua ferebatur. 27 Flammeo tractu, claritate flammarum: ut 2. l. *Signantemque vias:* in eadem re. 28 Evanuit. 29 Ex vulgi putantis revulsas è cœlo stellas cadere, opinione de meteoro stellæ cadentis, *Quæ si non cecidit, potuit cecidisse videri.* 30 Quemadmodum impressiones seu exhalationes, quæ à vulgo creduntur esse sidera, dissolutæ à firmamento transcurrunt sæpe per aërem. 31 Caudam incensam, in formam capillorum. 32 Suspensi erant. 33 Sunt. 34 Siculi. 35 Nec pro dito omine abhorruit, sed lætum interpretabatur. 36 Maximi animi. 37 Imo suscepit. 38 Quia putavit boni exitus indicium esse. 39 Auget eum, largiterque donat.

1 *Sume, pater, (nam te voluit* 2 *rex magnus* 3 *Olympi*
Talibus 4 *auſpiciis* 5 *exſortem ducere* 6 *honorem)*
6 *Ipſius* 7 *Anchiſæ longævi hoc munus habebis:*
8 *Cratera impreſſum ſignis,* 9 *quem* 10 *Thracius olim*
Anchiſæ genitori in magno munere 10 *Ciſſeus*
11 *Ferre ſui dederat* 12 *monumentum & pignus amoris.*
Sic fatus, 13 *cingit* 14 *viridanti tempora* 15 *lauro,*
Et 16 *primum ante omnes victorem* 17 *appellat Aceſtem,*
Nec bonus Eurytion 18 *prælato invidit honori:*
Quamvis 19 *ſolus avem* 20 *cœlo dejecit ab alto.*
21 *Proximus ingreditur* 22 *donis, qui* 23 *vincula rupit:*
24 *Extremus,* 25 *volucri qui* 26 *fixit* 27 *arundine malum.*
28 *At pater Æneas, nondum* 29 *certamine* 30 *miſſo,*
31 *Cuſtodem ad ſeſe, comitemq;* 32 *impubis* 33 *Iuli*
34 *Epyriden vocat, & fidam ſic fatur ad aurem:*
35 *Vade age, & Aſcanio, ſi jam puerile paratum*
36 *Agmen habet ſecum,* 37 *curſuſq; inſtruxit equorum;*
38 *Ducat* 39 *avo* 40 *turmas, & ſeſe oſtendat in armis:*
41 *Dic, ait: ipſe omnem* 42 *longo* 43 *decedere circo,*

1 Victo quaſi tuum capo. Contra vatum prædictiones fingit omẽ ad Aceſten pertinere, & illud ſuo arbitrio interpretatur. 2 Jupiter, 3 Cœli. 4 Portentis & ſignis bonis, ſuendentibus aliquid fieri ſic, prodigio adentis ſagittæ. 5 Præmium extra ſortis & pacti ordinem, ampliſſimum: cui & pretium ponit à prioribus dominis & artificio: vel, *exortem*, id eſt, te exortem, id eſt, qui privatus es ſorte. *Conſors* verò, eſt ejuſdem ſortis. 6 Quod fuit ipſius, &c. 7 Laus poculi, à perſonæ qualitate. 8 Poculum cui imagines inſculptæ ſunt. 9 Cratera. 10 Pater Hecubæ, rex Thraciæ. 11 Aſportare. 12 In memoriam ſui, quod Anchiſen illius admoneret. 13 Quoniam victorem in hoc certamine Aceſten declaraturus eſt. 14 Viridi, perpetuo virenti: quòd illi arbori nunquam decidant folia. 15 Alludit ad Pythia, in quibus victor corona laurea coronabatur. 16 Primò 17 Præconis voce pronunciat, declarat. 18 Prælato Aceſti honorem. 19 Et ſic primum illi præmium deberetur. 20 Aëre. 21 Proximè Eurytiona, donis inſignis & gloriabundus incedit Mneſtheus. 22 Ad dona. 23 Funem diverberavit. 24 Ingreditur donis is. 25 Hippocoon Hyrtacides. 26 Confixit. 27 Sagitta arundinea. Metonymia. 28 Tranſitio ad puerorum ludum. 29 Cœtu certare volentium. 30 Dimiſſo. Simplex pro compoſito. 31 Pædagogum, rectorem. 33 Adhuc impuberis. Innuit, ad pubertatem uſque ſub tutela & imperio pædagogorum pueros olim fuiſſe: deinde ſui juris fieri ſolitos. 33 Aſcanii, filii Æneæ. 34 Epyri filium, Periphantem. Patronymicum. 35 Ito: Mandat Epytidi, ut ſuo juſſu Aſcanius puerorum agmen inſtructum in circum ſecum producat. 36 Multitudinem militum: ab *agendo* dictum, quòd perindè ut labentis aquæ curſus agatur. 37 Et inſtruxit equos ad curſum. 38 Sc. ut 39 In honorem avi ſui paterni Anchiſæ, in ipſius ſc. parentalibus, ludiſque funebribus. 40 Juvenes turmatim equitantes, ad præludia belli. *Turma* equitum proprie eſt, & 32 equites eom; leſtitur: cui qui præerat, *Decurio* dicebatur. 41 Al. *Sic ait*, ſc Æneas. 42 Ita ut longus ſit futurus circus ad equitationem futuram. 43 Al. *diſcedere.*

1 In circum. 2 Equitationi, & equorum cursui. 3 Ornatè intrant campum 4 Quos Ascanius instruxerat. 5 In conspectu. 6 Ut eos frænis coërceant. 7 Armis splendescentibus. 8 Applausu ac favore prosequitur pueros in equis procedentes in circum. 9 Omnibus in

1 *Infusum populum, & campos jubet esse* 2 *patentes.*
3 *Incedunt* 4 *pueri pariterq́;* 5 *ante ora parentum*
6 *Frænatis* 7 *lucent in equis: quos omnis euntes*
Trinacria mirata 8 *fremit, Trojæque juventus.* 555
9 *Omnibus in morem tonsa* 10 *coma pressa corona:*
11 *Cornea bina ferunt præfixa hastilia ferro:*
12 *Pars* 13 *lævè humero pharetras;* 14 *it* 15 *pectore summo*
16 *Flexilis* 17 *obtorti* 18 *per collum* 16 *circulus auri.*
19 *Tres equitum numero* 20 *turma, terniq́;* 21 *vagantur*
22 *Ductores: pueri* 23 *bisseni* 24 *quemq́ secuti,* 561
25 *Agmine partito fulgent, paribusque* 26 *magistris.*
27 *Una* 28 *acies juvenum, ducit quam parvus* 29 *avantè*
(Nomen 30 *avi referens) Priamus, tua* 31 *clara* 32 *Polite,*
Progenies, 33 *auctura Italos:* 34 *quem* 35 *Thracius albus*
Portat equus 36 *bicolor maculis;* 37 *vestigia primi* 566
Alba 38 *pedis, frontemq́ ostentans* 39 *arduus albam,*
40 *Alter, Atys,* 41 *genus* 42 *unde Atyi* 43 *duxêre Latini:*
Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.
44 *Extremus, formaque ante omnes pulcher Iulus* 770
45 *Sidonio est invectus equo; quem* 46 *candida Dido*
Esse sui dederat monumentum, & pignus amoris.

morem unum ac eundem comam premebat galea, quam cinxit tonsa corona; vel insignivit crista in speciem coronæ tonsa. Namque in seq. *Ascanius galeam ante pedes projecit inanem, Quâ ludo indutus belli simulacra ciebat.* 10 Sc. *erat.* 11 E corno, ligno durissimo, tacta. *Et bona bella Cornus.* Georg. 2. 12 Sc. *ferunt.* 13 Levigatæ. 14 Dependet. 15 Pectoris & colli confinio. 16 Flexibilis, id est torquis aureus. 17 Ex auro obtorto. 18 Quia circuit collum, & descendit in pectus. 19 All. sum volunt ad tres centurias à Romulo institutas, Rhamnensium, à Romulo, Tatiensium, à T. Tatio, Sabinorum rege, Lucerum, à Lucumone. 20 Sc *erant.* Turma propriè est 32 equitum, ut paulò antè diximus. 21 Circum turmas nunc hos, nunc illo instruendo. 22 Decuriones. 23 Duodecim 24 Ductorum. 25 Ita ut discretio sit inter agmina & turbas. 26 Cum respectu ad *magistros equitum Rom.* 27 Aciem à ducibus, qui præerant, divisio. 28 Sc. *erat.* 29 Lætam & quasi triumphantem. 30 Avi sui paterni. 31 Inclyta. 32 Apostrophe ad Polit. Priami filium: quem Poëta Æn. 2. ostendit in patris conspectu à Pyrrho fuisse interfectum. 33 Quia Politorium ab eo conditum est, ac de patris Politis nomine sic appellatum. 34 Priamum juniorem. 35 De Turni equo in 9. *maculis quem Thracius albis Portat equus.* 36 Duorum colorum. 37 Sc *erant* id est habuit anteriores pedes albos. 38 Frontis. 39 Erecta cervice. 40 Secundus ductor erat. 41 Hoc in gratiam Augusti, & familiæ maternæ Aciæ, è quâ erat Atia Augusti mater. 42 A quo Atii. 43 Denominavere, 44 Ordine. 45 Sidone nato, quem Dido secum ex Tyro & Sidone adduxerat, Ascanioque donarat. 46 Pulchra.

1 *Cetera*

1 *Cætera Trinacriis* 2 *pubes senioris Acestæ*
Fertur equis.
Excipiunt 3 *plausu* 4 *pavidos, gaudentq́;* 5 *tuentes*
Dardanidæ, 6 *veterumq́; agnoscunt* 7 *ora* 6 *parentum.*
8 *Postquàm* 9 *omnem* 10 *lati* 9 *consessum, oculosque*
11 *suorum*
12 *Lustravêre in equo: signum clamore* 13 *paratis*
Epytides 14 *longè dedit,* 15 *insonuitque flagello,*
16 *Olli discurrêre pares, atque agmina* 17 *terni*
18 *Diductis solvêre choris: rursusque* 19 *vocati*
Convertêre 20 *vias,* 21 *infestaque tela tulêre.*
Inde alios 22 *ineunt cursus, aliosque recursus*
23 *Adversis spatiis:* 24 *alternosque orbibus orbes*
Impediunt, 25 *pugnæque cient* 26 *simulacra sub armis:*
Et 27 *nunc terga* 28 *fugæ nudant; nunc spicula vertunt*
29 *Infensi;* 30 *factâ pariter nunc* 30 *pace feruntur.*
Ut quondam 31 *Cretâ fertur* 32 *Labyrinthus in* 33 *altâ,*
Parietibus 34 *textum* 35 *cæcis iter, ancipitemque*
36 *Mille viis habuisse* 37 *dolum:* 38 *quâ* 39 *signa sequendi*

1 Ceteri pueri vehebantur Sicutis equis ex equili senioris Acestæ.
2 Juventus. Metonymia: nam signum pro re significata ponitur.
3 Cum plausu.
4 Hinc indè obequitantes: ut de equitibus *Dùm trepidant alæ*, Et de apibus 4. Georg. *Dùm trepidæ inter se coëunt pennisque coruscant.* Alii exponunt, gloriæ cupiditate lollicitos, aut per ætatem meticulosos.
5 Intuentes, inspicientes eos. Simplex pro composito
6 Avorum, priscorum Trojanorum, quos ore referunt.
7 Effigies, vultus. Synecdoche.
8 Docet, quomodo pueri equitatum exercuerint.
9 Omnes circumsidentes.
10 Pueri, sic instructi, hilares spe victoriæ, aut propter exercitationem.
11 Majorum.
12 Circumierunt.
13 Ad excursum.
14 Procul.
15 Sonitum dedit.
16 Tunc illi, signo dato, in diversas partes excursus suos fecerunt, pares numero atque distantia.
17 Ductores.
18 Segregaverunt agmina sua aciebus, in formam chori priùs dispositis, in diversa ductis, & separatim in aciem collocatis.
19 Signo sive ictu flagelli, id est, virgæ in motem flagelli sonantis.
20 Excursus suos, undè exierant, redeuntes.
21 Hastilia sua tanquam vim illaturæ obstantibus.
22 Inceptant.
23 Ex adverso sumptis, ita ut sibi invicem obviarent.
24 Et implicant circuitus suos alternatim factos orbibus ternis.
25 Veræ gerendæ.
26 Prælium fingunt, ac specimen belli præbent. Sic infrà: *Ascanius galeam ante pedes projecit inanem, Quâ lusu indutus belli* simulacra ciebat.
27 Aliquando.
28 Ad fugam, vel tanquam fugerent, nudata præbent.
29 Tanquam velint vim inferre.
30 Ac si pacem fecerint.
31 In Creta insula. Theseus devicto Minotauro redux, instituit saltationem ad speciem Labyrinthi erroribus flexuosi neque enim Labyriathus fabula est, sed etiam nunc exstat & in Creta visitur.
32 Domus à Dædalo variis circuitibus, ut exitus inveniri non posset, ædificata.
33 Sublimi.
34 Contexrum.
35 Inextricabilibus, & inter quos exitus pro inveniri nequeunt.
36 Propter multas vias. Numerus certus pro incerto.
37 Errorem, vel ambages & anfractus, qui in errorem indueunt.
38 Quâ re aut ratione.
39 Falsa signa sequendi exitum daret.

Faile-

1 Difficulter comprehensibilis. *Falleret* 1 *indeprensus, & irremeabilis error:* 591
2 Eodem modo. Applicatio similitudinis. 2 *Haud aliter Teucrûm nati* 3 *vestigia cursu*
4 *Impediunt,* 5 *texuntque fugas, & prælia* 6 *ludo:*
7 *Delphinûm similes, qui per maria humida* 8 *nando,*
9 *Carpathium,* 10 *Libycumque* 11 *secant, luduntque*
per undas. 595
3 Mutua ic. 12 *Hunc morẽ, hos cursus, atq; hæc* 13 *certamina, primus*
Ascanius, longam muris cùm cingeret Albam,
4 Implicant. 14 *Rettulit, &* 15 *priscos docuit* 16 *celebrare Latinos*
5 Et implicant vestigia fugientiũ similia. 17 *Quo puer ipse modo, secum quo Troïa pubes,*
Albani 18 *docuêre* 19 *suos:* 20 *hinc maxima porrò* 600
Accepit Roma, & 21 *patrium servavit honorem:*
22 *Trojaque nunc, pueri Trojanum dicitur agmen.*
6 Lucendo id est, faciunt præ. 23 *Hac celebrata* 23 *tenus* 24 *sanctò* 25 *certamina* 26 *patri.*
27 *Hîc primùm fortuna* 28 *fidem* 29 *mutata* 30 *novavit.*
Iudia & simulacra ludorum. *Dùm variis* 31 *tumulo* 32 *referunt* 33 *solennia ludi,*
34 *Irim de cœlo misit* 35 *Saturnia Iuno,* 606
7 Delphinorum. 36 *Iliacam ad classem,* 37 *ventosque* 38 *aspirat eunti,*
Delphini enim mille gyros facunt nando. *Multa monens,* 39 *nec dùm antiquum saturata* 40 *dolorem.*
41 *Illa* 42 *viam celerans, per* 43 *mille coloribus arcum,*
8 Natando

9 Sc. *mare*: quod à Carpathio, insulâ inter Ægyptum & Rhodum sita, nomen habet. 10 Mare Africum. 11 Dividunt. 12 Excurrendi equis. 13 Simulacra certaminum. 14 Renovavit. 15 Veteres, qui ea loca renuerant, ubi Alba posteà fuit condita, multò ante Romam conditam. 16 Hunc morem. 17 Eo modo, quo ipse Ascanius, & pubes Trojana eum eo docti sunt. 18 Hunc morem. 19 Liberos, incolas. 20 Ex Albâ, vel ab Albanis acceperunt longè post Romani. 21 A progenitoribus institutum. 22 Et dicitur nunc nomine Trojæ, & pueri, sic ludentes Trojanum agmen dicitur (per Zeugma cum propriori genere convenit) quia talis ludus à Trojanis institutus est & denominatus. 23 Hactenus hucusque. Tmesis Epilogus certaminum anniversariorum ad Anchisæ tumulum. 24 In Deos relato. 25 Sc. *sunt*. 26 Anchisæ 27 In celebratione hujus ludi. 28 Fidelitatem, quam Trojanis toties afflictis, servare decuit. 29 A gaudio in tristè in fortunium. Sequitur enim Palinuri mors. 30 Mutavit. 31 Ad tumulum Anchisæ. 32 Trojani. 33 Anniversaria sacra. 34 Nunciam Junonis, & Jovis l. 4. & 9. quòd plaviam præsagiat, quæ in aëre gignitur, cui præsidet Juno. 35 Saturni filia, Trojanis inimica. 36 Trojanam. 37 Ut celerius descendat. 38 Aflat descendenti. 39 Nondùm saturata pœnis, quas dolor ejus iam sumpserat. 40 Dolore, quem de injuriâ Trojanorum sibi illata acceperat. 41 Ut arcus via sit & vehiculum, Iris numen quod descendit. 42 Celeriter per arcum abiens. 43 Habentem mille colores.

1 *Nulli visa* 2 *cito* 3 *decurrit tramite virgo:* 610
4 *Conſilicit ingentem* 5 *concurſum, & littora* 6 *luſtrat.*
7 *Deſertoque videt portus,* 8 *claſſemque relictam,*
At 9 *procul in* 10 *ſolâ* 11 *ſecreta Troades* 12 *actâ*
13 *Amiſſum Anchiſen flebant, cunctaque profundum*
14 *Pontum aſpectabant flentes. Heu, tot vada* 15 *feſſis,*
Et tantum ſupereſſe maris! 16 *vox omnibus una.* 616
17 *Urbem orant,* 18 *taedet* 19 *pelagi perferre laborem.*
Ergo 20 *intermedias ſeſe,* 21 *haud ignara nocendi.*
Conjicit, & faciemque Deae, veſtemque 22 *reponit.*
23 *Fit Beroë,* 24 *Iſmarii conjux* 25 *longaeva Doryclî:* 620
Cui genus, & 26 *quondam* 27 *nomen,* 28 *natique fuiſſent:*
Ac 29 *ſic* 30 *Dardanidûm mediam ſe* 31 *matribus infert.*
32 *O miſera, quas non* 35 *manus,* 34 *inquit,* 33 *Achaica*
35 *bello*
Traxerit ad lethum 36 *patria ſub moenibus!* 37 *O gens*
Infelix, cui te 38 *exitio fortuna reſervat!* 635
39 *Septima poſt Troja excidium jam vertitur aſtas,*
Cum 40 *freta, cum terras omnes, tot* 41 *inhoſpita ſaxa.*

1 Non viſa ab ullo, ſive quòd Dea introducatur, quâ ſpecie mortalibus conſpicua non fuit, ſive quod per celeritatem à nemine viſa fuerit. 2 Celeriter tranſcurſo. 3 Deorſum currit. 4 Poſtquâ deſcenderat. 5 Trojanorum ac Siculorum ad tumulum Anchiſæ, qui haud pro-

cul à littore aberat. 6 Circumſpicit. 7 A nautis, & reliquis Trojanis, qui ſimul omnes, relictâ claſſe, ad ludos ſolennes Anchiſæ conſluxerant. 8 Æneæ. 9 A viris. 10 Deſerta à viris ludos ſolennes alibi celebrantibus. Ter. *Venti meditatus alicunde è* ſolo *loco.* 11 Separatæ. 12 Littore, ἀ'χτῆ. *In* actâ *cum mulierculis jacebat ebrius.* Cic. Ver. 13 Per mortem. 14 Mare. Species pro genere. 15 Longa navigatione. 16 Omnes idem pariter conquerebantur, tamdiu ſc. ſe terra marique jactari, nec quietem habere poſſe. 17 In quâ maneant. 18 Eas. 19 Navigationis per pelagus. 20 In medium illarum. 21 Iris fraudum peritiſſima. 22 Deponit, ut ſc. aliam faciem & veſtem accipiat. 23 Apparet. 24 Thracii. Al. *Tmarii*; à *Tmaro*, monte Epiri, ubi benigne excepti ab Heleno Troës: probabiliuſque eſt hic contracta matrimonia, quam in Thraciâ, à quo littore avaro feſtini ſe expediebant. 25 Grandæva, annoſa. 26 Aliquando. 27 Familiæ. 28 Liberi, ab eo denominati. 29 Facta Beroë, id eſt, ſumpta facie habituque Beroes. 30 Dardanidarum. 31 Inter matres. 32 Exhortatoria Iridis ſub Beroes perſona oratio ad inducendum ſc. mulieres Trojanas, ut naves incendant. 33 Græcorum exercitus ac Trojam oppugnandam miſſus. 34 Iris. 35 Per bellum. 36 Trojæ. Pathos à loco. 37 Non exclamantis, ſed dolentis eſt. 38 Morti. 39 In primo lib. dictum, *Nam te jam ſeptima portat Omnibus errantem terris & fluctibus aſtas.* Atque hic jam poſt tantum temporis intervallum *Septima vertitur aſtas. Portat* ergo, æſtatem incipientem ſignat, *vertitur*, finitam vel deſinentem. 40 Omnia ſc. 41 Nullum præbentia hoſpitium.

1 Quibus terræ peragratæ subjacent. 2 Trahimur adhùc. 3 Mediterraneum, inter Atricam & Europam medium, non Oceanum, quo mare magnum, propriè. 4 Nolentem inveniri, vel vitam retrocedere nobis post tot annos exactos tot maria emensis.

1 *Sideraque emensa 2 ferimur: dùm per 3 mare magnum*
Italiam sequimur 4 fugientem, & volvimur 5 undis.
Hic 6 Erycis fines fraterni, atq; 7 hospes 8 Aceste: 630
Quis prohibet 9 muros jacere, & dare civibus urbem?
O 10 patria, & rapti 11 nequicquam ex 12 hoste Penates;
Nulla-ne jam Trojæ dicentur mœnia? nusquam
13 Hectoreos amnes, 14 Xanthum, & Simoënta videbo?
Quin agite, & mecum 15 infaustæ exurite 16 puppes.
Nam mihi Cassandræ per somnum vatis imago 636
Ardentes dare visa faces, Hic quærite 17 Trojam:
Hic 18 domus est, inquit, vobis: 19 nunc tempus 20 agi res;
Nec tantis 21 mora 22 prodigiis. en quattuor 23 aræ 639

1 Sideraque emensa ferimur: dùm per mare magnum Italiam sequimur fugientem, & volvimur undis. Hic Erycis fines fraterni, atq; hospes Aceste: Quis prohibet muros jacere, & dare civibus urbem? O patria, & rapti nequicquam ex hoste Penates; Nulla-ne jam Trojæ dicentur mœnia? nusquam Hectoreos amnes, Xanthum, & Simoënta videbo? Quin agite, & mecum infaustæ exurite puppes. Nam mihi Cassandræ per somnum vatis imago Ardentes dare visa faces, Hic quærite Trojam: Hic domus est, inquit, vobis: nunc tempus agi res; Nec tantis mora prodigiis. en quattuor aræ

Fugientis prendimus oras. lib. 6. quia adhùc semel in Sicilia fuerant, & viciniores Italiæ, quàm nunc sint. 5 Per undas & tempestates maris. 6 Erynes libenter hospitio excipit. 8 Est hic. Ab opportuno suadet in Sicilia manendum esse. 9 Fundamenta murorum. 10 Troja. 11 Siquidem nulla nobis vestra ope reperta sedes, neque aleò vobis ipsis. 13 Græco. 13 Trojanos ad quos Hector Trojanos tam viriliter pugnavit. 14 Qui Trojam perfluebant, & quorum simulacra Helenus in Epiro fecerat. 15 Infortunium nobis adferentes. 16 Naves. Synecdoche. 17 Quam in Italia quæsituræ estis. 18 Perpetua mansio. 19 Cùm Trojani omnes & Sicani ad ludorum spectacula abierint. 20 Agendi res dictas, id est, nunc exurendæ sunt naves. 21 Sit. 22 Non est cunctandum obsequi his visis, & Cassandræ monitis. 23 Extructæ & paratæ sunt, quæ à Cloanthо victore & cæteris posita ex voto, vel illæ, in quibus sacra fiebant anniversaria Anchisæ, igne nondum extincto. 24 Neptunus, navigantium Deus, cujus hæ aræ. 25 Ad incendendum naves: quia in aris ejus relictus erat ignis à sacrificantibus. 26 Rei perpetrandæ: cùm autor ejus esse videatur & adjutor. 27 Iris in forma Beroës. 21 Valdè offensurum naves. 29 Connitens injicere ignem resplendet. 30 Injicit ignem. 31 Arrectæ sunt admiratione. 32 Earum. 33 Trojanarum mulierum. 34 Tunc. 35 Inquit. 36 Quinquaginta sc. *Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum.* Æn. 2. 37 Trojana, à Rhœteo, promontorio Trojæ.

1 *Ardentesque notate oculos: 2 qui 3 spiritus illi,*
Qui 4 vultus, vocisque sonus, vel 5 gressus 6 eunti.
Ipsa egomet 7 dudum 8 Beroën 9 digressa reliqui
Ægram, 10 indignantem 11 tali quòd sola careret
Munere, nec 12 meritos Anchisa inferret honores.
Hæc 13 effata,
At matres 14 primò 15 ancipites, oculisq; 16 malignis
Ambigua, 17 spectare 18 rates, 19 miserè inter 20 amorè
21 Præsentis terræ, fatisque vocantia 22 regna:
Cum 23 Dea se paribus per cœlum sustulit alis,
Ingentemque fugâ secuit sub nubibus arcum.
Tum 25 verò attonitæ 26 monstris, 27 actæq; 28 furore
29 Conclamant, rapiuntque focis 30 penetralibus ignem,
Pars spoliant aras; 31 frondem, ac virgulta, facesq; 32 Conjiciunt: 33 furit 34 immissis Vulcanus 35 habenis.
36 Transtra per, & 37 remos, & 38 pictas abjete puppes.
Nuncius Anchisa ad tumulum, 39 cuneosque theatri,

1 Ardenter resplendentes.
2 Qualis.
3 Vivida virtus animi, ferocia, & animosum pectus sit illi.
4 *Namque haud tibi vultus mortalis nec vox hominem sonat: ô Dea certè.*
5 Et vera incessu patuit Dea.
6 Incedenti.

7 Paulo antè. 8 Quam hæc repræsentat. 9 Digrediens ab eâ. 10 Iratam, indignè ferentem. 11 Quòd per valetudinem non posset interesse huic anniversario officio. 12 Dùm viveret. 13 Pyrgo anus elocuta est. 14 In principio, ante cognitum numen. 15 Dubiæ, quid facerent, sed ferè persuasæ. Nam, (ut Ter. Act. 1. sc. 5. ait:) *Dum in dubio est animus paulo momento hùc illuc impellitur.* 16 Malevolis. 17 Spectabant. Enallage modi. 18 Naves, quas incendere jusserat Iris. 19 Magnum, vel quo efficiebantur indies miseriores. 20 Nam amor præsentis terræ suadebat: contrà fatalis terræ exspectatio dissuadebat incendi naves. 21 Siciliæ sc. in quâ Anchisen superiori anno sepelierant. 22 Italica sc. ex Deorum voluntate sibi promissa. 23 Iris, quæ paulò antè Beroës formam & habitum assumpserat. 24 Cœlestem sc. qui Iridis significator est. 25 Maximè matronæ perculsæ sunt. 26 Miraculis ac prodigiis Deæ visæ. 27 Impulsæ. 28 Ab Iride, Junonis nunciâ, immisso. Infrà, *Excussâque pectora Juno est.* 29 Castrense verbum, quasi ad arma cum hoste conferenda, aut oppugnandam urbem, aut castra movenda. 30 Sacris, puris, à profano usu semoris, ab aris sc. quæ plerumque in partibus ædium penitioribus. 31 Arborum. 32 In naves. 33 Licenter grassatur, ampliter diffunditur ignis. 34 Igni, ut liberè vagetur. 35 Metaphora à retinaculis, quibus equi reguntur. 36 Per loca in navibus, per quæ transitur, & in quibus sedent remiges. 37 In transtris repositos. 38 Et per naves abiegnas seu ex abiete factas, simulacris figurisque animantium, aut Deorum Tutelarium, ornatas. 39 Ordines sedilium in theatris ad formam cunei per gradus ascendentium ab imo acuto in latum. *Cuneus* propriè est multitudo peditum, quæ cum acie conjuncta, principio fronte angustior, deinde paulatum procedit latior, hostium ordines perrumpit.

1 Esse. 2 Ludo intenti. 3 Piceam flammam ignis. 4 In formâ nubis atræ. 5 Primus accurrit Ascanius, quòd commodùm ejus intercipe-retur. Navibus enim exustis in fatalem terram sibi debitam navigare non poterat. 6 Strenuus. 7 In equo. 8 Incensam classem ; ut h. 3. *Nos* castra *movemus*. Vel *turbata*, id est, ipse turbatus. 9 Solliciti super Ascanii salute : putantes naves ab hostibus aut piratis incensas. 10 Ascanium. 11 Custodes, pædagogi. 12 Qualis. 13 Magnus & insolitus, quòd sc. naves vestras ipsæ incendatis. 14 Sc. *tenditis* ? 17 Inimicorum Argivorum. 18 Sc. *uritis*. 19 Naves, in quibus spes vestra posita est, sc. perveniendi ad regna & sedes quietas. 20 Non hostis. 21 Ut agnosci ab illis posset. 22 Mulierum. 23 Procul abjecit : id quod indignantis est. 24 Quia capiti detractam. 25 Ad ludum aut dùm luderet. 26 Imaginarias & umbratiles pugnas, id est, pugnas contra umbras. Suprà hoc libro, *pugnaque* cient simulacra *sub armis*. 27 Tùm celeriter accurrit. 28 Qui pedes erat. 29 Sc. *accelerant*. 30 Matronæ, quæ naves incenderant. 31 Clanculùm. 32 Sc. *erant*. 33 Eas. 34 Vitæ. 35 Cives populares. 36 A furore, & ad mentem saniorem reversæ. 37 Excussus est pectore earum furor ille à Junone immissus. 38 Difficulter domabiles. 39 Deposuerunt. 40 Stupa picata, quà tabularum rimæ stipantur, incensa est sub ligno navium extrinsecus aquis vicino. 41 Emittens. 42 Densum & tardè ascendentem, non citò emicantem, utpote ex materia uda. 43 Ventres navium. 44 Edit, consumit ignis. 45 Navium. 46 Incendium, vis incendii. 47 Aquæ impensè infusæ, *vel* aqua fluvialis, cùm marina non tam extinguat, quam accendatur propter pinguedinem. 48 Quia non possunt extinguere incendium.

1 *Incensas perfert naves Eumelus : & 2 ipsi* 665
Respiciunt 3 3 atram in nimbo volitare 3 favillam.
5 Primus & Ascanius, cursus ad latus equestres
Ducebat : sic 6 acer 7 equo 8 turbata petivit
8 Castra : nec 9 ex animes possunt 10 retinere 11 magistri
12 Quis furor iste 13 novus ? 14 quò nunc, 15 quò tendis, inquit, 670
Heu, miseræ cives ? non 16 hostem, 17 inimicaq; 18 castra
17 Argivûm ; 19 vestras spes uritis : en ego 20 vester
Ascanius : 21 galeam ante 22 pedes 23 projecit 24 inanem,
Quâ 25 ludo indutus 26 belli simulacra ciebat. 674
27 Accelerat simul 28 Æneas simul 29 agmina Teucrûm.
Ast 30 illæ diversa metu per littora passim
Diffugiunt : sylvasque, & sicubi concava 31 furtim
32 Saxa patent : 33 piget incepti, 34 lucisque : 35 suosque
36 Mutatæ agnoscunt, 37 excussaque pectore Juno est.
Sed non idcircò flammæ, atque incendia vires 680
38 Indomitas 39 posuêre : 40 udo sub robore vivit
Stuppa 41 vomens 42 tardum fumum : lentusq; 43 carinas
44 Est vapor, & toto descendit 45 corpore 46 pestis :
Nec vires heroum, infusaq; 47 flumina 48 prosunt.

Tùm pius Æneas 1 *humeris abſcindere veſtem,* 685
2 *Auxilioque vocare Deos,* & 3 *tendere* 4 *palmas:*
Iuppiter omnipotens, ſi nondùm 5 *exoſus* 6 *ad unum*
Trojanos: ſi quid pietas antiqua labores
Reſpicit humanos: da flammam evadere claſſi
Nunc, pater, & 8 *tenues Teucrûm res eripe* 9 *lethoi* 690
10 *Veli tu, quod* 11 *ſupereſt,* 12 *infeſto fulmine* 13 *morti,*
Si mereor, 14 *demitte,* 15 *tuâque hic obrue dextra,*
Vix hæc 16 *ediderat; cùm effuſis imbribus,* 17 *atra*
Tempeſtas 18 *ſine more furit, tonitruque tremiſcunt*
19 *Ardua terrarum,* & *campi:* 20 *ruit æthere toto* 695
Turbidus imber aqua, 21 *denſiſq; nigerrimus Auſtris,*
Implenturque 22 *ſuper puppes, ſemuſta madeſcunt*
23 *Robora:* 24 *reſtinctus donec vapor omnis,* & *omnes,*
25 *Quattuor amiſſis,* 26 *ſervata* 27 *à peſte carina:*
At pater Æneas, 28 *caſu* 29 *concuſſus acerbo,* 700
30 *Nunc huc ingentes, nunc illuc pectore curas*
31 *Mutabat:* 32 *vèrſans, Siculis-ne* 33 *reſideret arvis,*
34 *Oblitus fatorum,* 35 *Italas-ne capeſſeret oras.*
Tum 37 *ſenior* 38 *Nautes* 39 *unum* 40 *Tritonia* 41 *Pallas*

1 S. *ſuis.* Pro more uſitato, in luctu & dolore, ut parerent humeri & pectora ad planctum. *Pateat pectus, jam nuda vocant pectora dextram.* Seneca. Troad. 1. Chorus: quem rem teſtantur & Sacræ literæ.
2 In auxilium.
3 Extendere ad Deos. Simplex pro compoſito.
4 Manus complicatas. 5 Sc. *is*, id eſt, odiſti. 6 Omnino. 7 Si pia numina reſpiciant pietatem humanam. 8 Modicas, accifas bello, incendio urbis, captivitate & naufragio. 9 Delerioni, internecioni. 10 *Summe Deûm, liceat peritura viribus ignis, Igne perire tuo, clademque auctore levare,* Ovid. 2. Met. 11 Quod reliquum eſt Trojanorum. 12 Vim Inferente. 13 Morti. 14 Ut ſupra l. 2. *Demiſere neci, nunc caſſum lumine lugent.* 15 Id eſt, extingue nos penitus, ſi nihil nobis ſalvum eſſe permittis. 16 Æneas elocutus, erat. 17 Ex denſa nube productâ. 18 Sine modo, præter ſolitum morem præcipitarur. 19 Montes. 20 Præceps decidit. 21 Immixtis. 22 Uſque ad ſuperfluitatem. 23 Naves. 24 Erat. 25 Quatuor tantùm per incendium abſumptis. 26 Erant. 27 Ab incendio. 28 Amiſſarum navium damno, & quòd poſt longam jactationem, amiſſis navibus, Italiâ arceri videretur. 29 Percuſſus, perturbatus. Infrà: *Multa gemens, caſuque animum* concuſſus *amici.* 30 Aliquando in hanc ſententiam, aliquando in illam. Sic. l. 4. *Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc.* 31 Verſabat. 32 Agitans ſecùm, dubius. 33 Sedem caperet. 34 Similis obliti & immemoris oraculorum ac promiſſorum, quæ voluntates Deorum indicaverant. 35 Italiam. 36 Cùm ſic dubius eſſet. 37 Provectioris ætatis. 39 Vir Trojanus: cujus operâ Palladium recuperatum à Diomede ajunt. 39 Præcipuè. 40 A *Tritone* palude denominata, Vide ſuprà. 41 Dea ſapientiæ.

Quem 1 *docuit, multâque* 2 *insignem reddidit* 3 *arte,*
Hæc responsa dabat: 4 *vel quæ* 5 *portenderet* 6 *ira*
Magna Deum, vel quæ fatorum poscęret ordo.
7 *Isque his Æneam* 8 *solatus vocibus* 9 *infit:*
Nate Deâ, quò fata trahunt retrahuntque sequa-
mur,
Quicquid 10 *erit, superanda omnis fortuna* 11 *fe-*
rendo est. 710
Est tibi 12 *Dardanius divina stirpis Acestes:*
Hunc cape 13 *consiliis socium, & conjunge* 14 *volentem:*
Huic 15 *trade,* 16 *amissis* 17 *superant qui navibus, & quos*
Pertæsum 18 *magni incepti, rerumque tuarum est;*
Longævosque senes, ac fessas 19 *æquore matres;* 715
Et quicquid tecum 20 *invalidum,* 21 *metuensque pericli est,*
Delige: & his habeant 22 *terris sine* 23 *mœnia fessi:*
Urbem appellabunt, 24 *permisso nomine,* 25 *Acestam.*
Talibus 26 *incensus dictis seniores amici:*
Tum verò in curas animus 27 *diducitur omnes:* 720
Et nox 28 *atra polum* 29 *bigis subvecta* 30 *tenebat.*
Visa dehinc 31 *cœlo* 32 *facies delapsa parentis*
Anchisæ, subitò tales effundere voces:
Nate, mihi vita 33 *quondam, dum vita* 34 *manebat,*
Care magis, nate 35 *Iliacis exercite fatis:* 725
36 *Imperio Jovis huc venio,* 37 *qui classibus ignem*
Depulit, & cœlo tandem miseratus ab alto est.

1 Instituit. 2 Eminentem effecit. 3 Prudentia & divinatione; adeòque ut quasi oraculo responsa daret. *Ille Deo plenus* tacitâ *quam mente gerebat.* *Effudit dignas adytis & pectore voces.* Lucan. 9. 4 Docens etiam eas quæ, &c. 5 Porrò intenderet, denuntiaret. 6 Ut classis incendium ortum fuit à Junonis ira in Trojanos. quæ semper Trojanis infesta fuit, ne sc. in fatalem terram veherentur. 7 Nautes. 8 Consolaturus. Enallage temporis. 9 Incipit. 10 Obvenerit. 11 Patiendo. 12 Trojanus, Crinisi & Egestæ, Trojani Hipponæ filia: *divina* ergo *stirpis*, à fluvio ortus, vel cum respectu ad Dardanum Trojæ autorem, qui Jovis ex Electra filius. 13 In consiliis tuis. 14 Voluntarium & benevolum. 15 Eos. 16 Exustis quatuor navibus. 17 Supersunt. 18 Regni constituendi in Italia. 19 Longa navigatione. 20 Quoad corpus. 21 Quoad animum. 22 Siciliæ. 23 Oppidum. 24 Ab Aceste ipso. 25 Quæ postea dicta est *Segesta*. 26 Æneas. 27 Temperatè dirigitur. 28 Oblucta. Transitio ducta à descriptione temporis noctum ad oraculum Anchisæ. 29 Bigas dant Lunæ, quadrigas Soli, trigas Inferis, sejuges Jovi, desultores Lucifero, ratione Physica. 30 Occupabat. 31 Heroum enim animæ cœlum incolunt, simulacra inferos: *vel*, à Jove demissa, ut quarto abhinc versu. 32 Imago. 33 Aliquando. 34 Mihi. 35 Trojanis debitis. 36 Ex mandato Jovis. 37 Quia invocaverat eum Æneas, dicens, *Jupiter omnipotens*, &c.

Cen-

Conſiliis pare, quæ nunc 1 *pulcherrima Nautes*
Dat ſenior: lectos juvenes, fortiſſima corda.
Defer in Italiam: 2 gens dura, atq; 3 aſpera cultu 730
4 Debellanda tibi Latio eſt: 5 Ditiis tamen 6 antè
7 Infernas accede domos, & 8 Averna per alta
9 Congreſſus pete, nate, meos: non me 10 impia namque
Tartare habent, 11 triſteſq; umbra: ſed amœna piorum
12 Concilia, 13 Elyſiumq; colo: 14 huc 15 caſta Sybilla 735
16 Nigrantum multo pecudum te ſanguine ducet.
17 Tum genus omne 18 tuum, & , quæ 12 dentur mœ-
nia, diſces.
20 Iamque vale: 21 torquet medios nox humida curſus,
Et me 22 ſævus equi: 23 oriens afflavit 24 anhelis.
25 Dixerat: & tenues 26 fugit 27 ceu fumus in auras. 740
Æneas, quò deinde 28 ruis? quò 29 proripis? inquit:
Quem fugis? aut quis te noſtris complexibus arcet?
Hæc memorans, cinerem & 30 ſopitos ſuſcitat 31 ignes

1 Decentiſſima.
2 Rutuli, Aborigines, Tyrthem: adverſùs quos bellum illi gerebant ſciebat.
3 Rigida? exercitio Undè l. 9.
Natos ad flumina primùm
Deferimus, ſævoque gelu duramus & æſtu.
4 In Italiâ bello tibi vincenda eſt; quo verbo certiſſimam victoriam promittit. 5 Plutonis: qui ob id *Dis* appellatur, quod opes è terrâ effodiantur, vel quod in terram redeant. 6 Priuſquam debellare Italos incipias, 7 Infernales. 8 Per atrum & profundum locum Averni, per quem deſcenſus patet ad inferos. 9 Congrediendo pete: vel, *congreſſus*, id eſt, colloquium. 10 Impiorum receptacula. 11 Triſtitiam adferentes. 12 Conventicula. 13 Campos fortunatos, beatarum animarum domicilium, quò corpore ſoluti migrare dicuntur, inhabito. 14 Ad has noſtras ſedes. Docet, quomodo in ea loca penetraturus ſit. 15 Quia virgo. 16 Mactaris mukis nigris ovibus. Furvæ enim hoſtiæ Diis inferis debentur. 17 Cùm illic fueris. 18 A te orirurum. 19 Deſtinentur tibi à fatis. 20 Neque enim luceſcente die dæmoniis umbriſve permiſſum vagari. *Sed me imperioſa trahit Proſerpina, vive, valeque.* Tireſias apud Horat. Sat. 5, l. 2. Solis quippe adventu intuereunt umbræ. 21 Medium eſt noctis veſtræ. 22 Infeſtus umbris: quia, veniente die, umbræ evaneſcunt. 23 Sc. *ſol.* 24 Anhelantibus ex fatigatione, ſpiritum præ nimio labore trahentibus, id eſt, offendam lumen ſolis, niſi præceps abiero, priuſquam ad inferos rediero. Periphraſis eſt adventantis diei. Solem enim quadrigis vehi Poëtæ fabulantur, à quatuor equis, qui ſunt Pyrois, Eoüs, Æthon & Phlegon. 25 Anchiſes. 26 Evaneſcit. 27 Veluti. 28 Præceps abis? Quomodo hic patrem, ſic ſuprà l. 1. matrem fugientem incuſat: *Quid natum toties crudelis tu quoque falſis Ludis imaginibus? cur dextræ jungere dextram Non datur!* 29 Auferre? 30 Coopertos cinere. Tranſlatum ab animali ad non animal, ad ignem Veſtæ ſc. qui ſacer erat, & cineribus conditus quodammodò dormire poteſt videri. 31 Quibus adoleat ſar & thus, expiando ſomno. Neque interea aliud eſt lar Trojanus & Veſta, quam ignis σύγκρισις: ut dictum à nobis ad illud 2. l. *Veſtamque potentem, Æternumque adytis effert penetralibus ignem*: adi locum.

1 Ignem perpetuum, quem Trojani colebant, id est, Vestam. 2 Antiquæ, aut ob favillas cane scentis. 3 Molâ falsa sacrificiis debita, qua Vesta & Ceres, quæ anima terræ habita est placanda, undè fruges & herba, quibus victitamus, enascuntur. 4 Thuris. 5 Arcula, thuribulo, in quod thus reponi solet. 6 Illicò, peracto sacrificio. 7 Profectionis. 8 Præcipue. 9 Vocari curat. Cic *Pompeius se comparat, homines ex agris* accersit. 10 Significatum per Anchisen, qui se imperio Jovis advenisse dixerat. 11 Eos. 12 Velle sese urbem statuere in Sicilia, in qua aliquam Trojanorum partem fato relinquat. 13 Firma sit. 14 Mora non fit deliberationi, id est, non capitur longa deliberatio. 15 Imperia Jovis, & præcepta Anchisæ. 16 Respexit ad colonias Rom. in quas transcripti deducebantur. 17 Ad inhabitandam urbem Trojanas mulieres, diuturna navigatione fractas. 18 Manere. 19 Quasi onera de navibus. Quidam distinguant post *Volentem*: ut sc. hi dicerentur *deponere animos*, id est, submittere se inertiæ. 20 Inglorios utique, nec laudis & honoris ambitiosos. 21 Qui abituri sunt. 22 Semiusta igni. 23 Renovant. 24 Eximunt & seponunt asseres roboreos ambustos, novos aptant. 25 Existentis pauci. 26 Ad bellum gerendum idonea. Explicat enim, quos dixerit occuparos esse in reficiendis navibus, paucos quidem, sed delectos ad bellum juvenes. 27 Dum reliqui navibus resarciendis essent intenti. 28 Pro more designandi mœnia urbis condendæ; ubi quis tenens stivam aratri, in quo taurus a dextra, & vaca à sinistra juncti, obliquo vomere glebas inverterebant, ut intrinsecus caderent; suspendebat verò aratrum, ubi futuræ erant portæ. 29 Quo mœnia designabant. 30 Sorte cuique domos partitur & distribuit. 31 Ad formam & repræsentationem veteris Trojæ: ut suprà, & l. 3. de Heleni urbe: unde & delectatio regi Acestæ. 32 Arcem Trojanam. 33 Jurisdictione civitatis à Trojanis in modum Trojæ conditæ. 34 Indicit forum rebus agendis, & leges, ad quas Senatores, quos evocaverat, Remp. administrarent. Sic & Liv. Indici *finitimus spectaculum jubet*. Fori autem triplex est usus. *I.* Ibi tribunal juri dicundo. *II.* Cibaria habentur venalia. *III.* Statis diei horis conveniunt negotiatores, *de Court*, *de Marckt*, *de Beurs*. 35 Civitatis novæ. 36 Ad concionem.

1 Pergameumq; larem, & 2 cana penetralia Vesta,
3 Farre pio, & 4 plena supplex veneratur 5 acerra. 745
6 Extemplò 7 socios 8 primumque 9 accersit Acestem;
Et Iovis 10 imperium, & chari præcepta parentis
11 Edocet, & 12 quæ nunc animo sententia 13 constet.
14 Haud mora consiliis: nec 15 jussa recusat Acestes. 749
16 Transcribunt 17 urbi matres, populumq; 18 volentem
19 Deponunt: animos 20 nil magna laudis egentes.
21 Ipsi 22 transtra 23 novant, 24 flammisque ambesa reponunt
Robora navigiis: aptant remosque, rudentesque,
25 Exigui numero, sed 26 bello vivida virtus.
27 Interea Æneas urbem 28 designat 29 aratro, 755
30 Sortiturq; domos, 31 hoc 32 Ilium, & hæc loca Troja
Esse jubet: gaudet 33 regno Trojanus Acestes:
34 Indicitque forum, & patribus dat 35 jura 36 vocatis.

1 *Tunc vicina astris* 2 *Erycino in vertice* 3 *sedes*
4 *Fundatur Veneri* 5 *Idaliæ:* 6 *tumuloq; sacerdos,* 760
Et lucus latè 7 *sacer additur* 9 *Anchisæo.*
Iamque dies 8 *epulata novem gens* 9 *omnis,* & 10 *aris*
Factus honos; placidi 11 *straverunt æquora venti,*
12 *Creber* & 13 *aspirans rursus vocat Auster in* 14 *altum.*
15 *Exoritur procurva ingens per littora fletus.* 765
Complexi inter se 16 *noctemque diemque morantur.*
Ipsa jam matres, 17 *ipsi, quibus aspera quondam*
Visa maris 18 *facies,* & 16 *non tolerabile* 20 *numen,*
21 *Ire volunt, omnemque* 22 *fugæ* 23 *perferre laborem.*
24 *Quos* 25 *bonus Æneas dictis solatur* 26 *amicis,* 770
Et consanguineo lachrymans 27 *commendat Acesta.*
Tres 28 *Eryci* 29 *vitulos, & Tempestatibus agnam*
30 *Cædere* 31 *deinde jubet* 32 *solviq; ex* 33 *ordine* 34 *funes.*
35 *Ipse caput* 36 *tonsæ foliis evinctus olivæ,*
Stans procul in prora, pateram tenet, 37 *extaq;* 38 *salsos*
39 *Porricit in fluctus, ac vina* 40 *liquentia fundit.* 776
Prosequitur surgens à puppi ventus 41 *euntes:*
42 *Certatim socii feriunt mare, & æquora* 43 *verrunt.*
At Venus 44 *interea* 45 *Neptunum,* 46 *exercita curis,*
Alloquitur, taleſq; effundit 47 *pectore* 48 *questus:* 780

1 E lucta quasi ad ultra.
2 Erycis montis, ab *Eryce,* Veneris filio, dicti.
3 Templi.
4 Corroboratur, si priùs erat exstructa; aut extruitur.
5 Quæ in Idalio luco præcipuè colitur.
6 Sepulchro, in quo Anchises sepultus fuerat.
7 Consecratus.
8 Erat. Alludit ad novendinale sacrificium.

9 Utraque, Trojana & Sicula, tam abitura, quàm permansura. 10 Ad aras religiosè sacrificatum fuit. 11 Tranquillum fecerunt, æquaverunt mare. 12 Crebrò. 13 Ab opportuno. Mare tranquillum, & ventus secundus è Sicilia Italiam petentibus, ad navigandum invitant. 14 Mare. 15 Dùm alii ab aliis discederent. 16 Quia discedere nequibant. 17 Viri ignaviores. 18 Species, aspectus. 19 Quia toties pericula passi fuerant. 20 Quod mari præerant. 21 Proficisci cum aliis. 22 Profectionis, celeris cursus. Sic. l. 1. *volucremque fugâ prævertitur Hebrum.* 23 Ad finem usque ferre. 24 Flentes & abire volentes. 25 Clemens. 26 Amabilibus. 27 Ecs. 28 Fratri suo, Veneris filio. 29 Antiquis mos erat, ut oram soluturi, vel Tempestati, vel Diis maris sacrificarent. 30 Mactare. 31 Postquam eos consolatus fuerat. 32 Sacrificio peracto. 33 Quo littus præterexebant, ad cavendum tumulum solventibus. 34 Nauticos. 35 Æneas. 36 Compta minutis foliis. 37 Viscerum. 38 In mare projicit. 39 Vide supra in voto Cloanthi, quæ ad illa, *extaque salsos Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.* 40 Pura. 41 Procedentes jam in navigatione. 42 Cum certamine laudis. 43 Remis sc. id est, remis & ventis operam navant. 44 Dùm sic prosperè navigarent Trojani. 45 Deum maris. 46 Sollita pro Trojanis. 47 Ex intima affectione. 48 Querelas.

1 Quod exsaturari nequit odiis. Suprà, nec dum antiquum ejus exsaturata dolorum.

Iunonis gravis ira, & 1 inexsaturabile pectus,
Cogunt me, Neptune, preces descendere in omnes:
2 Quam nec 3 longa dies 4 pietas nec 5 mitigat ulla;
Nec 6 Iovis imperio, fatis-ve, 7 infracta, quiescit.
Non media de gente Phrygum 8 exedisse nefandis 785
9 Urbem odiis, 10 satis est: 11 pœnam traxisse 12 per
omnem

2 Junonem.

Relliquias Trojæ: 13 cineres, atque 14 ossa 15 peremptæ

3 Longa tempestas, quæ adimit ægritudinem hominibus. Amplificatio odii à tempore & pietate Æneæ.

Insequitur: 13 causas tanti sciat illa 17 furoris.
18 Ipsa mihi 19 nuper 20 Lybicis (tu testis) in undis
21 Quam molem subitò excierit: maria omnia 22 cœlo
Miscuit, 23 Æoliis nequiquam freta procellis: 790
In regnis 25 hoc ausa tuis.
Prô scelus! ecce etiam Trojanis 26 matribus 27 actis
28 Exulsit 29 fœdè puppes, & 30 classe subegit
Amissâ socios 31 ignotæ 32 linquere terræ. 795

4 Ut ut ille ab Heleno *jussos adolescentulus* libr. 3.

33 Quod superest, oro, 34 liceat dare tuta per undas
Vela 5 tibi! liceat 36 Laurentem 37 attingere Tibrim!
Si 38 concessa peto, si dant ea mœnia 39 Parcæ.
Tum 40 Saturnius hæc domitor maris edidit alti:

5 Mitem facit ac placat. 6 Licet Jupiter imperaverit Æneam in Italiam proficiscitur. Valdè fracta: quia scit stata id velle, ut in Italia imperium constituat. 8 Quòd exederit. 9 Trojam. 10 Junoni visum. 11 Nec satis est pœnam &c. 12 Per omne genus pœnarum & afflictionum. 13 Qui post exusta corpora remanent, id est, quicquid adhûc supereſt post incendium Trojæ, Æneam sc. ejusque socios, indesinenter persequitur. 14 Quæ colligi consueverunt, & sepulchro mandari. 15 Everſæ Trojæ 16 Ego certè causas nescio, inquit Venus: enumerat tamen Juno l. 1. & 10. 17 Doloris, iracundiæ conceptæ in Trojanos. 18 Juno. 19 Cùm ad Carthaginem repulsus est Æneas. 20 Carthaginensibus. 21 Quantam molem aquarum & ventorum, id est, tempestatem in mari excitaverit. 22 Ad cælum usque confudit & commovit. 23 Ab Æoli ventis excitatis. 24 Quia non consecuta est per hoc scopum suum: Æneas enim incolumis evasit, parvo accepto damno, 25 Tantum facinus. 26 Matronis. 27 In fatorum impulsis ad actis. 28 Exurendas curavit per Iridem, Beroes habitum mentitam. 29 Turpi dolo. 30 Coëgit nos, navibus quatuor incendio amissis, relinquere partem civium in terra peregrina: quorum auxilio nobis opus fuerat ad debellandas gentes duras in terra nobis fatis debita. 31 Ignobili: vel, ignotæ manentibus. 32 Relinquere. 33 Petitionis propositio. 34 Trojanis. 35 Per te. 36 Per agros Laurentum defluentem. 37 Pervenire ad Tibrim, id est, in Italiam, cujus Tibris fluvius est. 38 Permissa à Diis ac licita, & debita hæc Trojanis sit terra. A possibili. 39 Deæ fatales, quæ vitas hominum dispensare finguntur, per Antiphrasin sic dictæ, quod nemini parcant. 40 Neptunus Saturni filius.

1 *Fas*

1 *Fas omne eſt*, 2 *Cytherea*, *meis te fidere regnis.*
3 *Unde* 4 *genus ducis*: 5 *merui quoq́*; *ſæpè* 6 *furores*
Compreſſi, *& rabiem tantam* 7 *cœlique*, *mariſque.*
Nec minor 8 *in terris* (9 *Xanthum*, *Simoëntaq́*; *teſtor*)
Æneæ mihi cura 10 *tui*: 11 *cum* 12 *Troïa Achilles*
13 *Exanimata* 14 *ſequens* 15 *impingeret agmina* 16 *muris*;
17 *Millia multa* 18 *daret letho*, 19 *gemerentq́*; 20 *repleti*
21 *Amnes*; *nec reperire viam*, 22 *atque evolvere poſſet*
In mare ſe Xanthus: 23 *Pelidæ tunc ego forti*
Congreſſum Æneam, 24 *nec Diis*, *nec viribus* 25 *æquis*,
26 *Nube cavâ eripui*; 27 *cuperem cum* 28 *vertere ab imo*
Structa meis manibus 29 *perjuræ mœnia Trojæ.*
Nunc quoq́; 30 *mens eadem perſtat mihi*, *pelle timores*;
31 *Tutus*, 32 *quos optas*, *portus accedet* 33 *Averni.*
34 *Vnus erit tantùm*, *amiſſum quem* 35 *gurgite quæret*:
Vnum 36 *pro multis* 37 *dabitur caput.*
His ubi læta 38 *Deæ* 39 *permulſit pectora dictis*,
Jungit 40 *equos* 41 *curru* 42 *genitor*, 43 *ſpumantiaq́*; *addit*
Fræna 44 *ferus*, *manibuſque omnes effundit* 45 *habenas.*

1 Omninò licitum eſt.
2 O Venus, quæ in Cytheris coleris.
3 Nata e ſpuma maris, orta ex teſticulis Cœli à Saturno exſectis & in mare projectis, unde Ἀφροδίτη, ab ἀφρὸς, ob ſimilitudinem ſeminis, vel propter humoris falſi vim ani-

malem & fœcundam. 4 Originem trahis. 5 Ut conſideres mihi. 6 Fluctus ventorum atrocitate turbatos: vel, *furores*, id eſt, Junonis atrox nocendi ſtudium. 7 Aëris. 8 Quam in mari. 9 Trojæ fluvios. 10 Fili tui. 11 Deeſt *nam*. 12 Trojana. 13 Metu perculſa. 14 Inſequens. 15 Ea. 16 Ad muros. 17 Trojanorum. 18 Et cùm daret. 19 Sub mole cadaverum. Metaphora ab animali ad non animal. 20 Cadaveribus. 21 Xanthus & Simois. 22 Id eſt, cùm impediretur curſus ejus multitudine cadaverum. 23 Cum Achille, Pelei filio. 24 Nec Diis æque faventibus, ſed adverſis, quia conſtituerant Dii Trojam evertere. 25 Non æque potentibus, ſed imparibus. 26 Per nubem cavam, quam circumjecit. 27 Utcunque pœnas ſumere cuperem de Troja, cujus rex Laomedon me pacta conditæ urbis mercede deſtituerat. 28 Funditus evertere. 29 Perjuri Laomedontis. 30 Liberandi Æneam. 31 Protectus auxilio meo. 32 Eum accedere. 33 Quod ſic evenit. Nam circa Cumas, quæ vicinæ ſunt Lucino & Averno lacubus, claſſis Æneæ apparuit. 34 Palinurus: quem præcipitem cum clavo à Somno dejectum, ut mox, deſideravit Æneas, & in gurgite quæſivit. Alii de Miſeno intelligunt, qui ſoſpes in Italiam vectus in littore periit. 6. l. 35 In gurgite Averni. 36 Pro ſalute multorum. 37 Sacrificii loco. Nam ſubmergetur in mari, antequam ad Avernum perveniet. 38 Veneris. 39 Dulcedine quadam affecit. 40 Vitulos marinos, & ſimilia animalia, quibus Neptunus inequitare fingitur. 41 Ad currum. 42 Neptunus: ſive, quod Oceanus omnia flumina gignat ac recipiat; ſive, quod aqua, ut elementorum præſtantiſſimum, omnia producat. 43 Spumis perfuſa ex celeri impetu. 44 Equis marinis animoſis ἐπποκάμπεσι. 45 Quibus equi haberi, id eſt, retineri poſſunt, id eſt, laxat habenas.

1 Marino. 2 Leviter. 3 Ad fundum descendunt, nec moventur. 4 Inflatum. 5 Currus Neptuni. 6 Stridenti in ipso curru ex celeri impetu; aut, sub axe cœli tonantis. Al. *Sonanti.* 9 Æquatur, tranquillum redditur. Paulò suprà: *Placidi* straverunt *æquora venti.*

1 *Cæruleo per summa* 2 *levis volat æquora currus.* 819
3 *Subsidunt undæ;* 4 *tumidumque sub* 5 *axe* 6 *tonanti*
7 *Sternitur æquor aquis: fugiunt* 8 *vasto æthere* 9 *nimbi.*
Tùm variæ 10 *comitum* 11 *facies:* 12 *immania cete,*
Et senior 13 *Glauci chorus,* 14 *Inousque Palæmon,*
15 *Tritoneíq;* 16 *citi,* 17 *Phorcíq; exercitus omnis.* 824
18 *Leva tenent* 19 *Thetis: & Melite, Panopæaq; virgo,*
Nisæe, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque.
20 *Hic patris Æneæ* 21 *suspensam* 22 *blandâ* 23 *vicissim*
Gaudia 24 *pertentant mentem: jubet* 25 *ocius omnes*
26 *Attolli malos, intendi* 27 *brachia velis.*
Unà 28 *omnes fecêre* 29 *pedem; pariterq; sinistros,* 830
30 *Nunc dextros solvêre* 31 *sinus:* 32 *una* 33 *ardua torquent*
Cornua, 34 *detorquentq;:* 35 *ferunt* 36 *sua flamina classem.*
37 *Princeps ante omnes densum Palinurus* 38 *agebat*
Agmen: ad 39 *hunc alii cursum contendere* 40 *jussi.*
40 *Iamque ferè* 41 *mediam cœli nox humida* 42 *metam*
Contigerat: 42 *placidâ laxarant membra quiete* 836
Sub remis, 43 *fusi per dura sedilia nautæ:*
Cui 44 *levis æthereis delapsus Somnus ab astris*

8 Per totum aërem. 9 Nubes ventosæ. 10 Neptuni. 11 Figuræ. 12 Ingentia, maximæ staturæ. 13 E piscatore Dei marini facti, cum gustasset herbam, qua pisces revocati erant ad vitam, & in mare profiluissent, Ovid. Met. 13. fab. ult. 14 Filius, *Melicerta* dictus & *Portumnus.* 15 Monstra marina à vertice ad umbilicum humana effigie, infra pisces: Neptuni & Amphitrites proles. 16 Præcipites in natando, sc. *apparent à dextris.* 17 Cui Phorcus præest. 18 Sinistram tenent sequioris sexus numina marina, & Nymphæ. 19 Dea maris. 20 Hoc tempore, dum tantam maris tranquillitatem videt. 21 Anxiam antea & sollicitam, versantem sc. *Siculisne resideret arvis Oblitus fatorum, Italas-ne capesseret oras.* 22 Permulcentia. 23 Per vices. 24 Titillant & voluptate afficiunt. Sic l. 1. *Latonæ tacitum* pertentant *gaudia pectus.* 25 Ne sc. oblatæ occasioni ipse desit. 26 Erigi vela malorum, aut etiam antennas. 27 Antennas, quibus expansa carbasorum cornua, brachiorum speciem habent. 28 Nautæ. 29 Funem, quo velum tenditur. 30 Pro auræ mutabilitate. 31 Velorum sc. quibus ventos capiunt. 32 Extremitates antennarum unà cum pede veli torquent detorquentque. 33 In altum erecta. 34 Deorsum torquent. 35 Venti ferentes, prosperi. 36 Nautarum. 37 Gubernabat agmen velorum, id est, classem, præcurrens aliis suâ nave, secundùm quam alii nautæ cursum suum dirigere jubebantur. 38 Palinurum. 39 Sunt. 40 Et jam ferè medium erat noctis. 41 Lineam meridionalem, quam cùm Sol sub terra contingit, apud nos media nox est. 42 Placidè dormiebant. 43 Prostrati. 44 Agilis.

Aëra dimovit tenebroſum: & 1 diſpulit umbras,
Te, Palinure, 2 petens; tibi 3 triſtia 4 ſomnia portans
5 Inſonti: puppique Deus 6 conſedit in altâ,
7 Phorbanti ſimilis, funditque has ore loquelas:
8 Iaſide Palinure, ferunt 9 ipſa æquora claſſem:
10 Æquata ſpirant auræ: datur hora quieti:
11 Pone caput, feſſoſque oculos 12 furare labori:
Ipſe ego pauliſper pro te tua munera 13 inibo.
14 Cui 15 vix attollens Palinurus 16 lumina 17 fatur:
18 Me-ne 19 ſalis placidi vultum, fluctuſque 20 quietos
Ignorare jubes? me-ne huic confidere 21 monſtro?
22 Æneam 23 credam quid enim fallacibus Auſtris,
Et cœli toties deceptus fraude ſereni?
Talia dicta 24 dabat; clavumque affixus & 25 hærens
Nuſquam amittebat, oculoſque ſub 26 aſtra tenebat.
Ecce 27 Deus ramum 28 Lethæo rore madentem,
Vique 29 ſoporatum 30 Stygiâ, ſuper utraq; 31 quaſſat
32 Tempora, 33 cunctantique 34 natantia lumina
35 ſolvit.
36 Vix primos 37 inopina quies laxaverat artus,

1 Ut faceret ſereni-tatem, atque ita Palinurus placidè ad ſomnum ſe componeret.
2 Fallacias ſtruens, aſturè aggrediens, adoriens.
3 Præſentem mortem allaturam, in quibus ſubmergatur.
4 Soporem.
5 Innocenti citra ſuum ali-quod meritum.
6 Sedem accepit.

7 Priami filio. 8 Iaſii fili aut nepos, vel potiùs de gente Iaſii, Dardani fratris. 9 Sine adminiculo tuo, id eſt, ſecundo mari & vento naves aguntur. A tuto. 10 Æqualiter flantes, proſperè. 11 Repone caput tuum. Sic l. 11 de Camillâ: *Et captum letho poſuit caput.* 12 Furtim. clnaculum oculos feſſos ſubtrahe labori & vigiliis. 13 Ingrediar, id eſt, gubernabo pro te. 14 Deo Somno. 15 A ſomni vicinia gravedo oculos invaſerat, atque hinc abruptum reſponſum & ſomnolentum. 16 Oculos ſomno gravatos. 17 Reſpondet. 18 Toties deceptum. 19 Maris tranquilli. 20 Tranquillos: quia ſæpè proxima eſt tempeſtas. 21 Mari infido, cujus monſtroſa eſt mutabilitas, & ventis fallacibus? 22 Tantum virum. 23 Cur enim committam Æneam huic monſtro, ventis mutabilibus & inſtabilibus; & quibus nihil incertius, nihil inconſtantius, toties deceptus? 24 Palinurus Somno. 25 Inhærens & innitens. 26 Aſtra verſus, quorum obſervatione curſum dirigeret. 27 Somnus. 28 Lethes, fluvii infernalis, oblivionem ſignificantis, quod ſc. omnium obliviſcantur mortui, id eſt, triſtiſſimo liquore ac mortem allaturo. 29 Profundè imbutum. 30 Stygis, plaudis infernalis, mortem inducentis ac triſtitiam ſempiternam. 31 Frequenter concutit. 32 Palinuri ſc. in quibus eſt ſedes quietis. 33 Reluctanti & moranti. 34 Inter ſomnum & vigiliam fluitantia: vel, per ſimilitudinem, natantes ſeu errantes in ſpeculandis ſtellis oculos. 35 Reſolvit. 36 Vix primùm dormierat Palinurus. 37 Præter opinionem inducta Palinuro à Somno,

1 Desuper.
2 Somnus sc.
3 Cui affixus erat clavus.
4 Gubernaculo.
5 Porrò aut procul jecit
Palinurum.
6 Fruſtrà: quia nemo ei ſubvenire poterat.
7 In auxilium.
8 Somnus.

Et 1 *ſuper* 2 *incumbens, cum puppis* 3 *parte revulsâ,*
Cumque 4 *gubernaclo liquidas* 5 *projecit in undas* 859
Præcipitem, ac ſocios 6 *nequicquam ſæpè* 7 *vocantem.*
8 *Ipſe* 9 *volans tenues* 10 *ſe ſuſtulit* 11 *ales in auras.*
Curvit iter 12 *tutum* 13 *non ſecius æquore* 14 *claſſis,*
15 *Promiſſiſque;* 16 *patris Neptuni* 17 *interrita* 18 *fertur.*
Iamque adeò 19 *ſcopulos* 20 *Sirenum* 21 *advecta ſubibat,*
22 *Difficiles quondam, multorumque* 23 *oſſibus albos.* 865
Tum 24 *rauca aſſiduo longè* 25 *ſale ſaxa ſonabant:*
Cum 26 *pater amiſſo fluitantem errare* 27 *magiſtro*
Senſit, & ipſe ratem 28 *noctúrnis rexit in* 29 *undis,*
30 *Multa gemens,* 31 *caſuque animum concuſſus*
32 *amici.*
33 *O nimium cœlo, & pelago* 34 *confiſe ſereno,* 870
35 *Nudus in* 36 *ignotâ, Palinure, jacebis* 37 *arenâ!*

9 Avolans, ſc poſt demerſum Palinurum. 10 Evanuit. 11 In avem transformatus. 12 Nepruni præſidio. 13 Nihilo aliter per mare tranquillum, quam ſi à Palinuro tegeretur. 14 Æneæ. 15 Suprà, *Totum, quos optat, portus accedet Averni.* 16 Quæ Veneri fecerat Neptunus, Æneæ omnia tuta ſe præſtiturum, dummodò unius morte omnium ſalus redimeretur. 17 Non territa, imperterrita. 18 Vento ſecundo, tutis itineribus agitur. 19 Saxoſas inſulas propè Capreas, Σειρηνῶσας dictas, à Sirenum fabula celebres: nec minùs naufragis, qui perierint attracti ſcopulorum harmoniâ ex undarum hauſtu reciproco: an meretrices illæ fuerint, an adulatores, aut voluptates, ut alii. 20 Quos Sirenes olim habitare ſolebant: quæ tres fuerunt. Acheloï amnis & Calliopes Muſæ filiæ, quarum natu maxima Parthenio, & poſteà Parthenope dicta fuit: undè poſteà urbs ea nomen ſortita eſt, quæ nunc *Neapolis* dicitur. Una ex his voce, altera tibiis, tertia lyra canebat. 21 Claſſis. Ad eas pervenit Ulyſſes. 22 Aliquando periculoſos, quamdiu ſc. Sirenes viverent, quæ prætereuntes nautas in ſcopulos dulcedine cantus illiciebant: ſed ab Ulyſſe ſpretæ, ad mortem ab eodem compulſæ ſunt ex dolore. 23 Naufragorum, qui ibi perierunt: quorum oſſa à mari in ſcopulos rejecta, abſumpta cæne, quæ frequenti aquarum alluvie veriſimile eſt alba fuiſſe; undè & ſcopulos, quos operiebant, albos reddebant. 24 Raucè. 25 Impulſu maris, & illiſione in ſcopulos. 26 Æneas. 27 Gubernatore ſeu nauclero. 28 Nocturno tempore, per noctem. 29 Mari. 30 Multum. Nomen pro Adverbio, per Enallagen partium orationis. 31 Ruinâ & præcipitio. 32 Palinuri, qui diu & fideliter navem ejus gubernaverat. 33 Et ait: *O nimium*, &c. Ex perſonâ Æneæ deſientis Palinuri jacturam. 34 Qui confiſus es. 35 Inhumatus, inſepultus. 36 Peregrina. 37 Pathos, à loco & habitu.

P. VIRG.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER VI.

ARGUMENTUM.

CUmas advectus Æneas, antrum Sibyllæ petit, peractoque de more sacrificio, Phœbi oraculum consulit. Ibi & instantia pericula, & futuri belli eventum discit. Miseni cadaver in littore inventum exurit, reliquiasque sub proximo monte sepelit, qui Miseni nomen ab illo obtinuit. Indè columbarum ductu ad aureum ramum pervenit: quo decerpto, mactatisque hostiis, Deos inferos veneratus, Sibylla duce, per Averni fauces ad inferos tendit. Palinurum, quod sepulchri honore careret, circa Stygiam plaudem oberrantem invenit, eumque unà in ulteriorem ripam trajicere cupientem Sibylla prohibet, cenotaphiique & exsequiarum spe consolatur. Post hæc Stygem trajectus Æneas, Cerberoque medicatis offis sopito, per loca infantium, eorumque, qui falso crimine damnati capite supplicium luerant, iter faciens, pervenit ad sedem eorum, qui amoris impatientiâ manus sibi conscíverant. Ibi Elisam conspicatus, cùm ei se purgare vellet, illa indignabunda conspectum ejus effugit; inde progressus Deiphobum in sedibus eorum, qui bello aliquando claruerant, multis vulneribus lacerum conspicit, necisque ejus indignum modum ab ipso edocetur. Relicto deinde ad lævam Tartaro, sceleratorumque pœnas à Sibyllâ edoctus, ad Ditis ipsius mœnia contendit, aureumque ramum in ipso regiæ limine defigit. Post hæc ad fortunatorum sedes iter instituit, & à Musæo ad patrem suum perducitur. Ibi Anchises Æneæ filio Albanorum Romanorumque regum catalogum recenset, nobiliumque aliquot Romanorum nomina percurrens, ad Julii Cæsaris, & Augusti laudes descendit, Marcellumque Octaviæ filium immatura morte præreptum, miris in cœlum laudibus effert. Inde per eburneam portam ad superos egressus, socios revisit, relictisque Cumis Cajeram petit.

Sic [1] *fatur* [2] *lachrymans, classique immittit habenas*; [3]

1 Æneas.
2 Miseratus sc. casum infontis amici Palinuri libri præcedentis ult. v.
3 Funes nanticos, anchoris innexos, quibus naves littoribus aut ripis adhæreant, ne in altum aquarum vi abripiantur: id est, liberam facit navigationem navibus. Metaph. ab equis, ad naves: nam *habena* propriè equorum retinaculum est, quo equi constringuntur, & quodammodo habentur. Sunt qui de novo clavo substituto intelligant.

1 Post longam exspectationem, & tot annorum jactationem, venit Cumas. Ad Æneæ desiderium retulit, cupientis ad Italiam pervenire. 2 Pervenit ad regiones ab Euboïcis excultas,

Et 1 *tandem* 2 *Euboïcis Cumarum allabitur oris*
3 *Obvertunt pelago proras; tùm* 4 *dente tenaci*
5 *Anchora* 6 *fundabat naves, & littora* 7 *curvæ*
8 *Prætexunt puppes.* 9 *Iuvenum* 10 *manus emicat*
11 *ardens* 5
Littus in 12 *Hesperium: quærit* 13 *pars* 14 *semina flammæ*
15 *Abstrusa in* 16 *venis* 17 *silicis: pars densa ferarum*
18 *Tecta rapit,* 19 *sylvas,* 20 *inventaque flumina*
monstrat.
At pius Æneas 21 *arces, quibus altus Apollo*
Præsidet, 22 *horrendæque procul* 23 *secreta* 24 *Sibyllæ,* 10
Antrum 25 *immane,* 26 *petit: magnam cui* 27 *mentem*
animumque
28 *Delius inspirat vates,* 29 *aperitque futura;*

qui illic Cumas exstruxerunt, id est, ad eam regionem, ubi sunt Cumæ, à populis Euboïcis exstructæ, id est, pervenit in Italiam. 3 Contravertunt pelagus versus anteriores partes navium, quæ prorunt aquas. 4 Morsu: ut, *unco non alligat ancora* morsu. I. Æn. 5 Instrumentum est navale ferreum, quo naves in littore, aut mari fundamus retinemusque, ne vento vel tempestate hùc & illùc ferantur. 6 Ad fundum figebat aut retinebat. *Fundare* propriè de ædificiorum fundamentis, vel de iis rebus, quæ in terram immittuntur, & infiguntur, ut firmiùs solidiusque stent, dicitur. 7 Reflexæ, id est, curva littora. Hypallage. 8 Tegunt, & à conspectu movent. Sic Ecl. 7. *Hic viridis tenerâ* prætexit *arundine ripas Mincius.* 9 Quia seniores ac debiliores relicti erant ferè in Sicilià. 10 Tota multitudo emittitur seu prosilit velociter. 11 Italiæ desiderio flagrans. 12 Italicum. Italia autem *Hesperia* ab *Hespero*, Atlantis fratre, qui patriâ pulsus, in Italiam trajecit, dicta putatur. 13 Juvenum. 14 Scintillas ignis. Στέρματα πυρὸς Odyss. 1. 15 Occulta. 16 Meatibus. Metaphora ab animali ad non animal. 17 Lapidis durissimi, undè ignis excutitur. 18 Definitio sylvæ. 19 Folia, ramos arborum. 20 Aquas inventas à se. 21 Templum Apollinis in editiore loco positum: vel respicit simulachri Apollinis altitudinem xv. pedum: sed infrà, *Teucros vocat alta in templa sacerdos.* 22 Ubi vates numine afflata. *Horrendas canit ambages* infrà. Al. venerandæ, cum horrore quodam adiri solitæ. 23 Penetralia semota à vulgo. Memor ejus, quod jusserat Helenus l. 3. v. 441. ut sc, post primum statim in Italiam appulsum, ad Sibyllam properaret, ut, quæ fata Italica haberet, ex eâ posset cognoscere. 24 Vatis Cumanæ, divinam mentem & consilium scientis. 25 Valdè magnum & horrendum. 26 Aggreditur. 27 Reminiscendi & disquirendi virtutem & rationem. Erudite *Mentem* ab *Animo* distinguit: cùm *Mens* sit cogitationis consiliique subtilitas quædam, certæ rationi consentanea (undè *Amentes.* & *Dementes* dicimus, qui nullo consilio utuntur) *Animus* verò vitæ & voluntatis fundamentum. Ter. *Mala* mens, *malus* animus. 28 In Dolo insula natus. 29 Revelat,

Iam

Iam 1 *subeunt* 2 *Triviæ lucos, atque aurea* 3 *tecta.*
4 Dædalus (ut fama est) fugiens 5 *Minoïa regna,*
6 Præpetibus pennis ausus se 7 *credere cœlo,*
8 Insuetum per 9 *iter* 10 *gelidas enavit ad Arctos;*
11 Chalcidicâque levis tandem superastitit 11 *arce.*
Redditus 12 *his primùm terris, tibi, Phœbe,* 13 *sacravit*
14 Remigium alarum, posuitque 15 *immania templa,*
In foribus, 16 *lethum* 17 *Androgeo:* 18 *tum* 19 *pendere pœnas*
20 Cecropidæ 21 *jussi (miserum)* 22 *septena* 23 *quotannis*
Corpora 24 *natorum:* 25 *stat* 26 *ductis sortibus urna.*
27 Contrà elata 28 *mari respondet* 29 *Gnosia tellus.*
30 Hic 31 *crudelis amor Tauri,* 32 *suppostaque furto*
33 Pasiphaë: 34 mistumq; genus, proles ambigua, 35 *biformis,*

1 Æneas & comites sui.
2 Dianæ lucum, in quo templum hoc illi cum Phœbo commune: mox, *Phœbi Triviaque sacerdos*, 3 Laquearia Phœbi.
4 Faber ille fabrilissimus, Eupalami, vel Eu-

phemi filius, atque à Minervâ architecturam edoctus. 5 Cretensia, id est, Cretam, ubi regnavit Minos. v. Ov. 8. Met. & 2. Art. 6 Velociter ferentibus, patulis & porrectis alis, cera conglutinatis. 7 Committere aëri. 8 Homini negatum: voluit &c. 9 Aërem. Horat. Od. 3. l. 1. *Expertus vacuum Dædalus aëra Pennis non homini datis.* 10 Evolavit ad polum Arcticum vicinum gelidæ Zonæ Septentrionali. 11 A Chalcidensibus exstructâ, id est, Cumarum urbe. 12 In quibus Euboïci Apollini arcem exstruxerunt. 13 Dedicavit, quasi non ampliùs volaturus. Ex more veterum; qui instrumenta artis, vel rerum, quæ iis usui fuissent, Deo alicui suspendebant. 14 Alas, quibus volaverat, aut *remigium alarum*, id est, velorum & antennarum, quibus quasi evolaverat, ut volucres alis. 15 Ingentia. 16 Mortem in cæluaris & statuis posuit. 17 Androgei, filii Minois: quem in certaminibus victorem per invidiam interfecerunt Athenienses: hos itaque bello attritos coëgit Minos quotannis (ut alii, nono quovis anno) mittere septem mares & totidem fœminas Minotauro devorandos, atque hos sorte ductos. Lege Ovid 8. Met. 18 Deindè. 19 Persolvere. 20 Athenienses, à *Cecrope* eorum rege. 21 Sunt à Minoë, qui eum numerum illis imperaverat. 22 Septem paria, id est, utriusque sexus septem: nam pepigerat Minos septem mares, & totidem fœminas sibi mitti. 23 Singulis annis. 24 Liberorum: tam masculorum, quam fœmellarum. 25 Efficta est stare. 26 Postquam sortes essent ductæ ab Athenienſibus; ut scirent, quinam deberent ad Minotaurum in Cretam mitti, ut ab eo devorentur: undè & Theseus missus est, quamvis regis filius. 27 In foribus, ab aliâ parte appositè sculpta est à Dædalo Creta altiùs exstans è mari, taurus à Pasiphaë amatus; Minotaurus, Labyrinthus, Theseo ab Ariadne datum filum, cujus ductu è Labyrintho rediret, cæso Minotauro. 28 Super mare: quia altior videtur. 29 Cretensis. Synecdoche. *Gnosus* enim una celeberrimarum urbium Cretæ erat. 30 In hac civitate Cretenſi, in Gnoso, regia Minois. 31 Crudeliter amantis. 32 Submissa, ut coïret, clanculùm arte Dædali, qui eam in ligneam vaccam inclusit. 33 Filia Solis & uxor Minois. 34 Partim homo, & partim taurus, quia ex tauro conceptum. 35 Mixtæ formæ, sc. humanæ cum taurina.

1 Testimonia eoïtus abominabilis: quia mulieris cum tauro. 2 Sc. *ineſt.* 3 Dædali artificis: vel, *labor*, id eſt, laboriosus exitus. 4 Emphasi declarat, non vulgare opus fuiſſe. 5 Labyrinthi: de quo Plin. l. 36. c. 13. 6 Cujus ſtricæ, id eſt, implicitates explicari nequeunt. 7 Ariadnes. 8 Certè. 9 Permotus Ariadnes in Theſeum amore maximo, miſericordiaque inductus, quod ſc. illa hujus amore peritura videretur, niſi ipſe accurreret. 10 Ipſe exſtructor. 11 Dubios meatus Labyrinthi fili ductu explicavit, expedivit. 12 Incerta, dubia, errabunda. 13 Dirigens. 14 In glomere implicito. 15 Quantum fecit in foribus. 16 Si permiſiſſet dolor patris Dædali. 17 Fili Dædali. 18 Anaphora. 19 Dædalus. 20 Ruinam Icari. 21 Cælatura aurea. 22 Patris Dædali. 23 Omnem picturam aut ſculpturam. 24 Perlegiſſent Æneas, & qui cum illo erant. 25 Ad indagandam Sibyllam, ſacerdotem templi. 26 Affuiſſet. 27 Quod proprium huic Sibyllæ nomen: Glauci filia, Dei marini. 28 Seſta: ut l. 3. *Hectoris Andromache*, ſc. *uxor*. 29 Æneæ regi Trojano. 30 Non eſt nunc tempus hujuſmodi inania & rege indigna ſpectandi. 31 Ex armento eximios, injuges, qui nunquam jugum traxerunt, numeri item perfecti. Septenarii perfectionem docebit Macrob. 6 c. l. 1. de Somnio Scipionis. 32 Sacrificare. 33 Secundum morem ſacrificantium. 34 Oves biennes, bimas. 35 Allocuta eſt Sibylla. 36 Differunt ſacrificia. 37 Sc. *offerri*, id eſt, quæ juſſi erant offerre, ſc. ſeptem juvencos intactas, & totidem bidentes lectas. 38 Apollinis ſc. quæ erant illic in arce. 39 Sibylla. 40 Deſcribit antrum Sibyllæ à forma, ſitu & credita divinitate. 41 Cumanæ, ut ſuprà, ab Euboicis colonis habitatæ. 42 In formam antri. *In* enim hic ſimilitudinis vim habet.

1 Teſtimonia
2 Hic 3 labor 4 ille 5 domus, & 4 inextricabilis error.
Magnum 7 regina ſed 8 enim 9 miſeratus amorem
10 Dædalus, ipſe 11 dolos tecti, ambageſque reſolvit,
12 Cæca 13 regens 14 filo veſtigia: tu quoq; magnam 30
Partem opere in 15 tanto (16 ſineret dolor) 17 Icare,
haberes,
18 Bis conatus 19 erat 20 caſus effingere in 21 auro:
18 Bis 22 patriæ cecidere manus: quin portinus 23 omnia
24 Perlegerent oculis: ni jam 25 præmiſſus Achates
26 Afforet, atque unà Phœbi, Triviæque ſacerdos, 35
27 Deiphobe 28 Glauci: fatur quæ talia 29 regi
30 Non hoc iſta ſibi tempus ſpectacula poſcit:
Nunc 31 grege de intacto ſeptem 32 mactare juvencos
Præſtiterit, totidem lectas 33 de more 34 bidentes.
Talibus 35 affata Æneam, (nec 36 ſacra morantur 40
37 Iuſſa viri) Teucros vocat alta in 38 templa 39 ſacerdos
40 Exciſum 41 Euboicæ latus ingens rupis 42 in antrum,

Quò

Quò lati 1 *ducunt* 2 *aditus* 3 *centum*, 4 *ostia centum*
5 *Undè ruunt* 6 *totidem voces*, 7 *responsa Sibyllæ*. 44
8 *Ventum erat ad limen, cum* 10 *virgo*, 11 *Poscere* 12 *fata*
Tempus, ait: 13 *Deus ecce, Deus:* 14 *Cui talia fanti,*
Ante fores subitò, non vultus, non color 15 *unus,*
Non 16 *comptæ mansêre comæ: sed pectus* 17 *anhelum,*
Et 18 *rabie* 19 *fera corda tument, majorque* 20 *videri,*
21 *Nec mortale sonans, afflata est numine* 22 *quando* 50
Iam 23 *propiore* 24 *Dei.* 25 *Cessus in vota, precesque*
Tros (ait) Æneas? 25 *cessus? neque enim* 26 *ante* 27 *dehiscent*
28 *Attonitæ magna* 29 *ora domus: & talia* 30 *fata*
31 *Conticuit:* 32 *gelidus Teucris per dura cucurrit*
Ossa tremor: fudítque preces rex 33 *pectore ab imo.* 55
Phœbe, graves Trojæ 34 *semper miserate labores,*
Dardana qui Paridis 35 *direxti tela, manusque*
36 *Corpus in* 37 *Æacidæ: magnas* 38 *obeuntia* 39 *terras*
Tot maria intravi, 40 *duce te; penitusque* 41 *repostas*

1 Dirigunt adire volentes.
2 Accessus.
3 Multi. Numerus certus pro incerto.
4 Valvæ quæ aditus intercludunt.
5 E quibus ostiis, ubi reserata sunt, præcipitanter eduntur.
6 Etiam centum.
7 Oraculæ per Sibyllam pronuntiata.
8 Ab Æneà, & Teucris reliquis, & Sibyllâ. 9 Templi. 10 Sibyllâ 11 Poscendi. Græcismus. 12 Responsa, oracula de fatis. 13 Apollo invadit me, adest mihi. Sibylla enim cùm vellet vaticinari, numine replebatur: ideò sensit nunc Deum. 14 Sibyllæ. 15 Idem. 16 Ornatæ. 17 Frequenter anhelans, & ægre spiritum ducens. 18 Vaticinandi desiderio. 19 Efferum cor Sibyllæ, numinis plenæ. 20 Videbatur major, quàm erat, propter ingressum numinis. Enallage modi. 21 Nec sono indicans mortale quippiam aut mortalitatem. Sic I. 1. *nec vox hominem sonat.* 22 Quandoquidem. 23 Viciniore menti ejus. 24 Apollinis. 25 Negligentne es ad facienda vota & preces? Ter. *Cesso pulsare ostium vicini?* 26 Priusquam vota preceſque feceris. 27 Aperientur, patefient sponte tibi. Sic 4. Æn. *Sed mihi vel tellus optem prius ima* dehiscat, id est, aperiens me absorbeat. 28 Facientis attonitos. ἐμβριθυτήτως, quod sc. numinis sint plenæ. 29 Ostia antri, per quæ, ut primùm patuerint, feruntur, *vatis responsa per auras?* infrà. Metaphora est. 30 Effata, locuta. 31 Quia non permittebatur plura loqui, priusquàm Teucri vota preceſque fuderint. 32 Reddens corpus gelidum & tremulum: sanguis enim tunc ab omnibus partibus ad cor se confert. 33 Ex intimo corde. 34 Qui semper miseratus es. Captat benevolentiam ab officio & meritis Phœbi in Trojanos, & maximè recentibus beneficiis. 35 Direxisti. Syncope. 36 In eam partem corporis, quæ erat vulnerabilis, calcaneum sc. quem tenuit mater, eum in Stygiâ palude tingens. In templo autem Apollinis, quò invitatus ab Hecubâ fuerat Achilles ad nuptias Polyxenæ, interfectus est fagittâ à Paride post simulacrum latente. 37 Achillis, Æaci neporis, Pelei filii. 38 Circumdantia. 39 Insulas & continentes. 40 Te ducente, ductu tuo. 41 Repositas & à cæteris seclusas, id est, extremos populos Massylorum.

1 Africam ſc. cujus in mediterranea parte ſunt Maſſyli. Species pro genere.

Maſſylum gentes, prætentaque Syrtibus arva, 60
Iam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.
Hac Trojana tenus fuerit fortuna ſecuta,
Vos, quoque, Pergameæ jam fas eſt parcere genti,
Dique, Deaque omnes, quibus obſtitit Ilium,
& ingens

2 Circumfuſa, oppoſita. Carthaginem innuit cujus mari, ab Oriente, prærendiuntur Syrtis minor, exindè major.

Gloria Dardaniæ: tuque, ô ſanctiſſima vates, 65
Præſcia venturi, da (non indebita poſco
Regna meis fatis) *Latio conſidere Teucros,*
Errantesque Deos, agitataque numina Trojæ.
Tum Phœbo & Triviæ ſolido de marmore templa
Inſtituam, feſtoſque dies de nomine Phœbi. 70
Te quoque magna manent regnis penetralia noſtris.
Hic ego namque tuas ſortes, arcanaque fata
Dicta meæ genti ponam, lectoſque ſacrabo

3 Poſt multorum annorum jactationem Italiam, ſemper retrò fugere viſam, conſecuti ſumus, 4 Hactenùs fortuna adverſa qualem Trojani experti ſunt, fuerit perſecuta nos, id eſt, hic ſit finis calamitatis Trojanæ. 5 Trojanæ. 6 Dii Trojanis infenſi erant, Apollo & Neptunus, quod à Laomedonte promiſſa mercede, poſtquam urbem Trojam mœnibus cinxiſſent, defraudati eſſent. Hos porrò, ut ſibi propitii ſint, ſuppliciter rogat. 7 Juno & Pallas ſc. quæ ob formæ palmam, ſibi abjudicatam, diu Trojanis adverſatæ erant. 8 Quæ voluiſtis Ilium deleri, & gloriam ejus. 9 Arx præcipua in Troja. 10 Trojæ, à *Dardano* rege. 11 Sibylla. 12 Concede & deſigna ſecundum cætera oracula mihi data: vel, *da*, id eſt, dic: pronuntia, vaticinare. 13 In Italia, ubi Saturnus latuit, ſedem capere. 14 Et Penates nobiſcum profugos. 15 Profugata conſidere Latio. 16 In honorem Apollinis & Dianæ. 17 Non admixto alio lapide, aut non fracto. 18 Conſtituam. 19 Ludos Apollinares. 20 Apoſtrophe ad Sibyllam, cui viciſſim pro beneficio promittit ſe in adytis ſcripta ejus repoſiturum, quorum inſpiciendorum cauſa Decemviri creentur. 21 Exſpectant. 22 In regnis. 23 Locum ſecretum, in quem non niſi certo alicui acceſſus patet, in quo libros Sibyllinos aſſervaret, Græci *adyta* dicunt. 24 Libros, in quibus continebantur *ſortes*, id eſt, reſponſa Deorum. Horat. *Dicta per carmina* ſortes. 25 Oracula ſecreta retinenda vaticinata populo Romano meis poſteris. 26 Reponam, reſervabo in intimis penetralibus ſacrorum. Conſtat autem Romæ poſteà Sibyllinos libros aſſervatos fuiſſe in ſacrario, qui *Sibyllini* dicti ſunt, quod anus illa, quæ Tarquinium Superbum adiiſſe fertur, Sibylla credita eſſet. Servati autem Romæ fuiſſe traduntur, donec ſive caſu aliquo, ſive fraude humana incenſo Capitolio igne conſumerentur, quod poſt bellum Marſicum accidiſſe ferunt. Vide quæ nos ad Sal. p. 148. & Val. Max. p. 484. 27 Electos, qui ſc. iis libris cuſtodiendis & interpretandis præeſſent.

1 *Alma* 2 *viros:* 3 *foliis* 4 *tantùm ne carmina manda,*
5 *Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.*
Ipſa 6 *canas, oro: finem* 7 *dedit ore loquendi.*
At 8 *Phœbi nondum patiens:* 9 *immanis in antro*
10 *Bacchatur vates, magnum* 11 *ſi pectore poſſit*
12 *Excuſſiſſe Deum:* 13 *tantò magis* 14 *ille fatigat*
Os 15 *rabidum,* 16 *fera corda domans,* 17 *fingitque premendo.*
Oſtia 18 *jamque domus patuêre ingentia* 19 *centum*
20 *Sponte ſuâ,* 21 *vatiſq;* 22 *ferunt reſponſa per* 23 *auras.*
O 24 *tandem magnis pelagi* 25 *defuncte periclis,*
Sed 26 *terrâ* 27 *graviora* 28 *manent: in regna* 29 *Lavini*
Dardanidæ venient; (30 *mitte hanc de pectore curam*)
Sed non & 31 *veniſſe volent:* 32 *bella, horrida bella,*
Et 33 *Tibrim multo ſpumantem* 34 *ſanguine* 35 *cerno.*
Non 36 *Simoïs tibi, nec Xanthus, nec* 37 *Dorica caſtra*

1 O altrix & auctrix imperii. 2 Viros quindecim, quorum munus erat libros Sibyllinos conſulere. 3 Palmæ ſc. in quibus ſcribebat hæc Sibylla: non enim oracula ſua ore reddebat, ſed palmarum foliis inſcripta ad oſtium antri ponebat, quæ ſi vento agitata conturbari contigiſſet, nunquam poſteà induci poterat, ut de integro caneret, aut eadem in ordinem redigeret: atque ita incertiores abibant homines, quàm venerant. Locum hunc interpretatur Helenus admonitio: repetatur l. 3. 4 Tantummodò rogo, ne ſcribas in foliis palmæ. 5 Ne folia & nomina iis inſcripta volent per ventos rapidos commota, exiſtentia ut res ludibrio habitæ. 6 Ore edas oracula. 7 Æneas ſignificavit ore ſuo ſe jam facere finem loquendi. 8 Quæ nondum tolerare poterat Phœbum intrantem in eam. 9 Terribilis, & inſana. 10 Bacchantium more furit Sibylla. 11 Tentando an poſſit quaſi equitem inſidentem pectore ſuo excutere Phœbum, qui in oraculis magnus eſt. 12 Ut ſupra l. 5. v. 679. *Excuſſaque pectore Juno eſt.* 13 Quanto magis illa reluctabatur. 14 Deus aſſiſtudine attritam eam gravat. 15 Furens. Metaphora ab animantibus, quorum propriè eſt *rabire.* 16 Indomita. 17 Pro arbitrio ſuo mentem ejus format imbuitque iis, quæ ſint reſponſura. 18 Poſt vota preceſque, cùm Deus plenè in eam deſcendiſſet. 19 Numerus certus pro incerto. 20 Propter preces & ſacrificia. 21 Sibyllæ. 22 Efferunt. 23 Ubi conſultores erant. 24 Poſt ſeptennales errores. 25 O Æneа qui perfunctus es, & non amplius paſſurus pericula. 26 In terris, id eſt, cùm perveneris ad terram: quia in mari non potuit ſubmergi. 27 Sc. *pericula.* 28 Exſpectant te. 29 Al. *Latini.* 30 Omitte, depone curam, id eſt, ne ſis ſollicitus de hac re: quia venies in Italiam, ut cupis. 31 Quod in Italiam non venerint. 32 Æneæ cum Turno. 33 Italiæ fluvium. 34 Propter cædem Latinorum & Rutulorum. 35 Prævideo. 36 Pro Simoënte & Xantho fluentibus ſanguine, obſtructis cæſorum cadaveribus erunt tibi de novo Tibris & Numicius, in quem cecidit Æneas. 37 Græca. Alii reſpici ad Turnum volunt origine Grajum, ut interpretatur Amata reſponſum l. 7. Alii ad Haleſium, Agamemnonis ex Briſeide filium: quem tradunt cum magnis copiis Turno adverſus Æneam auxilio veniſſe.

1 Id est, Trojanorum cadaveribus opplebuntur Tyberis & Numicius, ut oppleti sunt Simois & Xanthus; & tam sævos inimicos offendet in Italia, quàm experti sunt Græcos in Troja. 2 In Latio. 3 Turnus, Achilli similis, cui

1 *Defuerint? alius* 2 *Latio jam partus* 3 *Achilles*,
Natus 4 *& ipse* 5 *Deâ: nec Teucris* 6 *addita Iuno*
Usquam 7 *aberit: cùm tu supplex in rebus* 8 *egenis*,
Quas gentes 9 *Italûm, aut quas non* 10 *oraveris urbes?*
Causa 11 *mali tanti* 12 *conjux* 13 *iterùm hospita Teucris*,
Externique 13 *iterùm thalami.*
14 *Tu ne cede* 15 *malis: sed contra audentior* 16 *ito.*
17 *Quàm tua te fortuna sinet:* 18 *via prima salutis*,
Quod minimè reris, 19 *Grajâ* 20 *pandetur ab* 19 *urbe.*
Talibus ex 21 *adyto dictis* 22 *Cumæa Sibylla*
Horrendas canit 24 *ambages*, 25 *antroque remugit*,
Obscuris vera involvens: 27 *ea frœna furenti*
Concutit, 28 *stimulos sub* 29 *pectore* 30 *vertit Apollo.*
31 *Ut primùm cessit furor, & rabida ora quiêrunt*;
32 *Incipit Æneas heros: Non ulla laborum*,
O Virgo, nova 33 *mî* 34 *facies*, 35 *inopina-ve* 36 *surgit.*

dina Venilia mater l. 10. Daunus pater. 4 Non solùm Achilles. 5 Venilia. 6 Quæ semel quasi dedit nomen ad insequendum Trojanos, nunquam desistet, Aliis *addita* est infesta, affixa. 7 Ab eis. 8 Tenuibus & modicis. 9 Italorum. Syncope. 10 Orabis, ut tibi auxilientur? Interrogatio hæc vim universalem habet: q. d. omnes populos externos. 11 Tam perniciosi belli. 12 Filia hospitis Lavinia, Latini filia. Turno, Rutulorum regi, à matre Laviniæ desponsata, quam tamen Latinus pater, diversis territus prodigiis, Æneæ extero genero dare coactus fuit. Quod ægrè ferens Turnus, Æneam Latinumque bello petiit, in quo ipse singulari certamine ab Ænea occisus fuit. 13 Sicut Helena causa belli Trojani fuit: sic Lavinia erit causa belli Rutuli & Latini. Helena hospitio exceptâ Paridem: Laviniæ pater Latinus excipiet te 14 Sed tu. Epilogus oraculi Apollinis. 15 Adversitatibus. 16 Obviam. 17 Id est, magnanimitate supera fortunam tuam. 18 Primus modus acquirendæ salutis. 19 A Græcis habitata sc. Pallanteo, dùm per Evandrum Arcadem illic habitantem: ubi nunc Roma est, ad Tarchontem in Thusciam mitteris. 20 Aperietur tibi, proficiscetur. 21 Loco secretiore templi, quem soli sacerdoti adire licebat. 22 Quæ apud Cumas oracula dabat. 23 Horrorem incutientes. 24 Ambiguos & obscuros sermones. 25 Et cum reflexione vocis quasi mugitum effert ex antro. 26 Dictis non satis intellectis, quæ futura erant vera, implicans. 27 Ejusmodi frœna, id est, sic mentem & organa vocis ejus regit, ut, quæ ipse volvit, non quæ ipsa præmeditata sit, loqueretur. 28 Vim illam divinam, quæ animum Sibyllæ, & impetum fatidici spiritus excitavit. Metaphora 29 Sibyllæ 30 Dirigit. 31 Postquam rabies Sibyllæ sedata est. 32 Incipit Sibyllam alloqui in hunc modum. 33 Mihi. 34 Species. 35 Vel inopinata. Nam partim ab Heleno, partim à patre acceperat, quæ gerenda sibi forent. 36 Oritur, prædicitur.

1 *Omnia* 2 *præcepi, atque animo mecum* 3 *ante* 4 *peregi.*
*Unum, (*5 *quando* 6 *hîc* 8 *inferni janua* 9 *regis*
Dicitur, & tenebrosa palus 10 *Acheronte* 11 *refuso)*
Ire ad conspectum chari 12 *genitoris & ora*
13 *Contingat:* 14 *doceas iter, &* 15 *sacra ostia* 16 *pandas,*
17 *Illum ego per flammas, &* 18 *mille sequentia tela,*
Eripui his humeris, 19 *medioq; ex hoste recepi:*
Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
Atque omnes pelagique 20 *minas* 21 *caliqueferebat*
Invalidus, 22 *vires ultra, sortemque* 23 *senectæ.*
24 *Quin,* 25 *ut te supplex* 26 *peterem, & tua* 27 *limina adirem,*
Idem orans mandata dabat. Natique, patrisque,
28 *Alma, precor, miserere;* 29 *potes namq; omnia; nec te*
Nequicquam 30 *lucis* 31 *Hecate præfecit* 30 *Avernis.*
Si potuit 32 *manes arcessere* 33 *conjugis* 34 *Orpheus.*
Threïcia fretus cithara, fidibusq; 35 *canoris:*
Si 36 *fratrem Pollux* 37 *alterna morte redemit,*
Itque 38 *reditque viam toties: quid* 39 *Theseа* 40 *magnam*

1 Quæ ad bella pertineant. vel quæ ex te audio.
2 Prævidi, antecepi, cogitatione præveni. Al. *Percepi.*
3 Priusquam hæc diceres.
4 Præmeditatus sum, revolvi, perpendi, id est jamdudum ad omnes casus præparatus fui.
5 Id solum.
6 Quamdoquidem.

7 In Campania. 8 Inferis dominantis. 9 Plutonis. 10 Lacu illo infernali. 11 Refluente & reflagnante. 12 Anchisæ. 13 Detur mihi. 14 Viam eundi mihi commonstres. 15 Diti sacra vel execranda. 16 Aperies. 17 Patrem. Dicit causam, quare eat ad genitorem. 18 Numerus certus pro incerto. 19 Ex mediis hostibus in locum tutum perduxi, liberavi. Sic l. 1. *frugesque* receptas. 20 Tempestates & procellas, quæ navigantibus toties extrema minatæ fuerant. 21 Æris. 22 Ultra vires. Anastrophe. 23 Quæ quietem & otium efflagitat. 24 Quinetiam. 25 Lib. 5. *Ditis tamen antè infernas accede domos, hinc casta Sibylla.* 26 Adirem. 27 Domum aut arcem. 28 O salutis nostræ altrix, sancta & veneranda virgo. 29 A facili. 30 Sylvis, quæ sunt circa Avernum & Acherontem, aliaque loca, per quæ ad inferos descensus esse existimatur. 31 Proserpina. Vide suprâ. 32 Umbras. A dispari causa. 33 Eurydices. Orpheus enim cantilena & pulsu lyræ descendit ad inferos, ut abduceret conjugem suam: & abduxerat, ni illa per imprudentiam respexisset. 34 De Orpheo abunde 4. l. Georg. & Ovid. 10. Met. 35 Dulciter resonantibus. 36 Castora, gemellum è Leda matre & Tyndaro, communicata cum illo immortalitate ut alterni viverent. Adi Mythologos hoc de Geminorum fidere exponentes. 37 Quam alternatim pro illo obit, ut ille vicissim pro Polluce. 38 Ab inferis ad superos. 39 Qui ad Inferos descendit cum Pirithoo, rapturi Proserpinam. 40 Fortem, quippe qui nullis laboribus superari potuerit. Vide quæ nos ad Sal. p. 327. &c.

1 Herculem, filium Jovis & Alcmenæ, qui descendit Cerberum ab inferis tracturus, ac Theseam liberaturus: ab Alcæo avo sic dictum vel ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, id est, à fortitudine. 2 Mihi. Applicatio narrationis ad suam personam, quâ se illis

Quid memorem 1 *Alciden? &* 2 *mi* 3 *genus ab Iove*
4 *summo.*
Talibus 5 *orabat dictis,* 6 *arasque tenebat:*
Tunc sic orsa loqui 7 *vates:* 8 *Sate sanguine Divûm*
9 *Tros Anchisiade:* 10 facilis descensus 11 Averni:
12 Noctes atque dies patet 13 atri janua Ditis:
Sed 14 revocare gradum, superasque 15 evadere ad
auras,
16 Hoc opus, hic labor est: 17 *pauci, quos* 18 *æquus*
amavit
Iuppiter aut 19 *ardens* 20 *evexit ad* 21 *æthera virtus,*
Dîs geniti, 22 *potuêre:* 23 *tenent media omnia sylva,*
24 *Cocytusque sinu labens* 25 *circumfluit* 26 *atro.*
Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est,
27 *Bis* 28 *Stygios innare lacus, bis* 29 *nigra videre*
Tartara, & 30 *insano juvat indulgere labori:*
31 *Accipe quæ* 32 *peragenda* 33 *prius:* 34 *latet arbore*
35 *opacâ*

dignitate generis parem facit: quare non minùs id sibi licere arbitratur, quàm iis licuerit. Q. d. Et mihi idem concedatur, cui permde, ut Herculi & Polluci, est genus ab Jove summo. 3 Venus idem, causa mihi melior. 4 Deorum. 5 Æneas. 6 Pro more precantium, aut precantium, vota concipientium. 7 Sibylla. 8 Progenite. 9 O Trojane Æneas, Anchisæ fili. 10 Si Ethicè hanc fab. interpretari velimus, immane vitiorum præcipitium, è quorum barathro non facile emergitur, intelligemus. Si mysticè & Platonicè: pleriſque gravari divinam animi particulam terrenâ ὕλης corporeæ mole opprimi à sensu rationem; ita ut ad virtutem, rerum cognitionem, & veritatis indagationem aspirent pauci; quibus, vel benignitate Deorum, vel eximia virtute, vel divino ingenio, datum est aureum illud ramum carpere, & prudentia duce ad summa contendere: mox, *ramum hunc Lucus & obscura claudunt convallibus umbræ.* 11 Qui per Avernum fit ad inferos. Est enim *Avernus* lacus apud inferos, in quem Acheron reflagnare creditur. 12 Semper. 13 Obscuri, qui apud atros regnat, cui inferorum imperium sorte obvenit in Saturni patris possessionum divisione. 14 Regredi ab inferis. 15 Penitùs evadere. 16 Hoc est opus difficile. 17 Tria hominum genera tangit, dilectos à Jove, præditos virtute, Diis genitos. 18 Non rigorosus judex. 19 Vehemens virtus, id est, justitia, cujus nomen omnes Ethicas virtutes complectitur. 20 Ex his ærumnis. 21 Cœlum. 22 Sc *superas evadere ad auras* 23 Dehortatio à difficili. 24 Lacus infernalis. Quid Cocytus, Styx, Acheron, Inferi sint secundùm veteres Theologos, docet Macrob. I. I. de Somnio Scipionis c. 10 25 Circumdat exire volentes. Al. *circumvenit.* 26 Obscuro: quia profundus. 27 In vita semel, secundò in morte gloriam in vivis consequi, æternam, post mortem. 28 Stygis, lacus infernalis, tristitiam significantis. 29 Tenebrosa, profunda. 30 Vehementi. 31 Intellige. Transit ad præcepta. 32 Sc *sint tibi.* 33 Quàm ad inferos descendere possis. 34 Difficultatem innuit, cùm latete ramum, & quidem in umbrosâ arbore subjicit. 35 Densâ foliis, & ramis aliis.

Aureus

1 *Aureus, & foliis, & 2 lento vimine ramus,*
3 *Iunoni infernæ dictus sacer: 4 hunc 5 tegit 6 omnis*
Lucus, & obscuris 7 claudunt convallibus umbræ.
Sed non antè 8 datur telluris 9 operta subire,
10 Auricomos quàm quis decerpserit 11 arbore 10 fœtus.
Hoc 12 sibi 13 pulchra 14 suum ferri 15 Proserpina munus
Instituit: 16 primo avulso 17 non deficit alter
18 Aureus, & simili frondescit 19 virga metallo.
Ergo 20 altè 21 vestiga oculis, & 22 ritè repertum
Carpe manu; namq; ipse 23 volens, facilisq; sequetur,
24 Si te fata vocant: 25 aliter, non viribus ullis
26 Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
Præterea, 27 jacet 28 exanimum tibi corpus 29 amici,
(Heu nescis) totamque 30 incestat funere classem.
Dùm 31 consulta petis, nostroq; in 32 limine 33 pendes:
34 Sedibus 35 hunc refer 36 antè suis, & conde sepulchro.
37 Duc 38 nigras pecudes: ea prima 39 piacula sunto.
Sic 40 demùm lucos 41 Stygios, regna 42 invia 43 vivis
Aspicies. 44 Dixit, 45 pressoque 46 obmutuit ore.
Æneas mœsto 47 defixus lumina vultu.

1 A materia & qualitate. Per quem prudentiam intelligę, quâ nihil non, quantumvis arduum, confici potest. 2 Flexibili 3 Proserpinæ, quæ apud inferos est, consecratus, dicatus. Ramum. 5 Alluſum ad Bonæ Deæ, quæ eadem Tellus est sacra; quæ non nisi in operto fiebant. 6 Tota sylva. 7 Circumdant eum. 8 Conceditur à Diis. 9 Occulta terræ, id est, subterranea loca. 10 Ramum habentem folia aurea pro comis. Metaphora ab animali sumpta. 11 Illa opaca. 12 Ad se, aut in honorem suum. 13 In conspectu Plutonis, qui eam rapuit. 14 Proprium, sibi carum. 15 Regina inferorum. 16 Postquam primus ramus avulsus est ab eo, qui inferos petere vult. 17 Non deest, imò statim subnascitur, & in locum sublati sufficitur. 18 Sc. *ramus*. 19 Ramale. 20 Deum cœlumque suspice. 21 Inquire. 22 Ut decet, carpe, sc. manu, non falce, non cultro. 23 Volenti & obsecundanti similis. 24 Si prædestinatum est te per eum ad inferos descendere atque redire. 25 Alioquin, repugnantibus Deorum dispositionibus. Absque sit gratia & auxilium divinum, incassum intercidunt humani conatus. 26 Confringere & abrumpere eum. 27 Insepultum. 28 Mortuum. 29 Miseni, ut infrà, à Tritone intercepti, quem tamen nonnulli ab Æneâ interfectum autumant; ut in hac necromantia suppeteret cadaver & animum. 30 Polluit. 31 Oracula. 32 Antro. Synecdoche. 33 Moraris, vel sollicitus hæres. 34 Terræ & inhumationi. 35 Amicum exstinctum. 36 Quam ad inferos descendas. 37 Ad sacrificium funebre. 38 Fun vis hostiis placandi Dii inferi, ad quos tibi lustrato sternenda via: *hùc casta Sibylla Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet.* l. 5. 39 Sacrificia expiatoria quibus animæ expurgari credebantur. 40 Post longam exspectationem tuam. 41 Infernales. 42 Quæ nullam præbent viam. 43 Nam mortuis dantaxat. 44 Sibylla. 45 Ab Apolline, qui non permisit eam ulteriùs loqui. 46 Dicendi finem fecit. 47 Habens oculos in terram defixos.

1 Ad classem & socios, Sibyllæ præcepta exsecuturus.
2 Sibyllæ.
3 Incertos, ignoros.
4 Æneæ.
5 Ἀπότομον ἀ πολλὰ ἀ χάος à felicitudine quæ summorum & primeipium comes.
6. Quod comes est, ut itineris, ira & curarum.
7 Sistit gressum, ut cogitabundi solent.
8 Modò hoc, modò illud asserentes.

1 *Ingreditur, linquens* 2 *antrum*, 3 *cæcosq; volutat*
Eventus animo secum: 4 *cui fidus* 5 *Achates*
It comes, & 6 *paribus curis* 7 *vestigia figit.*
Multa inter sese 8 *vario sermone* 9 *ferebant,* 160
Quem socium 10 *exanimem* 11 *vates, quod corpus*
12 *humandum*
Diceret: atque 13 *illi Misenum in littore sicco,*
14 *venêre, vident* 15 *indignâ morte peremptum:*
Misenum 16 *Æoliden, quo* 17 *non* 18 *præstantior alter,*
19 *Ære* 20 *ciêre viros,* 21 *Martemq; accendere* 22 *cantu,*
23 *Hectoris hic* 24 *magni fuerat comes: Hectora circum*
Et 25 *lituo pugnas insignis* 26 *obibat, & hastâ.*
Postquam 27 *illum* 28 *victor vitâ spoliavit Achilles,*
Dardanio Æneæ sese fortissimus 29 *heros*
Addiderat socium, 30 non inferiora secutus. 170
Sed 31 *tùm forte cavâ dùm* 32 *personat æquora* 33 *concha*
Dæmens, & cantu vocat in certamina 34 *Divos,*
35 *Æmulus* 36 *exceptum* 37 *Triton (si credere dignum est)*
Inter 38 *saxa* 39 *virum spumosâ immerserat unda.*

9 Al. *ferebant*. Alludit ad Etymon vocis *Sermo*. 10 Mortuum. 11 Sibyllâ. 12 Sepeliendum. 13 Sic dubitantes 14 Ad littus. 15 Vjro forti, & non respondente meritis, arti & virtuti ejus; aut quia exceptus insidiis à Tritone, Neptuni tibicine, quem æmulabatur: aut quia anima in aquis extinguebatur, quod genus mortis abominabantur veteres. 16 Æoli nepotem. 17 Sc. *fuit*. 18 Peritior. 19 Lituo, aut tuba æreâ. Materia pro Materiato. 20 Excitare, id est, excitabat viros fortes & generosos, Enallage modi. 21 Inflammare furorem bellicum seu prælium. 22 Tubæ, aut litui. 23 Digreditur in prosopographiam Miseni mortui. 24 Trojanorum fortissimi. 25 Tuba incurva: à cujus similitudine postea Baculus ille auguralis, quo templa designabantur, *Lituus* dictus est. 26 Perficiebat pugnas, versabatur in pugnis. 27 Hectorem. 28 Hectoris. 29 Misenus Æolides. 30 Virum nequaquam Hectori secundum neque virtute, neque laude; satis etiam superiorem. 31 Paulo antè. 32 Personare facit, vel, sonat per æquora. 33 Tuba & buccinâ, quæ Tritoni concha. *Cæruleum Tritona vocat, conchæque sonanti Inspirare jubet*: deinde *cava buccina sumitur illi*. 34 Tritones. 35 Ὁ μότεχνος, ejusdem artis cum invidia studiosis, vel, ex provocatione adversarius. 36 Insidiis oppressum: quasi virtute vinci non posset. 27 Oceani & Tethyos filius, Neptuni tubicen, unus Deorum marinorum. 38 Scopulos. 39 Misenum

1 *Ergo*

1 *Ergo* 2 *omnes magno* 3 *circùm* 4 *clamore fremebant;*
Præcipuè pius 5 *Æneas. Tùm* 6 *jussa Sibyllæ.* 176
Haud mora, 7 *festinant flentes:* 8 *aramq; sepulchri*
9 *Congerere* 10 *arboribus,* 11 *cœloque educere certant.*
12 *Itur in antiquam sylvam, stabula alta ferarum:*
13 *Procumbunt* 14 *piceæ; sonat icta securibus ilex,* 180
Fraxineæque trabes, cuneis & 15 *fissile robur*
Scinditur: advolvunt ingentes 16 *montibus ornos.*
Nec non Æneas, opera intertalia 17 *primus*
Hortatur socios, paribusq; 18 *accingitur armis.*
Atq; 19 *hæc ipse suo tristi dum corde volutat,* 185
Aspectans sylvam immensam, & sic ore precatur:
20 *Si nunc se nobis ille aureus* 21 *arbore* 22 *ramus*
Ostendat nemore in tanto! quando omnia verè
Heu 24 *nimium de te vates, Misene, locuta est.*
Vix 25 *ea fatus* 26 *erat,* 27 *gemina cùm* 28 *fortè* 190
lumbæ
Ipsa 30 *sub ora viri cœlo venêre volantes,*
Et 31 *viridi sedêre solo: tùm maximus* 32 *heros*
33 *Maternas agnoscit aves, latusque precatur:*
Este duces, 34 *ô, si qua* 35 *via est, cursumq; per auras*
Dirigite in 36 *lucos, ubi* 37 *pinguem* 38 *dives* 39 *opacat*

1 Docet, quomodo officium funebre persolutum sit Miseno juxta præceptum Sibyllæ. 2 Trojani. 3 Cad. v. r Miseni. 4 Quasi irascentes Diis manis, quod tantum virum morte absumpserant. 5 Sc. *fremebat.* 6 Quibus jusserat. *Sedibus hunc refer antè suis.* 7 Festinantes exsequuntur.

Festinare ergo hic activè sumitur: ut l. 4 *Deus æthere missus ab alto* Festinare fugam, *tortosque incidere funes iterùm stimulat.* 8 Pyram in altum exstructam, in aræ formam. 9 Congerendo exstruere. 10 Ex arboribus. 11 Ad cœlum usque attollere aram sepulchri. Hyperbole. 12 A sociis Æneæ sc. ad excidendas arbores pro rogo. 13 In humum. 14 Piceæ tedæque resinæ pingues arbores, fraxini ornique funeribus adhibitæ, quò clarius & lucu-lentius arderent rogi. 15 Quòd facile finditur. 16 A montibus. 17 Exemplo suo prælucens aliis. 18 Aptatur instrumentis, quibus alii ligna scindebant sc. securi, cuneis, ligone, & similibus ad rogum erigendum necessariis. 19 Quæ sequuntur cogitat secum. 20 Utinam. 21 Opacâ. 22 Quem Sibylla nobis habendum docuit. 23 Quandoquidem. 24 Quia utilius fuisset, si mentita esset, dùm dixit Misenum jacere in littore. 25 Eas preces. 26 Æneas. 27 Duæ & pares. 28 Præter opinionem ejus. Optativum ergo augurium. 29 Quæ & Veneris aves & felix regibus augurium: per geminas columbas mysticè duas animæ alas designari volunt, Contemplativam Moralemque virtutem, quæ ad aureum Sapientiæ ramum à divinarum rerum amore mittuntur. 30 Ante conspectum Æneæ. 31 Gramineo. 32 Æneas. 33 Quæ sunt in tutelâ Veneris, propter amorem, quem inter se servant. 34 O aves. 35 Quæ ducat ad aureum ramum. 36 Sylvas sacras. 37 Opimam: quia talis rami feracem. 38 Quia aureus. 39 Inumbrat, quod propriè est arborum.

Ramus

1Ne mihi desis, ne me deseras. 2Substitit. Captantes autem augurio & observantes stare immobiles aut sedere solebant. 3Animadvertens. 4 Perseverant. 5 Allusum ad pullare augurium quod felix habitum si pulli pascerent. 6 Columbæ. 7 Prodibant, præcedebant.

Ramus humum : tuque ô dubiis 1 ne defice rebus,
Alma parens. Sic effatus, 2 vestigia pressit,
3 Observans, quæ signa ferant, quo tendere 4 pergant
5 Pascentes 6 illæ tantum 7 prodire volando. 199
Quantum 8 acie possent oculi 9 servare 10 sequentum.
11 Indè ubi 12 venêre ad fauces 13 graveolentis Averni,
14 Tollunt se celeres, 15 liquidumque per aëra 16 lapsæ,
Sedibus 17 optatis 18 geminâ super arbore 19 sidunt:
20 Discolor 21 undè auri per ramos 22 aura refulsit.
Quale solet 24 sylvis 25 brumali frigore 26 viscum 205
Fronde virere 27 novâ, 28 quod non 29 sua 30 seminat arbos,
Et 31 croceo fœtu 32 teretes circumdare truncos :
Talis erat species auri frondentis opacâ
33 Ilice : sic leni 34 crepitabat 35 bractea vento.
Corripit 37 extemplo Æneas : avidusque refringit 210
38 Cunctantem, & 39 vatis 40 portat sub tecta Sibyllæ.
41 Nec minus interea Misenum in littore Teucri
Flebant, & 42 cineri 43 ingrato 44 suprema ferebant,
Principio pinguem 45 tædis, & robore 46 secto.

8 Acumine visus sui, id est, visu. 9 Observare. 10 Æneæ & Achatæ. 11 Deindè. 12 Columbæ. 13 Lacus illius in Campaniâ, per quem dicitur descensus ad inferos, graviter olentis propter aquam sulphuream. 14 Erigunt. 15 Purum. 16 Postquam celeriter volaverant. 17 Ab Æneæ. 18 Geminæ naturæ : quia aureum ramum habebat. Al. *geminæ*, sc. columbæ. 19 Locum sedendi capiunt, ad sedendum se demittunt. 20 Alio à viridi arbore colore diversi coloris. 21 A quâ arbore. 22 Splendor. Cic. pro Sextio. *Quem neque periculi tempestas, neque honoris* aura *potuit unquam de suo cursu dimovere.* Αἴγλος verus vox Græca *auram* significat. 23 Quæritur. A simili narrationem dilatat. 24 In sylvis. 25 Quia tunc maturum est. 26 Glutem. 27 Insolitâ. 28 Viscum. 29 Ipsi propria. 30 Quia ex stercore turdi super arborum ramis delapso, nascitur. 31 Virgulto & glutino croceî coloris. 32 Oblongos & rotundos. Ecl. 8. *Incumbens* tereti *Damon, sic cæpit, olivæ.* 33 Sc. *in.* 34 Annon videris audire bracteati rami à venis agitati crepitantem sonum ex literarum aspera conflictatione? 35 Aurea ac tenuis lamina, id est, aureæ frondes. 36 Celeriter rapit Vehementiam & sedulitatem Æneæ in diffringendo ramo ex voto, ostendit hoc verbo Virgilius. 37 Illico. 38 Ramum visum remorari pondere suo desiderium avidi Æneæ licet facilis sequeretur. 39 Vaticinantis. 40 Ramum. 41 Nihilominùs, quamvis Æneas abesset. Transit ad studia Trojanorum circa justa Miseni. 42 Cadaveri. 43 Minùs grato amicis triste hoc ministerium exequentibus. 44 Ultima officia quæ exsequiæ dicuntur exhibebant mortuo Miseno. 45 Arboribus rectæ plenis. 46 Fisso, ac in partes discecto.

Ingentem struxêre 1 *pyram :* 2 *cui frondibus* 3 *atris*
Intexunt latera, & 4 *ferales* 5 *antè cupressos* 216
Constituunt: 6 *decorantq; super* 7 *fulgentibus armis.*
Pars 8 *calidos* 9 *latices, &* 10 *aenea* 11 *undantia flammis*
12 *Expediunt,* 13 *corpusque lavant* 14 *frigentis, &*
15 *ungunt.*
Fit gemitus: 16 *tum membra* 17 *toro* 18 *defleta reponunt,*
19 *Purpureasq;* 20 *super vestes, velamina* 21 *nota,* 221
Conjiciunt: pars ingenti subîre 22 *feretro,*
Triste ministerium, & 23 *subjectam more* 24 *parentum*
25 *Averſi tenuêre* 26 *facem, congesta* 27 *cremantur*
28 *Thurea dona,* 29 *dapes,* 30 *fuso crateres* 31 *olivo,* 225
Postquam collapsi cineres, & flamma 32 *quievit :*
33 *Reliquias vino, &* 34 *bibulam lavêre* 35 *favillam;*

1 Struem lignorum ad rogum instruendum. Apparatus mortuorum, funus dicitur. exstructio lignorum rogus; subjectio ignis, pyra; crematio cadaveris, bustum; locus, ustrina; operis constructio, lepulchrum; inscriptum nomen & memoria, monumentum. 2 Pyræ seu rogo. 3 Funereis, feralibus, viroris in atrum vergentis. 4 Tristes & funebres. 5 In anteriori parte ut videantur. 6 Et exornant ad decus defuper. 7 In signum, quod eis egregie usus fuerat. Cum viris magnis unà cremabantur arma, vestes, equi, canes, & quæ in vitâ erant charissima. Apud Indos & & uxor amantissima. Cic. 5. Tusc. quæst. & 11 Æn. *galeas, ensesque decoros,* &c. 8 Calida ablui & per intervalla inclamari solebant pro mortuis compositi, ne fortè lateret vitalis spiritus obstructus, adeòque vivi cremarentur. 9 Aquas calefactas. Omnem autem humorem generali vocabulo *Laticem* appellari tradunt, ab eo, quod intra aliquid *latent.* 10 Ænea. 11 Fluentia. 12 Expediτè parant, proferunt. 13 Ex Ennii versu : *Tarquinii corpus bona fœmina lavit & unxit.* 14 Mortui. Calore enim vitali pulso, qui spiritus sedes habetur, friget corpus. 15 Ut faciliùs cremaretur. 16 Deinde. 17 Funebri, qui una cum cadavere cremabatur, id est, feretro. 18 Supremo fletu affecta. 19 Quas in vita in pretio habuerat. Viris illustribus vestes, quibus vivi utebantur, injectæ purpureæ, prætextæ, paludamenta: vide Pallantis funus lib. 11. Æn. 20 Corpus exanime. 21 Quia ipse ferebat. 22 Capulo, quo effertur corpus. *Feretrum* enim id omne dicimus, quo aliquid in pompa portatur. 23 Cadaveri. 24 Qui liberos suos inurunt. 25 Testati dolorem & se invitos id facere. 26 Tædam. 27 Cum cadavere. 28 Thura data. 29 Epulæ, quibus mortuo parentatum erat. 30 Quia infundebant oleum cum crateribus. 31 Oleo ex oliva expresso. 32 Cùm non esset amplius, quod urat. 33 Cineres, & si qua exstabant ossa. Respicit ad ritum ossa componendi, qui talis erat: primò bustum vino extinguebant, manes vocabant, lotus deinde manibus ossa legebant, lecta vino perfundebant & lacte, mox vento siccanda exponebant siccata aromatibus & odoribus mista in urnam reponebant, reliquiis lachrymas supertundebant. 34 Lambentem quod adhùc superarat, aut exsorbentem seu imbibentem vinum, quod infundebatur. Ignita enim ac calida humorem omnem imbibunt, absumuntque. 35 Modicam flammam.

1 Ossa

1 Miseni 2 Collecta. 3 Vasculo, aut urna ærea: quandoque aurea condebantur cineres.

1 *Ossaque* 2 *lecta* 3 *cado texit Chorineus* 3 *aheno.*
4 *Idem ter socios* 5 *purâ circumtulit undâ,*
6 *Spargens rore levi, & ramo* 7 *felicis olivæ:* 230
8 *Lustravitq; viros, dixitq; novissima verba.*
At pius Æneas ingenti mole sepulchrum
10 *Imponit,* 11 *suaque arma viro,* 12 *remumque,* 12 *tubamque,*

4 Chorineus. 5 Purgavit pollutos funere aqua fecit ab aspergillo felicis olivæ, namque oleaster infelix.

13 *Monte sub* 14 *aërio,* 15 *qui nunc Misenus ab* 16 *illo*
Dicitur, æternumque tenet per sæcula nomen. 235
His actis, properè 17 *exequitur* 18 *præcepta Sibyllæ.*
Spelunca 19 *alta fuit, vastoque* 20 *immanis* 21 *hiatu,*
22 *Scrupea,* 23 *tuta lacu* 24 *nigro, nemorumq; tenebris:*
25 *Quam super haud ullæ poterant* 26 *impunè* 17 *volantes*
28 *Tendere iter pennis:* 29 *talis sese* 30 *halitus atris* 240
Faucibus effundens supera ad 31 *convexa ferebat.*
32 *Undè locum* 33 *Graji dixerunt nomine* 34 *Avernum.*

6 Conspergens eos.

Quattuor 35 *hîc primùm* 36 *nigrantes terga juvencos*
Constituit, 37 *frontique* 38 *invergit vina sacerdos:*

7 Oleæ ad ad felicitatem facientis: quia parem significat, & saucia consolidat. 8 Adspersit, aut purgavit circumeundo Trojanos. 9 Ultima, id est, conclamavit. Ilicet & vale, vale, vale. Æn. 11. lib. 10 Exstrui curat Miseno. 11 Propria instrumenta. 12 Insignia remigis & tubicinis: quia peritus erat remex, & optimus tubicen. 13 Quia etiam ad hunc diem retinet nomen, & vulgò dicitur *Monte Miseno*, & *Capo Miseno*. 14 Alto: ut suprà, *aëriasque Alpes*. 15 Mons. 16 Miseno, qui illic sepultus est. 17 Æneas. 18 Quæ hæc erant: *Duc nigras pecudes, ea prima piacula sunto.* 19 Profunda. 20 Terribilis. 21 Apertura, quasi ad devorandum parata. 22 Scruposa, seu asperis lapillis plena. Sunt enim *scrupuli* lapilli minuti, qui ambulantibus in calceos insiliunt qui, quòd pedibus molesti sunt, pro curâ & sollicitudine frequenter usurpantur. 23 Cincta lacu & sylvâ. 24 Ex profunditate & umbris. 25 Super quam spelunca. Anastrophe. 26 Citra noxam. Fœtore enim & sulphureo halitu enecabantur. 27 Volucres, aves. 28 Volare. 29 Tam vehemens. Causa, cur aves ea loca adire non consueverint. 30 Odor & exhalatio. 31 Ad cœli curvitatem, ad aëra. 32 De quâ re, quia sine avibus esset. 33 Græci. 34 Ἄορνον, avium expertem: ex ἀ priv. & ὄρνις, ὄρνιθος, *avis*. Al. *Aornum*. 35 Ad introitum spelunceæ seu Averni. 36 Habentes terga nigra. Diti patri de nigrâ pecude sacrificabant, eidemque pocula mista mero & lacte libabant. Tibul. *Interea nigras pecudes promittite Diti, Et nivei lactis pocula mista mero.* 37 In frontem, media inter cornua fundit. 38 Invertit patera: ostrâ in sacris supernis supina manu libatum 4. lib. *media inter cornua fundit*: hoc autem ad probationem victimarum, si non stupuissent gratarum.

Et summas carpens media inter cornua 1 *setas,*
Ignibus imponit 2 *sacris* 3 *libamina prima;*
4 Voce vocans 5 *Hecaten,* 6 *cœloque,* 7 *Ereboque potentem.*
8 Supponunt 9 *alii cultros, tepidumque cruorem*
Suscipiunt 10 *pateris: ipse* 11 *atri velleris agnam*
12 Æneas 13 *matri Eumenidum,* 14 *magnæque sorori*
Ense 15 *ferit;* 16 *sterilemque tibi,* 17 *Proserpina, vaccam,*
18 Tum 19 *Stygio regi* 20 *nocturnas* 21 *inchoat aras;*
Et 22 *solida imponit taurorum viscera flammis,*
Pingue 23 *superque oleum* 23 *fundens* 24 *ardentibus extis.*
25 Ecce autem 26 *primi sub lumina Solis, & ortus.*
Sub 27 *pedibus* 28 *mugire solum, &* 29 *juga cœpta moveri*
29 Sylvarum: visæque 30 *canes* 31 *ululare per umbram,*
Adventante 32 *Dea.* 33 *Procul, ô procul este,* 34 *profani,*
Conclamat 35 *vates, totoque absistite* 36 *luco.*

245

250

255

1 Duros pilos. *Seta* proprie 4 duriores illi crassioresque qui in suum dorsis erecti stant, pili sunt, hîc pro pilis boum usurpat Poëta.

3 Qui ad sacrificium ibi parati, instructi que erant.

3 Appositivè.

4 Cum clamore valido invocant. 5 Deam. 6 Apud superos (ubi *Luna* dicitur, & in terra, ubi *Diana*) potestatem habentem, quamdiu supra nostrum Horizontem conspicua est Luna. 7 Apud tenebras inferorum (ubi *Proserpina* appellatur) quando sub terra demersa Antipodibus nostris lumen præbet. *Erebus* propriè infernalis fluvius est. 8 Clanculum ponunt, ut ultrò ineant mortem. 9 Sacrificuli 10 In vasa patentia. 11 Concolorem agnam. 12 Quia Sibylla cætera curaverat. 13 Matri Furiarum, id est, Nocti, quæ furias parit fovetque. Nocte autem Furias natas volunt, quæ per Antiphrasin Græce Εὐμένιδες dicuntur, quòd *immites* sint & *implacabiles*, terreantque & putant semper mortalium animos: ut supra diximus. 14 Terræ, quæ Noctis soror fingitur, quia ex umbra ejus nox vicissim nata est. 15 Cedit, mactatque. *Feriri* enim, cùm occiduntur, animalia dicuntur. 16 Στείρην βοῦν, Odyss. κ. Junoni infernæ propriam; infœcundam infœcundæ; sterilem illi, quæ nunquam emixa est; taurum Proserpinæ, ut Plutoni taurum. 17 Quæ inferorum Dea est. 18 Deindè. 19 Regi infernali Plutoni, qui Stygi, Acheronti, & reliquis inferorum fluviis dominatur. 20 Quæ tota nocte arderent, in quibus noctu sacrificaretur: *vel*, nocturnas, id est, inferis dicatas. 22 Holocaustum. 23 Superfundens. Tmesis. 24 Dùm exta arderent. 25 Exactis sacris, horrenda signa, adventus Proserpinæ præsuntia, aptis translationibus narrat. 26 Paulò antè, priusquàm Sol oreretur. 27 Sibyllæ & Æneæ. 28 Cœpit quasi sonitum taurinum edere. Remota Metaphora, à bobus sumta ad terram: ut l. 4. Æn. v. 490. 29 Colles montium sylvosorum 30 Stygiæ canes, Furiæ. Lucan. *Stygiasque canes in luce superna Destituam.* 31 Lugubrem vocem emittere. 32 Proserpina. 33 Quod in sacris fieri solet, *profanos arcet*, heroa suum *hoc agere* monet. 34 Sacris non initiati. 35 Sibylla. 36 Dianæ sacro.

1 Sacris initiare. 1 *Tuque* 2 *invade viam, vaginâq; eripe* 3 *ferrum:* 266
2 Audacter ingredere. *Nunc* 4 *animis opus, Ænea, nunc pectore* 5 *firmo.*
3 Quo magis 6 *Tantum effata, furens antro se immisit aperto.*
7 *Ille ducem haud timidis vadentem passibus æquat.*
8 *Dii, quibus imperium est animarum, umbræque*
9 *silentes,*
Dæmones animantiant dolorem, lædantur. *Et* 10 *Chaos, &* 11 *Phlegeton, loca* 12 *nocte silentia* 12 *late,*
Sit mihi fas 13 *audita loqui:* 14 *sit* 15 *numine vestro* 266
16 *Pandere res,* 17 *altâ terrâ & caligine mersas.*
ensem horreant, differit Cœl. Rhod. l. 2. c. 8. hæc noster ex Platonicorum opinione 18 *Ibant obscurâ sôli sub nocte per* 19 *umbras,*
Perque domos Ditis 20 *vacuas, &* 21 *inania regna.*
Quale per 22 *incertam lunam sub luce* 23 *malignâ* 270
Est iter in sylvis, 24 *uti cœlum* 25 *condidit* 26 *umbrâ*
Iuppiter, & rebus nox abstulit 27 *atra* 28 *colorem,*
29 *Vestibulum ante ipsum, primisq; in* 30 *faucibus Orci,*

frâ sanior; *frustra ferro diverberet umbras.* 4 Audacia & animositate adversus terrores & mortuorum spectra obvia. 5 Egregiè confirmato contra quævis pericula iis virtutibus quibus animosum pectus fultum esse decet. 6 Et non pluribus Sibylla Æneam allocuta projicit se in Averni fauces, comite Æneâ. 7 Æneas Sibyllam vatem, cujus ductu per singula inferorum loca penetrat, vadentem passibus audacibus æquis consequitur, id est, audacter ingredienti animose consequitur. 8 Pii, nec nisi veniam prætatus, accedit ad inferorum arcana retegenda: Plutonem & Proserpinam precatus, mox umbras indè vastam voraginem & indigestam primæ materiæ molem, hinc loca ipsa & lacus. 9 Quoniam umbræ subtantiæ sunt incorporeæ, quæ vocem emittere nequeunt, *Silentes* à Poëtis vocantur. 10 Origo rerum confusa. 11 Inferorum fluvius, qui flammis æstuantibus rapidus fingitur. 12 Nocte perpetua. 13 Quæ de inferis audiverim 14 Sc. *fas.* 15 Vestro nutu & benevolentia. 16 Aperire & manifestare. 17 Profunda terræ caligine. Est autem inferorum periphrasis. Q. d. liceat inferorum res mortalibus aperire. 18 Æneas & Sibylla. 19 Sylvarum & terra id est, per profundi specus caligines. 20 Corporibus sc. ubi umbræ tantùm & simulacra. 21 Simulacra enim illic sunt, quæ inania sunt. 22 Dubiam, & per subjectas nubes interceptam neque apparentem. 23 Exigua, obscura, non præbente sui copiam. Metaphora. cùm propriè *malignus* idem sit quod asper, difficilis & invidus. 24 Postquam. 25 Absondit. 26 Sc. *terra*, id est, nocte, quæ nihil aliud quàm terræ umbra est. 27 Caliginosa, quâ nihil per noctis tenebras in oculos incurrit. 28 Discretionem colorum. 29 Primum inferorum aditum. Quoniam autem mos fuit veteribus Romanis vestibula & atria signis & tabulis exornare, ut sc. essent, quæ exspatiantum oculos delectarent: ita Poëta monstrorum formis, quæ mortalibus pestes sunt, vestibulum tribuit. 30 Angustiis vel ingressu inferni.

Facili

Luctus, & 1 ultrices 2 posuêre cubilia curæ: 274
3 Pallentesq; 4 habitant morbi, 5 tristisq; senectus:
Et Metus, & 6 malesuada Fames, & 7 turpis Egestas,
(8 Terribiles visu formæ) Lethumque, Laborque:
9 Tum 10 consanguineus Lethi Sopor: & 11 mala mentis 2 Domicilium, sedem cepe-
Gaudia, 12 mortiferumq; 13 adverso in limine Bellum: runt.
14 Ferreique Eumenidum 14 thalami, & 15 Discordia
16 demens, 280 3 Homines pallidos
Vipereum crinem vittis innexa cruentis. reddentes,
In 17 medio ramos, 18 annosaq; brachia 19 pandit 4 &c. hic,
20 Ulmus 21 opaca 22 ingens: quam sedem Somnia vulgò 5 Morosa,
23 Vana 24 tenere ferunt 25 foliisque sub omnibus hærent querula, difficilis.
Multaq; præterea variarum monstra ferarum: 285 6 Per ege-
26 Centauri in 27 foribus 28 stabulant, 29 Scyllaq; 30 bi- statem miseros mortales ad
formes, furta, cædes, rapinas, injurias aliasque malas artes impellens. 7 Per quam homines rebus turpibus sese dant, atque ita malis artibus victum quærunt. 8 *Non re terribiles, sed visu*, inquit Seneca 104. Epist. quem adi. 9 Præterea.

10 Germanus Mortis. Κασίγνητος Θανάτοιο. Hesiod. 11 Ex sceleribus provenientia, seu ex flagitiis perpetratis concepta: cùm admissa scelera pœnitudo & luctus sequi debeat. Illud verò malè perditorum hominum est, quos nulla pravi conscientia remordet, neque supplicia futura terrent. 12 Mortem adferens, seu exitiale, quod pacis & concordiæ artibus adversetur, illisq; se medium opponat. 13 Contrà enim stat, atque è regione pugnat. 14 Cubilia dura Furiarum, id est, in quibus Furiæ natæ esse & habitare dicuntur. Virgines enim Furiæ non norunt thalamos. 15 *Et scissâ gaudens vadis Discordia palla* l. 8. Æn. 16 Reddens homines dementes. 17 Vestibulo. Namq; illa ante vestibulum. 18 Ramos annis ac temporis diuturnitate mirè augmentatos, & patulos brachiorum instar. Metaphora. 19 Extendit. 20 Hæc arbor sterilis est, quam proinde rectè Somniorum fecit sedem, quod sc. sterilia sint somnia & vana, quæ per somnum videmus, nisi divinum habeant testimonium. 21 Frondibus sc. quia ramis patulis & effusis erat. 22 Valdè magna. 23 Quibus fides adhibenda non est, eo quòd dubiam nimis habeant interpretationem. 24 Occupare dicunt Poëtæ. 25 Ulmi. 26 Ixionis & Nubis filii; supernè humana forma, inferne equina; ἀπὸ τῆς ἵππου, id est, à *stimulando*, quod primi equos ascendisse, eosque stimulis propulisse dicantur. 27 Orci. 28 Stabulum & sedem habent. Apte, quia inferna parte equi. 29 Una Nisi, Megarensium regis, filia, quæ ob adempros patri capillos aureos eosdemque fatales in alaudam conversa est. Ovid. Met. 8. altera Phorci filia, quam cùm Glaucus, Circe spreta, amaret, illa veneficiis, dùm se in fonte lavaret, in monstrum canibus inguina succincta mutavit: estque in mari Siculo ad promontorium Pelorum humano figurâ saxum cavernosum, ad quod maris æstuosi fluctus refracti latratum canum repræsentant. Ovid met. l. 14. & Virg. Æn. 5. 30 Geminam formam habentes: nam una in alaudam, altera in marinum monstrum mutata est.

1 Centimanus, & (secundum quosdam) etiam centiceps. 2 Hydra multiceps. 3 Paludis sc. id est. Lerna palude. Hoc monstrum alii C. alii LXX. nonnulli VII. capitum fuisse tradunt, & quæ interempta fuit ab Hercule in

Et 1 *centum geminus Briareus, ac* 2 *bellua* 3 *Lernæ* 4 *Horrendum stridens, 5 flammisq; armata* 6 *Chimæra,* 7 *Gorgones,* 8 *Harpyiaque, & forma* 9 *tricorporis umbræ.* *Corripit* 10 *hîc subitâ trepidus formidine* 11 *ferrum* 290 *Æneas, 12 strictamque aciem venientibus offert.* *Et, ni* 13 *docta* 14 *comes* 15 *tenues sine corpore* 16 *vitas* 17 *admoneat volitare* 18 *cavâ sub imagine formæ,* *Irruat, & 19 frustrâ ferro* 17 *diverberet umbras.* *Hinc via,* 20 *Tartarei quæ* 22 *fert* 23 *Acherontis ad* *undas,* 295

Turbidus hîc 24 *cœno,* 25 *vastâque voragine gurges* *Æstuat atque omnem* 27 *Cocyto eructat arenam,* 28 *Portitor has horrendus aquas, & flumina servat* *Terribili* 29 *squalore Charon:* 30 *cui plurima* 31 *mento* *Canities inculta jacet:* 33 *stant lumina flammâ:* 300 *Sordidus ex humeris* 34 *nodo dependet amictus.* *Ipse* 36 *ratem conto subigit,* 37 *velisque ministrat,* *Et* 38 *ferrugineâ subvectat* 39 *corpora* 38 *cymbâ,*

Hoc amplius, uno ejus reciso capite, tria renascebantur. 4 Horrende. Enallage patris. ϛφυσσαν τῦρ Hæsod. Et Hom. Iliad. 9. Lucret l. 6. *Prima leo, postrema draco, media ipse Chimæra.* 6 Mons Lyciæ, qui flammas evomit instar Ætnæ Siculæ, Poëtæ finxere esse monstrum, cujus prima pars leo; media capra, post rema Draco. 7 Medusa, Sthenyo, Euryale, filiæ Phorci. 8 De his dictum 3. l. Æn. 9 Geryonis & Herili. 10 Ubi nunc sunt monstra. 11 Gladium, quem vagina eripere jusserat suprà Sibyllæ. 12 Acumen gladii evaginatum ad se properantibus objicit. 13 Perita rerum infernarum. 15 Sibylla 15 Umbras, σἰ δωλα, quippe quæ nec carnem, nec ossa habeant; unde priùs *inania regna* dixit. 16 Animas. 17 Admoniuisset, irruisset in ea monstra, & diverberasset. Enallage temporis. 18 Inanis, non habente corpora, sed umbras tantùm. 19 Cùm substantiæ sint planè incorporeæ, quæ nec tangi nec lædi possint: quare & a Græcis σκιαὶ dicuntur. 20 Sc. *est.* 21 Qui ex inferiore Tartaro emanat & profluit. 22 Inducit. 23 Fluminis infernalis. De fluviis infernis quid opinati veteres, lege Macrob. c. 10, l. 1. de Somnio Scipionis, qui Acheron, Lethe, Phlegethon, Cocytus & Styx. 24 Luto. 25 Profunda ingurgitatione vertex aquarum absorbens & ingurgitans, ea quæ incidunt in eum. 26 Æstum & fervorem suum exercet, id est, ebullit, agitatur. Metaphora à cœlore ad maris æstum. 27 In Cocytum. 28 Transvector umbrarum in ulteriorem fluminis ripam, & magister portus. *Portitor* proprie is dicitur, qui portorium, id est, fructus pecuniarios ex portu conduxit: sic à *portu* dictus. 29 Immunditia. 30 Charonti. 31 Per mentum. 32 Incana barba. 33 Et cui oculi horrent & arrecti sunt igni emicanti. 34 Per nodum, quo connexus est. 35 Charon. 36 Scaphan, qua animas traducit, sude propeliit, gubernat. 37 Per vela aut ministerio fungitur circa velum. 38 Navicula fusci coloris, nigra, tristi. *Cymba* propriè, navis piscatoriæ genus est. Hic autem pro portitorum navicula accipitur, qua lacus aut amnes transjiciuntur. 39 Simulacra corporum.

Lapsa

Iam senior: sed cruda 1 *Deo, 2 viridisq; 3 senectus.*
4 Huc omnis turba ad 5 ripas 6 effusa ruebat,
7 Matres, atque viri, 8 defunctaq; corpora vita
9 Magnanimum heroum, pueri, innuptaque puella,
10 Impositique rogis juvenes ante ora parentum.
11 Quàm multa in sylvis autumni frigore primo
12 Lapsa cadunt folia; 13 aut ad terrâ 14 gurgite ab alto
15 Quàm multæ 16 glomerantur aves, ubi 17 frigidus annus
Trans 18 pontum 19 fugat, & terris immittit 20 apricis:
21 Stabant orantes, primi 22 transmittere cursum,
23 Tendebantque manus 24 ripæ ulterioris amore.
25 Navita sed 26 tristis, nunc hos, nunc accipit illos:
Aſt 27 alios longè 28 summotos 29 arcet arenâ.
Æneas (30 miratus enim, motusque 31 tumultu)
Dic, ait, ô virgo, quid 32 vult 33 concursus ad amnem?
Quid, ve petunt animæ? vel quo discrimine ripas
34 Hæ 35 linquit; 36 illæ remis 37 vada 38 livida
39 verrunt?
Illi sic breviter fata est 40 longeva 41 sacerdos:

1 Charontii, Deorum ministro. 2 Perpetua, quia Deus est. 3 Sc. est. 4 Ad hunc 5 Acherontis. 6 E corporibus. 7 Fœmellæ & masculi. A sexu. 8 Quæ jam expleverant officium vitæ, id est, simulacra eorum. 9 A generis splendore. 10 Filiis parentibus terra

conditi. 11 Quantum. Duplici comparatione umbrarum ad amnem venientium vim proponit. 12 Labentia. 13 Altera collatio ab avibus, gregatim sub tempus vernum tepidius cœlum petentibus. 14 Mari. 15 Ὅ τ' ἀριθμὸς δὲ ἀϊτ' ἐπεὶ τὴν Χειμῶνα φίγον. Iliad. 3. 16 Confertim volant, in modum glomeris ad volvuntur. *Glomerare* proprie est implicare, & in globi figuram inducere filum. 17 Hyems. Totum pro parte. 18 Mare, ad quærendum aërem temperantiorem. Species pro genere: cùm propriè *Pontus* sit interior maris pars inter Chersonesum & Euxinum. 19 Aves. 20 Soli expositis, sine frigore in Africa. 21 Tam multi certatim orabant Charontem. 22 Ut primi trajicerentur. 23 Extendebant, supplicantium more. 24 Quia volebant transmitti ad locum ipsis debitum. 25 Portitor Charon. 26 Asper, acerbus. 27 Inhumatos & insepultos. 28 Submotos à cymba. 29 Tenet in littore arenoso. 30 Sc. *erat*. 31 Multitudine animarum, tumultuose ad scapham properantium. 32 Prætendit. 33 Animarum. 34 Quædam ex illis. 35 Quia vident se non posse transmitti. 36 Aliæ. 37 Stygem & Cocytum inferorum amnes. *Vadum* propriè est fluminis fundum solidum, quòd in eo sine periculo *vadatur*. 38 Subnigra: fortassis à morte, quam nonnunquam *lividam* dicimus, quòd ea vada non nisi mortui trajiciant. Proprie enim *lividum* dicimus colorem carnis subnigræ ex ictu baculi aut fustis. A quo deinceps invidos solemus *lividos* appellare, quòd in eorum vultibus illum colorem communiter videamus. 39 Transmittunt, navigant. Metaphora à purgantibus pavimenta scopis, quod propriè est *verrere*. 40 Πολυχρόνιος τὴν παρθένος: quæ sæculum septem seu 700. annos vixerat Ovid. 14. Met. 41 Sibylla.

1 Æneæ periphrasis. 2 Cui vivo inferos adire datur. 3 Fluvii infernalis. 4 Profunda. 5 Pejerare. Qui autem pejerabat annum unum & dies novem, necabatur & ambrosia interdictus, Deorum epulis arcebatur. Hic verò honos Stygi habitus propter auxilium, quod Jovi adverſ. Titanas tulerunt Stygis filiæ Vix, Robur. Victoria Apollo Sol apud Ovid. 2. Met. Phaëtontem filium, cui quidvis daturum promiſerat, quod ille petiviſſet (petivit autem adoleſcens temerarius ad unum diem moderamen currus ejus) ſic alloquitur. *Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis? Ne dubites, dabitur (Stygias juravimus undas) Quodcunque optaris: ſed tu ſapientius opta.* Reſpondet ad id, quod rogarat Æneas, *Quid vult concurſus ad amnem?* 7 Tota. 8 Sine terrâ, aut ſine ope & auxilio, id eſt, paupercula. 9 Inſepulta. 10 Portus obſervator & tranſvector. 11 Sc. *ſunt.* 12 Permittitur Charonti. 13 Rauce raſonantia obſtructus. 14 Sc. *alios.* 15 Sc. *ſuis*, id eſt, ſepulchris. 17 Inſepulti. 27 Continuos. 18 Præcipitanter volvuntur: quippe umbræ & ſubſtantiæ incorporeæ. 19 Deinde tandem, centum annis exactis. 20 In cymbam. 21 Lethes ſc. per quam oblivionem malorum ibibunt. 22 Navigant. 23 Cogitabrndus. 24 Progenitus. Æneæ periphraſis. Ut ſupra; *Anchiſâ generate,* 25 Reputans animo. Simplex pro compoſito. 26 Eorum ſc. qui ob catenam ſepulchri illic vagabantur. 27 Ubi hæ admituntur, illæ arcentur: *vel,* ubi mortui plectuntur ob peccatum vivorum, qui funera exequi neglexerunt. 28 Sepultura. 29 De his lib. 1. Æned. 30 Gubernatorum, nauclerum. 31 Navis. Ut l. 1. *Unam, quæ Lycios, fidumque vehebat Orontem*, &c. 32 Cum Æneâ. 33 Ventus. Species pro genere. 34 Attentionis particula ad congreſſum Palinuri & Æneæ narrandum ſe attingit. 35 Olim, dùm vita manebat. 36 Errabundus obibat, impellebat, ibat. Terrent. Andr. *Quò hinc te agis?* 37 In trajectu è Sicilia in Italiam per mare Libycum ſeu Tyrrhenum. 38 Paulò ante. 39 Obſervat. Quia dictum eſt l. 5. *Oculoſque ſub aſtra tenebat.*

1 Exci-

1 *Anchiſâ generate, Deum* 2 *certiſſima proles,*
3 *Cocyti ſtagna* 4 *alta vides, Stygiamq́, paludem,*
Dii cujus jurare timent, & 5 *fallere numen.*
6 *Hæc* 7 *omnis, quam cernis,* 8 *inops,* 9 *inhumataque*
turba eſt: 325
10 *Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda,* 11 *ſepulti.*
Nec ripas 12 *datur horrendas, nec* 13 *rauca fluenta*
14 *Tranſportare priùs, quàm* 15 *ſedibus oſſa quierunt.*
Centũ 16 *errant* 17 *annos,* 18 *volitantq́; hæc littora circum:*
19 *Tum demùm* 20 *admiſſi* 21 *ſtagna exoptata* 22 *viſunt.*
23 *Conſtiitt Anchiſa* 24 *ſatus, & veſtigia preſſit,* 331
Multa 25 *putans,* 26 *ſortemque animo miſeratus* 27 *iniquam.*
Cernit ibi mœſtos, & 28 *mortis honore carentes,*
29 *Leucaſpim, & Lycia* 30 *ductorem* 31 *claſſis* 29 *Orontem*
Quos 32 *ſimul à Troja ventoſa per æquora vectos* 335
Obruit 33 *Auſter, aqua involvens navemq; viroſque.*
34 *Ecce* 35 *gubernator ſeſe Palinurus* 36 *agebat,*
Qui 37 *Libyco* 38 *nuper* 37 *curſu,* 39 *dum ſidera ſervat,*

Exciderat puppi, mediis effusus in undis.
Hunc ubi vix multa mœstum cognovit in umbra,
Sic prior alloquitur: Quis te, Palinure, Deorum
Eripit nobis, medioque sub æquore mersit?
Dic age, Namque mihi fallax haud antè repertus,
Hoc uno responso animum delusit Apollo:
Qui fore te ponto incolumem, finesq; canebat
Venturum Ausonios: en hac promissa fides est?
Ille autem: Neque Phœbi cortina fefellit,
Dux Anchisiade, nec me Deus æquore mersit.
Eamque gubernaclum multa vi forte revulsum,
Cui datus hærebam custos, cursusq; regebam,
Præcipitans traxi mecum: maria aspera juro.
Non ullum pro me tantum cepisse timorem,
Quam tua ne spoliata armis, excussa magistro,
Deficeret tantis navis surgentibus undis.
Tres Notus hybernas immensa per æquora noctes
Vexit me violentus aqua: vix lumine quarto
Prospexi Italiam, summa sublimis ab unda,
Paulatim adnabam terræ; jam tuta tenebam:
Ni gens crudelis madidas cum veste gravatum,
Prensantemque uncis manibus capita aspera
montis,
Ferro invasisset, prædamque ignara putasset.

1 Ut 5. lib. sub exitu.
2 Projectus in mare, dum esset in medio undarum.
3 Palinurum.
4 Quod honore sepulturæ defraudato, trajectus negatus esset.
5 Inferorum caligine.
6 Quàm ille loqueretur.
7 Submersit, Tmesis.
8 Mendax, deceptorius.
9 Mari salvum & superstitem.
10 Sc. *ad* vel. *in*.
11 Italicos

12 Al. *fidesque* 13 Palinurus respondit. 14 Locus secretior, unde Phœbus responsa seu oracula debat. Hîc autem pro ipso oraculo ponitur. Vide l. 3. 15 Ab Anchisâ genite. 16 Navium. 17 Præcipitans gubernaculum; aut me, id est, præcipitatus, præceps cadens. 18 Per maria. 19 Salute meâ. 20 Sc. *me*. 21 Quantum ceperim, ne navis tua, &c. 22 Clavo, gubernaculo. 23 Cui excussus magister sive gubernator est. Hypallage. 24 Periret, periclitaretur. 25 Quantas Palinurus existimaverat oriturus: undè nusquam amittebat oculos, quia noluit *confidere monstro*, ut dictum est in 5. sed serenitas inducta erat per Neptunum precibus Veneris, quod nescivit Palinurus. 26 Ventus, species pro genere. 27 Procellosas, asperas. 28 Cum difficultate. 29 Die Cic. pro Rab. *Si te secundo* lumine *hoc offendero, moriere*. 30 Quia fretus erat gubernaculo. 31 Ad terram. 32 Sc. *loca*, aut *littora*, ubi salvus esse poteram: & ita verus erat Apollo, nec submersus erat; sed, ut dicetur, a Veliensibus occisus. 33 Velienſium in Lucaniâ. 34 Sc. *me*. 35 Identidem apprehendere conantem. 36 Incurvis, quæ in modum humanarum manuum ferro fabricantur, aduncis velut digitis, & in undas mittuntur. 37 Saxosi sc. id est, saxum. 38 Ense. 39 Habere corpus meum, quod prædaretur: *vel*, prædonem à navi dejectum.

1 Corpus meum insepultum 2 Nunc 1 me fluctus habet, versantq; in 2 littore venti.
3 Quod te per cœli 4 jucundum lumen, & 5 auras,
3 Quo circa. Epilogus continuans obtestationem, ut humo mandetur corpus, & justa funebria sibi prætendantur. 3 Per genitorem oro, perspem 6 surgentis 7 Iuli, 364
Eripe me his, 8 invicte, 9 malis: aut tu mihi 10 terram
Injice, namq; potes, 11 portusque require 12 Velinos:
2 Ad quod cadaver appulsum erat. Aut tu, si qua 13 via est, si quam tibi Diva 14 creatrix
Ostendit, (neque enim, credo, sine 15 numine Divum
Flumina tanta 16 paras, Stygiamq; 17 timare paludem)
18 Da dextram miser o, & tecum me tolle per undas:
19 Sedibus ut saltem 19 placidis 20 in morte quiescam,
Talia fatus 21 erat; 22 cœpit cum talia 23 vates:
24 Unde hæc, ô Palinure, tibi tam 25 dira cupido?
26 Tu Stygias 27 inhumatus aquas amnemq; 28 severum
29 Eumenidem aspicies? 30 ripam-ve 31 injussus 32 abibis
Define fata Deûm flecti sperare precando: 376
Sed cape dicta memor, 34 duri solatia casus.
3 Ad differentiam tristis illius & in-
Nam tua 35 finitimi, longè latèque per urbes
Prodigiis acti cœlestibus, ossa 37 piabunt,

jucundæ auræ, quæ apud inferos esse dicitur. 5 Vitales sc. quas adhûc carpis. 6 Crescentis in annos & virtutes. 7 Ascani. 8 Voti tui ubique compos, qui eriam ad inferos descenderis. 9 Quæ vides me pati & passurum. 10 Hinc dicebantur *humati*, quos humus seu terra injecta contegeret. Levissimum saltem sepulturæ genus postulat. Si quis enim in cadaver insepultum incidisset, nefas erat præterire, terræ gleba non injecta, aut pulvere, aut arena; quod præcidanea porca expiandum erat. 11 Invenies autem cadaver meum in portu Velino. Monstra locum, ut demat laborem scisciiandi & quærendi cadaveris. 12 Qui posteà velini dicentur. *Velia* Lucaniæ oppidum est. 13 Ratio aut modus faciendi est. 14 Rerum sc. id est, mater tua Venus. 15 Nutu & voluntate Deorum, ἄνευ θεῶν: dicitur de iis, qui citra humanam industriam magni aliquid consequuntur. 16 Tentas. 17 Navigare. 18 Præsta auxilium mihi misero. Est enim *dextra* virtuti, fidei, auxilio, & omnibus rebus auspicatis consecrata. 19 In campis Elysiis. 20 Qui in vita nunquam quievi 21 Palinurus. 22 Sc. *fari*. 23 Sibylla. 24 Orta est tibi? 25 Execrabilis cupiditas transmittendi Stygem. 26 Qui non es de genere Deorum. 27 Insepultus. 28 Tristem, Styga sc. aut Cocytum, undè Furiæ accendunt faces. 29 Circa quem habitant Enmenides, id est, Furiæ. 30 Ad ripam ulteriorem. 31 Sine jussu Deorum 32 A loco tibi destinato per centum annos. 33 Concludit fatum immitabile esse, sc. ut insepulto trajectus concederentur: proinde non esse, cur precando se fatiget. 34 Immutabilis. 35 Ejus loci sc. id est, Campani & Lucani, ubi corpus suum insepultum jacet. 36 Ostentis de cœlo venientibus (undè pestis immitetur) territi, impulsi. Lucanis enim oraculum de sedanda gravi pestilentia, quæ apud eos grassabatur, consulentibus, respondit oraculum placandos esse manes Palinuri, à Velien sibus interfecti: illi itaque lucus prope Veliam dicatus & erectum cenotaphium. 37 Purgabunt.

Et

Et 1 *ſtatuent tumulum, & tumulo* 2 *ſolennia mittent,*
3 *Æternumque locus Palinuri nomen habebit.* 381
His 4 *dictis* 5 *cura* 6 *emota, puſſuſque parumper*
7 *Corde dolor triſti: gaudet* 8 *cognomine terrâ.*
9 *Ergo iter inceptum* 10 *peragunt, fluvioq; propinquant.*
11 *Navita* 12 *quos jam inde ut Stygiâ proſpexit ad undâ*
Per 13 *tacitum nemus ire, pedemq; advertere ripæ,*
Sic prior aggreditur dictis, atque 14 *increpat* 15 *ultrò:*
Quiſquis es, armatus qui 16 *noſtra ad flumina tendis,*
Fare age, quid venias: jamq; iſtinc comprime greſſum.
Umbrarum hic locus eſt, Somni, noctiſq; soporæ: 390
Corpora 18 *viva* 19 *nefas Stygia vectare* 20 *carina.*
Nec 21 *verò* 22 *Alciden me ſum* 23 *lætatus* 24 *euntem*
Accepiſſe 25 *lacu, nec Theſea,* 26 *Pirithoumque,*
27 *Diis quamquam geniti, atq; invicti viribus eſſent.*
28 *Tartareum ille manu cuſtodem in vincla petivit,*
Ipſius à ſolio 29 *regis* 30 *traxitq;* 31 *trementem:* 396
32 *Hi* 33 *dominam* 34 *Ditis thalamo deducere adorti.*
Quem contra breviter fata eſt 35 *Amphryſia vates:*
36 *Nullæ* 37 *hic inſidiæ tales (abſiſte* 38 *moveri)*

1 Conſtituent ſepulchrum condito corpore, aut κενοταφιον.
2 Sacra funebria perſolvent.
3 In æternum. Adverbium eſt.
4 Verbis Sibyllæ.
5 Palinuri.
6 Emotæ ſunt à præcordiis.
7 De corde.
8 Quòd habiturus ſit terram ſibi cognominem.

9 Quia utcunque placatus erat Palinurus. 10 Pergunt ire ad fluvium, qui ipſi trajiciendis erat. 11 Nauta ſeu portitor Charon. 12 Sibyllam & Æneam. 13 Ubi ſunt alta ſilentia ubi nullus neque cantus, neque garritus volucrum auditur: vel, ipſos tacitos & ſilentio accedere ad ripam Stygis. 14 Immani ſono reprehendit & in cuſat. Metaphora. *Increpare* enim propriè eſt, crepitum quacunque ratione reddere. 15 Prior, non compellatus, aut offenſus. 16 Infernalia & in mortuis duntaxat pervia. 17 Soporiferæ quæ ſoporem adfert. 18 Viventium. 19 Sc. *eſt*. Ab illicito. 20 Navi. 21 Certè. 22 Herculum. Vide ſupra. v. 122. 23 Anno enim integro in compedibus fuit Charon, quod Herculem trajeciſſet. 24 Tranſeuntem vi ſuâ ad inferos. 25 Stygio. 26 Socium Theſei. 27 Hercules & Pirithous Jove fati, Theſeus Ægeo, ut alii, Neptuno. 28 Cerberum Hercules petivit, ut vinciret manu ſua. Hercules enim juſſu Euriſthei perpurgato jam Augeæ ſtabulo, confectaque hydra, ad inferos deſcendiſſe fertur, Cerberumque, canem tricipitem, ab inferis ad ſuperos traxiſſe. 29 Plutonis. 30 Eum ad ſuperos ab infernis. 31 Præ timore. 32 Theſeus & Pirithous deſcendebant rapturi Proſerpinam. 33 Inferorum. 34 De thalamo Plutonis rapere per inſidias conati ſunt. Ab illicito. 35 Apollinea: ab *Amphryſo* fl. Theſſaliæ, juxta quem Apollo pavit Admeti armenta, & Sibyllam de concubitu ſollicitavit. Vide Ov. 14. Met. 36 Reſpondet Sibylla ad impietatis exempla poſteriùs enumerata, ut, priuſquàm ad priora veniat, periculorum ſecurum reddat Charontem. 37 In nobis. 38 Commoveri.

1 Arma noſtra invaſiva, Reſpondet ad id, quod Charon de armis abjecerat, 2 Cerberus, per nos, antro tutus maneat. 3 Sine ſanguine, id eſt, ſimulacra mortuorum. 4 Qui ſterilis: ideò ei caſta juvenca ſacrificabatur. 5 Fratris patris ſui Plutonis, qui eam rapuit, Jovis ex Cerere filiam.

Nec vim 1 *tela ferunt:* 2 *licet ingens janitor antro*
Æternùm latrans 3 *exſangues terreat umbras:* 401
4 *Caſta licet* 5 *patrui ſervet* 6 *Proſerpina* 7 *limen.*
Troius Æneas, pietate inſignis, & armis,
Ad 8 *genitorem* 9 *imas*[1] 0 *Erebi deſcendit ad umbras.*
Si te 11 *nulla movet* 12 *tantæ pietatis imago,* 405
13 *At* 14 *ramum hunc* (15 *aperit ramum, qui veſte latebat*)
Agnoſcas. 16 *tumida ex ira* 17 *tùm* 18 *corda* 19 *reſidunt.*
20 *Nec plura his:* 21 *ille admirans* 22 *venerabile donum*
Fatalis 23 *virgæ,* 24 *longo pòſt tempore viſum,*
Cæruleam 25 *advertit* 26 *puppim,* 27 *ripaq; propinquat,*
Indè alias 28 *animas, quæ per* 29 *juga longa* 30 *ſedebant,*
31 *Deturbat,* 32 *laxatque foros: ſimul accipit* 33 *alveo*
34 *Ingentem Æneam:* 35 *gemuit ſub* 36 *pondere cymba*
37 *Sutilis, &* 38 *multam accepit rimoſa* 39 *paludem.*
Tandem trans fluvium incolumes, 40 *vatemque, virumque,* 515
41 *Informi limo,* 42 *glaucaque* 43 *exponit in* 44 *ulva.*

6 Jovis & Cereris filia, quæ in Sicilia à Plutone patruo ſuo rapta fuit. Vide Claud. & Ovid. Faſt. 4. Cic. Vir. 4. 7 Domum. Synecdoche. 8 Patrem ſuum Anchiſen viſendum. 9 Ad intimas umbras inferni. 10 Pars eſt inferorum Erebus, ubi ſedes eorum, qui benè vixerunt. 11 Nullo modo commiſeratione afficit. 12 Quanta eſt in Æneâ. Pietate enim motus ad inferos deſcendit Æneas. 13 Saltem. 14 Aureum & fatalem, quem qui habent, libere ad inferos accedere poſſunt. 15 Et hoc dicens, profert, aut detegit ramum, qui ſub veſte Æneæ occultatus erat. 16 Rabida. 17 Viſo ramo. 18 Charontis. 19 Sedantur. 20 Se. *dixit, aut fecit.* 21 Veneratione dignum, quod ſibi Proſerpina adferi volebat. 23 Rami. 24 Tandem poſt multos annos conſpectum. 25 Ad Æneam & Sibyllam. 26 Navem. Synecdoche. 27 Ad ripam. 28 Defunctorum. 29 Remigum in navibus ſedilia, tranſtra. 30 Ut tranſmiterentur. 31 Dejicit. 32 Evacuat navium tabulata, vel loca in navi apertiora, inter quæ perambulatur. Multitudine enim remorâ, quaſi laxantur ſparta. 33 In cymbam, naviculam. Propert. *Aut quid nam fractâ gaudes, Neptune, carinâ? Portabat ſanctos* alveus ille *viros.* 34 Gravem ſecundùm modum alvei, quo non niſi umbræ transferri ſolebant. 35 Solitum dedit. Metaphora. 36 Æneæ inſilientis. 37 Conſuta, & parùm compacta. 38 Rimas agens, ſive rimis plena hauſit multum aquæ paludis Stygiæ. 39 Partem paluſtris aquæ. Synecdoche. 40 Sibyllam, & Æneam. 41 In limo ſine formâ ſeu pulchritudine. 42 Marini coloris, ſive ex albo & viridi miſta. 43 Charon. 44 Herbâ paluſtri.

1 Cerberus 2 hæc ingens latratu regna 3 trifauci
Personat, 4 adverso recubans immanis in antro.
Cui vates, 5 horrere videns jam 6 colla 7 colubris, 419
Melle 8 soporatam, & 9 medicatis frugibus 10 offam
Objicit: ille fame 12 rabidâ 13 tria guttura 14 pandens,
Corripit 15 objectam, atq; immania terga 17 resolvit,
18 *Fusus humi, 19 totoq; ingens extenditur antro.*
20 *Occupat Æneas 21 aditum, 22 custode sepulto,*
23 *Evaditq; celer 24 ripam 25 irremeabilis undæ,* 425
26 *Continuò audita 27 voces, 28 vagitus & ingens,*
29 *Infantumque animæ flentes 20 in limine primo,*
Quos dulcis vitæ 31 exsortes, & 32 ab ubere raptos
33 *Abstulit 35 atra dies, & funere 35 mersit 36 acerbo:*
37 *Hos juxta 28 falso 39 damnati crimine mortis.* 430
Nec 40 verò hæ sinè sorte 41 datæ, sine 42 judice, sedes.

1 Ditis triceps canis, ut signet mortem genituræ, casus, fari. Hor. 1. 2. Od. 1. *belluam centicipem* appellat, propter varia mortis genera. Terram alii exponunt, alii sepulchrum. 2 In quæ pervenerunt. 3 Ex tribus ejus faucibus prodeunte sive edito. 4 Oppositò, objecto, atque è regione sito. Cic. *Eodem equo* adversam *ripam conscendit.* 5 Hispida. aspera atque terribilia esse. Pilos enim serpentinos habebat Cerberus. 6 Ejus. 7 Serpentibus infernalibus, qui illi pro pilis 8 Quæ soporem inducat: ut 4 Æn. *humida mella, soporiferumque papaver* . raconi pro cibo data. 9 Medica arte paratis. 10 Fructum edulii, cibarium ex fructis panis. *Offa* alioquin est massa ex porcinis carnibus confecta. 11 Cerberus. 12 Ad rabiem inducente. 13 Tot enim, cum triceps esset, habebat. 14 Aperiens. 15 Offam sc. 16 Terribilia. 17 Reclinando. 18 Prostratus super humum. 19 Per totum antrum. 20 Prior invadit 21 Ingressum regni. 22 Cane profunde quiescente more sepultorum, sopito & dormiente sine pulsu, id est, motu. 23 Evadendo perringit. 24 Fluvii, per quem nulli ad superos pater redirus. 25 In ripam. 26 Illicò, ut illùc pervenerat. Distinguit umbrarum apud inferos loca, in quibus pro vitæ cujusque ratione & meritis diversa animarum genera discriminat. 27 Lachrymabiles sc. 28 Ploratus infantium. 29 Hos, qui interierant primo limine & ingressu vitæ, recte statuit in limine primo: qui etiam ante Solis exortum efferebantur ad funus. 30 In introitu inferni. 31 Sine sorte & munere, expertes. 32 Cùm adhùc lactarent. 33 E medio viventium. 34 Funesta dies, tristis mors. 35 Abscondit. 36 Immiti ac immature. Translatio à pomo immaturo. 37 Secundo loco statuit falsò crimine damnatos: eò quod proximè ad infantium innocentiam accedant. 38 Ob crimen eis falsò impositum & intentarum. 39 Sc. *sunt auditi, vel visi.* 40 Certò. 41 Assignatæ. 42 Judicio certo.

1 Inquisitor. Qui judiciis publicis apud veteres Romanos præerat, Quæsitor dicebatur, & per Syncopen, Quæstor, à verbo quærere, quod erat, deligenter de crimine inquirì curare. Hic *Quæsitor* aliquando *Prætor*, aliquando quæstionis Judex appellatur: à quo judicibus Romanis in subsellis sedentibus ternæ tabellæ dabantur: quarum unæ, A. littera notatæ, absolutionem; alteræ, C. condemnationem; tertiæ, quibus, N. L. inscriptæ erant, id est, non liquere amplicationem, id est, dilationem causæ, significabant. Quemadmodum apud Græcos, Θ, condemnationis; T, absolutionis; Δ, ampliationis fuit nota. In gravibus causis hæ tabellæ, vel in cistam, vel in urnam mittebantur, à quarum numero vel salus rei, vel capitis periculum pendebat. Unde & hæ sententiæ, quòd voce non ferebantur, sed tabellis in urnam conjectis, *Tabellaria* dicebantur. 2 Jovis filius, rex Cretæ, dùm in vivis erat, justissimus unus: ideòque eum umbrarum apud inferos judicem constituit Pluto, Rhadamantho quoque & Æaco additis, quòd summâ justitiâ in terris sua quisque regna gubernassent. 3 Vas, in quo sortes sunt. *Urna* propriè est vas, quo aqua è puteis, fluminibus-ve hauritur. 4 Minos. 5 Umbrarum in silentio exeuntium, ad cognoscendum & testandum de vitiis & criminibus mortuorum. 6 Cœtum. 7 Omnis anteactæ vitæ delicta. 8 Quæ in vita commiserunt. 9 Examinando disquirit, cognoscit. 10 Tertium locum assignat iis, qui non scelere adacti, sed miseriis pressi & vitam pertæsi mortem sibi conscivêrant. Adi Aristot. lib. 3 Ethic. cap. 7. & Macrob. de somnio Scip. lib. 1. cap. 13. 11 Innocentes acquisiverunt. 12 Sc. *suâ*. 13 Abjecêre ceu vile quidam. Oblique notat Catonem Uticensem Brutum, Lucretiam, & siqui alii vitam abjicere, duàm ignominia deformati vivere maluerunt. 14 In vita, qua prius fruebantur, utcunque misera & ærumnosa. 15 Quæ negant redirum. 16 Tristitiam adferente. 17 Styx. 18. Irremeabilis. Al. *inamabilis*. Στυγὸς id est, *non amanda*. 19 Obstringit, impedit, arcet. 23 Per novem circulos. Alii alludunt antumnant ad Novendialia mortuorum. Alii ad novem orbes cœlestes. Alii ad perfectionem numeri novenarii, qui constat ex tribus trinitatibus. Alii ad novem inferorum regiones; I. *insontium*. II. *Falsò damnatorem*. III. Αὐτοχειρῶν. IV. *Amantium*. V. *Bellatorum*. VI. *Nocentum*. VII. *Animarum purgatarum*. VIII. *Redituram in vitam*. IX. *Elysii*. 21 Palus tristitiæ. 22 Ne exeant semel recepti. 23 Quartum locum assignat iis, qui amoris æstu & impatientia mortem sibi conscivêrunt. 24 Quia ex omni genere mortalium reperiuntur amoribus confecti. 25 Lugentium: quia miserorum amantium. 26 Lugentes. 27 Quarto loco. 28 Intolerabilis, immedicabilis, inexorabilis. Propert. *Durius in terris nihil est, quod vivat, amante*, sc. propter duritiem amoris. 29 Infectione sanguinem corrumpente. Metaphora à corpore ad animum. 30 Absumpsit. Al. *peremit*.

1 *Secreti*

1 *Secreti celant* 2 *calles, &* 3 *myrtea circum*
Sylva 4 *tegit;* 5 *curæ non ipſa in morte* 6 *relinquunt.*
7 *His* 8 *Thædram*, 9 *Procrinque locis*, 10 *mæſtamque*
11 *Eriphylen*
12 *Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit:*
13 *Evadnemque, &* 14 *Paſiphaën:* 15 *his* 16 *Laodamia*
Itcomes, & 17 *juvenis quondam, nunc fœmina, Caneus,*
Rurſus & in veterem 18 *fato revoluta* 19 *figuram,*
Inter quas 20 *Phœmiſſa* 21 *recens à vulnere Dido*
22 *Errabat ſylva in magna: quam* 23 *Troius heros*
Ut primùm juxta ſtetit, agnovitque per umbram
24 *Obſcuram (qualem* 25 *primo quis ſurgere menſe*
Aut videt, aut vidiſſe putat per 26 *nubila lunam)*
27 *Demiſit lacrymas,* 29 *dulciq; affatus amore eſt.*
29 *Infelix Dido,* 30 *verus mihi* 31 *nuntius* 32 *ergo*
Venerat, 33 *exſtinctam,* 34 *ferroq; extrema ſecutam?*
36 *Funeris, heu, tibi cauſa fui? per ſidera juro,*

1 Semoti ſecluſi & ſeparati ab aliis.
2 Vias frequentatas, callo peraduratas.
3 Ex Myrto, quæ Veneri eſt ſacra: undè hic amantibus *myrteam ſylvam* tribuit, poſt quam lareant.
4 Eos.
5 Amores, ſive curæ, ex amoribus natæ.
6 Eos.
7 Sc. *locis*.

8 Minoïs filiam, Theſei uxorem, quæ Hippolytum privignum deperibat, Senecæ Hippolytus videndus, & Fab. 47. Hygin. & Ovidii epiſt. 4. 9 Uxorem Cephali, & ab eo ob Zelotypiam interemptam. Hygin. vide fab. 189 & Ovid. Met. 7. 10 Ob culpam ſc. quia maritum, latentem bello Thebano, Polynici, vel, ut alii, Adraſto, prodidit, monili accepto, quod ante uxori dederat. Hor. Od. 16. l. 3. 11 Uxorem Amphiarai. 12 A crudeli filio Alcmœone, ulciſcente patrem, illata. 13 Filiam Martis ex Thebe, Capanei uxorem, quæ ſe in rogum conjecit, audita morte conjugis. 14 Minois uxorem, & Solis filiam, quæ tauri amore adeò flagravit, ut ſine eo nuſquam eſſe videretur. 15 Superioribus amatricibus. 16 Uxor Proteſilai, quem ubi periiſſe in bello Trojano audiſſet, optavit ut umbram ejus videret, & voti compos in ejus amplexu animam efflavit. Ovid. Epiſt. 13. De hac fœminâ ejuſque parùm felici conjugio, & amore in virum memorabili, lege Catul. el. ad Manlium. 17 Impetravit quippe à Neptuno corrupta in ſtupri pretium, ut transformaretur in virum fortem & invulnerabilem. Ovid. Met. 12. & Palæphat. l. 1. 18 Revolura tempore mutata. 19 Scl fœminam: bis enim ſexum mutaſſe dicitur. 20 Ex Phœniciâ, & Phœnicum regis filia. 21 Propter vulnus paulò antè od inferos demiſſa. 22 Vagabatur: quòd injuſſu Proſerpinæ (quæ flavum crinem nondùm amputaverat, ut in fine. l. 4. Æn.) è corporis cuſtodiâ emigraverat. 23 Æneas. 24 Recenti morte. 25 In principio menſis, id eſt, in novilunio. 26 Nubium caliginem. 27 Deorſum miſit. 28 Dulciter amantium. 29 Ultrò ſe ſtatim apud Didonem incuſat Æneas, quaſi cauſam mortis illi, propter cubitum ex Africâ diceſſum, præbuerit. 30 Veridicus & vera nuntians. 31 Reſpicit fortè ad illa Mercurii verba l. 4. v. 63. *Illa dolos, dirumque neſas in pectore verſat Certa mori*, &c. 32 Quia te hic offendo. 33 Nuntiant te mortuam eſſe. 34 Gladio, in quem incubuerat. 35 Ultima rerum, id eſt, mortem: quia *mors ultima linea rerum eſt*. 36 Mortis. Pathos à cauſa.

1. Et si quod apud inferos numen sit, quod iuratorum fidem obliget.
Per superos, 1 & si qua fides tellure subi ma est,
Invitus, regina, tuo de 2 littore cessi. 455
3 Sed me jussa Deûm, quæ nunc hasire per 4 umbras,
Per loca 5 senta situ, cogunt, noctemque profundam,
Imperiis 6 egêre suis: nec credere quivi,
7 Hunc tantum tibi me discessu 8 ferre dolorem.
Styx certè Deorum jusjurandum inviolabile.
9 Siste gradum, teq; 10 aspectu ne subtrahe nostro. 460
Quem fugis? 11 extremum fato quod te alloquor, hoc est.
2 Carthaginensi sc. id est, regno Carthaginis.
Talibus Æneas 12 ardentem, & 13 torva tuentem,
14 Lenibat dictis 15 animum, 16 lacrymasque ciebat.
17 Illa 18 solo fixos oculos 19 aversa tenebat:
Nec magis 20 incepto, 21 vultum sermone movetur, 465
3 Purgat se, excusans discessum suum à necessitate.
Quàm si dura silex, aut 23 stet 24 Marpesia cautes.
Tandem 25 proripuit sese, atque 26 inimica refugit
In nemus 27 umbriferum; 28 conjux ubi 28 pristinus illi
29 Respondet curis, 30 æquatque Sichæus amorem.
4 Infernorum tenebras.
Nec minus Æneas casu 31 percussus 32 iniquo, 470
Prosequitur lachrymans 33 longè, & 34 miseratus euntem est.
5 Horrida carie, lanugine immunda.

6 Impulerunt à Carthagine. 7 Ut ex eo necem tibi ipsa conscisceres. 8 Me allaturum. 9 Firma gressum tuum, consiste: abibat enim, ut irata. Unde jubet consistere, invitans ad familiare colloquium. 10 Aspectui. 11 Neque enim mihi vivo dabitur te rursùs convenire, neque mortuo: umbris enim negata vox, nisi quibus fato, id est, voluntate Deorum, sit concessa: ut hic Palinuro, Deiphobo, Musæo, Anchisæ. 12 Ira adhùc inflammatam: quia ob illius fugam vita se spoliarat. 13 Torvè, Græcismus & Enallage partis. 14 Lenibat, id est, mitigabat antiquè. 15 Didonis. 16 Sibi, non Didonis, elicuit lachrymas. 17 Dido. 48 In terram. 19 Ab Æneâ sc. in signum indignationis. 20 Æneâ sc. sed non completo. 21 Vultu. 22 Inexorabilem fuisse significat Nutrix in Hyppoly to apud Senecam, postea quam juvenem flectere non poterat, ad quod volebat: *Ut dura cautes undique intractabilis Resistit undis, & lacessentes aquas Longe remittit: verba sic Dernivaca.* 23 Ante Æneam, id est, statua ex silice. 24 Lapis durus Parius, id est, marmor ex Paro insula durissimum. *Marpessus* enim mons est insulæ Paro, undè Partum marmor effoditur, quod candidum & durum est. Hunc pro quovis saxeo monte Poëta usurpat, ut Didonis animum pertinacem ac inexorabilem fuisse demonstret: cujusmodi & *Adamantium & Ferreum*, aut etiam *Cornicum* dicimus. 25 A conspectu Æneæ fugit. 26 Infensa. 27 Umbrosum, id est, tenebras. 28 Maritus prior Sichæus, quem l. 1 Æn. Pygmalionis insidiis interceptum periisse audivimus. 29 Par est affectibus, amoribus, vel mortis similitudine: uterque enim ferro perrit, antè diem. 30 Æqualem facit, id est, pari eam affectione diligit. 31 Percussus, afflictus. 32 Quod invitus & ignorans ad mortem eam compulisset. 33 Per longum spatium, 34 Misericordia prosecutus est aufugientem Didonem.

L Inde

1 *Indè* 2 *datum* 3 *molitur iter*: *jamque* 4 *arva tenebant*
4 *Ultima, quæ bello clari ſecreta frequentant.*
Hic 5 *illi occurrit* 6 *Tydeus*; *hìc* 7 *inclytus armis*
8 *Parthenopeus, &* 9 *Adraſti* 10 *pallentis imago.* 475
11 *Hic multùm* 12 *fleti ad ſuperos, belloq*; 13 *caduci*
14 *Dardanidæ: quos* 15 *ille omnes longo ordine cernens*
16 *Ingemuit,* 17 *Glaucumque,* 18 *Medontaque, Theerſilochumque,*
Tres 19 *Antenoridas, Cererique* 20 *ſacrum Polybeten,*
21 *Idæumque,* 22 *etiam currus, etiam arma tenentem.*
Circumſtant animæ 23 *dextra, lævâque* 24 *frequentis.*
Nec 25 *vidiſſe ſemel ſatis eſt:* 26 *juvat* 27 *uſque* 28 *morari,*
Et 29 *conferre gradum, &* 30 *veniendi diſcere cauſas.*
At Danaûm proceres, 31 *Agamemnoniaq*; *phalanges,*
Ut vidêre 32 *virum, fulgentiaq*; 33 *arma per umbras,*
Ingenti 34 *trepidare metu: pars* 35 *vertere terga,* 486
36 *Ceu quondam* 37 *petiêre rates: pars* 38 *tollere vocem*
39 *Exiguam: inceptus clamor fruſtratur* 40 *hiantes.*

1 Ab eo loco. Tranſitio ad ultimam inferorum regionem, quam claris ducibus virisque illuſtribus, fortiter pugnando tælis, attribuit. 2 Conceſſum ſibi à fatis, aut fortuitò oblatum. 3 Cum molimine pergit cœptum iter facere. 4 Ultimam inferorum regionem, ſeparatam ab aliis locis, quam propter heroïcas virtutes & fortitudinem bello clari habitant. 5 Æneæ. 6 Gener Adracti, pater Diomedis. Oenei filius: *Hic bello fugnax, corpore parvus erat.* 7 Clarus. 8 Filius Atlantæ. 9 Regis Argivorum. 10 Præ timore, quia auſugerat s vel, umbra pallida Adraſti. Hypallage. 11 Commemorat illuſtres aliquot Trojanos, qui fortiter pro patria pugnando in bello occubuerunt. 12 Apud ſuperos defleti, ſive quorum mors fletibus honorata eſt, ob virtutem ac fortitudinem. 13 Mortui, qui ceciderunt in bello. 14 Sc. *occurrunt illi.* 15 Æneas. 16 Multum gemuit. 17 Antenoris fil. ab Agamemnone cæſum, vel alium, cujus meminit Hom. Il 6. 18 Viros olim Trojanos. 19 Antenoris filios, qui ſunt Polybus, Aganor, Acamas. 20 Sacratum. 21 Aurigam Priami cujus vivi ſtudium etiam mortuo manet, ut infrà hoc libro. 22 Adhuc apud inferos. 23 Sc. *parte.* 24 Crebræ. 25 Æneam. 26 Sed delectat animas. 27 Continuo. 22 Immorari ſpectaculo vivi hominis, vel morari illius iter: quod ſi non poſſent ulla tendere, cauſam illius deſcenſus exploraturæ. 29 Congredi. 30 Cur Æneas advenerit. 31 Græca agmina, quæ ſub Agamemnone ſtipendia fecerant. 32 Æneam. 33 Ejus. 34 Trepidabant. 35 Metaphora à re militari ſumpta. 36 Veluti. 37 Ad naves ſuas fugerunt. 38 Elevabat. 29 Quia veram vocem umbræ non habent. 40 Conantes loqui, ſed vocis organis deſtitutas. Servius vocem faucibus hæſiſſe præ metu putat: cùm aliæ umbræ rarum loquantur.

1 In hoc campo belatorum. 2 Priami filium ex Hecuba. Refert idem Dictys Cret. lib. 5. de Deiphobo qui post Paridis mortem duxit Helenam. Auson. *Proditus ad pœnam scelerata fraude lacœna, Et de formoso corpore Deiphobus, Non habeo tumulum, nisi quem mihi*

Atque 1 hic 2 Priamidem, laniatum corpore toto
2 Deiphobum 3 videt, 4 lacerum crudeliter 5 ora, 495
Ora, manusq; ambas, 6 populataq; tempora 7 raptis
Auribus, & 8 truncas 9 inhonesto vulnere 10 nares.
Vix 11 adeò 12 agnovit pavitantem, & 13 dira 14 tegentem
15 Supplicia: & 16 notis compellat vocibus ultro:
Deiphobe armipotens, genus alto à sanguine Teucri.
17 Quis tam crudeles optavit sumere pœnas? 501
Cui 18 tantum de te licuit? 19 mihi fama 20 suprema
Nocte 21 tulit, fessum vasta te 22 cæde Pelasgûm
Procubuisse super 23 confusa 24 stragis 25 acervum.
Tunc egomet tumulum 26 Rhœteo in littore 27 inanem
Constitui, & 28 magna 29 manes ter voce vocavi. 506
30 Nomen & 31 arma 32 locum servant: 33 te, amice,
34 nequivi
Conspicere, & patriâ decedens ponere terrâ.
Atq; hic 35 Priamides: Nihil ô 36 tibi, amice, relictum est:

voce vocantis, Et pius Æneas, & Maro composuit. 3 Æneas. 4 Pathos ab habitu. Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 5 Faciem, Synecdoche & Anadiplosis. 9 Spoliata, deformata. Metaphora. 7 Abscissis, amputatis. 8 Truncatas, amputatas. 9 Turpi: quia honestum pulchrum vocamus Ter. Eun. *Illum nè obscero, inhonestum hominem:* vel indigno. 10 Nasi meatus. 11 Omninò. 12 Sc *eum.* 13 Dice illata pro supplicio. 14 Tegere conantem: neque enim privatus manibus tegere poterat. 15 Vulnera, sc. mutilata membra. nares præcisas, aureasque, cujusmodi pœnas maritorum ita exigit inter alias ab adulteris. Martial. l. 2. ep. 83 & l. 3. ep. 85. 16 Proprio nomine, priusquam se offerret, alloquitur. 17 Cui data est optio & voluntas? cui permissa tanta de te potestas? quis ausus fuit. 18 Pœnarum sumere, Ab indigno. 19 Ad me. 20 Ultima nocte cùm Troja everteretur. 21 Detulit. Simplex pro composito. 22 Occisione Græcorum, quos occidisti. 22 Quæ omnis generis hominum multitudine constabat, nobilibus & ignobilibus, amicis inter se & inimicis 24 Stratorum congregationis. 25 Cumulum. 26 Rhœtei promontorii Trojani, ubi erat asylum Ajacis. 27 Imaginarium, cenotaphium; quod ergi solet iis, quorum corpora haberi non poterant. 28 Vide pag. 199. Not. 23, & hoc l. *dixitque novissima verba* in funere Miseni. & c. l. 11. *Salve mihi maxime Palla, Æternumque vale.* Ausonius in parentalibus. *Cui defuit urna sepulchri Nomine ter dicto pene sepultus eris:* & ejusdem Ausonii 33. epitaph. Deiphobi. 29 Spiritus tuos vagos. 30 Ne alienentur, aut ab aliis occupentur, vel per Hypallagen nostro frequentem, *Locus servat nomen & arma.* lib. 7. *Et nunc servat honos sedem tuus.* 31 *Suaque arma viro, remumque tubamque Imponit:* suprà in funere Miseni. Nec non Pallantis. l. 11. 32 Sepulchri. 33 Tuum cadaver. 34 Nusquam potui in tanta cæsorum strage cadaver tuum invenire, ac patrio solo condere ob hostium importunitatem. 35 Priami filius Deiphobus respondit. 36 A te.

1 *Omnia* 2 *Deiphobo solviſti, &* 3 *funeris umbris,* 510
Sed me 4 *fata mea, &* 5 *ſcelus exitiale Lacana,*
His 6 *merſere malis: illa hæc* 7 *monumenta reliquit.*
Namque 8 *ut ſupremam* 9 *falſa inter gaudia noctem*
Egerimus, noſtri; & nimium meminiſſe neceſſe eſt:
10 *Cum* 11 *fatalis equus* 12 *ſaltu ſuper* 13 *ardua* 12 *venit*
14 *Pergama, &* 15 *armatum peditem* 16 *gravis at-*
tulit 17 *alvo:* 516
18 *Illa* 19 *choruſ ſimulans,* 20 *Evantes* 21 *Orgia* 22 *circum*
23 *Ducebat Phrygias:* 24 *flammam* 25 *media ipſa tenebat*
26 *Ingentem, & ſummâ Danaos ex arce* 27 *vocabat.*
Tùm me, confectum 28 *curis,* 29 *ſomnoque gravatum,*
30 *Infelix habuit* 31 *thalamus;* 32 *preſſitq; jacentum* 521
Dulcis & 33 *alta quies,* 34 *placidæq; ſimillima morti.*
35 *Egregia interea* 36 *conjux arma omnia* 37 *tectis*
38 *Emovet, &* 39 *fidem* 40 *capiti* 41 *ſubduxerat enſem:*
Intra tecta vocat 42 *Menelaum, &* 43 *limina pandit.* 525

1 Quæ perſolvere amico poteras: quia conſti tuto tumulo, manes vocaverat.
2 Mihi amico tuo. Enallage perſonæ.
3 Funeri adumbrato, repræſentativo, honorario: non enim fuit ibi potuit elſe, ubi nec cadaver fuerat.

4 Mala ex fato provenientia. 5 Perfidia execrabilis Laconicæ ſeu Spartanæ mulieris, id eſt, Helenæ. 6 Metaphora ab aquis, & in iis fluitantibus. 7 Vulnera, mutilata membra: *ſupplicia* ſupra: Δειγτικῶς: monſtrat enim truncata membra, quibus, ceu monumentis, pernitioſæ conjugis debeat admoneri. 8 Quomodo. 9 Deceptoria: quia ſperabant Græcos abiiſſe, & patriam omni obſidione liberaſſe, cùm tamen paulò poſt hoſtium inſidiis dolis occuparentur. 10 Repete l. 2. Æn pag. 227 11 Nobis fatum, id eſt, exitium ferens. Sic l. 2. *Scandit* fatalis machina *muros, Fœta armis, mediæque minans illâbitur urbi* Exponit, quam dixerit ſupremam noctem. 12 Salivit quodammodò. Alludit ad vivi equi naturam. 13 Valdè altas. 14 Mœnia Trojana. 15 Quia dictum eſt. 2. Æn. *Uterumque armato milite complent.* 16 Equus gravidus. Metaphora à prægnantibus, quæ ſœtu gravidæ uterum geſtant. 17 In alvo ſuâ. 18 Helena Lacæna. 19 Choream, quaſi ipſa choraga eſſet. 20 Bacchi celebrante Orgia 4 Georg. pag. 155. Not. 24 vociferantes *Evan* quod Bacchi nomen, & *evohe Bacche ſrementes* lib. 7. 21 Bacchi ſacra, cum furore & impetu facta; ἀπὸ τοῦ ὀργᾶν, id eſt, *à furore.* 24 Facem, finale, quod ſignum daret Græcis ſolvendi à Tenedo. 25 Princeps Bacchantium. 26 Ut late lucem ſpargeret. 27 Dato indicio flammæ. 28 Longi belli præterlti. 29 Propter preteritas vigilias. 30 Qui me infelicem fecit; vel, in quo ego ſc. eâ nocte trucidandus conquieſcebam miſer ac infelix. 31 Torus conjugalis. 32 Id eſt, profundiſſimè obdormivi. 33 Profunda. 34 Tranquillæ. 35 Inſignis malignitate: vel, Ironia eſt. 36 Helena, quæ, occiſo Paride, Deiphobo nupſit ejus fratri. 37 Meis. 38 Loco movet. 39 Cuſtodem virorum fortium: vel, in quo habere potui ultionem fidam ſalutis meæ. 40 Meo. 41 Surripuerat, clam abſtulerat. 42 Primum maritum ſuum. 43 Oſtia, quæ ſunt ſupra limina aperit.

Sce-

1. Beneficium. A causis finalibus. 2. Menelao. 3 Infamiam, labem. 4 Deleri. 5 Per tale munus. 6 Adulterii. 7 Græci innumeri vi irruptunt in thalamum. 8 Aliis.

Scilicet id magnum sperans fore 1 *munus* 2 *amanti,*
Et 3 *famam* 4 *exstingui veterum* 5 *sic posse* 6 *malorum,*
Quid moror? 7 irrumpunt thalamo; comes 8 *additur unâ*
9 *Hortatur scelerum* 10 *Æolides,* 11 *Dii* 12 *talia Grajis*
13 *Instaurate;* 14 *pio si pœnas ore reposco.* 525
Sed te qui vivum casus, age, fare, 15 *vicissim,*
16 *Attulerint:* 17 *pelagi-ne venis erroribus actus?*
An monitu Divûm? an quæ te fortuna fatigat,
Ut tristes 18 *sine sole domos, loca turbida,* 19 *adires?*
20 *Hac vice sermonum roseis* 22 *Aurora* 22 *quadrigis*
Iam 23 *medium* 24 *ætherео cursu* 25 *trajecerat* 26 *axem;*
Et 27 *fors omne* 28 *datûm* 29 *traherent per* 30 *talia* 31 *tempus*
Sed comes 32 *admonuit, breviterq; 33 affata Sibylla est:*

9 Instigator ad scelera. 10 Ulysses, Æoli nepos, filius Anticleæ, quam ex Sysipho, Æoli filio, gravidam duxit Laërtes: hinc *sanguine cretus Sysiphio* vocatur ab Ajace Ovid. Met. 13. 11 Concludit narratiunculam imprecatione debitæ pœnæ, pro injuria data. 12 Facinora. 13 Reddite, rependite instar illius facti, id est, ad æqualitatem pœnæ. Alioqui *instaurare* proprie est, reficere, atque renovare. 14 In fonte, & quo Deos colui. Præmollit vindictam à pio & æquo. 15 Similiter, ex altera parte. 16 Ad inferos miserint. 17 Vi tempestatis hùc delatus. 18 Ἀνηλιοδόμους seu μύχας. Namque Elysii campi *solem suum, sua sidera norunt:* infrà 19. Adire compellaris. 20 Durante hac verborum vicissitudine dùm alterum alter vicissim interrogat. 21 Ad sacra hæc Magica peragenda concessum est spatium 24 horarum. Sacra incœpta sunt noctu: rno tempore: sub ortum lucis mugiit solum & inceptum est iter: impensum est antemeridianum tempus trajiciendæ Strygi, lustrandis quinque regionibus inferorum, Didoni & Deiphobo conveniendis. Jam Sol (quem per Auroram quadrigis vectam accipio, cùm illa propriè vehatur bigis, ut l. 7. Æn.) trajecerat meridiem apud superos mortales; ruit uox, inquit Sibylla, vergente in occasum die, properandum, ut tempore, quod superest, fruamur ad colloquium Anchisæ. 22 Quibus invecta erat. 23 Ex hoc loco colligit Macrob. l. 1. Sat. c. 3. noctem civilem à meridie incipere, quemadmodùm civilis dies à mediâ nocte interdum computatur. Civilis dici ratio apud Romanos ita semper habita fuit, ut media noctis hora eum inciperet, finirerque media nox proxima. Athenienses verò à Solis occasu ad Solem iterum occidentem, diem computarunt. Babylonii ita partiuntur, ut a Sole exorto, ad exortum ejusdem unum diem nominarent. Umbri verò unum & eundem diem esse dicunt, à meridie ad insequentem meridiem. Quod quidem, inquit Varro, nimis absurdum est. 24 In cursu quem facit in æthere. 25 Jam ultra medium noctis erat apud mortales. 26 Cœlum. 27 Fortè 28 Concessum eis apud inferos. 29 Traxissent, id est, diem aut tempus colloquendo transegissent Enallage temporis. 30 Colloquia sc. 31 Feinti & quatuor horas. 32 Urget Æneam ad abeundum. 33 Allocuta est Æneam.

Nox 1 *ruit, Æneа, nos flendo* 2 *ducimus horas.*
3 *Hic locus eſt, partes ubi ſe via* 4 *findit in ambas:*
Dextera, quа 6 *Ditiis magni ſub mœnia tendit,*
Hac iter 8 *Elyſium nobis: at lævа malorum*
Exercet pœnas, & ad 9 *impia Tartarа mittit.*
10 *Deiphobus contrà:* 11 *Ne ſævi, magna ſacerdos,*
12 *Diſcedam,* 13 *explebo* 14 *numerum, reddarque tenebris.*
15 *I decus, i, noſtrum:* 16 *melioribus utere fatis.*
17 *Tantum effatus, & in verbo veſtigia torſit.*
18 *Reſpicit Æneas ſubitò & ſub rupe* 19 *ſiniſtrâ*
Mœnia lata videt, 20 *triplici* 21 *circumdata* 20 *muro.*
Quæ 22 *rapidus* 23 *flammis* 24 *ambit torrentibus amnis*

1 Labitur & appetit dies. Alioqui *Nox ruere* dicitur cùm imminet ruit 2. Æn. *Vertitur interea cælum*, & ruit *Oceano* nox, &c.
2 Absumimus.
3 Δειχτυκῶς bivium monſtrat Æneæ, per quod iter ſit ad Elyſios campos, & Ditis profunda regna. 4 Dividit, id eſt, hîc eſt bivium. 5 Sc. *eſt* Viarum partitio. 6 Ad Plutonis regiam vergit. 7 Per dextram. 8 In vel ad Elyſios campos. *Elyſium* enim eſt beatarum animarum, quò corpore exuti migrare dicuntur, domicilium. Servius ἀπὸ τῆς λυσεως id eſt, *à ſolutione* ſeu *diſſolutione* corporis & animi, dictum exiſtimat. Veteres Elyſium campum in medio inferorum eſſe exiſtimarunt. Philoſophi eundem in inſulis Fortunatis collocarunt. Reliqua de his campis vide apud Platonem in Gorgia. 9 In quibus puniuntur impii. 10 Sc. *locutus eſt.* 11 Ne nimiùm excandeſcas, doctiſſima vates Sibylla, quod colloquio tam longo vos morer. Ter. *Ah, ne ſævi tantoperè.* 12 A vobis. 13 Minuam veſtrum numerum: nam ex tribus remanebant duo. Sic Servius. Nonnulli ſic exponunt, complebo umbrarum, à quibus diſceſſi, numerum. Alii, quod ſanius mihi videtur, perficiam ac finiam tempus ſtatutum purgationi animæ, & ad vitam revertar. Alii alias interpretationes adferunt, quæ à Servio petiſſant. Macrobius l. 1. in Som. Scip. doctiſſimè de numerorum ratione diſputans, hunc locum ſic explicat. *Conſtat* (inquit) *numerorum certam conſtitutamque rationem animas ſociare corporibus. Hi numeri cùm ſuperſunt, perſeverat corpus animari; cum verò deficiunt, mox arcana illa vis ſolvitur, qua ſocietas ipſa conſtabat. Et hoc eſt quod fatum & fatalia vita tempora vocamus. Anima ergo ipſa non deficit, quippe quæ immortalis atque perpetua eſt; ſed impletis numeris, corpus fati ſcit. Nec anima laſſatur animando, ſed officium ſuum deſerit corpus, cùm jam non poſſit animari. Hinc illud eſt doctiſſimi vatis*, explebo numerum, reddarque tenebris. 14 Intellige hoc ergo de numeris denariis, centenariis, aut millenariis ex Platonica doctrina exactis, purgantur animæ, & ad vitam revertuntur. 15 Vale & vive feliciter. Valedicendi formula. 16 Quam quibus ego uſus ſum. 17 Deiphobus locutus eſt ſolum hoc, & ſimul cum ultimo verbo avertit ſe ad diſcedendum à nobis. 18 Tranſit ad enarrationem pœnarum, quas impii apud inferos dant, pro ſui quiſque delicti ratione. 19 Quæ erat in ſiniſtra parte. 20 Ne reis evadendi ſubeſſet occaſio. 21 Cincta. 22 Velociter arripiens. 23 Torrente flammeo, flammis æſtuantibus, ignescentibus, concremantibus, Pyriphlegethonte. 24 Circumfluit.

1 *Tar-*

1 In tartara tendens 1 *Tartareus* 2 *Phlegeton*, 3 *torquetq́*; 4 *ſonantia ſaxa.*
2 Fluvius 3 *Porta adverſa, ingens*, 6 *ſolidoq́*; *adamante columnæ:*
3 Impellit. 7 *Vis ut nulla* 8 *virum, non ipſi* 9 *exſcindere ferro*
4 Ex impetu. 10 *Cœlicolæ valeant*; *ſtat ferrea turris* 11 *ad auras.*
5 Sc. *Eſt.* 12 *Tiſiphoneq́*; *ſedens*, 13 *pallâ* 14 *ſuccincta* 15 *cruentâ*,
6 Sunt ex integro 16 *Veſtibulum* 17 *inſomnis ſervat noctesq́*; *dieſque.* 556
adamante lapide 18 *Hinc exaudiri* 19 *gemitus*, & 20 *ſæva ſonare*
pretioſiſſimo ac duriſſimo 21 *Verbera*: 21 *tum* 22 *ſtridor ferri, tractæque catenæ.*
A materiâ. 24 *Conſtitit Æneas*, 23 *ſtrepitumque exterritus* 24 *hauſit.*
7 Robur. 25 *Quæ* 25 *ſcelerum* 26 *facies?* (*o virgo, effare*) *quibus-ve*
8 Virorum fortium, id eſt, nulla vis humana. Non enim ad ſexum, ſed ad virtutem refert. 9 Eas. 10 Divi cœlum incolentes. Amplificatio. 11 In prodigioſam altitudinem erecta. 12 Furiarum infernalium maxima, à *cædibus plectendis* ſic dicta: τίσις enim *ultionem*, & φόνος *cædem* ſignificat. 13 Veſte longa ad terram uſque deſluente. 14 Quaſi parata cùm ad excubias, tùm ad ſumendum de ſceleratis ſupplicia. 14 Quaſi parata cùm ad excubias, tùm ad ſumendum de ſceleratis ſupplicia. Ab habitu & ornatu. 15 Sanguine excarnificatorum & ſanie perfuſa. Subindicat horrendam pœnarum atrocitatem. 16 Introitum; vel locum antè januam domus vacuum, per quem de vitâ aditus acceſſuſque ad fores ædium ſit. Lege Macrob. Sat. l. 6. c. 8. 17 Nihil dormiens, pervigil: nunquam enim ita quieto ſunt animo facinoroſi, quin pœnarum metu ac ſcelerum conſcientiâ augantur. 18 Ab hoc loco exaudiebantur. Enallage modi. 19 Damnatorum. 20 Flagella, quibus in facinoroſos ſæviunt Furiæ, ſonabant. 21 Inſuper. 22 Strepitus, ſonus. *Stridor* propriè is ſonus eſt, quem funes nautici inter ſe colliſi efficiunt. Ut 1. Æn. *Exoritur clamorque virûm ſtridorque rudentum.* Ad alia tamen indè tranſfertur, ut ad dentes, ferrum, & nervos, ſimiliaque alia. 23 Qui fiebat apud inferos. 24 Auribus accepit, id eſt, audivit. 25 Ob quæ illîc puniuntur; *vel*, *ſcelerum*, id eſt, ſceleratorum hominum. 26 Species. 27 Lamentatio, ſc. *editur.* 28 Sibylla. 29 Nulli pio datum eſt intrare, ſive ingredi, adeòque contueri, quæ in Tartaro geſta ſunt. 30 Sceleratorum. Continens pro re contenta: non enim ipſe abyſſi locus ſceleratus, ſed flagitioſi, quibus refertus eſt. 31 Tartari portam. Synecdoche. 32 Sylvis. 33 Sylvis. 33 Proſerpina, Dea inferorum. Vide ſuprà. 34 Quas Dii exigunt à ſceleratis. 35 Perduxitque omnia ad me, relatione ſc. neque enim duxit per omnia, cùm nulli caſto permittatur ingredi. 36 Cretenſis, à *Gnoſſo*, Cretæ urbe, ubi imperavit. 37 Rhadamanthus Cretæ, ut alii, Lyciæ rex juſtiſſimus. Jovis ex Eutap. filius, non tantùm à Poëtis, ſed à Platone perhibetur queſtionem exercere apud inferos, crimina audire, cogere ad confeſſionem: lege Platonis Gorgiam, ſub finem.

Rhadamanthus habet 38 *duriſſima*
regna: 566

38 Quæ duriſſimas leges ſervant,

Ca-

Castigatque, auditque dolos, 1 subigitque 2 fateri,
Quæ 3 quis apud superos, 4 furtoque latatus 5 inani,
6 Distulit in 7 seram commissa 8 piacula mortem.
9 Continuò 10 sontes 11 ultrix, 12 accincta flagello, 570
Tisiphone 13 quatit, 14 insultans, 15 torvosq; 16 sinistrâ
17 Intentans angues, vocat agmina sæva 18 sororum,
19 Tum 20 demũ 21 horrisono stridentes 22 cardine 23 sacræ
24 Panduntur portæ: 25 cernis, 26 custodia qualis
27 Vestibulo sedeat? 28 facies quæ 29 limina servet? 575
Quinquaginta atris 30 immanis 31 hiatibus, 32 Hydra
33 Sævior, intus habet sedem: 34 tum Tartarus ipse
Bis 35 patet in præceps 36 tantum, tendit; 37 sub umbras,
Quantus ad 38 ætherium cœli 39 suspectus Olympum.
40 Hic 41 genus antiquum terræ, 42 Titania pubes, 580
Fulmine 43 dejecti, fundo volvuntur in imo.

1 Cogit. 2 Torturam instituit, veritatis extorquendæ causa. 3 Aliquis. 4 Crimine furtim sive clam admisso, 5 Frustra celato: apud inferos enim nihil potest latere, ubi per tot conscios delatores

testes, quæstio à severissimis judicibus habetur. 6 Fateri, aut plane. 7 Ultimam, postquam expiationi scelerum nullus reliquus est locus aut tempus. 8 Scelera, fraudes, flagitia admissa, neque in vivis expiata; sed piaculo id est, purgatione digna. 9 Illicò, ut illùc pervenerint. 10 Nocentes. 11 Scelerum. 12 Præparata ad flagellandum. 13 Pulsat, ferit. 14 Eis. 15 Terribiles. 16 Nam dextra quatit flagellum. 17 Minitans anguibus se verberaturam. Sic. 1. Æn, *Præsentemque viris intentant omnia mortem.* 18 Megæræ & Alectûs. Senec. Herc. Furent, *agmen horrendum anguibus Megara ducat:* quas ab impetu, furore & assiduitate supplicii *agmina* vocat. 19 Apre, illis propius progressis, horrendi carceris faciem summatim describit. 20 Tunc tandem, post verbera, ait, mittuntur ad supplicium æternum, apertis abyssi portis. 21 Horribiliter sonante. 22 Ferro sustentante januam, quasi corde januæ. 23 Diræ atque execrandæ, per quas in abyssum barathri Tartarei ad pœnas æternas demerguntur damnati. 24 Aperiuntur. 25 Pergit Sibylla dipito monstrare eum præsentem, ut attentior sit Æneas. 26 Quam terribilis custos. Active. Alioqui pro ipso loco, in quo quis custoditur, id est, pro ipso carcere, accipitur. 27 In introitu. 28 Tisiphonem intelligit, quam paulò antè, v. 555. antè vestibulum palla cruenta succinctam sedere finxit. 29 Portas. Synecdoche. 30 Terribilis. 31 Aperturis faucium, capitibus. 32 Bellua Lernæa. Propriè *hydra* est serpens aquaticus. 33 Quam illa, quæ limina servat, Tisiphone. 34 Insuper ipse locus profundissimus inferni. 35 Apparet in profundum tantum. 36 Τόσσον ἔνερθε. Ἀΐδεω ὅσσον τε ἀπὸ γαίης. Il. 8. 37 Infernales. 38 Ad summum aërem extensum. 39 Sursum aspectus est. 40 In imo Tartari barathro. 41 Τιτῆνες, Terræ & Titanis filii, qui Saturnum regno pellere, ut patrem restituerent, primo conabantur, mox & Jovem, à quo victi ad Tartara detrusi sunt. 42 Gigantes, & omnes monstrosæ magnitudinis homines antiqui Terrâ progenitos dicebant; ut & eos, quorum obscura erat familia. 43 A Jove, contra quem bellum moverant.

1 Othon & Ephialten puratívos Aloëi filios, vere Neptuni ex Iphimediâ. 2 Gemellos fratres, uno partu editos. 3 Maxima: nam nono ætatis suæ anno ulnas novem longi, totidem cubitos lati fuisse traduntur.

Hic & 1 Aloïdas 2 geminos, 3 immania 4 vidi
Corpora: 5 qui manibus magnum 6 rescindere cœlum
Aggressi, 8 superisque Iovem detrudere regnis.
Vidi & 9 crudeles dantem 10 Salmonea pœnas, 585
Dum 11 flammas Iovis, & 12 sonitus imitatur Olympi.
13 Quattuor hic invectus equis, & 14 lăpada quassans,
Per 15 Grajûm populos, mediaque per Elidis 16 urbem,
Ibat 17 ovans, Divûmque sibi poscebat 18 honorem:
Demens, qui 19 nimbos, & 20 non imitabile fulmen. 590
21 Ære, & 22 cornipedum cursu 23 simulărat equorum.
At 24 pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit, (non 25 ille faces, nec 26 fumea tædis
Lumina) 27 præcipitemque immani turbine adegit.
Nec non & 28 Tityon, 29 terræ 30 omniparentis
alumnum, 595
Cernere 31 erat: per 32 tota novem 33 cui jugera corpus
34 Porrigitur, 35 rostroque immanis vultur 36 obunco
Immortale jecur 38 tondens, 39 fœcundaque pœnis

Ac tùm Diis belhum se illaturos minari cœperunt. 4 Ego Sibylla. 5 Addit pœnarum causam. 6 Subvertere. 7 Sc. *Iunt*. 8 Cœlestibus. 9 Sævas, vel crudelitatis suæ. 10 Regem Elidis, qui per pontem aheneum quadrigis vectus & facem jaculatus tonitru & fulmen imitaturus: ipse verò fulmine à Jove ad inferos deturbatus est. 11 Fulmen. 12 Tonitrua, quæ Jupiter demisit ab Olympo sive cœlo, id est, dùm in eâ affectatione manet apud inferos. 13 Quadrigis aut curru quadrijugo. 14 Facem ardentem, loco fulminis, frequenter concutiens, torquens. 15 Grajorum cœtus. 16 Pisam: in quâ ipse Jupiter præcipuè colebatur. 17 Exultans, jactabundus, ut in triumpho seu ovatione & lætus quod Jovis fulmen mentiretur, Jovem se esse dicens. 18 Religionem & metum, id est, coli volebat ut Deus, ob fulmen & tonitrua. 19 Nubes ventosas. 20 Quod imitari non licet. 21 Ponte æreo. 22 Habentium corneos, id est, duros & ferreos pedes. 23 Finxerat & imitatus erat. 24 Jupiter. 25 Jupiter non adegit in Salmonea, ut Salmoneus faces pro fulgere. 26 Fumosa, quæ fierent ex tædis. 27 Eum præcipitanter cadentem circumvolutione terribili & vehementi. *Turbo* propriè ventus est, qui cùm frigore obvia quæque prosternit. 29 Jovis filium ex Elatâ, filiâ Orchomeni, quam à se compressam, ab ira & zelotypia Junonis in terra occultavit: hinc terræ alumnum dictum. Hic cum Latonam de stupro appellasset, ab Apolline sagittis transfixus has apud inferos dat pœnas libidinis, cujus sedes jecur. 29 Quem terra, omnium parens, nutrierat. 30 Al. *omnipotentis*. 31 Dabatur, licebat. 31 Integra. 33 Tityo. 34 Exportigitur, extenditur. 35 Et cui vultur, &c. 36 Valdè unco & incurvo. 37 Inconsumptibile & semper durans, quod nunquam absumitur. Exesum enim continuò in pœnam renascitur. 38 Ita Homerus Odyss. 11 ἦτορ ἐκαρπο Sunt quibus præplacet *tundens* id est, tostro imperens. 39 Ad pœnas indies renascentia.

Viscera, 1 *rimaturq́*; *epulis*, *habitatq́*; *sub* 2 *alto*
Pectore: 3 *nec* 4 *fibris* 5 *requies datur ulla renatis*. 600
Quid memorem 6 *Lapithas*, 7 *Ixiona*, 8 *Pirithoumque*?
Quos super atra silex 9 *jam jam lapsura*, *cadentique*
Imminet 10 *assimilis*: *lucent* 11 *genialibus altis*
12 *Aurea fulcra* 13 *toris*, *epulaque ante* 14 *ora parata*
15 *Regifico luxu*: 16 *Furiarum maxima juxtà* 605
17 *Accubat*, & 18 *manibus prohibet contingere* 19 *mensa*.
20 *Exsurgitque* 21 *facem attollens*, *atque* 22 *intonat orè*,
23 *Hic*, *quibus* 24 *inviso* 25 *fratres*, *dum vita manebat*,

1 Et per rimas aperit ad hamendas epulas; *vel*, rimando depascitur: ut, Rimantur *prata* Gaysri Georg. 1. v. 388. 2 Profundo. 3 Omnia autem,

quæ de Inferis finguntur, esse in hac vitâ μυθολογοῦσι Lucretius l. 3. & Macrobius in 1 l. Somn. Scip. c. 10. quos legere erit operæ pretium 4 Extremitatibus jecoris *Fibra* sunt omnium extremitates rerum. Undè jecoris, pulmonis, cordis, & cujuscunque visceris extremæ partes *fibræ* vocantur. 5 Quia, ut primùm renatæ sunt, absumuntur à vulture. 6 Thessaliæ populos barbaros & feroces, qui ob ebrietatem damnati sunt: quorum principes numerantur, Dryas, Pirithoüs, Cæneus, Exadius, Polyphemus, & alii aliquot, Pindum & Othryn montes incolentes. 7 Filium Phlegiæ (alii tamen Jovis filium faciunt) luxuriosum & ambitiosum. Huic Junoni de stupro interpellanti, nubes à Jove subjecta fuit, ex qua Centauros genuisse dicitur. Ratus tamen cum Junone se confuesse, rei turpitudinem celare non potuit, sed apud quosvis jactabundus eblateravit: quod ægre ferens Jupiter eum ad inferos detrusit, rotæque perpetuo currenti alligatum improbitatis pœnas dare voluit. Unde Ovid. *Volvitur Ixion*, & *se sequiturque fugitque*. 8 Ixionis & Diæ filium: qui cum arctissimo amicitiæ vinculo eum Theseo conjungeretur, eundem ad inferos ad rapiendam Proserpinam comitatus fuisse dicitur: is vim facere aggressus primo impetu Cerbero interfectus fuit. 9 De momento in momentum. 10 Valde similis. 11 In quibus genio indulgere seu læte vivere solebant. 12 Aurata mensarum sustentacula. 13 Discubitoriis. 14 Tantali Ferunt hunc, cum forte quodam die Dii aliquot eum invisuri accessissent, nihilque apponeret, Pelopem filium, adhùc puerum, in partes discerptum coxisse, Diisque comedendum apposuisse. Quam impietatem indignissime ferentes Dii, Pelope in vitam revocato, restituto illi eburneo humero, Tantalum ad inferos detruserunt. 15 Superfluo & magnifico apparatu à rege facto. 16 Tisiphone. 16 Jacet, *Accubare & accumbere*, proprie jacere est ad sumendum cibum. Solebant enim veteres in toris mensas sternere, quibus accumbebant. 18 Tantali. 19 Fercula apposita. 20 Quoties tentare conatur. 21 Quam illi incutere conatur. 22 Increpat horrenda voce, ut accumbentem ab epulis absterreat. 23 Sc. *detinentur ac torquentur*, *front merito*; *vel*, *inclusi*. *exspectans pœnas*, ut mox sequitur. 24 Sc. *erant*. 25 Ab impietate fratrum contra fratres, *quorum gratia*, id est, concordia, Ovidio teste *rara est* Generatim loquitur de Eteocle & Polynice, Atreo & Thyeste, Danao & Ægypto.

1 Verberatus manibus. 2 Domestico se conlenti. Notat patronorum in clientes perfidiam. 3 Avaros taxat, à quibus nulli benè fit. Hujusmodi eruditi pergringit Horat. l. 1. Ep. 1. 4 Solis. Hypallage. Avari

1 *Pulsatusque parens, & fraus innexa* 2 *clienti*;
Aut qui 3 *divitiis* 4 *soli incubuêre repertis*, 610
Nec partem posuêre 5 *suis*; (*qua maxima turba est*)
Quique ob 6 *adulterium* 7 *casi*; *quique arma secuti*
8 *Impia*, 9 *nec viriti dominorum fallere dextras*:
Inclusi pœnam expectant: *ne quære doceri*,
10 *Quam pœnam*, *aut qua* 11 *forma viros*, *fortuna*-
ve mersit. 615
Saxum ingens 12 *volvunt alii*: 13 *radiisque rotarum*
14 *Districti pendent*: 15 *sedet*, 16 *æternumque* 17 *sedebit*
Infelix Theseus: 18 *Phlegyasque miserrimus* 19 *omnes*
Admonet, *magnâ* 20 *testatur voce per umbras*:
Discite justitiam moniti, & non 21 temnere Divos.
22 *Vendidit* 23 *hic* 24 *auro patriam*, 25 *dominumque*
potentem 620

enim neque sibi, neque aliis bene facere possunt, adeò habendi amor eos torquet 5 Necessariis. 6 Ut Ægysthus, qui commisit adulterium cum Clytemnestra, Agamemnonis uxore, Orestis matre. 7 Sc. *sunt*. 8 Civilia, vel contra patriam, vel impiè deficientes à suis, hostium arma secuti sunt. 9 Servi, qui prodiderunt; aut fidem (cujus symbolum dextra) fefellerunt domini. 10 Sc. *exspectent*. 11 Species malorum. 12 Ut Sisyphus; qui saxum maximum volvere cogitur in montis cujusdam verticem, quod cùm ad summum pene extulerit, repentè deorsùm delabitur. 13 Ligna, inter circumferentiam & axem, ab axe in morem radiorum procedentibus. 14 Diversis partibus adstricti, ut Ixion. 15 Theseus quidem Pirithoo comes descenderat rapturus Proserpinam, ubi comite cæso, ipse manebat captivus: sed ab Hercule avulsus fuit à petrâ, undè assurgere non poterat; atque adeò ab inferis reversus est Ut suprà hoc lib. jam autem & post fatum damnatur, ut in æternum sedeat eidem affixus ignescenti petræ 16 In æternum. 17 Apud inferos. 18 Est autem duplex sensus hujus particulæ: nam potest esse Nominativus Singularis, & Accusativus Pluralis. Fuit enim *Phlegyas* rex Thessaliæ, pater Ixionis & Coronidis, ex quam Apollo Æsculapium genuit; undè iratus Phlegyas Delphicum templum Apollinis incendit; quapropter damnatus dicitur. Item *Phlegiæ* sunt populi Thessaliæ. 19 Damnatos. 20 Testimonio suo inter damnatos affirmat, justitiam colendam esse, Divosque verendos. 21 Contemnere. Simplex pro Composito. 22 Lasthenem hîc innui volunt, qui Olynthum Philippo vendidit, nec non Curionem, qui Romam Julio Cæsari. 32 Quidam ex damnatis. 24 Perstringit patriæ proditores, qui accepta ab hoste pecunia, ab æquo & pio transversi aguntur. Notum est Jugurthæ responsum de inexplebili Romanorum avaritiâ, *Urbem ipsam venalem esse, si emptorem invenerit* 25 Tyrannum patriæ intulit. Cæsarem Dictatorem hîc notari volunt, qui amicorum auxilio, qui multo auro corruperat, ad Monarchiam, eversâ libertate, pervenit.

Imposuit: 1 *fixit leges pretio, atque* 2 *refixit.*
3 *Hic thalamum invasit* 4 *natas,* 5 *vetitosq;* 3 *Hymenæos:*
6 *Ausi omnes immane nefas,* 7 *ausoque potiti.* 624
8 *Non,* 9 *mihi* 10 *si lingnas centum sint, oraq; centum,*
11 *Ferrea vox, omnes scelerum comprendere* 12 *formas,*
Omnia pœnarum 13 *percurrere nomina possem,*
Hæc ubi dicta dedit 14 *Phœbi longæva sacerdos;*
Sed jam, age, 15 *carpe viam, & susceptum* 16 *perfice* 17 *munus,* 929
18 *Acceleremus, ait.* 19 *Cyclopum* 20 *educta* 21 *caminis*
Mœnia conspicio, atque 22 *adverso fornice portas,*
Hæc ubi nos 23 *præcepta jubent deponere* 24 *dona.*
25 *Dixerat: & pariter gressi per* 26 *opaca viarum,*
Corripiunt spatium medium, 27 *foribusq; propinquant,*
28 *Occupat Æneas aditum, corpusque* 29 *recenti* 635
30 *Spargit aquâ, ramumque adverso in limine figit.*

1 Hic sive alius sanxit, condidit. Metaphora. Alludit ad morem Romanorum: quia solebant leges incidi tabulis æreis, & figi in pariete, omnibusque ad legendum exponi.
2 Eadem benè conditas rursùs per avaritiam abrogavit ac mutavit, Phil. 12. *Num* figentur *rursùs ac tabula, quas vos deretis vestris* refixistis? 3 Alius, ut Thyestes, qui ex Pelopea filia Ægisthum, adulterum Clytemnestræ, genuit; & Cinyras, qui ex Myrrha filia Adonin procreavit. 4 Filiæ suæ. 5 Nuptias vetitas, Metonymia. Nuptiarum enim Deus est Hymenæus. 6 Sc *sunt.* 7 Impio conatu ac libidine. 8 Οὐδ' εἰ μοὶ δέκα μὲν γλῶσσαι, δὲκα δ' ἐστόματ' εἶεν, φωνὴ δ' ἄῤῥηκτος, χάλκεον κῆρ μοι ἐνὶ στήθεσσιν. Iliad. 2. Vide Macrob. Sat. l. 5. c. 7. & l. 6 c. 3. Sic Georg. 3 *Non ego cuncta meis amplecti versibus opto, Non, mihi si linguæ centum,* &c. Hoc autem Poëtis solemne esse, & eos tot linguas optare solitos affirmat Persius Sat. 5. *Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces, Centum ora, & linguas optare in carmina centum.* 9 Sibyllæ. 10 Tametsi. 11 Infrangibilis. 12 Species. 13 Celeriter pertractare genera & species. 14 Sibylla, quæ diu vivit. Enumerati Tartari pœnis, hortatur Æneam, ut Proserpinæ aurei rami donum reddat, antequam longiùs progrediantur. 15 Perge, progredere. 16 Aureum ramum redde Proserpinæ; mox, *perfecto munere Diva.* 17 Officium. 18 Properemus ad patrem tuum. 19 Ministrorum Vulcani, Jovi fulmina fabricantium. Inter eos præcipui Brontes, Steropes & Pyracmon. 20 Mœnia in altum ducta una cum caminis, veluti Cyclopum opera, inquiunt interpretes. Non placet. Dixerint potius, Mœnia ferrea in Cyclopum fornicibus fabricata: quia suprà. *Stat ferrea turris ad auras*: & quia omnia magna molis opera, mœnia præcipuè Cyclopum credebantur, *Mœnia magna vides manibus fabricata Cyclopum.* 21 In fornicibus. 22 In arcu seu circumferentia ex adverso stante, id est, video regiam Plutonis. *Fornix* est arcus in ædificiis, & quodcunque opus concameratum. Ponitur & pro lupanari seu meretricis sella. 23 Institutiones Deorum. 24 Ramum aureum. 25 Sibylla. 26 Opacitates. 27 Ad fores portarum. 28 Ingreditur viriliter: ne prævenietur. 29 Semper fluenti. 30 Ut relictu, vel tactu esset.

His demùm 1 *exactis*, 2 *perfecto munere* 3 *Diva*,
Devenêre 4 *locos* 5 *lætos*, *& amœna* 6 *vireta*
Fortunatorum nemorum, *sedesque* 8 *beatas*:
Largior hîc campos 10 *æther*, *& lumine* 11 *vestit* 640
12 *Purpureo*: *solemq́*; 13 *suum*, 14 *sua* 15 *sidera norunt*.
Pars 16 *in* 17 *gramineis exercent membra* 17 *palæstris*:
Contendunt ludo, *& fulvâ luctantur* 18 *arenâ*:
Pars 19 *pedibus plaudunt choreas*, *&* 20 *carmina dicunt*.
Nec non 21 *Threïcius* 22 *longa cum veste* 21 *sacerdos* 645
23 *Obloquitur numeris* 24 *septem* 25 *discrimina vocum*:
26 *Iamq́*; 27 *eadem digitis*, *jam pectine pulsat* 28 *eburno*.
Hic genus 29 *antiquum Teucri*, *pulcherrima* 30 *proles*,
Magnanimi heroës, *nati* 31 *melioribus*: 32 *annis*. 650
33 *Ilusque*, 34 *Assaracusque*, *& Trojæ Dardanus*
author.
Arma 35 *procul*, *currusque virûm* 36 *miratur inanes*.
Stant 37 *terrâ defixæ* 38 *hastæ*, *passimque* 39 *soluti*
Per campos 40 *pascuntur equi*: 41 *quæ gratia* 42 *currûm*,
Armorumque fuit 43 *vivis*; *quæ cura* 44 *nitentes*

1 Peractis. 2 Perfectis reddendi rami ceremoniis. 3 Proserpinæ. 4 Sc. *ad*, vel *in*. 5 Elysium fc. beatarum animarum domicilium. 6 Virentium, ut arborum & herbarum natiua loca. 7 In quibus sunt fortunati seu beati. Alludit ad insulas Fortunatas, in quibus Elysium statuunt nonnulli, ut & alii in Hispania Bætica. 8 In quibus beatorum animæ quiescunt. 9 Et purior quam in orbe nostro. Pluto apud Claudianum: *sunt altera nobis Sidera*, *sunt orbes alii*, *lumenque videbis Purius*, *Elysiosque magis mirabere campos*, &c. lib. 2. de raptu Proserp. Plutarch. alii. 10 Splendor cœlestis. 11 Circumfulget. 12 Pulchro, rutilo. 13 Tanquam in alio mundo, & à nostro hoc diverso. 14 Propria & convenientia. 15 Cùm apud inferos atris tenebris omnia horreant. 16 Nonnulli beatorum spirituum. 17 Luctationibus in gramine. 18 In arena. 19 Plaudendo pedibus choreas ducunt. 20 Choreis apta. 21 Orpheus Thracius, Oeagri & Calliopes filius, à qua tam egregie citharam sonare didicit, ut saxa & feras commoviſſe dicatur. 22 Apparens cum habitu citharœdi. 23 Pulsans pariter & cantans musica proportione facit. *Digiti cum voce locuti*. Tib. 24 Lyra à Mercurio inventa habuit 7 nervos, addidit Pythagoras octavum, nonum Terpander, vel Apollo. 25 Septem chordarum. 26 Sinistra chordas pulsat digitis; dextra pectine vel plectro, h. e. intùs canit & foris. 27 Discrimina. 28 Ex ebore facto. 29 Nobile à Teucro deductum. 30 Progenies. 31 Felicioribus, quàm qui Laomedonti contigerant & Priamo. 32 Temporibus. 33 Æneæ proavus, qui regiam urbem de se Ilium vocavit. 34 Rex item Trojanus, filius Troïs, pater Capyos, & Anchisæ avus. 35 Sc. *abjecta*. 36 Cernit Æneas. 37 In terra. 38 Sc. *ananes*. 39 Libari & vagantes. 40 Pascentium similes erant. 41 Studia quippe & affectus etiam hinc cum mortuis transire credebat antiquitas. Suprà: *cum non ipsâ in morte relinquunt*. Cœl. l. 10. c. 9. 42 Curruum. 43 Dum viverent. 44 Bene curatos.

1 *Pascere equos, eadem sequitur* 2 *tellure repostos.* 655
3 *Conspicit, ecce, alios* 4 *dextra, lavaque per herbam*
5 *Vescentes, laetumque* 6 *choro* 7 *Paana* 8 *canentes,*
Inter 9 *odoratum lauri nemus:* 10 *unde* 11 *superne*
12 *Plurimus* 13 *Eridani per sylvam volvitur amnis.*
Hic 14 *manus,* 15 *ob patriam pugnando vulnera passi;*
16 *Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,* 661
Quique 17 *pii vates, &* 18 *Phœbo digna locuti,*
19 *Inventas aut qui vitam* 20 *excoluêre per artes,*
Quique 21 *sui memores alios fecêre per artes,*
Omnibus his 23 *niveâ cinguntur tempora* 22 *vittâ.* 665
Quos 24 *circumfusos sic est effata Sibylla:*
*(*25 *Musæum* 26 *ante omnes:* 27 *medium nam plurima* 28 *turba*
Hunc habet, atq; humeris 29 *exstantem* 30 *suspicit altis.)*
Dicite felices animæ, tuque optime 31 *vates,* 669
Quæ regio Anchisen, quis habet locus? illius 32 *ergô*
Venimus, & magnos 33 *Erebi* 34 *tranavimus amnes.*
Atque 35 *huic responsum paucis ita reddidit* 36 *heros:*

1 Pascendi.
2 Sub terra repositos & constitutos, id est, apud inferos.
3 Æneas.
4 Idest, utrimque.
5 Discumbentes.
6 In choro & cœtu Leto.
7 Apollini sacrum hymnum, quæ victorialis canitur à ducibus jam post bellum, & partâ victoriâ.

& alter Pæan, quem Marti ante congressum canebant. 8 Carmine laudantes. 9 Odoriferum, quod ex se odorem latè spirat. 10 De quo nemore. 11 Ad superos. 12 Ingens, quippe qui triginta amnibus augetur. 13 Padi fluvii. 14 Exercitus seu multi viri. 15 Pro salute patriæ. Respicit ad L. Junium Brutum, tyrannidis regiæ vindicatorum (de quo & aliis vide Liv. ab V. C. l. 7.) Curium, utrumque Decium, Coclitem, Scævolam, Horatios, Codrum, Athenienſum regem, Philænos fratres, & innumerabiles alios magnanimos cives, qui fortiter pugnando pro patria ceciderunt. 16 Et hi qui fuerunt sacerdotes nullo incestu polluti, nullis adulteriis infames; sed puri tum animo, tùm corpore, dùm vivebant. 17 Deorum cultores: ut ab impiis, & qui mendaci spiritu afflantur, eos discriminet. 18 Vera, quæ Apollinem decebant, sive quæ Apollo inspirasse censeatur. 19 Rerum inventores. 20 Ornaverunt. 21 Grato in se animo, id est, quicunque de aliis benè meriti sunt, sic ut sui memoriam reliquerint post mortem. 22 Beneficia conferendo. Q. d. qui suis meritis sui memoriam reliquerunt. 23 Sertis candidissimis, insigni castitatis, virtutis, & divinitatis. 24 Circa se collectos, sc. novitatis gratia: nam novum erat illic viva corpora conspicere. Metaphora ab inanimato ad animatum. 25 Theologum, Orphei discipulum. 26 Imprimis. 27 Ut principem. 28 Vatum & sacerdotum. 29 Eminentem. A corporis proceritate. 30 Admiratur. 31 Musæe. 32 Causa, gratia, id est, propter illum. Vim nominis habet hæc particula, cum genitivo constructa, significatque quod Græcis ἕνεκα. 33 Inferni, inferorum. Exaggerat causam itineris à difficultate & periculis. 34 Trajecimus transmisimus. 35 Sibillæ. 36 Musæus heroica virtute præditus.

1 Nullo

1 Sc. nostrum. Anima enim à corpore secreta non termi natur, nec includi aut coërceri potest quippe substantia incorporea. Heroum tamen animæ in lucis coli solitæ. 2 Quam solam habitare debeamus. 3 Densis, propter arborum umbras. 4 Herbas intortas (à quibus lecti *tori* appellantur) quæ sunt in ripis. 5 Virentia propter irrigationem ex rivis, id est, quæ recentibus rivis perpetuam voluptatem amœnitatemque pariant. 6 Transit ad id, quod interrogationis pars præcipua, sc. velle se Anchisen alloqui. Hunc igitur illis monstrat, ut edocti de habitationis ratione eo potiantur. 7 Ascendite hanc partem montis circa verticem ejus. Ad eundem modum *Superare montes*, pro ascendere sive transcendere dicimus: *Superare amnes & flumina*, pro trajicere. 8 Constituam vos iam viâ, quâ transmeetis aut transmittamini facili transitu, id est, mox apparere faciam Anchisen. 9 Musæus. 10 Præivit. 11 Montis. 12 Penè intus. 13 Separatas à multitudine cæteras, ut possent distinctè lustrari animæ in vitam hanc redituræ, & facilius agnosci. 14 Al *limen*. 15 Inspiciebat studiosè in memoriam revocans, mente tractans eas. 16 A se oriturorum, id est, posterorum suorum. 17 Posteros. 18 Et fatalem posterorum suorum successum. 19 Opes, gloriam, triumphos, imperium virorum. 20 Virtutem, pacis studia & jura. 21 Res bello gestas aut gerendas 22 Anchises. 23 Ex adverso se patrem ejus petentem. 24 Lætus. 25 Manus. Synecdoche. A signis paterni affectus erga filium. 26 Extulit, expandit ad cœlum, Diis gratias agens, quod ad se filium venire permiserant. 27 Affectu & gaudio. 28 Palpebris Anchisæ. 29 Oratio sequens elapsa est ut leni. 30 Anchisæ. 31 Post longos errores, & varia discrimina rerum. 32 Probata & cognita. Quæ transitio est à probationibus operum, vel ab auro. 33 Mihi, præcipuè, dùm eum humeris suis extulerat incendio Trojano. 34 Ad inferos. 35 Difficile. 36 Conceditur ne mihi? 37 Opinatè sic facturum. 38 Ut me visat.

1 Nulli certa 2 domus: lucis habitamus 3 opacis,
4 Riparumque toros, & prata 5 recentia rivis
Incolimus: 6 sed vis (si fert ita corde voluntas) 675
7 Hoc superate jugum, & 8 facili jam tramite sistam,
9 Dixit: & antè 10 tulit gressum, camposque nitentes
Desuper ostentat: dein summa 11 cacumina linquunt.
At pater Anchises, 12 penitus convalle virenti
13 Inclusas animas superumq; 14 ad lumen ituras, 680
15 Lustrabat studio recolens: omnemque 16 suorum
Forte recensebat numerum, charosque 17 nepotes,
18 Fataque, 19 fortunasque virum, 20 moresque,
21 manusquo.
22 Isque ubi 23 tendentem adversum per gramina vidit
Æneam, 24 alacris 25 palmas utrasque 26 tetendit, 685
27 Effusæque 28 genis lacryma, & 29 vox excidit 30 ore.
Venisti 31 tandem? tuaque 32 exspectata 33 parenti
Vicit 34 iter 35 durum pietas? 36 datur ora tueri,
Nate, tua? & notas audire, & reddere vates? 986
Sic equidem 37 ducebam animo, rebarque 38 futurum,

1 Tem-

1 *Tempora dinumerans: nec me* 2 *mea cura fefellit.*
Quas ego te 3 *terras, & quanta per æquora vectum*
Accipio! quantis jactatum, nate, periclis!
Quàm autem: Tua me, genitor, 6 *tua* 7 *tristis imago.* 695
Sæpiùs 8 *occurrens,* 9 *hæc limina tendere* 10 *adegit.*
Stant 11 *Sale* 12 *Tyrrheno* 13 *classes: da jungere dextram.*
Da, genitor, teque 14 *amplexu ne* 15 *subtrahe nostro.*
Sic 16 *memorans,* 17 *largo fletu simul ora rigabat.*
18 *Ter* 19 *conatus ibi collo* 20 *dare brachia* 20 *circum,* 700
Ter 21 *fruſtrà* 22 *comprensa* 23 *manus effugit imago,*
Par levibus ventis, 24 volucrique simillima somno.
25 *Interea videt Æneas in valle* 26 *reductâ*
27 *Seclusum nemus, & virgulta sonantia sylvis,*
28 *Lethæumque, 29 domos placidas qui 30 prænatat,*
amnem: 705
31 *Hunc circum 32 innumeræ gentes, populiq; volabant.*
Ac, 33 veluti in 34 pratis, ubi apes 35 æstate serenâ
Floribus 36 insidunt 37 variis, & candida 38 circum
39 *Lilia* 38 *funduntur: strepit omnis 40 murmure campus*

1 Disquirens quanto tempore opus sit ad hanc profectionem 2 Desiderium & spes, cujus cura semper est comes.
3 Regiones.
4 Propter odium doloſque Junonis & amorem Didonis: undè fieri posset, ut Italiæ suæ oblivisceretur.
5 Carthaginis. Continens pro contento.
6 Lib. 4.

Me patris Anchisæ, quoties humentibus umbris Nox operit terras, quoties astræ ignea surgunt, Admonet in somnis, & turbida terret imago: & lib. 5. Ditit tamen antè Infernas accede domos, & Averna per alta Congressus pete, nate, meos.
7 Mœsta, propter timorem quem habuisti, ne quid Libyæ mihi regna nocerent. 8 In somnis. 9 Ad hæc limina regni beatorum. 10 Impulit. 11 In mari, ἁλὶ. 12 A Tyrrheno denominato. 13 Nostræ. 14 Ex amplexu, id est, dùm te amplecti conor. 15 Auser. 16 Loquens Æneas. 17 Simul large flebat. 81 Τρὶς μὲν ἐφορμήθην, ἐλέειν τε με θυμὸς ἀνώγει, Τρὶς δ᾽ ὅσιαι χεῖρῶν ἤσκιον ἴκελον καὶ ὀνείρῳ Ἔπτατο. Odyss. 11. 19 Æneas conatus est eò tempore. 20 Circumdare. Tmesis. 21 Quir rerineri non potuit. 22 Comprehensa. 23 Æneæ comprehendentis. 24 Cito avolanti. 25 Cùm talia moliretur. 26 Recedente, in recessum remota, in qua quis à ventis & injuriâ cœli tutus esse queat. Sic Horat. Od. 2. Epod. *Aut in* reducta valle *mugientium Prospectat errantes greges.* 27 Sejunctum à frequentia eorum, qui Elysium incolebant. 28 Amnem oblivionis, ad quem properabant animæ rediturae ad corpora, qui potus, animis rerum omnium, quæ in vita priore actæ sunt, inducit oblivionem, λήθην: ut mox. 29 Elysios campos, sedes beatas. 30 Præterfluit. 31 Amnem. 32 Innumerarum gentium & populorum animæ. 33 Quemadmodum omnis campus strepit. 34 Aptis, ex quibus fœnum percipitur, pascuis. 35 Dùm tempus æstivum est serenum. 36 Insident, mel exsugentes. 37 Variorum colorum. 38 Circumfunduntur. Tmesis. 39 Flores omnis generis. Species pro genere. 40 Vel bombo, seu suavi somno apum; *vel*, murmure animarum circum volantium.

1 Visione subitò oblata.
2 Nescius talium rerum.
3 Et requirit, quæ, &c.
4 Procul apparentia.
5 Impetu, multitudine aut frequentia.
6 Lethæi fluminis.
7 Philosophiam hanc Socraticam (vel Pythagoricam

Horrescit 1 visu subito, causasque requirit 710
2 Inscius Æneas: 3 quæ sint ea flumina 4 porrò,
Qui ve viri tanto complerint 5 agmine 6 ripas.
Tum pater Anchises: 7 Anima, quibus 8 altera 9 fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam
10 Securos 11 latices, & longa 12 oblivia potant. 715
13 Has equidem 14 memorare tibi, atque ostendere
15 coràm,
16 Iampridem hanc prolem cupio enumerare 17 meorum:
Quò magis Italiâ tandem lætere repertâ.
19 O pater, 20 an-ne aliquas ad cœlum 21 hinc ire putandum est
22 Sublimes animas? iterùmq; ad 23 tarda reverti 720
Corpora? quæ 24 lucis miseris tam 25 dira cupido?
Dicam equidem, nec te 26 suspensum, nate, tenebo.
27 Suscipit Anchises, atque ordine 28 singula pandit.

μεταμψύχωσιν & animarum παλιγγενεσίαν, & tamen eandem somniavit Empedocles) à Platone sæpius inculcatam, in Phædone maximè & Philebo, exploserunt jamdudum saniores Philosophi, ὡσπερ ἐνδεχόμενον καὶ τὸς Πυθαγορικὸς, μύθους, τὴν τυχοῦσαν ψυχὴν εἰς τὸ τυχὸν ἐνδύεσθαι σῶμα. Arist. 1. de anima cap. 3. 8 Secunda. 9 Necessitate quadam, aut Deorum voluntate. 10 Qui poti curas & labores priores vitæ tollunt, adeòque eorum memoriam. Ut jam purgatam non pigeat in vitam redire. 11 Aquas oblivionem rerum gignentes. 12 Malorum & pœnarum, quæ & quas semel perpessi sunt, dum essent in hac vita. Alludit ad vocis etymon: ἀπὸ τοῦ λανθάνω enim *Lethe* derivari volunt. 13 Animas sc. in corpora migraturas. 14 Enarrare. 15 Oculis tuis. 16 Jam à pluscule tempore. 17 A meis descensuorum. 18 Causa finalis, ab utili. Promiserat etiam id ipsum filio per somnum in Sicilia, ut dicitur I. 5. *Tum genus omne tuum, & quæ dentur mœnia disces.* 19 Sc. *Æneas ait.* 20 An credibile utique est animas, expertas jam prioris vitæ labores & ærumnas, velle ex beatissima hac quiete Elysia redire sublimes ad vitam, oraspue superas relinquere, & denuò aliis corporibus uniri? 21 Ex his tam beatis locis. 22 Egregias. 23 Animæ comparatione, quâ nihil velocius est: uno enim momento cuncta discurrit. 24 Viro. 25 Dira, ut sc. ex perpetua quiete cupiant in vitam miseriis refertissimam remeare, in corpore vinciri, & quasi in sepulchro condi. 26 Dubium. 27 Excipit orationem filii, & sic aggreditur relationem. 28 Expositurus, quòmodo ex Elysio in corpora humana mittantur animæ, altiùs orditur mundi creationem, à Deo & divina potentia, quâ singula continentur.

1 *Principio I. cœlum, II. ac III. terras, IV. campos-*1 Ut à primordiis incipiam. Digreditur in locum Philosophicum. Deum ſc. eſſe mundi animã ex Platonicorum opinione. Vide Macrob. de Som. Scip. l. 1. c. 14.
que liquentes,
Lucentemque globum Luna, 3 *Titaniaque aſtra,* 725
V. Spiritus intus alit, totamque infuſa per 4 *artus*
5 *Mens* 6 *agitat molem, & magno* 7 *ſe* 8 *corpore miſcet.*
9 *Indè hominum pecudumq́; genus, vitaq́;* 10 *volantum,*
Et quæ 11 *marmoreo fert* 12 *monſtra ſub æquore* 13 *pontus*
Igneus eſt illis vigor, & cœleſtis origo 730
14 *Seminibus:* 15 *quanũ non* 16 *noxia corpora* 17 *tardant,*
Terreniq́; 18 hebetant artus, 19 moribundaq́; membra.
20 *Hinc* 21 *metuunt, cupiuntque dolent, gaudentque:*
22 *nec auras*
Reſpiciunt clauſa tenebris, & carcere 23 *cæco.* 734
24 *Quin &* 25 *ſupremo cũ* 25 *lumine* 26 *vita* 27 *reliquit,*
Non tamen omnẽ malum 28 *miſeris, nec* 29 *funditus omnes*

I. Æthera. II. Ignem. III. Terram, IV. Aquam, V. Deus, νὸς, Mens mundi, ſpiritu quaſi genitali fovet, animat, informat, covlet, movet, qualitatibus & potentiis inſtruit, propriis ad munus ſua obeunda. Ex elementis itaque & ſpiritu infuſo, prægnante, alenteque illa naſcitur τὸ πᾶν, Mundus & quæ in mundo omnia; Cœlum, Sol, Luna, Aſtra, Homines, Pecudes, Volucres, Piſces. Homini vero, ad ſumma nato, nobiliorem quàm cæteris animalibus induſſit animam; quam Philoſophi eſſentiam ſe moventem, ἐντελέχειαν, ideam, harmoniam, lucem, Solis aut ſtellæ alicujus ſcintillam, quintam eſſentiam, ignem, aërem, ſpiritum, alii aliud opinati ſtatuebant. 2 Lumine à ſole reepto. 3 Solem & ſtellas. Titan, inquit Pauſanias in Corinthiacis, Solis motum & anni rationem ſolertiſſime obſervavit: undè fratrem Solis eum commenti ſunt: indè Sol *Titan* dictus, ut 4. Æn. *Ubi primos crastinus ortus Extulerit Titan.* Et aſtra dicta *Titania.* 4 Elementa ſingula, quæ mundi membra ſunt. 5 Divina ſc. 6 Movet mundi machinam, cum orbibus & circulis cœleſtibus. 7 Per præſentiam. 8 Mundi. 9 Ex hac infuſione ſpiritus illius divini. 10 Volucrum. 11 Marmorei coloris. 12 Diverſæ piſcium ſpecies, ſc. *orta ſunt & vivunt.* 13 Mare. 14 Animis, quæ ſunt ſemina vitæ. 15 In tantum eſt illis cœleſtis natura, quantum, &c. 16 Nociva. 17 Deprimunt & offuſcant virtutem cœleſtem. 18 Sc. *ſeminant.* Id eſt, animas. 19 Senescentia, & paulatim ſenio ad mortem properantia. 20 Ex his membris terrenis & moribundis, ſive ex hac conjunctione animi & corporis. 21 Animæ variis afficiuntur paſſionibus circa bonum & malum, de præterito & futuro, metu, ſpe, dolore & lætitia. 22 Obliviſcuntur cæleſtis ſuæ naturæ ac puritatis, tenebroſo ſc. corporis carcere incluſæ. 23 Eas excæcante. 24 Quinetiam exutæ corpore animæ, non tamen ſtatim etiam exuuntur ſordibus & vitiis, quæ ex diutino corporis commercio contraxerint: verùm neceſſe eſt, ut pœnis exercitæ, pro peccatorum natura varie luſtrentur & expurgentur. 25 In ultimo vitæ. 26 Anima. 27 Corpus. 28 Animis & animabus. 29 A fundo & radicitus.

1 Sordes & vitia corporis, quibus anima inficitur Oc. currit ergo hîc tacitæ quæstioni, quâ objici poterat. Ergo animæ corporis custodiâ liberatæ, rectâ ad suæ originis principia pergant. Non necesse ait 2 Omninò. 3 Mala sc. 4 Contracta, conglutinata cum corpore.

Corporea excedunt 1 *pestes: 2 penitusque necesse est*
3 *Multa diu* 4 *concreta* 5 *modis* 6 *inolescere miris.*
7 *Ergo* 8 *exercentur pœnis, veterumque malorum*
Supplicia 9 *expendunt: 10 aliæ panduntur* 11 *inanes;*
Suspensæ ad ventos: aliis sub 12 *gurgite vasto*
13 *Infectum* 14 *eluitur scelus, aut exuritur igni.*
15 *Quisque suos patimur* 16 *manes: 17 exindè per*
18 *amplum*
Mittimur 19 *Elysium, & pauci* 20 *lata arva tenemus:*
Donec 21 *longa dies,* 22 *perfecto* 23 *temporis orbe,* 745
24 *Concretam* 25 *exemit labem,* 26 *purumque reliquit*
27 *Æthereum sensum, atque* 28 *aurai simplicis ignem.*
29 *Has omnes,* 30 *ubi mille* 31 *rotam volvêre per annos,*
32 *Lethæum ad fluvium* 33 *Deus evocat agmine magno:*
Scilicet 34 *immemores,* 35 *supera ut* 35 *convexa revisant,*
Rursùs & incipiant in corpora velle reverti 751

Omninò. *Dixerat Anchises: nunamque, unàque Sibyllam,*
Conventus trahit 36 *in medios,* 37 *turbamque sonantem:*
Et 38 *tumulũ capit,* 39 *undè* 40 *omnes longo ordine possit*

5 Purgandi. 6 Aboleri. 7 Quia purgatas oportet, 8 Afficiuntur pœnis, dant pœnas. 9 Persolvunt. 10 Animæ. 11 Forsan ad eas respicit, quæ manem gloriam nimis secutæ sunt, simili delicto pœnâ afficiantur. 12 Mari. 13 Quo animæ sunt infectæ. 14 Aufertur, lavando purgatur, deletur. 15 Neque nostrum quisquam tam piè vixit, ut impune concreta ex corporis commercio vitia ferat. Quisque pro suo merito patitur supplica & tormenta. Ausonius, *tormentâque sera gehenna Anticipat, patiturque suos mens conscia manes.* 16 Inferos genios, lemures, id est, quisque pro merito suo patitur supplicia & tormenta. 17 Deindè, postquam ad istum modum sumus purgati. 18 Capacem. 19 Sc. *campum.* 20 Beata. 21 Longum tempus. 22 Peracto exacto. 23 Purgationi debiti. 24 Contractam. 25 Dempsit & expulit. 26 Immaculatum, qualem eum corpus susceperat. 27 Animam, æthereæ substantiæ, quam de cœlo sumpserat: ut suprà. Horatius, *affigit humi divinæ particulam auræ* Sat. 2. l. 3. 28 Auræ, id est, animæ puræ, id est, pauciſſimi sine purgatione prævia transimus ad læta arva. 29 Animas purgatas. 30 Postquam in campis Elysiis peregerunt spatium mille annorũm. 31 Temporis. 32 Ad fluvium oblivionis, ut ibi animæ obliviscantur omnium, quæ in corpore passæ sunt. 33 Sunt qui hîc Mercurium signari volunt. 34 Obliti bonorum, quæ jam habebant, & malorum, quæ habuerant in vitâ. 35 Convexitatem cœlestem. 36 In medium eorum, qui convenerant, id est, in conventicula animarum in corpora transiturarum. 37 Multitudinem quæ cum sonitu convenerat. 38 Colliculum ascendit. 39 De quo. 40 Qui convenerant.

1 *Adversos* 2 *legere, &* 3 *venientum* 4 *discere vultus.*
5 *Nunc age,* 6 *Dardaniam prolem quæ* 7 *deindè se-*
quatur
8 *Gloria;* 9 *qui maneant Italâ de gente nepotes,*
10 *Illustres animas, nostrumque in* 11 *nomen ituras,*
12 *Expediam dictis,* 13 *& te tua fata docebo.*
Ille (14 *vides?*) 15 *purâ juvenis qui* 16 *nititur hastâ,* 760
Proxima sorte tenet 17 *lucis loca: primus ad auras*
18 *Ætherias* 19 *Italo commistus sanguine surget,*
20 *Sylvius,* 21 *Albanum nomen,* 22 *tua* 23 *posthu-*
ma proles.
Quem tibi 23 *longævo* 25 *serum Lavinia conjux*
26 *Educet sylvis* 27 *regem,* 28 *regumque parentem:*
29 *Undè genus* 30 *longâ nostrum* 31 *dominabitur* 32 *Albâ.* 6
33 *Proximus ille* 34 *Procas,* 35 *Trojanæ gloria gentis,*
Et 36 *Capys, & Numitor, & qui te nomine* 37 *reddet,*

1 Ex adverso sitos.
2 Lustrata & discernere: ut suprà, *Perlegerent oculis omnia.*
3 Dùm per ordinem venirent transituri.
4 Ex inspectione.
5 Verba sunt Anchisæ.
6 Trojanam, ex Dardano per nos

orituram, id est, Albanos reges, & Romanos. 7 Posthac. 8 Ex rebus præclarè gestis. 9 Qui posteri futuri sint ex commixtione gentis Italæ 10 Claras futuras. 11 Familiam, progeniem. 12 Paucis enarrabo. 13 Et explicabo tibi, quæ tibi fata promittant, id est, quæ tibi bella gerenda, eorumque quis futurus sit exitus. 14 Vides-ne eum: 15 Non præpilata, sine ferro. Alii, incruenta. 16 Incumbit, sustentatur. 17 Vitæ, id est, primus ex te nasciturus est. 18 Cœlestes. 19 Generatus ex commixtione sanguinis Trojani cum Italo: quia ex te, & Lavinia, Latim regis filia, nascetur. 20 In sylvâ natus, quò fugerat Lavinia, metu Ascanii, post mortem Æneæ. 21 Quod nomen Albanis regibus parmansurum est. Albani enim reges omnes ab eo dicti Sylxii. 22 Apostrophe ad filium Æneam. 23 Post humationem & sepulturam tuam nascitura. 24 Longi ævi, ævum cum Diis agenti, id est, immortali. 25 Sero partu editum. 26 Edet è sylvis, in quas fugiet. 27 In regem Albanum. 28 Quia XIII. fuerunt Albani reges ab eo orti. Sylviique nomen pretulerunt. Est autem hic Paronomasia perelegans. 29 A quo. 30 A situ. 31 Trecentos fere annos Sylvii posteritas Albæ regnasse dicitur. 32 In civitate illa Italiæ, quam Ascanius conditurus est, quæ *Alba* dicetur, ab *albâ* sue illic inventâ. 33 Non quod statim & immediate post Sylvium in mundum sit venturus, sed quòd proximus in ordine ibi fuerit collocatus, & post Sylvium monstranti Anchisæ apparuerit. Erit enim decimus tertius rex Albanorum, pater Numitoris & Amulii. Neque justum observat ordinem noster, neque consentiunt historici. Dion. l. 1. Antiq. Liv. l. 1. Ovid 4. Fast. 34 Numitoris & Amulii pater; quorum ille Romuli & Remi avus, à fratre regno exutus, & in carcere detentus fuit. 35 Nam is origo & prima stirps Romani populi censetur, utpote avus Rheæ Sylviæ, matris conditorum urbis Romæ. 36 Septimus ab Ascanio, Capeti filius: ut & Numitor decimus quartus, vel quintus. Fuit & alter Capys Trojanus Anchisæ pater. 37 Repræsentabit.

1 Tertius. 1 *Sylvius Æneas*; *pariter pietate, vel armis* 769
2 Vix enim & ferò, annose, quinquagesimo tertio recuperavit regnum, quod invaserat tutor ipsius. *Egregius,* 2 *si unquam regnandam* 3 *acceperit Albam.*
Qui juvenes, quantas 4 *ostentant, aspice, vires,*
Atque 5 *umbrata gerunt* 6 *civili* 7 *tempora* 6 *quercu.*
Hi tibi 8 *Nomentum, &* 9 *Gabios, urbemque* 10 *Fidenam*;
Hi 11 *Collatinas imponent montibus arces,* 774
12 *Pometios,* 13 *Castrumque Inui,* 14 *Bolamque*; 15 *Coramque*;
3 A tutore. *Hæc* 16 *tum* 17 *nomina erunt: nunc sunt* 28 *sine nomine terra.*
4 Ad ostentationem monstrant. *Quin &* 19 *avo comitem se se* 21 *Mavortius addet*
Romulus, 22 *Assaraci* 23 *quem* 24 *sanguinis Ilia* 25 *mater*
26 *Educet: viden', ut* 27 *geminæ stent* 28 *vertice* 19 *cristæ?*
5 Umbris cooperta, *Et* 30 *pater ipse* 31 *suo* 32 *superum jam signat honore?* 780

corollis virtute patris inumbrata. 6 Corona quernea, ob cives servatos, & urbes conditas. Agell. lib. 5. c. 6. 7 Caput, cui imponebatur civica corona. Synecdoche. Claud. 3. de laud. Stiliconis: *Mos erat in veterum castris, ut tempora quercu Velaret, nullis fuso qui viribus hoste, Casurum potuit mori subducere civum.* 8 Opp. Sabinorum. 9 Antiqui Latii urbem, in via Prænestina. Sexti Tarquinii dolo interceptam. 10 Fidenas, Sabinorum opp. *Castel Inbiles* hodie, ab urbe 5. mill. 11 Collatiam, Sabinorum opp. in montibus, ab urbe 4. mill. in via Tiburtina. 12 Suessam Pometiam, Volscorum opp. 13 Castrum Inui, id est, Panos in Volscis: hodie *Carnatto.* 14 Æquorum opp. in confinio Latinorum: jamdudùm sine vestigiis. 15 Volscorum opp. hodiè retinens nomen, Cluver. 3. l. Italiæ antiquæ, cap. 8. qui exactissimus Italiæ pervestigator de his consulendus. 16 Quando hi regnabunt. 17 Urbium & terrarum. 18 Quia incultæ & inhabitatæ. 19 Quinetiam. Missis Albanorum regibus & rebus ad res Romanas transit. 20 Romulus, Maxis ex Iliâ filius, Numitori avo regnum restituet, cum eo aliquandiu regnabit, & Amulium expellet. 21 Vide quæ nos ad Florum p. 6 & 7. 22 A quo diductum stemma, hinc Capyos, Anchisæ, Æneæ, illinc Priami. 23 Romulum. 24 De sanguine Assaraci. 25 Romuli sc. Numitoris filia Ovid. *Ilia cum Lauso de Numitore sati.* Hæc & *Rhea* dicebatur. De hac habes l. 1. Æn. v. 177. Hæc à patruo Amulio per honoris speciem Vestalis facta, à Marte, cùm forte aquam pro sacris hausturta exisset; compressa fuit, ex quo Romulum & Remum concepisse dicitur quos cum enixa esset, ad Tiberim exponi jussit Amulius, ipsamque apud eundem amnem defodi vivam. Pueri inventi in ripâ, à Fa stulo pastore ablati, & uxori Laurentiæ educandi traditi sunt: ubi cum adolevissent, à pastore de genere suo edocti, Amulium trucidant, & Numitori patruo regnum restituunt. 26 In lucem edet. 27 Duæ & æquales. 28 In summitate galeæ. 29 Supereminentiæ sive coronæ galearum, in morem cristarum gallorum gallinaceorum. 30 Mars Romulum, in Deorum numerum relatum, nomine suo Quirini & honore insignivit *Quirinus Martis equis Acheronta fugit,* Hor. 3. l. 3. Ode. Vide quæ nos ad Flor. p. 15. Alii ad Jovem referunt Romuli apotheosin, utpote cujus solius sit transcribere heroas in Deorum album. 33 Proprio & debito superis. 32 Superorum: vel, superum, id est, cœlestem, & ad superos transferendum.

En-

En, 1 *hujus*, *nate*, 2 *auspiciis illa* 3 *inclyta* 4 *Roma* 5 *Imperium terris*, 6 *animos æquabit Olympo*, 7 *Septemque* 8 *una sibi* 9 *muro circumdabit* 10 *arces*: *Felix* 11 *prole* 12 *virum*: *qualis* 13 *Berecynthia* 14 *mater* *Invehitur*, *curru Phrygias* 15 *turrita per urbes*, *Læta* 16 *Deum partu*, 17 *centum complexa* 18 *nepotes*, *Omnes cœlicolas*, *omnes* 19 *supera alta tenentes*. 20 *Huc* 21 *geminas nunc flecte* 21 *acies*, 22 *hanc aspice gentem*. *Romanosque* 23 *tuos*: 24 *hic* 25 *Cæsar*, *& omnis* 26 *Iuli* *Progentis*, 27 *magnum cœli ventura sub axem*. *Hic vir*, *hic est*, *tibi quem promitti sæpius audis*, 29 *Augustus Cæsar*, 29 *Divum genus*, 30 *aurea* 31 *condet* *Sæcula qui rursus* 32 *Latio*, *regnata per arva*

1 Viri Romuli. 2 Inceptis & præsidiis. 3 Clara & gloriosa. 4 *Roma* urbs est Italiæ, regina urbium, & totius mundi caput. Vide quæ nos ad Sal. p. 22. 7 Tantum habebit

imperium, quantæ erunt terræ. 6 Magnanimitatem Romanorum æquiparabit cœlo, ita ut cœlum mereantur Romani principes. 7 Hunc versum habes 2. Georg. sub finem: vide quæ nos ibi. 8 Cùm nisi una sit Roma 9 Sc *uno*. 10 Colles, montes. Solent enim veteres montium summitates *Arces* vocare. 11 Fœcunditate. 12 Fortium & magnanimorum virorum. 13 Cybele, à Cybele, à *Berecynthо*, monte Phrygiæ. 14 Deorum. 15 Turribus pro corona insignita; vel, *Quòd primis turres urbibus illa dedit*. 16 Quia tot Deos peperit. 17 Multos. 18 Posteros à se ortos. 19 Cœlestia regna. 20 Ad hanc partem, quam tibi monstraturus sum. 21 Geminum acumen oculorum tuorum. 22 Præcipuam. Transit ad celebrationem Cæsaris Dictatoris & Augusti. 23 A te descensuros, & tibi promissos. 24 In hoc cœtu est. 25 Julius Cæsar, quem, cæteris regibus omissis, Romulo adjungit, ut secundum conditorem. 26 Ab Iulo descensura. 27 Assecutura divinum honorem 28 Vide quæ nos ad Flo. p. 258. 29 Al. *Divi*, id est, C. Julii Cæsaris. Fuit enim Augusti avunculus major. 30 Ecl. 4. Tantâ enim tranquillitate, devictis primùm hostibus, totos quadraginta annos remp. gubernavit, ut nova mundo facies inducta videretur; adeò ut ejus tempora *Aurea sæcula*, dicta fuerint. Hoc tempore tam pacifico, Christus Dei filius, Princeps pacis, nasci voluit, ut pace nihil melius, nihil sibi gratius esse nobis ostenderet. Cæterùm ex variis hominum moribus quatuor ætates Poëtæ effecerunt, quibus pro morum qualitate à metallis nomina imposuerunt, Prima enim *Aurea* fuit appellata, quod optimis moribus illo tempore, quo Saturnus regnavit, homines floruerint. Secunda *Argentea*, quòd, quo tempore cœpit regnare Jupiter, in vitia homines inclinare cœperint. Tertia *Ærea*, quam bella occuparunt. Quarta *Ferrea*, quod in eâ à nullo crudelitatis genere homines abstinuerint: Lege Ovid. Met. 1. Fab. 3. & 4. 31 Porpoliet, in talem splendorem producet, ut pro novis haberi possint. Sic Flor. 1. 4. 1. *Hic*, sc. Tullus hostilius, *omnem militarem disciplinam, artemque bellandi* condidit. Sic gentem Tyriorum *condidit*, Alexander. Justin. 18. 4. 1. Imperium Carthaginensium Mago. Iustin. 19, 1, 1. 32 In Italiâ.

1 A Saturno.
2 Ultra Garamantas, populos inter Libyam & Africam, juxtà Zonâ torridam, & Orientales populos, ad quorum fines nullius adhùc gentis imperium pervenit, imperium extendet, prolatabit.

1 *Saturno quondam: super & Garamantas, & Indos*
Proferet imperium: jacet 3 extra sidera 4 tellus, 795
Extra anni, 5 Solisque vias: 6 ubi 7 cœlifer 8 Atlas
9 Axem humero 10 torquet stellis 11 ardentibus
12 aptum.
12 Hujus in adventu jam nunc & 14 Caspia regna
15 Responsis horrent Divûm, & 16 Mæotica tellus,
Et 17 septem gemini 18 turbant 19 trepida ostia 20 Nili.
21 Nec verò 22 Alcides 23 tantum telluris obivit: 801
24 Fixerit 25 æripedem cervam licet, aut 26 Erymanthi
27 Placârit nemora, & 28 Lernam tremefecerit arcu.
Nec, 29 qui 30 pampineis 31 victor 32 juga flectit habenis,
Liber agens colso Nysæ de vertice tigres. 805
33 Et dubitamus adhùc virtutem 34 extendere factis,
Aut metus Ausoniâ prohibet consistere terrâ?

3 Ultra Cancri & Capricorni Tropicos, intra quos Zodiacum perambulat Sol. 4 Quædam regio. 5 Duodecim signorum Zodiaci, quibus annus deprehenditur, & per quas Sol decurrit. 6 In qua tellure. Æthiopiam significat, quæ Atlantem respicit. Hæc quoque regio à Romanis subjugata fuit, duce M. Perronio. 7 Cœlum ferens. 8 Mons Mauritaniæ. 9 Cœlestem globum: cùm proprie poli extremi, in quibus universa machina volvitur, *Axes* dicantur: sumpta Metaphora à currus partete, cui jugæ inseruntur. 10 Sustinet, regit. 11 Ardenter resplendentibus. 12 Vicinum sive conjunctum, vel conspersum & confertum. 13 Ad adventum Augusti. 14 Quæ tellus, & regna Caspia, id est, Parthica, Assyria, Persica, &c. 15 Suet. in Cæs. auctor est, oraculis Divorum responsum, toto orbi nasciturum invictum imperatorem: quod posteà ad Augustum retulêre. Quod sanè non ad Christum referri debuit. 16 Scythica, ubi est Mœotis palus, id est, Scythæ & Sarmatæ. 17 In septem ostia divisi, septem ostiis mare intrantis. 18 Sc. *se*, vel turbantur. Enallage generis. 19 Quia Cæsar & Augustus Ægyptum subacturi sunt. 20 Ægypti fluvii. Mediterraneum mare intrantis, omnium maximi, Asiam ab Africa discriminantis. 21 Terris ab Hercule & Baccho divictis anteponit Augusti victorias. 22 Hercules. 23 Quantum Augustus. Celebrantur passim 12. labores Herculis: de quibus vide, quæ nos breviter congessimus ad Sal. p. 327. & seqq. 24 Confixerit sagittis. 25 Habentem æreos pedes, id est, veloces, χαυκόποδα. 26 Montis Arcadiæ. 27 Occidendo aprum ferocissimum. 28 Hydram in Lernâ palude confecerit. 29 Bacchus ex Indiâ, in qua urbs Nysa, victor, vehebatur currit, quem traxerunt tigres junctæ, quas ille regebat pampineis habenis. 30 Ex frondibus vitium factis. 31 Voti compos. 32 Montium. 33 Et dubitamus tamen per virtutem arduam grassari ad tantam gloriam, tantum imperium, tantos nepotes? 34 Ampliare.

1 *Quis procul ille autem ramis insignis* 2 *olivæ,*
3 *Sacra ferens?* 4 *nosco crines,* 5 *incanaque menta*
6 *Regis Romani: primus qui* 7 *legibus* 8 *urbem*
9 *Fundabit,* 10 *Curibus parvis,&* 11 *paupere terrâ*
Missus in imperium 12 *magnum:* 13 *cui deinde* 14 *subibit,*
15 *Otia qui rumpet* 15 *patriæ,* 16 *residesque movebit*
17 *Tullus in arma viros,&* 18 *jam desuetа* 19 *triumphis*
20 *Agmina:* 21 *quem juxta sequitur* 22 *jactantior*
23 *Ancus*

1 Redit desultoria relatione ad reges Romanos? quoniam vero successio regiæ stirpis in Romulo defecit, fingit se ægrè agnoscere

Numam, à Curibus, Sabinorum urbe, accitum in regnum Rom. pacis, religionis, legum latorem. 2 Oleæ, quæ arbor Minervæ sacra, & pacis insigne est. Numa autem pacis amator erat. 3 Quia etiam valde erat religiosus. 4 Agnosco ex crine & valdè canâ barba Numam regem Romanorum. *Sed de his regibus, & illustribus viris, qui seq videndi Dionysius, Livius, Plutarchus, historici alii.* 5 Valdè cana. Nam 80. annos natus decessisse fertur. 6 Numæ gesta scribunt Liv. l. 1. 18 & seqq. Eutrop. 1, 1, Val. Max. 1, 2, 1, Plin. 13, 13. Ov. Met. 15, Fab 44. Plut. in vitâ Numæ. Dionys. 2, 59 Flor. l. 1, c. 2. 7 Religiosis. 8 Romam. *Urbem* cùm dicimus, κατ' ἐξοχὴν intelligimus Romam. Nam proprie hæc *urbs* dicta; cæteræ, hac unâ exceptâ, *oppida* sunt vocitata: vel ab *ope*, quod *opis* causa mœnibus: vel ab *operæ*, quòd *opus* sunt ad vitam gerendam: vel ab *opponendo* se hostibus: vel ab *opibus*. Hujus enim rei gratia mœnia constituta sunt, ut homines *opes* suas eò conferrent, ubi nullum esset hostium periculum. Vide quæ nos ad Flor. p. 6. 9 Instruer, stabiliet. 10 De civitate illa parva Sabinorum. Declinatur autem, *hæ Cures, harum Curium, &c.* undè Quirites dicti putantur, ab hastis sc quas Sabini *Cures* vocabant. 11 Respectu Romani imperii. 12 Romanum sc. in quo propter vitæ integritatem confirmatus fuit. Lege Liv. l. 1. ab V. C. 13 Regi Numæ. 14 Succedet. 15 Pacem, quam in patria inveniet à Numa constitutam. Facem enim sub Numâ 43. annis integram habuerunt Romani. 16 Otio deditos, segnes excitabit. 17 Tullus Hostilius, tertius Romanorum rex, populi jussu, Patrum autoritate creatus, militari iterùm disciplina armisque senescentem populi Romani virtutem Alba dirura, Romam traduxit. Hunc Livius dicit nepotem fuisse illius Hostilii, qui fortiter pugnans adversus Sabinos, in lacum Curtium lapsus est, qui deinde *lacus Hostilius* dictus est. Regnavit Hostilius annis. 32 fulmine ictum cum regia, uxore filiis, omnique familia conflagrasse, ex Plinio & Dionysio liquet. Vitam Tullii Hostilii Regis scribunt Liv. 1, 32. Dionys. l. 3, Eutrop. 1, 6. Flor. 1, 3. Val. Max. 3, 4, 1, 7, 4, 1, 9, 12, 1. 11 A tempore, quo Numa regnare cœperat. 19 Quia ad eos non pervenitur sine pugna. 20 Milites agminatim incedere solitis. 21 Tullum Hostilium. 22 Arrogantior, quod sc. ex regia Numæ stirpe prognatus esset: quam nobilitatem præcedens Tullus jactare non poterat. 23 Ancus Martius, Numæ ex filia & Martio Pontifice nepos, populi jussu, Patrum autoritate quartus Romanorum rex declaratus est. Imperavit annis 24. relictis duobus filiis. Dictus autem *Ancus* ἀπὸ τῶν ἀγκώνων, id est, *à cubito*, quem incurvum habuit. De hoc lege Liv. l. 1. Flor. 1, c. 2, & quæ nos ibid. Dionys. l. 3. Claud. in Gild. 109.

Nunc quoque jam nimium 1 *gaudens* 2 *populáribus auris,*
Vis & 3 *Tarquinios* 4 *reges,* 5 *animamque superbam*
6 *Ultoru* 7 *Bruti,* 8 *fasceſque videre* 9 *receptos?*
10 *Conſulis imperium* 11 *hic primus,* 12 *ſævaſq; ſecures*
Accipiet: 13 *natoſq; pater,* 14 *nova bella moventes,*
15 *Ad pœnam* 16 *pulchrâ pro libertate* 17 *vocabit,*
Infelix: 18 *utcunque* 19 *ferent* 20 *ea facta minores:*
21 *Vincet amor patriæ, laudumque immenſa cupido.*

1 Quippe cui, regia ſtirpe genito, omnium ordinum conſenſu ac favoribus populi. A favore regnum defertur. 2 Aſſentationibus populi. Metaphora. Horat. Od. 2, l. 3, *Nec ſumit* (virtus) *aut ponit ſecures Arbitrio* popularis auræ. *Aura* propriè eſt lenior ventorum flatus. 3 Tarq. Priſcum, quintum regem; & Tarq. Superbum, ſeptimum: omiſſo Servio Tullio, qui ſextus; Fortè quia à ſerva natus eſt, & à Tarquinio genero trucidatus; per cujus cadaver filia carpentum egit. 4 Romanos. De Servio Tullio ſcribunt Liv. l. 5; Flor. l. 1, c. 6. Dionyſ. l. 4, c. 1. Valer. Max. l. 6, 1, &c. 5 Animum nobilem, illuſtrem ac generoſum: quippe qui populum R. Tarquini Superbi Tyrannide oppreſſum in libertatem vindicare auſus fuerit, exactis urbe regibus Tarquiniis. 6 Superbiæ Tarquinorum, & Sexti, Tarquinij filii, volatoris Lucretiæ. 7 Cognomen iſtud ille obtinuit à ſimulata ſtultitia, cùm verum ei nomen L. Junio eſſet. Fuit autem M. Junii filius, ex Tarquinia, regis Superbi ſorore, natus. Cum enim ob opulentiam occiſo patre & fratre, ſibi quoque à Tarquinio metueret, ſub hac perſona latuit, donec capta occaſione prorumperet. Ovid. 2. Faſt. *Brutus erat. Stulti ſapiens imitatur, ut eſſet Tutus ab inſidiis, dire Superbe, tuis.* 8 Imperium conſulare. Nam 12. lictores (ferentes ante conſules Romanos faſces virgarum, in quibus ſecuris inſuſa erat, quibus ſignificabant ſe jus habere in corpus) item corona aurea, ſella eburnea in triumphis, quæ regum ad id tempus uſque fuerant, conſularia inſignia deinceps facta ſunt. De quibus vide quæ nos ad Sal. p. 73. b. & 74. a. ad Val. Max. p. 3. & 187. & ad Flor. p. 27. *Faſcis*, proprie eſt lignorum aliarumve terrum congeries, quam ligando facimus. 9 De Etruſcis, à Romanis principibus 10 Conſulare. Brutus enim cum Tarquinio Collatino primum conſulatum geſſit: ſed cum plebi Tarquinium nomen, ob Tarquinii Superbi tyrannidem, inviſum eſſet, collega auctor fuit, ut ſponte ſe conſulatu abdicaret, quod & feciſſe eum ſcribit Livius, in cujus locum Brutus Valerium Publicolam ſuffecit. 11 Brutus. 12 Quibus in filios ſæve uſus eſt. 13 Filios ſuos 2 inter alios nobiles juvenes de reducendis Tarquiniis conjuratos, ipſe Brutus primus cum Tarq. Collatino Conſul virgis cæſos ſecuri feriri jubebit. 14 Bella inteſtina, ſive proditionem contra conſules Romanos. 15 Ad capitis ſupplicium. Utrique enim (ut jam diximus) magnâ populi miſeratione caput amputatum. 16 Ad libertatem partam melius conſervandam. 17 Deposcet. & produci curabit. 18 Utcunque judicabunt poſteri de hoc Bruti facto, patriæ tamen amor & juſtitia eius præponderabunt naturalem affectum. 19 Accipient, & patientur, id eſt, ſive laudabunt, ſive vituperabunt. 20 Bruti ſc. quibus ille ſeviit in liberos ſuos. 21 Rumores populi ſc.

1 *Quin* 2 *Decios*, 3 *Drusosque procul*, 4 *savumque securi*
Aspice 5 *Torquatum*, *&* 6 *referentem* 7 *signa* 8 *Camillum.*
Illa autem, 9 *paribus quas fulgere cernis in armis*, 826
Concordes 10 *animæ* 11 *nunc*, *& dum* 12 *nocte premuntur*;
Heu! quantum inter se bellum, *si* 13 *lumina vitæ*
Attigerint; *quantas* 14 *acies*, 15 *stragemq*; *ciebunt?*
16 *Aggeribus* 17 *socer Alpinis*, *atq*; *arce* 18 *Monœci* 830
Descendens; 19 *gener* 20 *adversis instructus Eois.*
21 *Ne*, 22 *pueri*, *ne* 23 *tanta animis* 24 *assuescite bella*,
Neu patriæ validas 25 *in viscera vertite vires.*
26 *Tuq*; *prior*, *tu* 27 *parce*, 28 *genus qui ducis* 29 *Olympo*,
30 *Projice* 31 *tela manu*, 32 *sanguis meus.*

1 Quinteriam. Transiit obiter ad Consules, quorum virtus Remp. Romanã auxit. 2 Patrem & filium, qui se pro salute legionum & patriæ devoverunt, pater bello Latino-filius Gallico.

3 Neronem, qui Hasdrubalem fratrem Annibalis cum exercitu vicit, & Claudium, Augusti privignum, qui Germanos domuit. 4 T. Manlium, qui Dictator filium suum securi cedi jussit, quod provocatus ab hoste contra imperium paternum pugnasset, utcunque feliciter. 5 T. Manlium Dictatorem intelligit, qui singulari certamine cum Gallo congressus, occiso, aureum torquem detraxit, ex quo *Torquati* nomen nactus est. 6 Quæ Galli, duce Brenno, abstulerant, victis hostibus, & urbe sibi restituta. Liv. 5. Plutarch, in Camillo. Polyb. 2. Florus. l. 1, cap. 13. 7. Vexilla. 8 Intelligit Furium Callum, qui Gallos, Romam opprimentes, tota Italia expulit. 9 Æquè potentibus. 10 Cæsaris & Pompeii: quorum ille superiorem, hic parem ferre non potuit. 11 Apud inferos. 12 Nondùm ingressæ vitam; *vel*, quamdiu hîc apud umbras sunt. 13 Plenam vitæ ætatem. 14 Quanta prælia. 15 Cladem, occisionem, cadaverum interfectorum multitudinem concitabunt? 16 Per montes Alpinos, id est, Alpes, per quos Cæsar Germanorum & Gallorum robore instructus adversus Pompeium generum in Italiam descendit. 17 Cæsar, cujus filia Julia Pompejo nupserat. 18 Ubi Hercules Monœcos, id est, solus colitur: ubi Hercules contra Ligures à Jove auxilium impetrasse dicitur; nam lapidibus pluit, & ita solus ibi mansit, ὡς μόνος οἰκῶν: undè videtur à μόνος *solus*, & οἶκος *habito*. 19 Pompeius ciebit milite suo & auxiliis regum & pop. Orientalium instructus. 20 Ex adverso venientibus: quia Galli ad Occidentem vergunt. 21 Dehortatur, blande & cum affectu compellatos senex à bello civili. 22 Familiæ meæ filii. 23 Quanta gesturi eritis, si animum non represseritis. 24 Assuefacie. Enallage generis. Sic Flor. 4. 12, 43. *A menios, victo rege Tigrane, in hoc unum servitutis genus Pompeius* assueverat, *ut rectores à nobis acciperent.* 25 In concives per bella intestina. 26 Cæsar, victor, qui certè victoriâ clementer usus est. 27 Abstine à bello. 28 Propter Venerem, Æneam. Julum, undè duxit Cæsar originem. 29 A Jove, rectore Olympi. 30 Jace procul. 31 Arma, belli instrumenta. 32 Qui de sanguine meo oriturus es,

1 L. Mummius, qui vicit Achæos, Corinthum delevit, triumphans egit carrum ad Capitolium, 2 Triumphantium, 3 Ad arcem Romanam, in quâ Jupiter colebatur. Mos enim erat, triumphantes curru in urbem & Capitolium invehi. Dictum est autem *Capitolium* à *capite Toli* cujusdam hominis ibi reperto, dùm foderunt fundamenta. Anteà enim *arx Tarpeja* aut *Tarpejus* hic mons dicebatur, à virgine Vestali *Tarpejâ*, quæ ibi à Sabinis necata & sepulta est. Liv. l. 1. 4 Urbe Achajæ, duobus inclyta portubus. 5 Triumphalem. 6 Occisis. 7 Populis in Peloponneso, id est, Achæis, Chalcidensibus & Bœotis. 8 Funditus everrer & delebit. 9 Aliusc. Q. Metellus. 10 Oppidum illud Argivorum. 11 Et Mycenas. Peloponnesi urbem, non procul ab Argis à Perseo, Danaës filio, ædificatam, Agamemnonis patriam. 12 Et alius se, Curius Dentatus vincet ipsum Æaci nepotem Pyrrhum, Epirotarum regem: hunc enim Curius Dentatus Italia expulit & vicit, 20. hostium millibus cæsis. 13 Qui est de genere. Appositio. 14 Achillis. Genitivus Græcus. 15 Majores suos Trojanos, unde Romani originem ducturi sunt. 16 Profanata, polluta à Græcis furto Palladii & stupro Cassandræ: quorum hoc ab Ajace, Oilei filio; illud ab Ulysse & Diomede perpetratum fuit. 17 Cato major, Censorie: qui max. Orator, max. Imperator, max. Senator fuit. 18 Tacendo dicte. 19 Cornelius Cossus, victo Larte Tolumnio, Vejentium rege, opima spolia Jovi Feretrio tulit. 20 Sempronium & filios Tiberium & Cajum, ex Cornelia, viros eloquentia claros, sed infelices. 21 Duos, Numerus distributivus pro cardinali. 22 Terrores. 23 Majorem & Minorem Africanum. 24 Stragem Carthaginensium. Scip. Major Carthaginem tributariam fecit, Minor delevit. 25 Continentem, in re tenui repudiantem à Samnitum legatis oblatum aurum, dicentemque, *Malle se aurum habentibus imperare, quam aurum habere.* 26 Al. *sulcos.* 27 Cincinnatum intelligit civem Romanum Atiliæ gentis: cui agrum colenti delata ob virtutem dictatura est, teste Livio. *Serranus* autem à *serendo* dictus est: quòd ab iis, qui dictaturam ei delatam nunciabant, aggellum *serens* inventus fuerit. Plin. l. 18. c. 3. De Fabiis, vide quæ nos ad Sal. p. 231. a. & b. Val. Max. p. 71. & Flor. p. 50. Hoc solummodò addam, quod cognomen hoc *Fabiorum* sortiti sint ex re rusticâ, nempe à *fabarum* satione: sicut alii veterum haud infimæ sortis. Ita Ciceriones, Pisones, ac Lentuli ob ciceres, pisa, lentesque eximiè satis, generosum familiæ nomen adinvenêre. 28 Cujus familiæ 306. uno prælio contra Vejentes ad Cremeram fl. interierunt. 29 Q. Fabium Maximum innuit, qui cedendo sequendoque vicit Hannibalem.

1 *Victor aget currum, cæsis insignis Achivis.*
8 *Eruet ille Argos, Agamemnonia[que] Mycenas,*
12 *Ipsum[que] Æaciden, genus armipotentis Achilli:*
15 *Vltus avos Trojæ, templa & temerata Minervæ.*
17 *Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Coss[e], relinquat?* 841
20 *Quis Gracchi genus? aut geminos, duo fulmina belli,*
23 *Scipiadas, cladem Libyæ? parvoque potentem*
26 *Fabricium? Vel te sulco, Serrane, serentem?*
28 *Quò fessum rapitis Fabii? tu Maximus ille es,* 845

1 *Vnus*

1 *Unus qui* 2 *nobis* 3 *cunctando* 4 *reſtituit rem,*
5 *Excudent* 6 *alii* 7 *ſpirantia* 8 *mollius* 9 *æra:*
Credo equidem, vivos 10 *ducent de marmore* 11 *vultus:*
12 *Orabunt cauſas melius:* 13 *cœlique meatus*
14 *Deſcribent radio, &* 15 *ſurgentia ſidera dicent.* 850
Tu regere 16 *imperio populos, Romane, memento,*
(17 *Hæ tibi erunt artes*) *paciq; imponere* 18 *morem;*
19 *Parcere ſubjectis, &* 20 *debellare ſuperbos.*
Sic 21 *pater Anchiſes; atq;* 22 *hæc* 23 *mirantibus addit:*
Aſpice, 24 *aut inſignis* 25 *ſpoliis* 26 *Marcellus* 27 *opimis*
Ingreditur, victorq; viros ſupereminet omnes. 856

1 Solus. De quo ſic ſcripſit Ennius: *Unus homo nobis cunctando reſtituit rem.*
2 Generi noſtro, id eſt, populo Romano.
3 Morando, moram trahendo, & ſic Hannibalem illudendo, Undè *Cunctator* appellatus eſt. Lege Flor. & quæ nos ibid. p. 103. 4 Al. *reſtituis*: quod non diſplicet. 5 Excudendo effingent. Ab enumeratione illuſtrium Imperatorum, tranſit ad partitionem rerum, in quibus diverſæ gentes excelluerunt; q. d. Alii aliis artibus præſtabunt, toti orbi imperabunt, defendent afflictos, & injurios atque inſolentes bellis compeſcent. 6 Corinthios innuere videtur. 7 Quaſi ſpiritum habere apparentia. Fuſoriam intelligit & conflaturam metallorum. 8 Dulcius & magis ad vivum. 9 Signa ærea. 10 Quod ſucceſſu temporis fundent. 11 Statuariam innuit, quæ ars vivas perſonarum quarumliber effigies imitatur. 12 Alii (ut Anthenienſes, qui eloquentia claruerunt) oratione cauſam, alicujus melius defendent, agent. Sic Terent. Phor. 1, 5, *Servum hominem* cauſam orare *leges non ſinunt.* 13 Aſtrorum mortus & curſus. 14 Alii (ut Chaldæi & Ægyptii, qui Aſtronomia inſignes fuêre) deſcribent virga, qua in pulvere Geometræ deſcribunt menſuram atque ſitus rerum, locorumque eram. *Radius* proprie eſt ſplendor à Sole emicans. Item textoris inſtrumentum. *Radii* quoque in rotis dicuntur, qui hinc centro, illinc canthis inſeruntur. Inſtrumentum etiam quo raduntur menſuræ: quod alio nomine *Hoſterium* nominant. 17 Quæ ſigna & quando ſurgant, id eſt, peritiores erunt Geometriæ & Aſtronomiæ. 16 Per imperium. 17 Sequentes ſc. 18 Leges, id eſt, moderari pacem. 19 Ignoſcere, veniam & impunitatem dare ſubditis ac ſe dedentibus. 20 Imperio pacêre detrectantes, rebelles bello proſequi. 21 Sc. *locutus eſt.* Verba ſunt Virgilii, qui novam narrationem texentem inducit Anchiſen. 22 Sequentia. 23 Dùm Æneas & Sibylla mirarentur. 24 Quomodo. 25 Interfecto Gallorum quee Viridomaro ad Claſtidium oppidum, detractiſque eidem opimis ſpoliis. 26 Claudius Marcellus, qui docuit Annibalem poſſevinci. 27 Magnificis, egregiis amplis, principi exercitus hoſtium, ſc. Viridomaro, Gallorum duci, detractis. *Opima* enim *ſpolia* vocantur arma, quæ dux occiſe à ſe hoſtium duci detrahit. Dicuntur autem ferè *Opima*, non addità voce *ſpoliorum*, intellecta tamen. Ita Sen. Herc. Fur. Opima *victi regis ad ſuperos refert.* 21 Excellit gloria rei militaris, prudentia & virtute.

Hic

1 Sc. eam, id est, dum magnus erit tumultu tumultus autem erat, cum ex subito & vicino pleruque bello summa oriebatur perturbatio. Ideò tunc, indicto Senatus decreto justitio, saga sumebantur. Nec enim Jurisdicendo vacare

Hic rem Romanam, magno 1 *turbante tumultu*,
2 *Sistet* 3 *eques* : 4 *sternet* 3 *Pœnos*, 6 *Gallumq́*; 7 *rebellem*,
8 *Tertiaq́*; 9 *arma* 10 *patri suspendet* 9 *capta* 11 *Quirino*.
Atq́; 12 *hic Æneas* (13 *una namq́ ire videbat* 860
Egregium formâ juvenem, & fulgentibus armis;
Sed 14 *frons* 15 *læta parum, &* 16 *dejecto* 17 *lumina* 18 *vultu*)
Quis, pater, ille, 19 *virum qui sic comitatur* 20 *euntem*?
Filius? an-ne aliquis 21 *magnâ de stirpe* 22 *nepotum*?
Quis 23 *strepitus* 24 *circa comitum*! 25 *quantum instar*
in ipso est! 865
Sed 26 *nox atra* 27 *caput tristi circum volat umbrâ*.
Tum 28 *pater Anchises lacrymis* 29 *ingressus obortis*:
O nate, ingentem luctum ne quære 30 *tuorum*.
31 *Ostendent terris hunc tantum fata*; *neque* 31 *ultrâ*
Esse sinent: 33 *nimium vobis Romana* 34 *propago* 870

debere prudenter existimarunt, cum secutos fortè cives aut mitiora sperantes præsentis ac magni periculi suo ipsi exemplò admonere debebant. & leges fruſtrà exerceri ostenderet, ni imminens iis pernicies armis omnium averteretur. Nec id sufficiebat, etiam delectus isto tempore & in Urbe & in Italiâ habebatur promiscuè, nec ullum excusabat vacatio. 2 Tranquillam facies. 3 De ordine equestri. 4 Quod fecit bis ad Nolam, devicto Annibalis exercitu. 5 Punicos. 6 Viridomaro occiso, & reliquis Mediolanum fuga se recipientibus. 7 Quod sæpius victus, & in deditionem receptus, iterùm bellum instaurat, & victoris Imperium detrectat, ut ex Cæsare constat. 8 Nam prima Romulus Jovi Feretrio, Acrone, Cæninensium duce, occiso; secunda Corn. Cossus, obtruncato Larte Tolumnio, Vejentium rege, suspenderant: de quibus Ep. Liv. 20. 9 Opima spolia. 10 Patriæ patri, ipsique urbis conditori. 11 Romulo sed tamen Jovi Feretrio dedicata. 12 Hoc loco, vel hoc tempore sc. *ait*. 13 Simul cum M. Claudio Marcello, qui ab Hannibale per insidias cæsus fuit. 14 Sc. *ejus erat*. 15 Quia cito moriturus erat. 16 Ad terram inclinato, quod vicinæ mortis judicium est. 17 Oculi sc. *erant*. 18 In vultu. 19 Cl. Marcellum Cos. 20 Ingredientem cum victoria & opimis spoliis. 21 Egregia. 22 Posterorum nostrorum à nobis descensurorum. 23 Plausus & popularis favor, ac pompa frequens Romanorum funus ejus sequentium. 24 Eum. 25 Quanta indoles & spes ad summos honores & gloriam? *vel*, quam ferri superiorem illum Marcellum? undè sperandum est fore, ut illum virtute æquiparet. 26 Caligo densa, vel mors. Catul. Nox *est perpetuâ una dormienda*. 27 Ejus. 28 Æneæ. 29 Sc. est, id est, loqui cœpit. 30 Minorum. ut Augusti & Octaviæ. 31 Introibit vitæ hoc theatrum, tantùm ut exeat. natus enim annos 18. ut alii. 20. interiit Ant. Musæ medici incuria. 32 Sc. *in terris*. 33 Invidistis sc. Romanis diuturnam vitæ ipsius usuram, & perpetuum tanti viri futuri donum. 34 Propagatio, progenies Romana, id est, Romani ab ipsa Æneæ posteritate prop gati. Metaphora, à vitis eâ parte, quæ palaßm ducitur, & latius atque latiùs extenditur.

Visa

Visa potens, Superi, 1 *propria hæc si* 2 *dona fuissent.*
3 *Quantos ille virûm magnam* 4 *Mavortis ad urbem*
5 *Campus* 6 *aget gemitus! vel quæ,* 7 *Tiberine, videbis*
8 *Funera, cum tumulum præterlabêre* 9 *recentem!*
Nec puer 10 *Iliacâ quisquam de gente* 11 *Latinos*
12 *In tantum spe* 13 *tollet avos: nec* 14 *Romula quondam*
Ullo se 15 *tantum tellus jactabit* 16 *alumno.*
Heu pietas, heu 17 *prisca fides, invictaque bello*
Dextera! non illi 18 *quisquam se impune tulisset*
19 *Obvius armato; seu cum pedes iret in hostem:*
Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
Heu 20 *miserande* 21 *puer!* 22 *si* 23 *quà fata* 24 *aspera rumpas.*
Tu 25 *Marcellus eris: manibus* 26 *date lilia plenis:*
27 *Purpureos spargam flores,* 28 *animamq́;* 29 *nepotis*
His 30 *saltem* 31 *accumulem donis, & fungar* 32 *inani*
Munere. 33 *Sic totâ passim* 34 *regione* 35 *vagantur*

1 Perpetuntur I. 2. Propriamque *dicabo*. Sic Ter. Andr. 4. 3.
2 Si Romanis sua felicitas per Marcellum diuturna fuisset.
3 Quanto luctu, quanta pompa ducetur funus illius in campo

Martio, juxta Tiberim sexcentis sc. lectis ornatum. 3 Martis urbem, id est, à Romulo, Martis filio, conditam, Epenthesis. 5 Martius. Est autem Metonymia: neque enim campus ipse, sed frequens populi Rom. multitudo carissimum sibi principem lugebat. 6 Excitabit, ducet. 7 Deus Tiberis. 8 Quod sumus. 9 In quo recens aggesto ipsius Marcelli cineres conditi sint. 10 Trojana. 11 Italicos. 12 Usque adeò. 14 Eriget parentes & propinquos, quibus de se egregium virtutis specimen polliceri visus fuerit. 14 Romuleo, Romana. 15 Quantum de hoc uno. 16 Quem aluerit & genuerit: q. d. nullo principe tam se efferet Roma, quam hoc Marcello. 17 Antiqua fidelitas, quæ ex hujus indole deprehendetur. 18 Sc. *obvius*. 19 Obviam. Enallage partis: *vel*, obvium Enallage casus. 20 Miseratione digne. 21 Pathos ab ætate. 22 Quod si Deorum benignitate, aut qua ratione aliâ poteris fatalem moriendi necessitatem effugere, tu verè eris Marcellus. Fertur Poëta recitasse librum hunc sextum coram Augusto, præsente Octaviâ, quæ audito nomine filii sui, quod ille hucusque suspenderat, spiritu defecisse dicitur; refocillata tandem fletu atque ejulatu omnia miscuisse, sed Poëtæ pro singulis hujus argumenti versibus dena sestertia dari jussisse. 23 Aliqua ratione. 24 Inimica vincas. 25 Octaviæ filius. 26 Hortatur posteros Romanos ad persolvenda puero magnifico apparata justa. 27 Ut inspergam tumulo mortui rosas. 28 Pro more funerum ornandorum, maxime in juvenum funeribus, quorum immaturam mortem referebant flores illi decerpti sparsique. 29 Marcelli. 30 Ut minimùm floribus, quandoquidem alio munere eum cumulare non possum. 31 Augeam, concervem. 32 Nihil profuturo defuncto, cujus nullus sensus ad eum sit perventurus: quia pompa funebris solatio est vivis, non mortuis. 33 Talia dicendo Redit ad narrationem, undè digressus fuerat. 34 Sc. *in*. 35 Anchises, Æneas & Sibylla.

1 Aëriis: ubi umbræ aëriæ.
2 Circumspiciunt & disquirunt.
3 Filium suum Æneam.
4 Futuræ laudis,
5 Æneæ,
6 In Italia, cum Turno & Mezentio.
7 Et indicat populos Laurentum, Latii oppidum incolentes, ad quos acceſſurus eſt, quidque cum iis ſit tractaturus. 8 Regiam Latini regis, oppidum Laurentum. 9 Quomodo, Tineſis. 10 Apud inferos. Totius libri Epilogus, conſtans deſcriptione portarum Somni, quas deſcribit à materia, & ab uſu. 11 Duæ. 12 Somnii. Hom. δοιαὶ πύλαι εἰσὶν ὀνείρων, Ec. Cùm duas ſomniorum portas faciat. Corneam unam, oculorum ſe à cornea tunica, Eburneam alteram, oris, cujus ſeptum denſum eburneum; illam veram, hanc falſam, quia quæ videntur certiora ſunt, quàm quæ audiuntur ore prolata; Æneam portæ eburnea emittit; obſcurè ac ſymbolicè indicant totam hanc περαλογίαν, deſcenſum & relationem de inferis æquè vera eſſe ac ſomnia ex eburnea porta emiſſa. Macrob. l. 1. in Somn. Scip. Scip. c. 3. 13 Dicitur eſſe. 14 Phantaſmatibus. 15 Sc. eſt. 16 Ebore, parte elephantis. Synecdoche. 17 Quæ aliud repræſentant, quàm ſint. 18 Ad regionem mortalium, in mundum, qui Manibus ſuperi: ſomnia autem ab inferis mitti credita. 19 Per eam. 20 Somnia & phantaſmata. *Inſomnium* propriè dicitur, quoties ea cura, idque ſtudium memoratis. 23 Quo loco. 24 Eos. 25 Per quam falſa emittuntur inſomnia. 26 Æneas. 27 Proficiſcitur, ſe recipit, tenet: undè *fecta* dicitur, quia propoſitum tenet. 21 Quos illic in littore reliquerat. 22 Qui paulo poſt dictus eſt portus Cajetæ, à *Cajetâ*, Æneæ nutrice, quæ ibi mortua eſt, denominatus. 30 Recta via progrediendo. 31 Per littus. 32 Priore parte navis. 33 A ſociis. 34 Ad littus applicitæ. 35 Naves. Synecdoche.

1 *Aëriis in campis latis, atque omnia 2 luſtrant.*
Quæ poſtquam Anchiſes 3 natum per ſingula duxit,
Incenditque animum 4 famæ venientis amore:
E xin bella 5 viro memorat, quæ deinde 6 gerenda;
7 Laurenteſq; docet populos, urbemq; 8 Latini, 895
Et 9 quo quemq; 9 modo fugiatq; feratq; laborem.
10 Sunt 11 gemina 12 Somni porta: quarù altera 13 fertur
Cornea, quâ veris facilis datur exitus 14 umbris:
25 Altera candenti perfecta nitens 16 elephanto, 895
Sed 17 falſa 18 ad cœlum 19 mittunt 20 inſomnia 21 manes.
22 His 23 ubi tum natum Anchiſes, unàque Sibyllam
Proſequitur 22 dictis, portaque 24 emittit 25 eburnâ:
26 Ille viam 27 ſecat ad naves, 28 ſociosque reviſit.
Tum ſe ad 29 Cajetæ 30 recto fert 31 littore portum: 900
Anchora de 32 prora 33 jacitur; ſtant 34 littore 35 puppes.

P. VIRG.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER VII.

ARGUMENTUM.

CAjetam, nutricem suam, Æneas sepelit, locumque ipsum ab ejus nomine Cajetam appellat. Inde Circes sedem prætervehitur, secundoque vento ad Tiberis ostia defertur 1 adversoque flumine subvectus, in Laurentem agrum egreditur. Ibi cum ex Ascanii verbis cognovisset, eam esse terram satis sibi debitam, ad Latinum regem, qui ejus tractus regnum obtinebat, centum oratores mittit, qui & suo nomine illi munera offerrent, & urbis condendæ locum peterent. Latinus, legatione benignè auditâ, præter postulata, Laviniam filiam suam, quam & ex Fauni, patris sui, oraculis, & Augurum responsis externo viro tradere jubebatur, ultro Æneæ conjugem offert. Interim Juno, prosperis Trojanorum rebus offensa, Alecto ad disturbandam pacem ab inferis evocat: quæ primum Amatam, Latini uxorem, deinde ipsum etiam Turnum furiis suis implet: atque inde ad Trojanorum juventutem conversa, quæ tùm fortè venationi operam dabat, mansuetum illis cervum objicit, Tyrrhi armentarii regii liberis imprimis charum, quem cum Ascanius sagitta vulnerasset, rustici, arreptis armis, in Trojanos impetum faciunt. Alecto ex superiore loco classicum canit: cadunt in eo tumultu Almon, Tyrrhi filius, natu maximus, & Galesus, agricola regionis totius locupletissimus, qui cum in urbem mortui essent relati, Turnus, & Amata regem Latinum ad bellum suscipiendum, injuriamque manu vindicandam exstimulant. Verum cum ille & fatorum, & fœderis, nuper cum Trojanis initi, memor, adduci non posset, ut illis bellum indiceret, Juno ipsa belli portas aperuit. Turni auspicia ad bellum sequitur Mezentius, unà cum Lauso filio: item Aventinus, Herculis ex Rhea filius, Catillus & Coras Tiburtini, fratres, Camilla è Volscorum gente, mulier fortissima, aliique complures, quorum catalogus ad finem libri recensetur.

TU 1 *quoq; littoribus* 2 *nostris* 3 *Æneïa nutrix*
Æternam moriens 4 *famam Cajeta dedisti:*
Et nunc 5 *servat honos* 6 *sedem tuus*; 7 *ossaq;* 8 *nomen*

1 Sicut Palinurus promontorio in Lucania; Misenus monti in Campania, lib. 5, & 6, sic & tu Cajeta nutrix Æneæ, nomen deditti portui. Quem tamen alii à κάιειν dictum volunt, quod ibi Trojanorum classis incensa fuerit. 2 Italicis. 3 Nutrix Æneæ. 4 Nomen. 5 Sedes servat tuum honorem Hyppallage. 6 Sepulchrum tuum, quod tuum nomen inscriptum habet. 7 Tua. 8 Tuum.

1 *Hesperia,*

1 Italia: dicta Græcis, quod ad Vesperum sita esset. Ut Italis Hispania, dicta Hesperia ultima magna ab armis & gloria: est enim minor quam Hispania.

1 *Hesperiâ in magnâ (2 si qua est ea gloria) signat.*
At pius 3 exequiis Æneas 4 ritè solutis, 5
Aggere 5 compositò 6 tumuli, postquam 7 alta 8 quierunt
Æquora, 9 tendit iter velis, 10 portumque relinquit.
11 Adspirant auræ 12 in noctem, 13 nec candida 14 cursûs
Luna negat: 15 splendet 15 tremulo sub lumine pontus.
Proxima 16 Circæ 17 raduntur littora terræ: 10
18 Dives 19 inaccessos 20 ubi Solis 21 filia lucos
Assiduo 22 resonat 23 cantu, 24 tectisque superbis
Urit 25 odoratam nocturna in lumina 26 cedrum,
27 Arguto 28 tenuês percurrens pectine telas.

Pœtis dicitur ab Hespero fratre Atlantis.

29 Hinc 30 exaudiri gemitus, iræque leonum 15
Vincla recusantum, & serâ sub nocte rudentum:
31 Setigerique sues, atque in præsepibus ursi
Sævire, ac formæ magnorum ululare luporum:

2 Quia multi censent eam gloriam nihil ad defunctos pertinere.

32 Quos hominum ex sævâ 33 Dea potentibus herbis
34 Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum, 20

3 Officiis funebribus.

35 Quæ ne monstra pii paterentur talia Troes,
Delati in portus; neu littora 36 dira 37 subirent,
38 Neptunus ventis implevit vela 39 secundis;
Atq; 40 fugâ dedit, & 41 præter vada 42 fervida 41 vexit
Iamq; rubescebat 43 radiis mare, & æthere ab alto

4 Juxta ritum.

Aurora in roseis fulgebat 44 lutea bigis: 26

5 Accumulato.

Cum venti 45 posuêre, omnisque repentè 46 resedit

6 Sepulcri. 7 Profunda. 8 Tranquilla facta sunt. 9 Navigat tensis velis. 10 Cajetæ 11 Increbescunt. 12 Circa noctem. 13 Luna clarè lucebat. 14 Suum. 15 Stintillante. 16 Quam Circe habitabat. 17 Leniter tanguntur à navibus Æneæ, id est, pertransit Circæam terram. 18 Expressa hæc ex Hom. 5. Odyss. de Calypso, & 10. de Circe: vide & hæc imitatum Ovidium 10 Met. 19 Inaccessibiles, nulli impunè adeundos ob periculum artium magicarum: *vel*, propter paludes & brevia. 20 In quâ terra. 21 Circe. 22 Resonare facit. 23 Leniendo lanæ ac telæ studio. 24 Magnifico domicilio. 25 Odoriferam. 26 Faces; vel oleum è cedro, in usum lampadum, loco olei, quod tunc in Italia in usu non erat. 27 Subtili, stridulo. 28 Extenuatas. 29 Ex his locis Circeæ terræ. 30 Exaudiebantur. Enallage modi. 31 Porci magnas setas gerentes. *Multa boum circà mactantur corpora morti*, Setigerosque sues, &c. 32 Leones, sues, ursos & lupos. 33 Solis filia, Circe venefica. 34 Transformaverat in formas belluinas. 35 Ne contingeret iis Trojanis in hujusmodi monstra mutari. 36 Quæ à dira habitantur venefica 37 Subintrarent. 38 Deus maris. 39 Prosperis, à tergo flantibus. 40 Faculratem fugiendi. 41 Prætervexit Trojanos. Tmesis. 42 Periculosa navigantibus. 43 Solaribus. Descriptio matutini temporis à signis antecedentibus. 44 Lutei coloris, qui est subrubeus. 45 Sc. se, id est, sedati sunt, cessavêre, quievêre. 46 Quievit.

Flatus

Flatus, & in 1 *lento luctantur* 2 *marmore* 3 *tonſæ,*
Atque hîc Æneas ingentem ex 4 *aquore* 5 *lucum*
Proſpicit: 4 hanc inter 7 *fluvio* 8 *Tiberinus* 9 *amœno,*
10 *Verticibus rapidis, & multâ flavus* 11 *arenâ,* 31
In mare 12 *prorumpit: 13 variæ* 14 *circumque ſupràque*
Aſſuetæ ripis volucres, & fluminis alveo,
Æthera mulcebant cantu, 15 *lucoque volabant,*
16 *Flectere iter ſociis,* 17 *terraq; advertere* 81 *proras* 35
19 *Imperat, & latus fluvio ſuccedit* 20 *opaco.*
21 *Nunc age, qui reges, Erato, qua tempora rerum,*
Quis Latio 22 *antiquus fuerit ſtatus.* 23 *advena* 24 *claſſem*
Cùm primùm 25 *Auſonios exercitus appulit oris,*
26 *Expediam, & primæ* 27 *revocabo* 28 *exordia pugnæ.*
Tu 29 *vatem, tu Diva,* 30 *mone: dicam* 31 *horrida bella;*
Dicam 32 *acies,* 33 *actoſque animis in funera reges,*
34 *Tyrrhenamq; manum, totamq;* 35 *ſub arma coactam*
36 *Heſperiam: major* 37 *rerum mihi* 38 *naſcitur ordo:*
39 *Majus opus* 40 *moveo.* 41 *Rex arva Latinus, & urbes*
Jam 42 *ſenior, longa placidas in pace regebat.* 46
43 *Hunc* 44 *Fauno, & Nymphâ genitum* 45 *Laurente*
46 *Marica*

1 Tranquillo, quietè refluente, non commoto.
2 Mari marmorei coloris.
3 Sc. *palmulæ*, id eſt, remi. *Tonſæ* autem dictæ ſunt vel à *tondendo*, iradendo, quod fluctus radant & decutianti vel, à *tundendo*, quòd fluctus *tundant* & verberent.
4 Æquato mari.
5 Sylvam Jovis indigetis, quæ non cæditur. 6 Lucum. 7 Profluxu. 8 Fluvius ipſe, vel Deus fluminis. 9 Tranquillo. Sic l. 2. Æn. *Ubi Lydius arva Inter opima virum, leni fluit agmine Tibris.* 10 Aquis rotatis 11 Quem concitant [illegible] 12 Vi exit. 13 Variarum ſpecierum. 14 Per circuitum, id eſt, antè, retrò, & utrimque & à parte ſuperiori. 15 Per lucum. 16 Quia flectendo naves, facimus iter, quâ volumus. 17 Ad terram. 18 Anteriores partes navium. 19 Mandat Æneas. 20 Umbroſo, propter lucum, quem medium interfluit. 21 Alterum operis partem, quæ eſt de bellis ab Ænea in Italia geſtis, aggreſſurus, jnvocat Muſam, quæ *nomen amoris habet* (quia ἔρως, ἔροτος, *amor* dicitur) ad bella illa dicenda; eò quod hæc bella ex amore & nuptiarum Laviniæ ambitu orta ſint. 22 In quo multò antè longa ſerie à priſcis regibus, jano Saturnoque, regnatum fuerat. 23 Externus. 24 Sc. *hanc* 25 Italicis. 26 Expedite recitabo. 27 Ab oblivione ad memoriam. 28 Cervi interitum: cujus cauſa fuerat Aſcanius, qui venando eum vulnerarat. 29 Me Poëtam. 30 Inſpirando. 31 Quæ ſubſecuta ſunt. 32 Exercitus ad pugnam inſtructos. 33 Impulſos animoſitate in mortem ſuam: quia revera & Latinus, & Turnus, & Æneas interiiſſe dicuntur. 34 Copias Tyrrheni populi, prater Tarcontem. 35 Ad arma compulſam & congregatam. 36 Sc. *magnam*, id eſt, Italiam propter Diomedem. 37 Gerendarum. 38 Oritur & ordiendus eſt mihi. 39 Quam præcedens. 40 Aggredior. 41 Aboriginum ſc. Incipit jam narrare. 42 Provectioris ætatis. 43 Regem Latinum. 44 Deo agreſti. 45 Ejus provinciæ, ubi Laurentum erat, & Laurentes populi. 46 Minturnenſis littoris juxtà Lirim fluvium Deâ dictâ.

1 Adhuc quotidiè audimus & intelligimus.
2 Erat.
3 Picus.
4 Suum.
5 Repræsentat.
6 Generis Latini, & etiam Æneæ.
7 Remotissimus à fine sic est, primus, ultra quem non ascenditur.
8 Latino.
9 Voluntate & præordinatione Deorum quia constituerant Dii, ut per filiam Æneas regnum obtineret, & genus suum Italica sanguini commisceret.
10 In flore juventæ.
11 Proles virilis.
12 Sine fratre.
13 Regiam.
14 Quia regales.
15 Paterni regni hæres conservabat, aut poterat.
16 Lavinia.
17 Maritali copulæ.
18 Ad matrimonium.
19 Præpotentes viri.
20 Unicam filiam.
21 Matrimonio.
22 Eam.
23 Rutulorum rex, Dauni filius.
24 Matribus suis.
25 Latini regis uxor Amata.
26 Sc. *sibi*, id est, constituere maritum filiæ.
27 Prodigia & monstra, quæ portendebant ac incutiebant Amatæ terrorum divinæ iræ, ne se auderet Turno filiam dare nuptum.
28 Terribilibus signis.
29 Matrimonio & conatibus Amatæ.
30 Primum prodigium, sc. Examen apum, confidentium in apice lauri.
31 Sc. *in*.
32 Interioribus ædium locis, quæ planè, ut religiosa, ita inaccessa erant.
33 Habens frondem sacram.
34 Religione, quæ nascitur ob timorem.
35 Observata.
36 Laurum.
37 Laviniæ.
38 Regiæ.
39 Dicebatur Apollini, ut vaticinorum præsidi, confecrasse.
40 Laurentis urbis, *vel*, Laurentes populos, id est, ut dicerentur Laurentes.
41 Lauro.
42 Incolis sive habitatoribus ejus loci.
43 Lauri.
44 In unum collectæ.
45 Quæ advolaverant.
46 Cacumen.
47 Earum.
48 Per metuas intricationes complicatis.
49 Fœturæ sive multitudo & collectio apum in morena uvæ condependentium, quæ ex alveoribus sui evolaverant. Nam alias transferunt ad quemlibet multitudinem. Sic apud Liv. *Examina avium*, Just. 25, 1, 8 *Quanquam Gallorum eam tempestate tantæ fœcunditatis juventus fuit, ut Asiam omnem velut examine aliquo implerent*. *Examen* quoque ttylus est in lance sive ttatera, quæ quò pondus se vergit, exit. Unde Metaphorice ponitur pro exacto iudicio. Vide quæ nos ad Flor. p. 213.
50 Subitò apparens.
51 Sc. *de*.

1 Con-

1 *Accipimus. Fauno* 2 *Picus pater:* 3 *isque* 4 *parentem*
Te, Saturne, 5 *refert: tu* 6 *sanguinis* 7 *ultimus author.*
Filius 8 *huic,* 9 *fato Divûm, prolesque virilis* 50
Nulla fuit, 10 *primâque oriens* 11 *erepta* 10 *juventâ est.*
12 *Sola* 13 *domum, &* 14 *tantas* 15 *servabat* 16 *filia sedes,*
Iam matura 17 *viro, jam* 18 *plenis nubilis annis.*
19 *Multi* 20 *illam magno è Latio, totâque* 21 *petebant*
Ausoniâ: sic 22 *petit ante alios pulcherrimus omnes* 55
23 *Turnus,* 24 *avus, ataviſq; potens: quem* 25 *regia conjux*
26 *Adjungi generum miro properabat amore:*
Sed variis 27 *portenta Deûm* 28 *terroribus* 29 *obstant.*
30 *Laurus erat tecti* 31 *medio, in* 32 *pênetralibus altis,* 56
33 *Sacra comam, multoſq;* 34 *metu* 35 *servata per annos:*
36 *Quâ* 37 *pater inventam, primas cùm conderet* 38 *arces*
Ipse 39 *ferebatur Phœbo sacrasse Latinus,*
40 *Laurentisq; ab* 41 *eâ nomen posuisse* 42 *colonis,*
43 *Hujus apes summum* 44 *densæ (mirabile dictu)*
Stridore ingenti, liquidum trans æthera 45 *vectæ.* 60
Obsedêre 46 *apicem; &* 47 *pedibus* 48 *per mutua nexit,*
49 *Examen* 50 *subitum* 51 *ramo frondente pependit.*

1 *Continuò vates, Externum cernimus, inquit.*
Adventare 2 *virum*; & 3 *partes petere* 4 *agmen eas-*
dem
5 *Partibus ex iisdem, &* 6 *summâ dominarier* 7 *arce.*
8 *Prætereà,* 9 *castis* 10 *adolet dùm altaria tædis,*
Et juxta genitorem astat Lavinia virgo,
11 *Visa (*12 *nefas) longis comprendere* 13 *crinibus ignem,*
Atque omnem ornatum flammâ 14 *crepitante cremari;*
15 *Regales*q; *accensa comas, accensa coronam*
Insignem gemmis: 16 *tùm* 17 *fumida lumine fulvo*
Involvi, ac totis 18 *Vulcanum spargere* 19 *tectis.*
Id verò horrendum, ac visu mirabile 20 *ferri:*
Namque fore 21 *illustrem* 22 *famâ fatisque canebant*
Ipsam, sed populo magnum 23 *portendere bellum.*
At 24 *rex sollicitus* 25 *monstris,* 26 *oracula Fauni*
27 *Fatidici genitoris adit,* 28 *lucosque* 29 *sub* 30 *altâ*
Consulit 31 *Albunea, nemorum* 32 *quæ maxima* 33 *sacro*
34 *Fonte sonat,* 35 *sævumque* 36 *exhalat opaca* 37 *me-*
phitin.
38 *Hinc Italæ gentes, omnisq;* 39 *Oenotria tellus,*
In 40 *dubiis* 41 *responsa petunt:* 42 *huc* 43 *dona* 44 *sacerdos*

1 Statim, viso illo portento.
2 Maritum.
3 Ubi laurus est.
4 Virorum.
5 Id est, ex eodem mari Infero, unde venêre apes, advenire.
6 Sc. *in*-
7 Sicut apes summum apicem obsedérant.
8 Secundum prodigium, sc. Flamma lambens.
Ductam videtur ex historiâ

Servii Tullii: quâ memoriæ proditum est, flammam, caput ejus lambentem, regnum ei portendisse: de qua lege Cic. de Divin. l. 1. Valer. Max. 1, 6, 1, Liv. 1, 39, Flor. 1, 6, 1. & quæ nos ibid. 9 Impolluris. 10 Latinus incendit. 11 Illa visa est. 12 Quod nefas videtur, & bellum portendere cruentum. 13 Quæ res claritatem ejus, ad quam perventura erat, indicabat. 14 Multùm sonante. 15 Regaliter ornatis. 16 Deinde visa est. 17 Existens fumosa. Quæ res tristitiam portendebat, quia fumus lachrymas exitat. 18 Ignem lambentem. 19 Quod signum erat belli ab eâ gerendi. 20 Ferebatur. Enallage modi. 21 Claram & nobilem. 22 Prorèt Romanos, qui inde habituri erant originem. 23 Porrò, id est, prorsùm tendere, prædicere, præmonstrare. 24 Latinus. 25 Prodigiis hisce. 26 Loca, ubi responsa dabantur. 27 Fata dicentis & annuntiantis. 28 Consilium petit ab iis, qui præerant lucis. 29 In. 30 Densissima. 31 Fonte & nemore agri Tiburtis, sacro Albuneæ Nymphæ. 32 Albunea sylva. 33 Omnis enim fons alicui Deo dicatus. 34 Habet fontem cum sonitu defluentem. 35 Gravem. 36 Exspirat condensa & umbris tecta. 37 Sulphureum vaporem, assurgentem ex aquis Albulis, cujus gravi odore afflati futura canebant. 38 Ab hac sylvâ & fonte. 39 Italia primum dicta est Hesperia, deinde Ausonia, mox Oenotra, ab *Oenotro*, Lycaonis filio Arcade, huc advecto. Cluv. 1, 1, 1, c. 40 Casibus. 41 Oracula Deorum. 42 Ad hanc sylvam. 43 Sacrificia. 44 Eorum sc. qui responsa petunt, & nunc ipsius Latini.

1 Al. consulit.
2 Mactatarum.
3 Tempore nocturno.
4 Velleribus. Oraculum auctem consulturus purgabatur primùm, deinde cæsi arietis pelli incubuit, hinc per somnium captabat responsum.
5 Ad captanda oracula.
6 Ad sacrificium instratis.
7 Ad suscipiendas visiones.
8 Ob multa simulacra.
9 Per averni specum

1 *Cùm tulit, &* 2 *cæsarum ovium* 3 *sub nocte silenti*
4 *Pellibus* 5 *incubuit* 6 *stratis*, 7 *somnosque petivit,*
Multa modis simulachra videt volitantia miris,
Et 8 *varias audit voces*, 9 *fruiturque Deorum*
Colloquio, atq; imis 10 *Acheronta* 11 *affatur Avernis.*
Hîc & tum 12 *pater ipse petens responsa Latinus*,
13 *Centum lanigeras mactabat* 14 *ritè* 15 *bidentes:*
Atque 16 *harum* 17 *effultus tergo*, *stratisque jacebat*
Velleribus: 18 *subita ex* 19 *alto vox reddita luco est:*
Ne 20 *pete connubiis* 21 *natam* 22 *sociare* 23 *Latinis,*
O mea progenies! thalamis neu 24 *crede* 27 *paratis.*
Externi venient 26 *generi: qui* 27 *sanguine nostrum*
Nomen in astra 28 *ferant, quorumq; à stirpe* 29 *nepotes,*
Omnia sub 30 *pedibus*, 31 *quà sol* 32 *utrumq; recurrens*
Aspicit Oceanum, vertique regique videbunt.
Hæc responsa 33 *patris Fauni*, 34 *monitusque* 35 *silenti*
Nocte datos, non ipse suo 36 *premit ore Latinus:*
Sed circùm latè volitans jam fama per urbes
Ausonias tulerat: cùm 37 *Laomedontia* 38 *pubes*
Gramineo ripæ 39 *religavit ab aggere* 40 *classem.*
Æneas, primique duces, & pulcher Iulus
Corpora sub ramis 41 *deponunt arboris altæ:*
Instituuntque dapes, & adorea 42 *liba per herbas*
Subjiciunt epulis, (sic Iuppiter ipse monebat) 43
Et 44 *Cereale solum pomis agrestibus augent.*
Consumptis hîc fortè 46 *aliis*, 47 *ut vertere morsus*
Exiguam in 48 *Cererem* 49 *penuria adegit edendi.*

quium habet cum Dijs infernis. 10 Potestates quæ sunt in Acheronte. 11 Dormiendo. 12 Ab honore. 13 Numerus certus pro incerto. 14 Iuxta morem. 15 Oves biennes. 16 Centum ovium. 17 Sustentatus. 18 Subito. 19 Altarum arborum. 20 Quære. 21 Filiam tuam Laviniam. 22 Conjungere. 23 Alicujus viri è Latio. 24 Confide. 25 Turno. 26 Gener. Synecdoche numeri. 27 Propagatione suâ. 28 Efferant. 29 Ut Augustus. 30 Imperio suo & potestate. 31 Ab eâ parte, quâ, &c. 32 Orientalem & Occidentalem. 33 Sui. 34 Admonitiones 35 Cùm nullus adesset arbiter. 36 Non tacet, nec celat, sed protinus divulgat & aperit. 37 Trojana, à Laomedonte denominata. 38 Juventus: quia senes in Siciliâ fere manserant. 39 Iterum firmiùs ligavit. 40 Suam. 41 Recubant. 42 Ex farre, melle, oleo placentas factas. 43 Supponunt 44 Onerant, accumulant mensas, id est, liba adorea vel quadras è pane, sustentantes cibum, fructibus aliisque eduliis. *Solum* enim id omne dicitur, quod aliquid sustinet. 45 Comestis. 46 Eduliis. 47 Postquam. 48 Mensas adoreas. 49 Inedia & defectus eduliis.

Et 1 *violare* 2 *manu*, 3 *malisque audacibus* 4 *orbem*
5 *Fatalis* 6 *crusti*, 7 *patulis nec parcere* 8 *quadris:*
Heus, etiam mensas 9 *consumimus! inquit Iulus.*
10 *Nec plura* 11 *alludens: ea vox audita laborum*
Prima 12 *tulit finem: primamque loquentis ab* 13 *ore,*
14 *Eripuit* 15 *pater, ac stupefactus* 16 *numine* 17 *pressit.*
Continuo, Salve 18 *fatis mihi debita tellus,*
Vosque, ait, ô fidi Trojæ salvete 19 *Penates.*
20 *Hic* 21 *domus, hæc patria est:* 22 *genitor mihi talia namque*
(Nunc 23 *repeto) Anchises fatorum* 24 *arcana reliquit:*
25 *Cum te, nate, fames ignota ad littora vectum*
26 *Accisis coget* 27 *dapibus consumere* 28 *mensas:*
Tum sperare domos defessus, ibique memento
Prima locare manu, 29 *molirique aggere tecta.*
Hæc erat 30 *illa fames: hæc nos* 31 *suprema* 32 *manebant,*
33 *Exitiis positura* 34 *modum.*
35 *Quare agite, &* 36 *primo læti cum lumine Solis,*
37 *Quæ loca, qui-ve* 38 *habeant homines, ubi* 39 *mœnia*
40 *gentes*
41 *Vestigemus, & à portu* 42 *diversa petamus.*
Nunc 43 *pateras* 44 *libate* 45 *Iovi, precibusque;* 46 *vocate*
47 *Anchisen* 48 *genitorem, & vina* 49 *reponite mensis.*

1 Mensæ ení factæ habitæ.
2 Frangendo.
3 Maxillis. *Mala* enim est pars faciei eminens inter oculum, nasum & buccam.
4 Placentam orbiculare in quatuor partes sectam.
5 A fatis. ut ita absumatur, prævisi. Erat enim in fatis, &c ab Harpyia Celæno prædictum suprà l. 3. v. 255.
non priùs habituros errorum

& laborum finem, quàm dira eos fames adegisset mensas absumere. 6 Partis durioris & exterioris ipsius panis. 7 Apertis. 9 Fructis panis in formam quadratam incisis. 9 Comedimus. 10 Sc. *erat.* 11 Ad oraculi conformitatem, id est, non plura dicebat, quæ oraculo respondèrent. 12 Attulit. 13 Ascanii. 14 Eam vocem sc. vix expectans, donec totam eloqueretur. 15 Æneas. 15 Oraculi fide & miraculo. 17 Suppressit eam vocem, ut posset ipse precari. 18 Ex fatorum permissione. 12 Dii domestici. 20 Quo nunc appulsi sumus. 21 Sc. *firma.* 22 Tribuit patri quod edixerat Harpyia: vel fortè idem prædixerat Anchises. 23 Memoria revolvo. 24 Secreta. 25 Verba sunt Anchisæ. 26 Circumcisis & corrosis, ita ut nihil reliquum sit. 27 Obsoniis. 28 Super quas cibum pones. 29 Cum molimine munire mœnibus primam urbem. 30 Quam pater prædixerat. 31 Ultima. 32 Exspectabant. Al. *manebat.* 33 Maris erroribus & periculis: *nam terrâ graviora manent.* 34 Finem. 35 Exhortatur socios ad explorandam regionem. 36 Ut primùm Sol crastinus ortus fuerit. 37 Sc. *hæc sint.* 38 Incolant, habitent: ut Gracè ἔχειν. 39 Sc. *sint.* 40 Hujus populi. 41 Exploremus. 42 Loca. 43 Vina è pateris. Continens pro re contentâ. 44 Offerte degustantes. 45 Fatorum auctori. 46 Invocate. 47 Consecratum scil. ut lib. 5. 48 Patrem meum. 49 Iterùm ponite: nam propter verba Ascanii turbata erat omnia.

Sic

1 Viridi. 2 Caput. 3 Cingit, coronat, ritu sacrificantium. 4 Deum Topicum, sc. Apollinem, ut volunt. Regione aliquam ingressis religiosi moris erat Genios loci Deosque Topicos salutare. 5 Quia mater Deorum dicitur. 6 Deam terræ, id est, Opim. 7 Deos fluminum. 8 Deinde post Deos locorum. 9 Ab Ida monte

Sic deindè effatus, 1 *frondenti* 2 *tempora ramo* 135
3 *Implicat, &* 4 *Geniumque loci,* 5 *primamque Deorum*
6 *Tellurem, Nymphasque, & adhùc ignota precatur*
7 *Flumina:* 8 *tum Noctem, Noctisque orientia signa,*
9 *Idæumque Iovem,* 10 *Phrygiamque* 11 *ex ordine*
10 *matrem* 139
Invocat, & 12 *duplices Cœloque, Ereboque* 13 *parentes.*
Hic 14 *pater omnipotens ter* 15 *cœlo* 16 *clarus ab alto*
Intonuit, radiisque 17 *ardentem lucis, &* 18 *auro,*
Ipse manu quatiens ostendit ab æthere nubem.
19 *Diditur hic subitò Trojana per agmina rumor.*
Advenisse diem, quo 20 *debita mœnia condant.* 145
Certatim 21 *instaurant epulas, atque* 22 *omine magno*
Crateras læti statuunt, & 24 *vina* 25 *coronant.*
26 *Postera cùm primâ* 27 *lustrabat* 28 *lampade terras*
Orta dies 3 *urbem, & fines, & littora gentis*
29 *Diversi explorant:* 30 *hæc fontis stagna* 31 *Numici,*
Hunc Tibrim fluvium, hîc fortes habitare 32 *Latinos.*
Tum 33 *satus Anchisa, delectos* 34 *ordine* 35 *ab omni,*
Centum 36 *oratores* 37 *augusta ad mœnia* 38 *regis*
Ire jubet, ramis 39 *velatos* 40 *Palladis omnes,*
Monaq; ferre 41 *viro, pacemq; exposcere Teucris,* 155

Phrygiæ, vel Ida Cretæ, in qua natus & educatus dicitur Jupiter. 10 Cybelen. 11 Quia prima reverentia debebatur Jovi. 12 Venerem apud Superos, Anchisen apud Inferos. 15 Suos. 14 Jupiter sc. significans ejus se preces exaudisse. 15 Aëre. 16 Claro sono & sereno cœlo: quod fausti erat ominis. 17 Resplendentem. 18 Fulgore aureo. 19 Longè lateque spargitur. Lucret. lib. 5. de fulmine: *indè omnis flammarum* diditur *ardor.* 20 Fatis promissa. 21 Ex novo instituunt. Dixerat jam: Et vina reponite mensis. 22 Tali augurio læti. 23 Magna pocula vinaria constituunt. 24 Pocula. Metonymia. 25 Non vino tantùm ad summam coronam & marginem implent, sed & crateras floreis coronis ornant, convivalis hilaritatis causa & libationis. 26 Ma utini temporis descriptio. 27 Inspiciebat. 28 Luce Solis. 29 In diversa abeuntes, in diversas partes profecti. 30 Et explorando ab incolis discunt, & exploratum referunt, hæc esse stagna Numicii, &c. 31 In hoc fluvio bello Latino ultimo submersus creditur Æneas. 32 Sc. *populos.* 33 Procreatus. 34 Qualitate dignitatis 35 Ex. 36 Legatos. Sic. l. 11. *Centum* oratores *primâ de gente Latinos Ire placet.* 37 Augurio consecrata: *vel*, majestatis plena. 38 Latini. 39 Coronatos. 40 Olivæ pacifera, cujus inventrix dicitur Pallas: ut qui pacem peterent. 41 Latino.

1 *Haud mora:* 2 *festinant* 3 *jussi, rapidisq; feruntur*
Passibus: 4 *ipse humili designat mœnia fossa,*
5 *Moliturque locum, primasque in littore* 6 *sedes,*
7 *Castrorum in morem,* 8 *pinnis, atq;* 9 *aggere cingit.*
Iamq; 10 *iter emensi, turres & tecta* 11 *Latinorum*
Ardua cernebant 12 *juvenes,* 13 *muroque subibant.*
Ante urbem pueri, & 14 *primævo flore juventus,*
Exercentur equis, domitantque in pulvere 15 *currus:*
Aut 16 *acres tendunt arcus, aut* 17 *lenta lacertis*
18 *Spicula contorquent,* 19 *cursuque ictuque lacessunt,*
Cùm 20 *prævectus equo,* 21 *longævi regis ad aures*
Nuntius ingentes ignotâ in veste reportat
Advenisse viros. 22 *Ille intra tecta vocari*
Imperat, & 23 *solio medius consedit* 23 *avito.*
Tectum 24 *augustum, ingen, centum* 25 *sublime columnis,*
26 *Urbe fuit* 26 *summâ, Laurentis regia Pici,*
27 *Horrendum sylvis, & religione parentum,*
28 *Hinc* 25 *sceptra accipere, & primos* 30 *attollere fasces*
Regibus 31 *omen erat:* 32 *hoc illis curia templum:*
Hâc 33 *sacris sedes epulis: hîc ariete* 34 *cæso*
35 *Perpetuis* 36 *soliti* 37 *patre:* 38 *considere mensis.*
39 *Quinetiam veterum* 40 *effigies ex ordine avorum*

1 Sc. *fit.* 2 Ire. 3 Oratores sc. 4 Æneas sc. auctor. 5 Vallis munit. 6 Habitationes, atque oppidum primum. 7 Ut castra metari solent. 8 Vallis acuris. *Pinnæ* sunt summitates mœnium & vallorum. 9 Terra aggesta & accumulata, vel, muro, in quo sunt pinnæ. 10 Viam. Redit ad legationis.

oratores. 11 Al. *Latini*: ad cavendum Hypermetrum. 12 Oratores sive legati. 13 Sub murum. Al. *muros*. 14 In primo flore ævi sui, id est, qui puberes erant. Nam 16. ætatis anno adhùc tyrones erant. 15 Equos sub curribus: *vel*, equos currentes in pulvere. Alludit autem ad exercita pubis & juventutis Romanæ. 16 Fortes, & acriter expellentes sagittas. 17 Tenuia & flexibilia. 18 Jacula. 19 Et vibrant & impellunt illa simul ex impetu cursus & brachiorum tunc, *cum prævectus*, &c. 20 Al. *provectus*. 21 Latini, qui senex erat & grandævus. 22 Rex. 23 In sede regali, in qua avus ejus Picus solebat jura dicere: *vel*, ab avis frequentatâ. *Avitum* enim dicitur, quod ab avo aut aviâ ad nos pervenit. 24 Augurio consecratum. 26 Ἡ γὰρ πόλις ἀκροκέλευθος. Acropoli: ad arcem urbis. 27 Arbosibus consitum, quarum horror sacrum quendam horrorem animis inculeret. 28 Ab hoc tecto. Alludit ad Rem. mores, Capitolii, Curiæ Hostiliæ, palatii: undè magistratus fasces delumebant, ubi sacra curabant, epulas dabant. 29 Insignia regalia. 30 Constituere lictores, qui fasces ferant. 31 Faustum initium. 32 Sc. *erat*. 33 Solennibus. 34 Ad sacrificium. 35 Continuis & sine intermissione protensis. 36 Erant. 37 Proceres & Senatores. 38 Alludit ad Priscorum Romanorum ritum, qui sedentes epulari solebant. 39 Insuper. 40 Statuæ, stemmata, simulacra.

1 Quæ cariem non sentit. Atque ita perpetuarum statuarum monumenta, à materia ostendit. 2 Enumerat priscos Italiæ sive Aborigînum reges.

Antiquâ ex 1 *cedro:* 2 *Italusque, paterq; Sabinus,*
3 *Vitisator, curvum servans* 4 *sub imagine* 5 *falcem;*
6 *Saturnusque senex,* 7 *Janiq;* 8 *bifrontis imago,* 180
9 *Vestibulo astabant: aliique* 10 *ab origine reges,*
11 *Martia qui ob patriam pugnando vulnera passi,*
Multaq; præterea 12 *sacris in* 13 *postibus* 14 *arma,*
15 *Captivi pendent currus, curvæque secures,* 184
Et 16 *cristæ capitum, &* 17 *portarum* 18 *ingentia claustra*
19 *Spiculaque, clypeique,* 20 *ereptaq; rostra carinis.*
Ipse 21 *Quirinali lituo,* 22 *parvaque* 23 *sedebat*
Succinctus 24 *trabea, lævaque* 25 *ancile gerebat*

3 Qui primus apud Italos vitem sevit. 4 Sub simulacro suo. 5 Qua vitem putare docuit. 6 Hic cœli & Terræ filius fuit, ac à Jove filio fugatus, in Italiam ad Janum venit, quo in regni societatem, propter virtutem & prudentiam, receptus fuit. Monstravit enim incolis rationem plantandi vites, & metendi segetes. 7 *Janus* dictus est a *januis*, quod januis præesset. Primus docuit Italos vinum & far ad sacrificia. & religionem magis, quam ad esum & potum. 8 Appellatur autem *bifrons*, ob singularem prudentiam, qua præviderit futura, & præterita sciverit. 9 In primo introitu. 10 Aboriginum reges: *vel*, perpetua setie à prima origine ad Latinum regem. 11 Qui in bellis pro patriâ pugnando ceciderunt. 12 Arma Diis consecrata sustinentibus. 13 Alludit ad Capitolium & Curiam Romanam, in quæ hostium spolia & rostra navium illata fuerant. 14 Spolia. 15 Quos captivis abstulerunt. 16 Galeæ, quæ sunt capitum munimenta. Synecdoche. *Christa* proprie dicitur conus ille in vertice galli. 17 Urbium captarum. 18 Ingentes seræ. 19 Jacula. 20 Munimenta navium ærea proris illarum navalibus præliis detracta: cujusmodi postea Romæ Antiatibus ademptа, ad Curiam Hostilliam suspensa fuêre: à quibus ipse locus nomen etiam fuit sortitus. 21 Baculo augurali incurvo, quali postea Romulus usus fuisse dicitur: qui ab ejus, quo canitur, litui similitudine nomen invenit. Hoc autem lituo utebantur augures ad designanda in aëre spatia, quæ *templa* appellata sunt. Fuit autem hic *lituus* baculus ipsius Romuli, conservatus in Palatino colle, usque ad Gallorum tempora, à quibus capta incensaque Roma fuit, sed postea ejectis è Camillo hostibus, inter altissimos cinerum cumulos illæsus, cùm omnia ignis consumpsisset, inventus est. Est etiam *litui* genus buccinæ incurvæ: quâ qui cecinerit *Litten* dicitur. Virg. Et lituo *pugnas insignis obibat & hastâ*. 22 In sculpturis. 24 Tunica, quam augures cocco & purpura trabeatim intertextam gerebant: aliam ab hac reges, aliam equites induebant. 25 Scutum breve & undique rotundum, sine angulis, & ἀγκύλον, id est, incurvum. Dictum est *ancile* ab *ancisione*, quod sit ab omni parte veluti ancisum, id est circumcisum & rotundum, regnante Numa cœlo delapsum. Ovid. *Idque ancile vocant, quòd ab omni parte recisum est: Quemque notes oculis, angulus omnis abest.* Vide quæ nos ad Valer. Max. pag. 5. & Flor. pag. 18.

Picta

Picus, 1 *equûm domitor: quem* 2 *capta cupidine* 3 *conjux*
4 *Aurea percussum* 5 *virgâ*, 6 *versumq; venenis*, 190
Fecit avem Circe, sparsitq; 7 *coloribus* 8 *alas.*
Tali intùs templo Divûm, 9 *patriâque Latinus*
*Sede sedens, Teucros ad se*ſe *in tecta vocavit:*
Atque hæc 10 *ingressis* 11 *placido* 12 *prior* 13 *edidit ore.*
Dicite Dardanidæ (neque enim nescimus & 14 *urbem*
Et genus, 15 *auditiq;* 16 *advertitis* 17 *æquore cursus*) 196
Quid petitis? quæ causa rates, aut 18 *cujus egentes*
Littus ad 19 *Ausonium tot per* 20 *vada cærula vexit?*
Sive errore viæ, seu tempestatibus acti,
(21 *Qualia multa mari nautæ patiuntur in* 22 *alto*) 200
23 *Fluminis intrastis ripas*, 24 *portumque sedetis:*
Ne fugite 25 *hospitium; ne-ve ignorate Latinos,*
26 *Saturni gentem*, 27 *haud vinclo, nec legibus* 28 *æquam*
29 *Sponte suâ*, 30 *veteri, quæ Dei se more tenentem.* 204
Atque equidem memini (fama est obscurior 31 *annis)*
32 *Auruncos ita ferre senes: hos ortus ut agris*
33 *Dardanus Idæas* 34 *Phrygiæ penetravit ad urbes,*
Threïciamq; Samum, quæ nunc Samothracia fertur:
35 *Hinc* 36 *illum* 37 *Coriti Tyrrhenâ ab sede* 35 *profectum,*
38 *Aurea nunc* 39 *solio* 40 *stillantis regia cœli* 210

1 Qui ad libitum equis uti sciebat in bellis.
2 Itretitæ illius amore.
3 Circe, quæ conjux non erat, sed esse volebat: uxorem enim Picus habuit Canentem, Jani ex Venilià filiam. Vide Ovid. Met. 14.
4 Pulchras Solis filia. Alìs placet, ut contractus sit Ablativus, & referatur ad *virgâ*.
5 Magicâ.
6 Et mutatum veneficiis ejus. 7 Variis sc. 8 Pici sc. in Picum avem mutati. 9 Quam paterna hæreditate possidebat. 10 Trojanis oratoribus seu legatis. 11 Benevolentiam indicante. 12 Legatorum enim fuerat, ut ipsi antè loquerentur. 13 Locutus est. 14 Urbem vestram Trojam. 15 Et vos cogniti ex auditu & relatione: quia sæpè audivimus de vobis. 16 Ad nos. 17 Per æquor. 18 Rei. 19 Italicum. 20 Maria periculosa. 21 Sc. *mala*, ut errorem & tempestatem. 22 Mari. 23 Sc. *hujus*, id est, Tybridis. 24 Ad portum. 25 Nostrum. 26 Cur Saturnus aliquando præ fuit. 27 Non pœnis & legibus coërcitam, & coactam. *Non vincla minacia collo Ære ligabantur.* Ovid. 1. Met. *sed vindice nullo Sponte suâ sine lege fidem rectumque colentem*, referentem scil. aurei sæculi mores. 28 Justam. 29 Sed suapte naturâ. 30 Saturni, proavi mei: quo regnante, aurea erant sæcula, & summa sine legibus æquitas. 31 Propter annositatem: quia multi interfuerunt anni. 32 Veteres Campaniæ populos, Rutulis vicinos. 33 Dardanus, Jovis ex Electra filius, propter fratrem Jasium interemptum ex Italia in Samothraciam fugit, inde Phrygiam: sacra, quæ ex Italia secum asportavit, retulit multa post sæcula Æneas. 34 Quis est etiam Ida in Creta. 35 Ab hac regione qui profectus est. 36 Dardanum. 37 Arcis Etruscæ, *Coriona*, Vid. l. 3. *Coritum terrasque require Ausonias.* 38 Pulcherrima. 39 Sede regali. 40 Stellati, aut stellas ferentis.

1 Sacrificiis sibi factis, id est, ipse nunc inter Deos superos versatur.
2 Latinus.
3 Latini.
4 Facundissimus inter oratores, qui & l. 1. Æn. apud Didonem Troianorum causam egit.
5 Sermone & benevolentiam conciliat ab honore & genere.
7 Antiquissimus hic omnium regum in Latio, qui

Accipit, & numerum Divorum 1 *altaribus auget.*
2 *Dixerat:* & 3 *dicta* 4 *Ilioneus sic* 5 *voce secutus.*
6 *Rex, genus egregium* 7 *Fauni, nec fluctibus actos*
8 *Atra subegit hyems vestris succedere terris,*
Nec 9 *sidus* 10 *regione viæ, littusve* 11 *fefellit.* 215
Consilio 12 *hanc omnes, animisque* 13 *volventibus urbem*
Asserimur, pulsi regnis, quæ 14 *maxima quondam*
15 *Extremo veniens Sol aspiciebat* 15 *Olympo.*
Ab Ioue principium 16 *generis; Iove* 17 *Dardana pubes*
Gaudet 18 *avo:* 19 *rex ipse Iovis de gente* 20 *suprema,* 220
Troius Æneas, tua nos ad limina misit.
Quanta per 21 *Idæos* 22 *sævis effusa* 23 *Mycenis*
24 *Tempestas* 25 *verit campos:* 26 *quibus* 27 *actus uterque*
Europæ atque Asiæ fatis concurrerit 28 *orbis,*
29 *Audiit:* & 30 *si quem tellus* 31 *extrema* 32 *refuso* 225
33 *Submovet Oceano,* 34 *& si quem* 35 *extenta plagarum*
Quattuor in medio 16 *dirimit* 37 *plaga Solis iniqui.*
38 *Diluvio ex illo, tot* 39 *vasta per æquora vecti,*
Dîis sedem exiguam patriis, littusque roganus
40 *Innocuum, &* 41 *cunctis undamque* 42 *auramque*
patentem 230

Aboriginibus imperavit, fuit, quos ab agresti inculturâque vita ad mansuetiorem vitæ cultum assuefecit. 8 Tempestas caligiosa & nubilosa coëgit nos intrare vestras terras. 9 Sideris observatio, ad quod solent nautæ navigationis suæ cursum dirigere. 10 Sc. *igneæ*. 11 Nos. 12 Ad hanc urbem. 13 Deliberatis. 14 Potentissima, id est, pulsi è regno Trojano. 15 A primâ parte cœli. 16 Nostri. 17 A Dardano orta. 18 Quia fuit pater Dardani. 19 Noster. Commendatio Æneæ à generis nobilitate. 24 Summa. 21 Trojanos. 22 Immanibus, propter principem. 23 Partia Agamemnonis. 24 Belli. 25 Debacchata sit. 26 *Græcia, Barbaria lento collisa duello*, Hor. 2. e p. lib. 1. 27 Impulsus. 28 Pars mundi. 29 Audierunt id, & qui extra Harculeas fauces, quæ se refundit Oceanus, habitant, & si qui sub torrida Zona, quæ media est quatuor aliarum, degant. 30 Si quis est, *quem*, &c. id est, si quis procul habitat. 31 Remotissima. 32 Per Oceanum refluum. 33 Separat à nobis. 34 Et iis audiit, si quis est, *quem*, &c. 35 Id est, quinta, quæ utrimque habet duas, unam temperatam, & unam frigore inhabitabilem. 36 Separata nobis. 36 Regio solis nimiùm torrentis, id est, si quis est, quem Zona torrida separat à nobis, is audivit commotionem Trojani belli. 38 Clade universa, sive inundatione & incendio belli & excidii Trojani. 39 Amplissima. 40 In quo nos innocui habitamus, & undè vobis nihil sit detrimenti. 41 Jure naturæ & gentium aquæ & nëris usum liberum. 42 Aërem, qui omnibus patere debet.

Non erimus 1 *regno indecores: nec veſtra feretur*
Fama 2 *levis, tantique* 3 *aboleſcet gratia facti:*
Nec 4 *Trojam* 5 *Auſonios* 6 *gremio excepiſſe pigebit.*
Fata per 7 *Æneæ juro, dextramque potentem,*
8 *Sive fide, ſeu quis bello eſt* 9 *expertus, & armis:*
10 *Multi nos populi, multæ* (ne 11 *temne, quòd ultrò*
12 *Præferimus manibus* 13 *vittas, ac* 14 *verba precantum*)
Et petiêre ſibi, & voluêre adjungere 15 *gentes.*
Sed nos fata Deûm, veſtras exquirere terras
Imperiis 16 *egêre ſuis:* 17 *hinc Dardanus ortus,*
18 *Hùc repetit: juſſiſque ingentibus* 19 *urget Apollo*
20 *Tyrrhenum ad Tibrim, & fontis vada ſacra Numici,*
21 *Dat tibi præterea* 22 *fortunæ parva prioris*
Munera, reliquias Trojâ ex ardente receptas.
23 *Hoc* 24 *pater Anchiſes auro* 25 *libabat ad aras:*
26 *Hoc Priami* 27 *geſtamen erat, cùm* 28 *jura vocatis*
29 *Move daret populis, ſceptrumque, &* 30 *ſacerdos tiaras,*
31 *Hiadumque labor, veſtes.*
32 *Talibus Ilionei dictis, defixa Latinus*
33 *Obtutu tenet ora, ſoloque immobilis* 34 *haret,*
35 *Intentos volvens oculos: nec* 36 *purpura* 37 *regem*

1 Regno veſtro ad dedecus, id eſt, ornabit vos ſocietas noſtra. *Hic & hæc indecor* dicitur.
2 Parvi momenti ac ponderis.
3 In oblivionem ibit.
4 Trojæ reliquias, Ænegadas, qui novâ Trojam exſtruant. Metonymia.
5 Italos.
6 Receptaculo terræ ſuæ.
7 Quæ impulerunt ipſum Italiam petere. 8 Sive quis periculum fecerit de fide ejus, ſeu bello & armis. 9 Eum aut eam. 10 Siculi, Pœni. 11 Contemne. 12 Prætendimus ante nos. 13 Serta alligata ramis olivæ. Supplices pacem aut veniam petentes præferebant oleæ ramos laneis vittis obvolutos, qui repræſentarent manus velamentis illigatas, vinctas & ſeſe dedentes. 14 Humilem orationem more ſupplicantium, id eſt, ne ideò, quia humiles & paciferi ad te acceſſimus, nos contemnas; quia, quod à te petimus, multi ultrò obtulerunt. 15 Carthaginenſes, Epirotæ, Siculi. 16 Coëgerunt, impulerunt. 17 Quia Dardanus, auctor generis noſtri, ortus eſt ex his terris. 18 Et Dardanus Æneas repetit has terras, in quibus nunc ſumus. 19 Conſtringit manere. 20 Qui influit in mare Tyrrhenum. 21 Rex Æneas. 22 Sc. reſpectu. 23 Hac patera aurea, hoc cratere aurato. 24 Æneæ. 25 Libare ſolebat. 26 Quod ubi nunc repræſentro. 27 Capitis ornamentum, id eſt, diadema. 28 Edicta & leges. 29 Ex conſuetudine. 30 Sacerdotis pileus ſeu mitra, inſulis ornata, qua in ſacris utebatur. Perſis & Turcis hodie in uſu: *Een Tuyrck ſchen Tulbant.* 31 Aut Trojanarum mulierum acu pingentium, aut Phrygionum, qui acu pingunt veſtes regias & ſacras. 32 Propter talem orationem. 33 Cum firmo conſpectu continuò deorſum. 34 Inhæret. 35 Ipſe intentus. 36 Veſtis purpurea. 37 Latinum.

1 Aeu laborata: quod Phrygum inventum fuit: ita ut adhùc *aeu picturæ* Phrygiones appellentur.

1 *Picta* 2 *movet, nec sceptra movent Priameïa* 3 *talium*,
Quantùm in connubio natæ, thalamoq́; 4 *moratur*,
Et 5 *veteris Fauni volvit sub pectore* 6 *sortem*.
7 *Hunc illum fatis* 8 *externâ à sede profectum* 255
9 *Portendi generum*, 10 *paribusque in regna vocari*
10 *Auspiciis*: 11 *hinc progeniem virtute futuram*
Egregiam, & totum quæ viribus occupet orbem.

2 Delectat, afficit, sollicitat.

12 *Tandem lætus ait*: *Dii nostra incepta* 13 *secundant*,
14 *Auguriumq́; suum*: *dabitur, Trojane*, 15 *quod optas*.
Munera 16 *nec sperno*: *non vobis, rege Latino*, 261

3 In tantum.

Divitiis 17 *uber agri, Trojæ-ve* 18 *opulentia deerit*.

4 Animadvertens adveniſſe generum oraculo promiſſum.

Ipse 19 *modò Æneas* (20 *nostri si tanta cupido est*,
Si jungi 21 *hospitio properat, sociusque vocari*)
Adveniat, vultus neve exhorrescat amicos: 265
Pars mihi 22 *pacis erit*, 23 *dextram tetigisse* 24 *tyranni*.
Vos contrà 25 *regi mea nunc mandata referte*.

5 Diu pro Deo habiti, & ita magis credendi.

Est mihi nata, viro gentis quam jungere 26 *nostræ*,
Non 27 *patrio ex adyto sortes, non plurima* 28 *cœlo*
Monstra sinunt: 29 *generos externis affore ab* 30 *oris*
(*Hoc Latio restare* 31 *canunt*) *qui* 32 *sanguine* 33 *nostrum*
Nomen in astra 34 *ferant*: *hunc illum poscere fata*
Et reor, &, si quid veri mens 35 *augurat, opto*.

6 Oraculum, responsum.

7 Volvitq; hunc Æneam, &c.

Hac effatus, 36 *equos numero* 37 *pater eligit omnì*.

8 Respicit ad verba illius paterni oraculi, *Externi venient generi*. 9 Significari. 10 Pari providentia & favore Deorum. 11 Et volvit, ex hoc viro, &c. 12 Post longam deliberationem. 13 Prospera faciant. 14 Et quod suo augurio nobis significaverunt. 15 Unda, aura, terra, pax, quæcunque optas. 16 Et libenter accipio, amo, grata habeo, ut firmior sit amicitia & hospitalitas. Sic Horat. Od. 1. l. 1. Nec *partem solido demere de die* Spernit, id est, amat, jucundum illi est frangere diem. 17 Ubertas, fœcunditas. 18 Plenitudo opum. 19 Tantummodò facite ut, &c. 20 Amicitiæ & fœderis nostri. 21 Jure hospitalitatis. 22 Fœderis. Consequens pro antecedente. 23 Hæc enim amicitiæ atque pacis symbolum esse dicitur. 24 Regis vestri. *Τυραννος* nomen initio honestum erat, postea principum improbitate odio esse cœpit. 25 Regi vestro Æneæ. 26 Latinæ aut Italicæ. 27 Oracula ex secreto loco patris mei Fauni. 28 Per cœlum significata, ut de flamma & apibus. 29 Generum, Synecdoche. Occurrit fatis ab Ilioneo memoratis oraculum Fauno redditum Latino de genere externo. 30 Regionibus. 31 Vates aut monstra indicant. 32 Propagatione sanguinis sui. 33 Latinum. 34 Extollant. 35 Auguratur, præsagit. 36 Quos illi donaret. 37 Latinus.

Staban

Stabant 1 *tercentum nitidi in præsepibus altis.*
2 *Omnibus extemplò Teucris* 3 *jubet* 4 *ordine duci*
Instratos 5 *ostro* 6 *alipedes, pictisque* 7 *tapetis.*
Aurea 8 *pectoribus demissa* 9 *monilia pendent,*
10 *Tecti* 11 *auro, fulvum* 12 *mandunt sub dentibus*
13 *aurum,*
14 *Absenti Ænea currum,* 15 *geminosq; jugales*
16 *Semine ab æthereo,* 17 *sperantes* 18 *naribus ignem,*
19 *Illorum de* 20 *gente,* 21 *patri quos* 22 *Dædala Circe*
23 *Suppositâ de* 24 *matre* 25 *nothos* 26 *furata* 27 *creavit,*
28 *Talibus* 29 *Æneadæ donis, dictisque Latini,*
Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
Ecce autem 30 *Inachiis sese referebat ab Argis*
31 *Sæva* 32 *Iovis conjux,* 33 *auraque invecta tenebat:*
Et 34 *latum Æneam, classemque ex æthere* 35 *longè*
36 *Dardaniam Siculo prospexit ab usq;* 37 *Pachyno.*
38 *Moliri jam tecta videt, jam sidere terræ,*
Deseruisse rates: 39 *stetit arci fixa* 40 *dolore.*
41 *Tùm quassans caput, hæc effudit pectore dicta.*
Heu stirpem invisam, & 42 *fatis* 43 *contraria nostris*
Fata Phrygum! num 44 *Sigæis* 45 *occumbere campis?*
Num capti 46 *potuêre* 47 *capi? num incensa cremavit*
Troja viros? num 48 *medias acies, mediosq; per ignes*
Invenêre viam? num 49 *at,* 50 *credo,* 51 *mea numina tandem*

1 Trecenti equi. 2 Ad omnes illico Trojanos. 3 Rex. 4 Per ordinem meritorum. 5 Purpura. 6 Volucres pedes habentes. 7 Dicitur *Tapes, tapetis;* & *Tapetum, tapeti.* 8 Per pectora. 9 Ornamenta collorum, phaleræ. 10 Equi. 11 phaleris auratis. 12 Mordent. 13 Frena aurea 14 Et jubis duci ad Æneam

absentem. 15 Equos jugo aptos & currui assuefactos duos. 16 Qui referant patres, Solis equos, *animosos ignibus illis, Quos in pectore habent, quos ore & naribus efflant.* 17 Efflantes. 18 Per nares. 19 Equorum. 20 Genere. 21 Soli. 22 Ingeniosa artifex, ut Dædalus erat. Luerer. l. 1. de numine Veneris: *Tibi suavis Dædala tellus summittis flores; tibi rident æquora ponti.* 23 Equis patris, id est, Solis. 24 Mortali matre, equâ. 25 Ignobilis. 26 Subripiens eos. 27 Procreari fecit. 28 Cum talibus. 29 Socii aut legati Æneæ. 30 Ab Inacho olim regnante: ad differentiam, Nam & Argi erant in Italia, à Diomede conditi. 31 In Trojanos. 32 Juno. 33 Et dùm invehebatur, tenebat, tanquam domina, aërem lenem. 34 De prospera legatione. 35 Procul. 36 Trojanam, ad litus Italicum applicitam. 37 Promontorio Siciliæ. 38 Eos cum moline exstruere domos & oppida. 39 Impedita. 40 Invidia: qua *Siculi non invenêre tyranni Mâjus tormentum,* teste Horatio. 41 Deinde frequenter concutiens, in signum vehementis iræ. 42 Voluntatibus: quia voluit imperium summum traducere in Carthaginem. 43 Imò victricia. 44 Trojanis: à *Sigæo* promontorio. 45 Mori. 46 Phryges. 47 Sic capi, ut nullus elaberetur? 48 Quod propter Æneam dicit, qui de se dixit in 2. Æn. *Expedior dant tela locum, flammæque recedunt.* 49 At me forte defessam aut odiis exsaturatam cessare putant? Non ita. *Non sic abibunt dia,* apud Sen. Herc. F. 50 Q.d. scilicet, Ironicè. 51 Potestates meæ divinæ.

Fessa jacent, odiis haud exsaturata quievit.

1 Troianos expulsos. 2 Irata. 3 Contra fata, atque extra meæ ditionis regna, Neptuni scil. Queritur conatus suos irritos fuisse. 4 Illis. 5 Per tantum æquor, ubicunque fuerint. 6 Contra Trojanos. 7 Imbres, tempestates, &c. aëris vires, quæ tamen omnia incassum cesserunt 8 Brevia, scopuli, maris monstra. 9 Valdè ampla.

Quinetiam patriâ 1 excussos 2 infesta per undas 299
3 Ausa sequi, & 4 profugis toto me opponere 5 ponto:
Absumpta 6 in Teucros 7 vires cœlique marisque.
Quid 8 Syrtes, aut Scylla mihi? quid 9 vasta Charibdis
10 Profuit? 11 optato conduntur Tibridis alveo,
12 Securi pelagi, atque mei. 13 Mars 14 perdere gentem
15 Immanem 16 Lapithûm valuit: concessit 17 in iras
18 Ipse Deûm 19 antiquam genitur Calydona Dianæ.
(20 Quod scelus aut 21 Lapithis tantum, aut Calydone merente?)
Ast ego, magna Iovis conjux, nil linquere 22 inausum
Quæ potui infelix, quæ memet 23 in omnia verti,
Vincor ab 24 Æneâ: quòd si mea numina non sunt 310
Magna satis, 25 dubitem haud equidem implorare quod usquam est.
Flectere si nequeo superos, 26 Acheronta movebo.
27 Non dabitur regnis, 28 esto, 29 prohibere Latinis,
30 Atq; 31 immota 32 manent fatis Lavinia conjux: 314
33 At 34 trahere, atq; moras 35 tantis licet addere rebus;
At licet 36 amborum populos 37 excindere regum.
Hac 38 gener atque socer 39 coëant mercede 40 suorum:
41 Sanguine Trojano & Rutulo dotabere 42 virgo:

10 Mihi sc. Q. Nihil. 11 Quem diu optaverunt. 12 Sine cura & metu de periculis maris, atque de periculis & malis, quæ ego inferre possem. 13 Irasus Pirithoo, quod in nuptiali solemnitate ab ipso præteritus fuisset: cæteris Diis adeòque Centauris invitatis, immisit furorem ad disturbandas nuptias & excidium Lapitharum. 14 Interimere. 15 Ferocissimam. 16 Populorum Thessaliæ. 17 Suas iras in Calydona effundere, atque ita ulcisci, ut iræ suæ satisfaceret. 18 Juppiter permisit Dianæ ulcisci Œnea, regem Calydonis, immisso apro, quòd de primitiis sacrificasset reliquis Diis, illa exceptâ. 19 Nobilem. 20 Quam sceleris pœnam tantum? 21 Merentibus. 22 Quod non auderem. 23 In omnes conatus, tam dignos, quam indignos. 24 Uno viro. 25 Certè non vereat in auxilium meum ploratu illiecere, quicquid numinis sit ubicunque. 26 Excitabo inferos Acherontæ cientes. 27 Et si quis dicat, ne inferos quidem posse, cùm fata obstent, conveedam ita esse, quòd non concederur à fatis, &c. 28 Concessio. 29 Trojanos. 30 Atque quòd. 31 Immutabilis. 32 Æneæ. 33 Sed saltem. 34 Protrahere & differre. Fata enim differri tantum non prorsus tolli possunt. 35 Tam lætis ac felicibus. 36 Latini & Æneæ. 37 Bello exterminare. 38 Æneas & Latinus. 39 In amicitiam & fœdus. 40 Subditorum. 41 Quia utriusque effusionem quasi loco dotis adferes. 42 Lavinia, regis latini filia.

Et 1 *Bellona* 2 *manet te pronuba*: 3 *nec face* 4 *tantum*
Cisseis 5 *prægnans* 6 *ignes enixa* 7 *jugales*:
2 *Quin idem* 9 *Veneri partus suus, &* 10 *Paris alter,*
11 *Funestaque iterum recidiva in Pergama* 11 *tada.*
12 *Hæc ubi dicta dedit, terras horrenda petivit:*
13 *Luctificam* 14 *Alecto*, 15 *Dirarum ab sede sororum,*
16 *Infernisque* 17 *ciet tenebris*: 18 *cui tristia bella,*
Iræque, insidiaque, & 19 *crimina* 20 *noxia* 21 *cordi.*
Odit & ipse 22 *pater Pluton, odire* 23 *sorores*
Tartarea 24 *monstrum*: *tot se vertit in* 25 *ora,*
Tam sæva 26 *facies, tot* 27 *pullulat atra colubris.*
28 *Quam Iuno his acuit verbis, ac talia fatur*:
Hunc mihi da 30 *proprium, virgo* 31 *sata nocte, laborem,*
32 *Hanc operâ*: 33 *ne noster honos*, 34 *infracta-ve* 35 *cedat*
Fama loco, neu 36 *connubiis ambire Latinum*
Æneada possint, Italos-ve obsidere fines.
Tu potes 37 *unanimes armare in prælia* 38 *fratres*,
Atque odiis 39 *versare domos*: 40 *tu* 41 *verbera tectis,*
Funereasque inferre faces: *tibi nomina mille,*

1 Dea belli haud ego.
2 Exspectat te, ut sit præfecta nuptiis tuis.
3 Neque enim Hecuba, Cisseï filia, Priami, uxor, sola experta est verè somniasse se parituram facè, quæ Trojâ incenderet.
4 In tantum quantum tu.
5 Gravida.
6 Illicitis conjugiis patriæ suo incendium & exitium illaturos. 7 Conjugales, id est, matrimonio conceptos. Facem enim parere se somniârat Hecuba, cùm Paridem paritura esset, ut diximus. 8 Æneas erit alter Paris, Venus Hecuba, Lavinia Helena. 9 Quia per Venerem Paris Helenam rapuit. 10 Similis Paridi, quia erit raptor Laviniæ, Turno desponsatæ, ut Paris Helenæ, quæ Menelao nupserat. 11 Nuptiæ exitiales, & quæ sint funeris causæ, non lætæ erunt in mœnia hæc Trojana, post ruinam restituta, vel iterum in interitum recisura. *Recidivum* enim dicitur, quod post casum restitutum denuò concidit. Inde *febres recidivæ*, dicuntur, in quas secundò recidimus. 12 Postquam Juno locuta est hæc. 13 Luctus facientem. 14 Furiam infernalem. 15 Aliarum Furiarum, Megeræ & Tisiphones. 16 Infernalibus. 17 Exitat. 18 Furiæ Alectoï. 19 Ob quæ fiunt bella. 20 Nociva. 21 Voluptati & curæ sunt. 22 Inferorum. Veneretionis autem hic nomen est, non naturæ. Nam *Furiæ* sunt Acherontis & Noctis filiæ: sequitur enim, *Virgo sata Nocte*. 23 Reliquæ Furiæ, Tisiphone & Megæra. 24 Alectô. 25 Vultus horrendos. 26 Sunt Dii. 27 Germinat. 28 Furiam Alectô. 29 Ad iram. 30 Qui tuæ naturæ conveniens est; *vel*, quem mihi peculiarem opto, ita ut nulli alteri eum impertias. 31 Noctis filia Alectô. 32 Sc. *impende mihi*. 33 Propositio Junonis. 34 Hucusque infracta, vel jam valdè fracta, & in nihilum redacta. 35 Cadat, vincatur. 36 Ad connubia ambiendo allicere. 37 Qui priùs erant concordes. 38 Ut Eteoclem & Polynicem, Romulum & Remum, Amulium & Numitorem. 39 Everrere familias, ut parentes & liberos, maritum & uxorem. 40 Sc. *pones*. 41 Flagella in secta & domos.

1 Plenum artibus nocendi. 2 Comprime, ut exeant artes tuæ in opus. 3 Disperge. 4 De quâ jam convenit inter Trojanos & Latinos. 5 Causas & semina. Ut, Crimen *amor nefarium*. 6 Ut animo velit. 7 Voce. 8 Manibus contra jus, omina, fata regis imperium. 9 Itala & Trojana. 10 Ex eo momento, id est, statim. 11 Serpentibus, quales Gorgones pro cappillis habere dicuntur, præsertim Medusa. 12 Latini. 13 Regis, ut suprà: *Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse* tyranni. 14 Tacito, & sine strepitu. 15 Reginæ, uxoris Latini 16 Amatam. 17 De. 18 Legitimis nuptis. 19 Quæ plurimum fœminis dominari solent. 20 Inflammatam. 21 Vexabant, eruciabant Cic. Coquit *me cura*. Appositè nam & *cura* dicta est, quod *ser urat*. 22 In hanc reginam Amatam. 23 Alecto. 24 Vesanum mentis affectum, errorum, dissidium. 25 Affectuum sive passionum sedes. 26 Cujus monstri stimulo. 27 Totam perturbet familiam. 28 Anguis. 29 Plana & non aspera. 33 Volubilitate suâ progreditur quasi nihil attingens; *vel*, ut tactus ejus non sentiretur. 31 Sine sensu accipientis furorem injicit. 32 Per se insanientem mulierem. 33 Anhelitum. 34 Aurum tortum, ut torques. 35 Per collum: *vel*, dependens de collo. 36 Extrema pars fasciæ, ambientis caput muliebre. 37 In morem vitræ. 38 Amatæ. 39 Et facile elabens discurrit libere per membra ejus. 40 Infectio. 41 De udo corpore manante. 42 Apprehendit, corripit. Suprà, *tremor* pertentat *equorum Corpora*. *Pertentare* propriè est, sententiam alicujus callide expiscari. Ter. *Sed ea gratia simulavi, vos ut* pertentarem. 44 Reginæ Amatæ. 44 Ardorem furoris. 45 Al. *concepit*. 46 Furorem, 47 Mitius. 48 Multum. Æn. 1. Multa *super Priamo rogitans, super Hectore* multa. 49 Propter filiam suam, & nuptias cum Phrygio Æneâ contrahendas.

1 Mille

1 *Exulibus-ne* 2 *datur ducenda* 3 *Lavinia Teucris,*
O genitor? nec te miseret gnataque, tuique?
Nec 4 *matris miseret,* 5 *quam* 6 *primo Aquilone relinquet*
Perfidus, 7 *alta potens, abductâ* 8 *virgine* 9 *prædo?*
An non sic 10 *Phrygius penetrat* 11 *Lacedæmon* 10 *pastor,*
12 *Ledæamq; Helenam Trojanas vexit ad arces?*
13 *Quid tua* 14 *sancta fides? quid cura antiqua* 15 *tuorum*
Et 16 *consanguineo toties data* 17 *dextra Turno?*
Si gener externâ petitur de gente Latinis,
Idque 18 *sedet, Fauniq;* 19 *premunt te* 20 *jussa parentis,*
Omnem equidem sceptris terram 21 *quæ libera nostris*
Dissidet, externam reor, & sic 22 *dicere Divos,*
23 *Et Turno, si prima* 24 *domus repetatur origo,*
25 *Inachus,* 26 *Acrisiusq; patris,* 27 *mediaq; Mycena.*
His ubi nequicquam dictis 28 *experta, Latinum*
29 *Contra stare videt, penitusq; in* 30 *viscera lapsum*
Serpentis 31 *furiale malum,* 32 *totamq; pererrat:*
Tum 33 *verò infelix, ingentibus* 34 *excita monstris,*
Immensam 35 *sine more furit* 36 *lymphata per urbem:*
Ceu 37 *quondam torto* 38 *volitans sub verbere turbo,*

1 Patriâ expulsis. Indignationis plenum exordium. 2 Vis ne ut detur nuptum? 3 Filia nostra unica. 4 Filiæ tuæ, id est, mei Amatæ. 5 Matrem. 6 Cum primo venio prospero. id est, prima oblata navigandi occatione. 7 Maria. 8 Filia nostra, quæ virgo est. 9 Prædator, sc. Æneas.

10 Paris, à cujus exemplo dehortatur nuptias. Horat. Od. 15. l. 1. Pastor *cum traheret per freta navibus Idæis Helenam perfidus hospitam.* Pastorem ergo vocat, quia fuerat in monte Idâ expositus propter Hecubæ somnium, & a pastore quodam educatus. 11 Spartam. 12 Ledæ ex Jove filiam. 13 Quid prodest, vel reputabitur posthac. 14 Priùs inviolata. 15 Quam habuisti de tuis, 16 Filio Veniliæ, quæ soror Amatæ. 17 Promissio fida. 18 Placet, ea sententia firma est. 19 Cogunt te ad hoc. 25 Monita. 21 Quæ divisim sita est, quæ non est sub nostrâ ditione. 22 Censere. 23 Insuper. 24 Familiæ. 25 Inachus primus fuit rex Argivorum. Acrisius ultimus, ab eo translatum regnum Mycenas. Acrisius filiam Danaën, arcâ inclusam, in mare projecit, quam lutori Apulo appulsam Pilumnus duxit, ex iis natus, Daunus, pater Turni ex Venilia Nympha. 26 Sc. *Inrenientur.* 27 Quæ sunt in penitiore parte regionis, sc. *sint Turno patria.* 28 Amare sc. quæ fecerat periculum, an possit mutare animum Latini. 29 Obstare. 30 Amatæ. 31 A furia immissi serpentis. 32 Sc. *mulierem*, id est, obsidet omnes vires rationis ejus. 33 Maximè. 34 Commota furiis. 35 Sine modo ac modestia. 36 Mente mota, furibunda, ὑδροφοβικῶ πάθῳ agitata. 37 Aliquando. 38 Lignum in formam pilæ (quod & *Trochus* dicitur) velociter à pueris actum sub scurica. Tibul. El. 5. l. 1. *Namque agor, ut per plana citus sola verbera turbo, Quem celer assuetâ versat ab arte puer.* *Turbo* est etiam ventus validissimus & verticosus, obvia quæque proterens.

1 Turbinem. 2 Circuitu. 3 Spatiosa, ampla. Sic l. 1. Æn. Porticibus longis fugit, & vacua atria lustrat Saucius. 4 Agitant. 5 Turbo 6 Impulsus scutiâ per circuitum procurrit Al. habenis. 7 Ignara causæ, quomodo in gyrum agatur. 8 Puerorum. 9 Multitudo impuberum.

1 *Quem pueri magno in* 2 *gyro* 3 *vacua atria circùm*
Intenti ludo 4 *exercent:* 5 *ille* 6 *actus habenâ* 380
Curvatis fertur spatiis: stupet 7 *inscia* 8 *turba,*
9 *Impubesque manus, mirata* 10 *volubile buxum:*
11 *Dant animos plagæ: non cursu* 12 *segnior* 13 *illo*
Per medias urbes 14 *agitur, populosque feroces.*
Quinetiam in sylvas, 15 *simulato numine Bacchi,* 385
Majus 16 *adorta nefas, majoremque orsa furorem,*
17 *Evolat, & natam frondosis montibus* 18 *abdit,*
Quo 19 *thalamum eripiat* 20 *Teucris,* 21 *taedasque moretur.*
22 *Evohe,* 23 *Bacche,* 24 *fremens, tibi* 25 *virgine dignum*
Vociferans: etenim 26 *molles* 27 *tibi* 28 *sumere thyrsos.*
29 *Te lustrare choros, sacrum tibi* 30 *pascere crinem.* 391
Fama volat, Furiisque accensas 31 *pectore matres*
32 *Idem omnes simul* 32 *ardor agit: nova* 33 *quærere tecta:*
Deseruêre 34 *domos: ventis dant colla, comasque.*
Ast aliæ 35 *tremulis ululatibus æthera complent,* 395
36 *Pampineasque gerunt incinctæ* 37 *pellibus hastas.*
38 *Ipsa inter* 39 *medias* 40 *flagrantem* 41 *fervida* 42 *pinum*
43 *Sustinet, ac natæ, Turnique canit* 45 *hymenæos,*

10 Turbinem, ex buxo factum, volubilem. 11 Percussiones dant turbini talem velocitatem, ac si animos haberet: *vel*, pueri accommodant totam intentionem flagellationi. 12 Tardior. 13 Qui in turbine dictus est. 14 Amata regina. 15 Ita furens, ut Bacchi sacra celebrare videretur: non ergò quòd ipsa simularet: id enim est sanctum. 16 Insidiosè aggrediens. Al. *adorsa*. 17 Velociter currit. 18 Abdit. 19 Nuptias, vel jus connubii. Metaphora. *Thalamus* propriè est commune utriusque conjugis cubiculum. 20 Præcipuè Æneæ. 21 Faces nuptiales differat. 22 Acclamatio Bacchica, &c. 23 Apostrophe sive aversio ad Bacchum. 24 Cum fremitu clamans. 25 Sc. *tali*. 26 Hastas pampineas, (ut mox) pampinis & hedera vestitas, c. Fel. 27 In ruam gratiam, tibi devotam, tuis nuptiis dignam atque è voto tibi nutrire comam. 28 Amata sumebat. 29 Et circumspiciebat per te & furore tuo percita, vel propter te, & tui honoris causa, choros bacchantium. 30 Nutriebat aris. 31 Sc. *in*. 32 Eadem vehemens cupido. 33 Illæ querebant. 34 Proprias. 35 Quia à tremantibus factis. 36 Pampinis, quæ sunt frondes vitium, involutas, id est, thyrsos, quos in Bacchi sacris gestabant. 37 Cervinis quibus indutus rediit Bacchus ab expeditione Indicâ. 38 Regina Amata. 39 Latinas matronas. 40 Ardentem. 41 Vehemens ac concitata. 42 Pineam facem, ut pronuba, quæ nuptias filiæ suæ cum Turno caneret. 43 Gestat, feorsùm tenens. 44 Carmen nuptiale filiæ & Turni.

1 *Sanguineam* 2 *torquens aciem*, 3 *torvumque repentè*
Clamat: Io matres audite 4 *ubi quaque Latina*,
Si qua piis 5 *animis manet infelicis* 6 *Amatæ*
Gratia, si juris 7 *materni cura* 8 *remordet:*
9 *Solvite* 10 *crinales vittas, capite Orgia mecum.*
11 *Talem inter sylvas, inter* 12 *deserta ferarum*,
13 *Reginam* 14 *Alecto stimulis* 15 *agit undiq;* 16 *Bacchi.*
Postquam 17 *visa satis primos acuisse furores*,
Consiliumque omnemque domum vertisse Latini;
Protinus 18 *hinc* 19 *fuscis tristis* 20 *Dea tollitur alis*
21 *Audacis Rutuli ad muros: quam dicitur* 22 *urbem*
23 *Acrisioneis Danaë fundasse colonis*,
24 *Præcipiti delata Noto: locus Ardea quondam*
Dictus 25 *avis: & nunc magnum* 26 *manet Ardea*
27 *nomen.*
28 *Sed fortuna fuit: tectis hîc Turnus in altis*
Jam 29 *mediam* 30 *nigrâ carpebat nocte quietem.*
Alecto 31 *torvam faciem, &* 32 *furialia membra*
Exuit, in vultus sese transformat 33 *aniles*,
Et frontem 34 *obscœnam* 35 *rugis arat; induit* 36 *albos*
Cum 37 *vitta crines; tum* 38 *ramum innectit oliva.*

1 Oculos. irâ & furore inflammatos. l. 4. *sanguineam volvens aciem.* Dementiam reginæ exponit. Mam modò filiam destinaverat Bacchi: modò Turnum ea nir.
2 Revolvens.
3 Torvè.
4 Ubicunque; aut quicunque estis.
5 Vestris.
6 Meæ quæ Amata dicor.

7 Quod matres habent in liberos. 8 Cruciat conscientias vestras. Sic 1. Æn. *Quando hæc te cura* remordet. 9 Solutis crinibus celebrate mecum Bacchanalia, ab ἴεργω: arcentur enim à sacris profani, & non initiati. 10 Fascíolas, quibus crines implicantur. 11 Tali modo, tali furore percitam. 12 Loca deserta ab hominibus, sed habitata à feris. 13 Amatam. 14 Furia illa infernalis. 15 Versat & exagitat. 16 Qualibus Bacchantes in furorem inflagari solent. 17 Alecto visa est sibi. 18 Ab hac domo. 19 Subnigris & obscuris. 20 Furia: *Dea dira* 12. Æn. *invisum numen* infris Pœnarum Dea. 22 Animosi Turni urbem. 22 Ardeam. 23 A patris *Acrisii* nomine dictis colonis: *vel*, qui è Græcia ad urbem, à Danaë conditam, adventârint. Servius vult esse Nominativum Patronymicum fœm. referrque ad *Danaë*, id est, Acrisii filia. 24 Vento præcipitanter impellente è Græciâ in Italiam devecta. 25 Ab ave. Ovid. 14. Met. 26 Al. *tenet.* 27 Urbis Ardeæ. 28 Quod nomen Arduæ civitati imponeretur ab Ardea *vel*, fortunæ fi tulit, ut Turnus carperet quietem: ita ut ad sequentia referatur. 29 Quæ ad medium ferè noctis solet esse media. 30 Obscura: quia *tum tenebris nigrescunt omnia rerum*. 31 Torvam & sævam. 32 Furiæ aptæ. 33 Anni convenientes. 34 Fœdam. 35 Laxis pellibus existantibus corrugat, Ovid. 1. de Arte: *Jam veniet* rugæ *quæ tibi corpus* arent. Et alibi; *Jamque meos vultus* ruga *senilis* arat. 36 Canos. 37 Cum redimiculo sacerdotali, ac quæ sumeret sibi formam sacerdotis. 38 Insuper.

1 Transformatur in Calybis speciem. Sic. l. 5. Fit Heroës 2 Verula facerdos. 3 Junonis. 4 Turno. 5 Verbis. 6 Exhibet. Ter. Opportune mihi te offers. 7 Exordium à castigatione roleranriæ, quam exasperat ab indigno, exhortans eum ad suscipiendas arma contra Latinum. 8 Fruſtrà

1 *Fit Calybe Iunonis* 2 *anus*, 3 *templique sacerdos*:
Et 4 *juveni ante oculos his se cum* 5 *vocibus offert*: 420
7 *Turne, tot* 8 *incassum* 9 *fusos patiêre labores*?
10 *Et tua Dardaniis transcribi sceptra colonis*?
11 *Rex tibi* 12 *conjugium, &* 13 *quæsitas* 14 *sanguine dotes*
Abnegat, 15 *externusque in regnum quæritur hæres*.
I nunc, 16 *ingratis* 17 *offer te irrise periclis*; 425
18 *Tyrrhenas, i, sterne acies, tege* 19 *pace Latinos*.
Hæc adeò tibi me, 20 *placidâ cum nocte jaceres*,
Ipsa palam fari 21 *omnipotens* 22 *Saturnia jussit*.
Quare age, & armari pubem, portisque moveri
Latus 23 *in arma para*: *& Phrygios, qui* 24 *flumine pulchro* 430
Considêre, 25 *duces*, 26 *pictasque exure carinas*.
27 *Cælestûm* 28 *vis magna* 29 *jubet*: 30 *rex ipse Latinus*,
Ni 31 *dare conjugium, &* 32 *dicto parêre fatetur*,
Sentiat, & tandem 33 *Turnum experiatur in armis*.
34 *Hic* 35 *juvenis*, 36 *vatem irridens, sic* 37 *orsa vicissim* 435
Ore refert: 38 *classes invectas Tybridis undam*,
Non, ut 39 *rere, meas effugit* 40 *nuntius* 41 *aures*:
42 *Ne tantos mihi finge metus*: *nec regia Iuno*

Tractum à *cassum*, id est, vanum, inane. 9 Sc. *esse*, id est, ut frustentur. 10 Et patieris regna tua tradi ac transferri ad colonos Dardanios. *Transcribere* enim sæpius, est rem nostram in alterius dominium transferre, & proprie de colonis dicitur: illi enim *transcribi* dicebantur. 11 Latinus. Narratio rei gestæ. 12 Laviniæ. 13 Partas. 14 Tuo tuorumque, fuso in prælis, dùm Latino auxilium fers contra Thuscos. l. 8. Amplificatio ignominiæ. 15 Latinus enim, cùm sine prole virili esset, quærebat filiæ maritum, & successorem regni. 16 Pro quibus nulla tibi gratia redderur, quæque rem ingratam adferant, nisi obstiteris. 17 Objice. 18 Hetruscas apud Tyrrhenum mare. 19 Quam eis cum Hetruscis peperisti. 20 Cùm requiescere. 21 Omnipotentis conjux. 22 Saturni filia Juno. 23 In exercitium armorum. 24 Ad flumen pulchrum Tiberim. Suprà: *Fluvio Tiberinus amœno*. 25 Aggredere 26 Ad pompam potiùs, quàm pugnam, adornatas: *vel potiùs*, ob Deos tutelares & insigno navis in quippe pictos. 27 Cœlestium. 28 Juno. 29 Ut id facias. 30 Et ut ipse rex, &c. 31 Quod concedit. 32 Deorum; *aut*, pacto inter vos. 33 Te Turnum. 34 Ad hæc ejus dicta. 35 Turnus. 36 Alectô, quam credidit esse Calybem, Junonis sacerdotem. 37 Sermones orsos. 38 Externas. 39 Opinaris ipsum effugisse, id est, benè audivi, licet aliter putes. 40 Nuntians. 41 Quia nuntiatum est mihi, venisse Phrygas. 42 Ne putes me propterea usque adeò formidare, ut cœpto desistam.

Im-

Immemor est nostri.
1 *Sed te* 2 *victa* 3 *situ*, 4 *verique effœta senectus*,
O 5 *mater*, *curis nequicquam* 6 *exercet*, *& arma*
7 *Regum inter falsa* 8 *vatem formidine ludit*:
9 *Cura tibi*, *Divûm effigies*, *& templa* 10 *tueri*;
Bella viri, *pacemque gerant*, *queis bella gerenda*.
Talibus Alecto dictis 11 *exarsit in iras*.
12 *At juveni oranti subitus tremor* 13 *occupat artus*:
Diriguêre 14 *oculi*: *tot* 15 *Erinnys sibilat* 16 *hydris*,
17 *Tantaque se faciet* 18 *aperit*: *tùm* 19 *flammea torquens*
Lumina, 20 *cunctantem*, *&* 21 *quærentem dicere plura*
22 *Reppulit*, *&* 23 *geminos erexit crinibus angues*,
24 *Verberaque insonuit*, 25 *rapidoque hæc addidit ore*:
26 *En* 27 *ego victa situ*, *quam* 28 *veri effœta senectus*
Arma inter regum falsa formidine ludit.
Respice ad 29 *hæc*: *adsum* 30 *dirarum ab sede sororum*,
Bella 31 *manu*, *lethumque* 32 *gero*.
Sic 33 *effata*, 34 *facem* 35 *juveni conjecit*, *&* 36 *atro*
Lumine fumantes fixit 37 *sub pectore tædas*.
38 *Illi somnum ingens* 39 *rupit pavor*, *ossaq*; *&* 40 *artus*
Perfudit 41 *toto proruptus corpore sudor*.
Arma 42 *amens* 43 *fremit*, *arma toro*, 44 *tectisque requirit*:
45 *Sævit amor* 46 *ferri*, *&* 47 *scelerata insania belli*,

1 Sed te senectus gravis & delira à veris ad vana & curas, nihil ad re pertinentes, abducit.
2 Squalore consumpta, id est, quæ se à sordibus vindicare nescit.
3 Qui ex vetustate nascitur.
4 Nec quid quâ veri amplius in se habet.
5 Quòd grandæva sit & anus.
6 Vexat.
7 Quæ reges tractare decet.
8 Te cùm sis vates.
9 Sc. *sit*,

10 Contemplari. 11 Accensa ist ira. 12 At Turno etiamnùm loquenti, 13 Invadit. 14 Ejus, A signis iræ. 15 Furia. 16 Serpentibus. 17 Tam immanis, ut ille trepidaret. 18 Ostentat. 19 Illa revolvens oculos ignitos. 20 Hæsitantem Turnum præ timore. 21 Molientem. 22 Rejecit à se. 23 Instar cornuum erexit Alii, pares crinibus. Alii, exspuit in Turnum duos angues. 24 Et insonare fecit flagella. 25 Furioso. 26 Verba Turni insultans Furio in ipsum retorquet; Sarcasticè. 27 Vide, an ego, ut dicis sim illa, quam, &c. 28 Quæ omne verum enixa est. 29 Angues, facem, flagellum, insignia belli ac lethi; & agnosce Furiam, & an ad me bella regum nihil pertineant. 30 Reliquarum Furiarum, id est, ab inferis adveni. 31 In potestate. 32 Habeo. 33 Alecto elocuta. 34 Incendentem desiderium belli ferro ac face furentis. 35 In juvenem Turnum. 36 Furiali, nocivo. 37 In præcordiis ejus. 38 Turno. 39 Interrumpit. 40 Turni. 41 Porrò erumpens sese per totum corpus. 42 Per rectas.
45 Crudescit. 46 Habendi. 47 Quæ cum scelere sæpe fit.

1 Et iam fervit insuper.
2 Lege Macrob. l. 5. c. 11. Sat. exponentem hanc comparationé, & cum Homeri loco Il. 21. conferens.
3 Sono strepitu.
4 De virgis factis.
5 Supponitur latentibus lebetis ebullientis.
6 Et aquæ extrà frequenter saliunt propter fervorem.
7 Ebullientis.
8 In altum
9 Superabundat cursus aut gurges aquæ.

1 *Ira super:* 2 *magno veluti cùm flamma* 3 *sonore*
4 *Virgea* 5 *suggeritur costis undantis aheni,*
6 *Exsultantque æstu latices, furit intus* 7 *aquæ vis,*
Fumidus atque 8 *altè* 9 *spumis* 9 *exuberat amnis:* 465
Nec jam se 10 *capit unda: volat* 11 *vapor ater ad auras.*
12 *Ergo iter ad regem,* 13 *pollutâ pace, Latinum*
Indicit primis juvenum, & jubet arma parari,
Tutari Italiam, detrudere 14 *finibus hostem:* 469
15 *Se* 16 *satis ambobus Teucrisq;* 17 *venire, Latinisque.*
Hæc ubi dicta 18 *dedit, Divosque* 19 *in vota vocavit,*
20 *Certatim sese Rutuli exhortantur in arma.*
21 *Hunc decus egregium formæ* 22 *movet, atque* 23 *juventa:*
24 *Hunc atavi reges: hunc* 25 *clarus* 26 *dextera factis.*
Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet, 475
Alecto 27 *in Teucros* 28 *Stygiis se concitat alis,*
29 *Arte novâ speculata locum,* 30 *quo littore pulcher*
31 *Insidiis, cursuque feras agitabat Iülus.*
Hîc 32 *subitam canibus rabiem* 33 *Cocytia virgo*
Objicit, & 34 *noto* 35 *nares contigit odore,* 480
Ut cervum 36 *ardentes* 37 *agerent: sua* 38 *quæ prima*
39 *malorum*
Causa fuit, 40 *belloque animos accendit* 41 *agrestes.*
Cervus erat formâ præstanti, & cornibus ingens,

10 Continere potest intra ahenum. 11 Exhalatio fumosa. 12 Mittit Turnus principes juvenum ad Latinum, qui moneant, bellum indicant, &c. 13 A Turno, qui violavit pacem initam inter Latinum & Æneam: vel à Latino, qui violavit pacem cùm Turno. 14 Limitibus Italiæ. 15 Et dicit, *se*, &c. 16 Sufficientem. 17 Ventutum esse, id est, se suffecturum utrique in bello. 18 Turnus. 19 Quia votis nuncuparis bella sumebantur. 20 Cùm certamine. 21 Quemvis ex Rutulis. Reddit autem tres causas impulsivas ab bellum; formam Turni, nobilitatem antiquam, & res gestas summâ cum laude. 22 Ab bellum instigat. 23 Turni. 24 Quemvis alium majores ejus instigant. 25 Quâ clara facinora edidit. 26 Turni. 27 Volat in Teucros animo nocendi. 28 Infernalibus. 29 Inventione. 30 Ad quem. 31 Subsessoribus & alatis venatoribus. 32 Subitò provenientem. 33 Infernalis, id est, Furia Alecto, à *Cocyto* fluvio infernali, sic dicta. 34 Cervino, qualem sectari solent. 35 Canum. 36 Ferventes, rabie concitati. 37 Insequerentur. Horat. Epod. Od. 6. Agam *per altos aure sublatâ nives, Quocunque pravedet fera.* 38 Sc. *res*, id est, interfectus cervus principium fuit belli inter Rutulos & Trojanos. 39 Subintelligitur *eum*. 40 Ad bellum. 41 Agrestium virorum.

1 *Tyrrhidæ pueri quem* 2 *matris ab ubere raptum*
4 *Nutribant, Tyrrhusque* 4 *pater, cui* 5 *regia* 6 *parenti*
Armenta, & latè custodia credita campi.
Assuetum imperiis soror omni 7 *Sylvia curâ*
8 *Mollibus* 9 *intexens ornabat* 10 *cornua sertis,*
Pectebatque 11 *ferum, puroque in fonte lavabat.*
Ille 12 *manum patiens, mensæque assuetus* 13 *herili,*
14 *Errabat sylvis, rursusque ad limina nota*
Ipse domum serâ 15 *quamvis se nocte ferebat.*
16 *Hunc* 17 *procul* 18 *errantem* 19 *rabida venantis Iuli*
20 *Commovêre canes, fluvio cùm fortè* 21 *secundo*
22 *Deflueret, ripâque æstus* 23 *viridante levaret.*
Ipse etiam 24 *eximiæ laudis succensus amore*
Ascanius, curvo direxit spicula 25 *cornu.*
Nec 26 *dextra* 27 *erranti* 28 *Deus* 29 *abfuit,* 30 *actaque multo*
Perque uterum sonitu, perque ilia venit 31 *arundo.*
32 *Saucius at* 33 *quadrupes notæ intra tecta refugit,*
Successitque 34 *gemens stabulis,* 35 *questuque* 36 *cruentus,*
Atque 37 *imploranti similis,* 38 *tectum omne replevit,*
39 *Sylvia prima* 40 *soror, palmis* 41 *percussa lacertos,*
Auxilium vocat, & 42 *duros* 43 *conclamat agrestes.*
*Illi (*44 *pestis enim* 45 *tacitis latet* 46 *aspera sylvis)*
47 *Improvisi adsunt: hic torre armatus* 49 *obusto;*

1 Filii Tyrrhi, qui regii pecoris magister & custos erat. 2 Cùm adhuc lucesceret. 3 Nutriebant. 4 Eorum. 5 Ad regem pertinentia. 6 Custodiæ & gubernationi deputata sunt 7 Soror Tyrrhidarum puerorum. Tyrrhi filia. 8 Ex herbis & floribus. 9 Ex. 10 Ejus cervi. 11 Cervum, qui natura ferus erat; ut 2. Æn. *Descende, ac ducente* Deâ, id est, Venere. 29 Imò auxilio fuit. 30 Directa. 31 Sagitta arundinea. 32 Vulneratus. 33 Cervus. 34 Pathos. 35 Querelâ. 36 Cruore perfusus. 37 Auxilium. 38 Totam domum Tyrrhi. 39 Filia Tyrrhi, quæ cervum illum comere & ornare solebat. 40 Tyrrhidarum. 41 Percutiens. 42 Ex laborum consuetudine. 43 Clamore convocat. Alias (verbum castrense) ab bellum, vel convasare significans. 44 Furia pestifera Alecto. 45 Secretis, *vel* ipsa latens. 46 Perniciosa. 47 Subiti. 48 Adest. 49 Circumusto.

Sti-

1 Alius armatus adest. *Stipitis* 1 *hic* 2 *gravidi nodis*; 3 *quod cuiq*; *repertum esse*
4 *Rimanti, telum ira facit*: 5 *vocat agmina Tyrrhus*,
2 Ponderosi. 6 *Quadrisidam quercum* 7 *cuneis ut fortè* 8 *coactis*
3 Quod querens quisque reperit, ira jubet illi esse pro telo: ut 1. Æn. *furor arma ministrat.* *Scindebat*, 9 *raptâ* 10 *spirans immanè securi.* 510
At sæva è 11 *speculis tempus* 12 *Dea nacta nocendi*,
Ardua tecta petit stabuli, & 13 *de culmine summo*
14 *Pastorale canit* 14 *signum, cornuque recurvo*
15 *Tartaream* 16 *intendit vocem, quâ protinùs omnes*
Contremuit 17 *nemus, & sylva* 18 *intonuere* 19 *profunda.*
4 Disquirenti. 20 *Audiit &* 21 *Trivia* 22 *longè* 23 *lacus*; *audiit amnis*
24 *Sulphureâ* 25 *Nar albus aquâ, fonteſque* 26 *Velini*;
Et trepida matres 27 *pressêre ad pectora natos.*
5 In agmen convocat dispersos. *Tum verò ad* 28 *vocem celeres, quâ buccina signum*
Dira dedit, raptis concurrunt undique telis 520
29 *Indomiti agricolæ*; *nec non & Troïa* 30 *pubes*
6 In quatuor partes fissilem, vel magnam & horribilem. *Ascanio auxilium castris effundit* 31 *apertis.*
Direxêre acies: *non* 32 *jam* 33 *certamine agresti*,
Stipitibus duris agitur, 34 *fudibus-ve præstis*;
Sed ferro 35 *ancipiti* 36 *decernunt, atraque latè* 525
37 *Horrescit* 38 *strictis* 39 *seges ensibus*, 40 *aratq*; *fulgent*
7 Instrumentis findendi. 41 *Sole lacessita, & lucem sub nubila jactant.*
8 Simul impressis. 42 *Fluctus uti primo cœpit cum albescere vento*,
Paulatim sese 43 *tollit mare, & altius undas*
9 Vi recepta. *Erigit*; *indè imo consurgit ad æthera fundo.* 530

10 Anhelans immaniter & supra modum. 11 Locis altioribus; undè illud speculabatur. 12 Alecto. 13 E summo recto stabuli, quod ipsis speculæ vice erat. 14 Pastoribus notum classicum, quo audito ad arma concurrere solebant. 15 Infernalem. 16 Auget Æn. *incendit.* 17 Aricinum. 18 Al. *insonuêre.* 19 Densæ arboribus. 20 Veocem Alectis. 21 Dianæ. 22 Sc. *positus.* 23 Arcinus sc. qui & *Dianæ speculum* dicitur. 24 Sulphuris odorem habente. 25 Fluvius, Sabinos ab Umbris disterminans: hodiè *lasàphorata*, à sulphureis aquis. 26 Qui posteà Velini dicti sunt Velius fl. per lacum Velinum defluit in Narem. 27 Arctiùs, ut in timore complexæ sunt liberos suos. 28 Buccinæ. 29 Effræni. 30 Juventus 31 Patentibus ad exitum. 32 Postquam collecti erant hinc rustici, illinc Trojani. 33 Ut in certamine agrestium solet fieri, sc. stipitibus, &c. 34 Pertricis antè ustis loco ferri. 35 Utrimque incidenti. 36 Pugnant, dimicant contendunt. 37 Fit aspera. 38 Denudatis: unde vaginas in terram dejiciebant. 39 Terra Metaphora à densitate culmorum in agris, id est, horrescunt vorati enses instar segeris fluctuantis Sic 2. Georg. *densisque virûm seges horruit hastis*, 40 Ærea arma Trojanorum. 41 Ex repercussu Solis: *vel*, radiis solaribus percussa. 42 Sc. *lucem jactat.* Comparationem hanc cum Homeria vide apud Macrob. l. 5. Sat. c. 13. 43 Erigit.

1 *Hìc*

1 *Hic juvenis primam ante aciem, stridente* 2 *sagittâ,*
Natorum Tyrrhi fuerat qui maximus, Almon,
3 *Sternitur: hæsit enim sub gutture* 4 *vulnus, &* 5 *uda*
Vocis 6 *iter,* 7 *tenuemq;* 8 *incluſit sanguine* 7 *vitam.*
9 *Corpora multa virûm circà; senior q;* 10 *Galeſus,*
11 *Dum* 12 *paci medium ſe effert, juſtiſſimus unus*
Qui fuit, Auſoniiſque olim ditiſſimus arvis,
Quinque greges 13 *illi* 14 *balantum, quina* 15 *redibant*
16 *Armenta, & terram centum* 17 *vertebat aratris.*
18 *Atque* 19 *ea per campos* 20 *aquo dum Marte ge-*
runtur,
21 *Promiſit* 22 *Dea facta potens, ubi* 23 *ſanguine bellum*
24 *Imbuit, & prima commiſit funera pugnæ,*
Deſerit 25 *Heſperiam, & cœli* 26 *convexa per auras,*
27 *Iunonem* 28 *victrix affatur voce ſuperba:*
En perfecta tibi bello 29 *diſcordia* 30 *triſti:*
31 *Dic, in amicitiam coëant, & fœdera jungant:*
Quandoquidem 32 *Auſonio* 33 *reſperſi ſanguine Teucros*
Hoc etiam his addam, tua ſi mihi 34 *certa voluntas,*
35 *Finitimas in bella* 36 *feram* 37 *rumoribus* 35 *urbes*
Accendamq; 38 *animos* 39 *inſani Martis amore.*
Undiq; ut auxilio veniant: 40 *ſpargam arma per agros.*
Tum contrà Iuno: 41 *Terrorum, &* 42 *fraudis ab-*
undè eſt:
43 *Stant belli cauſæ: pugnatur* 44 *cominùs armis:*

1 In hoc congreſſu.
2 Quâ vulneratus erat.
3 Proſternitur, humi dejicitur, occiditur.
4 Sagitta vulnerans *vel*, vulnus infixum à ſagitta.
5 Quæ æ̃rem, qui udus eſt, deſiderat.
6 Meatum.
7 Fragilem ſpiritum vitalem.
8 Interclusit, ſuffocavit.
9 Sc. *ſternuntur.*
10 Sc. *ſternitur.*
11 Pathos à cauſa & fortuna:

de quo vide Macrob. Sat. 4 c. 3. & 4. 12 Concordiæ faciendæ. 13 Ad illius commodum. 14 Ovium. 15 Ex paſcuis domum. 16 Greges magnorum animalium. 17 Arabat, id eſt, bene pavit, & bene aravit. 18 Apugnæ narratione tranſit ad Furiam Alectô, ejuſdemque exultationem, quod bellum concitarit. 19 Ejuſmodi certamina. 20 Juſto prælio & jam diffidio palam facto: neque enim æquo Marte pugnarum, cùm Itali ſoli fuerint interempti. 21 Promiſſæ diſcordiæ. 22 Alecto. 23 Fuſo. 24 De novo tinxit. 25 Italiam. 26 Convecta & delata per cœli auras: ut in 4 Georg. *amnis devexus ab Indis*: non ut l. 6. Æn. *cœli convexa tueri*. 27 Dominam ſuam. 28 Voti compos. 29 Sc. *eſt*. 30 Quia Almon & Galeſus interfecti erant. 31 Ironica inſultatio. Significat enim, tantum inter eos odii ſe ſeviſſe, ut facilè in gratiam redire non poſſint. 32 Italico. 33 Contaminavi. 34 Explorata ſit. 35 Urbes in confinio ſitas, id eſt, cives urbium finitimarum. 36 Inducam. 37 Inimicitiæ plenis. 38 Finitimorum. 39 Deteſtandi belli. 40 Omnes undique agreſtes concitabo ad arma. 41 Populorum ſc. concitatorum. 42 Per te factæ, ex cervo ſc. vulnerato. 43 Jacta ſunt belli fundamenta, ſparſa ſemina idonea. 44 De propè, quaſi conſerta & commiſſa manu.

1 Ales & fortuna.
2 Humefecit.
3 Conjugia.
4 Nuptias,
5 Æneas. Ironicè,
6 Vagari cum ampliori licentia.
7 Jupiter.
8 Tibi negaris.
9 Si in aliqua re laborandum exit, ut perficiatur inceptum bellum.
10 Superèst fortuna laborum.
11 Saturni filia Juno.

Quæ 1 fors prima dedit, sanguis novus 2 imbuit arma.
Talia 3 connubia, & tales celebrent 4 hymenæos 555
5 Egregium Veneris genus, & rex ipse Latinus.
Te super æthereas 6 errare licentius auras,
Haud 7 pater ipse velit summi regnator Olympi.
Cede locis. ego, 9 si qua 10 super fortuna laborum 10 est,
Ipsa regam. Tales dederat 11 Saturnia voces; 560
12 Illa autem 13 attollit stridentes anguibus alas,
14 Cocytique petit sedem, 15 supera 16 ardua linquens.
Est locus Italiæ in medio, sub montibus altis,
17 Nobilis, & famâ multis memoratus in 18 oris, 564
19 Amsancti valles: densis 20 hunc frondibus 21 atrum
Urget utrimq; latus nemoris: 22 medioque 23 fragosus
Dat sonitum 24 saxis, & 25 torto vertice 26 torrens.
Hîc 27 specus horrendum, & sævi 27 spiracula Ditis
Monstrantur: 28 ruptoque ingens 29 Acheronte vorago
30 Pestiferas 31 aperit fauces: 32 queis condita Erynnis,
Invisum numen, terras, cœlumque 33 levabat.
34 Nec minus 35 interea 36 extremam Saturnia bello
Imposuit Regina manum: ruit omnis in 37 urbem
Pastorum ex 38 acie numerus, cæsosque reportant,
Almonem 39 puerum, 40 fœdatique ora 41 Galesi: 575

12 Furia Alecto. 13 Erigit. 14 Fluvii infernalis, id est, inferos & Ditis profunda, unde fuerat à Junone evocata, repetit. 15 Quæ sunt in regione superna, respectu inferni. 16 Sc. *loca*. 17 Famosus, & multum notus. *Nobilis* dicitur quasi *noscibilis*, id est, dignus, cujus nomen omnibus cognitum sit. Unde fit, ut sæpius pro digno, atque excellenti in quacunque re ponatur, Liv. Nobilis *illo clade Romana locus*. Aliquando idem est quod notus Ter. *Mea est petens, procax, magnifica, sumptuosa*, nobilis. 18 Regionibus.

19 Quasi ἀμ, id est, *circum*, id est, undique sacri. 20 Locum. 21 Umbrosum. 22 Existens medio vallis. 23 Cum fragore decurrens. 24 Inter saxa. 25 Contracto. 26 Amnis rapidus. 27 Hiatus, unde spirare possint. 28 Vi se erumpente. 29 Fluvio illo infernali 30 Gravi odore pestem adferentes. 31 Refert. 32 Quibus faucibus abscondita Furia infernalis Alecto. Per specum hunc, fauces pestiferas & spiracula Ditis ad inferos remeasse Furiam dicit Poëta. 33 Recreabat, & à tristitia relevabat: quippe quod cœlo ac terræ sua præsentia fuisset onerosum & grave. 34 Nihilominùs, quamquam Furia jam discesserat. 35 Dum Alecto abiret. 36 Saturni filia Juno finivit ac perfecit bellum. Metaphora ab ædificatoribus petita, qui, absoluto ædificio, fastigium aliquod solent imponere. 37 Latini sc. id est, Laurentum. 38 Conflictu, prælio. 39 Filium Tyrrhi. 40 Fœde interceptî ac cruentati, dum se medium offerret paci. 41 Senioris.

Im-

Implorantque 1 *Deos, 2 obtestanturque 3 Latinum.*
*Turnus adest, medioque in crimine * cadis & 4 ignis*
Terrorem 5 ingeminat; 6 Teucrosq; 7 in regna vocari;
Stirpem 8 admiscri Phrygiam; se 9 limine pelli. 579
10 *Tum, quorum* 11 *attonita Baccho* 12 *nemora avia*
matres
Insultant 13 *thyasis* (14 *neq; enim leve nomen Amatæ*)
Undique collecti 15 *coëunt,* 16 *Martemque fatigant.*
17 *Ilicet* 18 *infandum cuncti contra* 19 *omina bellum,*
Contra 20 *fata Deûm,* 21 *perverso* 22 *numine, poscunt.*
Certatim regis circumstant tecta Latini. 585
23 *Ille, velut pelagi* 24 *rupes immota,* 25 *resistit:*
Ut pelagi 26 *rupes, magno veniente* 27 *fragore,*
Quæ sese, multis 28 *circum latrantibus undis,*
29 *Mole tenet: scopuli nequicquam, &* 30 *spumea circum*
Saxa fremunt, 31 *laterique;* 32 *illisa refunditur* 33 *alga.*
Verum ubi nulla 34 *datur* 35 *cæcâ* 36 *exsuperare potestas*
Consilium, & sævæ 37 *nutu Junonis* 38 *eunt res:*
39 *Multa Deos, auraque* 40 *pater testatus* 41 *inanes,*
42 *Frangimur, heu!* 43 *fatis, inquit, ferimurque*
44 *procellâ.* 595
Ipsi has 45 *sacrilego* 46 *pendetis sanguine pœnas,*
O miseri: te, Turne, nefas, te triste 47 *manebit*

1 Deorum auxilium.
2 Citant in testem acti.
3 Qui Trojanis pacem in Latio dederat.
* In calore cædis, id est cum pugna & injuria recens facta esset.
4 Al. *ignis*, id est, furore & seditionis impetu.
Multiplicat.
6 Et affirens Trojanos, &c.
7 Quasi exules & perfidos.
8 Portibus Latinis. 9 Suo. 10 Insuper illi juvenes. 11 Stupefactæ Bacchanalia celebrando cum Amatâ. 12 Per nemora remora ab omni via. 13 Choreis, saltationibus. *Thyasus* enim saltatio dicitur, quæ Baccho exhibebatur. Eclog. 5 *thyasos inducere Baccho.* 14 Quia nomen Amatæ non erat parvi momenti inter matronas. 15 Conveniunt. 16 Et prælium incendunt, stimulant, aut belli causas quærunt. 17 Statim. 18 Detestandum. 19 Prodigia aquum, & flammæ in Lavinia vitæ. 20 Oracula ac responsa Fauni. 21 Iraro. 22 Junonis. 23 Latinus. 24 Scopulus ani aquis feritur, sed non movetur. 25 Petitionibus Alorum. 26 Sc. *est immota.* 27 Collisione aquarum. 28 Sonitum latratui similem in circuitu facientibus. 29 Magnitudine & vi sua sustentat. 30 Spumis perfusa. 31 Ad latus. 32 Violentia aquarum avulsa. 33 Herba, quæ nascitur in aquis marinis. 34 Latino. 35 Cæci populi, bella poscentis. 36 Qua superet, vincat. 37 Ex voluntate. 38 Procedunt. 39 Multùm. 40 Latinus. 41 Quas frustra restatus erat. 42 Utcunque firmus, uti pelagi rupes, frangor tamen, & ranquam navis, vi tempestatis victa, auferor: 43 Quæ dixerant Laviniam fore claram, sed exitialem populo. 44 Impetu populi furentis. 45 Vos sacrilegi: quia sacris Deorum prodigus & oraculis adversati bella parabant. 46 Persolveris. 37 Exspectabit. Horat. *Omnes una manet nox.*

Nempe mors ignominiosa.
1 *Supplicium, votisque Deos* 2 *venerabere* 3 *seriâ*
Nam mihi 4 *parta quies*, 5 *omnisque in limine portus*
2 Precabere.
6 *Funere felici spolior. Nec plura locutus*,
3 Nimiùm tardè susceptis.
7 *Sepsit se tecto, rerumque reliquit habenas.* 600
4 Vicinæ mortis beneficio, nam jam senex sum
8 *Mos erat* 9 *Hesperio in Latio*, 10 *quem* 11 *protinùs urbes*
Albanæ coluêre sacrum, nunc maxima rerum
Roma 12 *colit*, 13 *cùm prima movent in prælia Martem*:
Sive 14 *Getis inferre* 15 *manu* 16 *lachrymabile bellum*,
5 Securitas omnis vitæ est mihi in promptu & proximo, id est, ego in portu navigo, atque extra omne periculum & in tuto sù. Metaphora à navigantibus sumpta.
Hyrcanis-ve, 17 *Arabis-ve parant*, *seu tendere ad*
Indos, 605
18 *Auroramque sequi, Parthosque reposcere* 19 *signa.*
20 *Sunt* 21 *geminæ belli portæ*, (*sic* 22 *nomine dicunt*)
Religione 23 *sacræ*, *& sævi formidine* 24 *Martis*:
Centum ærei 25 *claudunt* 26 *vectes*, 27 *æternaque ferri*
Robora; *nec* 28 *custos* 29 *absistit limine* 30 *Janus.* 610
31 *Has, ubi* 32 *certa sedet patribus sententia* 33 *pugna*,
Ipse, 34 *Quirinali trabeâ*, 35 *cinctuque Gabino*
36 *Insignis*, 37 *referat stridentia limina Consul*:
38 *Ipse* 39 *vocat pugnas*: *sequitur tùm cætera* 40 *pubes*,

6 Ego cæreo tantùm pompâ regali, quam more fidelium in pace moriens habere possem. 7 Recepit se in tecta sua, & absolvit se à gubernaculo Reipublicæ, cùm videret neminem ferè sibi obtemperantem. 8 Verus institutum. 9 Quod est in Hesperiâ. Nam duo Latia fuerunt. 10 Moremi. 11 Continuò, perpetuò. 12 Observat istum morem nunc, cùm hæc scriberet Poëta. 13 Cùm prima prælia cum novis hostibus commissuri sunt. 14 Scythiæ populis animosis qui hodiè *Tartari* dicuntur. 15 Exercitu. 16 Quod matres multis lachrymis detestentur. 17 Vel Arabiæ populis. 18 Populos ad Orientem habitantes. 19 Vexilla, Crasso & Antonio à Parthis adempta: quæ posteà Parthi Augusto sponte remiserunt. 20 Romæ. 21 Duæ. 22 Nominant eas. 23 Observandæ. 24 Belli aut Dei. 25 Eas. 26 Instrumenta, quibus portæ clausæ vel januæ adversus vim muniuntur. 27 Et repagula fortia ex ferro inconsumptibilia Lucret. 2. l. *& duri robora ferri*. 28 Portarum belli. 29 Semper adest. 30 Index pacis & belli, apertus, significabat in armis esse civitatem; clausus, pacatos esse omnes populos, Liv. 1. l. Hinc Janus *Pandicius* hin *Clusius* cognominabatur. Vide quæ nos ad Flor. p. 19. & Flor. l. 2. c. 3 & l. 4. c. 12. 31 Portas belli. 32 Confirmata est & placet Senatoribus. 33 Pugnandi. 34 Quali utebatur posteà Quirinus Rom rex, regia sc. purpureâ, cui admistum est aliquid albi: suprà. 35 Vestitus, sc. toga sic in tergum rejectâ, ut ejus lacinia revocata hominem cingeret: à Gabiis mos ortus, quorum cives ad subitaneum bellum ita cincti exilierunt, redieruntque victores. 36 Præter alios redimitus. 37 Retrò seram trahit, aperit. 38 Consul. 39 Indicit bellum. 40 Multitudo juvenum.

Æreaque 1 *assensu* 2 *conspirant* 3 *cornua rauco.*
4 Hoc & tùm 5 Æneadis indicere bella Latinus
4 More jubebatur, 6 tristesque 7 recludere portas.
8 Abstinuit tactu pater, 9 aversusque 10 refugit
11 Fœda ministeria, & 12 cæcis se condidit 12 umbris.
Tùm 12 regina Deûm, cælo delapsa, 14 morantes
Impulit ipsa manu portas, & 15 cardine verso
Belli 16 ferratos rupit 17 Saturnia postes.
18 Ardet 19 inexcita Ausonia, atque immobilis ante:
Pars 20 pedes ire parat 21 campis: 22 pars arduus altis
23 Pulverulentus equis 24 furit: 25 omnes arma requirunt.
Pars 26 læves clypeos, & 27 spicula lucida 28 torgent
29 Arvinâ pingui, 30 subiguntque in 31 cote secures.
32 Signaque ferre 33 juvat, sonitusque audire tubarum.
Quinque 34 adeò magnæ, 35 positu incudibus, urbes
36 Tela novant, 37 Atina potens, 38 Tiburque 39 superbum,
40 Ardea, 41 Crustumeriq; & 42 turriger æ 43 Antemnæ
44 Tegmina tuta cavant capitiã, 45 flectuntq; 46 saligna
Umbonum crates: alii 47 thoraces ahenos,

1 Sono assensum significante.
2 Simul inflantur.
3 Tubæ.
4 Quem Roma observavit.
5 Trojanis sub Æneâ militantibus.
6 Tristis belli indices.
7 Aperire.
8 Latinus noluit attingere portas ad eas aperiendas.
9 Indignatus. Al. *adversus*, id est, repugnans voti, populi.

10 Vitavit. 11 Impia, scelesta: quia contra fœdus datum. 12 Locis tenebrosis in regia sua, ubi videri non poterat. 13 Juno. 14 Non apertas statim, sed quasi cunctantes & obstantes. 15 Ferramento, super quod volvitur janua, quod est quasi cor januæ, inverso. 16 Ferro munitos. 17 Saturni filia Iuno porta è cardinibus evellit. 18 Ardore bellico. 19 Non excita, sed quieta Italia. 20 Pedestris. 21 Per campos. 22 Alii sublimes in equis. Ad sensum, non ad vocem, respexit. 23 Plenus pulvere. 24 Furenti similis per campos vehitur. 25 Tam pedites, quàm equites. 26 Politos, glabros. 27 Ferra Ipiculorum, quæ tergendo efficiunt lucida. 28 Abstergunt. 29 Pinguedine duriuscula, quæ est inter carnem & cutem. 30 Acuunt. 31 Lapide durissimo ad acuendum apto. 32 Vexilla. 33 Delectat omnes. 34 Valdè: Recenset urbes, quæ Turnum ad belli auspicia sunt secutæ. 35 Instrumentis ferreis, super quæ fabri ferrum cudunt, dispositis ad novanda tela. 36 Arma parant, ab bellum instruunt, quia diu arma reliquerant. 37 Urbs Campaniæ. 38 Vetustissimum in Sabinis oppidum. 39 Prolepsis respiciens tempora Romana. Cùm enim à Senatu auxilia poscerent Tiburtes commemoraris suis beneficiis, & quasi bene meritis debita, tulerunt responsum, *Superbi estis: vel*, quia in monte situm. Her. *Tiburque supinum: & Tiburis arces*. 40 Latii oppidum. 41 Crustumerum: in Sabinis oppidum. 4 Turribus insignitæ. 43 Oppidum à Latinis conditum eis Anienem, undè nomen, *ante amnem positæ*. 44 Galeas, capita tutantes, cavas faciunt. 45 In usum scutorum, quæ teguntur corio. 46 E salice. 47 Munimina pectorum.

Aut 1 *leves ocreas* 2 *lento* 3 *ducunt argento.* 830
Vomeru 5 *huc, &* 6 *falcis honos, huc* 7 *omnis aratri*
8 *Cessit amor:* 9 *recoquunt patrios fornacibus enses.*
10 *Classica* 11 *jamjã sonant:* 12 *it bello tessera signum.*
Hic 13 *galeam* 14 *tectis* 15 *trepidus rapit: ille* 16 *frementes*
17 *Ad juga cogit equos, clypeumque, 18 auroque*
triplicem
Loricam induitur, 19 fidoque accingitur enſe. 840
Pandite nunc 21 *Helicona,* 22 *Deæ* 23 *cantuſq; movete.*
Qui 24 *bello exciti reges; quæ* 25 *quemque ſecutæ*
Complerint campos acies; quibus Itala jam tum
Floruerit terra alma viris; quibus 26 *arſerit armis;*
Et 27 *meminiſtis enim, Diva, & memorare poteſtis:*
Ad nos vix 28 *tenuis fama perlabitur aura.*
Primus init bellum 30 *Tyrrhenis* 31 *aſper ab oris*
Contemptor Divûm Mezentius, 33 *agminaq;* 34 *armat*
35 *Filius* 36 *huic juxtâ Lauſus (quo pulchrior alter*
Non fuit, 37 *excepto Laurentu corpore Turni:)* 950
Lauſus, equûm 38 *domitor, debellatorque ferarum.*
Ducit 39 *Agyllinâ* 40 *nequicquam ex urbe ſecutos*
Mille viros; dignus 41 *patriis qui latior eſſet*

1 Polita sibiarum munimina. 2 Flexibili & tenui. 3 Obducant & ornant. 4 Ferramenti aratri, quo sulci fiunt; ita dicti, quod terram *vomat*, id est *eruat*. 5 Ad has urbes. 6 Ferramenti adunci, quo segetes & herbæ secantur, vites & arbores putantur. 7 Omnium agricultu

ræ instrumentorum. 8 Traductus est, ut fierent hæc arma. 9 Coquendo instrumenta rustica in fornacibus faciunt enses, quibus pro more patriæ in bello uti solent. 10 Tubæ, quibus ad pugnam datur signum. 11 Paratis armis. 12 Symbolum seu signum bellicum, quod habent milites inter se, ut dignoscantur ab hostibus exploratoribus, vel nomine, vel aliquo signo, procedit ad bellum gerendum. 13 Cassidem. 14 Sc. *suis*, ad quæ pendebat. 15 Festinus, properè hùc illuc discurrens. 16 Clangore bellico. 17 Sub juga impellit, id est, ut juga ferant. 18 Trilicia, id est, ties ordines annulorum habentem, quorum unus ordo erat ex aureis annulis. 19 Cui confidit, aut qui virum fortem non deserit. 20 Aperite. Catalogum ducum, Turni arma secuti fuêre, contextum, iterat invocationem ad Musas. 21 Montem Bœotiæ, Musis sacrum. 22 O Musæ, Deæ Poëtarum. 23 Et instigate me ut canta manifestem. 24 Ad bellum excitati sint. 25 Regum. 26 Resplenduerit; *vel*, quibus armis ardentir præliata sit Italia. 27 Estis enim filiæ Mnemolynes. 28 Modicus rumor labendo venit. 29 Præcipuus. 30 A regionibus Etruscis. 31 Ferox in Latinos hostes. 32 Quia suis imperavit ut sibi offerrent primitias Diis debitas. 33 Quæ duxit. 34 Armis instruit. 35 Ejus. 36 Juxta hunc Mezentium, patrem suum. 37 Excepto Turno Hellen. 38 Ad libitum gubernato. 39 Agylla opp. Etruriæ, eadem cum Cære. 40 Frustrà. Statim enim perierunt in bello, una cadente duce. 41 Qui pateretur imperia patris benignioris, qui non esset contemptor Divûm.

Im-

Imperiis, & cui pater haud Mezentius esset. 654
Post 1 *hos insignem* 2 *palmâ per gramina currum,*
3 *Victoresque ostentat equos,* 4 *satus Hercule pulchro,*
Pulcher 5 *Aventinus,* 6 *clypeoque* 7 *insigne paternum,*
Centum angues, cinctamque gerit serpentibus hydram,
Collis Aventini 8 *sylvâ,* 9 *quem* 10 *Rhea sacerdos*
11 *Furtivum partu sub luminis edidit auras,* 660
12 *Mista Deo mulier, postquam Laurentia victor*
13 *Geryone* 14 *exstincto,* 15 *Tirynthius attigit arva,*
16 *Tyrrhenoque* 17 *boves in* 18 *flumine lavit* 18 *Iberas.*
19 *Pila manu,* 20 *savosque* 21 *gerunt in bella* 20 *dolones,*
Et 22 *tereti pugnant mucrone,* 23 *veruq; Sabello.* 665
24 *Ipse* 25 *pedes,* 26 *tegmen torquens immane leonis,*
27 *Terribili impexum seta, cum dentibus albis*
Indutus 28 *capiti,* 29 *sic* 30 *regia tecta subibat,*
31 *Horridus,* 32 *Herculeoque humeros innexus amictu.*
Tum 33 *gemini fratres* 34 *Tiburtia mœnia linquunt,*
35 *Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,*
Catillusque, 36 *acerque Coras,* 37 *Argiva juventus:*
Et primam ante aciem densa inter tela 38 *feruntur;*
39 *Ceu duo* 40 *nubigenæ, cum vertice montis ab alto*
Descendunt Centauri, 41 *Omolen,* 41 *Ochrynque*
42 *nivalem*

1 Mezentium & Lausum.
2 Quo in graminibus victoriam obtinuerat.
3 Qui vicerant in curuli certamine.
4 Progenitus. De catalogi hujus artificio fabulisque vero miscendis, vide Macrob. 5. I. Sat. c. 16. In tab. enim Aventini, ex Hercule & Rheâ nati, respicit ad historiam Romuli & Remi, qui Marte & Iliâ geniti.
5 Cui à

sylva collis *Aventini*, ubi natus est, nomen inditum vult. 6 In clypeo. 7 Ornamenta & arma patris sui Herculis. 8 In sylva. 9 Aventinum. 10 Ilia, Numitoris, Albani regis, filia. 11 Furtivè conceptum peperit & eduxit in hunc mundum. 12 Quæ, cùm mulier esset, commista erat seu concubuerat cum Hercule. Τῷ γιγαντοκτόνῳ γυνή. 13 Rege Hispaniæ, qui tria dicitur habuisse corpora. 14 Interfecto. 15 Hercules à *Tirynthia*, oppido Argis vicino, ubi nutritus est. 16 Tibride. 17 Vaccas, Geryoni ademptas. 18 Hispanas. 19 Tela longa. 20 Flagella dolosa & formidanda, quia sunt baculi, in quibus mucrones inclusi sunt. 21 Subditi ejus. 22 Longo & rotundo, 23 Verù vel veruto, quali Sabini uti solebant, cui teres mucro. 24 Aventinus, dux eorum, 25 Pedibus, non equo, incedens, ut imitaretur Herculem patrem, qui pedibus lustravit orbem terrarum. Hercules enim semper pedes incessit. 26 Pellem circum se sustinens. 27 Villosum duro pilo & terribili. 28 Ad caput usque: *vel*, pro munimento capitis. 29 In talibus armis. 30 Domum regis. 31 Tremendus. 32 Quali Hercules. 33 Duo & æquales. 34 Tibur oppidum. 35 Sui. 36 Strenuus. 37 Quæ ex Græcia huc venerat, filii sc. Amphiarai, qui ab Argis huc vecti Tibur condiderunt. 38 In equis. 39 Quemadmodum feruntur. 40 Ex nube geniti. 41 Thessaliæ montes. 42 Nive oppletum.

Linquentes: cursu rapido, dat 1 *euntibus ingens* 679
Sylva locum, & magno cedunt virgulta fragore.
2 *Nec Prænestina fundator* 2 *defuit urbi,*
Vulcano genitus pecora inter 3 *agrestia regem,*
Inventumque 4 *focis, omnis quem credidit ætas,* 680
5 *Caculus: hunc* 6 *legio latè comitatur* 7 *agrestis:*
Quique 8 *altum* 9 *Præneste viri, quique arva* 10 *Gabina*
Junonis, 11 *gelidumq;* 12 *Anienem, &* 13 *roscida rivis*
14 *Hernica saxa* 15 *colunt: quos* 16 *dives Anagnia pascit;*
17 *Quos* 18 *Amasene* 19 *pater nonne* 20 *illi omnibus arma,*
Nec clypei, 21 *currus ve* 22 *sonant:* 23 *pars maxima*
24 *glandes* 686
25 *Liventis plumbi* 26 *spargit:* 27 *pars* 28 *spicula gestat*
Bina manu, fulvoque lupi de pelle 29 *galeros*
30 *Tegmen habet* 31 *capiti:* 32 *vestigia nuda sinistri*
33 *nstituêre pedis:* 34 *crudus tegit* 35 *altera pero.* 690
At Messapus, equûm domitor, 36 *Neptunia proles,*
Quem neque 37 *fas* 38 *igni cuiquam,* 39 *nec sternere ferro,*
40 *lampridem* 41 *resides* 42 *populos,* 43 *desuetaque bello*
Agmina in arma vocat subito 44 *ferrumque retractat.*

1 Illis celeriter defœdentibus.
2 Adfuit cum reliquis.
3 In agro pasci solita.
4 Locis, ubi ignis fovetur.
5 A parvis oculis sic dictus.
6 Certa multitudo.
7 Quia agrestium rex erat.
8 Editum, in monte situm.
9 Italiæ oppidum.
10 Quæ Gabiis colitur.
11 Frigidum quia per sylvas defluentem.
12 Fluvium, è montibus Trebanorum labentem.
13 Fluviis præterfluentibus irrigata.
14 Loca montosa & saxa, quæ *Herne* à Sabinis dicuntur.
15 Incolunt.
16 Fertilis urbs.
17 Sc. *pascit, irriga.*
18 *Amasenus* Campaniæ fluvius est.
19 Nympharum sc. id est, aquarum.
20 Hernicos describit ab armorum genere, & prodeundi ad bellum consuetudine.
21 Quibus commeatum aut arma ferant.
22 Id est, illi omnes non ferunt secum arma, &c. ut cæteræ nationes.
23 Funditores sc.
24 Globulos.
25 Livorem inducentis.
26 E funda.
27 Eorum.
28 Jacula.
29 Pileos rotundos. Dicitur etiam *hoc Galerum.*
30 Ut sint vestimentum.
31 Suo.
32 Pede sinistro nudo pugnare instituerunt. Hernicos, ab Ætolis oriundos, ad ipsorum morem μονοκρηπίδας producit. Macrob. vide l. 5. Sat. c. 18.
33 Habent sinistros pedes nudos.
34 E crudo corio factum calceamentum rusticum dextrum pedem vestit.
35 Vestigia dextri pedis.
36 Neptuni filius: quia per mare in Italiam venit. Sic enim mari advectos aliunde appellabant.
37 Erat.
38 Quia Dei aquarum filium.
39 Id est, qui neque ferro, neque igni extingui poterat.
40 Jam à plusculis temporibus.
41 Ab armorum exercitio.
42 Etruscos.
43 Aliena a consuetudine bellandi.
44 Et iterùm sive denuò tractat arma ferrea, quæ tractare desueverat.

1 *Hi* 2 *Fescenninas acies*, 3 *aquosque* 4 *Falisços*: 795
Hi 5 *Soracte* 6 *habent arces*, 7 *Flaviniaque arva*,
Et Cymini 8 *cum monte lacum*, *lucosque* 9 *Capenos*.
Ibant 10 *aquati numero*, 11 *regemque canebant*:
12 *Ceu* 13 *quondam* 14 *nivei liquida inter nubila*
15 *cygni*,
Cùm sese à pastu referunt, *& longa* 16 *canoros* 700
Dant per colla 16 *modos*; 17 *sonat* 18 *amnis*, *&*
19 *Asia longè*
20 *Pulsa palus*.
21 *Nec quisquam* 22 *æratas acies ex agmine tanto*
Miscerí putet: 23 *aëriam sed gurgite ab alto* 704
24 *Vrgeri volucrum* 25 *raucarum ad littora* 5 *nubem*.
Ecce 26 *Sabinorum prisco de sanguine*, *magnum*
Agmen 27 *agens Clausus*, *magniq ipse agminis instar*:
28 *Claudia nunc à quo* 29 *diffunditur* & 30 *tribus*, *&* 31 *gens*,
Per Latium; 32 *postquam in partem* 33 *data Roma Sabinis*.
34 *Vnà ingens* 35 *Amiterna cohors*, *priscique* 36 *Quirites*,

1 Populi Messapo subditi Enumerat populos, quos secum sub suis signis ad bellum traxit Messapus 2 A Fescennia, Tusciæ opp. Epithalamio, ab eâ invento, nobili. 3 Justos, à quibus Romani acceperunt jura fecialia & supplementa 12 tabularum; *vel* à sanctitate, quâ tuti per ar-

dentes prunas illæsi incedebant. Æn. 11. 4 Ex Faliscâ Etruriæ urbe. 5 Montem Soracte in Faliscis Apollinis templo clarum. 6 Incolunt. 7 Flavina Etruriæ oppidum sub Soracte monte. 8 Qui est juxta montem. 9 Capena, oppidum non longè à Faliscis & Soracte. 10 In pares ordines & numeros digesti. 11 Messapum Neptuni filium. 12 Plausum ac fremitum militum, regem Messapum canentium, cygnorum à pastu clangori comparat. 13 Aliquando. 14 Candore nivali. 15 Canunt. 16 Modulos benè sonantes more canentium. 17 Resonat. 18 Cayster Asiæ minoris fluvius, juxta quem canunt. 19 Ad differentiam regionis. 20 Repercussa à sono cygnorum. 21 Qui dictos viros audirent canentes regem, non putaret eos esse armatos, nec bellicos; sed putaret. &c. 22 Æreis armis tectas. 23 In aëre volantem. 24 Depelli. 25 Cygnorum gregem, quorum vox dulciter rauce sciit. 26 Populorum Italiæ, non longe à Roma. 27 Conducens. 28 Claudiorum, qui Romæ nobiles erant. 29 Multiplicatur diffundendo in diversas familias. 30 Quæ olim fuerunt divisaque à Romulo in tres partes. 31 Progenies. 32 Postquam Sabini donati sunt civitate Romana. Respicit tempora Romana: conciliatos à feminis Sabinis Romanos & Sabinos, indè initam pacem & fœdus, urbem datam. 33 Data est à Romulo. 34 Enumerat populos Clausum secutos. 35 Ex Amiterno oppido. 36 Sabini, à quibus & Romani dicti Quirites 37 Oppidi Sabinorum, non procul à Tiberi in colle siti. 38 Multitudo. 39 Multum olearum ferentis.

Qui 1 *Nomentum urbem, qui* 2 *Roſea rura Velini*,
Qui 3 *Tetricæ horrentis rupes, montemque Severum*,
4 *Caſperiamque* 5 *colunt*, 6 *Foruloſque*, *&* 7 *flumen*
8 *Himellæ*: 714
Qui Tiberim 9 *Fabarimque bibunt: quos frigida miſit*
10 *Nurſia*, *&* 11 *Hortinæ claſſes*, *populique Latini*:
Queſq; 12 *ſecans* 13 *infauſtum* 14 *interluit* 15 *Allia nomen*.
16 *Quàm multi Libyco volvuntur* 17 *marmore fluctus*,
18 *Savus ubi* 18 *Ocion hybernis* 19 *conditur undis*;
Vel cùm Sole 20 *novo* 21 *denſæ torrentur* 22 *ariſtæ*; 720
Aut 23 *Hermi campo, aut Lycia* 24 *flaventibus arvis*,
25 *Scuta ſonant, pulſuque pedum tremit excita tellus*.
26 *Hinc* 27 *Agamemnonius*, *Trojani nominis hoſtis*,
28 *Currus jungit Haleſus equos*, 29 *Turnoque feroces*
Mille 30 *rapit* 31 *populos: vertunt* 32 *felicia Baccho* 725
Maſſica qui 33 *raſtris*, *&* *quos de collibus altis*
34 *Aurunci* 35 *misère patres*, 36 *Sidicinaque juxta*
Æquora: quique 37 *Cales linquunt: amniſq;* 38 *vadoſi*
Accola Vulturni, *pariterque* 39 *Saticulus* 40 *aſper*,
41 *Oſcorumque* 42 *manus*: 43 *teretes ſunt Aclides illis*
Tela, *ſed* 44 *hæc* 45 *lento mos* 46 *eſt aptare flagello*. 732

1 Oppidum in Latio.
2 Roſea, campus Reatini agri ferti liſſimus prope Velinum fluvium. Al. *roſcida*, id eſt, multo rore perfuſa.
3 Tetricum & Severum, montes in Sabinis ardui & aſperi: à quibus homines triſtes ac ſeveri *Tetrici* dicuntur.
4 Oppidum Sabinorum.
5 Incolæ.
6 *Foruli* Sabinorum oppidum: ab eo *forenſes*. 7 Prope Caſperiam. 8 Himellam. Sic ſupra *Urbem Buthroti*. 9 Qui & *Farfarus* dictus, hodiè *Farfa*. 10 Antiqua Sabinorum urbs. 11 Ex Hortâ vel Hortano Etruriæ oppido milites ſive equites in claſſes diviſi. 12 Dividens eos per medium. 13 Propter cladem Romanorum apud eum fluvium à Gallis Senonibus acceptam 15. Kal. Auguſt. Brenno duce: qui dies eſt & infauſtus. 14 Inter medios alluendo fluit. 15 Fluvius non longè ab urbe eſt. 16 Simul venerunt, *quam*, &c. 17 Mari marmoreî coloris: ut aliquoties ſuprà, & præcipuè v. 28. h. l. 18 Sidus Orionis, ortu & occaſu imbroſum. 19 Abſconditur. 20 Recens orto, aut in principio æſtatis. 21 Crebræ. 22 Spicæ. 23 In campo, quem Hermus, fluvius Lydiæ, irrigat. 24 Propter ariſtas. 25 Tam multa ſcuta eorum, qui in bellum congreſſuri ſunt. 26 Poſt hos. 27 Agamemnonis dudum partes ſecutus: Agamemnonis comes vel nothus. 28 Ad currum. 29 In auxilium Turni. 30 Raptim colligit, adducit. 31 Campanos ſc. Auruncos, Sidicinos, Cilenos, Vulturni accolas, Saticulos, Oſcos. 32 Fertiles vino montes Maſſicos in Campania. 33 Inſtrumentis dentatis, glebis confringendis idoneis. 34 Antiquiſſimi Italiæ populi. 35 In auxilium Turni. 36 Ab oppido Sidicino dicta. 37 Campaniæ oppidum. 38 Vadis pleni. 39 Campaniæ populi. 40 Moribus. 41 Populorum Italiæ. 42 Multitudo. 43 Tela anſata, quæ funè religata poſt in dictum vulnus retrahuntur, in longum, ſunt Oleis pro telis. 44 Has Aclides, 45 Flexibili. 46 Illis.

1 *Lævas* 2 *cetra tegit*, 3 *falcati* 4 *cominus* 5 *enſes*.
6 Nec tucarminibus noſtris inductus abibis,
7 Oebale: quem generaſſe Telon 8 *Sebethide Nymphâ*
Fertur, 9 *Teleboûm Capreas cùm regna teneret*
Iam ſenior: 10 *patriis ſed non &* 11 *filius arvis*
Contentus, *latè jam tùm* 12 *ditione premebat*
13 *Sarraſtes* 14 *populos*, *& quæ rigat* 15 *æquora*
16 *Sarnus*:
Quique 17 *Rufas*, 18 *Batulumque tenet*, *atque arva* 18 *Celennæ*?
Et quos 19 *maliferæ* 20 *deſpectant mœnia* 21 *Abellæ*,
22 *Teutonico ritu ſolliti torquere* 23 *cateias*:
24 *Tegmina queis capitum raſo de ſubere cortex*,
25 *Æraque micant peltæ*, *micat æreus enſis*.
Et te 26 *montoſæ miſere in prælia* 27 *Nurſæ*,
Vfens, *inſignem fama*, *&* 28 *felicibus armis*:
29 *Horrida præcipuè* 30 *cui gens*, *aſſuetaque*
31 *multo*
Venatu nemorum, 32 *duris* 33 *Æquicola glebis*:
Armati terram 34 *exercent*, *ſemperque* 35 *recentes*
Convectare 36 *juvat prædas*, *& vivere* 37 *rapto*.
Quin & 38 *Marrubia* 39 *venit de gente ſacerdos*.
40 *Fronde ſuper galeam*, *& felici comptus oliva*,
Archippi regis 41 *miſſu*, *fortiſſimus Umbro*:
43 *Vipereo generi*, *& graviter ſpirantibus* 43 *hydris*.

1 Sinistras partes corporum eorum.
2 Scutum breve loreum, quo tunc utebantur Hispani & Afri.
3 Incurvi.
4 De propè, quasi cum manibus.
5 Tegunt manus dextras.
6 Carmina nostra te quoque dicent.
7 Rex Laconum: à quo regio *Oebalia*.
8 Sc. *ex* Sebethusfl. Campaniæ propè Neapolim.
9 Telebo rum. Syncope. *Tele-*

boæ Ætoliæ populi fuerunt. 10 Paternis. 11 Oebalus. 12 Imperio. 13 Sarni montis accolas. 14 Enumerat populos, quos sub suam ditionem redegerat Oebalus. 15 Agros planos. 16 Campaniæ fluvius, è monte Sarnio oriens. 17 Opp. in finibus Hirpinorum, ultra Apenninum. 18 Oppida in Samnio, propè Campaniam. 19 Multa malæ adferentis. 20 Deorsum inspectando vident. 21 Oppidum supra fontes Literni. fl. malis Punicis nobile. 22 More Teutonum, quòd hi in bello hujusmodi telis uti soleant. 23 Tela Gallica & Germanica. 24 Quibus galeæ erant factæ è recenti subere, id est, de arbore illâ, cujus cortex facile decitur. 25 Et quibus scuta brevia æreis laminis tecta resplendent 26 In montibus positæ. 27 Cives urbis Nursæ. 28 Quibus felicitier uti solebas. 29 Aspera cultu. 30 Usenti. 31 Frequenti venatione. 32 Ad colendas duras glebas. 33 Oppidum Æquorum, qui quotannis rebelles, semper raptores. 34 Colunt. 35 Recenter raptas. 36 Delectat eos. 37 Ex rapinâ. 38 Marrubium urbs, caput Marsorum. 39 In prælia. 40 Oleaginâ fronde undique comâ coronatus uti sacerdos. *Undique decerpta frondem præponere olivæ*. Hor. 1. 1. Od. 7. Sed variatur lectio. 41 Ex missione. 42 Viperis, id est, terrenis serpentibus. 43 Serpentibus aquaticis.

1 Spargere qui somnos 2 cantuque 3 manuque solebat,
4 Mulcebatque 5 iras, & 6 morsus 7 arte 8 levabat.
Sed non 9 Dardaniæ 10 medicari 9 cuspidis ictum
11 Evalui', neque eum juvêre 12 in vulnera cantus
Somniferi, & 13 Marsis quæsita in montibus herba.
Te nemus Anguitiæ, 14 vitreâ te 15 Fucinus undâ,
Te liquidi flevêre lacus. 760
Ibat & 16 Hyppolyti proles, pulcherrima 17 bello,
18 Virbius: 19 insignem quem mater Aricia misit,
Eductum 20 Egeriæ 21 lucis, 22 Hymettia circum
Littora, 23 pinguis ubi, & 24 placabilis ara Dianæ.
Namque 25 ferunt 26 famâ, Hyppolytum, postquam
27 arte 28 novercæ 765
29 Occiderit, 30 patriasque explerit 31 sanguine pœnas,
32 Turbatis 33 distractus equis, ad sidera rursus
34 Æthereas, & 35 superas cœli venisse sub auras,
36 Pæoniis 37 revocatum herbis, & amore 38 Dianæ:
39 Tum pater omnipotens, aliquem 40 indignatus ab umbris 770
Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ,
Ipse 41 repertorem medicinæ talis & artis,
Fulmine 42 Phœbigenam 43 Stygias detrusit ad undas.
At 44 Trivia Hyppolytum 45 secretis 46 alma recondit
Sedibus, & Nymphæ Egeriæ, 47 nemorique 48 relegat:
Solus ubi in silvis Italis 49 ignobilis 50 ævum 776

1 Confiscere. infundere 2 Incantatione. 3 Herbis potentibus. 4 Sedabat. 5 Viperarum & hydrarum. 6 Serpentinos. 7 Medicatæ 8 Curabat & tollebat. 9 Teli Trojani, quo occisus est. 10 Mederi curare. 11 Ad plenum nequivit. 12 Contra. 13 Quibus gens Marsorum multum potest. 14 Habens aquam viridi colosis.

15 Opp. apud ipsum locum Fucinum in Marsis, id est, *Lusco*. 16 Thesei ex Hyppolyta Amazone filii, qui novercæ injuria miserè interiit. 17 Ad bellum. 18 Primo, *Demophoon* dictus est: ab equis discerptus, *Hippolytus*: ab Æsculapio restitutus vitæ, *Virbius*. 19 Clarum & nobilem. 20 Nymphe, cum quâ Numa nocturnos congressus simulavit. 21 Sylvis. 22 Hymetti fluminis. 23 Sacrificio pecudum. 24 Mitis, & non gaudentis sanguine humano. 25 Plurimi. Digreditur ad fabulam Hippolyti: quam vide apud Ovid. Met. 15. 26 Ex relatu aliorum. 27 Fraudulenta insimulatione. 28 Phœdræ, Minois filiæ. 29 Mortuus fuerit. 30 A patre Theseo illatas. 31 Vitæ suæ. 32 Consternatis, attonitis. 33 In diversa tractus & dissolutus. 34 Cælestia. 35 Revixisse. 36 Medicinalibus: à *Pæone*, Deorum medico. 37 In vitam. 38 Amitæ Æsculapii, qui eum in vitam revocavit. 39 Deinde. 40 Æquè ferens. 41 Æsculapium. 42 Æsculapium Phœbo genitum, Phœbi filium. Al. *pœnigenam*, id est, Coronidis matris pœnâ natum. 43 Infernales. 44 Diana. 45 Ne à Jove prosterneretur, 46 Vitæ ejus altrix. 47 Egeriæ sacro. 48 Segregatum ab aliis commendat. 49 Ignotus, latens, incognoscibilis. 50 Reliquum vitæ suæ tempus transigeret.

Exi-

Exigeret, 1 *verſoque ubi nomine* 2 *Virbius eſſet.*
Undè etiam 3 *Trivia templo, luciſque* 4 *ſacratis,*
5 *Cornipedes* 6 *arcentur equi: quòd* 7 *littore* 8 *currum,*
Et 9 *juvenem* 10 *monſtris pavidi effudêre marinis.* 780
11 *Filius* 12 *ardentes* 13 *haud ſeciùs* 14 *æquore campi*
15 *Exercebat equos*, 16 *curruque in bella ruebat.*
17 *Ipſe inter* 18 *primos præſtanti corpore Turnus*
19 *Vertitur*, *arma tenens*, *& toto vertice* 20 *ſuprà eſt*:
21 *Cui* 22 *triplici crinita juba galea alta* 23 *Chimæram* 785
Suſtinet, 24 *Ætneos efflantem fauciis ignes*:
25 *Tam magis* 6 *illa fremens*, *&* 27 *triſtibus* 28 *effera flammis*,
29 *Quàm magis effuſo crudeſcunt ſanguine pugnæ.*
At 30 *lævem clypeum* 31 *ſublatis cornibus* 32 *Iô* 790
Auro 33 *inſignibat*, *jam* 34 *ſertis obſita*, *jambos*;
35 *Argumentum ingens*, *&* 36 *cuſtos* 37 *virginis*
38 *Argus*,
39 *Cælataq*; 40 *amnem fundens* 41 *pater Inachus* 42 *urna.*
43 *Inſequitur* 44 *nimbus peditum*, 45 *clypeatque totis* 795
Agmina denſantur campis, 46 *Argivaque pubes*,
47 *Auruncaq*; *manus*, *Rutuli*, *veterеſq*; 48 *Sicani*, 5
Et 49 *Sacrana acies*, *&* 50 *picti ſcuta* 51 *Labici*,
Qui ſaltus, *Tiberine*, 52 *tuos*, *ſacrumque* 53 *Numici*

1 Traductio ab eventu: ſicut prius
2 Quaſi *viribus* effectus.
3 Dianæ.
4 Triviæ.
5 Cornipedes habentes.
6 Depelluntur.
7 Per littus.
8 Hippolyti.
9 Hippolytum.
10 Conſternati phocis id eſt, vitulis marinis.
11 Hujus Hippolyti

Virbii, ab equis in littore diſtracti. 12 Animoſos. 13 Nihilominus, non ſegnius, quamvis pater ab equis interemptus eſſet. 14 In planitie. 15 Agebat. 16 De quo pugnabat. 17 Dux & caput belli. 18 Principes viros. 19 Verſatur, hinc inde ſe rotans. 20 Præeminet ſupra reliquos. 21 Turno. 22 Habens quaſi pro crinibus triplicem jubam, Τριφάλαρον galea inſignis tribus comis ſeu criſtis. 23 Chimæræ effigiem, ad terrorem. 24 Inſtar Ætnæ, montis Siculi, efflantem ignes ſulphureos. 25 Tantò. Sal. *Quam quiſque peſſimè faci, tam maximè tutus eſt.* 26 Chimæra eſt. 27 Triſtitiam adferentibus. 28 Terribilis. 29 Quanto. 30 Politum, ob nitorem, vel Iô nondum cornutam. 31 Depoſitis. 32 Inachi filia, olim in vaccam mutata. 33 Decorabat, ornabat. 34 Duris pilis tecta, obducta. 35 Cælatura hæc argumentum erat generis ducti ab Acriſio rege Argivorum, atque inde ab Inacho. 36 Anditus à Junone, ne referri poſſet in formam priorem. 37 Ilis. 38 Vir ille centum oculos habens. 39 Sculpta. 41 Aquam. 41 Puellæ. 42 Vaſe, quo aqua è puteis fluminibusve hauritur: quo ſignificabatur Deus fluminis. 43 Turnum. 44 Copioſus exercitus, Pulverulentam nubem excitans. 45 Clypeis munita. 46 Ab Argis oriunda; Turnus enim è Græcia oriundus erat. 47 Et exercitus Auruncorum. 48 Siculi. 49 Sacranorum. 50 Habentes ſcuta depicta. 51 Latii populi à Glauco Libico oriundi, Minois filio: qui pictum genti ſuæ ſcutum primus in Italia oſtendit. 52 Flumini tuo vicinos. 53 Fluvii, in quem Æneas ſubmerſus dicitur.

1 Sulcant.
2 Circæum promontorium, à *Circe* denominatum.
3 Ἀνωνυμεῖ, id est, *sine novacula*: quia adhùc imberbis.
4 Juno.
5 Parte, regione.
6 Regionis.
7 Sita est.
8 Frigidus.
9 In mare Tyrrhenum incidit.
10 Fluvius juxta Terracinam, vulgò *Fanto*.

Littus arant, Rutulosque [1] *exercent vomere colles.*
[2] *Circæumque jugum: queis Juppiter* [3] *Anxurus arvis*
Præsidet, & viridi gaudens [4] *Feronia luco:*
[5] *Quà* [6] *Saturæ* [7] *jacet atra palus,* [8] *gelidusq; per imas*
Quærit iter valles, atque [9] *in mare conditur* [10] *Ufens.*
[11] *Hos super advenit* [12] *Volscâ de gente Camilla,*
Agmen agens equitum, & [13] *florentes ære catervas,*
[14] *Bellatrix:* [15] *non illa colo,* [16] *calathisve Minervæ*
Fœmineas assueta manus; [17] *sed prælia* [18] *virgo*
Dura [19] *pati, cursuque pedum* [20] *prævertere ventos.*
[21] *Illa vel* [22] *intacta segetis per summa* [23] *volaret*
Gramina, nec teneras [24] *cursu læsisset* [25] *aristas:*
Vel mare per medium, [26] *fluctu suspensa* [27] *tumenti*
[28] *Ferret iter,* [29] *celeres nec* [30] *tingeret æquore plantas.*
[31] *Illam omnis tectis, agrisque* [32] *effusa* [33] *juventus,*
Turbaque miratur matrum, & prospectat [34] *euntem,*
Attonitis [35] *inhians animis:* [36] *ut* [37] *regius* [38] *ostro*
Velet honos [39] *læves* [40] *humeros; ut fibula crinem*
[41] *Auro internectat;* [42] *Lyciam ut gerat ipsa pharetram,*
Et [43] *pastoralem* [44] *præfixa cuspide* [45] *myrtum.*

11 Ultrà hos jam dictos. 12 Priverno, Volscorum oppido, profecta à gente Amazonum, quæ in Attica devictæ in Italiam fugerunt. 13 Fulgentes æreis armis copias. Lucr. 4. *Florentia lumina flammis.* 14 Existens bellicosa. 15 Illa non habuit manus fœmineas assuetas instrumento nendi sive lanificio, cujus repertrix Minerva fuisse dicitur. 16 Vasculis vimineis, in quibus lanificæ pensa aut fila lanea revolvunt. 17 Describit Camillam à studio rei militaris, pedum velocitate, & ornatu, quo in prælium prodiit. 18 Cùm esset virgo. 19 Sc. *assueta fuit.* 20 Anteveniendo impedire, id est, tam celeriter currebat, ut ventos præverteret. Hyperbole. 21 Nobilissima bellatrix. 22 A pedibus ejus. 23 Volare posset. 24 Currendo super eas. 25 Extremas spicæ partes. 26 Cujus cursu ne tumor quidem fluctuum deprimeretur. 27 Per tumorem erecto. 28 Incedere posset. 29 Celerrimè procurrentes. 30 Madefaceret aqua marina. 31 Camillam. 32 Sine ordine cum tumultu egressa. 33 Multitudo juvenum. 34 Procedentem gressu virili. 35 Avidè intenta, ore ob stuporem patefacto. 36 Quomodo. 37 Regalis & debitus. 38 Purpura vestiat. 39 Non pilosos, nec asperos, sed succi plenos. 40 Camillæ. 41 Reticulo aureo habente fibulam. 42 Apollinis & Dianæ gestamen, qui in Lycia colebantur. Lycii autem sagittandi arte claruerunt. 43 Quæ pastoribus ului esse potuisset umbra sua. 44 Habentem cuspidem ferream præfixam in morem hastæ. 45 Hastam myrteam,

P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS LIBER VIII.

ARGUMENTUM.

BElli signum Turnus ex Laurent arce proponit, Latiique totius, finitimarumque urbium sibi auxilia adjungit. Venulus quoque Argos ad Diomedem mittitur, ut eum periculi similitudine ad belli societatem impellat. Quibus rebus perm otus Æneas, copiarumque suarum paucitati diffidens, Tiberini monitu, adverso flumine in ea loca subvehitur, in quibus postea Roma condita fuit: Evandrique regis, qui ex Arcadiâ profugus, in Palatino monte opidum, nomine Pallanteum, condiderat, auxilium implorat. Evander Æneam, adventus ejus causâ cognitâ, benignè hospitio excipit: sacrisque Herculis, quibus tum intentus erat, adhibitum, causam, ritusque sacrificii edocet, locaque ejus tractus nobiliora obiter hospiti recenset. Postridiè Æneas, equitum quadringentorum subsidio adjutus (quibus præerat Pallas, unicus Evandri filius) partem copiarum secundo flumine ad suos remittit: ipse cum reliquis Agyllam, florentissimam Tyrrhenorum civitatem, petit: cui cum Mezentio, quem ob intolerandam crudelitatem regno expulerat internecina odia intercedebant. Interim. Vulcanus uxoris blanditiis adductus, privigno suo arma fabricatur, eademque à Venere a Æneam deferuntur: qui armorum ulchritudine delectatus, cum cætera omnia, tum cl peum imprimis, qui res à posteritate sua strenuè gerendas habebat depictas, studiosè admiratur.

1 Postquam.

1 *Ut belli* 2 *signum* 3 *Laurenti* 4 *Turnus ab arce* 5 *Extulit, & rauco* 6 *strepuerunt cornua cantu, Utque* 7 *acres* 8 *concussit equos, utque* 9 *impulit arma,*

2 Vexillum ad comitia, & exercitum conscribendum. Alludit autem ad Romanorum consuetudinem, qui subitis tumultibus, cùm justum conscribendi exercitus tempus non suppetebat, suo vexilla ex Capitolio proferebant, ad quæ, qui Remp. salvam vellent, sese reciperent 3 Lauro Lavinii ex regia Latini. 4 Namque Latinus seplerat se tectis, rerumqu reliquerat habenas: suprà 7. l. 5 Expandit. 6 Bellicum cantatum est. 7 Animosos, vehementi spiritu fretos. 8 Commovit, excitavit strepitu cornuum & clangore tubarum. 8 Animos diu jam resides ad armâ retractanda, vibratatione, ventilatione & concussione exacuit. Allusum volunt ad Rom. morem, ubi qui curam belli susceperat Martis sacrarium ingressus ancilia movit, ipsumque Martis simulachrum, cum hoc dicto, *Mars vigila.* Quidam exponunt de hasta in hostium fines impulsa.

1 Illicò, è vestigio. 2 Turbati sunt furore bellico, 3 Italorum sc. qui convenerant. 4 Sicut in bello tumultuario fieri solet. *Tumultus* enim erat, cùm ex subito, & vicino plerumque bello summa oriebatur perturbatio: dictus quasi *timor multus* quo tempore & in Urbe & in

1 *Extemplò* 2 *turbati* 3 *animi: simul omne* 4 *tumultu*
Conjurat trepido Latium, sævitque juventus 5
5 *Effera: 6 ductores primi, 7 Messapus, & Ufens,*
8 *Contemptorque Deûm Mezentius, undique* 9 *cogunt*
10 *Auxilia, & latos* 11 *vastant cultoribus agros.*
12 *Mittitur & magni* 13 *Venulus* 14 *Diomedis ad urbem,*
15 *Qui* 16 *petat auxiliũ, &* 17 *Latio consistere Teucros,*
Advectum 18 *Æneam* 19 *classi,* 20 *victosque penates*
21 *Inferre, &* 22 *fatis* 23 *regem se dicere posci,*
24 *Edoceat: multasque viro se* 25 *adjungere gentes*
Dardanio, & late 26 *Latio* 27 *increbescere* 28 *nomen:*
29 *Quid struat his cœptis:* 30 *quem, si fortuna* 31 *sequatur,*
Eventum pugnæ 32 *cupiat, manifestius* 33 *ipsi,* 16
Quam 34 *Turno* 35 *regi, aut regi apparere* 35 *Latino.*
36 *Talia per* 37 *Latium: quæ* 38 *Laomedontius heros*
Cuncta 39 *videns, magno curarum* 40 *fluctuat* 41 *æstu:*
Atque animum nunc 42 *huc celerem, nunc* 43 *dividit*
44 *illuc,* 20
In partesque 45 *rapit varias, perque* 46 *omnia versat.*

Italiâ delectus promiscuè habebatur, nec ullum excusabat vacatio; cogebantur enim ad arma etiam emeriti. Vide quæ nos supra l. 6. Ejus rei videtur admonere Poëta, & hoc bellum Latinorum cum Trojanis in ipso Latio, vocare *tumultum*. Omnis igitur tumultus bellum est: sed non quodvis bellum, tumultus. 5 Existens indomita. 6 Duces. 7 De his suprà 7. l. 8 Qui sibi divinos honores & primitias offerri imperavit. 9 Congregant, colligunt. 10 Auxiliares copias. 11 Pecore, frugibus, ipsis colonis spoliant, quia agricolas ad bella vocabant. 12 A Turno. 13 Orator Turni. 14 Argyripam, sive Argos opp. in Apuliâ, à Diomede, Ætoliâ pulso, conditum. 15 Ut is. 16 A Diomede. 17 In Italia. 18 Hostem Diomedis. 19 Classe, multis navibus 20 A Græsis semel. 21 Latio. 22 Per fata, quæ id tulerunt. 23 Ut sit rex Latinorum. 24 Significet Diomedi. 25 Ut magis invidiam concitaret. 26 Per Latium. 27 Divulgari, innotescere, favente Latino. 28 Æneæ, vel Trojanum. 29 Et edoceat, quid prætendat: q. d. non aliud, quam occupato regno, reliquos omnes Italiæ habitatores expellere. 30 Qualem. 31 Æneæ faveat. 32 Æneas optet. 33 Diomedi, ut qui Trojanos prius propiusque noverat; quia antiquus hostis. 34 Quibus trans Trojanorum nondum satis perspecta, sed tamen audita erat. 35 Rutulorum duci. aut cujus ad regnum Laurenti. 36 Gerebantur, fiebant. 37 Italiam. 38 Æneas, à *Laomedonte*, Trojanorum rege, denominatus. 39 Considerans. 40 Jactatur, agitatur. 41 Fervore. 42 In hanc sententiam. 43 In diversa vertit. 44 In illam sententiam l. 10. *animo nunc huc, nunc illuc fluctuat illic.* Leguntur iidem duo versus 4. Æn. 45 Animum. 46 Consilia, aut quæ agenda erant.

1 *Sicut*

1 *Sicut* 2 *aquæ* 3 *tumulum* 4 *labris ubi* 3 *lumen ahenis*
5 *Sole repercussum*, 6 *aut* 7 *radiantis imagine Lunæ*,
Omnia pervolitat late loca, jamque 8 *sub auras*
Erigitur, summique ferit 9 *laquearia tecti.*
Nox erat, & terras animalia 10 *fessa per omnes*,
11 *Alituum*, 12 *pecudumque genus sopor* 13 *altus*
14 *habebat*:
Cùm 15 *pater in ripâ*, 16 *gelidique sub ætheris axe*,
Æneas, tristi turbatus pectora bello,
Procubuit, 17 *seramque dedit per membra quietem.*
18 *Huic Deus ipse loci, fluvio Tiberinus amœno*,
19 *Populeas inter senior se attollere frondes*
20 *Visus*: 21 *enim tenuis* 22 *glauco velabat amictu*
23 *Carbasus, &* 24 *crines umbrosa tegebat* 25 *arundo.*
Tum sic 26 *affari, & curas his demere dictis*:
27 *O sate gente Deûm*, 28 *Trojanam ex* 29 *hostilibus*
28 *urbem*
Qui 30 *revehis* 31 *nobis*, 32 *æternaque Pergama*
33 *servas*,
34 *Exspectate solo Laurenti, arvisque* 35 *Latinis*:
Hic tibi 36 *certa domus, certi* (37 *ne absiste*) *penates*:
Neu 38 *belli* 39 *terrêre minis*, 40 *tumor omnis, & iræ*

1 Comparatio est. Ita animus Æneæ fluctuabat, ut cum aqua feritur radio solari, parvo momento lumen huc illuc properat. 2 In quibus est aqua. 3 Radius solaris subitò motus. 4 In vasis majoribus. 5 Generatum ex repercussione radiorum.

Solis. 6 Sc. *repercussum*. 7 Resplendentis. 8 In altum. 9 Connexiones trabium aut tabulatorum. 10 Diurno labore defatigata. 11 Alitum, id est, degentium in aëre Epenthesis. 12 Degentium in terris. 13 Profundus. 14 Habebat. 15 Vir veneratione paterna dignus. 16 Sub dio. 17 Tardè concessam propter gravamen membrorum, aut dedit per membra, cum animum nondum quietum haberet. 18 Æneæ dormienti. 19 Populi arboris ad ripam crescentis. Propter Herculem, qui in illis versatus fuerat, illi populus dicata, ut Myrtus Veneri, Laurus Apollini, quercus Jovi. 20 Est. 21 Tiberinum. 22 Cæruleo, id est, vestitu coloris aquæ convenientis. Hoc enim vestitu Dii fluviorum & maris pingebantur & capite arundine tecto. 23 Vestis carbasina, id est, è genere lini aut veli facta. 24 Tiberini. 25 Corona arundinea, quâ prætexebantur ripæ. 26 Tiberinus cœpit alloqui Æneam. 27 O Ænea, progenite genere Deorum. 28 Auspicia novæ Trojæ condendæ. 29 Græcis. 30 Ob Dardanum, Trojani generis auctorem, ex Italia profectum. Ita Ilioneus l. 7. suprà: *Hinc Dardanos ortus huc repetit.* 31 Ad nostram gloriam & utilitatem. 32 Indelebilia. 33 Ne intereant, reliquiis advectis; servando facis ut sint æterna. 34 Optate & desiderate regioni, ubi Laurentum est, & Laurentes habitant. 35 Latino subditis. 36 Quam mutare non debes. 37 Ne discedas: nec statuas te aliò: *vel*, ne deseras inceptum tuum. 38 Contra te moti. 39 Terrearis. 40 Inflatio animi, id est, iracundia.

1 Sedatæ sunt. Alii exponunt, indulserunt, permiserunt: & tum hemistichium illud sic concludunt. *Concessêre Deum profugis nova mania Teucris.*

2 Jovis, &c. namque Junonis etiamnùm manebant.

3 Heleni idem vaticinium iisdem versibus prolatum habes l. 3. v. 390.

4 A te

5 Arboribus

1 *Concessere* 2 *Deûm.*
Iamque tibi (ne vana putes haec fingere somnum)
3 *Littoreis ingens* 4 *inventa sub* 5 *ilicibus* 6 *sus,*
7 *Triginta capitum fœtus enixa, jacebit*
Alba, solo recubans, albi circum ubera 8 *nati.* 45
9 *Hic locus* 10 *urbis erat, requies* 11 *ea certa laborum:*
12 *Ex quo* 13 *ter denis urbem* 14 *redeuntibus annis*
Ascanius 15 *clari condet* 16 *cognominis Albam.*
Haud incerta cano: nunc quâ 17 *ratione, quod*
18 *instat,*
19 *Expedias* 20 *victor, paucis (*21 *adverte) docebo.* 50
22 *Arcades* 23 *his oris, genus a* 24 *Pallante* 25 *profectum,*
Qui regem Evandrum comites, qui 26 *signa secuti,*
Delegêre locum & 27 *posuêre in* 28 *montibus urbem,*
Pallantis 29 *proavi de nomine Pallanteum.*
30 *Hi bellum assidue* 31 *ducunt cum gente* 32 *Latinâ:* 55
Hos 33 *castris adhibe socios, & fœdera junge.*
34 *Ipse ego te ripis, &* 35 *recto flumine ducam,*
36 *Adversum remis* 37 *superes subvectus ut amnem.*
Surge, age, nate Deâ, 38 *primisque cadentibus astris*
39 *Junoni* 40 *fer rite preces, iramque,* 41 *minasque* 60
42 *Supplicibus* 43 *supera votis: mihi victor* 44 *honorem*
Persolves: ego sum, pleno quem flumine cernis
45 *Stringentem* 46 *ripas, & pinguia* 47 *culta* 48 *secantem,*

glandiferis. 6 Porca. 7 Porcelli 30 signant annos totidem, quibus exactis, Ascanius conditurus erat urbem a sue albâ dictam Albam. *Et stabis Alba potens albæ suis omine dictæ.* Propert. l. 4 El. 1. 8 Fœtus jacebunt. 9 In quo jacebit. 10 Olim condendæ, quæ & Alba vocabitur. 11 Urbs erit. 12 Post cujus inventionem. 13 Triginta. 14 Exactis. 15 Cognominandam ab alba sue inventâ & clara oraculorum manifestatione. 16 Certasj, id est, certissimi oraculis tibi prius significata. 17 Viâ, modo 18 Gerendum sc. 19 Id bellum. 20 Cum victoria. 21 Animum. 22 Populi ex Arcadiâ. 23 In his regionibus, Annis sexaginta ante bellum Trojanum, Arcades in Latium navigavêre, duce Evandro, filio Mercurii & Nicostratæ, quæ & Themis Carmentis dicta est. 24 Arcadiæ rege. 25 Ortum. 26 Prodigia oraculorum. 27 Condiderunt. 28 Colliculis hisce. 29 Evandri. 30 Populi. 31 Gerunt. 32 Cum quâ tibi gerendum est. 33 Exercitui tuo in castris degenti. 34 Deus fluminis, A tuto & commodo. 35 Nullo errore te circumventuro. 36 Contra fluxum ejus. 37 Ascendas. 38 Cum primum astra occiderint, id est, cum prima luce, albescente Aurora, quæ fugat astra. 39 Adversariæ tuæ. Idem suadet Helenus l. 3. v. 437. 40 Offer ut decet. 41 Junonis. 42 Suppliciter factis. 43 Evince. 44 Sacrificium honorificum. 45 Minuentem, excavantem, radentem, subruentem, quæ Tibridis natura est. 46 Tiberinas. 47 Arva. 48 Interfluentem.

[1] *Caruleus Tybris,* [2] *cœlo gratissimus amnis.*
[3] *Hic mihi magna domus, celsis caput urbibus exit.* 65
Dixit, deinde [5] *lacu fluvius se condidit alto,*
[6] *Ima petens:* [7] *nox Æneam, somnusque reliquit.*
Surgit, & [8] *æthere* [9] *spectans* [10] *orientia Solis*
Lumina, [11] *rite* [12] *cavis* [13] *undam de* [14] *flumine palmis*
Sustulit, ac tales effudit ad æthera voces: 70
Nymphæ, [15] *Laurentes Nymphæ,* [16] *genus amnibus*
unde est;
Tuque, Tybri, tuque ô genitor cum flumine sancto,
Accipite [17] *Æneam, & tandem arcete* [18] *periclis.*
[19] *Quò te cunq;* [20] *lacus miserantem incommoda nostra*
Fonte tenet. [21] *quocunq; solo pulcherrimus exis.* 75
Semper [22] *honore meo, semper* [23] *celebrabere* [24] *donis.*
[24] *Corniger* [25] *Hesperidum fluviis, regnator aquarum,*
[26] *Adsis* [27] *ô* [28] *tandem, &* [29] *propius tua* [30] *numina*
firmes!
Sic [31] *memorat: geminasq;* [32] *legit de classe* [33] *biremes,* 80
[34] *Remigioq; aptat;* [35] *socios simul instruit* [36] *armis.*
Ecce autem subitum, atque [37] *oculis mirabile* [38] *monstrum!*
Candida per sylvam cum [39] *fœtu* [40] *concolor albo*
Procubuit, viridique in litore conspicitur sus:
Quam pius Æneas, tibi enim, tibi, maxima Iuno,
Mactat, [41] *sacra ferens, & cum* [42] *grege* [43] *sistit ad*
[44] *aram.* 85

1 Marini coloris. 2 Cœlitibus, live iis qui in cœlo sunt. Continens pro re contenta. 3 Ingens domicilium extenditur mihi in hoc fluvio, existens columen aut decus præcipuum urbibus Etruscis, atque aliis ad Tiberim sitis. 4 Tiberinus. 5 Antro, regia, domo sua. 6 Profundum adiens. 7 Æneas, oriente die, experg

giscitur. 8 Cœlestis. 9 Ad orientem Solem conversus. terlibato vivo flumine se lustravit. 10 Cum Sole. 11 Juxta morem sacrificandi. 12 In concavitatem contractis. 13 Aquam recentem. 14 Tiberno. 15 Quæ præsitis fontibus & amnibus Laurentibus. 16 A quibus amnes ducunt originem: lymphis sc. 17 Me. 18 Ingruentibus. 19 Quocunque loco effusus sit lacus ubi habitas. 20 Antrum, regia. 21 Quacunque terrâ. 22 Sacris. 23 Cum celebritate honoraberis. 24 Cornua gerens, id est, similitudinem cornuum: vel, quod fluvii dividant se in brachia, partes, vel ostia, quæ cornua vocantur: vel, quod mugitum boum imitatur murmur aquarum. 25 Italicarum. 26 Auxilio sis igitur Celeritatem petit. 27 Optantis est. 28 Post tanta marium pericula. 29 Familiaritas. 30 Divina munera nobis oblata. 31 Loquitur Æneas. 32 Eligit. 33 Naves duorum ordinum remorum. 34 Ad remigium, id est, ut possint remis agi. 35 Remiges, nautas, milites. 36 Remis, armamentis, telis. 37 Æneæ. 38 Portentum, prædictum ab Heleno. 3. l. & à Tiberino, supra. 39 Triginta capitum. 40 Ejusdem coloris. 41 Sacrificans Sic. l. 3. Æn. *Iunoni* fer sacra *libens.* 42 Fœtu, suculis. 43 Stare facit eam. Tibi extructam.

1 *Tibrin ea fluvium, 2 quàm longa est, nocte 3 tumentem*
4 *Leniit, & 5 tacita refluens ita subsitit undâ,*
Mitis ut 6 in morem stagni, 7 placidaque paludis,
8 *Sterneret aquor aquis, remo ut 9 luctamen abesset.*
10 *Ergo iter inceptum celerant rumore secundo:* 90
11 *Labitur 12 uncta 13 vadu 14 abies: 15 mirantur &*
Miratur nemus 16 insuetum, fulgentia longè (unda,
Scuta 17 virûm, 18 fluvio 19 picta sque innare carinas.
Illo 20 remigio noctemque diemque 21 fatigant,
Et 22 longos 23 superant flexus, variisque teguntur 95
24 *Arboribus, virideque 25 secant placido aquore*
26 *sylvas.*
27 *Sol medium cœli conscenderat igneus orbem:*
Cùm muros, arcemque 28 procul, & rara domorum
Tecta 29 vident, quæ nunc Romana potentia cœlo
30 *Æquavit: tùm res 31 inopes 32 Evandrus habebat.* 100
33 *Ociùs 34 advertunt proras, urbique 35 propinquant.*
Fortè 36 die solennem illo 37 rex Arcas 38 honorem
39 *Amphitryoniadæ magno, Diveque 40 ferebat*
Ante 41 urbem in 42 luco: Pallas 43 huic 44 filius unà,
Vnà omnes juvenum 45 primi, 46 pauperq; senatus, 105
Thura dabant, 47 tepidusq; cruor fumabat 48 ad aras.
Vt celsas vidêre rates, atque inter opacum
Allabi nemus, & 49 tacitis incumbere remis:

1 Deus fluvii. 2 In quantum 3 Inflatum priùs. 4 Tranquillum fecit. 5 Sine murmure rediens ita manfit stans. 6 Ad similitudinem aquæ stantis. 7 Tranquillæ. 8 Sternendo se faceret planitiem in ipsis aquis. 9 Labor & difficultas, id est, ut non esset luctandum remo cum aquis ad. versis & defluentibus, cum navis attenderet. 10 Itaque, quia vident fluvium tam convenientem, profectionem ad Evandrum celeriter peragunt cum prospero æstu ac murmure Tiberis. 11 Celeriter agitur. 12 Picata. 13 Per vada Tiberis. 14 Ex abiete facta. Metonymia materiæ. 15 Tam celerem navis ascensum. 16 Videre talia. 17 Virorum fortium. 18 Tiberi. 19 Rubrica, vel puppes pictas, vel Phrygias. Juno 7. Æn suprà, *picta sque exure carinas*. 20 Remigando. 21 Donec pervenissent ad Evandrum. 22 Quia Tibris semper flectitur. 23 Transcendunt. 24 In littore stantibus. 25 Intercidunt, id est, feruntur per medias arbores. 26 Impendentium sylvarum imagines in placidis undis apparentes. *Reddit navales vitreo subgurgite formas*, Auson. Mosel. 27 Jam meridies erat. 28 Cum adhuc longe essent. 29 Trojani. 30 Æquiparavit. 31 Tenues & modicas. 32 Arcas. 33 Celeriter. 34 Trojani. 35 Appropinquant. 36 Quo Trojani advenerant. 37 Evander. 38 Sacrificium. 39 Herculi, Amphitryonis filio putativo. 40 Offerebat, id est, sacrificabat. 41 Pallanteum. 42 Sylva Herculi consecrata. 43 Cum patre. 44 Evandri 45 Principes. 46 Patres seniores, qui tunc pauperes erant. 47 Ex mactatis hostiis. 48 Juxta. 49 In amne placido, nullo aut leni remorum luctamine, remis nihil murmuris facientibus.

Terrentur

Terrentur visu subito, cunctique relictis 109
1 *Consurgunt* 2 *mensis* : 3 *audax* 4 *quos* 5 *rumpere Pallas*
5 Sacra vetat, raptoque volat telo 6 *obvius ipse,*
Et procul è 7 *tumulo* : 8 *Juvenes, quæ causa* 9 *subegit*
Ignotas tentare vias? quò tenditis? inquit.
Qui 10 *genus? ? 11 unde domo? pacem-ne hùc fertis, an* 12 *arma?*
Tum pater Æneas puppi sic fatur ab altâ, 115
13 *Paciferaque manu ramum prætendit olivæ :*
14 *Trojugenas, ac* 15 *tela vides inimica* 16 *Latinis,*
17 *Quos* 18 *illi bello* 19 *profugos* 20 *egêre superbo.*
21 *Evandrum petimus : ferte* 22 *hæc, & dicite,* 23 *lectos*
24 *Dardaniæ* 25 *venisse duces,* 26 *socia arma rogantes.*
Obstupuit 27 *tanto perculsus nomine* 28 *Pallas :*
Egredere ô quicunque es, ait : coramque parentem
Alloquere, ac nostris succede 30 *penatibus* 31 *hospes :*
32 *Accepitq; manu,* 33 *dextramq; amplexus* 34 *inhæsit.*
Egressi 35 *subeunt lucos, fluviumque relinquunt.* 125
Tum 36 *regem Æneas dictis affatur* 37 *amicis :*
Optime 38 *Grajugenum,* 39 *cui me fortuna* 40 *precari,*
Et 41 *vitta comptos voluit prætendere* 42 *ramos :*
43 *Non equidem extimui, Danaüm quòd ductor, &* 44 *Arcas,*

1 A sacrificio.
2 Deorum sc. ad quas solennes epulas ponebant.
3 Propriâ virtute confisus.
4 Arcades.
5 Interrumpere sive intermittere sacrificia cœpta : id enim nefas putabatur, infaustique ominis.
Undè etiam l. 3. Helenus jubet Æneam velata facie sacrum facere, ne quidquam videat, quod sacrificium cœptum possit obturbare.
6 Adventantibus.
7 Colliculo.
8 Quia seniores manserant in Sicilia.
9 Coëgit vos.
10 E quo genere, id est, gente, estis?
11 E qua domo, id est, patria?
12 Bellum.
13 Pacem adferentis. Pacem petentes præferebant oleæ ramos laneis vittis obvolutos. l. 7. *Præferimus manibus vittas*: vitta autem religionis, oliva pacis insigne : quod & columba à Noacho emissa significavit.
14 Viros in Trojâ genitos.
15 Arma.
16 Quibus & vos inimici estis.
17 Trojugenas.
18 Latini.
19 Uti & vos, advenas.
20 Expulerunt.
21 Hujus loci regem.
22 Pacis indicia ramum olivæ.
23 Electos.
24 Trojanæ patriæ.
25 Ad eum.
26 Sociilia in Latinos.
27 Tanti nominis commemoratione, sc. Dardanii : scivit enim Dardanum ab Jove ortum.
28 Filius Evandri.
29 In præsentia ejus.
30 Laribus.
31 Jure hospitalitatis.
32 Excepit Æneam è navi.
33 Fidei pignus.
34 Moram traxit in amplexu.
35 Subintrant lucum, ubi sacrificia fiebant Herculi.
36 Evandrum.
37 Amabilibus.
38 Grajugenarum, id est, à Græci, aut inter Græcos genitorum.
39 Ad cujus honorem.
40 Supplíciter pacem petere.
41 Innexos & illigatos vitta lanea.
42 Olivæ paciferæ ramum.
43 Occupatio, cur, cùm Trojanus sit, non dubitet tamen supplex venire ad Græcum.
44 Ex Arcadia oriundus.

1 Ex Sterope, Atlantis filia natus Oenomaus; ex illo Hippodamia; è quâ Pelops Atreum genuit. Patrem Agamemnonis & Menelai. Ex Majâ, Steropes sorore, Mercurius; ab illo Evander.

2 Ab origine generis.

3 Atrei filiis, Agamemnoni & Menelao.

1 *Quòdq; 2 à stirpe fores geminis coniunctus 3 Atridis:*
Sed mea me virtus, & sancta oracula Divûm, 113
4 Cognatique patres, tuâ terris 5 dicta fama,
Conjunxêre tibi, & 6 fatis 7 egêre volentem.
Dardanus, Iliacæ 8 primus pater urbis, & author,
Electra (ut 9 Graji perhibent) 10 Atlantide 11 cretus,
Advehitur 12 Teucros. Electram maximus Atlas
13 Edidit, ætthereos humero qui 14 sustinet orbes.
15 Vobis Mercurius pater est, quem 16 candida Maja
17 Cyllenes gelido concepium vertice 18 fudit, 131
At 19 Majam (auditis si quicquam credimus) Atlas,
Idem Atlas generat, cœli qui sidera 20 torquet.
21 Sic genus 22 amborum 23 scindit se sanguine ab uno.
24 His 25 fretus, 26 non legatos, neq; prima per 27 artem
28 Tentamenta tui pepigi: meme ipse, meumque
29 Objeci caput, & supplex ad 30 limina veni. 146
Gens eadem, quæ te, 31 crudeli 32 Daunia bello.
Insequitur: nos si 33 pellant, nihil 34 abfore credunt,
Quin omnẽ 35 Hesperiam penitus sua sub juga mittant,
Et mare, quod 36 suprà, teneant, quodque 37 alluit
38 infrà.

4 Majores nostri de eadem stirpe nati. Dardanus, Trojanæ gentis pater, filius Majæ, quæ soror Electræ: filia utraque Atlantis, ut seq. quamvis tres fuerint Atlantes, Rex Mauritaniæ, Rex Arcadiæ, & Rex Corinthi, qui pater Electræ. 5 Sparsa & divulgata per terras. 7. Æn. Diditur *his subito Trojana per agmina rumor.* 6 Sic jubentibus: qui teste Seneca, *fata volentem ducunt nolentem trahunt.* 7 Impulerunt me. 8 Præcipuus: Teucer enim prior erat. 9 Græci attestantur. 10 Atlantis filia. 11 Progenitus. 12 Ad eos, qui tunc Teucri dicebantur. 13 Progenuit. 14 Sursum tenet & portat cœlos. Montis altitudinem ad hominem transtulit. Alludit enim ad illam fabulam, quâ Atlas, Mauritaniæ Rex, conspecto Medusæ capite, in montem conversus fingitur: cujus tanta est altitudo, ut cœlum attingere videatur. 15 Arcadibus. 16 Pulchra: vel cum respectu ad Pleïades, quarum lucidissima est Maja. 17 Montis Arcadiæ. 18 Progenuit. 19 Mercurii matrem. 20 Gubernat. 21 Quia nos ab Atlante per Electram descendimus, & ab Jove per Dardanum; & vos ab eodem Atlante descendistis per Mercurium; & per eumdem ab Jove. 22 Nostrum. 23 Dividit se in diversos consanguinitatis ramos. 24 Virtute meâ, Deorum oraculis, cognatione nostra. 25 Confisus. 26 Neque per fœdera aut legatos experiri aut pacisci placuit; sed ipse coram & cum fiducia supplex adsum. 27 Artificiosam orationem. 28 Experimenta ad amicitiam conciliandam pactus sum. 29 Fidei tuæ commisi. 30 Tua. 31 Impie suscepto. 32 Rutuli, à *Dauno*, Turni patre. 33 A finibus suis. 34 Abfuturum sive defuturum esse. 35 Italiam. 36 Ab Orientali plaga, id est, mare Adriaticum. 37 Italiam. 38 Ab inferiori parte, id est, mare Tyrrhenum.

1 *Accipe,* 2 *daq;* 3 *fidem: sunt nobis fortia* 4 *bello*
Pectora; sunt animi, & 5 *rebus* 6 *spectata juventus.*
Dixerat Æneas: 7 *ille os, oculosque* 8 *loquentis*
9 *Iamdudum, & totum lustrabat* 10 *lumine* 11 *corpus.*
Tunc sic 12 *pauca refert:* 13 *Ut te, fortissime Teucrûm,*
14 *Accipio, agnoscoq; libens! ut* 15 *verba parentis,*
Et 16 *vocem Anchisæ magni, vultumque* 17 *recordor!*
18 *Nam memini Hesiones visentem regna* 19 *sororis*
30 *Laomedontiadem Priamum,* 21 *Salamina petentem,*
22 *Protinus Arcadiæ gelidos* 23 *invisere fines.*
Tum mihi prima genas 24 *vestibat* 25 *flore juventa,*
Mirabarque 26 *duces Teucros, mirabar & ipsum*
27 *Laomedontiadem; sed* 28 *cunctis altior* 29 *ibat*
30 *Anchises: mihi mens* 31 *juvenili ardebat amore*
32 *Compellare virum, &* 33 *dextræ conjungere* 34 *dextram.*
35 *Accessi, &* 36 *cupidus* 37 *Phenei sub mœnia* 38 *duxi.*
Ille mihi insignem pharetram, 39 *Lyciasque sagittas,*
40 *Discedens,* 41 *chlamydemq;* 42 *auro dedit intertextam,*
Frænaq; 43 *bina,* 44 *meus quæ nunc habet, aurea, Pallas.*
45 *Ergo &, quam petitis,* 46 *juncta est mihi* 47 *fœdere*
48 *dextra.*
Et lux cùm primùm terris se crastina reddet,

1 A nobis.
2 Nobis.
3 Sanctam promissionem.
4 Ad bellum gerendum.
5 Bellicis.
6 Perspecta & explorata quia Trojano bello per decennium vexata fuit.
7 Evander.
8 Æneæ.
9 Ab eo tempore, quo loqui cœperat, aut cum primum vidisset.
10 Visu, id est, circumspiciebat.
11 Reliquum. 12 Evander paucis respondet. Loquax senectus rerum antiquarum commemoratione gaudet. Vide Macrob. Sat. l. 5. c. 14. 13 Ως, quam. 14 Hospitio. 15 Formam dicendi. 16 Modum proferendi. 17 Ad memoriam refero. 18 Refert, ubi Anchisen viderit, Evander, comitem sc. Priami cùm sororem Hesionem Telamoni Salamino nuptam, viseret, undè Arcadiam venêre, ubi excepti sunt ab Evandro in Pheneo, urbe Arcadiæ. 19 Suæ. 20 Laomedontis filium. 21 Patriam Telamonis. 22 Continuato itinere, eâdem profectione. 23 Transire. 24 Vestiebat. 25 Lanugine, id est, barbâ tenui. 26 Qui cum Priamo venerant. 27 Laomedontis filium 28 Omnibus reliquis. 29 Incendebat 30 Pater tuus. 31 Quia juvenes gaudent proceritate & elegantia corporum. 32 Alloqui cum veneratione Plaut. *Sine me hanc* compellare. 33 Illius. 34 Meam. 35 Ad eum. 36 Ejus amicitiæ. 37 Oppidi Arcadiæ, cujus dux Agapenor. 38 Illum. 39 Apollinis. 40 Cùm discedere vellet. Consuetudo enim veteribus fuit, ut discessuri invicem munera hospitalia relinquerent, sui monumenta, & amoris fideique mutua pignora. 41 Vestem militarem. 42 Filis aureis. 43 Duo. Improprie & Poëticè: nam *bina*, secundum Ciceronem, non dicuntur, nisi de his, quæ sunt numeri tantùm pluralis. 44 Filius. 45 Clausula constat concessione petitionis. 46 Sancita. 47 Antiquis amicitiis per illud Anchisæ hospitium. 48 Fides.

1 Copiis militaribus. Eodem versu supra usus est l. 1. in oratione Didûs ad Trojanos.

2 Quæ quot annis hoc die fiunt.

3 In aliud tempus.

4 Sit.

5 Animis linguisque, ὐφ' ἑαυτῆς.

6 Socialitæ dere conjunctorum.

7 Sunt ab Evandro.

8 Timore hostilis adventus.

9 Ad mensas.

10 Ex cespite facto.

1 *Auxilio lætos dimittam, opibusque juvabo.*
Interea sacra hæc (quando huc venistis, amici)
2 *Annua*, quæ 3 *differre* 4 *nefas*, *celebrate* 5 *faventes*
Nobiscum, & *jam nunc* 6 *sociorum assuescite mensis.*
Hæc ubi 7 *dicta*, *dapes jubet*, & 8 *sublata* 9 *reponi*
Pocula, 10 *gramineoque viros locat ipse sedili*: 176
Præcipuumque 12 *toro*, & 13 *villosi pelle leonis*
Accipit Æneam, 14 *solioque* 15 *invitat* 16 *acerno.*
Tum 17 *lecti juvenes certatim*, 18 *aræque sacerdos*,
19 *Viscera tosta ferunt taurorum*, 20 *onerantque canistris*
21 *Dona laborata Cereris*, 22 *Bacchumque ministrant.*
Vescitur Æneas simul, & *Trojana juventus*
23 *Perpetni tergo bovis*, & 24 *lustralibus* 25 *extis*
Postquam 26 *exempta fames*, & *amor compressus edendi*,
Rex Evandrus ait: *Non hæc solennia nobis*, 185
Has 27 *ex more dapes*, *hanc* 28 *tanti numinis aram*,
29 *Vana superstitio*, *veterumve ignara Deorum*
Imposuit: *Savis*, *hospes Trojane*, 30 *periclis*,
Servati 31 *facimus*, 32 *meritosque* 33 *novamus honores.*
34 *Iam primum* 35 *saxis suspensam hanc aspice rupem*:
36 *Disjectæ procul* 37 *ut* 38 *moles*, 39 *desertaque montis* 191
Stat domus, & *scopuli* 40 *ingentem traxere ruinam.*
Hic spelunca fuit, 41 *vasto submota recessu*,

11 Principem virum. 12 Herbis & frondibus exstructo: στοιβάδι. 13 Hirsuti. villis pleni. Prisci hic mos fuit, ut proceres nobilium in pellibus ferarum sederent. 14 Sacra Herculis celebrantes sedere moris erat. Macrob. Sat. l. 3. c. 6. 15 Acceptum collocat eum super solio. 16 Ex aceere arbore confecto. 17 Egregii. 18 Quæ *Maxima* appellata fuit. 19 Carnes taurinos assas adferunt. 20 Et onerando apponunt è corbibus. l. 1. *Cereremque canistris Expediunt.* 21 Panem artificiosè ex Cerere, id est, frumento confectum & elaboratum. 22 Vinum propinant. 23 Integri, solidi, aut unde datur perpetuum epulum. 24 Purgativis, quæ ad expurgationem oblata erant. 25 Quæ reliqua erant è sacrificio. 26 Sedata est epulis. 27 Quas ex more dimus & edimus. 28 Herculis sc. quæ, Magno dicata numini, dicta est *Maxima*: infra, *quæ Maxima semper* &c. 29 Stulta religio. 30 Imminentibus à Caco. 31 Hæc solennia. 32 Quos Hercules meruit, servando nos. 33 Quotannis renovamus. 34 Pro exordio narrationis meæ. 35 Labentem & ruinam minitantem, lapsuræ similem. 36 Devolutæ sint. 37 Quomodo. 38 Saxorum. 39 Et ut spelunca & habitatio, quam Cacus habuerat in monte Aventino, stat derelicta ab habitatore interfecto. 40 Ruendo ingentem partem secum traxerunt. 41 Sepulta à frequentia hominum valde amplo secessu sive loco secretiore.

[1] *Semihominis* [2] *Caci :* [3] *facies* 4 *quam* 5 *dira*
6 *tegebat*,
Solis [7] *inacceſſam radiis ; ſemperque recenti*
[8] *Cæde tepebat* [9] *humus ; foribuſque afflixa* [10] *ſuperbis*
Ora virum [11] *triſti pendebant pallida* [12] *tabo.*
[13] *Huic monſtro Vulcanus erat* ; [14] *illius* [15] *atros*
Ore [16] *vomens ignes, magna ſe* [17] *mole ferebat.*
Attulit [18] *& nobis* [19] *aliquando optantibus* [20] *auras*
[21] *Auxilium, adventumque Dei : nam maximus*
[22] *ultor*
[23] *Tergemini* [24] *nece* [25] *Geryonis,* [26] *ſpoliiſq;* [27] *ſuperbus,*
[28] *Alcides aderat, tauroſque* [29] *hac victor agebat*
Ingentes, [30] *vallemque boves,* [31] *amnemque tenebant.*
At [32] *furiis Caci mens* [33] *effera, ne quid* [34] *inauſum*
Aut intentatum ſceleriſ-ve, doli-ve fuiſſet,
Quattuor à [35] *ſtabulis præſtanti corpore tauros*
[36] *Avertit, totidem forma* [37] *ſuperante juvencas :*
[38] *Atque* [39] *hos, ne qua foreut pedibus* [40] *veſtigia*
[41] *rectis ;*
Cauda in ſpeluncam tractos, [42] *verſiſque* [43] *viarum*
[44] *Indiciis raptos,* [45] *ſaxo occultabat* [45] *opaco.*
[46] *Quærentem nulla ad ſpeluncam* [47] *ſigna ferebant.*
Interea cum jam ſtabulis ſaturata moveret
[48] *Amphitryoniades armenta,* [49] *abitumque pararet,*

1 Feritate corrupti, & habentis ſolum figuram humanam.
Intrà, *viloſaque ſetis Pectora ſemiferi.* Fabulam hanc de furto & nece Caci etiam Ovid. refert. 1. Faſt. & Juſtin. l. 44
2 Infamis latronis, filii Vulcani.
3 Caci.
4 Speluncam.
5 Execranda. Undè Ovid. *Dira viro facies, vires*

pro corpore, corpus Grande: pater monſtri Mulciber hujus erat. 6 Al. *regebat.* 7 Non aditam 8 Sanguine effuſo per cædem. 9 Fundi ejus. 10 Tyrannicis. 11 Aſpectu. 12 Cruore & ſanie. 13 Caco. 14 Patris ſui Vulcani. 15 Fumoſos. 16 Qui vomens. 17 Cum vaſto corpore. 18 Sicut antè multis aliis. 19 Tandem. 20 Longa tempeſtas, aut ævum illud. 21 Herculis. 22 Scelerum vindex, tyrannorum exactor, monſtrorum domitor. 23 Tricorporis, cui propter concordiam & mutuum auxilium 3. fratrum, tria affinguntur corpora. Juſtin. l. 44. Horat. Od. 14. l. 2 *Ut iter amplum Geryonem, Tityonque triſti Compeſcit unda.* Vide Sil. l. 12. 24 Cæde. 25 Hiſpaniæ regis. 26 Bobus abductis ex Hiſpania in Italiam, occiſo Geryone. 27 Magnificus. 28 Alcei nepos Hercules. 29 Ad nos, aut ad hanc regionem. 30 Sc. *hanc*, vicinam Tiberi. 31 Hunc Tiberim. 32 Avaritiæ. 33 Eminenter fera. 34 Quod non auderet aut quod non attentaret. 35 Armentorum Herculis. 36 Avertendo abegit. 37 Præſtanti. 38 Mart. l. 5. *Sylvarumque tremor, tacitâ qui fraude ſolebat Ducere nec reſtas Cacus in antra boves. Hic ne certa ſorent manifeſta ſigna rapinæ, Averſos caudâ traxit in antra boves.* Propter. 4 l. 10. Eleg. quem lege ad plenum fabulam Caci referentem; ut & Liv. 1. l. 39 Tauros & juvencas. 40 Indicia, quibus inveſtigari poſſent. 41 Naturali ordine introgreſſis. 42 Ita ut, quæ intrârant, exiviſſe videantur, & averſa non adverſa putentur. 43 Quæ veſtigiis ſignatæ furtum ſæpe patefaciunt. 44 Veſtigiis. 45 Spelunca opaca, ramo obſtructa. 45 Herculem. 47 Veſtigia. 48 Hercules, Amphitryonis filius putativus. 49 Profectionem in aliam regionem.

Diſ-

Discessu [1] *mugire boves, atque omne* [2] *querelis*
Impleri nemus, & Colles clamore relinqui.
[3] *Reddidit una* [4] *boum vocem, vastoque sub antro*
Mugiit, & [5] *Caci spem custodita fefellit.*
Hic verò Alcidæ furiis exarserat [6] *atro*
Felle dolor: rapit [7] *arma manu,* [8] *nodisque gravatum*
[9] *Robur, &* [9] *aërii cursu petit* [10] *ardua* [11] *montis.*
Tum primùm [12] *nostri Cacum vidêre timentem,*
Turbatumque [13] *oculis: fugit ilicet ocior Euro,*
[14] *Speluncamque petit: pedibus timor addidit* [15] *alas.*
Ut sese inclusit, ruptisque [16] *immane catenis*
[17] *Dejecit saxum,* [18] *ferro quod &* [19] *arte paterna*
[19] *Pendebat,* [20] *saltoque emunit* [21] *obice postes,*
Ecce furens animis aderat [22] *Tirynthius, omnemque*
[23] *Accessum lustrans, huc ora ferebat, & illuc.*
Dentibus [24] *infrendens: ter totum fervidus ira*
[25] *Lustrat* [26] *Aventini montem: ter saxea* [27] *tentat*
Limina nequicquam: ter [28] *fessus valle resedit.*
[29] *Stabat acuta silex, præcisis undique* [30] *saxis,*
[31] *Speluncæ* [32] *dorso insurgens, altissima visu,*
[33] *Dirarum nidis domus* [34] *opportuna volucrum.*
[37] *Hanc,* [36] *ut prona* [37] *jugo* [38] *lævum incumbebat ad* [39] *amnem.*

1 Mugiebant, vel relicti pascui, vel abactorum boum desiderio, ut Livius. 2 Querulosis mugitibus. 3 Respondit mugiendo ad mugitum aliarum discedentium. 4 Inclusarum. 5 Custodientis & observantis ne mugirent. 6 Amara. fellis commotione. Fel autem iracundiæ sedes est. 7 Arcum & sagittas. 8 Nodosam clavam robustam, sive nodis oneratam: ῥόπαλον. 9 Alti & in aëra protenti. 10 Sublimitatem & vertigem. 11 Aventini. 12 Subditi. 13 Qui mentis perturbationem indices. 14 Suam. 15 Quia timentes quasi avolant. 16 Tam magnum ut terrori esset. 17 Deorsum jecit. 18 Quod ferreis catenis libratum arte Vulcani, obstrueret aditum antris. 19 Supra speluncam. 20 Sustentatos. 21 Pessulo ferreo. 22 Hercules, à *Tirynthiâ*, civitate Argis vicina, in qua nutritus est, ut suprà. 23 Aditum indagatis. 24 Stridens. 25 Perambulat, circumit. Eel. 10. *Interea miseris* lustrabo *Manalà Nymphis*, Cic. *Pythagoras Ægyptum* lustrasse *dicitur*. 26 Qui unus est ex septem Romæ montibus, ab *Aventino*, qui illic sepultus est, sic dictus. Ovid. 14. Met. de successione regum Albanorum: *Fratre suo sceptrum moderatior Acrota forte Tradit Aventino: qui, quo regnarat, eodem Monte jacet positus, tribuitque vocabula monti. Aventini montem* dixit, ut *fontem Timavi, Buthroti urbem*. 27 Frangere aut irrumpere. 28 Non corpore, sed animo, id est, egens consilii in valle sedendo requievit. 29 Eminebat in altum. 30 Reliquis. 31 In quâ erat Cacus. 32 Super dorsum eminens. 33 Rapacium & malì ominis, ut bubonum, strigum: & similium. 34 Idonea. 35 Silicem. 36 Prout, secundum quod. 37 In jugo montis. 38 A sinistra fluentem. 39 Tiberim.

1 *Dexter in adversum nitens concussit, & imis*
Avulsam 2 *solvit radicibus*; 3 *inde repentè*
3 *Impulit, impulso quo* 4 *maximus* 5 *insonat æther*:
6 *Dissultant ripæ*, 7 *refluitq*; 8 *exterritus amnis.* 240
At 9 *specus, & Caci* 10 *detecta* 11 *apparuit ingens*
12 *Regia, & umbrosæ penitus patuêre cavernæ*:
Non secùs, 13 *ac si qua penitùs vi terra* 14 *dehiscens*
Infernas 15 *reseret sedes, & regna* 15 *recludat* 244
Pallida, 16 *Diis invisa*, 17 *superq; immane* 18 *barathrum*
Cernatur, trepidentque immisso lumine 19 *manes.*
20 *Ergo* 21 *insperata* 22 *deprensum in luce repentè*,
Inclusumq; cavo 23 *saxo, atque* 24 *insuetæ* 25 *rudentem*,
Desuper 26 *Alcides telis premit, omniaque arma*
27 *Advocat, &* 28 *ramis, vastisq; molaribus instat.*
30 *Ille autem* (*neque enim* 31 *fuga jam super ulla pericli est*) 251
Faucibus ingentem fumum (*mirabile dictu*)
Evomit, involvitque 32 *domum caligine* 33 *cæca*,
34 *Prospectum eripiens oculis*, 35 *glomeratque sub antro*
36 *Fumiferam noctem, commixtu igne tenebras*, 255
Non 37 *tulit Alcides* 38 *animis, seque ipse per ignem*
Præcipiti jecit saltu, 39 *qua plurimus undam*
Fumus agit, 40 *nebulaq; ingens specus* 41 *æstuat* 40 *atra.*
Hic Cacum in tenebris incendia 42 *vana vomentem*
Corripit, 43 *in nodum* 44 *complexus, &* 45 *angit inhærens*
46 *Elisos* 47 *oculos, &* 48 *siccum sanguine guttur.* 261

1 Hercules stans à dextris innitens ex adversa parte in adversam partem.
2 Dissolvit radicitùs, à fundo usque.
3 Silicem.
4 Summus.
5 Multùm sonat.
6 Ex repercussione aëris.
7 Recurrit.
8 Quasi exterritus.
9 Spelunca.
10 Nudata, amoto silice.
11 Latè patuit.
12 Secundum opinionem Caci, quia illic tyrannidem exercuerat.
13 Quam.
14 Hiatum faciens. 15 Aperiat. 16 Superis, id est, Stygia. 17 Desuper. 18 Immensa profunditas & vorago inferorum: proprie, puteus profundus Athenis, in quem nocentes dabantur præcipites. 19 Cum quibus confertur Cacus. 20 Itaque, quia saxum dejecerat. 21 Quam non timuerat in speluncam ingressuram. 22 Deprehensum. 23 Spelunca saxea. 24 Insueto more. 25 Clamantem. De Caco semper, ut de fera, loquitur. 26 Hercules urget armis Cacum. 27 In auxilium vocat. 28 De arboribus detractis. 29 Lapidibus tam magnis, ut ex iis molares fieri possent. 30 Cacus. 31 Evitatio. 32 Speluncam suam. 33 Prohibente visum. 34 Inspectionem. 35 Circumagit. 36 Nebulam fumum adferentem. 37 Passus est. 38 Propter magnanimitatem suam. 39 Qua est plurimum vaporis, qui in morem undæ circumvolvebatur. Ducta Metaphora ab aquarum inundatione. 40 Fumo. 41 Effervet. 42 Nihil adversus Herculem proficientia nihil Herculem lædentia. 43 Per medium in morem nodi. 44 Eum. 45 Stringit. 46 Elidendo eos. 47 Caci. 48 Sine sanguine, quia flammas evomebat.

*Aperitur.
2 Valvis.
3 Abstractis à cardine suo.
4 Obstinatè abnegatæ, quas jurejurando negaverat esse apud se; vel pejerando retinebat.
5 Revelantur, in lucem veniunt.
6 Satiari.
7 Arcadum astantium.
8 Aspiciendo.
9 Durissimos pilos habentia.
10 Caci ex dimidia parte feri. Antea semihominem vocavit.
11 Intra fauces ejus.
12 Sc.

1 *Panditur extemplò* 2 *foribus domus atra* 3 *revulsis:*
Abstractaque boves, 4 *abjurataque rapina*
5 *Cœlo ostenduntur*, *pedibusque informe cadaver*
Protrahitur: nequeunt 6 *expleri* 7 *corda* 8 *tuendo* 265
Terribiles oculos, *vultum*, 9 *villosaque setis*
Pectora 10 *semiferi*, *atque exstinctos* 11 *faucibus ignes.*
Ex 12 *illo celebratus* 13 *honos*, *lætique* 14 *minores*
15 *Servavêre* 16 *diem: primusque* 17 *Potitius author*,
Et domus Herculei 18 *custos* 19 *Pinaria sacri*, 270
Hanc aram 1 *luco statuit*, *quæ Maxima semper*
Dicetur nobis, *& erit quæ Maxima semper.*
Quare, *agite*, *ô* 20 *juvenes*, *tantarum in* 21 *munere laudum*
Cingite 22 *fronde comas*, *&* 23 *pocula porgite dextris*,
24 *Communemque vocate Deum*, *&* 25 *date vina volentes.*
26 *Dixerat*: 27 *Herculea* 28 *bicolor cum* 29 *populus umbrâ*
Velavitque 30 *comas*, 31 *foliisque innexa pependit*:
Et 32 *sacer implevit* 33 *dextram* 34 *scyphus*: 35 *ocius*
36 *omnes*
37 *In mensam lætè libant*, *Divosque precantur.*
38 *Devexo interea propior fit vesper* 39 *Olympo*: 280
Iamque sacerdotes, 40 *primusque Potitius*, *ibant*,
Pellibus in 41 *morem cincti*, *flammasque ferebant.*
42 *Instaurant* 43 *epulas*, *&* 44 *mensæ grata secundæ*

tempore, id est, post illud tempus. 13 Honorificum sacrificium. 14 Posteri. 15 Observaverunt. 16 Illum. 17 Sc. *erat*. Potitium & Pinarium senes duos instituebat Hercules sacerdotes suos: manstque cultus ratio & sacrorum Herculis munus diu in duabus illis familiis: primus honor Potitiis, secundus Pinariis datus: rationem vide apud Livium. I, lib. Festum, Macrob. 3. Sat. 6. c. 18 Minister, observatrix. 19 Sc. *in*. 20 Trojani. 21 Officio. 22 Populeâ. 23 Vasa potoria porrigite & præbete. 24 Trojanis & Arcadibus ex æquo & communiter colendum invocate. 25 Libate illi voluntarie sacrificium vini. 26 Evander. 27 Qua Hercules refocillatus erat, id est, populeâ. Populus alba ab Hercule ad inferos descendente in coronam adoptata: cujus interior pars, quâ capiti adhæsit, alba permansit; exterior ab inferis nigredinem contraxit. 28 Duorum colorum. 29 Corona populea. 30 Ejus, & cæterorum. 31 Habens frondes insertas. 32 Herculi propriè dicatus, ut Baccho cantharus: capax scil. ut qui manum impleverit. 33 Evandri, libaturi vina. 34 Poculum magnum. 35 Celeriter. 36 Arcades Trojani, qui sacris intererant. 37 Secundum ordinem mensæ, cui astabant. 28 In noctem inclinante, id est, stella vespertina cœpit occidere. 39 Cœlo. 40 Sacerdotum. 41 Sacerdotum sacrificantium. 42 Innovant, & in statum priorem reducunt. 44 Solennes. 44 Bellaria intelligit.

Dona

Dona ferunt, 1 *cumulantq; oneratis lancibus* 1 *aras.*
2 *Tùm* 3 *Salii ad cautus*, *incensa altaria circum*, 285
4 *Populeis adsunt evincti tempora ramis*:
5 *Hic juvenum chorus ille senum*, *qui* 6 *carmine laudes*
Herculeas, *&* 7 *facta ferunt*: 8 *ut* 9 *prima* 10 *novercæ*
Monstra manu geminosque premens 11 *elíserit angues*:
Vt bello egregias 12 *idem* 13 *disjecerit urbes*, 290
14 *Trojamque*, 15 *Oechaliamque*: *ut duros* 16 *mille labores*,
Rege 17 *Euristhei*, *fatis Junonis iniquæ*,
Pertulerit. 18 *Tu* 19 *nubigenas*, *invicte*, 20 *bimembres*,
19 *Hylæumque*, 19 *Pholumque manu*, *tu* 21 *Cressia*
22 *mactas*
23 *Prodigia*, *&* 24 *vastum* 25 *Nemea sub rupe leonem*. 295
26 *Te Stygii tremuêre lacus*, *te* 27 *janitor Orci*,
28 *Ossa super recubans antro semesa* 29 *cruento*.
Nec te ulla 0 *facies*, *non terruit ipse* 31 *Typhœus*
Arduus, *arma tenens*: 32 *non te*, *rationis egentem*,
Lernæus 33 *turba capitum circumstitit* 34 *anguis*. 300
Salve vera Jovis proles, 35 *decus* 36 *addite Divis*:
Et nos, *&tua* 37 *dexter* 38 *adi pede sacra* 39 *secundo*.
40 *Talia carminibus* 41 *celebrant*: 42 *super omnia Caci*

1 Reddunt exta.
2 Deinde.
3 Sacerdotes, qui saltantes circuibant aras. *Salii* proprie sacerdotes Martis sunt; postea Romæ à Numâ instituti: à *saltando* dicti, quod in portandis Ancilibus *saltarent*.
4 Populi arboris: Herculi sacræ.
5 Alter erat cœtus juvenum canentium.
6 Hymne rhythmico.
7 Egregia Herculis facinora efferunt, extollunt. 8 Quomodo. Hymnus laudes Herculis comprehendens. 9 In cunis Jacens. 10 Junonis. 11 Strangulaverit Hercules. 12 Hercules. 13 Expugnatione. 14 A Laomedonte pactâ mercede fraudatus. 15 Ab Euryto rege rejectus in nuptiis desponsatæ ei filiæ Ioles. 16 Plurimos. 17 Rege Argivorum, ministro Junonis, Herculem ad difficillima obeunda adigente. 18 O Hercules. 19 Centauros ex nube, in Junonis speciem informata, & Ixione genitos. 20 Duplicium membrorum: quia umbilico tenus equina habebant membra, & supernè, humana. 21 Taurum Cretensem, Pasiphaës adulterum: sed de his videndi Mythologi. Ovid 9. Met. &c. 22 Occidis. 23 Monstra. 24 Ingentem. 25 Sylvæ. 26 Cùm ad inferos descendisset, Pirithoum liberaturus. 27 Cerberus, custos januæ inferni quem Hercules vinctum ad superos attraxit. 28 Quia carnes devoraverat. 29 Cruore & sanie aspersa. 30 Formæ monstrorum, species malorum. 31 Gigas, à Jove fulmine prostratus. 32 Non examinatum, aut confusum te sensit Hydra, multiceps. 33 Multitudine, utvote septem, vel, ut alii, centum. 34 Hydra, quam in Lerna palude exussit. 35 Ornamentum. 36 O Hercules. 37 Favens, propitius. 38 Aggredere. 39 Prospero. 40 Facinora Herculis. 41 Celebria faciunt sacerdotes, cæterique juvenes, qui sacris intererant. 42 Post, ultra omnia, aut præcipuè.

1 Ab Hercule expugnatam.
2 Emittentem anhelitum cum ignibus, id est, simul ignes.
3 Cacum.
4 Simul sonat.
5 Saltantium & psallentium.
6 Ex eo luco & tempore.
8 Evandri.
9 Annis confectus. Ter. Eun. *pannis annisque obsitus.* Metaphora ab agris, qui

1 *Speluncam adjiciunt,* 2 *spirantemq; ignibus* 3 *ipsum*
4 *Consonat omne nemus* 5 *strepitu, collesque resultant.*
6 *Exin se cuncti divinis rebus ad urbem* 306
Perfectis referunt: 7 *ibat* 8 *rex* 9 *obsitus ævo,*
Et 10 *comitem Æneam* 11 *juxtà,* 12 *natumq; tenebat*
Ingrediens, 13 *varioque* 14 *viam sermone levabat.*
15 *Miratur,* 16 *facilesq; oculos fert omnia circum* 310
Æneas, 17 *capiturque loci, & singula lætus*
18 *Exquiritque,* 19 *auditque virûm* 20 *monumenta priorum.*
Tùm 21 *rex Evandrus Romanæ* 22 *conditor arcis:*
Hæc nemora 23 *indigenæ fauni, Nymphæq;* 24 *tenebant,*
25 *Gensque virûm truncis, & duro robore nata:* 315
26 *Queis neque* 27 *mos, neq;* 28 *cultus erat, nec* 29 *jungere tauros,*
Aut 30 *componere opes norant, aut parcere parto:*
Sed 31 *rami, atque* 32 *asper victu venatus* 33 *alebat.*
34 *Primus ab* 35 *æthereo* 36 *venit Saturnus* 37 *Olympo,*
Arma 38 *Iovis fugiens, & regnis exul* 39 *ademptis,*
40 *Is* 41 *genus* 42 *indocile, ac dispersum montibus altis*

frugibus obsiti ac pleni sunt. 10 Comitantem. 11 Incedentem. 12 Filium suum Pallanta. 13 De variis rebus. 14 Molestiam viæ *Facundus comes, in via pro vehiculo est.* ait Publius Syrus. Ecl. 9. duo pastores cantu viam levant: *Cantantes licet usque minus via lædet, eamus.* 15 Omnia. 16 Vagantes, mobiles, atque omnia lustrantes. 17 Et delectatur amœnitate loci. 18 Variis percunctationibus præbet Evandro sequentis narrationis occasionem, quæ senibus imprimis solet esse jucunda. Vide Macrob. 7. c. 2. 19 Ab Evandro. 20 Vestigia & indicia relicta ad memoriam virorum priscorum. 21 Inquit. 22 Ædificator arcis Palanteæ, ubi posteà Palatium fuit. 23 Indè geniti, & qui aliunde non advenerat. Primi autem homines, priusquam esset repertus usus ædificiorum, habitabant cavos truncos arborum & antra, indeque geniti putabantur. Hi vivebant brutorum animalium more, ut ait Lucret. l. 5. 24 Dùm illùc adveniret. 25 Et genus virorum. 26 Quibus viris aut gentibus. 27 Consuetudo convivendi ab antiquo instituta. 28 Sui, aut agrorum. 29 Ad aratrum, ut arent, aut currum trahant. 30 Nec congerere sive quærere, nec parta tueri, ut Ovidius loquitur: q. d. in diem vivebant, non cogitantes de crastino. 31 Fructibus sponte natis vescebantur, venatione victitabant. 32 Difficilis exercitationis. 33 Eos. 34 Creta pulsus à Iove filio; propter artes ab indigenis de cœlo descendisse creditus. 35 Sublimi. 36 In Italiam. 37 Cœlo, aut ab Olympo, monte Cretæ. 38 Filii sui. 39 A filio ablatis. 40 Saturnus. 41 Hominum. 42 Rude & ferum, inductum, aut difficulter docile.

1 *Com-*

1 *Compoſuit, legeſque* 2 *dedit*, 3 *Latiumque vocari*
Maluit; his quoniam 4 *latuiſſet* 5 *tutus in* 6 *oris*.
Aureaque (*ut* 7 *perhibent*) *illo ſub* 8 *regeſuêre*
Sæcula. Sic placidâ populos in 9 *pace regebat*;
10 *Deterior donec paulatim, ac* 11 *decolor ætas*,
Et belli rabies, & amor 12 *ſucceſſit* 13 *habendi*.
Cùm manus 14 *Auſoniæ, & gentes* 15 *venêre*
16 *Sicanæ*:
Sæpius & 17 *nomen poſuit* 18 *Saturnia tellus*.
19 *Tùm reges, asperq;* 21 *immani corpore* 22 *Tybris*:
A quo 23 *pòſt* 24 *Itali fluvium cognomine Tibrim*
Diximus, amiſit 25 *verum* 26 *vetus Albula nomen*.
Me pulſum 27 *patriâ*, 28 *pelagiq; extrema ſequentem*,
Fortuna 29 *omnipotens, &* 30 *ineluctabile fatum*
His poſuêre locis, 31 *matriſq; artem* 32 *egêre* 33 *tremendæ*
Carmentis Nymphæ monita, & Deus 34 *auctor Apollo*.
Vix 35 *ea dicta, dehinc* 36 *progreſſus, monſtrat & aram*,
Et 38 *Carmentalem* 39 *Romano nomine portam*:
Quam 40 *memorant Nymphæ priſcum Carmentis honorem*
Vatis 41 *fatidicæ: cecinit quæ prima* 42 *futuros*
43 *Æneadas magnos, &* 44 *Nobile* 45 *Pallanteum*.

1 Congregavit.
2 Illis populis, quos illic offenderat.
3 Quàm ſuo aut priſtino nomine, quod illi erat.
4 Ovid. 1. Faſt. *Indè dia genti manſit Saturnia nomen. Dicta quoque eſt* Latium *terra*, latente *Deo*.
5 A filio Jove.
6 Regionibus.
7 Plerique omnes atteſtantur.
8 Saturno.
9 Ut aurea cenſerentur ſæcula.
10 Minùs bona. 11 Colore detrito ac vitiato, ab auri ſplendore in argenti pallorem, mox in ferruginem belli, avaritiæ & omnium vitiorum degenerans. 12 In locum placidæ pacis, & parſimoniæ, atque aſperi victus. 13 Divitiis ac regna. 14 Ab *Auſone*, Ulyſſi filio, denominatæ. 15 In Italiam. 16 Siculæ. 17 Nomen vetus depoſuit, mutavit in aliud, accipiendo novum: unde Itali, Oenotrii, Auſonii, Latini, Heſperii, Arunci, Sabini, Tyrrheni, Etruſci, Tuſci, aliiſque nominibus appellati ſunt. 18 A Saturno primùm denominata & recta. 19 Deinde reges venerunt. 20 Acer quia rex prædonum. 21 Valdè magno. 22 Thuſcorum dux prædabundus Albulâ demerſus, mutavit fluvio nomen. 23 Poſteà. 24 Nos Itali. 25 Ei ex re conveniens. 26 Fluvius antiquus. 27 Meâ. 28 Duriſſima, quæ in pelago pati ſolemus. 29 Secundùm Epicureos. 30 Inevitabile, ſecundum Stoïcos. 31 Meæ. 32 Compulerunt me ad hæc loca. 33 Reverenda. 34 Monitorum matris. 35 Sc. *erant*. 36 Evander. 37 Carmentæ matri dicatam. 38 A *Carmente*, Evandri matre, dictam, quæ poſtea *Scelerata* appellata eſt, quod hac portâ emiſſi ſint Fabii, qui ad Cremeràm perierunt. 39 Sicut illam poſteà Romani nominârunt. 40 Sc. *retinuiſſe*. 41 Vaticinantis & fata enuntiantis. 42 In Italiâ. 43 Viros ab Ænea oriundos, ut ſunt Julius, & Auguſtus, & Romulus. 44 Futurum nobile per acceſſionem Æneidarum. 45 Palatium Romani imperii ſedem.

1 Sc. monstrat: 2 Locum arboribus consitum. 3 Quem Romulus ut renuus posteà in morem Asyli Atheniensis effecit. quo quicunque confugerent, benigne accepti in societatem invitabantur. De hoc Romuli Asylo lege Liv. l. 1. Plut. in Rom. In sacris literis *urbes*

1 *Hinc* 2 *lucum ingentem* (3 *quem Romulus acer Asylum*
Rettulit) *& gelidâ monstrat sub* 4 *rupe* 5 *Lupercal*,
6 *Parrhasio dictum Panos de more Lycæi.*
Nec non & 7 *sacri monstrat nemus* 8 *Argileti*: 345
9 *Testaturq; locum*, *&* 10 *letum docet* 11 *hospitis*
Argi.
Hinc ad 12 *Tarpejam sedem*, *&* *Capitolia ducit*,
13 *Aurea nunc*, *olim sylvestribus horrida* 14 *dumis.*
15 *Jam tùm religio* 16 *pavidos terrebat agrestes*
17 *Dira loci*: *jam tum sylvam*, 18 *saxumq;* 19 *tremebant.*
Hoc nemus, 20 *hunc* (*inquit*) 21 *frondoso vertice collem*
(*Quis Deus*, *incertum est*) *habitat Deus*: 22 *Arcades*
ipsum
Credunt se 23 *vidisse* 24 *Jovem*, *cum sæpe* 25 *nigrantem*
26 *Ægida concuteret dextra*, *nimbosq; cieret.*
27 *Hæc duo præterea* 28 *disjectis* 29 *oppida muris.* 355
30 *Reliquias*, *veterumq; vides monumenta virorum.*
31 *Hanc Janus pater*, *hanc Saturnus condidit urbem*:
Ianiculum 32 *huic*, 33 *illi fuerat Saturnia nomen.*
Talibus inter se dictis ad tecta 34 *subibant*

persugii dicuntur *Asyla*, quæ Deus ipse constituit certis quibusdam cæsibus, atque iis, qui delicta non voluntaria commiserint: ut supra diximus. 4 Monte Palatino. 5 Locum sic dictum à *Lupâ*, Romuli & Remi nutrice, ut docet Servius. 6 Appellatum sic Arcadico ritu Panos, Dei Arcadum, in monte Lycæo, qui in Arcadia est, versari soliti. 7 Execrandi: vel, ipsi hospiti interempto consecrati. 8 A *letho Argi* cujusdam, qui hospitio ab Evandro acceptus, conjugabat in Evandrum, à cujus comitibus interfectus est. 9 Et obtestatur loci consecratione se immunem à letho hospitis. 10 Causam & formam necis. 11 Sui. 12 Arcem Tarpejam dictam à filiâ Sp. Tarpeji, quæ illam Sabinis prodidit: posteà Capitolium, à *Capite* Toli ibi invento Liv. Dionys. alii. 13 Adeò ornata fuerunt, ut numerentur quasi prima inter septem spectacula mundi. Ovid. 1. Fast. &. Propert. 4 lib. 1. el. 14 Spinis id est, penitùs inculta ab hominibus. 15 Sic l. 7. de Latini tecto. *Horrendum sylvis & religione parentum.* 16 Rerum divinarum. 17 Magna & terribilis. Ut, *an sua cuique Deus sit* dira *cupido*? 18 Rupem, ubi posteà arx Tarpeja & Capitolium erant. 19 Religiosè observabant. 20 Rupem Tarpejam. 21 Habentem verticem frondosum. 22 Nostri, qui mecum ex Arcadia venerunt. 23 In hoc nemore. 24 Agnitum posteà à Romanis, & Capitolini nomine & honore cultum. 25 Nigram propter nubes & tonitrua, quæ illic concitabat. 26 Scutum Jovis, Armaltheæ nutricis suæ, pelle tectum. 27 Unum Jani, alterum Saturni. 28 Dirutis nunc. 29 Quæ olim erant oppida. 30 Quæ antiquissimi viri reliquerant monumenta sui. 31 Quæ nunc diruta est. 32 Urbi à Jano conditæ. 33 Urbi à Saturno conditæ. 34 Æneas, Evander & Pallas.

Tauperis

Pauperis Evandri, [1] passimq; [2] armenta videbant
[3] Romanoque foro, & [4] lautis mugire [5] Carinis.
Vt ventum ad [6] sedes: [7] Hæc (inquit) limina victor
Alcides [8] subiit: [9] hæc illum regia [10] cepit.
Aude [11] hospes contemnere opes, & te [12] quoque dignum
Finge Deo, rebusque, veni [13] non asper egenis.
Dixit, & [14] angusti subter fastigia [15] tecti
[14] Ingentem Æneam duxit, [16] stratisque locavit
[17] Effultum [18] foliis, & pelle [19] Libystidis ursæ.
Nox [20] ruit, & [21] fuscis tellurem amplectitur [21] alis.
At Venus, [22] haud animo [22] nequicquam exterrita
[23] mater,
[24] Laurentumque minis, & [25] duro [26] mota tumultu,
[27] Vulcanum alloquitur, thalamoque [28] hæc [29] conjugis [30] aureo
Incipit, & [31] dictis divinum aspirat amorem.
Dum bello Argolici vastabant [32] Pergama reges
[33] Debita, [34] casuraque; [35] inimicis ignibus [36] arces,
Non ullum auxilium [37] miseris, non arma [38] rogavi,
Artis, [39] opisque tuæ: nec te, charissime conjux,
[40] Incassum-ve tuos vòlui exercere labores,
Quamvis & Priami deberem plurima [41] natis,
Et [42] durum Æneæ flevissem sæpe laborem:
Nunc Jovis imperiis [43] Rutulorum [44] constitit ortu.

1 Ferè per singulos passus, circa regiam Evandri.
2 Quasi tuta, Caco mortuo.
3 Illo loco, in quo postea erant Romanum forum & Carinæ.
4 Æ ificiorum magnificentia; namque ibi Pompeii domus postea, Ciceronis & aliorum.
5 Vico Rom. extructo ædificiis in morem carinarum inversarum.

6 Sc. *regias*, id est, domicilia Evandri. 7 Hercules ille monstrorum domitor victo Geryone & Caco, reversus non dedignatus est subire humilia hæc limina, hanc qualemcunque regiam. Tu quoque tantum Heroa imitatu, imò Deum ipsum, contemnendo opes luxuriosas, noli fastidire tenues, sed lætus succede angustis hisce tectis. Seneca laudato hoc versu, ep. 18. *Nemo*, inquit, *alius est Deo dignus, quàm qui opes contempsit.* Et Juv. 11. Sat. Persicum ad frugalem invitans cœnam, *habebis Evandrum, venies Tirynthius, aut minor illo Hospes*, &c. 8 Intravit. 9 Tam modica. 10 Accepit, seu recepit. 11. Æneæ. 12 Effice ac ostende factis etiam te dignum, qui pro Deo habearis. 13 Benignus in res modicas. 14 Pulchra Antithesis. *Sic* Martialis de Domitiano. 4. l. 8. Epigr. *Ingentique tenet pocula parca manu.* 15 Domicilii. 16 Lectisternii. 17 Sustentatum. 18 Arborum. 19 Uriæ ex Libya. 20 Interea dùm cœnarent. 21 Umbris telluris. 22 Non frustrà, sed gravi de causa. 23 Æneæ. 24 Latinorum. 25 Difficili sedatu. 26 Commota. 27 Maritum suum. 28 Hanc sermonem. 29 Mariti sui. 30 Pulchro ornatissimo. 31 Verbis suis. 32 Trojam. 33 Ruinæ & exitio destinata à fatis. 34 Quæ cadere debebant. 35 Inimicorum. 36 Ilii. 37 Trojanis. 38 Abste. 39 Facultatis. 40 Frustrà. 41 Paridi præcipuè, o i me judicavit formâ superare Minervam & Junonem: & Creusæ, quæ Æneæ nupsit. 42 Vix tolerabilem, aut diu duraturum. 43 Populorum Turno subditorum. 44 Constitutus est.

Ergo 1 *eadem ſupplex* 2 *venio, &* 3 *ſanctum mihi numen*
Arma rogo, genitrix nato: te 4 *filia Nerei,*
Te potuit lacrymis 5 *Tithonia* 6 *flectere conjux.*
Aſpice qui 7 *coëant populi,* 8 *quæ mœnia clauſis* 385
Ferrum acuant 9 *portis* 10 *in me,* 11 *excidiumque meorum.*
12 *Dixerat: &* 13 *niveis* 14 *hinc atque hinc Diva lacertis*
15 *Cunctantem amplexu molli fovet: 16 ille repentè*
Accepit 17 *ſolitam* 18 *flammam, notuſque medullas*
Intravit 19 *calor, &* 20 *labefacta per oſſa cucurrit.* 390
21 *Non ſecus atque olim, tonitru cum rupta coruſco*
22 *Ignea rima* 23 *micans, percurrit lumine* 24 *nimbos.*
25 *Senſit læta* 26 *dolis, & formæ conſcia conjux.*
Tum 27 *pater* 28 *æterno ſatur* 29 *devictus amore:*
Quid cauſas petis 30 *ex alto?* 31 *fiducia* 32 *ceſſit* 395
Quo 33 *tibi, Diva, mei?* 34 *ſimilis ſi cura fuiſſet,*
35 *Tum quoque fas nobis Teucros armare fuiſſet,*
Nec 36 *pater omnipotens Trojam, nec* 37 *fata vetabant*
38 *Stare, decem* [illegible] *Priamum* 39 *ſupereſſe per annos.*
Et nunc, ſi 40 *bellare paras, atqui hæc tibi mens eſt,* 400
Quicquid in arte meâ poſſum promittere 41 *curæ,*
42 *Quod fieri ferro,* 43 *liquidove poteſt* 44 *electro?*
Quantum ignes, 45 *animæque valent, abſiſte precando*

1 Quæ prius nihil contra fata molita ſum.
2 Ad te.
3 O numen obſervandum mihi.
4 Thetis, Achillis genitrix.
5 Aurora Memnonis mater. Argumentatur Venus ab exemplis minoribus. Thetis pro Achille filio impetravit arma à te, item Aurora pro Memnone: ego, quæ ſum filia Jovis, & tua conjux non impetrabo?

6 Ut Memnoni filio ejus arma fabricares. 7 Congregentur. 8 Supra. l. 7. *Quinque adeò magnæ, poſitis incudibus, urbes Tela novant.* 9 Civitatum. 10 Contra. 11 Deſtructionem. 12 Venus. 13 Candidiſſimis. 14 Utrimque. 15 Vulcanum dubitantem, an pro filio, ex adulterio concepto, obſequi deberet. 16 Vulcanus. 17 Conſuetam illi. 18 Amoris, vel Veneris. 19 Ignis amoris. 20 Mollificata & labenti. 21 Comparatione oſtendit, quo pacto calor amoris per oſſa Vulcani ſerpſerit. 22 Fiſſura, aut per fiſſuram exiliens fulmen, quod per rimas nubium exilit. 23 Reſplendens. 24 Nubes ventoſas. 25 Percepit Vulcanum amore captum. 26 Fraude ſua, id eſt artificioſa circumventione. 27 Vulcanus ſc. Æneæ patris loco futurus. 28 Magno & divino, qualem agnoſcunt Dii æterni. 29 Al. *devinctus*, id eſt, obligatus Veneri. 30 Ab ovo quaſi Trojani belli, ab exemplis petitas, & per circum locutionem, ab excidio Trojæ. 31 Quam prius habuiſti de me. 32 Receſſit. 33 A te. 34 Si ſimilis ſollicitudo de armis habendis fuiſſet tibi prius. 35 Dùm bello Argolici vaſtabant Pergama reges. 36 Jupiter. 37 Fata Trojæ mutare non potui, differre potui. 38 Dictius eſſe. 39 Exſtare. 40 Bella gerere. 41 Sollicitæ diligentiæ. 42 Et id, *quod*, &c. 43 Puro. 44 Metallo fortiſſimo. Quoties quinta portio argenti in auro eſt, Electrum vocatur. 45 Venti poſſunt efficere in fabrili arte.

Viri-

Viribus [1] *indubitare tuis. Ea verba* [2] *locutus,*
Optatos dedit amplexus, placidumque petivit
Conjugis infusus gremio per [3] *membra soporem.*
4 Inde, ubi prima quies medio jam nocte [5] *abacta*
[6] *Curriculo* [7] *expulerat somnum: sic* [8] *ceu fœmina*
[9] *primum*
Cui [10] *tolerare* [11] *colo vitam, tenuique* [12] *Minervâ,*
[13] *Impositum cinerem, &* [14] *sopitos suscitat ignes,*
Noctem addens operi, famulasq; ad [15] *lumina longo*
[16] *Exercet penso: castum ut servare cubile*
[17] *Conjugis, & possit parvos* [18] *educere gnatos.*
Haud secus [19] *Ignipotens, nec* [20] *tempore* [21] *segnior illo*
Mollibus è [22] *stratis opera ad fabrilia surgit.*
[23] *Insula* [24] *Sicanium juxta latus,* [25] *Æoliamque*
[26] *Erigitur* [25] *Liparen,* [27] *fumantibus arduа saxis:*
[28] *Quam subter specus, &* [29] *Cyclopum exesa* [30] *caminis*
Antra [31] *Ætnæa* [32] *tonant, validisq;* [33] *incudibus ictu*
Auditi [34] *referunt* [35] *gemitum,* [36] *striduntq;* [37] *cavernis*
[38] *Strictura chalybum, & fornacibus ignis* [39] *anhelus:*
[40] *Vulcani domus, & Vulcania* [41] *nomine tellus.*
[42] *Hôc tunc* [43] *Ignipotens cœlo descendit ab alto.*
44 Ferrum exercebant [45] *vasto* [46] *Cyclopes in antro,*
47 Brontesque, 48 Steropesque, & 49 nudus membra
50 Pyracmon.

1 Diffidere de viribus tuis, id est, desine, precando me, ostendere te incertam de auctoritate qua valere possis apud me.
2 Vu canus.
3 Sc. *fingula*, id est, placide dormivit in gremio conjugis.
4 Deinde.
5 Translatæ.
6 Cursu.
7 Post mediam noctem.
8 Veluti. Al. *tum.*
9 Cui præcipuum est.

10 Sustentare, alere. *Bene ac pudicè vitam instituit, lana ac tela victum quæritans.* Terent. Andr. 11 Instrumento, quod pensa continet, id est, nendo. 12 Lanificio, Minervæ invento ac opere. 13 Super ignem. 14 Cineribus coopertos. 15 Lucernarum. 16 Fatigat famine. 17 Sui. 18 Educare liberos. 19 Vulcanus. Deus ignis. 20 Quo fœmina surgit. 21 Quam fœmina dicta. 22 Ubi Venerem reliquit. 23 Hiera insula Vulcani officina, inter Siciliam & Liparen-- 24 Siciliense, id est, inter Ætnam. 25 -- Unam ex Æoliis insulis. 26 Eminet. 27 Ex ardore intrinsecus proveniente. 28 Insulam arduam. 29 Qui fabricam invenisse feruntur. 30 Fornacibus. 31 Ignivoma, instar Ætnæ. 32 Vehementem sonitum edunt. 33 Quia super incudes sunt. 34 Per echo. 35 Ingentem sonum. 36 Ictu sc. malleorum in incudibus. 37 Per cavernas. 38 Semithæ erumpentes e cudent ferro, dum malleis cuditur. 39 Quasi respirat, & anhelitum detestus emittit. 40 Qui locus est domus Vulcani. 41 Nominatur. 42 Huc, id est, ad hanc insulam. 43 Vulcanus. 44 Fabricabant. 25 Valde amplo. 45 Fabri, ejus fumuli, unum cyclum, id est, oculum latum in fronte habentes. 47 Unus ex ministris Vulcani, qui Jovi cudunt fulmina: a *tonitru* dictus. 48 *A fulgetro* sive *fulgure* sic dictus 49 Habens membra nuda. 50 Ab *igne*, qui nunquam a calenti igne discedit.

1 Fabris.
2 Adhuc informe, nondum perfectam habens formam.
3 In manibus.
4 Jupiter, πατηρ ανδρων τε θεων τε, id est, *pater hominumque Deorumque.*
5 Fulmina.
6 Quia nondum absolverant.
7 Grandinis.
8 Constricti & coacti in grandinem.
9 Fulminis.
10 Pluviæ 3.

1 *His* 2 *informatum* 3 *manibus, jam parte politâ,*
Fulmen erat (toto 4 *genitor* 5 *quæ plurima cælo*
Dejicit in terras) pars 6 *imperfecta manebat.*
7 *Tres imbris* 8 *torti* 9 *radios,* 10 *tres nubis* 11 *aquosæ,*
12 *Addiderant,* 13 *rutuli* 14 *tres ignis, &* 15 *alitis*
16 *Austri.*
Fulgores 17 *nunc terrificos,* 18 *sonitumq;* 19 *metumque*
Miscebant operi, flammisque 20 *sequacibus iras.*
Parte alia Marti currumque rotasque volucres
21 *Instabant,* 22 *quibus ille viros, quibus excitat urbes:*
23 *Ægidaq; horrificam,* 24 *turbatæ Palladis arma* 435
Certatim 25 *squammis serpentum,* 26 *auraq;* 27 *politbant,*
Connexosque angues, ipsamque in pectore 28 *Divæ*
29 *Gorgona,* 30 *defecto vertentem* 31 *lumina collo.*
Tollite 32 *cuncta (*33 *inquit)* 34 *cœptosq; auferte labores,*
Ætnæi Cyclopes, & 35 *hùc advertite mentem.* 440
36 *Arma* 37 *acri facienda viro: nunc viribus* 38 *usus,*
Nunc manibus 39 *rapidis, omni nunc arte* 40 *magistra:*
41 *Præcipitate moras: nec plura* 42 *effatus. At* 43 *illi*
Otius 44 *incubuêre omnes,* 45 *pariterque laborem*
Sortiti: fluit æs rivis, 47 *aurique metallum,* 445
48 *Vulnificusque chalybs vastâ fornace liquescit.*
Ingentem clypeum 49 *informant,* 50 *unum omnia contra*
Tela Latinorum, septenosque 51 *orbibus orbes*

11 In aquam resolubilis. 12 Commiscuerant prius. 13 Rutilantis & coruscantis aëris 3. 14 Ignis, seu æstuantis aëris 3. 15 Venti 3. 16 Intelligunt quidam per *Austrum* Autumnum; per *rutilum ignem*, Æstatem; per *nubem aquosam*, Ver: per *imbrem tortum*, Hyemem. 17 Cùm Vulcanus adveniret. 18 Tonitrua. 19 Fulgetraque. 20 Persecutricibus vim procellarum, qualis est in iratis. 21 Omni cura ac studio fabricabant 22 Quibus in bello utitur. 23 Scutum sive munimentum pectoris aureum. Jovis aut Palladis proprium, squammoso draconum corio contectum, sic ut extremum ipsius ambitum draconculi ad limbi aut fimbriæ vicem circumcluderent: in medio habens Gorgonis caput. 24 Ad bellum concitatæ, turbidis oculis torvum intuitæ. 25 In modum squammarum, quas habent serpentes. 26 Squammis aureis. 27 Poliebant. Antiquè. 28 Quæ ponderet de pectore Palladis. 29 Medusam, cujus capilli in angues versi erant. 30 Ense amputato. 31 Oculos, sc. ex indignatione. 32 Omnia hæc. 33 Vulcanus. 34 Al. *certos*, i. qui quotidiana opera exercentur, qui vobis præcipuè soliti. 35 Ad hoc quod dicam. 36 Sunt. 37 Strenuo. 38 Utilitas & opus est. 39 Raptim operantibus. 40 Ut utiliter, citò & scienter fiant. 41 Præcipitanter abjicite. 42 Eloquutus est Vulcanus. 43 Cyclopes. 44 Operam dederunt. 45 Diviserunt inter se opera. 46 Liquefit ad modum fluentis aquæ. 47 Et ipsum metallum 48 Vulnera facere solitus. 49 Artificiosè faciunt. 50 Qui solus fic. 51 Singulis.

1 *In-*

1 *Impediunt: 2 alti ventosis follibus 3 auras*
Accipiunt; 4 reddúntque: alii 5 stridentia tingunt 450
Æra lacu: 6 gemit impositis incudibus antrum.
7 Illi inter sese multa vi brachia tollunt
8 In numerum, versantq; 9 tenaci forcipe massam.
Hæc 10 pater 11 Æoliis 12 properat dum 13 Lemnius oris,
14 Evandrum ex humili tecto lux suscitat alma, 455
Et matutini 15 volucrum 16 sub culmine cantus.
Consurgit senior, 18 tunicaq; 18 inducitur artus,
Et 19 Tyrrhena pedum circundat 20 vincula plantis.
21 Tum lateri, atq; humeris 22 Tegeæum subligat ensem,
23 Demissa ab læva pantheræ terga retorquens, 460
Nec non & 24 gemini custodes limine ab 25 alto
Procedunt, gressumque 24 canes comitantur 26 herilem.
27 Hospitii Æneæ 28 sedem, & 29 secreta petebat,
Sermonum memor, & promissi 30 muneris, 31 heros.
32 Nec minus Æneas se 33 matutinus agebat. 465
Filius 34 huic Pallas; 35 illi comes ibat Achates,
Congressi jungunt dextras, mediisque 36 residunt
Ædibus, & 37 licito 38 tandem sermone fruuntur.
39 Rex prior hæc.

1 Implicant. 2 Quidam ex illis. 3 Ventos. 4 Acceptos ventos, id est, offlant. 5 Tingendo stridere faciunt ferrum aquâ. 6 Tonat, resonat, quasi gemitum referens. 7 Fabri. 8 In ordinem, ita ut ex alterius ictibus numerus & concentus advertatur: Vide quæ ad hos versus sup. 4 Georg. v. 174. 9 Instrumento, quo ferrum calidum capitur è fornace, fortiter tenendi. 10 Fulminis & fabrorum, & Æneæ paternâ affectione obsequens. 11 Quibus Æolus præsidet. 12 Properanter facit. 13 Vulcanus, à *Lemno* insulâ in quâ à Lemniis excipiebatur, cœlo à Junone dejectus ob deformitatem: nec non præcipitatus à Jove eodem cecidit, Il. *a*. 14 Redit ab excursu ad intermissam narrationem, id est, ad res Evandri. 15 Præcipue hirundinum. 16 Quæ sub culmine nidificant. 17 Interiore. 18 Habet artus inductos & vestitos. 19 Thusca. 20 Calceamenta, quæ ligabant & munieban. 21 Deinde. 22 Arcadicum; à Tegeâ, urbe Arcadiæ. 23 Pellem pantheræ ab humero lævo demissam revocans ad partem sinistram. 24 Ita Telemachum ἀμφὶ δύω κύνες ἄϊσσον ἕποντο. 2. Odyss. Antiqui ad custodiam corporis canes habebant. 25 Respectu canum; sed respectu regum erant humilia limina. 26 Heri ac domini sui Evandri. 27 Quem hospitio exceperat. 28 Cubile. 29 Locum remotum à turba, ut illic quietius colloqueretur. 30 Auxilii. Promiserat enim auxiliari Æneæ. 31 Evander. 32 Consimiliter. 33 Erigebat se manè surgens. 34 Evandro 35 Æneæ. 36 Confidenter. 37 Quem non nisi fidissimis communicare licebat, & quem illis tuto inter se conferre licebat. 38 Remotis arbitris. 39 Rex loci Evander dixit.

1 *Maxime Teucrorum* 2 *ductor, quo* 3 *sospite, nunquam*
4 *Res equidem Trojæ victas, aut regna, fatebor:* 470
Nobis ad belli auxilium, 5 *pro nomine tanto,*
Exiguæ 6 *vires:* 7 *hinc* 8 *Thuscо claudimur* 8 *amni:*
9 *Hinc* 10 *Rutulus* 11 *premit, &* 12 *murum circumsonat armis.*
Sed tibi ego 13 *ingentes populos, opulentaq;* 14 *regnis* 475
Jungere castra 15 *paro: quam fors inopina salutem*
16 *Ostentat:* 17 *fatis huc te poscentibus, affer:.*
Haud procul 18 *hinc saxo incolitur fundata* 19 *vetusto*
Urbis 20 *Agyllinæ sedes:* 21 *ubi Lydia quondam*
Gens, bello præclara, 22 *jugis* 23 *insedit Etruscis.* 480
24 *Hanc, multos florentem annos,* 25 *rex deinde superbo*
Imperio, & 26 *sævis tenuit Mezentius armis.*
Quid memorem 27 *infandas cædes? quid facta tyranni*
28 *Effera? Dii capiti ipsius, generique reservent!*
Mortua quin etiam jungebat corpora vivis, 485
Componens 29 *manibusq; manus, atq; oribus ora,*
(Tormenti 31 *genus!) &* 32 *sanie;* 33 *taboque fluentes,*
34 *Complexu in misero, longâ sic morte necabat.*
At 35 *fessi tandem* 36 *cives,* 37 *infanda furentem*
Armati circumsistunt, ipsumque, 38 *domumque:* 490
Multorum socius, [illegible] ad 39 *fastigia jactant.*
40 *Ille,* 41 *inter cædes, Rutulorum elapsus in agros*
42 *Confugere, &* 43 *Turni* 44 *defendier* 45 *hospitis armis.*

1 Maxime Teucrorum, ductor, quo sospite, nunquam
Res equidem Trojæ victas, aut regna, fatebor:
Nobis ad belli auxilium, pro nomine tanto,
Exiguæ vires: hinc Thuscо claudimur amni:
Hinc Rutulus premit, & murum circumsonat armis.
Sed tibi ego ingentes populos, opulentaq; regnis
Jungere castra paro: quam fors inopina salutem
Ostentat: fatis huc te poscentibus, affer:.
Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
Urbis Agyllinæ sedes: ubi Lydia quondam
Gens, bello præclara, jugis insedit Etruscis.
Hanc, multos florentem annos, rex deinde superbo
Imperio, & sævis tenuit Mezentius armis.
Quid memorem infandas cædes? quid facta tyranni
Effera? Dii capiti ipsius, generique reservent!
Mortua quin etiam jungebat corpora vivis,
Componens manibusq; manus, atq; oribus ora,
(Tormenti genus!) & sanie; taboque fluentes,
Complexu in misero, longâ sic morte necabat.
At fessi tandem cives, infanda furentem
Armati circumsistunt, ipsumque, domumque:
Multorum socius, [illegible] ad fastigia jactant.
Ille, inter cædes, Rutulorum elapsus in agros
Confugere, & Turni defendier hospitis armis.

1 Suasorii generis, oratio, quâ consulit Æneæ Evander, ut à Tarchonte, Etruscorum duce, auxilium petat.
2 Dux.
3 Incolumi.
4 Imperium: ut suprà l. 3. v. 1. *Post. quam res Asiæ &c.*
5 Pro tui nominis gloriâ.
6 Sunt.
7 Ex una parte.
8 Tiberi, qui per Etruriam fuit.
9 Ex alterâ parte.
10 Populus ferox.
11 Nos.
12 Facit.

arma sua sonare circùm muros nostros. 13 Etruriam, in qua 12 urbes à Tyrrheno conditæ sub præfectis totidem. 14 Per diversa regna. 15 Intendo & meditor. 16 Tibi. 17 Venis ad has oras juxta oracula Etruscis facta. 18 Ab his locis. 19 Antiquo opere: ut, *Templa Dei saxo venerabar structa vetusto.* 20 Agylla, quæ & *Cære* dicitur, urbs Etruriæ. 21 Lydi venerunt in Italiam, Tyrrheno duce, Atys filio, & sederunt in Etruriâ. 22 In montibus. 23 Sedem cepit. 24 Gentem. 25 Etruscorum. 26 Tyrannicis. 27 Tam detestabiles, ut de iis fari nemo debeat. 28 Immania. 29 Defunctorum. 30 Viventium. 31 O genus cruciatus. 32 Corrupto sanguine mortuorum. 33 Putrido liquore viventium. 34 Tam diu cogebat se complecti, dùm vivorum sanguis in tabum converteretur, & defunctorum pus in saniem. 35 Sævitiâ Mezentij. 36 Ejus. 37 Infandùm, infando more, scelere & suppliciis. Hellenismus. 38 Familiam ejus. 39 Culmina Domus ejus. 40 Mezentius. 41 Dum socii ejus occiderentur. 42 Confugiebat ad Turnum. 43 Inversè à nostra historia; namque Turnus ad Mezentium confugit. Liv. 1. iib. 44 Defendebatur. 45 Cui jure hospitalitatis erat devinctus.

Ergo

Ergo omnis 1 *furiis* 2 *surrexit Etruria* 1 *justis:* 494
3 *Regem ad supplicium* 4 *praesenti* 5 *Marte reposcunt.*
His ego te, Aenea, ductorum millibus addam:
Toto namque fremunt condensa littore puppes,
6 *Signaque ferre jubent:* 7 *retinet longaevus* 8 *aruspex,*
9 *Fata canens:* 10 *O* 11 *Maoniae* 12 *delecta juventus,*
Flos veterum virtusque virûm, quos justius in hostem
Fert dolor, & merita 13 *accendit Mezentius ira.*
Nulli fas Italo tantam 14 *subjungere* 15 *gentem:*
Externos 16 *optate duces. Tum Etrusca* 17 *resedit*
Hoc acies 18 *campo, monitu exterrita Divûm.*
Ipse 19 *oratores ad me, regnique* 20 *coronam* 505
Cum 21 *sceptro misit, mandatq; insignia* 23 *Tarchon:*
Succedam castris, Tyrrhenaque regna capessam.
Sed mihi tarda gelu, 27 *saeclisq; effeta senectus*
Invidet imperium, 28 *seraque ad* 29 *fortia* 30 *vires.*
Gnatum exhortarer, ni 31 *mistus matre Sabella* 510
Hinc partem patriae traheret. Tu, cujus & 33 *annis,*
Et 34 *generi fatum* 35 *indulget, quem* 36 *numina*
poscunt,
Ingredere, ô Teucrûm, atq; Italûm fortissime 39 *duc-*
Hunc tibi praterea, spes & solatia nostri, (*tor.*

1 Ita, tumultu jussè susceptо.
2 Contra Mezentium.
3 Mezentium.
4 Ne mora intermissus tepescat calor.
5 Bello.
6 Bellica sc. id est, vexilla.
7 Immoratur eos, ne exeant in bella.
8 Tarchon sc. Tyrrhenis asserens quærendum esse ducem externum.
9 Voluntates Deorum sibi revelatas.
10 Verba aruspicis, quæ refert Evander. 11 Hetrusci à Lydis & Mæoniis oriundi, qui sub Tyrrheno, Lydi fratre, duce, hanc Italiæ partem appulsi occuparunt. 12 Ad expeditionem præsentem. 13 Contra se. 14 Subjugare. 15 Rutulorum & Latinorum, quibus cum Mezentius nunc fœdus percussit. 15 Adoptate, deligite. 17 Quievit. 18 Ubi erat. 19 Legatos. 20 Diadema. 21 Virga regali. 22 Cetera ornamenta regalia, ut fasces lictorum, &c. 23 Qui electus erat eorum dux. 24 Ut veniam ad castra, & eam captum Etruriam, in quam Tyrrhenus venit ex Mæonia. 25 Occurrit tacitæ objectioni Evander. Poterat enim quærere Æneas, quare, cum ipse externus esset, sese Tyrrhenis ducem non præstitisset, aut, si ætate prohiberetur, quare Pallantem ipsis non præfecisset. 26 Frigore, imminuto sanguine. Gelida senecta novis imperiis inepta. 27 Annis & senio debilitata, exinanita. Sæculum hic 30. annos habere censetur. 28 Tardæ. 29 Gerenda. 30 Invident mihi imperium. 31 Mistus ex Sabinis genere Italorum. Duxerat enim Evander filiam regis Sabinorum. 32 A materna parte esset Italus. 33 Cum respectu ad Evandrum, quia floridus es. 34 Cum respectu ad Pallantem: quia Phrygius. 35 Indulgenter concedit regnum Etruriæ. 36 Deorum oracula. 37 Ad Etruriæ ductum. 38 Procede in bellum. 39 Dux, id est, qui Trojanos atque Italos ducis.

1 Filium meum.
2 Bellum.
3 Facinora egregia.
4 Sc. ut.
7 Propter admirationem imitetur.
6 Ducentos.
7 Fortia corpora juventutis.
8 Electa.
9 Alter s ducentos
10 Sc. dabit.
11 Evander.
12 In terram.
13 Vultus suos, ut amxii & cogitabundi facere solent.
14 Anchisæ filius.
15 Fidelis Æneæ comes.
16 Adversa.

1 *Pallanta adjungam : sub te tolerare magistro* 515
Militiam, & grave 2 *Martis opus; tua cernere* 3 *facta*
4 *Assuescat, primis & te* 5 *miretur ab annis.*
Arcadas huic equites 6 *bis centum, 7 robora pubis*
8 *Lecta dabo, 9 totidemque suo tibi nomine* 10 *Pallas.*
Vix ea fatus 11 *erat:* 12 *defixiq;* 13 *ora tenebant,* 520
Æneas 14 *Anchisiades, &* 15 *fidus Achates,*
Multaque 16 *dura suo tristi cum corde* 17 *putabant,*
Ni 18 *signum cœlo* 19 *Cytherea dedisset* 20 *aperto.*
Namque improviso 21 *vibratus ab æthere fulgor*
Cum 22 *sonitu venit, & ruere omnia* 23 *visa repentè,*
24 *Tyrrhenusque tuba mugire per æthera clangor.* 526
25 *Suspiciunt:* 26 *iterùm atque iterùm fragor intonat in.*
27 *Arma inter* 28 *nubem cœli in regione serena (gens,*
Per 29 *sudum* 30 *rutilare vident,* & 31 *pulsa* 32 *tonare.*
Obstupuêre animi: alii; sed 33 *Troïus heros* 530
34 *Agnovit sonitum, & Diva promissa* 35 *parentis.*
36 *Tùm memorat: Ne verò hospes, ne* 37 *quære profectò,*
38 *Quem casum portenta ferant:* 39 *ego poscor Olympo.*
Hoc signum 40 *cecinit missuram Diva* 41 *creatrix,*
Si bellum ingrueret, 42 *Vulcaniaq; arma per auras* 535
43 *Laturam auxilio.*
Heu! quanta miseris cades Laurentibus 44 *instant!*
Quas pœnas mihi, Turne, dabis! quam multa sub undas
Scuta 45 *virûm, galeasq;, &* 46 *fortia corpora,*
47 *volves.*
Tybri pater! 48 *posc ant acies, & fœdera rumpant.* 540.

17 Reputassent, volvissent. 18 Adventus sui. 19 Venus, ab inf. *Citheris*, ad quam orta mari appulit. 20 Disrupto & hiante fulgetris & tonitribus. 21 Vibrando concussus. 22 Tonitru. 23 Propter concussionem sonitus. 24 A Tyrrhenis & Lydis inventus. Cum respectu tamen ad Etruscos, ducem externum jam poscentes. 25 Æneas & Achates attoniti. 26 Frequenter, sc. ad firmandum omen. 27 Cimbrico bello armorum sonitus auditus cœlo. 28 Quam Venus assumperat. 29 Serenum, purum. 30 Micare. 31 Arma. 32 Sonum tonitrui imitari. 33 Æneas. 34 Prodigio hoc armorum conjicit sibi delata à matre arma contra arma inimica; nec non acies & prælia. 35 Veneris. 36 Deinde Æneas dicit. 37 Doceri. 38 Qualem rei exitum hæc portenta & bona omina adferant. 39 Ego exigor de cœlo ad hoc bellum. 40 Prædixit se missuram. 41 Mater Venus: quia omnia gignit. 42 A Vulcano, marito suo fabricata. 43 Allaturam in auxilium meum. 44 Imminent. 45 Virorum fortium interemptorum. 46 Robusta, dum viverent. 47 Tuas. 48 Permissio Ironica. Sint jam Laurentes, vi ac bello rumpant fœdera, quæ cum Latino iniissent, nisi Turnus omnia turbasset; sed non diu impunè,

Hæc

Hæc ubi dicta 1 dedit; ſolio ſe tollit ab alto,
Et primùm Herculeis 2 ſopitas ignibus 2 aras
Excitat, 3 heſternumq; larem, 4 parvoſq; Penates
Lætus adit: mactat 5 lectas de more 6 bidentes,
Evandrus 7 pariter, pariter Trojana juventus. 545
Poſt 8 hinc ad 9 naves 10 graditur, ſocioſq; reviſit:
Quorum de numero, qui 11 ſeſe in bella ſequantur,
Præſtantes virtute 12 legit: 13 pars cætera 14 pronâ
Fertur aqua, 15 ſegniſq; 16 ſecundo deſluit 17 amni,
18 Nuntia ventura Aſcanio 19 rerumque, patriſq; 550
20 Dantur equi 21 Tenero, Tyrrhena petentibus arva:
22 Ducunt exſortem Ænea quem fulva leonis
Pellis 23 obit totum, præfulgens unguibus 24 aureis.
Fama volat, parvam ſubitò vulgata per 25 urbem,
Ociùs ire equites 26 Tyrrheni ad littora regis. 555
Votis metu 27 duplicant 28 matres, 29 propinſq; periclo
It timor, & 30 major 31 Martia 32 jam apparet imago.
Tùm pater Evandrus, 33 dextram complexus 34 euntis,
35 Hæret, 36 inexpletùm lacrymans, ac talia fatur:
O mihi præteritos referat 37 ſi Iuppiter 38 annos! 560
Qualis eram, 39 cum primam 40 aciem 41 Præneſte ſub ipſa
42 Stravi, 43 ſcutorumq; incendi victor acervos,
Et 44 regem hac Herilum dextra 45 ſub Tartara miſi:

1 Æneas.
2 Sopito igne in aris Herculeis. Hypallage.
3 Ignem pridianũ, quo pridiè ejus diei in ſacrificiis Herculis uti erant.
4 Domeſticos; pro fortunæ tenuitate modicos.
5 E grege electas.
6 Oves, duos annos habentes.
7 Cum Ænea.
8 Ex hoc loco ſacrificii.
9 Ubi ſocii erant
10 Æneas.
11 Eligentem Æneam.
12 Eligit.
13 Sociorum. 14 Deſuã. 15 Exiſtens tardior ad bella, aut quia ſine remis erant. 16 Deſluente. 17 Tibri. 18 Ut veniat annuntiatrix. 19 Geſtarum à patre. 20 Ab Evandro. 21 Electis illis, qui cum Æ ea ad Tarchontem in Etruriam profecturi. 22 Arcades, miniſtri regis Evandri, ducunt ad manum ad Æneam, & ad utilitatem ejus equum extra ſortem dandum, id eſt, egregium, eximium ſuprà alios, leonis eximii pelle inſtratum. 23 Circumdat & operit. 24 Aurum inferentibus; *aut* aureis unguibus arte inſertis; *aut* aureis laminis opertis. 25 Pallanteum. 26 Tarchontis, ſcil. in Etruriam. 27 Duplicia faciunt. 28 Arcadum, qui cum Ænea profecturi erant. 29 Timent propinquum periculum. 30 Evidentior. 31 Belli. 32 Cùm abirent juvenes. 33 Ænea. 34 Abire parantis. 35 Adhæret ei. 36 Inexplebiliter; quia non poterat ſe continere à lachrymis. 37 Utinam. 38 Ut talis ſim; *qualis eram*, &c. 39 Evandrum, ex Arcadia venientem in Italiam, repellere conatus eſt Herilus rex Prænestinus; ſed ab Evendro victus, cæſuſque. 40 Italorum, Evandrum repellere volentium 41 Latii oppido. 42 Proſtravi. 34 Proſtratorum hoſtium. Victores arma, ſcuta Præſertim, eorum, quos vicerant, incendebant ex more & voto. 44 Prænestinorum. 45 Ad inferos.

1 Cum naſceretur.
2 Tres vitas, namque ter lethô ſternendus erat: ſeq.
3 Dea nemoris Tarracini, Jovis Anxuris uxor: ſuprà 7. lib.
4 Ejus.
5 A quo amovenda erant.
6 Morte.
7 Cum ſolidum robur haberem.
8 Tres.
9 Etiam tribus.
10 Corpora.
11 Semper in complexu tuo eſſem, & tecum proficiſcerer, ſi Juvenis eſſem.
12 Tot bonos cives occidiſſet.

1 *Naſcenti cui* 2 *tres animas* 3 *Feronia* 4 *mater*, 564
(Horrendum dictu) dederat: terna arma 5 *movenda*,
Ter 6 *lethô ſternendus erat: cui* 7 *tùm tamen* 8 *omnes*
Abſtulit hæc animas dextra, & 9 *totidem* 10 *exuit*
armis.
11 *Non ego nunc dulci amplexu divellerer uſquam,*
Nate, tuo: neque finitimus Mezentius unquam,
Huic capiti inſultans, 12 *tot ferro ſæva dediſſet* 570
Funera, 13 *tam multis* 14 *viduaſſet civibus* 15 *urbem.*
At vos, ô ſuperi, & Divûm tu maxime rector
Iuppiter, 16 *Arcadii quæſo miſereſcite regis,*
Et 17 *patriæ audite preces:* 18 *ſi* 19 *numina veſtra*
Incolumem 20 *Pallanta mihi, ſi fata reſervant:* 575
Si 21 *viſurus eum vivo, & venturus in* 22 *unum;*
23 *Vitam* 24 *oro: patiar quemvis* 25 *durare laborem.*
Sin aliquem infandum 26 *caſum fortuna minatur,*
Nunc, nunc ô liceat 27 *crudelem abrumpere vitam!*
Dùm cura 28 *ambigua, dùm ſpes incerta futuri,* 580
Dùm te, chare puer, mea 29 *ſera & ſola voluptas;*
Complexu teneo, 30 *gravior ne nuncius aures*
Vulneret! Hæc 31 *genitor* 32 *digreſſu dicta ſupremo*
33 *Fundebat: famuli* 34 *collapſum in* 35 *tecta ferebant.*
Iamq; 36 *adeò exierat portis* 37 *equitatus apertis:* 585
Æneas inter primos, & fidus Achates,
38 *Indè alii Trojæ* 39 *proceres: ipſe agmine Pallas*
In medio, 40 *chlamyde, & pictis* 41 *conſpectus in*
42 *armis:*

13 Quàm multis nunc viduavit. 14 Orbaſſet, privaſſet. Horat. Od. 9. l. 1. *aut Aquilonibus Querceta Gargani laborant, Et foliis* viduantur *orni.* 15 Suam. 16 Mei, qui rex ſum Arcadiæ. 17 Quas ego pater pro filio effundo. 18 Si reducem filium ſoſpitem recepturus ſum. 19 Veſtræ divinæ potestates. 20 Filium meum. 21 Qui adhuc videam eum. 22 Locum, cum filio meo. 23 Ad id tempus duraturam. 24 Peto à vobis. 25 Duriter tolerare. 26 Mortem filii; ſed malè ominato verbo abſtinet. 27 Quæ crudelis eſſet, ſi appetat durare uſque ad mortem filii. 28 Dubiæ ſunt inter ſpem & metum. 29 Mihi ſeni natus, & unigena. 30 Triſtior, quàm facile pati poſſem. 31 Evander. 32 In digreſſione. 33 Ex animo eloçutus eſt. 34 Poſtquam præ dolore concidérat. 35 Regiam. 36 Præcipuè, omninò. 37 Cœtus aut claſſis equitum. 38 Deinde. 39 Principes exierant. 40 In veſte militari. 41 Conſpicuus, ſpectabilis. 42 Quæ à patre obtinuerat.

1 *Qualis*

1 *Qualis, ubi Oceani* 2 *perfusus Lucifer undas,*
(*Quem* 3 *Venus ante alios astrorum diligit* 4 *ignes*) 509
Extulit 5 *os sacrum cælo,* 6 *tenebrasque resolvit.*
Stant pavidæ in muris matres, 7 *oculisque sequuntur*
8 *Pulverem nubem, & fulgentes* 9 *ære catervas.*
Olli per 10 *dumos,* 11 *qua proxima meta viarum,*
Armati tendunt: 12 *it* 13 *clamor, &,* 14 *agmine facto,*
15 *Quadrupedante putrem sonitu quatit* 16 *ungula campum.*
17 *Est ingens* 18 *gelidum lucus prope* 19 *Caretis* 20 *amnem,*
Religione 21 *patrum late sacer: undique* 22 *colles*
23 *Inclusere* 24 *cavi, &* 25 *nigra nemus abiete cingunt.*
Sylvano fama est veteres 26 *sacrasse* 27 *Pelasgos,* 600
Arvorum pecorisque Deo, lucumque 28 *dicmque,*
29 *Qui primi fines aliquando* 30 *habuêre Latinos.*
Haud procul 31 *hinc Tarcho, &* 32 *Tyrrheni tuta tenebant*
Castra 33 *locis; celsoque omnis de colle* 34 *videri*
Jam poterat 35 *legio, &* 36 *latis* 37 *tendebat in arvis.*
38 *Huc pater Æneas, &* 39 *bello lecta juventus* 600
Succedunt, sessique & corpora 40 *curant.*
At Venus, * *æthereos inter Dea* 41 *candida* * *nimbos,*
42 *Dona ferens aderat: natumque, in valle* 43 *reducta,*

1 Exierat talis, *qualis*, &c.
2 Lotus. Ex opinione veterum, qui humore ali sidera credebant.
3 Veneris enim stella dicitur.
4 Fulgores.
5 Conspectum tuum venerabilem.
6 Nocturnas: unde *Lucifer*, quod lucem *asserat*, dicitur.
7 Obtutu. 8 Pulverulentam. ex pulvere pedum equitum concitatam. 9 Armis æreis. 10 Loca invia. 11 Quæ proximum compendium viarum erat. 12 Diffunditur per æra. 13 Se instigantium. 14 Ordine militariter procedentium instituto. *Agmen* enim proprie est multitudo ordinata & incedens. 15 A quadrupedantibus, id est, quaternis pedibus incedentibus facto. 16 Calceus corneus equorum. Quinque perpetui dactyli profectionis celeritatem exprimunt. 17 Luci religioni descriptio. Torum autem hunc locum diligenter expendit Macrob. Sat. l. 3. c. 3. 18 Frigidum. 19 Urbis Agyllinæ sive Agyllæ. Declinatur *hoc Cære, Cæretis*. 20 Minionem fluvium. 21 Majorum. 22 Monticuli. 23 Lucum illum. 24 Habentes vallem interjacentem. 25 Umbrosa. 26 Consecrasse, dicasse. 27 Græcos, qui in Italiam venerant. 28 Festum annua celebritate. 29 Pelasgi. 30 Possederunt, id est, qui primi è Græcia advenæ incoluêre Italiam. 31 Ab hoc loco. 32 Populi. 33 Munitione locorum. 34 Ab Æneæ. 35 Exercitus Tyrrhenorum. 36 Latè se extendentibus. 37 Tentorio habebat. hic 2. Æn. *Hic Dolopum manus, hic sævus* tendebat *Achilles*. 38 Ad hunc collem, ubi erat Tarchon. 39 Ad bellum electa. Suprà: *qui sese in bella sequantur. Præstantes virtute legit.* 40 Reficiunt, priusquam ad Tarchontem accederent. * Nubem lucidam. 41 Relucens. 42 Arma à Vulcano fabrefacta. 34 Inter duos colles inclusa.

Vt procul [1] *è gelido* [2] *secretum flumine vidit,* 710.
Talibus affata est dictis, seque [3] *obtulit* [4] *ultrò.*
En, perfecta mei [5] *promissa* [6] *conjugis arte*
Munera: ne mox aut Laurentes (nate) superbos,
Aut [7] *acrem* [8] *dubites in prælia* [9] *posscere Turnum.*
Dixit, & amplexus nati Cythera petivit: 615.
Arma sub [10] *adversa posuit* [11] *radiantia quercu.*
Ille [12] *Dea donis, & tanto lætus* [13] *honore,*
Expleri nequit [14], *atque oculos per* [15] *singula volvit,*
Miraturque [16], *interque manus & brachia versat* [17]
Terribilem cristis [18] *galeam, flammasque vomentem,* 620
Fatiferumque ensem, [19] *loricam ex* [20] *ære rigentem,*
Sanguineam, ingentem [21]: *qualis, cum cærula nubes* [22]
Solis [23] *inardescit* [24] *radiis, longeque* [25] *refulget.*
Tum [26] *levas ocreas* [27], *electro auroque* [28] *recocto,*
Hastaque, & clypei [29] *non enarrabile textum.* 625.
Illic res Italas, Romanorumque triumphos [30],
Haud vatum ignarus, venturique inscius ævi [31],
Fecerat [32] *Ignipotens: illic genus omne futuræ*
Stirpis [33] *ab Ascanio* [34], *pugnataque in ordine bella* [35]
Fecerat [36], *& viridi* [37] *fœtam* [38] *Mavortis in antro* [39] 630.

1 Multum & eminenter gelido.
2 Procul divisum ab exercitu aliorum.
3 Videndum conspectui ejus
4 Non requisita.
5 Quam ipse mihi promiserat
6 Vulcani.
7 Strenuum.
8 Verearis: is enim est elegans hujus verbi usus. Plaut.
Quid istud dubitas dicere? Sic Cic.

Non dubitat, inquit. *P. Lentulum æternis vinculis mandare.* 9 Provocare. 10 E regione & ex adverso sitâ. 11 Resplendentia, & quasi radios emittentia. 12 Æneas. 13 Matris. 14 Quia mater ipsum suo complexu dignata erat; aut, quia tam insignibus armis fulgebat. 15 Satiari videndo. 16 Arma. 17 Ea. 18 Cassidem habentem terribiles cristas. 19 Fatalem seu mortiferum Turno & aliis. 20 Thoracem. 21 Squammis æreis. 22 Sanguinei coloris. 23 Talem, qualis est nubes cærulei coloris. 24 Resplendet. 25 Ex adverso incumbentibus. 29 Refulgere videtur. 27 Sc. *miratur & versat.* 28 Munimina crurum polita. 29 Facta ex metallo misto: ubi auro conflatur quinta argenti portio: suprà. 30 Iterùm fuso. 31 Sculpturam clypei enarratu difficilem. 32 In illo clypeo. Ab hoc loco ad finem usque libri insigniora quædam Rom. gesta in clypeo cælata exequitur. 33 Peritus artis vaticinandi, & futura præsciens. 34 Vulcanus. 35 Sc. ad Augustum Cæsarem usque. 36 Ut gesta erant. 37 Orditur à conditorum urbis ortu & educatione. 38 Partu levatam, enixam. 39 Martis, id est, ubi erant Martis filii, Romulus & Remus, ab ea nutriendi.

Pro-

Procubuisse 1 *lupam*: 2 *geminosq*; 3 *huic ubera circùm*
Ludere pendentes 2 *pueros*, *& lambere* 4 *matrem*.
Impavidos: 5 *illam* 6 *tereti cervice reflexam*
7 *Mulcere alternos*, *&* 8 *corpora* 9 *fingere lingua*. 634
Nec procul 10 *hinc Romam*, *&* 11 *raptas sine* 12 *more*
13 *Sabinas*,
14 *Consessu caveæ*, 15 *magnis* 16 *Circensibus* 17 *actis*,
Addiderat, 18 *subitòque novum consurgere* 19 *bellum*
20 *Romulidis*, *Tatioque seni*, 21 *Curibusq*; 22 *severo*.
Post 23 *iidem inter se*, 24 *posito certamine*, *reges*
Armati, *Iovi ante aram*, 25 *pateraſque tenentes* 642
Stabant, *&* 26 *cæsa* 27 *jungebant fœdera* 28 *porca*.
29 *Haud procul* 30 *iudè*, 31 *cita* 32 *Metium* 33 *in diversa* 34 *quadriga*

1 Verane fuerit lupa, an Laurentia, Faustuli uxor, quæ ob vulgati corporis vilitatem *Lupa* dicta fuit, dissentiunt auctores. Priorem sententiam confirmant. Plut. Cic. 2 de Divin. Ovid. 3. Fast. Justin. l. 34. Posteriorem refert Liv. l. 1. 2 Romulum & Remum. 3 In applausum hujus lupæ. 4 Lupam, quæ tanquam matrem se gerebat, lambere pueros imperterritos: aut, pueros impavidos dulciter fugere lupam pro matre. De expositione geminorum istorum, ac de materno in eos lupæ hujus officio lege Ovid. Fast. 2. 5 Lupam. 6 Rotundâ in longum. 7 Placare lambendo. 8 Infantum. 9 Solidare. Allusum ad ursos, qui informi fœtui lambendo formam inducere fingunter. 10 Ab hac sculptura jam dicta. 11 A Romulo & cohabitatoribus ejus, postquam à finitimis conjugia impetrare non poterant. Numerus raptarum apud Dionys. est 683. 12 Exemplo, honestate. 13 Virgines & matronas. 14 In loco concavo ubi considerant, in circuitu spectantes ludos. *Caveæ* enim est, ubi populus spectat. 15 Magnis Diis institutis, magnisque impensis. Vide Plut. in Romulo. 16 Sc. *ludis*. *Circenses* dicti sunt, quod exhibebantur & fiebant in *Circo*. *Circus* autem locus erat muris septus, in quo equi, pugilesque exercebantur. Vide quæ nos ad Sal. p. 298. b. 17 Dum agerentur. Romulus Circenses ludos simulavit, quando rapuit Sabinas. 18 Et addiderat, &c. 19 Sabinum, quod secutum est ex raptu virginum. 20 Inter Romulidas, Tatiumque senem, Sabinorum regem: qui regnavit postea cum Romulo post bellum. 21 Inter cives Curienses severos. *Cures* Sabinarum urbium opulentissima fuit; undè *Quirites* dicti putantur, ab *hastis* sc. quas Sabini *Cures* vocabant. Hac urbe natus fuit Numa Pompilius. 22 Quia cæteris quiescentibus, injuriam ulcisci voluerunt, & tria bella cum Romanis gesserunt, ac morum severitatem & disciplinam coluerunt. 23 Romulus & Tatius in acie conciliati interventum Sabinarum. 24 Sedato. 25 Quibus Jovi libabant. 26 Icta & percussa silice. Nam qui fœdus, percutientes porcum, inibant, dicebant antequam ferirent: *Audi*, *Jupiter populum Romanum sic ferito*, *ut ego hunc porcum ferio*: *tantoque magis ferito*, *quantò magis potes*, *si fœdus non servet*. Vide quæ nos ad Sal. p. 355. 27 Inibant, firmabant & sanciebant conjunctiones: pactiones. 28 In sacris potentiores victimæ fœmineæ. 29 Percurrit cætera Romanorum gesta. 30 A jam dicta pictura, 31 Equi quaterni trahentes currus, aut currusipsi concitati & instigati. 32 Metium Suffetium Albanorum regem, qui à Tullo Hostilio in auxilium contra Fidenates accitus, suos in collem subduxit. Rom. victor eum binis quadrigis illigatum discerpsit. 33 In diversas partes.

1 Distraxerant, discerpserant. Unde Ovid. Trist. El. 3. *Sic doluit Metius tunc, cum in contraria versus Ulcores habuit proditionis equos.* Lege Val. Max. 7, 4, 1. Claud. in Gildon. 254.

2 Tametsi hoc crudele videtur tibi, ô Meti, tu stare deberes

1 *Distulerant:* (2 *at tu dictis, Albane, maneres*)
3 *Raptabatque* 4 *viri mendacis viscera* 5 *Tullus* 645
Per sylvam, & 6 *sparsi* 7 *rorabant* 8 *sanguine* 9 *vepres.*
Nec non 10 *Tarquinium* 11 *ejectum* 12 *Porsenna* 13 *jubebat*
Accipere, 14 *ingentique* 15 *urbem obsidione premebat.*
16 *Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant.*
17 *Illum indignanti similem, similemque minanti*
18 *Aspiceres:* 19 *pontem auderet quòd* 20 *vellere*
21 *Cocles,*
Et fluvium 22 *vinclis innaret* 23 *Cloelia ruptis.* 651
24 *In summo custos* 25 *Tarpejæ Manlius arcis*
Stabat 26 *pro templo, &* 27 *Capitolia celsa tenebat,*
28 *Romuleoque* 29 *recens* 30 *horrebat* 31 *regia culmo.*
Atque 32 *hic aureis* 33 *volitans* 34 *argenteus* 35 *anser*
Porticibus, 36 *Gallos in* 37 *limine adesse canebat.*
38 *Galli per dumos aderant,* 39 *arcemque* 40 *tenebant,*
Defensi tenebris, & 41 *dono noctis* 42 *opacæ.*
43 *Aurea casaries illis, atque aurea* 44 *vestis:*
45 *Virgatis lucent* 46 *sagulis: tum* 47 *lactea colla* 660

promissis & fœdere percusso cum Romanis. 3 Distrahere faciebat. 4 Metii. 5 Hostilius. 6 Respersi. 7 Guttatim distillabant. 8 Metii. 9 Sentes. 10 Superbum. 11 Romæ propter superbiam ejus, & Lucretiæ à filio constuprationem. 12 Rex Etruscorum Tarquin. regem, Roma ejectum, restituere conatus. 13 Jubere Romanis videbatur ut reciperent. 14 Arctissima. 15 Romam. Historiam hanc scribunt Liv. 2, 10. Dionys. 5, 21. Flor. 1, 10. Eutrop. 1, 11. Sil. 20, 482. 16 Romani, qui ab Ænea descenderant, & præcipuè Brutus Collatinus & Tricipitinus, in arma ruebant ad tuendam libertatem partam exactis regibus, 17 Porsenam. 18 In clypeo. 19 Sublicium sc. id est, ligneum, Tiberi impositum, ad eam partem, quâ Janiculum ab Urbe dirimitur, ea arte constructum, ut trabes sine fulturis eximi possent. *Sublica* autem est palus seu pertica, quæ in aqua defigebantur ad pontis alicujus sustentationem. 20 Divellere & interrumpere securi, ingruentibus hostibus. 21 Horatius. *Cocles* dictus, ab uno oculo, amisso altero hostium tectis in trajecta amnis. 22 Custodiis arctis. 23 Virginum Vestalium una quæ obses Porsenæ data, deceptis custodibus, Tibrim ad suos tranavit equo. 24 In summa clypei parte. 25 Capitolii, à Tarpeja virgine posteà denominati. 26 Pro defensione templi Jovis Capitolini. 27 Unde *Capitolinus* dictus est. 28 Sicut Romulus coluerat, & culmis cooperuerat. 29 Paucis annis anteà constructa. 30 Horrida & aspera erat. 31 Calabria domus. 32 In Capitolio. 33 Volitanti & alas clangenti similis. 34 Candidus, aut in clypeo argenteus, ut albedinem referret. 35 Galli, cum arcem Capitolinam noctu, admotis scalis, ascendissent, anser clangorem edidit. Quare Manlio primum excitato Romani opem tulerunt. Indè in templo Jovis Capitolini anseris imaginem fecêre. 36 Senones. 37 Ingressu. 38 Sc. *nam.* 39 Quam Romulus texerat culmo. 40 Parum abfuit, quin tenerent. 41 Beneficio & opportunitate. 42 Valde tenebrosæ. 43 Coma aurei coloris, ut fulva, erat illis. 44 Barba. 45 Vario colore ad modum virgarum distinctis. 46 Indumentis militaribus. 47 Candidissima.

1 *Auro innectuntur: duo* 2 *quisque* 3 *Alpina* 2 *co-*
ruscant.
4 *Gesa manu, scutis protecti corpora longis.*
Hinc 5 *exultantes* 6 *Salios,* 7 *nudosque Lupercos,*
8 *Lanigerosque* 9 *apices, & lapsa* 10 *ancilia* 11 *cœlo*
12 *Extuderat: castæ ducebant sacra per* 13 *urbem* 665
14 *Pilentis* 15 *matres in* 16 *mollibus:* 17 *hinc procul*
18 *addit*
19 *Tartareas etiam sedes,* 20 *alta ostia* 21 *Ditis:*
Et 22 *scelerum pœnas & te, Catilina,* 23 *minaci*
Pendentem scopulo, 24 *furiarumque ora trementem:*
25 *Secretosque* 26 *pios,* 27 *his dantem* 28 *jura* 29 *Ca-*
tonem.
30 *Hæc inter* 31 *tumidi latè* 32 *maris* 33 *ibat imago*
34 *Aurea; sed fluctu spumabant* 35 *cærula* 36 *cano:*
Et 37 *circum* 38 *argento clari delphines in* 39 *orbem*
Æquora verrebant caudis, & æstumque secabant.
In 41 *medio classes* 42 *æratas,* 43 *Actia bella* 675
Cernere 44 *erat: totumque instructo Marte* 45 *videres*
46 *Fervere* 47 *Leucaten,* 48 *auroque effulgere* 49 *fluctus.*
50 *Hinc Augustus,* 51 *agens Italos in prælia Cæsar*

1 Torquibus aureis. 2 Singuli quatiunt. 3 Ex arboribus montanis, Alpinis sc. 4 Jacula Gallorum, uti pila Romanorum. 5 Cum ancilibus. 6 Sacerdotes Martis, dum ancilia ferrent per urbem salientes. *Salii* (teste Livio 12.) in urbe fuêre à Numâ constituti, & Marti Gradivo consecrati, qui totidem ancilia per urbem cum saltibus gestabant atque tripudiis: undè & nomen habent. 7 Sacerdotes Panes Lycæi, qui nudi per compita in Lupercalibus [illegible]

[illegible] rentes. 9 Pileos Flaminum & sacerdotum. 10 Clypeos incurvos, quorum unus è cœlo delapsus cum fato Imperii ad cujus formam & undecim alii effecti, ne internosceretur verus. 11 E cœlo. 12 Studiosè tecerat in clypeo Vulcanus. 13 Romam. 14 Vehiculis, quibus matres sacrificaturæ Cereri, aut alii alicui Deæ, antiquâ consuetudine vehebantur. 15 Matronæ. 16 Molliter incedentibus. 17 Ab horum sculptura. 18 Vulcanus. 19 Infernales. 20 Profunda. 21 Plutonis. 22 Sceleratorum conjuratorum Cethegi & Cornelii Lentuli. 23 Minanti tibi assiduè præcipitium. 24 Infernalium. 25 Segregatos. 26 Manes Romanorum piorum dum viverent. Pii dicuntur, qui in Elysiis sunt. 27 Piis. 28 Justa moderamina vitæ. 29 Majorem sc. qui *Censorius* dictus est. 30 Summa & infima: nam Capitolium in summo, & regna Ditis in imo erant. 31 Inflati. 32 Actiaci. 33 Ire videbatur. 34 Ex auro sculpta. 35 Maria. 36 Subalbo. 37 In circultu. 38 Fulgentes ex splendore argenti. 39 Circulum. 40 Et dividebant fervorem aquarum. 41 Maris. 42 Ære munitas. 43 Quibus bella, depugnata sub Actio oppido Acarnaniæ maritimo, postmodum inter Augustum & Antonium gesta sunt. 44 Dabatur. 45 Videre posses. 46 Agitari fulgoribus armatorum, aut classibus æratis. 47 Montem in promontorio Epiri. 48 Aureorum armorum & rostrorum reflexu. 49 Juxta Leucaten. 50 Ex unâ parte erat. 51 Impellens.

1 A Cæsare stabant Senatus, & populus, Penates, & Dii magni Jupiter, Mercurius, Minerva supra l. 3. vide Macrob. l. 3. c. 4. Sat.

2 Quos præsentes sculpierat Vulcanus, tanquam Augusti partes ut antes.

3 Augusto.

4 Oculorum.

5 Quod boni exitus signum est.

1 *Cum patribus, populoque, Penatibus, & magnis*
2 *Dis*, 679
Stans celsa in puppi: geminas 3 *cui tempora* 4 *flammas*
5 *Læta vomunt*, 6 *patriumq;* 7 *aperitur vertice*
8 *sidus.*
9 *Parte aliâ ventis, & Dis* 10 *Agrippa* 11 *secundis*
12 *Arduus*, 13 *agmen agens*: 14 *cui* 15 *bellis insigne superbum*,
Tempora 16 *navali fulgent* 17 *rostrata corona.* 684
18 *Hinc* 19 *ope* 20 *barbarica*, 21 *variisq;* 22 *Antonius armis.*
23 *Victor, ab Aurorâ* 24 *populis, &* 25 *littore Rubro*,
26 *Ægyptum, viresque* 27 *Orientis: &* 28 *ultima secum*
28 *Bactra vehit*, 29 *sequiturque* (30 *nefas!*) 31 *Ægyptia conjux.*
Unà omnes 32 *ruere, ac totum spumare* 33 *reductis*
Convulsum remis, 34 *rostrisq; stridentibus æquor.* 690
35 *Alta* 36 *petunt*: 37 *pelago credas innare* 38 *revulsas*
39 *Cycladas*, aut *montes concurrere* 40 *montibus altos.*
41 *Tanta mole viri* 42 *turritis puppibus instant?*
43 *Stuppea flamma manu*, 44 *telisq;* 45 *volatile ferrum*
46 *Spargitur*, * *Arva* 47 *nova* * *Neptunia* 48 *cæde rubescunt.* 695

6 Patris ejus adoptivi Julii Cæsaris. 7 Aperiè videtur in summitate galeæ. 8 Cometa, qui Cæsaris mortui simulacro super verticem Romæ publicè adjectus fuerat. 9 A latere. 10 Affinis & amicus Augusti. 11 Prosperis, & proximè Augusti auspicia secundis. Namque Augustus dextrum, M. Agrippa, gener ejus, sinistrum cornu classis tuebatur. 12 Erat sublimis. 13 Italorum. 14 Agrippa. 15 Quæ erant ornamentum gloriosum & magnificum belli navalis. 16 Quæ hebat ex rostris navium victarum, & dabatur ei, qui maritimo prælio primus in hostium naves vi armatus transiliisset. Hæc aurea erat. 17 Quali rostris navium ornata. 18 Ex adversa parte. 19 Africæ, Ciliciæ, Cappadociæ, Thraciæ aliisque auxiliis. 20 A Barbaris contracta. 21 Variorum populorum. 22 Marcus Antonius Triumvir. 23 Parthos decem & octo prœliis vicerunt. 24 Parthis. 25 Mari Erythræo, quod est inter Ægyptum & Indiam. 26 Populum & potentiam Ægypti. 27 Populi Orientalis. 28 Bactrianos populos ultimos in imperio Antoniano Orientem versus. 29 Exercitum. 30 Contra disciplinam Rom. militiæ: & quia peregrina, & maximè repudiata uxore Octavia, sorore Imper. Rom. 31 Cleopatra. 32 Ruere videbantur. 33 Retrorsum ductis. 34 Navium. 35 Profunda maria. 36 Omnes. 37 Per pelagus. 38 Ac continentibus. 39 Insulas. 40 Altis. 41 Tanto molimine. 42 Turres sive propugnacula habentibus. 43 Radicata in stupa, id est, viti lino. Cæsariani ignitis telis, & Antoniani missilibus pugnabant. 44 Cum telis. 45 Quod ad volarum affixum est. 46 In naves. * Mare. 47 Magna & insolita. 48 Effusione sanguinis.

1 Re-

1 *Regina in 2 mediis patrio vocat 3 agmina 4 sistro:*
Nec dum etiam geminos 5 à tergo 6 respicit 7 angues.
8 Omnigenúmque 9 Deum monstra, & latrator
10 Anubis,
11 Contra 12 Neptunum, & Venerẽ, contraq; Minervam,
Tela tenent: sævit medio in certamine 13 Mavors, 700
*14 Cælatus ferro: * tristesque 15 ex æthere * Diræ,*
Et 16 scissâ gaudens vadit Discordia pallâ,
Quam cum sanguineo sequitur 17 Bellona flagello.
18 Actius 19 hæc cernens arcum intendebat Apollo
20 Desuper: omnis eo terrore 21 Ægyptus, & Indi, 705
Omnis Arabs, omnes 22 vertebant terga Sabæi.
Ipsa 23 videbatur ventis 24 regina 25 vocatis
Vela dare, & 26 laxos jam jamq; 27 immittere funes.
Illam inter 28 cædes, pallentem 29 morte futurâ
30 Fecerat Ignipotem undis & 31 Iapyge 32 ferri. 710
33 Contrà autẽ 34 magno 35 mœrentẽ 36 corpore 37 Nilus,
Pandentemque 38 sinus, & 39 totâ veste vocantem
40 Cæruleũ in gremiũ, 41 latebrosaq; flumina 42 victos.
At 43 Cæsar, 44 triplici invectus Romana 44 triumpho

1 Cleopatra Ægyptiorum regina. Jusserat enim Antonius, ut legiones parerent Cleopatræ. 2 Bellantium. 3 Suorum. 4 Instrumento musico sive crepitaculo æneo Ægyptiorum, quo Ægyptii sacerdotes in Isidis sacris uti solent: quod opponit Poëta buccinæ Rom. *Sistrum* dictum volunt ἀπὸ τῦ σεῖσθαι, i. à *quatiendo*, quia concussum, sonorum ederet tinnitum. 5 Qui eam persequebantur à tergo. 6 Nondum videbat mortem sibi imminentem. 7 Aspides, in clypeo à tergo Cleopatræ, cælatas: quarum morsu interesse creditur. 8 Omnigenorum, id est omnis generis. Ægyptus quippe colit canem, *Solem*, lupum, crocodilum, cœpam, & alia monstra. *Quis ne scit qualia demens Ægyptus portenta colat?* Juven. 15. Sat. 9 Deorum Ægyptiorum. 10 Ægyptiaca lingua dicitur canis, sub cujus forma Mercurius colebatur. 11 Pugnat Antonius, faventibus Diis Ægyptiorum. 12 Qui Augusto favebant. 13 Mars, Deus belli. 14 Insculptus in clypeo. * Deæ ultrices vadunt ad ulciscendum Antonium, qui matrimoniale læserat fœdus. 15 Sc. *demissæ*. 16 Divisa per factionem. 17 Dea belli, id est, bellum ipsum. 18 Littoralis, id est, qui in Leucadico littore colebatur? vel, qui Augusto in Actiaco bello, auxiliatus est. 19 Hanc commotionem & æleam belli, quòd Mars anceps esset in victoria. 20 Ex alto. 21 Ægyptii. 22 Cleopatra. Sic l. 6 *Pars* vertere terga. 23 In clypei cælatura. 24 Optatis aut invocatis ad celerem fugam. 25 Ut plus venti susciperent, & fortiùs impellantur. 26 Magis & magis. 27 Velis. 28 Cadavera suorum. 29 Omine mortis futuræ; quia tunc primùm timere cœperat. 30 Cælarat Vulcanus. 31 Cauro, id est, vento ab Occasu solstitiali, & ex Apulia spirante. 32 Avehi. 33 Vulcanus fecerat è contrario. 34 Septemfluo. 35 Dolentem. Prosopopœia. 36 Fluctus sui. 37 Ægypti fluvium. 38 Allusum ad septem Nili ostia. 39 Exterioribus indiciis suis. 40 In receptacula maris. 41 Occulta, aut de quorum origine dubitatur. 42 Ægyptios suos & reliquos Antonii socios. 43 Augustus. 44 De Dalmatis, de Antonio, & de Alexandrinis. Hinc Sueton. c. 22. *Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes.*

1 *Ma-*

[1] *Mœnia, Diis Italis* [2] *votem* [3] *immortale* [4] *fatrabat*,
Maxima ter centum totam [5] *delubra per urbem* 715
Lætitiâ, ludisque [6] *viæ plausuque fremebant:*
Omnibus in templis [7] *matrum chorus*, [8] *omnibus aræ:*
Ante aras terram [9] *cæsi* [10] *stravêre juvenci.*
[11] *Ipse sedens* [12] *niveo* [13] *candentis limine Phœbi*, 720
[14] *Dona* [15] *recognoscit* [16] *populorum*, [17] *aptatque*
[18] *superbis*
Postibus: incedunt [19] *victæ longo ordine gentes*,
Quam [20] *variæ*, [21] *habitu* [22] *tam vestis*, *& armis.*
Hîc [23] *Nomadum genus*, *&* [24] *discinctos*. [25] *Mulci-*
ber [26] *Afros*, 724
Hîc [27] *Lelegas*, [28] *Carasq;* [29] *sagittiferosq;* [30] *Gelonos*
[31] *Pinxerat*: [32] *Euphrates ibat jam* [33] *mollior undis*:
[34] *Extremique hominum* [35] *Morini*, [36] *Rhenusque*
[37] *bicornis*,
[38] *Indomitique* [39] *Dacæ*, *&* [40] *pontem indignatus*
[41] *Araxes.*
Talia, per clypeum Vulcani, dona [42] *parentis*
Miratur, * *rerumq;* [43] *ignarus* * *imagine gaudet*, 730
[44] *Attollens humero* [45] *famamque*, *& fata nepotum.*

1 Diruptis enim mœnibus intrabant triumphantes, non portis.
2 Vota in periculis extremis nuncupare solebant Imperatores. Augustus templum Apollini.
3 Quod semper duraturum est.
4 In sculpturis clypei.
5 Templa.
6 Compita & trivia.
7 Matronarum supplicantium. 8 In omnibus templis. 9 Mactati ad sacrificium. 10 Æquaverunt corpore suo. 11 Augustus. 12 Marmoreo cujus meminit Suet. c. 29. templo Apollinis ab Augusto extructo in Palatio, marmore advecto à portu Lunæ in Liguria. 13 Resplendentis. 14 In his coronas & aurum. 15 Recenset. 16 Quæ populus in nova templa conferebat. 17 Affigit ea. 18 Magnificè extructis. 19 Ab Augusto. 20 Incedunt gentes victæ. 21 Loquelis. 22 Sc. *variæ*. 23 Numidarum, Africæ populorum. 24 Veste usque ad talos fluente? vel, minimè accinctos & imparatos ad bellum. 25 Vulcanus: quod *mulceat* ignis. 26 Reliquos. 27 Mysiæ populum. 28 Minoris Asiæ populum. 29 Sagittas, quibus plurimum valent, in bella gerentes. 30 Scythiæ populum. 31 Sculpserat, finxerat. 32 Mesopotamiæ fluvius. 33 Lentior, quasi sentiens etiam se victum à Cæsare. 34 Sc. *ibant molliores*. 35 Populi Galliæ Belgicæ. 36 Germaniæ fluvius, Galliam ab Alemannia disterminans. 37 Ostiis duobus, cognomine altero, altero Vahali in mare exiens. 38 Difficulter domabiles. 39 Scythiæ populus. 40 Quem Xerxes super eum exstruxerat: quia disrupit eum rapiditate sua. 41 Armeniæ fluvius, sc. ibat mollior, quia se quoque domandum sentiebant ab Augusto. 42 Matris suæ Veneris. * Sculpturis rerum. 43 Et nesciens quas res significarent. 44 Erigens. 45 Gloriam, & res futuras haud dubiè posteris suis.

P. VIRGILII MARONIS
ÆNEIDOS
LIBER IX.

ARGUMENTUM.

Absente Æneâ, & in Tuscîâ conquirendis auxiliis occupato, Turnus à Junone per Iridem admonitus, ne tantam rei benè gerendæ occasionem amitteret, quam proxime ad hostes copias admovet. Qui cùm suis se mœnibus continerent, neque æquo loco facerent dimicandi potestatem, ut illis spem omnem fugæ intercluderet, classem exurere conatur. Erat ejus classis materia ex Idææ matris luco cæsa: quapropter matris precibus adductus Jupiter, naves omnes instanti incendio eripuit, & in totidem Nymphas marinas convertit. Post hac imminente jam nocte, Turnus adversùs hostium eruptiones ad oppidi portam excubias disponit: iis Messapum præficit. Interim consultantibus Trojanorum ducibus, quem-nam potissimum ad Æneam mitterent, qui de suorum periculo eum faceret certiorem, ultrò eam provinciam suscipiunt Nisus & Euryalus, conjunctissimum amicorum par: qui cùm urbe emissi, hostium excubias vino somnoque obrutas offendissent, Rhamnetem cum magno Rutulorum numero trucidant, eorumque se spoliis exornant. Verum cum instante jam luce, se recipere conantur, à Volscentis equitibus conspecti, ad sylvas confugiunt. Ibi Euryalus armorum pondere, viæque errore impeditus, in hostes incidit, & à Volscente, fruſtrâ deprecante Niso, confoditur. Nisus quoque, cæso Volscente, & Euryali nece strenue vindicatâ, multis vulneribus confossus super amici corpus concidit. Capita hastis affixa, in castra deferuntur: ubi à Trojanis è mœnibus agnita, ingentem in urbe luctum excitant. Interim Turnus totis viribus hostes oppugnat, magnâ utrimque strages editur. Ibi Ascanius Numanum, insolentius se jactantem sagittæ ictu interficit. Pandarus & Bitias succesſu elati portam recludunt, hostesque subeuntes ingenti cæde propellunt. Ejus rei nuntio accepto Turnus per portam patentem in oppidum irrumpit, Trojanosque in fugam convertit: tandem hostium multitudine circumventus, paulatim cedit ad eam oppidi partem, quæ fluvio alluitur: & ut erat armatus, flumen tranans, incolumis ad suos revertitur.

1 *ATque 2 ea 3 diversâ 4 penitus dum parte 5 geruntur,*
6 Irim de cœlo misit 7 Saturnia Juno

1 Transitio, quæ hunc librum connectit cum superiori. 2 Quæ in 8. narrata sunt. 3 Remota, in Etruria; ubi jam Æneas. 4 Longè à castris *extremas Coryti penetravit ad urbes*: mox. 5 Ab Æneâ & Evandro, id est, dum Æneas in Etruria comparat auxilia. 6 Deam, arcus cœlestis pediſſequam suam. 7 Saturni filia.

* Aut

1 Fortem fine felicitate.
2 Avi ſui. Undè infra : *Cui Pilumnus avus*, &c. Fuit enim Turnus Dauni filius, cujus pater fuit Pilumnus.
3 A *pilo*, id eſt, inſtrumento, quo aliquid in mortario teritur, ſic dictus fuit Saturnus, quòd primus docuiſſe dicatur frumenta in pilo comminuere.
4 Illi.
5 Otioſus.

1 *Audacem ad Turnum : luco tum forte* 2 *parentis*
3 *Pilumni Turnus* 4 *ſacrata valle* 5 *ſedebat.*
Ad 6 *quem ſic* 7 *roſeo* 8 *Thaumantias ore locuta eſt* : 5
9 *Turne, quod optanti divûm* 10 *promittere nemo*
Auderet, 11 *volvenda dies en attulit* 12 *ultrò.*
Æneas, 13 *urbe, & ſociis, & claſſe relicta*,
Sceptra 14 *Palatini, ſedemque* 15 *petit Evandri.* 9
Nec 16 *ſatis, extremas* 17 *Coryti* 18 *penetravit ad urbes*,
19 *Lydorumque manum, collectos armat agreſtes.*
Quid 20 *dubitas? nunc tempus equos, nunc* 21 *poſcere currus;*
22 *Rumpe moras omnes, &* 23 *turbata arripe caſtra.*
24 *Dixit, & in cœlum* 25 *paribus ſe ſuſtulit* 25 *alis.*
Ingentemque 26 *fugâ* 27 *ſecuit ſub nubibus arcum.* 15
28 *Agnovit* 29 *juvenis*, 30 *dupliceſque ad ſidera*
31 *palmas*
Suſtulit, & tali 32 *fugientem eſt* 33 *voce ſecutus :*
Iri, 34 *decus cœli, quis te mihi* 35 *nubibus actam*
36 *Detulit in terras?* 37 *unde hæc tam clara repente*
Tempeſtas? video medium 38 *diſcedere cœlum*, 20
39 *Palanteſque polo ſtellas : ſequar* 40 *omina tanta*,
41 *Quiſquis in arma vocas. Tum ſic effatus*, *ad*
42 *undam*
Proceſſit, ſummoque hauſit de gurgite 43 *lymphas*,

6 Turnum illic ſedentem. 7 Subrubro. 8 Thaumantis filia Iris. 9 Exhortatoria oratio, ad invadenda caſtra hoſtium 10 Quia contra fatum Trojæi videntur, per oblatam occaſionem, Italia poſſe depelli, & penitùs deleri. 11 Se volvens, jam voluti, id eſt, tempus ipſum. 12 Non requirente te. 13 Nova ſc. in morem caſtrorum exſtructa. 14 Palatium & Pallanteum oppidum tenentis. 15 Petiitne prima ſyllaba Evandri corripiatur: cùm alias legatur *perivit* 16 Eſt petiiſſe Evandrum. 17 Arcis Etruriæ, ſuprà l. 3. & 7. 18 Inſuper. 19 Etruſcorum exercitum. Namque Lydi, Tyrrheno duce in hac Italiæ parte conſederant. 20 Veteris invadere caſtra? 21 Poſcendi. Graecismus. 22 Sic Ovid. Rumpe moram : *nocuit ſemper differre paratis* Et Virg. alibi : *Eja age*, rumpe moras, *teque*, &c. 23 Quæ facilè turbare poteſ aut abſente Ænea, auxilio & conſilio deſtituta. 24 Iris. 25 Pleno volatu. 26 Simul cùm fugeret. 27 Ipſa ſuo ſubducta arcu. 28 Irim, ſive arcum cœleſtem & ejus materam. 29 Turnus. 30 Complicatas. 31 Manus erexit. 32 Irim. 33 Oratione. 34 Ornamentum, propter ſpecimen colorum. 35 Per nubes. 36 Demiſit. 37 Sc. *orta ſit.* 38 Chaſmate & hiatu diviſum aperiri. 39 Tempore locoque non ſuo apparentes, *vel*, errantes per polum. 40 Prodigia tua. 41 Quicunque es, qui vocas in arma. 42 Fluentem. Hos genus purgationis erat apud antiquos. 43 Puriſſimas aquas, quibus vitâ purgaret, puriorque ad precandum accederet.

1 *Multa Deos orans*, 2 *oneravitque æthera* 3 *votis.*
4 *Iamque omnis campis* 5 *exercitus ibat apertis*,
Dives 6 *equûm, dives* 7 *pictaï vestis, & auri.*
8 *Messapus primas acies*, 9 *postrema coërcent*
Tyrrhidæ juvenes: 10 *medio* 11 *dux agmine Turnus*
12 *Vertitur* 13 *arma tenens, & toto vertice* 14 *supra est.*
Ceu 15 *septem surgens*, 16 *sedatis amnibus, altus*
17 *Per tacitum* 18 *Ganges, aut* 19 *pingui flumine Nilus*,
20 *Cum refluit campis, & jam se condidit alveo.*
21 *Hic* 22 *subitam nigro* 23 *glomerari pulvere nubem*
Prospiciunt Teucri, ac 24 *tenebras insurgere campis.*
Primus ab 25 *adversa* 26 *conclamat* 27 *mole* 28 *Cæcus:*
29 *Quis* 30 *globus, ô cives*, 31 *caligine volvitur atra?* 36
Ferte citi 32 *ferrum, date tela*, 33 *scandite muros:*
Hostis adest: 34 *eja! ingenti clamore per omnes*
35 *Condunt se Teucri portas, &* 36 *mœnia complent.*
Namque ita discedens 37 *præceperat* 38 *optimus armis*
Æneas: 39 *si qua interea fortuna fuisset*, 41
Ne 40 *struere auderent aciem, neu* 41 *credere* 42 *campo:*
Castra 43 *modò, & tutos* 44 *servarent* 45 *aggere muros.*

1 Multum, aut multas res.
2 Multiplicia vota indicat, quæ Diis diversis pro suâ & exercitus salute vovit.
3 Promissis, pollicendo, si victoriam consequatur.
4 Post vota & preces Turni, 5 Turni, in 7. descriptus.
6 Equorum.
7 Pictæ. Diærefis.

2 *Equûm domitor, Neptunia proles.* supra l. 7. 9 Extrema agmina, aut extremas partes exercitus claudunt Tyrrhi filii, magistri pecorum: de quibus supra l. 7. 10 Sc. *in.* 11 Totius exercitus. 12 Versatur, circumvolvitur. 13 Hostilia. 14 Eminet supra reliquos. 15 Cum respectu ad Nilum septemfluum. namque unicum Gangis ostium agnoscunt autores probati, nisi intelligi placeat de fluminibus, quæ recipit Ganges profundus amnis. 16 Compressis. 17 Per profundam altitudinem, vel tacitè, postquam sedati sunt amnes. 18 Indiæ fluvius maximus, secum aureas arenas trahens. 19 Fœcundans & pinguem faciens Ægyptum. 20 Cùm ab inundatione recedit, redditque de suo alveo. 21 In hoc Turni exercitu. 22 Repentè ortam. A signis adventantium hostium. 23 In globos colligi. 24 Caliginem è pulvere. 25 Ex adverso sitâ. 26 Non interrogans (ipse enim nunciat;) sed cum admiratione. 27 Turri speculatoriâ. 28 Vir Trojanus, cujus item meminit in primo. 29 Quantus: admirantis est, non interrogantis. 30 Numerus incedentium in globum collectorum. 31 Cum molimine incedit cum subsè pulverulenta & nigra. 32 Arma repulsiva. 33 Al. & *scandite*, alii, *ascendite.* 34 Dicentes eja, id est, se mutuò cohortando 35 Includunt. 36 Muros & propugnacula castrorum. 37 Mandaverat. Alludit ad disciplinam Romanæ militiæ, quâ severissimè animadvertebatur in eos, qui injussu Imperatoris in hostem pugnassent. 38 Rei militaris scientissimus ac peritissimus, id est, sicut decet optimum ducem. 39 Si quis forte oppugnationis alius-ve belli casus, se absente, daretur. 40 Instituere. 41 Committere se. 42 Parenti. 43 Solummodò. 44 Tutò munitos. 45 Accumulatis terris & vallo.

Ergo

Ergo, etsi 1 *conferre manum pudor, iraque* 2 *monstrat,*
3 Obiiciunt portas tamen, 4 & præcepta 5 facessunt, 45
Armatique cavis exspectant 6 turribus hostem.
Turnus, 7 *ut antè volans* 8 *tardum præcesserat*
9 agmen,
Viginti 10 lectis 11 equitum 12 comitatus, & urbi
Improvisus adest: 13 *maculis* 14 *quem* 15 *Thracius*
albis
Portat equus, cristaque tegit galea aurea rubra. 50
Ecquis erit mecum, ô juvenes, qui 16 primus in hostem?
En, ait: & 17 jaculum intorquens, emittit in auras,
Principium pugnæ, & campo se se 18 arduus infert.
19 Clamore excipiunt socii, fremituque 20 sequuntur
Horrisono. Teucrûm mirantur 21 inertia corda, 55
22 Non æquo dare se campo, non obvia ferre
Arma 23 viros, sed castra fovere: * *huc 24 turbidus*
atque huc
* *Lustrat 25 equo 26 muros, aditumq; 27 per avia quærit.*
28 Ac, veluti pleno lupus insidiatus ovili, 59
Cum fremit ad 29 caulas, ventos perpessus, 30 & imbres,
31 Nocte super mediâ; 32 tuti sub matribus agni
33 Balatum exercent: 34 ille asper, 35 & improbus 36 ira
37 Sævit in 38 absentes: collecta 39 fatigat edendi
*40 Ex longo * rabies, & 41 sicca 42 sanguine 43 fauces:*
Haud aliter 44 Rutulo, muros & castra 45 tuenti, 65

1 Cum hostibus insultantibus.
2 Suadet, urget, hortatur eos.
3 Hostibus.
4 Æneæ.
5 Faciunt.
6 In propugnaculis factis in extremitatibus, castrorum, quæ in morem urbis exstituxerant.
7 Prout, secundum quod.
8 Tardè incedens, respectu equitum: *vel*, Turno festinanti tardum visum.
9 Peditum.
10 Electis ex omnibus aliis.
11 Ex equitibus.
12 Stipatus.
13 Albas habens maculas. Sic lib. 5. *quem Thracius albis Portat equus bicolor maculis.*
14 Turnum.
15 E Thracia.
16 Irruat.
17 Respicit mores Romanorum, ubi dux hasta in fines hostium missa, principium pugnæ dedisse putabatur.
18 Eminens.
19 Rutuli acclamant & applaudunt illi facto, sc. hastæ jactui.
20 Turnum.
21 Ignava, quod non venirent, instructa acie, in pugnam: idque secundum Rutulorum opinionem, quos latebat mandatum Æneæ.
22 Quod non darent & crederent se.
23 Cum viri sint.
* Circumspicit vagando in diversos angulos.
24 Turnus commotus irâ.
25 In equo.
26 Castrorum.
27 Per loca inaccessa. Intolerantiam notat Turni, & furorem, qui per avia quærebat viam.
28 Comparatio, qua clarissimè impotentes Turni affectus ob oculos ponuntur.
29 Stabula ovium, ovilia.
30 Dum exspectat aditum.
31 Ultra mediam noctem.
32 Per munimenta castrorum.
33 Quo lupum irritant.
34 Sc. *unde*.
35 Effectus.
36 Furore, quia repellitur, aut secluditur.
37 Sævitiam suam acuit.
38 Seclusos à se, & quos rapere negatum.
39 Torquet & urget ipsum.
* Fames rabiosa.
40 Sc. *tempore*.
41 Non imbutæ ex longo tempore.
42 Prædarum.
43 Sc. *fatigant ipsum*.
44 Turno, quem lupo comparat.
45 Inspicienti.

1 *Igneſcunt ira, & duris dolor 2 oſſibus ardet,*
Quâ 3 tentet ratione aditus, & 4 quâ via clauſos
Excutiat 5 Teucros vallo, atque 6 effundat in æquor:
7 Claſſem, qua lateri caſtrorum adjuncta latebat,
Aggeribus 8 ſeptum circùm, & fluvialibus 9 undis,
10 Invadit, 11 ſocioſque incendia poſcit evantes, 71
Atque manum 12 pinu flagranti fervidus implet.
Tùm verò 13 incumbunt: 14 urget præſentia Turni,
Atque omnis facibus 15 pubes 16 accingitur 17 atris.
18 Diripuêre 19 faces: 20 piceum fert fumida lumen 75
Tada, & 21 commiſtam 22 Vulcanus ad aſtra 23 favillam.
24 Quis Deus, ô Muſa, tam 25 ſæva incendia 26 Teucris
Avertit? tantos ratibus 27 quis 28 depulit ignes?
Dicite: 29 priſca fides facto, 30 ſed fama perennis.
Tempore quo primùm Phrygia 31 formabat in æquo 80
Æneas claſſem, & pelagi petere alta parabat;
Ipſa Deûm fertur genitrix 32 Berecynthia, magnum
Vocibus his affata Jovem: Da, nate, petenti,
*Quod tua chara 33 parens *domito te poſcit * Olympo.*
34 Pinea ſylva 35 mihi, multos 36 dilecta per annos, 85
37 Lucus in 38 arce fuit 38 ſumma, 39 quò ſacra
40 ferebant,
41 Nigranti 42 picea, trabibuſque obſcurus 43 acernis:
44 Has ego 45 Dardanio juveni, cùm claſſis egeret,
46 Læta dedi: nunc 47 ſollicitam timor 48 anxius 49 urget

1 Ignitæ fiunt & incenduntur.
2 Medullas uſque penetrans.
3 Cogitanti, quo modo moliatur.
4 Et quâ ratione via obliqua eliciat aut excutiat Troas caſtrorum vallo: proinde init conſilium incendendæ claſſis.
5 Quos ovibus, intrà caulas concluſis, comparat.
6 Effuſum venire cogat in aciem & campum planum ad pugnandum. 7 Cohortem Teucrorum. 8 Circumſeptam, id eſt circumcinctam. 9 Numici. 10 Hoc cogitans, Turnus invadit. 11 Et expoſcit à ſociis lætis ignem, id eſt, ut immittant faces incendia facturas. 12 Face pingui & reſinoſa, quam in naves torqueat. 13 Rutuli combuſtioni navium. 14 Inſtigat eos. 15 Juventus Rutulorum. 16 Expedite inſtruitur, armatur. 17 Fumoſis ex pice. 18 Rutuli ſc. quia Turnus popoſcerat ignem. 19 Ignes. Continens pro contento. 20 Quale ex pice fit. 21 Fuligine picea. 22 Incendium, vel ignis. 23 Fiammulam. 24 Rem incredibilem narraturus, invocat Muſas Poëta. 25 Magna & violenta. 26 A navibus Trojanorum. 27 Sc. *Deus*. 28 Cybele depulit ignes è ratibus. 29 Factum hoc eſt valdè antiquum, & ita obſcurum. 30 Sed tamen fama eſt per annos durans & conſtans. 31 Formare parabat: non enim in Ida, ſed in Antandro facta. 32 Cybele, quæ in *Berecyntho*, Phrygiæ monte, colitur. 33 Ego. * Poſtquam cœli dominus effectus es. 34 In qua plurimæ pinus naſcuntur. 35 A me. 36 Pinus Magnæ matri ſacra. 37 Ut ſit mihi lucus conſecratus. 38 Summo cacumine Idæ montis, quæ Gargara dicuntur. 39 Ad quem lucum. 40 Phrygii. 41 Ad nigredinem tendens. 42 Arbore. 43 Ex acere arbore. 44 Arbores. 45 Æneæ. 46 Lubens & volens. 47 Quia ſcivit claſſem Æneæ appetendam ignibus. 48 Anxietatem adferre ſolitus. 49 Al. *angit*.

1 Solve metus, atquo hoc precibus sine posse parentem,
2 Ne cursu quassata ullo, neu turbine venti 91
3 Vincantur: 4 prosit, nostrus in montibus 5 ortas.
6 Filius huic contrà, 7 torquet qui sidera mundi:
O genitrix, 8 quò fata 9 vocas? aut quid petis 10 istius?
11 Mortali-ne manu facta 12 immortale carinæ 95
12 Fas habeant? 13 certusque incerta pericla lustret
Æneas? cui * tanta Deo permissa * potestas?
14 Imò ubi 15 defunctæ, 16 finem, portusque tenebunt
Ausonios, 17 olim quacunq; evaserit 18 undis,
19 Dardaniumq; ducem Laurentia vexerit 20 arva, 100
Mortalem 21 eripiam formam, magnique jubebo
Æquoris esse Deas: qualis 22 Nereïa Doto,
Et Galatea, secant spumantem pectore pontum.
23 Dixerat: idque 24 ratum 25 Stygii per flumina fratris,
Per pice 26 torrentes, atraque voragine 27 ripas, 105
28 Annuit, & totum nutu tremefecit 29 Olympum.
Ergo aderat 30 promissa dies; & tempora Parca
Debita complerant: cùm Turni 31 injuria 32 matrem
Admonuit, 33 sacris ratibus depellere 34 tædas. 109
35 Hic primùm 36 nova lux oculis effulsit, & ingens
Visus 37 ab aurora 38 cœlum transcurrere 39 nimbus,
40 Ideique 41 chori: 42 tùm vox 43 horrenda per auras
44 Excidit, & Troûm, 45 Rutulorumque agmina complet.

1 Exime mihi timorem, libera me hoc metu. Petitio.
2 Ne interceat classis pinea.
3 Trabes, quæ sacræ mihi sunt.
4 Ipsis.
5 Ortas esse in luco meo.
6 Jupiter respondet.
7 Sustinet, regit, id, est, cui est rerum omnium potestas.
8 In quam conditionem.
9 Trahis, ut contra fatorum ordinationem, corruptibiles arbores non corrumpantur. 10 Pro illis vilibus rebus, *aut* istis precibus. 11 Ab hominibus, qui mortales sunt. 12 Jus immortalitatis, id est, petis-ne ut immortales sint? 13 Securus eventuum & periculorum: quia potius qui navigat, incertus certa adit pericula. * Ex mortali facere immortalem. 14 Quinimò id potiùs faciam 15 Liberatæ munere navigandi vehendique Æneam. 16 Navigationem. 17 Aliquando, tempore futuro, post septennales errores. 18 Ab undis, à procellis. 19 Æneam. 20 Sc. *ad*. 21 Ei. 22 Nerei filia. 23 Jupiter. 24 Firmum esse. 25 Styga Plutonis, per quam non poterant Dii pejerare. l. 6. *Dii cujus jurare timent & fallere numen*. 26 Ardentes. 27 Per Stygias paludes. Confirmat autem promissum juramento peculiari. 28 Nutu significavit. 29 Cœlum. 30 Tempus solvendi promissum, sive quo naves, munere suo defuncto, salvum Æneam in Italiam perduxissent. 31 Violentia injusta. 32 Deorum sc. id est Cybelen. 33 Sacratis arboribus factis. 34 Faces ex tædis factas. 35 In hac exustione navium, aut hoc loco dicto. 36 Magnus & insolitus nimbus Deorum. 37 Incipiens ab Oriente. 38 Aërem. 39 Nubes splendore insignis, in quâ Cybele, & Phrygii Deæ comites. 40 Qui sunt in tutela matris Deorum. 41 Sc. *visi sunt*. 42 Insuper. 43 Metuenda. 44 Ex nimbo. 45 Populorum Turni.

1 Ne trepidate 2 meas Teucri defendere naves,
Ne-ve 3 armate manus: maria 4 antè exurere Turno,
Quàm 5 sacras dabitur 5 pinus. 6 Vos ite soluta; 116
Ite 7 Deæ pelagi: 8 genitrix jubet: & 9 sua quæque
Continuò 10 puppes abrumpunt 11 vincula ripis,
Delphinumque 12 modo demersis aequora rostris
Ima petunt: 13 hinc virgineæ (mirabile monstrum) 120
14 Reddunt se totidem facies, 15 pontoque feruntur,
Quot prius 16 erata steterant ad littora 17 proræ.
Obstupuêre animis Rutuli: conterritus 18 ipse
Turbatis Messapus equis: 19 cunctatur & amnis,
Rauca sonans, 20 revocat q; pedem 21 Tiberinus ab alto,
At 22 non audaci cessit fiducia Turno: 126
Vltrò 23 animos 24 tollit dictu, atque 25 increpat ultrò.
26 Trojanos hæc monstra petunt: his 27 Iuppiter ipse
28 Auxilium solitum eripuit: 29 non tela, nec ignes
Exspectant, 30 Rutulos: 31 ergo maria 32 invia Teucris,
Nec 33 spes ulla fugæ: 34 rerum pars altera 35 adempta est. 131
Terra autem 36 in manibus nostris: 37 tot millia gentis
38 Arma ferunt Italæ. 39 Nil me fatalia terrent,
Si qua Phryges præ se 40 jactant 41 responsa Deorum.
Sat 42 fatis, 43 Veneriq; 44 datum est; tetigere quòd arva
Fertilis 45 Ausoniæ Troës: sunt & mea contrà 136

1 Ne festinate cum timere. Loquitur Cybele.
2 Mihi propter pinus sacratas.
3 Ad defensionem.
4 Citius, facilius.
5 Naves è pinibus sacris mihi, ædificatas.
6 Ad huc naves.
7 Transformate in Deas pelagi: lege Ovid. 14 Met.
8 Deorum Verba hæc sunt vel Cybeles, vel Oëtæ.
9 Vincula.
10 Naves, incipientes à puppibus Nymphæ fieri. 11 Retinacula. 12 More. 13 Emergentes ex aquis. 14 Exhibent. 15 In mare. 16 Rostris æreis armatæ. 17 Naves. 18 Etsi Neptuni esset filius. 19 Fixus manet. 20 Non audet influere altum mare, id est, Tyrrhenum mare, in quod se Nymphæ, ex navibus factæ, receperant. Sic 8. l. *refluitque exterritus amnis*; de eodem Tibri. 21 Deus, id est, Tiberis. 22 Animositas non amota est à Turno audace. 23 Suorum obstupescentium. 24 Erigit verbis consolatoriis. 25 Redarguit eos. 26 Portenta hæc Trojanos spectant, eorum pernicient prædicunt, malum Trojanis portendunt. 27 Quem dicunt profectionis suæ autorem. 28 Quia non poterunt amplius navibus aufugere, ut hactenus aufugerunt. 29 Non exspectant Tro ani, ut Rutulorum telis, aut ignibus pereant, qui jam navium amissione perierunt, id est, debent jam non exspectare, sed vereri. 30 Rutulorum manibus immissos. 31 Quia naves ablatæ sunt. 32 Sunt inaccessibilia. 33 Est eis relicta, id est, fugere non poterunt. 34 Auxiliorum, sc. beneficium navigationis, facultas navigandi. 35 Amissis navibus. 36 In nostra est potestate, nobis patet. 37 Copiæ & auxilia recensita suprà l. 7 Al. *gentes*. 38 Contra tam paucos. 39 Nihil moveor, quod fatale eis fuerit in Italiam perveniente. 40 Quasi confingant ista. 41 Oracula. 42 Trojanorum. 43 Petitioni Veneris. 44 Concessum est. 45 Italiæ.

Fata [1] *mihi*, [2] *ferro* [3] *ſceleratam exſcindere gentem*,
Conjuge præcepta: nec [5] *ſolos* [6] *tangit* [7] *Atridas*
Iſte dolor, ſolisque licet [8] *capere arma* [9] *Mycenis.*
Sed periiſſe ſemel ſatis eſt: peccare fuiſſet [10]
Antè ſatis, penitus modo non genus omne peroſos
Fœmineum: quibus hæc [11] *medii fiducia* [12] *valli*,
[12] *Foſſarumque mora*, [13] *lethi diſcrimina parva*,
Dant [14] *animos: an non viderunt* [15] *mœnia Trojæ*
Neptuni fabricata manu, [16] *conſidere in ignes?*
[17] *Sed vos*, *ô* [18] *lecti*, *ferro* [19] *quis ſcindere* [20] *vallum*
Apparat, *& mecum invadit* [21] *trepidantia caſtra?*
[22] *Non armis mihi Vulcani*, [23] *non mille carinis*
Eſt opus [24] *in Teucros*: [25] *addant ſe* [26] *protinus omnes*
Etruſci ſocios: [27] *tenebras*, *&* [28] *inertia furta*
Palladii, [30] *cæſis ſummæ cuſtodibus* [31] *arcis*,
Ne timeant, *nec* [32] *equi* [33] *cæca condemur in alvo*:
[34] *Luce* [35] *palàm certum eſt igni* [36] *circumdare muros.*
Haud ſibi cum Danais [37] *rem*, *ſaxo*, *&* [38] *pube Pelaſga*,
Eſſe putent, *decimum* [39] *quos* [40] *diſtulit Hector in annum*,

1 Faventia mihi. Trojanorum fatis vicißim ſua opponit, ſc. ut gentem Trojanam in hac ipſa terra deleat, quæ aliena præripit conjugia.
2 Gladio.
3 Impiam, conjugii violatricem.
4 Sponſâ.
5 Etiam me tangit.
6 Lædit. Ter. *Quo pacto Rhodium* tetigerim *in convivio.*
7 Menelaum, cui ablata fuit Helena uxor.
8 Contra raptorem conjugis.
9 Populis Menelai. Mycenæ patria Agamemnonis.
10 Verum dicent Trojani, ſe ſatis punito propter Helenæ raptum à Paride factum. Reſp. deliiſſent ergo peccare; didiciſſent odiſſe potius fœminas omnes, quam vel unam rapere: quod quia in Lavinia faciunt, iterum pereant.
11 Quia vallum habent intermedium, quo à nobis eripiuntur.
12 Dilationes, quas foſſæ faciunt.
13 Parvæ diſtantiæ à morte.
14 Fiduciam.
15 A Majori ad minus.
16 Æn. 2. *Tùm verò omne mihi viſum* conſidere in ignes *Ilium.*
17 Exhortatur ad oppugnandum.
18 Viri delecti ad militiam.
19 Veſtrum.
20 Caſtrorum Trojanorum munitionem.
21 Infirma, aut Trojanorum trepidantium metu.
22 Non mihi, ut Achilli, opus eſt πανοπλίᾳ Vulcaniiſque armis: ſatis enſis erit. 12. Æn.
23 Ut Græcis, Trojam expugnaturis.
24 Ad excidium Trojanorum.
25 Hoc propter Evandri, Tarchontis, Thuſcorumque auxilia.
26 Portò tenus, id eſt, circumquaque, aut ſtatim.
27 Non eſt quod timeant, ne per tenebras, & noctu capiantur, quod tempus maxi ne eſt opportunum inſidiis.
28 Quæ inertibus, non ſtrenuis viris, conveniunt.
29 Quibus Ulyſſes cum ſociis Palladium ex arce Trojana ſuſtulit
30 Per inſidias interemptis.
31 Illi.
32 Lignei.
33 Tenebroſa, id eſt, non inſidiis, Græci, rem agemus. Victoria non dolo, ſed virtute paranda eſt.
34 Ergo non per tenebras.
35 Ergo non per inertia furta.
36 Obſidere.
37 Militarem, id eſt, bellum.
38 Q. d. ignava reſpectu noſtri.
39 Danaos & Pelaſgos.
40 Dimovit à patria & victoria, aut extendit in caſtris verſantes.

Nunc

Non adeò, 1 *melior quoniam pars* 2 *acta diei*,
Quod supereſt, læti benè geſtu corpora rebus
3 *Procurate viri*, *&* 4 *pugnam* 5 *ſperate paratis*.
6 *Interea vigilum excubiis* 7 *obſidere* 8 *portas* 159
Cura datur Meſſapo, *&* 9 *mœnia cingere* 10 *flammis*,
Bis ſeptem Rutuli, 11 *muros qui* 12 *milite ſervent*,
Delecti: *aſt illos centeni* 13 *quemque ſecuti*
14 *Purpurei criſtis juroque* 15 *coruſci*.
Diſcurrunt, 16 *variantque vices*: 17 *fuſiq*; *per herbam*
Indulgent vino, *&* 18 *vertunt crateras* 19 *ahenos*. 165
20 *Collucent ignes*: *noctem* 21 *cuſtodia ducit*
Inſomnem ludo.
Hæc 22 *ſuper è vallo proſpectant Troës*, *&* *armis*
23 *Alta* 24 *tenent*: *nec non* 25 *trepidi formidine*
26 *portas*
Explorant, 27 *ponteſq*; *&* 28 *propugnacula* 29 *jungunt*: 70
Tela 30 *gerunt*: 31 *inſtant Mneſtheus*, 32 *acerque*
Sereſtus:
33 *Quos pater Æneas*, *ſi quando* 34 *adverſa* 35 *vocarent*,
Rectores 36 *juvenum*, *&* 37 *rerum dedit eſſe magiſtros*.
Omnis 38 *per muros* 39 *legio*, 40 *ſortita periclum*,
Excubat 41 *exercetq*; *vices*, *quod cuiq*; 42 *tuendum eſt*.
Niſus erat portæ cuſtos, 43 *acerrimus armis*,
44 *Hyrtacides*: *comitem Æneæ quem miſerat* 45 *Ida*
Venatrix, 46 *jaculo celerem*, 47 *levibuſque ſagittis*.
Et 48 *juxtà comes* 49 *Euryalus*, *quo pulchrior alter*

1 Major, aut magis opportuna.
2 Tranſacta.
3 Reficite.
4 Contra Trojanos.
5 Refecti affectate, aut cum ſpe exſpectate invaſionem Teucrorum.
6 Dùm ſe reficiunt.
7 Obſidendi. Enallage conjugationis.
8 Novæ Trojæ aut caſtrorum Trojanorum.
9 Vallum caſtrorum cingendi.
10 Accenſis ab excubitoribus. 11 Caſtrorum. 12 Multitudine militum. 13 Quemlibet centurionum. 14 Habentes in galeis criſtas purpureas. 15 Fulgentes. 16 Per vices ſuccedunt vigiliis, primæ, ſecundæ, tertiæ. 17 Diſperſi. 18 Funditus ebibunt. 19 Æreos. 20 In caſtris & cuſtodia. 21 Milites, qui excubabant, traducunt ludendo noctem ſine ſomno. 22 Deſuper. 23 Propugnacula. 24 Defendunt. 25 Trepidantes & feſtinantes. 26 An ſatis firmiter clauſæ atque munitæ ſint. 27 Ligneos, quos ſurſùm trahunt. 28 Pinnas ferro munitas, quibus hoſtem arceant. 29 Portis. 30 Ad muros. 31 Operi. 32 Vir ſtrenuus. 33 Duos. 34 Sicut hoſtium oppugnationes & obſidiones. 35 Exigerent eorum præſidium. 36 Al. *juveni*, id eſt, Alcanio, proſpectores, conſultores, inſtitutores, præſides. 37 Gerendarum. 38 In circuitu murorum. 39 Exercitus. 40 Sorte diviſa ad pericula depellenda. 41 Per vices excubat. 42 Defendendum eſt. 43 Maxime ſtrenuus in rebus bellicis. 44 Hyrtaci filius. Deſcribit Niſum à parente, ſtudioque jaculandi. Niſus & Euryalus numerantur inter amicorum parta, ut Pylade & Oreſtes & alii. 45 Mons Phrygiæ, & patria & parens venatorum opt. inter alios Niſi: aut, *Ida*, mater ejus. 46 Quia ſolum jaculum portare ſolebat. 47 Non ponderoſis. 48 Niſum. 49 Erat.

Non fuit 1 *Æneadum*, 2 *Trojana nec induit arma*, 180
Ora puer 3 *primâ signans* 4 *intonsa* 5 *juventâ.*
6 *His amor* 7 *unus erat, pariterque in bella ruebant:*
Tunc quoque 8 *communi portam statione tenebant.*
Nisus 9 *ait: Dii-ne hunc* 10 *ardorem* 11 *mentibus addunt,*
Euryale? 12 an sua cuique Deus fit dira cupido?
Aut pugnam, aut aliquid jamdudum invadere magnum. 186
Mens 13 *agitat mihi*, 14 *nec placida contenta quiete est.*
Cernis, quæ Rutulos 15 *habeat fiducia rerum?*
16 *Lumina rara micant: somno vinoque* 17 *soluti*
Procubuêre: silent latè loca: percipe 18 *porrò.* 190
19 *Quid dubitem, & quæ nunc animo sententia surgat.*
Æneam 20 *acciri omnes*, 21 *populusque, patresque*
Exposcunt, mittique 22 *viros, qui* 23 *certa reportent.*
24 *Si tibi, quæ posco, promittunt: (nam mihi facti*
Fama sat est) 25 *tumulo* 26 *videor reperire sub illo* 195
Posse viam ad muros, & 27 *mœnia Pallantea.*
Obstupuit magno 28 *laudum perculsus amore*
Euryalus; 29 *simul his* 30 *ardentem affatur* 31 *amicum:*
Me-ne igitur socium summis adjungere 32 *rebus,*
Nise, 33 *fugis? solum te in tanta pericula* 34 *mittã?* 200
Non 35 *ita me genitor*, 36 *bellis assuetus, Opheltes,*
37 *Argolicum terrorem inter, Trojæque labores,*

1 Æneadarum, id est, inter Æneadas.
2 Neque omnium, qui Trojana induerunt arma, alius quispiam pulchrior fuit.
3 Imberbia & lævia.
4 Lanugine & erumpente barba insigni.
5 Duobus.
6 Uniformis.
7 Deputati ad standum pro portis in eodem loco.
8 Ad Euryalum.
9 Vehementem affectum ad aliquid novi perficiendum. 10 Nostris. 11 An suam quisque cupiditatem magnam pro Dei instinctu habet? 12 Vehemens & magna. 13 Meditatur. 14 Nec mens potest quiescere, etiamsi quiescere coner. 15 Teneat. 16 Nocturnorum ignium. 17 Sepulti, obruti. 18 Profundius. 19 Quid mihi, varia in animo versantis, deliberetur tandem fixumque sedeat. 20 Advocari ad nos. 21 Alludit ad Romanorum consuetudinem; apud quos primum populus jubebat, deinde patres fiebant auctores. 22 Aliquos. 23 Renuncient, quid certi de hac re sit. 24 Propositio consilii. Si proceres Trojani tibi se soluturos promiserint, quæ poscant expeditionis hujus præmia; nam mihi facti fama sat est. Rationes enim postea reddit tres, cur Euryalum non admissurus comitem, sibi superesse velit. 25 Colliculo. 26 Mihi. 27 Ad Evandrum, ubi Æneam esse putabat. 28 Quia laus erat, per medios invisse ad Æneam. 29 Cum obstupesceret. 30 Cupidine gloriæ. 31 Nisum. 32 Quas paras. 33 Renuis? 34 Mitti finam? 35 Ut me socium fugere debeas. 36 Commendat patrem à virtute militari. 37 Inter bella, quæ Græci Trojanis inferebant, natum educatumque. Ter. *Quicquid perisset, decreverunt* tollere, infantes & ab obstetrice sublati, protinus nudi in terra statuebantur, Deorumque auxilium nascenti invocabatur. Indè à patribus tollebantur. Qui autem non tollebatur, pro abdicato & projectitio habebatur.

Subla-

Sublatum erudiit : nec tecum 1 *talia gessi.*
Magnanimum Æneam, & 2 *fata extrema secutus.* 204
Est hic, est 3 *animus* 4 *lucis contemptor, &* 5 *istum*
Qui 6 *vita bene credat emi,* 7 *quò tendis, honorem.*
8 *Nisus ad* 9 *hæc. Equidem de te nil* 10 *tale verebar?*
Nec 11 *fas : ne* 12 *non* 13 *ita me* 14 *referat tibi magnus*
15 *ovantem*
Iuppiter, aut 16 *quicumque oculis hæc aspicit* 17 *æquis.*
Sed si quis (18 *quæ multa vides* 19 *discrimine tali,* 210
Si quis in 20 *adversum rapiat casus-ve, Deus-ve,*
Te 21 *superesse velim : 22 tua vita dignior* 23 *ætas.*
24 *Sit, qui me* 25 *raptum* 26 *pugna, 27 pretio-ve*
redemptum
28 *Mandet humo* 29 *solita ; aut, si qua* 30 *id fortuna*
vetabit,
31 *Absenti* 32 *ferat* 33 *inferias,* 34 *decoretque* 35 *sepulchro.*
Neu 36 *matri miseræ tanti sim causa doloris,*
Quæ te sola, puer, multris è 37 *matribus* 38 *ausa,*
Prosequitur, magni 39 *nec mœnia curat Acestæ ;*
40 *Ille autem : Causas nequicquam* 41 *nectis inanes,* 220
Nec mea jam mutata loco sententia 42 *cedit.*
43 *Acceleremus, ait :* 44 *vigiles simul excitat : illi*
45 *Succedunt, servantque* 46 *vices :* 47 *stationè* 48 *relicta*

1 Ut me comitem fugias.
2 Usque ad fatalem terram.
3 Mens est.
4 Vitæ, præ gloria, id est, non curo mori.
5 Tuum, & à te modò contemptum.
6 Vitæ pretio.
7 Ad quem properas.
8 Respondit.
9 Euryali verba.
10 Quale tu suspicarisin præsentia, id est, satis confidebam virtuti & animositati tuæ. 11 Æquum erat de te quidquam dubitare. 12 Non fas est. 13 Quod sentio, dico. 14 Reducat. 15 Mediocri victoria lætantem. 16 Deus. 17 Favorabilibus. 18 Qualia pericula. 19 In periculo tali, quale est, per medios hostes viam captare. Solet enim rebus, præclare cœptis, rarò fortuna respondere. 20 Rem adversam, id est, mortem. 21 Supervivere post mortem meam. 22 Quam mea. 23 Est. 24 Ut sit. 25 Morte. 26 Inter pugnandum. 27 Sicut Achilles Hectoris corpus reddebat. 28 Sepeliat. 29 Ubi cæteri sepeliuntur : vel, more solito debitoque exequiarum munere. 30 Me habere legitimam sepulturam. 31 Mihi, id est, ut sit aliquis *qui*, &c. 32 Inferebantur autem sacris hisce mortuorum mel lac, oleum, vinum, sanguis, comæ. 33 Sacrificium inferis placandis fieri solitum. 34 Et qui ornet me. 36 Sc. *inani*, id est, cenotaphio. 36 Tuæ. 37 Trojanis, quæ in Sicilia manserant. 38 Mare iterum ingredi. 39 Nec cum reliquis matribus remansit in urbe, ab Acestâ, rege Siciliæ, condita donataque Trojanis : ut l. 5. 40 Euryalus respondit. 41 Ingeris nihil in me profuturas. 42 Mutabitur, neque cedet à stationè sua. 43 Properemus ad conceptum facinus. 44 Qui officio vigilandi addicti erant. 45 Quia Euryalus & Nisus vigiles erant : ideo illi succesisse. 46 Officium vigilandi. 47 Loco, vigilibus ad excubias agendas assignato. 48 Ab Euryalo.

1 Ipſe comes Niſo graditur, 2 regemque requirunt.
Cætera per terras omnes animalia 3 ſomno
Laxabant curas, & corda 4 oblita laborum. 225
5 Ductores Teucrûm 6 primi & delecta juventus,
Conſilium 7 ſummis regni de rebus habebant,
Quid facerent, quis-ve Æneæ 8 jam 9 nuntius eſſet.
10 Stant longis 11 adnixi 12 haſtis & ſcuta tenentes,
Caſtrorum, & 13 campi 14 medio: tum Niſus, & una 230
Euryalus, 15 confeſtim 16 alacres 17 admittier orat:
18 Rem magnam, pretiumque 19 morâ 20 fore. Primus Iulus
Accepit 21 trepidos, ac Niſum 22 dicere juſſit.
Tum 23 ſic Hyrtacides: 24 Audite ô mentibus æquis
Æneadæ, ne-ve hæc noſtris 25 ſpectentur ab annis, 234
Quæ 26 ferimus. 27 Rutuli ſomno vinoque 28 ſepulti
29 Conticuêre. 30 locum 31 inſidiis conſpeximus ipſi,
Qui pater bivio 32 portæ, quæ proxima Ponto.
93 Interrupti 34 ignes, æterque ad ſidera 35 fumus
Erigitur: 36 ſi fortuna permittitis uti, 240
37 Quæſitum Æneam ad mœnia Pallantea,
Mox hic cum ſpoliis, ingenti cæde 38 peractâ:
39 Affore cernetis: 40 nec vos via fallet euntes,
41 Vidimus obſcuris † primam ſub vallibus † urbem

1 Euryalus.
2 Aſcanium principem, regis filium, cui jus ad regnum. Ita l. 6. Ariadna, Minois regis filia, dicitur regina: & Laviniæ datur corona 7. l.
3 Dormiendo.
4 Erant.
5 Duces, gubernatores.
6 Præcipui.
7 Et jam quaſi extremis, & in ſummo periculo ſitis.
8 In tam arcta obſidione. 9 Qui talia nuntiaret. 10 Ductores Trojanorum. 11 Suffulti. 12 Quas in manibus habebant. 13 Areæ, quæ erat in nova urbe nondum ædificata. 14 Sc. in. 15 Pariter. 16 Læti, & præ ſe ferentes fiduciam. 17 Admitti ad conſilium. 18 Sc. & promittunt. 19 Differendi conſilii Q. d. fieri quidem poteſt, ut importunus videatur interventus hic noſter, qui conſultationes veſtras remoretur; fore tamen ſperamus, ut rei oblatæ pondus moram officio compenſet. 20 Ex ipſorum admiſſione. 21 Geſtientes. 22 Quod vellet. 23 Filius Hyrtaci Niſus ſic ortus eſt. 24 Quæ dicam. 25 Conſiderentur, id eſt, non judicentur pro juvenili ætate noſtra; qui ſumus penè pueri. 26 Adferimus. 27 Qui urbem hanc obſident. 28 Immerſi. Al. ſoluti. 29 Al. procubuere, id eſt, proſtraverunt ſe. 30 Aptum. 31 Rutulis faciendis. 32 Quod tendit ad portam caſtrorum, quæ proxima eſt Tyrrheno mari. 33 Aliis ſic. exſtinctis, aut certè deficientibus, quod ex fumo apparet: quod ſignum eſt ignium ſopitorum, atque eos dormire. 34 Rutulorum. 35 Sine flamma. 36 Si occaſione fortuitò nobis oblata per vos veſtrumque imperium uti liceat: neque enim ex rei militaris diſciplina atque ſacramenti à caſtris diſcedere in conſulto duce. 37 Inveſtigatum à nobis. 38 Adfuturum. 39 Ab ipſo nobiſcum. 40 Multos in viâ occidemus. 41 Dat cauſam. † Frontem ædificiorum urbis Pallantei exiſtentem ſub vallibus obſcuris; ſic enim è longinquo ſpectantibus viſa nemus & luci: l. 8. *ſolenne rex Arcas honorem Herculi ferebat Ante urbem in luco.*

1 Ve-

[1] *Venatu assiduo, & totum cognovimus* [2] *amnem.*
[3] *Hic* [4] *annis gravis, atque* [5] *animi maturus*
[6] *Alethes:*
Dii patrii, quorum semper sub [7] *numine Troja est,*
[8] *Non tamen omninò Teucros delere paratis,*
[9] *Cum tales animos juvenum, & tam certa* [10] *tuliſtis*
Pectora: ſic [11] *memorans, humeros dextraſque tenebat*
[12] *Amborum, & vultum lachrymis atque ora rigabat:*
Quæ vobis, quæ digna, viri, pro talibus auſis
Præmia poſſe rear ſolvi? pulcherrima primum
Dii, moreſque dabunt veſtri: [15] *tum cætera reddet*
[16] *Actutum pius Æneas, atque integer ævi*
Aſcanius, meriti tanti non [17] *immemor unquam.*
Inò ego vos, cui ſola ſalus genitore reducto,
([18] *Excipit Aſcanius*) *per magnos, Niſe, Penates,*
[19] *Aſſaracique Larem, & canæ penetralia* [20] *Veſtæ,*
[21] *Ob eſtor,* [22] *quæcunque mihi fortuna,* [23] *fideſq; eſt,*
In veſtris [24] *pono* [25] *gremiis) revocate parentem,*
[26] *Reddite* [27] *conſpectum: ſat nihil illo triſte* [29] *recepto.*
Bina [30] *dabo* [31] *argento perfecta, atque aſpera* [32] *ſignis*
Pocula, ſ3 devicta genitor quæ [34] *cepit* [35] *Arisba:*
Et [36] *tripodas geminos, auri duo magna talenta;*
Cratera antiquum, quem [37] *dat Sidonia Dido.*
Si verò capere Italiam, [38] *ſceptriſque potiri*
[39] *Contigerit victori, & prædæ* [40] *ducere ſortem:*
Vidiſti, quo Turnus equo, quibus [41] *ibat in armis*

1 Priuſquàm obſidio eſſet.
2 Tiberim, qui Pallantis urbem præterlabitur.
3 Inquit ad hæc verba.
4 Seniorteſſus, confectus. Horat Sat. 1. l. 1. *O fortunati mercatores*, gravis annis *Miles ait.*
5 Conſilio cæteros anteibat. Nam in ſenibus viget prudentia. Undè Ovid. *Seris venit uſus ab annis.* Sic Æn. 5. *Hoc Helymus facit, hoc ævi maturus Aceſtes.*
6 Vir Trojanus, cujus conſilio in 5. uſus eſt Æneas.
7 Divino nutu & poteſtate.
8 Tametſi hactenùs in ſummo periculo verſamur.
9 Quandoquidem.
10 Protuliſtis, produxiſtis.
11 Alethes.
12 Euryali & Niſi.
13 O viriles animi!
14 Præmia.
15 Inſuper.
16 Statim & in præſentia Æneas, in poſterum & æternum Aſcanius, ubi ad ætatis maturitatem & imperium ſummum pervenerit.
17 Futurus.
18 Sermonemvex ore loquentis capit Aſcanii, ut ad quem iſti propius ſpectant.
19 Et per Deum familiarem domus Anchiſæ.
20 Antiquiſſimæ Deorum terræ, & parentis Deorum.
21 Adjuro.
22 Quicquid caſu aut conſilio agendum eſt.
23 Quæ in principe debet eſſe maxima.
24 Colloco eam fortunam & fidem.
25 Poteſtate veſtrâ, id eſt, me commendo veſtræ virtuti.
26 Nobis.
27 Ejus.
28 Erit nobis.
29 In caſtra ſua.
30 Vobis.
31 Sc. *ex.*
32 Inſculptis.
33 A Trojanis priùs; poſteà iterum à Græcis expugnata.
34 Ab Helenos.
35 Phrygiæ oppido.
36 Sedes, quales ſunt tripodes Apollinis.
37 Vobis; quia mihi ab eâ datum eſt.
38 Regalibus inſignibus.
39 Mihi, aut patri.
40 Conſtituere, ita ut dux ſibi quodvis munus extra ſortem reſiſtat.
41 Equitabat heri; cum nos provocaret in campum.

1 Aureis armis insigniti. 2 Equum. Sic. Il. 10. Hector Doloni promittit equos Achillis. 3 Quem Turnus habebat. 4 Galeæ ejus. 5 Purpureas. 6 Extra sortem divisæ prædæ, ex sortes recipiam, & tibi dabo. 7 Ex hoc tempore. 8 Ancillarum fertilium. 9 Sc. dabit. 10 Qui mihi ætate vicinores, & minus anteis, quàm. Nisus. 11 Formâ & forti pectore.

1 *Aureus?* 2 *ipsum illum* 3 *clypeum*, 4 *crista*sque 5 *rubentes*
6 *Excipiam sorti*, 7 *jam nunc tua præmia*, *Nise*.
Prætereà his sex genitor lectissima 8 *matrum*
Corpora, *captivosque dabit*, *suaque omnibus arma*:
9 *Insuper his*, *campi quod rex habet ipse Latinus*.
Te verò, *mea* 10 *quem spatiis propioribus ætas*
Insequitur, 11 *venerande* 12 *puer*, *jam* 13 *pectore toto*
Accipio, *&* 14 *comitem casus complector in omnes*.
Nulla meis sine te quæretur gloria rebus,
Seu pacem, *seu bella geram*: *tibi maxima rerum*,
Verborumque 15 *fides*. *Contra quem talia fatur*
Euryalus: *Me* 16 *nulla dies tam fortibus ausis*
17 *Dissimilem arguerit*; 18 *tantùm fortuna secunda*,
Aut ad versa cadat: *sed te*, 19 *super omnia dona*,
Unum oro: *genitrix*, *Priami de* 20 *gente vetustâ*.
Est mihi: *quam miseram* 21 *tenuit non* 22 *Ilia tellus*
Mecum incedentem; *non* 23 *mœnia regis Aceste*.
Hanc ego nunc, *ignarum hujus*, *quodcunque pericli est*,
24 *Inque salutatam* 25 *linquo*; (*nox*, *& tua tectis*
26 *Dextera*) *quòd nequeam lachrymas perferre parentis*.
At tu, *oro*, *solare* 27 *inopem*, *& succurre* 28 *relictæ*:
Hanc sine me spem ferre 29 *tui*: 30 *audentior ibo*
In casus omnes. 31 *Perculsa mente dederunt*
Dardanidæ lacrymas: *ante omnes pulcher* 32 *Iulus*.
Atque 33 *animũ* 34 *patria* 35 *strinxit pietatis* 36 *imago*.
Tum sic 37 *effatur*.
Spondeo dignatuis ingentibus omnia cœptis:

12 Euryale. 13 Perfecto amore. 14 Te socium. 15 Commissio & creditio erit. 16 Nullum tempus. 17 Imparem aut indignum probaverit. 18 Hoc tantùm de me promitto; fortuna, quod volet, faciat, qualitercunque evenerit, sive prosperè, sive adversè. Al. *tantum fortuna secunda, Haud adversa cadat.* 19 Plus quàm. 20 Genere nobili & antiquo ipsius Priami. 21 Ut me sequeretur. 22 Trojana. 23 Tenuerunt in Siciliâ. 24 Tmesis. Insalutatam non valedicto. 25 Relinquo. 26 Virtus. 27 Miseram & consolationis atque auxilii indigentem. 28 A me. 29 De te, id est, fac me posse sperare, te non defuturum precibus meis. 30 Audacior. 31 Commiseratione pueri. 32 Dedit lachrymas. 33 Ejus. 34 Qualis est in Æneâ patre Pathos à similitudine passionis, quam Oratores συμπάθειαν vocant: de quo vide Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 35 Coarctavit. 36 Repræsentavit Euryalus caritatem erga parentes. 37 Julus, id est, Ascanius.

1 *Nam*

Objiciunt equites ſeſe ad 1 *divortia* 2 *nota*,
3 *Hinc atque hinc, omnemque* 4 *abitum cuſtode* 5 *co-*
ronant. 380
6 *Sylva* 7 *fuit late dumis, atque ilice* 8 *nigra*,
9 *Horrida, quam* 10 *denſi complerant undiq;* 10 *ſentes:*
11 *Rara per* 12 *occultos* 13 *ducebat ſemita calles.*
Euryalum tenebræ ramorum, oneroſaque 14 *prada*,
Impediunt, 15 *fallitque timor regione viarum.* 385
Niſus 16 *abit: jamque* 17 *imprudens evaſerat hoſtes*,
Atque locos, qui poſt, 18 *Albæ de nomine*, 19 *dicti*
Albani, 20 *tum rex* 21 *ſtabula alta Latinus habebat*,
22 *Vt ſtetit, & fruſtra abſentem reſpexit* 23 *amicum:*
24 *Euryale infelix, qua te regione reliqui?* 390
Quave ſequar? rurſus 25 *perplexum iter omne re-*
volvens
26 *Fallacis ſylvæ, ſimul & veſtigia* 27 *retro*
28 *Obſervata* 27 *legit*, 29 *dumiſque ſilentibus errat.*
Audit equos, audit ſtrepitus, & ſigna ſequentum.
Nec longum 30 *in medio* 31 *tempus: cùm* 32 *clamor ad*
33 *auras* 395
Pervenit, ac videt Euryalum: quem jam 34 *manus*
omnis,
35 *Fraude loci, & noctis, ſubito* 36 *turbante tumultu*,
Oppreſſum rapit, & conantem 37 *plurima* 38 *fruſtrà.*
39 *Quid* 40 *faciat? quà vi juvenem, quibus audeat*
armis.
Eripere? an ſeſe medios 42 *morituros in hoſtes*
Inferat, & pulchram 43 *properet per* 44 *vulnera mortem?*

1 Diverticula viarum, ſemitas tranſverſas.
2 Sibi, quia Latini erant.
3 Utrimque
4 Locum, per quem abire poſſent.
5 In morem coronæ cingunt.
6 Deſcriptio ſylvæ ab arborum generibus.
7 Illic.
8 Denſâ & obſcura.
9 Aſpera.
10 Spinæ denſè conditæ.
11 Auguſta.
12 Aſpinis & vepribus.
13 Euntes illac.
14 Spoliorum.
15 Facit eum errare, quia ignoravit regionem viarum. 16 Aufugit. 17 Ignarus relicti Euryali. 18 Urbis. 19 Sum. 20 Cum hoc fieret. 21 Equorum. 22 Poſtquam Niſus ſteterit ad illos lacus. 23 Euryalum. 24 Hæc ſecum. 25 Implicitum variis circuitibus. 26 Ambagibus ſemitarum. 27 Repetit. 28 Memoriæ mandata. Idem dictum eſt in 2. de Æne. 2. Creuſam repetente. 29 Inter dumos, ubi alta erant ſilentia. 30 Inter auditum ſonum, ſive clamorem & viſum Euryalum. 31 Erat. 32 Eorum ſc. qui Euryalum comprehenderant. 33 Niſi. 34 Multitudo. 35 Quia non invenerat per ſylvas abitum. Sic modò dixit, *Fallacem ſylvam*, 36 Perturbante eum. 37 Sc. eluctari, aut hoſtem ferire. 38 Quia circumventus à multis, nihil potuit. 39 Pachos ab addubitatione, quam Græci ἀπόρημα vocant. Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 40 Niſus. 41 Quibus viribus, copiis aut auxiliis? 42 Certus mori. 43 Celeriter provocet. 44 Et ab hoſtibus illata, & ab iis ſuſcepta.

[1] *Ocius* [2] *adducto torquens* [3] *haſtile lacerto* ;
Suſpiciens altam Lunam, ſic [4] *voce precatur* :
Tu [5] *Dea, tu* [6] *præſens noſtro ſuccurre* [7] *labori*,
Aſtrorum [8] *decus, & nemorum,* [9] *Latonia, cuſtos !* 405
Si qua [10] *tuis unquam* [11] *pro me pater Hyrtacus* [12] *aris*
Dona tulit ; ſi [12] *qua ipſe meis venatibus auxi*,
Suſpendi-ve [13] *tholo, aut* [14] *ſacra ad* [14] *faſtigia fixi* :
Hunc [15] *ſine me turbare globum, &* [16] *rege tela per auras.*
Dixerat [17] : *& toto connixus corpore*, [18] *ferrum* 410
Conjicit : *haſta volans noctis diverberat* [19] *umbras*,
Et venit [20] *averſi in* [21] *tergum* [22] *Sulmonis, ibique*
Frangitur, ac [24] *fixo tranſit* [25] *præcordia* [26] *ligno*.
Volvitur [28] *ille, vomens calidum de pectore* [29] *flumen*
Frigidus, & longis ſingultibus ilia [30] *pulſat*. 415
Diverſi [32] *circumſpiciunt* : [33] *hôc acrior idem*,
Ecce, aliud [34] *ſummâ telum* [35] *librabat* [34] *ab aure*,
Dum [36] *trepidant* : [37] *it haſta Tago per tempus utrumque*
Stans [38], *trajectoque* [39] *hæſit tepefacta cerebro*.
Sævit atrox [41] *Volſcens, nec teli conſpicit uſquam*
Auctorem, nec [42] *quò ſe ardens* [43] *immittere poſſit*.
Tu [44] *tamen* [45] *interea calido mihi ſanguine pœnas*
Perſolves [46] *amborum, inquit* : [47] *ſimul enſe* [48] *recluſo*

1 Citò. 2 Adſe, ut fortius emittat. 3 Jaculum. 4 Verbis expreſſis, cùm & mente precari poſſet. 5 Quia Dea es. 6 Favorabilis, aut citò. 7 Laborioſo periculo. 8 Ornamentum. 9 Latonæ filia Diana, aut Luna. 10 Ad tuas aras. 11 Pro ſalute meâ. 12 Aliqua dona. 13 Ad trabium inæde tuâ connexionem. *Tholus* enim eſt pars illa ſub tecto, in quâ trabes coëunt, fixo inſuper ſcuto, à quo dona & ſpolia ſuſpendebantur, quæ ſacrabantur Dris. 14 Sublimitatem delubri aut veſtibuli ſacri. 15 Multitudinem hanc trecentorum militum confuſam diſtrahere ac diſſipare, quò amicum eripiam. 16 Nam & ipſa Diana venatrix jaculatoriæ artis præeſt cum fratre. 17 Niſus. 18 Haſtile ferreum. 19 Tenebras dubias. 20 Averſe ſtantis, aut averſi à Niſo converſi ad Euryalum, Al. *ad verſi*, id eſt, è regione ſtantis. 21 Scutum tergore tectum. 22 Interemit Sulmone. 23 Haſta. 24 Al. *fiſſo*, id eſt, fracto. 25 Intima cordis. 26 Scuti. 27 Retortum. 28 Sulmo. 29 Sanguinem. 30 Trahit. 31 Ad diverſa loca. 32 Rutuli admirati, undè telum in Sulmonem per tenebras proficiſceretur. 33 Per hunc talem eventum Niſus vehementior factus. 34 Deſuper, & longè educto brachio. Geſtus jaculantis exprimitur. Nam manualia tela aut ab aure, aut à latere jaciuntur. 35 Circumtorando emittebat. 36 Metu & feſtinatione. 37 Al. *iit*, id eſt, tranſiit. 38 Cum impetu magno volans. 39 In eo. 40 Ferocior fit. 41 Equitum magiſter. 42 In quem. 43 Inferre. 44 Tametſi non conſpiciam autorem, nec quem punire meritò debeam. Ad Euryalum loquitur. 45 Dùm autor te li latebit. 46 Sulmonis & Tagi cæſorum. 47 Cùm id diſceret. 48 Evaginato.

Ibat 1 *in Euryalum. Tum* 2 *verò exterritus,* 3 *amens*
Conclamat Niſus, nec ſe celare tenebris 425
Amplius, aut 4 *tantum potuit perferre dolorem.*
5 *Me, me: adſum, qui* 6 *feci: in me convertite ferrum,*
O Rutuli: mea fraus omnis: nihil 7 *iſte, nec auſus,*
*Nec potuit (*8 *cœlum hoc, &* 9 *conſcia ſidera* 10 *teſtor:)*
11 *Tantum infelicem nimium dilexit amicum.* 430
Talia dicta 12 *dabat: ſed viribus enſis* 13 *adactus*
14 *Tranſadigit coſtas, & candida pectora rumpit.*
15 *Volvitur Euryalus letho, pulchroſque per artus*
16 *It cruor, inque humeros cervix collapſa recumbit,*
17 *Purpureus veluti cum flos* 18 *ſuccidit aratro* 435
19 *Langueſcit* 20 *moriens,* 21 *laſſo-ve* 22 *papavera collo*
Demiſêre caput, pluvia cum forte gravantur.
At niſus ruit in 23 *medios,* 24 *ſolumque per omnes*
Volſcentem petit, 25 *in ſolo Volſcente moratur.*
Quem circum glomerati hoſtes, hinc comminus, atque hinc
26 *Proturbant:* 27 *inſtat* 28 *non ſegnius,* 29 *ac rotat enſem*
30 *Fulmineum, donec* 31 *Rutuli clamantis in ore*
32 *Condidit adverſo, &* 33 *moriens animam abſtulit* 34 *hoſti.*
Tum ſuper 35 *exanimem ſeſe projecit* 36 *amicum*
37 *Confoſſus,* 38 *placidaque ibi demum morte quievit.*
Fortunati 39 *ambo! ſi quid mea carmina* 40 *poſſunt,*
Nulla dies unquam 41 *memori vos eximet ævo:*

1 Contrà.
2 Maximè.
3 Exiſtens, ſine mente, quia Euryalum ſalvare non poterat.
4 Quantus erat, amicum ante oculos interfici.
5 Me occidite, me ferro petite.
6 Facinus quo illi perierunt.
7 Quem occiditis.
8 Sed quo ſumus.
9 Facti & teſtes rerum in nocte geſtarum.
10 In teſtimonium veritatis cito.
11 Me, cui ſe comitem junxit. Potuit & eſſe Euryalum.

Epiphonematis loco. In tantum Niſus dilexit infelicem 12 Niſus. 13 A Volſcente. 14 Tranſit. 15 Proſternitur. 16 Fluit. 17 Hyacinthus. 18 Reciſus vomere aut falce. 19 Flaccescit. 20 Morte animæ vegetativæ, id eſt, deſiccari incipit. 21 Defatigato pondere. 22 Herbæ ſomniferæ. 23 Hoſtes. 24 Alis omnes præteriens Volſcentem aggreditur. 25 Cum illo ſolo congreditur, eumque unum ſternere conatur. 26 Protelant, cum turba & impetu irruunt, ut Volſcentem protegant. 27 Niſus inſtat in perſequendo Volſcente. 28 Ac ſi proturbatus non eſſet. 29 Circumagit. 30 In morem fulminis vibratum. 31 Volſcentis. 32 Abſcondidit eum. 33 Lethaliter vulneratus. 34 Volſcenti. 35 Mortuum, in quo non erat anima. 36 Euryalum. 37 Ipſe à ſe, vel ab hoſtibus. 38 Placente, quia ibi erat corpus amici: *vel*, contentus peremptо hoſte. 39 Eſtis. 40 Ad felicitatem facere poſſunt. 41 Veſtri.

1 Quamdiu familia Æneæ habitabit Romam. 2. Tarpejam rupem, vel Deum. Cum Tarquinius Terminũ voviſſet Jovi templum in rupe Tarpeja, cererique Dii à Numa ibi dicati ceſſiſſent, Terminus ſolus, qui ſub forma ſaxi colebatur, cedere noluit: quod omen arripuerunt Romani, Imperium ſibi fore æternum.

1 *Dum domus Æneæ Capitoli* 2 *immobile ſaxum*
Accolet, 3 *imperiumque* 4 *pater Romanus habebit.*
5 Victores 6 *prædâ Rutuli* 7 *ſpoliiſque potiti,*
Volſcentem 8 *exanimem flentes in* 9 *caſtra ferebant,*
Nec minor in caſtris 10 *luctus, Rhamnete reperto*
11 Exangui, & 12 primis 13 *unà ioc* 13 *cæde peremptis,*
Serranoque, Numaque: ingens 14 *concurſus ad ipſa*
Corpora, 15 *ſeminecesq; viros, tepidaque* 16 *recenti*
Cæde locum, & plenos ſpumante ſanguine rivos.
Agnoſcunt ſpolia 17 *inter ſe, galeamque* 18 *nitentem*
Meſſapi, & multo phaleras ſudore 19 *receptas,*
20 *Et jam prima novo ſpargebat lumine terras,*
21 *Tithoni* 22 *croceum linquens* 23 *Aura cubile:*
Iam ſole 24 *infuſo, jam* 25 *rebus luce* 26 *refectis,*
Turnus in arma viros, armis circumdatus ipſe,
Suſcitat, 27 *eratafque acies: in prælia cogit*
28 *Quiſque* 29 *ſuos, variiſq;* 30 *acuunt* 31 *rumoribus*
32 *iras.*
33 *Quin ipſa arrectis (viſu miſerabile) in haſtis*
Præfigunt capita, & multo clamore ſequuntur,
Euryali, & Niſi.
Æneadæ 34 *duri, murorum in parte ſiniſtra,*
Oppoſuêre aciem (nam 35 *dextera cingitur* 36 *amni)*
Ingenteſq: 37 *tenent feſſus, &* 38 *turribus altis*
Stant 39 *mœſti:* 40 *ſimul ora virûm* 41 *præfixa videbant.*

3 Rerum omnium. 4 Princeps, Imperator. 5 Qui victores jactabant, cùm potius victi cenſendi eſſent. 6 Rerum, quas exportarant. 7 Quæ è caſtris Turni extulerant. 8 Mortuum. 9 Turni. 10 Erat. 11 Sine ſanguine, id eſt, occiſo. 12 De primoribus. 13 Unius noctis occiſione. 14 Fit. 15 Semimortuos. 16 Sanguine recenter cædem effuſo. 17 Quorum fuerant, quæ Nio & Euryalo abſtulerant. 18 Quâ agnitus erat Euryalus. 19 Iterum atque iterum captas, & prius ab Euryalo aliis ablatas, & nunc rursus à Rutulis Euryalo. 20 Deſcriptio diei. 21 Regis Orientalis. 22 Crocei coloris. 23 Pars auroræ. 24 In aërem. 25 Quæ occultæ fuerant tenebris. 26 Denudatis & apertis. 27 Æreis armis munitas. 28 Quilibet ducum. 29 Subditos. 30 Incendunt. 31 Duos Latinos Euryalum & Niſum, per eorum caſtra tranſire auſos, tantam cædem ſtragemque in caſtris nocte eâ edidiſſe. 32 Ex Euryali & Niſi audacia ſuſceptas. 33 Quinetiam. 34 Laboribus aſſueti, & adverſa fortiter tolerantes. 35 Pars. 36 Tiberi. 37 Defendunt. 38 Sc. *in*, aut *pro*. 39 Propter amicorum necem. 40 Simulac. 41 Haſtis.

Nota nimis miseris, atroque fluentia 1 *tabe.*
Interea pavidam 2 *volitans pennata per urbem*
3 *Nuncia fama ruit, matrisque* 4 *allabitur aures*
Euryali: ac 5 *subitus* 6 *miseræ calor ossa reliquit.* 475
Excussi manibus 7 *radii,* 8 *revolutaque* 9 *pensa.*
10 *Evolat infelix, & fœmineo ululatu,*
Scissa comam, muros amens, atque 11 *agmina cursu*
12 *Prima petit: non illa* 13 *virûm, non illa pericli,*
Telorum-ve memor: cœlum 15 *dehinc* 15 *quæstibus*
implet, 480
16 *Hunc ego te, Euryale, aspicio? tu ne ille* 17 *senectæ*
Sera mea 18 *requies? potuisti linquere solam*
Crudelis? nec te, sub tanta pericula missum,
Affari 19 *extremum miseræ* 20 *data copia* 21 *matri?*
Heu, 22 *terra, ignota, canibus data præda Latinis,* 485
23 *Alitibusque jaces! nec te, tua* 24 *funera, mater*
Produxi, 25 *pressi-ve oculos, aut vulnera lavi,*
26 *Veste tegens: tibi* 27 *quam noctes festina dieque*
28 *Urgebam, &* 29 *telâ curas* 30 *solebar* 31 *anilos.* 489
Quò 32 *sequar? aut quæ nunc artus, avulsaque membra*
Et 33 *funus lacerum tellus habet?* 34 *hoc* 35 *mihi de te,*
Nate, refers? hoc fum terraque marique secuta?
36 *Figite me, si qua* 37 *est pietas, in me* 38 *omnia tela*
Conjicite, ô Rutuli: me primam absumite 39 *ferro.*

1 Sanguine corrupto.
2 L. 11. *Et jam fama volans, tanti præmuntia luctus, Euandrum, Euandriq; domos & mania complet.*
L. 12 *Hinc totam infelix vulgatur fama per urbem.*
3 Malorum.
4 Lapsu perv nit.
5 Subitò aufugiens.
6 Matri.
7 Rotæ, quâ nebat, aut fila ad textoriam artem volebat.
8 Retrorsum volumina.

ta sunt. 9 Fila nendo ducta. 10 E domo. 11 Virorum. 12 Mulierum. 13 Quòd non deceret inter viros sic divagari. 14 Postquam, nati ora conspexit. 15 Puerilis. 26 Talem, sc. detruncatum, & atro tabo fluentem? Lamentatio matris Euryali. 17 Spe mea future requies senectæ meæ. 18 Quem sperabam fore requiem? 19 Supremo loco. 20 Facultas est facta. 21 Mihi. 22 Sc. *in.* 23 Avibus. 24 Sc. *in* vel, *ad*: vel, *funera*, id est, nec ego funerea, quæ debebam esse funera tua, id est, præfecta funeri tuo, extuli ad vestibulum domus, cùm efferreris. 24 In morte clausi. Oculos mortuorum claudere solebant proximi, filii, mater, aut pater. Penelope apud Ovid. in Hero. ep. *Dii, precor, hoc jubeant, ut euntibus ordine fatis, Ille* (Telemachus) *meos* oculos comprimat, *ille tuos.* Ariadne ad Theseum: *Ergo ego nec lacrymas moritura videbo, Nec mea qui digitis* lumina condat, erit. 26 Funebri. 27 Ex more veterum, qui sibi aut suis in vita funebrem parabant vestem, quâ mortui efferrentur. 28 Urgenter contexebam, aut nebam. 29 Texendo telam. 30 Leniebam. 31 Senectutis. 32 Te 33 Cadaver. 34 Hoc caput, funus, vel etiam solatium, aut beneficium? 35 Matri tuæ. 36 In vobis. 37 Transfigite jaculis. 38 Omne genus telorum. 39 Gladio ferreo.

Aut tu magne 1 *pater Divum*, 2 *miserere, tuoq;* 455
3 *Invisum* 4 *hoc detrude* 5 *caput sub Tartara* 5 *telo*,
6 *Quando* 7 *aliter nequeo* 8 *crudelem abrumpere vitam.*
9 *Hoc fletu* 10 *concussi* 11 *animi*, 12 *mœstusque per* 13 *omnes*
It gemitus: 14 *torpent* 15 *infracta ad pralia vires*,
16 *Illam* 17 *incendentem luctus*, 18 *laus*, *& Actor*, 500
Ilionei monitu, *& multùm lacrymantis Iuli*,
19 *Corripiunt*, 20 *interque manus sub tecto reponunt*
At 21 *tuba* 22 *terribilem sonitum procul ære canoro*
Increpuit: 23 *sequitur* 24 *clamor*, *cœlumq;* 25 *remugit*.
26 *Accelerant acta pariter* 27 *testudine* 28 *Volsci*, 505
Et 29 *fossas implere* 30 *parant*, *ac* 31 *vellere vallum*.
Quærunt pars aditum, *& scalis ascendere muros*,
32 *Quà rara est* 33 *acies*, 34 *interlucet que corona*
35 *Non tam spissa viris*: *telorum effundere contrà*
Omne genus 35 *Teucri*, *ac duris* 37 *detrudere* 38 *contis*,
Assueti 39 *longo muros defendere bello*.
Saxa quoq; 40 *infesto volvebant pondere*, *si* 41 *qua*
Possent 42 *tectam aciem perrumpere*: *cum tamen* 43 *omnes*
44 *Ferre* 45 *libet subter densa testudine* 43 *casus*.
Nec jam 46 *sufficiunt*: *nam*, *quà* 47 *globus imminet ingens*, 515
48 *Immanem Teucri* 49 *molem* 50 *volvuntque*
51 *ruunique*.:

1 O Jupiter. 2 Mei. 3 Superis. 4 Me. 5 Fulmine. 6 Quandoquidem. 7 Altâ viâ. 8 Miserabilem, me crudeliter torquentem. 9 Matris Euryali. 10 Perculsi sunt. 11 Trojanorum. 12 Mœroris index. 13 Trojanos. 14 Pigrescunt, labàscunt. 15 Priùs infractæ, nunc torpent: vel *infractæ*, id est, valdè fractæ. 16 Matre Euryali. 17 Excitantem. 18 Trojam illi. 19 Simul rapiunt, & abducunt. 20 Adductam. 21 Bellica. Præparatio ad oppugnationem. 22 Bellicum signum. 23 Tubæ clangorem. 24 Virorum. 25 Resonat. 26 Celeriter in saltem faciunt. 27 Coopertura ex clypeis, sicut testudo testa sua integitur. 28 Italiæ populi, qui Volscente magistro advenerant. 29 Vallorum. 30 Nituntur. 31 Diruere seu dejicere munitionem castrorum ex palis seu stipitibus factam. 32 Quà rari stant propugnatores, neque corona & pinnæ murorum frequenti defensore stipatæ. 33 Trojanorum. 34 Per medium ac parum lucet circumstantium manus. 35 Habens intervalla, per quæ lux quædam apparebat. 36 Parant. 37 Ascendentes. 38 Sudibus. 39 Bello decennali in Troja antiqua. 40 Molestante. 41 Sc. *vi*, aut *ratione*, id est, ut quacunque ratione. 42 Clypeis, id est, sub testudine incedentem. 43 Omnia adversa. 44 Tolerate. 45 Hostibus eorum, id est Volscis & Rutulis. 46 Rutuli non ferre seu sustinere valent vim Teucrorum. 47 Cuneus hostium. 48 Maximi ponderis. 49 Fragmentum muri aut rupis. 50 Devolvunt. 51 Cum impetu prosternunt. Sic Ter. *Cateros* ruerem, *agerem*, *raperem*, *tunderem*, *prosternerem*.

Qua-1 ſtravit Rutulos latè, armorumque reſolvit
2 Tegmina: nec curant 3 caco contendere Marte
Ampliùs 4 audaces Rutuli; ſed pellere vallo
5 Miſſilibus certant. 520
Parte alia horrendus viſu quaſſabat 6 Etruſcam
7 Pinum, & 8 fumiferos infert Mezentius ignes.
At Meſſapus, equûm domitor, 9 Neptunia proles,
10 Reſcindit vallum, & ſcalas 11 in mœnia 12 poſcit.
13 Vos, ô 14 Calliope, precor, 15 aſpirate canenti, 525
Quas ibi 16 tùm 17 ferro ſtrages, quæ funera Turnus
Ediderit, quem quiſque virûm demiſerit 18 Orco:
Et mecum ingentes 19 oras evolvite belli.
Et 20 meminiſtis enim, Diva, & memorare poteſtis.
21 Turris erat 22 vaſto ſuſpectu, & 23 pontibus altis,
Opportuna 24 loco: ſummis quam viribus omnes 531
25 Expugnare Itali, ſummaque 26 evertere 27 opum vi
Certabant: 28 Troes contrà defendere ſaxis,
Perque 29 cavas 30 denſi tela 31 intorquere feneſtras.
32 Princeps ardentem conjecit 33 lampada Turnus, 535
Et 34 flammam affixit 35 lateri; qua 36 plurima vento
37 Corripuit tabulas, & poſtibus hæſit 38 adeſis.
Turbati 39 trepidare 40 intùs, fruſtraque 41 malorum
Velle fugam, dùm ſe 42 glomerant, retroque 43 reſidunt
In partem, quæ 44 peſte caret: tùm 45 pondere turris 540

1 Proſtravit.
2 Ex clypeis facta, id eſt, ipſam teſtudinem, quæ armorum erat connexio.
3 Non viſi, nec planè videntes, id eſt, ſubter teſtudine.
4 Licet, audaces.
5 Sagittis.
6 Quia ipſe Etruſcus erat.
7 Haſtam ex ſolidâ pinu, *vel*, facem pineam.
8 Pice & reſina, aut ſulphure illitos.
9 Neptuni filius, quia equi originem habuerunt à Neptuno.
10 Reſecat.
11 Ad mœnia expugnanda, diſſecto prius vallo.
12 Exigit à ſuis.
13 Muſas omnes.
14 Unam nominat, reginam ſc. & principem, reliquas Muſas implicitè invocat.
15 Favorem date, & inſpirate mihi.
16 Cum aſſilirent caſtra Trojanorum.
17 Enſe ferreo.
18 Ad infernum.
19 Extremitates, id eſt etiam extremas partes, ſpatia magna. Metaphora eſt petita ab annalibus, qui evolvuntur ab iis, qui res geſtas diſquirunt.
20 Memoriâ tenetis hæc omnia, utpote Mnemoſynes filiæ: vide eundem hunc verſum l. 7. v. 645.
21 Quædam.
22 Habens vaſtum ſuſpectum, id eſt, turris erat alta & ampla.
23 Tabulatis, quibus aſcendebatur turris ab intra, *vel* pontibus inter propugnacula: ut ſupra.
24 Circa portas.
25 Evincere.
26 Funditus dejicere.
27 Auxiliorum & facultatum ſuarum.
28 Certant.
29 Patulas.
30 Frequentes, ſc. *certabant*.
31 In Italos.
32 Exercitus & ejus oppugnationis.
33 Facem.
34 Facem, in qua erat flamma.
35 Turris.
36 Plurimùm aucta.
37 Simul invaſit & incendit.
38 Quos adedit.
39 Trepidabant.
40 Qui intus erant.
41 Periculorum imminentium, id eſt, everſionis cum turri.
42 In morem glomeris volvuntur.
43 Se recipiunt.
44 Incendio, igne. Sic l. 5. *Eſt vapor, & toto deſcendit corpore peſtis*, eſt, flamma.
45 Mole ſua.

1 Procubuit subitò, & cœlum tonat omne 2 fragore.
3 Semineces ad terram, immani mole 4 secuta,
Confixique suis 5 teli, & pectore duro
6 Transfossi ligno veniunt: vix unus Helenor.
7 Et Lycus, 8 elapsi: quorum 9 primævus Heleno, 545
Mæonio regi 10 quem serva 11 Lycymnia 12 furtim
13 Sustulerat, 14 vetitisq; ad Trojam miserat armis,
Ense 15 levis 16 nudo, 17 parmaque inglorius alba.
18 Isque, ubi se Turni media inter 19 millia vidit,
20 Hinc acies 20 atque hinc acies astare Latinas: 550
Vt 21 fera quæ densa 22 venantum 23 septa corona
Contra tela furit, seseque 24 haud nescia morti
Injecit, & saltu supra 25 venabula fertur:
Haud aliter 26 juvenu medios 27 moriturus in hostes
Irruit, & quæ tela videt densissima, tendit. 555
At 28 pedibus longè 29 melior Lycus, 30 inter & hostes,
Inter & arma, 31 fuga 32 muros 33 tenet; altaq; 34 certat
Prendere 35 tecta, 36 manu, sociumque attingere dextra.
Quem Turnus pariter cursu teloque secutus, 559
Increpat 37 his, 8 victor: Nostras-ne 39 evadere, demens,
Speraßi te possem manus? simul arripit ipsum
Pendentem, & magna muri cum parte 40 revellit:

1 Prostrata est.
2 Ruinæ.
3 Ipsi Trojani corruunt semimortui, priusquam terram contingerent.
4 Sequente eos, id est, cadente postquam ipsi cum altera parte ceciderant.
5 Quæ in manibus habebant.
6 Transfixi.
7 Sc. alter.
8 Elapsi sunt e ruina.
9 Ad hùc in primo ævo florens. Ætate major forte cum respectu ad Lycum tanquam fratrem. 10 Helenorem. 11 Nomine. 12 Illegitimo concubitu. 13 Natum educaverat. Sic suprà v. 202. *Argolicum terrorem inter, Trojæque labores* Sublatum *erudiit*. 14 Lege militari, quæ servis olim capitis pœna interdicebat militiam: vel *vetitis*, propterà quod tyro esset & nondum bella tractare sciret. 15 Celer & expeditus. 16 Stricto, id est, levis armatura miles, habens solummodò ensem. 17 Brevi scuto, & nullo insigni adhuc ornato, ignobilis, nullamque gloriam consecutus. Tironibus Rom. ad quos alludum, dabatur parma alba & pura, insigni prorsus nuda; quod argumento facinoris alicujus, à se editi, insignire in sua manu & virtute erat. 18 Helenor. 19 Armatorum. 20 Ab utraque parte. 21 Leo, aut sylvester. 22 Venatorum. 23 Circumdata. 24 Certa mori, & desperata: *si subeant venabula pectus, Per ferrum tanti secum vulneris exit*, Lucan. 1. 25 Venatorum tela. 26 Helenor. 27 Certus mori. 28 Cursu & velocitate pedum. 29 Præstantior, quàm Helenor. 30 Per. 31 Fugiendo. 32 Novæ Trojæ. 33 Apprehendit. 34 Contendit accipere. 35 Al. *saxa*. 36 Quia tunc alti non erant muri, sed ad impetum tantum repellendum. 37 Verbis. 38 Cùm esset voti compos, & cum teneret. 39 Effugere. 40 Abstrahit illum.

* Qualis

* *Qualis ubi aut leporem, aut* 1 *candenti corpore cygnum,*
Sustulit 2 *alta petens pedibus* 3 *Iovis armiger* 4 *uncis;*
* 5 *Quæsitum* 6 *aut* 7 *matri multis balatibus agnum* 565
8 *Martius à stabulis rapuit* 8 *lupus. Undiq;* 9 *clamor*
10 *Tollitur:* 11 *invadunt, & fossas* 12 *aggere complent:*
Ardentes tædas alii ad 13 *fastigia jactant.*
Iliaceus saxo, atque ingenti fragmine 14 *montis,*
† *Lucetium* 15 *portas subeuntem, igneq;* 16 *ferentem* 570
† *Emathiona* ‡ *Liger* ‡ *Chorinæum sternit* † *Asylas:*
(17 *Hic jaculo* 18 *bonus,* 19 *hic* 20 *longe fallente sagitta*)
† *Ortygium* ‡ *Cenæus,* ‡ *victorem Cæneа Turnus:*
21 *Turnus* ‡ *Ityn,* ‡ *Cloniumque,* † *Dioxippum,*
† *Promulumque,*
Et † *Sagarim, & summis* 22 *stantem pro turribus*
† *Idam:* 575
† *Privernum* † *Capys:* 23 *hunc primò* 24 *levis hasta*
† *Themillæ*
25 *Strinxerat:* 26 *ille manum, projecto* 27 *tegmine*
28 *demens*
Ad 29 *vulnus tulit:* 30 *ergo* 31 *alis allapsa* 32 *sagitta,*
Et 33 *lævo infixa est lateri* 34 *manus, abditaq; intus,*
35 *Spiramenta animæ* 36 *lethali vulnere* 37 *rupit.* 580
Stabat in egregiis 38 *Arcentis filius armis,*
39 *Pictus acu chlamydem, &* 40 *ferrugine* 41 *clarus*
42 *Ibera,*

* Existimen talis, *qualis*, &c. Macrob. Sat. l. 5. c. 12. & 13. ex Hom. Il. 12. & 22.
1 Candido.
2 Erigens se è terrâ.
3 Aquila, Jovis dicta armigera, quod sublime volet, nec unquam fulmine tangatur aut examinetur. Plin. 10. l. 3. 6.
4 Incurvis.
5 Qui tunc quæritur.
6 Aut qualis est lupus, ubi rapuit &c.
7 Ovi.
8 Martis fera, in tutela Martis habitus.
9 Rutulorum.
10 Erigitur. 11 Rutuli. 12 Terrâ quæ aggesta erat. 13 Culmina turrium sæpè jaciunt. Æn. 2 *flammas ad culmina jactant.* 14 Rupis saxosæ. † Italos. † Trojanos. 15 Ab inferiori imminentem ad portam. 16 Inferentem. 17 Chorinæus erat. 18 Peritus & utilis. 19 Asylas erat bonus. 20 Eminùs enim missa non animadvertitur, neque ita facile declinatur. 21 Anad plosis. 22 Pro defensione turrium, id est, propugnantem defendentemque turres. 23 Privernum, quem Capys stravit. 24 Leviter veniens. 25 Leviter vulneraverat. 26 Privernus. 27 Corporis, id est clypeo. 28 Immemor salutis suæ, quia clypeum projecit. 29 Factum à sagitta Themillæ. 30 Quia inermis videbatur. 31 Pennata, pennis illapsa est. 32 A Capy immissa. 33 Simul cum lævo latere transfixa est. 34 Quam ad vulnus tulerat. 35 Pulmonem, instrumentum respirationis, aut cor, domicilium spirationis. 36 Mortifero. 37 Fregit. 38 Siculi. Personæ descriptio à genere armorum, habitu, forma & loco, in quo educatus fuerat. 39 Phrygio opere intertextam, quia ipse Phryx. 40 Purpura subnigra. Ferrugineus color ferro candenti, aut certe ferrugini. 1 rubigini ferri similis est. 41 Relucens. 42 Hispana aut Bætica.

Insignis

Insignis facie : genitor quem miserat Arcens ;
Eductum Martis luco , Simethia circùm
Flumina, pinguis ubi & placabilis ara Palici.
Stridentem fundam , positis Mezentius armis ,
Ipse ter adducta circùm caput egit habena ,
Et media adversi liquefacto tempora plumbo
Diffidit , ac multa porrectum extendit arena.
Tùm primùm bello celerem intendisse sagittam
Dicitur , antè feras solitas terrere fugaces
Ascanius , fortemq; manu fudisse Numanum ,
Cui Remulo cognomen erat , Turnique minorem
Germanam , nuper thalamo sociatus , habebat.
Is primam ante aciem digna , atq; indigna relatu
Vociferans , timiduſq; novo pracordia regno ,
Ibat , & ingenti sese clamore ferebat.
Non pudet obsidione iterùm valloque teneri ,
Bis captis Phryges , & morti pro tendere muros?
En qui nostra sibi bello connubia poscunt.
Quis Deus Italiam , qua vos dementia adegit ?
Non hîc Atrida , nec fandi fictor Vlysses :
Durum à stirpe genus : natos ad flumina primùm

1 Eductum. 2 Martis sacro. 3 Simethum Siciliæ fl. prope Catanam h. *la Jaretta.* 4 Frequenti sacrificio. 5 Palicorum. Erant *Palici* duo filii Jovis & Thaliæ Nymphæ, Siculis Dii habiti, culti ad lacus duos, *Crateras* dictos ; insignes juramenti religione, in periurum sc. implacabiles, in veracem placabiles : quorum aræ uberibus fertilis Siciliæ donis annuis coronantur. Vide Macrob. Sat. 5. l. 19. c. 6 Cum stridore emittentem glandem aut lapides. 7 Depositis. 8 Fundæ, quâ tenebatur. 9 Per medium. 10 Ex adverso stantis. 11 Ex attritione aëris, & celeri motu, quo aër attenuatus accenditur. 12 Arcentis. 13 Glande plumbea. 14 Discusit. 15 In media. 16 Arcentem extensum, cum morte gravaretur. 17 More bellico, aut animo bellandi & hostili. 18 Celeriter emissam. 19 Illa tempora. 20 Sagitta è manu missa. 21 Prostrasse. 22 Quia major soror Turni dicebatur Juturna. 23 Matrimoniali. 24 Quæ referantur. 25 Regis Turni affinitate : namque Regum fratres & affines olim nomine Regum insigniebantur. 26 Conspicuus. 27 Vos. 28 Imò ter, ab Hercule primum ; secundò ab Amazonibus ; postremò à Græcis, duce Agamemnone. Deridet Trojanos. 29 Bello mortifero : quia omninò moriemini in hoc bello. 30 Objicere. 31 Quales : q. d. muliebris animi, qui se intra muros claudant. 32 Nobis pudet & debita. 33 Bello clarum petere vos imbelles adegit? 34 Sunt. 35 Exornator loquendi, id est, non confidimus calliditati sermonum, sed virtuti nostræ 36 Nos enim *durum*, &c. ut primum nati sunt infantes, gelidis undis fluviorum induramus. Allusum ad Celtas, qui recens natos ad fl. Rhenum clypeo impositos deferebant, exploraturi, si fluitaret scutum, sobolem genuinam ; si mergeretur, spuriam : nec non ad indurandum eos bello & rebus asperis ; *vel*, Natationi è prima pueritia natos nostros assuefacimus.

Deferimus, ſavoque gelu duramus, & undis:
1 Venatu invigilant 2 pueri, 3 ſylvaſque fatigant: 605
Flectere 4 ludus equos, & ſpicula tendere 5 cornu.
At patiens operum, 6 parvoque aſſueta juventus,
Aut raſtris terram 7 domat, aut 8 quatit oppida bello,
Omne avum ferro teritur, verſaq; 9 juvencûm
Terga fatigamus 10 haſta; nec 11 tarda ſenectus 610
Debilitat vires animi, mutatque vigorem:
12 Caniciem galea premimus, ſemperq; 13 recentes
14 Convectare juvat praedas, & 14 vivere 15 rapto.
Vobis 16 picta croco, & fulgenti 17 murice veſtis:
Deſidiæ 18 cordi: juvat 19 indulgere choreis: 615
Et 20 otunicæ 21 manicas, & habent 22 redimicula 23 mitræ,
24 O verè 25 Phrygiæ (neq; enim 26 Phryges) ite per
27 alta
Dindyma; ubi 28 aſſuetis 29 biforem dat tibia cantum:
Tympana vos, 30 buxuſque 31 vocat 32 Berecynthia
33 matris
34 Ideæ: ſinite arma 35 veri, & 36 cedite ferro. 620
37 Talia 38 jactantem 39 dictis, ac 40 dira canentem,
41 Non tulit Aſcanius: 42 nervoq; obverſus equino,

1 Venatui.
2 Cum adhuc ſunt pueri.
3 Feras ſylvarum.
4 Qui viris alibi labor, noſtris pueris ludus eſt.
5 Ex arcu cornu munito, ſaltem in extremis angulis.
6 Parcimoniæ.
7 ſolit.
8 Concutit, ut eruat.
9 Boum aratoriorum.
10 Stimuli loco.
11 Tardificans corpus.

12 Canos capillos, id eſt, etiam caneſcentes induimur galea. 13 Recenter raptas. 14 Qui primis hominibus, rudibus & ferarum more viventibus, honor erat. 15 Ex his, quæ ab hoſte, aut in ſylvis rapuimus. 16 Crocotium innuit, veſtem mulebrem, acu pictam, croco & purpura intinctam. 17 Purpura. 18 Sunt ad placitum veſtrum, id eſt, placent vobis. 19 Animum laxare tripudiis & ſaltationibus. 20 Veſtræ. Tunicas χειριδωτὰς innuit, prolixas ſc. infra brachia, & uſque in primores manus geſtare viris Rom. indecorum fuit Agell. 7. l. 12. c. 21 Tegmina ad manus uſque protenſa. 22 Religaturas ad ornamentum ſpectantes. 23 Mitræ quidem Lydis ac Phrygibus tegmina erant capitis: aliis verò geſtare turpe habebatur; magis, ſi redimiculis mento ſubligarentur. 24 Ἀχαιΐδες ἐκ τῆς Ἀχαΐας. Il. 7. 25 Mulieres ex Phrygia. 26 Viri ex Phrygia. 27 Altos montes Phrygios, Cybeli ſacros. 28 Vobis aſſuetis ad ſonum tibiarum. 29 Gravem & acutum, binis foraminibus emiſſum tibiis ſc. dextris & ſiniſtris, quæ Phrygiæ. 30 Fiſtula ex buxo. 31 Vos ad choreas. 32 Quæ creſcit in monte Phrygiæ Berecyntho. 33 Deorum. 34 Phrygiæ. 35 Vos, qui mulieres eſtis, relinquite nobis, qui viri ſumus, arma. 36 Diſcedite, aut date locum armis ferreis, quæ tractare neſcitis. 37 Facinora ſua & ſuorum. 39 Numanum. 39 Verbis laudatoriis. 40 Execrabilia in Trojanos. 41 Æn. 2 Non tulit *hanc ſpeciem furiatâ mente Chorœbus.* l. 8. Non tulit *Alcides animis.* 42 Contra verſus (ut fortius jaciat) arcu corroborato nervo ex equinis ſetis.

1 Toto conatu tendit in hostem.
2 In diversas partes, ita ut arcus, lignum aut chorda multum distrahe-rentur.
3 In conspĕctu Jovis.
4 Simul vovens.
5 Quia audaciæ erat in ephebo talem virum appetere.
6 Offeram taurum solennem, aut spolia Numani Remuli.

1 *Contendit telum*, 2 *diversaque brachia ducens*,
Constitit 3 *ante Iovem*, *supplex* 4 *per vota precatus*:
Iuppiter omnipotens, 5 *audacibus annue cœptis*! 625
Ipse tibi ad tua templa 6 *feram solennia dona*,
Et statuam ante aras 7 *aurata fronte juvencum*
8 *Candentem*, 9 *pariterq*; *caput cum matre ferentem*,
Iam cornu 10 *petat*, *& pedibus qui spargat arenam*.
11 *Audiit*, *& cœli* 12 *genitor de parte* 13 *serena* 630
Intonuit 14 *lævum*: *sonat una* 15 *lethifer* 16 *arcus*:
Et 17 *fugit* 18 *horrendum stridens elapsa sagitta*,
Perq; *caput* 19 *Remuli venit*, *&* 20 *cava tempora*
21 *ferro*
Trajicit. 22 *I*, *verbis virtutem* 23 *illude superbis*: 634
24 *Bis capti Phryges hæc Rutulis responsa remittunt*.
Hæc tantùm 25 *Ascanius*. *Teucri* 26 *clamore sequuntur*,
Lætitiaque fremunt, *animosque ad sidera* 27 *tollunt*.
28 *Ætherea tùm fortè* 28 *plaga* 29 *crinitus Apollo*
30 *Desuper* 31 *Ausonias acies*, 32 *urbemque videbat*,
33 *Nube sedens*, *atq*; 34 *hu*35 *victorem affatur Iülum*:
36 *Macte* 37 *nova virtute puer*! 38 *sic itur* 39 *ad*
astra,

7 Taurorum cornua deaurare; vitulorum frontes aureis laminis & coronis ornare in sacris, ad magnificentiam victimæ faciebat. 8 Candidum, nitidum, præpinguem. 9 Staturâ matri æqualem. 10 Provocet. 11 Exaudivit Ascanium. 12 Deorum ac hominum Jupiter. 13 Prodigiosum, ut quod extra rationis aleam. 14 Tonare fecit sinistram partem cœli: quod boni ominis. Nam læva tonitrua felicia putantur, quòd, quæ nobis sinistra sunt, ea superis dextra esse credantur. Sic 2. Æn. *subitoque fragore* Intonuit lævum. 15 Mortem allaturus Numano. 16 Ascanii. 17 Fugienti similis pervolat. 18 Horribiliter. 19 Numani. 20 Cerebri expertia. 21 Quod ei affixum erat. 22 Vade modò. Loquitur Ascanius. 23 Deride superbè loquendo. Versus leoninus. 24 Sic respondet temeritati Rutulorum, fortiter agendo, & parùm dicendo. Sarcasticè in Numanum sua dicta, cum lethifera sagitta repensa. 25 Et dixit, & fecit. 26 Applausu. 27 Extollunt. 28 A regione cœlesti. 29 Propter radios Solis dicitur Apollo crinitus, qui quandam capillorum speciem videntur referre: ut & sagittis instructus. 30 A superiore loco. 31 Italorum. 32 Trojanorum obsessam. 33 Super nubem. 34 Verbis. 35 Numanum. 36 Amplificate honore. Rituale à sacris, in quibus hostia immolata & cæsa, boni ominis gratia, dicebatur, mactus esto taurus, id est, magis auctus. *Mactus* enim idem est, quod magis auctus. Solus autem vocativus utriusque numeri est in usu, *macte*, & in pl. *macti*, quibus propriè cum aliquem ob rem pene cœptam laudamus, & ad perficiendum adhortamur. Liv. Macti *virtute*, *milites Romani esse*. 37 Insolita. 38 Per talia faciunora. 39 In numerum Deorum.

1 *Diis genite, & geniture 2 Deos: jure omnia bella*
Gente ſub 3 Aſſaraci 4 fato ventura 5 reſident:
6 Nec te 7 Troja capit. Simul hac 8 effatus, ab alto
Æthere ſe mittit; 9 ſpirantes dimovet auras, 645
Aſcaniumque petit: forma tùm vertitur 10 oris
11 Antiquum in Buten: 12 his 13 Dardanio Anchiſa
Armiger antè fuit, fiduſque 14 ad limina cuſtos.
Tùm 15 comitem Aſcanio 16 pater 17 addidit: ibat
Apollo
18 Omnia 19 longævo ſimilis, vocemque, coloremq; 650
Et crines 20 albos, & 21 ſæva ſonoribus 22 arma:
Atque 23 his 24 ardentem dictis 23 affatur Iülum:
25 Sit ſatis, 26 Æneide, telis 27 impunè Numanum
28 Oppetiiſſe ſuis: primam hanc tibi magnus Apollo
Concedit laudem, & 29 paribus non invidet armis:
30 Catera 31 parce puer bello. Sic orſus Apollo, 656
Mortales 32 medio aſpectus ſermone reliquit.
Et procul in tenuem ex 33 oculis evanuit auram.
Agnovêre 34 Deum 35 proceres, 36 divinaque tela
35 Dardanidæ, pharetramque fuga ſenſêre ſonantem.
37 Ergo 38 avidum pugnæ 39 dictis, ac numine Phœbi 661
Aſcanium 40 prohibent: ipſi in certamina rurſus
Succedunt, 41 animaſque in aperta pericula mittunt.
42 It clamor 43 totis per propugnacula muris:
Intendunt 44 acres arcus, 45 amentaque torquent. 665

1 Venere & Jove. 2 Julium Cæſ. & Auguſtum, pro Diis habendos. 3 Auſpiciis gentis Trojanæ. Aſſaracus pater Capyos fuit patris Anchiſæ. 4 Per fatalem præordinationem. 5 Sedabuntur, quieſcent in te: quia ſolus Aſcanius ſuperſtes manſurus eſt, intereuntibus Latino & Æneæ. 6 Major es quam quemcaperet Troja. 7 Hæc parva. 8 Apollo. 9 Suave à Deo Sole ſpirantes. 10 Vultus. 11 In ſimilitudinem Butis ſenis. 12 Butes. 13 A Dardano orto. 14 Ædituus ſeu atrienſis: ut, *ad pocula, ad menſam*, &c. 15 Cultodem & pædagogum. 16 Æneas. 17 Buten. 18 Per omnia κατὰ. 19 Buti. 20 Canos. 21 Terribilia ſtrepitu, quem faciebat, cum armatus incederet. 22 Arcum & pharetram. 23 Hæc coram & clare: nam prius illud elogium ad Aſcanii aures non pervenit. 24 Deſiderio dimicandi. 25 Tibi. 26 O Æneade, id eſt, fili Æneæ. 27 Sine vindicta, ac citra noxam tuam. 28 Interfectum eſſe. 29 Et gloriam tibi concedit in ſuis armis, id eſt, arcu & ſagittis. 30 Cæterum in præſens ſuperſede, ceſſaque ab ulteriore pugna. 31 Abſtine. 32 Ad medium tantum producto: quia reſponſum non exſpectabat, ſine quo ſermo non eſt completus. 33 Mortalium. 34 Apollinem. 35 Principes Trojani. 36 Pharetram Apollinis. 37 Quia Apollinem agnoverant. 38 Cupidam pugnandi. 39 Monitis acautoritate Apollinis: dixerat enim *Catera parce puer bello.* 40 A pugna. 41 Vitam. 42 Diffunditur. 43 Quæ erant in totis muris. 44 Robuſtos, *vel* ipſi acres. 45 Amentata, id eſt, tela amenti, id eſt, loris, quibus alligantur & jaciuntur tela.

1 Cooperitur.
2 Quibus repulsa erant tela.
3 Afflictu, ictu.
4 Instauratur.
5 Stellis duabus in Aurigæ brachio, quarum ortu & occasu concitantur pluviæ, tempestates quæ in Octobri oriuntur.
6 Impetu aquarum.
7 Præcipites cadunt.
8 Aer. Sic Horat. *Manet sub Jove frigido Venator.*
9 In grandinem rorat, *vel*, deorsum impellit,

1 *Sternitur omne solum telis: cùm* 2 *scuta, cavæque*
Dant sonitum 3 *flictu galeæ: pugna aspera* 4 *surgit.*
Quantus ab occasu veniens pluvialibus 5 *Hædis*
6 *Verberat imber humum: quàm multâ grandine nimbi*
In vada 7 *præcipitant, cùm* 8 *Iuppiter horridus Austris*
9 *Torquet aquosam* 10 *hyemem, &* 11 *cœlo cava nubila* 12 *rumpit.* 671
13 *Pandarus & Bitias*, 14 *Idæo Alcanore* 15 *creti*,
Quos 16 *Iovis* 17 *eduxit luco* 18 *sylvestris* 19 *Hiera*,
Abjetibus juvenes 20 *patrius, & montibus* 21 *æquos:*
Pertam, quæ 22 *ducu imperio* 23 *commissa,* 24 *recludunt,*
Freti 25 *armis*, 26 *ultróque invitant mœnibus hostem.*
Ipsi intus dextra, ac læva 27 *pro turribus adstant*
Armati ferro, & 28 *crista capita alta corusci.*
Quales 29 *aëria*, 30 *Liquentia flumina circùm*, 679
Sive Padi 31 *ripis*, 32 *Athesim seu* 33 *propter* 34 *amœnum*,
Consurgunt gemina quercus, 35 *intonsaque* 36 *cœlo*
Attollunt capita, & sublimi vertice 37 *nutant.*
38 *Erumpunt*, 39 *aditus* 40 *Rutuli ut videre patentes.*
Continuò 41 *Quercens, & pulcher* 41 *Equicolus armis;*
Et 42 *præceps animi* 41 *Tmarus, &* 43 *Mavortius*
41 *Hamon*, 685
44 *Agminibus totis, aut versi terga* 45 *dedere*,
46 *Aut ipso portæ posuere in limine vitam.*
Tùm magis 47 *increscunt animis* 48 *discordibus* 47 *iræ:*

10 Tempestatem. 11 Per cœlum. 12 Tonitru. 13 Maximi illi Trojani. 14 Trojano. 15 Procreati 16 Jovi sacro. 17 Extulit. 18 In sylvis versari solita. 19 Mater Idæa. 20 In patria illorum nascentibus. 21 Parcs, similes. 22 Æneæ abeuntis. 23 Conjuncta & obstrusa erat. 24 Aperiunt. 25 Quibus hostem propellere sperabant. 26 Sine instantia ejus. 27 Propugnantes: ut supra, *stantem pro turribus Idam.* Al. ipsi Pandarus & Bitias instar ac vice turrium, quia *abjetibus Idæis & montibus æqui.* 28 Galearum. 29 Valde altæ. 30 Venetiæ. 31 in. 32 Celebrem & maximum, post Padum, Italiæ fl. 33 Juxta. 34 Placidum aspectu. 35 Ramosa & frondosa. 36 Ad cœlum usque erigunt. 37 Casum minari videntur. 38 Irruptionem faciunt. 39 Portarum. 40 Populi Turni. 41 Itali duces. 42 Instabiles. 43 Bellicosus & Marti similis. 44 Sc. *ab.* 45 Fugæ. 46 Significat, eos primò fugatos esse, & inde cæsos. 47 Augmentantur iræ Trojanorum. 48 Differentibus: alii enim expuguare, alii propugnare Prætendebant.

Et jam collecti Troës glomerantur 1 *eodem*, 689
Et conferre manum, & procurrere 2 *longius audent.*
3 *Duci Turno*, 4 *diversa in parte furenti.*
Turbantique viros, perfertur nuncius, hostem
5 *Fervere cæde nova, & portas præbere patentes.*
6 *Deserit ineptum, atque* 7 *immani concitus ira*
8 *Dardaniam* 9 *ruit ad portam*, 10 *fratresque superbos*
Et primum Antiphaten (is enim se primus 11 *agebat)*
Thebana de matre 12 *nothum* 13 *Sarpedonis* 14 *alti*,
Conjecto sternit jaculo: volat 15 *Itala cornus*
Aera per tenuem, stomachoque infixa sub 16 *altum*
Pectus abit: reddit 17 *specus atri vulneris undam* 700
Spumantem, & fixo ferrum in pulmone 18 *tepescit.*
Tum Meropem, atque Erimantha 19 *manu, tum sternit*
Aphidnum:
Tum Bitian, ardentem oculis, animisque frementem,
20 *Non jaculo*, (21 *neque enim jaculo vitam ille dedisset*)
Sed magnum stridens 22 *contorta* 23 *phalarica venit*, 705
Fulminis acta modo: quam 24 *nec duo taurea terga*,
25 *Nec duplici squamma lorica fidelis, & auro*
Sustinuit: 26 collapsa ruunt immania membra.
Dat tellus gemitum, & 27 clypeum super intonat ingens:
28 *Qualis in* 29 *Euboico Bajarũ littore* 30 *quondam* 710
31 *Saxea pila cadit: magnis quam molibus ante*
Constructam 32 *jaciunt Ponto: 33 sic* 34 *illa ruinam*

1 Ad eundem locum, quo hostes.
2 Extra portas.
3 Ad ducem Turnum.
4 Ab hac, ubi porta erat aperta.
5 Enallage conjugationis.
6 Turnus
7 Sævissimâ.
8 Castrorum portam, cognominem illi veteris Trojæ, quam Trojani aperuerant.
9 Præcipitanter currit.
10 Pandarum & Bitian.
11 Obviam.

12 Filium illegitimum. 13 Viri Trojani. 14 Nobilisur, pote nepotis Jovis. 15 Telum factum ex Italica cornu, à Turno emissum. 16 Profundum. 17 Hiatus, cavitas seu foramen vulneris. 18 Ibidem. 19 Hos tres comminus: Antiphaten emisaus interfecerat. 20 Sc. *sternit.* 21 Nam ille non potuisset lethaliter vulnerari jaculo. 22 Brachiis Turni. 23 Hasta valido præfixa ferro, sulfure, resina, bitumine, stupisque convoluta, infuso oleo incendiario; quæ balistæ impetu destinata, ardens figitur phalis & turribus incendendis. 24 Non clypeus ex duplici taurino tergore sustinere valuit, ita ut omnia penetraret. 25 Nec lorica ex laminis aureis squammarum in morem conserta. 26 Simul labentia corruunt. 27 Super quem cecidit: vel sic, ingens clypeum super eum intonat. 28 Qualiter. 29 Ab Euboicis Chalcidensibus in Italia juxta Bajas habitato. 30 Aliquando. 31 Moles ex saxo, latere, cæmento, ligneisque pilis jacta editaque ad arcendum mare & tutandos portus: *vel*, columna lapidea. 32 Fluctus aut procellæ dejiciunt per mare. 33 Ut Bitias cecidit. 34 Saxea pila.

1 Ad terram inclinata.
2 Ad vada.
3 Prosternitur.
4 Intra molem & extra.
5 Quia profundæ, aut quia paludosæ.
6 Eriguntur.
7 Insula littoris Campani inter Misenum promontorium & insulam Pithecusam quæ nunc Ischia dicitur.
8 Mortiferum cubile.
9 Ænaria

1 *Prona trahit, penitusque 2 vadis illisa 3 recumbit:*
4 *Miscent se maria, & 5 nigræ 6 attolluntur arenæ.*
Tùm sonitu 7 Prochyta alta tremit, 8 durumque cubile
9 *Inarime, Iovis Imperiis imposta Typhœo.* 716
10 *Hìc Mars 11 armipotens animum vires{que}; 12 Latinis*
Addidit, & stimulos 13 acres sub pectore 14 vertit,
Immisitq{ue}; 15 fugam Teucris, 16 atrumque timorem.
Undiq{ue}; 17 conveniunt; quoniam data 18 copia pugnæ,
Bellatorque 19 animo 20 Deus incidit. 721
Pandarus, ut fusa 21 germanum corpore cernit,
Et 22 quo sit fortuna 22 loco, qui casus agat 23 res,
Portam vi 24 multa 25 conversa cardine 26 torquet.
27 *Obnixus latis humeris; multosque 28 suorum* 725
29 *Mœnibus exclusos 30 duro in certamine 31 linquit:*
Ast 32 alios secum includit, recipitque 33 ruentes,
Demens; 34 qui Rutulum in medio non 35 agmine
36 regem
Viderit 37 irrumpentem, 38 ultróque incluserit urbi,
39 *Immanem 40 veluti pecora inter 41 inertia 42 tigrim.*
43 *Continuò nova lux 44 oculis effulsit, & 45 arma*
46 *Horrendùm sonuère: tremunt in 47 vertice cristæ*

& Inarime, quam, quòd flammas quandoque vomit, Typhoëo giganti contra Deos pugnare ausò, superjectam fabulantur. 10 Translitio ad pulcherrimum facinus Turni, qui intra muros conclusos, fortissime cum hostibus dimicavit. 11 Armorum & bellorum Deus. 12 Turni populis. 13 Vehementis furoris & iræ. 14 Vertendo pungit: tractum à virga, quæ dum vertitur, boves stimulantur. 15 Animum fugiendi. 16 Funestum, turpem: ut Horat. *atra cura*: quòd atra inauspicata & funesta erant. 17 Itali, quibus Mars animos addidit. 18 Copiosa pugnandi facultas. 19 In animum eorum, id est, omnem acceperunt animum seu cupiditatem bellandi. 20 Mars. 21 Bitian. 22 In quo statu: quia videt eam ad Latinos, relictis Teucris, defecisse. 23 Bellicas. 24 Magna. 25 Quam convertebat ad, postes suos ut claudatur. 26 Torquendo claudit. 27 Conatus. 28 Ex suis commilitonibus. 29 Novæ Trojæ. 30 Quia invito Marte, qui, quos Latinis addidit, Teucris abstulerat animos. 31 Sine spe evadendi. 32 Suos, Trojanos: nam Turnus solus ex hostibus receptus. 33 Præcipitantur accurrentes 34 Utpote qui, quòd. 35 Trojanorum, ruentium ad portas. 36 Turnum. 37 Vi intrantem. 38 Ultra id, quod debebat facere. 39 Ferocissimam. 40 Sc. *includeret*. 41 Arte se defendendi carentia, ut sunt oves & capræ. 42 Turnum, Martis stimulis concitatum, Tigri, Trojanos, timore perculsos, pecori comparat. 43 Statim, postquam inclusus est Turnus. 44 Turni. 45 Ejus. 46 Horribiliter. 47 Capitis ejus.

1 Sanguineæ, 2 clypeoque 3 micantia fulgura mittit.
Agnoſcunt faciem inviſam, atque 4 immania membra,
Turbati ſubitò 5 Æneadæ. Tùm Pandarus ingens
6 Emicat, & 7 mortis fraternæ 8 fervidus irâ
Effatur: 9 non hæc dotalis regia Amatæ:
Nec muris 10 cohibet 11 patriis 12 media 13 Ardea Turnum.
Caſtra 14 inimica 15 vides: nulla hinc 16 exire 17 poteſtas.
Olli 18 ſubridens ſedato pectore Turnus,
19 Incipe, ſi qua animo virtus & conſere dextram:
20 Hic etiam inventum Priamo narrabis Achillem.
21 Dixerat: 22 ille rudem nodis, & cortice 23 crudo,
24 Intorquet ſummis adnixus viribus haſtam.
25 Excepêre auræ vulnus: Saturnia Juno
26 Detorſit 27 veniens, portæque infigitur haſtæ.
28 At non hoc 29 telum, mea quod vi dextera
30 verſat,
Effugies: 31 neq; enim 32 is teli, nec vulneris 33 auctor.
Sic ait, & ſublatum altè 34 conſurgit in enſem,
Et mediam 35 ferro gemina inter tempora 36 frontem
Dividit, 37 impubeſq; 38 immani vulnere malas.
39 Fit ſonus: ingenti concuſſa eſt 40 pondere tellus.
Collapſos artus atque arma cruenta 41 cerebro
42 Sternit humi moriens: atq; illi 43 partibus æquis
44 Huc caput atq; illuc humero ex utroq; pependit.

1 Sanguinei coloris. 2 In clypeum. 3 Radios in morem fulminis reſplendentes. 4 Præſtanti corpore Turnum, ac toto vertice ſupra. 5 Trojani, Æneæ ſubditi. 6 Eminet. 7 Propter necem fratris Bitiæ conceptâ. 8 Incenſus. 9 Hæc non eſt regia Latini, quam tibi filiæ dotis nomine ſpopondit Amata, Latini conjux. 10 Continet. 11 Intra quos natus eſt. 12 Medio ſui. 13 Civitas, patria Turni. 14 Hoſtilia. 15 O Turne. 16 Exeundi. 17 Eſt tibi. 18 Sui fiducia, neglectu & contemptu hoſtis. 19 Mecum certamen. 20 Manu meâ cæſus, nuncius ibis Priamo apud inferos, narrans te incidiſſe in alterum Achillem, id eſt, Turnum, id eſt, morieris. 21 Turnus. 22 Pandarus. 23 Viridi, impolito. 24 In Turnum, licet in eum non pervenerit. 25 Aër & ventus vulnerata ſunt. 26 De Turno. 27 Haſtam venientem in Turnum. 28 Loquitur Turnus Pandaro. 29 Enſe. 30 Vibrat & tractat. 31 Neque enim ego ſic, ut tu modo, erravero. 32 Eſt talis, qualis tu es. 33 Ductor. 34 Erigit ſe. 35 Enſe ferreo. 36 Pandari. 37 Imberbes. 38 Sæviſſimo. 39 Ex ictu. 40 Corporis. 41 Effuſo. 42 Nam Pandarus ſternit ſuper humum. 43 In partibus æqualibus. Divitum enim fuit æquali parte caput Pandari. 44 In utramque partem, tam dextram, quam ſiniſtram.

1 Diffugiunt 2 verſi 3 trepida formidine Troës. 756
Et 4 ſi 5 continuò victorem ea cura ſubiſſet,
Rumpere clauſtra manu, 6 ſocioſq; immittere 7 portis,
Ultimus ille dies 8 bello, 9 gentique fuiſſet.
Sed 10 furor ardentem, 11 cædiſq; inſana cupido 760
12 Egit in 13 adverſos.
14 Principio Phalarim, & 15 ſucciſo poplite Gygen,
16 Excipit: 17 hinc 18 raptas fugientibus ingerit haſtas
19 In tergum: Iuno vires animumque miniſtrat.
20 Addit Halyn 21 comitem, & confixum Phegea
22 parma: 765
23 Ignaros deinde 24 in muris, 25 Martemq; cientes,
Alcandrumque, Haliumque, Noëmonaque, Prytanimque,
Lyncea 26 tendentem contrà, 27 ſocioſq; vocantem,
28 Vibranti gladio connixus ab aggere 29 dexter
Occupat: huic uno dejectum 30 comminùs ictu 770
Cum galea 31 longè jacuit caput: inde ferarum
32 Vaſtatorem 33 Amycum; quo non 34 felicior alter
Ungere tela manu, ferrumque armare 35 veneno:
Et Clytium 36 Æoliden, & 37 amicum Cretea Muſis:
Cretea Muſarum comitem, cui carmina ſemper 775
Et citharæ 38 cordi, 39 numeroſq; intendere nervis:
Semper equos, atque arma virûm, pugnaſq; canebat.
Tandem ductores, audita cæde ſuorum,
Conveniunt Teucri, Mneſtheus, 40 acerque Sereſtus,
41 Palanteſq; vident ſocios, 42 hoſtemque 53 receptum. 780

1 In diverſi fugiunt.
2 In fugam.
3 Mentes Trojanorum trepidas facientes.
4 Si Turno victori in animum ſubiiſſet portas reſerare. Si tam uti victoria, quam vincere noviſſet.
5 Ut diffugerunt.
6 Rutulos commilitones.
7 In portas.
8 Cum Trojanis gerendo.
9 Trojanæ, quam morte Aſcanii deleviſſet.
10 Martius.
11 Occidendi.

12 Impulit eum. 13 Eos, qui ante eum ex adverſo ei erant. Al. *averſos*, id eſt, fugientes, quos inſequi ardebat. 14 Enumerat aliquot, qui in pugna Turni manu ceciderint. 15 Cui poples priùs ab eo ſucciſus erat. 16 Emedio tollit. 17 Deinde, aut ex hac nece. 18 Quas in fugâ trepidi hoſtes Trojani abjecerant. 19 Quia terga dederunt. 20 Proſtratis. 21 Socium mortis. 22 Simul cum parma. 23 Ignorantes, quod Turnus intra mœnia eſſet. 24 Intra muros. 25 Bellum. 26 Impetum facientem. 27 Excluſos. 28 Evaginato & micanti. 29 Aparte dextra, aut expeditus bellator. 30 Sc. *factâ*, id eſt, conjuncta manu. 31 A trunco. 32 Interfectorem. 33 Occupat. 34 Peritior, magis idoneus. 35 Τοξικῷ lethali & immedicabili. 36 Ex Æoli familia, aut ex Æolia in Trojam, indè cùm Æneâ in Italiam profectum. 37 Vatem Lyricum, philomuſum. 38 Voluptati erant. 39 Rhythmos facere intentione aut crepitu nervorum, id eſt, qui ſecundum chordas verba componebat. 40 Strenuus. 41 Paſſim vagantes & oberrantes. 42 Turnum. 43 Intra mœnia.

Et

Et Mneſtheus : Quò 1 *deinde fugam? quo tenditis? inquit.*
Quos alios muros? quæ jam 2 *ultrà mœnia habetis?*
3 *Unus homo, & veris (ô cives) undique* 4 *ſeptus*
Aggeribus tantas ſtrages 5 *impune per* 6 *urbem*
7 *Ediderit? juvenum* 8 *primos tot miſerit* 9 *Orco?* 785
Non 10 *infelicis patriæ, veterumque* 11 *Deorum,*
Et 12 *magni Æneæ*, 13 *ſegnes*, 14 *miſeretque*,
14 *pudetque?*
15 *Talibus* 16 *accenſi* 17 *firmantur*, & *agmine denſo*
18 *Conſiſtunt. Turnus paulatim excedere pugna*,
Et 19 *fluvium petere*, *ac* 20 *partem*, 21 *quæ cingitur amni.* 790
22 *Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno*,
Et 23 *glomerare manum.* 24 *Ceu ſævum* 25 *turba leonem*
Cum telis premit 26 *infenſis: at territus* 27 *ille*,
Aſper, 28 *acerba tuens, retro redit; & neque* 29 *terga*
Ira dare, aut virtus patitur: 30 *nec tendere contrà* 795
Ille quidem, 31 *hoc cupiens, potis eſt*, *per* 32 *tela viroſque*,
Haud aliter retro 33 *dubius veſtigia Turnus*
34 *Improperata refert, & mens* 35 *exæſtuat ira.*
37 *Quin etiam bis tum medio invaſerat hoſtes:*
Bis converſa fuga per muros 38 *agmina vertit:* 800
Sed 39 *manus è caſtris propere coit omnis in unum?*
Nec 40 *contra vires audet Saturnia Iuno*
41 *Sufficere: 42 aëriam cœlo nam Iuppiter Irim*

1 Deinceps dirigitis vos fugientes?
2 Iſta.
3 A turpi, quod multi ab uno in fugam verterentur.
4 Circumvallatus.
5 Sine vindicta.
6 Veſtram.
7 Permittetur ne edere?
8 Principes.
9 Ad infernum?
10 Quæ penitus exterminatur.
11 Penates intelligit.
12 Tanti viri.
13 O ignavi.
14 *Miſeret* reſpicit ad *patriam: pudet* ad

Æneam. 15 Verbis Mneſthei. 16 Trojani. 17 Firmi & conſtantes efficiuntur. 18 Circumſtant Turnum 19 Tiberim. 20 Urbis. 21 Id eſt, dexteram. 22 Tantò vehementiùs. 23 Circumducere globum facere Æn. 2. *Sed* glomerare manum *bello, & concurrere in arcum Cum ſociis ardent animi.* 24 Aptiſſima comparatio, quâ Turnum leoni confert, qui neque omnium tela ſolus ſuſtinere, neque præ animi generoſitate fugam poteſt arripere. 25 Multitudo venantium. 26 Vim inferentibus. 27 Leo. 28 Videns acerbè. 29 In fugam verti. 30 Nec impetum facere in tantam multitudinem venantium. 31 Licet cupiat tendere contrà. 32 Quibus impeditur. 33 Quid faceret. 34 Non properata, id eſt, lente & paulatim decedit. 35 Ejus. 36 Excandeſcit. 37 Inſuper. 38 Trojanorum. 39 Tota armatorum multitudo. 40 In contrarium. id eſt, contra Trojanorum impetum. 41 Subminiſtrare, Sic Æn. 2. *Ipſe pater Danais animos, viresque ſecundas Sufficit.* 42 In aëre verſari ſolitam ad arcum cœleſtem.

Demisit, 1 *germanæ* 2 *haud mollia juſſa ferentem*,
Ni Turnus cedat Teucrorum mœnibus altis.
3 *Ergo nec clypeo* 4 *juvenis* 5 *ſubſiſtere tantum*,
Nec dextra valet : injectis ſic undique telis
Obruitur : ſtrepit aſſiduo cava tempora circum,
6 *Tinnitu* 7 *galea*, *&* 8 *ſaxis* 9 *ſolida æra fatiſcunt*,
Diſcuſſæque 10 *juba* 11 *capiti : nec ſufficit* 12 *umbo*
Ictibus : 13 *ingeminant haſtis & Troës*, *& ipſe*
14 *Fulmineus Mneſtheus* : *tum toto* 15 *corpore ſudor*
16 *Liquitur*, *&* 17 *piceum* (*nec* 18 *reſpirare poteſtas*)
Flumen 19 *agit* : *feſſos* 20 *quatit* 21 *æger anhelitus artus*.
Tum demum præceps 22 *ſaltu ſeſe omnibus armis*
In fluvium dedit : 23 *ille ſuo cum gurgite* 24 *flavo*.
25 *Accepit venientem*, *ac* 26 *mollibus*, 27 *extulit undis*,
Et lætum 28 *ſociis*, 29 *ablutæ cæde*, *remiſit*.

1 Sorori Jovis, id eſt, Junoni. 2 Minacia, aſpera, ſuperba, ſc. interitum Turni. 3 Quia Juno retraxit manum, & ita auxilio Deorum deſtitutus erat. 4 Turnus. 5 Suſtinere tantam vim. 6 Crepitu, qualem æs reddere ſolet. 7 Turni. 8 Injectis in ea. 9 Arma ærea firma & fortia hiſcunt. 10 Criſtæ galeæ. 11 A capite. 12 Curvatura ſive media pars clypei. 13 Ictus. 14 In morem fulminis impetum faciens. 15 Turni. 16 Defluit. 17 Pulvere miſto ſordidum, *vel* lentum & viſcoſum. 18 Reſpirandi. 19 Impellit. 20 Trahit. 21 Saucius & defatigatus. 22 Seſe armatum in fluvium Tiberim projecit. Alluſum ad hiſtoriam Romanam Horatii Coclitis. 23 Fluvius. 24 Eo colore aqua Tiberis eſt. 25 Eum. 26 Molliter & lentè defluentibus. 27 Extra tulit. 28 Ad ſocios. 29 Aquis Tiberinis ſanguine, ex cæde ſuperfuſo, ablato : nam cæde contaminati, aquâ ſe abluere ſolebant.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER X.

ARGUMENTUM.

JUpiter, convocato Deorum concilio, ad concordiam ipſos adhortatur. Ibi Venus de Trojanorum periculo, inſatiabilique Junonis odio conqueritur, aliquamque tandem tot calamitatum requiem petit. Juno contrà malorum omnium cauſam in Trojanos, veluti primos belli auctores, atque adeò in Venerem ipſam rejicit. Fruſtrà itaque tentatâ reconciliatione, Jupiter, ubi nullam videt eſſe contentionum finem, ne aut uxorem, aut filiam læderet, ſe neutrarum partium ſtudia ſecutum pronunciat, ſed, pro ſua æquitate, omnia fatis eſſe permiſſurum. Interim Rutuli totis viribus ad oppugnationem redeunt, non minore animo obſeſſi ſe ad defenſionem parant. Dùm hæc in Latio geruntur, Æneas, rebus in Etruria ex animi ſententia confectis multorumque ſibi populorum auxiliis adjunctis, triginta navium claſſe ad ſuos revehitur. Ibi Nymphas, paulò antè in eam formam ex navibus ſuis transformatas, obvias habet: ex his, & de claſſis amiſſione, & de ſuorum periculo certior redditur. Indè in hoſtium uſque conſpectum profectus, copias ſuas exponit. Rutuli oppugnatione deſiſtunt, occurrenteſque ad littus, terra hoſtem prohibere conantur. Magno utrimque detrimento pugnatur. Ibi Pallas, magna prius edita hoſtium ſtrage, tandem à Turno occiditur. Cujus rei dolore percitus Æneas, magnos Rutulorum acervos amico inferias mittit: Aſcanius quoque, eruptione facta ſuas cum patre copias conjungit. Quibus rebus permota Juno, & pro Turno ſolicita, impetrata à Jove venia, præſenti eum periculo eripit, objecta illi falſa Æneæ imagine, quam dùm in navim quandam fugientem inſequitur, vinculis à Junone ruptis, vi tempeſtatis ad littora Ardeæ proxima devehitur. Interim Mezentius, Jovis monitu pugnæ ſuccedens, magnum tam Trojanorum, quam Etruſcorum numerum proſternit; donec ab Æneâ haſtæ ictu vulneratus, & à Lauſo filio protectus, ægrè ſe ad obligandum vulnus exercitio recipit. Ibi Lauſus quoque, dùm patrem ulciſci conatur, ab Æneâ interficitur: ejus rei nuntio accepto, Mezentius conſenſo equo in prælium redit: ubi dum filii mortem vindicare parat, eadem, qua filius, dextrâ concidit.

[1] PAnditur [2] *interea* [3] *domus* [4] *omnipotentis Olympi.* 3 Q- [5] Aperitur, id eſt, factus eſt dies. Nam, oriente Sole, cœlum videtur aperiri, ſicut occidente, claudi: unde eſt illud Æn. 1. *Antè diem* clauſo *componet veſper* Olympo. 2 Dum talia geruntur à Turno & Trojanis. 3 Cœlum. 4 Omnia complectentis, omnibuſque potentis: Al. *omnipatentis*, id eſt, omni ex parte patentis.

1 Deorum. 2 Convocat Jupiter. Ovid. 1 Met. *Ingentes animos, dignas Jove concipit iras*, Conciliumque vocat: *tenuit mora nulla vocatos.* 3 In Cœli summam arcem & palatium Jovis. Alusum ad circulum Lacteum ἀπὸ τοῦ γάλακτος. *Qua superis iter ipse ad magni tecta Tonantis, Regalemque domum*, Ovid Met. 1.

1 *Conciliumque* 2 *vocat Divûm pater, atque hominum rex*
3 *Sidereâm in sedem terras undè arduus omnes,*
Castraq; 4 *Dardanidûm aspectat, populosq;* 5 *Latinos.*
6 *Consident tectis* 7 *bipatentibus,* 8 *incipit ipse.*
9 *Cœlicolæ magni,* 10 *quia-nam* 11 *sententia vobis*
12 *Versa retro? tantùmq; animis certatis* 13 *iniquis?*
14 *Abnueram bello Italiam concurrere* 15 *Teucris.*
16 *Quæ contra* 17 *vetitum discordia? quis* 18 *metus aut* 19 *hos,*
Aut 20 *hos arma sequi* 21 *ferrumq; lacessere suasit?* 10
Adveniet 22 *justum pugnæ* (23 *ne arcessite*) 24 *tempus,*
Cùm fera Carthago Romanis arcibus olim
25 *Exitium magnum, atque* 26 *Alpes immittet*
27 *apertas.*
Tùm certare odiis, tùm res 28 *rapuisse licebit:*
Nunc 29 *sinite, &* 30 *placidum* 31 *lati componite fœdus.*
32 *Jupiter hæc* 33 *paucis: at* 34 *non Venus* 35 *aurea contrà*
34 *Pauca* 36 *refert.*
O 37 *pater, ô hominum, Divûmque* 38 *æterna potestas!*
(*Namq;* 39 *aliud quid sit, quod jam* 40 *implorare queamus?*)

4 Dardanidarum, id est, Trojanorum, à Dardano, Jovis filio, ortorum. 5 Italicos, Turno faventes. 6 Dii simul sedem capiunt. 7 Utrimque patentibus superne & infernè, aut ab ortu & occasu. 8 Concionem. 9 Cœlum colentes. 10 Al. *quænam.* 11 Decretum fatale. 12 Non sortitur effectum, sc. ut Æneas in Italiæ possessionem veniat? 13 Contra decretum molientibus? 14 Nolueram, & contra nutum, id est, voluntatem meam erat: ut vicissim *annuere* dicitur cum nutu, quo totum Olympum tremefacit, sibi aliquid placere testatur. 15 Cum Trojanis. 16 Qualis est ista. 17 Prohibitionem meam. 18 Quæ religio. 19 Trojanos. 20 Rutulos. 21 Ferro se lacessere. 22 Legitimum. 23 Nolite advocare, adducere, provocare Tibul. l. 1. el. 10. *Quis furor est atram bellis arcessere mortem? imminet, & tacito clam venit illa pede.* 24 Bellum innuit Punicum secundum, quo Hannibal Italiam perpetuos octodecim annos crudelissime vexavit. 25 Magnam cladem multorum civium. 26 Alpinos populos, aut eos, quos per Alpes traduxit Hannibal. 27 Ab Annibale, igne & aceto: Undè Juv. *montem qui fregit aceto.* 28 Res per injuriam abreptas repetere; bellum per fetiales indicere; indè quâ vi, quâ armis rapere. 29 Definito. 30 Al. *placitum* sc. *mihi*, qui nolo Italiam concurrere Teucris. 31 Concordes ac faventes. 32 Elocutus est. 33 Verbis. 34 Multa. 35 Formosissima. 36 Respondet. 37 Omnium. 38 Qui æternam potestatem seu imperium habes in homines & Deos. 39 Quod aliud numen aut auxilium sit alibi, quam in te? 40 Cum misericordia poscere.

Cer-

Cernis, 1 *ut* 2 *insultent Rutuli*, *Turnusque feratur* 20
Per 3 *medios insignis equus*, 4 *tumidusque secundo*
Marte ruat? non 5 *clausa* 6 *tegunt jam* 7 *mœnia Teucros.*
8 *Quin intra portas*, *inque ipsis prælia* 9 *miscent*
Aggeribus 10 *murorum*, *&* 11 *inundant* 12 *sanguine* 13 *fossæ.*
14 *Æneas* 15 *ignarus abest: nunquamne* 16 *levari* 25
Obsidione sines? muris iterum imminet hostis
17 *Nascentis Trojæ*, *nec non* 18 *exercitus* 19 *alter:*
Atque iterùm in Teucros Ætolis surgit ab 20 *Arpis*
21 *Tydides: equidem* (*credo*) *mea vulnera* 22 *restant:*
Et 23 *tua progenies: mortalia demovor arma.* 30
Si sinè 24 *pace tuâ*, *atque invito* 25 *numine*, *Troës*
Italiam petiêre, 26 *luant peccata*, *neque illos*
Iuveris auxilio: sin tot responsa secuti,
Quæ 27 *superi*, 28 *manesque dabant: cur nunc tua*
29 *quisquam*
30 *Flectere jussa potesti? aut cur nova condere* 31 *fata?* 35
32 *Quid repetam exustas* 33 *Erycino in littore classes?*
Quid tempestatum 34 *regem*, *ventosque furentes*
35 *Æoliâ excitos? aut actam nubibus* 36 *Irim?*

1 Quomodo.
2 Ob victoriam partam insolentiores effecti.
3 Rutulos.
4 Et ut inflatus bello, prospere favore Martis peracto, præceps vehatur?
5 Tametsi clausa.
6 Protegunt.
7 Pathos à loco, ad concitandam hostibus invidiam.
8 Quinetiam.
9 Rutuli.
10 Mœnium. 11 Exundant, diffluunt. 12 Cæde meorum Trojanorum. 13 Sub aggeribus factæ. 14 Principes eorum & protector. 15 Tantæ cladis. 16 Eos liberari. 17 Reædificari cœptæ. 18 Sicut exercitus Græcorum imminuit muris veteris Trojæ. 19 Latinorum. 20 A Diomede, ex Ætolia adveniente, in Apulia ædificata. 21 Diomedes Tydei filius. Diomedes non erat venturus, sed timebat: nam Rutuli Venulum legatum ad Diomedem miserant pro auxilio. 22 Quòd iterum vulnerabor à Diomede, sicut ante Trojam vulnerata sum. Respexit ad vulnus, quod acceperat a Diomede, cum filio suppetias ferre vellet. Il. 5. 23 Ego à te genita, id est, Jovis filia & Dea exspecto arma à mortali mihi inferenda. 24 Suffragio, veniâ. 25 Divina tua voluntate. 26 Dent pœnas pro peccatis suis. 27 Jupiter lib. 1. *Cernes urbem, & promissa Lavini mœnia.* Et Apollo lib. 1. *Antiquam exquirite matrem.* 28 Inferi. Creüser lib. 2. *Ad terram Hesperiam venies.* Et Anchises, *gens dura atque aspera cultu. Debellanda tibi Latio est.* l. 5. & 6. 29 Intelligit de Junone. 30 Invertere & in perniciem mutare, id est, cur cedit Trojanis in perniciem, tuis paruisse mandatis? 31 Ut cadant, qui non sunt casuri. 32 Ad quid? q. d. frustra, cum manifestum sit. 33 Siculo, juxta Erycen, ubi Venus templum habet, & præcipue colitur. l. 5. Æn. 34 Æolum, suprà lib. 1. pag. 162. 35 Excitatos & evocatos ex Æolii regia ad nocendum Trojanis. 36 Quæ Turno dedit obsidendæ novæ urbis consilium lib. 5. & 9. supra.

Nunc etiam * Manes (hæc 1 intentata manebat
2 Sors rerum) 3 movet, & 4 superis immissa repente
5 Alecto, medias Italum 6 bacchata per 7 urbes. 41
8 Nil super imperio moveor: 9 speravimus ista,
Dum fortuna 10 fuit: vincant, quos vincere mavis.
Si nulla est regio, Teucris quam det tua 11 conjux
Dura; per eversæ (genitor) 12 fumantia Trojæ 45
Excidia obtestor, liceat dimittere ab armis
Incolumem Ascanium, liceat superesse 13 nepotem!
Æneas sane ignotis jactetur in 14 undis,
Et, quamcumque viam dederit fortuna, sequatur.
15 Hunc tegere, & diræ valeam subducere pugnæ! 50
Est 16 Amathus, est celsa mihi 16 Paphos, atque
16 Cythera,
16 Idaliæque domus: 17 positis 18 inglorius armis
19 Exigat hic ævum, magna ditione, jubeto,
Carthago premat Ausoniam: nihil urbibus 20 inde
Obstabit 21 Tyriis. Quid 22 pestem evadere 23 belli 55
24 Iuvit, & 25 Argolicos medium fugisse per ignes?
Totque maris, vastæque exhausta pericula terræ?
Dum Latium Teucri, 26 recidivaque Pergama
quærunt?
27 Non satius, cineres 28 patriæ 29 insedisse supremos,
Atque solum, quo Troja fuit? 30 Xanthum & Simoenta 60
Redde, oro, 31 miseris: iterumque revolvere casus

* Inferos. Unde aut ipsa Juno l. 7. *Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.*

1 Antea non solicitata.

2 Obiter tangit eam fabulam, quâ rerum universitas inter Jovem, Neptunum & Plutonem forte dicitur esse divisa. Unde est illud Neptuni l. 1. *Non illi imperium pelagi, sævumque tridentem, Sed mihi sorte datum.*

3 Juno. 4 Ad superos. 5 Furia illa infernalis. 6 Est. 7 Laurentum & Ardeam. 8 Nullo modo afficior super promissione facta de imperio. 9 Inania ista pollicita speravimus olim felices: nunc sufficiet si salvi evadere possimus. 10 Talis, ut sperare possimus. 11 Juno. 12 Adhuc pene fumantia, nec dum extincta. Ad movendam misericordiam. 13 Meum, id est, servetur Ascanius, à quo est futura gens Juliorum. 14 Tiberi vivus, Numicio mortuus. 15 Ascanium protegere. L. 12. *ni Dii* texêre *Cupentum, Æneâ veniente, sui.* 16 Cypri insulæ. Enumerat tuta aliquot Cypri loca, in quæ Ascanium ex hostium manibus submoveat. 17 Depositis. 18 Non gloriosus nec inclytus. 19 Ascanius. 20 Ab Italia. 21 Carthagini præcipuè. 22 Incendium evasisse. 23 Trojani, quo victores tuerunt Græci. 24 Profuit. 25 Per medios ignes ab Argolicis, id est, Græcis Trojæ immissos. 26 Renascentia in Italia ex reliquiis Trojæ, regna rediviva: *vel*, quæ bis ceciderunt semel ab Hercule, atque iterùm ab Agamemnone eversa. 27 Non melius fuit? 28 Trojæ. 29 Inhabitasse. 30 Fluvios Trojanos. 31 Trojanis.

Da, pater, Iliacos Teucris. [1] *Tum* [2] *regia* [3] *Iuno,*
[4] *Acta furore gravi: Quid me* [5] *alta silentia cogis*
[6] *Rumpere, &* [7] *obductum verbis* [8] *vulgare dolorem?*
Æneam hominum quisquam Divûmque [9] *subegit*
Bella sequi? aut hostem regi se inferre Latino?
Italiam petiit [10] *fatis auctoribus:* [11] *esto,*
[12] *Cassandræ impulsus* [13] *furiis: num linquere castra*
Hortati sumus? aut vitam committere [14] *ventis?*
Num [15] *puero* [16] *summam belli, num credere muros?*
[17] *Tyrrhenam-ve fidem, aut gentes* [18] *agitare* [19] *quietas?*
Quis Deus in [20] *fraudem? quæ dura potentia nostra*
[21] *Egit? ubi hic Iuno, demissa ve nubibus Iris?*
Indignum est, Italos [23] *Trojam circumdare flammis*
Nascentem, & patria Turnum consistere terra,
Cui [24] *Pilumnus avus, cui* [25] *Diva Venilia mater!*
[26] *Quid?* [27] *face Trojanos* [27] *atra vim ferre Latinis?*
Arva aliena [28] *jugo premere, atque* [29] *avertere prædas?*
Quid? [30] *soceros* [31] *legere, &* [30] *gremiis abducere pactas?*
Pacem orare [32] *manu, præfigere puppibus arma?*
Tu potes Æneam manibus [33] *subducere* [34] *Grajûm,*
[35] *Proque viro* [36] *nebulam, & ventos* [37] *obtendere inanes,*

1 Deinde, postquam conticuit Venus.
2 Conjux.
3 Inquit.
4 Stimulata.
5 Alto seu imo pectore recondita.
6 Interrumpere, id est, quid me cogis eloqui, quæ silere malim, quàm in te quidquam dicere?
7 Celatum.
8 Vulgo manifestare.
9 Coëgit.
10 Fatorum auctoritate.
11 Concedatur & ira fit.
12 Filiæ Priami. Anchiseo 3. lib. *Sola mihi tales casus Cassandra canebat, Et sæpè Hesperiam, sæpe Itala regna vocare*, &c.
13 In tuo vaticinio
14 Incertis & inanibus rebus?
15 Ascanio: cui tamen Æneas non crediderat; sed Mnestheo & Sergesto.
16 Præcipuam administrationem.
17 Etruscorum auxilium. Ter. *vestram fidem!*
18 Lacessere.
19 Ante adventum Æneæ.
20 Damnum faciendum Turno.
21 Impulit eum.
22 Ubi fuit ad has res faciendas Juno?
23 Castra Trojana flamma & ferro oppugnare: ut lib. 9. Ironia.
24 Deus.
25 Ut malè urat Venerem, & Turni natales natalibus Æneæ adæquare videatur, Venilium appellat Divam, quæ Nympha mariso.
26 Quid censeres, justum ne an injustum sit?
27 Bello sævo ac pernicioso.
28 Servitute.
29 Deprædari agros, avertendo pecora & armenta. Hæc propter cervum Tyrrhidasque. l. 7.
30 Latinum. Ad invidiam plurali utitur; ut & gremio Turni intercidere desponsatam Laviniam.
31 Suffurari.
32 Indiciis manuum, præferendo ramum olivæ, pacem prætendere, & bellum minari, ac statim inferre? id que propter *Centum oratores augusta ad*, &c. *Et geminasque legit de classe biremes, Remigioque aptas, socios simul instruit armis: & Scuta virûm fluvio*, &c. l. 7.
33 Clam abducere.
34 Diomedis. Il. 5. & Achillis. Il. 22. quibuscum Æneas congressus, ultimo discrimini ereptus est à Venere & Neptuno.
35 Quem virum esse jactas.
36 Nubem, id est, rem inanem.
37 Contra tendere & præsentare.

Et 1 *potes in totidem* 2 *classem convertere Nymphas!*
Nos 3 *aliquid Rutulos contrà juvisse* 4 *nefandum est.*
Æneas ignarus abest: ignarus 6 *absit.* 85
7 *Est Paphos, Idaliumque tibi, sunt alta Cythera:*
8 *Quid* 9 *gravidam bellis urbem, &* 10 *corda aspera*
11 *tentas?*
Nos-ne tibi 12 *fluxas Phrygiæ res* 13 *vertere fundo*
Conamur? nos? 14 *nos?* 15 *an miseros qui Troas Achivis*
Objecit? quæ causa fuit consurgere in arma 90
16 *Europamque* 17 *Asiamque &* 18 *fœdera solvere*
19 *furto?*
20 *Me duce Dardanius* 21 *Spartam expugnavit*
22 *adulter?*
Aut ego tela dedi, fovique Cupidine bella?
23 *Tunc decuit metuisse tuis: nunc* 24 *sera querelis*
Haud justis 25 *assurgis, &* 26 *irrita jurgia jactas.* 95
Talibus 27 *orabat Juno: cunctique* 28 *fremebant*
Cœlicolæ 29 *assensu vario: ceu* 30 *flamina* 31 *prima*
Cùm 32 *depressa fremunt sylvis, &* 33 *cæca volutant*
Murmura, venturos nautis 34 *prodentia ventos.*
Tùm 35 *pater omnipotens, rerum cui summa potestas,* 100
36 *Infit: eo dicente,* 37 *Deum domus alta silescit;*
Et 38 *tremefacta solo tellus; silet* 39 *arduus æther:*

1 Licet hoc Cybele fecerit, tamen hoc Veneri imputatur, quia in ejus gratiam factum est.
2 Suprà l. 9.
3 In aliquo.
4 Secundum iniquum tuum judicium. Ironicè: vel interrogatorie.
5 Sc. *Inquis.* Eadem verba repetit, quibus suprà usa est Venus, irrisoriè & contemtim.
6 Q. d. quid tùm posteà, si abest à terra aliena.
7 Q. d. abduc Æneam tuum illùc.
8 Omnium bellorum causam in Venerem rejicit, ut quæ Paridi rapiendæ Helenæ fuerit auctor.
9 Ardeam, quæ olim multa bella gessit, & Rutulos acres, *Durum à stirpe genus*, &c. ut Numanus suprà 9. l.
10 Virorum.
11 Lacessis?
12 Fragiles ex se aut etiam sine inimicis periturâs.
13 Evertere funditus.
14 Nos ne id conamur?
15 An is, sc. Paris, qui rapta Helena prædaque abacta Troas obnoxiós fecit Græcis? Omnem culpam Trojæ diritæ in adulterum Paridem confert. Sic apud Horat. od. 3. l. 3. *Ilion, Ilion, Fatalis, incestusque judex, Et mulier peregrina vertit in pulverem.*
16 Propter Græcos.
17 Propter Trojanos.
18 Hospitia.
19 Furtivo raptu Helenæ.
20 Q. d. non, sed te.
21 Amyclas nomine.
22 Paris.
23 Cum ille raperet Helenam.
24 Nimis serò.
25 Contra nos.
26 Inania ac nihil profutura: quia ipsi Trojani peccaverunt.
27 Causam suam defendebat.
28 Indignabantur, propter certamen inter Deas.
29 Quia alii Veneri, alii Junoni assentiebantur.
30 Flatus ventorum.
31 Primum.
32 Percepta sylvis.
33 Ignota, quorum ratio non apparet. Fit enim quadam arcana naturæ ratione, ut sit murmur in sylvis ante ventorum flatum.
34 Significantia procellas ventorum.
35 Jupiter.
36 Loqui incipit.
37 Cœlum, id est, cœlicolæ. Continens pro contento.
38 Est.
39 Sublimis.

Tùm 1 *Zephyri* 2 *posuére*; 3 *premit placida aquora pontus.*
4 *Accipite* 5 *ergo animis, atq; hac mea* 6 *figite dicta.*
Quandoquidè 7 *Ausonios conjungi fœdere Teucris* 105
8 *Haud licitum est, nec vestra capit discordia finem:*
9 *Quæ* 10 *cuique est fortuna hodiè*, 11 *quam quisque* 12 *secat spem*,
Tros Rutulusve 13 *fuat, nullo discrimine habebo:*
Seu 14 *fatis Italûm* 15 *castra obsidione tenentur*, 109
Sive 16 *errore malo* 17 *Trojæ*, 18 *monitisque* 19 *sinistris.*
Nec Rutulos 20 *solvo*: 21 *sua cuique exorsa laborem*
Fortunamque ferent: *rex Iuppiter omnibus* 22 *idem*
Fata 23 viam invenient. 24 *Stygii per flumina* 25 *fratris*,
Per pice 26 *torrentes*, 27 *atraque voragine ripas*,
28 *Annuit*, *& totum nutu tremefecit Olympum.* 115
29 *Hic* 30 *finis fandi*: *solio tum Iuppiter aureo*
Surgit, 31 *cœlicolæ* 32 *medium quem ad* 33 *limina ducunt.*
34 *Lutere à Rutuli portis circum omnibus instant*
Sternere cæde 35 *viros*, *&* 36 *mœnia cingere* 37 *flammis.*
Ast legio 38 *Æneadûm* 39 *vallis* 40 *obsessa tenetur*; 120
Nec spes ulla fugæ: *miseri stant turribus altis*
Nequicquam, *&* 41 *rara muros cinxêre* 42 *corona*
Iasius 43 *Imbrasides*, 44 *Hicotaoniusque Thymœtes*,

1 Venti. Species pro genere.
2 *Sc. sa-tus*, id est, quievére, sedati sunt, Æn.
7 *Cum venti* posuêre, *omnisque repente resedit Flatus.*
3 Cohibet, ne assurgant, aquas maris æquas & tranquillas.
4 Auribus, id est audite.
5 Quia nulla est in vobis concordia via.
6 Animis vestris, id est, memores estote.

7 Italos. 8 Propter odia vestra. 9 Quæcunque, sive prospera sive aspera. 10 Pugnatorum, id est, cuilibet permittam sua fortuna uti, & neutrarum partium studia sequar. 11 Quam quisque spei suæ & sectæ viam aperit. 12 Tenet, habet. 13 Antique, pro *fuerit*: ab antiquo verbo *Fuo*. 14 Fatali pernicie & malo exitu: sc. *non absolvo Trojanos*. 15 Ipse nova Troja. 16 Male & sinistre interpretati responsa, ut Italiam peterent. 17 Trojanorum, 18 Deorum. 19 Sinistre datis, ac male intellectis. 20 Absolvo, libero, indemnes facio. 21 Sua cuique, Rutulo, aut Trojano, opera adferent aut cladem aut victoriam. 22 Æquus erit, & in neutrarum partium studia inclinans. 23 Perveniendi ad id, quod in fatis est, sc. ut Æneas imperet in Italia. 25 Solemne & inviolatum Deorum juramentum. l. 6. 25 Plutonis. 26 Abundantes. 27 Nigrâ aut obscura. 38 Jupiter nutu se approbare quod dixit, significavit. 29 Hoc juramentum Jovis. 30 Fuit. 31 Allusum ad morem Senatorum deducentium è curia domum Cos. 32 Qui est principum locus. 33 Cœlestis throni. 34 Dum sic Rutuli consultant. 35 Trojanos. 36 Novæ Trojæ seu castrorum. 37 Facibus ardentibus. 38 Trojanorum. 39 Rutulorum. 42 Obsidetur. 41 Minimè densa. 42 Propugnantium multitudine, in coronæ formam stante. 43 Imbrasi filius. 54 Hicotaonis filius.

Assa-

Assaracique [1] *duo, & senior cum Castore* [2] *Tybris,*
Prima acies: hos germani [3] *Sarpedonis ambo,*
Et Clarus, & Hæmon, Lyciâ comitantur ab [4] *alta.*
Fert ingens toto connixus corpore saxum,
Haud partem exiguam montis, [5] *Lyrnesius Acmon,*
Nec Clytio genitore minor, nec fratre Menestheo.
[6] *Hi jaculis,* [7] *illi certant defendere saxis,*
[8] *Molirique ignem,* [9] *nervoque aptare sagittas.*
Ipse inter [10] *medios,* [11] *Veneris justissima cura,*
[12] *Dardanium,* [13] *caput, ecce, puer* [14] *detectus honestum.*
Qualis gemma micat, fulvum quæ [15] *dividit aurum,*
Aut [16] *collo decus, aut* [16] *capiti, vel quale* [17] *per artem*
Inclusum buxo, aut [18] *Oriciâ* [19] *terebintho*
Lucet ebur: lusos cervix [21] *cui* [22] *lactea crines*
Accipit, & molli [23] *subnectit* [24] *circulus auro.*
Te quoque [25] *magnanimæ viderunt, Ismare, gentes,*
[26] *Vulnera dirigere, &* [27] *calamos armare veneno,*
[28] *Mœonia* [29] *generose domo: ubi pinguia* [30] *culta*
Exercentque viri, [31] *Pactolusque irrigat* [32] *auro.*
Affuit & Mnestheus, [33] *quem pulsi* [34] *pristina Turni*
Aggere murorum sublimem gloria [35] *tollit:*
Et [36] *Capys:* [37] *hinc nomen* [38] *Campana ducitur urbi,*
[39] *Illi inter sese duri certamina belli*
[40] *Contulerant; media* [41] *Æneas freta nocte secabat.*

1 Major & minor.
2 Sc. *fiebant.*
3 Regis Lyciæ, qui Trojanis venerat auxilio.
4 Nobili ac sublimi.
5 Ex Lyrneso, urbe Phrygiæ, oriundus.
6 Trojani.
7 Itali.
8 Cum mole ejicere ignem è phalaricis.
9 Arcui nervis obducto.
10 Trojanos.
11 Quia fuvit illi regnum deberi.
12 Ascanius.
13 Sinè galeâ. Respicit autem ad Julium Cæsarem, qui nudo capite sæpè cum hoste confixit. 14 Pulchrum, & præ se ferens honestatem. 15 Auro sc. inclusa, circumdata, *vel*, quæ est in medio annuli aurei: ut 1. Æn. *aut ubi flavo argentum Parium-ve lapis circumdatur auro.* 16 Monile, aut corona. 17 Artificiosè. 18 In Orico, Epiri urbe maritima, nascente. 19 Arbore nigrâ, ex quâ destillat laudatissimum resinæ genus, quam *Terebinthinam* Latini vocant. 20 Diffusos. 21 Ascanio, id est, ad cujus decorem. 22 Lactei coloris. 23 Capillos. 24 Redimiculum capitis. 25 Telæ, quibus directis, vulnerasti multos. 27 Mittentem arundines, id est, leves sagittas veneno illitas: ut vel levi ictu interimant. 28 Lydiâ: unde Tyrrheni originem traxerunt. 29 O Ismare, alti & magni generis. 30 Arva colunt. 31 Lydiæ fluvius. 32 Aureis fluctibus. 33 Cujus hortatu & virtute pulsis castris Turnus lib. 9. 34 Pridiè ejus diei parta. 35 Extollit. 36 Adfuit. 37 Ab hoc. 38 Capuæ. 39 Rutuli & Itali. 40 Commiscuerant. 41 Redit ad Æneam, quem ad finem l. 8 dixit in Etruriam ad Tarchontem esse profectum.

Nam-

Namque ut ab Evandro 1 castris 2 ingressus Etruscis 3 Regem adit, & regi memorat 4 nomenque 5 genusque,
Quid-ve petat, quid-ve ipse 6 ferat: 7 Mezentius arma
8 Quæ sibi conciliet: violentaque pectora Turni
Edocet: 9 humanis quæ sit fiducta rebus,
Admonet; 10 immiscetque preces. Haud fit mora, 11 Tarchon
Jungit opes, fœdusque ferit. Tum 12 libera fatis
Classem conscendit jussis 13 gens Lydia Divum,
Externo commissa 14 duci. 15 Æneia puppis
16 Prima tenet, 17 rostro 18 Phrygios subjuncta leones:
19 Imminet Ida super, 20 profugis gratissima Teucris.
21 Hic magnus sedet Æneas, secumque volutat
Eventus belli varios: 22 Pallasque siniſtro
Affixus lateri, jam quærit 23 sidera, opacæ?
Noctis iter: 24 jam 25 quæ 26 passus terrâque marique
27 Pandite nunc Helicona 28 Deæ, 29 cantusque movete,
Quæ manus interea 30 Thuscis comitetur ab oris
Æneam, armetque rates, pelagoque vehatur.
31 Massicus 32 arata 33 princeps secat æquora 34 Tigri:
Sub 35 quo mille 36 manus juvenum, qui 37 mœnia Clusi,
Quique 38 urbem liquêre Cosas: queis 39 tela, sagittæ,

1 In castra Etruscorum. Græca constructio. 2 Ingressus est Æneas. 3 Tarchonta. lib. 8. 4 Sum. 5 Significans se nobilem. 6 Adsert. 7 Sævissimus Etruscorum rex, & ab eis propter sævam tyrannidem expulsus. 8 Qualia, nempe potentissima Latini & Turni regum auxilia. 9 Fragilem esse humanam conditionem; cùm etiam justi ab impiis opprimi soleant, nisi viriliter resistant. 10 Et simul precatur, ut in commune consulant. 11 Etruscorum rex. 12 Absoluta religione interdicti aruspicis Etrusci, ne militarent sub Etruscis auspiciis, sed *externos adoptarent duces* lib. 8. 13 Hetrusci ex Lydia orti; suprà lib. 8. & 9. 14 Æneæ. 15 In quâ Æneas vehebatur. 16 Prætoria sc. & regia, quæ flammis noctu cæteris præferre: *vel* tenet prima loca, seu primas partes in navigando. 17 In rostro. 18 Qui erant insignia Phrygum. 19 In puppi effigiata erat Ida, sylva Phrygiæ, ut imminere videatur de superi, quæ suppeditaverat materiam classi Æneæ. 20 Quia illùc convenerant. 21 In hac puppi. 22 Filius Evandri. 23 Nomina & naturam syderum, quæ apparebant in nocte opacâ. 24 Et quærit aliquando. 25 Mala & adversa. 26 Æneas passus sit. 27 Aperite nobis Novum catalogum eorum, qui Æneam ex Etruria ad bellum sint secuti, contexturus, iterat invocationem ad Musas. 28 O Musæ 29 Et excitate carmina rerum occultarum. 30 Ab Etruria. 31 Rex Clusinorum. 32 Æ e rostrata. 33 Suorum. 34 Navi, cui nomen ab insigni Tigridis. 35 Massico. 36 Multitudo erat. 37 Urbem Etruriæ Clusium, Porsenæ posteà regiam. 38 Etruriæ, cui subjacet Herculis portus. 39 Erant.

1 Co-

1 Phare-træ, hve ſagitta-rum thecæ. 2 Ab humeris de-pendentes. 3 Mortem adferre inimicis ſolitus. 4 Incedebat. 5 Torvus vultu in hoſtem. 6 Erat. 7 Simulacro Apol. linis. 8 Civitas Thuſciæ. 9 Patria: ut is quem mater Aricia mi-ſit, 7 l. 10 Peritos.

1 *Coritique leves* 2 *humeris, &* 3 *lethifer arcus.*
4 *Vna* 5 *torvus Abas: hunc totum inſignibus armis* 170
6 *Agmen, & aurato fulgebat* 7 *Apolline puppis.*
Sexcentos illi dederat 8 *Populonia* 9 *mater*
10 *Expertos belli juvenes: aſt Ilva trecentos,*
11 *Inſula* 12 *inexhauſtis chalybum* 13 *generoſa metallis,*
Tertius ille hominum 14 *Divûmque interpres Aſylas,*
15 *Cui* 16 *pecudum fibræ, cœli cui ſidera* 17 *parent,*
Et linguæ volucrum, & 18 *præſagi fulminis ignes:*
19 *Mille* 20 *rapit* 21 *denſos acie, atq;* 22 *horrentibus haſtis.*
23 *Hos* 24 *parêre jubent Alphea ab origine* 25 *Piſæ,*
Vrbs Etruſca 26 *ſolo. Sequitur pulcherrimus Aſtur,* 180
Aſtur 27 *equo fidens, &* 28 *verſicoloribus armis.*
29 *Tercentum adjiciunt* (30 *omeni omnibus una ſequendi*)
Qui 31 *Carete domo, qui ſunt* 32 *Minionis in arvis,*
Et 33 *Pyrgi veteres,* 34 *intempeſtaque* 35 *Graviſca.*
Non ego te, 36 *Ligurum ductor, fortiſſime* 37 *bello,* 185
38 *Tranſierim, Cygne, &* 39 *pancis comitate Cupavo:*
40 *Cujus olorinæ ſurgunt de vertice pennæ,*
41 *Crimen* 42 *amor* 43 *veſtrum,* 44 *formæque inſigne*
44 *paternæ.*
Namque ferunt, luctu Cygnum Phaëthontis amati.

11 Adjacens Thuſciæ. 12 Nunquam exhauſta è fodinis ſuis, quia ſuperſit ſemper quod exhaurias. 13 Nobilitata & clara. 14 Quorum oracula interpretatus eſt. 15 Aſylæ. De Heleno lib. 3. *qui numina Phœbi, Qui tripodas, Clarii lauros, qui ſidera ſentis. Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.* 16 Venæ jecoris ovium. 17 Peritiſſime agnoſcuntur, id eſt, qui peritiſſimus eſt ſpicipex, & aſtrologus, & augur. 18 Sagacis, portendenti, futura, id eſt, portentorum optimus interpres. 19 Juvenes aut viros. 20 Raptim ducit. 21 Agminatim incedentes. 22 Aſperis, & horrorem incutientibus. 24 Mille. 24 Duci ſuo Aſylæ. 25 Urbs Etruriæ, quæ traxit originem & denominationem à Piſis opp. juxta Alpheum Arcadiæ fl. 25 Situ & loco. 17 Equitandi peritiſſimus, ἐπποδάμων. 28 Variè depictis. 29 Trecenti viri adjungunt ſe Aſturi. 30 Voluntas erat. 31 Ex urbe Thuſcâ Care ſeu Cærete, Agylla. lib. 8. 32 Etruriæ fl. 33 Parvum oppidum in Thuſciâ ab antiquis temporibus Etruſcorum piraticâ nobile. 34 Peſtiferæ, quaſi finè temperie. 35 Sic dictæ, quòd *gravem* aërem ſuſtinerent. 36 Populorum Italiæ. 37 In bello. 38 Nolim præterire. 39 *Qui pauci numero ſed bello vivida virtus.* 5. Æn. 40 Cycni filius, qui criſtas ex oloriuis plumis in galeâ geſtabat. 41 Et. Dicit cauſam, quare ferret pennas oloris. 42 Quia nimium inter vos amaſtis. 43 O Cygne & Phaëton. 44 Ex formâ paternâ ſumptum ſeu patris in cygnum mutati. Ovid. 2. Met. Erat autem Cygnus rex Ligurum, in Muſicis eximius.

Pa-

Populeas inter frondes, umbramque 1 sororum,
Dum canit & 2 mœstum 3 musa solatur amorem,
4 Canentem 5 molli pluma 6 duxisse senectam,
7 Linquentem terras, & sidera voce sequentem.
8 Filius, 9 aquales 10 comitatus classe catervas,
Ingentem remis 11 Centaurum promovet: ille
12 Instat aquæ, saxumque undis immane minatur
Arduus, & longa sulcat maria alta carina.
Ille etiam 13 patriis agmen 14 ciet Ocnus ab oris,
15 Fatidicæ 16 Mantus, & 17 Thusci filius amnis,
18 Qui muros, matrisq; dedit tibi, Mantua, nomen
Mantua dives 19 avis: sed 20 non genus omnibus unum:
21 Gens illi triplex, populi sub gente quaterni:
22 Ipsa caput 23 populis, 24 Thusco de sanguine 25 vires,
26 Hinc quoque quingentos 27 in se Mezentius armat,
Quos 28 patre Benaco, velatus arundine glauca,
29 Mincius 30 infesta ducebat in æquora 31 pinu.
32 It 33 gravis Auletes, 34 centenaque arbore fluctum
Verberat 35 assurgens: 36 spumant vada 37 marmore verso.
38 Hunc vehit immanis 39 Triton, & cærula 40 concha
Exterrens fretа: 41 cui lateri tenus 42 hispida nanti
Frons 43 hominem præfert; in 44 Prinstin desinit alvus;

1 Arborum in quas sorores mutatæ dicuntur.
2 Qui causa mœstitiæ erat.
Cantu suo.
4 Canescentem.
5 Qualem cygni aut olores habent.
6 Traduxisse.
7 Subvolantem, & cum cantu sonoro cœlum petentem, *vel*, in sidera relatum, ut videmus in Sphæra.
8 Cygni, sc. Cupavo.
9 Socias, virtute & cultu æquales, *vel*, distributas per proportionem navium.
10 Habens in comitatu.
11 Navem, cui nomen ab insigni Centauri; qui prora effigiatus, saxum ingens projecturus in mare videbatur.
12 Instanter incumbit.
13 Patriæ suæ, id est, Etruscis.
14 Excitat.
15 Vaticinantis.
16 *Manto* filia fuit Tiresiæ vatis, & mater Ocni.
17 Tiberis.
18 Ocnus.
19 Majoribus, ædificatoribus.
20 Fuit.
21 Mantua, urbs Tusciæ, tres habuit tribus, & in singulis tribubus fuerunt quatuor curiæ.
22 Mantua fuit.
23 Illis ter quaternis, id est, omnes illi populi in Mantua progeniti sunt.
24 Ex eo illi duodecim populi robur & auctoritatem traxerunt.
25 Erant.
26 Ex his populis Mantuanis.
27 In odium & vindictam sui in arma compellit Mezentius, sub Ocno duce.
28 Habens originem sive profluens ex lacu Benaco.
29 Fluvius juxta Mantuam fluens. Erat & puppis hujus insigne.
30 Vim hostibus inferente.
31 Navi ex pinu facta.
32 Progreditur.
33 Infestus Mezentio, fortis & militaris.
34 Centum remis.
35 Desuper incumbens.
36 Propter ictus violentos.
37 Mari inverso palmulis remorum.
38 Auleten.
39 Navis, cui insigne Triton.
40 Vehit hunc.
41 Navi aut conchæ.
42 Pilosa.
43 Formam humanam.
44 Pisces marinum longissimum, atque anguſti corporis.

Spu-

Spumea 1 *ſemifero ſub pectore murmurat unda.*
Tot lecti 2 *proceres* 3 *ter denis navibus ibant*
4 *Subſidio* 5 *Troja, & campos* 6 *ſalis* 7 *ære ſecabant.* 21
Iamque 8 *dies* 9 *cœlo conceſſerat*, 10 *almaq; cum*
11 *Noctivago* 12 *Phœbe medium pulſabat Olympum.*
Æneas (13 *neque enim membris dat cura quietem*)
14 *Ipſe* 15 *ſedens*, 16 *clavumque* 14 *regit*, 17 *veliſque*
miniſtrat.
Atque 18 *illi, medio in* 19 *ſpatio*, 20 *chorus, ecce, ſuarum*
Occurrit comitũ, 21 *Nymphæ*; *quas alma* 22 *Cybele* 220
23 *Numen habere maris*, *Nymphaſque* 24 *è navibus eſſe*
Iuſſerat: 25 *innabant pariter*, *fluctuſque* 26 *ſecabant*,
Quot prius erataſteterant ad 27 *littora puppes.*
Agnoſcunt longè 28 *regem*, 29 *luſtrantque choreis.*
30 *Quarum quæ* 31 *fandi doctiſſima* 32 *Cymodocea*, 225
33 *Poné ſequens*, *dextrâ* 34 *puppim tenet*; *ipſaque dorſo*
Eminet, *ac læva* 35 *tacitis* 36 *ſubremigat undis.*
Tùm ſic 37 *ignarum alloquitur. Vigilaſne Deûm*
38 *gens*,
Ænea? vigila, *&* 39 *velis immitte rudentes.*
Nos 40 *ſumus Idæa* 41 *ſacro de* 42 *vertice pinus*, 230
43 *Nunc pelagi Nympha*, 44 *claſſis tua*: 45 *perfidus ut nos*
Præcipites ferro 45 *Rutulus*, *flammaque premebat.*

1 Cujus facies præcipuè humana erat, ſed cætera in piſcem deſinebant. 2 Primores. 3 Triginta. 4 Ad auxilium. 4 Novæ, id eſt, Æneæ & Trojanorum. 6 Maris, id eſt, aquas matinas. 7 Navibus roſtris navium ære munitis. 8 Dies prior, qui Romanis abſolvebatur meridie, id eſt noćte media. 9 Ab hemiſphærio noſtro diſceſſerat. 10 Rerum altrix, quæ cum ejus incremento creſcunt. 11 Per noćtem vagari ſolito: erat ergo medium noćtis. 12 Luna aſcenderat ad medium uſque cœli. 13 Quia præ curâ dormire non poteſt. 14 Sic & l. 5. A miſſo Palinuro *ipſe ratim noćturnis rexit in undis*. 15 Ad gubernaculum. 16 Gubernaculum dirigit. 17 Miniſtrum ſe præbet velis. 18 Æneæ. 19 Curſus ſui. 20 Multitudo coincedentium ſuarum Nympharum, ex navibus, quas à Troja eduxerat, in totidem Nymphas maris mutatarum: ſupra lib. 9. 21 Quæ erant Nymphæ. 22 Mater Deorum. 23 Divinam poteſtatem. 24 Verſas è navibus, id eſt, quæ priùs fuerant naves. 25 Illæ occurrentes. 26 Pećtore ſuo. 27 Ripas Tiberis. 28 Regem ſuum Æneam. 29 Circumeunt natatu. 30 Ea. 31 Erat eloquentiſſima. 32 A *fluctuum receptu* dićta. 33 A tergo. 34 Æneæ. 35 Nulla vi agitatis. 36 More remigantis natat. 37 Rerum, quæ in caſtris, & navium ab incendio liberatarum, atque in Nymphas tranſformatarum. 38 Progenies. 39 Pande totos ſinus velorum & propera. 40 Quæ fuimus olim. 41 Matri Deorum. 42 Idæ. 43 Sumus. 44 Quæ fuimus. 45 Turnus, qui poſt fœdus Latini cum Æneâ, pacem rupit, & bellum excitavit.

Ru-

Rupimus 1 *invita tua* 2 *vincula, teque per æquor*
Quærimus: hanc 3 *genitrix* * *faciem* 4 *miserata*
* *refecit*,
Et dedit esse Deas, 5 *avumque agitare sub undis.* 235
At puer Ascanius muro fossisque 6 *tenetur*,
7 *Tela inter media, atque horrentes* 8 *Marte Latines.*
Jam loca 9 *jussa tenet, forti permistus* 10 *Etrusco*,
11 *Arcas eques: medias* 12 *illis opponere turmas*,
Ne castris jungant, 13 *certa est sententia Turno.* 240
14 *Surge age, & aurora socios veniente vocari*
Primus in arma jube: & clypeum cape, quem dedit
ipse
15 *Invictum* 16 *Ignipotens, atque* 17 *oras ambiit auro.*
18 *Crastina lux (mea si non* 19 *irrita dicta putaris)*
Ingentes 20 *Rutula spectabit* 20 *cadis acervos.* 245
21 *Dixerat; & dextra discedens impulit altam*,
22 *Haud ignara modi, puppim: fugit* 23 *illa per undas*
24 *Ocior & jaculo, & ventos* 25 *æquante sagitta.*
Indè 26 *alia* 27 *celerant* 28 *cursus: stupet* 29 *inscius ipse*
Tros 30 *Anchisiades, animos tamen* 31 *omine* 32 *tollit.*
Tùm breviter, 33 *supera aspectans convexa, precatur:*
Alma parens 34 *Idea Deûm, cui* 35 *Dindyma cordi*,
36 *Turrigraque urbes,* 37 *bijugique* 38 *ad fræna leones*,
39 *Tu mihi nunc pugnæ* 40 *princeps; tu rite* 41 *propinques*

1 Q.d. Maluisse mus tibi servire, quam in Nymphas mutari, si per vim Rutulorum licuisset.
2 Retinacula.
3 Mater Deorum Cybele.
* Transformavit nos.
4 Conditionem nostram.
5 Longissimum tempus.
6 Protegitur.
7 Hostium.
8 Bello.
9 Quæ jussisti ut caperentur ab iis.
10 Militi.

11 Auxilia equitum ex Arcadia profectorum aut Evandri. 12 Equitibus venientibus. 13 Decrevit Turnus. 14 Exhortatio ad arma suscipienda. 15 Invincibilem. 16 Vulcanus. 8. Æn. 17 Extremitates, clypei. 18 Dies crastinus. 19 Frivola & inania. 20 Cadaverum Rutulorum occisorum 21 Cymodocea Nympha. 22 Perita modi impellendi, ut quæ ipsa fuerat navis. 23 Navis. 24 Velocior. Hyperbole. 25 Velocitate volatus. 26 Nymphæ. 27 Celeriter peragunt. 28 Navium. 29 Ignarus unde tanta esset celeritas. 30 Anchisæ filius Æneas. 31 Tali cursu prospero viso & audito. 32 Extollit. 33 Cælestia 34 Quæ in Ida, monte Phrygiæ, præcipue coleris. 35 Mons Phrygiæ sacer Cybelæ. 36 Turritæ. Cybele, quæ eadem cum Vestâ & Terra, *turrita* incedere dicitur, propter turritas urbes quas gerit (vel, *quòd primis turres urbibus illa dedit.* 37 Bini ad jugum currus tui nexi. Alludit ad fabulam, quâ dicitur Cybele Hippomenem & Atalantam, in leones commutatos, currui suo subjugasse. Vide Ovid. 10. Met. 38 Domiti. Nam, quæ animalia frænos recipiunt, domita sunt. 39 Sis. 40 Præses. 41 Propius advenire facias portentum hoc.

Augurium, 1 *Phrygibusq; adsis pede, Diva*, 2 *secundo!*
3 *Tantum* 4 *effatus: & interea* 5 *revoluta ruebat* 256
Matura jam luce dies, noctemque fugarat.
Principiò sociis 6 *edicit*, 7 *signa sequantur*,
Atque animos 8 *aptent armis pugnaque parent se.*
Iamq; 9 *in conspectu Teucros habet, & sua castra*, 260
Stans celsa in puppi: 10 *Clypeum tùm deinde sinistra*
Extulit 11 *ardentem*: *clamorem ad sidera* 12 *tollunt*
Dardanidæ è muris: 13 *Spes* 14 *addita suscitat* 15 *iras.*
Tela manu jaciunt: 16 *quales sub nubibus atris* 264
17 *Strymoniæ dant* 18 *signa* 19 *grues, atq; æthera tranant*
Cum sonitu, 20 *fugiunt Notos clamore* 21 *secundo.*
At 22 *Rutulo Regi, ducibusque* 23 *ea mira* 24 *videri*
Ausoniis: *donec versas ad littora* 25 *puppes*
Respicunt, totumque 26 *allabi* 27 *classibus æquor.* 269
28 *Ardet* 29 *apex capiti*, 30 *crinibusq;* 31 *a vertice flamma*
Funditur, *&* 32 *vastos* 33 *umbo vomit aureus ignes.*
Non secùs, 34 *ac liquida si quando nocte* 35 *Cometæ*
36 *Sanguinei* 37 *lugubre rubent*, *aut* 38 *Sirius ardor.*
Ille sitim, *morbosque* 39 *ferens mortalibus* 40 *agris*,
Nascitur, *&* 41 *lævo contristat lumine* 42 *cœlum.* 275
Haud 43 *tamen audaci Turno fiducia* 44 *cessit*,
Littora 45 *præripere*, *&* 46 *venientes pellere terra.*
47 *Ultrò animos* 48 *tollit dictis*, *atque* 49 *increpat ultrò.*

1 Tui cultoribus. 2 Favorabili. 3 Id solum. 4 Æneas. 5 Rediens per revolutionem. 6 Æneas manifeste præcipit. 7 Vexilla. 8 Irritent ad arma. 9 Ut possit castra sua conspicere, & a suis conspici. 10 A Vulcano factum. 11 Radiantem. 12 Cognito Æneæ. 13 Victoriæ, viso rege. 14 Quæ acceſſerat.

15 Animositatem, qualis est in iratis. 16 Vide Macrob. Sat. l. 5. c. 10. 17 Thraciæ. *Strymon* enim Thraciæ fluvius est. Species pro genere. 18 Avolatus, id est, cum quali clamore avolant. 19 Nam gruum in aëre clangor prognosticum est ingruentis tempestatis. 20 Redeuntes sc. à Nilo ad suum Strymona Thraciæ fl. 21 Læto, & ominis boni. 22 Turno. 23 Signa lætitiæ. 24 Videbantur. 25 Æneæ & sociorum ejus. 26 Ad littora. 27 Cum navibus ipsis. 28 Resplendet in capite ejus. 29 Summitas galeæ Æneæ. 30 Sc. *a*. 31 Desuper. 32 Valdè amplos. 33 Curvatura clypei. 34 Humida & sublucida. 35 Ignes vomunt. 36 Sanguinei coloris & sanguinis effusionem portendentes. 37 Lugubriter. 38 Illius stellæ ardentis. Sirius est stella in ore Canis majoris, pestifer, & morbos adferens. *Jam rapidus torrens sitientes Sirius agros Adebat cælo.* Georg. 4. 39 Adferens. 4 Miseris. 41 Infelici & tristi. 42 Aërem. 43 Licet sic animatos videret in castris & accedentes è navibus. 44 Discessit, amota est. 45 Antecapiendi. 46 Ad eam Etruscos. 47 Insuper. 48 Erigit, effert. 49 Cum increpatione cohortatur.

Quod

Quod votis optastis, adest, 1 perfringere dextra:
2 In manibus Mars ipse. viri. Nunc conjugis esto
9 Quisq; suæ, 4 tectiq; memor: nunc magna 5 referto
Facta 6 patrum, laudesque: 7 ultrò occurramus ad
8 undam,
Dùm 9 trepidi, 10 egressisq; 11 labant vestigia prima.
12 Audentes Fortuna juvat!
Hæc ait: & secum 13 versat, quos ducere 14 contrà,
Vel quibus obsessos possit concredere 15 muros.
16 Interèà Æneas socios de puppibus altis
17 Pontibus exponit: multi 18 servare recursus
Languentis pelagi, & 19 brevibus se credere 20 saltu:
Per21 remos 22alii. Speculatus littora23 Tarchon,
24 Qua vada non 25 sperat, nec 26 fracta 27 remurmurat unda,
Sed mare 28 inoffensum crescenti 29 allabitur æstu,
30 Advertit subitò proras, sociosq; precatur
Nunc, ô 31 lecta manus, validis incumbite remis:
32 Tollite, 33 ferte rates, 34 inimicam findite 35 rostris
Hanc terram, sulcumq; sibi 36 premat ipsa 37 carina.
34 Frangere nec tali 38 puppim 39 statione recuso,
Arreptâ tellure semel. Quæ talia postquam
Effatus Tarchon, socii consurgere 40 tonsis.
41 Spumantesq; rates arvis inferre Latinis:
Donec 42 rostra tenent 43 siccum, & 44 sedère carinæ
Omnes 45 innocuæ: sed 46 non puppis tua, Tarchon.

1 Hostem conteresne.
2 Potestas pugnandi est in promptu: nam præsentes jam sunt hostes.
3 Vestrum.
4 Domus
5 Quisque facito ut repræsentet.
6 Majorum suorum.
7 Priusquàm nos invadant.
8 Tiberis.
9 Sunt.
10 E navi egredientibus.
11 Titubant & vacillant.
12 Sic Ennius; *Fortibus est Fortuna viris data.* Vide Macrob. Sat. l. 6. c. 1.
13 Cogitat. 14 Adventantes hostes. 15 Captorum, id est, quos relinquat obsidione. 16 Dum hæc ageret Turnus. 17 Per scalas navium. 18 Observabant tranquilli muris refluxum. 19 Vadis pelagi. 20 Saliendo in ea. 21 Auxilio remorum projectorum e navi ad modum ponticulorum *vel* scapharum. 22 Credebant se brevibus. 23 Etruscorum rex. 24 Quâ sperabat profundum esse mare. Al. *spirant*, id est, quâ vada non movent aquas. 25 Timet. 26 Nimio impetu. 27 Vehementem sonum edit id est, ubi neque defectus, neque nimia vis est aquarum. 28 Non impeditum, *vel* non offendens. 29 Ad litus. 30 Applicat. 31 Multitudo armatorum electa. 32 Erigite. 33 Transferte ad litus. 34 Indignatione & odio in Mezentium & Italos. 35 Navium. 36 Premendo faciat. 37 Venter navis. 38 Al. *puppes*. 39 Portu. 40 Remis Al. *transtris*. 41 Spumis aquarum respersas. 42 Anteriores partes prorarum. 43 Sc. *littus*. 44 Super fundum. 45 Sine nocâ sive nocumento. 46 Sedit innocua.

Namque inflicta vadis,[1] *dorso dùm pendet*[2] *iniquo,*
Anceps,[3] *sustentata diu,*[4] *fluctusque fatigat.*
Solvitur, atque viros medio[5] *exponit in undis:* 305
Fragmina remorum, quos[6] *& fluitantia*[7] *transtra*
Impediunt, retrahitque[8] *pedes simul unda relabens.*
Nec Turnum[9] *segnis retinet mora: sed*[10] *rapit acer*
Totam aciem in Teucros, &[11] *contrà in littore*[12] *sistit.*
Signa[13] *canunt*[14]*: primus turmas invasit*[15] *agrestes*
Æneas,[16] *omen pugnæ: stravitque Latinos,* 311
Occiso Therone, virûm qui maximus[17] *ultrò*
Æneam[18] *petit:*[19] *huic gladio,*[20] *perque aera scuta,*
Per tunicâ[21] *squallentem auro,*[22] *latus hausit apertum,*
Indè Lycam ferit,[23] *exsectum jam matre peremptâ* 315
Et[24] *tibi, Phœbe,*[25] *sacrum: cui*[26] *casus evadere*[27] *ferri*
Cui licuit[27] *parvo: nec*[28] *longè Cissea*[29] *durum,*
Immanemque Gyan,[30] *sternentes*[31] *agmina*[32] *clavâ,*
Dejecit letho: nihil illos[33] *Herculis arma,*
Nil validæ juvêre manus,[34] *genitorq; Melampus,* 320
Alcidæ comes,[35] *usque graves dùm terra*[36] *labores*
Præbuit. Ecce, Pharon, voces dùm[37] *jactat*[38] *inertes,*
Intorquens jaculum,[40] *clamanti,*[42] *sistit*[43] *in ore,*
Tu quoque flaventem primâ lanugine malas
Dùm sequeris[44] *Clytium,*[45] *infelix, nova*[46] *gaudia, Cydon,*
Dardaniâ[47] *stratus dextrâ,*[48] *securus amorum,*

1 Scopuli. 2 Nimis alto. 3 Vacillans. 4 Dùm eorum impetus sustinet. 5 Frangitur. 6 Per aquas. 7 Summa tabulata navium. 8 Lapsantes. 9 Quæ signes facere ac signibus esse solet. 10 Celeriter adducit. 11 Ex adverso. 12 Exercitum statuit. 13 Ineundi prælii 14 Cornicines & tubicines canendo faciunt. 15 Agricolarum. 16 Portendens indigenas superandos, cum agrestes superentur. 17 Enumerat eos qui manibus Æneæ in primo conflictu concidêre. 18 Non lacessitus. 19 Aggreditur. 20 Theroni. 21 Auro contextam in speciem squammarum. 22 Sanguinem & spiritum à latere consosso ejecit: 23 Per sectionem exemptum. 24 Qui prodeunt exsecti ex matris utero, Phœbo, ut medicortum præsidi, sacri sunt. Hinc Æsculapius Phœbi filius. 25 Consecratum. 26 Necem per ferrum, quam nunc incurrit senior. 27 Cum ad hùc in utero matris esset. 28 Ab iis jam dictis. 29 Fortem. 30 Ingentem & ferocem. 31 Trojanorum & Etruscorum. 32 Baculo, modato, qualis usus est Hercules. 33 Quibu Hercules ubique victor usus erat, ut clava. 34 Eorum. 35 Semper. 36 Monstra, virtutis exercendæ segetem & materiam. 37 Herculi. 38 Jactanter effutit. 39 Frivolas & sine sale. 40 Ænea. 41 Pharoni. 42 Statuit ipsum. 43 Cum jam esset in ore: alioqui dicendum esset *in os.* 44 Puerum, quem turpiter amabat. 45 Amore perdito. 46 Novas amorum voluptates. 47 Ænex Trojam. 48 Privatus, secretusque ab amorum cura.

[1] *Qui juvenum tibi semper erant, miserande jaceres;*
Ni fratrum stipata cohors foret obvia, Phorci
Progenies, septem numero, septenaque tela
[2] *Conjiciunt: partim* [3] *galeâ, clypeoque* [4] *resultant*
[5] *Irrita: deflexit partim* [6] *stringentia* [7] *corpus*
Alma Venus. [8] *Fidum Æneas affatur Achatem:*
[9] *Suggere tela mihi (non* [10] *ullum dextera frustra*
Torserit in Rutulos) tot steterunt quæ in corpore Grajûm
[11] *Iliacis campis: tum magnam corripit hastam.*
Ei [13] *jacit: illa volans clypei transverberat æra*
Mæonis, & [14] *thoraca simul cum pectore rumpit.*
[15] *Huic* [16] *frater* [17] *subit Alcanor, fratremque ruentem*
Sustentat dextrâ: trajecto [18] *missa lacerto*
[19] *Protinùs hasta* [20] *fugit, servatq; cruenta* [21] *tenorem,*
Dexteraq; ex humero [22] *nervis* [23] *moribunda pependit.*
Tum Numitor, jaculo fratris de corpore rapto,
Æneam petiit: sed non & [24] *figere contrà*
Est licitum, magnique [25] *femur perstrinxit Achatæ.*
Hic [26] *Curibus fidens,* [27] *primævo corpore, Clausus*
Advenit, & [28] *rigida* [29] *Dryopen ferit eminus hasta,*
Sub [30] *mentum* [31] *graviter pressa, pariterq;* [32] *loquentis*
Vocem, animamq; [33] *rapit,* [34] *trajecto gutture: at* [35] *ille*
[36] *Fronte* [37] *ferit terram, & crassum vomit ore cruorem.*
Tres quoq; [38] *Thracios,* [39] *Borea de gente suprema.*
Et tres, quos Idas pater, & [40] *patria* [41] *Ismara* [42] *mittit,*
[43] *Per varios* [44] *sternit casus: occurrit Halesus,*
[45] *Auruncaque manus:* [46] *subit & Neptunia proles,*
[47] *Insignis* [48] *Messapus equis:* [49] *expellere* [50] *tendunt*

1 Amores.
2 Uno impetu: quia singuli singula
3 Æneæ.
4 Tela retro saliunt.
5 Sc. *effecta.*
6 Leviter contigentia.
7 Æneæ.
8 Armigerum.
9 Subministra.
10 Telum eorum.
11 Idomeneus. Il.
13. Ἀχαιμενίου ἀπο αἰπυμαχοιο.
12 Sc. *in.*
13 Eam.
14 Munimentum pectoris.
15 Mœonii.
16 Ejus.
17 Succurrit.
18 Ab Æneâ.

18 Continuò. 20 Propellitur. 21 Currendi modum. 22 Per nervos. 23 Jam jam moritura. 24 In corpus Æneæ. 25 Coxam leviter vulneravit. 26 Sabinis, quos è Curibus, oppido Sabinorum, eduxerat. Al. *viribus.* 27 Existens in primo flore ætatis. 28 Durâ & difficulter flexibili. 29 Rutulum. 30 Dryopis. 31 Violenter impressâ. 32 Dryopis. 33 Aufert. 34 Transfixo. 35 Dryops. 36 Ὁ δὲ χθόνα τύπτει ἰόεντα. Od. 22. 37 Concutit. 38 Thracios viros. 39 Thraciam perflantis, id est, ab extremo Septentrione. 40 Illorum 41 Thracia mons & urbs. 42 In auxilium. 43 Vario eventu & vario genere mortis. 44 Clausus. 45 Aruncorum, qui sunt antiquissimi Italiæ populi. 46 Subsequitur in auxilium venienti. 47 Insigniter instructus. 48 *At Messapus equûm domitor. Neptunia proles, Quem neque fas igni cuiquam nec sternere ferro* l. 7. 49 Adversarios suos. 50 Contendunt aliquando unius partis, aliquando alterius partis.

Nunc hi, nunc illi: certatur 1 *limine in ipso* 355
Ausoniæ: 2 magno discordes æthere venti
Prælia ceu 3 *tollunt, animis & viribus* 4 *æquis:*
5 Non ipsi inter se, non nubila, non 6 *mare cedit:*
7 Anceps 8 *pugna diu; stant* 9 *obnixa* 10 *omnia* 11 *contrà:*
Haud aliter Trojana acies, acieque Latina, 360
12 Concurrunt: 13 *hæret pede pes, densusque viro vir.*
14 At parte ex alia, qua saxa 15 *rotantia latè*
Intulerat 16 *torrens,* 17 *arbustaque diruta* 18 *ripis,*
Arcades 19 *insuetos acies inferre pedestres,*
Ut vidit 20 *Pallas* 21 *Latio dare tergа sequaci,* 365
(22 Aspera 23 *quæ* 24 *natura loci dimittere quando*
Suasit equos) 24 unum quod rebus restat egenis,
Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris.
Quò fugitis socii? 25 per vos, & fortia 26 facta,
Per 27 ducis Evandri 28 nomen, 29 devictaque bella,
Spemq; 30 meam, 31 patriæ 32 quæ nunc subit 33 æmula laudis,
34 Fidite ne pedibus: fero 35 rumpenda per 36 hostes
Est via, qua 37 globus ille virûm 38 densissimus urget:
Hâc vos, & 39 Pallanta 40 ducem patria 41 alta reposcit.
Numina nulla 42 premunt; 43 mortali urgemur ab hoste
Mortales: totidem nobis animæq; 44 manusque. 376

1 Littore & ingressu Italiæ.
2 Spatioso æthere. Ὡς δ' ὑπὸς τι τόσσ' ἐριδαίνετον &c. Il. τ'.
3 Erigunt.
4 Æqualibus.
5 Ipsi venti non cedunt alter alteri.
6 Aqua maris.
7 Incertæ victoriæ.
8 Committitur.
9 Ventis obnitentia.
10 Elementa.
11 Ex adversâ parte.
12 Contrà stant.

φραξάντις σόρο δηρὶ. αἰκῶ. σάκεϊ προθελύμνῳ, Α'σπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἴκτυδι κόρυς κόρυν, ἀνὴρ δ' ἀνέρ. Il. ιγ'. 2. Pes unius adversarii conjungitur pedi. 24 Omitto Æneâ, narrat, ea quæ ab Arcadibus in diversâ campi parte sint fortiter gesta. 15 Obvoluta. 16 Annis impetuosus. 17 Erant. 18 In aut cum. 19 Non solitos pedestri prælio certare. 20 Filius Evandri. 21 Latinis insequentibus. 22 Quia inaccessibilis videbatur, id est, cùm non possent per loca, saxis & arbutis impedita, equos agere, ac proinde deberent descendere ab equis, & pedestres certare. 23 Quibus Arcadibus. 24 Fuga sc. quæ in rebus extremis sola salus, ultimum perfugium; vel hic; accendit animositatem eorum aliquando precibus & aliquando increpationibus quæ una & sola res reliqua est rebus consilio & ope egentibus. 25 Obsecro. 26 Vestra in aliis prælis. 27 Qui vos duxit. 28 Famam & gloriam. 29 Finita, cum victoria gesta. 30 Quæ est de me, *vel*, quam habeo de vobis. 31 Paternæ, id est, patris mei Evandri. 32 Spes mea. 33 Imitatrix. 34 Nolite spem in fuga collocare. 35 Aperienda. 36 Medios. 37 Cœtus. 38 Frequentissimus. 39 Me, id est, patria hoc petit à nobis, ut, victi ac cæsis hostibus revertamur. 40 Vestrum. 41 Nobilis. 42 Opprimunt nos. 43 Qui potest mori, uti nos. 44 Sunt.

Ecce maris magno claudit nos 1 *obice pontus:*
2 *Deest jam terra fugæ: 3 pelago Trojam-ne petemus?*
Hæc 4 ait, & medios densos prorumpit in hostes.
Obvius 5 huic 6 primum fatis adductus 7 iniquis, 380
Fit 8 Lagus: 9 hunc, 10 magno vellit dum 10 pondere
saxum,
11 *Intorto 12 figit telo, discrimina cœstis*
Per medium quà spina dedit, hastamq; receptat
Ossibus hærentem: 13 quem non super occupat Hisbon,
Ille quidem 14 hoc sperans. Nam Pellas 15 antè ruentem,
Dum furit, incautum crudeli morte 16 sodalis 385
17 *Excipit, atq; ensem 18 tumido in pulmone recondit.*
19 *Hinc 20 Sthelenum 21 petit, & 22 Rhœti de 23 gente*
vetusta
Anchemolum, 24 thalamos ausum 25 incestare 26 noverca.
Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in arvis, 390
27 *Daucia, Laride, Thymberque, simillima proles,*
Indiscreta suis, gratusq; 28 parentibus error
29 *At nunc 30 dura dedit vobis 30 discrimina Pallas:*
Nam tibi, Thymbre, caput 31 Evandrius abstulit ensis;
Te decisa 32 suum, Laride, dextera quærit, 395
33 *Semianimesq; micant digiti, 34 ferrumq; retractant.*
35 *Arcadas accensos monitu, & præclara tuentes.*
Facta 36 viri, mistus dolor & pudor armat in hostes.

1 Objectu & obstaculo. 2 Et ita non est, quò fugiamus, locus. Ergo via ferto per hostes est faciendа cum magna laude. 3 Per pelagus. 4 Pallas. 5 Pallanti. 6 Primo loco. 7 Ipsum ad mortem urgentibus. 8 Rutulus. 9 Lagum. 10 Magni ponderis: ut: Ære cavo *clypeum magni gestamen Abantis*, id est, æris cavi. 11 Introrsum torto.

12 Transfigit. 13 Quem tamen Pallanta inclinatum, ut hastam revelleret, non occupavit desuper, uti speraverat, Hisbon. 14 Posse occupare Pallantа. 15 Prius. 16 Sui. 17 Ipsum. 18 Innato. 19 Post hos. 20 Servius legit *Sthenium*. 21 Aggreditur. 22 Marrubiorum regis. 23 Rhœtus enim originem ducebat a Phorco marino Deo. 24 Rhœtus, Marrubiorum in Italia rex, Cæsperiam secundam uxorem filio Anchemolo superinduxerat, privignus novercam stupravit: hinc iratum patrem fugiens, se ad Turnum contulit. 25 Per incestum polluere. 26 Cæsperiæ. 27 Larides, Thymberque gemelli, Dauci filii, ita inter se similes, ut vix discerni possent, ne à parentibus quidem. 28 Quia parentes alium pro alio nominabant. 29 *Discrevit mors sæva viros*, &c. Luc. 3. 30 Intolerabiles differentias. 31 Pallantis, filii Evandri. 32 Fautorem & adjutorem. 33 Semivivi adhùc palpitantes se movent. 34 Arma. 35 Commemorat tragem, quam cum suis edidit Pallas. 36 Viriliter agentis Pallantis.

1 Tùm Pallas 2 bijugis 3 fugientem Rhætea prætер
4 Trajicit: hoc spatium, tantumq; 5 mora fuit 6 Ilo: 400
7 Ilo namque procul validam 8 direxerat hastam,
Quam 9 medius Rhœteus 10 intercipit, 11 optime
Teuthra,
Te fugiens, fratremque Tyren; curruque 12 volutus
13 Cadit semianimis Rutulorum 14 calcibus arva.
Ac, velut 15 optatò ventis æstate coortis, 405
Dispersa immittit 16 sylvis incendia pastor:
Correptis subitò 27 mediis, extenditur unà
Horrida per latos 18 acies Vulcania campos:
19 Ille sedens 40 victor flammas 21 despectat 22 ovantes.
Non aliter 23 socium virtus 24 coiit omnis in unum, 410
Teque juvat, Palla: sed 25 bellis acer 26 Halesus
Tendit in 27 adversos, seque in sua 28 colligit arma.
29 Hic mactat † Ladona, † Pheretaque † Demodocum-
que:
† Strymonio dextram fulgenti deripit ense,
30 Elatam in 31 jugulum: saxo ferit os. † Thoantis, 415
32 Ossaque dispergit cerebro permista cruento.
Fata 33 canens sylvis 34 genitor celarat Halesum;
Ut 35 senior letho 36 canentia lumina solvit,
37 injecêre manum Parcæ, 38 telisque 39 sacrarunt
Evandri: quem sic Pallas 40 petit, antè precatus: 420

1 Deinde cùm videret suos animatos.
2 Binis equis.
3 Prætergredientem Rhœtea; qui Rutulus, ut & Ilus.
4 Transmittit hastâ
5 Dilationis à morte.
6 Cujus mortem aliquantulum morata est mors insperata Rhœti.
7 In Ilum.
8 Pallas.
9 In medium occurrens.
10 intercurrens in se capit.

11 Peritissime. 12 Dejectus. 13 Ferit. 14 Pedibus. 15 Ex voto, in tempore: ut, *Optatò advenis.* 16 In sylvas. 17 Obstantibus. 18 Ignis, copia flammarum. 19 Pastor, qui optatò incendia immisit. 20 Voti compos. 21 Desuper aspicit. 22 More ovantium salientes & crepitantes. 23 Sociorum Pallantis. 24 Convenit in unum consensum & locum. 25 Strenuus bellator. 26 Rutulus. 27 Arcadas. 28 Circumvolvit & communit se scuto suo, propter vim plurimorum. 29 Halesus occidit. † Arcadas. 30 Extensam. 31 Jugulo Halesi vultus minantem. 32 Capitis Thoantis. 33 Prædicens ei. Al. *cavens* id est, evitans fatalem necessitatem, quæ Halesо necem minabatur. 34 Pater Halesi. Ad delectandum inserit Poëta fabulam Halesi, fato in bellum, mortuo patre, protracti. 35 Pater. 36 Pupillas albicantes dissolvit, id est, post obitum verò patris. 37 Deæ, fatorum dispensatrices, vindicârunt sibi & traxerunt sibi debitum. Locum hunc interpretatur, Macrob Sat. l. 3. c. 7. ubi Virgilium hoc in versu *proprietatem & humani & divini juris executum esse* dicit. *Nam ex manus injectione manipium designavit, & sacrationis vocabulo, observantiam divini juris implevit.* 38 Ut filis mactetur. 39 Addixerunt. 40 Aggreditur.

De

Da nunc, Tibri 1 *pater, ferro, 2 quod missile libro.*
3 Fortunam, atque viam duri per pectus Haleſi!
Hæc arma, exuviasque viri, 4 tua quercus habebit.
Audiit 5 illa Deus: dùm 6 texit Imaona Haleſus,
7 Arcadio infelix 7 telo dat pectus 8 inermum. 425
9 At non cade viri tantâ perterrita, Lauſus,
Pars ingens belli, ſinit agmina 10 primus 11 Abantem
12 Oppoſitum interimit, pugnæ 13 nodumque 13 moramque.
Sternitur 15 Arcadiæ proles; 16 ſternuntur Etruſci;
Et 17 vos, ô Grajis 18 imperdita corpora Teucri. 430
Agmina concurrunt ducibuſque, & viribus æquis:
Extremi 20 addenſant acies, 21 nec turba moveri
Tela manuſque ſinit; 22 hinc Pallas inſtat & urget;
23 Hinc contrà 24 Lauſus: nec multùm 25 diſcrepat ætas:
Egregii formâ, ſed quem fortuna negârat 435
In patriam reditus. Ipſos concurrere paſſus
Haud tamen inter ſe magni regnator Olympi:
Mox 28 illos 29 ſua fata manent 28 majore ſub hoſte.
Interea 30 ſoror alma monet ſuccurrere Lauſo
31 Turnum, qui 32 volucri curru medium ſecat agmen.
Ut 35 vidit 34 ſocios: 35 tempus 36 deſiſtere pugnâ;
Solus ego in Pallanta feror; ſoli mihi 36 Pallas
Debetur: cuperem, ipſe 38 parens ſpectator adeſſet.

1 Numen vicinum & præſens invocat; nam circa ripas ejus pugnabant.
2 Quod, ut emittatur, diſtrictum tenebo.
3 Proſperum contractum.
4 Tibi ſacra.
5 Vota & verba Pallantis.
6 Dùm ſcuto ſuo protegit Imaona, Al. Dùm detexit, id eſt, ſpoliat.
7 Ab Arcade. id eſt, Pallante, miſſo.
8 Sine armis.

9 At Lauſus, filius Mezentii. non patitur agmina Rutulorum eſſe perterrita nve perterreri tam vehementi cæde Haleſi; quin ipſe reſtaurat prælium. 10 Sc. *irrumpens.* 11 Trojanum. 12 Obſtantem, fortiter pugnantem. 13 Robur & firmamentum, id eſt, qui ſuſtentaret onus ingruentium pugnatorum. Elegans Metaphora ab arboribus ducta, quæ, qua ex parte ſunt nodoſæ, difficulter cuneis perrumpi poſſunt. *Nodus* proprie eſt denſa peditum multitudo. 14 Obſtaculum moram facturum ingruere volentium. 15 Juventus ex Arcadia profecta, quæ duce Pallante venerat. 16 Qui cum Tarchonte venerant auxilio Æneæ, occiduntur à Lauſo. 17 Sternimini à Rutulis & Latinis. 18 Quos non perdiderant Graeci. Reliquiæ Danaûm. 19 Æqualibus. 20 Condenſant. 21 Turba denſa & conferta non dat ſpatium movendis telis manibuſque ad feriendum. 22 Ex una parte. 23 Ex alia parte ex adverſo. 24 Filius Mezentii. 25 Differat. 26 Amborum. 27 Cœli, id eſt, Jupiter. 28 Paſſantem interimendum à Turno, Lauſum ab Æneа. 29 Propria moriendi genera exſpectant. 30 Juturna ſoror Turni, quæ Diva & Nympha, adeoque præſens. 31 Fratrem ſuum. 32 Velociter acto. 33 Turnus 34 Contra Pallanta certantes. 35 Loquitur Turnus. 36 Deſiſtendi à pugna. 37 Victoria de Pallante. 38 Evander.

Hæc ait: & socii 1 cesserunt æquore 2 jussi, 444
At 3 Rutulum abscessu 4 juvenis, tùm 5 jussa superba
Miratus, stupet in Turno; 6 corpusque per ingens
7 Lumina volvit, 8 obitque truci procul 9 omnia visu.
Talibus & dictis it contra dicta 10 tyranni:
Aut spoliis ego jam raptis laudabor 11 opimis,
Aut 12 letho insigni: 13 sorti pater æquus utrique est,
Tolle minas: fatus, medium procedit in 14 æquor: 451
15 Frigidus Arcadibus 16 coit in præcordia sanguis.
Desiluit Turnus 17 bijugis; pedes apparat ire
Comminùs: utque leo, 18 specula cùm vidit ab alta
Stare procul campis 19 meditantem prælia taurum, 455
20 Advolat: haud alia est Turni 21 venientis imago.
Hunc 22 ubi contiguum missa fore credidit hastæ,
23 Ire prior Pallas, si quâ fors adjuvet 24 ausum
Viribus 25 imparibus; magnumque ita 26 ad æthera
fatur, 459
Per 27 patrii hospitium, & mensas, quas 28 advena
adisti,
Te precor, Alcide, cœptis ingentibus 29 adsis!
30 Cernat 31 semineci sibi me rapere arma 32 cruenta,
33 Victoremque ferant morientia lumina Turni.
Audiit Alcides 34 juvenem, magnumque sub imo
Corde premit 35 gemitum, lachrymasq; effudit 36 inanes.
Tum 37 genitor natum dicto affatur amicis:
38 Stat sua cuique dies: breve & 39 irreparabile
tempus

1 Discesserunt à campo plano & æquo.
2 Al. *jusso*, id est, quod eos jusserat derelinquere.
3 Quia Rutuli tam citò parebant.
4 Pallas.
5 Turni.
6 Ejus.
7 Oculos.
8 Circumagit.
9 Quæ Turnum contingebant.
10 Superbi regis.
11 De principe hostilis exercitus detractis.
12 Morte gloriosâ.
13 Æquo, certò scio, animo feret pater meus Evander, quem cupis spectatorem adesse, utramque sortem aut victoriæ, aut pulchræ mortis: resp. ad id, *cuperem, ipse parens spectator adesset.*
14 Planitiem. 15 Præ timore. 16 Congelatur. 17 Bigis. 18 Montis aut rupis. 19 Animo agitantem, id est, se exercentem ad prælia. 20 Ad taurum. 21 Contra Pallanta. Turnum enim leoni, Pallantem tauro comparat. 22 Ubi credidit Turnum esse intra jactum hastæ, & posse ea feriri. 23 Voluit aut cœpit. 24 Audentem contendere. Alludit ad sententiam illam, *Audentes fortuna juvat.* 25 Longè inferioribus. 26 Cœlum suspiciens, ubi Hercules. 27 Evandri, qui te hospitio, interempto Caco, accepit. 28 Cùm ex Hispania externus & ignotus primùm advenires. 29 Ut auxilio sis. 30 Videat Turnus. 31 Semineçato. 32 Cruore suo perfusa. 33 Me victorem patiantur, id est, cogantur in vita hoc spectaculum ferre. 34 Pallanta. 35 Quia exaudire non potuit. 36 Non profuturas, nihil impetraturas, ut cui contra fata auxilio venire non liceret. 37 Jupiter Herculem. 38 Unicuique constitutum est proprium tempus vitæ. 39 Postquam semel elapsum est.

Omni-

Omnibus est 1 vitæ: sed 2 famam extendere factis,
Hoc virtutis opus. 3 *Troja sub mœnibus altis*
4 *Tot quati* 5 *cecidêre Deûm*: 6 *quin occidit una* 470
Sarpedon, 7 *mea progenies*: *etiam* 8 *sua Turnum*
Fata vocant, 9 *metasq*; *dati* 10 *pervenit ad avi*.
Sic 11 *ait*, *atq*; 12 *oculos Rutulorum* 12 *rejicit arvis*,
At 13 *Pallas magnis emittit viribus hastam*,
Vaginaq; 14 *cava fulgentem diripit ensem*. 475
15 *Illa volans*, *humeris surgunt qua* 16 *tegmina summa*,
Incidit, *atq*; *viam clypei* 17 *molita* 18 *per oras*,
19 *Tandem etiam magno* 20 *strinxit de corpore Turni*;
Hîc Turnus ferro præfixum 21 *robur acuto*
In Pallanta diu 22 *librans jacit*, *atq*; *ita fatur*: 480
Aspice, *num mage sit nostrum* 23 *penetrabile telum*.
Dixerat: *ac clypeum*, *tot ferri* 24 *terga*, *tot æris*
Cum pallio toties obeat circumdata tauri,
25 *Vibranti cuspis medium transverberat ictu*,
Loricaq; 26 *moras*, *&* 27 *pectus perforat ingens*. 485
28 *Ille rapit* 29 *calidum frustrà de vulnere* 29 *telum*:
30 *Vna eâdemq*; *viâ sanguis*q; 31 *animus*q; 32 *sequuntur*.
33 *Corruit* 34 *in* 35 *vulnus*: *sonitum* 36 *super arma dedêre*
Et 37 *terram* 38 *hostilem moriens petit ore cruento*.

1 Etiam longissima Horat. Od. 3. l. 2. *Omnes eodem cogimur, omnium versatur urna, serius, ocius, So sextitura & nos in æternum Exilium impositi remymba.* Ovid. 10. Met. *Seriùs aut citius metam properamus ad unam. Tendimus huc omnes: hæc est damus ultima, vasque Humani generis longissima regna tenetis.*

2 Æternum nomen præclaris facinoribus propagare aut promereri, hoc est opus ad virtutem pertinens. 3 A majori ad minus. 4 Achilles Thetidis. Memnon Auroræ, Ascalaphus Martis filius. 5 Occubuerunt. 6 Quin etiam cecidit pariter cum altis. 7 Filius meus, qui à Patroclo fuit interfectus. 8 Debita: quia & ipse occidetur; sed ab Æneâ. 9 Periodum vitæ concessæ. 10 Fert. 11 Jupiter ad Herculem. 12 Avertit oculos à Rutulorum campis, neutrius exercitus res curaturus, permittens omnia fatis. 13 Pugna Pallantis cum Turno. 14 Quam cavam reliquit. 15 Hasta. 16 Munimenta. 17 Sc. *est*, quasi cum difficultate. 18 Per extremas circumferentias clypei. 19 Post varios conatus. 20 Levi sc. vulnere non nihil abstulit. 21 Haltam ex robore. 22 Cum diu librasset & direxisset. 23 Penetrativum. 24 Laminas, quibus armabatur clypeus è taurinâ pelle. 25 Per hastam vibrantem illato. 26 Impedimenta, id est, monimentum pectoris. 27 Pallantis. 27 Pallas extrahit. 29 Hastam calefactam 30 Per vulnus. 31 Anima. 32 Telum. 33 Pallas. 34 Super. 35 Quod in pectore habuit. 36 Desuper. 37 Terram odit etiam. H. *Præcubuit moriens, & humum simul ore momordit.* Æn. 11. 38 Quam hostis occupavit.

Quem Turnus 1 *super assistens, sic ore profatur:* 490
Arcades hæc, inquit, memores mea dicta referte
2 *Evandro: qualem* 3 *meruit, Pallanta* 4 *remitto.*
Quisquis honos tumuli, quicquid solamen 5 *humandi*
est.
6 *Largior:* 7 *haud illi stabunt Æneïa parvo*
Hospitia: & lævo 8 *pressit pede, talia fatus,* 495
8 *Exanimum, rapiens immania pondera* 10 *baltei,*
Impressumque 11 *nefas; una sub nocte* 12 *jugali (ti:*
13 *Cæsa manus juvenum* 14 *fœdè,* 15 *thalamique;* 16 *cruen-*
Qua 17 *bonus Eurytion* 18 *multo* 19 *calaverat auro:*
20 *Quo nunc Turnus* 21 *ovat spolio, gaudetq;* 22 *potitus.*
23 Nescia 24 mens hominum 25 fati, sortisque
futuræ, 501
26 Et servare 27 modum, rebus sublata 28 secundis.
Turno tempus 29 *erit,* 30 *magno cùm optaverit emptum*
Intactum Pallanta; & cùm 31 *spolia ista,* 31 *diemque*
Oderit. At socii, multo gemitu lachrymisque, 505
33 *Impositum* 34 *scuto referunt Pallanta frequentes.*
35 *O dolor, atque decus magnum, redituro,* 36 *parenti!*
Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem 37 *aufert:*
Cùm tamen ingentes 38 *Rutulorum linquis* 38 *acervos,*

1 Pede premens, & insultabundus. 2 Ad Evandrum. 3 Remitti à me, id est, mortuum, qui ad me occidendum missus erat. Aliis visum est potiùs elogium, quàm Sarcasmus. 4 Et talem. 5 Sepeliendi. 6 De largitate mea, & non ex merito ipsius dono totum honorem. 7 Non modico, sed magno constabunt ei jura hospitalitatis cum Æneâ contracta. 8 Obvolvit. 9 Mortuum Pallanta. 10 Quo ornatus erat Pallas. 11 In quo insculptum erat nefandum facinus Danai filiarum, sc. *manus juvenum*, &c. 12 Nuptiali, quamprimùm juncti erant cum novis nuptis. 13 Multitudo juvenum id est, quinquaginta filiorum Ægypti occisa à Danai filiabus, uxoribus suis, excepta Hypermnestra, quæ sola Lynceum servavit. 14 Turpiter & inhoneste: quia contra jura consanguinitatis. 15 Erant insculpti in balteo. 16 Cruore aspersi. 17 Sculptor bonus & peritus. 18 Denso. 19 Insculpserat. 20 Cujus baltei spolio. 21 Exultat. 22 Eo. 23 Exclamatio in Turni temerariam exultationem ob Pallantis necem: qui eum in secunda fortuna sibi imperare nequiret, haud multò pòst similem sortem experturus erat. 24 Est. 25 Præordinationis divinæ: quia sæpè læta principia infelicem sortiuntur exitum. 26 Sc. *nescia*. 27 Mensuram eis. 28 Elata. 29 Advenier. 30 Pretio, id est, care emisse, quòd non tetigisset Pallanta. 31 Namque Æneam, dubium utrum parceret Turno supplici, admonuit vindictæ baltens iste in humero Turni conspectus: ut ad finem l. 12. videre est. 32 Quo ea ablulit. 33 Ex more & honore militari. 34 Suo. 35 O Palla. Exclamatio Poëtæ, aut sociorum, cadaver reportantium. lamentatio in luctum & dolorem senis Evandri, ubi casum filii acceperit. 36 Parenti Evandro jam orbo & seni. 37 Te bello per mortem. 38 Ecce tanta Rutulorum strage, quorum acervos inquit.

Nec

Nec jam 1 *fama mali tanti, sed* 2 *certior auctor,* 510
Advolat 3 *Æneæ:* 4 *tenui discrimine lethi*
Esse 5 *suos; tempus* 6 *versis* 7 *succurrere Teucris.*
Proxima quæque 8 *metit gladio;* 9 *latumque per*
10 *agmen*
11 *Ardens limitem agit ferro: te, Turne, superbum*
12 *Cade*1 3 *nova* 14 *quærens. Pallas, Evander, in ipsis* 515
15 *Omnia sunt* 16 *oculis, mensæ, quas* 17 *advena primus*
Tunc adiit, 18 *dextraque* 19 *data.* 20 *Sulmone* 21 *creatos*
Quattuor 22 *hic juvenes, totidem quos educat* 23 *Ufens,*
Viventes 24 *rapit,* 25 *inferias* 26 *quos immolet* 27 *umbris,*
28 *Captivoq; rogi perfundat sanguine flammas.* 520
Inde 30 *Mago procul* 31 *infensam cùm tenderet hastam,*
32 *Ille astu subit, ac* 33 *tremebunda* 34 *supervolat hasta:*
Et 35 *genua* 36 *amplectens effatur talia supplex.*
Per 37 *patrios manes, & spes* 38 *surgentis Iuli* 524
Te precor, hanc 39 *animam serves* 40 *natoque patrique.*
41 *Est domus alta; jacent* 42 *penitus de ossa* 43 *talenta*
Culati argenti, sunt auri pondera 44 *facti*

1 Rumor incertus. 2 Nuncius super eâ re missus. 3 Ad Æneam. 4 In modica distantia. 5 Æneæ socios. 6 In fugam. 7 Opem ferendi. 8 Amputat. 9 Latam per cæsos hostes sibi fecit viam. 10 Hostium. 11 Furore excandescens. 12 Pallantis. 13 Insolitâ & magnâ. 14 Ut te interimat. 15 Hæc. 16 Æneæ, id est, Æneas hæc omnia considerat. 17 Cùm adveniret. 18 Amicitiæ & fidei. 19 Evandro. 20 Urbe Latii. 21 Procreatos. 22 In hujusmodi ardore. 23 Etiam quatuor filios Ufentis. 24 Capit. 25 Ut fiat sacra mortuorum, quæ inferis solvuntur. Moris erat in funere virorum fortium, captivos necari, seu inferias placandis eorum Manibus. Quod postquam crudele visum est, placuit gladiatores ante sepulchra dimicare qui à *bustis Bustiarii* dicti sunt. Il. 23. Achilles 12. Trojanos Patroclo mittit inferias. 26 Ideò ut eos. 27 Manibus Pallantis. 28 Captivorum: ut, Captivi *pendens currus.* 29 Pyræ incensæ, in qua Pallas concremabitur. 30 In Magum, virum magnum. Sic supra: *Ille nunquam procul*, &c. 31 Vim inferentem. 32 Magus, videns hastam venientem, fraude & astutia infert se sub hastam. 33 Ex forti impulsu. 34 Volat supra ipsum, nec contingit. 35 Pro more supplicum. Verecundiæ veteres frontes assignabant, impudentiæ os, sagacitati vel irrisioni nasum, judicio aurem, fastui supercilium, virtuti & fidei dextram, misericordiæ genua, quæ illius, cui se supplices ingererent, contingebant. 36 Magus. 37 Patris tui Anchisæ. 38 Ad gloriam & imperium. 39 Meam, quæ ablata, etiam præ dolore moriturus est. 40 Unico filio meo & patri mihi. 41 Mihi. 42 Altè infossa in hac alta domo. 43 Pondera. 44 In vasis & signis sculpti.

1 Nondùm ſignati.
2 Non mutatur nec transfertur in hæredem, id eſt, ſi me ſervas.
3 Unius hominis vita.
4 Ut eâ ſalvâ, victi cenſerentur Trojani.
5 Magus.
6 Reſpondet.
7 Conſerva.
8 Ignoſcendi facultatem, ſive ut caput auro redimas.
9 Simulac Pallanta peremit.
10 Ut ſimiliter faciam.
Reſp. ad illud. *Per patrios manes & ſpes ſurgentis Iuli.*

1 *Inſectique mihi: 2 non hîc victoria Teucrûm*
2 *Vertitur: haud 3 anima una dabit 4 diſcrimina tanta.*
5 *Dixerat. Æneas contrà cui talia 6 reddit:* 530
Argenti atque auri memoras quæ multa talenta,
Gnatis 7 parce tuis: belli 8 commercia Turnus
Suſtulit iſta prior, jam tùm 9 Pallante perempto.
10 Hoc patris Anchiſæ manes, hoc ſentit Iulus.
Sic 11 fatus, galeam læva tenet, atq; 12 reflexa 535
13 Cervice 14 orantis 15 capulo tenùs abdidit enſem.
16 Nec procul Æmonides, Phœbi 17 Trivieq; ſacerdos,
18 Infula cui 19 ſacra redimibat tempora vitta,
Totus collucens veſte, atque inſignibus 20 armis. 539
Quem 21 congreſſus agit campo, lapſumque ſuperſtans
Immolat, ingentiq; umbra 22 tegit: 23 arma 24 Sereſtus
25 Lecta refert humeris, tibi rex, 26 Gradive, 27 tropæum.
Inſtaurant 28 acies, Vulcani ſtirpe creatus
29 Caculus, & venit 30 Marſorum à montibus Umbro.
31 Dardanides contrà furit: Auxurus enſe ſiniſtram,
Et totum clypei ferro dejecerat orbem. 546
Dixerat 32 ille aliquid 33 magnum, 34 vimq; affore verbo
Crediderat, 35 cœloq; animum fortaſſe 36 ferebat,
37 Canitiemque ſibi, & longos 38 promiſerat annos.
Tarquitius exultans 39 contra fulgentibus armis, 550
40 Sylvicolæ Fauno, Dryope quem Nympha 41 creârat,

11 Æneas. 12 Incurvata. 13 In. 14 Magis. 15 Uſque ad manubrium, quo capitur. Pathos à modo: de quo Macrob. Stat. l. 4. c. 4. 16 Abeſt. 17 Dianæ. 18 Velamentum capitis ſacerdotalis vittis ornatum laneis, albis, & coccineis, iiſque utrimque dependentibus. 19 Sacerdoti conſecrata. 20 Al. *albis*. 21 Æneas congredientes perſequitur. 22 Cadaver ejus. 23 Sc. *illa inſignia*. 24 Trojanus. 25 Collecta. 26 O Mars. 27 In victoriæ monumentum. 28 Ruſas ab Æneâ & ſociis ejus. 29 De Cæculo & Umbrone lib. 7. ſub finem. 30 Populorum Italiæ. 31 Dardani nepos Æneas. 32 Auxur. 33 Elatum, ſuperbificum, τὸ μεγα. 34 Efficaciam. 35 Ad cœlum uſque. 36 Efferebat, extollebat. 37 Senectutem. Seneca: *Nemo tam Diuos habuit faventes, Craſtinum ut poſſis ſibi polliceri*, nedum canitiem. Et *certam præſens vix habet hora fidem*, dixit Ovid. Cic. *Quis eſt enim, quamvis adoleſcens, cui exploratum ſit, ſe ad veſperam eſſe victurum?* 38 Cum inter dicendum & cogitandum traiceretur. 39 Ex adverſo contra Æneam. 40 Sylvas colenti. 41 Procreaverat.

Obvius

Obvius 1 *ardenti ſeſe obtulit*: 2 *ille* 3 *reducta*,
4 *Loricam, clypeiq; ingens onus, impedit haſta.*
Tùm caput 5 *orantu nequicquam, & multa parantis*
Dicere, deturbat 6 *terræ; truncumq;* 7 *repentem*
Provolvens, 8 *ſuper hæc inimico pectore fatur.*
Iſſic nunc, 9 *metuende, jace: non te optima mater*
10 *Condet humi,* 11 *patrio-ve* 12 *onerabit membra* 13 *ſepulchro:*
Alitibus linquére feris, aut gurgite merſum
Unda feret, piſceſq; impaſti vulnera 14 *lambent.*
16 *Protinus Antheum, & Lycam,* 17 *prima agmina Turni,*
18 *Perſequitur, fortemq; Numam, fulvumq; Camertem,*
Magnanimo Volſcente 19 *ſatum: ditiſſimus agri*
Qui fuit 20 *Auſonidûm, & tacitis* 22 *regnavit* 21 *Amyclis.*
22 *Ægaon qualis, centum cui brachia dicunt,*
Centenaſque manus, quinquaginta oribus ignem
Pectoribuſque 23 *arſiſſe*; 24 *Iovis cùm fulmina contra*
Tot paribus ſtreperet clypeis, tot 25 *ſtringeret enſes:*
Sic toto Æneas 26 *deſævit in æquore victor,*
27 *Vt ſemel intepuit mucro:* 28 *quin ecce Nyphæi*
Quadrijuges in equos, adverſaque pectora 29 *tendit.*
Atq; 30 *illi* 31 *longè gradientem, &* 32 *dira frementem*
Vt vidêre: metu verſi, tetréque ruentes,
Effunduntq; 33 *ducem, rapiuntque ad* 34 *littora currus.*
Interea 35 *bijugis infert ſe Lucagus albis*
In 36 *medios, fraterq; Liger: ſed* 37 *frater habenis*
Flectit equos, ſtrictum 38 *rotat* 39 *acer Lucagus enſem.*

1 Æneas ferro levienti in hoſtes.
2 Ardens Æneas.
3 Retroacta ad majorem vibrandi impetum.
4 Æneas confixit haſtâ loricam & clypeum Tarquiti, adeoque impedivit.
5 Tarquiti.
6 Ad terram.
7 Al *teterum*, id eſt, ſemicalidum.
8 Inſuper.
9 Qui te metuendum putabas.
10 Sepeliet.
11 Patris.
12 Accumulabit.
13 In
14 Famelici.
15 Vorabit.
16 Poſt
18 Æneas.

cædem Tarquiti. 17 Qui ſuſtentabant prima agmina. 19 Progenitum. 20 Auſonidarum. 21 Latii oppido propè Tarracinam, quod ſilentio periiſſe fertur, captum ſc. ab hoſte, cujus adventum nemo nunciare auderet, poſtquam interdicto cautum eſſet, ne quis interturbaret Remp. multoties rumoribus hoſtilibus territam. 22 Sicut gigas Briareus dicitur, qui centum brachia totidemque manus, quinquaginta capita, totidem ventres habuiſſe fingitur. 23 Spiraſſe, evomuiſſe. 24 In bello giganteo. 25 Evaginaret. 26 Multùm ſævit. 27 Poſtquam ſemel incaluit ſanguine mucro ejus, id eſt, poſtquam ſemel concitatus eſt ad iram. 28 Quinimo. 29 Æneas. 30 Equi. 31 Longis gradibus ſpirantem Æneam. 32 Dire. 33 Nyphæum, 34 Tiberina. 35 Equis. 36 Pugnantium. 37 Liger aurigandi fungitur officio. 38 Circumagit. 39 Strenuus bellator.

Haud

Haud 1 *tulit Æneas tanto fervore furentes:*
2 *Irruit,* 3 *adversaq;* 4 *ingens apparuit hasta.*
Cui 5 *Liger:*
6 *Non* 7 *Diomedis equos, non currum cernis* 8 *Achillis,*
Aut Phrygiæ 9 *campos:* 10 *nunc belli finis &* 11 *avi*
His dabitur terris. 12 *Vesano talia* 13 *latè*
Dicta 14 *volant Ligeri: sed non &* 15 *Troïus heros*
Dicta parat contrà: jaculum nam torquet in 16 *hostem.*
Lucagus, ut 17 *pronus pendens in verbera* 18 *telo*
Admonuit 19 *bijugos,* 20 *projecto dùm pede lævo*
Aptat se pugnæ, subit 21 *oras* 22 *hasta per imas*
Fulgentu clypei; tùm lævum 23 *perforat* 24 *inguen.*
25 *Excussus curru moribundus volvitur* 26 *arvis.*
Quem 27 *prius Æneas dictu affatur amaris:*
Lucage, 28 *nulla* 29 *tuos currus fuga segnu equorum*
Prodidit, aut vanæ vertêre ex hostibus 30 *umbræ:*
Ipse 31 *rotis saliens,* 32 *juga deseru. Hæc ita fatus,*
Arripuit 33 *bijugos:* 34 *frater tendebat inermes*
Infelix palmas, curru delapsus 35 *eodem:*
6 *Per te, per qui te* 37 *talem genuêre parentes,*
Vir Trojane, 38 *sine hanc animam, &* 39 *miserere precantis.*
40 *Pluribus oranti* 41 *Æneas.* 42 *Haud talia* 42 *dudùm*
Dicta dabat: morere, & 43 *fratrem ne desere frater.*
Tùm latebras animæ 44 *pectus mucrone* 45 *recludit.*
Talia per campos 46 *edebat funera* 47 *ductor*
Dardanius, torrentu aquæ, vel turbinis 48 *atri*
More furens. Tandem erumpunt, & 49 *castra relinquunt.*

1 Eos.
2 In eos.
3 Ex adverso inferendâ.
4 Uti Heroas inducunt Poëtæ.
5 Ait.
6 Sic Turnus l. 9. *Haud sibi cum Danais rem, saxo, & pube Pelasga Esse putent,* mollitiem sc. exprobrans.
7 Quamvis à Diomede fere superatus fuerit.
8 A quo etiam, licet non omninò virtus fuit. Obliquè fugacitatem Æneæ exprobrat Liger.
9 E quibus evasisti.
10 Sed vides equos & currum eorum, qui te in hostili terrâ nunc interficient: nam, *belli finis*, &c. 11 Vitæ tuæ. 12 Vaniloquo. 13 Diffusè. 14 Effluent. 15 Æneas non respondet illi verbis vanis. 16 Lucagum. 17 Habitum hunc aurigarum memoravit sub finem 3. Georg. *pronique in verbera pendent.* 18 Flagello aut telo initigavit. 19 Equos. 20 Extento. 21 Extremitates. 22 Ab Æneâ missa. 23 Hasta. 24 Femur. 25 Lucagus. 26 Per arva. 27 Quamvis pius. 28 Nec te equi tardè fugientes, nec territi prodiderunt, sed te ipse. 29 Ut meos. 30 Apparitiones. 31 Curru. 32 Equorum. 33 Equos albos. 34 Liger. 35 Quo frater defederat. 36 Oro. 37 Tam inclytum & victoriosum. 38 In corpore. 39 Mei. 40 Verbis. 41 Respondit. 42 Paulo antè. 43 Lucagum. 44 Sc. pectus. 45 Aperit. 46 Exhibebat. 47 Æneas. 48 Caliginoli. 49 Sui.

Ascanius puer, & nequicquam obsessa juventus.
1 *Junonem interea compellat Iuppiter ultrò :*
2 *O germana mihi, atque eadem gratissima conjux,*
3 *Vt rebare, Venus (nec te sententia fallit)*
Troianas sustentat 4 *opes : non,* 5 *vivida bello*
6 *Dextra viri, animusq; ferox, patiensq; pericli,*
Cui 7 *Iuno* 8 *submissa : Quid, ô pulcherrime conjux,*
9 *Sollicitas* 10 *agram, & tua* 11 *tristia dicta timentem?*
Si mihi, quæ quondam fuerat, quamq; esse 12 *decebat,*
13 *Vis in amore foret : 14 non hoc mihi namq; negares*
15 *Omnipotens : 16 quin & pugnæ subducere Turnum,*
Et Dauno possem incolumem servare 17 *parenti.*
Nunc 18 *pereat, Teucrisque* 19 *pio det sanguine pœnas.*
Ille tamen 20 *nostra deducit origine nomen ;*
Pilumnusque illi 21 *quartus pater : & tua larga*
Sæpe manu, multisque oneravit 22 *limina donis.*
Cui Rex 23 *atherei breviter sic fatur Olympi :*
Si 24 *mora* 25 *præsentis lethi, temposque* 26 *caduco*
Oratur 17 *juveni,* 28 *meque hoc ita ponere sentis ;*
29 *Tolle fugâ Turnum, atque instantibus* 30 *eripe fatis,*
Hactenùs indulsisse vacat : sin 31 *altior istis*
Sub precibus 32 *venia ulla latet, totumq; mutari*
Mutari-ve putas bellum ; spes 34 *pascis inanes*
Cui 35 *Iuno illacrymans : 36 Quid si, quod* 37 *voce*
38 *gravaris,*
39 *Mente dares? atque hæc Turno* 40 *rata vita maneret?*

1 Interseritur Poëticum figmentum.
2 Juno quare soror & conjux Jovis fingatur, vide suprà l. 1. v. 50 & apud Macrob. in Som. Scip. l. 1. c. 17.
3 Ironicè : q. d. vides, quod non auxilio Veneris, sed propria virtute freti superent Trojani.
4 Facultates.
5 Fortis in bello vel ad bellum
6 Est.
7 Respondit.
8 Humilia.
9 Afficis novo cruciatu.
10 Animo:

quia video, quod mihi maximè displicet, sc. virtute Trojanos superiores esse. 11 Severa. Ἔντεα κεκτόμεθα 4. Il. Sc. tùm. 13 Ea vehementia. 14 Quod peto. 15 Cùm sit omnipotens. 16 Quo minùs possem clam subtrahere. 17 Patri Turni. 18 Turnus. Concedit Ironicè : quod ne fiat, tacitè optat. 19 Te pie colentis. 20 A stirpe Deorum. 21 Suprà l. 9. *parens*; hoc libro, *avus*; hic *quartus pater*. A primo generis autore Pilumno potteri quoque dicti Pilumni : ut Arsaces, Pharaones, Ptolemæi, Cæsares. 22 Templi tui. 23 Cœlestis : quia sunt Olympi montes in terris. 24 Dilatio, 25 Imminentis. 26 Mortali, & in bello hoc casuro, sive morituro. 27 Turno. 28 Statuere me talem modum posse putas? cupisque 29 Amove ab oculis Æneæ. 30 Libera. 31 Majoris momenti, sc. ut aliud indulgeam. 32 Indulgentia. 33 Sc. *putas*, 34 Foves. 35 Ait. 36 Quid mali esset. 37 Fato : namque *Jovem vocem fata sequuntur*. 38 Negas dare. 39 Nutu ac voluntate. 40 Firma & constans.

1 *Nunc* 2 *manet* 3 *insontem* 4 *gravis exitus: aut ego*
veri 630
5 *Vana feror:* 6 *quod ut, ô patius, formidine falsa*
Ludar, & in melius tua, qui potes, 7 *orsa reflectas!*
Hæc ubi dicta dedit, cœlo se protinùs alto
8 *Misit,* 9 *agens hyemem* 10 *nimbo succincta per auras*
Iliacamq; aciem, & 11 *Laurentia castra petivit,* 635
12 *Tùm* 13 *Dea* 14 *nube cava tenuem sine viribus*
15 *umbram,*
16 *In faciem Æneæ (visu mirabile monstrum)*
Dardaniis 17 *ornat telis, clypeumque, & jubasque*
19 *Divini assimilat* 20 *capitis: dat* 21 *inania verba:*
Dat sinè 22 *mente sonum,* 23 *gressusq; effingit* 24 *euntis.*
Morte 25 *obita* 26 *quales fama est* 27 *volitare* 26 *figuras,*
Aut quæ 28 *sopitos deludunt* 29 *somnia sensus.*
At Primas lætà ante acies exsultat 30 *imago,*
Irritatque 31 *virum telis, &* 32 *voce lacessit.*
33 *Instat cui Turnus, strident emq; eminùs hastam* 645
Conjicit: 34 *illa* 35 *dato* 36 *vertit vestigia tergo.*
Tùm verò Æneam aversum ut 37 *cedere Turnus*
Credidit, atq; animo spem 38 *turbidus hausit inanem:*
39 *Quò fugis, Æneà? thalamos ne desere* 40 *pactos:*
41 *Hæc dabitur* 42 *dextra* 43 *tellus quæsita per* 44 *undas.*
Talia 45 *vociferans* 46 *sequitur,* 47 *strictumque* 48 *coruscat*

1 Quia fata mutare non vis. 2 Exspectat. 3 Turnum. 4 Molesta & ignominiosa mors. 5 Ducor imperita veritatis, id est, à vero aberro & falsa sum. 6 Utinam illudar & decipiar potius. 7 Statuta fatalia exorsa. 8 Demisit. 9 Impelleus ante se tempestatem ventosam, qualis in hyeme esse solet. 10 In cyclum collecta condensâ nube. 11 Laurentium populorum. 12 Docet, quomodo ab ludus fuerit Turnus astutia Junonis. Αὐτὰρ ὁ αὖθι τέτ' ἀφράδετο ἔργ' ἀλεγεινὰ Ἀτρεΐδαις Ἀθήνη τ' Ἀτρυτώνη καὶ πάντεσσι θεοῖσι. Hom. ε. Il. 13 Juno. 14 Ex aëre. 15 Simulacrum corporis. 16 In similitudinem. 17 Effingit. 1 *Terribilem cristis galeam.* Æneæ l. 8. Galeas autem ornare solebant avium pennis plumisque, leonum & equorum jubis, vel etiam setis caudæ equinæ. 19 Quod in Deum esset assumendus. 20 Eius 21 Fictitia, venientia ab umbrâ. 22 Mentis conceptu. 23 Modum incedendi. 24 Æneæ. 25 Suscepta & completa. 26 Qualia simulacra. 27 Per umbras infernas. 28 Sopore oppressos. 29 Insomnia & phantasmata. 30 Juno versa in umbram Æneæ. 31 Turnum. 32 Verbis contumeliosis provocat. 33 Instanter imminet. 34 Imago. 35 Insequenti. 36 Obvertit per fugam. 37 Locum dare. 38 Arrogantia tumens, atque adeò vanâ spe elatus. 39 Vociferabatur, *quo*, &c. 40 Cum Latino de Lavinia. 41 Ironicè: ut illud, *En agros, &, quam bello, Trojane, petisti Hesperiam metire jacens.* 42 Quia interfectum sepeliendum dabo. 43 Italia. 44 Maris. 45 Turnus. 46 Simulacrum Æneæ. 47 Evaginatum. 48 Vibrat.

Mu-

Mucronem; 1 *nec ferre videt sua gaudia ventos.*
2 *Fortè* 3 *ratis, celsi* 4 *conjuncta* 5 *crepidine saxi,*
Expositis stabat 6 *stalu, &* 6 *ponte parato,*
7 *Quâ rex* 8 *Clusinis* 9 *advectus* 10 *Osinius* 8 *orii.* 655
11 *Hùc sese trepida Æneæ fugientis imago*
Conjicit in latebras: nec Turnus 12 *segnior instat,*
Exsuperatque 13 *moras, & pontes transilit altos.*
Vix proram 14 *attigerat, rumpit* 15 *Saturnia* 16 *funem,*
17 *Avulsamq; rapit* 18 *revoluta per æquora navem.* 660
19 *Illum autem Æneas absentem in prælia poscit:*
20 *Obvia multa* 2: *virûm demittit corpora* 22 *morti.*
Tunc 23 *levis haud* 24 *ultrà latebras jam quærit imago,*
Sed 25 *sublime volans* 26 *nubi se immiscuit atræ;*
Cùm Turnum 27 *medio interea fert æquore* 28 *turbo.* 665
Respicit 29 *ignarus rerum,* 30 *ingratusque salutis,*
Et 31 *duplices* 32 *cum voce manus ad sidera* 33 *tendit:*
34 *Omnipotens genitor, tanton' me* 35 *crimine dignum*
36 *Duxisti? &* 37 *tales voluisti* 38 *expendere pœnas?*
Quò 39 *feror undè abii? quæ me* 40 *fuga?* 41 *quem-ve*
42 *reducet?* 670
43 *Laurentes-ne iterùm muros, aut castra videbo?*
44 *Quid* 45 *manus illa virùm, qui me, meaque arma*
secuti?
Quosque, nefas, omnes infandâ in morte reliqui?
46 *Et nunc* 47 *palantes* 48 *video, gemitumq;* 49 *cadentûm*

1 Nec animadvertit vanum esse suum gaudium, ut quod venti dissipent.
2 Prætor spem Turni.
3 Navis.
4 Fune alligata
eminentiæ abruptæ rupis.
5 Crepidinii.
6 Quibus in navem conscendere tur.
7 Rate aut nave.
8 Clusio, Thusciæ, civitate,
9 Erat.
10 Osinius Massicus.
11 Ad hanc ruerat.
12 Tardior.
13 Impedimenta, quæ moras facere possent. 14 Turnus. 15 Juno. 16 Retinacula, ne redire posset in prælium, deprehenso dolo. 17 A littore. 18 Navem revoluram, Hypallage. 19 Turnum. 20 Occurrentia. 21 Rutulorum 22 Ad mortem. 23 Inanis & sine corpore. 24 Ulterius, id est, Juno evanuit. 25 In altum. 26 Resoluta est in atram nubem. 27 Sc. *in.* 28 Impetus ventorum. 29 Turnus, nesciens propter suam salutem id Junonem egisse. 30 Accepta salute ingratus, nullamque gratiam habens pro illis, quæ in ejus salutem facta erant: utpote qui ea nesciret. 31 Complicatas. 32 Simul precans ac dicens. 33 Tollit. 34 Jupiter. 35 Dedecore, aut tam nefando facinore inhonestæ fugæ. 36 Censuisti? 37 Tam contumeliosas. Credebat se in aqua perire. 38 Persolvere. 39 Impellor? 40 Aufert. 41 Qualem? fugæ sc. crimini obnoxium, meorumque desertorem. 42 Fuga. 43 Laurentis civitatis, id est, Laurolavinii. 44 Faciet, aut de me dicet? 45 Ille exercitus. 46 Sc. *quos.* 47 Oberrantes, quasi oves sine pastore, amisso duce. 48 Videre mihi videor. 49 Occumbentium.

1 *Accipio : quid agam? aut quæ jam ſatis ima* 2 *de-*
hiſcat 675
Terra mihi? vos ô, potiùs miſereſcite, 3 venti!
In rupes, in 4 ſaxa, volens vos Turnus adoro.
5 Ferte ratem, 6 ſaviſque vadis immittite Syrtis;
7 Quò neque me Rutuli, neq; 8 conſcia fama ſequatur.
Hæc 9 memorans, animo 10 nunc huc, nunc fluctuat
illuc: 680
An ſeſe 11 mucrone ob tantum dedecus amens
11 Induat, & 11 crudum per coſtas exigat enſem:
13 Fluctibus an 12 jaciat 13 mediis, & littora nando
Curva petat, Teucrûmque iterùm ſe reddat 15 in arma.
Ter 16 conatus 17 utramq; viam: ter maxima Iuno 685
Continuit, 18 juvenemque animo miſerata 19 repreſſit.
80 Labitur 21 alta ſecans, fluctuque aſtuque ſecundo,
Et 22 patris 23 antiquam Dauni defertur ad 24 urbem.
At Iovis interea à monitis Mezentius 25 ardens
Succedit pugnæ, Teucroſque invadit 26 ovantes. 690
Concurrunt 27 Tyrrhenæ acies, atque omnibus 28 uni,
Uni odiiſque viro, teliſque frequentibus inſtant.
29 Ille, velut rupes, vaſtum quæ 30 prodit in æquor,
Obvia ventorum 31 furiis, 32 expoſtaque ponto, 694
Vim cunctam, atque minas 33 perfert cœliq; mariſque,
Ipſa immota 34 manet: 35 prolem Dolichaonii, Hebrum,
Sternit humi: cum quo Latagum, Palmumque 36 fugacem:
Sed 37 Latagum ſaxo, atque ingenti fragmine montis
Occupat os, 38 faciemque adverſam: poplite Palmum

1 Auribus ſc. id eſt, audio.
2 Hiatum faciat.
3 Quia terra deeſt.
4 Scopulos.
5 Impellite navem, id eſt rumpite navem, & ſubmergite me.
6 Per vada ſæva Syrtis, id eſt, in Syrtes & ad extrema maris loca, ut obruar & pereamo.
7 Ad quas Syrtes.
8 Talis dedecoris.
9 Turnus. Docet, quò Turnus delatus ſit, & in ejus locum ſuffectus Mezentius.
10 Nunc in hanc, nunc in illam ſententiam per modum fluctus agitur. 11 Sic 7. bell. Gall. Cæſ. *ſe ipſi acutiſſimis vallis induebant: vel.* an ſe gladio ſuo tranſigat. 12 Crudelem. 13 In medios fluctus. 14 Seſe. 15 Armis. 16 Turnus. 17 Et ſe interficere, & in fluctus dare, & ſic natare ad littus 18 Turnum. 19 Eum. 20 Turnus celeriter navigat. 21 Maria. 22 Ejus. 23 Nobilem. 24 Ardeam. 25 Accenſus furore bellico. 26 De victoria. 27 Etruſcæ. 28 Mezentio. 8. lib. 29 Mezentius. 30 Protenditur. 31 Vehementi impetu. 32 Expoſita mari. 33 Ad finem ſuſtinet 34 Al. *manens.* 35 Filium. 36 Fugere ſolitum. 37 Mezentius. 38 Ejus, id eſt, Latagi.

Succe-

Succisi 1 *volvi* 2 *segnem sinit*, 3 *armaq;* 4 *Lausi* 700
Donat habere 5 *humeris, &* 6 *vertice figere* 7 *cristas.*
8 *Nec non Evantem* 9 *Phrygium: Paridisq; Mimanta*
10 *Æqualem, comitemque;* 11 *unâ quem nocte* 12 *Theano*
13 *In lucem genitori Amyco dedit, & face prægnans*
Ciseis regina Parin creat: 14 *urbe paternâ* 705
Occubat; 15 *signarum* 16 *Laurens habet* 16 *ora Mimanta.*
Ac velut ille 17 *canum morsu de montibus altis*
18 *Actus aper (multos* 19 *Vesulus quem* 10 *opinifer annos*
Defendit, multosque palus 21 *Laurentia) sylvâ* 709
Pastus arundineâ; postquam inter retia ventum est,
Substitit, infremuitque ferox, & inhorruit 22 *armos:*
Nec 23 *cuiquam* 24 *irascitur,* 25 *propiusve accedere*
26 *virtus;*
Sed jaculis, & 27 *tutisque procul clamoribus instant:*
Haud aliter, justæ quibus est Mezentius 28 *iræ,*
29 *Non ulli est* 30 *animus stricto concurrere ferro:* 715
31 *Missilibus longè, &* 32 *vasto clamore* 33 *lacessunt.*
34 *Ille autem impavidus partes* 35 *cunctatur in omnes,*
Dentibus infrendens, & 36 *tergo decutit hastas.*
37 *Venerat antiquis* 38 *Coriti de finibus Acron,*
Grajus homo, 39 *infectos linquens* 40 *profugus* 39 *hymenæos:* 720
Hunc ubi 41 *miscentem longè media agmina* 42 *vidit,*
43 *Purpureum pennis, & pactæ conjugis ostro:*
45 *Impastus stabula alta leo ceu sæpe* 45 *peragrans*

1 Occumbere.
2 Non ambulantem ob succisum poplitem ejus, id est, nervum post genua.
3 Palmi & Latagi.
4 Folio suo.
5 Ad ornatum humerorum.
6 Super caput suum.
7 Palmi.
8 Sternit.
9 Trojanum.
10 Coævum.
11 Eadem nocte, quâ Hecuba, Ciseï regis Thraciæ filia, peperit Paridem, Priami filium, quem uteto gestans se facem parturire somniavit. 12 Mater. 13 peperit. 14 Qui Paris in Troja sepultus jacet. 15 Ignoratum, advenam peregrinum. 16 Provincia, quæ est juxta Laurolavinium in agro Laurenti. 17 Quemcanes minati erant. 1 Pulsus. 19 Mons Liguræ. 20 Ferens pinos in vertice. 21 Latina. 22 Anteriores humeros. 23 Venatorum. 24 More ferarum irruere. 25 *Licet eminus esse Fortibus.* Ovid. 26 Fortitudo est. 27 Quibus se tutabantur, aut quibus nihil imminet periculi. 28 Ad iram. 29 Eorum. 30 Audentia. 31 Jaculis. 32 Valde amplè diffuso. 33 Provocant Mezentium. 34 Mezentius. 45 Versat, disponit se. 36 Scuto suo tergore bubulo munito. 37 Docet jam, quam stragem Mezentius ediderit, & primùm mortem Acronis, deinde Orodis. 38 Thusciæ oppidi, patriæ Dardani. 39 Sponsam, nuptias imperfectas. 40 Patriam fugiens. 41 Turbantem. 42 Mezentium. 43 Purpurea eminentem cristâ, & purpuratâ sponsæ suæ insigni. 44 Desponsatæ. 45 Famelicus 46 Circumiens.

(1 *Suadet enim* 2 *vesana fames*) *si forte fugacem*
3 *Conspexit capream, aut* 4 *surgentem in cornua cervum,* 725
Gaudet hians 5 *immane, comasq;* 6 *arrexit, & haret*
Visceribus 7 *super accumbens:* 8 *lavit* 9 *improba* 10 *teter*
Ora cruor.
Sic 11 *ruit in* 12 *densos alacer Mezentius hostes.*
Sternitur 13 *infelix Acron, &* 14 *calcibus* 15 *atram* 730
Tundit humum 16 *exspirans,* 17 *infractaq; tela cruentat.*
Atque 18 *idem fugientem haud est dignatus Oroden*
Sternere, nec 19 *jacta* 20 *cæcum dare cuspide vulnus.*
21 *Obvius,* 22 *adversoq; occurrit, seq; viro* 23 *vir*
Contulit, haud 24 *furto melior, sed* 25 *fortibus armis.* 735
Tùm super 26 *abjectum posito pede, nixus & hasta,*
Pars belli 27 *haud temnenda,* 28 *viri,* 29 *jacet* 30 *altus*
Orodes.
Conclamant socii, lætum 31 *Pæana* 32 *secuti.*
33 *Ille autem exspirans:* 34 *Non me, quicunque es,*
35 *inulto,*
Victor, nec 36 *longùm lætabere: te quoq;* 37 *fata* 740
Prospectant 37 *paria, atq; eadem mox* 38 *arva tenebris.*
At quem 39 *subridens mista Mezentius ira:*
40 *Nunc morere: at* 41 *de me* 43 *Divûm pater, atque*
hominum rex
Viderit. Hoc 43 *dicens,* 44 *eduxit corpore telum.*
Olli 45 *dura quies oculos, &* 46 *ferreus urget* 745
46 *Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.*

1 Lupo, id est, incitat lupum.
2 Vesaniam pariens.
3 Talis leo.
4 Cui cornua incipiunt surgere, *vel* cornibus eminentem.
5 Immaniter.
6 Erexit priùs.
7 Quasi desuper.
8 Polluit.
9 Famelica.
10 Immundus.
11 Irruit.
12 Confertos.
13 Quòd cum tali congredi debebat.
14 Præ dolore. Pathos à modo: de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 4.
15 Perniciosam.

15 Spiritum emittens. 17 Quæ nunquam fregerat. 18 Mezentius. 23 A tergo. 20 Improvisum. 21 Mezentius. 22 Ex adverso occurrenti. 23 Mexentius. 24 Non insidiis aut dolis peritior, quàm Orodes. 25 Multa virtute agendis. 26 Prostratum Oroden. 27 Sed magni facienda. 28 Mezentius ait, ô viri, &c. 29 Prostratus. 30 Magnus. 31 Acclamationem exultantium super hoste Orode strato. Proprie *Pæan* est hymnus in laudem Apollinis. ἀπὸ τοῦ παίειν id est, à *feriendo*, quod sagittis suis Pythonem serpentem confecisset. 32 Subsequentes & approbantes dictum ejus. 33 Orodes inquit. 34 Sc. *ea*. 53 Ultio fiet de morte meâ in te. 36 Per longum tempus. 37 Similes exitus. 38 Prosterneris etiam in his arvis. 39 Dixit. 40 Mors tua tibi certa & inevitabilis est. 41 An mihi nocere possit. 42 Quem vos talem putatis. 43 Mezentius. 44 Extraxit. 45 Mors. 46 Sopor mortis.

Tædicus Alcathoum obtruncat, 1 Sacrator Hydaspem,
Partheniumq; 1 Rapo, & 2 mædurum viribus Orsen,
1 Messapiq; Cloniumque, Lycaoniumq; Ericaten:
3 Illam 4 infrænis equi lapsu tellure jacentem; 750
5 Hunc peditem 6 pedes, & Lycius 7 processerat Agis:
8 Quem tamen 9 haud expers 1 Valerus 9 virtutis avitæ
Dejicit: 1 Atronicum Salius, Saliumque 1 Nealces.
10 Insignis jaculo, & 11 longè fallente sagitta.
Iam 12 gravis aquabat luctus, & 13 mutua Mavors 755
Funera: cadebant pariter, pariterque 14 ruebant
15 Victores, victiq; : neq; 16 his fuga nota, nec 17 illis.
Dii 18 Iovis in tecto 19 iram 20 miserantur 21 inanem
22 Amborum, & tantos mortalibus esse labores.
23 Hinc Venus, 24 hinc contrà spectat 25 Saturnia Iuno:
26 Pallida Tisiphone media inter 27 millia 28 sævit. 761
At 29 verò ingentem quatiens Mezentius hastam
Turbidus 30 ingreditur campo: 31 quam magnus Orion,
Cum pedes incedit medii per maxima 32 Nerei
Stagna, viam 33 scindens, humero supereminet 34 undas;
35 Aut summus referens 36 annosam montibus ornum,
Ingrediturque 37 solo, & caput inter nubila 38 condit.
Talis se 39 vastus infert Mezentius armis.
40 Huic contrà Æneas, 41 speculatus in agmine longo,
Obvius ire parat: manet imperterritus 42 ille 770
43 Hostem magnanimum opperiens, & mole suâ 44 stat:

1 Rutuli, reliqui sunt Trojani.
2 Valdè durum.
3 Priorem, id est, Clonium.
4 Efferati, non parentis, nec audientis habenas.
5 Lycaonium.
6 Pedester obtruncat.
7 Dimicaturus contra Messapum.
8 Lycium.
9 Particeps, id est, non degenerans à virtute avi, & majorum suorum.
10 Valdè expeditus.
11 Ex improviso invadente, & quæ missa eminus non advertitur, nec cavetur. 12 Durus. 13 Mutuò illata. 14 Cadebant. 15 Prius. 16 Unius partis viris. 17 Alterius partis viris. 18 In cœlo. 19 Mortalium. 20 Cum miseratione aspiciunt. 21 Nihil proficientem ad hujus aut illius partis victoriam. 22 Populorum, Rutulorum sc. & Trojanorum. 23 Ex unâ parte Trojanos versus. 24 Et contrario, ex opposita parte. 25 Saturni filia. 26 Furor bellicus pallorem inducens. 27 Pugnantium. 28 Grassatur. 29 Præcipuè. 30 Incedit per campum. 31 Qualis Orion, qui ab Oenopieno occœcatus consulit oraculum quâ ratione posset visum recipere: responsum tulit, si per mare ortum versus incederet, ut solis radii oculis illucescerent: quod fecit. 32 Maris. 33 Intersecans. 34 Maris. 35 Aut quàm magnus incedit. 36 Vetustam annis plenam. 37 Super terram. 38 Abscondit. 39 Valdè amplis. 40 Mezentio. 41 Ipsum. 42 Mezentius. 43 Æneam. 44 In vestigio consistit, virtute sua confisus.

Atque

Atque oculis[1] *spatium emensus,*[2] *quantum satis hastæ:*
Dextra[3] *mihi Deus, & telum, quod missile*[4] *libro,*
Nunc adsint: sic[5] *voveo*[6] *prædonis corpore raptis*
Indutum spoliis, ipsum te,[7] *Lause,*[8] *trophæum* 775
Æneæ:[9] *dixit,*[10] *stridentemque eminùs hastam*
Iecit: at illa volans[11] *clypeo est excussa,*[12] *proculque*
Egregium[13] *Anthorem latus inter & ilia figit:*
Herculis Authorem comitem, qui missus ab[14] *Argis*
Hæserat Evandro, atq;[15] *Italâ consederat urbe.* 780
Sternitur[17] *infelix*[18] *alieno vulnere, cœlumque*
Aspicit, & dulces moriens reminiscitur[19] *Argos.*
Tùm pius Æneas hastam jacit: illa per[20] *orbem*
Æris cavum triplicis, per[22] *linea terga,*[23] *tribusque*
Transiit intextum[23] *tauris opus,*[24] *imaq; sedit* 785
Inguine: sed[25] *vires haud*[26] *pertulit: ocius ensem*
Æneas, viso[27] *Tyrrheni sanguine, latus*
Eripit[28] *à femore, & tremidanti fervidus instat.*
Ingemuit chari graviter genitoris amore,
Vt[30] *vidit,*[32] *Lausus, lacrymæque per*[32] *ora voluta.* 790
Hic mortis[33] *duræ casum, tuaque optima facta,*
(Si qua[34] *fidem tanto est*[35] *operi*[36] *latura vetustas)*
Non equidem, nec te, juvenis memorande, silebo.
Ille pedem referens, & inutilis,[38] *inque ligatus*
Cedebat,[39] *clypeoq;*[40] *inimicum hastile trahebat.* 795
Prorupit[42] *juvenis, seseque immiscuit armis:*
Iamque[43] *assurgentis*[44] *dextræ, plagamque ferentis*

1 Tantum.
2 Sit.
3 Sint mihi loco numinis. Hinc supra: *Contemptor Divum Mezentius.*
4 Concutio.
5 Confecto, dedico.
6 Alienam terram invadentis.
7 Qui filius erat.
8 Converti & victi hostis insigne.
9 Mezentius.
10 Ex celeri motu.
11 Æneæ, à Vulcano fabrefacto.
12 Stantem.
13 Al. *Antonem:* undè Antoniorum familiam duci volunt. 14 Civitate Peloponnesi. 15 Adhæserat. 16 Pallantea simul sedem & habitationem acceperat. 17 Anthor. 18 Telo in alium, sc. Æneam, non in illum directo. Parhos à causâ. Vide Macro l. 4. c. 4. 19 Patriam suam In sing. dicitur hoc *Argos*; in pl. *hi Argi.* 20 Clypeum. 21 Confectum. 22 Tergora trium taurorum in scuto, tecta lino, cui posset appingi insigne. 23 Ttium taurorum tergoribus. 24 Et ad imum deducta manut hærens ad inguen Mezentii. 25 Armorum & corporis. 26 Superavit. 27 Mezentii. 28 Quisad femur pendebat. 29 Mezentio. 30 Talia. 31 Filius Mezentii. 32 Lausi. 33 Acerbæ & præmaturæ. 34 Credulitatem. 35 Pietati & virtuti suæ. Nam ex scelerato patre Lausus generatus, pius ac mitis erat. 36 Al. latura. 37 Mezentius, Pater Lausi. 38 Illigatus & impeditus hasti Æneæ. 39 Sinul cum clypeo. 40 Quo ab inimico vulneratus erat. 41 Al. *prorupit.* 42 Lausus. 43 Erigentis se, ut desuper feriat. 44 Al. *dextram.*

Æneæ subiit mucronem, [1] *ipsumque morando*
Sustinuit: [2] *socii magno clamore sequuntur*,
[3] *Dùm genitor nati* + *parmâ protectus abiret*:
Telaque conjiciunt, proturbantque eminùs [5] *hostem*
Missilibus: [6] *furit Æneas*, [7] *tectusque tenet se*.
[8] *Ac velut, effusâ si* [9] *quando grandine* [10] *nimbi*
[11] *Præcipitant; omnis campis diffugit arator*,
Omnis & agricola, & tutâ latet [12] *arce viator*.
Aut amnis ripis, aut alti [13] *fornice saxi*,
[14] *Dùm pluit in terris; ut possint, Sole reducto*,
[15] *Exercere diem*: [16] *sic obrutus undique* [17] *telis*
Æneas, [18] *nubem belli*, [19] *dùm detonet, omnem*
Sustinet, & Lausum [20] *increpitat, Lausoque minatur*.
Quò moritura ruis? & majoraque [21] *viribus audes*?
[22] *Fallit te incautum* [23] *pietas tua. Nec minus* [24] *ille*
[25] *Exsultat demens*: [26] *sævæ jamque* [27] *altiùs iræ*
Dardanio surgunt [28] *ductori*, [29] *extremaque Lauso*
Parcæ fila legunt: *validum namque* [30] *exigit ensem*
Per medium Æneas juvenem, [31] *totumque* [32] *recondit*.
Transit & parmam mucro, levia [33] *arma*, [34] *minacis*,
Et tunicam, [35] *molli* [36] *mater quam neverat auro*:
Implevitque [37] *sinum* [38] *sanguis: tùm* [39] *vita per auras*
[40] *Concessit mœsta ad* [41] *manes, corpusque reliquit*.
At verò, ut vultum vidit [42] *morientis, & ora*
[43] *Ora modis, & Anchisiades, pallentia miris*,
Ingemuit, miserans graviter, dextramque [44] *tetendit*?

1 Æneam, facientem impetum in patrem impediendo impeditum tenuit.
1 Lausi, id est, Rutuli.
3 Donec.
4 Scuto.
5 Æneam.
6 Quod plenam de tanto hoste victoriam reportare non possit.
7 Tectus clypeo se tuetur continctque, donec detonet telorum imber.
8 Comparatione Hyperbolica vim telorum, quæ in Æneam undique conjiciuntur, amplificat.
9 Quandoque.
10 Nubes ventosæ.
11 Se.
12 Arboris, ripæ, aut saxi, quæ vim & injuriam tempestatis arceat.
13 Circumferentia.
14 Quamdiu.
15 Redire ad opus diurnum, aut exerceri per diem.
16 Eodem modo, ut agricola serenitatem exspectans, grandine obruitur, oppressus est.
17 Inimicorum.
18 Bellantium impetum.
19 Donec deferveat.
20 Redarguit.
21 Quam sint vires tuæ.
22 Quia cpnaris, quod perficere non poteris.
23 In patrem.
24 Lausus.
25 Insultat in Æneam.
26 Magnæ & diræ.
27 Profundiùs, intensiùs.
28 Æneæ.
29 Extremum contextum vitæ, id est, mortem, jam jam impendentem Lauso, colligunt.
30 Educit.
31 Ensem.
32 Abscondit in corpore juvenis.
33 Juvenis.
34 Æneæ.
35 Nobili & subtili.
36 A materia.
37 Lausi
38 Effusus. Pathos ab attestatione: de quo Macrob. Sat. l. c. 6.
39 Anima Lausi.
40 Commigravit.
41 Inferos.
42 Lausi.
43 Anadiplosis.
44 Anchisæ filius Æneas.
45 Extendit & porrexit Lauso, *vel*, extensam & suspensam tenuit, ne amplius percuteret.

1 Et

1 Et commovit animum Æneæ, quoniam ipse afficitur dolore, si quid simile suo contigisset Ascanio: vel, imago pietatis, quam erga patrem habuerat.
2 Laudabilibus tuis aulis.
3 Es in vita.
4 Antiquæ sepulturæ majorum tuorum.
5 Si qua te fato functum muneris hujus tangat cura aut gratia.
6 Morienti solatium

1 *Et mentem patriæ subiit pietatis imago.* 824
Quid tibi nunc, miserande puer, pro 2 *laudibus istis?*
Quid pius Æneas tantâ dabit indole dignum?
Arma quibus 3 *lætatus, habe tua: teq; parentum*
Manibus, & 4 *cineri (*5 *si qua est ea cura) remitto.*
Hoc tamen infelix miseram solabere mortem:
6 *Æneæ magni dextrâ cadis. Increpat ultrò* 830
7 *Cunctantes socios, &* terrâ 8 *sublevat ipsum,*
Sanguine 9 *turpantem comptos* 10 *de more capillos.*
Interea 11 *genitor, Tiberini ad fluminis undam,*
12 *Vulnere* 13 *siccabat lymphis, corpusque* 14 *levabat*
Arboris 15 *acclivis trunco: procul ærea* 16 *ramis* 835
Dependet galea, & prato gravia 17 *arma quiescunt.*
Stant 18 *lecti circùm juvenes: ipse* 19 *ager,* 20 *anhelans*
Colla fovet, fusus 21 *propexam* 22 *in pectore barbam:*
Multa 23 *super* 24 *Lausо rogitat, multosq; remittit,* 839
Qui 25 *revocent,* 26 *mœstiq;* 27 *ferant mandata parentis.*
At Lausum socii 28 *exanimem super* 29 *arma ferebant*
30 *Flentes,* 31 *ingentem, atq; ingenti vulnere victum.*
Agnovit longè 33 *gemitum* 34 *præsaga mali* 35 *mens:*
36 *Canitiem immundo deformat pulvere, & ambas*
37 *Ad cœlum tendit palmas, &* 38 *corpore inhæret.* 845
Tanta-ne me tenuit vivendi, nate, voluptas?
Ut pro me hostili 39 *paterer succedere dextræ,*

est, magni potius alicujus manibus perire, quàm gregarii militis. 7 Immorantes levare Lausum. 8 Sursum levat. 9 Fœdantem. 10 Tunc enim viri, ut mulieres, componebant capillos. 11 Mezentius. Aut ad fabulam alludit, quâ dicuntur defuncti, ubi semel lethæas aquas gustaverint, rerum omnium terrenarum curam deponere. 12 Sua, ab Æneâ illata. 13 Sistebat sanguinem, lavabat, purgabatque aquis. 14 Al. *lavabat.* 15 Accumbens. 16 Arboris illius. 17 Clypeus jacet, positus est. Ab animali ad non animal. 18 Ad corporis tutelam. 19 Saucius. 20 Crebrò respirans, reficit colla lassa, sustinens se arboris trunco. 21 Multùm & per omnia pexam. 22 Per pectus. 23 De. 24 Filio suo. 25 Ipsum à pugnâ. 26 Quod filium in tali discrimine reliquerit. 27 Adferant. 28 Mortuum. 29 Clypeum ejus. 30 Deflentes. 31 Juvenem. 32 *Validam namque exigit ensem per medium Æneas juvenem, torumque recondit.* 33 Sociorum, id est, causam gemitus, quæ mors Lausi erat. 34 Præsagiens malum. 35 Mezentii. 36 Quod in gravi luctu fieri solet, caput cano spargit, fœdatque pulvere. Pathos ab ætate: ut est apud Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 37 Non precaturus, sed execraturus Deos. 38 Hæret in corpore Lausi. 39 Te.

1 *Quem genui? aut-ne hac genitor per* 2 *vulnera* 3 *servor,*
Morte tuâ vivens? heu! nunc misero mihi 4 *demum*
5 *Exilium infelix, nunc* 6 *altè* 7 *vulnus* 8 *adactum.*
9 *Idem ego, nate, tuum maculavi* 10 *crimine* 11 *nomen*
Pulsus 12 *ob invidiam* 13 *solio, sceptrisque paternis.*
14 *Debueram patriæ pœnas, odiisque* 15 *meorum;*
16 *Omnes per mortes animam* 17 *sontem ipse* 18 *dedissem.*
19 *Nunc vivo; neque adhuc* 20 *homines,* 21 *lucemque relinquo:*
Sed 22 *limquam.* Simul *hæc dicens,* 23 *attollit in* 24 *ægrum*
Se femur? & quanquam 25 *vis alto vulnere* 26 *tardat*
27 *Haud dejectus* 28 *equum* 28 *duci jubet:* 30 *hoc* 31 *decus illi,*
Hoc solamen erat: bellis 32 *hoc victor* 33 *abibat*
Omnibus; 34 *alloquitur* 35 *mœrentem, & talibus infit:*
30 *Phœbe, dius* (Res si qua diu mortalibus ulla est)
Viximus: aut hodiè 35 *victor spolia illa* 36 *cruenta,*
Et caput Æneæ referes, 37 *Lausique dolorum*
Ultor, eris mecum: aut, 38 *aperit si nulla* 39 *viam vis,*
Occumbes pariter: neq; enim, fortissime, credo,
Iussa aliena pati, & 40 *dominos dignabere Teucros.*
41 *Dixit: & exceptus* 42 *tergo* 43 *consueta locavit.*

1 Pathos à relatione.
2 Vulnus, quod aspicio ab Æneâ tibi illatum. Invidiosè & patheticè.
3 Salvor.
4 Cum cai carendum est.
5 Expulsio è patria mea est mihi dura & intolerabilis.
6 Profundè.
7 Doloris.
8 Per filii mei pectus, vel meum pectus.
9 Qui causa mortis fui.
10 Tyrannide meâ. 11 Tuam gloriam: qui fuisses regis filius habitus. 12 Quia mihi mei invidebant. 13 Regno meo. 14 Morte tua luis crimen, invidiam, pœnas meas: quas ipse lubens obiissem. 15 Quæ de me, patre tuo, erant. 16 Per omnia mortis genera. 17 Culpabilem & noxiam. 18 Dare debuissem, id est, debueram me cuilibet periculo sine ullius mortis metu objicere. Est autem pathos per hyperbolen, id est, nimietatem. Vide Macrob. l. 4. c. 6. 19 Qui mori debui. 20 Societatem hominum. 21 Vitam, aut lumen cœli. 22 Statim vitam. 23 Erigit. 24 Saucium, vulneratum. 25 Violentia profundi vulneris priùs susceptì. 26 Ipsum. 27 Tamen non dejectus animo. 28 Suum. 29 Adduci. 30 Equum tristem, quia dominum suum tristem sentiebat. Sic Achilles Xanthum equum alloquitur. 19 Il. 31 Equi. 32 Per hunc equum. 33 Evadebat. 34 Mezentius. 35 Mecum. 36 Arma Æneæ Lausi sanguine perfusa. Namque arma Lauso jussit habere sua. 37 Quos pro Lauso patior. 38 Si virtuti adversus sit eventus. 39 Ad tantam victoriam. 40 Tuos effectos. 41 Mezentius. 42 Equi se præbentis. 43 Equo.

Membra, manusq; ambas jaculis oneravit acutis,
[1] Ære caput fulgens, [2] cristaque hirsutus equina.
Sic cursum in [3] medios [4] rapidus dedit : [5] æstuat ingens
Imo in corde [6] pudor, mæstoq; insania [7] luctu,
Et furiis agitatus [8] amor, & [9] conscia virtus :
At hîc Æneam magna [10] ter voce vocavit.
Æneas agnovit [11] eum, lætusque precatur :
[11] Sic pater ille Deûm faciat, [12] sic altus Apollo
[13] Incipias [14] conferre manum.
[15] Tantum effatus, & [16] infesta [17] subit [18] obvius hasta.
[19] Ille autem : Quid me erepto, sævissime, nato
Terres? [20] hæc via sola fuit, qua perdere posses,
Nec mortem [21] horremus, [22] nec Divûm parcimus ulli,
[23] Desine, nam venio moriturus, & hæc tibi porto
[24] Dona prius. Dixit, telumq; intorsit in [25] hostem,
Indè [26] aliud [27] super, atque aliud figitque, volatque
Ingenti gyro : sed [28] sustinet aureus umbo.
Ter circum [29] astantem [30] lævos equitavit in [31] orbes,
Tela manu jaciens : ter secum Troïus heros
Immanem ærato circumfert [32] tegmine [33] sylvam.
Indè ubi [34] tot traxisse moras, tot [35] spicula [36] tædet
[37] Vellere, & urgetur pugna congressus [38] iniqua
Multa [39] movens animo, jam tandem [40] erumpit, & inter

1 Galea ænea.
2 In galeâ posita. Κόρυθι ἵππουριν.
3 Hostes.
4 Celer.
5 Ebullit.
6 Quod filium occidi permisisset, & vulneratus discessisset.
7 Quod filium amisisset.
8 In filium.
9 Cujus sibi conscius erat.
10 Sæpe.
11 Vocem ejus.
12 Precantis optantisque Adverbium.
13 Sc *ut.*
14 Concertare mecum.
15 Id solum. 15 Ad vulnus infligendum paratâ, protentâ. 17 Accedit. 18 Mezentio. 19 Mezentius ait. 20 Exstincto nato: quia si vivere voluissem, nunquam me interficere potuisset: nunc autem, quia invitus vivo, fortè me perdere poteris. 21 Expavescimus. 22 Neque enim Deorum quempiam veneror supplex, uti tu, neque ulli Deûm vitam debere volo, cujus me usque tædet amisso filio. Impiè, ex persona contemptoris Deûm. 23 Terrere, aut mortem minari. 24 Infesta jacula. 25 Æneam. 26 Telum. 27 Insuper. 28 Vim telorum Mezentii 29 Æneam. 30 Sibi lævos, ut sc. dextram Æneæ partem circumveniret, quæ nuda erat, neque scuto tecta. 31 Gyros. 32 Clypei. 33 Clypeum præfert impeditum, tot exceptis jaculis horrentem instar sylvæ. 34 Tantùm distulisse mortem Mezentî. 35 A Mezentio missa. 36 Æneam. 37 Avellere. 38 Inæquali: cùm ipse pedes contra Mezentium equitem ingressus esset. 39 Considerans, quomodo sc. se contra hostem munitum teneret, & tamen illum vinceret. 40 In pugnam.

1 *Bellatoris equi cava tempora conjicit haſtam.*
Tollit ſe arrectum 2 *quadrupes, & calcibus auras*
Verberat, effuſumque equitem ſuper ipſe ſecutus
4 *Implicat,* 6 *ejectoque incumbit* 6 *cernuus armo,*
Clamore incendunt cœlum Troësquo Latinique.
7 *Advolat Æneas, vaginaque eripit enſem:*
Et 8 *ſuper hæc: Vbi* 9 *nunc Mezentius* 10 *acer? & illa*
11 *Effera vis animi? Contrà* 12 *Tyrrhenus, at auras*
Suſpiciens 13 *hauſit cœlum, mentemque recepit:*
Hoſtis amare, quid increpitas, mortemq; minaris?
14 *Nullum in cæde nefas: nec ſic ad prælia veni,*
Nec tecum 15 *meus hæc pepigit mihi* 16 *fœdera Lauſus.*
17 *Vnum hoc* 18 *per, ſiquæ eſt victis venia hoſtibus, oro,*
Corpus 19 *humo patiare* 19 *tegi: ſcio* 20 *acerba meorum*
Circumſtare odia: hunc (oro) defende 21 *furorem,*
Et me 22 *conſortem nati concede ſepulchro.*
Hæc 23 *loquitur,* 24 *juguloque* 25 *haud inſcius accipit*
26 *enſem,*
27 *Vndantique animam diffundit in arma cruore.*

1 Belligeri.
2 Equus.
3 Excuſſum.
4 Ipſum.
5 Mezentio.
6 Pronus ac in faciem cadens ruit ſupra dominum.
7 Celeriter accurrit ad lapſum.
8 Inſuper ait.
9 Eſt ille.
10 Strenuus.
11 Immanis.
12 Mezentius, ut ad ſe rediit, recepitque animum ruinâ equi & ſuâ conſternatum.
13 Oculis.
14 Neque duxi nefas mori: neque vivendi animo hùc veni.
15 Filius.
16 Ut mihi parcas.
17 Solum.
18 Eam veniam, quæ eſt hoſtibus.
19 Sepeliri.
20 Immitia in me.
21 Sc. *meorum*, ne propter hunc furorem inſepultum me dilanient, & projiciant devorandum feris & alitibus.
22 Ejuſdem ſortis cum filio Lauſo.
23 Mezentius.
24 Suo, id eſt, gutture.
25 Sciens & videns.
26 Æneæ. Oſtendit illum præbuiſſe jugulum.
27 Ordo eſt: *Et diffundit animam in arma* cum *cruore undanti*, id eſt, undatim effluenti.

P. VIRG. MARONIS
ÆNEIDOS
LIBER XI.

ARGUMENTUM.

OCciso Mezentio, victor Æneas Marti trophæum erigit. Pallantis mortui corpus magno pompæ apparatu ad Evandri urbem remittit: ubi summo & patris & suorum omnium luctu excipitur. Interim oratores à Latinis missi, dierum 12. inducias impetrant: quo temporis spatio utrique suorum cadavera perquirunt, supremoque sepulturæ honore prosequuntur. Eodem quoque tempore Venulus, quem sub belli initium legatum ad Diomedem miserant Latini, ad suos rediens auxilia sibi denegari renunciat. Ea spe destitutus Latinus, consilio convocato, de summa belli consultat, legatosque de pacis conditionibus ad Æneam mittendos censet. Ibi Drances & Turnus, pro inveterati inter ipsos odii, se mutuis conviciis proscindunt. Interim Æneas bipartitò divisis copiis, levis armaturæ equites planis itineribus ad urbem præmittit: ipse cum reliquo exercitu per loca sylvis montibusq; impedita, ad editiorem oppidi partem contendit. Cujus rei nuncio Laurentum perlato, concilium dimittitur; parantur-que ea, quæ ad urbis defensionem putantur pertinere. Turnus, cognito per exploratores Æneæ consilio, bifariam & ipse suas copias partitur. Equitibus Messapum & Camillam præficit, eosq; hostium equitibus opponit: ipse cum peditibus anguitias qua necessariò Æneæ ad urbem iter erat, breviori itinere occupat, atque ibi in insidiis subsistit. Interim equestre prœlium committitur, diuq; dubio utrimq; eventu pugnatur. Ibi Camilla, magna prius edita hostium strage, dum Chloreum Cybeles sacerdotem, armorum ejus pulchritudine capta incautius sequitur, ex insidiis ab Aruntе hasta trajicitur. Quam tamen sacræ virginis cædem Aruns non diu tulit inultam: nam & ipse paulò pòst ab Opi Dianæ ministra, sagitta trajectus, offensi numinis pœnas persolvit. Camillæ nece consternati Rutuli, fugam arripiunt. Trojani urbis oppugnationem parant. Ejus calamitatis nuncio ab Acca, Camillæ comite, ad Turnum perlato, relictis, quas obsederat, angustiis suis, auxilio accurrit. Eodem subsequitur & Æneas; & quoniam imminente jam nocte prælium committi non poterat, utrique positis ante urbem castris confidunt.

1 OCeanum 2 interea surgens aurora reliquit.
Æneas (quanquam & 3 sociis dare tempus
4 humandis

1 Mare, quod totum circuit terrarum orbem. Exordium a temporis matutini descriptione. 2 Dum gererentur, quæ dicta sunt. 3 Interfectis. 4 Sepeliendis.

1 Præ-

[1] *Præcipitant curæ,* [2] *turbataque* [3] *funere* 4 *mens eſt)*
Nota [5] *Deûm* [6] *primo* [7] *victor ſolvebat* [8] *Eoo.*
Ingentem quercum deciſis undique ramis
Conſtituit [8] *tumulo; fulgentiaque* [9] *induit arma.*
Mezenti ducis 10 *exuvias: (tibi magne* [11] *tropæum*
[12] *Bellipotens) aptat* [13] *rorantes* [14] *ſanguine* [15] *criſtas,*
[15] *Telaque* [16] *trunca viri, &* [17] *bis ſex* [15] *thoraca petitum,*
Perfoſſumque locis, [15] *clypeumq; ex ære* [18] *ſiniſtræ*
Subligat, atq; [15] *enſem* [19] *collo ſuſpendit* [20] *eburnum.*
Tùm ſocios (namque omnis eum [21] *ſtipata tegebat*
Turba ducum) ſic [22] *incipiem hortatur* [23] *ovantes:*
[24] *Maxima res effecta, viri: timor omnis abeſto,*
[25] *Quod* [26] *ſupereſt: hæc ſunt ſpolia, &* [27] *de rege ſuperbo*
Primitiæ, manibuſque [28] *meis* [29] *Mezentius* [30] *hic eſt.*
Nunc [31] *iter ad* [32] *regem nobis, muroſque Latinos:*
[33] *Arma parate animis, & ſpe* [34] *præſumite bellum:*
Nequa mora [35] *ignaros (ubi primùm* [36] *vellere ſigna*
[37] *Annuerint ſuperi,* [38] *pubemque educere caſtris)*

1 Feſtinate urgent premuntque.
2 Perculſas.
3 Pallanti imprimis.
4 Ejus.
5 Quæ Diis pro victoria habenda voverat.
6 Primo mane, cum primo ortu Solis
7 Sc. *tamen*
8 In colliculo: quia trophæa non figebantur, niſi in eminentioribus locis
9 Quercum. 10 Quæ fuerant ſpolia, quibus exutus erat Mezentius. 11 Spolia detracta duci, & ad tuam gloriam ſuſpenſa. Solebant enim victores tropæum, in victoriæ ſignum, in colle aliquo conſtituere, & arma, hoſtibus victis erepta, & alias exuvias ad tropæum affixas ſuſpendere. *Tropæum* propriè eſt ſignum & monumentum victoriæ ereptum, & quidem eo loco, in quo hoſtes in fugam verſi ac victi ſunt: à τρέπω, id eſt, *verto*. 12 Mars. 13 Diſtillantes. 14 Mezentii 15 Galeæ Mezentii. Ut tropæum referat hominis formam, ecce primùm criſtas galeæ, deinde tela in manu clypeum ad ſiniſtram, thoraca in media arbore, enſem dimiſſum ad latus ex baltheo, qui collo appenſus. 16 Perfracta: ita enim tropæa poni conſuevere. 17 Duodecim vulneribus ab Æneâ perfoſſum thoraca intelligo potiùs, quàm à 12 Etruriæ principibus, ut volunt quidam. 18 Ad ſiniſtram partem. 19 Ad collum Mezentii. 20 Habentem eburneam vaginam aut capulum. 21 Denſè circumſtans. 22 Æneas 23 Exultans præ gaudio. 24 Quia primam victoriam, eamque inſignem conſecutus erat. 25 Sc. *ejus*. 26 Sc. de reliqua belli parte. 27 Primæ exuviæ Mezentio detractæ. 28 Cum reſpectu, ad ſpolia opima, ubi dux ſua manu hoſtium ducem confecit. 29 Refero ad titulum trophæi. *Mezentius hic eſt*, &c. 30 Talis, ſc. victus & occiſus. Ut, *hunc ego te, Euryale, aſpicio*. 31 Eſt, aut reſtat. Propoſitio conſilii. 32 Latinum. 33 Parate animos armis. Hypallage. 34 Mente præoccupate. 35 Vos improviſos & imprudentes. 36 A loco ſuo, ubi fixa erant. Bonum omen erat, ſi evulſa ſequerentur. 37 Nutu conceſſerint. Neque enim niſi aptato augurio, aut ſinè Deûm numine evellebantur ſigna. 38 Tirones, id eſt, novos milites.

In humanorum sociorum. Cæsorum in bello funebres pompæ à suis honestabantur elogiis, orationibus, epitaphiis.

Impediat, segnesque metu sententia tardet.
Interea socios, 1 inhumatoque corpora terra
Mandemus: 2 qui solus 3 honos 4 Acheronte sub imo est.
Ite, (5 ait) egregias animas, quæ sanguine nobis
Hanc 6 patriam peperêre suo, decorate 7 supremis
Muneribus: 1 mœstamque Evandri primus ad urbem
Mittatur Pallas: quem 9 non virtutis egentem
Abstulit 10 atra dies, & 11 funere 12 mersit 13 acerbo.
Sic ait 13 illacrymans, recipitq; ad 14 limina gressum,
Corpus ubi exanimi 15 positum Pallantis Acetes
Servabat senior, qui 26 Parrhasio Evandro
17 Armiger 18 antè fuit: sed 19 non felicibus 20 æquè
Tum comes auspiciis charo datus 21 ibat 22 alumno.
Circum omnis 23 famulûmque manus, Trojanaq; turba.
Et mœsta 24 Iliades crinem de more 25 solutæ.
Ut vero Æneas foribus sese intulit altis,
Ingentem gemitum 26 tunsis ad sidera 27 tollunt
Pectoribus, 28 mœstoque 20 immugit 30 regia luctu,
31 Ipse caput 32 nivei 33 fultum Pallantis, & ora
Ut 34 vidit, 35 lævique 36 patens in 37 pectore vulnus 40
38 Cuspidis Ausonia, lacrymis ita fatur obortis:
Te-ne, inquit, miserande 39 puer, cum 40 læta veniret,
Invidit fortuna mihi? ne regna videres

2 Τὸ γὰρ γένεσθαι ἀπάντων, 26. Il.

3 Humandi.

4 Est apud inferos; quia sine sepultura non traduuntur ad inferos, sed *semina errant arenæ*, ut invidimus.

5 Æneas ad socios suos.

4 Regionem acquisiverunt. 7 Ultimis officiis. 8 Propter mortem futuri regis. 9 Abundè magna virtute præditum Litores, id est, regnitas vel simplicitas sermonis. 10 Funesta & inimica. 11 Fato immaturo. 12 *Mersit ante diem.* Translatio à pomis. 13 Æneas. 14 Castrorum. 15 Repositum. Rite omnia Conclamatorum nec corpora in limine ædium collocabantur efferenda: pedibus ad viam extentis, quasi non reversuris, aut quia homines capite nascuntur, pedibus efferuntur. In funere vero familiæ, amici, fœminæ imprimis φιλόκτιστοι γύναι, crinibus solutis, luctu, planctu, ejulatu omnia replebant. 16 Arcadico. 17 Ab officio. 18 Quam Pallanti. 19 Propter mortem Pallantis. 20 Ut patri armiger fuerat. 21 Iverat. 22 Filio Pallanti. 23 Arcadum multitudo. 24 Trojanæ ancillæ erant aut stabant in circuitu. 25 In signum, tristitiæ. 26 Percussis. 27 Erigunt. 28 Mœstitiæ Indice. 29 Intrinsecus mugit & resonat. 30 Æneæ in castris. 31 Æneas. 32 Albissimi. 3 Sustentatum pulvinari, toto funereo. 34 Pathos ab attestatione rei initæ: ut annotavit Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 35 Pulchro, nondum piloso. 36 Amplum & latè apertum. 37 Ejus. 38 Abhasta Turni illatum. 39 Pathos ab ætate. 40 Injecta jam spe petiundæ Italiæ.

No-

Noſtra, neque ad ſedes victor veherêre paternas?
Non hæc Evandro de 1 te promiſſa parenti
Diſcedens dederam, cum me 2 complexus 3 euntem
4 Mitteret in magnum imperium, 5 metuenſque moneret
Acres eſſe 6 viros, cum 7 durâ 1 prælia gente.
Et nunc 9 ille 10 quidem 11 ſpemulitum captus inani,
12 Fors & 13 vota facit, 14 cumulatq; altaria donis.
Nos juvenem exanimum, & 15 nil jam cœleſtibus ullis
Debentem, 16 vano mœſti comitamur honore.
17 Infelix, nati funus 18 crudele videbis.
19 Hi noſtri reditus, 20 exſpectatique triumphi?
Hæc mea magna 21 fides? at 22 non, Evandre, pudendis
Vulneribus 23 pulſum aſpicies, 24 nec 25 ſoſpite dirum
Optabis nato funus pater: hei mihi, quantum
Præſidium Auſonia, & quantum tu perdis, Iule!
Hæc ubi deflevit, tolli miſerabile 26 corpus
Imperat, & toto 27 lectos ex agmine mittit
Mille 28 viros, qui ſupremum comitentur 29 honorem,
Interſintque 30 patris lachrymis: ſolatia luctus
Exigua ingentis, miſero 31 ſed debita patri.
Haud ſegnes alii crates, & 32 molle pharetrum
Arbuteis texunt virgis & vimine 33 querno,
Exſtructoſq; 34 toros 35 obtentu frondis 36 inumbrant.
Hic 37 juvenem 38 agreſti ſublimem in ſtramine ponunt:
39 Qualem 40 virgineo demeſſum pollice florem,

1 Incolumitate ſuâ.
2 Evander
3 Abire volentem.
4 Me.
5 Tibi.
6 Quibuſcum bellandum eſſet.
7 Aſpera, & laboris patiente, ut Latinâ, Rutulâ, Volſca l. 9.
8 Eſſe.
9 Pater tuus Evander.
10 Certè.
11 Pathos præter ſpem: de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 6.
12 Forte etiam.
13 Pro ſalute & læto reditu tuo.
14 Cumulatim onerat. 15 Non ultrà obnoxium Diis cœleſtibus pro ſalute & vita conſervanda. 16 Nihil defuncto profuturo. 17 Evander. 18 Crudeliter affectum. 19 Sunt ne hujuſmodi? 20 Multum optati. 21 Quâ promiſeram te incolumem reducendum? 22 Non averſis & tergo acceptis, ſed pulchris, loco honeſtis, adverſo pectore: id quod fortiter pugnando moricntis eſt, non autem vertentis tergum. 23 Pallanta filium tuum. 24 Neque imprecaberis tibi aut filio mortem, tædio aut pudore, quod filius inhoneſta fuga ſaluti ſuæ conſuluerit. 25 Incolumi. 26 Pallantis. 27 Electos. 28 Trojanos, Thuſcos, Arcades. 29 Funeris. 30 Evandri. 31 Sed tamen. 32 Mollem capulum, quo mortui efferri ſolent. 33 Quod ex querceu eſt. 34 Lectulos. 35 Obtentis frondibus. 36 Umbra regunt. 37 Pallanta. 38 Super fronde. 39 Sc. ponunt. Vide Catul. 63. Ep. Eſt autem pathos à parabola, ut annotavit Macrob. Sat. l. 4. c. 5. 40 Virginis.

Seu mollis violæ, seu languentis hyacynthi,
Cui neq; fulgor adhùc, nec dùm [1] sua forma recessit,
Non jam [2] mater alit tellus, viresque ministrat.
[3] Tùm geminas vestes, [4] ostroque auroque rigentes,
Extulit Æneas: quas [5] illi [6] læta laborum,
Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas [7] discreverat auro.
[8] Harum unam [9] juveni [10] supremum mœstus honorem
Induit, arsuraque [11] comas obnubit amictu.
Multaque præterea Laurentis [12] prædia pugnæ
[13] Aggregat, & longo prædam jubet ordine duci.
Addit equos, & tela, quibus spoliaverat hostem.
Vinxerat & post terga [14] manus, quos mitteret umbris
[15] Inferias, [16] cæso sparsuros sanguine flammas:
Indutosque jubet [17] truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, [18] inimicaque nomina [19] figi.
[20] Ducitur [21] infelix [22] avo confectus Acetes,
Pectora nunc fœdans pugnis, nunc unguibus [23] ora,
Sternitur & toto projectus corpore [24] terræ.
Ducunt & [25] Rutulo perfusos sanguine [26] currus,
Post bellator [27] equus, [28] positis insignibus, Æthon,
It lacrymans, guttisque humectat grandibus ora.
Hastam alii [29] galeamque ferunt: (nam [30] cætera Turnus
Victor habet:) tum mœsta [31] phalanx, Teucrique sequuntur,
[32] Tyrrhenique duces, & [33] versis Arcades armis.
Postquam omnis longè comitum processerat ordo,
Substitit Æneas, gemituque [34] hæc addidit alto,
Nos alias hinc [35] ad lacrymas eadem horrida belli

1 Propria pulchritudo. 2 Procreans eum. 3 Funebris pompæ descriptio. 4 Purpura. 5 Æneæ. 6 Qua in gratiam Æneæ, quem amabat, munus hoc fecerat. 7 Depinxerat. 8 Harum geminarum vestium. 9 Corpori Pallantis. 10 Sc. in. 11 Capillos ejus velat altera vestis. 12 Spolia. 13 Accumulat. 14 Eorum. 15 *Inferiæ* sunt sacra mortuorum. 16 Quem cæsi sparsuri erant. 17 Arborum. 18 Inimicorum, quibus arma illa fuerant adempta. 19 Affigi truncis. 20 Qui si præ dolore non posset ire. 21 *Qui non felicibus æquè Tum comes auspiciis*, &c. modo. 22 Senio confectus. Parthos ab ætate & gestu. 23 Faciem. 24 In terram. 25 Rutulorum. 26 Hostibus ereptos. 27 Pallantis. 28 Exutus phaleris. 29 Pallantis. 30 Arma cum balteo. 31 Peditum multitudo. 32 Etrusci. 33 Inversis hastis, mucrone inclinato & per terram tracto, pro usitato more ac recepto in exsequiis militaribus. 34 Verba. 35 Ad alia funera sequentis belli.

Fata

Fata vocant : 1 *salve æternùm mihi, maxime Palla,*
Æternùmq; 1 *vale. Nec plura* 2 *effatus, ad altos*
Tendebat muros, gressumque in castra ferebat.
Iamque 4 *oratores aderant ex* 5 *urbe Latina,* 100
6 Velati ramis 7 *olea,* 8 *veniamque rogantes:*
Corpora, per 9 *campos* 10 *ferro qua* 11 *fusa jacebant,*
Redderet, ac tumulo fieret 12 *succedere terra:*
13 *Nullum cum victis* 14 *certamen, &* 15 *æthere cassis:*
Parceret 16 *hospitibus* 17 *quondam,* 18 *soceriq*; *vocatis.*
19 *Quos bonus Æneas,* 20 *haud aspernanda precantes,*
21 *Prosequitur venia, & verbis hæc insuper addit.*
22 *Quænam vos tanto fortuna* 23 *indigna, Latini,*
24 *Implicuit bello,* 25 *qui nos fugiatis amicos?*
Pacem-ne exanimis, & 26 *Martis sorte peremptis* 110
Oratis? 27 *equidem & vivis concedere vellem.*
Nec 28 *veni, nisi fata locum sedemque* 29 *dedissent:*
Nec bellum cum 30 *gente* 31 *gero.* 32 *Rex* 33 *nostra reli-*
32 *Hospitia, & Turni potiùs se credidit armis:* (*quit*
Æquius 34 *huic Turno fuerat se* 35 *opponere* 34 *morti.*
Si bellum finire manu si 36 *pellere Teucros* 116
37 *Apparat,* 38 *hic* 39 *decuit mecum concurrere telis:*
40 *Vixet, cui vitam Deus, aut sua dextra dedisset.*
Nunc ite, & 41 *miseris supponite civibus* 42 *ignem.*
Dixerat Æneas: olli obstupuêre silentes, 120

1 Mortuis *Salve* & *Vale* dicitur, quod ab eis dividimur, non ultra visuri eos 2 Æneas. 3 Describit adventum legatorum a Latino missorum, petentium veniam sepeliendi corpora defuncta quam eis lubens concessit Æneas. 4 Caduceatores, legati. 5 Laurolavinio, urbe Latini. 6 In signum pacifici adventus. 7 Arboris olivæ.

8 Beneficium, concessiones petitiones cujusdam. 9 Qui jam penes Trojanos victores. 10 Armis ferreis. 11 Prostrata. 12 Terram subire, terra condi. 13 Sc. *dicentes*. 14 Esse debere. 15 Mortuis, vita privatis. 16 Latinis. 17 Antequam Turnus fœdus inter Latinum & Æneam disturbaret. 18 Al. *sociisque*. 19 Oratores. 20 Licita & honesta: quia sepeliendi beneficium universis debetur. 21 Quibus concedit veniam. 22 Qualis. Admirantis est, non dubitantis. 23 Aspernanda. 24 Illaqueavit. 25 Utpote qui. 26 Bellica, quam Mars sibi vindicat. 27 Sepulturam mortuis, & pacem vivis concedere vellem. 28 Venissem in Italiam. Enallage modi. 29 Mihi. 30 Vestra Latina, sed cum Turno. 31 Volens ac lubens. 32 Latinus. 33 Jura hospitalitatis inter nos contracta. 34 Huic periculo mortis. Q. d. decuisset Turnum, violatorem pacis, singulari potius certamine mecum decertasse, quàm hunc suorum fudisse sanguinem Δικαιοσύνη quasi jacentes offendit. 35 Objicere. 36 Ab Italia. 37 Prætendis. 38 In hoc campo. 39 Eum. 40 Is nostrum vixisset. Syncope. 41 Qui aliena culpa pereunt. 42 Quo crementur.

Converſique oculos inter ſe, atque ora tenebant.
Cùm ſenior, ſemperque odiis & 1 crimine Drances
Infeſtus juveni Turno, ſic ore viciſſim
2 Orſa refert. O fama ingens, ingentior 3 armis,
Vir Trojane, quibus 4 cœlo te laudibus æquem? 125
5 Juſtitiæ-ne 6 priùs 7 mirer, belline laborum?
Nos verò 8 hæc patriam grati referemus ad 9 urbem:
Et te, 10 ſiqua 11 viam dederit fortuna, Latino
12 Jungemus regi: quærat ſibi fœdera Turnus.
Quin & 13 fatales murorum 14 attollere moles, 130
Saxaque 15 ſubvectare humeris 16 Trojana 17 juvabit.
18 Dixerat hæc: 19 unoque 20 omnes eadem 19 ore fremebant.
Bis ſenos 21 pepigêre dies, & 22 pace ſequeſtra,
Per ſylvas Teucri miſtique impunè Latini
23 Erravere jugis: 24 ferro ſonat 25 alta 24 bipenni 135
Fraxinus: evertunt 26 actas ad ſidera pinus:
27 Robora nec cuneis, & 28 olentem ſcindere 29 cedrum.
Nec 30 plauſtris ceſſant 31 vectare 32 gementibus ornos.
33 Et jam fama volans, 34 tanti prænuncia luctus, 139
Evandrum, Evandriq; domos, & mœnia 35 complet,
36 Quæ modo victorem Latio Pallanta ferebat.
Arcades 37 ad portas ruere, & de 38 more vetuſto

1 Turni. qui pacem ruperat, aut invidiæ.
2 Exordia ſermonis ſui.
3 Effectu ipſo.
4 Cœlitibus ob pietatem & virtutem æquiparem & æqualem cenſeam: *vel*, quibus laudibus ad cœlum te tollam?
5 Conſtructio Græca: τὸ δικαιοσύνης ἢ θαυμάσαιμι ἄν; & ſubintelligendum ἐπι-κα, id eſt, *cauſa*; vel *laudem*. 6 Principaliùs. 7 In te Humanitatis tuæ indicia. 8 Laurolavinium. 10 Si voluntatem noſtra fortuita occaſio comitetur. 11 Modum. 12 Conciliabimus. 13 Fato tibi promiſſa novæ urbis mœnia. 14 Erigere. 15 Ad conſtructionem murorum, 16 Ad Trojæ novæ conſtructionem. 17 Delectabit nos. 18 Drances. 19 Pari conſenſu. 20 Reliqui legati. 21 Pacti ſunt. 22 Ad tempus media & quaſi depoſitâ, quæ non terminet, ſed differat bellum, id eſt, induciis. 23 Liberè divagati ſunt in ſummitatibus ſub vertice montium. 24 Securi ancipiti, aut duas pinnas habente. 25 Al. *ilia*. 26 Extenſat. 27 Ligna querna. 28 Ut cadaverum fœtorem expellat. 29 Funeream arborem, quæ & odorem in funere ipſo, & famam fortiter cadentibus æternam referat. 3 Curribus. 31 Ad pyram conſtruendam. 3 Præ magnitudine ponderis. 33 Proſequitur lamentationem & affectus paternos Evandri in Pallanta filium unigenitum. 34 Qualis eſſe ſolet in nece unigeniti regis. 35 Luctu, aut ſermone de morte Pallantis. 36 Eadem fama, quæ adferebat paulò ante Pallanta victorem eſſe inogro Latino: quia multos, priuſquim occumberet, ſtravit 37 Ex urbe ad portas effuſim currebant. 38 Inſtituto.

1 *Funereas rapuêre faces: lucet via longo*
Ordine flammarum, & latè 2 *discriminat agros.* 144
3 *Contrà turba* 4 *Phrygum veniens, plangentia jungit*
Agmina: qua postquam 5 *matres succedere* 6 *tecto*
Viderunt, mœstam 7 *incendunt clamoribus urbem.*
At non Evandrum potu est vis ulla tenere:
Sed venit in 8 *medios: 9 pharetro* 10 *Pallanta 9 reposto*
Procumbit super, atque 11 *hæret lacrymansque gemensque:* 150
Et 12 *via* 13 *vix tandem voci laxata* 15 *dolore est:*
Non 16 *hæc, ô Palla, dederas promissa* 17 *parenti,*
18 *Cautiùs ut sævo velles te* 19 *credere Marti.*
Haud ignarus eram, quantum nova gloria in 20 *armis,*
Et 21 *prædulcè decus primo certamine posset.* 155
22 *Primitiæ, juvenis, miseræ, bellique propinqui*
23 *Dura rudimenta, &* 24 *nulli exaudita Deorum*
Vota, precesq; meæ: tuque, ô 25 *sanctissima* 26 *conjux,*
27 *Felix morte tuâ, neque in hunc servata dolorem.*
Contrà ego vivendo 28 *vici mea fata, superstes* 160
Restarem ut genitor: Troum socia arma 30 *secutum*
31 *Obruerent Rutuli* 32 *telis,* 33 *animam ipse dedissem:*
Atque 34 *hæc pompa domum me, non Pallanta,* 35 *referret.*

1 Raptim & festinanter tulerunt faces funeribus aptas, *vel* quas noctu ante funera gestare solebant.
2 Illustrat ita agros, ut in latum discerni ac discriminari possent.
3 Ex adverso.
4 Trojanorum, ab Æneâ cum funere missorum.
5 Arcadum.
6 Ad tectum regium.
7 Quasi in publico incendio

ululatibus omnia complent, miscentque. Ducta Metaphora à re militari, qua igne ac flammis urbes incenduntur. 8 Pompam ducentium. 9 Capulo, quo ferebatur, reposito. 10 Al *Pallante*. 11 In eo. 12 Meatus & arteria. 13 Cum difficultate. 14 Sermoni. 15 Propter dolorem nimium constricta. 16 Hujusmodi. Pathos contrarium illi, quod sumitur à loco præter spem, id est, ex eo quod jam speravit. Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 17 Mihi. 18 Prudentius. 19 Committere bello. 20 Apud armatum: cujus consilium cupiditas victoria plerumque conturbat. 21 Belli gloria in expertis nimiùm dulcis. Principia tua, ô Palla, sunt infelicia. 23 Eruditiones & tyrocinia ad bellum propinquum gerendum sunt difficilia atque infelicia. 24 A nullo. 25 Casta, pia, purissima, non alicujus religionis, sed solius castitatis respectu. Consule Macrob. Sat. l. c. 3. 26 Mater Pallantis. 27 Felix es, quod mortua sis. 28 Inverso & præpostero fatorum ordine, filio meo supervivo. Q. d. Superavi naturalem ordinem vita longiore, qui est, ut sint parentibus superstites filii. 29 Æquius fuerat me secutum Troiana arma, mortem oppetiisse, quam te. 30 Sc. *quem*. 31 Obruere debebant. 32 Suis. 33 Ego dare debuisse vitam. 34 Hic magnificus apparatus funebris. 35 Referte deberet.

1 Quin & absolvo Teucros: misero meo fato magis imputo.
2 Reprehensos velim.
3 Neque fidem jure hospitalitatis mutuò datam & acceptam.
4 Hoc infortunium & misera conditio.
5 Præcox, & ante debitos annos veniens exspectabat.
6 Occisis ab eo.
7 Priusquam caderet.

1 *Nec vos* 2 *arguerim, Teucri, nec fœdera,* 3 *nec quas*
Iunximus hospitio dextras: 4 *sors ista senecta* 165
Debita erat nostra: quòd si 5 *immatura manebat*
Mors natum, 6 *casis Volscorum millibus* 7 *antè,*
8 *Ducentem in Latium Teucros* 9 *cecidisse juvabit.*
10 *Quin ego* 11 *non alio dignor te funere, Palla,*
Quàm pius 12 *Æneas, & quàm* 13 *magni Phryges,*
& quàm 170
Tyrrhenique duces, Tyrrhenûm exercitus omnis.
Magna 14 *trophæa ferunt,* 15 *quos* 16 *dat tua dextera*
letho.
17 *Tu quoq; nunc stares immanis* 18 *truncus in* 19 *armis,*
20 *Esset par ætas, & idem si robur ab annis,*
Turne: sed infelix Teucros quid 21 *demoror armis?* 175
22 *Vadite, & hæc memores* 23 *regi mandata referte:*
Quòd vitam 24 *moror* 25 *invisam,* 36 *Pallante perempto,*
Dextera causa tua est, 37 *Turnum gnatoque, patriqué*
38 *Quam debere vides:* 39 *meritis vacat hic tibi solus*
Fortunaq; locus: non vita gaudia quæro, 180
Nec fas: 30 *sed gnato* 31 *manes* 32 *perferre sub imos.*

8 Ipsum. 9 Oppetiisse delectabit me, solatio mihi erit. 10 Quinetiam. Aliud argumentum solatii. 11 Aliâ pompâ funebri te non dignum censeam aut faciam. 12 Dignatur. 13 Magnifici. 14 Nam ferunt secum magna spolia, ab hostibus superatis aut in fugam versis detracta, eorum &c. 15 Hi fuêre, Lagus, Sthenius, Rhœtus, Anchemolus, Larides, Tiber, Thœteus, Hilus, Halesius. 16 Dedit. 17 Sicut reliqui duces, à Pallante cæsi, de quibus hæc sunt tropæa. 18 Detruncatus capite aut aliis membris. 19 Tuis: sicut in Mezenzii tropæo visum est. 20 Si Pallas fuisset æqualis tibi ætate, id est, si Pallas non fuisset junior, quam ut tecum contenderet. 21 Detineo ab armis, id est, cur eos non remitto, ut Turnum cædant? 22 Ite, ô Teucri. 23 Vestro Æneæ. 24 Sustineo. 25 Molestam & odiosam mihi. 26 Id est, non ampliùs vellem vivere, nisi dextera tua esset in causa. 27 Necem Turni. 28 Quam dextram ultricem necis filii mei futuram & spero, & ob hoc solum in vita maneo, ut interfecti Turni nuncium ad natum ipse moriens deferam. 29 Benè merendi de Evandro, id est, dicite, nihil est aliud, quod possit vel virtus tua, vel fortuna præstare; (nam his rebus victoria contingit) nisi ut, occiso Turno, & vindices filium, & parrem consoleris orbatum. Id quod etiam paulò pòst ab Æneа præstitum est. 30 Desiderio. 31 Ad inferos, ubi sunt manes Pallantis. 32 Nuntiam necis Turni.

1 *Aurora* 2 *interea* 3 *miseris mortalibus* 4 *almam*
Extulerat lucem, referens opera atque labores.
Iam pater Æneas, jam curvo in littore 5 *Tarchon*
Constituêre 6 *pyras:* 7 *hùc corpora* 8 *quisque* 9 *suorum*
10 *More tulêre patrum:* 11 *subjectisq;ignibus* 12 *atris*
Conditur in tenebras 13 *altum* 14 *caligine cœlum.*
Ter circùm accensos 15 *cincti fulgentibus* armis*
Decurrêre 16 *rogos: ter* 17 *mœstum funeris ignem*
18 *Lustravêre in equis,* 19 *ululatusque ore dedêre.* 190
20 *Spargitur & tellus lachrymis, sparguntur* & 21 *arma:*
22 *It cœlo clamorque virûm, clangorque tubarum.*
23 *Hinc alii spolia occisis directa Latinis*
Conjiciunt 24 *igni, galeas ensesque decoros,*
Franaq; 25 *ferventesq;* 26 *rotas:* 27 *pars* 28 *munera nota,*
Ipsorum clypeos, & 29 *non felicia tela.* 196
Multa boum 30 *circà mactantur corpora morti:*
31 *Setigerosque sues, raptasque ex omnibus agris*
32 *In flammam jugulant pecudes: tùm* 33 *littore toto*
Ardentes spectant socios, semiustaque servant 200
Busta: neque avelli possunt, 34 *nox humida donec*
Invertit cœlum stellis fulgentibus 35 *aptum.*
Nec minùs & miseri diversa in parte Latini
36 *Innumeras struxêre pyras, & corpora partim*
Multa virûm 37 *terra insodiunt,* 38 *avectaque partim*
Finitimos tollunt in agros, 39 *urbique remittunt.*
40 *Cætera,* 41 *confusaque ingentem* 41 *cædis acervum,*

1 Refert, quomodo per inducias & pacem sequestram mandata sint sepulturæ interfectorum utrimque corpora.
2 Dùm hæc apud Evandrum fierent.
3 Quia lucis egentibus.
4 Altricem vitæ
5 Etruscorum rex.
6 Strues lignorum, ut incendantur.
7 Ad has pyras.
8 Æneas Trojanos, Tarchon Etruscos suos; uterque Arcadas.
9 Amicorum.

10 Ex vetere patrum institutione. 11 Sub pyras. 12 Funebribus aut fumosis futuris. 13 Altè & profundè. 14 Fumi. 15 Teucri & Hetrusci. *Gladiis. 16 Congeries lignorum. 17 Mœstitiam adferentem. 18 Circumierunt more lustrantium. 19 Ejulatus lamentabiles. 20 Conspergitur. 21 Eorum. 22 Diffunditur ad cœlum. 23 Deinde. 24 In ignem. 25 Quondam fervidè actas, ferventes continuo motu. 26 Curruum. 27 Alii conjiciunt in ignem. 28 Arma ipsis occisis nota. 29 Quibus infeliciter usi erant, cùm prostrati sint. 30 Corpora urenda. 31 Apros. 32 Projiciendos. 33 Per totum littus. 34 Donec nox ingruit. Namque ossilegium de nocte erat, si planè essent combusti: aliis exstinguebatur flamma vino, & die sequente rursùs accensâ. 35 Ἄπλοιον, ἄσειστον stellis quasi clavis fixum & distinctum. 36 Utpote longe majori clade affecti. 37 In terram, super quam jacebant. 38 Amicorum cadavera nota cremanda mittunt. 39 Ad urbem eorum, qui illic oriundi erant. 40 Corpora. 41 Stragis cæsorum commixtæ, quia ignobilium & plebejorum.

1 Et sinè numero, id est, non numerando eorum corpora. 2 Et sinè honore, id est, sinè insignibus comburunt. 3 Solis. 4 Terræ, id est, noctem humidam & frigidam. 5 Eruebant ossa & cineres è focis, quæ terræ mandabant, extructo aggere. 6 Ea. 7 Describit statum domus

1 *Nec numero*, 2 *nec honore cremant : tunc undique vasti*
Certatim crebris collucent ignibus agri.
Tertia 3 *lux gelidam cœlo dimoverat* 4 *umbram* 210
Mœrentes ; altum cinerem, & consusa tuebant
Ossa foci, tepidoque 6 *onerabant aggere terræ.*
7 *Iam verò in tectis*, 8 *prædivitis urbe Latini*,
Præcipuus 9 *fragor, & longè pars maxima luctus.*
Hic 10 *matres, miseræq*; 11 *nurus, hìc chara sororum* 215
Pectora. 12 *mœrentum*, 13 *puerique parentibus orbi*,
14 *Dirum execrantur bellum*, 15 *Turnique hymenæos*:
16 *Ipsum armis, ipsumque* 17 *jubent decernere ferro,*
Qui regnum Italiæ, & 18 *primos sibi poscat honores.*
19 *Ingravat hæc* 20 *sævus Drances, solumq*; 21 *vocari*
Testatur, solum 22 *posci in certamina Turnum.* 221
Multa simul contrà variis sententia dictis
23 *Pro Turno, & magnum* 24 *reginæ nomen obumbrat:*
Multa 25 *virum* 26 *meritis* 27 *sustentat fama* 26 *tropæis.*
28 *Hos inter motus, medio flagrante tumultu,* 225
Ecce, 29 *super mœsti magni Diomedis ab* 30 *urbe*
31 *Legati responsa* 32 *ferunt : nihil omnibus* 33 *actum*

Latini, in quâ variæ de bello habitæ sunt sententiæ, aliis Turnum accusantibus, aliis propter Amatam reginam defendentibus. 8 Præter cæteros divites habentis latam familiam, multosque cives. 9 Concrepitus murmurantium erat. 10 Quæ liberos lugebant. 11 Quæ maritos & sponsos lugebant. 12 Propter necem fratrum. 13 Filii cæsorum. 14 Cum Deorum irâ acceptum. 15 Turnum, Laviniæ nuptias, quasi sponsalium jure sibi debitas, poscentem. 16 Turnum 17 Volunt. 18 Regales. 19 In malum Turni auget, & graviora, id est, majoris momenti facit: ut qui eadem audierat ex ore Æneæ, supra: *Æquius hic Turno fuerat se opponere morti, Si bellum fugere manu, si pellere Teucros Apparat, his decuit mecum concurrere telis.* 20 Inimicus Turni. 21 Provocari ab Ænea in singulare certamen ex legatione affirmat. 22 Ab Ænea. 23 Contra Drancem facit. 24 Amatæ magna autoritas quasi umbra sua protegit Turnum. Metaphora ab arbore. 25 Turnum. 26 Præclaris facinoribus, per quæ tropea figere metuerat, nam multos obtruncaverat. 27 Defendit. 28 In urbe concitatos. 29 Insuper. 30 Arpis sive Argyripâ. 31 Venulus, aliique, missi a Latino, Turno, Mezentio ad Argyripam petitum auxilia à Diomede. l. 8. *Mittitur & magni Venulus Diomedis ad urbem, Qui petat auxilium.* 32 Adferunt. 33 Esse, id est, frustra petitum esse auxilium.

1 *Tantorum impensis* 1 *operum* : *nil dona, nec aurum,*
Nec magnas 2 *valuisse preces* : *alia arma Latinis* 229
Quarenda, aut 3 *pacem.* 4 *Trojano ab rege* 3 *petendum.*

5 Deficit ingenti 6 *luctu rex ipse Latinus.*
7 Fatalem Æneam manifesto numine 8 *ferri*
Admonet 9 *ira Deûm,* 10 *tumuliq;* 11 *ante ora recentes.*
Ergo 12 *concilium magnum.* 13 *primosque suorum*
14 Imperio accitos alta intra 15 *limina* 16 *cogit.* 235
17 Olli convenêre, 18 *fluuntque ad regia* 19 *plenis*
Tecta 19 *viis: sedet in* 20 *mediis* 21 *&* 22 *maximus avo,*
23 Et primus sceptris, 24 *haud læta fronte, Latinus* :
Atque hîc legatos, 25 *Ætola ex urbe* 26 *remissos,*
Qua 27 *referant, fari jubet,& 28 responsa* 29 *reposcit*
Ordine cuncta suo : *tunc* 30 *facta silentia linguis,* 241
Et 31 *Venulus* 32 *dicto parens, ita fatur* 33 *infit.*
Vidimus, ô cives, Diomedem, 34 *Argivaque castra,*
Atque iter emensi 35 *casus superavimus omnes,* 244
Contigimusque 36 *manum, qua concidit* 37 *Ilia tellus.*
38 Ille urbem 39 *Argyripam,* 40 *patria cognomine gentis*
41 Victor 42 *Gargani condebat* 42 *Iapygis* 43 *agris.*
Postquam 44 *introgressi,& 45 coram data* 46 *copia fandi,*
47 Munera præferimus, 48 nomen, patriamque docemus ;

1 Tam sumptuosæ legationis.
2 Apud Diomedem contra Æneam.
3 Astu supervacuum. Græcismus Lucretio familiaris. *Panas in morte timendum* : &, *motus privandum est corpora.* Æneâ.
5 Viribus.
6 Dolore, quod spe auxiliorum à Diomede destitutus esset, in quo anchoram salutis suæ posuerat.

7 Fatis advectum. 8 Duci ad regnum Italiæ. 9 Pugna infelix, quæ Diis iratis videtur commissa. 10 Occisorum. 11 Admonent id. 12 Convocatorum cœtum. 13 Primores. 14 Mandato regio advocatos. 15 Regiæ domus. 19 Congregat Latinus 17 Omnes illi, qui convocati erant. 18 Conluunt, celeriter accurrunt 19 Opplendo vias. 20 Ut omnes audire posset 21 Al. *Rex.* 22 Annosissimus. 23 Ut ætate, ita imperio primus: *vel*, primus inter sceptra tenentes duces, Turnum, Mezentium, &c. ut qui sceptris innixi curiam intrarint. 8. Æn. *Quam Turno regi*, &c. 24 Tristi, ob responsum inexspectatum. 25 Quam Ætoli, id est, ex Ætolia profecti construxerant in Apulia. 26 A Diomede. 27 Reportent à Diomede. 28 Diomedis. 29 Exigit. 30 Sunt, 31 Princeps legationis. 32 Mandato regio obediens. 33 Incipit. 34 Castella ab Argivis in Italia constituta. 35 Itineris: ut flumina, latrones, id est, perfecimus legationem nostram. 36 Diomedis. 37 Urbs Ili: nam Ulysses cum Diomede Palladium sustulit. 38 Diomedes, ad quem legati sumus. 39 Argyripam, Arpos: hodiè, *Monte S. Angelo.* 40 Argi. 41 Voti compos. 42 Gargani Iapygii: est autem *Iapigia* pars Apuliæ, in qua mons Garganus 42 In. 44 Sumus. 45 In præsentia ejus. 46 Facultas loquendi. 47 Pro more gentium, ut legati semper munera ferant. 48 Nobilitatem & genus nostrum.

Qui...

1 Nos.
2 Nobis.
3 Benigno.
4 In quibus Saturnus olim regnavit cum Jano, & aurea condidit sæcula.
5 Qui primi Italiam tenuistis.
6 Quietos alioqui & amantes pacis.
7 Vobis.
8 Quæ si noveritis, longè fugeritis.
9 Devastavimus tanquam sacros, seq. inde, scelesti *supplicia expendimus*.

Qui bellum intulerint, quæ causa 1 *attraxerit Arpos.*
2 *Auditis ille hæc* 3 *placido sic reddidit ore:* 251
O fortunata gentes, 4 *Saturnia regna,*
5 *Antiqui Ausonii; quæ vos fortuna* 6 *quietos*
Sollicitat, 7 *suadetque* 1 *ignota lacessere bella?*
Quicunque Iliacos ferro 9 *violavimus agros,* 255
(10 *Mitto ea, quæ* 1 1 *muris bellando* 12 *exhausta sub altis*
13 *Quos Simoïs* 14 *premet ille viros*) 15 *infanda per orbem*
Supplicia, & 16 *scelerum pœnas expendimus omnes,*
Vel Priamo miseranda 17 *manus:* 18 *scit triste Minervæ* 250
19 *Sidus, &* 20 *Euboïcæ cautes,* 21 *ultorq;* 22 *Caphareus.*
23 *Militia ex illa diversum ad littus* 24 *abactis;*
25 *Atrides* 26 *Proteï Menelaus* 26 *ad usque columnas*
Exulat; 27 *Ætnæos vidit Cyclopas Ulysses.*
Regna 28 *Neoptolemi* 29 *referam,* 30 *versosque penates*
31 *Idomenei? Libycove habitantes* 32 *littore* 33 *Locros?*
34 *Ipse Mycenæus magnorum ductor Achivûm,* 266
35 *Conjugis infandæ* 36 *prima inter limina dextrâ*

expendimus. 10 Prætermitto & dicere nolo. 11 Trojæ, id est, quod strages de nobis illîc editæ sint, quamvis victores fuerimus. 12 Transacta sunt. 13 Qui pro sepulchro habuerunt Simoëntа notissimum fluvium Trojæ. 14 Obrutos aquis, id est, immersos continet. Undè in 1. *Ubi tot Simoïs correpta sub undis Scuta virum, galeasque, & fortia corpora volvit.* 17 Quæ effari nequeo. 16 De scelcribus in Trojanos commissis. 17 Existentes multitudo armata miseranda etiam hosti nostro. 18 Testis & infensæ Minervæ irâ tempestas concitata, qua naufragi alliti sumus ad rupes Euboïcas & promontorium Capharea. 19 Arcturus; aliis, Aries; aliis, ipsâ Minerva tempestatem ex sideris ortu concitans; aliis fax, quam Nauplius, Palamedis filii mortem ulturis, Minervæ suasu extulit noctu Græcis tempestate laborantibus, quasi signum portus; unde illi ad Capharea & cautes Euboïcas naufragi interierunt. 20 Quæ sunt in Eubœâ insulâ. 21 Injuriæ. Minervæ illatæ: (nam Ajax Oileus vim Cassandræ in Palladis templo obtulerat) *vel* Nauplio, propter mortem Palamedis. 22 Promontorium Græcorum naufragio infame. 23 Infausta sc. quam apud Trojam gessimus. 24 Sumus. 25 Atrei filius. 26 Ad fines Ægypti, ubi regnavit Proteus. 27 Ulysses longis erroribus per Siciliam, Cyclopas, in Ætna, Siciliæ monte habitantes, vectus est. 28 Ab Oreste occisi in templo Apollinis, cùm vellet ducere Hermionem, Orestі desponsatam. 29 Vultis ut. 30 Eversos, dirutos, & ad alium translatos, ipso à civibus pulso. 31 Regis Cretensium. 32 In. 33 Ajacis Oilei socios, à Trojano bello redeuntes. 34 Agamemnon. 35 Uxoris Clytemnestræ. 36 Cùm primum domum suam ingrederetur.

1 Oppetiit: 2 devictâ Asiâ subsedit adulter.
3 Invidisse Deos, patriis ut redditus oris,
Conjugium 4 optatum, & 5 pulchram 6 Calydona viderem?
Nunc etiam horribili visu portenta 7 sequuntur:
Et socii amissi 8 petierunt æthera pennis,
9 Fluminibusq; vagantur 10 aves (heu dira 11 meorum Supplicia!) & scopulos lachrymosis vocibus implent.
12 Hæc 13 adeo ex illo mihi jam 13 speranda fuerunt 275
Tempore, cùm ferro 15 cœlestia corpora demens
Appetii, & 16 Veneris 17 violavi vulnere dextram.
Ne vero, ne me ad 18 tales impellite pugnas.
Nec mihi cum Teucris ullum post 19 erecta 20 bellum
Pergamaneæ veterum memini 21 lator-ve 22 malorum.
Munera, quæ patriis ad me portatis ab oris,
Vertite ad Æneam: stetimus 23 tela aspera contra,
24 Contulimusq; manus: 25 experto credite, 26 quantus
In clypeum assurgat, quo 27 turbine torqueat 28 hastam,
Si 29 duo 30 præterea 31 tales 32 Idæa 33 tulisset 285
Terra viros, ultrò 34 Inachias venisset ad urbes
Dardanus, & 35 versis lugeret Græcia fatis.
Quicquid apud 36 dura 37 cessatum est mœnia Trojæ,
Hectoris, Æneæque manu victoria Grajûm

1 Terram, id est, occisus est.
2 Cùm Agamemnon Trojam devicisset, Ægisthus remansit inhabitans, id est Trojam potuit vincere, sed non adulterum pellere.
3 Vultis ut referam & mihi invidisse Deos, id est, noluisse quasi per invidiam.
4 Castum.
5 Impollutam
6 Civitatem meam.

7 Persequuntur me. 8 Avolaverunt, in aves, quæ *Diomedeæ* dicuntur, mutati: de quibus Ovid. Met. 14. 9 Per flumina. 10 In aves conversi. 11 Sociorum. 12 Dicta mala. 13 Omninò. 14 Exspectanda, timenda. Sic. l. 1. *At* sperate *Deos memores fandi atque nefandi.* 15 Martis & Veneri. Il. 5. 16 Æneæ filio succurrentis. 17 Vulneravi. 18 Quarum etiam victoria pernitiosa est: quia contra Deorum gentem. & Veneris filium Æneam. 19 Eversa. 20 Est aut erit. 21 Supra hoc l. *quæ illi læta laborum, Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido Fecerat.* Cui non dissimilis & illa constructio, *Justitiæ ne prius mirer, belli-ne laborem?* suprà hoc l. 22 Quæ Teucris intulimus. 23 Æneæ. 24 Cum eo, id est, & cominus & eminus inter nos bella tractavimus. Describit hanc pugnam Homer. Il. 5. 25 Mihi, qui periculum feci. 26 Quantum valeat impulsu clypei in congressu. 27 Impetu eum gyro. 28 Quam impellit. 29 Duos. 30 Præter hos. 31 Qualis est Æneas. 32 Phrygia. 33 Procubuisset. 34 Argolicas, quas Inachus olim possederat, id est, populus Dardanius seu Trojani in Græciam venissent. 35 Mutatis, ita ut, quæ nunc victoria gaudet, lugeret, quod victa esset. 36 Difficulter expugnabilis. 37 Ab expugnatione.

1 *Hæsit, & in decimum vestigia 2 retulit annum.* 290
3 *Ambo 4 animis, ambo insignes præstantibus armis:*
5 Hic pietate 6 prior: 7 coëunt in fœdera dextra,
8 Quâ datur: astat, 9 armis concurrant 10 arma, cavete.
11 Et responsa simul quæ 12 sint, 13 rex optime regum,
Audisti, & quæ 14 sit magno 15 sententia 16 bello 295
17 Vix ea legati: variusque per ora cucurrit
18 Ausonidum 19 turbata fremor: ceu saxa morantur
Cùm 20 rapidos amnes, 21 clauso fit 22 gurgite murmur,
Vicinæque fremunt ripæ 23 crepitantibus undis.
Ut primùm 24 placati animi, & 25 trepida ora quiérunt,
26 Præfatus Divos, solio 27 rex 28 insit ab alto. 301
29 Antè equidem 30 summâ de re statuisse, Latini,
Et vellem, & fuerat 31 melius: nec tempore tali
30 Cogere concilium, 33 cum muros obsidet hostis.
Bellum 34 importunum, cives, cum 35 gente Deorum, 305
Invictisque viris gerimus: 36 quos nulla 37 fatigant
Prælia, 38 nec victi possunt absistere ferro.
Spem, si quam accitis 39 Ætolùm habuistis in armis,
40 Ponite: spes sibi 43 quisque, sed, hæc 42 quàm
augusta, videtis.
43 Cætera 44 quâ rerum jaceam perculsa ruinâ, 310

1 Immorata est, dubia fuit.
2 Extendit, id est, dilata est.
3 Tam Æneas, quam Hector. Ἔκτωρ, Ἀτρείδας θ' ὁτι Τρώων τε καὶ ἀρίστους. Il. 17.
4 Magnanimitate.
5 Æneas.
6 Præstantior est.
7 Feriant fœdus cum Æneâ, & ineant pacem.
8 Quacunque ratione aut conditione licet, & permittitur. 9 Cum armis illius. 10 Vestra. 11 Hæc erant verba Diomedis, quæ nunc refert Venulus concludens. 12 Nobis data, aut qualia sint responsa Diomedis. 13 Latine. 14 Diomedi. 15 Quia suadet, ut pacem ineamus. 16 De. 17 Retulerant. 18 Ausonidarum. 19 De conditione belli. 20 Impetuosos. 21 Saxorum objectione præclusos. 22 Impetu aquarum. 23 Ex contractione. 24 Fuerunt. 25 Timore & ira. 26 Præmissa precatione & invocatione Deorum. Nam apud antiques, antequam verba in senatu, vel concione facerent, Deos precabantur. 27 Latinus. 28 Incipit loqui. 29 Priusquam ad hunc statum & acceptam eladem perveniret. 30 De salute Reipublicæ consuluisse. 31 Utilius. 32 Congregare. 33 Quid, cum serum est. 34 Contra id quod oportebat, & non suo tempore susceptum. 35 Originem ducente à Diis, propter Æneam, nec non Trojanos. 36 Hinc Annibali suo dat orationem illam Livius. *Cum eo hoste res est, qui nec bonam nec malam ferre fortunam potest: seu vincit, ferociter instat victus; seu victus est, instaurat cum victoribus certamen.* 37 Locus ab impedimento. 38 Etiam quando vincuntur, & inferiores sunt viribus, adhuc rebellant. 39 Ætolorum, qui cum Diomede in Apuliam venerant. 40 Deponite eam. 41 Sit, id est, quisque speret in virtute sua & non in auxilio alieno. 42 Sit hæc spes, quam in se quisque locat. 43 Præter spem, sc. vires, auxilia. 44 Ad quam ruinam minentur, aut quomodo jam labefactata sint.

Ante 1 *oculos*, 2 *interque manus ſunt omnia veſtras.*
Nec quenquam 3 *incuſo* : 4 *potuit quæ plurima virtus*
Eſſe, fuit : *toto certatum eſt* 5 *corpore regni.*
Nunc adeò, 6 *quæ ſit dubiæ ſententia menti,*
7 *Expediam*, *& paucis* (*animos adhibete*) 8 *docebo.*
9 *Eſt* 10 *antiquus ager*, 11 *Thuſco mihi proximus*
11 *amni*,
12 *Longus in occaſum*, *fines ſuper uſque* 13 *Sicanos*:
14 *Aruncі*, *Rutuli que ſerunt*, *& vomere duros*
Exercent colles, *atque* 15 *horum* 16 *aſperrima paſcunt.*
Hæc omnis regio, *& celſi plaga* 17 *pinea montis* 320
18 *Cedat amicitiæ Teucrorum*, *& fœderis æquas.*
19 *Dicamus* 20 *leges*, *ſocioſque* 21 *in regna vocemus*:
Sin alios fines, *aliamque capeſſere gentem*
Eſt animus, 23 *poſſintque ſolo decedere noſtro*, 325
24 *Bis denas* 25 *Italo* 26 *texamus robore naves*,
Seu 27 *plures complere valent* : 28 *jacet omnis ad*
29 *undam*
Materies : *ipſi numerumque*, *modumque* 30 *carinis*
Præcipiant: *nos* 31 *æra*, 32 *manus*, 33 *navalia demus.*
Præcrea, *qui dicta* 34 *ferant*, *& fœdera* 35 *firment*,
Centum oratores 36 *primâ de gente Latinos* 331
37 *Ire placet*, 38 *paciſque manu* 39 *prætendere* 38 *ramos*:

1 Veſtros. 2 Videtis, & tractatis res bellicas, & ita noſſe poteſtis, in quam fragili ſint ſtatu. 3 Damno, Occupatione tacitæ ſuſpicioni occurrit, ne ſe videatur infelicem belli eventum aut Turni, aut alterius cujuſpiam ignaviæ imputare. 4 Quia quid virtutis erat, impertitum eſt. 5 Totis imperii viribus. 6 Quid ſentiam in hac re dubia faciendum. 7 Expediè & paucis dicam. 8 Quid ſentiam. 9 Deſcribit agrum, qui eſt inter Laurentum & Tiberim, quem ajunt à Latinis acceptiſſe Æneam. 10 Diu à meis non innovatus, id eſt, inutilis mihi. 11 Tiberi. 12 Longe protenſus occidentem verſus. 13 Sicilienſes, id eſt, ad Siciliam. 14 Quem agrum Aruncі, antiquiſſimi Italiæ populi, &c. 15 Collium, ib eſt, loca montoſa & ſylvis aſpera in paſcuorum uſum vertunt. 16 Inculriſſima depaſcunt per greges ſuos. 17 Pinus conſita. 18 Concedatur, aut convertatur ad amicitiam Trojanorum obtinendam. 19 Aſſeramus. 20 Ut neque victi planè, neque victores centeantur. 21 In partem regni. 22 Confidendum in Italia eſt ipſis. 23 Al. *poſcuntque*. 24 Quo numero inſtructi Trojani à Troja exierant, mare concenderant. l. 9. 25 In Italiâ nato. 26 Ædificemus. 27 Naves, texamus eas. 28 Parata. 29 Tiberinam. 30 Ædificandis. 31 Ad roſtra facienda. 32 Operarios. 33 Trabes & loca, atque cætera ad conſtructionem navium neceſſaria. 34 Aderant & dicant. 35 Cum eo. 36 Nobiliſſima ac principali progenie. 37 Proficiſci ad Æneam. 38 Oleam, pacis inſigne, 39 Præferre.

1 Munera portantes, eborisque, aurique talenta,
2 Et sellam, regni 3 trabeamque insignia nostri.
Consulte 4 in medium, & rebus succurrite 5 fessis. 335
6 Tùm 7 Drances idem 8 infensus, quem gloria Turni
9 Obliquâ invidiâ stimulisque agitabat amaris,
10 Largus opum, & 11 linguâ melior; sed 12 frigida bello
13 Dextera, 14 consiliis habitus 15 non futilis auctor;
16 Seditione potens (genus huic materna superbum 340
Nobilitas dabat, 17 incertum de patre 18 ferebat)
Surgit, & his 19 onerat dictis, atque 20 aggerat iras.
Rem 21 nulli obscuram, nostra nec 22 vocis egentem,
Consulis, ô bone rex: cunctis se scire fatentur.
23 Quid fortuna ferat, populi; sed dicere 24 mussant.
Det 25 libertatem fandi, 26 flatusque remittat. 345
Cujus ob 27 auspicium infaustum moresque 28 sinistros
(29 Dicam equidem, licet arma mihi mortemque minetur)
Lumina tot cecidisse ducum, totamque videmus
30 Consedisse urbem luctu: dùm Troïa 31 tentat 350
Castra, 32 fugæ fidens, & 33 cœlum territat armis.

1, Ex consilio Diomedis, qui censuerat, regia munera ad Æneam justiùs vertenda, quàm ad se.

2 Curulem. Cum respectu ad Romanos, qui regibus benè meritis, & sociis summo pro munere mittebant sellam eburneam curulem, quali vehebantur magistratus sui præcipui, Ædiles, Prætores Consules. 3 Vestem auguralem, segmentis varii coloris, instar trabium pictam. 4 Εἰς κοινὸν, in rem communem, & non ad suum quisque commodum. 5 Debilibus, belloque depressis. 6 Deinde postquam conticuit Latinus. Post concionem Latini addit sententiam Drancis, qui admonuit Laviniam quoque cum cæteris donis Æneæ concedendam, aut Turno, si eam vindicare velit, cum Æneâ singulari certamine congrediendum esse. 7 De quo prius meminit. 8 Multùm offensus & molestus Turno. 9 Occultâ, non apertâ. 10 Largitor dives. 11 Abundantior sermone facendo. Contrà, Hercules apud Ovid. Met. 9. *Melior mihi dextera linguâ.* 12 Tarda ad bellum. 13 Ejus erat. 14 In consiliis dandis. 15 Non inanis nec profusus verborum. 16 Per seditionem, aut ad seditionem concitandam valens. 17 Ignotum. 18 Referebat: quia nesciebatur, quis ejus esset pater. 19 Turnum. 20 Accumulat. 21 Omnibus manifestam. 22 Declarationis. 23 Id est, pacem petendam esse. 24 Contra Turnum clare eloqui non audent, ne mutire quidem: mussant ergo, & intra se murmurant: μύζουσι. 25 Ut det παῤῥησίαν. 26 Φύσημα, spiritus altos, superbiam, ventosas minas. 27 Inauspicatos ductus. 28 Pravos. 29 Quod verum est, & quod Reipublicæ conducere sentio. 30 Clade afflictam in luctu jacere, in luctu esse demersam. 31 Quasi congredi non audens. 32 Fugam Turno objicit, quòd falsam Æneæ imaginem, à Junone objectam, quo Turnum eriperet, insecutus è prælio fuerit subductus. l. 10. 33 Multum minatur.

1 *Unum*

1 Vnum etiam donis istis, quæ plurima 2 mitti
Dardanidis, 3 ducique jubes, unum, optime regum,
Adjicias, nec te ullius violentia vincat, 354
4 Quin 5 gnatam egregio genero digniſq; 6 hymenæis
Des pater, & pacem hanc æterno 7 fœdere jungas.
8 Quòd ſi tantus habet mentes & pectora 9 terror,
10 Ipſum obteſtemur, 11 veniamque oremus ab ipſo:
12 Cedat jus proprium regi, 13 patriæque remittat.
Quid miſeros toties in aperta pericula cives 360
Projicis? ô 14 Latio caput horum & cauſa malorum!
Nulla 15 ſalus bello: 16 pacem 17 te poſcimus omnes,
Turne, ſimul pacis ſolum inviolabile 18 pignus.
Primus ego, inviſum quem tu tibi fingis (& 19 eſſe
20 Nil moror (en 21 ſupplex vivo: miſerere tuorum: 365
22 Pone animos, & 23 pulſus 24 abi: 25 ſat funera 26 fuſi
Vidimus, ingentes & 27 deſolavimus agros.
Aut (ſi 28 fama 29 movet, ſi tantum pectore 30 robur
Concipis, & ſi adeò 31 dotalis regia 32 cordi eſt) 369
Aude, atq; 33 adverſum fidens fer pectus in 34 hoſtem.
35 Scilicet, ut Turno 36 contingat regia conjux,
Nos, 37 anima viles, inhumata inſletaque turba,
Sternamur 38 campis! etiam tu, ſiqua tibi 39 vis,
Si 40 patrii quid 40 Martis habes, 41 illũ aſpice 42 cõtrà,

1 Donum. 2 Sc. aurum, ebur & ſellam. 3 Al. *dicique*: ſc. de navibus vel agro, quæ verbis offerenda ſunt. 4 Quòminus, ut non. 5 Filiam tuam Laviniam. 6 Æneæ, externi generi. 7 Affinitatis matrimonialis. 8 Quòd ſi per Turnum facere non audes, oremus ipſum tandem, ut patiatur te Regem ac patrem uti jure tuo.

& Ironice. 9 Metus de Turno. 10 Turnum obſecremus. 11 Hanc gratiam. 12 Ut concedat. 13 Et concedat hoc propter ſalutem patriæ. 14 Italiæ, id eſt, ô Turne. 15 Eſt. 16 De pacis commodis lege Tibul. l. 1. El. 10. 17 O Turne, à te exigimus pacem, qui ſolus das bellum. 11 Laviniam, quæ ſola eſt inviolabile pignus pacis. 19 Inviſus tibi. 20 Non recuſo, dùm Reip. conſulam. 21 Ironia. 22 Depone ferociam. 23 A fortiori. Reſpicit commentum illud Junonis, quo ſubtrahebatur Turnus l. 10. 24 Ab inſtituto. 25 Satis funerum. 26 Fugati & proſtrati. 27 Inaratos ac vaſtos reliquimus, ut quibus deſunt manus agricolarum, abductis ad bella colonis. 28 Nominis tui. 29 Incitat te ad audendum. 30 Fortitudinem. Metaphora à ligno ad animum. 31 Regnum Latini, quod tu tibi dotale ex nuptiis Laviniæ tibi deberi credis & ſpe devoraſti. 32 Tantum tibi placet. 33 Tu ſingulari certamine cum Æneâ congredere. 34 Æneam. 35 Nos interea, ut tu potiaris Lavinia & regno, mactemur tanquam viles more pecudum honore funeris & luctus deſtituti. 36 Cæſo Æneâ. 37 Tanquam animæ viles. 38 Per campos. 39 Virtus eſt. 40 Animi virilis & bellicoſi, qualis in patria tua eſſe ſolet. 41 Æneam. 42 Ex adverſo, Iterat exhortationem ad monomachiam.

Qui

Qui 1 vocat. 377

* Provocat te ad singulare certamen.

2 Talibus 3 exarsit 4 dictis 5 violentia Turni:
Dat gemitum, 6 rumpitque has 7 imo pectore voces:
8 Larga quidem semper tibi, Drance, 9 copia fandi,
Tunc cum bella 10 manus poscunt, patribusque vocatis
Primus 11 ades: sed non replenda est curia verbis,
12 Quæ tuto tibi magna volant, dum 13 distinet hostem
Agger murorum, nec inundant sanguine fossæ.
Proinde 14 tona eloquio, 15 solitum tibi, meque timoris
Argue, 16 tu Drance: 17 tot quando 18 stragis acervos
Teucrorum tua dextra dedit, passimque 19 tropæis
20 Insignes agros: possit quid vivida 21 virtus,
Experiare licet: nec longè scilicet hostes
Quærendi nobis: circumstant undique 22 muros.
23 Imus in adversos? quid 24 cessas? an tibi 25 Mavors
26 Ventosa in lingua, pedibusq; 27 fugacibus istis
Semper erit?
28 Pulsus ego? aut quisquam merito, fœdissime, 29 pulsum
Arguet? Iliaco 30 tumidum qui crescere Tibrim
Sanguine, & 31 Evandri totam cum stirpe videbit
Procubuisse domum, atq; exutos Arcadas armis?
32 Haud ita me experti Bitias & Pandarus 33 ingens,
Et quos 34 mille 35 die victor sub Tartara misi,
36 Inclusus muris, hostilique aggere 37 septus.
38 Nulla salus bello; 39 capiti 40 cane talia demens

Provocat te ad singulare certamen.
Suborsert responsum Turni, multùm in Drancem commoti, &c.
Excanduit.
Verbis Drancis.
Turnus ipse.
Violenter exprimit.
Summa indignatione.
Abundans. Superest quidem tibi eloquentia, sed importuna & impotens: poscunt hæc tempora

non in Curia orationem, sed urbis propugnationem. 9 Fuit. 10 Operationes, non verba. 11 In consultando. 12 Quæ tibi extra periculum posito & in pacis tempore excutiuntur inflata. 13 Arcet, διέργει, à te tenet. 14 Alte tona. 15 Pro more tuo, quod facere soles. 16 Qui timidissimus es. 17 Amarissima Ironia. 18 Stratorum hostium. 19 A te in fugam versorum. 20 Insignitos. Al. *insignis*, id est, nobilitas, claritas: ab *insignis*. 21 Tua. 22 Civitatis nostræ. 23 Quin age, progrediamur in hostem jam in proximo experturi uter nostrum fortior, quid, an cessas ire? *Tutius est igitur vana contendere lingua & iam pugnare manu.* 24 Differs exire In hostem? 25 Animositas bellica. 26 Vaniloqua. 27 Assidue fugere solitis. 28 Respondet ad illa, quæ dixerat Drances, *fugæ fidens*, & *pulsus abi*. 29 In fugam versum. 30 Inflatum & crassum. 31 Cæso Pallante filius ejus unico. 32 Non taleur, ut me pulsum dicas. Giganteæ molis uterque l. 9. 34 Viri. 35 Uno, id est, spatio unius diei. 36 Intra ipsa hostium castra, sub finem l. 9. 37 Circumdatus. 38 Repetit cum indignatione & Ironice hæc Drancis. 39 Æneæ. 40 Prædica.

Dar-

Dardanio, 1 *rebusque tuis : proinde omnia magno*
Ne cessa turbare metu, atque 2 extollere vires
Gentis 3 bis victæ, & contrà 4 premere arma Latini.
5 Nunc & 6 Myrmidonum 7 proceres Phrygia arma
8 tremiscunt,
Nunc & 9 Tydides, & 10 Lariſſæus Achilles :
Amnis & 11 Adriacas retrò fugit 12 Aufidus undas
Vel cum ſe 13 pavidum contra mea jurgia fingit
14 Artificis ſcelus, & 15 formidine crimen acerbat.
16 Nunquam animam 17 talem dextra hac (18 abſiſte moveri)
Amittes : 19 habitet tecum, & ſit pectore in 20 iſto.
21 Nunc ad te, & tua (magne 22 pater) 23 conſulta revertor.
24 Si I. nullam noſtris ultrà ſpem ponis in armis,
II. Sitã deſerti ſumus, III & ſemel 25 agmine 26 verſo,
27 Funditus occidimus, IV. nec habet fortuna 28 regreſſus.
29 Oremus pacem, & dextras 30 tendamus 31 inermes,
32 (Quanquam, ô ! ſi 33 ſoliæ quidquam virtutis
34 adeſſet,
35 Ille mihi ante alios, 36 fortunatuſque laborum,
Egregiuſque 37 animi, qui, ne 38 quid tale videret,

1 Quibus nulla ſalùtest per bellum, quia eas defendere non audes.
2 Efferre.
3 Sub Laomedonte, & ſub Priamo.
4 Deprimere & vilipendere.
5 Secundum judicium tuum.
6 Populorum Theſſaliæ.
7 Ductores. ſc. Achilles & Patroclus.
8 Ironia. cum minimè tremant. 9 Diomedes Tydei filius. 10 Theſſalus, ex Lariſſâ. Theſſaliæ oppido. 11 Mare Adriaticum. 12 Apuliæ fl. ſe in mare Adriaticum exonerans. 13 Non audere verum dicere. 14 Artifex ſceleſtus, id eſt, Drances, qui dixerat, *licet arma mihi, mortemque minetur.* Eſt enim ſceleratorum, ſimulare formidinem. 15 Inuit crimen meum multò majus eſſe, ſi auderet. 16 Per me fruêre anima ignava, & indigna, qua inquinetur manus mea. *Nos hæc à ſcabie tenemus ungues* 17 Tam vilem & meticuloſam. 18 O Drance, deſine conturbari : nolo enim in te irruere. 19 Anima tua. 20 Tuo tam vili pectore. 21 Poſtquam acerbè reſpondit dictis Drancis, tranſit ad dicta Latini. 22 Latine. 23 Conſultationes, aut res, de quibus conſultum eſt. Latinus hortatus fuerat, *conſulite in medium.* 24 Objectiones *IV.* diluit diſerte, rationibus contra allatis totidem. *I. II. III. IV.* 25 Exercitu noſtro. 26 In fugam. 27 Ad fundum uſque penitus occubuimus. 28 Reditum cum favore ad eum, undè diſceſſerit 29 Ab hoſte noſtro. 30 Protendamus. 31 Imbelles, victam. 32 Utinam ſit mihi iterùm cum hoſte congrediendi poteſtas. Ἀποσιώπησις, quaſi abhorrentis illud *Oremus pacem.* Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 33 Antiquæ. 34 Ineſſet nobis. 35 Haberetur à me præſtans. 36 Feliciter functus laboribus vitæ. Hellen. ut *Egregius animi.* 37 Egregium habens animum. 38 Deditionem hoſti factam.

Po-

Procubuit moriens, & humum 1 *semel ore momordit.*
I. *Sin & opes nobis, & adhuc* 2 *intacta juventus,*
II. 3 *Auxilioq; urbes Italæ* 4 *populiq; supersunt:* 420
III. *Sin & Trojanis cum multo* 5 *gloria venit*
6 *Sanguine; sunt illis sua funera, parque per omnes*
Tempestas: cur 7 *indecores in* 8 *limine primo*
Deficimus? 9 *cur ante tubam tremor occupat artus?*
10 Multa dies variusque 11 labor mutabilis ævi 425
Rettulit in 12 melius: *IV.* multos 13 alterna revisens
14 Lusit, & in 15 solido 16 rursùs fortuna locavit.
17 *Non erit auxilio nobis Ætolus, &* 18 *Arpi?*
At Messapus erit, 19 *felixque Tolumnius, & quos*
Tot populi misére duces: 20 *nec parva sequetur* 430
Gloria 21 *delectos Latio & Laurentibus agris.*
Est 22 *&* 23 *Volscorum egregiâ* 24 *de gente Camilla,*
25 *Agmen agens equitum, &* 26 *florentes ære catervas.*
27 *Quod si me solum* [illegible]*eucri in* 28 *certamina poscunt;*
Idque 29 *placet,* 39 *tantumque* 31 *bonis communibus*
obsto:

1 Uno impetu, id est, morsu terram petens ex indignatione, ne vocem emitteret viro forti indignam, id est, utinam potiùs, quàm dediditius fiam, ego occubuerim fortiter sicut Mezentius & Lausus occubuerunt.

2 De qua adhuc delectus habendus est.

3 Ad auxilium, id est, qui nobis auxilio sint. 4 Italiæ. 5 Victoriæ. 6 Suorum sc. effuso. 7 Contra decus agentes. 8 Principio belli. 9 Cur ante classicum, & antequam appareat periculum, trepidi male ominamur belli exitum? 10 Ecphonesis in ludibrium fortunæ inconstantis & variæ quæ cùm in omnibus rebus, tùm maximè in bello dominatur. 11 Conatus & casus. 12 Meliorem exitum, quàm incepta sint. 13 Alternatim, modò hos, modò illos: [illegible]. 14 Illusit & depressit. Ovid. 3. Trist. *Nempe dat, & quodcunque libet fortuna, rapitque, Ius & est subitò, qui modò Crœsus erat.* Idem l. 4. de ponto: *Ludit in humanis divina potentia rebus, Et certam præsens vix habet hora fidem.* 15 Statu. Al. *solio.* 16 Jam illusos. 17 Quod si Græculus ille, Diomedem innuit, iners & infelix, quod accepistis ex oratione legatorum, neger auxilia: at certe aderit nobis Messapus fortis, utpote invulnerabilis. l. 7. & Tolumnius augur. l. 8. 18 Populi Arpenses. 19 In bello. 20 Imò magna. 21 Id est, sine externo milite superabunt. 22 Etiam auxilio nobis. 23 Populorum Italiæ. 24 Virgo bellatrix. De Camilla vide quæ ad l. 7. sub finem: ubi & hoc hemistichium cum seq. versu habetur. 25 Dux equitum. 26 Copias admotas armis æreis. 27 Ad id respondet, quod in fine orationis adjecerat Drances, provocatum Turnum ab Æneas; ut singulari certamine rem decernerent. 28 Singularia. 29 Tibi, ô Rex 30 Quantùm Drances dicit. 31 Paci, concordiæ ac saluti Reipublicæ obsum, ut, nisi dimicavero, concidant Latini.

1 *Non adeò has exosa manus victoria fugit,*
Ut tanta quicquam pro spe tentare recusem.
Ibo animis 2 *contrà,* 3 *vel magnum* 4 *præstet* 5 *Achillem.*
6 Factaque Vulcani manibus 7 paria induat arma
Ille licet: 8 vobis animam hanc, soceroque Latino,
Turnus ego, haud 9 ulli veterum virtute 9 secundus,
10 Devoveo: 11 solum Æneas vocat? 12 & vocet, oro.
Nec Drances 13 potiùs, 14 sive est hæc ira Deorum,
15 Morte luat: 16 sive est virtus & gloria, 17 tollat.
18 Illi hæc inter se dubiis de rebus 19 agebant
Certantes: castra, 20 Æneas 21 aciemque movebat.
Nuncius ingenti per 22 regia tecta tumultu
Ecce 23 ruit, magnisque urbem terroribus implet,
Instructos acie 24 Tyberino à flumine 25 Teucros,
26 Tyrrhenamque manum totis descendere campis.
27 Extemplò turbati 28 animi, 29 concussaque vulgi
Pectora, & 30 arrectæ stimulis haud mollibus iræ.
Arma manu trepidi poscunt: 31 fremit arma juventus:
Flent mœsti, 32 mussantque patres; hic undique clamor
33 Dissensu vario magnus se tollit in auras:
34 Haud secùs, atque alio in luco cùm fortè caterva
35 Consedére avium, piscoso-ve amne 36 Padusæ

1 Non pam infelix hactenus in bello fui, ut recusem conari quantumlibet difficile pro rebus communibus, vel pro spe tantæ laudis, quam consequar, si solus cæteris omnibus salutem peperisse dicar. 2 Æneam. vel obvius Æneæ. 3 Etiamsi. 4 Superet viribus. 5 Qui Hectora vicit. 6 Qualia Æneas revera habuit, licet

id ignoraret Turnus. 7 Armis Achillis. 8 Pro salute vestra, ô Latini. 9 Ullo inferior. 10 Morti addico. Alludit ad morem & formulam Rom ducum se pro legionibus & patria devoventium. De devotionis formula vide Liv. 9. & quæ nos ad Flor. p. 56. Videndus præter alios Casaubonus ad Suet. Calig. c. 14. 11 Si verumest, quod Æneas vocat me solum. 12 Sine eum vocare, paratus sum. 13 Quam ego. 14 Sive Diis iratis & nobis adversis bellare cœpimus. 15 Oro aut volo ut persolvat morte hoc discrimen belli. 16 Sive ex hoc bello maneat. 17 Ea, id est, nolo Drances, aut succumbat, aut vincat, ubi solus Turnus vocetur. 18 Turnus & Drances aut Latini omnes. 19 Consultabant & disserebant. 20 Sc. *dum.* 21 Instructam multitudinem populorum. 22 Regiam Latini. 23 Præcipitanter currit. 24 Ubi prima castra locaverant. 25 Nuncians. 26 Exercitum Etruscorum, quorum dux erat Tarchon. 27 E vestigio, statim. 28 Populi. 29 Attonita sunt. 30 Accensæ sunt punctoris duris. 31 Cum fremitu efflagitat arma, conclamat ad arma. 32 Intra se murmurant & queruntur seniores: suprà: *sed dicere mussant.* 33 Quia alii à Turno, alii à Drance dissentiebant. 34 Se voces in auras tollunt. Comparatio ducta ab avium diversarum concentu. 34 Simul sedem ceperunt. 35 Piscibus abundanti. 36 Fluvii, qui in Padum influit.

Dant ſonitum 1 *rauci per ſtagna* 2 *loquacia cygni.*
Imo, ait ô cives, 3 *arrepto tempore, Turnus,*
4 *Cogite concilium, & pacem* 5 *laudate* 6 *ſedentes:*
Illi armis in 7 *regna ruunt. Nec plura locutus*
8 *Corripuit ſeſe, & tectis citus extulit altis.*
Tu, Voluſe, 9 *armari Volſcorum* 10 *edice* 11 *maniplis,*
Duc, ait, & Rutulos equites 12 *Meſſapus* 13 *in armis.*
Et cum 14 *fratre Coras latis* 15 *diffunditè campis,*
16 *Pars* 17 *aditus urbis* 18 *firment,* 19 *turreſq;* 20 *capeſſant*
Cætera, 21 *qua* 22 *juſſo, mecum* 23 *manus inferat arma,*
24 *Ilicet in muros totâ diſcurritur urbe.*
25 *Concilium ipſe pater, & magna* 26 *incepta* Latinus
Deſerit, ac triſti turbatus tempore 27 *differt:*
28 *Multaque ſe incuſat,* 29 *qui non* 30 *acceperit ultro*
31 *Dardanium Æneam,* 32 *generum;* 33 *adſciverit* 33 *urbi*
34 *Præfodiunt alii portas, aut* 35 *ſaxa,* 36 *ſudeſque*
Subvectant: 37 *bello dat ſignum* 38 *rauca* 39 *cruentum*
Buccina: tunc muros 40 *varia cinxere* 41 *corona*

1 Cum raucedine quadam canori. *Rauus* enim, teſte Servio, dictio media eſt. *Volucrum raucorum ad littora nubem* Æn. 7.

2 Sonora, cygnorum voces referentia; *vel* loquaces cygni. Hypallage.

3 Sumpta hac occaſione, id eſt, poſtquam ex ſubito aſſultu Æneæ opportunitatem habuit concilii diſſolvendi. 4 Conſultate. Ironica exhortatio in eos, qui pacem ſuaſerant. 5 Eſt autem hic modus imperandi, qui vim prohibendi habet: vult enim dicere, non eſſe tempus conſultandi, ſed bellandi. 6 In concilio; *vel* deſides, pigri. 7 Noſtra. 8 Raptim ſe retraxit, & egreſſus eſt è concilio. 9 Vt armentur. Sic l. 1. *Tu das epulis* accumbere *Divûm.* 10 Edic, impera 11 Manipularibus, id eſt, ſigniferis militibus, qui triginta fuerunt in legione. *Manipulus* à *manu* fit, & proprie ſignificat manualem herbarum faſciculum, quem manu quis apprehendit metendo. Ponitur tamen pro exigua militum manu, quæ unum ſignum ſequebatur. Erat autem pars Centuriæ ita dicta, quod ſub Romulo pauper adhuc Romanus exercitus, *manipulos* fœni ad herbarum haſtis alligatos pro ſignis ſive vexillis gerebat in bello. Hinc *Manipulares milites* dicti. Ovid. 3 Faſt. *Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos: Vndè maniplaris nomina miles habes.* 12 Meſſapus. 13 Armatos. 14 Catillo. l. 7. 15 Diffuſè reducite. 16 Civium aut militum. 17 Acceſſus. 18 Munia nt, obſtruant. 19 Murorum. 20 Teneant & defendant. 21 In omnem occaſionem & eventum. 22 Juſſero: ut *faxo*, pro fecero. 23 Armata multitudo. 24 Confeſtim. 25 Cœtum procerum. 26 De pace tractanda. 27 Pacem in aliud tempus. 28 ἐν λύπῃ, multum, ſæpe. 29 Quòd, quia. 30 In generum & regnum. 31 A Dardano ortum. 32 Maritum filiæ. 33 Ad aut in urbem ſuam. 34 Ducunt foſſas ante portas aut ex præcepto Turni *aditus urbis firment.* 35 Ad feriendum & repellendum hoſtem. 36 Stipites. 37 Euntes. 38 Rauce ſonans. 39 Cruoris effundendi indicium. 40 Vario cœtu, in morem coronæ circumitante.

Ma-

Matronæ, puerique: vocat 1 *labor* 2 *ultimus omnes,*
Nec non ad templum, summasque ad Palladis arces,
3 *Subvehitur magnâ* 4 *matrum* 5 *regina caterva,*
6 *Dona ferens;* 7 *juxtâque* 8 *comes Lavinia virgo,*
Causa mali 9 *tanti, atque oculos* 10 *dejecta* 11 *decoros.*
12 *Succedunt matres, & templum thure vaporant,* 481
Et mœstas alto fundunt de 13 *limine voces.*
14 *Armipotens, belli præses,* 15 *Tritonia virgo. (sum*
16 *Frange manu telum* 17 *Phrygii* 18 *prædonis, &* 19 *ip-*
20 *Pronum sterne* 20 *solo,* 21 *portisq;* 22 *effunde sub altis.*
23 *Cingitur ipse* 24 *furens certatim in prælia Turnus:*
Iamque adeò 25 *Rutulum* 26 *thoraca indutus, ahenis*
Horrebat 27 *squamis,* 28 *surasque incluserat* 29 *auro,*
30 *Tempora* 31 *nudus adhùc, lateriq; accinxerat ensem,*
Fulgebatque alta decurrens 32 *aureus* 33 *arce,* 490
Exultatque animis, & spe jam 34 *præcipit* 35 *hostem.*
36 *Qualis, ubi abruptus fugit* 37 *præsepia vinclis*
Tandem liber equus, campoque potitus aperto,
Aut 38 *illе in* 39 *pastus,* 40 *armentaq;* 41 *tendit equarum,*
Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto 495
Emicat, arrectisque fremit cervicibus altè
42 *Luxurians, luduntque* 43 *jubæ per colla, per armos.*
Obvia 44 *cui, Volscorum acie comitante, Camilla*
Occurrit, portisque ab equo 45 *regina* 46 *sub ipsis*
Desiluit: quam tota 47 *cohors imitata, relictis* 500

1 Extrema necessitas quasi ille dies vitæ aut mortis, libertatis aut servitutis futurus sit arbiter.
2 Summus & maximus.
3 Sursùm vehitur pilento: ut lib. 8. *castæ ducebant sacra per urbem Pilentis matres in mollibus.*
4 Matronarum.
5 Amata.
6 Palladi apta, ut peplum, adferens aut offerens.
7 Propè ipsam.
8 Matri.

9 Quantum bellum adferebat. 10 Propter virginalem verecundiam. 11 Pulchros. 12 Templum intrant. 13 Templi. 14 Habens potestatem super arma & bella. 15 Pallas. 16 Irritum fac. 17 Æneæ. 18 Prædatoris, qui Turno conjugem prædari conatur. 19 Prædonem. 20 Inclinatum ad terram. 21 Nostris. 22 Evacua vires ejus. 23 Armis suis. 24 Amore Laviniæ. 25 Quali Rutuli utuntur. 26 Munimentum pectoris sive loricam. 27 Integumentis in modum squammarum piscium tactis. 28 Crura sua. 29 Aureis ocreis. 30 Quo obequitans agnosceretur à suis, dum oratione eos cohortaretur. 31 Nondum habens galeatam, id est, sine galeâ. 33 Aureis armis intructus. 33 Regiæ, quâ Laviniam videre sperabat. 34 Præoccupat. 35 Præcipuum Æneam. 36 Existens talis, *qualis*, &c. Vide Macrob. Sat. l. 6. c. 3. 37 Stabulorum. 38 Equus. 39 Gregem. 40 Pascua. 41 Petit. 42 Petulanter decurrens. 43 Ejus. 44 Turno sic decurrenti. 45 Volscorum. 46 Ante ipsas portas, salutatura Turnum, ut exercitus ducem. 47 Turma Volscorum: nam *cohors* proprie est equitum.

1 Expedite & cum arte quadam descendit ex equis.
2 Camilla.
3 Benè sperandi de se.
4 Cuicunque, sive viro, sive mulieri, id est, si unusquisque fortis fidit viribus suis.
5 Æneadarum, ad urbem ingruentium.
6 Permitte.
7 Experimenta seu præludia belli.
8 Pedester sine equo.
9 Civitatis hujus.
10 In insidiis remorare.

Ad terram 1 *defluxit equis : tùm talia* 2 *fatur:*
Turne, 3 *sui meritò si qua est fiducia* 4 *forti,*
Audeo & 5 *Æneadûm promitto occurrere turmæ,*
Solaque Tyrrhenos equites ire obvia contrà.
Me 6 *sine prima manu tentare* 7 *pericula belli:* 505
Tu 8 *pedes ad* 9 *muros* 10 *subsiste, & mœnia* 11 *serva.*
Turnus ad hæc, oculos 12 *horrendâ in virgine fixus :*
O 13 *decus Italiæ virgo, quas* 14 *dicere grates,*
Quasve 15 *referre* 14 *parem ? sed nunc (est omnia quando*
16 *Iste animus* 17 *(supra) mecum* 18 *partire laborem.* 510
Æneas (ut fama 19 *fidem, missique reportant*
Exploratores) 20 equitum levia 21 *improbus arma*
Præmisit, 22 *quaterent campos : ipse* 23 *ardua montis*
Per deserta jugo properans adventat ad urbem.
Furta paro belli, convexo in tramite sylvæ, 515
Ut bivias armato obsidam milite fauces.
Tu 26 *Tyrrhenum equitem collatis excipe signis.*
Tecum 27 *acer Messapus erit, turmæque Latinæ,*
28 *Tyburtique manus, ducis & tu* 29 *concipe curam.*
Sic 30 *ait, &* 31 *paribus Messapum in* 32 *prælia dictis*
33 *Hortatur,* 34 *sociosque duces, & pergit in hostem.* 521
Est curvo 35 *anfractu vallis,* 36 *accommoda fraudi,*
37 *Armorumqi dolis:* 38 *quam densis frondibus* 39 *atrũ*
40 *Urget utrimque latus, tenuis* 41 *quà semita ducit,*

11 Custodi. 12 Armis terribili ac metuenda, aut veneratione colenda. 13 Ornamentum. 14 Coner dicere tibi verbis gratias. 15 Re ipsa exhibere & reddere. 16 Tuus. 17 Vincit omne genus beneficii, aut quia sine pari magna es. 18 Divide. 19 Credulitatem & certificationem. 20 Velites, id est, levis armaturæ equites. 21 Improbandus & detestabilis prædo. 22 Ut perturbarent eos, qui in campis sunt. 23 Loca inaccessa. 24 Animus est mihi eum adoriri aut insidiis excipere. 25 Postquam obsidebo exitus ab iis, qui in sylva sunt, aut introitus ingredi volentibus, in duas vias divisos. 26 Tyrrhenos equites conjunctis ducibus Messapo & Tyburto) per insidias cape & adorire. Strenuus bellator. 28 Exercitus Tyburti ducis, sc. Catillus & Coras, Tyburti frarres, 29 Simul cum illis cape ac gere. 30 Turnus. 31 Iis, quibus Camillam hortatus est. 32 Obeunda. 33 Admonet & animat. 34 Ejus, aut suos duces, id est, ductores aliorum. 35 In loco circumfracto, id est, angulo. 36 Idonea insidiis, quas paulo ante appellavit *furta belli*. 37 Armatorum. 38 Vallem. 39 Obscurum. 40 Coarctat. 41 Per quam viam.

An-

Angustæque ferunt [1] *fauces,* [2] *adituſque maligni*
[3] *Hanc ſuper, in* [4] *ſpeculis ſummoq; in vertice montis,*
Planities [5] *ignota jacet,* [6] *tutique receptus:*
Seu [7] *dextrâ lævâque velis occurrere* [8] *pugnæ,*
Sive [9] *inſtare jugis, & grandia* [10] *volvere ſaxa.*
[11] *Hùc* [12] *juvenis notâ fertur regione viarum,*
[13] *Arripuit locum, & ſylvis* [14] *inſedit* [15] *iniquis.*
[16] *Velocem* [17] *interea* [18] *ſuperis in ſedibus* [19] *Opim,*
Unam ex [20] *virginibus ſociis,* [21] *ſacrâque caterva,*
[22] *Compellabat, & has triſtes* [23] *Latonia voces*
[24] *Ore dabat. Graditur bellum ad* [25] *crudele Camilla,*
O [26] *virgo, & noſtris* [27] *nequicquam cingitur* [28] *armis,*
[29] *Cara mihi ante alias: nec enim novus iſte* [30] *Diana*
Venit amor, [31] *ſubitâque animum dulcedine* [32] *movit.*
Pulſus ob invidiam [33] *regno, viresque* [34] *ſuperbas,*
[35] *Priverno* [36] *antiquâ* [37] *Metabus cùm excederet urbe,*
[38] *Infantem* [39] *fugiens, media inter prælia belli*
[40] *Suſtulit exilio comitem, matriſque* [41] *vocavit*
Nomine Caſmillæ, [42] *mutatâ parte a Camillam.*
[43] *Ipſe* [44] *ſinu* [45] *præ ſe* [46] *portans juga* [47] *longa petebat*
[48] *Solorum nemorum: tela undiq;* [49] *ſæva* [50] *premebant,*
Et [51] *circumfuſo* [52] *volitabant milite* [53] *Volſci.*

1 Exitus.
2 Acceſſus obſcuri & nimis arcti.
3 Vallem.
4 Loco, apto ſpeculationi.
5 Æneæ, aut occulta.
6 Latebræ ſeu receptacula, quò ſe tutò recipere poteſt exercitus.
7 A dextrâ parte vel ſiniſtrâ.
8 In pugnam.
9 Velis inſiſtere per juga,
10 Deſuper in aſcendentes hoſtes.

11 Ad hanc vallem. 12 Turnus. 13 Occupavit. 14 Inſidias facturus locum cepit. 15 Quia videre permittunt & non videri. 16 Facta digreſſione in conſilium & colloquium Dianæ cum Nympharum ſuarum una, de conſervanda ab interitu Camilla, deſcribit ſtudium & genus Camillæ. 17 Dùm hæc à Turno fierent. 18 Cœlo. 19 Nympham venatricem. 20 Comitibus Dianæ, Nymphis: quin & ipſa Diana Opis vocabatur. Macrob. Sat. l. 4. c. 21. 21 Et ex choro Dianæ conſecrato. 22 Alloquebatur. 23 Latonæ filia Diana. 24 Eloquebatur. 25 Quia fata ipſi per id mortem minantur. 26 Opi. 27 Quippe illis peritura. 28 Sagittis. 29 Dilecta mihi plus quàm aliæ. 30 Mihi. 31 Quæ citò perire poſſet, ſed antiqua. 32 Affecit. 33 Suo. 34 Potentiorem inimicorum. 35 Volſcorum oppidum, hodiè *Peperno.* 36 Nobili. & quæ diu regnaverat. 37 Privernorum rex, pater Camillæ. 38 Adhùc. 39 Camillam. 40 Surſum & in humeris tulit, ut eſſet comes exilio ſuo. 41 Eam Camillam. 42 Quia ablata litera S. Al. *mutilatâ.* 43 Pater. 44 Suo: id eſt, inter brachia. de Latona Met. 6. *Hinc quoque Junonem fugiſſe puerpera fertur, Inque ſuo portaſſe ſinu duo numina nato.* Horat. Od. 18. l. 2. *pellitur paternos in ſinu ferens Deos, Et uxor & vir, ſordidoſque natos.* 45 Ante. 46 Filiam. 47 Longè poſita, remotiore. 48 Defertorum: ne in manus perſequentium veniret cum filia ſua. 49 Sævorum hoſtium, ipſum perſequntium. 50 Eum. 51 Ut non eſſet evadendi locus. 52 Circum. 53 Privernates.

1 Cùm Metabus, exiſtens in medio fugæ, pervenisset tranſiturus ad eum.
2 Volſcorum fluvius
3 Superfluens.
4 Per nubes ruptas diſſolverat ſe. id eſt, deſcenderat.
5 Pater.
6 In Amaſeno, ut ſalvet infantem
7 Impeditur: quia noluit eam relinquere.
8 Filiæ, quam in ſum gerebat.

Ecce 1 *fuga medio ſummis* 2 *Amaſenus* 3 *abundans*
Spumabat ripis (tantus ſe 4 *nubibus imber*
4 *Ruperat)* 5 *ille* 6 *innare parans, infantis amore*
7 *Tardatur*, 8 *charoq; oneri timet:* 9 *omnia ſecum* 559
10 *Verſanti ſubitò, vix hæc ſententia* 11 *ſedit.*
12 *Telum immane, manu validâ quod forte gerebat*
Bellator, 13 *ſolidum nodis, & robore* 14 *cocto*:
15 *Huic* 16 *natam*, 17 *libro & ſylveſtri ſubere clauſam*,
18 *Implicat*, *atq;* 19 *habilem mediæ* 20 *circumligat haſtæ.*
21 *Quam dextrâ ingenti librans, it* 22 *ad æthera fatur:*
Alma, tibi 23 *hanc, nemorum* 24 *cultrix Latonia virgo,*
Ipſe pater 25 *famulam voveo*: 26 *tua prima per auras*
Tela tenens ſupplex hoſtem fugit: accipe, 27 *teſtor*, 559
Diva, 27 *tuam, quæ nunc* 28 *dubiis comittitur auris.*
29 *Dixit*, & 30 *adducto* 31 *contortum haſtile lacertis*
32 *Immittit*: 33 *ſonuêre* 34 *undæ*: *rabidum ſuper* 35 *amnem*
36 *Infelix fugit* 37 *in jaculo ſtridente Camilla.*
At Metabus, magna propiùs jam urgente 38 *caterva,*
Dat ſeſe 39 *fluvio, atq; haſtam* 40 *cum virgine* 41 *victor*
42 *Gramineo*, 43 *donum Triviæ, de* 42 *cæſpite vellit.* 566
Non 44 *illum tectis* 45 *ulla, non* 46 *mœnibus urbes*
Accepêre: (*neque ipſe* 47 *manus feritate dediſſet*)

9 Omnes modos ſe & filiam ſervandi. 10 Cogitanti 11 Placuit & cordi fuit. 12 Accipit haſtam valdè magnam. 13 Exiſtens integrum & durum, non cavernoſum, ſed firmum propter nodos. 14 Indurato ab ætate, Sole, igne, fumo: *ut ramale vetus prægrandi ſubere* coctum: Perſius de hoc ipſo Virgilii opere. 15 Telo id eſt, haſtæ. 16 Camillam. 17 Interiori arboris cortice & ligno levi, quod facile ſupernatat, è ſylvis rapto involutam. 18 Implicando alligat. 19 Portabilem per aquas 20 Filiam. 21 Haſtam. 22 Cœlum ſuſpiciens me precatur. 23 Filiam meam. 24 Habitatrix. 25 Tibi dico & conſecro ut ſerviat tibi. 26 Tibi ſacra, id eſt, illa tuis telis alligata. 27 Obteſtor tibi devotam & deditiam. 28 De quibus dubitandum eſt, an incolumem eam reddituræ ſint. 29 Metabus finiverat jam preces. 30 Ad ſe tracto. 31 Impulſum. 32 In auras, 33 Ex impulſu. 34 Amaſeni. 35 Amaſenum. 36 Miſera. 37 Alligata jaculo ſtridenti. 38 Hoſtium. 39 In fluvium. 40 Ad quam Camilla erat alligata. 41 Voti compos, l. 8. *mihi victor honorem Perſolves*. 42 Terra herboſa, in quâ fixa erat haſta. 43 Filiam, Dianæ munere & opera incolumem. Al. quam pater Dianæ dederat. 44 Metabum. 45 Quæcunque in Italia eſſent. 46 Nec in civitates, nec in privatam admiſſus eſt domum. 47 Subdidiſſet ſe, conſenſiſſet recipere volentibus præ ferita te ſuâ, ideſt, quia feræ vitæ aſſuetus erat.

Pastorum & 1 solis 2 exegit montibus 3 aevum.
4 Hic natam in dumis, interque 5 horrentia 6 lustra,
7 Armentalis equa mammis, & lacte 8 ferino 571
9 Nutribat, teneris immulgens 10 ubera 11 labris.
Utque pedum primis 12 infans vestigia 13 plantis
14 Institerat, jaculo 15 palmas oneravit acuto,
Spiculaque ex humero 16 parvae suspendit & arcum.
17 Pro crinali auro, pro longae tegmine pallae, 576
18 Tigridis exuviae per dorsum a vertice 18 pendent.
Tela manu 19 jam cùm tenerâ 20 puerilia 21 torsit,
Et 22 fundam 23 tereti circùm caput 24 egit 23 habenâ,
25 Strymoniamque gruem, aut album dejecit 26 olorem.
Multa 27 illam 28 frustrà 29 Tyrrhena per oppida matres 581
Optavere 30 nurum: solâ contenta 31 Dianâ,
32 Aeternum 33 telorum, & virginitatis amorem
34 Intemerata colit: vellem 35 haud correpta fuisset
Militiâ 36 tali, conata lacessere Teucros: 585
Chara mihi comitumque foret nunc una mearum.
37 Verùm age, quandoquidem fatis urgetur 38 acerbis,
39 Labere Nympha polo, finesque 40 invise Latinos,
Tristis ubi 41 infausto committitur omine pugna. 589
42 Hac cape, & 43 ultricem pharetrâ deprome sagittam:
Hâc quicunque 44 sacrum violarit vulnere corpus,

1 Desertis. 2 Transegit. 3 Vitam. 4 In solis montibus. 5 Inculta. 6 Speluncas ferarum. 7 Indomitæ, & quæ gregatim inter armenta versabatur. 8 Equæ feræ. 9 Nutriebat. 10 Equæ. 11 In labia Camillæ. 12 Camillæ. 13 Primo ingressu. 14 Signaverat. 15 Manus ejus. 16 Cùm adhùc esset parva. 17 Loco vittæ aureæ, quâ virgines capillos suos alligant, & cooperimenti vestis muliebris ad talos usque demissæ. 18 Pellis tigridis devictæ pendet illi. 19 Cum adhuc esset infans. 20 Puerilitiæ apta. 21 Illa. 22 Instrumentum effundendi atque jaciendi lapidem. 23 Loro, quo habetur, id est, tenetur, rotundo in longum. 24 Rotavit. 25 Threïciam; è Thracia advenam, & in Strymone fluvio versari solitam. 26 Cygnum. 27 Camillam. 28 Quia nubere nolebant. 29 Nobiles matronæ quæ habitant in diversis oppidis Tyrrhenis. 30 Filiorum suorum conjugem. 31 Me & præsidio meo. 32 In æternum. 33 Venatoriorum. 34 Existens intacta & incorrupta. 35 Quod non implicata fuisset. 36 Quam Latini contra fata adversus Trojanos gerunt. 37 Epilogus constat mandatis exsequendis. 38 Immaturis & inevitabilibus. 39 O Opi, lenitor descende cœlo. Βάσκ' ἰθι Ἶρι τανύσσαι λιπαρὸν ἴρεθ' Οὐλύμποιο. Il. 23. 40 Scrutare. 41 Quia interficientur. 42 Tela. 43 Vindicatricem necis ejus. 44 Mihi dicatum.

1 *Tros, Italus-ve, mihi* 2 *pariter det sanguine pœnas.*
3 *Pòst ego* 4 *nube cavâ miserandæ corpus & arma*
5 *Inspoliata* 6 *feram* 7 *tumulo*, 8 *patriæque* 9 *reponam.*
10 *Dixit: at* 11 *illa leves cœli demissa per auras* 595
Insonuit, 12 *nigro circumdata turbine corpus.*
13 *At* 14 *manus* 15 *interea muris Trojana propinquat,*
Etruscique duces, equitumque exercitus omnis,
16 *Compositi numero in turmas: fremit* 17 *æquore toto*
Insultans 18 *sonipes, &* 19 *pressis* 20 *pugnat habenis* 600
21 *Hùc obversus &* 22 *hùc: tùm latè* 22 *ferreus* 23 *hastis*
14 *Hvoret ager, campique armis* 25 *sublimibus* 26 *ardent.*
Nec non Messapus 27 *contrà,* 28 *celeresque Latini,*
Et cum 29 *fratre Coras, & virginis* 30 *ala Camillæ,*
31 *Adversi* 32 *campo apparent, hastasque:* 33 *reductis* 605
Protendunt longè dextris, & spicula 34 *vibrant:*
Adventusque virûm, fremitusque 35 *ardescit equorum.*
Iamque 36 *intra jactum teli progressus* 37 *uterque*
38 *Substiterat: subito* 39 *erumpunt clamore,* 40 *fremente sque*
Exhortantur equos: fundunt simul undique tela 610

1 Sive et Trojanus sive Italus,
2 Pari forma.
3 Posteà, quàm in.
5 perfecta fuerit.
4 Tecta in nube concavâ, quæ Deorum machina fertur à Poëtis.
5 Per spoliationem non ablata.
6 Inferam in tumulum.
τὸ γὰρ ἐπὶ μοῖρα ἐστὶ θανόντι. Il. 16.
7 Defendebantur cadavera ab amicis, ne spoliarentur. 8 Suæ. 9 Restituam. 10 Diana. 11 Opis. 12 Ad luctum concolori nube tecta descendit. Venus contrà ad lætitiam *æthereos inter Dea candida nimbos Dona ferens aderat.* lib. 8. 13 Narrat, quomodo exercitus Æneæ ad urbem advenerit, & quomodo acceptus sit à Latinis, qui jam exierant. 14 Exercitus. 15 Distributi secundùm numerum debitum in turmas: turma autem constat ex 30. ut plurimùm equitibus. 16 Dùm Opim dimittebat Diana. 17 Campo plano. 18 Equus, à calcamentis ferreis, quibus sonum edit, ingrediens. 19 Compressis, ne in hostem ruat. 20 Repugnat. 21 Modò in hanc, modo in illam partem, cùm maluisset in hostem progredi. 22 Armis ferreis armatorum coopertus. 23 Extensis. 24 Terribilis est. 25 Ab altis viris gestis. 26 Resplendent. 27 Ex adversa parte. 28 Agiles & expediti in bello. Respicit militiam Romanam & equites Romuli, quos *Celeres* appellavit. 29 Catillo. 30 Equitum cornu, quod duxit Camilla. *Ala* enim propriè equitum, ut *Cornua* peditum. 31 Ex adverso stantes. 32 In. 33 Manu retrorsùm ductis, ad majorem impetum. 34 Quatiunt. 35 Fervet moræ impatiens. 36 Ut telo jacto contingere se mutuò possent. 37 Exercitus Trojanorum & Latinorum. 38 Restiterat. 39 Ex statione suâ in pugnam. 40 Furentes, id est. Martio furore accensos.

Cre-

Crebra, 1 *nivis ritu*, 2 *cœlumque* 3 *obtexitur* 4 *umbra.*
Continuò 5 *adversis* 6 *Tyrrhenus, & acer Aconteus,*
Connixi incurrunt 5 *hastis, primique* 7 *ruinam*
Dant sonitu ingenti, 8 *Prærractaque* 9 *quadrupedantum* 614
Pectora 10 *pectoribus rumpunt*: 11 *excussus Aconteus*
Fulminis in morem, aut tormento 12 *ponderis acti,*
13 *Præcipitat longè, & vitam dispergit in auras.*
14 *Extemplo* 15 *turbatæ* 16 *acies*, 17 *versique Latini*
18 *Rejiciunt parmas, &* 19 *equos ad mœnia vertunt.*
Troës 20 *agunt*: 21 *princeps* 22 *turmas* 23 *inducit*
24 *Asylas* 620
Iamque propinquabant portis, 25 *rursusque Latini*
Clamorem tollunt, & mollia 26 *colla reflectunt*:
27 *Hi fugiunt, penitùsque datis referuntur habenis.*
Qualis ubi 28 *alterno procurrens* 28 *gurgite* 29 *pontus*
30 *Nunc ruit ad terras*, 31 *scopulosque superjacit undam*
32 *Spumeus*, 33 *extremamque* 34 *sinu perfundit arenam:*
Nunc rapidus retrò atque æstu revoluta resorbens
Saxa, fugit, littusque 35 *vado labente relinquit.*
Bis Thusci Rutulos egêre ad mœnia 36 *versos,*
Bis 37 *rejecti* 38 *armis respectant terga tegentes.* 630
Tertia sed postquam congressi in prælia, totas
39 *Implicuêre inter se acies*, 40 *legitque virum vir.*

1 Ad morem nivis ex aëre decidentis.
2 Licuit ergo in umbrâ pugnare, quod dixit Lacon.
3 Obnegitur.
4 Telorum.
5 In hastas mutuas.
6 Videtur hic esse Orphitus, Æneæ favens, cui a se interfecto infra insultat Camilla *Sylvizte, Tyrrhene, feras agitare putasti?*
7 Dejecti mutuo impetu.
8 Pertracta. 9 Equorum, quaternis pedibus currentium. 10 Mutuò occurrentibus. 11 Equo. 12 Pilæ ferreæ vel plumbeæ sive glandulæ à machina Bellica actæ 13 Se, id est, præcipitatur, præceps ruit 14 Illicò, ut viderunt Aconteæ excussum. 15 Attonitæ sunt. 16 Latinorum. 17 In fugam. 18 Retrò agunt, non abjiciunt, scuta sua levia. 19 Fugiunt Latini morte Acontei. 20 Persequuntur sic arte fugientes. 21 Principium tenens. 22 Equitum Latinorum. 23 Immittit, contra hostes inducit. 24 Trojanus. 25 Resumptis viribus; *vel*, quia fugam ex arte & consilio simularant. Al. *versique*, sc. in persequentes. 26 Equorum. 27 Trojani, qui prius insecuti erant. 28 Alternis fluctibus, æstu reciproco fluens refluensque. 29 Mare. 30 Aliquando. 31 Jacit undam super scopulos. 32 Spumosus. 33 Profundissimam, remotissimam. 34 Curvatione & flexu undarum. 35 Labens ipse per vadum. Hypallage. 36 In fugam. 37 Repulsi. 38 Rutulorum. 39 Statario jam prælio & manu conserta. 40 Quisque sibi hostem ex adverso eligit cum quo confligeret.

Tùm verò & 1 gemitus morientum, & sanguine 2 alto
Armaque, corporaque, & permißi cade virorum
Semianimes volvuntur equi; pugna 3 aspera surgit. 634
4 Orsilochus Remuli (quando 5 ipsum horrebat adire)
Hastam intorsit equo, ferrumque sub aure reliquit.
6 Quo sonipes ictu furit 7 arduus, altaque jactat,
Vulneris impatiens, arrecto pectore, crura.
Volvitur 8 ille 9 excussus humi. 10 Catillus Iolam, 640
Ingentemque animi, ingentem corpore & armis
Dejicit Herminium; nudo cui vertice fulva
11 Cæsaries, undique humeri: nec 12 vulnera 13 terrent:
14 Tantus 15 in arma patet! latos huic hasta per armos
Acta tremit, 16 duplicatque viro 17 transfixa dolorem. 646
Funditur ater ubique cruor: 18 dant funera ferro
Certantes, 19 pulchramq; petunt per vulnera mortem.
20 At mediis inter cades exultat 21 Amazon,
Unum exerta latus pugnæ, 22 pharetrata Camilla: 649
Et 23 nunc 24 lenta manu spargens hastilia 25 densat,
Nunc validam dextra rapit indefessa 26 bipennem.
Aureus ex 27 humero sonat arcus, & 28 arma Diana.
29 Illa etiam, si quando 30 in tergum pulsa recessit,
Spicula 31 converso 32 fugientia dirigit arcu.
At 33 circùm 34 lectæ 35 comites, Larinaq; virgo, 655
Tullaque, & eratam quatiens Tarpeja securim,
36 Italides: 37 quas ipsa 38 decus sibi 39 dia Camilla
Delegit, pacisque bonas bellique ministras.

1 Auditi aut facti sunt.
2 Profundo & denso.
3 Quia neutri cedebant.
4 Thuscus ille.
5 Orsilochum formidabat invadere lanceâ.
6 Parem in equo Mezentii casum habes lib. 10. sub finem.
7 Erecta cervice.
8 Orsilochus.
9 Ab equo.
10 Frater Coræ.
11 Erat.
12 Tela, quibus vulnera fiunt.
13 Eum.
14 Epiphonema in hominis infractum animi robur.
15 Contra tela hostilia. 16 Ingeminat dolorem à vulnere duplici, quia transhixa. 17 Secundum humerum penetrans. 18 Efficiunt. 19 Honorabilem. Æn. 2. *pulchrumque mori succurrit in armis.* 20 Refert pugnam & variam stragem Camillæ. 21 Tanquam Amazon, Amazonidum more habens lævam mammam nudam, dextram verò cauterio exustam, ut expeditius tela torqueret & sagittas mitteret. Hinc *Amazon* componitur ex ἀ priv. & μαζὸς, *mamma*. 22 Pharetris instructa. 23 Aliquando. 24 Flexibilia. 25 Multiplicat ea. 26 Securim duas pinnas habentem. 28 Sagittæ. 29 Camilla. 30 Retrorsum. 31 In hostem. 32 Cum ea; *vel*, ipsa fugiens. Parthorum more, *qui mittunt post terga sagittas*. 33 Camillam. 34 Delectæ ad hoc munus, sc. *erant*. 35 Camillæ. 36 In Italiâ ortæ fœminæ. 37 Italidas. 38 Ad decus, ad ornamentum. 39 Generosa. Al. *diva*.

1 *Quales* 2 *Threïcia cùm flumina* 3 *Thermodontis*
Pulsant, & pictis bellantur Amazones armis:
Seu circum 4 *Hippolyten, seu cùm se* 5 *Martia* 6 *curru*
Penthesilea 7 *refert: magnoque ululante tumultu,*
Fœminea exultant 8 *lunatis agmina peltis.*
9 *Quem telo primum, quem postremum* 10 *aspera virgo*
Dejicis? aut quot humi morientia corpora fundis?
Eumenium 11 *Clytio* 12 *primùm patre: cujus* 13 *apertum*
14 *Adversi longâ transverberat* 15 *abjete pectus.*
Sanguinis 16 *ille* 17 *vomens rivos cadit, atq; cruentam*
18 *Mandit humum, morienſque suo se in* 19 *vulnere*
versat.
20 *Tùm Lirin, Pagasumque* 21 *super: quorum* 22 *alter*
23 *habenas*
24 *Suffosso revolutus equo dùm colligit,* 25 *alter (tem,*
Dùm 26 *subit, ac dextram* 27 *labenti* 28 *tendit* 29 *iner-*
Præcipites pariterque ruunt: his 30 *addit Amastrum*
31 *Hippotadem:* 32 *sequitur q; incumbens eminùs hastâ*
Tereaque, Harpalicumque, & Demophoonta, Chro-
minque:
Quotque emissa manu contorsit spicula virgo,
Tot Thrygii cecidêre viri: procul 33 *Orphitus armis*
34 *Ignotus, & equo* 35 *venator* 36 *Iapyge fertur:*
37 *Cui pellis* 38 *latos humeros erepta juvenco*
39 *Pugnatori operit:* 40 *caput ingens, oris* 41 *hiatus,*
Et 42 *malæ texêre lupi, cum dentibus albis:*

1 Existentes tales, *quales*, &c.
2 In Thracia olim residentes.
3 Flumis Thraciæ, hodie *Permen.*
4 Hippolyte & Penthesilea sorores erant, reginæ Amazonum: illa Theseo, ex quo Hippolytum peperit; hæc bello Trojano nobilitata.
5 Bellatrix, bellicosa.
6 De quo pugnaverat.
7 E pugna.
8 Cetris seu brevibus scutis in formam lunæ incisis, aut lunam semiplenam referentibus.
9 Ἔνθα τίνα πρῶτοι, τίνα δ' ὕστατοι ὤξιναρίξαν; Hector. 5. Il Homeri.
10 Acris & strenua Camillat
11 Cui Clytius erat pater.
12 Illa dejicit.
13 Nudatum.
14 Ex adverso stantis.
15 Hasta abiegna.
16 Eumenius.
17 Æn. 9 *Purpuream* vomit *ille animam*: & l. 9. de Euryalo moriente: *volvitur ille*, vomens *calidum de pectore flumen.*
18 Mordicus oppetit. Sic lupra: *Humum semel ore momordit.*
19 Sanguine.
20 Deinde dejicit.
21 Eumenium.
22 Prior Litis.
23 Equi.
24 Transfosso.
25 Posterior Pagasus.
26 Succurrit, & se ad sustentationem ruentis inclinat.
27 Liri
28 Extendit, porrigit.
29 Parùm efficacem, nihil proficientem.
30 Camilla.
31 Hippotæ filium.
32 Persequitur.
33 Tyrrhenus ille.
34 Novis, insuetis, quæ mox numerantur; pro lorica tergus taurinum, pro galea lupi caput, pro hastâ sparus.
35 Quo venari solitus erat,
36 Apulo. Apulia *Iapygia* dicta fuit.
37 Orphito.
38 Lorica ex oris juvenci conserta.
39 Bellatori.
43 Et cui.
41 Rictus.
42 Maxillæ.

1 Agrestisq; manus armat 1 sparus : 2 ipse 3 catervis
4 Vertitur in medium, & toto vertice 5 suprà est.
Hunc illa 6 exceptum (7 neque enim labor agmine verso)
Trajicit, & super hac inimico pectore fatur: 685
8 Sylvis te, 9 Tyrrhene, feras agitare putasti?
Advenit, qui vestra, dies, 10 muliebribus armis
Verba redargueret : 11 nomen tamen 11 haud leve 12 patrum
13 Manibus hoc referes, telo 14 cecidisse Camilla.
15 Protinùs Orsilochum, & Buten, duo maxima Teucrûm 690
Corpora : sed Buten 16 adversum cuspide 17 figit,
Loricam galeamque inter, quà colla 18 sedentis
Lucent, & lævo dependet 19 parma lacerto.
20 Orsilochum 21 fugiens, magnumque agitata per 22 orbem,
23 Eludit 24 gyro interior, 25 sequiturq; sequentem 695
Tùm validam perque arma 26 viro perq; ossa securim,
Altior insurgens, oranti & multa precanti
Congeminat : 27 vulnus 28 calido rigat ora cerebro.
Incidit 29 huic, subitoque aspectu territus 30 hasit
31 Appenninicola bellator filius Auni, 700
32 Haud Ligurum extremus, 33 dùm 34 fallere fata sinebant.

1 Et cui telum rusticum &c.
2 Pugnator Orphitus.
3 Suis aut Rutulorum.
4 Agit.
5 Omnes, id est, eminet.
6 Fraude circumventum, cùm in se irrueret.
7 Quod illi non difficile erat, toto agmine in fugam converso unàque Orphito.
8 An utique putabas tibi venatori rem esse cum feris? est cum viris; imò cum fœmina; eâque, cujus manu cecidisse tibi laudi erit, & apud inferos solatio.
9 Orphite.
10 A virgine tractatis.
11 Laudem gravem & magni momenti.
12 Majorum tuorum.
13 Ad manes.
14 Quòd occisus sis telo meo, cujus nomen tam inclytum est.
15 Statim, post Orphiti necem. Prosequitur reliquam Camillæ pugnam, & quam fecerit stragem.
16 Ex adverso stantem.
17 Transfigit Camilla. Al. *fixit*.
18 Sessoris, equitis.
19 Scutum.
20 Et fixit.
21 Cum fugam simularet.
22 Circuitum.
23 Eum.
24 Breviori sc. circulo seu revolutione & recursu & ad centrum tendente : revertendi sc. animo, illumque ex compendio adoriendi.
25 Quod necesse est in circulo redeuntibus : quia uterque alternus sequebatur. Unde Ovid. *Volvitur Ixion, & se sequiturque fugitque.*
26 Orsilocho figit.
27 Multiplicat.
28 Recenter effuso.
29 In hanc virginem.
30 Restitit.
31 Apenninum montem incolentis. Liguria majore ex parte Apennino monti subjacet.
32 Bellator non vilissimus, sed inter primos Ligurum.
33 Donec.
34 Uti fallaciis in bello.

1 Iſque ubi ſe nullo jam curſu evadere 2 pugnæ
Poſſe, neq; 3 inſtantem 4 reginam avertere cernit 3
5 Conſilio verſare dolos ingreſſus, & aſtu,
Incipit hæc: Quid6 tam egregium, ſi fœmina forti 705
Fidu7 equo? dimitte 8 fugam, & te comminus 9 æquo
Mecum 10 crede ſolo, pugnæq; accinge 11 pedeſtri:
Iam noſces, 12 ventoſa 13 ferat cui gloria 14 laudem.
15 Dixit: at 16 illa 17 furens, acrique incenſa dolore,
Tradit equum 18 comiti, paribuſq; 19 aſſiſtit in armis,
Enſe 20 pedes nudo 21 puraque interrita parma. 711
At 22 juvenis 23 viciſſe dolo ratus, avolat ipſe,
(Haud 24 mora) 25 converſique 26 fugax aufertur habenis,
27 Quadrupedemque citum 28 ferrata calce fatigat.
29 Vane Ligur, fruſtraque animis elate 30 ſuperbis, 715
Nequicquam 31 patrias tentaſti 32 lubricus artes,
Nec fraus te 33 incolumem fallax perferet 34 Auno.
Hac fatur virgo, & 35 pernicibus 36 igneæ plantis
Tranſit equum curſu: fræniſq; 37 adverſa prehenſis
38 Congreditur, pœnaſq; 39 inimico ſanguine ſumit.
40 Quam facilè accipiter ſaxo, 41 ſacer ales, ab alto 721

1 Aunus, filius Auni.
2 Al. *pugnæ*: ut 10 Æn. *tempus deſiſtere* pugnæ Al. *pugnam.*
3 inſequentem eum.
4 Camillam.
5 Conatus tractare dolos providentia & callidi-tate.
6 Eſſe putans tam excellens facinus.
7 Quo avehi poſſe ſperas.
8 Equum fugæ præſidium & ſpem.
9 Committe te terræ æqualiter utrique ad certamen congruæ.
10 Siem Dimicatum.
11 Quæ ſit à peditibus.
12 Vana, inanis more venti.
13 Adferat.
14 Id eſt, cedat in laudem Al. *fraudem*, id eſt, damnum, perniciem.
15 Aunus.
16 Camilla.
17 Irâ.
18 Suæ.
19 Aſtat congredi parati. Al. *reſiſtit.*
20 Pedeſtris.
21 Solâ ſine alio munimento, *vel*, nondùm depicta aliquo inſigni. Jam enim primum in bella deſcenderat Camilla, nec dum ſpecimen aliquod virtutis ediderat, quo parma inſigniri mereretur.
22 Aunus.
23 Evaſiſſe illam, ſe votum obtinuiſſe.
24 Fit.
25 Ad nutum, id eſt, facta plena poteſtate.
26 Ut fugax *vel* fugiens.
27 Equum celerem.
28 Ferreo calcari munita.
29 Inanis, mentiens in factis & verbis. Nam Ligures, qui Appenninum tenuérunt, latrones, inſidioſi, fallaces, mendaces, fuerunt.
30 Quod ſic viceris per fraudem evadens.
31 Patris tui, id eſt, fraudulentas.
32 Fallax, & ut anguilla lubrica elabi ſperans, mobilis.
33 Salvum.
34 Patri.
35 Velocibus.
36 Citato curſu & quaſi igneo levis, ipſum equitem antevertit: de Camillæ pernicitate dictum 7. l. ſub finem. *Illa vel intactæ ſegetis per ſumma volaret, &c.*
37 Ex adverſo veniens & oppoſita equo, quem præverterat.
38 Cum Auno.
39 Auni ſc.
40 Tam facile, *quàm*, &c. Comparatione victoriæ celeritatem amplificat.
41 Marti conſecratus, ut Aquila Jovi, Columba Veneri, Pavo Junoni. Huic avi nativum odium, & internecinum bellum eſt cum aquilâ. Ovid. 1. Triſt. el 1. *Terretur minimo pennæ ſtridore columba Unguibus, accipiter, ſaucia facta tuis.*

Con-

Conſequitur pennis 1 *ſublimem in nube columbam,*
Comprenſamque 2 *tenet,* 3 *pedibuſq; eviſcerat uncis*
Tùm cruor & vulſæ labuntur ab 4 *æthere pluma.*
At 5 *non* 6 *hæc* 5 *nullis* 7 *hominum ſator atque Deorum* 725
Obſervans oculis, ſummo ſidet altus Olympo:
8 *Tyrrhenum genitor Tarchontem in prælia ſæva*
9 *Suſcitat, & ſtimulis* 10 *haud mollibus* 11 *incitat iras.*
Ergo inter cades, 12 *cedentiaque* 13 *agmina, Tarchon*
Fertur equo, variſque inſtigat 14 *vocibus* 15 *alas,* 730
16 *Nomine quemque* 17 *vocans,* 18 *reficitque in prælia*
19 *pulſos.*
20 *Quis metus, ô* 21 *nunquam deſituri, ô ſemper* 22 *inertes*
Tyrrheni, quæ tanta 23 *animis ignavia venit?*
24 *Fœmina* 25 *palantes agit, atq;* 26 *hac agmina* 27 *vertit*
28 *Quò ferrum? quid-ve hæc geritis tela* 29 *irrita*
dextris? 735
At non in 30 *Venerem ſegnes,* 31 *nocturnaque bella,*
Aut ubi curva 32 *choros indixit tibia Bacchi,*
33 *Exſpectare dapes, &* 34 *plena pocula menſæ.*
35 *Hic amor,* 36 *hoc ſtudium,* 37 *dùm* 38 *ſacra* 39 *ſecundus aruſpex*
Nunciet, ac 40 *lucos* 41 *vocet hoſtia pinguis in altos.* 740
Hæc 42 *effatus, equum in* 43 *medios, moriturus &* 44 *ipſe,*

1 *In ſublimi volantem.* 2 Columbam. 3 Unguibus eam viſceribus ſpoliat. 4 Ubi columbam deprehendit & eviſceravit. 5 Non negligentibus, ſed diligentibus & certis. 6 Quæ Camilla geſſerat. 7 Jupiter. 8 Tyrrhenorum ducem. 9 Occulta inſpiratione. 10 Duris & acribus. 11 Al. *injicit iras*, id eſt, indignationem & ulciſcendi animum. 12 Terga dantia, id eſt, inter occiſos & fugientes. 13 Peditum. 14 Cohortationibus. 15 Equitum. 16 Proprio. 17 Compellans. 18 Inſtaurat. 19 Priùs. 20 Qualis, vel quantus. 21 Stupidi, dolorem non ſentientes, ſemper toleraturi tantam ſtragem tantumque dedecus. 22 Ignavi, ſine arte. 23 Veſtris. 24 Una. 25 Vos oberrantes, ut ſtolida pecora, fugat? A turpi. 26 Tanta. 27 In fugam. 28 Ad quem uſum geritis gladium? 29 Inutilia vobis, cùm fugiatis omnes unam fœminam. 30 Amores, id eſt, non ſoletis ſic fœminas fugere, rem Veneream cum eis habituri, ut nunc unam fugitis. 31 Quæ cum puellis geruntur in cubiculis. 32 Bacchantium. 33 Obſervare. 34 Qualia ſolent propinari in cœna opipara & plena. 35 In hac re eſt vobis amor. 36 Hæc diſciplina, hæc militia veſtra eſt. 37 Donec. 38 Secunda. 39 Secunda & proſpera muntiaturus. 40 Ubi ſacris diebus epulabantur poſteà Romani. 41 Vos. 42 Tarchon. 43 Hoſtes. 44 Eo conſilio, ut mortis diſcrimina adiret.

Con-

Concitat, & Venulo adversum se 1 *turbidus* 2 *infert :*
Direptumque ab equo dextra complectitur hostem,
Et gremium ante suum multa vi concitus 3 *aufert.*
4 Tollitur in cœlum clamor, cunctiq; Latini
Convertêre oculos : volat 5 *igneus æquare Tarchon*
Arma 6 *virumque ferens : tùm summa* 7 *ipse ab hasta*
Diffringit ferrum, & partes 8 *rimatur* 9 *apertas :*
Qua vulnus 10 *lethale ferat : contrà* 11 *ille repugnans*
12 Sustinet à 13 *jugulo* 14 *dextram, & vim viribus*
15 exit
Vtque volans altè 16 *raptum cùm fulva draconem*
Fert aquila, 17 *implicuitq; pedes, atq; unguibus hasit :*
18 Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque 19 *horret* 20 *squamis, & sibilat ore,*
21 Arduus insurgens : 22 illa 23 *haud minus* 24 *urget*
adunco
25 Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.
Haud aliter prædam 26 Tyburtum ex 27 *agmine Tarchon*
Portat 28 ovans. 29 Ducis exemplum, eventumque secuti
30 Mæonidæ 31 *incurrunt. tùm* 32 *fatis debitus Aruns*
Velocem jaculo & multa 33 *prior* 34 *arte Camillam*
Circuit, &, 35 *quæ sit* 36 *fortuna* 37 *facillima, tentat.*
38 Quà se cunque furens 39 *medio tulit* 39 *agmine virgo,*
Hac Aruns 40 *subit, & tacitus* 41 *vestigia* 42 *lustrat:*

1 Commoto animo, vel terribilis.
2 Al. *offert.*
3 Ipsum.
4 A Tyrrhenis. Hoc est. quod alibi dixit 1 *Et clamor cœlo.*
5 Cursu citatus celeri : ut modò de Camilla.
6 Venulum.
7 Venuli.
8 Diffindens scrutatur.
9 Nudatas.
10 Mortiferum.
11 Venulus oblectans, ne occidatur.
12 Seorsum tenet.
13 Suo. 14 Tarchontis. 15 Evitat, aut etiam evitare laborat : sic de Entello l. 5. *Corpore telà modò atque oculis vigilantibus* exit. 16 A se. 17 In draconem. 18 Vulneratus ab unguibus. 19 Fit asper ac rigidus. 20 Ejus. 21 Deluper. 22 Aquila. 23 Imò plus. 24 Serpentem. 25 Ut evadat. 26 Tyburtinorum. 27 Toto. 28 Exultans. 29 Tarchontis ductum, & virtutem & felicitatem. 30 Tyrrheni, Tarchontis socii, ex Mœonia, id est, Lydia oriundi. lib. 8. Mœoniæ *delectâ juventus.* 31 Impetum faciunt. 32 Destinatus fataliter ad mortem. Fatale enim erat, ex mandato Dianæ, ut suprà, mori illum, quisquis Camillam interficeret. 33 Peritior. 34 Fraude & quasi ex insidiis : non aulus congredi. 35 Quæ offeratur occasio, qua citiùs & tutiùs eam intercipere posset. 36 Adoriendi Camillam. 37 Maximè opportuna. 38 Quacunque viâ. 39 Per medium agmen. 40 Clam & successivè subsequitur. 41 Ejus. 42 Observat.

1 Camilla.
2 Aruns.
3 Clam.
4 Quibus celeriter utebatur.
5 Accessus ad Camillam.
6 More errantium circumvagatur.
7 Quem Camilla fecerat.
8 Inevitabilem.
9 Improbandus: quia nimium avidus & insidiosus.
10 Quam missurus est in Camillam.
11 Cum Camilla occurreret. In hac parte describit necem Camillæ ab Arunte illatam, dum ardentior atque incautior Chlorea sacerdotem Cybeles insequitur. 12 Consecratus Cybele. Al. *Cybelo*, nempe ut mons pro numine, quod ibi colitur, ponatur. 13 Animosum 14 Equum. 15 In morem plumarum. 16 Squamis aureis constructa. 17 Id est, habebat pro cooperimento. tegmen ex pelle, cui insertæ erant squamæ æreæ, & aureæ in morem plumarum ac squammarum piscium se mutuò tegentes. 18 Chloreus eques erat. 19 Hispania ferrugine & ostro, prò priè: utroque claruit enim Hispania ferro & cocco, ut & velleribus nativi ferruginei coloris. l. b. 9 *ferrugine clarus Iberâ*. 20 Insignis. 21 Cretensia: *Cortyna* enim urbs Cretæ, sagittandi arte nobilis. 22 Arcu. 23 Cassis aut galea. 24 Crocei coloris. 25 Laxas vestes per sinum diffluentes ex carbaso factas. 26 Quia auro rigebant. 27 Indutus tunicam Phrygia pictam arte & acu. 28 Externa. 29 Ut ocreas, vel bracas. 30 Chlorea sacerdotem. 31 Templo Dianæ. A causa finali. 32 In vestibus ac armis aureis ab hoste detractis. 33 Solum inter omnes in pugna certantes. 34 Cupidine potiundi horum spoliorum. 35 Al. *incauta*. 36 Vehementi. 37 Camillæ moranti. 38 Opportunitate captâ.

Quâ victrix redit 1 *illa, pedemque ex hoste reportat,*
*Hac*2 *juvenis* 3*furtim celeres detorquet habenas.* 765
Hos 5 *aditus, jamq; hos aditus, omnemq; circum*
Undique 7 *circuitum, &* 8 *certam quatit* 9 *improbus* 10 *hastam.*
11 *Fortè sacer* 12 *Cybele Chloreus, olimque sacerdos,*
Insignis longè Phrygiis fulgebat in armis,
13 *Spumantemque agitabat equum, quem* 14 *pellis ahenis* 770
15 *In plumam squamis,* 16 *auroq; inserta,* 17 *tegebat.*
18 *Ipse* 19 *peregrina ferrugine* 20 *clarus & ostro,*
Spicula torquebat Lycio 21 *Cortynia* 22 *cornu:*
Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea vati
23 *Cassida: tùm* 24 *croceam, chlamydemque,* 25 *sinusque* 26 *crepantes* 775
25 *Carbaseos, fulvo in nodum collegerat auro,*
27 *Pictus acu tunicas, &* 28 *barbara* 29 *tegmina crurum.*
30 *Hunc virgo, sive ut* 31 *templis præfigeret arma*
Troïa, 32 *captivo sive ut se ferret* 33 *in auro,*
Venatrix, 3 *unum ex omni certamine pugnæ* 780
34 *Caca sequebatur, totumq;* 35 *incensa per agmen,*
36 *Fœmineo prædæ, & spoliorum ardebat amore,*
Telum ex insidiis 37 *cui tandem,* 38 *tempore captæ,*

Con-

Conjicit, & superos Aruns sic voce precatur:
1 Summe Deum, sancti custos 2 Soractis Apollo,
Quem 3 primi colimus, cui 4 pineus ardor acervo
Pascitur, & 5 medium, freti pietate, per ignem
Cultores multa premimus vestigia 6 pruna:
Da, pater, hoc nostris aboleri 7 dedecus 8 armis,
Omnipotens: non exuvias, 9 pulsæ-ve trophæum
Virginis, aut spolia ulla peto: mihi 10 cætera laudem
Facta 11 ferant: hæc dira meo 12 dum vulnere 13 pestis
Pulsa cadat, patriam 14 remeabo inglorius urbem,
15 Audiit, & 16 voti Phœbus succedere 16 partem
17 Monte dedit, 18 parte volucres dispersit in auras.
16 Sterneret ut subit à turbatam morte Camillam,
19 Annuit oranti: 18 reducem ut patria alta 20 videret,
Non 21 dedit: inque 22 Notos 23 vocem vertêre procellæ.
Ergo ut missa 24 manu sonitum dedit hasta per auras,
Convertêre 25 animos 26 acies, oculosque 27 tulêre
Cuncti ad 28 reginam Volsci: nihil ipsa nec aura,
Nec sonitus 29 memor, ac venientis ab æthere teli:
Hasta sub 30 exsertam donec perlata 31 papillam.
32 Hasit, 33 virgineumque altè bibit acta cruorem.
34 Concurrunt trepidæ 35 comites, 36 dominamque
ruentem
Suscipiunt: fugit ante omnes 37 exterritus Aruns,
38 Lætitiâ, mistoque metu: nec jam amplius hastæ.

1 Duo precatur, ut Camillam sternat, & in patriam redeat.
2 Montis Herpinorum.
3 Præcipui.
4 Pyra è pruniis pineis acervatim aggeritur, id est, qui tibi ingentem pyram exstruimus.
5 Nos cultores tui incedimus illæsi per medium ignem super prunas.
6 Carbone.
7 Quod à virgine superamur tot viri.
8 Hoc telo.
9 Occisæ.

10 Quæ posthac facturus sum. 21 Adferant. 11 Dummodò. 13 Camilla, ut pestis multos interimens. 14 Repetam sine gloria Soractes. 15 Preces Aruntis. 16 Τὸν δ' ἕτερον μοῖρ' ἔδωκε Ἥφαιστε, ἕτερον δ' ἀπέτισεν Il. 16. Annuit sc. de occidenda Camilla, abnuit de redeundo in patriam. 17 Secundum montem & voluntatem ejus. 18 Voti partem irritam fecit, ventis itaque dedit, negavit sc. reditum in patriam. 19 Assensus est Aruntis. 20 Aruntem. 21 Concessit. 22 Ventos. 23 Preces. 24 Aruntis. 25 Ad stridorem hastæ. 26 Volscorum. 27 Direxerunt. 28 Camillam. 29 Fuit. 30 Abscissam more Amazonum: ergo sinistra, ut sit habilis sagittationi: vide suprà hoc l. 31 Mammillæ partem, quæ lactantibus immittitur. 32 Infixa est. 33 Et tincta est cruore Camillæ virginis. Pathos à sexu. 34 Refert fugam Aruntis, & ultima verba morientis Camillæ. 35 Latina, Acca, & reliquæ. 36 Reginam Camillam. 37 Tanto facinore. 38 Habens lætitiam admixtam metui: quia lætus erat de morte, sed metuebat ultionem.

Cre-

Credere, nec telis occurrere 1 virginis audet.
Ac velut 2 ille priùs, quam tela inimica sequantur,
Continuo in montes sese 3 avius abdidit altos
Occiso pastore 4 lupus, magno-ve juvenco,
Conscius audacis facti, caudamque 5 remulcens
6 Subjecit 7 pavitantem utero, sylvasque petivit:
Haud secùs ex oculis se 8 turbidus abstulit Aruns,
9 Contentusque fuga, mediis se immiscuit armis.
10 Illa manu moriens telum 11 trahit: ossa sed inter
Ferreus ad costas 12 alto stat vulnere 13 mucro.
Labitur exsanguis: labuntur 14 frigida letho
Lumina: purpureus 15 quondam color 16 ora reliquit.
Tùm sic exspirans Accam, ex 17 æqualibus unam,
Alloquitur (fida ante alias quæ sola Camillæ,
Quicum 18 partiri curas) atque hæc ita fatur.
19 Hactenus, Acca soror, 20 potui: nunc vulnus acerbum
21 Conficit, & 22 tenebris nigrescunt omnia 23 circum.
Effuge, & hæc 24 Turno mandata 25 novissima perfer:
Succedat 26 pugnæ, Trojanosque 27 arceat urbe:
Jamque vale: simul his dictis linquebat 28 habenas,
Ad terram non 29 sponte fluens: tum frigida toto
Paulatim 30 exsolvit se corpore: 31 lentaque colla,
Et 32 captum letho posuit caput, arma relinquens:
33 Vitaque cum gemitu fugit 34 indignata sub umbras.

1 Camillæ, lethaliter vulneratæ.
2 Sævissimus.
3 Existens, sine via, id est, nullam viam tenens, sed, quà datur, fugiens.
4 Aruntem lupo comparat.
5 Demittens & subter alvum retrahens.
6 Eam.
7 Ipse pavitans.
8 Turbavus metu & lætitiâ.
9 Non attendens ad protectionem sui, sed soli fugæ intentus.
10 Camilla
11 Extrahit.
12 Profundo.
13 Acumen hastæ.
14 Oculi morientes.
15 Dùm vivens, valensque esset. Pathos ab ætate & formâ.
16 Ejus.
17 Coævis & sodalibus.
18 Solebat partiri, partiebatur, communicabat.
19 Ad hanc usque ætatem.
20 Bello potens fui.
21 Interficit. Propriè hoc verbum convenit gladiatoribus iis, qui gravissimis vulneribus se mutuò dilaniant. Vide quæ nos ad Sal. p. 145.
22 Caligine mortis.
23 Me.
24 Ad Turnum. Sui secura, de publico sollicita, ad Turnum mittit mandata.
25 Ultima.
26 Ad pugnam.
27 Depellat Laurolavinio.
28 Equi.
29 Ultrò, sicut priùs, cum Turno obviam veniret.
30 Animam exhalat.
31 Flexibilia, vigore defecta: *inque humeros cervix collapsa recumbit.* l. 9. Pathos ab habitu.
32 Interceptum morte inclinavit.
33 Anima, quâ vivebat. Hoc etiam versu librum duodecimum clausit.
34 Quod ante diem cogebatur exire.

Tum

Tum verò immenſus 1 *ſurgens* 2 *ferit aurea* 3 *clamor*
Sidera: dejectâ, 4 *crudeſcit pugna, Camillâ.*
5 Incurrunt 6 *denſi, ſimul omnis copia Teucrûm,*
Tyrhenique duces, 7 *Evandrique Arcadis alæ.* 835
8 *At* 9 *Trivia cuſtos* 10 *jamdudum in montibus*
11 *Opis*
12 *Alta ſedet ſummis, ſpectatque interrita pugnas.*
Vtque procul medio juvenum in clamore furentum
Proſpexit 13 *triſti* 14 *mulctatam morte Camillam,*
Ingemuitque, deditque has imo pectore voces: 840
Heu nimium, virgo, nimium crudele luiſti
Supplicium, Teucros conata 15 *laceſſere bello:*
Nec tibi 16 *deſertæ in dumis coluiſſe Dianam*
Profuit, aut 17 *noſtras humero geſtaſſe pharetras:*
Non tamen 18 *indecorem tuo te* 19 *regina relinquet*
Extrema jam in morte: neque hoc 20 *ſinè nomine letum* 846
Per gentes 21 *erit,* 22 *aut famam patieris inulta.*
Nam quicunque tuum 23 *violavit vulnere corpus,*
Morte luet 24 *merita. Fuit ingens* 25 *monte ſub alto*
Regis 26 *Dercenni terreno ex aggere* 27 *buſtum* 850
Antiqui 28 *Laurentis,* 29 *opacaque ilice tectum.*
30 *Hic Dea ſe primum* 31 *rapido pulcherrima* 31 *niſu*
Siſtit, & Aruntem tumulo ſpeculatur ab alto.
Vt 32 *vidit fulgentem armis, ac* 33 *vana tumentem,*
Cur (inquit) 34 *diverſus abis? huc dirige geſſum,* 855
Huc, periture, veni: capias ut 35 *digna* 36 *Camillæ*

1 Oriens.
2 Extenditur uſque ad ſidera.
3 Trojanorum exultantium ob interfectam Camillam.
4 Crudelior fit cædo multorum.
5 In Volſcos & ceteros hoſtes.
6 Stipati & agminatim irruentes.
7 Et militēs leves, quos Evander Arcas cum Pallante filio ſuo miſerat.
8 Redit ad narrationem necis Aruntis ab Opi interfecti ſagittis Dianæ. 9 Miniſtra Dianæ, cui ultio Camillæ mandata. Macrob. l. 3. c. 6. 10 Ab eo tempore, quo à Diana demiſſa erat. 11 Sic dicta quod ejus auxilio vita humana adjuvetur. 12 Ut melius proſpiceret. 13 Quia infidioſa. 14 Afflictam. 15 Provocare. 16 In ſylvis de genti. ſolitariæ. 17 Venatorias. 18 Sine decore. 19 Diana. 20 Ignobile, imò gloriosum. 21 Divulgabitur. 22 Id eſt, ultio fiet de te. 23 Vulneravit. 24 Indecora, qualem meruit: quia inſepultus relinquetur. 25 Aut enim ſub montibus, aut domibus veteres ſepeliebantur. 26 Regis forte antiqui Aboriginum, vel urbis Laurentis: cui certe deeſt lux hiſtoriæ. 27 Sepulchrum, continens cineres corporis combuſti. 28 Soli. 29 Ramoſa & umbroſa. 30 Sub hac ilice. 31 Conatu celeri. 32 Illum. 33 Vano Camillæ à ſe interemptæ honore tumidum. 34 A nobis. 35 Te. 36 Pro Camillæ morte.

Pra-

Præmia : 1 tu-ne 2 etiam telis morière Dianæ?
3 Dixit, & auratâ volucrem 4 Threïssa sagittam
Deprompsit pharetrâ, 5 cornuque 6 infensa tetendit,
Et 7 duxit 8 longè, donec curvata 9 coirent 860
Interse 10 capita, & manibus jam tangeret 11 aquis,
Lævâ aciem 12 ferri, dextrâ 13 nervoque papillam.
Extemplo teli stridorem, aurasque sonantes
Audiit una Aruns, hæsitque in corpore ferrum.
14 Illum exspirantem socii, atque 15 extrema gementem 865
16 Obliti, ignoto camporum in pulvere 17 linquunt.
Opis ad 18 æthereum 19 pennis aufertur Olympum.
Prima fugit, dominâ amissâ, 20 levis ala Camillæ :
21 Turbati fugiunt Rutuli, 22 fugit 23 acer Atinas :
24 Disjectique duces, 25 desolatique manipli 870
Tuta petunt, & equis 26 aversi ad 27 mœnia tendunt.
Nec quisquam instantes Teucros, lethumque ferentes,
Sustentare valet telis, aut 28 sistere contrà :
Sed 29 laxos referant humeris 30 languentibus arcus,
31 Quadrupedumque 32 putrem cursu quatit ungula campum. 875
Volvitur ad muros caligine turbidus atrâ
Pulvis, & è 33 speculis, percussa pectora matres,
Fœmineum 34 clamorem ad cœli sidera tollunt,
Qui cursu 35 portas primi irrupêre patentes,
Hos inimica super 36 misto premit agmine 37 turba, 880

1. Usque adeo gloriosæ mortis te furiavit ambitio, ut Dianæ telis perire cupe-res, violatâ cæsâque ipsius miniſtra.
2. Respicit ad Niobes sobolem, quæ telis Dianæ confixa periit.
3. Opis.
4. Tanquam Threïssa venatrix sagittandi arte nobilis.
5. Arcum.
6. Arunti.
7. Sinuavit.
8. A chorda.
9. In circuli formam.
10. Arcus extremitates.
11. Æqualiter extensis.
12. Sagittæ sc. cujus ferrum pervenerat ad finisstam, quâ arcum tenebat.
13. Chorda ex nervo facta.
14. Aruntem efflantem animam.
15. Mala mortis.
16. Dianâ id procurante.
17. Eum.
18. Cœlestem, unde demissa erat, dicente Dianâ : *Labere Nympha polo.*
19. Alis assumptis.
20. Agilis & inconstans.
21. Consternati.
22. Tamen.
23. Quamvis strenuus.
24. A statione suâ.
25. Signiferi relicti sine consolatione.
26. A facie hostium.
27. Urbis.
28. Firmare gressum contra irruentes Teucros.
29. Solutos, non ampliùs tensos.
30. Laxis & lassis, languente animo.
31. Equorum. Sicl. 8. *Quadrupedante putrem sonitu quat it ungula campum.*
32. Resolutum in pulverem.
33. Unde speculabantur accursum & fugam suorum.
34. Ejulatum.
35. Patuit aloco : ut annotavit Macrob. Sat. l. 4. c. 3.
36. Confuso.
37. Hostium persequentium.

Net

Nec miseram effugiunt mortem; sed [1] *limine in ipso,*
Mœnibus in patriis, atque inter [2] *tuta domorum*
Confixi, [3] *exspirant animas: pars claudere portas,*
Nec sociis aperire viam, nec mœnibus audent
Accipere [4] *orantes: 5 exiturque miserrima cædes* 885
Defendentum armis [6] *aditus, inque* [7] *arma* [8] *ruentum.*
Excluſi ante oculos, lacrymantumque ora parentum,
[9] *Pars in* [10] *præcipites* [11] *foſſas, urgente* [12] *ruina,*
Volvitur: in [13] *immiſſis pars* [14] *cæca & concita frenis*
[15] *Arietat in portas, &* [16] *duros obice poſtes.* 890
Ipſa de muris ſummo certamine matres
(*Monſtrat amor verus patriæ*) *ut vidére* [18] *Camillam,*
Tela manu [19] *trepidæ jaciunt:* [20] *ac robore duro,*
Stipitibus ferrum, ſudibuſque imitantur obuſtis
[21] *Præcipites,* [22] *primæque mori pro mœnibus audent:*
Interea Turnum in [23] *ſylvis ſæviſſimus implee* 896
[24] *Nuncius, &* [25] *juveni ingentem* [26] *fert* [27] *Accа tumultum.*
Deletas Volſcorum acies, [28] *cecidiſſe Camillam:*
[29] *Ingruere infenſos hoſtes, & Marte* 30 *ſecundo*
[31] *Omnia corripuiſſe: 32 metum jam ad mœnia ferri.*
[33] *Ille* [34] *furens (nam* [35] *fæva Iovis* [36] *ſic* [37] *numina*
poſcunt) 901

1 Urbis.
2 Tecta.
3 Efflant.
4 Socios.
5 Surgit & fit.
6 Urbis.
7 Quæ tenebant contra hoſtem.
8 Cadentium.
9 Excluſorum.
10 Declives, in quas quis poteſt præcipitari.
11 Valloram aut mœnium.
12 Irruptione irruentium, multitudine cadentium.
13 Equis.
14 Improvida & feſtina.
15 More

arietis bellici inſtrumenti, irruit ſive inſultum facit in portas clauſas. Sic Plaut. in Truc. *quis tam proterve noſtras ades* aricat? Propter obicem durè obſtantes. 17 Indicat ita faciendum eſſe. 18 Mortuam. 19 *Vel*, natura ſua, *vel*, feſtinæ. 20 Proferro utuntur pſilis, & ſudibus præuſtis & igne obduratis. 21 Præcipitanter in mortem ruentes. 22 Etiam prius quam viri. 23 Ubi inſidias ſtruebat. 24 Res nuntiata, aut nuncians. 25 Turno. 26 Refert. 27 Ex mandato Camillæ morientis: ſuprà. 28 Occiſam eſſe. 29 Impetum facere: ut, Ingruit *Æneas armis*. 30 Favente. 31 Loca. 32 Timeri jàm etiam urbi, periculum jam ipſi urbi imminere. 33 Turnus. 34 Dolore amens. 35 Fatum inevitable, irrevocabile. 36 Ut furore percitus, ulciſcetur Camillæ mortem, & omiſsâ intercipiendi ex inſidiis Æneæ opportunitate, laborantibus ſuis ſuccurreret, neque adventum ejus exſpectare poſſet.

De-

Deserit obsessos colles, nemora 1 *aspera linquit.*
Vix è conspectu exierat, campumque tenebat,
Cum pater Æneas, saltus 2 *ingressus* 3 *apertos,*
Exsuperatque 4 *jugum, silvâque evadit* 5 *opaca.*
Sic ambo ad muros 6 *rapidi, totoque feruntur*
Agmine, nec longis inter se passibus 7 *absunt.*
Ac simul Æneas 8 *fumantes pulvere campos*
Prospexit longè, 9 *Laurentiaque agmina vidit:*
Et 10 *sævum Æneam agnovit Turnus in armis,*
Adventumque 11 *pedum,* 12 *flatusque audivit equorum:*
Continuo 13 *pugnas ineant, & prælia tentent,*
Ni 14 *roseus fessos jam* 15 *gurgite* 16 *Phœbus* 17 *Ibero*
Tingat equos, noctemque die 18 *labente reducat.*
Considunt 19 *castris ante urbem, & mœnia* 20 *vallant.*

1 Difficilia accessu.
2 Ex sylvis.
3 Insidiis jam vacantes, non, ut antè obsessos.
4 Transcendit.
5 Montis.
6 Exit.
7 Frondibus densa.
8 Veloces.
9 Distant.
10 Veluti fumantes.

A signis excitati pulveris, surgentis in cœlum, colligit hostem adesse. 11 Laurentium seu Latinorum. 12 Hostem, jamque ferociùs appropinquantem muris. 13 Sc. *strepitum.* 14 Hinnitus. 15 Iniissent pugnam singularem, tentassentque prælia, nisi distinuisset utrumque nox interveniens. 16 Sol rubens sub occasum. 17 Mari seu Oceano Hispanico. *Iberus* fluvius est Hispaniæ: à quo Hispani ipsi *Iberi* dicti sunt. 18 Periphrasis occidentis Solis. 19 Occidente. 20 In tentoriis suis. 21 Circumdant vallo Turnus & Æneas.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER XII.

ARGUMENTUM.

ATtritis duobus adversis prælliis Latinorum viribus, animisque eorum fractis, Turnus, ubi omnem spem suam in ipsis situm videt, frustra dissuadente Latino, reginaque multis eum cum lacrimis nequicquam retinente, singulari certamine cum Ænea dimicare statuit: ejusque rei Æneam, per quemdam ex suis, Idmonem nomine, facit certiorem. Accipit conditionem Æneas, solennique utrimque sacramento fœdus sancitur. Id Junonis impulsu à Juturna Nympha, Turni sorore, in falsam Camertis imaginem conversa, perturbatur: primusque omnium Tolumnius, augur falso augurio certam suis victoriam promittens, unum ex Gylippi filiis hasta trajicit. Æneas quoque, dum subiti tumultus causam ignorans, suos revocare conatur, ab incerto auctore sagitta vulneratus, prælio excedere cogitur. Qua re intellecta Turnus magnam sibi rei bene gerendæ occasionem oblatam ratus, ingentem hostium stragem edit. Interim Venus, decerpto ex Ida Cretensi dictamno herba, filio suo medetur. Refectis viribus Æneas, Ascanium paucis suo exemplo ad virtutem cohortatus, suis auxilio accurrit, Turnumque nominatim ad pugnam deposcit. Verum cum Turnus sui copiam non faceret (Juturna enim, quæ excusso Metisco auriga, currum ejus moderabatur, in diversam semper partem habenas deflectens, congredi eos non patiebatur) oppugnandæ urbis consilium capit: admotoque ad mœnia exercitu, in propugnacula, proximaque ædificia ignem conjicit. Ibi Amata, cum Turnum occisum arbitraretur, doloris impatientia laqueo vitam finit. His rebus Turno per Sagem nunciatis, cum eò rem reductam videret, ut sibi necessariò dimicandum esset nisi perpeti mallet sociorum urbem, se insciente, in hostium potestatem pervenire, ultrò Æneam ex præscripto fœderis ad singulare certamen provocat. Eâ pugnâ superior Æneas, cum victi hostis precibus jam penè ad misericordiam flecteretur, conspecto in humeris ejus balteo, quem occiso Pallanti Turnus detraxerat, repentè ira accensus, gladio per pectus adacto, eum vitâ spoliat.

TUrnus *ut* 1 *infractos* 2 *adverso Marte Latinos* 3 *Defecisse videt, sua nunc* 4 *promissa* 5 *reposci,*

1 Valde & verè fractos. Nam in auget hoc loco. Liv. l. 3. *oratio submissa &* infracta. Val. Max. l. 4 c. 7. *Accedit huc, quod* infractæ *fortunæ homines magis amicorum studia desiderant vel præsidii, vel solatii gratia*: vel, *infractos*, id sit. nunquam antea victos, antea semper infractos & invictos. 2 Quia Martem & certos Deos ad versos habuerant. 3 Animos desponsisse. 4 De singulari certamine, quibus promiserat. Sic l. 11. *Ibo animis contra; vel magnum præstet Achillem.* 5 Exigi à suis victis.

Se

Se [1] *signari oculis, ultrò implacabilis* [2] *ardet,*
Attollitque animos: [3] *Pœnorum qualis in arvis*
Sanctus [4] *ille gravi* [5] *venantum vulnere pectus,*
[6] *Tùm demùm movet* [7] *arma leo,* [8] *gaudetque* [9] *comantes*
Excutiens cervico toros, [10] *fixumque* [11] *latronis*
Impavidus frangit telum, & fremit ore cruento:
Haud secùs [12] *accenso* [13] *gliscit violentia Turno.*
Tùm sic affatur [14] *regem, atque ita* [15] *turbidus infit:*
[16] *Nulla mora in Turno,* [17] *nihil est, quod* [18] *dicta*
[19] *retractent*
[20] *Ignavi Æneadæ, nec, quæ* [21] *pepigêre,* [22] *recensent.*
[23] *Congredior:* [24] *fer sacra,* [25] *pater, & concipe* [26] *fœdus*
Aut hac Dardanium dextrâ [27] *sub tartara mittam,*
[28] *Desertorem Asiæ (sedeant, spectentque Latini)*
Et solus ferro; [29] *crimen commune refellam:*
Aut habeat [30] *victos,* [31] *cedat Lavinia conjux.*
Olli [32] *sedato respondit corde Latinus:*
O præstans animi juvenis, quantùm ipse [33] *feroci*
Virtute exsuperas, tanto [34] *me* [35] *impensius æquum est*
[36] *Consulere, atque omnes* [37] *metuentem* [38] *expendere*
casus.
I. Sunt tibi regna patris Daune, sunt oppida capta

1 Notari oculis omnium suorum, eum alsoqui non audentium, sed tacitè id petentium miserabili conspectu. Unde post dicturus est: *Intera Latini, In te oculos referant.* 2 Excandescit. 3 Punicis. Species pro genere: sive quod in Africâ propter plagæ ejus ardorem sint violentiores. 4 Sævissimus princeps ferarum. Καθ' ἐξοχήν. 5 Quod venantes fecerant. 6 Postquam vulneratus est. 7 Naturalia, id est, iram excitat arrectis jubis 8 De futura pugna. 9 Erigens villos crispantes. 10 In pectore suo. 11 Venatoris, qui à latere, aut è latibulis adortus est eum. 12 Per iram. 13 Crescit. 14 Latinum. 15 Plenus perturbationis. Cui opponitur, *Sedato corde*, mox de Latino. 16 Paratus sum, quod excipiunt Trojani, singulare obire certamen. 17 Nulla est ratio, cur. 18 Respexit ad nuncium Æneæ. l. 11. *His decuit mecum concurrere telis.* 19 Per alium contractum revocent. 20 Inertes, & sinè industria suum periculum in caput regis sui rejicientes. 21 Pacti sunt nobiscum. 22 Pacti. 23 Paratus sum congredi. 24 Feri porcum ad fœdus percutiendum. 25 Latine. 26 Cum Ænea dimicandi. Cujus formam habes infrà, 27 Interficiam. 28 Ex Asiâ profugum, patriæ desertorem, imò proditorem. 29 Quod est, ab externo omnes à sedibus pelli, aut iniquas leges suscipere. 30 Omnes. Q. d. aut ego occidar illius manibus, 31 Concedatur illi desertori Aliæ. 32 Tranquillo & placato. Gravi sanè consilio & rationibus adductis *VII.* dissuadet à μονομαχίᾳ. 33 Bellica fortitudine me excedis. 34 Ætate provectiorem. 35 Diligentius. 36 Prospicere reipublicæ. 37 Me. 38 Examinare dubios rerum eventus.

Multa

Multa manu : nec non aurumque, 1 animusque Latino
est. 23
II. *Sunt 2 alia innuptæ Latio, & Laurentibus agris,*
3 Nec genus indecores : sine me hac 4 haud mollia fatu
Sublatis aperire 5 dolis, simul hæc 6 animo hauri.
III. *Me natam nulli 7 veterum sociare procorum*
8 Fas erat : idque omnes 9 Divique 10 hominesque ca-
nebant :
11 Victus amore tui, 12 cognato sanguine 13 victus,
14 Conjugis & mœstæ lacrymis, 15 vincla omnia rupi:
16 Promissam eripui 17 genero ; atque arma 18 impia
sumpsi. 31
IV. *19 Ex illo, qui me casus, quæ Turne, 20 sequantur*
Bella, vides : quantos 21 primus patiare labores.
22 Bis magnâ victi pugna, vix urbe tuemur
Spes Italas : 23 recalent nostro Tiberina 24 fluenta 35
Sanguine adhuc, campique ingentes 25 ossibus albent.
26 Quò referor toties ? quæ 27 mentem insania mutat ?
V. *Si, Turnus exstincto, 28 socios sum 29 accire paratus,*
Cur non 30 incolumi potius 31 certamina tollo ?
Quid 32 consanguinei Rutuli, quid cætera dicet 40
33 Italia ? ad mortem si te (34 fors dicta 35 refutet)
36 Prodiderim, natam & connubia nostra petentem ?
VI. *Respice 37 res bello varias :* VII *miserere parentis*

1 Liberalii, id est, juvabo te opibus meis ad alias nuptias.
2 Virgines nubiles, præter Laviniam.
3 Non habentes genus inhonestum, sed nobile & honestum.
4 Res non leves seu frivolas ad fandum, sed graves & magni momenti.
5 Fraudibus & verborum ambagibus.
6 Omni attentione animadverte. 7 Qui priùs eam conjugem petierant 8 Fatis permissum erat. 9 Fauni oraculum & vates : redi ad l. 7. 10 Augures & aruspices vaticinabantur illud, quod non erat fas. 11 Ego tamen contra fata & responsa Deorum, *victus*, &c. 12 Cognatione. Venilia enim, mater Turni, erat soror Amatæ, uxoris Latini. 13 Epanalepsis. 14 Amatæ. 15 Fœdera cum Æneâ icta. 16 Filiam. 17 Æneæ. 18 Quòd, prohibentibus Diis, ea induerit. 19 Post illud tempus & factum. 20 Persequantur. 21 Præcipuus. 22 Semel, occiso Mezentio l. 10. iterùm, Camilla cæsa l. 11. 23 Ob repetitam cladem, quasi secundò calent. 24 Flumina. 25 Nostrorum sc. qui insepulti relicti sunt. 26 In quam sententiam reducor, id est, cur semel non ausim dicere, quod sæpè sensi ? 27 Ut, quos rectè deliberaverim, exequi non audeam ? 28 Regni. 29 Trojanos. 30 Turno. 31 Cur non dirimo litem ? Argumentatur, citra bellum se debuisse sibi Trojanos adjungere. 32 Laviniæ per Amatam. 33 Gens Itala. 34 Quod omen avertant Superi. 35 Irrita faciat. 36 Exposuerim ac porrò dederim. 37 Incertos belli exitus, & quos supra dixerat casus.

1 Dauni senioris. Pathos ab ætate: de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 3.
2 Propter absentiam & periculum tuum.
3 Tua.
4 Separat.
5 Latini.
6 Quæ furoris remedia sperabat Latinus, sedatam orationem & rationes ponderosissimas adaugent illa ægrum turbatum, que Turni animum.
7 Dum illi mederi conatur.

1 *Longævi, quem nunc* 2 *mœstum* 3 *patria Ardea longè*
4 *Devidit. Haudquaquam* 5 *dictu violentia Turni* 45
Flectitur: ex superat magis, 6 *ægrescitq;* 7 *medendo.*
Vt primùm fari potuit, sic incipit 8 *ore:*
Quam pro 9 *me curam geris, hanc precor,* 10 *optime,*
11 *pro me*
Deponas, lethumque sinas pro laude 12 *pacisci.*
13 *Et nos tela, pater,* 14 *ferrumq; haud debile dextrâ* 50
Spargimus, & 15 *nostro sequitur de vulnere sanguis.*
16 *Longè illi Dea mater erit, quæ nube* 17 *fugacem*
18 *Fœmineâ tegat, &* 19 *vanis sese occulat umbris.*
At 20 *regina* 21 *nova pugnæ conterrita sorte*
Flebat, & 22 *ardentem generum moritura tenebat:* 55
Turne, per has ego te lacrymas, 23 *per, si quis Amata*
Tangit honos 24 *animum: (spes tu nunc una* 25 *senecta,*
26 *Tu requies* 27 *miseræ; decus, imperiumq; Latini*
28 *Te penes; in te omnis* 29 *domus* 30 *inclinata* 31 *recumbit)*
Vnum oro, desiste manum 32 *committere Teucris.* 60
33 *Qui te cunq; manent* 34 *isto certamine casus,*
Et me, Turne, manent: simul 35 *hac invisa relinquam*
36 *Lumina, nec* 37 *generum Æneam captiva videbo.*

8 Expressè loqui. 9 Vita mea servanda. 10 Pater, aut rex. 11 Prò honore meo servando. 12 Eligere. 13 Etiam nos, non solùm Trojani. 14 Tela robusta. 15 A nobis illato. 16 Procul erit Æneæ; nihil illi proderit, non semper eum victori eripiet Venus. Nam ut *adesse* alicui dicitur, qui eum defendit; ita *abesse* & *longè esse*, à quo non potest præsens auxilium sperari. Sic Flor. 2, 2, 8. Longè *illis nauticæ artes*: & 2, 6, 34. Longè *illi triplex murus*. Vide quæ nos ibid. 17 Frequenter fugere solitum. 18 Velamento fœminis apto: ut in bello Trojano, cum commissus cum Diomede, nube à matre morti subtraheretur. 19 Inanibus. 20 Amata regis uxor. 21 Insolita: quia Turnus non solitus erat cum tali viro congredi. 22 Turnum quem generum esse cupiebat, vehementer incensum ad pugnam similis morituræ vel certa mori retinebat. 23 Per honorem, venerationem Amatæ. 24 Tuum. 25 Nostræ. 26 Pathos per repetitionem, quam Græci vocant Epanaphoram. Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 27 Amatæ. 28 Est in tua potestate. 29 Latini. 30 Ad ruinam. 31 Reposuit spem in te, id est, tota domus te innititur, ita columen familiæ nostræ sis. 32 Conferere cum Trojanis. 33 Mihi enim certum exstincto tibi non superesse. 34 Exspectant. 35 Cùm mortem tuam audiero. 36 Hanc vitam mihi molestam. 37 Meum.

1 *Accepit vocem lacrymis Lavinia matris,*
2 *Flagrantes perfusa genas : 3 cui plurimus ignem* 65
Subjecit rubor, & 5 calefacta per ora 6 cucurrit.
7 Indum 8 sanguineo veluti 9 violaverit ostro
Si quis ebur, vel mista 10 rubent ubi lilia multâ
Alba rosa : tales virgo dabat 11 ore colores.
12 Illum turbat amor, 13 figitque in virgine vultus: 70
Ardet 14 in arma 15 magis, paucisque affatur Amatam.
Ne quæso, ne me lacrymis, ne-ve 16 omine tanto
Prosequere, in 17 duri certamina Martis euntem,
O mater ! 18 neque enim Turno 19 mora libera mortis.
Nuncius hæc Idmon Phrygio mea dicta 20 tyranno 75
Haud placitura refer. Cùm primùm crastina 21 cœlo
Puniceis invecta rotis aurora rubebit,
Non Teucros agat in Rutulos : Teucrûm arma quiescant,
Et Rutulûm : nostro 22 dirimatur sanguine bellum :
23 Illo quæratur 24 conjux Lavinia campo. 80
25 Hæc ubi dicta 26 dedit, 27 rapiduque in tecta recessit,
Poscit equos, gaudetq; 28 tuens ante 29 ora 30 frementes,
31 Pilumno quos ipsa 32 decus dedit 33 Orithyia,
34 Qui candore nives anteirent, 35 cursibus auras.

1 Lavinia virgo, filia Latini & Amatæ, intellexit vocem matris suæ una cum lacrymis. Amata enim, non Lavinia, flebat.
2 Igneo rubore præ pudore ardentes.
3 Cui Laviniæ verecundia sive pudor ruborem generans, per genas suffuderat ardorem, aut igneum colorem.
4 Abundantissimus.
5 Per ru-

borem. 6 Dispersus est. 7 Indicum, quod albissimum est. 8 Sanguinei coloris. 9 Miscuerit. 10 Attrahentia sibi ruborem à vicinia rosarum. 11 Facie sua. 12 Turnum. 13 Postquam semel oculos in eam conjecerat. 14 Ad arma tractanda in certamine cum Æneâ. 15 Quam prius. 16 Indicio tristis exitus. 17 Rigidi, inexorabilis. 18 Non est hæc res libera & arbitrii mei : detrectare certamen non licet; eundum mihi vel ad certam mortem. 19 Dilatio mortis : siquidem moriendum est. 20 Æneæ. 21 Per cœlum, per aërem. 22 Finiatur. 23 Per tale certamen. *Ense petas : medio posuit Deus omnia campo.* Pompejus apud Lucanum l. 7. 24 Victoris. 25 Docet, quomodo se Turnus instruxerit ad pugnam, armaveritque insignibus. 26 Turnus. 27 Festinus. 28 Aspiciens eos. 29 Sua. 30 Animosè gestientes. 31 Atavo Turni. 32 Ad decus & insigne donum. Sic supra : *Quos ipsa decus sibi dia Camilla Delegit.* 33 Orithei, regis Athenarum, filia, & uxor Boreæ, qui ex equabus Erichthonii generavit equos velocissimos. 34 Λευκότεροι χιόνος θέειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοίως, Il. 10. de equis Rhesi 35 Velocitate ventos.

Circumstant 1 *properi auriga, manibusq; 2 lacessunt* 38
3 *Pectora* 4 *plausa aevis, & colla* 5 *comantia pectunt.*
Ipse dehinc auro 6 *squalentem,* 7 *alboque* 8 *orichalco*
Circumdat loricam humeris: simul aptat 9 *habendo*
Ensemque, clypeumque, & rubrae 10 *cornua cristae:*
Ensem, quem Dauno 11 *ignipotens Deus ipse* 12 *parenti*
Fecerat, & 13 *Spygiâ* 14 *candentem tinxerat undâ.* 92
Exin, quae mediis ingenti 15 *adnixa columnae*
Aedibus astabat, 16 *validam vi corripit hastam,*
17 *Actoris Aurunci spolium,* 18 *quassatque trementem* 94
Vociferans. 19 *Nunc, ô* 20 *nunquam fructrata vocatus*
Hasta meos, 21 *nunc tempus adest: te maximus* 22 *Actor,*
Te Turni nunc dextra gerit: da sternere 23 *corpus,*
Loricamque manu valida lacerare 24 *revulsam*
25 *Semiviri Phrygis, & foedare in pulvere crines*
26 *Vibratos calido ferro, myrrhaque madentes* 100
27 *His* 28 *agitur furiis, totoque ardentis ab ore*
29 *Scintillae absistunt: oculis micat* 30 *acribus ignis.*
31 *Mugitus veluti cùm prima in praelia taurus*
Terrificos ciet, atque irasci in cornua tentat.
Arboris obnixus trunco, ventosque lacessit
32 *Ictibus, & sparsa ad pugnam praeludit arena.*

1 Agasones properare & urgere parati.
2 Provocant ad cursum & animositatem.
3 Equorum.
4 Palpata.
5 Pilosa.
6 Aureis laminis contextam, in speciem squammarum dispositis.
7 Respectu auri, id est, paulò pallidiore.
8 Ὀρείχαλκος, quasi dicas, montanum. 9 Ad habendum, id est, habilem facit, ut congruè possit inhærere. 10 Comas. 11 Vulcanus. 12 Turni. 13 Qua inconsumptibilem effecerat. 14 Cùm ipsum temperaret. 15 Incumbens. 16 Valdè fortem & magnam. 17 Dono acceptam 18 Actore Aurunco, quam tamen ille inter alia spolia detraxerat cuipiam hosti. 18 Quassando trementem facit hastam. 19 Ita equum suum alloquitur Mezentius sub exitu l. 10. 20 Quæ semper perfecisti meas invocationes & desideria mea, ad quæ te vocavi. 21 Quo tui egebo. 22 Aliquando gessit. 23 Æneæ. 24 A corpore. 25 Trojani Æneæ mollis & effœminati. *Et nunc ille Paris cum semiviro comitatu*, &c. Hiarbas supra l. 4. 26 Crispatos calamistro, & unguento delibutos ex myrrhâ facto. 27 Ut hastam alloqueretur, quasi rationem habentem. 28 Furnus. 29 Signa ardoris diffunduntur, id est, inflammatur facies ejus. 30 Acrimoniæ indicibus, id est, scintillant oculi. Ovid. 3 de Arte: *Ora tument iræ, nigrescunt sanguine venæ, Lumina Gorgonio sævius angue micant.* 31 Præludit pugnæ mugitu, experiendo cornua ad arboris truncum, tanquam ad palum se exercendo, ventilatione, & arenâ pedum pulsu sparsâ: vide l. 3. Georg. ubi hi versus. 32 Corpuum.

Nec

Nec minùs interea 2 *matérnis* 3 *ſævus in armis*
Æneas acuit 4 *Martem, & ſe* 5 *ſuſcitat iràm,*
6 Oblato gaudens 7 *componi fœdere bellum.*
Tum ſocios, 8 *mœſtique metum ſolatur Iúli,*
9 Fata docens : regique jubet reſponſa Latino
Certa referre viros, & 10 *pacis dicere* 11 *leges,*
12 Poſtera 13 *vix ſummos ſpargebat lumine montes*
Oría dies, cùm primùm alto ſe 14 *gurgite tollunt*
Soli; equi, 15 *lucemque* 16 *elatis naribus efflant:*
Campum 17 *ad certamen magnæ ſub mœnibus urbis*
18 *Dimenſi Rutulique viri, Teucrique parabant:*
In 19 *medioque* 20 *focos, &* 21 *Diis communibus aras*
22 *Gramineas : alii* 23 *fontemque ignemque ferebant,*
Velati 24 *lino, &* 25 *verbena tempora vincti.*
26 Procedit legio 27 *Auſonidûm,* 28 *pilataq;* 29 *plenis*
Agmina ſe 30 *fundunt* 29 *portis:* 31 *hinc Troius omnis*
Tyrrhenuſque ruit variis exercitus 32 *armis:*
Haud ſecùs inſtructi 33 *ferro, quam ſi aſpera Martis*
Pugna 34 *vocet : nec non mediis in millibus ipſi*
Ductores auro volitant, 35 *oſtroque decori,*
Et 36 *genus Aſſaraci, Mneſtheus, & fortis Aſylas,*
37 Et Meſſapus, equúm domitor, Neptunia proles.
Utque dato ſigno ſpatia in ſua quiſque receſſit,

1 Quàm Turnus.
2 Quæ matrem ei impetraverat à Vulcano l. 8.
3 Fortis.
4 Acuit ſe ad futurum certamen.
5 Ad pugnam.
6 Ut ſingularitèr certet cum hoſte,
7 Finiri. Sic. l. 1.
Aitè diem clauſo componet *veſper Olympo.*
8 Ob periculum, in quod pater ſe immiſurus erat.
9 Eſſe in fatis, ut ab ipſius victoriâ Urbi & Imperio æterno jaciantur fundamina.
10 Inundæ.
11 Conditiones.
12 Poſtridie ejus diei.
13 Vix illuxerat dies. Sic. 4. Æn. *Et jam prima novo ſpargebat lumine terras, Tithone croceum linquens Aurora cubile.*
14 Maris.
15 Claritatem diei. Ennius: *fundunt elatis naribus lucem.* ἔκτυε πῦρ πνέοντες. Pindarus Ode 7. Olymp. *ignemque vomentes.* Ovid. 2. Met.
16 Erectis ad ortum.
17 Sc. *aptum.*
18 Dimetientes, & percerta ſpatia inter ſe dividentes.
19 Campi.
20 Aras ad quas præſentibus Diis, fœdus percutiebatur.
21 Utriuſque gentis Diis, & neutri partium plus, quàm alteri, faventibus, futuris ſc. fœderum utrimque teſtibus. Sic. l. 5. *Adhibete penates Et patrios epulis, & quos colit hoſpes Aceſtes*: quamvis aguoſcam aliàs & Deos communes eſſe Martem, Bellonam, Victoriam.
22 E cespitibus factas.
23 Aquam. Synecdoche. Adhibita in fœderibus feriendis Aqua, & Igni, ſicut etiam arcendi à ſocietate interdicebantur aquâ & igni.
24 Lineâ veſte. Pro more ſacrorum, ubi pura & candida omnia, ſociales, cognitores arbitrique pacis & belli, lineis induti veſtibus.
25 Herba pura, ſacra.
26 In campum.
27 Auſonidarum.
28 Pilis, id eſt, teli; utentis.
29 Quantos portæ effundere poſſunt.
30 Effundunt.
31 Deinde.
32 Inſtructus.
33 Ferreis armis. Al. *bello.*
34 Eos ad certamen.
35 Aurata purpura infignes.
36 Duo filii Aſſaraci.
37 Hoc eodem verſu bis antea uſus eſt, ſemel l. 7. atque iterum l. 9.

1 *Defigunt tellure hastas, & scuta reclinant.*
Tùm 2 *studio effusæ matres, &* 3 *vulgus inermum,*
Invalidique senes, tures & tecta deorum
Obsedêre: alii portis sublimibus astant.
4 *At Iuno ex summo, qui nunc Albanus habetur,*
(5 Tunc quoque nomen erat, neque honos, aut gloria monti)
Prospiciens tumulo, campum spectabat, & ambas
Laurentum, Troumque acies, urbemque Latini.
Extemplò Turni sic est affata 6 *sororem,*
7 Diva Deam, 8 *stagnis quæ fluminibusque sonoris*
Præsidet: (9 hunc illi rex ætheris altus honorem
Iuppiter, ereptâ pro 10 *virginitate, sacravit)*
11 *Nympha,* 12 *decus fluviorum, animo gratissima nostro,*
Scis, ut te 13 *cunctis* 14 *unam, quæcunque Latina*
Magnanimi Iovis 15 *ingratum ascendêre cubile,*
Prætulerim, 16 *cœlique libens in parte locârim:*
Disce tuum (17 ne me incuses) Iuturna, dolorem.
18 *Quà visa est fortuna pati, Parcaque sinebant*
19 *Cedere res Latio, Turnum, & tua mœnia texi:*
Nunc 20 *juvenem* 21 *imparibus video* 22 *concurrere fatis.*
23 *Parcarumq; dies, &* 24 *vis inimica propinquat.*
25 *Non pugnam aspicere hanc oculis, non fœdera possum.*

1 Militès deorsum figunt. Sic Il. 3. παρὰ δ' ἔγχεα μακρὰ πήγνυν: & ἔστησαν πεπαλαιμένοι ὀβελοῖσιν.

2 Cupiditate videndi.

3 Puerorum.

4 Ad Deorum consilium transitio, ut fœdus aliquâ vi disturbetur.

5 Alba enim, à quâ mons Albanus nomen accepit, post mortem Æneæ ab Ascanio condita est, teste Livio l. 1.

6 Iuturnam. 7 Dea divam Hypallage, *Divi* enim assumpti sunt, *Dii* æterni. Quin & Juno Diva, quia Jupiter Divus: sub Divo vel Dio, id est sub Jove. 8 Italiæ: numen quippe fontis juxta Nimicum fluvium. 9 Ut Nympha sit. 10 A meritis. 11 Nymphæ, id est, fontes omnes sub Junonis, id est, aëris præsidio sunt, ex causa naturali. 12 Vel a salubritate, utpote cujus aqua ægrotis medetur: vel à sanctitate: hinc enim aqua ad omnia sacrificia Romam allata. 13 Pellicibus Latinis. 14 Solam. 15 Eis minimè profuturum. 16 Divinitatis. Huic Deæ Lutatius Catulus templum fecit in Campo Martio. 17 Quod non tibi significaverim. 18 Quatenus à fortuna & fatis concessum est, ego protexi fratrem tuum & urbem. 19 Succedere populo Latino. 20 Turnum. 21 Æneæ plus, quàm ipsi faventibus. 22 Concursurum esse. 23 Periodus vitæ à Parcis constituta. 24 Fatalis necessitas Turno adversa, cui mortem minatur, instat. 25 Ἐπεὶ οὔπω πλήσω' ἐν ὀφθαλμοῖσιν ἐμοῖσιν Μαχεσάμενον φίλον υἱὸν ἀμυνέμεν υἱέϊ Μηιόνος. Priamus 3. Il. quia & amica numina moriturum deserere dicuntur.

Tu,

Tu, pro germano si quid 1 *præsentius audes,*
2 *Perge, decet; forsan* 3 *miseros* 4 *meliora sequentur.*
5 Vix ea: cùm lacrymas oculis Iuturna profudit,
Terque quaterque manu pectus percussit 6 *honestum.*
7 Non lacrymis hoc tempus, (ait Saturnia Iuno) 156
Accelera, & fratrem, si quis modus, 8 *eripe morti:*
Aut tu bella 9 *cie, conceptumq;* 10 *excute fœdus.*
Auctor 11 *ego audendi. Sic* 12 *exhortata, reliquit*
13 Incertam, & tristi 14 *turbatam vulnere mentis.* 160
Interea 15 *reges (ingenti* 16 *mole Latinus*
17 Quadrijugo vehitur curru, cui tempora 18 *circùm*
19 Aurati bis sex radii fulgentia 18 *cingunt,*
Solis avi specimen: bigis 20 *it Turnus in* 21 *albis,*
Bina manu lato 22 *crispans hastilia ferro.* 165
23 Hinc pater Æneas, 24 *Romanæ stirpis origo.*
25 Sidereo 26 *flagrans clypeo, & 27 cœlestibus armis,*
Et juxtà 28 *Ascanius, magnæ spes altera Romæ)*
Procedunt castris: 29 *puraque in veste sacerdos*
30 Setigeræ fœtum suis, intonsamq; videntem 170
Attulit, admovitque 31 *pecus* 32 *flagrantibus aris.*
33 Illi ad surgentem conversi lumina Solem,

1 Felicius; efficacius
2 Persevera, & perfice id, quia decet.
3 Bis victos.
4 Ne fortè possit fatorum ordo mutari.
5 Vix ea fata est Juno, cum tota in lacrymas solvitur.
6 Pulchrum.
7 Congruit, indiget.
8 Libera à Morte.
9 Concita.
10 Rejice abs te.

11 Ero, aut esse volo. 12 Juturnam. 13 Quid agit. 14 Perculsam. 15 Latinus & Turnus ex una parte, & Æneas & Ascanius ex alterâ Docet, quomodo reges, ictûri fœdus, convenerint; & primo quibus verbis Æneas usus sit. 16 Pompa & comitatu. 17 Quaternis equis tracto. 18 Circum cingunt. 19 Corona radios habens 12 referens, signa Zodiaci, argumentam generis sui, cui mater erat Circe, filia Solis. 20 Invehitur. 21 Quod essent de genere equarum Erichthonii. 22 Vibrans coruscans, κραδαίων: versus hic habetur 1. Æn. 23 Ex hâc parte. 24 Nam ab eo domus Julia orta est. 25 Cœlo demissis, à Vulcano fabricatis. 26 More siderum splendente, aut divino artificio fabricato. 27 Resplendens. 28 Vehitur juxta partem. 29 καθαρᾷ ἐσθῆτι κεκοσμημένος, candida & impolluta & sacrificiis apta. *Casta placent superis, pura cum veste venite,* Tibul. 2. Eleg. 2. 30 Porcum procreatum à sue fetas gerenti, & ovem biennem nondum consam, sed adhùc crescentem, ut fœdus diu duret. Porcum in fœderibus feriendis cædi solitum nemo non novit ex Liv. l. 1. Suetonii Claud. c. 25. supra Æn. 8. *Cæsa jungebant fœdera porca.* 31 Quod feriret. 32 Incensis. 33 Reges, qui fœdus percussuri sunt, ad orientem conversi. Diis superis sacra fiebant Sole oriente, Inferis occunte.

Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisq; altaria libant.
Tum pius Æneas stricto sic ense precatur:
Esto nunc Sol testis, & hac mihi terra precanti,
Quam propter tantos potui perferre labores:
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Iuno,
Iam melior, iam, Diva, precor: tuque, inclyte Mavors,
Cuncta tuo qui bella, pater sub numine torques:
Fonteſque, fluvioſque voco, quaque æthere alti
Religio, & quæ cæruleo ſunt numina ponto:
Cefſerit Auſonio ſi fors victoria Turno,
Convenit Evandri victos diſcedere ad urbem:
Cedet Iulus agris, nec poſt arma ulla rebelles
Æneadæ referent, ferro ve hæc regna laceſſent.
Sin noſtrum annuerit nobis victoria Martem,
(Ut potius reor, & potius Dii numine firment)
Non ego nec Teucris Italos parere jubebo,
Nec mihi regna peto: paribus ſe legibus ambæ
Invicta gentes æterna in fœdera mittant.
Sacra Deoſq; dabo, ſocer, arma Latinus habeto.
Imperium ſolenne ſocer: mihi mœnia Teucri
Conſtituent, urbique dabit Lavinia nomen.
Sic prior Æneas, ſequitur ſic deinde Latinus:
Suſpiciens cœlum, tenditque ad ſidera dextram:
Hac eadem, Ænea, terram, mare, ſidera juro,

Pri hoſtiæ probatio fiebat ſparſa mola, vel è frugibus ſalſis, id eſt, farre toſto & ſale miſto. Secunda, ſeris inter cornua vel è fronte hoſtiæ avulſis vel deſectis, inde in ignem conjectis. Tertia, vino inter cornua fuſo, & è pateris in aram libato Æn. 4. & 6.

2 Forcipe.

3 Vulnerant.

4 Et imbuunt ad futurum ſacrificium altaria vino pateris ſuperfuſo.

5 Cum reſpectu hæc ad Romani fœderis morem, quem dabit Livius l. 1. *Audi Jupiter, & tu Juno, Quirine, Diique omnes cæleſtes, voſque terreſtres, voſque inferni audite*, &c. nec non fœdus Græcorum & Trojanorum Il. 3.

6 Italica.

7 Jupiter.

8 Favention, clementior ſolito jam & verè Dea fis, pre cor.

9 Regis, ſuſtines.

10 Invoco.

11 Et quicunque Dii in æthere religioſè coluntur.

12 Obteſtor omnia numina cœli, maris, terræ, & inferorum.

13 Forte.

14 Conveniens eſt & placet.

15 Nos.

16 Filius: cui regnum Italiæ ſciebat deberi.

17 Nunquam deinceps rebellabunt.

18 Pro quibus certamus, quæ ſunt Latini.

19 Hypallage. Si nobis annuerit victoriam Mars; & *noſtrum* id eſt, nobis favens.

20 Futurum.

21 Nutu & divina ſua voluntate confirment.

22 Ut dedititios.

23 Nec peto ſolus dominari.

24 Quaſi invictæ ſint.

25 Indiſſolubilia.

26 Ego fungar Pontificatu, ac religionis curam habebo.

27 Penates.

28 Jus armorum.

29 Solidum, & toto anno duraturum.

30 Recitat verba Latini ad fœdus ſanciendum.

31 Extendit.

32 Quæ juraſti.

1 *La-*

1 Lutenaq; genus duplex, 2 Ilumq; 3 bifrontem,
Vimq; Deum 4 infernam, 5 & diri ſacraria Ditis:
Audiat 6 hæc genitor, 7 qui fœdera fulmine ſancit:
8 Tangoque aras, mediosq; ignes, 9 & numina teſtor:
10 Nulla dies pacem hanc Italis, nec fœdera rumpet,
11 Quo res cunque cadent: nec me vis ulla 12 volentem
Avertet: 13 non ſi tellurem effundat in undas
Diluvio miſcens, cœlum-ve in Tartara ſolvat:
14 Vt ſceptrum hæc (dextra ſceptrum nam fortè gerebas)
Nunquam fronde levi 15 fundet virgulta, nec umbras;
Cùm ſemel in ſylvis imà de ſtirpe receſſum
16 Matre daret, 17 poſuitq; comas & bracchia ferro:
18 Olim arbos, nunc artificis manus 19 ære decoro
Inclusit, 20 patribusq; dedit 21 geſtare Latinis.
Talibus inter ſe 22 firmabant fœdera dictis,
Conſpectus in medio procerum: tùm 23 rite ſacratas
In flammam jugulant pecudes, & viſcera vivus
24 Eripiunt, 25 cumulantque 26 onerati lancibus aras.

1 Apollinem & Dianam, id eſt, Solem & Lunam.
3 Deum patrium, nec non pacis belique arbitrum.
3 Bicipitem; ob ſingularem prudentiam, quâ prævidit futura, & præterita ſcivit.
4 Quæ eſt apud inferos, Proſerpinam, Plutonem, & quantum Deorum apud inferos eſt juro. 5 Loca execrabilia immitis Plutonis. 6 Quæ dicturus ſum. 7 Qui ſanctè conſtituit & ſtabilit fœdera punitione fulminis, ſi violentur. 8 Ex ſolenni jusjurandum & preces concipientium more. 9 Deorum. 10 Nullum tempus. 11 In quemcunque ſtatum res pervenient. 12 Hæc fœdera firma & rata eſſe. 13 Sc. *avertet ulla vis.* Perpetuitatem fœderis aſſeverat, adjuncta conditione impoſſibili, quæ vim habet negationis, q. d. Diluvio prius aut machinæ hujus in Chaos reverſæ ruina interibunt omnia, quam pacis hujus fœderisque diſſolutio. 14 Quemadmodum. 15 Germinabit. 16 Terra: ut 11. Æneid. *Non jam* mater *alia tellus: vel* arbores: ut 2. Georg. *Laurus parva ſub ingenti* matris *ſe ſubjicit umbrâ.* 17 Depoſuit, amiſit frondes & ramos cuncto. Horat. Od. 7. l. 4. *Diffugêre nives, redeunt jam gramina campis, Arboribuſque comæ.* 18 Quod fuit olim arbor virens. 19 Orichalco ſplendorem auri poſſidente, ipſumque decorante. 20 Regibus. 21 Q. d. Non prius diſſolvetur hoc fœdus, quam hoc ſceptrum revirebit & frondebit. 22 Reges, Æneas & Latinus. 23 Expurgatas, probatas ſecundum ritum & ceremonias ſacrificantium. 24 Palpitantia enim & adhuc ſpirantia exta raptim evellebantur victimis, ut poſſent conſuli. Æn. 4. 25 Cumulatim oppleut. 26 Plenis & ponderoſis.

1 Refert, quomodo Iuturna, videns Rutulos, diffidentes viribus Turni, de iniquâ conditione fœderis querulos, in ſpeciem Camertis fœdera diſrumpere cohortatæ ſit. 2 Inæqualis: quia Æneas animo, ætate, experientiâ & militari ſcientiâ viſus melior: Turni verò ad aram accedentis infirmitatem proderent inceſſus ſegnis, oculi demiſſi, tabentes genæ, pallor. 3 Commotione. 4 Attentius & diligentius vident, videbantur Æneas & Turnus non habentes vires æquales. 5 Talem de eo opinionem. 6 Pathos à ſignis & geſtibus. 7 Vultu. Pathos ab habitu perſonæ. 8 Al. *subenteſque*, id eſt, tenui lanugine tectæ. 9 Turni. 10 Crebriorem fieri, & magis magiſque diſpergi. 11 De Turno. 12 Sermonem aut ſententias de Turno: aliis dicentibus eum victurum, aliis vincendum eſſe. 13 Vacillantia. 14 Per formam. 15 Viro ſtrenuo. 16 Maximè ſtrenuus erat. 17 Diſpergit. 18 Juturna, Camerti aſſimilata. 19 Pro tam arduis negotiis, in quibus certatur pro libertate patriæ. 20 Unius hominis Turni vitam periculo & alea belli objicere? 21 Æquales Trojanis. 22 Qui obſervari nobis poſſint. 23 Trojanorum ſc. qui fataliter in Italiam ſe veniſſe jactant. 24 Propter ſocietatem Mezentii. 25 Alternatim, ut, dum alter habeat, alter non habeat, id eſt, pro dimido exercitu, id eſt, ſi ſecundus quiſque noſtrum congrediatur. Illis ergo duplo plures ſumus. 26 Turnus quidem merebitur immortalitatem. 27 Morti addicit & ſacrificat ſe. 28 Transferetur, id eſt, tanquam de vivo omnes loquentur. 29 Tyrannis Phrygiis. A turpi. 30 Otioſi & ignavi. Ecl. 1. *tu Tityre* lentus *in umbrâ*, &c. Penelope Ulyſſi apud Ovid. *Hanc tua Penelope* lento *tibi mittit Ulyſſes*. 31 In campis, ubi illi congreſſuri ſunt.

1 *At verò Rutulis* 2 *impar ea pugna videri*
Iamdudùm, & vario miſceri pectora 3 *motu.*
Tùm magis, ut 4 *propiùs cernunt* 2 *non viribus æquis,*
5 *Adjuvat* 6 *inceſſu tacito progreſſus, & aram*
Suppliciter venerans demiſſo 7 *lumine Turnus,* 220
8 *Pubenteſque gena, & juvenili in corpore pallor.*
Quem ſimul ac Iuturna 9 *ſoror* 10 *crebreſcere vidit*
11 *Sermonem, & vulgi* 12 *variare* 13 *labantia corda,*
In medias acies, 14 *formam aſſimilata* 15 *Camerti,*
(Cui genus à proavis ingens, clarumque paternæ 225
Nomen erat virtutis, & ipſe 16 *acerrimus armis)*
In medias dat ſeſe acies, haud neſcia rerum,
Rumoreſque 17 *ferit varios, ac talia* 18 *fatur:*
Non pudet, ô Rutuli, 19 *cunctis pro talibus* 20 *unam*
Objectare animam? numero ne, an viribus 21 *æqui* 230
Non ſumus? en omnes, & 22 *Troës, & Arcades hic*
ſunt,
23 *Fataliſque manus,* 24 *infenſa Etruria Turno:*
25 *Vix hoſtem, alterni ſi congrediamur, habemus.*
26 *Ille quidem ad ſuperos, quorum* 27 *ſe devovet arâ,*
Succedet fama, vivuſque per ora 28 *feretur:* 235
Nos, patria amiſſa, 29 *dominis parêre ſuperbis*
Cogemur, qui nunc 30 *lenti conſedimus* 31 *arvis.*

Talibus

Talibus 1 *incensa est juvenum sententia* 2 *dictis,*
Iam magis atque magis, 3 *serpitque per agmina murmur.*
Ipsi Laurentes mutati, ipsique Latini,
Qui sibi jam requiem pugnæ, rebusque salutem
Sperabant, nunc arma volunt, fœdusque precantur
4 *Infectum, &* 5 *Turni* 6 *sortem miserantur iniquam.*
His 7 *aliud majus Iuturna adjungit, & alto*
Dat 8 *signum cœlo: quo* 9 *non præsentius ullum*
Turbavit mentes Italas, 10 *monstroque fefellit.*
Namque volans 11 *rubra fulvus* 12 *Iovis ales in* 13 *æthra,*
13 *Littoreas agitabat aves, turbamque* 14 *sonantem*
Agminis aligeri, subitò cùm 15 *lapsus ad undas*
Cygnum excellentem 16 *pedibus rapit* 17 *improbus uncis.*
Arrexêre animos Itali, cunctæque volucres
18 *Convertunt clamore fugam (mirabile visu)*
Ætheraque obscurant pennis, 19 *hostemque per auras*
20 *Facta nube premunt: donec vi* 21 *victus & ipso*
22 *Ponderedefecit,* 23 *prædamque ex unguibus ales*
Projecit 24 *fluvio, penitusque in* 25 *nubila fugit.*
Tùm verò 26 *augurium Rutuli clamore* 27 *salutant,*
28 *Expediuntque manus: primusque Tolumnius augur,*
Hoc erat, hoc votis (inquit) quod sæpè 29 *petivi,*
30 *Accipio agnoscoque Deos:* 31 *me, me duce, ferrum*
Corripite, ô Rutuli, 32 *quos improbus* 33 *advena bello*
Territat, invalidas ut aves, & littora vestra

1 Ad dirumpendum fœdus.
2 Iuturnæ sub specie Camertis.
3 Sc. fœdum esse, Turnum solum pro omnium libertate dimicare.
4 Ut sit non factum, aut annihilatum.
5 Qui solus contra fortiorem se dimicaturus sit.
6 Conditionem.
7 Portentum.
8 Prodigium in aëre.
9 Non efficacius, quia opportunum vel ex mandato Junonis

suprà: *Tu pro germano si quid* præsentius *audes, Perge.* Al. *præstantius.* 10 Augurio, sed futili, & sinistre excepto expositoque. 11 Summa aëris regione, prope Ignem. 12 Aquila. 13 In littore versari solitas. Has ipsi interpretabantur Rutulos, aquilam Æneam. 14 Bene sonantium, id est, canentium avium, id est, cygnorum. 15 Ales Jovis. 16 Unguibus. 17 Immaniter. 18 Redeunt cum clamore, sicut in exercitu solet fieri. 19 Aquilam; cui Æneam comparat, & Turnum cygno, à suis eripiendum. 20 Densitate alarum multarum factâ. 21 Ales. 22 Arduitas negotii. 23 Cygnum. 24 In fluvium. 25 Obscurum aërem. 26 Per Iuturnam fraude oblatum. 27 Venerantur; & ratum esse cupiunt. 28 Aptant ad pugnam. 29 Desideravi. 30 Ratum habeo & agnosco favorem Deorum erga nos. Augurium oblativum in impetrativum vertit, sinistrè interpretatus. 31 Epizeuxis. 32 Consilium perversum consultori pessimum fuit. Aquilam interpretatur Æneam Italica littora vastantem: littoreas volucres, Rutulos; cygnum, Turnum. 33 Æneas.

1 Populatur ac deprædatur. 2 Sicut aquila perit. 3 Mari: sicut aquila penitus in nubila fugit. 4 Turnum. 5 Tolumnius augur. 6 Hasta cornea. Sic supra l. 9. *Volat Itala* cornus. Materia pro materiato. Nam cornus, cùm lignum habeat durissimum, haltis aptissima est: & *bina bello cornus.* G. org. 2. 7 Lævita. 8 Iis. 9 Fit.

Vi 1 *populat: 2 petet ille fugam, penitusq; 3 profundo*
Vela dabit: vos unanimi densate catervas,
Et 4 regem vobis pugnâ defendite raptum. 265
5 Dixit, & adversos telum contorsit in hostes.
Procurrens: sonitum dat stridula 6 cornus, & auras
7 Certa secat: simul 8 hoc, simul ingens 9 clamor, & omnes
Turbati 10 cunei, calefactaq; corda tumultu.
Hasta volans, ut fortè novem pulcherrima fratrum
Corpora 11 constiterant contrà, quos 12 fida crearat
Vna tot Arcadio conjux Tyrrhena Gylippo:
Horum 13 unum 14 ad medium, teritur quà 15 sutilis 16 alvo
Balteus, & 17 laterum junctura fibula mordet,
Egregium forma juvenem & fulgentibus armis, 275
Transadigit costas, fulvaq; 18 extendit arena.
At fratres, animosa 19 phalanx, accensaq; 20 luctu,
Parsgladios stringunt manibus: pars 21 missile ferrum
Corripiunt, 22 caciq; 23 ruunt: quos agmina contra
Procurrunt Laurentum: hinc 24 densi rursùs 25 inundant
Troës, 26 Agyllinique, & 27 pictis Arcades armis.
Sic omnes amor 28 unus habet, 29 decernere ferro.
Diripuêre 30 aras: it 31 toto turbida cœlo
32 Tempestas telorum, ac 33 ferreus 34 ingruit imber:
Craterasq; 35 focosq; 36 ferunt, 37 fugit ipse 38 Latinus,

9 Fit. 10 Peditum ordines in formam cunei redactorum. *Cuneus* propriè instrumentum ferreum est, quo ligna finduntur: à cujus similitudine peditum multitudo dicitur *Cuneus*, quæ prima fronte angustior quidem, sed paulatim latior procedit. 11 Simul steterant ex adverso. 12 Fidelis marito suo. 13 Uni. 14 Circa umbilicum. 15 Consutus. 16 Juxti alvum. 17 Quâ fibula morsu jungit latera baltei. 18 Extensum prosternit eum. 19 Conserta & instructa turba ad modum phalangis Macedonicæ. 20 Dolore fratris occisi. 21 Jaculum ferreum. 22 Excæcati ac perciti furore, salutis improvidi. 23 In hostem. 24 Stipati & se in unum comprimentes. 25 More undarum irruunt. 26 Cærites, ab Agylla urbe missi. l. 7. 27 Insignitis. 28 Uniformis. 29 Utri fortiores sint armis. 30 Ad fœdus faciendum exstructas. In bello neque sacris, neque profanis parcitur. 31 Turbans & obscurans totum aërem. 32 Præcipitatio telorum grandis aut nivis similis. 33 Ferratorum telorum. *Hastati spargunt hastas, sic* ferreus *imber.* Ennius 8. 34 Toto cœlo. 35 In quibus fovebatur ignis sacrificiis aptus. 36 Auferunt Rutuli. 37 A tumultu belli. 38 Rex.

1 *Pul-*

1 Pulsatos referens 2 infecto fœdare 1 Divos.
Infenant alii 3 currus, 4 aut corpora saltu
Subjiciunt in equos, & strictis ensibus 5 adsunt.
Messapus regem, regisque 6 insigne gerentem
Tyrrhenum Auleſten, avidus 7 confundere fœdus. 290
8 Adverſo 9 proterret equo: 10 ruit ille 12 recedens,
Et miſer 12 oppoſiti à tergo involvitur aris
In caput, inque humeros: at fervidus advolat haſta
Messapus, teloque 13 orantem multa 14 trabali
Deſuper 15 altus equo graviter ferit, atq; ita fatur. 295
16 Hoc habet, 17 hæc 18 melior magnis data victima
Divis.
Concurrunt Itali, 19 ſpoliantque 20 calentia membra
21 Obvius 22 ambuſtum torrem 23 Chorineus ab ara
Corripit, & venienti Ebuſo, 24 plagamque ferenti,
25 Occupat os flammis: illi ingens barba reluxit, 300
26 Nidoremq; 27 ambuſta dedit: 28 ſuper 29 ipſe ſecutus
30 Caſariem læva 31 turbati corripit 32 hoſtis,
Impreſſoque genu nitens, terra 33 applicat ipſum:
34 Sic rigido latus enſe ferit: 35 Podalirius Alſum
Paſtorem, 36 primaque acie per tela ruentem 305
Enſe 37 ſequans nudo 38 ſuperimminet: 39 ille ſecuri
40 Adverſi frontem mediam mentumque 41 redacta
42 Diſjicit, & 43 ſpa ſo late 44 rigat 45 arma 46 cruore.
Olli dura quies oculos, & 47 ferreus urget

1 Simulachra Deorum violata, ex aris ſublata.
2 Non conſummato.
3 Equos: ut Georg. 1. *neque audit currus habenas.*
4 Aut ſaliunt ſuper equos.
5 Præſto ſunt.
6 Diadema.
7 Diſturbandi.
8 Ex adverſo objecto.
9 Procul terret.
10 Præceps cadit.
11 Recedere parans.
12 Quia invenit

aras oppoſitas. 13 Auleſten. 14 Ingenti inſtar trabis. 15 In equo aſto. 16 Vulnus lethale: formula accepta ab arena & ludo gladiatorio: ubi hac voce uſus victor insultabat victo Ter. *Captus eſt.* habet. 17 Eſt. 18 Quàm porcus, qui fuiſſet in fœdere cæſus. 19 Diademate. 20 Adhuc palpitantia. 22 Obviam veniens. Docet, quæ reliqua ſublecuta ſit pugna, & quomodo vulneratus ſit Æneas. 22 Facem circumuſtam. 23 Alterius Chorinei, cæſi ab Aſylo, lib. 9. meminit. Vide Macrob. Sat. l. 5. c. 15. 24 Inferenti, aut inferre volenti vulnus. 25 Impedit. 26 Fœtorem. 27 Circumuſta. 28 Inſuper. 29 Chorineus. 30 Capillos. 31 Flammis. 32 Ebuſi. 33 Admovet. 34 Applicito terræ. 35 Etiam de parte Æneæ. 36 In. 37 Perſequens. 38 Eminenter ſuper illum incumbit. 39 Superimminens Podalirius, aut potius Alſus reſtans, ubi fugere amplius non poterat. 40 Oppoſiti & contrastantis. 41 Retrorſum ducta, ut fortius feriret. 42 Diſcidit. 43 Sparſim effundo. 44 Madefacit. 45 Interfecti. 46 Al. *cerebro*: ut l. 9. *arma cruenta cerebro.* 47 Durus & imperturbabilis. Hom. 22. Il. κορυθαίολον Ἕκτορα.

1 Somnus, in æternam clauduntur 2 lumina 3 noctem.
At pius Æneas dextram tendebat 4 inermem, 311
5 Nudato capite, atque 6 suos clamore vocabat.
Quò ruitis? quæve ista 7 repens discordia surgit?
O cohibete iras: ictum jam fœdus, & omnes
Composita 8 leges: mihi jus 9 concurrere soli. 315
10 Me sinite, atque auferre 11 metus: ego fœdera 12 faxo
Firma 13 manu: 14 Turnum jam debent hæc mihi
15 sacra.
Has inter voces, media inter talia verba,
Ecce, 16 viro stridens alis allapsa sagitta est: 319
17 Incertum, qua 18 pulsa manu, quo 19 turbine adacta:
Quis 20 tantam Rutulis laudem, casus-ne, Deus-ne
Attulerit; 21 pressa est insignis gloria facti,
Nec sese 22 Ænea jactavit 22 vulnere quisquam.
23 Turnus ut Æneam cedentem ex agmine vidit,
24 Turbatosq; duces, 25 subita spe 26 fervidus ardet: 325
Poscit equos, atque arma simul, saltuque superbus
27 Emicat in 28 currum, & manibus 29 molitur habenas.
Multa virûm 30 volitans dat fortia corpora letho:
31 Semineces volvit multos, aut agmina curru
Proterit, aut 32 raptas fugientibus ingerit hastas. 330
Qualis apud 33 gelidi cùm flumina concitus 34 Hebri
Sanguineus Mavors clypeo 35 increpat, atque furentes

1 Mortem Poëtæ noctem, soporem, somnum vocant. Est enim consanguineus Lethi sopor. Catul. *Soles occidere & redire possunt, Nobis cùm semel occidit brevis lux, Nox est perpetuò una dormienda.* 2 Ejus, 3 Caliginem, id est, mortem obiit. 4 Quo in fœdere faciendo admoneret omnes pacis. 5 Ut agnoscerentur. Alludi volunt ad Julium Cæsarem, qui, ut obequitans à suis agnoscerentur, suos; alloqueretur nudato capite processit in aciem, ut suos in prælium revocaret: quod & factitabant alii Imperatores, Cyrus, Annibal, Masinissa, Æmilius, Adrianus, aliique. 6 Utrumque exercitum jam suum vocabat. 7 Repentina. Al. *recens.* 8 Conditiones pacis aut fœderis. 9 Cum Turno. 10 Solum concurrere. 11 Quos infertis. 12 Faciam. 13 Victo sc. hoste capitali. 14 Vitam Turni. 15 Sacrificia à Turno violata. 16 In virum Æneam. 17 Autor vulneris ignotus est: creditur tamen submissus aliquis à Juturna, ex incusatione Jovis, infrà: *Mortalin' decuit violari vulnere divum?* & Junonis responso, *Juturnam misero fateor, succurrere fratri Suasi, & pro vitâ majora audere probavi: Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum.* 18 Allapsa sit. 19 Impetu, aut tormento. 20 Ut Æneas vulneratus sit. 21 Suppressa, ignorato autore. 22 Quod Æneam vulneraverit. 23 Iuducit Æneam propter vulnus illatum à bello destitisse. 24 Animo consternatos. 25 Subitò ortâ. 26 Incensus. 27 Eminenter pervenit. 28 Undè depugnaret. 29 Cum molimine regit. 30 Percurrens celeriter. 31 Semiocciscos prosternit. 32 Celeriter correptas. 33 Nivibus. 34 Fluvii Thraciæ. 35 Crepare facit ac resonare illisa clypeo hasta.

Bella

Bella movens, immittit equos : 1 illi aquore aperto
Ante 2 Notos Zephyrumque 3 volant : gemit 4 ultima pulsu
5 Thraca 6 pedum : circumque 7 atræ Formidinis ora,
Iraque, Insidiaque, Dei 8 comitatus, 9 aguntur.
10 Talis equos alacer media inter prælia Turnus
Fumantes sudore quatit (miserabile !) cæsis
Hostibus insultans : spargit rapida 11 ungula rores
Sanguineos, mistaque cruor calcatur arena.
Iamque neci 12 Sthenelumque dedit, Thamirymque, Philumque :
13 Hanc 14 congressus, & 15 hunc, 16 illum eminùs : eminùs ambos
17 Imbrasidas, Glaucum atque Ladem : quos Imbrasus ipse
Nutrierat Lycia, paribusque 18 ornaverat armis,
Vel 19 conferre manum, vel 20 equo prævertere ventos:
21 Parte alia, media Eumedes in prælia fertur,
22 Antiqui proles bello 23 præclara Dolonis,
24 Nomine avum referens, 25 animo, 26 manibusque parentem :
27 Qui, quondam castra ut Danaûm speculator adiret,
28 Ausus 29 Pelidæ 30 pretium sibi poscere curtus.
Illum 31 Tydides alio pro talibus ausis
Affecit 32 pretio : 33 nec equis aspirat Achillis.
Hunc procul ut 34 campo Turnus conspexit aperto,
Antè levi jaculo longum per 35 inane secutus,
36 Sistit equos bijuges, & curru desilit, atque
Semianimi lapsoque supervenit, & pedecollo —
Impresso, dextra mucronem 37 extorquet, & alto
38 Fulgentem 39 tinxit 40 jugulo, atq; hac insuper addit:

1 Equi jam immissi.
2 Rapidissimos ventos.
3 Cursu prævertunt.
4 Tota & ad ultimam usque oram.
5 Θράκη. Thracia.
6 Equorum.
7 Perniciosæ.
8 Dignus Marte comitatus, Formido, Ira, Insidiæ. Iliade vero 4. Δεῖμος τ' ἠδὲ φόβος, ἔρις ἄμοτον μεμαυῖα, Ἀρηος ἀνδροφόνοιο κασιγνήτη ἑτάρητι.
9 Impelluntur.
10 Qualis Mars.
11 Equorum.
12 Tres Trojanos. 13 Sthenelum. 14 Cominus. 15 Thamyrim. 16 Pholum. 17 Imbrasi filios. 18 Ab infantia. 19 Invadere. 20 Celeriter effugere. 21 Turno. 22 Nobilis aut annosi. 23 Inclyta. 24 Quia & avus ejus, pater Dolonis, Eumedes dictus erat. 25 Animositate. 26 Rebus præclarè gestis. 27 Dolon, missus speculatum res Græcorum, à Diomede & Ulysse interceptus, cæsusque fuit. 28 Fuerat. 29 Pelei filii. 30 In mercedem. 31 Diomedes, Tydei filius. 32 Mercede, pœna alia : quia occidit eum. 33 Nec ausus est aspirare ad equos Achillis habendos. 34 In. 35 Aërem, qui inanis putatur. 36 Stare facit. 37 Vi expellis. 38 Prius. 39 Imbuit mucronem extortum. 40 Occisi.

1 Agros, quos ſperaſti tibi tuiſque, tanquam victoribus, dividendos.
2 Italiam.
3 Proſtratus.
4 Provocare.
5 Auferunt à me.
6 Q. d. proſternuntur exangues.
7 Eumedi.
8 Trojanum.
9 Ad inferos.
10 Ferocis, qui ſeſſorem facile ſternit atque excutit: vel, calcitronis.
11 De.
12 Meminit hic noſter

1 *Enagros, & quam bello, Trojane, poſiſti,*
2 *Heſperiam metire* 3 *jacens: hæc præmia, qui me* 360
Ferro auſi 4 *tentare,* 5 *ferunt: 6 ſic mœnia condunt.*
7 *Huic comitem* 8 *Buten, conjectâ cuſpide,* 9 *mittit:*
Chloreaque, Sybarimque, Daretaq; Therſilochumque,
Et 10 *oſternacis equi lapſum* 11 *cervice* 12 *Thymœten.* 364
Ac velut 13 *Edoni Boreæ cùm ſpiritus alto*
Inſonat 14 *Ægæo, ſequiturque ad littora* 15 *fluctus.*
Quà 16 *venti incubuêre,* 17 *fugam dant nubila* 18 *cœlo.*
Sic Turno, quacunque viam ſecat, agmina cedunt,
19 *Converſæque ruunt acies: fert impetus* 20 *ipſum,*
Et criſtam 21 *adverſo curru quatit aura* 22 *volantem.*
23 *Non tulit inſtantem* 24 *Phegeus, animiſque* 25 *frementem:* 71
Objecit ſeſe ad currum, & ſpumantia 26 *frænis*
Ora 27 *citatorum dextra contorſit equorum.*
Dùm 28 *trahitur, pendetque jugis:* 29 *hunc* 30 *lata retectum*
Lancea conſequitur, rumpitque infixa 31 *bilicem* 375
Loricam, & ſummum 32 *degustat vulnere corpus.*
33 *Ille tamen clypeo* 34 *objecto converſus in* 35 *hoſtem*
Ibat, & auxilium 36 *ducto mucrone petebat;*
Quem 37 *rota præcipitem, &* 38 *procurſu concitus axis*
Impulit, effuditque ſolo: Turnuſque 39 *ſecutus,* 380
Imam inter galeam, ſummi thoracis & 40 *oras,*
41 *Abſtulit enſe caput,* 42 *truncumque reliquit* 43 *arena.*

Poëta l. 2 Thymœtæ, qui primus equum intra muros duci hortabatur, & arce locari. 13 Thracii; nam *Edon* mons eſt Thraciæ. 14 Mari. 15 Ægæi maris. 16 Flatus Boreæ. 17 Boreas enim nubila diſſipat, cœlum ſerenat. 18 Per aërem, id eſt, quemadmodùm nubes & procellæ aquarum diffugiunt à facie impetuoſiſſimi venti. 19 In fugam. 20 Turnum. 21 Ex adverſo veniente. 22 Celeriter agitatam. 24 Non eſt perpeſſus Turnum inſtantem ſibi aut aliis. 24 Vir Trojanus. 25 Ferocientem. 26 Contrahendo frena. 27 Concitatorum. 28 Namque dùm equos torquet ac trahit, ipſe trahitur & pendet jugis equorum. 29 Phegea. 30 Latum ferrum habens. 31 Duabus laminis ſeu ordinibus ſquammarum conſtantem. 32 Leviter lauciat ſuperficiem corporis, id eſt, cutem. 33 Phegeus. 34 Contra ictus. 35 Turnum. 36 Nudato. 37 Currus. 38 Procurrendo concitatus. 39 Cadentem. 40 Extremitates, id eſt, ſecando cervicem, ubi ima pars galeæ fere conjungitur loricæ ſeu thoraci: quamvis thorax in pectore propriè ſit. 41 Illi. 42 Truncatum & multùm corpus. 43 In.

Atque ea dùm campis victor dat funera Turnus,
Interea Æneam Mneſthens, & fidus Achates,
Aſcaniuſque 1 comes caſtris 2 ſtatuêre 3 cruentum,
4 Alternos longâ nitentem 5 cuſpide greſſus.
6 Sævit, & infractâ luctatur 7 arundine telum
Eripere, 8 auxilioque viam, quæ proxima, poſcit:
Enſe 9 ſecent lato vulnus, 10 telique latebram
Reſcindant penitùs, ſeſeque in bella remittant.
Iamque 11 aderat 12 Phœbo ante alios dilectus Iapis
13 Iaſides, 14 acri quondam 15 cui captus amore
Ipſe ſuas artes, ſua 16 munera lætus Apollo,
17 Augurium, 18 citharamque 19 dabat, celereſque ſagittas.
20 Ille, 21 ut depoſiti proferret fata parentis.
Scire 22 poteſtates herbarum, 23 uſumque medendi
Maluit, & 24 muſas 25 agitare 26 inglorius artes.
Stabat, 27 acerba fremens, ingentem nixus in haſtam,
Æneas, magno juvenum, & 28 mœrentis Iuli

1 Socius laboris. 2 Collocaverunt. 3 Ex vulnere. 4 Alternatim & longo labore fractos, id eſt, vulnerati pedis paſſus haſtili ſuſtentantem & fulcientem: alter enim pes, qui ſaucius non erat, ſinè adminiculo firmos & liberos metiebatur greſſus. 5 Cui incumbebat. 6 Sui contemptor, gloriæ dominus, civium ſervator, indignatur, ſibique inſcitur, quod ſaucius ad pugnam procedere nequeat, neque ſuis adeſſe. 7 Cuſpide intrinſecus fractâ. 8 Et petit à præſentibus modum & rationem ſanandi, quæ præſentiſſima aut viciniſſima eſt ad auxilium. 9 Humata ergo ſagitta hæc, & quæ citra ἰχῶρα evelli non poſſet. 10 Latentem ſagittæ cuſpidem ſcindendo aperiant funditus. 11 Auxilio. 12 Ab Apolline, ſummo medicorum principe. 13 Medicus, Iaſii filius: nec ineptè παρὰ τὸ ἰᾶσθαι, à medendo. 14 Vehementi. 15 Iapi. 16 Officia. 17 Peritiam divinandi. 18 Artem Muſicam. 19 Dare voluit, offerebat. 20 Iapis. 21 Ut protraheret ſive produceret vitam patris deſperati, id eſt, de cujus vita deſperatur à medicis. Talis antiquitus traditur fuiſſe conſuetudo, ut, qui laborarent periculoſo aliquo morbo, & de quibus deſperatum erat, aute ædium ſuarum januas collocarentur, vel ut ſolidem extremum ſpiritum ederent, vel ut à tranſeuntibus poſſent fortè curari, ſi quis aliquando ſimili morbo laboraſſet. Et *depoſiti* dicebantur. Ovid. *Jam propè* depoſitus, *certè jam frigidus æger.* 22 Vim, poſſibilitatem. 23 Medicinam in uſu, non in ratione conſtantem. 24 Occultas, & gloriam non adferentes, ſi cum cæteris Apollinis artibus, Muſica & Divinatione, comparentur. Alii ad tactum venæ referunt. Alios *mutos* dici volunt, quia apud veteres manibus magis medicina tractata eſt, unde & *Chirurgia* dicta. Ubi enim manures agebatur, ceſſabat oratio. 25 Sectari, exercere. 26 Sine gloriâ. Cum reſpectu hoc ad Romanos & alias gentes, quibus medicina non in honore, adeóque ſervis communicata. 27 Acerbe. 28 Propter dolorem patris, & belli periculum.

Con-

Concursu, 1 *lachrymisque* 2 *immobilis*: 3 *ille retorto*
Pæonium in morem 4 *senior succinctus amictu*, 401
5 *Multa manu medica* 6 *Phœbique* 7 *potentibus herbis*
Nequicquam trepidat: *nequicquam* 8 *spiculà dextra*
9 *Sollicitat*, 10 *prensatque tenaci forcipe* 11 *ferrum*:
12 *Nulla viam fortuna regit*, *nihil* 13 *auctor Apollo* 405
Subvenit: *& sævus* 14 *campis magis ac magis horror*
15 *Crebrescit*, *propiusque* 16 *malum est*: *jam pulvere cœlum*
17 *Stare vident*: 18 *subeunt equites*, *& spiculà castris*
19 *Densa cadunt mediis*: 20 *it tristis ad æthera clamor*
Bellantum juvenum, *& duro sub Morte cadentum*. 410
21 *Hic Venus*, 22 *indigno nati* 23 *concussa dolore*,
24 *Dictamnum* 25 *genitrix* 26 *Cretæa carpit ab Ida*,
27 *Puberibus* 28 *caulem foliis*, *& flore comantem*
Purpureo: 29 *non illa feris incognita capris* 414
30 *Gramina*, *cùm* 31 *tergo* 32 *volucres hæsere sagittæ*,
33 *Hoc Venus*, 34 *obscuro* 35 *faciem circumdata nimbo*,
Detulit: *hoc* 36 *fusum labris splendentibus* 37 *amnem*
Inficit, *occultè medicans*, *spargitque* 38 *salubres*

1 Ilii & aliorum. 2 Stabat immutabilis. 3 Iapis medicus retroversus, id est, rejecto amictu more medicorum manu operantium. *Pæon* enim nomen medici apud Homerum Il. 5. à quo Pluto curatus, quin & ipse Apollo *Pæan* dictu 4 Ætate provectior, longævus: infrà vocatur ideò peritior, quia *seris venit usus ab annis*. 5 Multa trepidus & properans tentat, sed frustrà, nihil valente fortuna, nihil arte. 6 Quas Apollo eum docuerat, *vel*, quarum virtutes primus deprehendit. 7 Ad medicinalem virtutem. 8 Telum infixum. 9 Educere tentat. 10 Frequenter capere tentat. 11 Teli. 12 Nullus eventus inopinatus rationem dirigit ac præstat. 13 Medicinæ inventor. Undè ipse apud Ovid. Met. 1. ait: *Inventum Medicina meum est*. 14 Per campos ubi Turnus stragem faciebat. 15 Fit creber. 16 Periculum, ex fuga Trojanorum. 17 Densum ac plenum esse. 18 Appropinquant. 19 Dense, aut frequenti. 20 Diffunditur. 21 Tum. Narrat sanationem Æneæ opera materna factam, ejusque armationem, & in prælium properationem. 22 Qui natus ex vulnere indignè illato filio suo, sc. per insidias, inter feriendum fœdus. 23 Perculsa. 24 Herbam. 25 Mater Æneæ. 26 Monte Cretensi: ad differentiam Idæ Phrygiæ. 27 Adultis, villosa pube lanuginosis, vel succo pubescentibus ac florentibus: ut 3. Æn. *Pubentes herbæ*. 28 Costam per medium herbarum protensam. 29 Ferunt in Creta capras, cum sagittis feriuntur, Dictamnum quærere ibi nascens, quod ut ederint excutiunt statim sagittas. 30 Herbæ Dictamni. 31 Dorso earum. 32 Veloces. 33 Dictamnum. 34 Aëre septa tota, ne videretur atque agnosceretur. 35 Totum corpus. Pars pro toto. 36 Miscet hoc Dictamno aquam infusam lebeti splendenti, lavando ac fovendo vulneri. 37 Aquam. Totum pro parte. Sic suprà; Fontemque *ignemque ferebant*. 38 Salutem adferentis.

1 *Ambrosia succos, & odoriferam* 2 *Panaceam,*
Fovit ea 3 *vulnus* 4 *lympha* 5 *longævus Iapis*
6 *Ignorans: subitoque omnis de* 7 *corpore* 8 *fugit*
9 *Quippe dolor, omnis* 10 *stetit* 11 *imo vulnere sanguis:*
Iamque secuta 12 *manum, nullo cogente, sagitta*
Excidit, atque novæ redière in 13 *pristina vires.*
Arma 14 *citi properate viro: quid statis? Iapis*
Conclamat, primusque 15 *animos accendit in hostes.*
Non hæc humanis 16 *opibus, non* 17 *arte magistra*
Proveniunt: neque te, Æneа, mea dextera servat:
Major 18 *agit* 19 *Deus, atque opera ad majora*
20 *remittit.*
21 *Ille avidus pugnæ, suras* 22 *incluserat* 23 *auro*
24 *Hinc atque hinc: odinque moras, hastamque*
25 *coruscat.*
Postquam habilis lateri clypeus: 26 *loricaque tergo est,*
Ascanium 27 *fusis circùm complectitur armis,*
28 *Summaque per galeam* 29 *delibans oscula, fatur:*
Disce, puer, virtutem ex me, verumque laborem,
30 Fortunam ex 31 aliis: *nunc te mea dextera bello*
Defensum dabit, & 32 *magna inter præmia ducet.*
33 *Tu facito mox, cùm* 34 *matura adoleverit ætas,*
35 *Sis memor, & te,* 36 *animo repetentem exempla*
tuorum,
Et 37 *pater Æneas, &* 38 *avunculus excitet Hector*

1 Herbæ. *Ambrosia* est cibus Deorum, ut *Nectar* potus.
2 Herbam ipso nomine omnia promittentem remedia, ex πᾶν & ἄκος.
3 Æneæ.
4 Aquâ hic temperata.
5 Longi ævi medicus: quem supra *seniorem* appellavit.
6 Quod talis esset.
7 Æneæ.
8 Evanuit.
9 Utpote dolor, & non vulnus, fuisset.
10 Sistebat se. 11 Id est, non effluxit. 12 Medici. 13 Usum pristinum, aut membra pristina. 14 Festinanter adferte Æneæ. 15 Teucrorum. 16 Potestatibus. 17 Magisterio artis medicinæ. 18 Hanc curam. 19 Apollo, inventor Medicinæ: *vel*, Venus. ut 2. Æn. *ducente Deo.* Vide locum. 20 Iterùm mittit. 21 Æneas. 22 Priusquam advenerant, qui ipsum armarent. 23 Ocreis aureis, vel auratis. 24 Ex utraque parte. 25 Quatit vibratque, πάλλει. 26 Postquam armatus erat. 27 Circumfusis. 28 Summis labris. 29 Præbens. 30 Et opt. 31 Felicioribus me. 32 Ducet te participem magnorum præmiorum. 33 A suo & Herculis exemplo. 34 Adolescendo cœperit esse matura. 35 Sc. *meorum factorum. Autores rei* sæpe *generosa propago:* respiciat suos; domi enim habet, unde discat. 36 Memoria repetentem. Id est, considerantem. 37 Cic. 1. Offic. *Optima hæreditas à patribus traditur liberis omnique patrimonio præstantior gloria virtutis, rerumque gestarum: cui dedecori esse, nefas & vitium judicandum est.* Sal. *Nam sæpe audivi, Q. Maximum, P. Scipionem, præterea civitatis nostræ præclaros viros solitos ita dicere; cùm majorum imagines intuerentur, vehementissime sibi animum ad virtutem accendi.* 38 Frater Creüsæ, quæ filia Priami, & mater Ascanii.

Hæc ubi dicta 1 *dedit, 2 portis ſeſe extulit altis,*
3 Telum immane manu quatiens: ſimul agmine denſo
Antæus, Mneſtheuſque ruunt: omniſque relictis
Turba fluit caſtris; tum 4 æco pulvere campus
Miſcetur; pulſuque pedum tremit 5 excita tellus. 445
Vidit ab 6 adverſo 7 venientes aggere Turnus,
8 Vidêre Auſonii: 9 gelidusque per ima cucurrit
10 Oſſa tremor: prima ante 11 omnes lucurna Latinos
Audiit, agnovitque ſonum: tremefacta refugit. 449
12 Ille volat, campoq; 13 atrum 14 rapit agmen aperto.
15 Qualis, ubi ad terras 16 abrupto ſidere, 17 nimbus
It mare per medium (miſeris, heu! 18 præſcia longè
19 Horreſcunt corda agricolis: 20 dabit ille ruinas
Arboribus, ſtragemque ſatis, 21 ruet omnia latè:
22 Antè volant, ſonitumque ferunt ad littora venti:)
Talis in 23 adverſos ductor 24 Rhœteïus hoſtes 456
Agmen 25 agit; denſi 26 cuneis ſe quiſque 26 coactis
27 Agglomerant: ferit enſe 28 gravem 29 Thymbræum
Oſirim,
Archetium 30 Mneſtheus, Epulonem obtruncat Achates,
Ufentemque Gyas. 31 *Cadit ipſe Tolumnius augur,* 460
Primus in adverſos telum qui torſerat hoſtes.
Tollitur in cælum 32 clamor: verſique 33 viciſſim
Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
34 Ipſe neque 35 adverſos dignatur ſternere 36 morti:
Nec pede congreſſos, nec equo, nec 37 tela ferentes 465

1 Dixit Æneas.
2 Caſtrorum.
3 Haſtam terribilem præ magnitudine.
4 Excæcante.
5 Commota.
6 Ex oppoſito.
7 Teucros, cum Æneâ.
8 Itali viderunt venientes.
9 Frigidus & horrorem incutiens.
10 Italorum.
11 Latinos.
12 Æneas.
13 Pulveris nube coopertum.
14 Raptim ſecum trahit.
15 Gravi comparatione Æneæ deſcendentis in pugnam robur, & hoſtium tacitum metum depingit. 16 Tempeſtate, quàm ſidus aliquod ortu vel occaſu ſuo ciere ſolet, diſſolutâ. 17 Eit. 18 Calamitati futuræ. 19 Horrore rigeſcunt. 20 Nimbus proſternet arbores, & ſata. 21 Eruet, evertet. Simplex pro compoſito. 22 Antevolant nimbum; quia nimbus craſſior aër eſt: itaque ventus poſt & antè, & cum illo. 23 Hoſtes ſibi oppoſitos. 24 Æneas Trojanus, à *Rhœteo*, promontorio Trojæ, denominatus. 25 Impellit. 26 Aciebus in morem cuneorum in unum compulſis. 27 Condenſant. 28 Gravatum pondere aut ſenio. 29 Vir Trojanus. 30 Vir Trojanus. 31 Redit in autorem ſcelus; recidit in Tolumnium augurium, conſiliumque peſſimum, fœdus raptum. 32 Ex ejus caſu. 33 Vulnerato quippe Æneâ, Trojanos priùs in fugam verterant. 34 Æneas. 35 Quos obvios, & adverſos offendit. 36 Ad mortem. 37 Id eſt, licet animoſos offenderet, qui viriliter reſiſterent, tamen non dignatur eos proſternere.

Insequitur: solum densa in caligine Turnum
1 Vestigat lustrans, 2 solum in certamina poscit.
Hoc concussa metu mentem Iuturna 3 virago,
Aurigam Turni media inter lora Metiscum
4 Excutit, & longè lapsum 5 temone relinquit: 470
6 Ipsa 7 subit, manibusque 8 undantes flectit habenas,
Cunctaq; gerens, vocemque & corpus & arma Metisci.
10 Nigra velut magnas domini cùm divitis ædes
Pervolat, & 11 pennis alta atria 12 lustrat hirundo,
13 Pabula parva legens, nidisque 14 loquacibus escas:
Et nunc porticibus 15 vacuis, nunc humida circùm 476
Stagna sonat: 16 simili medios Iuturno per hostes
Fertur equis, 17 rapidoque volans 18 obit omnia curru:
Iamque hic 19 germanum, jamque hic ostendit ovantem:
Nec 20 conferre manum patitur: volat 21 avia longè.
Haud minùs Æneas 22 tortos legit obvius orbes. 481
23 Vestigatque virum, & disjecta per agmina magnâ
Voce 24 vocat: quoties oculos conjecit in hostem,
25 Alipedumque fugam cursu 26 tentavit equorum,
27 Aversos toties currus Iuturna retorsit: 485
Heu, quid 28 agat? vario nequicquam fluctuat 29 æstu:
30 Diversique vocant animum in contraria curæ.
Huic Messapus, uti læva duo forte gerebat
31 Lenta, 32 levis cursu, 33 præfixa hastilia ferro,
34 Horum unum 35 certo contorquens dirigit ictu, 490
Substitit Æneas, & 36 se collegit in arma,
Poplite subsidens: 37 apicem tamen incita summum

1 Circumspiciens inquirit.
2 Turnum in singulare certamen: sic enim fœdus exigebat.
3 Virum agens, fungens virili officio.
4 Ab equis.
5 Ligno oblongo, quo currus connectitur & dirigitur.
6 Juturna.
7 Officium gubernandi.
8 Undarum more crispantes & sinuosos. Æn. 5. *undantia lora.*
9 Præ se ferens.
10 Comparatione exornat

pietatem Juturnæ. 11 Alis. 12 Circumvolat. 13 Muscas & culices colligens. 14 In quibus sunt pulli garruli. 15 Magnis: ut l. 2. vacua *atria lustrat Saucius.* 16 Similiter. 17 Raptim acto. 18 Circumit. 19 Turnum. 20 Conferre eum manum cum Æneа. 21 Sine via & ordine longè ab Ænea, id est, declinat congressum Æneæ. 22 Ut obvius fit, peragit circuitus obliquos. 23 Inquirit Turnum. 24 Ipsum. 25 Quali alatos pedes habentium. 26 Simulavit. 27 Ab Ænea. 28 Ageret Æneas? Pathos ab exclamatione & addubitatione: de quo vide Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 29 Fervore. 30 Nunc hoc, nunc illud attentavit, ut congrederetur cum Turno. 31 Flexibilia. 32 Levi militia instructus. 33 Hastas habentes ferrum præfixum. 34 Hastilium. 35 Inevitabili & firmo. 36 Clypeo se texit adversus ictum hastæ. 37 Conum galeæ, vel cristam in cono: *tamen indè volans signum abstulit hasta Insigne*, Ennius. Macrob. 6. l. Sat. c. 1.

Hasta

Hasta tulit, summasque excussit vertice cristas.
Tùm verò 1 *assurgunt iræ, insidiisque* 2 *subactus*
3 *Diversos ubi sensit equos, currumque* 4 *referri,* 495
5 *Multa Iovem, & læsi testatus fœderis oras,*
Jam tandem invadit medios, & 6 *Marte secundo*
Terribilis, sævam nullo discrimine cædem
Suscitat, irarumque omnes effundit 7 *habenas.*
Quis mihi nunc tot 8 *acerba Deus, quis carmine cædes* 500
Diversas, obitumque ducum, quos æquore toto
9 *Inque vicem nunc Turnus agit, nunc Troïus heros,*
Expediat? Tanto-n' 10 *placuit concurrere motu*
Iuppiter, æternâ gentes in pace futuras?
Æneas Rutulum Sucronem (ea prima 11 *ruentes* 505
Pugna loco 12 *statuit Teucros) haud* 13 *multa moratus,*
Excipit in latus, &, quà fata celerrima, 14 *crudum*
Transadigit costas & crates pectoris ensem.
Turnus equo dejectum Amycum, fratremque Diorem,
Congressus 17 *pedes,* 18 *hunc* 19 *venientem* 20 *cuspide longa,* 510
21 *Hunc* 22 *mucrone ferit:* 23 *currumque abscissa duorum*
Suspendit capita, & 24 *rorantia sanguine portat.*
25 *Ille Talon Tanaïmque neci, fortemque Cethegum,*
26 *Tres uno congressus, &* 27 *mœstum mittit Onyten,*
28 *Nomen Echionium, matrisque genus Peridiæ.* 515
29 *Hic fratres* 30 *Lycia missos, & Apollinis agris,*

1 Duci Trojano.
2 Impulsus: quia vidit se insidiis appeti.
3 In diversas partes agi.
4 A cursu instituto, cùm obviam traheretur.
5 Multùm. Nomen pro Adverbio.
6 Prospero successu belli.
7 Potestatem, id est, iræ permittit sæviendi liberam potestatem; ut l. 1. *At premere, & laxus scires dare jussus* habenas.

Metaphora ab equis, qui currum trahentes, habenis vel retinentur, vel laxis effunduntur soluti ad cursum. 8 Funera aut vulnera. 9 Invicem, vicissim, Tmesis. 10 Tibi. 11 Cum duce Æneâ persequentes hostem, palabundo fortasse agmine & effuso impetu, donec ventum est ad Sucronem, militem strenuum, is paulum remoratus est ruentium vim, statariamque fecit pugnam: quem tamen Æneas interfecit. 12 Stare fecit. 13 Multùm. 14 Quà mors celerrimè accedit, *Quæque est via proxima letho*, Ovid. 8. Met. quia vulnerato corde, statim moritur. 15 Duro. 16 Iuncturas. 17 Pedester. 18 Priorem Amycum. 19 Contra se. 20 Hasta. 21 Diorem. 22 Gladio cæsum. 23 A curru, ad currum. 24 Ea destillantia. 25 Æneas. 26 Viros. 27 Severum. 28 Thebanum genere, & filium Peridiæ. *Echion* autem Cadmi comes fuit, in condendis Thebis. 29 Turnus mittit neci. 30 Ex Lyciâ venientes auxilio Trojanis, ubi agri Apollini sacri.

Et juvenem exosum 1 *nequicquam bella Menœten*
2 *Arcada* 3 *piscosa* 4 *cui circùm flumina* 5 *Lernæ*
Ars fuerat, 6 pauperque domus: 7 nec nota potentum
Limina, 8 *conductaque pater tellure serebat.* 520
9 *Ac velut immissi diversis partibus* 10 *ignes*
Arentem in sylvam, & virgulta sonantia 11 *lauro:*
Aut ubi de cursu rapido de montibus altis
Dant sonitum spumosi amnes, & in 12 *æquora currunt,*
13 *Quisque suum populatus iter:* 14 *non segniùs amba*
Æneas Turnusque ruunt per prælia: 15 *nunc nunc* 526
Fluctuat ira intus: 16 rumpuntur nescia vinci
17 Pectora: *nunc totis in vulnera viribus* 18 *itur.*
19 *Murranum* 20 *hic,* 21 *atavos & avorum antiqua*
sonantem 529
Nomina, per regesque 22 *actum genus omne Latinos,*
Præcipitem scopulo, atque 23 *ingentis turbine saxi*
24 *Excutit, effunditque* 25 *solo:* 26 *hunc* 27 *lora, & juga*
subter
Provolvêre rotæ, crebro 28 *super ungula pulsu*
29 *Incita,* 30 *nec domini* 31 *memorûm* 32 *proculcat equorûm*
32 *Ille* 33 *ruenti* 34 *illo, animisque* 35 *immane frementi* 535
Occurrit, telumque 36 *aurata ad tempora torquet:*
Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro,
Dextera nec tua te, Graiûm fortissime, Crete,
Eripuit Turno: 37 *nec Dii texêre Cupentum,*
Æneâ 38 *veniente,* 39 *sui:* 40 *dedit obvia* 41 *ferro* 540

1 Namque in bello occisus est.
2 Ex Arcadia.
3 Piscium plenæ.
4 Menœti.
5 Paludis in agro Argivo seu Mycenæo.
6 Tugurium, casa rustica.
7 Neque enim cliens frequentabat potentiorum limina. Al. *Munera,* id est, ob sequia, dona, id est, qui nihil à potentioribus acceperat.
8 Vectigali & stipendiariâ, qualem regis Latini agrum Aurunci Rutulique ferebant. Æn. 11.
9 Duabus comparationibus cædem utrimque editam velut ob oculos ponit.
10 Scruunt.
11 Frondibus aut foliis lauri.
12 Campos planos.
13 Uterque amnium currit devastans & secum trahens, quicquid in via sua offendit.
14 Sed æque impetuosè, ut illi ignes in sylvam aridam missi, & illi amnes in æquora decurrentes.
15 Maximè nunc.
16 Sævitia.
17 Amborum.
18 Ab ambobus.
19 Regem Latinorum.
20 Alter eorum Æneas.
21 Habentem nomen suorum majorum: quia omnes *Murrani* appellati erant.
22 Actum.
23 Saxo ingenti turbine impulso. *Ingenti fragmine montis.* lib. 9.
24 Ecurru.
25 In terram.
26 Murranum excussum.
27 Equorum.
28 Insuper, aut super hunc.
29 Incitata,
30 Obliorum.
31 Eum.
32 Turnus.
33 Præcipitanter currenti.
34 Trojano.
35 Immaniter.
36 Tecta galea inaurata l. 8. *geminas cui tempora flammam læta vomunt.*
37 Neque Dii, quorum sacerdos erat, potuerunt servare Cupentum. *Cupentus* autem lingua Sabina *sacerdotem* significat.
38 Impetum in eum faciente.
39 Faventes.
40 Cupentus.
41 Mucroni ferreo.

Pe-

Pectora, nec 1 *miſero clypei mora profuit ærei.*
Te quoque Laurentes viderunt, Æole, campi
Oppetere, & latè terram conſternere tergo.
Occidis, 3 *Argivæ quem non potuêre* 3 *phalanges*
Sternere, nec Priami regnorum 4 *everſor Achilles,*
Hic tibi mortis erant metæ, 6 *domus alta ſub Ida*
Lyrneſi domus alta, 8 *ſolo Laurente ſepulchrum.*
Totæ 9 *adeò converſæ acies, omneſque Latini,*
Omnes Dardanidæ: Mneſtheus, acerque Sereſtus,
Et 10 *Meſſapus equûm domitor, & fortis* 11 *Aſylas,*
Thuſcorumque phalanx, Evandrique Arcadis 12 *alæ:*
Pro ſe 13 *quiſque viri* 14 *ſummâ nituntur* 15 *opum vi.*
Nec mora nec 16 *requies:* 17 *vaſto certamine* 18 *tendunt.*
Hic 19 *mentem Æneæ genitrix* 20 *pulcherrima miſit,*
Iret ut ad muros, urbique adverteret agmen
Ocius, & ſubita turbaret clade Latinos.
Ille, ut 25 *veſtigans diverſa per agmina Turnum,*
Hùc atque hùc 26 *acies circumtulit, aſpicit urbem*
Immunem tanti belli, atque impunè quietam.
Continuò pugnæ 28 *accendit majoris imago.*
Mneſthea, Sergeſtumque 29 *vocat, fortemque Sereſtum*
Ductores: 31 *tumulumque capit,* 32 *quò cætera Teucrûm*
Concurrit legio: nec ſcuta, aut ſpicula 33 *denſi*
Deponunt: celſo medius 34 *ſtans* 35 *aggere fatur:*
Ne qua meis eſto dictis mora: Iuppiter 36 *hac ſtat:*
Neu quit ob inceptum ſubitum mihi ſegnior ito.

1 Cupento.
2 Tu Æole in mortem cadis.
3 Inſtructæ acies Græcorum.
4 Sublato Hectore, per quem ſtetit Troja.
5 Metæ, quas mors vitæ ad fert, erant tibi conſtitutæ in campis Laurentibus.
6 Clara progenies erat tibi.
7 Opp. ad radices Idæ, patria Briſeidos. Plin. l. 5. c. 30 Eſt & inſula Sigæo oppoſita.
8 In campo Latino ſepulchrum eſt tibi. 9 Omnino coactæ ſunt in prælium, ita ut contra ſe mutuò ſtarent omnes. 10 Qui Italus erat. 11 Qui etiam Italus erat. 12 Velites quos cum Pallante miſerat Evander Arcas. 13 Nititur. 14 *Romani ſcalis ſummâ nituntur opum vi*, ex Ennii lib. 6. citante Macrob. Sat. l. 6. c. 1. 15 Facultatum ſuarum. 16 Fuit. 17 Omnia vaſtante. 18 Contendunt 19 In hoc rerum ſtatu. 20 Conſilium & animum. Sic l. 1. *Quâ fâcere id poſſis, noſtram nunc accipe* mentem. 21 Venus. 22 Ad urbem appelleret. 23 Ex improviſo orta. 24 Æneas. 25 Inquirens. 26 Oculorum acumen, id eſt, oculos. 27 Sine pœnâ, id eſt, quæ debuit pœnas luere propter fœdus abruptum. 28 Inflammat ipſum. 29 Ad ſe. 30 Duces exercitus. 31 Colliculum, aut locum altiorem. 32 Ad quem. 33 Quamvis ſtipati 34 Æneas. 35 In colliculo. 36 Hac parte noſtra, id eſt, favet nobis; quia Rutuli fœdus ruperunt. Ex Ennio ſumptum citat Macrob. Sat. l. 6. c. 1. *Non ſemper veſtra evertit, nunc Iuppiter hac ſtat.*

Vi-

Vrbem hodiè, 1 *causam belli, regna ipsa Latini,*
(Ni frænum accipere, & 2 victi parère 3 fatentur)
4 Eruam, & 5 aqua solo fumantia culmina ponam.
6 Scilicet exspectem, libeat 7 dùm prælia Turno 570
Nostra pati? rursusque velit concurrere 8 victus?
9 Hoc caput, ô cives, hæc belli 10 summa nefandi!
Ferte faces properè, 11 fœdusque reposcite flammis.
12 Dixerat, atque animis pariter certantibus omnes
13 Dant cuneum, densaque ad muros 14 mole feruntur. 575
15 Scalæ improvisò, subitusque 16 apparuit ignis.
Discurrunt 17 alii ad portas, 18 primosque trucidant:
Ferrum alii 19 torquent, & 20 obumbrant æthera telis.
Ipse inter primos dextram sub mœnia 21 tendit
Æneas, magnaque incusat voce Latinum, 180
Testaturque Deos, se invitum ad prælia cogi:
23 Bi jam 24 Italos hostes, hæc 25 altera fœdera 26 rumpi.
Exoritur trepidos inter discordia cives:
Vrbem alii 27 reserare jubent, & 28 pandere portas 585
Dardanidis, ipsumque 29 trahunt in mœnia regem:
Arma ferunt alii, & pergunt defendere muros.
Incusas ut cum 30 latebroso in pumice 31 pastor
32 Vestigavit apes, fumoque 33 implevit amaro:
Illæ intùs, 34 trepidæ rerum per 35 cerea castra
Discurrunt, magnisque 36 acuunt stridoribus iras. 590
Volvitur 37 ater odor 38 tectis: tùm 39 murmure 40 cæco

1 Quia illic erat Lavinia, Latini filia.
2 Sicut equus, fræno constrictus, paret.
3 Cives,
4 Evertam.
5 Ponam domorum summitates aut fumaria æqualia & æque plana ut solum est.
6 Quasi vero exspectare debeam. Ab iniquo.
7 Donec.
8 Cujus jam partes bis victæ.
9 Hæc urbs est præcipua causa.
10 Præcipua ratio. 11 Renovate fœdus urbis incendio. 12 Æneas. 13 Componunt se in cunei formam ad invadendos muros. 14 Multitudine. 15 Apparent. 16 Urbanis. 17 Teucrorum. 18 Quos primos obvios habent. 19 In eos, qui forte in muris erant. 20 Obscurant quasi umbrâ. Hyperbole. 21 Extendit. 22 Non sponte, sed propter læsa numina. 23 Violato bis fœdere; semel in adventu, & nunc per Jurnam. 24 Esse aut effectos. 25 Secunda. Primum fœdus initum, per Ilioneum legatum. l. 7. alterum per me ipsum de singulari certamine, hoc ipso lib. utrumque violatum à Latinis. 26 Violari, dissolvi. 27 Aperire. 28 Aperire. 29 Trahere volunt Latinum, ut sit spectator suæ cladis: *vel*, trahunt ipsum Æneam, ut rex sit. 30 Cavo, latebris pleno. 31 Mellarius. 32 Inquisivit & invenit. 33 Cavernas. 34 Sollicitæ, quid rebus suis agant. 35 Favos sitos cereos, *cerea regna* Georg. lib. 4. 36 Provocant. 37 Teter & rei fumosæ. Respexit ad colorem fumi: nam in odore color non est. 38 Per tecta. 39 Apum. 40 Occulto.

Intus saxa sonant : vacuas it fumus ad auras.
1 *Accidit hæc fessis etiam* 2 *fortuna Latinis,*
Quæ totam luctu 3 *concussit funditùs urbem*
Regina ut 4 *tectis venientem prospicit hostem,*
5 *Inscendi muros, ignes ad tecta volare,*
Nusquam acies 6 *contrà Rutulas, nulla agmina Turni,*
Infelix pugnæ 7 *juvenem in certamine credit*
Exstinctum, & subito mentem turbata dolore.
Se causam clamat, crimenque, caputq; malorum :
Multaque per 8 *mœstum demens effata furorem,*
Purpureos 9 *moritura manus* 10 *discindit amictus.*
Et 11 *nodum* 12 *informis lethi trabe nectit ab alta.*
Quam 13 *cladem miseræ postquam* 14 *accepere Latinæ,*
Filia prima manu flavos Lavinia crines.
Et roseas laniata genas, tùm cætera 15 *civium*
16 *Turba furit : resonant latè plangoribus ædes.*
17 *Hinc totam* 18 *infelix vulgatur fama per urbem:*
19 *Demittunt mentes: ſ*10 *ir* 20 *scissâ veste Latinus.*
Conjugis 21 *attonitus* 22 *fatis, urbisque* 23 *ruinâ,*
24 *Canitiem immundo perfusam pulvere* 25 *turpans:*
26 *Multaque se incusat,* 27 *qui non acceperit* 28 *antè*
Dardanium Æneam, 29 *generumque adsciverit ultrò.*
Interea 30 *extremo bellator* 30 *in æquore Turnus*
31 *Palantes sequitur paucos, jam segnior, atque*

1 Docet quomodo Amata, cùm videret urbem in periculo, laqueo vitam finiverit, &c.
2 Adversa, propter suspendium reginæ Amatæ.
3 Turbavit.
4 Ad tecta.
5 Refertur ad *scalas* suprà.
Al. *incessi*, id est, invadi.
6 Esse, apparêre, aut stare ex adverso.
7 Turnum.
8 Et mœstitiâ ortum.

9 Quia certa erat mori. 10 Ex more lugentium & furiatorum. *Tum prius Æneas humeris* abscindere *vestem* Æn. 5. *it* scissâ *veste Latinus*: infrà. *Et* scissâ *gaudens vadit Discordia palla* ub exitu l. 8. 11 Laqueum in nodum contractum. 12 Inhonesti : quia, qui laqueo sibi vitam ademerant, insepulti abjiciebantur propter fœditatem mortis. 13 Calamitatem. 14 Intellexerunt, sc, laniatæ genas furore feruntur. 15 Cadaver Amatæ. 16 Multitudo Latinarum. 17 Ex his ædibus, id est, ex regia. 18 Infelicia nuncians. 19 Omnes demittunt animos, id est, desperant, desponent animum. 20 Dilacerata. 21 Quasi tenitru perculsus. 22 Morte, 23 Quam imminuere videbat. 24 Quod in dolore & luctu factitatum. Mezentius l. 29. *canitiem immundo deformat pulvere*. Pathos ab habitu & senecta. Macrob. Sat. l. 4. c. 3. 25 Fœdans. 26 Multum. 27 Utpote qui, quòd. 28 Priusquam cogeretur, aut ea mala provenissent. 29 In generum, velut si tibi genet, advocaverit. 30 In acie extrema, non inter primos; idque dolo Juturnæ, animi sui languore, & equis fatigatis. 31 Oberrantes hostes sine ductore.

Iam

Iam minùs, atque minùs 1 *successu lætus* 2 *equorum.*
Attulit hunc 3 *illi* 4 *cæcis terroribus aura*
Commissum clamorem, 5 arrectasque 6 *impedit aures*
Confusa sonus urbis, & 7 illætabile murmur.
Hei mihi, quid tanto turbantur mœnia luctu? 620
9 quis-ve ruit tantus 8 diversa clamor ab urbe?
Sic ait, 9 adductisque amens subsistit habenis.
Atque 10 *huic, in faciem* 11 *soror ut conversa Metisci*
Aurigæ, currumque, & equos, & 12 lora regebat,
Talibus occurrit dictis: 13 Hâc, Turne, sequamur 625
Trojugenas, quà prima viam victoria 14 pandit:
Sunt alii, qui tecta manu defendere possunt.
15 Ingruit Æneas Italis, & prælia miscet:
Et nos 16 sæva manu mittamus funera 17 Teucris:
Nec 18 numero 19 inferior, pugnæ nec honore 20 recedes.
21 Turnus ad hæc: 631
O soror, & dudùm agnovi. 22 cùm prima per artem
Fœdera turbasti, teque hæc in bella dedisti:
23 Et nunc 24 nequicquam fallis 25 Dea: sed quis
26 Olympo
Demissam tantos voluit te 26 ferre labores?
An fratris miseri lethum ut crudele videres?
Nam quid ago? aut quæ jam 28 spondet fortuna salutem?
Vidi oculos ante ipse meos, 29 me voce vocantem
Murranum (quo non 30 superat mihi charior alter)

1 Invalido. 2 Quia videbat equos quoque segnes effectos, animosque demisisse. 3 Turno. 4 Clamoribus incertis, undè procederent. 5 Quas impulsas erigebat, ut meliùs audiret. Metaphora sumpta ab iis animantibus, quæ ut à longè audiunt, aures surrigunt, quæ etiam timidiora sunt Æn. 1. *arrectisque auribus adstant.*

6 Percussit illi. 7 Nullo modo lætificant. 8 A diversa parte urbis 9 Animo consternatus & consilii inops ad se traxit habenas & subsistit. 10 Turno. 11 Juturna. 12 Equorum. 13 Persequamur Trojanos per hanc viam. 14 Aperit & monstrat. 15 Irruit in Italos. 16 Magna & crudelia. 17 In Teucros. 18 Cæsorum à te hostium. 19 Æneâ, id est, tot & cum tanto honore occîdes. 20 Discedes sic faciendo. 21 Respondit. 22 Cùm tu primùm Camerti assimulata nec minùs usa Tolumnii opera præcipuum fœdus turbasti per altutiam tuam. 23 Assumpta Metisci, aurigæ mei, persona & munere. 24 In nullo. 25 Quamvis Dea. 26 Cœlo. 27 Perferre. 28 Promittit. 29 Κατὰ τὸ σιωπώμενον: nulla enim mentio suprà facta Turni, à Murrano in auxilium vocati: vel omen mortis est, sibi audire vim vocem Murrani vocantis. ut 4. lib. *Hinc exaudiri gemitus, & verba vocantis Visa viri.* 30 Superest, superstes est, vivit.

1 Mori.
2 Sic Lucret 1.lib. *Et graviter magni magno cecidere ibi casu.*
3 Ne nos victos videret.
4 Ejus.
5 Urbem cepi & diruì
6 Nostris miseris, quo minus periissent funditus.
7 Viriliter agendo.
8 Hostis mei capitalis, qui dixerat, *dum Troja tentat Castra, fugæ fidens.*
9 Refutabo?
20 In tantum, ut malim inhoneste fugere,

1 *Oppetere* 2 *ingentem, atque ingenti vulnere victum.* 640
Occidit infelix, 3 *ne nostrum dedecus Ufens*
Aspiceret: Teucri potiuntur corpore, & 4 *armis.*
5 *Exscindi-ne domos (id* 6 *rebus defuit unum)*
Perpetiar? dextra nec 8 *Drancis dicta* 9 *refellam?*
Terga dabo? & Turnum fugientem hac terra videbit?
10 *Usque adeo-ne mori miserum est?* 11 *vos ô mihi manes* 646
Este boni, quoniam superis 12 *aversa voluntas.*
Sancta ad vos anima, atque istius 13 *inscia* 14 *culpæ,*
Descendam, 15 *magnorum haud unquam indignus*
16 *avorum*
Vix ea fatus erat, medios volat, ecce, per hostes 650
Vectus equo spumante Sages, adversa sagitta
Saucius ora, ruitque 17 *implorans nomine Turnum:*
Turne, 18 *in te* 19 *suprema salus, miserere tuorum:*
20 *Fulminat Æneas armis, summasque minatur*
Dejecturum arces Italûm, 21 *excidioq; daturum:* 655
Iamque faces ad tecta volant: 22 *in te ora Latini,*
In te oculos referunt: 23 *mussat rex ipse Latinus,*
Quos generos vocet, aut quæ sese ad fœdera 24 *flectat.*
Præterea 25 *Regina, tui fidissima,* 26 *dextrâ*
Occidit ipsa sua, 27 *lucemque exterrita fugit.* 660
Soli 28 *pro portis, Messapus, & acer Atinas*
Sustentant aciem: circùm hos utrimque phalanges

quam fortiter mori? Q. d. Non est miserum mori. Vos inferi Manes estote mihi morituro propitii & faventes: neque enim mei ulterior cura a Diis superis. 12 A me. 13 Nescia & insons. 14 Fugæ, quæ grave viro forti crimen. 15 Et ipse claris majoribus ortus. Constructio Græca. 16 Sc. *genere.* 17 Imploratu vocans. 18 Amata supra, *decus Imperiumque Latini Te penes; in te omnis domus inclinata recumbit.* 19 Ultima. 20 In morem fulminis prosternit ac fævit. *Horrendumque intonat armis* infra. 21 Ad excidium. 22 *Latini Te signant oculis, tua nunc promissa reposcunt*: supra ad congressum singularem. 23 Intra se murmurat, dubius utrum admittat generum: *Ilent mœsti, mussantque patres,* Æn 11. 24 Inclinet. 25 Amata. 26 Manu: quia se suspendit. Pathos à modo: de quo Macrob. Sat. l. 4. c. 4. 27 Vitalem, malens mori, quam hostem tam terribilem videre. 28 Ante portas pro defentione earum.

Stant

Stant densæ, 1 strictisque 2 seges mucronibus horret
2 Ferrea: tu currum 3 deserto in gramine 4 versas.
Obstupuit 5 varia confusus imagine rerum
Turnus, & obtutu tacito stetit: 6 æstuat ingens
Imo in corde pudor, mistoque insania luctu,
Et Furiis agitatus amor, & 7 conscia virtus.
8 Vt primùm discussæ umbræ, & lux reddita menti est,
Ardentes oculorum acies ad mœnia torsit
Turbidus, 9 éque rotis magnam respexit ad urbem.
Ecce autem, flammis inter 10 tabulata volutus
Ad cœlum 11 undabat vortex, turrimque 12 tenebat,
13 Turrim, compactis trabibus quam eduxerat 14 ipse,
Subdideratque 15 rotas, 16 pontesque instraverat altos.
Iam jam fata, soror, 17 superant: absiste morari:
Quò Deus, & quò dura vocat fortuna, sequamur.
18 Stat conferre manum 19 Æneæ: stat, quicquid acerbi est,
Morte pati: nec me 20 indecorem germana videbit
Amplius: hunc, oro, sine me furere 21 antè 22 furorem.
Dixit, & è curru saltum dedit ocius 23 arvis,
Perque hostes, per tela ruit, mœstamque sororem
Deserit, ac rapido cursu media 24 agmina rumpit.
Ac veluti montis saxum de vertice præceps
Cùm ruit avulsum vento, seu turbidus imber
25 Proluit, aut amnis 26 solvit sublapsa vetustas,
27 Fertur in 28 abruptù magno 29 mons improbus 30 actu,

1 *Densisque, virum seges horruit hastis.* 2. Georg.
2 Pubes armata.
3 Ab hostibus. *Extremo bellator in æquore Turnus.*
4 Agitas.
5 Tot simul rerum nuncio, quarum imago varia animum ipsius distraxit, accepto, & ipse vario confusus est affectu, stupore, pudore insania, luctu, amore, sui fiduciâ.
6 Effervet.
7 Cujus ipse conscius erat.
8 Quamprimum verò turbidam hanc affectuum caliginem dispulerat ratio & mora, sibique lux rationis reddita est.
9 Et è curru. Pars pro toto.
10 Turris
11 Ingens cumulus flammarum & fumi undatim ascendebat.
12 Occupabat.
13 Turrim ambulatoriam.
14 Turnus.
15 Ad motum, ut huc illùc trahi posset.
16 Altas scalas, quibus in ipsam ascenderetur.
17 Vincunt me.
18 Certum mihi est, decrevi.
19 Cum Æneæ.
20 Expertem decoris & honoris.
21 Priusquam moriar.
22 Ardentem hunc impetum, qui me incitat eum Æneæ confligere. *Aut pugnam, aut aliquid jamdudùm invadere magnum Mens agitat mihi.* Nisus 9. Æn.
23 In arva.
24 Hostium.
25 Ipsum saxum.
26 Saxum.
27 Saxum.
28 Præcipitium priùs excisum.
29 Existens instar montis improbi: quia nulli parcit.
30 Agmine, impetu.

Exultatque solo, sylvas, armenta, viroſque
Involvens secum: disjecta per agmina Turnus
Sic urbis ruit ad muros, ubi plurima fuso 690
Sanguine terra madet strident que 1 hastilibus aura:
2 Significatque manu, & 3 magno simul incipit ore:
Parcite jam Rutuli, & vos tela 4 inhibete Latini,
Quacunque est fortuna, mea est: me 5 verius 6 unum,
Pro vobis 7 fœdus luere, & 8 decernere ferro. 695
Discessêre omnes 9 medii, 10 spatiumque dedêre.
11 At 12 pater Æneas, audito nomine Turni,
Deserit & muros, & summas deserit 13 arces,
14 Præcipitatque 15 moras omnes, 16 opera omnia
rumpit,
Lætitia exultans, 17 horrendùmque intonat 18 armis.
Quantus 19 Athos, aut quantus 20 Eryx, aut ipse, coruscis 701
Cùm fremit ilicibus, quantus gaudetque 21 nivali
Vertice se attollens 22 pater 23 Apenninus ad auras,
Iam verò & Rutuli certatim, & Troës, & omnes
24 Convertêre oculos Itali: 24 quique alta tenebant 705
Mœnia, 26 quique 27 imos pulsabant ariete muros:
28 Armaque deposuêre humeris: stupet ipse 29 Latinus,
Ingentes, 30 genitos diversis partibus orbis,
Inter se coiisse viros, & 31 cernere ferro.
Atque 32 illi ut 33 vacuo patuerunt 34 æquore campi,
35 Procursu rapido conjectis eminùs hastis, 711

1 Missis.
2 Indicium sistendi.
3 Magniloquo ore, magna voce.
4 Continere theeis suis.
5 Justius, æquius est.
6 Solum.
7 Fœderis violati pœnas persolvere ac purgare.
8 Pugnare pro vobis armis cum Æneæ.
9 Qui prius erant in medio.
10 Turno se. ut cum Æneæ dimicet.
11 Refert congressum Turni & Æneæ, in quo Turnus, gladio effracto. in fugam versus est, sed non effugit penitus.
12 Vir paterna veneratione dignus.
13 Quas expugnabat.
14 Celeritate superat.
15 Institutæ oppugnationis.
16 Interrumpit prætermittitque omnes conatus inceptos.
17 Horribiliter.
18 Armatus atque in ipsis armis.
19 Macedoniæ mons.
20 Siciliæ mons, ab *Enea*, in eo sepulto, nomen sortitus.
21 Nivibus tecto.
22 Princeps montium est.
23 Italiæ mons, id est, tantùm eminebat Æneas inter cæteros bellatores, quantùm montes in suis locis inter vicinos colles.
24 In suum quique duces.
25 Sc. Latini.
26 Sc. Trojani & Etrusci.
27 Conabantur evertere è fundamentis muros machina bellica in morem arietis fronte ferienis.
28 Quippe qui jus & officium bellandi ad duces suos referrent.
29 Rex, & cujus maximè intererat.
30 Æneam Asia oriundum, Turnum Europa.
31 Decernere armis.
32 Turnus & Æneas.
33 Hominibus.
34 Æquo spatio.
35 Cursu longe incepto festino.

1 *Invadunt Martem clypeis, atque 2 ære sonoro:*
Dat 3 gemitum tellus: tum strebros ensibus ictus
Congeminant: 4 fors & virtus miscentur in unum.
Ac velut ingenti 5 Sylâ, 6 summo-ve 7 Taburno,
Cùm duo 8 conversis inimica in prælia tauri 716
Frontibus incurrunt, pavidi cessêre 9 magistri,
Stat pecus omne 10 metu mutum, 11 mussantque juvencæ,
12 Quis pecori imperitet, quem tota armenta sequantur:
13 Illi inter sese multa vi vulnera 14 miscent, 720
Cornuaque obnixi infigunt, & sanguine largo
Colla armosque lavant: 15 gemitu nemus omne 16 remugit:
Haud aliter Tros Æneas, & 17 Daunius Heros
Concurrunt clypeis: ingens fragor æthera complet.
18 Iuppiter ipse duas 1 æquato examine lances 725
Sustinet, & fata 20 imponit diversa 21 duorum:
22 Quem damnet labor, & 23 quo vergat pondere lethum.
24 Emicat hîc, 25 impunè putans, & corpore toto
Altè sublatum consurgit Turnus in ensem:
Et 26 ferit: 27 exclamant Troës, trepidiq; Latini, 730
28 Arrectæque amborum acies: at 29 perfidus ensis
Frangitur, in medioque 30 ardentem deserit ictu,

1 Incipiunt & ineunt pugnam.
2 Sonoritate cæterorum armorum.
3 Ex sonitu armorum & procursu pedum.
4 Id est, quidquid fortuna aut virtus poterat, impartitum est pugnæ.
5 Monte Lucaniæ.
6 Altissimo, aut in altissima ejus parte, ubi planitiem habet.
7 Monte Campaniæ: hodiè *Tabor*.
8 Contra se invicem versis. 9 Bubulci, pastores. 10 Tacitum & stupefactum præ horrore tanti certaminis. 11 Tacitè & intra se mugiunt. 12 Uter illorum. 13 Tauri concertantes. 14 Mixtim inferunt. 15 Ipsorum. 16 Resonat. 17 Dauni filius Turnus. 18 Fatorum conditor. 19 Hasta seu lingua, quâ de pondere discernitur, in æquali distantia constituta, id est, diu facit ambiguum, uter victurus sit. 20 Trutinæ æquali. 21 Amborum: quia alter victurus, alter vincendus erat. 22 Utrum eorum studium & periculum bellandi damnet ad mortem, idest, à quo frustrà labor suscipiatur. Al. quem labor morti destinet. Al. liberet, parta victoria: ut, *damnabis tu quoque votis.* 23 Qua vi mors ad exitum tendat, & premat laborantem. 24 Eminenter agit sese. 25 Sinè periculo & pœna posse ferire. 26 Percutit Æneam 27 Ut si bicaveat deinceps Æneas. 28 Attentiores factæ sunt, cùm ambæ sperarent & timerent. 29 Fidem domino violans. 30 Ardenter percutientem.

Ni fuga [1] *subsidio subeat : fugit* [2] *ocior Euro,*
Vt capulum ignotum, dextramq; aspexit [4] *inermem.*
Fama est, [5] *præcipitem, cùm prima in prælia junctos*
Conscendebat equos, [6] *patrio mucrone relicto,* 736
[7] *Dùm trepidat, ferrum auriga rapuisse Metisci.*
[8] *Idque diu, dùm terga dabant* [9] *palantia Teucri,*
[10] *Suffecit : postquam arma* [11] *Dei ad Vulcania ventum est,*
[12] *Mortalis mucro, glacies ceu* [13] *futilis, ictu* 740
Dissiluit : fulvâ resplendent [14] *fragmina arena*
[15] *Ergo amens* [16] *diversa fuga petit* [16] *æquora Turnus.*
Et nunc hùc, indè hùc incertos [17] *implicat orbes.*
Undiq; enim [18] *densâ Teucri* [19] *inclusere* [18] *corona:* 744
Atque hinc vasta palus, hinc ardua mœnia cingunt.
Nec minùs Æneas (quanquam tardante [20] *sagitta*
Interdùm genua impediunt, [21] *cursumque recusant)*
[22] *Insequitur* [23] *trepidiq; pedem pede* [24] *fervidus urget,*
[25] *Incluſum veluti si quando in flumine nactus* 749
Cervum, aut [26] *puniceæ septum * formidine* [26] *pennæ,*
[27] *Venator cursu canis, & latratibus instat :*
[28] *Ille autem insidiis, &* [29] *ripa territus alta,*
Mille fugit refugitque vias : at [30] *vividus Vmber*
Hæret hians : [31] *jam jamque tenet, similisque tenenti*
Increpuit [32] *malis,* [33] *morsuq; elusus* [34] *inani est.* 755

1 Ad subsidium.
2 Celerior. Hyperbole.
3 Ut gladium ex manubrio non suum esse agnovit.
4 Sine gladio, cum effractus esset, solusque capulus remansisset.
5 Festinum. Supra discusso fœdere festinus *poscit equos atque arma simul.*
6 Paterno gladio, *quam Dauno ignipotens Deus ipse parenti fecerat, & Stygia candentem tinxerat unda*, supra : nam Dauni fuerat gladius. 7 Dùm properat. 8 Ferrum. 9 Oberrantia in variam fugam. 10 Satis fuit, ac valuit invadendis Teucris fugientibus. 11 A Deo Vulcano fabricata Al *Dei*, id est, Æneæ. 12 Mortali manu factus, fragilis. 13 Fragilis, & quæ citò rumpitur. 14 Ensis & glaciei. 15 Quia dextram inermen habebat. 16 Diversa loca campi plani. 17 Implicando facit gyros. 18 Cœtu circumcingente, dense stante : ideòque non potuit evadere, neque excurrere. 19 Eum. 20 Vulnere ex sagitta suscepto. 21 Cursuique vix sufficiunt, inepta sunt ad currendum. 22 Turnum. 23 Turni trepidanter aufugientis. 24 Ferventer instans. 25 Canibus aut retibus. 26 Aquilarum insectantium, quibus pennæ punicei sunt colotis. * Linea plumis variis iisdemque ustulatis intertexta suspendunt ad terrendas feras, quò in veras plagas obstantes impellat. 27 Venaticus canis. 28 Cervus, sic circumdatus. 29 Quam se superare non posse veretur, quin à canibus deprehendatur. 30 Canis Thuscus agilis persequitur instans. 31 Et proximus est ut teneat. 32 Maxillis crepitum dedit, quibus mordere sperabat jam elapsum. 33 *Alter in ambiguo est, an sit comprensus, & ipsis Morsibus eripitur, tangentia que ora reliquit.* Ovid. 1. Met. 34 Nihil inter dentes offendenti.

Tùm

1 *Tùm verò exoritur clamor, ripæque, lacusque*
2 *Respondent circà, & 3 cœlum tonat omne tumultu.*
4 *Ille simul fugiens, Rutulos simul 5 increpat omnes,*
Nomine 6 quemq; vocans, 7 notumq; efflagitat ensem.
Æneas mortem contrà, præsensque minatur
Exitium, si quisquam 8 adeat: terretque trementes,
Excisurum urbem minitans, & saucius 9 instat.
10 *Quinque orbes explent cursu, totidemq; 11 retexunt*
Hùc, illùc: nec enim levia, aut ludicra 12 petuntur
Præmia, sed Turni de vita & sanguine certant.
Fortè 13 sacer 14 Fauno foliis 15 oleaster amaris
Hîc steterat, nautis 16 olim 17 venerabile lignum:
18 Servati ex undis ubi figere dona solebant
Laurenti Divo, & 19 vota suspendere vestes.
Sed 20 stirpem Teucri 21 nullo discrimine 22 sacram
Sustulerant, 23 puro ut possent concurrere campo.
24 Hîc 25 hasta Æneæ stabat: hùc impetus illam
Detulerat fixam, & 26 lenta in radice tenebat.
27 Incubuit, voluitque manu convellere 28 ferrum
29 Dardanides, 30 teloque sequi, quem prendere cursu
Non poterat. Tùm verò amens formidine Turnus,
Faune, precor, 31 miserere, inquit: tuque optima 32 ferrum
Terra tene, colui vestros si semper honores,
Quos contrà 33 Æneas bello fecêre 34 profanos.
35 Dixit opemq; Dei 36 non cassa in vota vocavit.

1 Cùm Turnum Æneas tenere videretur.
2 Frequenter respondent & sonitum referunt per circuitum.
3 Totus aër.
4 Turnus: 5 Objurgat, ob ineritiam & imprudentiam, quia gladium non adferent etiam non admoniti.
6 In quo spem habebat.
7 Paternum.
8 Accedat Turnum.
9 Instanter persequitur Turnum.
10 Illi (alter fugiendo, alter persequando) percurrunt quinque gyros. 11 Replicant currentes hùc illùc. 12 Affectantur. 13 Consecratus. 14 Deo sylvestri. 15 Olea sylvestris. 16 Priusquam Trojani sustulerant. 17 Veneratione & religione cultum à nautis. 18 Ad quam nautæ, qui fracta navi incolumes in littus ejecti fuerant, solebant suspendere dona votiva Fauno. Sic l. 3. Servatum ex undis *Strophadum me littora primùm Accipiunt.* 19 Voto promissas, in quibus servati erant. 20 Radicem arboris. 21 Sinè discretione & intuitu religionis, nescientes arborem sacram esse. 22 Fauno. 23 Plano, & sinè arborum asperitate. 24 Ad hujus arboris radicem. 25 Conjecta in Turnum fugientem. 26 Tenaci 27 Innixus est. 28 Hastæ. 29 Hasta jacta consequi, ferire Turnum. 30 Dardani nepos Æneas. 31 Mei. 32 Hastæ. 33 Socii adhærentes Æneæ. 34 Procul à fano, id est, templo, id est, reprobandos & Diis indignos. *Profanum* quid sit explicat Macrob. 3. Sat. c. 3. 35 Turnus. 36 Quæ non careant efficacia, ratificanda.

Namque diu luctans, lentoque in ſtirpe moratus,
Viribus haud ullis valuit 1 diſcludere morſus
Roboris Æneas: dùm nititur acer, & inſtat,
Rurſus in auriga faciem mutata Metiſci
Procurrit, fratrique enſem 2 Dea Daunia reddit. 785
Quod Venus audaci 3 Nymphæ indignata licere,
Acceſſit, telumque 4 altâ ab radice revellit
5 Olli ſublimes, armis animiſque 6 refecti,
7 Hic gladio fidens, 8 hic acer & arduus haſtâ,
Inſiſtunt contrà, certamine Martis 9 anheli 790
Iunonem interea rex 10 omnipotentis Olympi
Alloquitur, fulvâ 11 pugnas de 12 nube tuentem.
Quæ jam finis erit, conjux? quid denique reſtat?
13 Indigetem Æneam ſcis ipſa, & ſcire fateris,
Deberi cœlo, fatiſque ad ſidera tolli. 795
14 Quid ſtruis? aut quâ ſpe gelidis in nubibus hæres?
15 Mortalin' decuit violari vulnere Divum?
Aut enſem (quid enim ſinè te Iuturna valeret?
Ereptum reddi Turno, & 16 vim creſcere victis?
Deſine jam tandem, precibuſq; 17 inflectere noſtris: 800
18 Nec te tantus edat tacitam dolor, & mihi curæ
Sæpe tuo dulci triſtes ex ore recurſent.
Ventum 19 ad ſupremum eſt: terris agitare vel undis
Troianos 20 potuiſti, 21 infandam accendere bellum,
Deformare domum, & 22 luctu miſcere 23 hymenæos:
Ulteriùs 24 tentare veto. Sic Iuppiter orſus: 805
Sic Dea 25 ſubmiſſo contrà Saturnia vultu:
Iſta quidem quia nota mihi tua, 26 magna voluntas,

1 Aperire, id eſt, non potuit recipere baſtam, quâ inordicus arbor oleaſter tenebat.
2 Iuturnæ, Dauni regis filiæ.
3 Iuturnæ.
4 Profundâ.
5 Illi, Turnus & Æneas. Antitheſis.
6 Inſtaurati: antea enim armorum inopia animi utriuſque torpebant.
7 Turnus.
8 Æneas elatus & ſuperbus.
9 Anhelantes.
10 Cœli, in quo eſt omnipotens.
11 Turni & Æneæ.

12 Propriè, ut quæ Dea ſit regionis imæ aëris. 13 Inter Deos agentem & nullius egentem futurum eſſe in cœlo poſt victoriam. Nam Dii *Indigetes* ſunt, qui ex mortalibus indigenis in Deorum numerum relati ſunt. 14 Quid conaris contra fata? 15 Æquum ne fuerat Æneam Divum futurum, vulnerari ut mortalem? *vel* vulnere, mortali manu inflicto, ſc. ab aliquo à Iuturnâ ſubmiſſo: ſuprà, *Incertum quâ pulſa manu.* 16 Vires. 17 Permitte te flecti. 18 Si quid animum tuum edat, noli te cruciare, ſed amanter potiùs ad me defer querelas tuas. 19 Ad finem fatorum. 20 Sc. *bellorum.* 21 Detestabile inter generum & ſocerum. 22 Matris Amatæ à ſe ſuſpenſæ, & aliorum interfectorum. Quod minata fuerat Iuno 7. I. *Bellona manet te prænuba.* 23 Nuptias virginis. 24 Conari. 25 Humili: quia *Omnibus nobis, ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.* Ter. Hecyr. Act. 3. Scen. 26 Al. *magna voluntas.*

Iuppiter, & Turnum & terras invita reliqui.
Nec tu me aëriâ solam nunc sede videres
Digna, indigna pati: sed flammis cincta sub ipsâ
Starem acie, traheremque inimica in prælia Teucros.
Iuturnam misero (fateor) succurrere fratri
Suasi, & pro vitâ majora audere probavi:
Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum.
Adjuro Stygii caput inplacabile fontis,
Vna superstitio superis quæ reddita Divis.
Et nunc cedo equidem, pugnasque exosa relinquo.
Illud te, nulla fati quod lege tenetur,
Pro Latio obtestor, pro majestate tuorum:
Cùm jam connubiis pacem felicibus (esto)
Component, cùm jam leges & fœdera jungent:
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
Neu Troas fieri jubeas, Teucrosque vocari,
Aut vocem mutare viros, aut vertere vestes.
Sit Latium, sint Albani per secula reges:
Sit Romana potens Itala virtute propago:
Occidit, occideritque sinas cum nomine Troja.
Olli subridens hominum, rerumque repertor:
Es germana Iovis, Saturniquè altera proles:
Irarum tantos volvis sub pectore fluctus?
Verùm age, & inceptum frustrà submitte furorem:
Do quod vis: & me victusque volensque remitto.
Sermonem Ausonii patrium moresque tenebunt:

1 Negotia terrena.
2 Quelibet ut *facta, infecta, dicenda, tacenda, locutus.*
3 Ut Æneæ.
2. *Ferro accincta.*
4 Hostilia ipsis, id est, in quibus perirent.
5 Turno.
6 Fratris servanda.
7 Quam alioqui licuerat.
8 Approbavi.
9 Tamen non suasi, ut emitteret, id est emittere facerem sagittam. Hinc intelligi potest, auctorem vulneris Æneæ

fuisse Juturnam. 10 Ipsam Stygem, lacum infernalem, *Dii cujus jurare timent & fallere numen.* Vide Æn. 6. 11 Quæ sola religio Diis superstes redditur eos inferis obnoxios, si Stygem jurari fallant. 12 Contra perjurium 13 Quia non suaserim, ut contenderet arcum. 14 Latini cæterorumque Regum Italorum, qui à patre tuo Saturno in Latio regnaverunt: *vel*, qui magis tui sunt, quàm Trojani. 15 Perpetuæ concordiæ. 16 Aboleatur modò mihi infestum nomen Trojanorum, sub Latino nomine manente, vel etiam Albano aut Romano vigeat, imperet, det jura triumphato orbi. Vide Hor. 3. Od. 3. 17 Inde, ist est, ex Latio, & non aliunde genitos. 18 Sermonem patrium. 19 Latinos. 20 Mutare formam vestium. 21 Ex Albanis orta. 22 Sub titulo virtutis Italicæ, & non Trojanæ. 23 Ita ut ne nomen quidem maneat. 24 Reparator aut productor, *sc. vicissim respondit.* 25 Non degeneras à patre aut fratre, si iram retineas, & hoc tibi indulgendum est, cognationis nomine, ut & indignationem & votum condonem: do ergo quod vis, nomen patrium, linguam & vestes retineant. 26 Secunda. 27 Q. d. Non decet id. 28 Demitte, supprime. 29 Itali.

Vtque est, nomen 1 *erit: commistiq*2*corpore tantùm* 835
3 *Subsident Teucri: morem, ritusque* 4 *sacrorum*
Adjiciam, faciamque omnes 5 *uno ore Latinos.*
6 *Hinc gedus,* 7 *Ausonio mistum quod sanguine surget,*
Supra homines, 8 *supraire Deos pietate videbis:*
Nec gens ulla 9 *tuos æquè celebrabit* 9 *honores.* 840
10 *Annuit his Iuno, & mentem lætata* 11 *retorsit.*
Interea excedit 12 *cœlo,* 13 *nubemque reliquit.*
His 14 *actis,* 15 *aliud genitor secum ipse* 16 *volutat,*
Inturnamque parat fratris dimittere ab armis.
Dicuntur 17 *geminæ pestes, cognomine* 18 *Diræ,* 845
Quas & 19 *tartaream Nox* 20 *intempesta* 19 *Megæram*
Vno eodemque tulit partu, 25 *paribusque* 22 *revinxit*
Serpentum 23 *spiris,* 24 *ventosasque addidit alas.*
2 *Hæ Iovis ad solium, 26 savique in limine* 27 *regis*
28 *Apparent,* 29 *acuuntq; metum* 30 *mortalibus ægris,*
Si quando lethum horrificum, morbosque Deûm Rex
31 *Molitur,* 32 *meritas aut bello territat urbes.*
33 *Harum unam* 34 *celerem demittit ab æthere summo*
Iuppiter, 35 *inque omen Inturnæ occurrere jussit.*
Illa volat, celerique ad terram 36 *turbine fertur:* 855
37 *Non secùs ac* 38 *nervo per nubem impulsa sagitta,*

1 Fis.
2 Et non nomine. neque sermone.
3 Remanebunt, occultè sedem capient.
4 Trojanorum.
5 Unâ appellatione, uno sermone.
6 Ex Trojanis.
7 Italico.
8 Quod dicit propter multos è Julia familia relatos in Deos: sed propter clementiam Julii Cæsaris & Augusti
9 Propter templum

Junonis in monte Aventino, & Junonia festa, celebrata summâ populi Rom. propensione; nec non Junonis simulacrum evocatum Carthagine & Romam advectum à Scipione Æmiliano tertio bello Punico. 10 Assensum præbuit. 11 Mutavit, revexit ab irâ animum aut memoriam odii. 12 Aëre. 13 E qua prius speculabatur. 14 Cum Junone jam placata. 15 Ad aperiendam fatis viam. 16 Agitat. 17 Secernit à sororibus Megæram, utpote huic ministerio à Jove destinatam, Acherontis & Noctis filias esse furias dictum v. Æn. ubi de Alecto. 18 Execrabiles. 19 Tertiam Furiam. 20 Ad nullum opus tempestiva sive opportuna. 21 Æqualibus numero & mole. 22 Illigavit. 23 Annulis, quos pro capillis habent. 24 Tam celeres, ut vento agi viderentur. 25 Furiæ, Tisiphone, Alecto & Megæra. 26 Cum sævitiam suam ex aliqua causa ostendere vult. 27 Jovis: aut de diversis loquitur, ut per *sæcum regem* Plutonem intelligat. 28 Præsto sunt ad obsequium & mandata Jovis: estque nomen Juris: unde *Apparitores* Magistratuum dicti. 29 Acriorem faciunt. 30 Hominibus ægre viventibus, multisque miseriis obnoxiis. 31 Cum difficultate disponit. 32 Ut offenderet, Jovem non sævum esse, sed justum: illis enim hæc immittit, qui peccando meruerint. 33 Trium Furiarum. 34 Celeriter descendentem. 35 Ut Juturnæ omen mortis fratris Turni efficeret, & illa, id agnoscens, abiret. 36 Impetu. 37 Hyperbolicâ comparatione amplificat velocitatem Furiæ. 38 Arcu nervato.

1 *Armatam ſavi Parthus quam 2 felle veneni,*
Parthus, ſive 3 Cydon, telum immedicabile torſit,
Stridens, & 4 celeres incognita tranſilit umbras:
Talis ſe 5 ſata Nocte tulit, terraſque petivit.
Poſtquam acies videt Iliacas, atque agmina Turni,
6 Alitis in parvæ ſubitò collecta figuram,
Quæ quondam in buſtu, aut culminibus deſertis
Nocte ſedens, 7 ſerùm canit importuna per umbras:
Hanc 8 verſa in 9 faciem, Turni ſe 8 peſtis ad ora
Fertq; refertq; ſonans, 10 clypeumq; everberat alis.
11 Illi membra 12 novus 13 ſolvit formidine 12 torpor,
14 Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus 15 hæſit.
At procul ut Dira 16 ſtridorem agnovit, & 17 alas,
Infelix crines ſcindit Iuturna ſolutos,
18 Vnguibus ora ſoror fœdans, & pectora pugnis.
Quid nunc te tua, Turne, poteſt germana juvare?
Aut quid jam miſera 19 ſuperat mihi? qua tibi 20 lucem
Arte morer? talin' poſſum me opponere 21 monſtro?
Iam jam linquo acies: ne me terrete timentem
Obſcœna 22 volucres, 23 alarum verbera noſco,
24 Lethalemque ſonum: nec 25 fallunt juſſa ſuperba
Magnanimi Iovis: 26 hæc pro 27 virginitate 28 reponit?
29 Quo vitam dedit æternam? cur mortis adempta eſt
Conditio? poſſem tantos finire dolores
Nunc certè, & miſero fratri comes ire per 30 umbras,
31 Immortalis ego: haud quicquam mihi dulce 32 meorum
Te ſinè, frater, erit: 33 ô, quæ ſatis 34 ima dehiſcat

1 Infectam. Sic l. 9. *Ungere tela manu, ferrumque armare veneno*, qui mos Parthis, aliiſque barbaris, tingere ſpicula veneno, ut Hercules felle Hydræ. 2 Amaritudine. 3 Cretenſis, a *Cydone*, urbe Cretæ: quæ inſula ſagittando clara. 4 Quas celeriter percurrit. 5 Progenita Nocte, id eſt, Furia, movit ſe. 6 In noctuæ figuram mutata ex Furiâ. 7 Serò, noctu. 8 Furia mutata. 9 Effigiem hujuſmodi avis.

10 Turni. 11 Turno. 12 In Turno inſolens, ſive vehemens concretio ſanguinis. 13 Diſſolvit. 14 Ὀρθαὶ καὶ τριχισθεῖσαι. Il. ω. Idem verſus l. 4. legitur. 15 Diſſolvit. 16 Infelix augurium, oſcinis in ſtridore, præpetis in aliis. 17 Stridorem alarum Furiæ. 18 Pathos à geſtibus. 19 Supereſt, reſtat. 20 Vitam detinebo? 21 Augurio ex Jovis voluntate venienti. 22 Invidioſè, namque de unâ tantum ſermo. 23 Veſtrarum, ſc. *quid portendant*. 24 Mortis Turni indicem. 25 Latent me. 26 Præmia. 27 Quæ rapta eſt. 28 Reponit & perſolvit? 29 Ad quid. 30 Infernales. 31 Sed immortalis ſum, *Nec finire licet tanto mihi morte dolores*. Al. *Jam mortalis ego*. 32 Eorum, quæ mihi contingent. 33 Optantis eſt. 34 Profunda, ut me devoret.

Ter-

Terra mihi, manesque 1 Deam demittat ad imos?
Tantum 2 effata, caput 3 glauco 4 contexit amictu, 885
5 Multa gemens, & se fluvio Dea condidit alte.
Æneas 6 instat contrà, 7 telumque coruscat
Ingens arboreum, & 8 sævo sic pectore fatur:
Quæ nunc deinde mora est? aut quid jam, Turne, 9 retractas?
Non cursu, 10 sævis certandum est comminùs armis. 890
Verte omnes tete in facies, & 11 contrahe, quicquid
Sive animis, sive arte vales: opta ardua 12 pennis
Astra 12 sequi, clausumque cavâ te condere terrâ.
13 Ille, caput 14 quassans, Non me tua fervida terrent
Dicta, ferox: Dii me terrent, & 15 Iuppiter hostis. 895
Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens,
Saxum antiquum, ingens 16 campo qui fortè jacebat
17 Limes agro positus, 18 litem ut discerneret arvis.
Vix illud 19 lecti bis-sex cervice subirent,
Qualia 10 nunc hominum producit corpora tellus. 900
Ille manu raptum 21 trepidâ 22 torquebat in hostem
Altior 23 insurgens, & cursu 24 concitus heros.
25 Sed neque currentem se, nec cognoscit euntem,
Tollentemve manu, saxumque immane moventem.
26 Genua labant, gelidus concrevit 27 frigore sanguis,
28 Tùm lapis ipse 29 viri, vacuum per 30 inane volutus,
31 Nec spatium evasit totum, nec 32 pertulit ictum.
Ac velut in somnis oculos ibi languida pressit
Nocte quies, nequicquam 33 avidos extendere cursus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri 910
Succidimus: non lingua 34 valet, non 35 corpore notæ

1 Quamvis Deam.
3 Juturna.
3 Marini coloris. Dea enim fluvii, cui convenit glaucus amictus. *Tiberinum glauco velabat amictu Carba. Jus. l. 8.*
4 Præ trititiâ, aut missura se in aquas.
5 Multum.
6 Instans urget Turnum. Ad singulare certamen, amissis Deorum consiliis, redit.
7 Hastam ingentem ex arbore factam.
8 Acri & magnifico.
9 Declinas & refugis prælium?
10 Hostilibus.
11 In unum collige. 12 Invola. re. Ab impossibili. 13 Turnus. 14 Ex indignatione. 15 Jupiter mihi infensus. 16 In campo. 17 Signum termini. 18 Ut dirimeret agris contentionem agricolarum aut possessorum. 19 Viri. 20 Nostra tempestate. 21 Festina. 22 Saxum illud. 23 Erigens se. 24 Concitatus Turnus. 25 Sed eventu irrito, quia ipse præ formidine nec mentis nec virium compos. 26 Turni sc. auxilio numinis destituti. 27 Timoris. 28 Insuper. 29 Quem ipse impulit. 30 Aërem. 31 Nec pervenit ad hostem Æneam. 32 Et non ad finem usque tulit, id est, evacuatus est impetus ipsius spatio longiore. 33 Avide procul excurrere. 34 Proloqui. 35 Corpori, vel in corpore.

Sufficiunt vires : 1 nec vox , nec verba 2 sequuntur :
Sic Turno (quacunque ; viam virtute petivit)
Successum 4 Dea dira negat : 5 tùm pectore sensus
6 Vertuntur varii : 7 Rutulos adspectat & urbem, 915
Cunctaturque metu , 8 telumque instare tremiscit :
Nec quò se eripiat , nec quâ vi tendat in hostem :
Nec currus usquam videt , 9 aurigamque sororem,
Cunctanti telum Æneas 10 fatale 11 coruscat ,
12 Sortitus fortunam oculis , & corpore toto 920
Eminùs 13 intorquet : 14 muralí 15 concita numquam
Tormento sic saxa 16 fremunt , nec 17 fulmine tanti
Dissultant crepitus : volat 18 atri turbinis instar
19 Exitium dirum hasta ferens , 20 oràsque recludit
Lorica , & clypei extremos 21 septemplicis orbes 925
Per medium stridens transit femur : incidit 22 ictus
Ingens ad terram 23 duplicato poplite Turnus.
24 Consurgunt gemitu Rutuli , totusque remugit
Mons circum , & 25 vocem latè nemora alta remittunt.
Ille 26 humilis, supplexque , oculos dextramque 27 precantem 930
Protendens: Equidem 28 merui, 29 nec deprecor (inquit)
30 Utere sorte tuâ : 31 miseri te si qua parentis
Tangere 32 cura potest, oro (fuit & tibi 33 talis
Anchises genitor) Dauni miserere senectæ :
34 Et me , seu corpus spoliatum lumine mavis , 935
Redde meis : vicisti , & victum 35 tendere palmas

1 *Clamor frustratur hiantes* , Æn. 6. I.
2 Conatus nostros.
3 Processum.
4 Furia.
5 Insuper.
6 Fiunt.
7 Quod desperantis signum est.
8 Hastam Æneæ imminere.
9 Quæ prius functa fuerat munere aurigæ.
10 Lethale.
11 Vibrat.
12 Hunc locum ad feriendum oculis elegit Æneas , quem fortuna destinaverat vulneri, & ubi Turnus feriret.

Ἐ'στορόων χρόα καλὸν ὅππι ἑ ἔξοι μάλιστα. Il. 12. 13 Telum. 14 Quo muri quatiuntur. 15 Concite missa. 16 Strident. 17 Tonitru , sinè quo nunquam est fulmen. 18 Venti impetuosi. 19 Mortem diram. 20 Et aperit resolvitque extremitates tunicæ, quæ olim è loris fiebat. 21 Septies impliciti diversis tergoribus. 22 Percussus. 23 Compressis genibus. 24 Rutuli simul gemere incipiunt 25 Gementium. 26 Turnus victus & humi stratus. 27 Sublatam more supplicum. 28 Mortem. 29 Et non precor , ut non fiat mihi. 30 Interfice hostem tuum , in quem fortuna tibi potestatem indulsit. 31 Non est quod mihi parcas causâ meâ : ego quidem mori meritus sum : Sed tamen , in gratiam patris mei (gnis Dauni , miserere : memor quàm gravis foret tuo patri mors filii immatura. 32 Commiseratio. 33 Ut ejus gratia tibi parcendum esset. Pathos à similitudine passionis. Macrob. Sat. l. 4 c. 6. 34 Et me , si non vivum , mortuum saltem redde meis sepeliendum. 35 Extendere manus supplices.

I Æne-

1 Itali. 2 Regis filia, pro qua certavimus. 3 Ne procedas ad majorem ultionem: quia ad gloriam satis est me victum fateri. 4 Strenuus. 5 In supplicem. 6 Cohibuit ab ictu. 7 Æneam morantem.

1 Ausonii videre: tua est 2 Lavinia conjux?
3 Ulteriùs ne tende odiis. Stetit 4 acer in armis
Æneas, 5 volvens oculos, dextramque 6 repressit.
Et jam jamque magis 7 cunctantem 8 flectere 9 sermo
Cœperat, 10 infelix 11 humero cùm apparuit alto 941
Balteus, & 12 notis fulserunt cingula 13 bullis
Pallantis pueri, 14 victum quem vulnere Turnus
Straverat, atq; humeris 15 inimicum insigne gerebat.
16 Ille oculis postquam sævi monumenta doloris, 945
17 Exuviasque hausit, furiis accensus, & ira
Terribilis: Tu-ne 18 hinc spoliis indute meorum
Eripiare mihi? 19 Pallas te 20 hoc vulnere, 19 Pallas
21 Immolat, & pœnam 22 scelerato sanguine 23 sumit.
Hoc 24 dicens, ferrum 25 adverso sub pectore condit 950
26 Fervidus: at 27 illi solvuntur 28 frigore membra,
29 Vitaq; cum gemitu fugit 30 indignata sub 31 umbras.

8 Movere ad misericordiam. 9 Turni supplicantis. 10 Lethalis atque infelicitatem adferens Turno, Æneæ in memoriam revocans cæsum à Turno Pallantem. 11 Turni. 12 Æneæ, qui agnoscebat insignia Pallantis sibi Turnum aptasse. 13 Quibus stellatum & inoculatum fuit balteum. 14 Pallanta. 15 Quod ipse ad gloriam gestabat, utpote spolium hosti ereptum: *vel, inimicum*, id est, pernitiosum, exitiale. 16 Æneas. 17 Spolia Pallantis vidit: ut l. 4. Haurit *hunc oculis ignem crudelis ab alto Dardanus.* 18 Ab hoc loco, ubi sub pedibus meis jaces? Q. d. minime. 19 Filius Evandri. Iteratum Pallantis nomen denotare videtur ictum repetitum. 20 Quod tibi ejus gratia infero. 21 Ad suæ mortis & rupti fœderis ultionem te, tanquam hostiam, sacrificat Diis manibus. 22 Multis sceleribus polluto. 23 Per me. 24 Æneas. 25 Oppositò. 26 Ad vindictam Pallantis sumendam. 27 Turno transfixo. 28 Morte frigere faciente. 29 Anima, quâ vivebat. Hunc eundem versum l. 11. v. 831. posuit in morte Camillæ. 30 Quòd ante diem fatalem exire cogeretur, *vel*, quia ab hoste precata veniam, exorare non poterat. 31 Infernales.

FINIS.

Re-

Rerum ac Verborum in

VIRGILIO

Observandorum

INDEX.

A.

A Bantis clypeus 252
Abas 165
Abella malifera 461
Abies 80
Abjurata rapina, quæ? 478
Acanthis 123
Acanthus 18
Acca, Camella socia 618
Accingere se operi 299
Accubare, quid? 403
Acerræ civitas Campaniæ 89
Aceſtes rex 318
Achæmenides 269
Achates Æneæ comes 174
Acheloïa pocula 50
Acheron, fluvius inferorum 373, 384
Acherontis cymba 384
Achilles, quis fuerit? 19
Achilles Lariſſæus 207
Acidalia Venus, cur dicta? 194
Aclides tela 460
Aconitum 85
Acriſionæi coloni 445
Acron ſternitur 572
Actia bella 497
Actia littora 251
Actius Apollo 499
Actoris Aurunci ſpolium 628
Addicere, quid ſit? 271
Addunt ſe in ſpatia 76
Adonis 45
Adraſtus 355
Adorea liba 430
Adyta, quæ? 322
Æacides 420
Æa inſula Circes, & unde dicta? 257
Ægæon Gigas, cui centum Brachia 565
Ægæum mare 241
Æges 241
Ægis, quid? 486
Ægreſcit medendo 626
Æneæ clypeus 494 pietas in patrem 231 urbs adificata 433 arma fabricata à Cyclopibus 486, 487 ad Evandrum profectio & oratio 470, 471 monomachia cum Turno 694 ab inimico laus 593 Creüſam amiſſam requirit 233 Didoni profectionem fatetur 295 recedit à Didone 308 Cumas delatus 366 Sibyllam accedit

dit 368 infernum ingreditur 382 Italiam venit 431 Pallantem mortuum alloquitur 582 vulneratur 638 curatur à Venere 642 Latinorum urbem oppugnat 679
Æolus ventorum rex 162
Æolia Lipare 485
Ætna descriptio, & causa incendii 267 flammarum globos ejicit 74
Ætnei fratres 262
Affectare dextram ibid.
Aganippe Aonia 45
Agathyrsi picti, qui? 284
Agenoru urbs 175
Ager novalis 51
Agmen proprie quid? 493 pro impetu 208, 322
Agna Tempestatibus cadi solebat 359
Agnosco & cognosco, quo modo distinguantur? 241
Agragas mons Siciliæ 273
Agricolæ fortunatissimi 100
Agricultura laus 102
Agricolarum studia per Hyemem, ludi 104
Agrippæ triumphus de Antonio 498
Agrorum natura 86 pestes 59
Agyllina urbs 456 ejus sedes 488
Alæ equitum, undè sic dictæ? 283, 612
Alba civitas undè dicta? 257 413, 468
Albani patres, qui? 159
Alcides, quis, & undè sic dictus? 374
Alcimedon artifex 12
Alcinoi sylva 181
Alciones Thetidi delectæ 70 serenitatis nuncia ibid.
Alecto, luctifica 441
Alga, herba vilis 32
Alipedes equi 439
Allia fluvius, juxta quem exercitus Romanus deletus 460
Almon, filius Tyrrhi 451
Aloidæ gemini 402
Alphea flumina 116
Amasenus 606
Amata furiis correpta 442
Amazones, qua, & cur ita dictæ? 183, 610
Amazonia pharetra, quæ? 335
Ambarvalia sacra 67
Ambire aliquem 291
Ambrosiæ coma 178
Ambrosia & Nectar 643
Amellum, quid? 145
Amiterna cohors 459
Amor vincit omnia 48
Amphitryoniades magnus 470
Amphrysia vates, Sibylla 389
Amphrysius 109
Amsancti valles 452
Amyclæ tacitæ 565
Amyclæ urbs 111
Amycleus canis 123
Ancile, scutum breve, &c. 434
Ancus Martius, rex Rom. undè dictus? 417
Androgei lethum 367
Andromache, uxor Hectoris 219

Anguitia nemus 462
Anguis cœleſte ſignum 60
Animus conſilii eſt, anima vita 366
Annales, qui? 177
Annos demorari 228
Annuus orbis 319
Anſer inter olores 41
Ante diem 310
Antemna turrigera 455
Antenoridæ tres 395
Ante tubam trepidare 603
Antiquitati ſuperſtitioſa erat in votis, terra levis, &c. 46
Anubis latrator 499
Apenninus mons 654
Apex, quid? 229 *Apices lanigeri, qui?* 497 *Apum mores & ingenium deſcribitur* 139 *penitùs amiſſa ut reparentur?* 145 *amor & ſtudium erga regem ſuum* 142 *ira* 143 *Apibus Eurinocent* 141 *de procreatione apum* ibid. *gaudent tinnitu aris: illis ineſt auditus, ſenſus* 136 *oderunt fœdos odores, &c.* 136
Apollo crinitus, & cur? 530 *paſtor ab Amphryſo dictus* 106
Aptum ſtellis 302
Aquilo denſus 116
Aræ ſaxa ſunt, & cur ab Italuſic dicta? 164
Ara graminea, quæ? 629
Ara, undè dicta? 288
Aras tenebant ſacrificantes ibid.
Arctos metuentes tingi aquore, & quare? 63
Arcturi ſidera 60
Argileti nemus 482
Arion inter Delphinas 36
Argi 575
Argos 173
Arrigere aures, qui dicantur? 213
Arviſia vina, quæ & undè dicta? 24
Arunx Camillæ occiſor 678
Aſcra 68
Aſia palus 459
Aſylum, undè dictum? 233 482
Athenienſes in memoriam pagorum, in quibus diſperſi vicitabant, ludos Libero patri celebrabant, &c. 96
Audentes fortuna juvat 553
Avernus lacus 260 *undè dictus?* 380 *fons, per quem deſcenſus ad inferos* 357
Auguſti geſta & triumphi præcipui 497
Auguſto viventi divini honores habiti 1, 52
Avitum, quid? 433
Aura, propriè quid? 418
Aura auri, proſplendore 378
Auræ omnia diſcerpunt 515
Auras ferre, quid? 98
Aurea mala, quæ? 14
Aurea ſæcula 105, 481
Aurem vellere 25
Auri ſacra fames 249

Auris, memoria consecrata, frons genio, &c. 269
Aurora descriptio 268
Aurora filius Memnon 196
Ausonia 246
Auspicari, quid? 238
Auspicia maiora, quæ? 256
Auster frigidus 144
Automedon Pyrrhi armig. 220
Axis, pro Cælo 302 *pro Septentrione* 91 *Axes, qui?* 416

B.

Bacca fructus arborum agrestium 271
Bacchari, quid? 292
Bactra ultima, quæ? 498
Balearis funda 66
Balteus, quid? 335
Balteus Pallantis Turno mortis causa 664
Barathrum, quid? 259
Barbaricum aurum, quid? 222
Bellona pronuba 441 *sanguineo flagello* 499
Bello nulla salus 597
Berecynthia 505
Beroë, Rhœtej conjux Dorycli 352
Bidentes, quæ? 279
Bisias 195
Boves, qui optimi? 109
Bractea 378
Brevia & Syrtes, quid? 164
Briareus centum geminus 384
Britanni orbe divisi 5
Brontes, Steropesque 485
Bruma 61
Bruti ultoris fasces 418
Bubo lethalis avis 301
Bucolica, undè dicta? 1
Bulla, quid? 664
Bumastæ, quid? 82
Buthroti urbs 252
Busiridis aræ 106
Buxum rasile 93

C.

Caci fabula 457
Cadaverum combustio 589 *cremandorum ritus* 378
Caduceï descriptio 289
Caculus 458
Cacæ fores, quæ? 219
Cadicus Alcathoum obtruncat 573
Cæneus ex juvene in fœminam 393
Cæsaris imperium 173
Cæsaris de Antonio triumphus 498
Cæstus, quid? 321, 338, 340
Caicus fluvius 149
Cajetæ portus 224, 425
Calathus & colo Minervæ 464
Calathus, quid? ibid.
Camænæ alternæ amant 13
Camerina palus, &c. 273
Caphareus ultor 592
Capitolium 420, 432
Caprarum morsus arboribus exitiales 96
Capys 413
Carcer, quid? 326
Carceres, quid? 76
Carchesia, poculorum genera sunt 149

Carecta, quæ? 12
Carex herba paluſtris 118
Carmentis Nymphæ monita 481
Carmentalis porta Romæ ibid.
Carpathium mare inter Ægyptum & Rhodum 350
Caſa Mapalia dicuntur 8
Caſia, herba ſuaviſſimi odoris 9
Caſtanea molles 6
Caſtorea 53
Caſtra, pro claſſe: hinc caſtra nautica 264
Cato Cenſorinus 420,497
Cauſas rerum qui novit, felix eſt 102
Caucaſus, mons Scythiæ 99, 296
Cavea, quid? 336
Cauſare, quid? 43
Celæno 256 *ejuſdem vaticinium dirum* ibid.
Cella Falerna 82
Centaurea graveolentia 145
Centauri qui? 383
Centauri à Lapithis victi 99
Centaurus navis 324
Ceraunia 67,263
Cerberus 153 *Herculi raptus* 389 *ejuſdem deſcriptio* 391
Ceres agriculturam docuit 57
Ceſtus, quid? 321
Cetra, quid? 461
Chalcidicus verſus, quis? 47
Chaonia 50 *undè dicta?* 254
Charon portitor 384
Charybdis monſtrum 259 *navigatio* 266
Chlaſma, quid? 502
Chela 51
Chelydri anguis deſcriptio 126
Chimæra 284 *navis* 324
Chlamys Sidonia 284
Chorœbus Caſſandræ ſponſus 214 *ejus inconſultum conſilium & interitus* 218
Chorœbo ſtultior 214
Chromus, Mnaſylus, ſatyri 26
Cicones 155
Cinere conſpergebant caput in luctu 650
Circe Solis filia 37 *ejus fabula* 426
Circenſes ludi qui? 107
Circus, quid, ejuſque forma? 334
Ciſſïdis, id eſt, Hecubæ ſomnium 441
Ciſſeus, rex Thraciæ 347
Citheron 109
Clarius Apollo 256
Cleopatræ fuga 498
Clælia 496
Clypei Æneæ artificioſa ſculptura 494
Coclitus facinus 496
Cocyti amnis 109 *inferorum* 153
Codrus, dux Athenienſium 21
Poëta 31
Cœus Gigas 64
Columba in æëre tranſjecta ſagittâ 344
Cometarum diri 75 *ſanguinei* 552
Compita, undè dicta? 96
Conclamare, caſtrenſe verbum 353

Canon 13
Consors, quid? 347
Conus, quid? 271
Copia, pro exercitu 224
Cornelius Costus 423
Coronas nauta puppibus imponebant 66
Coronare vina 194,432
Corona cratera induere 264
Cortina 242 *Phœbi, quid?* 387
Corus, quid? 325
Corybantia ara, unde dicta? 243
Creüsa amissa, ejusque simulachrum Æneæ visum 232, 234
Crimine ab uno, disce omnes 201
Crista, quid? 434
Crista comantes 251
Cumana Sibylla 260,372
Cunabula, quæ? 243
Cunei loca in theatro 103,353
Cuneus, quid? 353,636
Cupentus, quid? 647
Cupressus, ad funera adhibebatur 240,379
Cura, undè dicta? 442
Cures 395,555
Curetes, matris Deûm ministri 139
Cureus non audit habenas 76
inventus ab Erichthonio 113
Cursus certamen 334
Cybele 243,550
Cyclades 244
Cyclopea saxa, quæ? 168
Cyclopum labores 485 *statura violentiaque* 270
Cycni & Phaëthontis fabula 548
Cyllene 472
Cyllenius 299
Cymbala Cybeles sactis, & Bacchi orgiis adhibita 381
Cymbia 240
Cymodocea Nympha 550
Cynthius Apollo 25 *autor Trojæ* 108
Cynthus 184,184
Cyparissus cornifera 270
Cytherea 171
Cytheron insula Veneri sacra 109
Cythisus 125
Cytorus mons 99

D.

Dasternere 628
Daca 500
Dadala tecta 141
Dædali fabula 367
Damnare votis, quid? 24
Damnatus voti, quis? 331
Danai 198
Daphnidis mors & epitaphium 22
Dardanus Ilii auctor 431, 472
Dares contra Entellum 341
ejusdem stolida ferocia 338
Decii duo fuerunt 86 *pater & filius* 419
Deductum carmen, quid? 25

De-

Befrutum, quid? 145
Degeneres animos timor arguit 276
Dejicere oculos, humilitatis indicium 603
Deiopeja Nympha pulcherrima 162
Deiphobe 368
Deiphobus maritus Helenæ post obitum Paridis 396
Deiphobi & Æneæ apud inferos colloquium ibdi.
Deli descriptio 241
Delos Latonia 106
Delubrum, quid? 208
Delus materna 284
Deorum juramentum 506
Dentale, quid? 59
Depellere, quid? 3
Depositi, qui? 641
Depulsi à lacte 31
Deucalionis fabula 53
Deus undè dictus sit? 2 quibus vox Dei tribuatur? ibid.
Deus utriusque generis 227 de Venere 643
Diana forma 184 tergemina virginis ora 304 ara placabilis 462
Dictamnus herba 642
Dicte 28, 246
Dicto citiùs 166
Dido regii officium exsequitur 184 ejus humanitas 187 hospitalitas ibid. insanus amor 280, 292 conjugium cum Æneâ 285 oratio ad Æneam ne se deserat 293 imprecatio in Æneam 309 conventus cum Æneâ apud inferos 393
Didymaonis artes 337
Dierum brevium & longorum causa 101
Die pro diei 61
Dies civilis, quando inceperit? 398
Dii patrii, qui? 75 magni qui? 237
Dindyma 529
Diomedes Venerem vulnerat 593 ejus equi 196
Diomedeæ aves 593
Dionæa mater 238
Dionæus Cæsar, undè ita dictus? 42
Dirce 8
Diræ 309, 499 & ad Jovis solium perpetuò duæ 670 ex Nocte ibid.
Disce puer virtutem 643
Discincti, qui? 500
Discumbentes & sedentes olim vescebantur 194
Dissimulare 184, 289
Divi & Dii, ut differant? 630
Dodona 57
Dodonæi lebetes, qui? 261
Dolopes 198
Dolus an virtus, quis in hoste requirat? 216
Domina Ditis 389
Dona inimicorum suspecta 200
Dorus regio 199
Dotalis regia 535
Drances Turno infensus 586, 596 melior linguâ, quam dex-

dextrâ 596
Drepanum 274
Dryades 50
Drymoque, Xanthoque, &c. Nympharum nomina 147
Dryopes, qui? 284
Dulichium 251
Dulichia rates 29
Duplex amictus 341
Duplicare, quid? 610

E.

EBrietatis mala 99,515
Ebur illachrymat templis 74
Echo 326
Ἐχτρὸν δῶρον ἄδωρον 200
Eclipsis 101
Eclogas, undè dicta? 1
Eleusina mater 58
Elisa 294
Elysium 357,398
Elysiorum camporum descriptio 51
Emathia 75,150
Enceladi corpus in Siciliâ 267
Enipeus 149
Ensis stellatus 290
Epeus, equi Trojani fabricator 211
Ephireïa ara 100
Epidaurus, domitrix equorum 109
Epirus optimas equas creat 53
Equestre certamen puerorum 348
Equus è vento concipere, & ubi? 120 earum pregnantium cura 114 earum libido 119, 120.
Equi caput inventum, ubi Carthago 181
Equitandi auctores Lapithæ 113
Equorum educatio 115,116
Equorum omen 265
Equus lachrymas & doloris affectum senticns 584
Equus ligneus 198
Erato Musa 427
Erebus 390
Erichthonius primus usum currus docuit, &c. 113
Eridanus fl. 149
Erigone 51
Eriphile 393
Erynnis, undè dicta? 214
Eryx 339
Evadne 393
Evander Romanæ conditor arcis 480 affectus erga Pallantem 492 luctus ob Pallantæ filium 587
Eumenides, qua & cur ita dictæ? 64,153,381
Euphrates 76,157,500
Eurotas 29,184
Eurystheus 106 ejus imperia in Herculem 479
Euryali & Nisi Historia 509, 510 mutuus amor ibid. capita hastis prafixa 522 matru lamentatio ob interitum Euryali 523
Eurydices & Orphei fabula 152, &c.

Eurydice icta, & ab inferis reducta ibid.
Exactus mensis, quis? 72
Examen apum 428
Examen, quid? ibid.
Exanimus & exanimis dicitur 183
Excipere, quid? 11,254,282
Excipere sorti, quid? 514
Exercere diem 755
Explere numerum, quid? 399
Exuvia, de corio serpentis 220 *de vestibus* 303 *unde dicta?* 211

F.

Fabaris 460
Fabarum satio 61
Fabius Max. 420
Fabii, unde dicti? ibid.
Faces 5 *præire solent nubentes puellas* 35
Facilis descensus Averni 374
Fagus 1
Fama descriptio 286
Far pium, quid? 358
Fasces attollere, quid? 433
Fascis, quid? 418
Fata viam invenient 257
Fauni, qui? 50
Faunus 427
Ferre pedem, quid? 50
Feretrum, quid? 379
Ferrugo, quid? 73
Fescennina acies 459
Fibræ, qua propriè? 403
Fides cana, cur dicatur? 173
Figere cervos & leges, quid? 405
Fiscina 64
Florentes are caterva 464,600
Floribus aspergere tumulos, mos antiquus 321
Fluctuare æstu curarum 466
Flumen piceum 538
Focus, quid? 244
Fœderum faciendorum ritus 395
Fontes omnes sacri 4
Formido, quid? 124 *in venatione, quid?* 656
Formicarum sedulitas ac providentia 298
Fornix, quid? 405
Fortunatus laborum 599
Frons verecundiæ assignabatur 563
Frumentis optima terra quæ, & quomodo frangatur? 88
Fuimus Troës 214
Fulgura cœlo sereno 75
Fulminare, quid? 157
Funalia 195
Funda 57
Furor arma ministrat. 166
Futilis glacies, qua? 656

G.

Gabii 414
Gabinus cinctus 454
Gesa Alpina, quæ? 497
Galerus 458
Gangaridæ populi, qui? 108
Ganges 84, 503

Ganymedes & ejus raptus 160
Garamantes, qui? 416
Gaza agrestis, quid? 319
Geloni 500
Gemmâ bibere 103
Gemma, quid? 335
Genialis hyems 65
Genitale arvum 114
Genius loci, quis? 322.432
Geryon 457,475
Gigantum pœna apud inferos 401. 402
Gnossius, quid? 334
Gorgones 226,384
Gortynia 28
Gradivus pater, cur sic dictus Mars? 239
Grandinis signa 72
Grynæus Apollo, undè dicatur? 295
Gryphes, quæ? 35

H.

HAbet, id est, percussus est 39
Hac mea sunt: ejusque ritus ibid.
Halcyones serenitatis nuncii 70, 123
Halesus Agamemnonius 460
Hamadryades Nymphæ, quales? 47
Harpalice 174
Harpyiæ 248, 384
Haud tanto cessabit cardine rerum 192
Hebrus 152,155,174
Hecate tergemina, & unde? 304
Ereboque potens 381
Hector patri venditur 183
Hector Æneæ in somnis apparet 211
Hecubæ centum nurus 221 *fuga ad aram* ibid.
Hederæ errantes 18 *ea Poëtæ coronantur* 31 *pallentes* 138
Helenæ in Deiphobum perfidia 397
Helicon mons, Musis dicatus 107 *Apollini sacer* 456
Herculea corona 80
Hercules Cerberum rapit 389 *Cacum interficit* 477
Herminius, ingens corpore 610
Hermione Oresti & Pyrrho desponsata 254
Hermus fluvius 460
Hernica saxa 458
Herilus tricorpor 492 *occisus* 491
Hesiones regna 473
Hesperia, undè dicta? 366
Hesperia, ad discretionem Hispaniæ 185
Hesperia magna 426
Hesperidum mala 28
Hesperidum templi custos 302
Heu, nihil invitis fas quenquam fidere Divis! 217
Hibiscus, genus herbæ 8
Hippocrene 45
Hippodame 106

Hippolyte 611
Hippolytus 462
Hippomanes, quid? 120,304
Hirundo tempestatis nuncia 69
Hœdi pluviales, stellæ 532
Hœdorum ortus pluvias faciunt 60
Honorem aris imponere 161
Honori non cedit 262
Hortina classes 460
Hosti stare 123
Humati, qui? 888
Hyades 57 *undè dictæ?* 196
Hyades pluviæ, quæ? ibid. & 264
Hybla 4
Hydaspes 142
Hydra, quæ? 401
Hylas 27 *Herculi dilectus, & à Nymphis raptus* 106
Hylax 39
Hylæus, Pholusque 99,191
Hymella fluvius 460
Hymenæus, quis? 155,191
Hypanis 149
Hyperborei montes Scythiæ 116
Hyrcanæ 296
Hyrtacides, acerrimus armis 509

I.

Janus, undè dictus? 434 *bifrons* ibid. 633 *Clusius, Patulcius dictus* 173, 454 *in Janiculo habitavit* 482 *de ejus nomine* ibid.
Japygia 591
Iarbæ de repulsâ Didonis querentis ad Iovem oratio 287
Iasius, quis? 246
Iberus 622
Icarifabula 368
Idæum nemus 243
Idalium 192 *Veneri sacrum* 542
Idomeneus 592
Idumeæ palmæ 107
Ignes æterni, qui? 205
Ignis sacer 132
Ilia, &c. 172,414
Ilia illi rumpantur 31
Ilicet 218
Ilione Priami filia 191
Ilioneus Trojanorum orator 185
Ilium in Italiam fertur 162
Imbris prognostica 72
Immunis belli 648
Imperatores post mortem in numerum Deorum referebantur 1
Importunæ volueres 74
In limine primo deficere 600
Inachus Acrisiusque patres 443
Inarime 534
Incedere, quid? 161
Incessit regibus discordia 136
Incondita, quæ dicantur? 7
Indago, quid? 283
India mittit ebur 53

Indicere forum, quid? 358
Indicere meritos honores 250
Indigetes Dii, qui? 658 *Dii ex hominibus facti* 75
Induet se in florem 60
Infantium locus apud inferos 391
Inferiæ 156 *sacra mortuorum* 563
Inferni lacus, qui? 257
Infracti Latini 623
Insula, quid? 1218.564
Inhiare, quid? 279
Inhorret messis campis 66
Inhumatos non vehi à Charonte 386,389
Innabilis palus, quæ? 153
Insomnia, quæ? 276
Insomnium, quid? 424
Inspicare faces 65
Instaurare diem donis 279
Integer ævi 227
Intemerata munera 246
Intempesta nox, quæ dicatur? 268
Interpres Divûm 295
Intyba segeti noxia 56
Involvere diem 247
Inachi filia 463
Ionium mare 248
Iopas 195
Iphitus 214
Iris 350 *unde dicta?* 314
Ismara 79
Ismarus, & Rhodope montes 35
Ismarii Dorycli conjux 351
Ister 102 *Danubius dictus* 123
Italia, unde dicta? 186
Italiæ antiquæ descriptio ibid. *encomium & fertilitas* 84
Iuba, quæ? 217
Iuba crinita triplex 463
Iulia unda, unde dicta? 85
Iulii Cæsaris eadem quæ prodigia secuta? 73
Iulus 172
Iuno Jovis soror & conjux 161
Iuno, quare invisa Trojanis? 160
Iuno infernа 375
Iuno secunda 278 *pronuba* 279, 285 *Saturnia* 160
Iunonia hospitia 192
Iuno, pro Turno rogat Jovem 659
Iunonis contra Venerem oratio 281 *conquestio de Æneæ successibus* 440
Iupiter infans à Curetibus custoditus 139
Iupiter Anxurus 464
Iura ferrea, quæ? 103
Iurare per caput 295,515
Iustitiam discite 404
Iuturna Turno fœdus dissuadet 634 *auriga officio fungitur* 645 *gladium reddit fratri* 658 *querela ad Turnum* 661 *fugit* 662
Iuturna, fons 630
Ixionis angues 109 *pœna apud inferos.* 153, 403

Lu-

L.

Labici picti scuta 463
Labor actus in orbem redit 97
Labor improbus omnia vincit 57
Labra 77
Labrusca 21
Labyrinthus, à Dædalo factus 349
Labyrinthus, quid? 368
Lacertus, genus serpentis 7
Lacinia Diva 266
Lacunæ 56
Lana, quid? 290
Laocoon, ejus & liberorum interitus 208
Laodamia 393
Laomedontiadæ 250
Laomedontius heros 466
Lapithæ, qui? 403
Lappæ 58, 125
Lapis bibulus 94
Laquearia 195
Lariſſa 207
Lariſſæus Achilles ibid
Latex, quid? 193
Latini priſcir, qui? 350
Latinus Fauni ex Maricâ filius 427 *regiæ ejus deſcriptio* 429 *pacem cum Æneâ ſuadet* 633 *ad Trojanos oratio* 438
Latium cur dicatur? 481
Latonæ genus duplex 533
Latro, pro venatore 624
Laudato ingentia rura, Exiguum colito 97
Lavinia civitas 159
Lavinia Æneæ in uxorem datur 664 *crines accenſi* 429
Laurentia 395
Laurentum, undè? 427
Laurus Parnaſſia 78
Lauta carina, quæ? 483
Laxant arva ſinus 93
Laxare foros 390
Ledæa Hermione 254
Leges figere atque refigere 405
Lembus 60
Lemnius pater 487
Lenæus, pro vino 287 *pro Baccho & cur?* 77, 104, 287
Lentandus remus 257
Lepores auriti 66
Lernæus anguis 479
Lethæus amnis 409
Lethæus ros 363
Lethe 54
Levare auxilio 219
Leucata 251, 497
Libare 171
Libare dapes 321 *pro ſacrificare* 149
Liber, quid? 606
Libethrides Nymphæ 31
Libyſtidis urſæ pellis 319
Licia telæ addere 65
Liguſtrum, quid? 7
Lilybæia vada 274
Limbus, quid? 284
Lini ſeges urit campum 54
Liquentia mella 180

Lituus, quid, & unde dictus! 376, 434
Lituus Quirinalis ibid.
Lividum, quid! 385
Lolium infelix 23, 58
Lotos arbor 81
Lucifer 235
Lucina 17, 110
Lucrinus lacus 85
Luna, quando colligat reverentes ignes? 72 *pallida, quid designet?* ibid.
Luna tacita, silens 210
Luna tempestatum significatrix 68
Luna labores 101
Lupatis parere 117
Lupercal 482
Luperci nudi cur? hinc Lupercalia 497
Lustra 270, 284
Lustralia exta 474
Lustrari Diis 251
Lustrum, quid? 172
Luteola caltha 9
Luxuriat toris pectus 111
Lyæus 89, 193
Lycæi summa 122
Lycæus 50
Lycaon Gnossius 515
Lycia sortes 295
Lycisca 11
Lycurgus 237
Lycus fluvius 149
Lydia gens 488, 547
Lydus Tibris 234
Lymphata 443
Lyrnesius Acmon 546
Lyrnessi domus 648

M.

Machaon, quis? 211
Macte, quid, &c? 530
Manalios versus 34
Manala 50
Manalus mons 34, 45
Maonia 288
Maonii Bacchi 149
Mæotica palus Scythia tellus 123
416
Magalia, vel mapalia, qua? 179
Magni menses, qui? 17
Maja una Pleiadum 61 *mater Mercurii* 472
Malea 328
Manes 240
Manipli 602
Manipulus, quid? ibid.
Manipuli triginta in legione ibid.
Manlii virtus in Capitolio defendendo 496
Mapalia, quæ? 123, 179
Manto filia Tiresia vatis 549
Mareotides uvæ, unde dictæ? 81
Marmor infidum 63
Marpessius mons, qualis? 394
Marpesia cautes ibid.
Marrubia gens 461
Marsi 86
Martis simulacrum vinctum, & ab Apelle pictum 174

Massicus humor 84
Massicus rex 547
Massyli, qui 283 *populi Mauritaniæ* 370
Maturi Soles 53
Maturate fugam? 165
Mavortia tellus 152
Mavors 638 *sanguineus* ibid.
Maurusia gens 287
Medica, qualis herba sit? 61
Medius locus honoratior apud Romanos 107, 193
Megæra tartarea 660
Megæra oppidum 273
Mel ex rore colligitur, & cur aërium dicatur? 133
Mel, quomodo eximendum? 143
Melibœus, undè dictus? 1
Meliphylla 136
Mella fluvius 145
Memnonis nigri arma 183
Menelaus, frater Agamemnonis 211 *Deiphobum in lecto obtruncat* 398
Mens læva, quæ? 200
Mens & animus, ut differant? 366
Mensæ perpetuæ 433
Mensæ comestæ Trojanis 431
Menses incerti, qui 56
Menses magni, qui? 17
Mephitis 429
Mercurii descriptio, genus 472 *ejus habitus* 306, 307
Mercurius ad Didonem mittitur 174 *Æneam ad pro-fectionem hortatur* 307
Mergi, undè dicti? 68
Meridiei periphrasis 151 *descriptio* ibid.
Meropes avis 134
Messapus equûm domitor 458
Methymna civitas 81
Metius Suffetius, Albanorum Rex, equis distractus 395
Mezentius Latinorum dux, Deûm contemptor 456 *pro Turno pugnæ succedit* 570 *crudelis* 488 *comparatur apro & leoni* 571 *vulneratur* 574 *interimitur* 579
Milesia vellera 121, 147
Minæ, quæ? 281
Minerva tenuis, quæ? 485
Minio rubens 45
Minos quæsitor 392
Miror illius rei 386
Misenus tubicen 249 *Æolides* 376 *ejus mors* ibid.
Misericordiæ veteres assignabant genua, &c. 269
Mitra Mæonia, quæ 288 *quibus gestare licebat, quibus non?* 529
Molossus canis 126
Monæci arx 419
Montes Romæ, qui, & quot? 105
Monstrum, quid, & undè dictum? 346
Monstra domita ab Hercule 479
Monumenta, undè dicta? 643 *quæ?* 262

Mopſo Niſa datur 35
Morini 500
Mulciber, undè dictus? ibid.
Mulctra, quæ? 16
Mundum in vere conditum 94
Murex, quid? 290
Murex, undè purpura tingitur 19
Muſa, pro carmine 1
Muſæus vates 407
Muſcoſi fontes, qui? 32
Myrmidones 198
Myrta cruenta 66
Myrtus 238 *Veneri dicata* 33
Myſia 55

N.

Naiades, quæ? 44
Nau candida 9
Napeæ Nymphæ 156
Nar fluvius ſulphurea aqua albus 450
Narycia pix 99
Narycii Locri, qui? 258
Navale certamen 324
Navalia, quæ? 308 *pro rebus navalibus* 595
Naves Æneæ in Nymphas 550
Navis periphraſis 247
Navis gubernandæ peritia commendatur 364
Navium Trojanarum incendium 354
Nautæ primi obſervarunt ſtellas 57
Naxos Bacchatæ, cur dicatur? 244
Nemus & ſaltus, ut differant? 44
Neoptolemus, quis? 211, 223
Neptunus omnibus aquis præeſt 50 *cum Minerva de Athenarum nomine contendens* ibid. *cum Apolline Troja muros fabricavit* 226
Ægæus dictus, & cur? 241
Nereia Doto 506
Neſcia mens hominum fati 562
Nilus Ægypti fluvius 145, 503
Nimbi tùm ventos, tùm pluvias, &c. ſignificant 161
Nimbo effulgens 226
Niphates 108
Niſus pater Scyllæ 70
Niſi & Euryali Hiſtoria 509 *amor mutuus* 510 *ad Lunam oratio* 520
Niti gradibus 219
Noctes atque dies patet atri janua Ditis 374
Noctu deſcriptio 305, 467, 512 *ejuſdem initium* 211
Nodus informis lethi 650
Nomadum genus 500
Nomentum & Gabii 414, 460
Non obtuſa adeò geſtamus pectora Pœni 187
Noricum 128
Novalia, quæ? 5
Novalis ager, quis dicatur?

Nox intempesta, quq? 268
Nox civilis, quando incipiat? 398
Nubem belli detonare 575
Nubigenæ bimembres 457
Nucum spargendarum in nuptiis mos 35
Nulla salus bello, &c. 597
Numæ Pompilii periphrasis 417
Numero Deus impare gaudet 37
Numeros memini, si verba tenerem 42
Numerum lupus non curat 32
Numidæ infreni, cur dicantur? 278
Numina magna, quæ sint? 250
Numitor Albæ rex 413
Nuptiarum inauspicatarum prodigia 285
Nusquam tuta fides 296
Nymphæ aquis præsident 4
Nysa 416

O.

Oaxis fluvius rapidus 5
Obitâ morte 568
Obliquare sinus 317
Obloqui numeris 406
Obscœni canes 74. *aves* 249
Obscœna fames quæ? 256
Obtestor, quid? 513
Obtutus, quid? 437,653
Occupat os flammis 637
Oceanitides 148
Ocnus Mantuæ conditor 549
Odora canum vis 283
Oeagrus Hebrus 155
Oenotria Italiæ regio, undè dicta? 185,429
Oenotrii 246
Oestrum, quid? 114.
Oleæ culturæ 98
Olea pacis signum 432
Oleo perfundi solebant luctatores, & cur? 325
Olivâ victor coronabatur 335
pacis insigne 98
Olivæ tonsæ, quæ? 107,359
Oliva vivax 86
Olympiaca palma, quæ? 109
Iudorum origo ibid.
Olympus, pro cœlo & monte 117 *mons Macedoniæ* 65
Omina repetere. quid? 206
Omina turbare, quid? 258
Onagri cursu agitandi 126
Onerare æthera votis 503
Operari in herbis, pro sacrificare 67
Opima spolia, quæ? 421
Oppida, undè dicta? 417
Optare, pro eligere 180,243
Oraculum Sibyllæ 371 *perperam intellectum & interpretatum ab Anchisâ* 243
Oras belli evolvere 525
Oratores Æneæ ad Latinum missi 432
Oratores pro legatis ibid.
Orbes, qui? 115 *ferrati* 124
Orchites 81
Orcus, quid? 217 *pallidus cur dicatur?* 64

Ore favete omnes 321
Ore terram mordere 600
Oreades 184
Oreſtes, Agamemnonius 302 *ſcenis agitatus* ibid. *furiis agitatus* 254
Orgia, ſacra Liberi, unde dicta? 292, 155, 445
Oricia terebinthus 546
Orion ortu ſuo & occaſu tempeſtates ciet 185, 279. *ſidus Auſtrale auro armatum* 264
Orion aquoſus 279 *nimboſus* 185
Orythia, Erechthei filia, Boreæ uxor 152, 627
Orodes altus 572
Orphei & Eurydices fabula 152 *luctus ob amiſſam conjugem* ibid. *deſcenſus ad inferos* 153, 373 *cantus* ibid. *interitus* 155 *cithara ſeptem chordas habuit* 406
Ortygia 244, 245, 273
Oſſa 65
Oſſa componendi ritus, qualis? 379
Oſtia, propriè ſunt fluminum 333
Oſtrum ſuperbum 190
Oſtyris, monſtrator aratri 50
Oſtentare, quid? 337
Ovantes, & quid Ovatio? 306 265
Ovantes gutture corvi 71

P.

PAchynum, promontorium 273
Pactolus fl. aurum trahens 546
Paana, propriè Apollinis laudes 407
Pæoniis herbis revocatus 462
Pæonium in morem 642
Paſtum 138
Palæmon, Poëtarum judex 13
Palamedis hiſtoria 202
Palæſtra, quid, & undè dicta? 251
Palæſtra agreſtis. 104
Palearia, quæ? 109
Pales, paſtorum Dea 106, 22
Palici placabilis ara 528
Palinurus, gubernator Æneæ 248 *viſitur ab Æneâ apud inferos* 386 *ejuſdem interitus* 364, 387
Paliurus, frutex arboreſcens 23
Palla, quæ? 607
Palla rigens, quæ? 191 *ſciſſa* 499
Palladium, quid? 206 *à Græcis raptum* ibid. 508
Pallas Evandri filius ad Herculem 560 *exercitus ejuſdem* 490 *hortatur ad pugnam* 556 *interitus* 561 *remittitur patri* 582
Pallas Trojanis iniqua 183

Palladis auxiliis ſpes Danaûm ſtetit 206
Pallentes herbæ, quæ? 28
Palma, quæ initio fuerit, &c? 323
Palumbes rancæ 5
Pampinatione quando utendum? 95
Pampineus autumnus 77
Pan Deus paſtorum 8,20
Panacea odorifera 643
Panchaja 84
Pandarus, quis? 345
Pandari & Bitiæ hiſtoria & interitus 532
Pandere mœnia urbis 209
Pangæa 152
Panopea 72
Panthus Otriades, ſacerdos Apollinis 213
Papaver ſoporiferum 54 & 302
Papaver veſcum, quid? 139
Cereale 61
Papkos Veneri ſacra 179
Papulæ ardentes 132
Parcarum officia, cur ita dictæ, nomina, &c. 19, 160
Parcæ injecêre manum 558
Paris Paſtor Phrygius 443 Sylvas habitavit 9 Achillem interfecit 396 ejus judicium 160
Pareus lapis 108, 188
Parma alba, quæ? 526, 613
Parnaſſus, mons Bœotiæ 44
Paros nivea 244
Parthenius mons 47
Parthenopæus 395
Parthus fidens fugæ 108
Paſcere, pro delectare 92, 182
Paſcor 122
Paſcua optima, ubi? 87
Paſiphaë, tauri amore flagravit, &c 27 undè & Minotaurus natus 368
Paſſum, quid? 82
Pater, religionis nomen 248
Pauſia amara bacca 81
Pectine telas percurrere 65
Pecuaria, undè dicta? 110
Pecudes locutæ 74
Peddem facere, quid? 362
Pedicæ, quæ? 66
Pedum, quid? 25
Pelaſgi 202, & 493
Pelethronium oppidum 113
Pelides 223
Pelion 111
Pelio Oſſam imponere 65
Pella 145
Pellax 202
Pelops, Tantali filius, eburno humero 106
Pelori ſedes, quæ? 272 promontorium Siciliæ 258
Peltæ æratæ 461
Pelta lunata 183, & 611
Peluſiaca lens, quæ? 62
Penates, qui? 212
Pendêre ab ore narrantis, quid? 280
Penetralia, quæ? 221
Peneus 147

Pennata famæ 523
Penthesilea Amazonum regina 183
Pentheus furens 301
Peplum, quid? 183
Pergama 224
Permessus 28
Pero crudus 458
Perpetui tergo bovis vescitur 474
Pertentare, quid? 119
Pestis, pro incendio 525
Pestis descriptio 245
Petendum Pacem, & similes locutiones 591
Petilia civitas 258
Petulci hœdi 134
Pheæcum arces 252
Phædra, quæ? 393
Phaëtontiades, quæ? 28
Phaëtontis equi 323
Phalanx, quid? 210,584
Phalanx animosa 636
Phalarica, quæ? 533
Phaleræ, quæ? 335,517
Phaselus, quid? 145
Phcretrum, quid? 379,583
Philoctetæ Melibœus 258
Philippi civitas 75
Philomela dapes parat 29
Phinëta domus 248
Phlegethon 382
Phlegias 404
Phocæ 150
Phœbigena, pro Æsculapio 462
Rhœbi munera, laurus & hyacinthus 14
Phœbus dicitur Sol, Phœbe Luna 270
Phorci exercitus omnis 362
Phryges, bis capti 528
Phyllis 21,34
Piacula 311
Piare 205,207
Picturata vestis 262
Pierides 15,48
Pilata agmina 629
Pila scabrâ rubigine 75
Pilentæ, quæ? 497
Pilum, quid? 75,457
Pilumnus Turni avus 502, 543
Pinaria domus, custos Herculei sacri 478
Pineus ardor 617
Pinnæ, quæ? 433
Pinnata. Vide Pennata
Pinus matri Deûm consecrata 31
Piorum sedes apud inferos 408
Pirithous 403
Pistrix 259
Plaga, quæ? 223
Plaustra 58
Pleiades, quæ? 57
Plemmyrium undosum, quid? 273
Plumata vestis, quæ? 616
Podagræ turpes 121
Poli duo in cœlo 163
Pollio 15
Pollux, pro Castore positus 111

Polus, pro cælo 189
Polydori Hiſtoria 239
Polyphemus Cyclops 271
Pometii 414
Pomorum cultura 98
Pompa, quid? 107,320
Pomum, pro ipſa arbore 98
Populus Alcidæ gratiſſima 33 *Herculea* 487 *bicolor* ibid.
Porca ſilice feriebatur 395 *in fœderibus faciendis cædebatur* 631
Porricere, quid? 331
Portitor, quis? 384
Portitor Orci 154
Potitiis ſacra Herculi commiſſa 478
Potniades quadrigæ 119
Præcipitare moras 486
Præcipere ſpè hoſtem 603
Præcordia, quæ? 216
Præludere quid? 618
Præneſtina urbs 458
Præpetes aves, quæ? 256
Præpetes pennæ 367
Præſentes Divi, qui? 4
Præſumere ſpe bellum 581
Prætendere ſepem 64
Priami mors 224 *ubi occiſus* ibid.
Prima tellus, quæ? 50
Primitiæ victoriarum 581
Primitiæ & rudimenta belli 587
Triſtis 324
Procas 413
Proceres 195
Producere funera, quid? 523
Profani, qui? 381
Profani à ſacris arcebantur 258
Prognoſtica tempeſtatum 68 *pluviæ* 69 *ſerenitatis* 70
Proluere ſe auro 195
Prometheï fabula 27
Proſcenia 96
Proſerpina, undè dicta? 304
Proſubigit pede terram 119
Protens vates, ejuſque transformatio 149, 150
Pſythia paſſo utilior 82
Pubentes herbæ 304 *quæ?* 642
Pumex lacebroſus, quis? 649
Punica fides 191
Puppes turritæ 498
Purus campus 657
Pyra 303
Pyracmon nudus 485
Pyrgi veteres 548
Pyrrhæ lapides 27
Pyrrhi ferocitas 221 *interitus* 254
Pyrrhus ex Andromache Molosſum ſuſcepit ibid.

Q.

Quadrifida ſudes 78
Quadrijuges equi 565
Quercus Iovi ſacra 123 *oraculis addictæ* 78
Quid veſper ſerus vehat 73
Quirinalis trabea 454
Quirinus, cur ita dictus? 173
Quiſque ſuos patimur manes 412

R.

Radamanthus, Minos & Æacus judices Inferorum 400
Radii, olivæ species 81
Radius, quid? 13, 421
Ranæ querelam veterem canentes 69
Recidiva & rediviva Pergama 294, 441, 542
Recidivum quid? 441
Refigere leges, quid? 405
Remigium alarum 174 pro arte volandi, &c. 367 pro remigibus 261
Reliquiæ mortuorum quomodo servabantur? 379
Remulus Tiburtinus 517
Resignare 289
Retractare dicta 624
Rhadamanthus. Vide in Rhadamanthus
Rhenus bicornis 500
Rhesus 52, 182
Rhetœjum 243
Rhodia uva 82
Rhodope 27
Rhœbus 577
Rhœtejus ductor 644
Rhœtus 557
Riphæus Eurus 125
Ripheæ arces 62
Robore se promunt 210
Roma 105, 415 propriè urbs dicta 417
Romulus 172
Rorantia astra 267
Ros amarus 151
Roscida mala, quæ? 35
Rostra, quæ? 103 è Rostris habebantur conciones ibid.
Rostrata corona Agrippæ data 498
Rubea virga, quæ? 64
Rubigo vitium frumenti 58
Rudentes leones 426
Ruditus asinorum est. ibid.
Rudens prora 266
Rudentes, qui? 163
Ruit nox Oceano 210
Ruminare, quid? 28
Rumor secundus, quis? 470
Rumpere vocem 204 silentium 543
Rumpi horrea, quando videantur? 52
Ruscum 32

S.

Sabæi 53, 499
Sabellicus sus 119
Sabini 105, 459
Sabinarum raptus 395
Sacer ignis 132
Sacranæ acies & gentes 463
Sacraria Ditis, quæ? 633
Sacrificantes aras tenebant 288
Sæcula aurea, argentea, ærea, ferrea, quæ? 415
Sagittariorum certamen 344

Sagulum virgatum 496
Salentinum 258
Salicta 78
Salictum 4
Saligna crates umbonum 455
Salii, qui, & undè dicti 479, 497
Salix lenta 21
Salmoneus 402
Salsa fruges 204
Sancire fœdera 633
Sanguis hebet, frigetque in senibus 340
Sanguinis guttæ ex arboribus 238
Sardoa herba, quæ? 32
Sarpedon 164
Sarrano dormire ostro 103
Sarrastes 461
Saticulus 460
Saturæ palus atra 464
Saturnia tellus 85
Saturnia regna, quæ? 17
Saturni stella frigida 67
Saturnus 434 *pulsus à Iove* 480
Saxum Sisyphi 109
Scæa porta 226,255
Scena 167
Scena versatilis, & ductilis, quæ? 108
Sceptra ad fœdera adhibebantur 633
Scipiades duri bello 86
Scipiones duo fulmina belli 420
Scorpius ardens 51
Scylla, & Helleborus 328
Scylla & Charybdis descriptio 259
Scylla, quæ? 29 *patri comam purpuream abscidit* 70
Scyllæa rabies, quæ? 168
Scyrus 220
Scythia 5
Sedere 276, 502
Seditionis descriptio 166
Seges, pro terrâ 49
Seges telorum 239
Sella & trabea 596
Semina flammæ, quæ? 366
Semina sæva leonum 85
Sepulchrorum violatoribus supplicia proposita 239
Sepultus vino somnoque 211
Sequestra pax 586
Sera omina 346
Serenitatis indicia 70
Serranus, undè dictus? 420
Seta, qua? 381
Sibylla, undè dicta, &c? 260,366 *cum Æneâ ad inferos descensus* 391
Sibyllini libri, qui? 370
Sic omnia fatis in pejus ruere 60
Sicanæ gentes 481
Sicania 186
Sicani fines 595
Sicani veteres, qui? 463
Sicanium latus 485
Sicelides Musæ 17
Sicilia, quæ & Trinacria, à tribus promontoriis 257,266 *ejusdem situs* ibid.
Sicyonia bacca 104

Si-

Sidus Minervæ 592
Signum 213
Silarus 114
Silentes umbræ, quæ, 382
Simoïs 164
Simulachra pugnæ ciere, quid? 349
Siniſtrum augurium, cur proſperum, &c. 230
Sinon proditor capitur 201 *à vinculis liberatur* 205
Sinum, quid? 31
Sinum lachrymis implevit 277
Sirenum deſcriptio 364
Sirius ardens 552
Siſtrum 499
Sithoniæ nives 48
Sitire Venerem 114
Solis defectus, ut fiat? 101
Solis labores 195
Solem quis dicere falſum audeat? 73
Solſtitium 32, 55
Solum, quid? 328, 430
Somni portæ geminæ, cornea & eburnea 424
Somnus ad Palinurum 363
Somnus ferreus 572, 638
Sonipes 284
Sophocleo cothurno 34
Sopor, conſanguineus Lethi 383
Soracte 459
Sordere, quid? 9
Sortitus non pertulit 253
Sparta 126
Spiracula Ditis 452
Spiramenta tenuia 135
Spirantia ſigna, quæ? 108
Squalent arva 76
Stamen, quid? 282
Stant belli cauſa 451
Stat pulvere cælum 642
Stat ſuâ cuique dies, &c. 560
Statio 199, 553
Stellio 144
Sternax equus, quis? 640
Stimichon, quis? 23
Stipare 140, 180, 261
Stiva 39
Strictura chalybum 485
Stridor, quid? 400
Strophades inſulæ, quæ? 248
Structores, qui? 193
Strymon 155, 552
Strymoniæ grues 56, 552
Stupa 354
Styx 153, 374 *juramentum Deorum* 386
Sub armis, quid? 113
Subducere claſſem, &c. 186
Subigere bo arvum 56
Subjicit ſe 78
Sublicius pons 496
Sublicium, quid? ibid.
Subluſtris nox, quæ? 513
Subtegmen, quid? 262
Sufficere, pro ſubminiſtrare 98
Sulcare, quid? 326
Sulphur vivum 127
Superare jugum, montes, &c. quid ſit? 408
Superanda omnis fortuna ferendo eſt 356

Superſtitio 474
Sus, triginta fœtus enixa 257, 468
Sydera cadentia 198
Sylvanus, ſylvarum Deus 50
Sylvius 413
Symethus 528
Syrius ſtella 245
Syrtes duæ, & undè dictæ? 164
Syrtis inhoſpita 278

T.

Taburnus 79
Tacitum cœlum 264
Tænarus 153
Tænia 442
Talaria, &c. 289
Tanager 114
Tanais 155
Tantalus ad inferos detruſus 403
Tarentum ſaturum, cur ita dictum? 87
Tarpeïa ſedes 482
Tarquinius, Superbus cur dictus? 418 *ejectus* 496
Tartara 374
Tartari deſcriptio 401, 153
Tauri, ignem naribus ſpirantes 84
Taurus aperire annum dicitur 61
Taurus ritè Neptuno & Apollini immolatur: Iovi non licet 244
Taygeta 102
Taygeti canes 109
Taxus 135 *arcubus apta* 96
Teda pinguis 32
Tegæum 334
Tegmina barbara quæ? 619
Telum 220
Temo, quid? 59
Tempe, quæ? 100, 147
Tempeſtatis ſubitæ deſcriptio 163, 247
Tempeſtatum prognoſtica, quæ ex Sole? 72
Tenedos 199
Tentamenta tui per artem non pepigi 472
Terere otia 291
Tereus 29
Terminus Deus 522
Terrâ progeniti, qui? 401
Teſtudo, quid? 219
Teſtudo templi camera eſt incurva 184
Tethys 51
Teucer, quis? 189
Texere naves 595
Thalami Eumenidum 383
Thalia Muſa 25
Thaſiæ vites 81
Thaumantias, quæ? 502
Thermodoontis flumen 611
Theſeus infelix 404 *cum Pirithoo Proſerpinam rapere tentat* 373
Thiaſus, vel Thyaſus, quid? 453

Thiasi, qui? 22
Tholus, quid? 520
Thorax 555
Threïcius sacerdos 406
Thule 51
Thura mascula, qua 36
Thuricrema ara 301
Thymbraus 242
Thymus 32
Tiaras 437
Tibur superbum 455
Tigris, Armeniæ fluvius 5
Tigribus vehebatur Bacchus 22
Tiphys 19
Tirynthius 476
Tisiphone undè dicta? 400 *pallida* 132
Titan, quis? 411 *pro sole* ibid.
Tithonia conjux 484
Tithonus 72,308
Tityon 402
Tmolus 52, 82
Tolerare vitam colo 485
Tollere se humo 107
Tolumnius augur 635
Tonsa, quid? 427
Tophus scaber 88
Torquatus, undè dictus? 419
Tortus imber 486
Tortus 339
Trabea, quæ? 434, 596
Tractus 87
Trahea 58
Transcripti in colonias deducebantur 358
Transtra 326
Trieterica 292
Trinacria 257
Triones 125,196,264
Tripodes, qui? 323,256
Tripodes gemini ex auro 513
Triptolemus, aratri inventor 50
Tritonia, undè sic dicta? 206, 226
Tritones citi 362
Trivia lucus 367
Troja 159
Troja Neptunia, unde 237
Tropæum, quid? 108 *undè dictum?* 581
Tullus Hostilius 417
Tument terræ vere 93
Tumultus, quid? 422, 66
Tunicæ manicas habentes 529
Turbo, quid? 402,443
Turma, quid? 347
Turma equitum est ibid. 603
Turnus insanus ad arma Rutulos hortatur 453 *falsam sequitur Æneæ imaginem* 569 *Pallanti congressus eum interficit* 561 *occiditur ab Æneâ* 664 *ejus ducum & sociorum catalogus* 456 *ejus cum Æneæ monomachia* 662
Typhoëa tela, quæ? 192
Tyrannus, quid? 438
Tyrrhena vincula 487
Tyrrhidæ pueri 449

V.

Vaccinia 7
Vadum, quid? 385
Vallis reducta, quæ? 409
Vallos exacuere, quid? 64
Vannus myſtica lacchi 58
Varus Poëta 41
Vcalegon 213
Vector, quis? 19
Velamen acantho circumtextum 191
Velata comæ, quæ! 246
Velini fontes 450 Roſea rura 460
Velinus portus 388
Vellera nivea 301
Vellere ſigna, quid? 138
Velivolum, quid? 169
Venabula 283
Veneris præmia 277
Venilia diva 543
Ventos ictibus laceſſere 118
Ventoſa gloria 613
Venulus 466
Venus, de maris ſpumâ nata 361 venatrix obvia ſit Æneæ 174 ad Iovem 540 expoſtulat cum Iove 170 ad Neptunum 360 à Vulcano Æneæ arma impetrat 484 offert 494 à Diomede vulnerata 593 Æneæ vulnus ſanat 642
Verbenæ, quæ? 277
Verbenâ vincti tempora 629
Veſcum 139
Veſcæ frondes 115
Veſevus 89
Veſper ſtella 63
Veſta, quæ? 212
Veſta mater 75 cur cana dicatur? 358, 513
Veſtibulum, quid? 220, 382
Veſulus piniſer 571
Veteres ſolebant in corticibus arborum nomina deliciarum ſuarum notare 47
Vibrati crines 628
Viburnum, quid? 3
Vices 218
Victima conſultatoria, quæ? 279
Viminea crates, quæ? 55
Violaria 135
Virbius Hippolyti proles 462
Vir gregis 30
Virga Mercurii 289
Virgea ſupellex 58
Virtutem factis extendere 416
Viſum, quid? 246
Vittæ, quibus victimæ coronabantur 204
Vivendo vincere fata 587
Vligo 87
Vmbo 538
Vmbræ ſilentes 382
Vndans fumus 226
Vndans bello Nilus 108
Vndantes habenæ 645
Vnguen 127
Vocari ſolebant, qui in alienâ terrâ periiſſent 169
Vocem rumpere, quid? 294
Voces ſupremæ, in funeratione 241

Volutabra 126
Vortex, quid? 165
Voti reus, quis? 331
Vrbis designandæ mos 358
Vrbs, propriè dicta Roma 417
Vri, qui? 91
Vrit & frigus 55
Vrsi informes dicti, & quare? 118
Vuam demittere, quid? 157
Vulcanus, ignipotens 485
Vulnificus chalybs 489
Vxorius, quis? 290

X.

Xanthi fluenta 284
Xanthus 182

Z.

Zacynthos 251
Zodiaci signa duodecim, & quæ? 62
Zonæ quinque cælum tenent, & quæ? ibid.

FINIS

PUB. VIRGILII MARONIS OPERA,

Cum Annotationibus

JOHANNIS MIN-ELLII.

LONDINI,
Apud *Johannem Gellibrand*, Bibliopolam
Londinensem, MDCLXXXII.

De cælo tactas memorem. Jo. quercus
The oak which soe highly / much esteemed for
man by the Most of it, was said to be un
the protection of mans Jupiter, and therefore
by his divination was signified the displeasure
of Cæsar, and take away their fields, as
of Jupiter smiting the oakes.

Celsum pro arce, aer pro
tempestate aeris
Metaplasmus.

Sept sinistra cornix cava predicit ab ilice cornix
Sinistra cornix The cough sitting on the
L[eft] hand [viz sitting ~~on the~~ North
when they looked towards the east
or sun rising; which they accounted
unlucked

This verse is omitted, by sundry interpreters,
as none of Virgils, for that it seemes
contrary to the divinations, of those
times, where in they took this sign to
be lucked, unless it be attributed to the shepheards
rudeness. Mantua is a little city in Gallia Cisal-
pina where Virgil was Born

Malchus a boardsman is called
Or. vers. auto tho Ioan
Because he had cut off Malch
Representing a town man of Mantua
Cast out by the Roman Soldiers
To whom their Lands were given.

* ous
of his posses

22 130

P. Virgilii
MARONIS
Opera

Quibus Selectissimas
adjunxit notas
Johan. Matthias Gesnerus

Rotterodamus apud Viduam
Arnoldi Leers.

Londini
Apud Johannem Gelibrand
Anno

MVSEVM
BRITAN
NICVM

PUB. VIRGILII MARONIS OPERA,

Cum Annotationibus

JOHANNIS MIN-ELLII.

LONDINI,
Apud *Johannem Gellibrand*, Bibliopolam
Londinensem, MDCLXXXII.

MVSEVM
BRITAN
NICVM

3 B c

Nobiliſſimis, Ampliſſimis, ac Prudentiſſimis,

V. V. D. D.

Conſulibus Illuſtris Reipublicæ

ROTERODAMENSIS.

D. D. JOHANNI VANDER MEYDE.

D. D. ADRIANO VROESEN.

D. D. WILHELMO VAN GOEREE.

D. D. ADRIANO BOON.

VEteri conſuetudine inſtitutoque majorum fit, Illuſtriſſimi Viri, ut, qui ſcripta ſua in apertum referunt, ea magnis & illuſtribus viris inſcripta & dicata emittant. Sic Plinii Naturali Hiſtoriâ libri in Titi;

Plutarchi Apophthegmata in Trajani; Oppiani ἁλιευτικὰ in Antonini Imperatoris nomine jam olim apparuerunt. Atque ut hæc doctorum virorum monumenta Principum illorum ſplendore etiamnùm ornantur : ſic eorum nomen viciſſim horum lumine illuſtratur. Neque enim Muſæ ingratæ eſſe, aut beneficii immemores conſueverunt: ſed patronis ſuis & benè meritis gratiam cumulatè perſolvunt. Benè autem de illis merentur, non ſolùm qui ipſi res memoriâ dignas ſcriptis mandant; verùm etiam qui alios ad promovenda bonarum artium ſtudia præmiis & honoribus excitant. Quâ in re veſtra, Viri Ampliſſimi, fama ſic lucet, ut non, qui eam celebret, aſſentator; ſed qui non celebret, malevolus ſit exiſtimandus. Dedit hoc vobis natura, ut benignè facere omnibus velitis : fortuna, ut poſſitis : doctrina, ut ad eos juvandos & ornandos, qui ſe illis artibus, ſin quibus ipſi excellitis, dedidêre, ſtudium veſtrum libentiſſimè conferatis. Hæc in cæteris laudibus, quæ vobis tribuuntur, familiam ducit : nec immeritò : etenim ſi rectè à veteribus uſurpatum eſt, homines ad Deos

nullâ

nullâ re propiùs accedere, quàm benè merendo; certè, quò latiùs virtus hæc diffunditur, eò illuſtriorem majoremque illam & eſſe, & haberi, neceſſe eſt. Quis verò eſt, qui fructum ejus liberalitatis, quâ eruditi & ſtudioſi litterarum ſublevantur, non ad eos tantùm, quibus benigne fit, pertinere, ſed & inde latiùs ſerpere, atque adeò ad univerſum genus hominum manare, non intelligat? Ego quidem, etſi libenter agnoſco & fateor, ingenium in me admodum eſſe exiguum, naturâ tamen, quâ duce ad litterarum ſtudia acceſſi, incitor & impellor, ut, ſi quid in me eſt facultatis, quotidianis ſtudiis & vigiliis partum, id foras emanere, communique utilitati inſervire velim. Cujus rei cùm documenta ſuperioribus annis in Salluſtio, Valerio Maximo, Floro, & Terentio dediſſem: non potui, quin proferrem in publicum aliquid, quod obſervantiæ meæ in vos perpetuum eſſet monumentum, ſtudiumque illuſtrandæ Scholæ, in quâ jam annos aliquot deſudavi, teſtaretur. Viſum itaque non abs re me facturum, publicæque utilitati conſultum

Ergo, etsi 1 *conferre manum pudor, iraque* 2 *monstrat,*
3 *Objiciunt portas tamen, & præcepta* 5 *faces sunt, 45*
Armatique cavis exspectant 6 *turribus hostem.*
Turnus, 7 *ut antè volans* 8 *tardum præcesserat*
9 *agmen,*
Viginti 10 *lectis* 11 *equitum* 12 *comitatus, & urbi*
Improvisus adest: 13 *maculis* 14 *quem* 15 *Thracius albis*
Portat equus, cristisque ingens galea aurea rubra. 50
Ecquis erit mecum, ô juvenes, qui 16 *primus in hostem?*
En, ait: & 17 *jaculum intorquens, emittit in auras,*
Principium pugnæ, & campo se 18 *arduus infert.*
19 *Clamore excipiunt socii, fremituque* 20 *sequuntur*
Horrisono. Teucrûm mirantur 21 *inertia corda, 55*
22 *Non æquo dare se campo, non obvia ferre*
Arma 23 *viros, sed castra fovere:* * *hùc* 24 *turbidus*
atque huc
* *Lustrat* 25 *equo* 26 *muros, aditumq; quærit.*
Per avia quærit.
28 *Ac, veluti pleno lupus insidiatus ovili, 59*
Cum fremit ad 29 *caulas, ventos perpessus, & imbres,*
31 *Nocte super mediâ; sub matribus agni*
33 *Balatum exercent: illæ asper, & improbus ira*
37 *Sævit in absentes: collecta fatigat edendi*
40 *Ex longo* * *rabies, & sicca sanguine fauces:*
Haud aliter Rutulo, muros & castra tuenti, 6

1 Cum hostibus insultantibus.
2 Suadet, urget, hortatur eos.
3 Hostibus.
4 Æneæ.
5 Faciunt.
6 In propugnaculis factis in extremitatibus castrorum, quæ in morem urbis exstruxerant.
7 Prout, secundum quod.
8 Tardè incedens, respectu equitum: *vel*, Turno festinanti tardum visum.
9 Peditum.
10 Electis ex omnibus aliis. 11 Ex equitibus. 12 Stipatus. 13 Albas habens maculas. Sic lib. 5. *quem Thracius albis Portat equus bicolor maculis.* 14 Turnum. 15 E Thracia. 16 Irruit. 17 Respicit mores Romanorum, ubi dux hasta in fines hostium missa, principium pugnæ dedisse putabatur. 18 Eminens. 19 Rutuli acclamant & applaudunt illi facto, sc. hastæ jactui. 20 Turnum. 21 Iguavæ quod non venirent, instructa acie, in pugnam: idque secundum Rutulorum opinionem, quos latebat mandatum Æneæ. 22 Quod non darent se crederent se. 23 Cum viri sint. * Circumspicit vagando in diversos angulos 24 Turnus commotus irâ 25 In equo. 26 Castrorum. 27 Per loca inaccessa. Insolentiam notat Turni, & furorem, qui per avia quærebat viam. 28 Comparatio, qua clarissime impotentes Turni affectus ob oculos ponuntur. 29 Stabula ovium, ovilia. 30 Dum exspectat aditum. 31 Ultra mediam noctem. 32 Per munimenta castrorum. 33 Quo lupum irritant. 34 Sc. *undè.* 35 Effectus. 36 Furore, quia repellitur, aut secluditur. 37 Sævitiam suam acuit. 38 Seclusos à se, & quos rapere negatum. 39 Torquet & urget ipsum. * Fames rabiosa. 40 Sc. *tempore.* 41 Non imbutæ ex longo tempore. 42 Prædarum. 43 Sc. *fatigant ipsum.* 44 Turno, quem lupo comparat. 45 Inspicienti.

Ingnes

1 *Ignescunt iræ, & durùs dolor* 2 *essibus ardet,*
Quâ 3 *tentet ratione aditus, &* 4 *quâ via clausos*
Excutiat 5 *Teucros vallo, atque* 6 *effundat in aquor:*
7 *Classem, qua lateri castrorum adjuncta latebat,*
Aggeribus 8 *septum circùm, & fluvialibus* 9 *undis,*
10 *Invadit,* 11 *sociosque incendia poscit ovantes,* 12
Atque faces 13 *pinu flagranti servidus implet.*
Ilium vero 14 *nemorum* 15 *comburunt:* 14 *urget præsentia Turni,*
Atque omnis facibus 15 *pubes* 16 *accingitur* 17 *atris.*
18 *Diripuêre* 19 *faces:* 20 *picearum fert fumida lumen* 75
Tada, & 21 *commistam* 22 *Vulcanus ad astra* 23 *favillam.*
24 *Quis Deus, ô Musa, tam* 25 *sæva incendia* 26 *Teucris*
Avertit? tantos ratibus 27 *quis* 28 *depulit ignes?*
Dicite: 29 prisca fides facto, 30 sed fama perennis.
Tempore quo primùm Phrygia 31 *formabat in ida* 80
Æneas classem, & pelagi petere alta parabat;
Ipsa Deûm fertur genitrix 32 *Berecynthia, magnum*
Vocibus his affata Jovem: Da, nate, petenti,
Quod tua chara 33 *parens* **domito te poscit* * *Olympo.*
34 *Pinea sylva* 35 *mihi, multos* 36 *dilecta per annos,* 85
37 *Lucus in* 38 *arce fuit* 38 *summa, 39 quò sacra*
40 *ferebant,*
41 *Nigranti* 42 *picea, trabibusque obscurus* 43 *acernis:*
44 *Has ego* 45 *Dardanio juveni, cùm classis egeret,*
46 *Lata dedi: nunc* 47 *sollicitam timor* 48 *anxius* 49 *urget*

1 Ignitæ fiunt & incenduntur.
2 Medullas usque penetrans.
3 Cogitanti, quo modo moliatur.
4 Et quâ ratione via obliqua eliciat aut excutiat Troas castrorum vallo: proinde init consilium incendendæ classis.
5 Quos ovibus, intrà caulas conclusis, comparat.
6 Effusum tenire cogat in aciem & campum planum ad pugnandum. 7 Cohortem Teucrorum. 8 Circumseptam, id est circumcinctam. 9 Numici. 10 Hoc cogitans, Turnus invadit. 11 Et expoſcit à sociis lætis ignem, id est, ut immittant faces incendia facturas. 12 Face pinguî & resinosa, quam in naves torqueat. 13 Rutuli combustioni navium. 14 Infligat eos. 15 Juventus Rutulorum. 16 Expeditæ instruitur, armatur. 17 Fumosis ex pice. 18 Rutuli sc. quia Turnus popoſcerat ignem. 19 Ignes. Continens pro contento. 20 Quale ex pice fit. 21 Fuligine picea. 22 Incendium, vel ignis. 23 Flammulam. 24 Rem incredibilem narraturus, invocat Musas Poëta. 25 Magna & violenta. 26 A navibus Trojanorum. 27 Sc. *Deus*. 28 Cybele depulit ignes è ratibus. 29 Factum hoc est valdè antiquum, & ita obscurum. 30 Sed tamen fama est per annos durans & constans. 31 Formare parabat: non enim in Ida, sed in Antandro facta. 32 Cybele, quæ in *Berecyntho*, Phrygiæ monte, colitur. 33 Ego. * Poſtquam cœli dominus effectus es. 34 In qua plurimæ pinus nascuntur. 35 A me. 36 Pinus Magnæ matri sacra. 37 Ut sit mihi lucus consecratus. 38 Summo cacumine Idæ montis, quæ Gargara dicuntur. 39 Ad quem locum. 40 Phrygii. 41 Ad nigredinem tendenti. 42 Arbore. 43 Ex acere arbore. 44 Arbores. 45 Æneæ. 46 Lubens & volens. 47 Quia scivit classem Æneæ appetendam ignibus. 48 Anxieta tem adferre solitus. 49 Al *angit*.

1 Eximemihi timorem, libera me hoc metu. Petitio.
2 Ne intereat classis pinea.
3 Trabes, quæ sacræ mihi sunt.
4 Ipsis.
5 Ortas esse in Iuco meo.
6 Jupiter respondet.
7 Sustinet, regit, id, est, cui est rerum omnium potestas.
8 In quam conditionem.
9 Trahis, ut contra fatorum ord. nationem, corruptibiles arbores non corrumpantur.

1 *Solve metus, atquo hoc precibus fine posse parentem,*
2 *Ne cursu quassatæ ullo, neu turbine venti* 91
3 *Vincantur*: 4 *prosit, nostris in montibus* 5 *ortas.*
6 *Filius huic contrà,* 7 *torquet qui sidera mundi*:
O genitrix, 8 *quò fata* 9 *vocas? aut quid petis* 10 *istis?*
11 *Mortali-ne manu factæ* 12 *immortale carinæ* 95
12 *Fas habeant?* 13 *certusque incerta pericla lustret*
Æneas? cui * *tanta Deo permissa* * *potestas?*
14 *Imò, ubi* 15 *defunctæ,* 16 *finem, portusque tenebunt*
Ausonios, 17 *olim quacunq; evaserit* 18 *undis,*
19 *Dardaniumq; ducem Laurentia vexerit* 20 *arva,* 100
Mortalem 21 *eripiam formam, magnique jubebo*
Æquoris esse Deas: qualis 22 *Nereïa Doto,*
Et Galatea, secant spumantem pectore pontum.
23 *Dixerat*: *idque* 24 *ratum* 25 *Stygii per flumina fratris,*
Per pice 26 *torrentes, atraque voragine* 27 *ripas,* 105
28 *Annuit, & totum nutu tremefecit* 29 *Olympum.*
Ergo aderat 30 *promissa dies; & tempora Parca*
Debita compierant: cùm Turni 31 *injuria* 32 *matrem*
Admonuit, 33 *sacris ratibus depellere* 34 *tædas.* 109
35 *Hic primùm* 36 *nova lux oculis effulsit, & ingens*
Visus 37 *ab aurora* 38 *cœlum transcurrere* 39 *nimbus,*
40 *Ideïque* 41 *choris* 42 *tùm vox* 43 *horrenda per auras*
44 *Excidit, & Troïum, 45 Rutulorumque agmina*
complet.

10 Pro illis vilibus rebus, *aut* istis precibus. 11 Ab hominibus, qui mortales sunt. 12 Jus immortalitatis, id est, petis-ne ut immortales sint? 13 Securus eventuum & periculorum: quia potius qui navigat, incertus certa adit pericula. * Ex mortali facere immortalem. 14 Quinimò id potius faciam 15 Liberatæ munere navigandi vehendique Æneam. 16 Navigationem. 17 Aliquando, tempore futuro, post septennales errores. 18 Ab undis, à procellis. 19 Æneam. 20 Sc. *ad* 21 Ei. 22 Nerei filia. 23 Jupiter. 24 Firmum esse. 25 Styga Plutonis, per quam non poterant Dii pejerare. l. 6. *Dii cujus jurare timent & fallere numen.* 25 Ardentes. 27 Per Stygias paludes. Confirmat autem promissum juramento peculiari. 28 Nutu significavit. 29 Cœlum. 30 Tempus solvendi promissum, sive quo naves, munere suo defuncto, salvum Æneam in Italiam perduxissent. 31 Violentia injusta. 32 Deorum sc. id est Cybelen. 33 Sacratis arboribus factis. 34 Faces ex tædis factas. 35 In hac exustione navium, aut hoc loco dicto. 36 Magnus & insolitus nimbus Deorum. 37 Incipiens ab Oriente. 38 Aërem. 39 Nubes splendore insignis, in quâ Cybele, & Phrygii Deæ comites. 40 Qui sunt in tutela matris Deorum. 41 Sc. *visi sunt.* 42 Insuper. 43 Metuenda. 44 Ex nimbo. 45 Populorum Turni.

1 *Ne trepidate* 2 *meas Teucri defendere naves*,
Ne-ve 3 *armate manus: maria* 4 *ante exurere Turno*,
Quàm 5 *sacras dabitur* 5 *pinus*. 6 *Vos ite soluta*, 116
Ite 7 *Deæ pelagi*: 8 *genitrix jubet*: *&* 9 *sua quaque*
Continuò 10 *puppes abrumpunt* 11 *vincula ripis*,
Delphinumque 12 *modo demersis aquora rostris*
Ima petunt: 13 *hinc virgineæ* (*mirabile monstrum*) 120
14 *Reddunt se totidem facies*, 15 *pontoque feruntur*,
Quot priùs 16 *arata steterant ad littora* 17 *proræ*.
Obstupuêre animis Rutuli: *conterritus* 18 *ipse*
Turbatis Messapus equis: 19 *cunctatur & amnis*,
Rauca sonans, 20 *revocat q*; *pedem* 21 *Tiberinus ab alto*,
At 22 *non audaci cessit fiducia Turno*: 126
Vltrò 23 *animos* 24 *tollit dictis*, *atque* 25 *increpat ultrò*.
26 *Troianos hæc monstra petunt*: *hu* 27 *Iuppiter ipse*
28 *Auxilium solitum eripuit*: 29 *non tela*, *nec ignes*
Exspectant 30 *Rutulos*: 31 *ergo maria* 32 *invia Teucris*,
Nec 33 *spes ulla fugæ*: 34 *rerum pars altera* 35 *adempta est*. 131
Terra autem 36 *in manibus nostris*: 37 *tot millia gentis*
38 *Arma ferunt Italæ*. 39 *Nil me fatalia terrent*.
Si qua Phryges præ se 40 *jactant* 41 *responsa Deorum*,
Sat 42 *fatis*, 43 *Veneri q*; 44 *datum est*; *tetigere quòd arva*
Fertilis 45 *Ausoniæ Troës*: *sunt & mea contra* 136

1 Ne festinate cum timore. Loquitur Cybele.
2 Mihi propter pinus sacratas.
3 Ad defensionem.
4 Citius, facilius.
5 Naves è pinibus sacris mihi, ædificatas.
6 Ad huc naves.
7 Transformate in Deas pelagi: lege Ovid. 14 Met.
8 Deorum Verba hæc sunt vel Cybeles, vel Veneris.
9 Vincula.
10 Naves,
incipientes à puppibus Nymphæ fieri. 11 Retinacula. 12 More. 13 Emergentes ex aquis. 14 Exhibent. 15 In mare. 16 Rostris æreis armatæ. 17 Naves. 18 Etsi Neptuni esset filius. 19 Fixus manet. 20 Non audet intuere altum mare, id est, Tyrrhenum mare, in quod se Nymphæ, ex navibus factæ, receperant. Sic 8. l. *refluitque exterritus amnis*: de eodem Tibri. 21 Deus, id est, Tiberis. 22 Animositas non amota est à Turno audace. 23 Suorum obstupescentium. 24 Erigit verbis consolatoriis. 25 Redarguit eos. 26 Portenta hæc Trojanos spectant, eorum perniciem prædicunt, malum Trojanis portendunt. 27 Quem dicunt profectionis suæ autorem. 28 Quia non poterunt amplius navibus aufugere, ut hactenus aufugerunt 29 Non exspectant Troianis spectatum, ut Rutulorum telis, aut ignibus pereant, qui jam navium amissione perierunt, id est, debent jam non exspectare, sed vereri. 30 Rutulorum manibus immissos. 31 Quia naves ablatæ sunt. 32 Sunt inaccessibilia. 33 Est eis relicta, id est, fugere non poterunt. 34 Auxiliorum, sc. beneficium navigationis, facultas navigandi. 35 Amissis navibus. 36 In nostra est potestate, nobis pater. 37 Copiæ & auxilia recensita suprà l. 7 Al. *gentes*. 38 Contra tam paucos. 39 Nihil moveor, quod fatale eis fuerit in Italiam perveniente. 40 Quasi confingant ista. 41 Oracula. 42 Trojanorum. 43 Petitioni Veneris. 44 Concessum est. 45 Italiæ.

1 Faventia mihi. Trojanorum fatis vicissim sua opponit, &c. ut gentem Trojanam in hac ipsa terra deleat, quæ aliena præripit conjugia.
2 Gladio,
3 Impiam, conjugii violatricem.
4 Sponsâ.
5 Etiam me tangit.
6 Lædit. Ter. Quo pacto

Fata [1] *mihi,* [2] *ferro* [3] *sceleratam exscindere gentem,*
Conjuge præreptâ [4] *: nec* [5] *solos* [6] *tangit* [7] *Atridas*
Iste dolor, solisque licet [8] *capere arma* [9] *Mycenis.*
Sed periisse semel satis est : peccare fuisset [10] 140
Antè satis, penitus modo non genus omne perosos
Fœmineum : quibus hæc [11] *mediis fiducia* [12] *vallis,*
Fossarumque mora, [13] *lethi discrimina parva,*
Dant [14] *animos : an non viderunt* [15] *mœnia Trojæ.*
Neptuni fabricata manu, in cinere [16] *considere in ignes?* 145
Sed vos, ô [17] *lecti, ferro* [18] *quis scindere* [19] *vallum*
Apparat, & mecum invadit [20] *trepidantia castra?*
Non armis mihi Vulcani, [21] *non mille carinis*
Est opus [22] *in Teucros : addant se* [23] *protinus omnes*
Etrusci socios : tenebras, [24] *& inertia furta* 150
Palladii, [25] *cæsis summa custodibus* [26] *arcis,*
Ne timeant, nec [27] *equi* [28] *cæca condemur in alvo :*
Luce [29] *palàm certum est igni* [30] *circumdare muros.*
Haud sibi cum Danais [31] *rem, fœdere,* [32] *& pube Pelasga,*
Esse putent, decimum [33] *quos* [34] *distulit Hector in annum,*

Rhodium tetigerim *in convivio.* 7 Menelaum, cui ablata fuit Helena uxor. 8 Contra raptorem conjugis. 9 Populis Menelai. Mycenæ patria Agamemnonis. 10 Verum dicent Trojani, se satis punito propter Helenæ raptum à Paride factum. Resp. denisent ergo peccare; didicisse odisse potius fœminas omnes, quam vel unam rapere: quod quia in Lavinis faciunt, iterum pereant. 11 Quia vallum habent intermedium, quo à nobis eripiuntur. 12 Dilationes, quas fossæ faciunt. 13 Parvæ distantiæ à morte. 14 Fiduciam. 15 A Majori ad minus. 16 Æn. 2. *Tùm verò omne mihi visum* considere in ignes *Ilium.* 17 Exhortatur adoppugnandum. 18 Viri delecti ad militiam. 19 Vestrum. 20 Castrorum Trojanorum munitionem. 21 Infirmi, aut Trojanorum trepidantium metu. 22 Non mihi, ut Achilli, opus est παντοίᾳ Vulcaniisque armis: satis enim erit. 12. Æn. 23 Ut Græcis, Trojum expugnaturis. 24 Ad excidium Trojanorum. 25 Hoc propter Evandri, Tarchontis, Thuscorumque auxilia. 26 Porrò tenus, id est, circumquaque, aut statum. 27 Non est quod timeant, ne per tenebras, & nocte capiantur, quod tempus maxime est opportunum insidiis. 28 Quæ inertibus, non strenuis viris, conveniunt. 29 Quibus Ulysses cum sociis Palladium ex arce Trojana sustulit. 30 Per insidias interemptis. 31 Illi. 32 Ligneo. 33 Tenebrosa, id est, non insidiis, Græci, rem agemus. Victoria non dolo, sed virtute paranda est. 34 Ergo non per tenebras. 35 Ergo non per inertia furta. 36 Obsidere. 37 Militarem, id est, bellum. 38 Q. d. ignava respectu nostri. 39 Danaos & Pelasgos. 40 Dunovit à patria & victoria, aut extendit in castris versantes.

Nunc

Non adeò, 1 *melior quoniam pars* 2 *acta diei*,
Quod superest, lati benè gestu corpora rebus
3 *Procurate viri*, *&* 4 *pugnam* 5 *sperate paratis*.
6 *Intera à vigilum excubiis* 7 *obsidere* 8 *portas* 159
Cura datur Messapo, *&* 9 *mœnia cingere* 10 *flammis*,
Bis septem Rutuli, 11 *muros qui* 12 *milite servent*,
Delecti: *astillos centeni* 13 *quemque secuti*
14 *Purpurei cristis juroque* 15 *coruſci*.
Discurrunt, 16 *variantque vices*: 17 *fusique per herbam*
Indulgent vino, *&* 18 *vertunt crateras* 19 *ahenos*. 165
20 *Colluncent ignes*: *noctem* 21 *custodia ducit*
Insomnem ludo.
Hac 22 *super è vallo prospectant Troës*, *& armis*
23 *Alia* 24 *tenent*: *nec non* 25 *trepidi formidine*
26 *portas*
Explorant, 27 *pontesque*; *&* 28 *propugnacula* 29 *jungunt*: 170
Tela 30 *gerunt*: 31 *instant Mnestheus*, 32 *acerque*
Serestus:
33 *Quos pater Æneas*, *si quando* 34 *adversa* 35 *vocarent*,
Rectores 36 *juvenum*, *&* 37 *rerum dedit esse magistros*.
Omnis 38 *per muros* 39 *legio*, 40 *sortita periclum*,
Excubat 41 *exercetque vices*, *quod cuique* 42 *tuendum est*.
Nisus erat portæ custos, 43 *acerrimus armis*,
44 *Hyrtacides*; *comitem Æneæ unum miserat ad Ida*
Venatrix, 45 *jaculo celerem*, 47 *levibusque sagittis*.
Et 48 *juxtà comes* 49 *Euryalus*, *quo pulchrior alter*

1 Major & aut magis opportuna.
2 Transacta.
3 Reficite.
4 Contra Trojanos.
5 Refecti affectate, aut cum ipe exipectate invalionem Teucrorum.
6 Dùm sereficiunt.
7 Obsidendi. Enallage conjugationis.
8 Novæ Trojæ aut castrorum Trojanorum.
9 Vallum castrorum cingendi.
10 Accensis ab excubiis.

toribus. 11 Castrorum. 12 Multitudine militum. 13 Quemlibet centurionum. 14 Habentes in galeis cristas purpureas. 15 Fulgentes. 16 Per vices succedunt vigiliis, primæ, secundæ, tertiæ. 17 Dispersi. 18 Funditus ebibunt. 19 Æreos. 20 In castris & custodia. 21 Milites, qui excubabant, traducunt ludendo noctem sine somno. 22 Desuper. 23 Propugnacula. 24 Defendunt. 25 Trepidantes & festinantes. 26 An satis firmiter clausæ atque munitæ sint. 27 Ligneos, quos sursùm trahunt. 28 Pinnas ferro munitas, quibus hostem arceant. 29 Portis. 30 Ad muros. 31 Operi. 32 Vir strenuus. 33 Duos. 34 Sicut hostium oppugnationes & obsidiones. 35 Exigerent eorum præsidium. 36 Al *juveni* id est, Ascanio, prospectores, consultores, institutores, præsides. 37 Gerendarum. 38 In circuitu murorum. 39 Exercitus. 40 Sorte divisæ ad pericula depellenda. 41 Per vices excubat. 42 Defendendum est. 43 Maxime strenuus in rebus bellicis. 44 Hyrtaci filius. Describit Nisum à parente, studioque jaculandi. Nisus & Euryalus numerantur inter amicorum parta, ut Pylade & Oreste & alii. 45 Mons Phrygiæ, & patria & parens venatorum opt. inter alios Nisi: aut, *Ida*, mater ejus. 46 Quia solum jaculum portare solebat. 47 Non ponderosis. 48 Nisum. 49 Erat.

Non fuit 1 *Æneadum*, 2 *Trojana nec induit arma*, 180
Ora puer 3 *primâ signans* 4 *intonsa* 5 *juventâ*.
6 His amor 7 *unus erat, pariterque in bella ruebant:*
Tunc quoque 8 *communi portam statione tenebant.*
Nisus 9 *ait: Dii-ne hunc* 10 *ardorem* 11 *mentibus addunt*,
Euryale? 12 an sua cuique Deus fit dira cupido?
Aut pugnam, aut aliquid jamdudum invadere magnum. 186
Mens 13 *agitat mihi*, 14 *nec placida contenta quiete est.*
Cernis, quæ Rutulos 15 *habeat fiducia rerum?*
16 *Lumina rara micant: somno vinoque* 17 *soluti*
Procubuêre: silent latè loca: percipe 18 *porrò.* 190
19 *Quid dubitem, & quæ nunc animo sententia surgat.*
Æneam 20 *acciri omnes*, 21 *populusque, patresque*
Exposcunt, mittique 22 *viros, qui* 23 *certa reportent.*
24 *Si tibi, quæ posco, promittunt: (nam mihi factis*
Fama sat est) 25 *tumulo* 26 *videor reperire sub illo* 195
Posse viam ad muros, & 27 *mœnia Pallantea.*
Obstupuit magno 28 *laudum perculsus amore*
Euryalus; 29 *simul his* 30 *ardentem affatur* 31 *amicum:*
Me-ne igitur socium summis adjungere 32 *rebus*,
Nise, 33 *fugis? solum te in tanta pericula* 34 *mittã?* 200
Non 35 *sic me genitor*, 36 *veltis [illegible]*
37 *Argolicum terrorem inter, Trojæque labores*,

1 Æneadarum, id est, inter Æneadas. 2 Neque omnium, qui Trojana induerunt arma, alius quispiam pulchrior fuit. 3 Imberbia & lævia. 4 Lanugine & erumpente barba insigni. 5 Duobus. 6 Uniformis. 7 Deputati ad standum pro portis in eodem loco. 8 Ad Euryalum. 9 Vehementem affectum ad aliquid novi perficiendum. 10 Nostris. 11 An suam quisque cupiditatem magnam pro Dei instinctu habet? 12 Vehemens & magna. 13 Meditatur. 14 Nec mens potest quiescere, etiamsi quiescere coner. 15 Teneat. 16 Nocturnorum ignium. 17 Sepulti, obruti. 18 Profundius. 19 Quid mihi, varia in animo versantis, deliberetur tandem fixumque sedeat. 20 Advocari ad nos. 21 Alludit ad Romanorum consuetudinem; apud quos primum populus jubebat, deinde patres fiebant auctores. 22 Aliquos. 23 Renuncient, quid certi de hac re sit. 24 Propositio consilii. Si proceres Trojani tibi se soluturos promiserint, quæ poscant expeditionis hujus præmia; nam mihi facti fama sat est. Rationes enim postea reddi tres, cur Euryalum non admissurus comitem, sibi superesse velit. 25 Colliculo. 26 Mihi. 27 Ad Evandrum, ubi Æneam esse putabat. 28 Quia laus erat, per medios irisse ad Æneam. 29 Cum obstupesceret. 30 Cupidine gloriæ. 31 Nisum. 32 Quas paras. 33 Renuis? 34 Mitti finam? 35 Ut me socium fugere debeas. 36 Commendat patrem à virtute militari. 37 Inter bella, quæ Græci Trojanis inferebant, natum educatumque. Ter. *Quicquid puerperium, decreverunt* tollere, infantes & ab obstetrice sublati, protinus nudi in terra statuebantur, Deorumque auxilium nascenti invocabatur. Inde à patribus tollebatur. Qui autem non tollebatur, pro abdicato & projectitio habebatur.

Subla-

Sublatum eruditi: nec tecum 1 *talia gessi.*
Magnanimum Æneam; & 2 *fata extrema secutus.* 204
Est hic, est 3 *animus* 4 *lucis contemptor, &* 5 *istum*
Qui 6 *vita bene credat emi,* 7 *quò tendis, honorem.*
8 *Nisus ad* 9 *hæc. Equidem de te nil* 10 *tale verebar?*
Nec 11 *fas: ne* 12 *non* 13 *ita me* 14 *referat tibi magnus*
15 *ovantem*
Iuppiter, aut 16 *quicumque oculis hæc aspicit* 17 *æquis.*
Sed si quis (18 *quæ multa vides* 19 *discrimine tali,* 210
Si quis in 20 *adversum rapiat casus-ve, Deus-ve,*
Te 21 *superesse velim: 22 tua vita dignior* 23 *ætas.*
24 *Sit, qui me* 25 *raptum* 26 *fugna,* 27 *pretio-ve*
redemptum
28 *Mandet humo* 29 *solita; aut, si qua* 30 *id fortuna*
vetabit,
31 *Absenti* 32 *ferat* 33 *inferius,* 34 *decoretq;* 35 *sepulchro*
Neu 36 *matri miseræ tanti sim causa doloris,*
Quæ te sola, puer, multis è 37 *matribus* 38 *ausa,*
Prosequitur, magni 39 *nec mœnia curat Acestæ:*
40 *Ille autem: Causas nequicquam* 41 *nectis inanes,*
Nec mea jam mutata loco sententia 42 *cedit.* 220
43 *Acceleremus, ait:* 44 *vigiles simul excitat: illi*
45 *Succedunt, servantq;* 46 *vices:* 47 *statione* 48 *relicta*

1 Ut me comitem fugias.
2 Usque ad fatalem terram.
3 Mens est.
4 Vitæ, præ gloria, id est, non curo mori.
5 Tuum, & à te modò contemptum.
6 Vitæ pretio.
7 Ad quem properes.
8 Respondit.
9 Euryali verba.
10 Quale tu suspicari sin præsentia, ita esse, fa-

tis confidebam virtuti & animositati tuæ. 11 Æquum erat de te quidquam dubitare. 12 Non fas est. 13 Quod sentio, dico. 14 Reducat. 15 Mediocri victoria lætantem. 16 Deus. 17 Favorabilibus. 18 Qualia pericula. 19 In periculo tali, quale est, per medios hostes viam captare. Solet enim rebus, præclare cœptis, raro fortuna respondere. 20 Rem adversam, id est, mortem. 21 Supervivere post mortem meam. 22 Quam mea. 23 Est. 24 Ut fit. 25 Morte. 26 Inter pugnandum. 27 Sicut Achilles Hectoris corpus redimebat. 28 Sepeliat. 29 Ubi cæteri sepeliuntur: vel, more solito debitoque exequiarum munere. 30 Me habere legitimam sepulturam. 31 Mihi, id est, ut sit aliquis *qui*, &c. 32 Inferebantur autem sacris hisce mortuorum mel lac, oleum, vinum, sanguis, comæ. 33 Sacrificium inferis placandis fieri solitum. 34 Et qui ornet me. 36 Sc. *inani*, id est, cenotaphio. 36 Tuæ. 37 Trojanis, quæ in Sicilia manserant. 38 Mare iterum ingredi. 39 Nec cum reliquis matribus remansit in urbe, ab Acestâ, rege Siciliæ, condita donataque Trojanis: ut l. 5. 40 Euryalus respondit. 41 Ingeris nihil in me profuturas. 42 Mutabitur, neque cedet à statione sua. 43 Properemus ad conceptum facinus. 44 Qui officio vigilandi addicti erant. 45 Quia Euryalus & Nisus vigiles erant: ideo illi successêre. 46 Officium vigilandi. 47 Loco, vigilibus ad excubias agendas assignato. 48 Ab Euryalo.

1 *Ipse comes Niso graditur, 2 regemque requirunt.*
Cætera per terras omnes animalia 3 somno
Laxabant curas, & corda 4 oblita laborum. 225
5 Ductores Teucrûm & primi & delecta juventus,
Consilium 7 summis regni de rebus habebant,
Quid facerent, quis-ve Æneæ 8 jam 9 nuntius esset.
10 Stant: longis 11 adnixi 12 hastis & scuta tenentes,
Castrorum, & 13 campi 14 medio: tum Nisus, & una 230
Euryalus, 15 confestim 16 alacres 17 admittier orat:
18 Rem magnam, pretiumque 19 moræ 20 fore. Primus Iulus
Accepit 21 trepidos, ac Nisum 22 dicere jussit.
Tum 23 sic Hyrtacides: 24 Audite ô mentibus æquis
Æneadæ, ne-ve hæc nostris 25 spectentur ab annis, 234
Quæ 25 ferimus 27 Rutuli somno vinoque 28 sepulti
29 Conticuêre. 30 locum 31 insidiis conspeximus ipsi,
Qui pater bivio 32 portæ, quæ proxima Ponto.
33 Interrupti 34 ignes, ateque ad sidera 35 fumus
Erigitur: 36 si fortuna permittitis uti, 240
37 Quæsitum Æneæ ad mœnia Pallantea,
Mox hic cum spoliis, ingenti cæde 38 peracta:
39 Assore cernetis: 40 nec vos via fallet euntes,
41 Ipsimus obscuri † primam sub vallibus † urbem

1 Euryalus, 2 Ascanium principem, regis filium, cujus ad regnum. Ita l. 6. Ariadna, Minois regis filia, dicitur *regina*: & Lavinia datur corona 7. l. 3 Dormiendo. 4 Erant. 5 Duces, gubernatores. 6 Præcipui. 7 Et jam quasi extremis, & in summo periculo sitis. 8 In tam arcta obsidione. 9 Qui talia nuntiaret. 10 Ductores Trojanorum. 12 Suffulti. 12 Quas in manibus habebant. 13 Areæ, quæ erat in nova urbe nondum ædificata. 14 Sc. *in*. 15 Pariter. 16 Læti, & præ se ferentes fiduciam. 17 Admitti ad consilium. 18 Sc. & *premittunt*. 19 Differendi consilii Q. d. fieri quidem potest, ut importunus videatur interventus hic noster, qui consultationes vestras remoretur; fore tamen speramus, ut rei oblatæ pondus moram officio compenset. 20 Ex ipsorum admittione. 21 Gelidentes. 22 Quod vellet. 23 Filius Hyrtaci Nisus sic orsus est. 24 Quæ dicam. 25 Considerentur, id est, non judicentur pro juvenili ætate nostra; qui sumus pene pueri. 26 Adferimus. 27 Qui urbem hanc obsident. 28 Immersi. Al. *soluti*. 29 Al. *procubuere*, id est, prostraverunt se. 30 Aptum. 31 Rutulis faciendis. 32 Quod tendit ad portam castrorum, quæ proxima est Tyrrheno mari. 33 Aliis sc. extinctis, aut certè deficientibus, quod ex fumo apparet: quod signum est ignium sopitorum, atque eos dormire. 34 Rutulorum. 35 Sine flamma. 36 Si occasione fortuitò nobis oblata per vos vestrumque imperium uti licet: neque enim ex rei militaris disciplina atque sacramenti à castris discedere in consulto duce. 37 Investigatum à nobis. 38 Adfuturum. 39 Ab ipso nobiscum. 40 Multos in viâ occidemus. 41 Dat causam. † Frontem ædificiorum urbis Pallantei existentem sub vallibus obscuris; sic enim è longinquo spectantibus is visa nemus & luci; l. 8. *solenne .. rex Arcas honorem Herculi ferebat Ante urbem in luco.*

1 *Ve-*

[2] *Venatu assiduo, & totum cognovimus* [2] *amnem.*
[3] *Hic* [4] *annis gravis, atque* [5] *animi maturus*
[6] *Alethes:*
Dii patrii, quorum semper sub [7] *numine Troja est,*
[8] *Non tamen omninò Teucros delere paratis,*
[9] *Cum tales animos juvenum, & tam certa* [10] *tulistis*
Pectora, sic [11] *memorans, humeros dextrasque tenebat*
[12] *Amborum, & vultum lachrymis atque ora rigabat:*
Quæ vobis, quæ digna, viri [13] *, pro talibus ausis*
Præmia posse rear solvi? pulcherrima primum
[14] *Dii, moresque dabunt vestri:* [15] *tum cætera reddet*
[16] *Actutum pius Æneas, atque integer ævi*
Ascanius, meriti tanti non [17] *immemor unquam.*
Imò ego vos, cui sola salus genitore reducto,
([18] *Excipit Ascanius*) *per magnos, Nise, Penates,*
[19] *Assaracique Larem, & canæ penetralia* [20] *Vestæ,*
[21] *Obtestor, quæcunque mihi fortuna,* [23] *fidesque est,*
In vestris [24] *pono* [25] *gremiis*) *revocate parentem,*
[25] *Reddite* [27] *conspectum: nihil illo triste* [29] *recepto.*
Bina [30] *dabo* [31] *argento perfecta, atque aspera* [32] *signis*
Pocula, [33] *devicta genitor quæ* [34] *cepit* [35] *Arisba:*
Et [36] *tripodas geminos, auri duo magna talenta;*
Cratera antiquum, quem [37] *dat Sidonia Dido.*
Si verò capere Italiam, [38] *sceptrisque potiri*
[39] *Contigerit victori, & prædâ* [40] *ducere sortem:*
Vidisti, quo Turnus equo, quibus [41] *ibat in armis*

1 Priusquàm obsidio esset.
2 Tiberim, qui Pallantis urbem prætet labitur.
3 Inquit ad hæc verba.
4 Seniorfessus, confectus. Horat Sat. 1. lo le *Orfortunati mercatores*, gravis annis *Miles ait.*
5 Consilio cæteros anteibat. Nam in senibus viget prudentia. Undè Cvd. *Seris venit usus ab annis.* Sic Æn. 5. *Hoc Helymus facit, hoc ævi maturus Acestes.* 6 Vir Trojanus, cujus consilio in 5 usus est Æneas. 7 Divino nutu & potestate. 8 Tametsi hactenùs in summo periculo versamur. 9 Quandoquidem. 10 Protulistis, produxistis. 11 Alethes. 12 Euryali & Nisi. 13 O viriles animi. 14 Præmia. 15 Insuper. 16 Statim & in præsentia Æneas. in posterum & æternum Ascanius, ubi ad ætatis maturitatem & imperium summum pervenerit. 17 Futurus. 18 Sermonem ex ore loquentis capit Ascanii, ut ad quem isti propius spectant. 19 Et per Deum familiarem domus Anchisæ. 20 Antiquissimæ Deorum terræ, & parentis Deorum. 21 Adjuro. 22 Quicquid casu aut consilio agendum est. 23 Quæ in principe debet esse maxima. 24 Colloco eam fortunam & fidem. 25 Potestate vestrâ, id est, me commendo vestræ virtuti. 26 Nobis. 27 Ejus. 28 Erit nobis. 29 In castra sua. 30 Vobis. 31 Sc. *ex.* 32 Insculptis. 33 A Trojanis priùs; posteà iterum à Græcis expugnata. 34 Ab Heleno. 35 Phrygiæ oppido. 36 Sedes, quales sunt tripodes Apollinis. 37 Vobis; quia mihi ab eâ datum est. 38 Regalibus insignibus. 39 Mihi, aut patri. 40 Constituere, ita ut dux sibi quovis munus extra sortem reciprat. 41 Equitabat heri, cum nos provocaret in campum.

1 Aureis armis insignit S. 2 Equum. Sic. Il. 10. Hector Doloni promittit equos Achillis. 3 Quem Turnus habebat. 4 Galeæ ejus. 5 Purpureas. 6 Extra sortem divisæ prædæ, ex sortes recipiam, & tibi dabo. 7 Ex hoc tempore. 8 Ancillarum fertilium. 9 Sc. dabit. 10 Qui mihi ætate viciniores, & minus anteis, quàm Nisus. 11 Formâ & forti pectore.

1 *Aureus* 2 *ipsum illum* 3 *clypeum*, 4 *cristasque*
5 *rubentes* 270
6 *Excipiam sorti*, 7 *jam nunc tua præmia*, *Nise*.
Præterea bis sex genitor lectissima 8 *matrum*
Corpora, *captivosque dabit*, *suaque omnibus arma*:
9 *Insuper his campi quod rex habet ipse Latinus*.
Te verò, *mea* 10 *quem spatiis propioribus ætas* 275
Insequitur, 11 *venerande* 12 *puer*, *jam* 13 *pectore toto*
Accipio, *&* 14 *comitem casus complector in omnes*.
Nulla meis sine te quæretur gloria rebus,
Seu pacem, *seu bella geram*: *tibi maxima rerum*,
Verborumque 15 *fides*. *Contra quem talia fatur* 280
Euryalus: *Me* 16 *nulla dies tam fortibus ausis*
17 *Dissimilem arguerit*; 18 *tantùm fortuna secunda*,
Aut ad versa cadat: *sed te*, 19 *super omnia dona*,
Unum oro: *genitrix*, *Priami de* 20 *gente vetustâ*.
Est mihi: *quam miseram* 21 *tenuit non* 22 *Ilia tellus* 286
Mecum incedentem; *non* 23 *mœnia regis Acestæ*.
Hanc ego nunc, *ignarum hujus*, *quodcunque periculi est*,
24 *Inque salutatam* 25 *linquo*; *nox*, *& tua tectis*
26 *Dextera*) *quòd nequeam lachrymas perferre parentis*
At tu, *oro*, *solare* 27 *inopem*, *& succurre* 28 *relictæ*:
Hanc sine me spem ferre 29 *tui*: 30 *audentior ibo* 292
In casus omnes. 31 *Perculsa mente dederunt*
Dardanidæ lacrymas: *ante omnes pulcher* 32 *Iulus*.
Atque 33 *animis* 34 *patriæ* 35 *strinxit pietatis* 36 *imago*.
Tum sic 37 *effatur*. 295
Spondeo dignatus ingentibus omnia cœptis:

12 Euryale. 13 Perfecto amore. 14 Te socium. 15 Commissio & creditio erit. 16 Nullum tempus. 17 Imparem aut indignum probaverit. 18 Hoc tantùm de me promitto; fortuna, quod volet, faciat, qualitercunque evenerit, sive prosperè, sive adverè. Al. *tantum fortuna secunda*, *Haud adversa cadat*. 19 Plus quàm. 20 Genere nobili & antiquo ipsius Priami. 21 Ut me sequeretur. 22 Trojana. 23 Tenuerunt in Siciliâ. 24 Tmesis. Insalutatam non valedicto. 25 Relinquo. 26 Virtus. 27 Miseram & consolationis atque auxilii indigentem. 28 A me. 29 De te, id est, fac me posse sperare te non defuturum precibus meis. 30 Audacior. 31 Commiseratione pueri. 32 Dedit lachrymas. 33 Ejus. 34 Qualis est in Æneâ patre Patbos a similitudine passionis, quam Oratores ὁμοιοπάθειαν vocant: de quo vide Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 35 Coarctavit. 36 Repræsentavit Euryalo animatem erga parentem. 37 Julus, id est, Ascanius.

1 *Nam-*

1 NAmque erit ista mihi genitrix, nomenque 2 Creüsæ
Solum 3 defuerit: nec 4 partum gratia talem
Parva manet, casus factum quicunque sequetur. 299
Per 5 caput 6 hoc juro, per quòd 7 pater 8 ante solebat,
Quæ tibi polliceor 9 reduci, rebusque 10 secundis,
Hæc eadem matrique tuæ, generique 11 manebunt.
Sic 12 ait illachrymans: humero simul 13 exuit ensem
Auratum mirâ quem fecerat arte Lycaon 304
14 Gnæsius, atq; 15 habilem vaginâ aptârat 16 eburna.
Dat nisò Mnestheus 17 pellem, horrentisque leonis
Exuvias: galeam fidus 18 permutat 19 Alethes.
Protinus armati incedunt: quos omnis 20 Primorum 21 manus ad portas, juvenumque senumque,
22 Prosequitur votis: nec non & pulcher Iulus, 310
Ante 23 annos animumque gerens, curamque virilem,
Multa 24 patri portanda 25 dabat mandata: sed aura
Omnia 26 discerpunt, & nubibus 27 irrita donant.
28 Egressi 29 superant 30 fossas, 31 noctisque per umbram
Castra 32 inimica petunt: multis tamen 33 ante futuri
34 Exitio. Passim vino somnoque per herbam 316
35 Corpora 36 susa vident: 37 arrectos littore 38 currus;
Inter 39 lora, 40 rotasque viros, simul arma jacêre,

1 Nam habeo eam matris loco. 2 Matris meæ. 3 Deerit. 4 Nam quæ te talem peperit, ingentē meretur gratiam, sive incolumis redieris, sive non. Præmia enim non eventis, sed virtuti, debentur. 5 More sumpto à Græcis jurare per caput alterius. Juv. Sat. 6. 6 Meum. 7 Æneas. 8 Prius.

9 Reducto & redeunti. 10 Benè gestis. Silentio mittit adversa omnia. 11 Firma & conservata erunt. si quid adversi acciderit. Mos erat, ut decreta domi alicui, si ei cecidisset, cui debebantur, darentur domui suæ. 12 Ascanius. 13 Ut daret Euvalo. 14 Cretensis, ad distinctionem Lycaonis, quem in lupum fabulæ mutatum tradunt. 15 Portatilem. 16 Ex ebore factâ. 17 Qua exuerat leonem horribilem. 18 Quæ sunt aliæ galeæ explorantium. 19 Senior ille. 20 Procerum à nominativo primores. 21 Multitudo. 22 Porrò & longo ordine sequitur. 23 Maturos. 24 Ad patrem suum deferenda. 25 His. 26 Distrahunt omnia mandata: quia non pertulerunt illa Æneæ. Promissa & mandata, quæ exitum non habent, Poëtæ dicunt à ventis discerpi. Catul. Quæ ventis dicrit, discerpant irrita venti. 27 Ac Æneam non perventura propter eorum necem. 28 Castris aut castra. 29 Transgrediuntur. 30 Ante castra facta. 31 Quia nox erat, & non videbantur. 32 Hostilia & ipsis nocitura mortemque allatura; quia illic diu commorati in hostes incident. 33 Priusquam castra illa inimica eis sint perniciosa. 34 Ad exitium, id est, necem. 35 Rutulorum. 36 Prostrata. 37 Habentes remeandi. 38 Quibus depugnabant. 39 Habenas. 40 Curruum.

1 Dolia, scyphos, vasa vinaria. Continens pro contento: vel, vina, quæ pota evomuerant. 2 Non solo nutu, sed expressa voce. 3 Audacter operandu est. 4 Suadet occasio, opportunitas. 5 Per hostiam nostra virtute cæsorum cædem, & nostram audaciam. 6 Ad Æneam.

1 *Vina simul. Prior Hyrtacides sic* 2 *ore locutus:* 319
Euryale, 3 *audendum dextra, nunc ipsa,* 4 *vocat res.*
5 *Hac* 6 *iter est: tu, nequa* 7 *manus se* 8 *attollere nobis*
A 9 *tergo possit,* 10 *custodi, &* 11 *consule longè.*
Hæc ego 12 *vasta dato, &* 13 *lato te limite ducam.*
Sic 14 *memorat,* 15 *vocemque premit: simul ense*
16 *superbum*
17 *Rhamnetem aggreditur,* 18 *qui forte tapetibus altis*
19 *Exstructus, toto prostabat pectore* 20 *somnum.* 326
Rex 21 *idem, & regi Turno gratissimus augur;*
22 *Sed non* 23 *augurio potuit depellere* 24 *pestem.*
Tres 25 *juxta famulos,* 26 *temere inter tela jacentes,*
Armigerumque Rhemi 27 *premit, aurigamque* 28 *sub ipsis* (*la.*332
29 *Nactus equis,* 30 *ferroq; secat* 31 *pendentia* 32 *colla.*
Tum caput ipsi aufert 33 *domino,* 34 *truncumq; relinquit*
Sanguine 35 *singultantem: atro tepefacta cruore*
Terra, torique 37 *madent: nec non Lamirumque, Lamumque,*
Et juvenem Serranum; illa qui 39 *plurima nocte* 335.
Luserat, insignis facie, multoque jacebat
Membra 40 *Deo victus: felix, si* 41 *protinus illum*
Æquasset nocti lusum, nec 42 *in lucemque* 43 *tulisset!*
44 *Impastus ceu* 45 *plena leo per ovilia* 45 *turbans,*

7 Multitudo bellantium. 8 Erigere, assurgere contra nos. 9 Nostro. 10 Observa. 11 Provide late. 12 Fusa humo corpora. Al. Ego dabo hæc loca sine obstaculo pervia. 13 Aperiam tibi viam, quâ sequaris, latam. 14 Nisus. 15 Submisse loquitur, aut supprimit & tacet. 16 Superbe ornatum. 17 Rutulum illum. 18 Rhamnes. 19 Fultus toro alto, tapetibus ornato, sternebat. Al. *Extructis.* 20 Vapores, undè somnus producitur. 21 Idem Rhamnes erat rex. 22 Ἀλλ' οὐκ οἶον ἔτλη ἐνοσίμου κῆρα μάντιος. Il. 3. 23 Arte augurandi, quâ debebat mala sua prævisa cavere. 24 Mortem, pernitiem, cædem à Nisi illatam. 25 Junctim, simul, ut sint famuli Rhemi. Enumerat eos Poëta, quos Nisus, castra hostium ingressus, interfecit. 26 Negligenter, secure, mixtim & sine ordine. 27 Opprimit id est, interficit. 28 Inter aut circà equos. 29 Eum. 30 Gladio aut securi amputat. 31 Quia caput vino somnoque gravatum erat. 32 Auriga, vel equorum. 33 Rhemo. 34 Corpus truncatum, & sine capite, i. e. *jacet ingens littore truncus.* 35 Quasi singultando fluentem. 36 Quia potu vitiato. 37 Humectantur. 38 Insuper premit, id est, opprimit. 39 Plurimum, id est, in plurimam usque noctem, sive ad maximam noctis partem. 40 Vino, vel somno. 41 Porrò tenus, ulterius pergendo, vel non intermittendo, id est, si lusisset non totam. 42 Usque. 43 Illum ludum. 44 Famelicus, & qui pabulum non invenit. 45 Ovium. 46 Grassatus. Alii agnoscunt Tmesin, per turbans ovilia.

[1]Suadet enim[2] vesana fames) manditq; trahitque ;40
[3] Molle pecus , [4] mutumque metus; [5] fremit ore
[6] cruento.
Nec [7] minor Euryali [8] cædes : [9] incensus [10] & ipse
[11] Perfurit , ac multam [12] in medio [13] sine nomine
plebem ,
Fadamq; Hebe sumq; [14] subit , Rhetumq; Abarimque ,
[15] Ignaros : [16] Rhetum vigilantem , & [17] cuncta vi-
dentem ; 345
[18] Sed magnum metuens se post [19] cratera [20] tegebat :
Pectore in adverso [21] totum [22] cui [23] comminus ensem
[24] Condidit assurgenti, & [25] multa morte recepit.
[26] Purpuream vomit [27] ille [26] animam , & cum san-
guine mista
Vina [28] refert moriens : [29] hic furto [30] fervidus instat
Iamque ad Messapi socios tendebat , ubi ignem 351
[31] Deficere extremum, & [32] religatos [33] rite videbat
Carpere gramen equos : breviter cum talia Nisus ,
(Sensit enim nimia cade , atque [34] cupidine [35] ferri)
[36] Absistimus, ait : nam lux [37] inimica propinquat :
Pœnarum exhaustum satis est: [38] via facta per hostes.
[39] Multa virum [40] solido argento perfecta relinquunt ,
Armaque , craterasque simul , pulchrosque tapetas,
Euryalus [41] phaleras Rhamnetis , & [42] aurea bullis
Cingula , [43] Tiburti Remulo ditissimus olim 360
Quæ [44] mittit dona, [45] hospitio cum [46] jungeret absens
Cadicus ; [47] ille suo moriens [48] dat habere [49] nepoti :

1 Lupo- vidus pero turbare. quos improba ventris Exegittæos rabies dixit 2. Æn. de lupis esurientibus.
2 Male aut parum sana.
3 Teneros. agnos.
4 Et quibus balatus ablatus est præ timore.
5 Leo.
6 Sanguine perfuso, aut sanguinis fitiente.
7 Quam cædes Nisi , id est , quam Nisus fecerat.
8 Erato
9 Inflammatus ardore vin-

dictæ. 10 Etiam. 11 Perfectè fuerit. 12 Existens in medio eorum. 13 Ignobilem. 14 Aggreditur. 15 Dormientes, somno vinoque sepultos. 16 Sc. sed. 17 Quæ fecerant Nisus & Euryalus. 18 Sc. ille. 19 Vas vinarium , tanquam clypeum , qui alias pro telo. 20 Abscondere volebit. 21 Capulo tenus. 22 Rhœto. 23 De propinquo. 24 Abdidit Euryalus. 25 Cum multo cruore gladium iterum ad se traxit atque eduxit. 26 Sanguinem , qui est sedes animæ. 27 Rhœtus. 28 Evomit. 29 Euryalus furtivas ac nocturnas cædes prosequitur. 30 Ex successu. 31 Extingui. 32 Ad stipitem , circum quem pascebant. 33 Ex more militari. 34 Affectione sedendi. 35 Euryalum efferri. 36 Desinamus. 37 Nobis , qui pauci sumus. 38 Et. 39 Et hoc dicto , relinquunt , &c. 42 Integro & impermixto. 41 Ornamenta equorum. 42 Aureas bullas habentia. 43 Tiburtino. 44 Mittebat pro donis. 45 Jure hospitalitatis. 46 Sc illi. Fuit mos hospitalitatis apud majores , ut hospites invicem sibi munera darent. 47 Remulus Tiburtinus. 43 Dat ea habenda, Hellenismus. 49 Rhamneti.

Posi mortem, bello 1 *Rutuli prædaque* 2 *potiti.*
Hæc rapit, atque humeris 3 *nequicquam fortibus* 4 *aptat.* 364
Tum galeam 5 *Messapi* 6 *habilem, cristisq;* 7 *decoram*
Induit; 8 *excedunt* 9 *castris, &* 10 *ima capessunt.*
Interea 11 *præmissi equites ex* 12 *urbe Latina,*
Caterua dum 13 *legio* 14 *campis instructa moratur,*
15 *Ibant, & Turno regi* 16 *responsa ferebant,* 369
17 *Tercentum,* 18 *scutati omnes, Volscente* 19 *magistro.*
Iamq; 20 *propinquabant* 21 *castris,* 22 *muroque subibant.*
Cum procul 23 *hos* 24 *lævo* 25 *flectentes* 24 *limite cernunt:*
Et 26 *galea Euryalum,* 27 *sublustri nocte in umbra,*
28 *Prodidit* 29 *immemorem, &* 30 *radiisque* 31 *adversa refulsit.*
Haud temerè est 32 *visum: conclamat ab agmine Volscens:* 375
33 *State viri: quæ causa via? qui-ve estis in armis?*
Aut c-ve 34 *tenetis iter?* 35 *Nihil illi tendere contra;*
Sed 36 *celerare fugam in silvas, & fidere* 37 *nocti.*

1 Alicujus viri fortis. 2 Iis cingulis, id est, Cadicus, postquam à Rutulo quovis divite, à se superato bello publico, & singulari pugna cingula illa abstulisset, legavit ea Remulo Tiburtino, qui moriens te. tamento legavit Rhamneti, nunc interfecto, unde abstulit Euryalus.

3 Fruſtrà & sine utilitate. Neque enim diu fruiturus erat perfruturus sc. Volscentis manu. 4 Accommodat ea. 5 Dormientis. Messapus enim non erat cæsus. 6 Portabilem, aptam & convenientem. 7 Splendentem, pulchram. 8 Nisus & Euryalus. 9 Rutulorum. 10 Optum eunt loca, quæ putabant esse sine hostibus: sed adventante novo equitatu, minimè tuta invenerunt. 11 Ut una cum Turno obsidionem firmarent: tum totum Latium conjuraverat in Trojanos. 12 Laurolavinio, regia Latini urbe. 13 Peditum id est peditatus, cui tardior incessus, quam equitibus. 14 In locis amplis. 15 Prodibant. 16 Super eâ re, an sc. venturi essent Latini auxilio contra Trojanos. 17 Trecenti equites. Respicit militiam Rom. ubi equitum hic numerus in quaque legione. 18 Armati: ubi Servius ait, scuta fuisse equitum clypeos peditum. 19 Equitum sc. qui dignitas secunda erat à dictatura. 20 Hi trecenti equites appropinquabant. 21 Suorum aut Trojanorum. 22 Vallum seu mœnia Trojanorum, muro defigbata. 23 Nisum & Euryalum. 24 Per viam transversam à suistra parte. 25 Iter. 26 Messapi, cristis decora. 27 Parum lucis habente, non penitus illustri, quod l. 6. dicit, *Lunæ sub luce maligna.* 28 Manifestavit hostibus. 29 Galeæ levis & nitidæ, quæ ipsum proditura esset: nam potius galeam abrecisset fulgentem. 30 Lunaribus, aut diei apparentis: suprà, *nam lux inimica propinquat.* 31 Objecta. 32 A Volscente illos fugere. 33 Sistite cursum. 34 Tenditis? 35 Nisus & Euryalus nihil ei respondebant, neque contra adverso tendebant. 36 Celeriter arripiebant. 37 Tenebris, per quas labi sperabant.

Obji-

Obiiciunt equites ſeſe ad 1 *divortia* 2 *nota*,
3 *Hinc atque hinc, omnemque* 4 *abitum cuſtode* 5 *coronant.*
6 *Silva* 7 *fuit late dumis, atque ilice* 8 *nigra*,
9 *Horrida, quam* 10 *denſi complerant undiqs* 10 *ſentes:*
11 *Rara per* 12 *occultos* 13 *ducebat ſemita calles.*
Euryalum tenebræ ramorum, oneroſaque 14 *præda*,
Impediunt, 15 *fallitque timor regione viarum.*
Niſus 16 *abit: jamque* 17 *imprudens evaſerat hoſtes*,
Atque locos, qui poſt, 18 *Albæ de nomine*, 19 *dicti*
Albani, 20 *tum rex* 21 *ſtabula alta Latinus habebat*,
22 *Veſtiit, & fruſtra abſentem reſpexit* 23 *amicum:*
24 *Euryale infelix, qua te regione reliqui?*
Quave ſequar? rurſus 25 *perplexum iter omne revolvens*
26 *Fallacis ſilvæ, ſimul & veſtigia* 27 *retro*
28 *Obſervata* 27 *legit*, 29 *dumiſque ſilentibus errat.*
Audit equos, audit ſtrepitus, & ſigna ſequentum.
Nec longum 30 *in medio* 31 *tempus: cum* 32 *clamor ad*
33 *aures*
Pervenit, ac videt Euryalum: quem jam 34 *manus omnis*,
35 *Fraude loci, & noctis, ſubito* 36 *turbante tumultu*,
Oppreſſum rapit, & conantem 37 *plurima* 38 *fruſtrà.*
39 *Quid* 40 *faciat?* 41 *qua vi juvenem, quibus audeat armis*
Eripere? an ſeſe medios 42 *moriturus in hoſtes*
Inferat, & pulchram 43 *properet per* 44 *vulnera mortem?*

1 Diverticula viarum ſemitas tranſverſas.
2 Sibi, quia Latini erant.
3 Utrimque
4 Locum, per quem abire poſſent.
5 In morem coronæ cingunt.
6 Deſcriptio ſylvæ ab arborum generibus.
7 Illic.
8 Denſa & obſcura.
9 Aſpera.
10 Spinæ denſè conditæ.
11 Auguſta.
12 A ſpinis ſcvepribus.
13 Euntes illac.
14 Spoliorum.
15 Facit eum errare, quia ignoravit regionem viarum. 16 Aufugit. 17 Ignarus relicti Euryali. 18 Urbis. 19 Sunt. 20 Cum hoc heret. 21 Equorum. 22 Poſtquam Niſus ſteterit ad illos lacus. 23 Euryalum. 24 Hæc ſecum. 25 Implicitum variis circuitibus. 26 Ambagibus ſemitarum. 27 Repetit. 28 Memoriæ mandata. Idem dictum eſt in 2. de Æneâ, Creuſam repetente. 29 Inter dumos, ubi alta erant ſilentia. 30 Inter auditum ſonum, ſive clamorem & viſum Euryalum. 31 Erat. 32 Eorum ſc. qui Euryalum comprehenderant. 33 Niſi. 34 Multitudo. 35 Quia non invenerat per ſylvas abitum. Sic modò dixit, *Fallacem ſylvam*. 36 Perturbante eum. 37 Sc. eluctari, aut hoſtem ferire. 38 Quia circumventus à multis, nihil potuit. 39 Pathos ab addubitatione, quam Græci ἀπορίαν vocant. Vide Macrob. Sat. l. 4. c. 6. 40 Niſus. 41 Quibus viribus, copiis aut auxiliis? 42 Certus mori. 43 Celeriter provocet. 44 Et ab hoſtibus illata, & ab iis ſuſcepta.

Ocius

1 Citò. 2 Ad fe. ut fortius emittat. 3 Jaculum. 4 Verbis expressis, cùm & mente precari posset. 5 Quia Dea es. 6 Favorabilis, aut cito. 7 Laborioso periculo. 8 Ornamentum. 9 Latonæ filia Diana, aut Luna. 10 Ad tuas aras. 11 Pro salute meâ 12 Aliqua dona. 13 Ad trabium in ædè tuâ

1 *Ocius* 2 *adducto torquens* 3 *hastile lacerto*,
Suspiciens altam Lunam, sic 4 *voce precatur*:
Tu 5 *Dea, tu* 6 *præsens nostro succurre* 7 *labori*,
Astrorum 8 *decus, & nemorum*, 9 *Latonia, custos!* 405
Si qua 10 *tuis unquam* 11 *pro me pater Hyrtacus* 10 *aris*
Dona tulit; si 12 *quæ ipse meis venatibus auxi*,
Suspendi-ve 13 *tholo, aut* 14 *sacra ad* 14 *fastigia fixi*:
Hunc sine me turbare globum, & 15 *rege tela per auras.*
Dixerat: & toto connixus corpore, 16 *ferrum* 410
Conjicit: hasta volans nostis diverberat 17 *umbras*,
Et venit 18 *aversi in* 19 *tergum* 20 *Sulmonis, ibique*
Frangitur, ac 21 *fixo transit* 22 *præcordia* 23 *ligno*.
Volvitur 24 *ille, vomens calidum de pectore* 25 *flumen*
Frigidus, & longis singultibus ilia 26 *pulsat.* 415
Diversi 27 *circumspiciunt: hôc acrior idem*,
Ecce, aliud 28 *summâ telum* 29 *librabat* 30 *ab aure*,
Dum 31 *trepidant: it hasta Tago per tempus utrumque*
Stridens, trajectoque 32 *hæsit tepefacta cerebro.*
Sævit atrox 33 *Volscens, nec telî conspicit usquam*
Auctorem, nec quò se ardens 34 *immittere possit.*
Tu 35 *tamen interea calido mihi sanguine pœnas*
Persolves 36 *amborum, inquit:* 37 *simul ense* 38 *recluso*

connexionem. *Tholus* enim est pars illa sub tecto, in quâ trabes coëunt. Fixo insuper scuto, à quo dona & spolia suspendebantur, quæ sacrabantur Diis. 14 Sublimitatem delubri aut vestibuli sacri. 15 Multitudinem hanc trecentorum militum confusam distrahere ac diffipare, quò amicum eripiam. 16 Nam & ipsa Diana venatrix jaculatoriæ artis præest cum fratre. 17 Nisus. 18 Hastile ferreum. 19 Tenebras dubias. 20 Averse stantis, aut averfi à Niso conversi ad Euryalum. Al. *ad versa.* id est, è regione stantis. 21 Scutum tergore tectum. 22 Interemit Sulmone. 23 Hasta. 24 Al. *fisso*, id est, fracto. 25 Intima cordis. 26 Scevit. 27 Retrorsùm. 28 Sulmo. 29 Sanguinem. 30 Trahit. 31 Ad diversa loca. 32 Rutuli admirati, undè telum in Sulmonem per tenebras proficisceretur. 33 Per hunc talem eventum Nisus vehementior factus. 34 Desuper, & longè educto brachio. Gestus jaculantis exprimitur. Nam manualia tela antè ab aure, aut à latere jaciuntur. 35 Circumrotando emittebat. 36 Metu & festinatione. 37 Al. *tit*, id est, transit. 38 Cum impetu magno volans. 39 In eo. 40 Ferocior fit. 41 Equitum magistro. 42 In quem. 43 Inferre. 44 Tamen non conspiciam autorem, nec quem punire meritò debeam. Ad Euryalum loquitur. 45 Dùm autor te li latebit. 46 Sulmonis & Tagi cæsorum. 47 Cum id diceret. 48 Evaginato.

Ibat 1 *in Euryalum. Tum* 2 *verò exterritus,* 3 *amens*
Conclamat Nisus, nec se celare tenebris 425
Amplius, aut 4 *tantum potuit perferre dolorem*
5 *Me, me: adsum, qui* 6 *feci: in me convertite ferrum,*
O Rutuli: mea fraus omnis: nihil 7 *iste, nec ausus,*
*Nec potuit (*8 *cœlum hoc, &* 9 *conscia sidera* 10 *testor:)*
11 *Tantum infelicem nimium dilexit amicum.* 430
Talia dicta 12 *dabat: sed viribus ensis* 13 *adactus*
14 *Transadigit costas, & candida pectora rumpit.*
15 *Volvitur Euryalus letho, pulchrosque per artus*
16 *It cruor, inque humeros cervix collapsa recumbit,*
17 *Purpureus veluti cum flos* 18 *succisus aratro* 435
19 *Languescit* 20 *moriens,* 21 *lasso-ve* 22 *papavera collo*
Demisere caput, pluvia cum forte gravantur.
At Nisus ruit in 23 *medios,* 24 *solumque per omnes*
Volscentem petit, 25 *in solo Volscente moratur.*
Quem circum glomerati hostes, hinc comminus, atque hinc
26 *Proturbant:* 27 *instat* 28 *non segnius,* 29 *ac rotat ensem*
30 *Fulmineum, donec* 31 *Rutuli clamantis in ore*
32 *Condidit adverso, &* 33 *moriens animam abstulit hosti.*
Tum super 35 *exanimem sese projecit* 36 *amicum*
37 *Confossus,* [illegible] *morte quievit.*
Fortunati 39 *ambo! si quid mea carmina* 40 *possunt,*
Nulla dies unquam 41 *memori vos eximet ævo:*

1 Contra.
2 Maximè.
3 Existens sine mente, quia Euryalum salvare non poterat.
4 Quantus erat, amicum ante oculos interfici.
5 Me occidite, me ferro petite.
6 Facinus quo illi perierunt.
7 Quem occiditis.
8 Sed quo fumus.
9 Facti & testes rerum in nocte gestarum.
10 In testimonium [illegible]
cito.
11 Me, cui se comitem junxit. Potest & esse Euryalum.
16 Fluit.
17 Hyacinthus.
18 Recisus vomere aut falce.
19 Flaccescit.
20 Morte animæ vegetativæ, id est, deficcari incipit.
21 Defatigato pondere.
22 Herbæ sommiferæ.
23 Hostes.
24 Alis omnes præteriens Volscentem aggreditur.
25 Cum illo solo congreditur, eumque unum sternere conatur.
26 Protelant, cum turba & impetu irruunt, ut Volscentem protegant.
27 Nisus instat in persequendo Volscente.
28 Ac si proturbatus non esset.
29 Circumagit.
30 In morem fulminis vibratum.
31 Volscentis.
32 Abscondidit eum.
33 Lethaliter vulneratus.
34 Volscenti.
35 Mortuum, in quo non erat anima.
36 Euryalum.
37 Ipse à se, vel ab hostibus.
38 Placente, quia ibi erat corpus amici: *vel*, contentus peremptо hoste.
39 Essis.
40 Ad felicitatem facere possunt.
41 Vestri.

Epiphonematis loco. In tantum Nisus dilexit infelicem Euryalum.

1 Quamdiu familia Æneæ habitabit Romam.
2 Tarpejam rupem, vel Deum. Cum Tarquinius Terminū voviſſet Jovi templum in rupe Tarpeja, cæterique Dii à Numa ibi dicati celſiſſent, Terminus ſolus, qui ſub forma ſaxi colebatur, cedere noluit: quod omen arripuerant Romani, Imperium ſibi fore æternum.
3 Rerum omnium.

1 *Dum domus Æneæ Capitoli* 2 *immobile ſaxum*
Accolet, 3 *imperiumque* 4 *pater Romanus habebit.*
5 Victores 6 prædâ Rutuli 7 ſpoliſque potiti,
Volſcentem 8 examinem flentes in 9 caſtra ferebant,
Nec minor in caſtris 10 luctus, Rhamnete reperto
11 Exangui, & 12 primis 13 unà 10: 13 cæde peremptis,
Serranoque, Numaque: ingens 14 concurſus ad ipſa
Corpora, 15 ſemineceſq; viros, tepidaque 16 recenti
Cæde locum, & plenos ſpumante ſanguine rivos.
Agnoſcunt ſpolia 17 inter ſe, galeamque 18 nitentem
Meſſapi, & multo phaleras ſudore 19 receptas,
20 Et jam prima novo ſpargebat lumine terras,
21 Tithoni 22 croceum linquens 23 Aura cubile:
Iam ſole 24 infuſo, jam 25 rebus luce 26 retectis,
Turnus in arma viros, armis circumdatus ipſe,
Suſcitat, 27 æratasque acies: in prælia cogit
28 Quiſque 29 ſuos, variſq; 30 acuunt 31 rumoribus
32 iras.
33 Quin ipſa arrectis (viſu miſerabile) in haſtis
Præfigunt capita, & multo clamore ſequuntur,
Euryali, & Niſi.
Æneadæ 34 duri, murorum in parte ſiniſtra,
Oppoſuêre aciem (nam 35 dextera cingitur 36 amni)
[illegible] 37 fortia, & 38 turribus altis
[illegible] ingemiſcit. 39 [illegible]
Stant 39 mœſti: 40 ſimul ora virûm 41 præfixa videbant.

4 Princeps, Imperator. 5 Qui victores jactabant, cùm potius victi cenſendi eſſent. 6 Rerum, quas exportarant. 7 Quæ è caſtris Turni extulerant. 8 Mortuum. 9 Turni. 10 Erat. 11 Sine ſanguine, id eſt, occiſo. 12 De primoribus. 13 Unius noctis occiſione. 14 Fit. 15 Semimortuos. 16 Sanguine recenter cædem effuſo. 17 Quorum fuerant, quæ Nio & Euryalo abſtulerant. 18 Qui agnitus erat Euryalus. 19 Iterum atque iterum captas, & prius ab Euryalo aliis ablatas, & nunc rursus à Rutulis Euryalo. 20 Deſcriptio diei. 21 Regis Orientalis. 22 Crocei coloris. 23 Pars auroræ. 24 In aërem. 25 Quæ occultæ fuerant tenebris. 26 Denudatis & apertis. 27 Æreis armis munitas. 28 Quilibet ducum. 29 Subditos. 30 Incendunt. 31 Duos Latinos Euryalum & Niſum, per eorum caſtra tranſire auſos, tantam cædem ſtragemque in caſtris nocte ea edidiſſe. 32 Ex Euryali & Niſi audacia ſuſceptas. 33 Quinetiam. 34 Laboribus aſſueti, & adverſa fortiter tolerantes. 35 Pars. 36 Tiberi. 37 Defendunt. 38 Sc. *in*, aut *pro*. 39 Propter amicorum necem. 40 Simulac. 41 Haſtis.

Nota

Nota nimis miseris, atroque fluentia 1 tabo.
Interea pavidam 2 volitans pennata per urbem
3 Nuncia fama ruit, matrisque 4 allabitur aures
Euryali: ac 5 subitus 6 miseræ calor ossa reliquit.
Excussi manibus 7 radii, 8 revolutaque 9 pensa.
10 Evolat infelix, & fœmineo ululatu,
Scissa comam, muros amens, atque 11 agmina cursu
12 Prima petit: non illa 13 virûm, non illa pericli,
Telorum-ve memor: cælum 15 dehinc 15 quæstibus implet,
16 Hunc ego te, Euryale, aspicio? tu ne ille 17 senecta
Sera mea 18 requies? potuisti linquere solam
Crudelis? nec te, sub tanta pericula missum,
Affari 19 extremum miseræ 20 data copia 21 matri?
Heu, 22 terra, ignota, canibus data præda Latinis,
23 Alitibusque jaces! nec te, tua 24 funera, mater
Produxi, 25 pressi-ve oculos, aut vulnera lavi,
26 Veste tegens: tibi 27 quam noctes festina dieque
28 Urgebam, & 29 telâ curas 30 solebar 31 aniles.
Quò 32 sequar? aut quæ nunc artus, avulsaque membra
Et 33 funus lacerum tellus habet? 34 hoc 35 mihi de te,
Nate, refers? hoc sum terraque marique secuta?
36 Figite me, si qua 37 est pietas, in me 38 omnia tela
Conjicite, ô Rutuli: me primam absumite 39 ferro.

1 Sanguine corrupto. 2 L. 11. *Et jam fama volans, tanti præ-nuntia luctus, Evandrum, Evandriq; domos & mœnia complet.* L. 12 *Hinc totam infelix vulgatur fama per urbem.* 3 Malorum. 4 Lapsu pervenit. 5 Subitò aufugiens. 6 Matri. 7 Rotæ, quâ nebat, aut fila ad textoriam artem volvebat.

8 Retorsum volu-

ta sunt. 9 Fila nendo ducta. 10 E domo. 11 Virorum. 12 Mulierum. 13 Quòd non deceret inter viros sic divagari. 14 Postquam, nati ora conspexit. 15 Puerilis. 26 Talem, sc. detruncatum, & atro tabo fluentem? Lamentatio matris Euryali. 17 Spe mea future requies senectæ meæ. 18 Quem sperabam fore requiem? 19 Supremo loco. 20 Facultas est facta. 21 Mihi. 22 Sc. *in.* 23 Avibus. 24 Sc. *in* vel, *ad*: vel, *funera*, id est, nec ego funerea, quæ debebam esse funera tua, id est, præfecta funeri tuo, extuli ad vestibulum domus, cùm efferreris. 24 In morte clausi. Oculos mortuorum claudere solebant proximi, filii, mater; aut pater. Penelope apud Ovid. in Hero. ep. *Dii, precor, hoc jubeant, ut tuntibus ordine fatis, Ille* (Telemachus) *meos* oculos comprimat, *ille tuos.* Ariadne ad Theseum: *Ergo ego nec lacrymas moritura videbo, Nec, mea qui digitis* lumina condat, erit. 26 Funebri. 27 Ex more veterum, qui sibi aut suis in vita funebrem parabant vestem, quâ mortui efferrentur. 28 Urgenter contexebam, aut nebam. 29 Texendo telam. 30 Leniebam. 31 Senectutis. 32 Te 33 Cadaver. 34 Hoc caput, funus, vel etiam solatium, aut beneficium? 35 Matri tuæ. 36 In vobis. 37 Transfigite jaculis. 38 Omne genus telorum. 39 Gladio ferreo.

1 O Jupiter. 2 Mei. 3 Superis. 4 Me. 5 Fulmine. 6 Quandoquidem. 7 Altâ vi. 8 Miserabilem, me crudeliter torquentem. 9 Matris Eurvali. 10 Perculsi sunt. 11 Trojanorum. 12 Mœroris index. 13 Trojanos. 14 Tigre sciunt, labascunt. 15 Priùs infractæ, nunc tor- vel infractæ, id est, valdè fractæ. 16 Matre Eurvali. 17 Excitantem.

Aut tu magne 1 *pater Divum*, 2 *miserere*, *tuoq*; 455
3 *Invisum* 4 *hoc detrude* 5 *caput sub Tartara* 5 *telo*,
6 *Quando* 7 *aliter nequeo* 8 *crudelem abrumpere vitam.*
9 *Hoc fletu* 10 *concussi* 11 *animi*, 12 *mœstusque per*
13 *omnes*
It gemitus: 14 *torpent* 15 *infracta ad prælia vires*,
16 *Illam* 17 *incendentem luctus*, 18 *lauis*, *& Actor*, 500
Ilionei monitu, *& multùm lacrymantis Iuli*,
19 *Corripiunt*, 20 *interque manus sub tecta reponunt*
At 21 *tuba* 22 *terribilem sonitum procul æra canoro*
Increuit: 23 *sequitur* 24 *clamor*, *cœlumq*; 25 *remugit*,
26 *Accelerant acta pariter* 27 *testudine* 28 *Volsci*, 505
Et 29 *fossas implere* 30 *parant*, *ac* 31 *vellere vallum*.
Quærunt pars aditum, *& scalis ascendere muros*,
32 *Quà rara est* 33 *acies*, 34 *interlucetque corona*
35 *Non tam hasta viris*: *telorum effundere contrà*
Omne genus 36 *Teucri*, *ac duris* 37 *detrudere* 38 *contis*,
Assueti 39 *longo muros defendere bello*.
Saxa quoq; 40 *infesto volvebant pondere*, *si* 41 *qua*
Possent 42 *testam aciem perrumpere*: *cum tamen*
43 *omnes*
44 *Ferre* 45 *libet subter densa testudine* 43 *casus*.
Nec jam 46 *sufficiunt*; *ruit*, *quà* 47 *gravis immanis* 515
ingens,
48 *Immanem Teucri* 49 *molem* 50 *volvuntque*
51 *ruuntque*:

18 Trojam illi. 19 Simul rapiunt, & abducunt 20 Adductam. 21 Bellica Præparatio ad oppugnationem. 22 Bellicum signum 23 Tubæ clangorem 24 Virorum 25 Resonat 26 Celeriter in fossam ruunt. 27 Coopertura ex clypeis, sicut testudo testa tua integitur. 28 Italiæ populi, qui Volscente magistro advenerant. 29 Vallorum. 30 Nituntur. 31 Diruere seu dejicere munitionem castrorum ex palis seu stipitibus factam. 32 Quà rari stant propugnatores, neque corona & pinnæ murorum frequenti defensore stipatæ. 33 Trojanorum. 34 Per medium ac parum lucet circumstantium manus. 35 Habens intervalla, per quæ lux quædam apparebat. 36 Parant. 37 Ascendentes. 38 Sudibus. 39 Bello decennali in Troja antiqua. 40 Molestante. 41 Sc. *vi*, aut *ratione*, id est, ut quacunque ratione. 42 Clypeis, id est, sub testudine incedentem. 43 Omnia adversa. 44 Tolerare. 45 Hostibus eorum, id est Volscis & Rutulis. 46 Rutuli non ferre seu sustinere valent vim Teucrorum. 47 Cuneus hostium. 48 Maximi ponderis. 49 Fragmentum muri aut rupis. 50 Devolvunt. 51 Cum impetu prosternunt. Sic Ter. *Cæteros* ruerem, *agerem*, *raperem*, *tunderem*, *prosternerem*.

Qua 1 *straverit Rutulos latè, armorumque resolvit*
2 *Tegmina: nec curant* 3 *caco contendere Marte*
Ampliùs 4 *audaces Rutuli; sed pellere vallo*
5 *Missilibus certant.*
Parte alia horrendus visu quassabat 6 *Etruscam*
7 *Pinum, &* 8 *fumiferos infert Mezentius ignes.*
At Messapus, equùm domitor, 9 *Neptunia proles,*
10 *Rescindit vallum, & scalas* 11 *in mœnia* 12 *poscit.*
13 *Vos, ô* 14 *Calliope, precor,* 15 *aspirate canenti,*
Quas ìrâ 16 *tùm* 17 *ferro strages, quæ funera Turnus*
Ediderit, quem quisque virûm demiserit 18 *Orco:*
Et mecum ingentes 19 *oras evolvite belli.*
Et 20 *meministis enim, Diva, & memorare potestis.*
21 *Turris erat* 22 *vasto suspectu, &* 23 *pontibus altis,*
Opportuna 24 *loco: summo quam viribus omnes*
25 *Expugnare Itali, summaque* 26 *evertere* 27 *opum vi*
Certabant: 28 *Troes contrà defendere saxis,*
Perque 29 *cavas* 30 *densi tela* 31 *intorquere fenestras.*
32 *Princeps ardentem conjecit* 33 *lampada Turnus,*
Et 34 *flammam affixit* 35 *lateri; quæ* 36 *plurima vento*
37 *Corripuit tabulas, & postibus hæsit* 38 *adesis.*
Turbati 39 *trepidare* 40 *intùs, frustraque* 41 *malorum*
Velle fugam, dùm se 42 *glomerant, retroque* 43 *residunt*
In partem, quæ 44 *peste caret: tùm* 45 *pondere turris*

1 Prostravit.
2 Ex clypeis factæ, id est, ipsam testudinem, quæ armorum erat connexio.
3 Non viti, nec planè videntes, id est, subter testudine.
4 Licet, audaces.
5 Sagittis.
6 Quia ipse Etruscus erat.
7 Hastam ex solidâ pinu, *vel*, facem pineam.
8 Pice & resina, aut sulphure illitos.
9 Neptuni nlius, quia equi origimem habuerunt à Neptuno. 10 Rescat. 11 Ad mœnia expugnanda, dissecto prius vallo. 12 Exigit à suis. 13 Musas omnes. 14 Unam nominat, reginam &. & principem, reliquas Musas implicitè invocat. 15 Favorem date, & inspirate mihi. 16 Cum assilirent castra Trojanorum. 17 Ense ferreo. 18 Ad infernum. 19 Extremitates, id est etiam extremas partes, sensu magis. Sic ora dicuntur ab animalibus, qui evolvuntur ab his, qui res gestas disquirunt. 20 Memoriâ tenetis hæc omnia, utpote Mnemosynes filiæ: vide eundem hunc versum l. 7. v. 645. 21 Quædam. 22 Habens vastum fossæ situm, id est, turris erat alta & ampla. 23 Tabulatis, quibus ascendebatur turris ab intra, *vel* pontibus inter propugnacula: ut supra. 24 Circa portas. 25 Evincere. 26 Funditus dejicere. 27 Auxiliorum & facultatum suarum. 28 Certant. 29 Patulas. 30 Frequentes, & *certabant* 31 In Italos. 32 Exercitus & ejus oppugnationis. 33 Facem. 34 Facem, in qua erat flamma. 35 Turris. 36 Plurimùm aucta. 37 Simul invasit & incendit. 38 Quos adedit. 39 Trepidabant. 40 Qui intus erant. 41 Periculorum imminentium, id est, eversionis cum turri. 42 In morem glomeris volvuntur. 43 Se recipiunt. 44 Incendio, igne. Sic l. 5. *Est vapor, & toto descendi corpore pectus*, est, flamma. 45 Mole sua.